

સાંકલી ઉં. સી ભોધનાં સતક ૧૨ ખાનું.

આંક ૧ થો—જાનેવારી સને ૧૮૬૮.

૧૩ મહીડી	૧૦
કાકટપલાનાં અજાએમ કાપણ	૭૧
ગાયન—લગણસરાનાં ગીત	૭૨
રેતીનાં વરોડીયા	૭૩
દલીકો	૭૪
શીઆમ રેશની આરતો અને તેમનાં છેકરાં	૭૫
બંદગી	૭૬
સાસરીઆનું સંકટ	૭૭
છોકરાંઓ તમે ખાસસાં સપડાયાં છીયે સાથે	૭૮
વેડવાઈ—માલો લગત કરી આપો	૭૯
ગુજરાત તરફની મુશાફરીનો હુવાલ	૮૦
પાર ભાઈઓ—એક ભેડી ડાહ્યાદેવી વાત	૮૧
કોલસો	૮૨
પરચુરણ	૮૩
પરદેશ ગયલા ભરખારે તેની એકલી પડેલી સ	૮૪
તરનો વાલેલો નવામ—(કવીતા)	૮૫

આંક ૨ જો—ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૬૮

નીંદાખોરી નીશાળ	૮૬
વાવરમીખાનું—આરતની ફરમ	૮૭
તનદરેસતીને એક માણસે આપેલી ગુજારકબાની	૮૮
પતથકીન નામના એક જાડુશરની વારતા	૮૯
અગરની તથા તકીખરી	૯૦
જાડુંડનું રોહરનાં ગારી થોડા, (ચીતરો સાથે)	૯૧
જાડુંડો લોકોમાં મુશાફરીનો રસમ	૯૨
જાડુંડનાં હાથપર ખાનદાનનાં પાદશાહોનાં શ	૯૩
જાડુંડ એક બનેલો બનાવ	૯૪
ગુજરાત તરફની મુશાફરીનો હુવાલ	૯૫
પારસી કોમિયાની એક છુરી ટેવ	૯૬
પરચુરણ	૯૭
ઇશવરની ગતી નધારી છે તે વીધે પદ	૯૮

આંક ૩ જો—મારચ સને ૧૮૬૮.

નીંદાખોરી નીશાળ	૯૯
આરતોની ખીજવસ	૧૦૦
મુસો—ખરતા તારા	૧૦૧
ગજગીની તથા દીવગીરી	૧૦૨
સાધકત કેમ	૧૦૩
એકસંધી બંધાદારી મંડલીઓ	૧૦૪
વેતીસ રોહર તથા તાંહાનાં રહેવાસીઓ—(ચીત્ર સાથે)	૧૦૫
એક કનુસની હકીકત	૧૦૬
ગુજરાત તરફની મુશાફરીનો હુવાલ	૧૦૭
માહાદુર સવનતીઆઈ—એક વારતા	૧૦૮
પાટીખાનાં કેશ ઉપર બે-ચાપુત	૧૦૯
પરચુરણ—કુશલ	૧૧૦
જાડુંડ સંકારની ફતેહ—(ગરબી)	૧૧૧

આંક ૪ થો—એપ્રિલ સને ૧૮૬૮.

નીંદાખોરી નીશાળ	૧૧૨
આરતોની ખીજવસ	૧૧૩
દયા	૧૧૪
આરસી	૧૧૫
માહાદુર સવનતીઆઈ—એક વારતા	૧૧૬
રોમ રોહરનાં ઈંગારામાં નીરો પાદશાહની બેઠ— (ચીતર સાથે)	૧૧૭
માડું રહેવાનું ઘર	૧૧૮
પારસી માનુષોમાં ખેડી બીટ—આરતોને એક સુચનાં	૧૧૯
આનંદને ઘર નવું પરીણ	૧૨૦
આંખ	૧૨૧
કુકડ વીધે	૧૨૨
પરચુરણ	૧૨૩
પતોવરત શણગાર વીધે ગરબી	૧૨૪

આંક ૫ જો—મેએ સને ૧૮૬૮.

નીંદાખોરી નીશાળ	૧૨૫
આરતોની કુલવણી	૧૨૬
રગરી અને તેનું વાલાખી	૧૨૭
જાડુંડને એક કાકડી નયાપીશ	૧૨૮
જાડુંડની આમની સભા—(ચીતર સાથે)	૧૨૯
નાની સુરીપખાઈ	૧૩૦
એક ઈશવર સીનો પતર	૧૩૧
ગુજરાત તરફની મુશાફરીનો હુવાલ	૧૩૨
ઇશવરની તારીફ ગાવાનું તેનું	૧૩૩
માડું રહેવાનું ઘર	૧૩૪
એક માંગનાર વેચાણ	૧૩૫
મોડાં માણસોની અજાએમ ખોડ	૧૩૬
રંગ	૧૩૭
પરચુરણ	૧૩૮
સીનાં દરજગ વીધે—(કવીતા)	૧૩૯

આંક ૬ જો—જુન સને ૧૮૬૮.

નીંદાખોરી નીશાળ	૧૪૦
ભરો દલીલી	૧૪૧
લોહાસુઅજ	૧૪૨
સતોસ રાખવાનાં સખ્ય તથા છેકરીઓની કુલવણી	૧૪૩
શીવ હેસાબ	૧૪૪
પુત્રનો મદલો મોહોત—(ચીતર સાથે)	૧૪૫
નાની સુરીપખાઈ	૧૪૬
સાધારણ જ્ઞાન	૧૪૭
માતાની ધોર આગલ એક પાપી મેટાનો પસતાવો	૧૪૮
માડું રહેવાનું ઘર	૧૪૯
આરત કેવી ભેદ	૧૫૦
કોઈ	૧૫૧
કુકડ—કબીલા	૧૫૨

જોખમોની સ્ત્રીઓની હાલત અને સેવા	૧૭૭
સુખાતરાનું ટાપુ	૧૨૯
પરચુટણ	૧૩૦
હુંડી નાર—(કવિતા)	૧૩૧
પોહોમ	૧૩૨

આંક ૭ મો—જુલાઈ સને ૧૮૬૮.

નીલાંબોરી નીશાળ	૧૩૩
બરાહમણ, વાઘ, અને છ નવાપકીયો	૧૩૫
“આંગલો સાકસન” સીમો	૧૩૭
રાક્ષી ચંડાલો	૧૪૦
તન અને મનનો બંધ પડેલા વેપાર	૧૪૧
અર્ધાઓની માહાવન્ય—(ચીતર સાથે)	૧૪૨
ભાંગ અને તે આપણે	૧૪૩
ગદાપરમા	૧૪૪
ચંદ્રનાં શરદામાં પાછીઓ ઉપર વીતેલો ચેતન	૧૪૫
પરાણીઓની ભાશા	૧૪૫
નંગલમાં તરકીયાની હાલત.	૧૪૭
ચોહાડેલો વરસનું પંચાંગ	૧૪૮
ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન તથા છુદા બાપની અકલ	૧
મોત અને ડાકર	૧૧
પરચુટણ	૧૧
ગાનારીઓની મંડળીની ગરબી	૧૧

આંક ૮ મો—આગસ્ટ સને ૧૮૬૮.

કરેલું માથું	૧૫૫
હીંદુશતાનાં ભીમીઓ	૧૫૮
નેનદીશ ઈઆને ઉગરું પાંદડું	૧૬૦
એક ચંચલ બાઈ	૧૬૧
લીનલી અને ગમરાટ	૧૬૩
નીંઠ કરસનદાસ સુલજ—(ચીતર સાથે)	૧૬૫
વણજર	૧૬૯
તંબાકું	૧૭૦
ઈસપરીતજ બરાગનનાં ઉઝડ ટાપુ ઉપર ચાર રૂઝીઆન	
અવસીઓનું ઉગરું	૧૭૧
હીમત, અકલ, અને સમયસુચકતા	૧૭૩
બીવર	૧૭૪
પરચુટણ	૧૭૬
ઈસવર સાથે પરીત રાખવા વીથેની ગરબી	૧૭૬

આંક ૯ મો—સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૬૮.

જુના કરનનો નવો રસતો	૧૭૭
પારીસ અને તેની મોટાઈ	૧૮૦
એક વારતા	૧૮૩
કાફી	૧૮૬
ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન	૧૮૬
મેલેમેલ પાલેલી સલાહ તથા એક ઠગ શાહાજરો	૧૮૮
પેહેલું પગલું, માનો હરખ—(ચીતર સાથે)	૧૮૨
જા અને તેનું સાસરું	૧૮૩
	૧૮૭

પરસામી પાપામલ ધમ્બા એક પહોન તના બધરા	
નો દીલાસો—(ગરબી)	૧૮૮
આંક ૧૦ મો—ઓક્ટોબર સને ૧૮૬૮.	
જુના કરનનો નવો રસતો	૧૯૬
કાટલીવર ઓઈલ—મગરનું તેલ	૨૦૨
ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન તથા એક ઠગ શાહાજરો	૨૦૫
આંખે પીલેને જેવા આપણો ?	૨૦૯
પેરિસ અને તેની મોટાઈ	૨૧૧
એક મોટોટા કંજુસની હકીકત	૨૧૩
ઈસવરનાં કાંમનું સમપૂરણપણું	૨૧૪
મોલોવીઆ અને સોફાઆ—(ચીતર સાથે)	૨૧૫
હંસ	૨૧૭
પરચુટણ	૨૧૮
નીતી વીથે ગરબી	૨૨૦

આંક ૧૧ મો—નવેમ્બર સને ૧૮૬૮.

જુના કરનનો નવો રસતો	૨૨૧
અરુ તરકટ	૨૨૫
ઈતી વારતા	૨૨૬
અને તેનો કારીગર તથા ૨૦ વરસની ઉંબ!!	૨૨૮
શર ફનલશાહ	૨૩૧
નંગનાં લીખારીઓ, (ચીતર સાથે)	૨૩૪
કરાસ અને તેની શીખસા	૨૩૫
ચીનાઓ અને તેઓનો ધરમ	૨૩૬
ચીનાઓનાં ઇતકાર કરતારાં કાનુનો	૨૩૭
એક અનન્ય સપનેના	૨૩૮
દરીઆની અંદર એક વાહાંલું બલડું	૨૩૯
દાલચીની—તન	૨૪૦
પરચુટણ	૨૪૧
નગતની ત્રાપા તનવા વીથે—(કવિતા)	૨૪૨

આંક ૧૨ મો—ડિસેમ્બર સને ૧૮૬૮.

જુના કરનનો નવો રસતો	૨૪૩
સેસવાડ અને ડોહાઈ	૨૪૭
જુવાન ગણીત શાસ્ત્રીઓ	૨૪૯
ગાડીઓ તથા મહીમારોની કુંપની	૨૫૦
ગુરકોનો સુલતાન બીજો મહુમદ	૨૫૧
દાહાડી અને સુજ	૨૫૩
ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન	૨૫૪
સાત ચાનાક આપતારી વાતો	૨૫૫
ગાઈસ ઈસપીટલ સંધાપનાર	૨૫૬
તુરકી લોકોની દરવાહ	૨૫૬
સેપારીનું ઝાડ	૨૫૭
કપા	૨૫૮
ઈંગ્લંડનાં ઉત્તરતી પંચતીનાં લોક—(ચીતરો સાથે)	૨૬૦
એક સુતરખાંની વાત	૨૬૧
પરચુટણ	૨૬૩
ડાકર ભાઈ દાલની ગરબી	૨૬૪
પોહોમ	૨૬૪

વલી બીજાં મારાં બપાઈ બચીઆઈ નવલુ હજી
ર હજીઆતો તેવલુ એવાંતો ગરવાં બને રાંક તે સાથે સમ
જી કે નેમ એક ખચુતર પોતાની પાંખ હેઠલ બચાંઓને
લેઈ બેસેતો તેમ પેહલાંથીનું હુમારં મોઝાં કુદાંબને પોતાની

પાંખ હેલ લેઈ બેઠાં. ધર સંસારની આપણ જીવવી ઘટેશે ખરમ કરી મોઝાં કુટંબને સલાહ સંપન્નથી અતી આર સુધી રાખીઉંછ.

મારા બાપા બીપ્પુલ તથા મારા કાકા નાશરવાંન, ફરેડુન, બેહરાંમ, જાંહાંગીર તથા બેનન એવાને કેળવણી આપવા પછ વાડે મારા બપાવાએ નરાએ વાંન કીધી નહી. છપો ભાઈ ને ઈંગરેલ તથા ફારશીની કેલવણી આપી હતી અને તે પછવાડે થણુ'ક નાણુ' વેરીઈ હતું.

વખત વેહતો ગયો; મારા બાપને પેટે એક દીનબાઈ ના મની છોકરી પેદા થાઈ ને આજી વાંચનારની સાંમે આ સ રવે દાસતાન બોલેછે. મારા કાકાએને તાંહાં વખત નતાં કેટલાંક ફરજેદાની વરથી ધઈ. એ અરસામાં મારા બપા વા નઈઈ ધઈ આ ફુનીઆની તથા પેલી જીહાંનની ઉમેદો બરલાઈને ગુનરી ગયા.

લોકોમાં વીમાર ચાલવા લાગે કે હવે આ સંપીલું કુટંબ જાહાંગિયાર સંપથી રહી શકનાર નથી. એ વીમાર એટલે સુધીતો પંધરાવા માંડીએ કે હુમાર કુટંબમાં કાટકુ ટ ચાલી રહીછે અને મારાં કુખ્યાને એક દોકરો વટીક આ પવા બધા ભાઈઓ નાં પાડેછે, એવી એવી વાતો બાહેર થ વા લાગે અને કેટલીકવારતો લોકો મારા બાપ તથા કાકા એને મોહુડે સ્થી પછવા પછ લાગો, જાંછે આખી ફુનીઆ નો જોખમ તેઓને સર આવી પડીએ હોય. એવી યુનો મારા તથા નીંદાખોર લોકોથી નહી ભાગતાં કુટંબ ભાગી ગ યાંછે, પછુ મારા દુરઅદેસ બાપ અને સમજી અને દાહેઆ જાંગીર કાકાની પુર કોરોશથી આ હુમાર ગરીબ પછુ સં તોશી અને સંપીલું કુટંબ આજસુધી તકી રહેઈછે અને ઈશવર પાસે દુવા શુભરૂચ કે એવા પવીતર સંપમાં કફી બી ખલલ નહી થાએ. આ હુમાર કુટંબ કેમ અને કે વી રીતોથી તકી રહેઈ તે જાંછવાની વાંચનારને વધારે ખા હેશ ધમે એવું વીમારી તેનું ટક વરણુ નીમે આપુંછ ને નો કાપદો ને શોભાથી એકબી કુટંબ લેરોતો મારી નેમ યો કેક દરનજે પાર પડેલી સમજસ.

મારા બાપા તથા ફરેડુન તથા બેહરાંમ કાકા પોતાનાં બાપનો થાંધો અને વેપાર ચલાવા લાગાછે. મારા નાશર વાંન કાકા સરકારી કાપદા અને ઈનસાફની રીતો સારી ર વેસે જાણતા અને થણાં પરમાંણીક તે સાથે સારી સુધીવા લા અને અદલ તેથી સરકારથી તેવણને માહેવાં પાંતોમાં નીયાઆધીસનો એવો મલોઆ, એધી હુમાર કુટંબની આપણમાં વધારો થયો અને પારસીનાં આખાં દેાલથી અને સરવે ગાંમડીઓ તરફથી માંન મલવા લાંજુ, મારા જાંગીર કાકા જાણનાર જાણનાર અને પેહલાંથીન ધરમની બો લ કરવાને ખંતી અને તેનો સારો અભીઆસ કીધેલો અ ને નંદ પેહલવી તથા બીજી બાશાઓનું શાઈ ખલ રાખતા રેધી ધરમજી ધઈ તેનાન અભીઆસ ચાલુ રાખીએ. મા ૧૧ જાંગીર કાકા સવભાવે શંક, દીને નરમ, સમી તમે અને પરદુખ બનનનછે. ધરમનાં અભીઆસીછે, એટલુંજ નહી પછુ એવાતો દુરઅદેસ અને સમજી કે એવણની હાજ રીમાં વાધ અને ખકરાં વટીકને સુચેલ સંપન્નથી શાયે રા બી થકેછે. હુમાર કુટંબની શુચેહના પાએ એ હુમાર કાકા વરેછે અને સરવે ભાઈઓ જાંગીરભાઈને ખાંન આ

પી આંચેછે. મારા બેનન કાકા સરવેધી નાંનાંછે અને તેવ વી વીલીઆ અભીઆસ કરેછે. ઈંગરેજની ઉતમ કેળવણી લીધીછે અને થણુંજ બોલવું અને ચપલ મન ધરાવેછે અ ને જીજીર વીલીઆ અભીઆસ ચાલુ રાખીએછે અને કેલ વણી ખાતામાં મોટો એવો ધરાવેછે. બેનન કાકા સવભા વે મારા બાપને બરાબર મલતાછે અને તેથીન તેઓ વમે વધારે પરીતી અને બોલાચાલીછે. મારા બાપા મોઝાં દીલ નાં તથા નરમ મીજાનનાંછે અને કોઈનેખી દુખ થાપ એવું જાંછી જીજીને કવચીતે બોલતા નથી. ધરમાં બચાંઓની સાથે બચાં થઈ રવે અને કેટલીકવારતો તેઓની સાથે મે રાં કાહડવા મંડી જાય, તે એટલા સુધી કે મારા જાંગીર કાકાને વચમાં બોલવાની કોઈવારતો ફરજ થઈ પડેછે, વેષા ર વનનમાં મારા બાપાની નમર તથા સુધી થણીન સારી ગણાયછે અને આખા ધરબારનો ખટોચો ચલાવાતું એવણને માંચેછે તેથી રાત દીવસ પોતાના ધધો વધારવાને આટુર તેમ કીકરમદ રહેછે. મારા મેરાંમ કાકાનો સવભાવ વધી કાંઈ મેરજન તરેહતોછે. પોતે મોટલા અને તોલતકોર કરવા માં થણાન બાહુધર; ધરમાં આવેઆ મે છોકરાંઓને તથા સરવેને બેહકાવા માંડે તે કોઈવાર તો એટલા સુધી કે મારા જાંગીર જાંગીર કાકાની વટીક તકોર કરે. ને મારા બેહરાં મ કાકાનાં મનમાં કાંઈખી આવીઈ તો તે તરતજ ધણુ ને ઈએ અને ને નહી બની આવેતો પાંમ કોશનો પોતે જાતે ફેરો કરીનેખી તે પાર પાડે. ને કોઈવાર મનમાં આવેતો સુરતથી મે ફેરા રાંડેર તથા બીજાં કેકાંજી નઈ લાગે અને વાત કરતાં કાંઈખી બેઆંતમાં આવીઈ તો ઉઠી નઈ તરત તે બજાવે. બધા ભાઈઓ એ મારા કાકાને મન રાજ કરી કેલે અને ને મન રાજ કાકાથી હુમાર કુટંબ સદા રંગી લું અને પુરા રહેછે. મારા ફરેડુન કાકા અમીની ખવા સનાં અને ફરેસતાઈ ખસલતનાંછે અને ને એ નેકજદ કાકાનો એહુરો સવારનાં પોહારમાં જોષો હોયતો ખરેજ રો છ મરે. એ મારા કાકા ઉપર બધા ભાઈઓનો થણાન ચાહુછે અને વેપાર વનનની બાબદમાં મારા બાપનીન પેઠે થણીન દુરઅદેસી નકર ધરાવેછે તે સાથે સાચા અને પર માંનીછે. ફરેડુન કાકાનો માહુ મારીઉપર સરવેધી વધારેછે.

હવે હુમાર ધરની રીતભાંતે થોડી જણાઈછે અને તે ઉપરથી વાચનાર વરતી લેશે કે એવી રીતે વસતુ એક કુટું બ સુખી થું કામ ન હોય ૧ વાંચનાર હુમાર કુટંબમાં બા ને ધરોનાં બધરાંની માફક મોહોડામાં "સુવા, મરો ગીઆ, ભસતે ગીઆ" ઈતીઆદી નકાર બોલેતો કેલવ છેન ન હી કેમકે તે મારા બાપાને તેમજ મારા કોઈખી કાકાને પ સંદ નહી; તેમાં અકસર કરી મારા જાંગીર કાકાતો એવા સખરો ને કદાચ-શાંભલેતો મે શીખાંમજનાં સપુનો કહેઆ વખર તે બોલેલું કદીખી પસાર થવા દેએ નહી, તેથી એ સુરી તમે હુમારે તાંહાં સુવગીન નથી. મારાં બુઝાં બપાઈ બચીઆઈ ને કોઈખી છોકરાંઓ ઉપરે સુસે થાયતો ફકત ૬ પકમાં "ભવા માણસનાં દીસર, દીકરી અપવા વહુ" એ વી રીતે બોલેએને તેવણને રાત દીન એવી રીતે બોલતાં સાંભલો હુમો સરવેને એવીન તમે પડી ગઈ. હુમાર મ રમાં વટનાડતો કવચીત દીકામાં આવેતો નથી, તેનું સુખી અ કારણ એકે મારા બાપા ને ખરમ પુરણ કરે તે એ

વી રીતનોજ કરે કે તે સરવેને મનમાનતોજ નીકરે. તે સાથે મારા બાવા જર જનસ વ્યથવા કાંઈમી કપડુ મને કે તેવુજ મારા પીતરાઈઓની કરે અને સધલા ભાઈઓ ને બચાને એકજ આંખે જુવે. ઘણીવાર મને અને મારાં માંએને કાંઈ જોણું કરે પણ મારા પીતરાઈ તથા કાકીઓ ને કાંઈમી જોણું પડવા દેએ નહી. મારા માંએની એવા સારાં ખમીરનાં અને મોઝાં દીલ વાળાં છે પોતાને કાંઈમી જોણું પડે, અને મારા બાવા તથા ફરેડન અને મેરાં મ કાકા પોતાનાં ધંધાની કમાનીમાંથી મોટો ભાગ ધરના ખર્ચમાં આપે તેની કાંઈમી અરેખાઈ વ્યથવા અં ટસ બતલાવે નહી અને એર આગલ રહેની ગરીબ સગાં વાહાંવાંઓને બે પછસા યુજાવે. મારા બેરાંમ કાકા આવા રચુલ તેમજ સખી દીલના અને પોતાના હાથ ગરીબ સ ગાં તથા દોસતોનું દુખ નીવારણ કરવાથી જરાએ ખાંચે નહી. પોતે મદદ કરતા આવેતા આવે પણ વલી પોતાના ભાઈઓને તથા દોસતોને એવાં નેક કાંમમાં હમેસાં સાંમેલ થવાની યોજાંસ કરે. કુખી સગાંઓના ઘરમાં જાંરેખી નજ આંચે તારે પોતાના રચુલ બોલવાથી હસાવી તેઓનું દુખ વીસરાવીજ આવે. જે મારાં ભાંએરે હમારા ઘરમાં કોઈ વાર બહારંઓનાં ઘેરસમજીતી થાયતો મારા જંગીર કાકાના ધણીઓની રતન કાકી સલાહ સંખ કરાવે.

દર સવારનાં બામદાદમાં તોપ પડતાં હમારાં ધરના સરવે બહારંઓ ઉઠે અને ચાકર છતાં પોતે જાતે પાંણી છાં છી તથા એકચાંદન કરે અને પોતપોતાના વર તથા છોકરાં ઓની સધલી તબવીજ કરે. છ વાગાંમંતો સરવે કોઈ ના હી ઘોઈ પરંચારે અને એક હાલ કે જાંહાંધી નહીને દેખાવ નજરે પડેતે તેમાં આવી સરવે, જંગીર કાકાએ વખી આપે લી અને જંદ અવસતામાંથી સમજાવેલી કેટલીએક બંદેગી વાંચીને, આહેસતે આવાજ પડે જે એક બીજાંને સંભલાપ બી નહી અને તેથી તેઓને કાંઈ અડઅણ પણ થાપ ન હી. તારખાદ છેલે જંગીર કાકા મોઝાંદેથી એક બંદેગી આ ને કુવા બેલે તેમાં હમેા સરવે મારીડા, બહારં તથા છોકરાં ઓ સાંમેલ થઈએ. બંદેગી ખલાસ થઈ કે ચાહે પાંણી કરી એ અને તારખાદ છોકરાંઓ પોતપોતાનું વાંચવા લખવા બેસે અને તેઓને મારા બેજન કાકા સખક આપે અને બી જ બધા ભાઈઓ વરતમાન પતર તથા ગાંમગમેના કાગલો વાંચે. એટલામાં નાસતાનો વખત થાપ તે સધલાં સાથે બેસી જમીએ અને જમવા આગમય તથા જમી રહેઆ પ છે જંગીર કાકા બોદાતાવાએ રમક બખરેઈ તેના યુકરાના કરે તેમાં હમેા સરવે સાંમેલ થઈએ. નાસતા થઈ ચુકો એટલે છોકરાંઓ તથા મારીડાઓ બુધાં બચીઆઈ માંએની રજ લઈ નીચારે તથા પોતપોતાને ધંચે જાપ. મારાં માં એ, કાકીઓ તથા છોકરીઓ મલી ઘર કારભાર અને રાંધે વા સીધવાનું કરીએ અને પરવારીને કોઈ વાંચવા, સીવવા, તથા જાત જાવવા બેસીએ અને મેઝાં મેઝાં કાંઈ ગીતા ગા ઈએ અને વાતો કરીએ. જે વાતમાં કોઈના ધરની તાત વાત નીકરી તેા તુરત મારાં રતન કાકી અરેખાંચે અને મારાં બપાઈ મેસે થઈ જાય. એથી હમેા નીંદા અને તારી મારી થી દુર જાયએ અને ક્વાલુને ધરના આવે બેજન ભાવ અને પોચાક પેરેરે અને નથી પેરેરતાં તેની કનવાર હ

મેા કરતાં નથી. સાંજ પડવે હમેા ઘોતાં યાતાં ધઈ ઘર માં મારીડાઓ આવવા પછે કદી બાહેર નહી કીનારે જવા નજીએ છઈએ અને કદી ધરમાં બેસીએ છઈએ અને બધા ભાઈઓ સાથે બેસી તરેહવાર બાબદો ઉપર વાતો અને ત કરાર કરે અથવા વાંચે તે શાંભલીએ છઈએ. સાંજના ધા છી બંદેગી કરી સાથે જમીએ છઈએ. ઘણીવાર મારા બા વાના તથા કાકાઓના જંગીરોસત અને વેપારમાં ભાગીઆ રૂસતમજ હમારે તાંહાં જમેછે અને તેવજ હમારાં કુટંબમાં એવાતો પરોતાઈ ગીઆએ કે એવજબી હમારા બાવાના ભા ઈજ હોય તેવી રીતે હમેા સરવે મણીએ છઈએ.

રૂસતમજ જતે સેઆનાં અને સમજી માણસછે અ ને એવજબાં છોકરાં બધાં તથા હમેા અવાર નવાર તેહેવાર નાં દાહાડા ઉપર અરસપરસ એકમેકને ઘર નજરૂરીએ છઈએ. મને મારા મા બાપોએ એક સારેજ કેકોણું પેરજાવી છે અને મારા ધણી એકે જરાક આકલા સવળાવનેછે તો બી હું જે ધીરજ અને મનનતાઈ મારાં મહીરામાં સીખી છું તેથી તેને હું જીતી લેઈછું અને તે મારી ઉપર ખુરબાં નછે. વધી મારાં સાસુ તથા નંદ સાથે ઘર કારબારમાં એ વીતો પરોતાઈ રહેછું અને સધલો કારોબાર માં બેઠી લેઈ ચલાઈછું કે મારાં સાસુ મારી ઉપર રાજ રાજ રહેછે. જે કોઈવાર તેવજ શુસે થઈ જાયછે અને આવડે તે બોલેછે તો હું તે મનનતાઈ બતલાવી ખમી જાઈછું અને સાંમેા ઉતર આપતી નથી, અને કેટલીએક વાર તેવજ હાલીલાં ધઈ હું સમજવીને કહું તે જતાંમી કેટલાએક તકસીર મારે સ રે મોઝાંદાંરે તારે તુરત હું તે અંગીકાર કરી તેવજુને ધં ડાં પાડુંછું, અને જે કોઈવાર તક આવેછે તો લામેા વખત જવા પછે તેજ વાત ધીરજથી સમજતી કહુંછું. મારાં મહીરામાં જે ઉતમ તાલીમ મેં લીધીછે તેથી મેં માડું સા રડું સુખી કીધુંછે અને “સાસરીઆનાં સંકટ કેમ દલે”? એવા સલાહ કરવાની મને જરાએ ગરજ પડતી નથી. વ લી મેં એવી આશ રાખીછે કે મહીરે જંદ સાસરાંની વીરથ એક હરખી બોલવા નહી અને માંએ કાકીઓ આગલ કાં ઈબી તાંહાંની ફરીઆદ કરવી નહી; કેમકે જે સારીપેઠે જાણુંછું કે તેમ કીધાથી એક રતીભાર ક્ષણ થતો નથી પ છુ એર “હોત બાહેર તે કોટ બાહેર” થયાથી સાસુનું દી લ ખાડું થાયછે અને પછે રકતે રકતે તેમાંથી જનમ સુધી નેા ફરેજ પેદા થાયછે.

મારો ધણી શંકેશહે અને મારા બાપ કાકાઓની સાથે બેઠાતો રહેછે અને પાંચ આખરૂદાર માણસોમાં ફર વાયો સારાં વીવેક અને રીતભાંતથી ફરેછે.

વેપાર વનજન ખાતર બધા ભાઈઓ તથા રૂસતમજ નાં વીચારથી મારા ફરેડન તથા મેડરાંમ કાકા મીન પોતા નાં પેરેડી ખાતે ધધારેઆછે અને જે દાહાડે એ મારા બેઠ નેકખખત કાકાઓએ રૂસતદ લીધી તે દાહાડો હમારા કુ ટંબમાં ઘડેજાન નીરાશીને તેમજ દુખદાઈક ગીઆછે. મારા ફરેડન કાકાતા હું મહીરે અથવા સાસરે હોઈ તોમી દા હાડામાં એક વખતબી મને જોય નહીતો તેવજુને કાંઈજ મે ન પડે નહી. એ માહારા હેતગર અને મારા રચુજ મેરે રાંમ કાકાને છોડતી વખતે હું એક નાદાન બધાંની માફક રડીછું અને મને જોઈ મારા ફરેડન કાકાઓની નવધાર આં

એ ટપકાવેઆં. ખટકે ખટકેથી મારા ફરેડન કાકાએ કાગળ વખી અને ધીરજ આપીછે અને મારા બેહુશન કાકાનું કાગળતો વાંચીએ થું કે દલગીરી ઉડી જાય અને હસતાં હસતાં કહેનાં દુઢે. મારા ગંભીર જાંગીર કાકાને વાસતેતો એમજ લખે કે આપણા નીમાજ જાંગીર લાઈને મારી કુવા વાંચાવને, અને જે આપણી દીનમાઈ હજાર ફરેડન કાકા મીન ગીઆ કરી રડતો હોયતો કેહુને કે એવણને હું તારમાં બેસાડી એકદમ સુરત રવાનાં કરીસ !!

વાંચનાર માહારા મોહાઈ કુટબને આ નાહાનો હવાલ તારી સાંભે ધીરીએ અને પુછુ છું તે એકીનધી બેલ કે હમે થણે દરજને ખરાં સુખી કે નહીં ? અલબત્ત સુખી.

છાકટપણના અજાએળ પ્રાયદા.

“જો હુંમેશ ગલાંને તરસથી ખાલું હોયતો છાકટ થને, કારણ જેઠું તું વધારે પીશે તેટલી તુંને વધારે તરસ લાગશે.

“જો તાહારા દોસતો તુંને દુનયામાં મોટો કરવા માંગતો હોય અને તેમની કીશેશો તું રદ કરવા માંગતો છાકટ થને, કારણ તેમ કીધાથી તું તાહારી ધારણામાં શકદરૂપ થશે.

“જો આડે મારગે પડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ સરખા ખીન્ને કોઈ લુલ્લાપ ખવાડતો નથી.

“જો ગરીબ અને દલીદરી રહેવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી તાહારા દીલપર પેટ ભરતાં ચીકરાં રહેશે.

“જો તાહારાં કુટબને પાએમાલ કરનાર હોયતો છાકટ થને, કારણ તાહારો દારૂ તે તાહારાં કુટબને લુખમરો પાડશે.

“જો લોકોને હાથે ઠગાવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી ઠગારાઓનો ઊપાય સેહુલશે.

“જો તાહારી અકલ ગુંમાવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી ગધેડાં કરતાં ખતેતર તાહારી વકુર થશે.

“જો ગલે છુડી ફેરવવાનો વીચાર રાખતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ આપધારનો જાની મીતરશે.

“જો તાહારો ભરમ ખાહાર પાડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ જેમ દારૂનો રેલો અંદર ભીતરે તેમ ભરમનો રેલો ખાહાર નીકશે.

“જો પર્થિયા ગુમાવવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ પર્થિયાનો સતરૂ છે.

“જો દોસતો અને ખેશાર્વદાને શતરૂ કરવા હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ અને દુશમની એ લાઈખંદે.

“જો રસતામાં લડવા, હાડકાં પાંસરાં લાંબવા, ગાડી લોડા તલે ચંપાઈ જવા, અને આફળતે ખંદી ખાને પડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ તાહારી શબ્દી મુરાદ ખર લાવશે.

“જો લોકોને તાહારીથી નહુરાડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂના અમલવાલાથી લોકો છિકતા રોગ કરતાં વધારે ખીહેશે.

“જો તાહારી આવતી લંદગીપર પાણી ફેલાવનાર હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી તું તેમ કરી શકશે.

“જો તાહારાં ખદનને દુખી કરવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ રોગની માતા છે.

“જો મુવા પછી તાહારા જીવને તું પાએમાલ કરવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂને દોજખનીજ મુકાકાત છે.”

ગાયન—લગણસરાના ગીત.

થોડુંક થયું હુમેએ વાંચનારી બાનુઆનું લગણસરાના નમણા ઉપર ધેઆન પેચાડેયું હતું. આજન હુમેને લગણસરાના ગીતો ઉપર થોડુંક બેલવું. ગાયન શી મીજછે તેનો શબ્દી બાનુઆને નેહતા ખેઆલ હોય એવું માલમ પડતું નથી. પણ તેમાં તેઓના મુતલગ વાંક કાહારી શકારો નહીં. જે હાલ જમાનાની એક બાલક છોકરીને આજના જમાનાને છાજતી કેળવણી ન મળી તો તે પોતાની આજના માતાનીજ, મુવારેક અંદર ગરહણ તે આંદર પર પડતો પાપનો બોજ અને વાદલનો ગગડાટ તે હારેમ ન અને પાક ઈયજાં સાથે ચાલેલા જમાના ધપકારા એમ બોલવા વગર રહેજ નહીં. એમ સારી લંદગી શુધી આંતસના ગીત અને નરસાઈ મેહતાપર જોડેલા ગરબા જેએ એ સંભલેલા તેઓ ખરાં ગાયણનો ખેઆલ તે કેમ બાંધે ?

ખાણસની ઉપર વરસેલા ઈશવરી આશીરવાદોમાં બીજાં ઉતમ નવાહેરોમાં ગાયન શકતી એબી આદમને મહેલું એક ઉતમ નવાહેર છે. ગાયન એ પુદ્ગતીજ અખરોશ છે. પાતરે પાતરે ઉડતાં પંખિરાંના ઘાંટામાં પછ ઈશવરે ગાયન શકતી મેલી છે. બરી બામદાદમાં પોતાના થુંગંધી બીજાનામાંથી ઉડી ત્રયુર અવાજ પકડીઆ ઈશવરી તારીક ગાયછે; નદી નાલાંઆ પછ ગોપા ગાયન ગાતાં પો

તાની લાંબી મંજલ કાપેછે. માણસના દીલનો સરદાર, તે ના હવસોને દાખનાર, તેની કઠણ છાતીને પીગલાવનાર, તે ના મનને તાપે કરનાર ગાયનછે. 'તકીએ પેઢી નમવલેના સાધુ ગાંઠ તાનથી પોતાના પેદા કરનારની ભક્તી કરેછે; એવાદતખાતાઓમાં ધ્યાવરી ગાયન સાંભલવા રાજ્યથી તે રક એક હરોલમાં ઉભાં રહેછે. ગાયનની અસરથી તેઓ ના પાપી દીલ મોઝ સરખાં થઈ જાયછે અને નેકી અને પવિત્રતામાં દરેક પહે તેમની છાતી ઉપર છાપ દેછે.

એક નાનનીની મોહાબતમાં બધાએજો જવાન હા થમાં સીતાર લઈ પોતાની ગોલાખ સુઆફક ખીલતી માથુક ને ખીલવેછે; અને તે નાનનીના ઉભાતો મોહાબતનો થા ત ગાયનનાજ આકારમાં તેણીના હૈતવંતો ઉપર પડેછે.

પાલણમાં રડતું નાનું બાલક પોતાની ખાના ગાયન થી હરખાઈ હસતે એરેરે કુલનો થગ થઈ પડેછે અને જુ દેખીયાં પોતાના હાથની લાકડી ગાયનના શરોદખ ફેરવેછે.

ગાયનની ફેરમાં સોપાઈ પોતાની સમયેરેરે એંચી પો તાના દેશના શતરને નહસાડવા રહેછે અને સલાહ થયા પછી ગાયનનાજ શુરમાં પાછો પોતાના વાહલા દેશમાં પ યા મેલેછે.

હરખના પણ ગાયનછે ને ગમગીનીના પણ ગાયનછે. ગાયનથી ખુશ થતો વર રાજ પોતાની માથુકને જગલગીરી કરી ધરમ ઉપાધ્યાયના દેખતાં લગનનો પવિતર ક્લેલ આપે છે; અને એક સીપાઈની રડતી વીધવા પોતાના ભરતારને જુ'મીમાં ડાડી વળનતરોનો કલાપીત શાંભલતી પોતાની છા વણીમાં પાછી ફરેછે.

ગાયનની અસરમાં દરદી પોતાના દરદને વીસરેછે, મજુર પોતાની થાક ઉતારેછે, વીધવા પોતાના પણ બાલકને હાથમાં નચાવતો ભરતારનો ગમ વીસરેછે, લંગડો નાચેછે, પાપી પસ્તાયછે, જુ'ની છુડીને ચોલાવેછે, ગીલલાખાર છ ભને આડકાવેછે, દુશમન અને રોસત, સાહુકાર અનેકકી ર એક કુ'શલામાં ભેગા થાયછે. આવી ગાયનની પાદશા હાતછે. માણસના દીલપર એવો તેના કાણુછે. નહીં આ વતો માંહે, નહીં નાચતો નામે, નહીં રોડતો રોડે, નહીં મોલતો મોલે, નહીં ઝાંતો ગાય એવી ગાયનની જાણછે. જેમ બલતો ભેતની આસપાસ રંગ મેરંગી પતંગનું પોતા ના ચાવલો નખરાં કરી આવે તેમ મોહી પડીને બલતોમાંજ વ રડેછે તેમજ દીપક માફક ખીલતાં ગાયન ઉપર માણસ મો હી પડી હરખમાનો હરખમાં તરકેરેછે. જેમ મીઠાસમાં ભેરેલું આપડ બચું અટ ગલી જાયછે તેમ ગાયનમાં દીધી થી નચીહત અટ માણસના દીલપર લાણ પડી જાયછે. કેટ વાંક ગાયનમાં અપર હોયછે જે નચીહત દેનારાં, ધ્યાવરનો ભપ પેદા કરનારાં, અને મોહાબત ઉચકેરનારાં હોયછે. કે દલાંક ગાયન વગર અરથના હોયછે પણ તેમની ગોઝવણી એવીતો કલાથી કોપેલી હોયછે કે કાનને મધુર રાગથી ભ રી નાખેછે, અને દીલને અનન કરેછે. ગાયન ગાનારાને જે દલી સાભાસી આપીએ તે કરતાં આતે ગાયન જોડનારને સાભાસી થરેછે. ગાયનની મોહણી અથવા તેની ખુબી ન રસાઈ મેહોતપર મેહોલા ગરબાઓમાં ઈલા આતસના ગીત માં મળનાર નથી. ગાયનનું નામ એ કડંગી મેતાલ અને

બેશુર મેહણીને છાનતું નથી. ગાયન એ જાતના આલે છે; મોહોડેથી ગાવાના અને વળનતરોમાં ગાવાના. આપણી બાનુએ જે રીતે મોહોડેથી ગાયછે તે રીત એવીતો અસાધ છે કે જલદીથી તે ઉપર તેઓનું ચેઆનુ પોલે એમ હમે ઈ છોએ છપ્પએ. લગનની બામદદમાં ગવાતાં ગીત (ગીત નામ સુતલગ છાનતું નથી) ગવેડાંના મોકવા કરતા કાનને વધારે ખુશ લાગે એવાં નથી. આક્રોકાના નંગડીઓના ગીતો એ ગીતો કરતાં ઉતરતાં નથી. નાની નાની છોદરી એ નીશાલમાં મધુર અવાજ ને ગીતો ગાયછે તે ભેકે ગા વનને દરને કદીની મહડે નહીં તોપણ તેઓ સાંભલવા જોગછે. આપણી બાનુઓના ગીતો કરતાં તેમના ગરબા ભેકે મહડતી પાહેરી ધરાવેછે તોપણ તેઓ ઘણા કદોરછે. અરથો તેમનો ઉડી રહેન નહી, ઉમદા વીચારો એ ગાય નનો ગોષા જવછે; જેથી ગાયન ધમધમી રહેછે. મોહણીથી જવનો ધમધારો રહેછે તોહણીથી ગાયન ખીજેછે. શું આપ છો બાનુઓના ગીતોમાં દમ કે સવાહસછે? કારણેના ગર મો, મુરતની હરતાલનો ગરમો, કલજુકનો ગરમો અને એ વોળ બીજ વપના ગરબાઓ ને પારસી બાનુઓ ઘણા હર ખથી ગાયછે તે વેલા તેમની જુધ કાંઠો ઉડી જાયછે તે દેખા તું નથી. સોરાબજ મીજણ છાપનાર નામે એક પારસીએ જે ગરબાની ચોપડી છાપીએ તેની મોટી કીમત છતાં પાર સી બાનુઓમાં તેની અપ વધશેતો તે જોઈ સંતાપ લાગેછે. એ ગરબાઓને શું નામ આપીએ તે હમને માલમ પડતું નથી. એ ચોપડીના પરસતાવનાથી તે છેક સંભાપત શુધી એકબી પાનામાંથી કાંઈ યાન અપવા રચુન મહે અથવા તે માનાં ગીતો ગાયનના નામને છાનતાં હોય એવું છેવ નહી. ખારજે ખારજે વાધરી કુદરી ને હાલારેં ગાઈ એ રાત માંજેછે તે આ ગરબાઓ કરતાં વધારે મધુરછે તથા યાન આપેછે. હમે દરએક સમજુ બાનુને એલતેમાય ક રીએ છપ્પએ કે એવા વગર અરથના અને વગર છવનાં ગરબાઓ ગાવાથી તથા એવીજ બીજ નીરજવ ગીતાવલી એ પોતાને તાહાં રાખરાથી પરેદન રહેતું. ને ગાયનનો હમે ઉપર ચીતાર આપયોછે, તેવું ગાયન હીફસતાનીમાછે ને જહારે સમજવાને પુરોણો વાંધા તાહારે બાનુઓના તે શું વાંક નીકરે. તખશો, સારંગી, સીતાર, તંજુરો, મોર લી, ધાલ અને એ વગેરે બીજાં વળનતરો હીફસતાની ગાય નમાં આલેછે. ગાયન ગાવાનો પેશી કનચનીએને હાથ પ ઉપાથી આપણી બાનુઓને હીફસતાની ગાયનથી બેખબરી રાખીએ લાગેછે, પણ અસાખ માણસોને હાથે એક ઉ તમ હુનર પડયો તેથી બીજાં માણસોએ તે મેલવવાને પ વન ન કરવો એ ગમારોના વીચારછે. જેમ એક છુરોપી અને સી પોતાના ભરતારને ઈલા તેના રોસતોને પો તાના કોયલ સરખા રાગે પીઆનો વળડીને આનંદ આ પેછે, તેમ પારસી બાનુઓ હાથમાં સીતાર પકડી બચાં હી ફસતાની ગાયનથી પોતાના છાતીને ખુશ કાં ન કરે તેનો ખુ લાગો કોઈ કારતું નથી. ને હાથમાં સીતાર પકડવી એ ને મલાહજ ભરેલું હોયતો બરી બાંમદારે ઘરોમાં એકાં થઈ ગવેડાં સુઆફકે ભેંકતું એ વધારે મેમલાજ ભરેલુંછે. 'ન હી મામાના કહાના મામા ભલા' તેમ ગાયનની મેહહાજ

છે ટપકાવેઆં. ખટકે ખટકેથી મારા ફરેડન કાકાએ કાગળ લખી મને ધીરજ આપીછે અને મારા ખેડેરાંન કાકાનું કાગળતો વાંચીએ થું કે દલગીરી ઉડી બપ અને હસતાં હસતાં કહેજાં ફૂટે. મારા ગંભીર જંગીર કાકાને વાસતેતો એમજ લખે કે આપણા નીમાજી જંગીર ભાઈને મારી કુવા વંચાવને, અને જે આપણી દીનબાઈ હજુર ફરેડન કાકા મીન ગીઆ કરી રડતી હોયતો કેહજે કે એવણને હું તારમાં બેસાડી એકદમ મુરત રવાનાં કરીસ !!

વાંચનાર માહારા મોહોરાં કુટંબને આ નાહાતો હેવાલ તારી સાંખે કરીઆછે અને મુણુછે તે એકદીનથી બોલ કે હમે થણે દરજને ખરાં સુખી કે નહીં? અલબત્ત સુખી.

છાકટપણાના અભાગેય પ્રાયદા.

“જો હંમેશ ગલાંને તરસથી બાલવું હોયતો છાકટ થને, કારણ જેટલું તું વધારે પીએ તેટલી તુંને વધારે તરસ લાગશે.

“જો તાહારા દોસતો તુંને દુનયામાં મોટો કરવા માંગતા હોય અને તેમની કીશોશો તું રદ કરવા માંગતો છાકટ થને, કારણ તેમ કીધાથી તું તાહારી ધારણામાં ફલદરૂપ થશે.

“જો આડે મારજો પડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ સરખો બીજો કોઈ જુલયાપ ખવાડતો નથી.

“જો ગરીબ અને દલીદરી રહેવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી તાહારા દીલપર જેટલરતાં ચીકરાં રહેશે.

“જો તાહારાં કુટંબને પાંચમાલ કરનાર હોયતો છાકટ થને, કારણ તાહારો દારૂ તે તાહારાં કુટંબને જીવમરો પાડશે.

“જો લોકોને હાથે કળાવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી કળારાઓનો ઊપાય રોડેહાલે.

“જો તાહારી અકલ શું માવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી ગણેાં કરતાં ખતેતર તાહારી વકુષ થશે.

“જો ગલે છુડી ફેરવવાનો વીચાર રાખતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ આપણાનો જાની મીતરછે.

“જો તાહારો ભરમ બાહાર પાડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ જેમ દારૂનો રેલો અંદર ઊતરે છે તેમ ભરમનો રેલો બાહાર નીકળે.

“જો પછિશો ગુમાવવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ પછિશોનો સતરૂછે.

“જો દોસતો અને ખેશાવંદોને શતરૂ કરવા હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ અને દુશમની એ ભાઈ બંદછે.

“જો રસતામાં લડવા, હાડકાં પાંસરાં ભાંજવા, ગાડી ઘોડા તલે ચંપાઈ બવા, અને આકેખતે બંદી ખાને પડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ તાહારી શલ્કી મુરદ બર લાવશે.

“જો લોકોને તાહારીથી નહસાડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂના અમલવાલાથી લોકો ઊડતા રોગ કરતાં વધારે ખીછે.

“જો તાહારી આવતી અંદગીપર પાણી ફેલાવનાર હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી તું તેમ કરી શકશે.

“જો તાહારાં બદનને દુખી કરવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ રોગની માતાછે.

“જો મુવા પછી તાહારા અવને તું પાંચમાલ કરવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂને દોજ ખનીજ મુલાકાતછે.”

ગાયન—લગણસરાના ગીત.

ચોડુકં થયું હોએ વાંચનારી બાનુઓનું લગણસરાના નમણે ઉપર ધેઆન પોમાડેયું હતું. આજ હોમે ને લગણસરાના ગીતો ઉપર ચોડુકં બોલકુંછે. ગાયન શી મીનછે તેના શલ્કી બાનુઓને જેઇતો ખેઆલ હોય એવું માલમ પડતું નથી. પણ તેમાં તેઓનો મુતલબ વાંક કાહડી શકાશે નહીં. જે હાલ જમાનાની એક બાલક છોકરીને આજના જમાનાને છાનતી કેખલણી ન મલી તો તે પોતાની આજના માતાનીજ સુવાફે અંદર ગરહણ તે આંદર પર પડતો પાપનો મોજ અને વાદલનો ગગડાટ તે હારેમ ન અને પાક ધૂનદાં સાથે ચાલેલા જંગના ધપકારા એમ બોલવા વગર રહેજ નહીં. તેમજ સારી અંદગી શુધી આજ તસના ગીત અને નરસાઈ મેહતાપર જેડેલા ગરબા ન્યોએ એ સાંભલેલા તેઓ ખરા ગાયણનો ખેઆલ તે કેમ બાંધે ?

માણસની ઉપર વરસેલા ઇશવરી આશીર્વાદોમાં બીજાં ઉતામ જવાહેરોમાં ગાયન શકતી એવી આજ દમને મલેજું એક ઉતામ જવાહેરછે. ગાયન એ ખુદશીજ બખ્શોશછે. પાતરે પાતરે ઉડતાં પંખેરાંનાં ઘાંટાંમાં પણ ઈશવરે ગાયન શકતી મેલીછે. બરી બામદાદમાં પોતાના થુંગધી બીજાનામાંથી ઉડી મધુર અવાજને પક્ષીઓ ઇશવરની તારીફ ગાયછે, નદી નાલાંઓ પણ ગોપા ગાયન ગાતાં પો

તાની લાંબી મંજલ કાપેછે. માણસના દીલના સરદાર, તે ના હવસોને ઘાવનાર, તેની કંઠણ છાતીને પીગલાવનાર, તે ના મનને તાબે કરનાર ગાયનછે. તકીએ બેરેશો નંગલના સાધુ ગાંન તાનથી પોતાના પેદા કરનારની ભકતી કરેછે, એવાદતખાનાઓમાં ઈશવરી ગાયન સાંભલવા રાજ્યથી તે રકંઠેક હરોલમાં ઉભાં રહેછે. ગાયનની અસરથી તેઓ ના પાપી દીલ મોમ સરખાં થઈ જાયછે અને નેકી અને ધવીતારાઈના દરેક પહે તેમની છાતી ઉપર છાપ રહેછે.

એક નાનની મોહાબતમાં બધાએથી ભવાન હા થમાં સીતાર લઈ પોતાની ગોલાબ સુઆરેક ખીલતી માથુક ને ખીલવેછે; અને તે નાનનીમા ઉભાતો મોહાબતનો પોત ગાયનનામ આધારમાં તેણીના હૃતવંતા ઉપર પડેછે.

પાલણમાં રડવું તાનું બાલક પોતાની માતા ગાયન થી હરખાઈ હસતે એટલે કુલના ધગ થઈ પડેછે અને છુ દેખીઆં પોતાના હાથની લાકડી ગાયનના શરોદપર ફેરવેછે.

ગાયનની કેકમાં સીપાઈ પોતાની સમશેર જેવી પોતાના દેશના શતરને નહસાડવા હોંડે છે અને સલાહ થયા પછી ગાયનનામ શુરમાં પાછો પોતાના વાહુલા દેશમાં પગ મેલેછે.

હરખના પછુ ગાયનછે ને ગમગીનીના પછુ ગાયનછે. ગાયનથી ખુશ થતો વર રાજ પોતાની માથુકને બગલગીરી કરી ધરમ ઉપાધવાના દેખતાં લગનના પવીતર કોલ આપે છે; અને એક સીપાઈની રડતી વીધવા પોતાના ભરતારને છુંત્રીમાં ડાડી વળતરોના કલાપીત શાંભલતી પોતાની છા વણીમાં પાછી ફરેછે.

ગાયનની અસરમાં દરદી પોતાના દરદને વીસરેછે, મજુર પોતાની થાક ઉતારેછે, વીધવા પોતાના પશુ બાલકને હાથમાં નમાવતી ભરતારને ગમ વીસરેછે, લંગડો નામેછે, પાપી પસતાયછે, ખુની છુડીને થોલાવેછે, ગીલલાગેર છ બને આરકાવેછે, દુશમન અને દોસત, સાહુધાર અનેફકી ર એક કુંડલામાં ભેગા થાયછે. આવી ગાયનની પાદશ હાતાછે. માણસના દીલપર એવો તેનો કાણુછે. નહીં આ લતો આલે, નહીં નાચતો નાચે, નહીં દોડતો દોડે; નહીં ખોલતો બોલે, નહીં ગાતો ગાય એવી ગાયનની જાડછે. જેમ બલતી જેતની આસપાસ રંગ બેરંગી પતંગાયું પોતા ના થયમાં નખરાં ફરી અને મોહી પડીને બતાગ્યાંન ત રકડેછે તેમજ દીપક કાકુ ખીલતાં ગાયન ઉપર માણસ મોહી પડી હરખનાનો હરખમાં તરકડેછે. જેમ મોડાસમાં ભેલેલું ઝાંઘડ બચું અટ ગલી જાયછે તેમ ગાયનમાં દિધે લી નશીહત અટ માણસના દીલપર લાગુ પડી જાયછે. કેટ લોક ગાયનમાં અસર મોહાવે ને નશીહત દેનારાં, ઈશવરનો ભપ પેદા કરનારાં, અને મોહાબત ઉશકેરનારાં હોયછે. કેટલાંક ગાયન વગર અરથના હોયછે પણ તેમની ગોઠવણી એવીતો કલાવી કીલેલી હોયછે કે કાનને મધુર રાગોથી ભરી નામેછે, અને દીલને અનન કરેછે. ગાયન ગાનારાને નેટલાં સામાસી આપીએ તે કરતાં આલે ગાયન જોડનારને સામાસી થરેછે. ગાયનની નેહણી અથવા તેની ખુબી ન રસાઈ મેટતાપર મેટલા ગરબાઓમાં ઈયા આતસના ગીત આં મલનાર નથી. ગાયનનું નામ એ કંઈગી બેતાલ અને

મેશુર જોડણીને છાજનું નથી. ગાયન એ જાતના આપે છે; મોહાઈથી ગાવાના અને વળતરોમાં ગાવાના, આપણી બાનુઓ ને રીતે મોહાઈથી ગાયછે તે રીતે એવીતો ખરાબ છે કે જલદીથી તે ઉપર તેઓનું ધેમખાનું પોતે એમ હોમા ઈ છીએ છુડ્યે. લગનની ખામદમાં ગવાતા ગીત (ગીત નામ સુતલગ છાજનું નથી) ગવેડાંના ભેકવા કરતાં કાનને વધારે ખુશ લાગે એવાં નથી. આફરીકાના નંગલોઆના ગીતો એ ગીતો કરતાં ઉતરતાં નથી. નાની નાની છોકરી એ નીગાલમાં મધુર અવાજ ને ગીતો ગાયછે તે જોડે ગાયનને દરને કદીથી મહડે નહીં તોયપણુ તેઓ સાંભલવા જોગછે. આપણી બાનુઓના ગીતો કરતાં તેમના ગરબા ભેકે મહડતી પાહરી ફરાવેછે તોયપણુ તેઓ ઘણા કહોરછે. અરથતો તેમનો ઉડી શકે નહીં, ઉમદા વીચારો એ ગાય નનો ગોષા જવછે; જેથી ગાયન ધમયમી રહેછે. જાંહણીથી છવના ધપકારો રીતે તાંહણીથી ગાયન ખીલે. શું આપણી બાનુઓના ગીતોમાં દમ કે પસાહસછે? કારણેના ગરબો, સુરતની હરતાલનો ગરબો, કલજુકનો ગરબો અને એ વીજળી ધપના ગરબાઓ ને પારસી બાનુઓ ઘણા હરખથી ગાયછે તે વેલા તેમની છુપ કાંઠાં ઉડી જાયછે તે દેખાતું નથી. સોરાબજ ચીકણ છાપનાર નામે એક પારસીએ ને ગરબાની ચોપડી છાપીછે તેની મોટી કીમત છતાં પારસી બાનુઓમાં તેનો અપ વધોછે તે જોઈ સંતાપ લાગેછે. એ ગરબાઓને શું નામ આપીએ તે હુમને માલમ પડવું નથી. એ ચોપડીના પરસતાવનાથી તે છેક સમાપત થુપી એકબી પાનામાંથી કાંઈ જ્ઞાન અથવા રચુન મોડે અથવા તે ખાનાં ગીતો ગાયનનાં તાંત્રને છાજતાં હોય એવું છેજ નહીં. બારણે બારણે વાહરી રીતે ને હાલરમાં ગાઈ એ રાત મંગેછે તે આ ગરબાઓ કરતાં વધારે મધુરછે તથા જ્ઞાન આપેછે. હુમો દરએક સમજુ બાનુને એલતેમાશ ક રોએ છુડ્યે કે એવા વગર અરથના અને વગર જ્ઞાનનાં ગરબાઓ ગાવાથી તથા એવીજળી નીરજવ ગીતાવલી એ પોતાને તાંહાં રાખવાથી પરેહન રહેવું. ને ગાયનનો હુમે ઉપર ચીતાર આપયોછે, તેવું ગાયન હાંદીસતાનીમાં ને જાહેર સમજવાને પુરોજના વાંધા તાહારે બાનુઓના તે શું વાંક નીકળે. તખ્તો, સારંગી, સીતાર, તંબુરો, મોરલી, શાલ અને એ વગેરે બીજાં વનંતરો હાંદીસતાની ગાય નમાં આપેછે. ગાયન ગાવાનો પેશો કનચનીએને હાથ પડ્યાથી આપણી બાનુઓને હાંદીસતાની ગાયનથી બેખબરી રાખીછે મોહું લાગેછે, પણ ખરાબ માણસોને હાથે એક ઉતમ હુનર પડયો તેથી બીજાં માણસોએ તે મેલવવાને પતન ન કરવી એ ગમારોના વીચારછે. જેમ એક ઈશુરોપી અન સી પોતાના ભરતારને ઈયા તેના દોસતોને પોતાના કોમલ સરખા રાગે પીઆના વળડીને આનંદ આપેછે, તેમ પારસી બાનુઓ હાથમાં સીતાર પકડી અધકાં હાંદીસતાની ગાયનથી પોતાના કણીને ખુશ કરાં ન કરે તેનો ખુલાશો કોઈ જાવું નથી. જે હાથમાં સીતાર પકડવી એ મે મલાહજા ભરેલું હોયતો ખરી આંમદાદે ઘરોમાં એકડાં થઈ ગવેડાં સુઆરેક ભેંકવું એ વધારે મેમલાજા ભરેલું છે. નહીં આખાના કહાના માખા ભલાં તેમ ગાયનની મેરહાજ

રીખા ગોપનો ગમે તેડું બકે એમ કેટલાક કહેશે. પણ હ આડું આધીન ખત એકે કે જે ગીતા અને ગરબાઓ હાલ પારસી બાનુઓ તેહવારના દીવસો ઉપર ગાયણે તે કોઈથી રીતે તેમને છાનવાતી. બેહેતર કે તેટલો વખત તેઓ બીજી નીરદોષ રતનમાં ગુજરે. નરનદાશંકર, દલપતરામ, નાનાલાલ, અને બીજા જે ગુજરાતીઓ જેઓ બેહેલી કરી તાઓ આ ચોપાનીઓને છેડે હંમેશા આવેછે તે ઉપર વાંચનારી બાનુઓએ કવચીત લક્ષ દીધેલું. સાલમ પડતું નથી. કદમ સમજવાને એ કવીતાઓ તેમને ભારી લાગતી હોય પણ તે તેઓ તેમના ધણીઓ પાસેથી સમજવાને તસદી લીંગેતા એ કવીતાઓ તેમના દલદરી ગરબાઓ કરતા કેટલી મહડતીછે તેનો તરત ખેચાલ આવશે. પારસી બાનુના હાથમાં તંજુરો હોય તે વખત ચણાન ફરે, પણ હાનુરી એવેતેમાશ એટલીજ કે ગાયનને જેવી રીતે પડતું નાખ્યું છે તે પારસીઓની સંસારી હાલતનો આજો ચીંતાર આપતું નથી. દર રાતે જો સરવે બાનુઓ ખંધુર રાતે પોતાના ખાવંદોને ગાયનથી જીતી લીએતા અરધું સંસારી કુખ પારસીઓમાંથી નાહુદ થઈ જાય અને કુમલાઓ અને કુસંપમા જઈ વખત સમારો વપડાય અને ધણી હાથમા ચોપડી લઈ બેસે અને ધણીઆની ધુવડ આડું સાંઠી બી બેસી દુરે એવો આડો દેખાવ કવચીતમ નજરે પડે. કે ઠંબની અદુર પેષારના જહુરા વેહેતા કરવાનું ગાયન એકે મોટું શાપનછે અને જલદીથી રેશી બાનુઓ એ ઉતમ હું નર હાસેલ કરે એવું હુમો ઇછીએ છઈએ. સારો દીવસ જ ગાયનમાં ગુજરવો તેતો ધંધાદારી ગવઈઆતું કામછે જે કરવાને હુમો બાનુઓને કદીથી ભલામજ કરનાર નથી. કુરસદને વખતેજ ગાયન દીક લાગેછે. વલી ખરાબ ગાય નોથી પરંજ રહેવાને ખુબ ચાકસી રાખવી જોઈએ. ખરાબ ગાયનોથી નીતી બગડેછે, નકામાં હવસો ઉચકેરાયછે, ખન નખલું પડેછે, અને કાપદાને બદલે તુકશાન થાયછે.

જહુરે દરેક કોમમાં ઇશવરની ભક્તી ગાયનમાં આ લેછે તાહારે ચોખાં ગાયનમાં અનીતી કેમ હોય અને તે બાનુઓને કોં નહીં શીખાદાય તે લીયારી શરૂ કરી. હ શવરે બાનુઓને આવળ મરદ કરતાં વધારે કોમલ કીધેછે અને એક નાનનીના મોહમાંથી મધ સરખા મીઠા શબ્દો શાંભલી મરદખર અસર થાયછે. આટલું દેખાડવા ધણી હુમો આ બાબદ સમજી બાનુઓ તથા તેમના દાનાવ ભર તારોના લીયાર ઉપરન મેલીએ છઈએ. પણ આટલું જો લવા બાદ એક બીજી વાત ઉપર અખ્યાડા થઈ ચક્રતા નથી. ઘણુંખરું એક પારસીને તાંહાના સાનનની આગલ વાળ વાલાઓ વજડતા વજડતા માંછે. લગન સરખી પવીતર જીવનસની આગલ ગાયન માંજ એ એાર તેની પવીતર ઈમાં વધારો કરેછે. પણ શું નાનખટાઈ વાળ ખરેખર પસંદ કરના એજ છે? એકના પગમાં જુદ નહીં, બીજાના દગલો કાસો, તરીખાનો રાસો, એકના પગમાં પાટલુન, બીજાના પગમાં ઘોતીયું અને એવો રહેકાની જેવો પોશાક એ વાળ વાલાઓ પેહેડે નથી પરંજ હસી જાવન થાયછે. જેઓ પાલવે રીખીટના વાળના ખંધુર સુંદર ચરોતો દર વેલા સાંભલતાં હોય તેઓને આ રહેકાની વાળ વાલા

ઓના ગાયન કેવાં કહોર લાગતાં હોય? દરેક સાનનની આગલ રીખીટીતું વાળું ચાલતું નેઈએ એમ હુમો કહેતા નથી. જો શલ્લા પારસીઓ એક કંડ ઉલું કરી તમજ ચાર અઘાં વળનતર વાલાઓની ટોલી ઉભી કરેતા તે બની શકે તેવુંછે. જે ફીરંગી બેનડવાલાઓની ટોલીઓ બને જગ દેખાયછે તે આ સુસલમાનોથી વધારે વાકેફગારછે પણ તેઓ નેઈતું ગાયન તેઓથી મલી શકતું નથી. જે એવા વળનતર વાલાઓ વગર મલાવવામાં આવેતા બેહેતર કારણ તેઓથી ઉલટી પારકાઓમાં હસી થાયછે.

રેતીનાં વટોલીઆ.

ખરૂસ નામનો નામીઓ મુસાફર આફરીકાનાં રનમાં ભોગવેલી મુશીખતોનો નીચે ગુજળ ચીતાર આપેછે:—

“ખુદરતનો સંભીથી એક અળએળ અને તલે સમતી દેખાવ હમારી નજરે પડયા. હુમો એક મોહાલાં, નજર ફેરવીએ તો આકાશ રેતી સાથે મલેલુંજ દેખાય એવાં એક રેતીનાં રનમાં હતા. પશ્ચીમથી બિતર તરફ ઊડતા ઊડતા રેતીનાં ગંજવર ફુવારાઓ જગે જગ હોએજે જોયા. હમણા તેઓ આવી આપણને કાસે મેલશે એમ હમો કરતા હતા પણ થોડીક રેતી મોહાલાં જવા શીવાય હમુને ઈબા પોંહાંચી નહી. તેઓ એટલાતો ઊંચા ઊડતા હતા કે જાને આકાશને અથડોને પાછા પડે. કટલીએક વખતે તેઓનાં વચમાંથી જે તુકડા થઈ જાય. હમારા ધારયા પરમાં જો એ ફુવારાઓની આસરે દસ શીટ બડાઈ હતી. હમો આ ખુદરતની કરાંમતથી એટલાતો આનંદ અને અળએળ થયા કે તેનો ખેચાલ બીજાઓને આપવાને માહારામાં તાકાત નથી; પણ એટલુંથી કંઈતું નેઈએ કે હમારા દીલપર દહેસતનો પણ છાપ ઊડેલો હતો. સરીએતનો થોડો પણ તેમની જહડપ આગલ હાર ખાચ જોડું જહુરે મહુને માલમ પડ્યું તાહારે જે જગા ઉપર હું બિલો હતો તે જગા ઉપરથી એક દગલું પણ આગલ રવાની મારામાં તાકાત રહી નહી. એ ફુવારાઓ એટલાતો આજુ બાજુ ઊડતા હતા કે ખરૂં મોહુતો સુરજને પણ તેઓએ જાંખો કીધો હતો અને રાધલું જાંખુ કરી કીરનોનાં પરકાશથી તેઓ એટલાતો ચકચકી રહયા હતા કે આફરીકાનાં જંગલમાં ખુદરતે આતસખાજનાં ગોયા બાન બીરાડયાં હતાં.

હમારી સાથનાં લોકો છતી કુટવા લાગ્યા. કોઈ કહે કે પડ્ધતી લશ્કર થઈ શકે, કોઈ કહે કે શબ્દો ને માટે લોખંખુ ખારનું બિંદુ છે અને કોઈ કહે કે છે લો ઇનસાફનો વખત નજીક છે."

કલી કોટ.

આ શેઠર મુંબઈની કલીકાટ દીસાએ આવેલું છે. જોરે પેહેલાં વેહેલાં વાસકુ ડી ગામા નામનો એક થો રડુમીજ કપડાન હાંકુસતાન તરફ મુશારી કરવા આ વથો હતો તારે કલીકોટ શેઠરનું તેણે બંદર કીધું હતું. તાંહાંના રાજા જેહને ઝામેરીન કરી કહેના તેણે પેહે લાં એ ઘણીની અછી મદારત કીધી હતી, પણ મુશલમી ન લોકોની ઊશકરનીથી આ મુશારરને ખાંદીખાંને ના ખંથો હતો; જેમાંથી છુટાંનેવાર તે થેતાને સવદેશ ના હાસી ગયો. વાસકો ડી ગામા પછી ખીજ ઘણા મુ સાશરો એ શેઠરમાં આવી ગયા હતા. આસપુરકક નામના એક ઈશ્વારીપીચાને કલીકટ લેવા ધસારો કી થો હતો, પણ તેનું કાઈ વલયું ન હતું. હેરાખાદના દીપ્તુસુલતાને કલીકોટના લોકો પર ભારી જાસતી મુળ રી હતી અને એ જાલમીની સાંચે ઈંગરેજ સરકાર, એ શેઠરના ગરીબ લોકોની તરફથી લડી હતી. એ શેઠર હાલ ઈંગરેજ સરકારના તાબામાં છે. એ શેઠર માં હજુ એક નામનો રાજો પડી રહ્યો છે જેને ઈંગરેજ સરકાર ખેડો મુશરો આપે છે. એ રાજાને હજતક હ જુર કિશક સાચા ખાગ ખગીયા છે. કલીકોટની જમી ન રસાલ છે; પણ ખેતી ખરોખર થતી નથી. ચાવલ તથા ખીજ જાતના અનાજ દીક ઊતપન થાય છે. ત જ, જોલથી, લવંગ, આંગિ, શણ, કંકાં એમની અછી પેદાસ છે. નાલીએરીની ઊતપતી મુશકલ છે. પાચે ની પાહાડી જગાઓમાં મોટા મોટા ખગીયાઓ, જાંહાં મુખપ કરી કાશી ઊગાડવામાં આવે છે. એ વગે રે સાગ, મુખક, ખામણ તથા ખીજ ઘણું જાતના ઝા યો ઊગે છે. કલીકોટી સાગની તારીફ છે. એ શેઠરનાં લોકો મુખપ કરી હાંકુ છે. હાંકુઓની ચાર મોટી નાતો છે. ચુદર એ સરવેથી ઊતરતી નાત છે અને એ નાતનાં લો કો ઘણુંકરી કલીકોટમાં વસે છે. ચુદરની નાતમાં ખીજ નાતનાં તંદાં પડ્યાં છે. નાચેર, તીચેર અને મુકર એ ચુદર જાતીનાં બીજાગ છે. એઓ એકમેકનાં દેહમાં

જઈ શકતા નથી. જો એક નાચેર કોઈ તીચેરને અ કકે અથવા થોડે દુરથી જોય તો નાહ છે. નાહ્યા વ ગર તે ઘરમાં જાતો નથી. એઓમાં વારસો આપ વાની રીત જુદીજ છે. ખાપની ચીલકત દીકરાને નહી પણ બાનેજને મને છે. કલીકોટનાં લોકો કોઈ કોઈ વ ખતે અછી બાહુદુરો દેખાડે છે. એઓ ઘણા વેહમી છે પણ રીતભાતે સાદા છે. એઓ ઘણાખરા નાગા શરે છે. એઓની ભાશાને 'મલયાલમ' કહે છે. ઈંગરેજ લોકો ગામથી પાંચ મઈલ ઊપર વસે છે. ઈંગરેજ થો લખરો પણ તાંહાંજ રહે છે. એ શેઠર મધરાજ ઈલા કામાં આવેલું છે. તાંહાંના ઘર ઘણાખરાં મદીકાનાં હો પછે. તવંગરોનાં ઘર ઈંટનાં બાંધેલાં હોય છે. તાંહાં ના ઘેરી રસતા થોડાવા ને સાપ છે, પણ ગામની અં દર રહેનારા અને માપલાઓ જેઓ પણ આ શેઠર માં વસે છે તેઓ ઘણી જલીચી રાખે છે. ઈંગરેજ સર કારે ઈસપીટલ તથા દવાખાનાં બાંધેલાં છે. એક દવા ખાનું ઘરમનું છે. કલીકટ મુંબઈથી ૮૫૧ મઈલ દુર છે. આગળોટમાં પાંચ દાહાડે તાંહાં જવાઈ શકાય છે. મધ રાજથી કલીકટ ૫૦૧ મઈલ દુર છે; જે ટથો રેલવેથી એક દાહાડામાં કપાય છે. આગ ગાડીનું મથક ખેપુરમાં છે જે કલીકટથી ૭ મઈલ દુર છે. એ ગામમાં એક મોટી કોરટ, એક હજુર કચેરી તથા એક નાની કોરટ ઈંગરેજ લોકોએ અમથાપી છે. એ ગામમાં વરસાદ સાચો પડે છે. છોકરાંઓને માટે એક સરકારી નીશા લ છે તથા ખીજ પાદરીઓની પણ નીશાલો છે. કલી કટમાં પારસીની દુક વસતી છે જેઓનો મોલો તાંહાં મો ઝે છે. કરોસટમચનાં દાહાડા ઊપર આગળોટ ખેસી મ લખાર કોસતો ખેડવાની તક ઘણીજ સારી છે. તારીખ રપ મી કીસેમખરે એક આગળોટ ઊપડે છે તે કોચીન વેર જઈને પાછો ૪૯ જાનેવારીએ મુંબઈ આવી શકાય છે. (મહેલું.)

સીઆમ દેશની ચોરતો અને તેમના છોકરાં.

સીઆમ દેશ, એ દેશની ચોરતો અને તેમના છોકરાંનો ઉવાવ જાનવાજોગ છે. એ દેશમાં છોકરાંઓ ને ચોક્કસ ઊમરે પુગે નહી તાંહાંયુધી પાધરાં કપડાં પેહેરાવવામાં આવતાં નથી. મોટા દાહાડાઓ પર તે ઓના આંગ પર કપડાં જોવામાં આવે છે. મોટાં લોકો

ના ખાર વરસની ઊંચરનાં છોકરાંઓ ગલામાં એકથી તે સાત સુધી સોણાની શાકલીઓ ચોલવે છે. માથા ના આગલા ભાગ ઊપર ખોલ વધારવામાં આવે છે, જેનો ચોટલો ઠરી ગાંઠ મારવામાં આવે છે, પણ માથાનો પાછલો ભાગ સીઆમીસો ખોરાવે છે. છોકરા અને છોકરીઓનો શેશાક એકસરખો હોય છે જેથી તેઓ ચોલખાઈ શકતાં નથી. ખાટ વરસની ઊંચર થઈ કે છોકરાંઓ આગલો ચોટલો કાતરવામાં આવે છે. કાતરીઆ પછી ખાલનું ગોલ કુંદાઈ માથાંપર પડી રહે છે. પુરૂશ એ ગોલ કુંદારાના ખાલને જરા વધવા દીએ છે, પણ ચોરતને તેડું ને તેડુંજ રાખવું નેઈએ. ચોરતો ખાલને હંમેશ તેલ લગાડે છે. સીઆમીસ ચોરત જારે નદીમાં ચાર પાંચ વખત છુકકી મારે અને તેનો એક પણ ખાલ ખરે થાય નહીં તો રેજ એમ સમજે કે માથું ખરાખર હોરાયું છે. આગલો ચોટલો કાપવાની કીરીઆ ખુબ ધુંમધામથી ધાય છે; અને એ કીરીઆથી ચોરત અથવા પુરૂશ પેતાની સમજણમાં આવે એમ ગણાય છે. છોકરી પરણ્યા પછી ઘરેલું ચેરેરવાનું માંડી વાલે છે; અને એ ઘરેલું પેતાના ખર્ચાને માટે જાલવી રાખે છે. છોકરાઓ પાદરીને તાંહાં શીખવા રહે છે અને થોડું ઘણું વાંચવા લખવાનું સારું ચેલવે છે. સીઆમની ચોરતો પણ ફટલીએકી લખી વાંચી બંધે છે. ચોરતો તરેલવાર ધંધામાં મશગુલ રહે છે. ચોરતનો દરજો ખીર્ન ગમાર દેહો કરતાં સીઆમમાં વધારે ચડકતા છે. ઘરનો કારોખાર ચલાવવામાં ચોરતનો ભાગ મોટો છે. ઘરનો સરાફ પણ ચોરતજ છે અને મરદ પેતાની સઘલી ચેદાસ ચોરતને હસતક કરે છે, એ ચોરતો ઘણીજ ચાલાક છે અને તેમની રીતભાત ઘણી જંગલી નથી. મરદની સાથે એ આત્રેજ થાય છે અને પરક્રમાં કેદ નથી.

સીઆમ દેશની ચોરતો અને મરદો આખો દીવસ સોપારી ચાવે છે. સઘલી ઊંચરના અને સઘલી વરણના લોકો સોપારી ચાવે છે. નાહુના નાહુના છોકરાંઓના મોઢામાંથી પણ રાતી હોજ આખો દાહડો ચલે છે. એક સોપારી ચવાઈ રહી કે ખીજ મોઢામાં ગમકી છેજ. સોપારી ખાધાથી હોથ ઘણું મોટા થાય છે અને તેઓ એક જાતનો રાતો રંગ પકડે છે. સીઆમીસ લોકો ફરે છે કે સોપારી વગર હોજા લવી શકીએ નહીં. સોપારી તેમના દાંતને નુકશાન કરે છે પણ તે

મની તંદરોસતીને ઈજા કરતી નથી. વલી ખીડી પીવાનો સીઆમમાં મોટો રેવાજ છે. ચોરતો, મરદો અને છોકરાંઓને દાહડામાં ફરેલે ચોક્કસ વખતે ખીડીનો પીવીજ નેઈએ. પાંચ વરસની છોકરીઓ કાંમ કરતી કરતી ખીડી પીએ છે. સીઆમીસો ખોલતી વખતે લથરે છે અને તે સોપારીની મોટાકાન છે, અને જેમ આપણા મેહનાલોઓ કાનમાં કલમ ખોલે છે તેમ સીઆમીસોના કાનમાં ખીડી ખોલેલી હોય છે.

બંદગી.

ફટલીવાર બંદગી ઊપર લખાયું છે, પણ ફટલીવાર પારસી ખાનુઓએ એ ઊપર ઘેચાન આપ્યું છે ! આપણા કદીમ પારસીઓએ ૧૨૦૦ વરસની વાત ઊપર જાહારથી રહેરે ઈરાનથી મુસલમીન લોકોનાં દારથી નાસી હિંદુસતાનની જમીન ઊપર પગ મેલ્યો નાહારથી તે આજ સુધી તેઓએ જમાનાનાં દારથી દેશ, ભાશા અને ધરમ મેલ્યો છે. પરુઘવીની ઊપર બે કમનશીખ શીરકાઓએ અને તેઓ ઈઆવધી અને પારસીઓએ. ખાખીડી ચંચલાઈ, અને હિંમતથી આ બેહુ ટોલા આને પાછા ઈંગરેલ રાજનાં છાયા તલે ઊગી નીકલ્યા છે અને એક ટોલા ઈંગલંડમાં રાજ દરખારે અને વેપારમાં ખોલે છે અને ખીજો રાજ દરખારે અને વેપારમાં પશ્ચીમ હિંદુસતાનમાં વધે છે. દેશ ગયું અને ભાશા ગઈ તેનો જાનો મુઝાકો નથી. દર્દિ નેજો ઈંગરેલેનાં રાજમાં વસ્યા છઈ એ જેની આદલ નીતીથી આગલી પાદશાહુતની ઈયાદ દાસતને આપણુ વીસરી ગયા છઈએ, અને શરસી ભાખાની લેહજત અને મીઠાશ નેક ખોલો છે તોપણ એક ખીજ વધારે કિતમ ભાશા શીખ્યા છઈએ જેથી મનને ખુબ પુરાટી મલો છે અને અંધારામાં ગોતાં ખાતા હવા તે થોડું ઘણું અજવાઈ સુધ લાયું છે. પણ મોટી અશ્વશકારક ખીનાં એ છે જે આપણા કદીમો નો પવીતર ધરમ સુધથી ગયો છે. જરોસતીઓનાં શઘલાં ધરમ પુસતકો નેક મુસલમીનોએ સઘવાલેલી આગમાં જડલી થયાં છે તોપણ તેમની નીતી અને પવીતરઈનો પમરાટ હજુર શઘલે પસરે છે અને તેમની લખટ અને સુગંધપર યુરપનાં ખડે ખડે ચોલમાઓ પણ મોહીત થઈ પડ્યા છે. એ નીતી અને પવીતરાઈ

નું દાંકણ—આપણી કીરીઆઓ એઓએ હાંકુ લે
ખાત્ર ઘણાખરો એલવયેછે ને જોઈ દીધે ગમગીની
ચહુડેછે. આસતે આસતે એ કીરીઆઓ ખરી કેઈ
અને ખોટી કેઈ તે ઊપર વારંવાર વાંધા ઊકેંછે. ગ
યા આંકમાં હુએએ ઈગલંડનાં રાજા ૮ માં હેનરીનો
હેવાલ લખયો હતો તેમાં એ પાદશાહને ઈટલીનાં ચોપ
ઈયાને વડા ધરમગુરુ સાથે થયલા જવણ વીચે રુક
માં લખ્યું હતું તે ઘનેશમંદ વાંચનારાંઓને ઈયાદ
હો. એ રાજાનાં અને તેના ખેડનાં વખતમાં એક
ઘણાજ અગતનો ખનાવ ખનયો હતો. અસલ ખરી
સતીઓનાં ધરમ પુસતક લાટીન ભાષામાં લખેલાં હતાં.
પણ તે ભાષા મરણ પામવાનાં સખખથી આખાં ઇંગ
લંડમાં ધરમનું ખહુ અજાનપણું ચાલતું હતું. એટ
લા માટે શઘલાં લોકોને પોતાની દીનનાં શરમાને સમ
જ પડે તેના સખખથી ધરમ પુસતકોનો ઈંગરેજી તર
જુએ થયો હતો અને તે વાંચવા દરેક જણ હુરખથી
પડયા હતા. એ ખનાવ ખનતી વખતે ઈંગલંડ શું કે
આખાં ધુરપમાં ઘોઘાટ મચી રહ્યો હતો; લઘર્જનાં વા
દલ ઘેરાઈ આવયાં હતાં, અને સેંકડોનાં જાન નાહક
ખરબાદ થયા હતા. હાલ આપણા પારસીઓએ શ
રસી અને બંદ પેહેલવીનો અલયાસ કરવો જોઈએ ને
ખનવું ઘણું કંકણે; ઈયાનો લાયક અને કાગેલ પુરુષ
ને ઠેરવી જરતોસતી ધરમ પુસતકોનાં ગુજરાતીમાં તર
જુમાં થવા જોઈએ જેથી સરવે જરતોસતીઓને પોતા
નાં પાક પેગંમખરનાં શરમાનાની વાફરગારી મલે અ
ને જરતોસતી ધરમની ખાલેશ ખુખી પાછી સજવન
કરવી જોઈએ. જરતોસતીઓ ખરી શરે ઊઠી ચો
તાના પેલ કરનારની બંદ અવસતા પદી ઈયાદ ગુખ
રે એમાં ખીલકુલ અનધારત નથી એાર ઘણુંજ શય
દાકારક અને વખાનવા જોગછે, પણ જાહુરે તે અવ
સતાનાં અરથની સમજણ નહીં તાહુરે તે અમસધરો
ખકખકારીછે. એકજ ઈશવરની બંદગી કરવી એ જ
રતોસત પેગામખરનો સરવેધી મોતેખર પેગામછે. ને
ધરમ પાંચ વખત એકજ ઈયજાંદની બંદગી શરમાવે
તે ધરમની પવતરાર્ધપર પછી કોણ શક લઈ જાય.
બંદગી એ માણસને અવશ્ય છે. ને ઈશવરે આપ
ણને હસતી આપી, ને ઈશવરે શઘલી રીતે આપણ
ને સુખ બખશ્યું, ને ઈશવરને લીધે આ સરગતી, તે
ઈશવરની હુદમ બંદગી ગુખરવી એ માણસની પેહે

લાંમાં પેહેલી શરજછે. ખચું ખુદરતથીજ પોતાના
માતા પીતાને માન આપે તાહુરે ને કુલ પડયવીના
લોકોને વાલી અને પીતા તેહને આપણે માન ન આ
પીએ તો તે કેટલી નીમકહુમી ? ખાંખાના ખીલતાં
ગોલાખને, ઈયા માલામાં ખેત્રી ગાતાં પક્ષીના સંખીલાં
જોડાને જોઈ જાહુરે તે ઈશવરની આપણે તારીશ ગા
ઈએ તાહુરે ઊપરના આશમાનમાં રાતે ચલકતી ગ
ણેતા ગણાય નહીં, ભરેતા ભરાય નહીં, માપેતા મપા
ય નહીં, એટલી રાઈ સરખી કરજો ને વલો એકક
પડયવીના કરતાં હુએરો ઘણા મોટા એવા મુરાની ગો
લા તેમને ને હસતીમાં લાવનાર અને તેમને હાયમા
રાખનાર એવા સાહુખની ચેતાયસ તે ક્રમ ન કરાય ? તદ
રે શું માણસના ઘાંડાંમાં જોઈતા શખછે કે તે ધરમ કુર
પાલુ દાદગરની તારીશ ગાઈ શકે ? પણ માણસના નખલાં
ઘાંડાંમાંથી પણ નીકલતા બંદગીના શખદો તે ઈશવર પો
તાની અગણીત બખશેઓના બદલામાં લેવાને રાજ
છે એમ દરેક ધરમનો સુખ વચનછે. બંદગી વગર
નો માણસ આ પડયવીને શેકટ ભારથી મારેછે. બં
દગીછે તે ગરીબને સંતોસ આપેછે, વીધવાને દીક્ષાએ
દીએછે અને પાપીનું કફર હુયું પીગલાવી નરમ કરે
છે. લુલથી અથવા ખીન વાફરગારીથી થઈ ગયલી
સુકોને માટે તે સાહુખની પાચેથી બંદગીથી ખાશ મ
લેછે. બંદગીથીજ મોટામાં મોટા અપરાધોને સુક
તી મથેછે. પણ હુદમ પગે માછલાં મારો રામ રા
મ પોકારથાથી રામ કાંઈ રીતે નહીં. રોજ આગ
લી રાતે કરવુક કરી પાછલી રાતના બંદગી કીધાથી
માશી મલે નહીં. નદીકાંઠે નીમાજ કરવા ઊભેલો બ
ગલો માછલીપર હુદમ તરાપ મારે તે બગલાની ની
માજ રહે. ભકતી કરવા એક પગે ભર બપોરે ત
કડામાં ઊભેલો વસતર વગરનો મુતારો, તેની ભકતી ર
દ છે. જમીન ભરતો ભરતો કાશી જનારો ખાવો
રસતામાં ઈઈ બોકરાંને શંશે દેવાને સુક નહીં તેહ
ની જતરા રદ છે. ખાઇ ખાવરાંઓને રણવી તેમની
ગરદનપર છુટી શેરવનારો કસાઈ આખાં મલખારના
સુખડો આતસના કિમલા આગલ ધગ મારે તે
નો ધરમ રદ છે. બંદગીથી એકીનને હવાપર વ
ખાનું થઈ શકતું નથી. બંદગીનું એવું દ્રામ નથી.
ઈશવરે કીધેલા કરોડો આભારનો અને તેટલો ઊપકાર
માનવો એ બંદગીનું કામછે. દીવાનનથી પથ

આતાપ કરનારની હીમાયતી કરનાર માણસની ખં દગીનો નખલો અવાજ છે. ખંદગી છે તે માણસ ના દીક્ષમાંથી નીકળતો આભાર માનનારો પોત છે. ખંદગી કરવાની પણ હુદ છે અને ખંદગીના પણ નીચમ છે. ધંધે ધાપે મુકી દઈ, પરબને ઊપચો ગી થવાનું છેડી દઈ, આખો દાહડોજ ખંદગીમાં જ ખાં હીલવવા કરવી એ માણસ તરફની ફરજ ભૂલી જઈ ઇશવરને રાજી રાખવાને બદલે તેની નારાજી માથે ખેંચી લેવા ખરોખર છે. ખરીખામદદ જાહુરે ખુદ રત પોતાના નાદર પોશાકથી ઇશવરની ઇયાદ આપે છે, જાહુરે આદમ પોતાની રાત યુથ નીંદમાં ગુમરી પ્રકીને દાહડો પણ યુથ ગુમરીમાં જાય એવી કાલ જ દેખાડે છે તાહુરે તે પોતાના પેદા કરનારની બખ શરને માટે ઘુકર ગુમરે અને પોતાની નેક મુરાદો ચાહે એ ઘણું વાજબી છે. એ માટે દરેક ધરમમાં ખા મદદની ખંદગીનું ફરમાન છે. વલી જાહુરે રાતે પા છે તે પોતાની પાક ઊતારવા ખીજાના પર બદન ના ખે તેની અગાડી પોતાના પેદા કરનારની દાહડામાં કીધેલી ઊમદ ખખશેરોને માટે આભાર માને, પોતાની ચુકને માટે તોજશ કરે અને પાછી યુથ રાત જાય તે માટે ખંદગી ગુમરે એવી વાજબી છે. વલી જાહુરે તે પોતાના કુટુંબ કબીલા સાથે સુપરા ઊપર બેથે તાહુરે જે નેચામત ઇશવરે બખશી તેના ઊપકાર મા ને અને હુમેશ તેમને એવીજ રીતે નીમખરોડી બખશે એમ જગરથી ચાહે એ પણ વાજબી છે. એક પા કલાક ખરાં એકીનથી અને નેક મનશનીથી ગુજ રેલી ખંદગી સારો દાહડો કીધેલી ખંદગી કરતાં હુમ ર ઘણું ચહડતી છે. ચીત એકજ કરવું, આ કુનીયા ને ધડીબર વીચરી જવું, અને તે ઇશવરનોજ વીચા ર કરવો એ ખંદગી કરતી વખતે તપાસવાની જરૂરી આત ચીતો છે. પા કલાક વેરજ આવી રીતનું મન ઠેકાણે લગાડવાને જાહુરે માણસને તાકત નથી તાહુરે આખો દીવશવેર એ મન કેમ ઠેકાણે રેહે તેની સ મજ પડતી નથી. વલી સમજ વગરની ખંદગી તે કેમ હાય. જે ભાશાની તહમને ખખર નહી તે ભા શા તહમે ખોતો તે વેલાએ તહમારું મન ખાહુર બને એમાં જરાબી સંદેહ નથી.

આપણી ખાનુઓ જેઓ જંદ પેહેલવી પહેલાં નથી અથવા જેઓને આપણા ધરમ પુચતકીના તરજી

માં ખખર નથી તેઓ ખરીખામદદ અને રાતે પોતા નાજ ખોલોમાં ખંદગી ગુમરે તો કંટણું સાડું ? કંટલી ફરજ તેઓએ અદા કીધેલી કંટલાય ? દરએક ખાનુએ પોતે અને પોતાના છેકરાઓને ખંદગી કરવાની તખે પાડવી જોઈએ. પણ જાહુરે નાના છેકરાઓના કું મલાં મગજમાં વગર સમજ પડે એવા કરદાને કરદા અને પાકપર પાક જોર જાપતીથી ઠસાવે તાહુરે તે ઓ ખંદગી કરવાને કલાં પાછાં હરે, ખંદગી કીધી એ મ કંટણું નુંકું ખોલે તેનો ઘણાજ થોડાંને ખેપાલ હશે. નાના ખાલક પોતાના કું મલા હાથ ઇશવરની સેવામાં ઊભા કરે, આખું કુટુંબ એક અવાજે અને એક ચીને પ્રારથના કરે અને પોતાના ખેશ કબીલા ઊપર ઇ શવરના આશીરવાદ માંગે તે કુટુંબના નસીબ કાં નહી ખોલે ? તે કુટુંબપર સરસવતી કેમ નહી પરશન થાય ? તે કુટુંબને લક્ષમી માંસો કાં નહી કરે ? વલી ચોરતો આતસ ખેટરોંમમાં પવીતર કેબલા સનમુખ ઊભાં ર હી જરતોસતના તરીકા મુજબ કુવા અને ખંદગી ગુ જારવા આલસ કરે એ શું ખેહુંકું અને શરમ ભરેલું નથી ? આતસ એ ઇશવરના ગુરની એક મોટી નીશા ન છે અને તે સનમુખ ઊભા રહ્યાથી તરત તેના પેદા કરનારની છુખી હુઈયામાં ઊતરે છે. એવી પવીતર જગોએ જવાને કોઈખી ખાનુએ કશી અકચાણ કરવી નો ઈતી નથી. દદાય તાહાં થતી ગીરદી ઇયા તાહાં જુએ થતો ગાંધાટ તેમને અટકાવતો હાય પણ નવરે વખતે પોતાના ખયાંઓને લઈ ઇશવરના ધરમાં લકતી કરવા જવા અચકવું જોઈતું નથી. હુમેા ઇછીએછ કે સરવે સમજી ખાનુઓ અને તેમના નેક ભરતારો હુમેાએ કી ધેલી હુક ચેતવણીઓ ધેઆનમાં લઈ વરતી રીને પો તાની ફરજ અદા કરવાને ચુકશે નહી.

સાસરીઆંતું સંકટ—કાચા કાંનથી થતી ખરાબી.

ગુંબજમાં આદરજ નામે એક પારસી વેપારી રહેતો હતો. આદરજ ઘણો આખર દરકારવાલો અને પોતાના જાતભાઈઓમાં મોલો ધરાવનાર હતો. આદરજ એકમા રગી હતો અને દસચીજે શાંભલે તો ભાએજે એકપર પોતાં નો અલીપરાએ આપવાને હીમત કરતો હતો. આદરજ એક મેહેરમાઈ નામની જુવાન કનયા સાથે પરણ્યો અને તે દાહડેથી પોતાની વીધવા માતા જે પછેસે દેકે ગુખી હતી તેનીથી આમન સાંમન રાજી ખુશીથી જુદો પડ્યો. મેહેરમા મા આપ પછેસે દેકે ખનંગ તેથી નાનપણથી જ લા

ડ તે શું તેથી અનળની હતી. આદરજીએ પોતાની બા મંડીને એક મોટી શીખામણ દીધી અને તે એકે ઘરના સં સારમાં ગુણ કરકસર રાખવી. આદરજી મેટરને દર મહીને ચોક્કસ લવાનમ આપતો હતો જેમાં અનીથી તે પત્ની શુધી ઘરના અમ્ય મેટર લાવી મુકતી હતી. જે કોઈ વખતે મેટર વ્યાજાં વ્યાજાં પડવાનો દેખાવ ઉપર મેલેતા આ દરજી કહેતા કે 'પેઠારી મેટર મહુને ધાસતી લાગેચ કે આ એ મહીને તુંને અમ્ય ઉપરાંત કરન કરવું પડશે.' મેટર નવાબ દીએ કે 'વાહાલા ભરપાર તેની તું ફીક દીએ ધરી શ નહી. આ મહીનામાં ઉલ્લા જે બે રૂપીયા બચાવીઆ છે.' આદરજી નવાબ દેતા કે 'બસ તાહારેતો દીકનછે. અમ્ય વધારતીના; એટલાજ માહારા સબકો તું પાલને' અને મેટર પણ પોતાના ભરતારના કહણ સુખમન રહેતી હતી.

આદરજીની માં ઘણી છુટી હતી અને પોતાના છોકરાની સુઆદેક્ષ હાપની તંગ હતી. જાહુર આદરજી પોતાની માને જલવા જાપ તાહારે તે તેણીના મોઝામાંથી મેટરના અમ્યપર તપાસ રાખવાનીજ શીખામણો સાંભળી ઘર આવે. એક દાહોડે આદરજી રોજના રાખેતા કરતાં અમ્યથો કલાક રાતે મોઝો આપવો. તે ઘણો બેચન દેખાતો હતો અને મેટર જે કાંઈ કહે તેનો કુલો તુરો નવાબ આપતો હતો. મેટરના કાલાવાલાથી આદરજીએ પોતાનો ભરમ કહ્યો. 'તે બોલીએ કે "વાહાલી મેટર વખતની ગીરદેશીથી માહારી માતું શયજું નાતું' એક રસતે ઘસડાઈ ગયું. એટલુંજ નહીં કે કાલે તેવજી આપણી સાથે રહેવા આપનારછે માટે આપણો સઘથી સરસ એપરડો તેવજીને સવાધીન કરને.' મેટર શુંગલાઈ ગઈ. સામુત્તુ ઘરમાં પગજી પડ્યું કે તેના સુખની પુલધાની થઈ એમ મેટરે જનથી અરેશો કીધો. પણ ધણીઆની દાખલ તેની ફરન સું હતી તે એ બલી છોકરી જાણતી હતી તેથી તે નેરકમાંથી બોલી કે "વાહાલા ભરતાર શુમેથી ત હુમારાં મા આવે અને તેમની બરલાસત કરવાને હું તઈ યાર છું." આદરજીના માં ઘરમાં આવી. એ ડોસીના મીજાન એવો વ્યાકરો હતો કે મેટર છીકતી તો તેનો તે દંડ માંગતી હતી. 'તું અરેરે તાહાઈ ઘાંટું સાને રૂપાઈ ગયું; તાહાઈ લોહી કેમ પાની યઈ ગયું; તાહારી નખાં સામે બેઆઈ ગઈ' એમ આદરજીની મા વોંકડીએ આ પડી મેટરને કહે. ગીજન દીને પોતાના દીકરાના ઘરમાં પગ મુકીયા પછી મેટરની સાસુએ આદરજીને તેના ઘર અમ્યને માટે પુછ્યું. આદરજીએ પોતાની માને ગણેલા હુવાલ કહ્યો, જે ઉપરથી તે ડોસી બોલી ઉઠી કે "દીકરા દીવાલાંની કોર ઉપર તું બેકોછે. અરેખર આવા દુલા ભરપારની આપડી કાંમે તહી ભવાંપર ભવાં મહુડાવે? જહાદે તાહારા આપના આખાં ઘરનો અમ્ય હું મલાવતી હતી તાહારે માહારા હાપમાં બે મહીનાની રકમ એકકી કડે તોમી તાહારા મહીનાના અમ્યને પુગે નહી."

"શું કહેાય માલ? હું તો સહનનતો હતો કે માહારો અમ્ય ઘણો કસરીઆછે. હું તહી ધારતો કે આ અમ્યમાં નેરક પાલવાનોમી ઘટાડો ઘઈ થકે."

"આપ માહારા નહી ઘટારો યાપ તોમી વાઈ એટલું તો ખરું કે હું આવી તે તાહારો કાંઈ અમ્ય વધેશ નહી." તાહારા ઘરમાં નેઆત નમાપ તેવો અમ્ય તાહાં માહારા જેની ડોસીએ રોજ પેટ ભરે તે કશી ગતરીમાં નથી? જે માહારે વાસતે કાંઈ તુંને અદીક અમ્ય કરવો પડે તો આદર હું તાહારા ઘરમાં રહેનાર નથી. તુંને આ વો લખાવું અમ્ય કરી આખારવો. ઘઈ જિતાં માહારી ધી કેમ દેખાઈ શકાય?"

"હું તો મા દર મહીને વીસ પચીસ રૂપીયા મેટરને વધારે આપવાનો વીચાર કરતો હતો."

"અરે વડું વગરના ઉંટ! હમણા તુંને કાંઈજ લાગતું નથી. પણ પાછલથી ઘડપણનો વીચાર કીધો? તાહારી બાપડીને કરકસર સીખવ. તે ઉડાઉછે. ૪૦ વરમ ઘણાં મે માહારું ઘર મલાવણ છે અને મહુને અમ્ય ખુંદનની વધારે અનમાએશછે, તાહારા હમણાના વજરમાં એક ફરીથી વી વધારતોના એટલામાં આપણે મેટર સરખી રચના કરીએ."

"પણ મા માહારી મેટર કાંઈ ઉડાઈ નથી." ઉડાઈ નથી? એ પરવરદેગાર, દીકરા માહારું કહ્યું માન. જે તેનીથી નહી અને તો તે તુંને તરત કહેશે અને પછી તું વીચારી જાઉને બીજો વધુ લવાનમ આપને. આ દર તાહારી કોડલી સંભાલ. પાંચ છ મહીનામાં તું બાપ થશે અને પછી તાહારાં છોકરાંને માટે અમ્ય કરતાં તાહારી ખાલ નીકલશે."

"વાઈ તાહુને કહેાય તેમન હું કરીશ, જે મેટર ફરીપાદ કરશે તો હું તેને વધુ અમ્ય આપીશ."

"વાઈ હવે બરોબર. પણ જે હોય બાર તે કોટ બાર જે. મેટર આગવ માહારું નામ ના દેતો."

આદરજીએ માની શીખ માની મેટરને અમ્ય કરવા દીધો. મેટરને મહીને મેટરને એટ ગઈ ડોસાંને વાસતે બરાનડી, સહુરને સાંજની માહો કશી, ઈંડાના નાસ તા, રાતે શુની વખતના અપવાસ માટે નરમ નરમ મેવો અને એવાજ પરચટજી અમ્ય વધી ગયો. અમ્ય રોહોડ પછો યથો તેથી બીચારી મેટર ધુનતી ધુનતી સુકાવતી વખતે આદરજી આગલ ગઈ. "વાહાલા ભરતાર" મેટર બોલી "આ મહીને અમ્ય વધુ થયોછે. તકુમારાં માએને માટે ઘણીક મીને ખરીદતાં આ નાણાની રકમ અમ્યવી પડીછે. આપણા હંમેશાના અમ્ય તો બરાબરછે પણ જે વધ થઈતે તે તાહારાં માએને ખાતે લખો."

આદરજી નરા કહણ દીજનો ઘઈ બોલીએ કે "માહારું જી મહુને તપાસવું જોઈએ. મેટર નેરડો અમ્ય હું તુંને આપણું તેરહો બજાછે. શયજું જેમાન પૂરું કરવું જોઈએ."

"આન લવાનમમાંથી આદર?"

"હા હા એન લવાનમમાંથી. વધુ આપવાની માહારી શુંગસછે તોમી એટલામાંજ સઘડું ઘડું નેઈએ."

"વાઈ વાઈ આદર હું એટલામાંજ સઘડું લાવી મે લવાની કોથેશ કરશ."

"કોથેશ કાથે અને નહી અને તો દાખતુ નહી હું"

તુહને તાહારા ખરખમાં એક ફીધીયું વધુ આપનાર નથી તે ખુબ ઈવાદ રાખજે.”

“આહારીથી બનતી કોથોશ હું કરીશ. પણ વાહાલા આદર જાહારે મેં ક્યા માસમાં ખરખ કીધેતાહારે હું એમ જાણતી ન હતી કે તું મહને વધુ ખરખ આપનાર નથી.” મેહરની આંખમાં પાની નેહને આદરજને લાગું તેથી તે બોલીએ કે “હું આ વખતેતો ખુશીથી આપુછું” પણ ઈવાદ રાખજે મેહર કે હવે પછી કાંઈખી વધારે ખરવાર નથી.”

મેહરે સારા દીવસ ખાધું નહી. વીમારમાંને વી ચારમાં તે યુમવાતી ગઈ. સાસુના પગલાથી તેણીનું હસ તે ધર પાછું ગમગીન થઈ ગયું. મેહરે ખરખ ઘડાડી ના ખરખ અને ઓછારને પાપાની ઝીલે-શીવાય બીલ ચીલે પરીથી, તેણીએ ઈધે ઉડાવેયો. ઘર સંસારનું જોખ કાંમ ખાહરે પછંસા ખરખો કરાવતી તે તેણીએ પોતાને માથે એ આં લીધું. આ શબ્દો કરતાં મેહરને નેકે ભરી રંબ એ સ્વવી પડતો હતો તોપપણ તે એમજ સમજતી હતી કે તેમ કરવાની તેની ફરજ છે. તેણીને મેહનતની કદર કોઈ જાળુ ન હતું. નવાન ડોસાં નેકે શબ્દો જાણે તોપપણ પોતાના ઓછારને કહે નહી. આદરજ ઘરમાં શું બનેમ તે ની નરાખી પુછકણ કોઈ દાહાડેખી કરતો નહી. પણ મેહર થોડા દાહાડા પછી હું મેલથી છુટી અને તેણીના ઘરનું કામકામ કરીકામ થઈ ગયું. પોતાના મેશના હરખથી તે શબ્દો સંકટ વીસરી ગઈ અને જમ જમ તે મેશના રડવાને સાદ શાંલે તેમ તેમ મેહર દીલથી મથન રહે કે હવે કુખના દાહાડા પાછા આવેછે.

મેહરથી કામ નહી થાય તેથી નવાન ડોસાં ખુબ હ ધીર પડ્યાં. જીવી ડોસાંની અદાત થતી હતી તેવી હવે થાય નહી તેથી તેવણ પોતાના બરખડાર આપે દાહાડે ખાંડે. અસેગસે બોલે અને મેહરને બધું સમજાવે. જાહારે આદરજ સરખા બીજા પછંસાવાલા અને વગવાલા ખરજોની એરતો કુખસના કોથોપર લેટે તાહારે બીમારી મેહરને રાંધનીમાં બલદની માફક કાંમ કરવું પડતું હતું. ગમે તે થઈ જાય પણ આદરજ જાહારજેમની મેહરની ખ બર અંતર પુછે નહી કે રમે તે વધારે ખરખ માંજે. આ દરજએ વલી દર માસના લવાનખમાંધીન પોતાની માના કુલવવા ઉપરથી મેહરને પોતાના બાલક માટે કપડાં ખરી દવાં કહીયાં. મેહરને આથી ઘણુંજ લાગું. તે પોતાના નસીબને દમ રૂધીને તામે થઈ. જો આદરજને કાંઈ એ છું પડેતો તેનો મીજબ જાય અને ને ડોસાંને કમતર પ ડયું તો એમ કેહે કે “પેલાં ધીંગલાંને બધું જાહાંસે તે પ છી ડોસીને કોણ જાય ?” આંબો મેવડો બલાયો બીમારી મેહરને હતો. પોતાના બોરકો ત રહયો પણ પોતાના બાલક પરખી વેહલા પાડી ગરીબ મેહર પોતાની સાસુની આવા પીવાની બરાબર માદવળત કરતી હતી અને ખર વધારે અને વધારે ઘતો ગયો. આ શબ્દો હેવાલ આ દરજને કહુંતો આદરજ દીલે માહું લાવશે એવા વીમાર થી બાપડી મેહરે પોતાના ગલાંખાનો મોતીના હાર વેચી એ. જાહાંસુધી હાડકાં કુમે અને માધાંમાં જુખરી આ વે તાંહાંસુધી મેહર મેહનત કરતી. આદરજને જાય તા

હારે મેહર હવે પછુ તેણીના કરમાઈ ગયડો મેહરો નેક આદરજ નરાખી પુછે નહી.

નવાન ડોસાંને એક સહવારે અજરન થઈ આવધુ નથી સારાં ઘરમાં માહિત થઈ રહી ? ડોસાં વડુંને માહિ તેમ સરસતી દીએ; પણ આદરજ એક કપડાંનો બોલ મો હાંમાંથી કાહાડે નહી. પોતાના બાલકને તવલવું નાખી નવાન ડોસાંની સેવા મેહર કરતી. નવાન ડોસાંની માંદ ગીથી મેહરને તે માસમાં ખરખ વધારે થઈ ગયો. એક વે વખત આદરજને આવાનું લુખું પડ્યું જ્યો તે કહણ શ બેઠાંમાં બોલશે કે “મેહર તું જાણી જાણને મહને ચીડવે છે. જાહારે માહારા તું હાલ પાડેછે તાહારે માહારી જુલો માપર કોણ જાણે તું શું આજબ જુજરતી હસે ?” મેહર ને આ શબ્દો જોઈ શરીખા લાગા. તેણીએ કસાવ કીધો કે ગમે તે થાય પણ ફીધી એમ કસર કરવી નહી. મેહરે પોતાની બીલ જણસ વેચી અને પોતાના ભરતારના ખર મ માહુ કીધો; અને આ જણસના પછંસામાંથી તેણીએ પોતાના બાલકને માટે છ સાધારણ પોલકા સીવરાવ્યા.

પણ આ જોઈ નવાન ડોસાંએ એક દીવસે પોતાનાં ઓછારને કહીયું કે “મેહરતો માહાડું ખુબ પાકવેછે. ગ ઈ દાલે માહારો કલેસ એવોતો પધર જોવા દીધો કે મહને જુખું દોહાડું પડ્યું. ક્યેથી સસડું ગોસ સોધી લાવેમ અને જાહીના પહંસા તોટે બાંધેમ. આપણા ગરીબના ઓક રાંતો ના હલકાં બદીઆન હોયતો માણે; પણ મેહરે એવોતો ભપકાદાર ‘પોલકા’ સીવરાવવાછે કે લોકાખી જાય તો ખસકેરી કરે. કુનાંજવા ભરતારના આવાના વાંધા પા ડી આંબો આંબો ખરખ કરવો એ કોઈ એ કમજાતને પુછે !”

આદરજએ મેહરને કલેસને માટે કપડો આપયો; પણ પોતાના બાલકને નવા ‘પોલકા’માં જોઈ આદરજ એટલો હરખ્યો કે તે વીશે તેણે મેહરને એક સખદ પણ ક હીયો નહી. મેહર શબ્દો પોતાનું ઘરેણુ અને સારાં સારાં કપડાં વેચતી ગઈ અને જાહારે તે પણ શબ્દો બલાશ થઈ તાહારે તેણીએ પોતાના એકધરા નેકરને પણ કમતર દ આપી. મેહરે થોડા પગારે એક માકરડીને રાખી જ માહામાં નીડું ભજાવે અને સાખમાં ખાંડ નાખે એવી અકલતી હતી. મેહરને આ માકરડી સાથે ઉલટી માથ કુટ કરવી પડતી હતી. દાહાડે દાહાડે મેહર નખાતીન ગઈ. પણ કોઈખી તેણીને સાહે ન હતું. છતા ઘણીનાં છ તર તલે એક કુવાર સાસુના જુલખથી મા બાપ વગરની મેહર ના ધારી પડી હતી.

પણ એક દાહડે મેહર ઘરના બોજ તલેમવાંધ ગઈ. તે પોતાના ઘણીના નાસતાને માટે રાંધનીમાં તઈઆરી કરતી હતી તેવામાં તેને ઘુખરી આવી ગઈ અને તે ખુબ જોરથી જમીન ઉપર પડી. શબલાં રોડી આવવાં અને આ દરજને લાંબમ પડીયું કે મેહરના દમ બંધ પડી ગયેછે. હાકરને મોડાંપર તેડાં ગયાં; પણ નવાન ડોસાં કેહે કે “દી કરા ધીરજ ઘર, એમાં કાંઈ નહી. હું બી માલતાં માલતાં ઘણી વખત મેથુ થઈ જતી હતી. એતો વાળનું નેર હ થે તેમાં હાકર થું કરનાર છે !” વઈ આવીને ધાસતી નજીવી; અને આદરજની આંખ લાલ થઈ આવી. મેહર

ਉਸਦੀ ਤੇ ਆਖਣ ਪੜ੍ਹਾਈ.

નું બાલક એક ગમ કમલવું હતું પણ ડોસી નરા ધસીને તેણીને સપાડવાની પણ તસદી લેતી ન હતી. ડાકટરે મે હોરની શબ્દો હકીકત તેણીની માકરણીથી આવતાં આવતાં શાંભવી હતી અને તેથી તે તહરામિત ધણીનાં દીલમાં પણ વાશું હતું; અને વધે પુર તપાસ કીધા પછે આદરજ ને બોહું કહીયું કે 'તહારી બાપડી ધરના બોજ તહેજ મ'પાઈ ગઈ છે.'

આદરજ એ મેહરનું બીજાણું છોકરીયું નહી. તેનો શબ્દો પેયાર ઉભાઈ આવેલો અને જેમ જેમ તે પેતાના પાલનામાં સુલેલાં બાલકને રડતું શાંભલેતો તેમ તેમ તેને હાંકરો મહડતો હતો. પેતાની માના કહેવાથી આદરજ એ આંધલો યદને પેતાની બાવડીના છવને મેરાગ સુલ કીધો હતો ને પાછો સલગાવવાને તેની પાછલની ખરદાસ ત નકમી હતી. -શબકી વાત વહી ગઈ! આદરજની મ શમ ઉપર ફરેલો અંધારોનો પરદો ખુબ મોડો ઉઘડયો. ધરડી સાસુ પણ દખાઈ ગઈ! તેણીની છબને પણ હમણાં આશામેશ મલી. આદરજના ધરમાં આછી કર કસર થઈ અને કાચા કાંન રાખવાથી આદરજ એ પેતાની કાનગી રીતરતને જાન લીધી અને એક પશુ બાલકને માના પે પારને મોટે રડતું કીયું.

મેહરને રોખને મહડાવી આવવા પછી આદરજ એ ક ધરડા માણસની મુઆરેક કમરે વલી ગયો. તે દાહડીથી ફરીથી કોઈએ તેને હસતો જોયો નહી. એક ખુની પેતાના કરતુકના પશ્યાતાપ કરે તેમ આદરજ પેતાની મેહરને હુંમેશા દયાદ કરી પેતાના કટરપણને મારે તોજ્ય માં મે. મેહરનું ડોકડું પણ તેની માના મોઝાત પછી એક માસે મરણ પાંખું; અને આ બનાવથી ધરડી ડોસીનાં પણ હાલ પડીઆ. આદરજ ગમગીનીમાં દાહડા સુતરવા લાગે અને બુડી ડોસી પણ પેતાના દીકરાના ધરમાં ના છું બમાવી કંઠાણે પડી.

છોકરાંઓ તમે ખાસાં સંપડાયાં.

બાલક, એ બોલ સાંભલતાંજ આપણને નીરદો સંપણને અને પવીતરાર્થના વીચાર આવે છે. કેમ કે બાલક પેતે પુરેપુરું નીરદોશ અને પવીતર છે. બાલકને રમતમાં તેમજ તેને રડતાં સપાડવાને વાસ્તે કેટલીવાર દગાવીઆમાં આવે છે તેથી તે બીચારું પશુ ખચું સામાંને પેતાનાજ જેવુંજ નીરદોશ સમજે છે તેથી તે સામાંની ઊપર ભરોશો લાવે છે અને વારંમવાર ક માય છે. જેમ એક બકલીથી તેને કતલ કરનાર હથી આરબધ કસાઈની સાથે છુસીધી ગંમત કરતું અને તેના હાથ ચાટતું ચાલે છે અને તેથી પેતાનું નીરદોશ પણ જણાવે છે, તેવુંજ નીરદોશ એક નાહડનું બાલક છે. એક પંડું બચાંનો નીરઅપરાધી ચેરો જુવો

તે કવો ખુશનમાં અને મનમોહન લાગે છે. બીજા હ થ ઊપર એક ગમે એવા ગોરા અને ખુબસુરત પણ કરપીણ માણસના ચેરો તરફ તમારી નજર દોડાવો અને તે તમારી નજરમાં તુરત સીછા રાતના અંધારાં અને શેહાઈ જેવો કાલો દખાશે.

ખચું વયે પુગી મોડું યદું બચ છે તેમ તેની સ મજાણું શકતીમાં વધારો થાય છે. એવે વખતે મા બા પેાની સારી તાલીમ ઊપર તેવોના નેક અથવા બદ ઊ ધરવાનો આધાર રહે છે. મા બાથો જો પેતેજ તેવા ની નજર સાંમે કાંઈ તકસીર, સુનોહ અથવા વાંકને વા સતે હલકી રીતે બોલી તે પસાર થવા દે અથવા ને વીથે તેવો બેદરકાર છે એવું દખાડવેતો પછે ખચું પેતે તે વીથે કેટલું નમરવમ અને બેદરકાર રહે તેનો શેહ જેજ વીચાર થઈ શકે છે.

છોકરાંઓ કટકીકવાર પેતાની સમજ આડે મારજે વાપરો ઊકાસાં ચાલે છે તેવી વખતે તેવાને શી શીખણ કરવી અથવા ફરીથી તેવે મારજે તેવો બચ નહી એવું શીખાડવાને શું શું ર્જાજ તપા ઊપાય ક રવા એની આપણા લોટો ઘણીજ થોડી સમજ રાખે છે.

પાસેના પાંના ઊપર આપણું ચીતર જુવો. બે ચાર નાહડના નાહડના અપરાધીઓ પેતાના ધરના ગોહાજીનમાં ભરાઈ બેસીને એક ચાટ ઊપેરી ચમચા ભરી ભરી કવાં લપાલપ ખાય છે પેલો સરવેથી નાહડો નો ખાપડો પણ આ અપરાધીઓની સંજમાં પેઠે છે અને જમીન ઊપર ફસડાઈ બેસી બે પગની વચે મીઠાઈનું વાસન લેઈ ડહુચા ભરે છે. તેવોમાંથી વડો અને ચંચલ ચોર જેના નાહડના હાથ કપાટ ઊંધાડ વાને હુકા પડવાથી એક પુરસીપર ચહડી તે કપાટમાં થી મનમનું કાહડી લેઈ હકલ ઊભેલી બેઠનનાં જો લામાં આપે છે. મીઠાસ ઊપર પીઆર તેથી તેવેજે એટલુંજો ખાધું કે તેવોનું પેટ આફરી આવીગી પણ તેથી તેવો તેને છોડતાં ન હતાં. એવામાં પછવાડેથી તેવોના મા બાપ તથા બુધાં બપાઈ આવી લાગાં છે અને તેવાને જુવે છે અને એકદંમ મોડી જઈ માર મારવાને બદલે એટલુંજ ખાલે છે કે "છોકરાંઓ તમે ખાસાં સંપડાયાં." છોકરાંઓ આદરજ સણુનો સાંભલી થુ છ પડીઆં અને પેતે સંપડાયાંથી સરમીનદાં પડી ગયાં. એવી હાલતમાં આપણા લોટો જે હાથમાં આ વ ખાસડું, લાકરી, નેતર, તે લેઈ તુરત મારવા મ.

ડી નવ અને યુગ તરીકે ગાતો દઈ પડક અને થા
કાજવારમાં સાંજ પડતાં જો બાપે ખાવા પીવાની સકત
મનાઈ કીધી હોય તોથી માએ તેવાને પતાવી હુરૂએ
ખવાડે અને ફેલીક વખતેતો બાપ મારતો હોયતો મા
તેની સાથે વહુડવા મંડી બાપ અને એવી રીતે હોક
રાંઓને ખેખડ કરે. પણ સમજ્ય મા બાપો
એવી વખતે પોતાના હોકરાંઓને સન્ન કરવાને
તરેહવાર ઈલાજો કાંમે લગાડે. જો હોકરાંઓ રોજ
સાથે જમતાં હોયતો તેવાને છેક એક કારે બેસાડે અ
ને જે જે પકવાંનો તેવો ખાવ તે બીલકુલ તેવાને આ
પે નહી, પણ સાધારણ થોડો ખોરાક આપી રૂપસદ ક
રે; રમત ગમતમાં સાંચેલ કરે નહી અને તેવાની જે
જે રખેતાની ચીજો તેથી તેવાને દુર રાખે. બાપ જે
કાંઈ સન્ન કરે તેમાં મા પોતે પણ કદાચ દીલ રાખી શાં
ચેલ થાય અને એક રતીભાર લાહરો આપે નહી.
હીલાં હોકરાંઓ એવી વખતે રડી તોડાંન કરી મા
બાપની ધીરજ થાકવી નાખે છે અને જો મા બાપ કં
દાલો ખાઈ તેવાને ચપાડવા પડવા અને કુસલાવા માં
હે છે તો પછે તેવાને તેવીજ તપે પડે છે અને તેવો હુડી
લાં થવા શીખે છે.

વેહવાઈ—સાલો લગન કરી આપો.

ધંનખાઈ—વાહલા પેસતનલ જોવો મનેતો
ખાવા કે પીવા કાંઈજ ગમતું નથી અને મારું લેજીબી
કેાંણે નથી રહેતું તેથી એટલું આપરા કાવસલ વેહ
વાઈને સમજાવી આપરી હોકરીને કાંઈથી રીતે હુલકી
પારી આપેતો હું નાંણે બંધા નાહી, કાંએકે તમે સા
રીથેકે નાંણાય કે આપડું ખચું કીમરે પુરું તેથી જલ
દીથી લગનતો કરી આપવાંજ નોઈશ.

પેસતનલ—ધંન તમેને દુખી જોવાને હું જ
રાએ રાલ નથી તેમજ તમે સારીથેકે નાંણાય કે જે
ઈનતેબરીમાં તમે ગરકાવછો તેમાં હું જાહો નથી પણ
લગનના ખરચને લીધે આંધકી ખાઈ બેસી રહેજાહું.

ધંન—વરી આપણને કાંઈ મોડાં જમન ક
રવાં છે અને કહી મોટી મીજલશ બોલાવવો છે કે તેના
ખરચમાં તણાવું. મને કાંઈ ખખર નથી કે તમે તાં
ણ વાંણે ધર સંસારનો ખરચ પુરે
જે હવે કંઈ આપદ ખગાય તે

નાં તરણ ચાર જણ, જઈને હોકરીને બે આશરવાદ
નાંખી હુલકી કરવી એટલે નાંણે કુનીઆતું જમન કી
ધું એટલો ધરવ આવશે.

પેસ—તોહલાં ધન જો તમે બોલોછો તેમજ
ચાલોતો પછે લગન કીકી લેખાં કરવાને મને જરાએ
વાંધો નથી; પણ હું બીહુચ કે ખઈરાંઓની રીત પર
માંણે તમે પાછલથી મને મોટા અસાખામાં તાંણસો.
તેવો આપરા કાવસલ વેહવાઈજ આવી આ.

ખાંધો વેહવાઈઓ પોતે નાનપણથીજ દોસત હ
તા તેથી એકમેકને મલવા લેડવાનો તથા છુટથી વાત
ચીત કરવાનો અરસપરસ વેહવાર હોતો તેથી પેસતનલ
બોલોઆ, આવો ભાઈ કાવસલ તમારું કાંમ પડેજો.

કાવસલ—વરી મારી કીપર થું ધાર આવીછ!

પેસ—ધંન લગનની કીતાવલ કરવા કહે છે અ
ને તમેને સમજાવાને મને ભલાંમણ કરે છે.

કાવ—કીકે આપરેતો તઈઆર છઈએ. મ
ને કાંઈ નીઆત કરવી છે કે વીચાર કરી જવાબ આ
પું; પણ જોવો તમે સંમજોતો આપણે એકજ જમામાં
જઈ ધરના ચાર પાંચ નજીકના સગાં વાહલાં મલી
એ સુભ કાંમ કરી નાખીએ. ખાકી તમે જો કાંઈ લાં
બી દોડાદોડી કરવાના હોવોતો બા આપરેથી નહી ખ
નસે. એકતો ધંધામાં હવ નથી અને મોંઘવારીમાં
તણાવું પડે છે તેથી કાંઈથી ખરચ કરવાની મારામાં તા
કાત નથી. જણસ લાવ કરવા બેટલુંબી મારી પાસે
નથી તેથી જેમ મને ખંમ શવતો જો તેમ જણસ ક
રતો જવસ, ખાકી તમે નાંણે કે હોકરીને હાલ કાંઈ
જણસ કરોતો આપરેથી ખનનાર નથી, તેમજ તમારી
રીતથી મને કાંઈ જોઈતી નથી બરે અને જે ખોદા
તાલો તમેને આપે તારે તે તમારા જમાઈને કરજો.

ધંન—પછી વેહવાંન મારાં ને મારી હોકરી
ના ખોડાં તુપી કાહડે તે તમે મોટીપ્રજાને થુંકે મો
હોડેથી રચકા મારીઆ એટલે કાંમ પાર થએકી.

કાવ—આવો તમારી વેહવાંનને તેરાંજોઈ અ
ને તમેને મોહોડે મોહોડું સમજીતી કરાવી આપું એ
ટલે ખસ કે નહી. (એમ કહી કાવસલએ પોતાના
ધરીઆંણીને બોલાવવા મોકલીઆ.) તાર બાદ માંણે
કખાઈ વેહવાંન આવેઆ, તેવણને પેસતનલ કહે છે.

પેસ—આવો માંણેકખાઈ તમારાં વેહવાંન લગન
ની કીતાવલ કરે છે, કેમ તમે થું વીચાર રાખોછ.

માંલિકખાઈ છોકરાની માએ થાએ તેથી જરા મીઠીખાઈ આવી લાગ્યાં અને સરવે બાંજગડ સાંભલી બોલીઆં.

માંલિ—એમાં મને શું પુછાય બા. તમે છેવે ને તમારા વેહવાઈછે. મારો છોકરોછે મને કાંડાં તેની ચીનતાછે, જારે જોઈશ તારે પરણ્યો; કમાતો થઈ જાતી કમાઈથી પરણે. કાંઈ હમારેથી આવા વખતમાં જણ સ ખનસ કાંઈ થાએ નહી.

પેસા—માંલિકખાઈ જનસ હમે કાંઈ હાલ માંગતાં નથી, ખોદા જારે તમેને જોગવાઈ આપે તારે કરજો મને એવો હમકરો નથી; પણ તેમજ મારી ખી શકતી કાંઈ રીત તથા વેહવાઈએને કપરાં ચપરાં કરવાની નથી તે ઊપરખી તમેએ નેગાહ રાખવી.

માંલિ—પણ તારે ખાવા લગનખી સાંને વાસ તે કરોછ, તારેતો નામજ પારોની કે જાંલુ લગન થયાં.

ધન—જેવો કાવસલ જોયું આએ બદરાંએ ના વાંધા નેયા અને શું હમે કાંઈ યુવાં પડીઆંછ કે છોકરીને હાથેને પગેજ ચોકલયું ?

પેસા—ધન તમેતો વધી આએ વઢવાડની વા ત કાહડી એમાંથી સમજીતી કાંઈ દાહડે નહી થાય. શું તમે કપર વસાવાની વાત કરતાં હોવતો હું તમેને સાશ કંઈછ કે મારેથી હાલની હાલતમાં કાંઈ ખનનાર નથી.

માંલિ—કાંએ વેહવાઈ તમે એમ કરી છુટી ના જાવો. છોકરીનાં મા બાપ થયાં તે સહી જોઈ તપા સી વરી કરવું જ જોઈએતો. મારી હીલુને વરે વધી મનેખી સહી કરવું જ પછોતો. ગરીબ થયાં તેથી કાંઈ છુટી જવાએ એતો માંએ પચેલું તે કરજ દરદ કરી નેખી હલકાં થવું જોઈએ.

પેસા—કેમ ભાઈ કાવસલ હવે આપણી ગણતરી તે કાંડાં રેહી. છોકરીના મા બાપ થવામાં ખરેખર કાંઈ યુનાહ કીધો હશે કે હલકામાં ગણાઈએ, તે કરતાં મને એકથી વધારે છોકરીઓછે તે આવાં અનસમજી બદરાંએની સાથે લકતાં કેમ પરવડશે.

કાવ—ચાલો માંલિક તારાં સાસુનેજ તેરાંજીછ અને તેવન જે સમજીતી કરે તે ખડં. પેસાતનલ તથા કાવસલ પોતપોતાની દલદરેસીની વાતો કરતા બેઠા અ ને શેરના સમીની વખતે જે શેરો મથેલા અને નામ ઊપર એમના એમજ રેહી ગયલા તેની ઊપર થયલા “કાલ” કેમ અને કાંડાંથી ભરવા તેની પુર ઈનતેજારો થી પાંતો કરતા બેઠા હતા, એટલામાં કાવસલના માએ

મીઠીખાઈ આવી લાગ્યાં અને સરવે બાંજગડ સાંભલી બોલીઆં.

મીઠીખાઈ—વેહવાઈ; મારી માંલિકતો નાદાંનછે એક દોહરીઆંબાર વધુ રાખતી નથી. મારો છોકરો મોટા ખરચમાં પડીઆછ અને માંએ દેવું થએજીછે તે થી શીકર શીકરે તે દરરોજ, લેવાતો જાયછે તેની એ ને કાંઈજ દરવાસ નથી, પણ દોહરીનું જોઈ દેખાદેખી થી પોતે તણાવા માંગેછે. હમારે તાંડાંખી છોકરીછે અ ને તેના સાસરાંવાલાંએ લાલાલાલ માંગેછે તારે હમે ખી કકલી કદુવા દેઈએ છઈએ, તેમજ તમેનેખી લાગ વું હશે તેમાં જરા નવાઈ નથી. ખાવા એતો જેની પર પરે ને ખુએ, વાસતે વેહવાઈ તમારે હરગેજ થઈ કાંઈખી ખરચમાં તણાવું નહી, હું તમારી હાલતખી જાંણુંછ કે કમાવો ને ખાવો અને એવામાં ખોદા ન કરેને તમેને કાંઈ કસું હાયતો આએ બધો લુકો રખડીમરે તેની આ બાઈએનેતો કાંઈજ સમજ નથી, તેથી મને તથા માંલિક વડીકને કાંઈ કપરાં ચપરાં તમારે કરવાં ન હી જેખી તમેને સાદુ સુતરું ખોદા આપે તે તમારા જમાઈને પેહરાવનો અને ખોદા જેવો દાતારછે વધી એવોજ લવી મોઢાં થઈ સારો વખત જોશોતો હમારો નેઆંમત ચાખશે. જેવી હમારી હીલુ તેવીજ તમારી છોકરી તેથી તમારાં મનમાં કાંઈખી જોણું લાવસોના કે તમારી છોકરી તાંણાં ખાશે. વાસતે ભાઈ જે દાહડાં કે તમે કંઈશો તારે, અને તાંડાં અને તેખી બે ચાર જણ આપરે ઘેરનાજ મહી બે આસરવાદ પારી આપીયું.

આ વાજખી મુકાલે શાંભલી બધે વેહવાઈએ ને ધીરજ આવી અને તેજ પરમાંલિ થોડા દાહડામાં છોકરાંએના લગન થયાં. સગાં વાહાલાં અને દોસત આસનાવો જેવાને નોતરીઆં નહી હતાં તેવો વડીક પાછલથી એવાને દાહડાં કંઠવા લાગ્યાં. અરસપરસ ની હાથત જો વેહવાઈએ બરાબર જોતાં હોયતો, કેટલાં દુખી તથા કરજમાં દુખી યુવેલાં કુટુંબ સુખી થાય ?

શુનરાત તરફની મુશાફરીનો હિવાલ.

જેઆમાં બેઠુંન જાઈછ,

તા. ૧૧ મી જાન્યુઆરી ૧૯૧૧ ને દીને સવારના પાંચ કલાકે અમરેલી છોડાઈ. “ચેખી” નહી નેના ઉપર અમરેલી ઉઠ્યુંછે તે ઉતરીઆ પછી થોડોવારમાં બીજ નહી

(વડી) આવેલવી પડી હતી. પછી હેઠલ લખેલાં ગાંધી આગલ થઈ ૧૧ વાગતે કેરાલામાં વીસાંખી કીધી.

અમરેલીથી... ૨ ગાઉ ખીનરીઈ (જતપુરને તામે છે.)

ખીનરીઆથી... ૨ ગાઉ ભંડારોઈ.

ભંડારીઆથી... ૨ ગાઉ બંધીઈ.

બંધીઆથી... ૧ ગાઉ કેરાલું.

કેલા તરફડે ઝાંખ ગામકુવાડ સરકારને તામે છે. કે રાહું નાધકું ગામકું છે, તાંઈ આસરે ૨૦૦ જુપડાં છે, તેના નનરીક એક મીઠું નાલું વેલ છે.

ખીનરી દીને કલાક પાા વાગતે કેરાલું છાડીઈ અને ૧૧ કલાકે "લશકર" માં પોંડિંતા. રસતામાં હેઠલ પર માંછિ ગાંધી અલીઆં હતાં.

કેરાલાથી... ૦૧ ગાઉ બીપલી.

બીપલીથી... ૨ ગાઉ મગસરા.

મગસરાથી... ૨ ગાઉ મુજઆમર.

મુજઆમરથી... ૨ ગાઉ લશકર.

બીપલી ગામ જુતાઘડનાં નવાખનું છે. મગસરા અ ને મુજઆમર કાઠીઆનાં છે. મગસરાના હુમે થોડોવાર રહ્યા હતા. તેમાં હડીજઅર ઘરો છે. હીઆં કાપડ, સાઈ વણ્યાં છે.

કાઠીઆ અસલ કાંઈ હતા અને તેઓ સોરઠમાં શા કારણથી આવીઆ તે આ નગા ઉપર નજાવડું નર નાં છી સોરઠ દરપણાંથી સાર આપીએ છઈએ.

"કાઠી લોકો સીંધના સુમર રાજના તામેદાર તરીકે પા વર દેશના રહેતા હતા. એક વખત એક નાયકાએ રા ના આગલ નામતાં રાજની ખતક કરી તે ઉપરથી રાજને ક્રોધ થયો ને નાયકાને દેશમાંથી નવા હુકમ થયો. કા ઠી સરદારોએ નાયકાને પોતાને તપાઈં મેલાવી ને રાગથી રાજને ક્રોધ મરોડો તે ગવરાવેલો. એ વાત સીંધના રા જાએ જાણવાથી તમાં કાઠીયોને સીંધમાંથી નવા હુકમ કર ર્યો. આ વખતે સોરઠમાં લોક ગામમાં, વાલા જતનો રાન પુત સરદાર રાન કરતો હતો તેના રાજમાં કાઠીયોએ આ શરય લીધી

"તેઓમાંના અમર પઠગ નામના કાઠીને એક અમર માઈ નામે ઘણીનું જુમજુત દીકરો હતો તે ઉપર વાલા સ રદારને પીધાર થયાથી તે સાથે લગન કરવા કહયું. અમર રે કહયું વાળે અમરેને જોડો એક ભાણે નમે તો પાછળું. તે પરમાંછિ વાલે કરયું ને કાઠીયાણી સાથે લગન થયાં.

"રાજના પાપાતોએ નયાતખાર થયાથી સરદારને લંકના તખ્ત પરથી ઉઠાડી મેલ્યો. તેણે કાઠી લોકોની મ દદથી બીજા જુમીઆઓના ચુલક જતવા માંડ્યો. વાલા એ પોતાના બાપ દાદાને ધરમ, ને સુરયને માનવું, એન ધરમ પોતાના રાખ્યો ને કાઠીયોએ પછી તેન ધરમ પોતામાં દાખલ કર્યો. તથારથી સુરયને અહીંના કાઠી લોકોમાં સવ જોવનું. તેઓ કેરું છે એક દોવસ સુરે વાલાના ધવ પનમાં આવી કહયું ને "માહારે વીસવાસ રાખી વડાઈ કર હું તુને મદદ દઈશ તું મારે દેવલ મજાવને" સુરય ની સાહકવનાથી વાલાએ તથા તેના કાઠી અદદગારોએ ઘણા એક ગામ જતયાં. સોડા રાનપુત પાસેથી ધાન અને ચોરી

લા લીધાં ને ધાનમાં પોતાની રાજધાની ઠરાવી. તપાંઈં સુરયનું દેવલ મજાવયું તે આનદીન સુધી છે. તેઓએ પે તાના તાખાના કાઠી સરદાર રાજો આવરોની સરદારો તલે મુલો ચોવીશી લેવાનું કરીયું પણ તેમાં કાઠી સરદાર સોડા પરમારને હાથે મરાલો.

"વાલા સરદારને કાઠીયાંણીના પેટણા તરણ દીકરા ખુ ખાલુ, મામર અને હારસર વાલો હતા, એ બધાઓએ દેશ પોતા વચે સરખે હીસે વેંમી લીધા. તેઓ અનુકરમે ચો દીલા, મીધીઆહું અને જતપોર એ તરણ જો વસયા તે પ રથી તરણ જતો થઈ. પરારંભમાં આડ સાખા હતી પણ તેઓ હાલમાં અવરતીઆ (પરદેશી) કેવાય છે. વાલાના વંશનાં ધરડો કેવાય છે."

લશકર અથવા માંછિકવાડાની કાંપ આસરે ૮૦૦ સ વારોને રહેવાની જાવણી છે. તે એક નાયકા નાલાં (કુલ નરી નહી) ઉપર છે. સવારો ગામેકુવાડ સરકારના પગાર ખાએ છે; અને પોલીટીકલ ખાતાના હેકમ બનવે છે. તે ત કયા ઉપરથી માહુમ પડે છે આસરે ૫૦ વરસ ઉપર ગા મેકુવાડ સરકારના "દીવાનજ સાહિબ" ૩૦ હજાર લશક ર લઈને લશકગોરી હુગરાવાને નીકલા હતા, તેણે હીઆં જાવણી નાખી હતી, તેઆરથી એ નગાનું નામ "લશકર" પડીઈ. આ ગામમાં શરવેથી સાડ મકાન પોલીટીકલ ખા તાંના કરનલ આનડરનનનું છે. તેને લગતો ખાગ ઘણો થું દર છે; અને તેમાં ઉગેલી ઉંચી તરકારી, તરેહવાર ખુશનુમાં કુડો અને જત જતનાં કડો ભેઈ આપણે સુમઈના કાઈ સારા બાગમાં ફરતા હોઈએ એમ મનમાં આવીઆ વનાં રહેતું નથી.

લશકરથી ૦૧ ગાઉને છેડે માંછિકવાડા નામે ગામકું છે. તેમાં આસરે ૫૦ યોડાં છે, અને સુખીઅ કરી મેકુતાની વસતી છે. એ ગામકું જુતાઘડ તથા જતપોરને તામે, હ તું; પણ હાલના પોલીટીકલ એનરે જુતાઘડવાલાના હી સો મારેન સરકારની તરફથી ૧૫૦૦ રૂપીઆને સાલીએ લીધા છે. માંછિકવાડા નનરીક એન હુધીકારીએ બેઠાં મકાં ના અને માલીઆ બંધાવી છે, અને એ પરાને તેના નામ ઉપરથી "કીટીન પડ" કહે છે.

જુતાઘડ.

જુતાઘડ આસરે બે માઈલ લાંબું અને રા માઈલ યોડાં છે. તેની આસપાસ સારો મનજુત બાધણીના કર તો કોર છે, તેને પાંચ દરવાજા છે, પણ ધારવામેલે બેન વપ ડામે છે. તેમાં આસરે ૧૦ હજાર ધરો છે; અને ૩૬ હજાર માણસ (૨૦ હજાર મુસલમાન અને ૧૬ હજાર હીંદ) ની વસતી ગણ્યા છે. કેટલાક ઘરો ઘણી સારી બાંધણીના છે, પણ રસતા થણા સાંકરા અને ફરગલી ભરેલા છે. ગાં જમાં થોડીન નગા સાફ હશે. હાલમાં મીઠીનોશોધાલ કમી રી જનમ લેવાની તઈઆરી માં છે !

આ ગાદીને તામે આસરે ૧૬૦૦ ગાંમડાં છે, જેના ૧૯ માહાલ કીધેલા છે. ૩૦૦ ગામ ઈનામ તથા ખેરાતીમાં આપ્યાં છે. આગલ એ ગાદીની કુલે પેદાશ ૧૦ લા પની હતી; હજના પ્રેધવારીના સખબધી ૧૦ થી ૨૦ લા ખ રૂપીઆ દર વરસે ઉપજે છે. નગદી, ધાતુ, અને નીમ

ક (મીઠું) સીવાયે જોની ચીન ગાંઠમાં આવે તે ઉપર ન વાળે. કાઠાડેલી વાત.

જુનાઘડનાં તાબામાં રૂ પાકે છે. આસરે ૧૫ હજાર ખાંડી રૂ વેરાવલ બંદરે વાંઘણે ચડવાને હીઆંધી જાય છે. ઘણાખરે આના ગાંઠમાંથી પાકે છે, પણ તે બાહેર દેસાવર જતા નથી. કેરી અને સીતાફલ એ બે ફલને આ તરફ પાક ઘણા છે. કેરીની ખીઠાસની ઘણી તારીફ કરવામાં આવે છે; અને, કેટલાક જુનાઘડના રહેવાશીઓ તો હીઆંધી થુપી હીમત બાધી કેહતા હતા કે “મુંબઈની હાપુરા ગમે એવો પણ હીઆંધી કેરીની ખીઠાસને પોણે નહીં.”!! આસરે ૨૫ હજાર રૂપીઆની કેરી દર વરશે બાહેર દેસા વર જાય છે.

જુનાઘડનું ચલણ આપણાથી જુડે છે. હીઆંધી રૂપાનાં શીકામાં “કેરી” નું ચલણ ચાલે છે. એ કેરી શુરતી હુધા ને મલતા રેખાવતી પણ કદમાં નાહાની છે. અને પોણાલી આં ૩૧ ની ગાઠ થોડી જાય છે. તે જુનાઘડની ટંકસાલમાં પાડવામાં આવતી હતી, પણ હાલમાં એ કાંમ બંધ છે. તરોખાના પધ્ધતિને કેહણે “કાકડા” ચાલે છે, જે આવજની “સેવરાઈ” ને મલતે છે; તે પોણાલીઆં રૂપીઆનાં ૧૧૬ મલે છે. આપણા રાડીઆંને કાઠોઆવાડમાં “ફરીઈ” અને પધને “કુઠાની” કેહણે !

રાજકાલાનાં બાર ખુખીઆ લાગ કીધા છે. દીવાં ની, કીનદારી, રજવાડી, અને યુવકી; એ માહારા કંપન જુદા મમલદારો છે. એ ઇનસાફદારોનાં મુકાદા ઉપર આ પીલ કરવાને એક સભા છે, જેમાં પાંચ કારભારી ચલાય છે. ગાંઠમાં પોલીસખાતું હાથમાં ઉણું કરી છે, અને ૧૦૦ પોલીસનાં શીપાઈઓ રાખવામાં આવી આવે છે.

જુનાઘડના નવાબને “શ્રી દીવાન” લખાયે છે તેનું નામ નવાબ મોહમ્મદખાન બાહાદુરખાન છે. એ નવાબને બાઈ આગળ રાજ કરતા હતા તે વેલા એના ઉપર ઘણી સખતી હતી. તેના મરણ પછી ૧૪ વરસની વયમાં હાલના નવાબને રાજ મળી. પણ તે વેલા રાજના એ અખતીઆર “આહેતીજ” નામે નવાબની માંની સહીનાં હાતમાં હતા; હાલના નવાબે એની આતાની મદદથી આસરે ૩ વરસ ઉપર પોતાનાં હાથમાં સધેલા અખતીઆર લીધા.

ગાંઠથી જરા દુર જુનાઘડના અસલના કોર છે, જે ઉંચાનમાં હોવાથી તેને “ઉપકોટ” કેહણે. તેની આસપાસના કુરતો કોટ, તેનાં અંદરની મોહારી ફ્વરની બાંધેલી જુઓ મસજદ, તેમાંની “અલીયલી વાવ” અને નવધન કુવા ઉપરથી અસલનાં વખતમાં તે ઘણું મોહાઈ હશે એવો વીચાર આવે છે, હાલ તે ઉપર પડેલું છે અને તેમાં સીતાફલનાં જાહાડો ઉગેલા છે. તેમાં એક મોહારી જુની ટોપ પડેલી છે. એ ઉપકોટ અસલ રાજ્યમાં રેહાણ હતું. કેરે છે કે ને વેલા રાનવધણના ઓકરો. રાખેગાર સોરઠમાં રાજ કરતા હતા તે વેલા સીકરાએ આ દેશ ઉપર ચડાઈ કરી હતી. તેનું કારણ એકે કાઈ રણીક દેવી નામે શુંદર સી સાથે પાટનના સીકરાન પરણવાના હતા તેને રાખેગાર વધ ગમ્યો. એ બેઉ રાજ વચે ૧૨ વરસ થઈ લડાઈ ચાલી હતી; પણ આખરે રાખેગાર દગાથી મારી ગયો. તે

વેલા તે હાલના ઉપકોટ પડેલા ઉપકોટમાં રહેતા હતા. એ ગારનાં એક ઓકરામાંથી મુકાદામાન રાજાનું વંશ નીકળી, એ મુકાદામાનનાં વંશના આસરે ૧૮ જાળઓએ સોરઠમાં રાજ કરી હતું.

બાર ભાઈઓ—એક જોડી કાઠાડેલી વાત.

કોઈએક યુવકને રાજ અને રાણી સંપ અને મુકેલ બરેલી રીતે રેહતા હતા અને તેવાને પેટ બાર ઓકરા હતા. તેમની વચે બે રાણી ગરબતી થઈ તારે રાજને કાઈક કાંટો આવીઓ અને તેણે રાણીને આવીને નજાવીઈ કે ને આ વખતે તે એક ઓકરીના જનમ આપસે તો તેનાં બારે ઓકરાઓને મારી નાખવામાં આવશે અને તે ઓકરીના આપની સરવે દોલત તથા અસરકામતની વારસા થશે અને સધણું રાજપાટ તેને મલશે.

પોતાના વીચારને અમલમાં લાવવાને મારે ખાંઠગી રીતે બાર મુકરની પેટીઓ તથા કદન તથાખાર કરાવી એક ઓકરાના મુકી તેની કુચી રાણીને હવાલે કીધી અને રોજ દીસ ઉગતાં તેણીને તે ઇઆદ આપતા હતા. આ બનાવથી રાણી એટલી તો એવન થઈ ગઈ કે રાત દીન તેણીને ખાતું પીડું કાઢી લાવે નહીં અને ધુપમાં આસુ જરવીઆ કરે. તેણીના માને ઓકરો જેને માને ઘણા પોરસ હતો તે પોતાની માંને આવી રીતે રોજ ગંઠમાર મેલતા હતા એક દીસે બજલ થઈ તેણીના ગંઠનું કારણ જાણવા માં ગઈ. બેરે નાંને ઓકરો ઘણા બજલ થયેઓ તારે મા એ ઉડી નજ પેલા ઓકરા તરફ તેને લેઈ ગઈ અને તેની કમાડ ઉઘાડી પેલા બારે કદન તથા પેટી રૂઆડી બોલાસો કીધો અને કહણું દીકરા તારા બાપે આવો પડેા કરાવ કીધો અને એ વીશે કાઈની આને કાઈ આગમ થોલવા મને મના કીધી છે તેથી એ વાત બાહેર કાઠાડેલી આં એક હી તે રડી પડી. નાના ઓકરાને આ રેખાવથી અતીધણું લાજુ તેમજપણ પોતાની માને રોતી જેઈ તે હીમત થઈ બોલ્યો, “વાહાલી મા તું સાંને સાંડ” શેપ છે, ને એ મળે અને હુમરો બાપ સમજતો નથી અને હવે જાણવા નાં દીવસ નજદીક આવી લાગે છે તો હમે બધા ભાઈઓ આલીઆંથી કુચ કરી નજી” અને નંગલવાસી થઈ ફરીયું; હુમરો તુંએ જરા ફીકર કરવી નહી કેમકે હમે દરએક તારી મેહનત અને ઉલટથી જુદા જુદા હુતરનાં ધણી થયલા છઈએ અને હમે બીજા તમર અને ઉમરાવોનાં લાડકવાસા ઓકરાઓની માફક પધસા નવાથી રખડી મરનાર નથી કેમકે હમે હુતરવાનું છઈએ.”

એ ઉપરથી રાણીએ હીમત થઈ કરી સરવે ઓકરાઓને છુપી રીતે રૂપસત લેવાને કરાવીઈ અને તેવાને નજાવીઈ કે તમેએ નંગલમાં કોઈ ઉંચામાં ઉંચા દરખત ઉપર નજ આપણા મેહલનાં મીનારા તરફ દરરોજ નેગાલ કરવી કેમકે ને હું ઓકરાને જનમ આપીસતો તેની પ્રજાલીમાં એક સંદે વાવરો ઉડારીસ ને જેઈ તમે પાછા ઘર આવો ને અને ને ઓકરીના જનમ આપીસતો લાલ વાવરો ઉ

ડારીજા જે ભેઈ નામારીએ અને તમારી આની મરજ ઉપ રાંત બાહેર ફરશે અને ખોદા નાંહાં આપણને પાછાં મે લવે તાંહાં આપણુ મલીયું. એમ કહી બધા છાકરાઓને ભેડી કુવા દેઈ ખાતગી રાતે રખસુદ કીધા.

નંગલમાં થોડાએક દુર નઈ તેઓએ વાસો કીધો અને એક ઉમા દરખત ઉપર નાનો છોકરો જે એવી કસરતમાં સરવેથી અપલ હતા તે મહડી દીનરોજ વાવટો જોતો હતો પણ ફેટલા એક દીવસ થુધી તેની કાંઈજ નીશાન નજાઈ નહી. એક દીવ શે સવારના મેહુલના મીનારા ઉપર લાલ વાવટો ઉડતો તે જો દીધો અને તે ખબર નીચે આવી પોતાના બધા ભાઈ ઓને કહી જે ઉપરથી તેવો એકજ આવાજ બોલીઆ કે શું એક છોકરો ખાતર આપણે જાન નજા અને આપણ નંગલવાસી થઈ ફરીએ એ કેવું કુખ ? તેથી તેવોએ ઠરાવ કીધો કે જેની કુંવારી છોકરી તેવોને મહે તેને બેળ ન કરવી અને તેના લોહીથી પોતાનું વીંખ વાલવું. આવી રી તે પકો બંદોબસત કરી તેવોએ રાજની ધાસતીથી આગલ કુચ કરવા માંડી અને ફેટલાએક માઈલની રાત દીસની મંજલ પછે તેવો એક નગમાં આવી લાગા નાંહાં એક ખાલી જીંડી હતી તાંહાં તેવોએ વાસો કીધો અને તાંહાંજ રહેવાને ફેરવીઈ. નાનાંભાઈને ઘરખારનું તથા રાધવા સીધવાનું કાંમ શોફી તેવો દરએક પોતાની આલાકી મુજબ શે કાર માંડવા તથા પોતાનો તરેહુવાર હુતર અનજાવવા શે ન બાહેર જતા અને રાતરે આવી બધા ભેગા થઈ સંધી ખાતા. એ રીતે દસ વરસ ગુજરી ગયાં અને તેવોની બેહે ન વધે પુત્રી સમજવા લાગી. એક દીવસે રાજનાં ઘરમાં પુરાનાં તથા બીજાં કપડાંઓ કાઢી બેઠામાં મુકવા મુકેલાં હતા, તેમાં એક મોરારંતની ઉપર બાર નાહુતા મોહુદા દગલા ટંચેલા ભેઈ પેલી છોકરીએ પોતાની માએને પુછીઈ કે “મા આ દગલા મારા આપનાનો ન હોય તારે એ કોણ આપણા ઘરમાં પેહેરતું હતું.” એ શાલવી રાંછીતું હઈઈ ભરાઈ આવીઈ અને તેણીની આંખમાંથી આમું દપ કવાલામાં. તે ભેઈ છોકરીએ માને વલગી દીલાસો રાઈ દલગીરીતું કારણ પુછીઈ. માએ પેહેલાંની માફક તે છોકરીને પેલા મોરારડા ભણી લેઈ નઈ કમાડ ઉઘાડી અંદરના દેખાવ નજરે પાડી સરવે ખોલાશે કીધો, તે શાંલવી આ નાની છોકરીની આખોમાંથી બેસુખાર આસું વેહેવા લાગાં અને પોતાના ભાઈઓની શોષમાં એક દીવસે પેલા બાર દગલા લેઈ નીકળી પડી.

રાજના છોકરાઓ શું થવાથી તથા એક પુરી છોકરીનાં જતા રહેવાથી રાજ નીરાસ થઈ ગયો અને પોતાનો આગમો ઠરાવ ફેરવીએ, પણ એકવાર ખવાએલા છોકરા પાછા કોણ લાવી આવે ?

આ નાની છોકરી રૂપાલી અને પરીમેહેરેની હતી અને ખવાસો નરમ અને મોટા દીલસુદાવાલી હતી. તે આવપણથી પોતાના કપાલ ઉપર સોનેરી કુકડાંના તારો સુકતી હતી જેથી તેની મુખસુરતીમાં એટલોતો ઉમેરો થતો હતો કે તેને ભેઈ કોઈ ગંભીરમાં ગંભીર નીમાજના મોહા ઉપર પણ મુશાલી અને ચાહેના દેખાવ નજરે પડે. આ છોકરી નંગલમાં કુચ કરતી પોતાના ભાઈઓની શોધમાં

આગલ ચાલી અને મુસાફરીની જે સરવે મુસીબત તે થી રચથી ખમતી હતી અને પોતાના પેદા કરનારને દર સવાર સાંનં સુકાં નંગલની વચે પણ સુંદત મંડીએ પડી ઈયા દ કરતી અને તેને હજુર બંદગી મુજરતી.

ધણીએક મુસીબત ખમતે આખરસતે તે પોતાના ભાઈઓનાં નંગલ ભણી આવી લાગી અને દુર એક જીહુપડી ભેઈ થાક લેવાને તે તરફ ચાલી આવી. આ જીહુપડામાં પેલો નાનો ભાઈ પોતાનો કારોબાર કરતો હતો અને બીજા અગ્રીઆર ભાઈઓ નંગલમાં ભટકતા હતા. નાનો ભાઈ આ પરીમેહેરેની છોકરીને જોતાંજ હસેઓ અને તેના દીલમાં મુદ્દતોજ મુશી ઉત્પત્ત થઈ. તે બોલીએ “આ પરીમેહેરેની નેકદાદ છોકરી નંગલમાં કાંહાં ભટકવા નીકળીએ અને તેના મું સમજાએ તે તું મને નજાવશે ?” પેલી છોકરીએ પોતાનાં હાથમાંની ગાંસડી છોડી પેલા બાર દગલા અતલાલીઆ અને બોલી કે હું એક રાજની દીકરી છું અને મારા બાર ભાઈઓની શોધમાં નીકળી છું અને તેવોના પડો લાગે તાંહાંમુધી આસનાં અને પાતાલ છુપી વરસ. નાના ભાઈએ પારખી લીધું કે તે તેની બેહેનએ અને તુરત પોતાનો હાથ લખાવી પોતાની બેહેનને પેમારથી ભેટીએ અને સરવે કેરીપતથી તેણીને વાફે કીધી—એક લામાં પોતાનો તથા બીજા બધા ભાઈઓના ઠરાવ તેને ઈ આદ આવીએ તેથી તેણીને તે વાત સમજાવી એક મુના “મા સંતાઈ રહેવાને કહેઈ. એ ઉપરથી મેહેન બોલી કે “કાંઈ ફીકર નહી ભાઈ જે મને મારી નાખશે તો મોરાર બેહેનર થશે કેમકે તેથી તમારો છુડકારો થશે અને આપણી દલગીરી અને જુરાપામાં પડેલી આ તમેને ભેઈ મુશી થશે.” નાના ભાઈએ કહેઈ કે “નાં મેહેન હું તેમ થવા દેનાર નથી અને મારી સલાહ મુજબ તું આ મુનામાં ભરાઈ બેસ” એમ કહી તેણીને સંતાડી.

રાખેતા મુજબ બધા ભાઈઓ રાતના ઘર આવીઆ અને નાના ભાઈને ખબર અંતર પુછવા લાગા. તેને કહેઈ કે મારહરી પાસે કાંઈ નવાઈ સરખી ખબરછે પણ તે કેહેલો આગમય તમે બધા ભાઈઓ પાસેથી મારે એક વચન લેવોછે જે મહેલો હું તે ખબર તમેને કહીશ. એ વચન મારે એવો લેવોછે કે આપણને જે કોઈબો કુંવારી કતીઆ અથવા છોકરી પેહેલ વેહેલી મહે તેને આપણા ઠરાવ મુજબ મારી નાખવી નહી પણ જીવતતાંજ રેવું. આ તવી ખબર ભણવાની આહેસથી તેવોએ કોલ આપીઓ કે કોઈ બી કતીઆને હુમારે મારવી નહી અને આગલો ઠરાવ રદ કીધો.

આ કોલ લેઈ નાનો ભાઈ મુશી થતો ઉડીએ અને પેલાં મુનામાંથી પોતાની મેહેનનો હાથ પકડી મેંચી લાવી એ અને બધા ભાઈઓને મેહેન સાથે મેલવી તેની મુસીબત તભેલી મુસાફરીની દુકમાં હકીકત નજાવી. એથી તેવો વધે મોરાર પેમારનો આતપત વધારે સલગીએ અને એકમેક ઉપર વધારે સાહ અને પીરતી દેખાડવા લાગાં. આ મેહેન હવે નાના ભાઈને ઘર કારોબારમાં મોહાઈ મદદ આપવા લાગે અને તેઓ સરવેનાં મુખને સર મેઈતું તે કરતી. એક દીવસે સાંસાં પધવાંજ બનાવી મોન કરવાને તે

ચોમ્મે ઠરાવ કીધો અને તે પરમાણેની સરવે તદ્દયારી આ
ધરીએરેની બેઠને કરી રાખી અને તેવોની મોનખાં તેણી
એ કાંઈન બકાત રાખીઈ નહી. ખાઈ રહેવા પછે તેણીએ
પોતાની જુવડી આગલ ને વારી હતી તેનાં એક આહાડ ઉ
પર ખાર ગોળાખાં કુલ થયાં હતાં તેમાંથી એકએકું પોતા
ના ભાઈએને આપવા તોડીયું અને તે તોડવાથી ખારે ભા
ઈએ. કાગડા બની ગંધા અને નંગલખાં ઉડી ગયા. જુવ
ડી ખલે નહી. ધીઈ ગઈ અને શાહુભરી એકરી ઉભી થઈ
રેહી અને ઘભરાવા લાગી. એટલામાં પછવારેથી એક જુ
ધી એરત આવી બોલી “અરે છેકરી તેં આ સું કીયું;
તેં ને ખાર કુલ તોડીયાં તેતો તારા ભાઈએન હતા અને
શહે તેવોની સુરત બદલાઈ અને કાગડા બની ઉડી ગયા.”
શાહુભરી આંખમાંથી આંસુનો વરસાત વરસાવતી બોલી
“સું તારે તેવોને પાછા અસલી સુરતમાં લાવવાને બાકી
કાંઈન ઘલાન નથી રહેયો.” જુધી એરત બોલી “છોકરી
તેવોને પાછા લાવવાને આખી ફનીઆમાં હવે એકજ ઉપા
ય રહેયો છે અને તે ઉપાય તારેથી ખતવો મુશકેલ છે; કેમકે
તેમ કરવાને તેને આનંધી બરાબર સાત વરસ લગે મુંડું
મંતર થઈ રહેયું” એઈએ અને એક કલાક વડીક કાઢીડ્યા
નહી અને નરાએ હસતું પલુ નહી, અને ને તેવી બાધા
રાખીઆ બાદ સાત વરસમાં એક કલાક અથવા મીનીટથી
એાઈ હશે અને ટું કાંઈ બોલશે અથવા હસશે તો તારી
બાધા અકારત નશે અને તારા બધા ભાઈએ ખરલુ પાંચશે.”

આ શાંભલી શાહુભરીને નરાથી ધીરન આવી અને
મનમાં બોલી કે એવી શક્તી એંમવાનું મારા હાથમાં
અને જેની મારી ઉપર એ અરસામાં પડશે તે મુઝે મોઢે
ખમી મારા ભાઈએનો છુટક કરીશ તાંહુંમુખી હું નપ લે
નાર નથી. આલો પકો ઠરાવ કરી નંગલખાં આહાડ ઉપર
મહડી બેસતી અને સવારનાં ઉતરી પોતાનાં જુલરા નેરલું
ધુંડી લાવી ખાઈ નીચત રેહેતી.

થોડુંએક પછે એક ગાંમનો રાજા ચોકાર કરતો તે નં
ગલખાં આવા લાગો અને તેનાં કુતરાની નજર પેલાં આહા
ડ ઉપર પડી તેથી તે ભોંકવા લાગું અને રાજા કાંઈ વાનો
ચોકર સમજ તાંહાં આવી લાગો અને જોયછે તો એક પ
રીએરેની છોકરી જેનાં કપાલ ઉપર મુનેરી કુલકાંતો એક
તારી નહલકતો હતો તે બેઠેલી હતી. રાજા તેની ઉપર પ
રસન થયો અને પોતે કુમારો દોવાથી તેણીની સાથે પરલ
વાની માંગણી કીધી. તેણીએ ડોકી હાલવી હા કહી તેથી
રાજાએ તેણીને નીચે ઉતારી થોડા ઉપર મેસાડી પોતાના
ગાંમમાં લેઈ માલેએ. થોડાએક દીવસ પછે તેણીને સાથે
લગન કીધાં અને ફેરલાએક વરસ મોલવા માલવા વગર ઈ
સારતથી તેવો રહેયાં અને મુખના દાહાડા કાઢાડવા લા
ગાં, રાજાની માંનો આ છોકરી ઉપર એરો કરોષ મેઠો તે
થી તે દરરોજ નવી નવી ફરીઆદ તેની સાથે કરવા લાગી
અને કહેતી કે તે કાંઈ મુશ્કેલ અને કીરીની છોકરી હોયો
અને નાંહાંહે તાંહાં તે ખરાબ કરતુકીને તેથી તે મોલતી
નથી અને મુંગી થઈ પોંગ કરે છે. ને તે ખરેજ મુંગી હો
યતો મું એકવાર હરોળી નહી પૂછ તેનાં છુરાં કરતુકે તેને
અંદરપો માવતાં હશે તેથી તે એવી રીતે રહે છે.

આવી નીંદા દીનરોજ સાંભલતાં રાજા કંઠાલવા લા
ગો અને રસ્તે રસ્તે તેનું દીલ ચાહતરી ઉપરથી ઉડતું ગ
યું અને તેનાં મનમાં તરેહુવાર વેહેન આવાવા લાગા. એ
ક દીવસે રાજાની માએ તેણીને વાસતે ઘણોજ નકારી વાત
નેડી કાઢાડી રાજાને કહી અને તેથી તેણે કંઠાલી તેણીને
મારી નાખવાનો હોકમ આપીઆ.

બીજે દીવસે તેણીને બાલી મારવાને વાસતે ચોકમાં
એક આતસની વેડે સલગાવી અને તાંહાં તેને બાલવાને
લાવીઆ. બલતાંની નજદીક તેણીને ઉભી કીધી અને તે
નાં કપરાંને હજુર આતસની આર લાગે તેજ પડે તેણીની
બાધાના સાત વરસ પુરાં થયાં અને હવાની ઝમ્દર પાંખ
ફૂરાવી ઘોંઘાટ કરતા માર કાગડાએ આવી લાગા અને ન
મીનપર પગ મુકતાંજ તેવોએ પોતાની અસલી સીકલ ધા
રલુ કીધી અને તાંનો ભાઈ ને આગલ હતો તેણે પોતાની
બેઠને નજદીકી એમી કાઢાડી તેનાં કપરાંની નીચેની
માર જુલવી નાખી તેવો સંઘસા તેને પેઆરથી ભેટીઆ.
શાહુભરીની બાધા પુરી થવાથી તેણીએ પોતાના ઘણીની
આમલ સરવે બોલાસો કીધો અને તેણીની આવી દીલશે
છ અને હુખ ખમવાની તારોક લામક સજુરી અને ધીરન
જેઈને રાજા અતીઅંત મોહી પડીઆ અને તે દાહાડા પ
છે તેવોને સંસાર ઘણોજ મુખ અને મેનમાં માલવા લાગો.

ખારે ભાઈએ તથા પેલી બેઠેન પોતાના માતાપીતા
ને નઈ મલોઆં અને માએના લુધાપામાં ખારે ભાઈએ
તથા છોકરીએ તેણીની ઘરતી માવજત અને તરફદ કીધી
જેથી તેઓ સરવે મુખી થયાં.

કોલસો.

આ પદારથ એટલોતો ઊંચોચોછે કે તે સરવે
અદનાથી તે આલા મુધી બાલે છે. યુરપખંડ ને હા
લ સુધારાનું મુકાંન પોતાને હાથ રાખી બેઠે છે અને
જેની મોહાર્થ આ હાલનાં જમાંનામાં બેઠે ગવાય છે
તે પોતાની મોહાર્થનાં મુખીઅ ધારણામાં એક કા
રણ દાલરાને આપે છે. દાલરા અને લોહાણની ખાં
ણથી ઈંગલંડ નેકે વીસતારે નાનું ગરદર છે તાપી આ
રખાસના મોહાર્થ રાજવાલાઓને ચાહે છે તે વખતે
મુખવી શકે છે. ઈંગલંડ પોતાની મોહાર્થમાં દાલરા
ને સરવેથી વેહેલો દરજ્જો આપે છે, તે એટલા મુધી કે
યુરપખંડનાં મોહાર્થ મોહાર્થ રાજવાલાઓ એકસંક
થઈ તેઓની કીપર ચડી આવેતો તેથી તેઓ શીકર
મંદ ચાએ તેનાં કરતાં આ કીપચોગી પદારથની ખાણ
ખુદી બાજનો તેવો વધારે શીકરમંદ થાય અને નીરા
શ થઈ જાય. દાલરા વગર તેઓથી એક કદંબ આ
ગલ આવી શકતું નથી. ઈંગલંડ વીસતારે નાહતું.

અને તેમાં વસનારી વસતી ભારી તેથી જંગલો કાપી વસતીને માંડે જણા કરતા ગયલા અને તેથી લાકડાંનો નાંસ થતો ગયલો. અને તેથી તેના કારખાનાઓને નોઈએ એટલાં લાકડાં મલી શકતાં નથી.

કોલસાથી થંડા સુધકતાં દેશ પોતાની થંડી કુર કરી શકે. લોહાડાંની ખાણુ બાજનાં સાંચા કાંચે લગાડી રોડેલાઈથી અને થોડે ખરબે કાણડી શકાએ. વણવાના, હાથીઆર ખનાવાના, સાંચાકામનાં અને બીધી વપરાસની ચીજો ખનાવવાનાં કારખાનાં કોલસા વગર એક ઘડી ટકી શકે નહી. ને કોલસો નહી મલે તો લોકોને તેથી પુરતાં વસતરો મલે નહી, સુધારાનાં કાંચે આગલ ચાલે નહી અને વસતીનાં ખપ પરમાં જે અગતની ચીજો ખનાવી શકાએ નહી. આગળો થો નેજોની જહુકશી કુરનાં શેરો ગોજોઆ પાને આવી પડીઆંછે તાંડાના મોહોલા વેપારમાં મોહડી ખલલ થઈ પડે. આગ ગાડી જેથી પરબને હમરો બલકે લખો રીતનું સુખ થઈ પડીગીછે તે એક લેહજ માં નહી જેવું થઈ જાય અને તેથી વેપાર વનજ તથા બીજી બધી બાબદમાં પછાત પડી જઈએ. ને આ ને ફક્ત ઈંગલંડમાં જ કોલસા ઊપર આધાર રાખતાં સરવે ખાતાં તથા કારખાનાં અને ચક્રીઓ બંધ પડે તો લખો પ્રશ્ન, સીઓ તથા છોકરાંઓ ઊપર દુકાલ વરે અને તેઓ પાએમાલ થઈ જઈ લુગે મરી તવલ તાં શરે. હમણાં એ બાબદ ઊપર ઈંગલંડવાલાઓનું ઘેઆન ખેંચાયું હતું કે હાલ નેટલો તેવો કોલસો વા પડેછે અને પારકાં સુધકોને આપેછે તેમ ને ચાલી આ કીધુંતો કોલસાંએક વરસમાં ઈંગલંડનો કોલસો પુરો થઈ જશે અને તેવો ખરાબીમાં આવી પડશે. પણ બીજા મોહડા વીદવાનોએ એ ધાસતી પકી ગણતરી કરી કુર કીધી.

ને આપણાં હીંદુસ્તાનમાં કોલસાની અને લોહાડાંની પ્રશ્નક બાણુ મલી આવેતો આપણી હાલત ઘણે દરજ્જે સુધરી જાય અને આપણે હમરો બાબદમાં આગેવાન થઈએ. આપણાં દેશમાં રૂનો પાક દીનપર દીન વધતો થાયછે અને તે રૂઆપણે વેલાત ચોકલીએ છઈએ કેમકે આપણી પાસે તેને કાંતવા તકી કપર ખનાવાનાં પુરતાં કારખાનાં નથી. કારખાનાં ચી કેમકે સાંચાકામને માંડે લોહાડું અને તેને ચલ્યાં

વાને પુરતો કોલસો નથી. ને આપણે કારખાનાં બીલાં કરીએછો આપણને શાંચાને તથા કોલસાને માંડે વેલાત ઊપર આધાર રાખવો પડેછે અને તેમ કરતાં આપણને પરવડું નથી. પણ ને એ ઊપચોગી જ નસોની ખાણુ આપણા દેશમાંથી નોઈએ એટલી મલી શકતી હોતેતો આપણે સસતે અને સુનરે ભાવે કારખાનાં ચલાવી શકતે અને તેથી હીંદુસ્તાનની આખા ધનીમાં પુર વધારો કરી શકતે. હાલતો આગની ગાડી તથા આગળોથોને માંડે મોહોટો ખરચ કરી કોલસો મંગાવો પડેછે જેથી કમાઈની મોહોટી આશા રાખી શકાતી નથી.

કોલસાને બંધ ભડીમાં નાંખી બાલીએતો તેમાંથી કેટલીએક ઊપચોગી વસતુઓ નીકલેછે. એક જાતની હવા અપવા “ગાસ” જે હાલ આપણા મોહોલાઓમાં રાતના શનસોમાં ખલેછે અને જે રોશનીને “ગાસ લાઈટ” કરી કહીએછે તે કોલસામાંથી નીકલેછે. કોલસો બાલીઆથી ગાસ નીકલી એટલે તે કોલસાને પછે કોક કોહુએ જે બાજના સાંચાઓમાં બાલવાને ઊપચોગી થઈ પડેછે. એ ઊપરાંત એમાંથી એક જાતનો તાર નીકલેછે જે હામરની માશક દીરેછે અને લાકડાંને ઊલછે તથા સરો નહી લાગે એ માંડે તેને ચોપરી આમાં આવેછે. એ વગેરે બીજાં ઊપચોગી તેલ એમાંથી નીકલેછે.

હીંદુસ્તાનમાંથી એની મોહોલ લાગીછે અને માતર તેની શરઆતજ થઈછે પણ હમુર સુધી એટલો જ થાખંધ મલી નથી આવેતો જેથી આપણી હાલતમાં જીવવાનોગ શરશર થાય. સુંબઈથી નજવીક ચારસો માઈલપર નરબદ નદીને કાંઠે તથા કલકત્તાની પડોસમાં હુગલી નદીને કીનારે, ખંરમન એમપાચરની શરહદ ઊપર તથા આસાંમમાં કોલસાની ખાણુ મલી આવી છે અને આશા રખાએછે કે વીદવાનો એમ એમ પોતાની મોહુધ આગલ વધારતા જશે તેમ તેમ બીજા નવી ખાણુ માલમ પડતી જશે.

છેલી એક સોધ હમણાજ થઈછે તેથી જણાએ છે કે મધરાજ ઈલાકામાં કરશણ નદીને કાંઠે આવેલાં દેશમાં કોલસાંએક માઈલ સુધી કોલસાની ખાનોછે.

પરચુરણ.

એક બાહુહર કુતરાનું ચીત ચીતારતો ? કુતરાની નીમખહલાલોના મેચુઆર દાખલાઓમાં અતરે આપેલો દાખલોની ઉંમરનો.

એક વખતે એક વેપારીનું વાંદાંણ કંઈકતેથી ઉપડીને સેંગાહી તરફ જતું હતું તે વાંદાંણના વડા માલખને એક અકસ્માત બનીશો. તે તુલક ઉપર ઉભેલો હતો તેવામાં સડના કોઈએકે ભાગને ઓઘીતો આંધ્રીકે લાગાથી તે પાં છીમાં થડીઓ. આએ વખતે તેના સારાં ભાએએ તુલક ઉપર વાંદાંણનો નાખેલો તથા તેના કુતરો ઉભેલો હતો. માલખ જેવા ઉડી પડીઓ તેવાજ તેની પાછલ પેલો કુતરો પડીઓ અને તેને પ્રકડીને ફાળેલા બંધાવેલો તેવામાં એક માછલું, કે જેના દાંત દરવતીના જેવા અનીદાર તથા તી ખસણુ ઢાંચેલો તથા જેને શારક કરીને ફેરો છે તે, પેલા કુતરાની પાછલ લાણું. માછાંએ કુતરાનું અરધુંઅરધ પુછડું કરડી ખાણું, તોપણ તે પોતાના લવાં કાંમથી પાછો હડી ઓ નહી. વાંદાંણ ભરજેરથી ચાલતું હતું તેથી માલખ તથા કુતરાને ઉપર લેતાં કાંઈક વીલખ લાગીઓ, અને છે તે જ્યારે કુતરો વાંદાંણની સપાટી ઉપર આવીઓ તીજ્યારે જેએછેતો બીજાંની અરધી પુછડી કરડાએકી તથા કુડાં માંથી લોહીના રેવા રેવાએ. સંકેતની વખતે બીજાને જાત ખયાવવામાં તેને આએ મીસાએ પોતાના જીવને જે ખમમાં નાખીઓ.

આએ વારતા જે સુવાફક હુમાર એક ખીતરે તે વાં હાંણના નાખેલાને મોહાડેથી શાંભલીએ તે સુવાફક સુંદર વાં ચનાતીએને કહીએ અને આસાએ કે અતરે કોઈ બીજું ફેનસો બજાર અથવા હોનરના નયુનાઓ સંગરહસ્થાન થાએ તેમાં ઉપલા બતાવવો ખરો ચીતાર આથણાંની કો ઈ ની ચીતારીને સુકાને સુકો નહી.

ગુરૂનો હાલ ગુરો—એક વાણ્યાએ શીવ દેવની ખુ બ સેરા કીધાથી માહાદેવ તેની ઉપર ધરશન થયા. વાણ્યા એ એવું માગ્યું કે હું માહારી બાપડી અને માહારો છો. કરો જે એકેકી ચીત ઈએ તે બને. દેવે તે કચુલ કીધું. પેરેરો બાપડીએ એવું ઈએ જે માહારૂં રૂપ એવુંતો ખુબ સુરત થાય કે આ સામે રાજી આવેએ તેની હું રાણી થાઉં. તાર તેમજ ખનડું. રાજા બાપડી પર ખુબ ધરશન થયો, પણ એવામાં વાણ્યાએ જમાને મારેયો એક ઈએ કે માહારી બાપડી કુતરી થઈ જાય. બાપડી તરત કુતરો થઈ ગઈ જેથી છોકરાએ એવું ઈએ કે માહારી આ પાછી અસલી હાથે પુરે. અતે તરએ જડા જેવાં હતાં તેવાંજ રહી ગયાં અને મનમાગ્યું લેવાની શીવદેવે આપેલી તક અ રેખાએ લીધે ૨૬ ગાંધ અને જેવાં તરએ જડા રહી હતાં તેવાંજ રહી ગયાં. (૮. ૫.)

એક પાહાડદાહાની નમનતાઈ—આસગરીઆના પાટલાહ બીજા જેસરે પોતાના નેહલને બાગ પોતાની તથા મ પરજને ફરવાને મટે ખુલેલો મેલેલો. ફેરલાએક અની

રો એ ઉપર નારાજ થયા. તેઓએ ઘાદસાહેને કહ્યું કે “નામવર રાજા આ બાગ સઘલેએને ખુલે સુકપાથી હમા રા સરખે સરખાએ સામે ફરવાને બીએ એકે બાગ મલે નહી.” આ ઉપાધી પાદરાહે કહ્યું કે “ગરહસેયો જે તદ્દમારી મુખ્ય હું પછ વાંધો ઉડાઉં અને માહારાજ સર એ સરખાએ સામે ફરવા માગુતો માહારી અમાએ સુવેલા પાદશાહેની થેરો ઉંધાવો તાંહાં ફરવા નયા વગર મહને છુટકો નહી.” આ નવાબ શાંભલો અમીરો લનવાઈ ગયા અને ફરીથી એવી તકાબરી દેખાવી નહી.

એક હુલકો હુલકમ—વરોડરાની દરબારનો એક હુ જામ હતો જેએ માહાવતને લાંબ આપી એક દીવસે પાદશા હાના હાથી ઉપર મેસી પોતાનો જીવ પુરા કીધો. ઘરમાં બાપડીને તથા પોતાની માને કેહવાના થયો કે આજ હું રાજાના હાથી ઉપર મેસી હતા તેથી તેએ પોતાની માએને પુ ક્યું કે “માજ વાર હાથી વાપડો હશે ?” માએ કહ્યું કે “કેમ દીકરા ? મહને ખગર નથી.” હજાને કહ્યું કે “હું નીરામયકું કે હાથી વાપડોજે, રાજાના કાલાવાલા થી હું આજ તેના હાથી ઉપર મેસી હતા થલ પેટમાં એવો તો અમલાર થઈ આવશે કે હજી થવન મહને છોડતો ન થી.” હજામની આ દીકરાને રાજાનો માનીતો શાંભલી એટલીએ દુરખી કે તેના પેટનો થવન કાઢાડવાને તદ્દન છ લી ગઈ !!

રમુજે કુરસત.

૧ હું—હું નંગલનો રેહવાસી છું અને મારું નામ તણ અસરથી થાય. મારાં નામનો છેલો અક્ષર કાહાડી નાંખી વાએતો હું એક નાંખ ઘાડું છું. જે વગર, સારે માણસજાત ફરીઆદ કરેએ અને જે મેલવવાને અદનાથી તે આવા સુધી ફાંફાં મારેએ. એને બરે જે તમે મારો પેરેરો અક્ષર કાહાડી નાંખી વાએ તો હું એક જાનવર (જેને સરવે કોઈ કીકારથી મેએએ) તેમજ તે તથા બીજાં કે રવાંએક જાનવરોના ખેરાક જનુકું. જે મને આખું લે આ તો હું કેહુ કે માણસો મારી ઉપર જમરી નજા પાડે છે પણ તેની હું તેવાને કેરડીએક બીન ફનીઆદાર વહુ ફરકીની પેકે પાછા તોછાડાઈનાં મેએમાં નવાબ વાલકું ન થી પણ એવું અંબીઆઈથી આ કંઈખખત તાએને આધી ન થઈ પુચવનાં રેહી મારી નેક્રીની ખુશનો આસપાસ પાંચડું. એવો ખુનીને લીધે મને પુતીર જગામાં તથા કાંમમાં લેકો કાંમ લગાડેએ, તારે વાંચનાર માંતુઓ મેએ હું કોણ અને તમે મારાં જેવી ખુમો થાવવાને ઉછેલ કે નહી ?

૨ જું—હું એક ઉપધાગી ચીનજું અને મારું નામ તણ અસરથી થાય. મારો પેરેરો અક્ષર એક આંક દેખાએ, પણ જે મારા પેરેરો અક્ષર સામે તરીને સુકેસો મારા પેરેરો આંકની પ્રીમ (૮૬) થલો મેાછી થાય છે. મારા પેરેરો અને બીજા અક્ષરની બેદ દર સાત રી થએ તમે લેમોએ અને મારા ઉલા વે અમરો માંમડી રા

જાતી દરબારમાં હુમેશાં દીકામાં આવેછે. જે મને વ્યાખ્યા
લેવોતો હું સાંકરનાં જેવું દેખાઉં છું, પણ તેથી સદાચરો ઉ
તરોન શુભ યશોઉં છું. મીતીનાં વાસનોને વ્યને ભીંટને
નરવાના રંગત કાગળને રંગ વ્યાપવાને મારી મદદ લેવા
માં આવેછે. તાવનાં ફુસટ રોગને - શરીરમાંથી કાઢાડવા
ને જરૂર બીજી દવાઓથી કાંઈ વલણું નથી તારી મારી મ
દદ કાઢરો લેએછે. જેમ મારા સારા ઉપયોગછે તેમ માંકા પ
ણછે. સાચુ વહુ તથા વર અધ્યક્ષનાં કલ્યાણ વચ્ચે ફેરલા
એક ચીજાવવાં તથા વ્યજીયડો મને નાખેછે વ્યને પોતે જુ
વાર થાયછે વ્યને માણસ તથા ખોદાની નજરમાં તકશોરવા
ર થાયછે.

૩ જી—૫૦૦ ની રકમનાં એવી રીતે બે ભાગ કરવા
કે એકને ૧૧ વ્યને બીજાને ૭ થી કાંઈ વધીઆ વગર ભાં
જ શકાય. એવા એ રકમનાં ફેરલા વ્યને તે કીઆ ભા
ગછે તે હશે ?

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ હું—મીસર (દેશ)

૨ જી—આંત્રી

૩ જી—મીનગારી (અગતીમાંથી ઉડેલી કરન.)

પરદેશ ગયલા ભરથારે તેની એકલી પડેલી
સીના પતરનો વાળેસો જવાળા.

(રાગ વેલાવર—કબીરી)

સાચી છે ચિત મારી માનનીરે

વહાલી નિતી વ્યજીત,

વિના તું પ્રાણ મારા બપુછે,

નથી કેકાંલે ચીત—સાચી ૦ ૧

નિતે ભજુંછે તારાં નામનેરે

હરી ભક્તિતી સાથ;

સખી છે તારી મુન વ્યાખ્યામાં,

રૂડી હુડામાં છાપ—સાચી ૦ ૨

ખાતાં સુતાં ને ઉઠ બેસતારે

વહાલી તારીન ધમ્યાદ;

દરેક અવાજ કાને પડતાં

મુતું તારોન સાદ—સાચી ૦ ૩

અંપ નથી મને નિંદમારે

રેખું સારીન રાત

મરત તારી રૂડી સ્વપ્ન,

કેડું મોરેથી વાત—સાચી ૦ ૪

રૂપ ને શુભ તારા એહવારે

નવ બીજામાં જોડ,

કેમે તે મેત માડું ફેરવે ?

કેમે કોહીનું મોઢું ?—સાચી ૦ ૫

નિતી, ઉહાપણ, મુતુરાધમારે

વહાલી સરવથી પુર;

દીશે સરવતણ સાયમાં
જ્યો મેપને શૂર—સાચી ૦ ૬

સાચી સદા સતવંતીરે

વહી ભણેલી સાર;

સામે વિવેકી સૌ વાતમાં;

એવી રૂડી તું નર—સાચી ૦ ૭

શુભો લખતાં ખાકી ધર્મરે

મેલું એકન પાસ,

તોએ ભહી તે તો દીસતી,

જ્યાં એકન વ્યાસ—સાચી ૦ ૮

એવી સકલ શુભવંતીરે

નાર ઉર રહું

નીતે ભમતો જ્યો ભંમરે;

ભાષગ શાલીન લહું—સાચી ૦ ૯

કેમ ભુલીશ તુને વાહલીરે ?

તુને કેમ છોડીશ ?

તુને છોડીને એ વાહલી !

હું તે કેમ છવીશ ?—સાચી ૦ ૧૦

મારે ધીરન મન રાખજેરે

હું તો નહીંરે ભુલીશ;

ભવતી ના તું પણ મુનને,

નિત ભનને ભવિષ—સાચી ૦ ૧૧

સોમાં ગણુને મોટી નિતીનેરે

વાહલી ભવવને નિત,

નાનાભાઈ સન કહેછે

મારી સાચી છે ચિત—સાચી ૦ ૧૨

પુરાતકોની પાંડોચ.

ઉપાસતે રીગપચ દાને કેટલીક રમુજ તથા કાતક ભરેલી
વાતોનો એક વાચક લાખ સંગરક એવે નામને એક ૪૩૮ સ્ક્રા
નો સુદર ગરથ તેના બતાવનાર સેક અસેદલ નસરવાનજ પેશત
નજયાં રૂપને લેઈ મનીઓઈ. બતાવનારે કેટલીક ઇગરેલ એક
ડીઆ જામરી યયસી વાતો જાખજવી કાકાડીએ અને એ વાતોની
એનારત અણુ મુજરાતીમાં અછી ધરે રચ્યાથી અરેખર પારસી
ખાનુઆને વાંચકા લાખક વાતોનો એક સંગરક થયોછે એ એપ
ડી સરાઈથી છપાઈછે. આમાં પ્રુસતકમાં પેરુદેથી તે છેડે
મરી કાના ગાતરા, અણુ, વડ અને એવી એવી બીજી પ્રુસતક ભુવો
નજરે આવેછે જે જામરી ખાલપ પડેછે કે છપાએલા પુરૂશ અંક
સાઈથી તથાચવાને મેડેનત લીધી નથી જે જે બતાવનારે જરા વ
ધારે મેડેનત લેઈ તથાસીઆ હાતતે આ પ્રુસતકની મુખીમાં વધારો
માત. વધી એ પ્રુસતક તરર નેપાક કરતા તેની ૪ રૂપીઆની ડીપ
ત કપને ધણી મોટી ભાગેલે જોડે બતાવનારે એ પ્રુસતક રચના
જોર મેડેનત લીધીછે તોય પણ રકત વારતાના એક સંગરકને માટે
એ ડીપત ધણી આકાઈછે. પારસી ખાનુઆ અને જે ખુજોગ ગર
કથાથી ઇગરેલ કેસવણીથી મેનસીયછે તેઓની બતાવનારે અછી
એવા ખખજીયે પણ કાજના વારતાના પ્રુસતક રચવાને એજોલોતો ૧૧
ન લાગેછે કે બીજી ગતીરે ખાખજો જોર લખવાને કાઢને વધાત થ
તુ નથી એ રીગપચી મરેછે.

સ્ત્રીબોધ.

પ્રસ્તુત ૧૨ મું.

શરદવારી ૧૮૬૮

આંક ૨ જો.

નીદાબોરી નીશાળ.

નાટક યાત્ર.

સેંઝ ઓલીઆશા... એક તવંગર યુગ્મર સોદાગર ને ગુલાબખાઈના વાલી
સેંઝ કુલસાળ... એક તવંગર યુગ્મર સોદાગર
સેંઝ ઇપનહ... એક નીદાબોર સેંઝ
સોલીઆળ કાકા... સેંઝ ઇપનહના નીદાબોર કાકા
સેંઝ નીશાબાળ... એક ઝાકરા સેંઝ.
પ્રજીવીઆળ... } બે ભાઈએ અને સેંઝ કુલસાળના ભત્રીજા
બીવાલીઆળ... }
ચાપુર... સેંઝ કુલસાળના ભત્રીજા ભાઈ
ચેરકાર ભાઈ... એક રૂકર વચરના ભાઈ
મારવાડી... એક વોચાનખોરો.
મરપથાહ... એક સેવતા સરખા કાવાશવાખોરો કારભારી
ઓખરબાઈ... ઓલીઆળ સેંઝના ઉપર પહોંચ્યાની.
ટચકાંબાઈ... એક નીદાબોર ભાઈ
અલગાંબાઈ... એક અલગ ને અલગ પણ નીદાબોર ભાઈ.
ગુલાબખાઈ... એક જાતી આ વાપ વચરને ડોકરો.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો.

દેખાવ ૧ લો.—ટચકાંબાઈનું ઘર.

ટચકાંબાઈ અને સરપથાહ ટેબલ ઉપર આહા પીએછે.
ટચકાંબાઈ—ભાઈ સરપથાહ પેલાં કાગળમાં બધું સ
આવયું કે ?

* આ નાટક એક માનીયા ઇંગ્લેન્ડ ગર ગરનાં રમુજ નાટ
ક ઊપરથી ઘટ્ટો શરવા કરી રચયોછે નીદાબોરો લોકો બીજને
નાટકે બદ બેલવાને કેવા કાપાદવા કરેછે તેના અર્થે આતાર આ
એલ ઊપરથી વાંચનારની નજરે પડશે ને નામી યુકયાઈ રેખા
અપર ઊપરથી દરેક જણની આશીર્વાદ આલવ પડી આવશે જુઓ
રાત્રીમાં નાચે રાખવાની મતલબ એજ કે વાંચનારી બાળુએને ઇ
ચાર રાખવાને સુવંલ પડે. આ બેલની અંદર ને રેવાજ રહેછે
તે ઇંગ્લેન્ડનાં જ બહુવા. ખરેખર અને સીઆં એકઠો મજી એક
એક સુધે પ્રુમ મુલાકાતી વાતો કરે એ ઇંગ્લેન્ડ રહેમછે. એકઠો
એકઠો હમારી રોમાંની વાંચનાર બાળુએને બહુછે.

સરપથાહ—હા બાઈ; મેં એવાતો દસકત કાહાડયા
છે કે કાહુ લખ્યું તે રાતને ઘાહાડો કોઈ માંડું ફેરતો આ
લખ પડે નહીં.

ટચકાંબાઈ—તારે સુરતવાલી પેલી મુંનાબાઈની તેના
પરોસી સાંમેની મુલાકાતને છુમાઠો તહમે ઉરાડયો કેની ?
સરપથાહ—છુમાઠામતો કાઈ મનાન નહી. ગીલા
બાઈના કાનપર આ વાત જતાં ૨૪ કલાકતો ભામેગ વીતે;
અને એ ગીલાબાઈએ કાંમ હાથમાં લીધુંતો પાર, -એમજ
સમજાવું. માહારાં દેખતાંદેખત ગીલાબાઈએ ઇ કાન ભાં
બધાંછે. તરફ છોકરાએને બાપીકી દેવતપી ફર કીધાછે
અને બે સંપીલાં જોડાના છેડા છુટા કીધાછે. ગીલાબાઈ
નું કાંમ ઘણું જ કઠોરછે, પણ ટચકાંબાઈ તહમારાં કોમલ કાં
મની ભારે તારીકછે.

ટચકાંબાઈ—ભાઈ સરપથાહ એતો તહમારી લાયકીછે.
સરપથાહ—ઘણુએનું મતછે કે જાંહાં બીજાંએ પો
તાની બધાંથી જુદેર વસાવે તાંહાં ટચકાંબાઈ તહમારી આં
ખના એક પલકારાથી કાંમ અને.

ટચકાંબાઈ—હા, પથારી સરપથાહ એ માનને હું થો
ડીધણી લાયકછું તે હું નાચુકર નતી નથી. માહારી બધ
ગીલીજ લોડો માહારી તરફ આંગણી દેખાડતાં આવયાંછે તે
થી બીજાંએની આબરૂ માહારી બરાબર સપાટ કપાહરે કઈ
એ હવે માહારી ઇંગ્લીની ઉમેદછે.

સરપથાહ—એતો ખુદતીનછે; પણ ટચકાંબાઈ તમે
મહને હમવા ને કારભારમાં રોકયોછે તેમાં તમારી શું મત
લખે તે હું માપી-શકયો. નથી.

ટચકાંબાઈ—શું માહારો પડોશો ઓલીઆશાના કુટું
બને વાસતે બેલોમ ?

સરપથાહ—હા: ઓલીઆશા સેંઝ ને બે જવાનોતો
વાલી હતા તેમના વડો ઘણુંજ સવભાવે મીરોંછે અને જ
મમાં તેની તારીકછે. નાહાનો બહુ ઉડાછે અને સઘલી જા
તની બદીમાં મકચુરછે. ગાંમ લોક તેની તરફ આંગણી દે
ખાડે. વડો તહમારી ખુમચુરની ઉપર મોહી પડેછે અને
તે તહમારાંથી માનીતોછે. નાહાનો પેલી ગુલાબખાઈ ને
નાની વાલી ઓલીઆશા સેંઝે તેના નમ્રાંની જલમાં સ
પડાયોછે અને ને હું ખઈ બોહુંતો ગુલાબખાઈની પણ
પરીત એ હડાઈ છોકરા ઉપર એછી નથી. હવે આવા જ
રે હવાલો તારે ટચકાંબાઈ, તમારા ભત્રીજા સોદાગર આવ

દની સોદાગરી પુલ્લથી મકમ, તમે શાને માટે તમારો હાથ પુરુષધીઆલને સપ્રદ કરતાં નથી ? એ વીચારથી હું બહુ ગુસ્સાવડું છું, અને વલી દીવાલીઆલ સરખા કમળખ ત છોકરાની ગુલાબખાઈ સાથની મોહાબતમાં તમે કંઈએ કે તરો નાખવા માગીએ તેનોથી કાંઈ સાર મહુને મલતો નથી.

ત્યકાંબાઈ—તાહારે સરપશાહ હું તાહારી ગુસ્સાવજ છુટી પાડુછું કે પુરુષધીઆલ સાથે હું મોહાબતમાં બંધા થલી નથી.

સરપશાહ—શું નહીં ?

ત્યકાંબાઈ—પુરુષધીઆલની બારે ગાંઠ છેકલે છે. એના રોલો ગુલાબખાઈમાં ખુટી રહ્યો છે; પણ પોતાનાં બાઈની હરીકાઈ તેનાથી તોડાઈ શકતી નથી તેથી તે પોતાની ધારણાને પરદેશ કરેમ અને મહુને હાથમાં લઈ પોતાનું કામ સરનજ્ઞનાં પારવા માગેમ. હવે તું સમજે ?

સરપશાહ—પણ માહારી રોરિતો આ વાતથી વધારે શું થવાએમ. હે ત્યકાંબાઈ મહુને નરા કેહેરો કે તાહારે તહમે પુરુષધીઆલને સુતરું શું કરવા કરી આપોમ ?

ત્યકાંબાઈ—અરે કેવો તું નંગલી છે. હવે શું મારી પાસે પરગઈ કરાવે ? દીવાલીઆલ ગમે એવો ઉડાઉ છે, આખરે દરકાર વગરનો છે, પણ હું તેહની ઉપર મોહીત છું, અને ગુલાબખાઈનાં નખરાંમાંથી તેને મોકલો કરવા હું માહારી રોલત થયલી ફના કરવા તઈપારછું.

સરપશાહ—હ. હ હવે સમજે, ગુલાબખાઈ, ને પુરુષધીઆલને હાથ જપતો દીવાલીઆલને તહમે તહ મારા ફાંદામાં ફસાવો.

ત્યકાંબાઈ—પુરુષધીઆલને ને હું ઉત્તમન આપુમ તે માહારા કાંપદાનેન કાન. ઘણું ઘણું હું એ લુચાને પી છાણું. એનું હાથું તો દાનાનું બનેલું છે. પણ માહારી નેકીના એવોતો પોશાક પેહેરેમ કે એલીઆરા સેક તો એને ફરેસતોન સહનજેમ. બીચારા દીવાલીઆલનું ઘરમાં કોઈ તરફેન જેમનાર મહે નહી. ગુલાબખાઈ પોતાની જાલ એની તારીફમાં હાંલવે પણ તેથી શું વડે. હવેતો સરપશાહ એવી તદબીર કરવી કે ગુલાબખાઈ માહારી હરી કાંઈમાંથી નામ નીચાન થયાં ઉખડી જાય.

[માકર દાખ જાયછે]

ત્યકાંબાઈ—સેકને અંદર બોલાવ, (માકર જાયછે.)

[પુરુષધીઆલ દાખ જાયછે.]

પુરુષધીઆલ—પપારાં ત્યકાંબાઈ ખુશ તરબીએત તો હુએન. સરપશાહ તંદરોસતો.

ત્યકાંબાઈ—સરપશાહ હમણા આપણી અસરપસર ની મોહાબતમાં ઠકા કરતા હતા. પણ આપણી ખરી મકસદ શું છે તેના મેં પુર ખુવાસો એમને આપયો છે. તમે જાણીએ કે કેવી પરમાણીક રીતે સરપશાહે આપણી સેવા બજાવી છે. પુરુષધીઆલ સરપશાહ ઉપર આપણા વીસવાસ પુખ્ત રાખ્યો છે. વારું બધું રહડું પણ તમારો ભાઈ કયાં છે ?

પુરુષધીઆલ—મેં આન ઘણા દીસર થતા તેને ને પો નથી; પણ એટલું તો હું જાણું કે તમારી વાતે ગુલાબના ખન પર અબી અસર કીધીય.

ત્યકાંબાઈ—એ સઘણું માનતો સરપશાહને વરેમ. પણ પુરુષધીઆલ તમારા ભાઈ પર કાંઈ બીજી વીપત ગુજરી ? પુરુષધીઆલ—દર કલાકે આકૃતને માર તેની ઉપર પડેમ. કાલેન તેના ઘરપર ઝાંચ મારી હતી. પણ હજુર એના ખરચનોતો કાંઈ પારન નહી.

ત્યકાંબાઈ—ગરીબ દીવાલીઆ !

પુરુષધીઆલ—ખરેખર ભાઈ; એની આટલી બધી છતાં એને માટે દીલમાં દાન લાગે છે. ખરેખર માહારામાં શકતી હોપતો હું માહારા ભાઈને થોડી ઘણી મદદ આપું, પણ દીવાલીઆ સરખા એક હાથથી ગણવા પોરીઆનાં ફાંદામાંથી ગુલાબ સરખી છોકરીના છુટક કરવો એ ખરું ધર મનું કામ છે અને ત્યકાંબાઈ તહમુંને એ ધરમનું પુન હાં સેવ કરડું જોઈએ.

સરપશાહ—ભાઈ હવે હું રજ લેઉં. ને કાગળ વીધે આપણે વાત કીધી તે હવે હું મળને ઉતાડું. પુરુષધીઆલ રજ છે.

પુરુષધીઆલ—મેહરબાન સરપશાહ પધારી આવો. [સરપશાહ જાયછે.]

ત્યકાંબાઈ હું દલગીર છું કે આપણો ભેદ એની મુઠીમાં મોપો.

ત્યકાંબાઈ—કાંએ વાડ ?

પુરુષધીઆલ—માહારા આપને આગણો માકર સા પુર ને તહમે જાણો છો કે માહારો કટો વેરો છે તેની સાથે વારંધીએ ગુનગુન કરતો મેં એને પકડયો છે.

ત્યકાંબાઈ—અને તહમે ધારોમ કે શું આપણને એ ઉધારાં પાડો ?

પુરુષધીઆલ—એમાં સંદેહ થજોન થોડો; માહારા ભોલપર માનો કે એ લુચા પાસે એટલી તાકાત નથી કે પોતાની જ લુચાઈ ધાંકી રાખે. સાખી ગુલાબ !

[ગુલાબખાઈ દાખ જાયછે]

ત્યકાંબાઈ—પપારાં ગુલાબ શી ખબર ? શું છે હારીય કાંએ ?

ગુલાબખાઈ—વલી પેલા કાકા દોલીઆલ પોતાનાં જતરીજ છપનજ સેકને લઈ માહારા વાલી એલીઆરા સેક આગલ માહારા કાનને સાઈ આપયા છે. છપનજને જોઈને હું તો રોડતો તહમારી આગલ આવી.

ત્યકાંબાઈ—એન કે ?

પુરુષધીઆલ—ને સાથે માહારો ભાઈ હોતતો ખાઈ તહમે હીયાં રોડતા આવત નહી.

ત્યકાંબાઈ—વલી તહમારા કપકા થોડી થયા. ખરું કારણ તો એન છે કે ગુલાબખાઈ એ તહમે હીયાં છે એ મ જાંલવડું. પણ પપારાં ગુલાબખાઈ છપનજ સેકે શું કીધું ને તહમે તેવનને સેતાનની સુઆરેક છે કીધા ?

ગુલાબ—અરે ! કીધું તો કાંઈ નહી. પણ એવજ ની વાતથી મહુને ધુનરી છુટેમ. રોસત કે દુશમન સરવે ની આખો દાહડોડો ને રાત ગીમત અને ગીમત બીજું એ વલન મોહોમાથી નીકલતું નથી.

પુરુષધીઆલ—પણ વલી એ સેકનાં કાકા દોલીઆલ કાંઈ પાપરા છે.

ટચકાંબાઈ—પણ શુભાબ તહમારે જાણવું નેહમિ કે
છપનજ સેક બરા હસચુખા અને તે સાથે મોઢા કવીશનજી.
શુભાબ—હસચુખા હસે; પણ કપટથી એવણ લોકો
ને જુરે બોલેછે અને તેથી કરી મહને એવણને ખારે ધીકા
રછે. કેમ પુરુષધીઆલ ?

પુરુષધીઆલ—ખરેખર; જે કઠાધી બીજની છાતી
માં તીરે વાગે તે કઠા પર હસવું એ ગોપા પોતેજ કઠા કીધા
બરાબરછે.

ટચકાંબાઈ—છટ; કોઈને ચમચાટ લાગે તહીતો મળ
ખતી દીખત શી ? ખુશ કઠા સાથે કપટ નહીં હોય તો તી
ર બરાબર ખુરે નહીં. કેમ પુરુષધીઆલ ?

પુરુષધીઆલ—હા બાઈ કઠા. વગરની વાત કયા
સરખતી ખરી.

શુભાબબાઈ—ગમે તે કહો પણ હીચકારા મરદને ગી
ખત જાન્યે. મરદ ગીખત કરવી તે હાયે ચુરા પેરુરયા બરા
બરછે.

[આકર દાખજ થાયછે
ચાકર—બાઈ, અલગાંબાઈ નીચેછે અને જે તમુને
કુરસાટ હોયતો ઉપર આવે.

ટચકાંબાઈ—નજલી બાઈને અંદર લઈઆવ.
(આકર બધેછે) હવે શુભાબ તમારે મનપતીન સહી
સાપે વાંત કરો. જેકે અલગાંબાઈ યજ્ઞા બોલકનાછે તોય પ
ણ સરવે એવણની નેક ખુબી પીછાંજીછે.

શુભાબબાઈ—હા, એવણ લોકોને મધમાં વીખ ભેલી
ને આપેછે.

પુરુષધીઆલ—ખરેખર ટચકાંબાઈ; જે કોઈનોખી જ
માવ કરવા અલગાંબાઈ નીકસેતો એમજ જાણવું કે તે બાપ
દાની કંમજખતી.

ટચકાંબાઈ—અખાડા; દાદર અકડાયમ.
[અલગાંબાઈ દાખજ થાયછે.

અલગાંબાઈ—પયારાં ટચકાંબાઈ શી તરખીએત ?
પુરુષધીઆલ કાંઈ સાંભલયું ? જાહાં જાંઈય તાંહાં હુંતો
ગીખતને ગીખતન શાંભલયું.

પુરુષધીઆલ—બાઈ એમજછે.
અલગાંબાઈ—અરે શુભાબ ! તાહારી બેટી, કેમ વું
હુંને ને તાહારા દીવાલીઆને થું ખટપટ યઈ ? હું ધાર
ચ કે એવું ઉડાઉપણ એજ સુવ ધારણ હશે. સારા ગામ
ની ખતરીસોએ દીવાલીઓ મહડયોછે.

શુભાબ—હું છાંદીગરજીરું કે ગામના લોકોને બી
જે ધંધાકે યશે નહીં.

અલગાંબાઈ—ખરેખર બેટી ખરેખર; પણ ગામની
જમાને કોણ ધરે ? હું સાંભલીને ઘણી દીવગીર ધઈ કે
તાહારા વાલી સેક એલીઆથાને તેજણના ધણીઆની સા
થે થોડુંક યશે મીનાકોશ માલેછે.

શુભાબ—પારકાઓની ખટપટમાં લોકોને સુકું માર
વાની ખરાબ રૂબ પડીછે.

અલગાંબાઈ—તું બોલેય તે ખરું પણ કરીએ કેમ ?
કાલેજ મહને જેક નજી કહયું કે સીંગતરેખની આપણી
સીરીન પહેલના છોડરા અને નીકલી પડી.

શુભાબ—હેવા તે પીમાડા ઉડાડનારની છાંદીનેજ
ધીકે.

અલગાંબાઈ—ધીક ને હજાર વખત ધીક, પણ આ
લખની આખખતો નાનો દાખ મોઢા ધાબાં સરખો લાગે.
બોલો હવે તહમારો સહી મેઢારાંપર કોણ સખુન નાખે, પ
ણ લોકો કેટલેય કે ગયાં અડવાડીઆમાં તેહના કાકાએ તેડે
ને તાહારી નવાં પકડી.

શુભાબ—એ જુમારો સરતાપા યોરેછે અને કોઈ
મેહા અને મેશરમે તાહારો ચંક સહી ઉર ફોટર નેડયુંછે.

અલગાંબાઈ—આલખનાં ફોટરનીને વાતન નહીં.
મથન મહીને કોઈએ બીયારી નાની કઠોની પીકો વાસતે
શુભાબ ઉડાડયું હતું અને જેકે હજાર એ વાતનો મનમા
નતો ખુવાસો યશે નથી તોખી હું કહુંય કે એ કોઈ ફોટ
રીઆતું કામ હતું. ફોટર નેડનારો અને ફોટર ઉડાડના
રો એ બેહુ એકનાએક; કેહેવતછે તેમ એક ઘેર અને બી
જે કસાઈ. એમનતો મહને એક નજી કહયું કે આપણ
નાણવરી સેકે પોતાના અણીઆની પીકામાં પકડયાં પણ
થું એ શુભાબન હું ગાંમમાં ફેરવું કે ?

પુરુષધીઆલ—અલગાંબાઈ તમારા સરખું ડાહપ
ણ જ્યાંમાં હોયતો પછી તમારી ફરીયાદન શાંતી ઉભી યાય ?
(હીંસના કરીને)

અલગાંબાઈ—સાચો દાદર માનજે પુરુષધીઆલ કે
લોકોની પીકપર કોઈ બોલેતો તાહારો પરાણ જમ ને આવે.
(ટચકાંબાઈ અને શુભાબબાઈ એકમેરે નીરાંતે બેસેછે) બ
ધું રહયું પણ તહમારો ભાઈ કાંઈ છેક ખાખાવરજો યશે
નથી ?

પુરુષધીઆલ—ઘણી તંબ હાલતખાંછે. નહીં બો
લીઆના સો શુજ

અલગાંબાઈ—હા; એજ સાંભલીને તાહારો જવ
ખાખ યઈ મથો, પણ હમણા બધાજ આવો રહેલોજી. નવ
વસા સેક, મેઢેરા સેક એ બધાઓ યોડા દાહડામાં એવ
લી પાગડી પેરુરશે. આવા આવા મોઢા સેકો જરે દખાય
તારે જરા તમારા ભાઈને સંધીઆરેતો ખરો.

પુરુષધીઆલ—હા બાઈ, સંધીઆરેતો ખરો.
[આકર દાખજ થાયછે.

ચાકર—દોહીઆલ કાકા અને છપનજ સેક આવેછે.
ટચકાંબાઈ—જેયું શુભાબ પેલા સેક તાહારો પીછો
ઠાડતા નથી. હવે કાંઈ નાહારસે ?

[દોહીઆલ કાકા અને છપનજ સેક દાખજ થાયછે.
દોહીઆલ—ટચકાંબાઈ ઘણે દાહડે મીચાય યશે.
એ હો અલગાંબાઈ ! કોઈ તહમારા પગલાં હોયાં ! તહમે
કાંઈ આજ સાંભલયું કે જેઆલી ચેકની બેટી પોતાનાં
ચાકર મેઢેરીઆર સાથે નેકા કરનારછે.

અલગાંબાઈ—છટ; રવાનાં બનાવોય કે ?
દોહીઆલ—તાહારા સખ, કેમ છપન ?
સેક છપનજ—હા બાઈ કાકા કેટલેય તે વાત ખરીછે.

અલગાંબાઈ—આપણા લોકો કાધના વાથ કરે.
દોહીઆલ—એમજછે. આજે મે મહીનાની વાત

ઉપર દોહીઆર સેકનાં દોહરાની સાલગરેહવું મોઢું ખાનું
હવે તાંહાં કોઈએ વાંત કરી કે હોમોઆર સેકનાં બેટીની
ગાંમને ઘેરે મે નીડીઆ વાહરડા અવતરયા. આગવ મે
હેચ શાપુર કાકા મેઢેલા તેવજ એમ સમજયા કે દોહીઆર

સેકની કુંવારી બેટીને તાંહાં બે જોડ છાકરાં, વ્યવતરયાં. આ વાત માલી તે એટલેવેર કે બીયારા હામીઆર સેકે પંદ વ દાહડા લોકોને મોઝા વંદીક દેખાડયું નહીં. પુરબુધી બ્યાલ સેક કાંઈ સુપકીદ બેકામ. તમારા કાકા કુલવાલ સેક ઈશ્વાનથી નીકલી સુકામ એ થું વાત ખરીછે ?

પુરબુધીઆલ—તેહરાનથી તેમના સખાઆર વ્યાવવા ને ઘણા ગાસ સુનરપા. વ્યાવેછે કે નહીં તેની મહુને ખ ખર નથી.

કોલીઆલ—ઘણા વરસ ધ્યાં તે હવે તેમની સુરત તમારા ધેઆનમાં નહીં હોય. બીયારા ઘડપણમાં તમારા ભાઈની હકીકતો શાંલવી કુખી કુખી થાયછે.

પુરબુધીઆલ—સાહુતે તે હજુર નાદાનછે. વખ તના ચકરમાં ફેરફાર ન થયો.

કોલીઆલ—એમાં શક નહીં; પણ મારવાડીઓતો બેટીબાળની બહુન વાખવાખી કરેછે.

સેક છપનછ—પણ એના જેવો બેશ વ્યારાખમાં કોઈ કરતો નથી. રોજ દસ બાર દોસતો સાથે ચુકરા ઉપર બેસેછે, અને માંગનારાઓ સરકારી સીપાઈઓ સાથે એના દરવાજાની વગર હાંસલે પાસબાની કરેછે.

સુલાબ—એ નીદાપોર લોકો! દયકર્તાબાઈ હું રજા લઈછું માહારા છવને ડીક નથી.

[સુલાબબાઈ બપુછે]

અલગાંબાઈ—હું પણ માહારી બેટીની સાથે જાઉં. દીવાલીઆના ધંગથી બીયારીનો સવલાવ રાઈ સરખો ન લઈ બની ગયોછે.

[અલગાંબાઈ બપુછે]

સેક છપનછ—કાકા, દીવાલીઆનો સામાનતો માંગ નારાઓએ ટાંચ મારી નખત કીધો.

કોલીઆલ—માલાં બાટલીઓના ધગ અને કાંઈ બાપ ઘાઘાઓની વ્યસકી તસવીરોનો સંગ્રહ રહેલોછે.

સેક છપનછ—અરે એ કમખખતે એવાંતો કરતુકે કીધોછે કે—

કાલીઆલ—છપન, બીલ વખત બીલ વખત, એ ના ભવા ભાળને બહુ ખેદ થાયછે.

[સેક છપનછ અને કોલીઆલ બપુછે.]

દયકર્તાબાઈ—એકવાર એ નીદાપોરોએ કોઈનો પી છો કરશે કે તેને છોડવો કઠન.

પુરબુધીઆલ—(ખનખ) તેતો છવનેન પુછો.

(મોરદી) બાઈ સુલાબને જેમ દીવાલીઆની ખનખુટથી માથું લાગું તેમજ તમને પણ લાગું હશે.

દયકર્તાબાઈ—બપુ રહયું પણ હવે સુલાબને ખેરવવા ની હું ચુકની કરવા જાઉંછું; અને તેટલાં તમે તમારી નગ માં નેકી દેખાડવાવાની કમ વીદીયા ગોખો.

[બપુછે.]

દેખાવ બીજો—સેક બોલીઆશાનું ધર.

સેક બોલીઆલ—સોતર વરસના કુવારો થઈ નેક નાહાનકડી પેરીને પરણે પછી તેના કેવા હાલ ? છ નહીંનાની વાત ઉપર મારી બાપડીએ મારી સાથે પરણી મને સાતમે વ્યાકાસે મોકલયો; પણ આજે સાતમે વ્યાકાસ

થી ઉતરી પાતાલમાં પડયો તોમી મહુને સુખે ભરાવાનું દ મહવું નથી. એ અને પેહેલેથી ખંખર હુતે કે જેવું એવું નામછે તેવીજ એ નીવરસ, અને અને જોખરો કરી નાખશે તો એ તોફાનું મારે શલે એવવતે નહીં. એકગમ અસર વાદ સારીને મોખેદ ગયા કે બીલગમ એ કલાંતે અને ચોપર વાલી શીડ કીધી. મેં જેવું કે ગરીબની છોકરીને સુખી ક રૂં. કાદી સારી પેહરી પાછી ભરવા નારીને વ્યાજે ખાખ ની કોરો, તુફાની ઈજારો, સારીનની સારીઓ, ને રેસમી ઈસટાકીનો બેશ્વમેય. રૂપાંના પેડી સરખાં સાંકલાબી કાવો નહતાં તે હવે મેં વ્યાપેલી બાંગડીતો જુના ઘાટની પડી ! ચાર સેરની મોતીની માલા ! જાંહાં રૂપાંની હાંસરીબી નરે નહીં ! માહારા દોસતો સારીપેકે સખમેય કે મેં માહારા વ સા ગુમાવયા. વલતે પાછી હેરાનગતીમાં પડયો. માહારી દોલત બધી એ કલાંત ગુમાવી નામેય અને નસપર જુતી આં વલી માહારી સામું મોલેય.

[સાપુર ચાકર દાખલ થાયછે.]

સાપુર—અરે માહારા બોલીઆશા શેડ, તહમારો નોકર. સેક મીજન ખુશછે ?

સેક બોલીઆશા—બોલના બયા બોલના. સેહેતો વ્યકલ વેમી.

સાપુર—સેક કાંઈ ધરમારના કુડોતો કે ? વલી કાંઈ બાળને થયું કે ?

સેક બોલીઆશા—થું કાઈએક કહયું કે તે મરી ગઈ ! સાપુર—ચાલો સેક ચાલો સમું મોલો; હું સારીપે કે જાણું કે ને તહમુને બાળવું નથી તોમી તહમે સેકા હીને દીવખાનેથી માહોછો.

સેક બોલીઆશા—પણ સાપુર, વાંક શયો તોહી નોનછે. માહારા સરખો મીઠો મીજનતો થોડાંએનોન હશે એમ દાહડામાં એ વખત તેહેને માલમ પડયું હશે.

સાપુર—ખરેખર સેક.

સેક બોલીઆશા—પણ વલી સહમી અનએમ એ કે વાંક માહારો નહીં પણ હું મેશ તેહેનોન. દયકર્તાબાઈને યેર જે ઉતમ સત રોજ મેમેય તે એ ડાકજુને ખુબ ભરી આપેય. વલી સુલાબનો દાખ જેકે તેના મરનાર પીતાએ માહારા દાખમાં સોપીઓછે તોમી તે વલી એટલી છગી ગઈ મ કે પુણુધીઆલ સરખા ફરેસતા ખસલતના છોકરા સાથે કદપુરાઈ કરવાની માહારી મજલ ઉપરાંત તે પેલા માયાં ફ રેલ છોકરા દીવાલીઆ પછવાડે ઘેલીની અચાફક ફરેછે.

સાપુર—સેક એ બે ભાઈઓની ચાલ મલગત તહમે બરાબર પીછાણો નથી તેથી હું મેશ વ્યાપણુ ખતમાં એ બાબદ ઉપર ફરક પડેછે. વડો એવો મીટોછે કે એની ખરી ખાશીએત તહમે પાછલવી જોસો. નાના હજુ નોદા નછે અને પોતાની લુલ સુધારશે.

સેક બોલીઆશા—સાપુર તારી લુલછે. એ બેડુ છોકરાઓના હું વાલી હુતો પણ તેમના કાકા કુલવાલ સેકે સખાવતી દીલે તેમને નવદીથી પોતાની વ્યખતેઆરી વ્યાપી. પુણુધીઆલે જુવાનીના એક ખરો નહુતોછે. એવોતો વ્ય કલે યુરોછે કે નેકીની દોસતીતે તે ઊડતોન નથી. એ વેલા નાહાના છોકરાને મારે પુછી. એ હું એટલુંન કહુંય કે નેકી મીવોચ. સાથે બાપીકી નેકીબી તેને મળી હોયતો

મેહુ તેણે હરાડી નાખી ધુલધાની કીધી, ખચીત મારા રોસતે કલવાલ સેકને આ છોકરા માટે બહુ ખેદ થયો.

સાપુર—હું દીલગીર છું કે દીવાલીઆને માટે તમને આનો ખરાબ લીધાર છે, પણ એક એવી ખબર હું હમણા લાગેમ કે તમે અન્યથેય થયો.

સેઠ ઓલીઆશા—થું થું ?

સાપુર—કલવાલ સેક ઈસતથી આવવાય છે.

સેઠ ઓલીઆશા—સાચે સાપુર ! હું તો ધારતો હતો કે હજી એક મહીનો એછામાં એછો લાગ્યો.

સાપુર—હું તો ધારતો હતો કે બલદી અવાયો.

સેઠ ઓલીઆશા—વારું સોલ વરસે માહારા રોસત ના હું દીધાર નોંધ્યો. પણ તેમના ભતરીજાઓને એ ખબર આપવાને હમણા તેવલુ ખુશી ન હશે.

સાપુર—તહીન, તહીન. પોતે હાલ તુરત છુપા રહી પોતાના ભતરીજાઓની પરીખરા કરવા માગે છે.

સેઠ ઓલીઆશા—જેમ તેવલુની મરણ, પણ હું ધા રૂંછું ને ખુશુધીઆલથી તેવલુ બહુ આનંદ પામશે. પણ સાપુર મહને કેરૂંતો તેવલુ જાણેય કે હું પાલુશોય !

સાપુર—હા ! અને તમને ખુમારકબાદી આપવા તમ યાર છે.

સેઠ ઓલીઆશા—કોઈ ખહીવાલા રોસતની તંદ રોસતી લીધા ખરાખર એ ખુમારકબાદી છે. અરે ! કલવાલ તો હસશે. હોતો ને પાછો તેણે ઘણેકમાં ગણતો હતો. કલવાલ સેકતો અલગાલ રહ્યા પણ મેં માહારા કાંત વધા રધા તે ખરા. ગમે તે યામ પણ મારે ધારતો એમને તેડવા જોઈએ. સાપુર ખબરદાર તારા મનમાન રાખજે હું કે મા રે પેર એક કલાંત આવી પડી છે.

સાપુર—સેક હું કાંઈ બેવકુફ છું.

સેઠ ઓલીઆશા—હઃ તું જાણ તહીતો કલવાલ મા રો તેવરો કરશે હા.

સાપુર—પણ નરા બાઈને સમજાવજોની કે સમાધા નમ ઉતરે.

સેઠ ઓલીઆશા—તેતો કમચું નરે. કપાલે ચોરેલા તલ કાંઈ પાછા કહુરાય. ધરડો ધમને ને નાહાની કનયાને વરે તે બાપડીને રૂખમાંની પાવખર નેતાં નેતાં પોતે જ ગીદ ની માંચે તતાયો જાય.

(અવધે)

બાવરચીખાનુ—ઝોરતની ફરજ.

ઝોરત અને મરદ તરફ નેધાડ કરતાં જ ઈશ વરની મરજી થું હશે તેનો તરત ખેઆલ આવે છે. મરદનો ખાંધો એવોજ છે કે તે ખાહુર ભરકે, હાલેશા ખ મે અને પોતાનું અને પોતાની ઝોરતનું પોશન કરે. ઝોરતનાં નાનુક ખાંધા કીપરથી તે મરદની રખડને લાયક નથી પણ છાપડામાં ખેસી પોતાનાં ધણીની મતાની સંભાલ લેવી તથા તે શકેલો આવે તાહુરે તે ની ખરદાસત કરવી એવાં કામલ કામને લાયક છે એ

વું નીશય થાય છે. હું કિસતાનની અંદર મરદ અને ઝોરત ધણી રૂક કીમરે ભર જુવાનીમાં આવે છે તેનું કારણ તેની હુવા કીપર તથા તેમાં ચાલતા રેવાજ કીપર આધાર રાખે છે. હાલ બાહુરે સોલ સતર વરસની છોકરીઓની આમલ રમતાં ખાલક નોંધે છે તાહુરે તેઓ પોતાના ભરતારની સેવા કરવા લાયક છે કે નહી તેનો ખેઆલ ખુદરની રીતે જ આપણા મનમાં આવે છે. ભરતારની સાથે ઈમરેલમાં વાત કરવી, સુંદર ઓતો રાતને છેટે ગાવાં, ખુર ઈશકીન પેહે કી ભરતારની ખાનુએ ચાલવું, સો-ખાંધ અને બી બાં એમાંની આ કાયપર લેટી વાંચવાં, અને કીનનાં સુંદર ભરતો ભરવાં, અને એવી એવી ચીજોથી પોતાનો દાહડો ગુખરવો એ આજ કાલની છોકરીઓનું કામ છે અને તેમાં અમને કશી અડચણ દેખાતી નથી. ધરદા હોરા અને રોસીઓ તેમને હજી પણ હમારી પાસે તેમને હજી દાહડવાનું કારણ નથી. પણ એ સઘથી ચીજોથી આપણી જુવાન ખાનુઓએ પોતાનાં ભરતારની ફરજ ખખવી એમ કાંઈ કાલે કેરૂંવાયે નહી. એક અગતની અને સરવેથી પેરૂંસી ચીજ રહી જાય છે અને હમણા પોત્રા તથા ફરદાએક વચવે વાંધે નાં ઘરેમાંની જુવાન ખાનુઓમાં તે ચીજ સુતલગ જોવામાં આવતી નથી માટે હવે નીશય દીઘગીર છઈએ. ગજોથી પેરૂંસો ધરનો કારોખાર એ પોતાનું ખાનું પકાવવાનું કામ છે. પોતાનો ધણી ચાકરી ધંધે થી આવે કે તેની આજલ ને રોસીનો તુકડો ઈશવર આપે તે તઈધાર મુકવો કે તે પોતાની યાદ કીનારી પોતાનું જોર પાછું લેવડે એ ઝોરતનો પેરૂંસો ધરમ છે. ગરીબ ઘરોમાં છોકરીઓને બાવરચીખાનાની અછી તરખીએત આપવામાં આવે છે તથા તેમને હમારા વી ચારો લાગુ પડના નથી. પણ ને મેકાલીઓ સારો દીવસ ખુર ઈશકીન પેરૂંસી અલગાં અલગાં હાલ માં ખેસી રહી ચોહોલા, હોલા કરે છે તેમને માટે હજો લખીએ છઈએ. નેએને ઈશવરે જરૂરી મકમ કીધાં હાય તેમનાં બાવરચીખાનામાં નવલ, હોલાઓની તો હાર લાગી હાય પણ તોખી તેઓની કીપર નથી ત રહી પકાવાની તાલીમથી ઝોરત જાને ખેનગીબ કેરૂંકું એ રોટું અજાનપાંખું હજો ધારીએ છઈએ. નેએ નાનુક હાય લેઈ ફરે છે અને મરદોમાં ખપવા માંજે છે તેઓએ ભલે તેમ કરવું કારણ જમાનાનાં રોર

સેઠની કુંવારી બેઠીને તાંહાં બે જોડ છોકરાં વ્યવસ્થામાં. આ વાત ચાલી તે એટલેવેર કે બીચારા હોખીઆર સેઠે પંદર દાહડા હોકાને મોઢા વરીક દેખાડ્યું નહી. પુરુષથી આલ સેઠ કાંઈ સુપકીલ બેઠામ. તમારા કાકા કુલલાઈ સેઠ ઈશકાનથી નીકલી ચુકાય એ શું વાત ખરીછે ?

પુરુષથીઆલ—તેહરાનથી તેમના સમાચાર આવવા ને ઘણા માસ ગુજરયા. આવેછે કે નહી તેની મહુને ખ ખર નથી.

ઠોલીઆલ—ઘણા વરસ થયાં તે હવે તેમની સુરત તમારા ધેઆનમાં નહી હોય. બીચારા ઘડપણમાં તમારા બાઈની હકીકતો શાંલવી ફુખી ફુખી થાયછે.

પુરુષથીઆલ—સાહેબ તે હજાર નાદાનછે. વખ તના ચકરમા ફેરફારન થયો.

ઠોલીઆલ—એમાં શક નહી; પણ મારવાડીઓતો બેઠીખાપની બહુન વાખવાખી કરેછે.

સેઠ છપનલ—પણ એના નેવો એશ આરામમાં કોઈ કરતો નથી. રોન ફસ મારે રોસતો સાથે સુરેા ઉપર બેસેછે; અને માંગનારાઓ સરકારી સીપાઈઓ સાથે એના ઘરવાળની વગર હાંસલે પાસખાની કરેછે.

ગુલામ—એ નીંદાખેર હોકા! ટમકાંબાઈ હું રજા લઉં છું માહારા જવને કીક નથી.

[ગુલામખાઈ બપછે.

અલગાંબાઈ—હું પણ માહારી બેઠીની સાથે બાંઉં. દીવાલીઆના ધંગથી બીચારીના સવલાવ રાઈ સરખો ન લઈ બની ગયોછે.

[અલગાંબાઈ બપછે.

સેઠ છપનલ—કાકા, દીવાલીઆનો સામાનતો માંગ નારાઓએ રાધ મારી નપત કીધો.

ઠોલીઆલ—આલ બારલીઓનો ધગ અને કાંઈ બાપ દાદાઓની વ્યસતી તસવીરોના સંગરહ રહેલોછે.

સેઠ છપનલ—અરે એ કમળખતે એવંતો કરતુકો કીધાંછે કે—

ઠોલીઆલ—જપન, બીજ વખત બીજ વખત. એ ના ભલા બાઈને બહુ ખેદ થાયછે.

[સેઠ છપનલ અને ઠોલીઆલ બપછે.

ટમકાંબાઈ—એકવાર એ નીંદાખેરોએ કીધાંતો પી છો ધરયો કે તેને છોડવો કઠન.

પુરુષથીઆલ—(મનમાં) તેતો જ (મોટીયોતપાકાં) દાવતેને જન દીવાલ માણું લાગું. હું હશે ટમકાંબાઈ. હું હશે ની હું. યુ. તેટલ નાં નેકી દેખડાવવાની ટગ વીદીયા ગોંડાં.

દેખાવ બીજો—સેઠ ઓલીઆ

સેઠ ઓલીઆલ—સીતર વરસ એક નાદાનકડી પોરોને પરંતુ પછી તે મહીનાની વાત ઉપર મારી બાપડીએ મને સાતમે વ્યાકાસે મોકલયો; પણ આ

થી ઉતરી પાતાલમાં પડયો. તોખી મહુને સુખે ભરાવાનું દ મળતું નથી. એ અને પેહેલેથી ખખર હતે કે જુનું એવું નામછે તેવીજ નીવરસે, અને અને ખોખરો ધરી નાખ્યો તો એ તોફાનું મારે મલે એવલવતે નહી. એકગમ વ્યસર વાદ સારીને મોખેદ ગયા કે બીજગમ એ કલાંતે અને મોખર વાદી શીરૂ કીધી. મેં જિયું કે ગરીબની છોકરીને સુખી ક રું. કાઠી સારી પેહેરી પાણી ભરવા નતારીને આજે આખા ની કોરો, વુદસની ઇજરો, સાટીનની સાસીઓ, ને રેસમી ઈસટાકીનો નોઈએમ, રૂપાનાં બેડી સરખાં સાંકલાંબી કાવાં ન હતાં તે હવે મેં વ્યાપેલી બાંગડીના જીતા ઘાટની પડી! માર સેરની મોતીની માલા! જાંહાં રૂપાની હાંસરીખી ભરે નહી! માહારા રોસતો સારીપેઠે સમજ્ય કે મેં માહારા વ સા ગુમાવયા. વલતે પાણી હેરાનગતીમાં પડયો. માહારી દોલત બધી એ કલાંતે ગુમાવી નાખેય અને નસપર જીતી આં વલી માહારો સામું મોલેય.

[સાપુર ચકર દાખલ થાયછે.

સાપુર—અરે માહારા ઓલીઆરા રોડ, તંહામરે નોકર. સેઠ બીજન પુચાછે ?

સેઠ ઓલીઆરા—બોલના બચા બોલના. સેઠેતો વ્યકલ વેચી.

સાપુર—સેઠ કાંઈ ઘરવારનો કુડરો કે? વલી કાંઈ બાઈને થયું કે ?

સેઠ ઓલીઆરા—શું કોઈએકહયું કે તે મરી ગઈ! સાપુર—ચાલો સેઠ ચાલો સમું મોલો; હું સારીપે કે બજાય કે જે તહમુને બાળતું નથી તોખી તહમે સેડા છીને દીવખાનેથી માહોછો.

સેઠ ઓલીઆરા—પણ સાપુર, વાંક થયરો તેહી નોખો. માહારા સરખો મીઠો મીઠમતો મોડામીનોમ હરો એમ દાહડામા સો વખત તેહેને માલમ પડયું હશે.

સાપુર—ખરેખર સેઠ.

સેઠ ઓલીઆરા—પણ વલી સંઘર્ષો વ્યભાષ્ય એ કે વાંક માહારો નહી પણ હું મેશ તેહેનોમ. ટમકાંબાઈને ઘેર જ ઉતમ સત રોન મરેય તે એ ડાકણને પુખ ભરી વ્યાપેય. વલી ગુલામનો હાથ જોકે તેના મરનાર પીતાએ માહારા હાથમાં સોપીઓ તોખી તે વલી એટલી છગી ગઈ

ના છોકરા સાથે તે પેલા માયાં કે વ્યાદેક ફરેછે.

સવગત તહમે પાણી મતમાં એ દીવાલ કે એની ખ નાનો હજી નાદા

સાપુર તારી લુલછે. એ બેહુ હતા પણ તેમના કાકા કુલલાઈ સેઠે મને જવદીથી મોતાની વ્યખતેઆરી વ્યાપી. મને જુવાનીના એક ખરો નમુનોછે. એવેતો વ્ય લીધે કે નેકીની રોસતીતો ને છોડતોમ નથી. ને પેલા માહારા છોકરાને માટે પુછી એ હું એટલું જ કહું કે મેં જીવીવેસાહ. સાથે બાપીકી નેકીખી તેને મળી હોખેતો.

તનદરોસતીને એક આઝરી માણસે આપેલી
મુખાર કબાદી.

ઓ તંદરોસતી ! કેવાં પનોતાં તાહારાં કદમ !
એ ગુલાબી શરેસતી ! — માણસે છવ તાહારી ભેટ લે
વા ભીતરમાં કુદેછે કારણ તાહારી ગેરહજરીથીજ તા
હારી કીમતની છુજ યદ શકે ! તાહારી પાંખ ઊપર
આરામ ભાલ વાંચી માહારી આંખિને થંકક વલેછે !
દીસની દરેક રગ અને દરેક હાડકું હુંને જોઈ પોતાના
કામકાજે વલગેછે; અને તાહારા ઊપરીપણા તલે માહ
રા બદનનો ગુંચવારો સાંધા એવી ચુપકીદીથી ચાલેછે
કે ઊંઘ સાથે વગર ખસલે હું ભેટ લઈ છું અને બદન
નાં દરેક લાગથી જાજ મેલું છું !

એ છંદગી બખશનાર દાતાર ! વખતની બ
રતીમાં જે મુખ દુખનો ભાજ વું મહને મોકલેછે તે
ઊપકાર માની ધીરજથી કીધાવવાને મહને શકતી આ
પ ! પણ તંદરોસતી જેથી મારી હસતી અને છવ
તરમું, મીઠુસુદે અને જેની મુંનેરી પાંખોથી માહાર
તો હસે. હમંતો બચે છે તે શરેસતીને પોતાની પાંખો
ફલવાલ સોડતા અલગાજ રહ્યા છે તે કુરમાવ — જેથી છુ
જોઈએ. સાપુર ખખાદાર તારા મનમાજ રાખેજો છું.
જે થો એક કલાત આવી પડીછે.

સાપુર — સેડ હું કાંઈ બેવકુફ છું.
સેડ આલોબીઆશા — હ: વું જાણ નહીતા ફલવાલ મા
રો લેવરો કરશે હો.

સાપુર — પણ તારા આંખને સમજવજેતી કે સમાધા
નજ ઉતરે.

સેડ આલોબીઆશા — તેતો કરજું નરે. કપાલે ચોરેલા
તલ કાંઈ પાછા કહરાય. ઘરડો યદને જે નાહુની કનયાને
વરે, તે બાવડીને દખમાંની પાવપર જેતાં જેતાં પોતેજ ગીઠ
ની માંચે તનાયો જાય.

બાવરચીખાનું — જોરતની પ્રજન.

જોરત અને મરદ તરફ નેઘાહ કરતાંજ ઈશ
વરની મરજ શું હશે તેનો તરત ખેઆલ આવેછે. મ
રદનો બાંધો એવોજ છે કે તે બાહાર ભટકે, હરેશા ખ
જે અને પોતાનું અને પોતાની જોરતનું પોશન કરે.
જોરતનાં નાનુક બાંધા ઊપરથી તે મરદની રખડને
લાપક નથી પણ છામડામાં ભેસી પોતાનાં ધણીની મ
તાંની સંભાલ લેવી તથા તે થાકેલો આવે તાહારે તે
ની બરદાસત કરવી એવાં કીમલ કામને લાપકછે એ

સાથે કામકાજમાં હુંતાતો. હતા તાહારે દરેક છોકરી વારા
ફરતી પોતાના બાપનું ખાનું પકાવતી હતી.

યોડા દાહાડામાં રાજનો પરધાન પોતાની વીધવા ત
થાં એક છોકરી મેલીને મરજ પામયો. જરોજ નાહારે છો
કરીએ બચરચીખાનામાં પકાવે તાહારે પરધાનનો વીધવા
પોતાની છોકરીને સાથે લઈ આવે અને બચરચીખાનામાં
થી આતસ મારે લાકડાં મારે. નાની છોકરી બાલના તે
મને લાકડાં આપવા ના કહે કે એક દાહાડે એ મા દીકરી
એ આપવાને ખતા ખવરાવશે, પણ બીજી બેઠેનોની મુશી
લી પરધાનની વીધવા મુહુલા આગલ જઈ લાકડાં દાહાડે અ
ને નહી નજાય તેમ રાજના પકવાનમાં ધુલ ભેરે.

પોતાના કુશમનો રાજને વીખ નહી દીએ તેહની દ
હસતથી સાતે છોકરીએ રાજના પકવાન પકાવે તેથી તેમ
ની મેહનત જોઈ રાજ તેમજ ઉપર ધણીજ મમતા રાખતો
હતો. પણ પાછલથી રાજ તેના ખાનામાં ધુલની કરમે જો
ઈ રાજ વીધાર કરે કે કલાય છોકરીએનું બેરદારપણું એ
તેનું કારણ હશે, તોયપણ રાજએ પોતાની છોકરીએ
ને કપડો આપશે નહી.

અંતે યોડી ધાકીને એક દાહાડે રાજ બચરચીખાના
આગલ સંતાઈ જઈ એ ધુલનું કારણ શોધવાને ઉભો.

છોકરીએએ જોખા શાઉને મુજબાઈથી મુહુલા પર તે
ની તથા કાઠીની તપીલીએ. મહુલાવી પણ તેવામાં રોજના
રાખતા પરમાણે પરધાનની વીધવા લાકડાં મારવા આવી.
લલી તેને બાલનાએ ધમકાવી પણ વડી મેહનતા કહેવાથી
તેહીને લાકડાં લેવાની પરવાનગી મળી.

રાજએ આ લેવાએ પ્રધાનની વીધવાને તપીલીમાં
ની મળી મળી અલગસે બચરાવતાં જોઈ. રાજએ મુજે થ
જોવામાં જોર — પ્રકાશી મંગાવો, પણ તેહીએ કહયું કે
ઈએ. સંકીથી પેહરી સાથે શોધવાને કાલ મહને તક મ
ખાનું પકાવવાનું કામછે. પોતા જે રીતે પરધાનની વીધ
થી આવે કે તેની આજલ જે રોડીને. ની રાણી કરા

આથે તે તદ્યાર મુકવો કે તે પોતાની યાક
તાનું જોર પાછું મેલવે એ જોરતનો પેહલો પડી શોધ
ગરોબ ઘરોમાં છોકરીએને બાવરચીખાનાની.

તે ખી
તરખીએત આપવામાં આવેછે તેથી તેમને પુરવું ખા
ચારો લાય પડના નથી. પણ જે મેહાણીરંયા હરોજ
દીવસ છુટ ઈસરાકીન પેહડી અલગાં. અને જુદન કે
માં ભેસી રહી ચોહાલા, લોલા કરેછે તેને હમારી સાવકી
લખીએ છઈએ. જેઓને ઈશવરે તહમે જેતાં નથી ?

હોપ તેમનાં બાવરચીખાનામાં હતાં તેવામાં તેમની
તો હાર લાગી હોપ પણ તોજ તમે તે દાહાડેથી પોતાનાં
ત રહી પકાવાની તાલીમખીજો કરવા લાગાં.
રેહડું એ મોડું અરામ દીવસે પોતાની છોકરીને કહયું
જેઓ નાનુક હોય તેહીએ આપલે તાંઈ પ્રજું ખાતી
મોંચે તેઓએ બેઠાં જોગવેછે તેનું કારણ મું ! એ માટે

રાણીએ પોતાની બેટીને હુકમ કરી કે એ ઓકરીએ કોણ ને તાંહાં ખાપછે તેની તલાસ કરવી.

બીજી દાહાડે જાહેર સાતે ઓકરીએ પોતાની માની ઘેર ઉપર ઉગેલાં આડ પત્તા ક્ષ્વ ખાતી હતીએ તાહારે પરધાનની ઓકરી તેમની પાછલ આવી લાગી.

બાલનાએ પોતાની બેટીને કહ્યું કે “થું આ ઓકરી આપણા મારામારા જિતી નથી! માહાડું મનેતો એ ને હાંધી કાઢાડે નહીતર તે તેની માને શય્યું કહી આપણને હરાનગતીમાં નાખશે.” પણ બીજી બેટીને કહ્યું કે “મેહને બાલના એમ નીરદ્ય નહીં ધર્યો. એ ઓકરી એવીતો ઘાટકી નહી હોય કે પોતાની માને કુકી આપે. આલો આપણે એને બોલાવી યોડાંક ક્ષ્વ આપીએ.” એમ કહીને તેઓએ તેડેને એક ક્ષ્વ આપ્યું.

પરધાનની ઓકરીએ પોતાની માને નહિને કહ્યું કે “મા આ સાત ઓકરીએ તહમે જે તેમને ખાવાતું આ પોછે તે નહીં ખાપ તેડેમાં નવાઈ નથી. એમની માની ઘેર ઉપર એક આડ પાપછે તેના બીઠાં ક્ષ્વ તેઓ રોળ ખાઈ જવેછે. જે એક ખાપ્યું અને તેના નેવું જે બીજું મી કું ક્ષ્વ કોઈ દીને ખાપ્યું નથી.”

આ ઘાટકી રાણી આપું શાંલવી ધણી બીજવાઈ. બીજે દહાડે તેણીએ ધણું માપું કુમેછે એમ રાજા આગલ મકર કર્યાં. રાજા ધણેજ દીલગીર ધણે અને કહ્યું કે “માહીની વાહાડી માયુક તાહારે માટે હું થું ઉપાય કરું?” તે બોલી કે “એક ઉપાય ધાયતો મહને કરાર વલે. તહમારી મરનાર રાણીની ઘેર ઉપર એક આડ ઉગયછે તે ને યુધીયાં થુધાં ખેંચી કાઢાડી લાવી ઉઢાલી અને તેનું પાણી માહારા માયાં ઉપર રડોતો મહને કરાર વરે.” રાણીએ કહ્યું તેમ ધણું અને તેણીને કોસેલ ઉતરી ગયો.

બીજે દીવસે સાતે સાહાજદીઓએ આડને ગુમ પપછું નેજા પાપું રૂદન શીરૂ કીધું.

રાણીની ઘેર આગલ એક નાનો તલાવ હતો તેના પાણીની ઉપર મહલાઈ બંધાઈ ગઈ ને ખાઈ થોડા દીવસ તેઓએ ગુજાર્યા.

વલી રાણીના હુકમથી તેની ઓકરી સાતે સાહાજદી ઓ ઉપર પેહોરો ભરવા ગઈ. વલી બાલનાએ વાંધો ઉઠાવ્યો પણ બીજી બેટીને તેણીને તેડી થોડી મહલાઈ આપી, રાણીને પોતાની બેટીને મોહાડેથી મહલાઈની વાત બખર પડતાં પાછી જાંમ મહડી. તેણીએ પોતાના માણસે મોકલી રાણીની ઘેર ફોડાવી અને તલાવની અંદર થયેલા કાટ નખાવ્યો અને એટલીજ સણુરી ન પકડી તેણીએ પાછાં મકર શીરૂ કર્યાં. તે જાણે મરી નતી હોય એમજ બીજાણ ઉપર પડી. રાજા ધણે જલસાએ પણ રાણીએ કહ્યું કે “એક ચીનથી હું મોહોતના પંજમાંથી છટકીશ, પણ હું જાણુમ કે તહમે તેમ કરનાર નથી.” રાજાએ કહ્યું કે “ગમે તે હોય પણ હું બજ લાવીશ.” એ ઉપરથી તે બોલી કે તહમે જે તહમારી સાતે ઓકરીએના મારી નાખે અને તેમનું લોહી માહારા કપાલ ઉપર રડે. અને માહારી હાથની મહુલીએને લગાડોતો હું બનું.” આ બોલે શાંલવી રાજા અતીઅંત દીલગીર થયો પણ એ

તાના વચન પાલવાને માટે તે પોતાની બેટીએની શોધમાં ગયો. ઓકરીએ પોતાની માની તોડી પાડેલી ઘેર ઉપર જઈ મેજર રડતી હતીએ તેથી રાજાનો જીવ માલવા નહીં તેથી તેમને મીઠાસથી ચપુનોં કહી પોતાની સાથે નં ગલમાં નવા કહ્યું. નં ગલમાં રાજાએ ચોખા પકાવીને ઓકરીએને ખાવા આપ્યા. પણ બપોરે બહુ ગરમી પડવાથી સાહાજદીએ ઉઠાઈ ગઈ ને જેઠ રાજાએ વીચાર્યું કે માહારી રાણી તેમને મારી નાખે તે કરતાં એઓ હોવાં ન સમી રહે તે પેહોર તેથી તે યુગો યુગો તેમને ઉઠાવવાં મેલી ચાલેતા ધણે.

રસતામાં તેણે એક હરણના ચેકાર કીધો અને તેનું લોહી પોતાની રાણીના માયાં ઉપર તથા હાથ ઉપર લગાડ્યું અને રાણીએ જિયું કે તે સાહાજદીઓનું લોહી છે તેથી તેણીના મકર ઓડી દઈ બીજાણું મેલીધું.

એવામાં સાહાજદીઓ ઉઠી અને તેઓએ પોતાના બાપને પોતાના ઘાંટાં તુટે તાંહાંથુધી પોકાર માર્યા.

એવામાં વલી એવો એતેક બનયો કે પાસેના ગામના રાજાના સાત ઓકરીએ તે વખતે નં ગલમાં ચેકાર કરી પાછા ધર તરફ ફરતા હતા. નાનો સાહાજદો બોલ્યો કે “આ નં ગલમાં મોટે શોહીર પાપછે માટે માલો એ થું છે તે આપણે શોધી કાઢાડયે.”

નાનાને મલતા ધઈ સાતે સાહાજદીઓ સાતે સાંહાજદીઓ જાંહાં પોકારો કરતી હતીએ તાંહાં આવી લાગ્યા. સાહાજદીઓના રૂખશા ઉપર સાહાજદીએ મોહી પડ્યા અને તેમની વાતો શાંલવી તેઓએ હરાવ કર્યો કે તેઓએ તેમની સાથે નેકા કરવા.

વડા સાહાજદીએ વડી સાહાજદીને લીધી. બીજાએ બીજી લીધી. તરીજાએ તરીજી લીધી. ચોથાએ ચોથી લીધી. પાંચમાએ પાંચમી લીધી. છતાં એકી લીધી, અને સાતમા ને સઠવી બુખય રત હોતો તેણે બાલનાને લીધી. યુધમાથી શયલાના લગણુ ધયાં અને એક વરસ પછી બાલનાને તાંહાં એક મેટાની વરધી ધઈ નેડેને તેડેના કાકા અને કાકીએ ધણુજ હેતથી માહાવા લાગ્યાં. બીજી કોઈ સાહાજદીને પેટે ફળનું દ ધયુન નહીં તેથી સઠમે બાલનાના મેટાને પોતાના ફર નંદ માકક ગણ્યો.

ઘણા દાહાડા અમત ચમતમાં ગુમરયાબાદ એક દીવસે બાલનાનો વર ચેકારગાહે ગયો તે પાછો ફર્યોજ નહીં. છમે બાઈએ તેની શોધે ગયા પણ તેઓ પણ પાછા ફર્યા નહીં.

સાતે સાહાજદીઓ એમજ વીચારવા લાગ્યાં કે તેમના ખાવ દો માર્યા ગયા હશે.

એક દાહાડે બાલના પોતાના મેટાને હાંચ નાખતી હતી અને તેની બેટીના નીચે કામ કરતી હતી તેવામાં એક ક્ષીર તેની આગલ આવી ઉભો. એ ક્ષીર પત્તયકીન નામે એક જાડુગર હતો. પત્તયકીને નહિને બાલનાને કહ્યું કે તું માહારી સાથે નેકા કર. આ ક્ષીરને વ્યથા માવસ કરી બાલનાએ કહ્યું કે “મહને ભય લાગેછે કે માહારો જ રતાર મારશે ગયોછે. માહારા આ નાના મેટાને ઉધારી હું હુરીપાર કરીશ અને એના આપની બોલમાં મોકલીશ.

ખોદા નહીં દેખાડે કે એ જીવકાને છોડી હું તાહારી સાથે નેકા કરું." આ ખોદો શાંભલી જડગર કક્ષા થયો અને આ લનાને એક કુતરી બનાવી દીધી. જડગરે પતમકીન દરવા બામાં દાખલ થયો તાહારે પેટરાગીરોએ તેને પુછ્યું કે આ સુશયુત કુતરી કાંણથી લાવયો, તેનો જવાબ પતમકીને દીધો કે શાહાજીએ આ કુતરી મને ભેટ કીધી છે. યોડા વખત પછી ખાલતાનાં મેટાને રડતો સાંભલી શાહા જીએ. ઉપર ચોડી ગઈ અને ખાલતાને આગલ ઉઘેલી ન જઈ પુછપરછ કરવા લાગાં. ખોલ થવા ઉપરથી પેટરેગીરો એ ક્ષીર તથા તેની કુતરીની વાત કહી ને સાંભલી શાહાજી એ પામી ગઈ, પણ ક્ષીરની શોધે ઘાસેલાં માણસો નીચકલ થઈ પાછાં આવ્યાં. શાહાજીએ પોતાનું નસીબ કુટીને ભેટી અને પોતાનાં ભાણેને શીખાડવા પાછલ મેડેનત કરવા લાગાં. અંતે ખાલતાનાં છોંદરો અઢવ વસની ઉપ રે પુગયો. એક દાહડે તેની કાકીએને મોઢોડેથી પોતાના માખાપ તથા કાકીએની વાત શાંભલી તેમની શોધે જવાને ઘણી કાલજ દેખાડવા લાગે. કાકીએને સમજાવી તે પોતાની યુસાફરીએ નીકળયો.

સેંકડો કોશની મંજલ દાપપાલાદ એક યાહાલી મુલ કમાં તે આવી લાગે જાડું એક મોટા મેડેલની પાસે તેણે એક માલીની જીલ્લપડી ભેળ. માલીની બાપડોએ તેણેને કહ્યું કે "પપારા મેટા તું કોણ છે કે આવી બપંકર જગામાં આવી પરચો છે ?" તેણે જવાબ દીધો કે "આઈ હું એક રાજાનું કુરમ્ છે છું અને કાહીરા માખાપ તથા માહારા છ કાકીએને એક જડગરે કેદ કીધા છે તેમની શોધે નીકેડેડો." ખાલત-ભોલી કે "હે મેટા આ દેશ એક જડગરની હાથમાં છે. ને તેને નારાજ કરે છે તેમને તે પોતાની જડ ઈતા બલથી ગાડ અને પથરા કરી મેલે છે. યોડુંક થયું એક રાજાના છોંદરોને અને તેની પાછલ ખોડે આવેલા તેના છ રાજપણી ભાઈએને તેણે પથરા કરી મેલીયા છે, એટલું જ નહીં પણ આ સામાં મીનારામાં તેણે એક સુશયુત શાહા જીને બાર વરસ થયાં કેદ રાખી છે કારણ તે તેની સાથે નેકા કરવા કબુલ થાતો નથી."

શાહાજીએ પોતાની શયરો કેરીએતથી ખાલનને વા કેડે કીધી કે એજ માહારો બાપ તથા માહારા કાકા છે અને મીનારામાં કેદ પડેલી શાહાજી માહારી માછે. ખાલ ને દયા આપને શાહાજીને એક છોંદરોના વેશ આપવો અને કહ્યું કે "હું જડગરને એક કહીશ કે તું માહારી મેટી છે." એક દાહડે જડગરે શાહાજીને માલીના બાગમાં રમતાં ભેળ પુછ્યું કે તું કોણ છે ? શાહાજીએ કહ્યું કે "હું ખાલનની છોકરી છું જે ઉપરથી જડગરે કહ્યું કે "તું સુશયુત છોકરી છે અને આવતી કાલે હું તુંને શોડાંક કલ આપીશ તે મીનારામાં રહેલી શાહાજીને માહારી તર કીધી ભેટ કરી આવજે."

શાહાજીએ આ શાંભલી પછે જ સુધીમાં આવી ગયો. હવે એવું બન્યું કે ખાલતાના લગજની વેશમે તેણીના આ વરે તેણીનું નામ એક વીરી પર કોનરાવી તે તેણીને ભેટ કીધી હતી. આ વીરી ખાલતાએ પોતાના મેટાની આંખ લીએ આલવી હતી અને જરે તે મોટો થયો તારે તે વી

રી મોટી કરાવીને સાહુજીવાની કાકીએએ તેને આંગણે કર એજ રાખી હતી. ખાલને શાહાજીને આ વીરી શાહાજી દીના તોડામાં ખોશવાને બલાખણ કીધી કે એ શાહાજી તેની માન હોયતો વીરી ઉપરથી આલખાંઈ આવે. રોજ શાહાજીએ જીલના તોરા લઈ બપ પછ વીરી મેલવાના દાવ ફાવે નહીં કારણ કે જડગર ઈપાતો તેનો યુગ્રામ હરોજ તે વખતે હાનર રહેતા હતા. એક દાહડે સંભોગ બનવે કોઈ મેટું હતું નહીં તાહારે શાહાજીએ પોતાની વીરી કુડો સાથે બાપી તોરો ખાલતાના પગ આગલ ફેંકે. વીરીને આવજ થયો તેથી ખાલતાનું ધયાન ખેંચાયું અને તુરા સાથે બાંધેલી એક વીરી તેણીને નહીં. તરતજ આ દીકરાં વચે આલખાણ થઈ. શાહાજીએ પોતાના મેટાની સહલાહ માગી પણ તેને વીનંતી છુટારી કે તેણીને છુટકો કરવા પોતાના જન જેખમમાં નાખવો નહીં. તેણીએ કહ્યું કે બાર વરસ થયાં હું કેદ છું અને જડગર સાથે હું નેકા કર વા કબુલ પતી નથી તેથી માહારો છુટકારો થવાની આશા નથી.

શાહાજીએ કહ્યું કે "પપારી આ ક્ષર કરીશ નહીં. જડગરનું બલ કેટલું છે એ આપણને જાણવું જોઈએ. આ હવે એક તાલ કરો. તહને જડગરને કહો કે માહારા ખાલદને હવે મલવાને મહને આરા નથી માટે હું તાહારી સાથે પરણવાને રાજકું પછી તહને શોધી કાઢાડો કે એની કાયા અમર છે નહીં." ખાલતાએ પોતાના મેટાની શીખ માની બીજે દીને પતમકીનને પોતાના કાપ કહ્યો ને જાંઝી તે પછો મળ થયો અને ખાલતાને આજીજી જી જવા લાગે કે જેમ અને તેમ જલદી લગજનો દાહડો દેરવો.

ખાલતાએ કહ્યું કે બાર વરસે આપણ આજે સહલાહ કીધી માટે તાહારી વધારે પીંજણ કરવા માટે મહને યોડો વખત જોઈએ માટે લગજનો દાહડો મરા દુર જવો જોઈએ. પછી પતમકીનને ખાલતાએ પુછ્યું કે "ભોલ મહને કેલેકે શું તાહારી દેડે અમર છે ? અને ખાલસપર પડતું કુખ છો હારી ઉપર વીતી શકે કે નહીં ? કારણ જરે હવે હું તાહારી પછીઆંની થાંઈ તાહારે તુંને કાંઈ પાપતો તેની સામે ઉપાય લેવાને મહને બની શકે અને તેથી માહારા સવાલનો તુંએ જવાબ લાલેલો જોઈએ." પતમકીન ભોલી એ કે "એતો ખરું છે કે ખાલસ સરખી માહારી કાપા નથી ? આ જગાથી કરોડો કોશ દુર એક જંગલ છે જે જંગલની વચે નાલીઅરીના ઝાડોનું એક કુંડાજ છે અને તે કુંડામાં વચોવચ છ પાંજીની ભરેલી ગાથરોની ચોર છે. છડી ગાથરની નીચે એક નાહાતું પીંજર છે જેમાં એક લોડી પોપટ છે. એ પોપટ ઉપર માહારી ટંગી આધાર રા ખેરે. એ પોપટ ખરી જાયતો મારી હાથાતી પણ ખતમ થાય." ખાલતાએ પોતાના મેટાને એ હકીકત કહી પણ પોપટ મેલવવાથી હાથ ઉડાવવા કહ્યો. શાહાજીએ પોતાની આ સાથ અજદ થઈ જવાને કાપવું અને તેણીને - કહ્યું - કે પતમકીનને તહને પુછ મોજબમાં રાખવો અને જુડાં જુડાં બનાં કાઢાડી લગજનો દાહડો દુર કરતાં જવો અને તેલવામાંતો ઈશવરની સાહેલાથી હું તહમારી મદદે આવો

લો સાગર વગર ખેડે સામે પડેછે." બહારે પડે થવીની હસતી શુધી ચોતાનું નામ કાચેમ કરી જનારા માણસ ઘરહસથો આવી રીતે ચોતાની નમેરતા દેખાડે તાહારે હક ખુધીનાં લોકો જેઓ કુનીયાનાં કયાં ખુનામાં ભરાયાછે તે કોઈને માફમ નહીં અને જેઓની હસતી-વીરો થોડાંએક દોસતો અને ખેશાવં દો શીવાય બીજી કોઈને દરકાર નહીં તેઓ શા માટે ચોતાનાં ખભાંપર ખભાં ચડાવે અને ચોહોડાંના મટકા કરે ?

ખાપદાંથી પર્ષસા મલયા એ જીવ જેવી વાત નથી. વગર ભણવે, વગર ગણવે ગાડીઓ દપતા વધી, સારી રાત અને દીવશ એશ આરામ અને અમન ચમનમાં ગુમરયા અને ચોતાથી પર્ષસે ટકે કમ હોય તેમને અપમાન આપવું એવા તવંગર લોકો કુનીયામાં શું વજન ધરાવે ? ચોતાનાં ખુશામતીઆઓ સુકરા ઊપર તેમની શરાગાત કરે અને રસતે ચાલતો બીખારી વાંકો વધી સલામ કરે એ ઊપરાંત તેને જ ગમાં પીછાનનારું કોણ ? તેમનાં ખાપદાંઓ અમીર થઈ ગયા અને તેમની પાસે પર્ષસાહે તેથી તેઓ ગરીબ લોકોને તુચ્છકારે. પણ આવી નીચ રીતે બીજાઓપર ઊલાપ લેવો, એ કિંવુ ધીકાર ભરેલું, કિંવુ ખેડા અને કંઈકુ ખેશરમ છે. વધી 'મોરાને નોંધને નાનો બપ ને મરે નહીં ને માંદો થાય' એ સુનેરી કંઈવતમાં કંઈકુ દાહપણ છે. કંઈકા ગરીબ લોકો તવંગરી દેખાવવાની ઠાલી મગરૂખીથી પાચેમાલ થયા છે. મોરાં બાંધને નોંધનાના બાઈ નો ઘરેણું ઘડાવે તે આપણી કંઈવત પરમાંણે મરે નહીં તે માદાં થાય. મગરૂખીમાં ને મગરૂખીમાં શેકટ દમામ રાખ્યાથી કંઈકાં જીવને ઘરનાં વાંસા વરીક-વેચવા પડ્યા હશે ? મોરાં-મોરાં જમનો કરી સેડીઆમાં ખચવા જતાં કંઈકા જીવ ખાખાવરમાં થયાં હશે ? કીકે તેની જંગમી જે કંગાલીઅતપણુપર તવંગરીનો લેખા સ ચોરવે છે. શઘલા દીવાલીઆઓની ખંરાખીનો પાથો નાખનાર એ તકોબરી છે.

ખુણસુરતીનાં આકારમાં વધી મગરૂખી ચોતાનું નેહસ મોહાડું દેખાડે છે. એ લલી ચોરત ! બેદરકાર જીવાંનો એ તાહારાં હસતા મુખરાની તારીફ કરે, અને તેમની શહરાગાતથી લલચાઈ નો તકોબરીનાં છટકામાં શું આવી પડેનો, બાંણ જે આસમાનનાં ચક્રમાં

તાહારા ગુલાબી બાલ કરમાઈ જઈ બદશીકલ થશે અને બાંણ જે તાહારી તારીખનાં પરગમે વાજતાં બંધ પડે તાહારે શું તાહારા હોશમાં આવશે ? આ કુનીયાનો કીમતી વખત તકોબરીની હશે. બેડીઓ ચોલવી શુંએ ગુમાવશે.

એ આજ કાલનાં તવંગર સેકની ઘણીયાંની ! જો ન જોપલા દોલતનાં ગંજથી અને ખુશામતીઆઓની બઘાઈથી તાહારું મગજ ગુમતું હોયતો વીચાર કે તાહારાં અને તાહારા ભરતારના ખાપદાં કોણ હતા અને પછી તાહારી ગરીબડી સહીઓથી હાય જેથી લે, અને તઈયારી રાખ કે વખતે જે ખારણેથી લક્ષમી આવી તેજ ખારણે તે અવલાં પગલાં ભરેતો તાહારી આગલી સહીઓ સાથે પાછી મીતરાચારી પાડવા શુંને ભારી પડે નહીં.

વધી કુસતીના મેદાનમાં ખાણું ક્રેકતા મલ ! તાવપર તાવ અને આંકરાપર આંકરા વાલવાથી પરેડે જ રેડે. તાહારાં કરતાં જંગલના સીંહમાં વધારે કુવત છે; અને કમતાલે જો માંદગીથી તાહારા હાયપગ અડયા તો કુધમલ ખાલકના નેટલી તાહારામાં શકતી રેડવાની છે ? માટે દીલનો ગરવ છોડી નમનતાઈ આખ તેચાર કર અને વીચાર કે આ પડથવીમાં શું બે દાહડાનો પરોણા છે.

એ કુકરાજીઆ પતરાજીઆરા માણસ ! જે ચીજો ઊપર શું ચોસતવાર છે તે આંખના લેહેજામાં તાહારી પાસેથી કદાય એપ થઈ બાય એવું બરે છે તાહારે શાને કીજે કુલથો કુલથો ફરે છે ?

ખડે ખડે પંદોતોમાં હંકાર નથી તાહારે એ ચોક્કા ઊધલાવતા જવાન તાહારા દીલમાં હંકાર સાનો ? ઈશવરના દાહપણ આગલ તાહારું સાન શું ? માહશાખરમાં ગુમ થઈ જતા કતરા સમ શું ? મીચ તાહારી આખયો મીચ અને તકોબરીથી પરેડેજ રેડે. પાદશાહ અને શકીર એક તકીએ સુનાર છે અને મરી સાય મરી બેહુના બદન મલનાર છે. આ માણસ ! તાહારે તાહારી હાલતપર નેલાહ કર ! બે ખીલસમાં તાહારી કુકરાજીની હાલે !

સઘલાઓની ફરજ છે જેમ બને તેમ મગરૂરી નેતરક કરવી. આપણા પડોશી કરતાં વધારે હાહયા અને નીતીવાન થવાની કોશિશ કરવી અને તે માટે કાલજ રાખવી એ ગરવ નથી; પણ આપણા પડોશીને

તુલ્યછટારી કાહાડવો કારણ કે આપણામાં એમ કરવાની શક્તી છે અને પછી તેની ઊપર ચરસાઈ દેખાડવી એ માહા જાણનું મગફરીનું કરવું છે. જે માણસ તો કોઈપણને દુર કરી નુગરતાથી દુનયામાં પોતાનો રસતો કાપે તે સઘલાને વાહાલો લાગે અને જંગમાં પોતાની કીરતી ફેલાવી આકાશ તરફ રસતો ધરે જ્યાં પોતાના પેદા કરનારની તે ધગર દેહસને સનયુખ ઊભો રહે.

લંડન શેઠેરનાં ગાડી ઘોડા.

આ વખતે હુમારા વાંચનારાઓની સાંમે વેશ પતી જાત જાતની ગાડીઓનાં ચીતરે ભેગાં કરી ચુકી આં છે તે એવી મહત્ત્વથી કે આપણા લોકોને એવી ગાડીઓ વીશે પુરતો વીચાર આવે. એ ગાડી ઘોડાઓનું જાણવાનો જ્યાંન ભાઈ કરસનદાસ મુશ્કળનાં “ઈંગ્લેન્ડમાં પરવાન” માંથી હોય હુમારા વાંચનારાઓને માટે નીચે કિતારી લેઈએ છઈએ.

“લંડનમાં ગાડી ઘોડાને જખરો આવજાય છે. ધોરી રસતા ઊપર આખા દાહડો ગાડી ઘોડા ૨૨ ૨૨ કરીઆજ કરે છે . . . ખાનગી તથા ભાડુની ગાડીઓ ખડુ કરે છે ભાડુની ગાડી પણ ઘરની હોય એવી રૂઠી દેખાય છે. તેના ઘોડા ઘણાં જોરાવર અને કદાવર હોય છે. માલ ખેંચવાનાં ગાડામાં જે ઘોડા વપરાય છે તેપણ ઘણા મોટા ને કદાવર લાગે છે. આપણી મુંઝવણ ભાડુની ઘોડા તેમની આગલ સાવ મુશ્કેલ જેવા જણાય છે.

માલ ભરવાનાં ગાડાં આપણા દેશના જેવાં રેડી ચાલ નથી. કેટલાંએક ગાડાંઓને કમાન હોય છે અને કેટલાંકને હાતી નથી. ગાડાંમાં માલ જાગે ચીકાર ભરેલો હોય છે તો આરે ગાડુ હાકનાર નીચે કિતારીને હાકે છે. ઘણા ભારે માલ હોય છે તો એક પછી એક એમ બે તરણ ઘોડા જોડે છે. સાક ભાલ વગેરે હાકે માલ ભરવાના ગાડાં નાહાનાં હોય છે. છતરવાલા ગાડાં ઊપર નધારી ઝવણીનું છતર નહીં પણ બાક કંતાન વગેરેનું છતર જોવામાં આવે છે.

ભાડુની ખેસવાની ગાડી ઘણુંકરીને તરણ જાતની જોવામાં આવે છે. એક આમનીખસ અથવા એક જનરથ જેમાં ઘણા માણસો બેસી શકે છે; ખીલ “ખરોડમ” નામથી એકાખાતી ચાર માણસ બેસી શકે

કે એવી ગાડી; અને તરીલ જાનસમ અથવા ફલાઈ નામથી એકાખાતી ગાડી જેમાં બે માણસ બેસી શકે. જનરથ ઘણો મોટો હોય છે. તેની માટે અથવા તેના ઊપલા ભાગ ઊપર પણ લોકો બેસે છે. એવા એકાએક મોટા જનરથમાં ૩૬ માણસ બેસી શકે છે, નાહાના જનરથમાં ૨૪ બેસે છે.

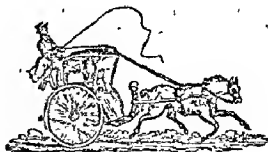
માહ સામસાને અને ઊપર અડોઅડ પીઠ ફેરવીને હારખંદ બેસાય છે. આટલાં બધાં માણસો બેસવા છતાં તેમાં બે કે ચાર ઘોડા જોડે છે. ઘણાખરા લોકો આમનીખસના આગલા અક્ષર ખાઈ જઈ “ખસ” નાં નામથી એકાખે છે. “ખસ” થી લોકોને ઘણું સસતું અને સવસ પડે છે. એમાં નીતીય હુમરો માણસ આ વખતે કરે છે. ધોરી રસતાઓ ઊપર દેકાણે દેકાણેથી દસ દસ મીનીટ કે પા પા કલાકે જનરથ પાસ થાય છે. ફલાણો જનરથ ક્યે ક્યે રસતે યછને આવનાર તથા જનાર છે તે જનરથની ખાજુઓ ઊપર લખીયું હોય છે. જોનું છેલ્લું મુકામ ક્યાં જવાનું તથા આવવાનું છે તે વહી મોટા અક્ષરે લખેલું હોય છે. આ ગાડી એકલી સસતી પડે છે કે લંડનમાં એક નાકેથી જોડેજોડે છે બીજે નાકે કિતારીયો તે છતાં ૬ પેનસ જોડે ચાર આના થી વધારે ભાડું ખેસતું નથી.

બધી મહીને ૧૫૦૦ જનરથ લંડન શેઠેરમાં ફરે છે. મુંઝવણમાં હાલ ૧૫ ભાયો હોય માટે ૧૫૦૦ તો ક્યાંથી હોય જ લંડનમાં સવારના આઠ વાગતાથી તે સતના ખાર વાગા સુધી ફરે છે. ઘોડા વખતે વખત ખલવાય છે. જુદી જુદી કંપનીઓ કિલી થઈને આ ગાડીઓનું કામ ચલાવે છે. તેઓને ૪ કે ૬ આનાનું પણ વીચાજ છુતું હોય એમ મને લાગતું નથી. પણ રઈએતનાં સુખને માટે તેઓ આ કામ ચલાવે તથા નીલાવે છે. આપણે જે દેકાણે જવું હોય તે દેકાણોને જનરથ એકાખી ન શકીએ તો હાકનારને અથવા “માછલ કિલીને ગાડીમાં ખેસાડનાર” ને આપણી જગીયાનું માતર નામ સંભલાવવું. તે જગીયાએ જવાની હશે તો તરત કિલી રાખીને તમને ખેસાડશે. ચાલતી ગાડીને કિલી રાખવા માટે સાદ પાડવાની જરૂર નથી; માતર આપણા હથેનો કે આપણી આંગલીનો ઈસારો કર્યું એટલે તરત હાકનાર કિલી રાખશે.

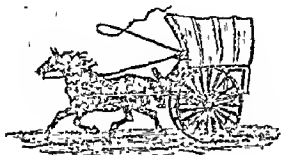
આલતા જનરથમાં લોકો ઝોઝટ બેસી બાય છે અને ખાહર છતરી ઊપર ચડી બાય છે તે દેખાવ જો

પીપ ભરવાળું ગાડું.

હાંભેજ સ્થળેના કાગાડું.

જાનવાળું ગાડું

ગોઠા.

કામળાળું ગાડું

કેદમ

આમિતલસે સ્થળેના વાનગર.

પાસ કાઠું.

નંદન ગુફેરના ગાડી યોગ.

વાળોગે. જનરથનાં ઊપલા ભાગ ઊપર ચઢીને બેસવાને પરથમ જરા ખીણીક લાગેછે, પણ બે ચાર વખત બેઠાં જોડે પતીજ આવેછે. વરસાદ ન હોય અથવા ખાંડ તાંદ ન હોયતો ખાણર બેસવાની મજા પડેછે. સીંચાણી તથા નખળા પુરોથી ઊપર ચઢીને ખાણર બેસી શકાય નહીં; માટે અંદરની જગા તેઓ નાજ લાયકની ગણાયછે. તે છતાં કોઈ જુવાન પુરુષની મરજ માંહે બેસવાની હાલતો કોઈવી ના પાડી શકાય નહીં. માટે જગા ભરાઈ ગઈ હોય અને કોઈ સ્ત્રી બેસવાને આવે ત્યારે તેમાંથી જોકાદ જણ જરૂર પોતાની બેઠે પુરોથી ખાણર નીસરીને ઊપર બેસે. આવી રીતે એ લોકો અખલા જાતનું માન રાખવાને હમેશ તઈયાર હાયછે.

જનરથમાં ચોરાડેલી એનેક પરકારની જાહેર ખખરોપર તેમાં બેસનારનું મન હોડેછે. ગાડીની અંદર તરેહવાર જાહેર ખખરનાં સુંદર કાગજ ચોરાડેલી હાયછે. “શ્વાણી માલ શ્વાણે કોણે વેચાયછે”;— “ચોડે યછે તેમાં પોતાનું ઘર કરવું હોય તો શ્વાણી કંપનીને મલો” ઈત્યાદી જાહેર ખખર દરજોક જનરથમાં મારેલી દેખાશે. આ જાહેર ખખર મારનારાઓ પાસેથી જનરથની કંપનીવાલાઓ દેરવેલો ભાવ લેયછે અને આ રીતે પણ તેમની પેદાશ વધેછે. ભાંડું સુકવાની ખાખમાં જનરથમાં બેસાડનારની આ લાકી જોવાજોગે. ચોવીશથી છતરીસ માણસોમાં શ્વાણું માણસ કરે કોણીથી બેઠું તે ખરાખર ધ્યાનમાં રાખેછે અને તે ઊતરેછે ત્યારે તે પરમાણે તેની પાસેથી ભાંડું સુકાવી લેછે.

ભાડુની અંગત ગાડી કરવી હાયતો એક ખરેહમ ઘાટની, કે શ્વાઈ અથવા હાનસમ નામની પાછલ થી હાંકવાની કરચું તો તે ટીક પડેછે. હાંડસમ હલકી હોવાથી ખાણ ઊતાવલી દોડેછે. આ ખંને જાતની ભાડુની ગાડી “કયાખ” નામથી સાધારણછે. તે કોણી કોણી મલેછે; અને એક માર્દનનાં ચાર આના પરમાણે ભાડું ફેરે. યુંબઈની રેડીયાલ બગીચું ભાડું આ “ખરેહમ” કે “હાનસમ” નેટવુંજ આપવું પડેછે તે છતાં યુંબઈનાં બગીચાનાં મીજાસ સાચવેલાં પડેછે. લંડનનાં લાયે યુંબઈમાં લંડન જેવી રૂડી ગાડી ન મલે એ અચરજનો વાત લાગેછે. લંડનમાં

બધી મલીને આસરે ૫૦૦૦ કયાખ હોય તે દરજોક કોણી રૂપતી રહેછે.

ચોરાડેલી ચોરાડેલી ગાડી ઘણી બનકાદાર હાયછે. હાઈક પારકમાં શ્રીમંત લોકો રૂપતો નીસરેછે અથવા રીજંટ-સ્ટીટ વગેરેનાં ચોલાલાઓમાં તેમની સીંચો દુકાન ઊપર. ખરીદ કરવા જાયછે અથવા રાતના જેઆરે તેઓ આપેરા કે નાટકશાલામાં જાયછે ત્યાંરે તેમની ગાડીઓનો ખાણર જોવાજોગે. યુંબઈનાં જેવી બગી અને સીગરામ નજરે પડતી નથી. બે અથવા ચાર ઘોડા જોડેલી ચોડી ખરેહમ અથવા રેટન યુબીઅ કરીને ત્યાંના શ્રીમંતો વાપરેછે.

ચોરાડેલી ચોરાડેલી ગાડી ઘણું કરીને સાખતા નથી. જેઓને આપણે એક કે બે લાખ રૂપીઆની આસામી ગણીએ અથવા હજાર પાર સો રૂપીઆની દર મલીને જેઓની પેદાશ નાણીએ તેઓ પણ પોતાની ગાડી ઘણું કરીને સાખતા નથી. કે મટે ખરચ ઘણો થાયછે—આસરે દર વરસે રૂ૧૮૦૦ થી ર૨૦૦ એક ગાડી તથા ઘોડા સાખતાનો ખરેછે. માતર ઘોડોજ સાખવાનો ખરચ દર વરસનાં એક હજાર રૂપીયા થાયછે. આવા ચોરાડેલી ખરચને માટે વચલા વરગનાં ચઢકના લોકો ધરની ગાડી સાખતા નથી. પણ ભાડુની ગાડીથી તેઓની બધી ગરજ સરેછે.

યુંબઈમાં ૨૦૦ કે ૨૫૦ રૂપીઆ દર મલીને પેદા કરનારને અથવા લીજ કે પચીસ હજાર રૂપીઆનાં આસામીને ધરની ગાડી સાખવાની જરૂર પડેછે, કેમકે ભાડુની ગાડીથી તેમની ગરજ પુરી પડતી નથી. પોતાનાં કુટુંબ કપીલાને તરીકે કે ચોથે દાહાડે ખાણર ચોકલવાની જરૂર પડીતો ધરની ગાડી વગર બલદનો ખરોરો અથવા તરણ કે ચાર રૂપાયા ખરચીને “તબેલાની ખરોરા જેવી શીગરામ” વગર ખીલો તેઓનાં બેજા પરમાણેની ગાડી મલતી નથી. વધી તેઓ જો પોતાના ચોજારની જગયાથી ૧૫ કે ૨ માર્દન કરતાં જરા વધારે દુર રેહ્યા હોયતો રેડીયાલ બગીચો પણ જ્યાંરે જોઈએ ત્યારે મંદવી કઠણ પડેછે. વીજાખમાં આવી અડચણ છેજ નહીં. જોઈએ તો ચાત માર્દનની વેગલાઈ ઊપર રેહ્યા હોઈએ તો પણ ભાડુની ગાડી ઘણી સેહલાઈથી મલો થકે, અને તે વધી એવી કે ધરની ગાડી હોય તેવી.”

જંગલી લોકોમાં મુરદાં ડાટવાની રસમ.

પરથી પાતી નજીક શયલી કોમ પોતાના મુરદાને જમીનની અંદર ડાટીએ અને ડાટવાની કીરી આ તેજોમાં ઘણી જ ગંભીર તથા પવીતર ગણાયે છે. પણ એ કીરી આજો જુદી જુદી કોમો જુદી જુદી રીતે અને જુદા જુદા હેતુથી કરે છે. કંઈકીએ જંગલી કોમોની દર્શનાવવાની રસમોનો હવાસ વાંચવા જોગ છે.

મુરખ દેશના અસલી ગોષ્ઠ અને હનસ નામના લડાયેક લોકો પોતાના મરનાર પાદશાહોને બારી પુ મં ધામથી ડાટતા હતા. બહારે ઐતીશા નામના તે મના સરદારને હું મીદા કીધો તાહારે તેને સુંનાની કશનમાં મેલ્યો. પછી તે કશનને રૂપાંતી કશનમાં મેલી અને વલી તે બેહુ કશનને એક લોહાડાંની કશનમાં પેક કીધી ઐતીશાએ લડાયેમાં મેલવેલું શય હું જહુવરાત તેહની સાથે કશનમાં મેલયામાં આવયું અને પછી તેહને એક બોહાલાં મેદાનમાં હું મીદા કીધો. પાદશાહ કયે જગેએ કયાયશે છે તે માલમ નહી પડે માટે એ સીપાર્થો અને લોકો હાજર હતા તેઓને એકેદમ કતલ કરવામાં આવેઆ.

ગાંધ લોકોએ પણ પોતાના પાદશાહ એસેરીકને જોવાજ દમામથી દર્શાવયો હતો. દાસેનતો નામની નદીનો વેહુ ચુકતી કરીને ફેરવી નાખયો અને પછી તે જગેએ પાદશાહની કશનને હું મીદા કીધી. પછી નદીનો વેહુ પાછો ચાલુ કીધો જેથી કીડને તે જગાની માહેનગારી રહી નહી.

અસલી સીધીઅન લોકોમાં કોઈ અમીરો માણસો મરણ પામે તાહારે ઘણી જ ઘાટકી રસમો કરવાનો ચાલ આજેજ હતો. મુરદાંનાં આંતરડાં કાઢી લઈ તેને ખુશોથી બરવામાં આવતું હતું. પછી શયલા લોકો વારા ફરતી મુરદાંના બદનનાં જુદા જુદા ભાગ કાપી લઈ પોતાની દીલગીરી બહાર કરવા હતા. પછી મુરદાંને એક ચોરસ ખારો ખોદી દર્શનાવામાં આવતું હતું અને તે ખારા કીપર એક નાનો સરખો માડવ કરી લેતા હતા. જો પાદશાહ મરણ પામ્યો હોયતો તેની મુખીઅ માથુકી, તેનો વડો બજરચી, ઘોડાવાલો, ખીદમતગાર અને કંટલાએક લોહાંજોને તાંહાંજ જગે કરવામાં આવતા હતા કે તેઓ પાદશાહની ખીદમત કરે.

અસલ મીસર દેશમાં કોઈ મોટો માણસ મરણ

પામેનો તેના દોસતો અને ખેશાવંદો શોકનો પોમોક પેહરતા અને ૪૦ દાહાડા શુધી મોજ જોગથી પરેકા રહેતા. મીસરનાં લોકોમાં પોતાનાં મુરદાંનાં આંતરડાં કાઢી તેમને અનામતારાખી બહારે જોડેજતા હારે ઘોર શેડી તેમને જોવાનો ચાલ હતો. એ મુરદાંજોને મમી કરી કંટલા હતા. માણસ મરી બપ પછી તેની તપાસ થતી હતી અને જો એવું પુરવાર પડું કે તેણે કુનીયામાં બંધીથી પોતાનાં દાહાડા મુનરયા છે તો તેને દર્શાવવાની પરવાનગી મળતી ન હતી. પણ જો તેની નેકી સાબેત થઈતો તેની તારીફ શયલા આગમ થવાતી હતી. તારીફ વર્ચાઈ રહેવા પછી શયલાએ ખુશીનાં પોકારો મારતા હતા અને કારણ હતા કે મરનારને ચારી જગા મળી. જો પાદશાહની બંધી પુરવાર થતી તો તેને પણ દર્શાવવાને રજા મળતી ન હતી.

ઈથીઓખીઅન લોકો પોતાના મુરદાંજોને દરી એ કાંઠે નાખતા હતા જેથી બરતીમાં તેઓ નીકળી જતાં હતાં. જો કોઈ પુરુસ ઘડપણ ઈયા ખીજ નાતવાનીને લીધે નકાચો થઈ પડતો તો તેના ખેશાવંદો તેને મરી જવાને એકનેમાશ કરવા હતા. જો તેના કંટલા તેને બજરની પુટકીએ ખાંધી બાંહાંમુથી તે મરે તાંહાંમુથી તેને પજરા ખવાડતા હતા.

ચીનાઓમાં મોટા માણસો પોતાની હુડાનીશાંજ પોતાનાં કશન તઈયાર કરાવે. પોતાની પાપની કશન કરવાને જો પુરતા પછતા ન હોયતો એક હોકરો ખુગીથી પોને ગુલામ દાખલ વેચાવે. ઘરમાં પોતાની કશન હોપ જોના જગતનું સુખ એમ ચીનાઓ ધારે. ચીનાઓ મુરદાંની ઘોરપર કપડાં અને ખોચક ચુકે છે તે જોવી મનસખથી કે બહારે તે મરનાર હુન ચાપ તાહારે તેને કામ લાગે. વલી સુંનાનાં પાતરાંને ચોતસમાં બાધી તેનો ઘુંપી ઘોર આગમ રેલા વેહે કે ઘુંપાનાં આકારમાં હુને પછતા મરે. દરેક ઘરમાં એક ફાર કીપર ઈયા ખીજ વસતું કીપર ઘર-ધણીનાં વડાવાનાં નામ કીતરેલાં હે પડે અને એ લેખ આગમ હુમેજ લોખાન બાલવામાં આવે. ચીનાઓ મુરદાંને તરણ હવ આવેચ એમ ધારે. એક બેહુ સતમાં પુમેજ; ખીજી કશનમાં રેહ્ય અને તરીજી એ કીતરેલા લેખમાં વસેચ.

મુરકી લોકો મુરદાંને મચીદમાં લઈ બપડે અ

ને સગાં વાહુલાઓ કીરાનમાંથી ફરક લેલે છે. મંત્રી દુર્ગાથી કુશનને બાહાર કાઢી તેને સરેસતાની જગ્યાએ લુંગીદા કરવામાં આવે છે અને ખેશાવંદા લોશા આપી મરનારને પુન લગાડે છે.

એક આરબનાં મરણ પછી તેને નવાહી નાખી પવિત્ર કરી આમાં આવે છે અને પછી તેને એક કોદરામાં નાખી દેસતા અને ખેશાવંદા દર્શાવવા આવે છે. નેવો ખારો ખોદાય છે તેવી જ ઘરની ઝાંઝાર તો છાતી કુદી મોટે મોટેથી રૂદન સ્થાપે છે અને મરનારનાં રૂદને મોતાની સાથે આવી વસવાને આજુબુક કરે છે. સગાં વાહુલાઓ વારેશ્વરીએ ધોર આજસ જાય છે અને તેને ખોલીને મરનારનાં બદનને જોય છે કે વખતે તે પાછો સ્થપન થયે હોય; પણ જો બદન પર જલદી કોહવાટ લાગુ પડે તો હોમો તેજો પાછા રૂદન કરે છે.

જાપાન દેશમાં મુરદાઓને ખાદ્યવામાં આવે છે. લોકડાનમાં ધગપર મુરદાને મેલી મરનારનાં છેકરાંઓ આનગારી મેલે છે. બીજે દીવરે રાખને જોડી કરી કુનેરી મારતી એક તપીલીમાં એકડી કરવામાં આવે છે અને શોડા-છાહાડ તેને ઘરમાં રાખીને બારી કુમવા આવી શરવામાં આવે છે.

ઈંગ્લંડનાં ઈસવ્યર ધ્યાનદાનના પાદશાહોના રાજમાં એક બનેલો બનાવ.

મોડુક થયું હોય એ ઈંગ્લંડના રાજા ૮ માં હેનરીની હંદમાં બનેલા બનાવોનું બધાન આપણું હતું તે વાંચનારી બાનુઓને ઈલાહ હશે. એ પાપ ઈલાને ઈલ્લોની અંદર વસતા માહા-ધરમશુરની આપણું સદા હેનરીએ ધગતે કમડી નાખી હતી. તોયપણ હેનરી કુવેલીક ધર્મમાં જો ધરમ પાલવાને પોષ કરે તો હોતા તેથી બીજે ધર્મમાં પાલનારાઓને કતલ કરવાને ચુક્યા ન હતા. પણ ક્યે ક્યેલીક ધરમમાં ઘણી મેહુલી નીચે છે માટે તે ધરમ હમે પાલનાર નહીં એમ હેનરીની નહી કટલાક ધરમશુરો તથા બીજાં લોકો કટલાક લાગા; અને હેનરીની પછી આવનારા કટલાક પાદશાહોએ પણ એ નવા ધરમ-ઉર પોતાની સામે ખુદી દેખાવો. જ્યાં હેનરી પછી, રાજમાં મે ધરમવા આવ્યો ત્યાં પછી ગયાં જ્યાં જ્યાં અટપટ મે સદી ઉપર પાછી તોયપણ નરમ પડી નહી. એ નવા ધરમ પાલનારોએ પરોટેસ્ટન્ટને નામે એલખાતા હતા. જરે ઈસવી ૧૫૬૦ માં બીજા ચારલસ ગાંધીએ આપણો તારે ક્યેલીક અને પરોટેસ્ટન્ટ લોકોને નષ્ટો પુર નિષ્પથી આપ્યો હતો. હજારો લોકો ધરમના બનુનમાં મારવા ગયા

હતા પણ તોહીની નરીઓ વરસી તેઓ એ મેહુ રોલાનું કપટ ચોવાઈ ગયું નહી. ચારલસ રાજાએ નવે વરમ કહ્યું ન કરતો માદી ઉપર તે ધંભવે નહી તેથી તે જ્યે કે ક્યેલીક ધરમની તરફ દેખાડતો હોવા. તેઓ છડેજેક તે કે મેલીક છે એમ કહેતા ન હતા. આવો જથો ચાલતા હતા તેમાં આગના ભનુધાની અંદર ટાઈસ ઓઆટીસ નામના એક પરોટેસ્ટન્ટ ધરમશુરો તેલ રેડ્યું. આ ધરમ શુરના નવા નવા લીવારોથી તેને પાદરીઓની સંદર્ભો થી હંસેકો કાઢાડ્યા હતા અને તાર પછી તે મેશાગીરી થયો લઈ મેહો; તેણે ક્યેલીક ધરમની પામેમાલી કરવા સાથે એક અનાવરથી મોટું તરકટ જોડી કાઢાડ્યું. તેણે હુલકું ઉઠાડ્યું કે પોપે ઈંગ્લંડની હકુમત ક્યેલીકને સોંપી છે, અને ક્યેલીક લંડન, ચેલ્સેરે આગની બાલી ભરામ કરનાર છે. દેસ નહીમાં પડેલાં સધમાં બારમેને આગથી તારાજ કરવાને તેઓ હમણા તઈવારી કરે છે, અને સધલા પરોટેસ્ટન્ટને જમે કરવાને તેઓ પોતાની રાખોહેરો ધરે છે. વલી એક ફરેસ લશ્કર આપણે ૫૪ ધસારો કરવાને તઈવાર છે અને પાદશાહને કાર કરવાને ખુનીઓ કરતા ફરે છે. પાદશાહને તરવાર મારવામાં આવે છે, તેને દરામાં લીખ પાવામાં આવે છે. તેનું ગદન રૂપાંની ગોળી ઓધી લીવામાં આવે છે. આ હુરમું જુદું અને તરકટ જો આમાટીસે પોતાના મગજમાંથી ન પેદા કોનું હતું તે ગરોબ અને હલકા લોકોમાં બહુ વનન પામ્યું. ભણુલા લોકો પણ અંદરમાં પડ્યા કે અનાદા આમાટીસની સધલી ઈમારત મેઆલી હોય પણ તેના પાપો ખરેખર ક્યેલીક હોવા જોઈએ. આમાં ઈંગ્લંડમાં એક છેડેથી બીજે છે કે ભય પેડી. ક્યેલીકને તારાજ થઈ મારવા, તેઓને જમે કરવા, તેઓને આગની મેહુમાં બાલી મુકવા, એમ પરોટેસ્ટન્ટ લોકો ચોલવા લાગા. મેડવર કોલમેન નામના એક રોમન ક્યેલીકને આમાટીસે પોતાના તરકટમાં સંદોબીઓ હતી. તેના કામગીરો તેથી સરકારે તપાસીયાં પણ માયા પડ્યું કે તેણે કહ્યો લાગ બાલી આખ કીધા હતા, પણ કટલાકે કાગળોની મગજ એવી કહી હતી કે આમાટીસની વાત ખરી લાગે. યોડા દાહાડા પછી માલમ પડ્યું કે સર મેડગનડસજરી ગોડફ્રે નામના મેલસરેટ જોણે આમાટીસની કોલમેન સાથે સામગ્રી લીધી હતી તેથી મથે છે. એલ કરતાં એ માલસરેટનું મુકું લંડનમાં મલી આવ્યું. વરી પુર નિષ્પમાં થોડેર ઉડ્યો કે રોમન ક્યેલીકને આ માલસરેટનું ખુન કીધું. હલ ચુરી એ તકથી કોઈને માથે મેલઈ નથી. રોમન, ક્યેલીક પેરી શરશને માથે પડ્યું એલખાતા હતા. પેરીશરસેથી બંદી આના નાશ થઈ ગયો. પરોટેસ્ટન્ટોને પેરીશરસે ઉપર વેર લેવાનું હુરખું લાગ્યું હતું. બંદરમાં કુશન આવવી પડે તો હોય એમ લંડનમાં યોગદ ગયાં રહ્યા હતા. લશ્કરના પેડેરા સારીયત ભરેલી બંદુકે ફેરતા હતા. મોટા મોટા રસાઓ પર નખડી હતી. કીચકાઓ ઉપર ટોપી મોડવામાં આવી હતી. રોકે પરોટેસ્ટન્ટ પોતાના દગલામાં એક નાહાની પીસટોલ ભરી કરતા હતા કે વંખત પડે પેરીશરનું મરણ ઉઠાડી દોષે. રોમન ક્યેલીકો કોહર નખતો વધારવામાં આવી અને સરકારી નેકરી

માંથી તેઓને જેમ બને તેમ ખેરવવામાં આવવા. આ થાં બહુન તરફથી ઓઆટીસે પોતાનું નામ અશુદ્ધ કરી શું, પણ સેકેડો બહુનો નાહક બન અચાદ કરાવવા બંને હજારો કુટુંબની પામિત્રાવી રચી. પણ આગના બહુકા નુરમ પડ્યા અને ઈંગારા આસતે આસતે હાલવાઈ નવા લાગ્યા. પણ વધી પાછું બહુતું નીકલ્યું અને તે બહુતામાં ઓઆટીસ દાહ ગયો. ચારવસના મરણ પછી તેનો ભાઈ બીજો જન્મ તપતે આવવો. જન્મરો રોમન કેથેલીક ધરમ પા લેતો હતો અને પરોડેસ્ટેટોનો કટ્ટરો સ્પર્ધક. પાછલથી રૂપવતે એકલીવી થઈ ક્રમશઃના આદિઓ દ્વારા મેલો તેની છો કરી મેરી અને તેના ભરતાર તરીબ વીલીઅમને રાખપાટ ની લગામ સેંક્રી હતી. જન્મરો તપતે આવવા પછી ઓ આટીસ ઉપર નીંદાખોરા ખોલો મોહવાને ગારે દીવાની અ દાલતમાં ફરીઆદી કોઠી. અદાલતે ઓઆટીસને શુને ગારીના એક લાખ રૂપયા જન્મરને આપવાને હુકમ કીધો. ઓઆટીસના એકેટલું નાનું નહીં તેમજ તેના જ્વમાં સ ડવા વગર છુટક ન હતો. પણ જન્મર ગાદીએ આવવો તેની અગાઉ ફોનલારી અદાલતમાં ઓઆટીસ ઉપર જુડા સોગન ખાવાના અપરાધ મેલવામાં આવવો હતો. પણ કોઈ સમયેને લીધે એ તપાસ ઓઆટીસના કેદ થવા પછી થવાનો હુકમ થયો. ઓઆટીસના બે તરફ અમી રી રોસતો હતો. પણ પરોડેસ્ટેટોની ખાતરી થઈ હતી કે ઓઆટીસે ઉદાહરું ગુરુશાન સત્વરતે મેરેજ હું. એકે ઓઆટીસ કરન્ને ગારે કેદ હતો તોદપણ વડી કો રટના હુકમથી તેની ઉપર બારી મેરીઓ લાધવામાં આવી હતી. પણ કેટલેએક જનુની લોકો હજુ ઓઆટીસને પરજનું ભણું કરનાર સમયના હતા અને તેથી કોઈમી રી તે તેના છુટકની વેતરનમાં તેઓ ફરવા લાગ્યા. ને કુવરો બંદીખાનાના દવાબની ચોટી કરતો હતો તેને રાતે જોડે રથી ખારી નાખ્યા અને ઓઆટીસની કોઠીમાં એક રો રડાંની મેરેડી લાગુ પાડી. પણ અતે તાઈવસ ઓઆટી સને વેસતમીનીસતર હાલમાં પોતાના અપરાધની તપાસ લેવાને ખાટે ઉભો કરવામાં આવવો. ટોકોની બેથુમાર ઠડ કોરટમાં એકડી બની હતી અને રોમન કેથેલીક પોતાના કટ્ટરો શવરને આવી હાલતમાં જોઈ મુશી થતા તેનો ટેપ સાંભલવા ઉભા હતા. યોડાંજ વરસની વાત ઉપર પરજ નો ખાનોતો ઓઆટીસ જુડા સોગનના અપરાધને ખાટે હાથ પાંચમાં ઉભો હતો. આગળ જાંહો ઓઆટીસના પગલાં પડતાં તાંહુ લોકો એકડાં થતાં હતાં અને બંદે બંદે અમીરો તેનીથી ડરતા હતા કે રમતે તેઓ કશા સપાટા માં આવી પડે. પણ વખત હવે બદલાયો હતો. રાય લા લોકોની ખાતરી થઈ કે ઓઆટીસે જુડા સોગન આ લાધી બીનતકથીરવાર પુરેમાના ધારાએ ખુન કીધાં હતાં. ચાખધીઓ, બારીસતરો, અને નડને તેની ઉપર તીરસ કાર નાખવા લાગ્યા પણ ઓઆટીસે તે ચણુડું ખમ્યું. ઓઆટીસ ઉપર અપરાધ સાબેત થયા અને તેને કોરટે ઘણીન કહણ શીખ્યા આપી એવી મતલબથી કે તે રીબી રીબી પોતાના કરવુક જાય. નડને કહ્યું કે "તું હુંને પે લેસ ઈમારડ નામના ચોક્માં પીસીરીમાં ઉભો રાખવામાં આ વશે. અને તારામાં આમાં ઉપર તારામાં તહરેવાર કરવુકોના

લેખનું કાગળ બાંધી તું હુંને વેસતમીનીસતર, હાલની આ સપાસ કેરવામાં આવશે, અને તારાંથી તું હુંને આશય એકસથેતનના" ચોક્માં પાછો પીસીરીમાં ઉભો રાખવામાં આવશે, પછી 'આલ્દજેત' થી તે 'નીયુજેટ' થી ચાલ તાં તારાં પીડ ઉપર કટ્ટરો મારવામાં આવશે, અને બે દા હાડાના આંતર પછી 'નીયુજેટ' થી તે 'તાર્બન' થી થી ચલાવતાં ચલાવતાં તું હુંને પીડપર કટ્ટરો મારવામાં આ વશે. ને એટલી સજા ખમવા ઉપરાત તું હુંવેતો તું હુંને જનમ થી ક્રેદ રાખવામાં આવશે. અને દર વરસે પાં મ પાંચ વખત હોરના જુદા જુદા ભજો ઉપર તું હુંને પી લોરીમાં ઉભો રાખવામાં આવશે." આ કહણ સજા બેલે બેલ ઓઆટીસ ઉપર લાગુ પાડવામાં આવી. ને દાહા કે તેહેને પ્રેસેસ ઈમારડ નામના ચોક્માં ઉભો કીધો તારાં હોકોએ કદર વગર તેહેને પતથરનો ખોર, મારો અને ને પોલીસ વચમાં નહીં પડી હોતો તેને લોકો મીડી નાખત. પણ હોરમાં ઓઆટીસના રફકોએ બે દાવણું અને તેઓએ પીસીરી કંઈ વાલી નાખી. તોદપણ તેઓ પોતા ના રોસતને છુટક કરો શક્યા નહીં. કેટલાએકો એમ કે. હુંવા લાગા કે એ જોડે આઈ આપપાટ કરશે તેથી તેના ખાવા પીવાની ખુમ ચોક્સી રાખવામાં આવી હતી. બીજા સદ્કારે તેને કટ્ટરો મારવો બહાર કાઢાડ્યો. ફાંસીગર એવોતો મેસીથી કટ્ટરો લગાવેતો હતો કે લોકોએ ધારયું કે એને નડનેથી આપતોના હુકમ અલગી થશે. ઓઆટીસ ની પીડ ઉપરથી લોહીના નહરો છુટવા લાગ્યા. યે હો વખ. ૯ થીપોતો તે મકમ રહી શક્યો. પણ પછી તે સોંકની મા કક પેકરા અને પગાડા મારવા લાગ્યા. યોડે યોડે વખતે તે મેથુન થઈ નતો પણ કટ્ટરો બંધ મૂડના નહી. જારે તેહે ના બાધલા હાથ છોડ્યા તારે તેને હીકોતો જોઈ શોકો આ શચર્યા આપમ્યા. ૪૮ કલાક પછી ઓઆટીસને પછો બંદીખાનેથી બહાર કાઢાડવામાં આવ્યો. તે ઉભો રહેવા ને અશક્ય હતો તેથી તેને રાઈખાન થીપો એક વગર પર્ ડાંની ગાડી ઉપર નાખી ઘસડવામાં આવ્યો. તે મેથુન હતો. એક શખસે કટ્ટરો ગણ્યા હતા તે કેડેનો હતો કે ઓઆટીસની પીડ ઉપર ૧૦૦૦ કટ્ટરો પડ્યા હતા. આટ લું છતાં એ છવમો તેની એના રોસતો કહેતા હતા કે તેની ઉપર આકાર તરફની નેપેહેબાંની. નીયુજેટના બંદીખાના માં થયો મહીના થીપો એક અપરાધ મોરડામાં તે કેદ રહ્યો. જોડે આ શુનેહમાર ઉપર વીતેલી સજા ઘણી બેહદ હતી અને નડનેએ પોતાની સતતા ઉપરાંત પોતાનું બલ વાપડ્યું હતું તોદપણ એ શુનેહમારને હાથે ને લખી કુટું બ પામેમાય થયાં હતાં તે કરવુક સાથે સાખાવાનાં એ સ જ હલકી હતી. ને બીન તકથીરવાર લોકો ઓઆટી સની ગુલાહી ઉપર ફાંસીના લાકડાંપર પોતાના મોહોતને તાયે થયા, અને પોતાના આવાં કમચાર ભરેમાં મોહોતથી પોતાના કુટુંબ તથા પોતાની પેડેડી દરપેડેડી આવવી એ. લાદ ઉપર કેવી કાલી દીલો ચોડાઈ તેના બેઆથવી તેઓ કેવા પોતાના મરણની વખતે રીઓઆ હું તેનો ચીતાર આપવો મુશકેલ. જારે જન્મર રાખને ગાદી ઉપરથી ની હામતું પડ્યું તપારે યોડા દાહાડા ઈંગવડમાં કોર્મનું રાજ નહી હાથ એમ થયું. તેહેના અરસામાં ઓઆટીસ યો

તાના બંદીખાનામાંથી છુટો; પણ એઆઠીસે તરીજ વીલી વ્યવ તથા તેહની ઉકરીને હસતક રાજપાટ થયા પછી વ્યવ ખીરીની સલાને વ્યવન કીધી કે બડમેયે તેહની ઉપર જારે શીખશા કરી નાહુક સેગ શુભરેલોછે માટે તેહને દાદ આપવી. જુબ જોસથી તકાર થયા પછી વ્યવખીરમે ડેરવ્યા કે એઆઠીસને ટાઇબરનથી તે વ્યાલડગેટ શુધી ચલાવતાં ચલાવતાં પાછો ફટકાનો માર મારવો. આ દેરાવ વ્યાવની સલાને દરૂક્ત લાગે નહી. એઆઠીસ ગમે તેહેવો ફરપીન હોતા તોપણ ધારાને ઉધો વાલવો એ રાજપાટને ઉધું વાલવા બરાબર તેમને લાગું. તેઓએ પોતામાં એ વો ઠરાવ કીધો કે વ્યવખીરનો ચુકારો ધારાથી ઉલટોછે માટે તેઓએ તે રદ કરવો. આ રીતે એઆઠીસની લાંબધડમા પારલાનેટની બે સલાઓ તમે મારામારી ઉભી થઈ. વ્યવ એ વ્યવખીરો હારયા અને વીલીવ્યવ રાજમે એઆઠીસને આઠી બપોરની વ્યવને સાથે વલી તેને વરસ દાહાડે ૩૦૦૦ રૂપીયાનું પેનશન કરી આપયું. એઆઠીસના છુટક પછી તે જુદી જુદી ચેલકોઓમાં પાછો ભાગ લેવા લાગે અને પછી તેહને વીધે લોકોએ વધારે દરકાર કીધી નહી.

શુભરાત તરફની મુશાફરીનો હવાલો.

ચેઆરાં બેહન જાઈલ,

ગી ર ન ર.

જુનાધડનાં યડમાં ગીરનારનો પરવતછે, તે જઈન લો કોનું એક મોડાડું તીરધછે. ગાંખાં દરવાજાથી તલાટી આ સરેશા ગાઉ ફરછે, તોફાં બવાનો રસતો પાહાડોની ખી છુંમાંયોછે, તે ક્તરનો બાધેલોછે; કેટલેક કેકાલેથી ઘણા સંકે હોછે, અને ક્તર બરાબર મોડલેલા નહીં તેથી તલાટી શુધી આડી જઈ શકતી નથી. હોમા ઉગમણ તરફનાં દરવાજા આગલથી, હોલીમાં મેશીને ગમ્યા હતા. એ હોલી પાલી ટાણની હોલીને ખલતીછે. ગાંખી વ્યાસરે ભાગ ગાઉને છટે “દામેદર કુંડ” આવેછે; હીઆં દામેદરનું દેડું પણ છે. પછી તલાટી વ્યાગલ જરા નાસતો કરવા ઉતરીઆ. તલાટીમાં ભવનાથ માહાદેવનું દેડુંછે; એક કુંડ નેને “મ રથી કુંડ” કહીછે, જેમાંની ખરીડી “માલી” (ફેરાનો) વ્યાવખીરને હોલીને પાછા હામિતો એ જુદો મરજ તરત સ્થાને થાયોછે? એવું તાંહાનાં એક જોગીએ કહીઈ હતું.

જેમ પાલીટાણાનાં કુંગર ઉપર ડગે ડગ ભાટ લોકો મલેછે, તેમ આ કુંગર ઉપર કેકાલે કેકાલે કીરી, જેમી, બાવા, અને ખાકીઓ મલેછે. તેઓમાંનાં કેટલાક રાત દાહાડે પાહાડ ઉપરન. રહેછે, અને કોઈ પણ કારણ સારું હેલક વ્યાવતાં નથી! કેટલાક ખાકીઓ પીડુ ઉપર એક જુ ગડાની ત્રીપ લપેટીઆ. સીવાએ બીજું કોઈ પણ વસ્તર વ્યાંગ ઉપર રાખતા નથી, અને કમરે જાડું ટોરડું લપેટી રાખેછે. કેટલાક એવાતા મગર અને વ્યવખીરાના ભરેલા હોમ્મે કે કોઈ સવાલ કરતો તેનો ઉત્તર વાલવાને બંદ

સે તુચકકારથી જોઆ કરેછે; તેઓને ભીખ દાખલ આપવા ને કોઈ હાથ લાંબો કરેછેતો પોતે હાથ છલી લેતા નથી પણ મલે કોઈ દરકાર નહીં હોએ એવી રીતે એશારતથી તે આપનારને ફરમાવેછે કે મારી પધારી વ્યાગલ ચુક. વેહે મી જતરાહુ લોકો આવા ખાકીઓ ઉપર વ્યતીયે વીશવા શ રાખેછે; અને એ કુકીરી ભવીશ જાણવાનો દાવો કરેછે તે ઉપર ભરૂશ લાવેછે.

હોલીમાં પેસી તલાટી વ્યાવતાં હોમાને ૧ કલાક લાગી હોતો. તલાટીમાં શીવરાતરીનો મેલો ભરાયોછે તે વેલા વ્યાસરે ૩૦ થી ૪૦ હજાર માણસ એકઠા થાયોછે. તલાટી થી પાહાડ ઉપર જતાં રસતો ઘણી બીકટ અને બીહાનનો છે. બે ગમ્બીવધારે રસતો વ્યાગલ દેખાતો નથી. રસતો માં કેકાલે કેકાલે મોટા ક્તરો પડેલા જે ઉપર થઈને ચાલવું પડેછે અને તે ઉપરથી પગ લપરી નવાની ધાસતી રહેછે. કેટલેક કેકાલે રસતો એટલેટો સંકેટો હોએછે કે એકથી બીજું માણસ માલી શકે નહી. કુંગર ઉપર વાંસ અને જાહાડી પણ ઘણીછે, અને ઘણા રસતો તેમાં થઈને નવાનો છે. બે માર કેકાલે રસતાની એક બાજુ ઉપર ઉંડી ખાઈ એ અને બીજી બાજુ ઉપર ઉંચી તેકડીઓછે; જે જિઆથી છાતી વધવધ થાયોછે, અને બીહીકણા માણસને ઘણા ભય લાગેછે તલાટીથી પાહાડ ઉપર જતાં કેકાલે કેકાલે વીશા મા, દેડીઓ, વાવ, પરનો વીગરે હેલક પરમાંછે.

૧. મડાની વાવ. હીઆં મડા ઘણોછે તેથી વાવનું એ નામ આપીઉંછે. નહીઆં એક નાધલી રીહીછે.
૨. પાંચ દેડી.
૩. બે દેડી.
૪. છોડીઆં પરભ. (હીઆં છોડીઆં એકઠાં કરતાં તેથી એ નામ આપાઈઉંછે.)
૫. નંતો રાકર. (દેડી.)
૬. ધોલી દેડી.
૭. કાલી દેડી.
૮. માલી પરભ અને માલી કુંડ.

એ સપ્તથ વીસામાંએ વીગરે પસાર કીધા પછી તલાટીથી નીકળા પછી વ્યાસરે રસ કલાકમાં પાહાડની શીખર ઉપર આવી પોહ્યાંઆએ દરવાજામાં પેડા પછી આપણને ક્તરનાં બાધેલા ઓરડાઓ નજરે પડેછે, જેનાં ધાંધા, બારસાક, બારવડીઆ સરવે ક્તર અને ચુતાનાં. એ જતરાહુ લોકોને રાત રહેવા સાડેછે. એ પસાર કીધા પછી સમુદર લીનબરાબના દીકરા નેમનાથનું દેડું આવેછે, તે ગીરનારનો તીરથકરછે. ગીરનારનું દેડું કાલા ક્તરનું આવેછેછે; તેમાં ઘણી સારી નકશી કોષલોછે. તેની આ સપાસ ઘણીક દેડીઓ. શીવરાજ જીએ રાખેગાર ને હરાતીઓ તેનાં વખતમાં શનત નાંમે એક શુભો રાજ કરતા હોતા, તેણે નેમનાથનાં દેડાંને સમસવીઈ હતું; એ દેડાંની નજીક પેડેલી દેડકાં બે તરણ ઘણા જુના દેડાંછે. ૧૮૦ શા. ૧૧૪૩ માં કુમારપાલ નાંમે રાજ અનેહીલવાડમાં રાજ કરતો તેનું બાધેલું દેડું આ દેડકપરછે.

બીજું દેડું. શમપરતી રાજનું બંધાવેલું છે. પાલી રાણાની પેઠે હીઆં કાંઈ ઘણા દેડાં નથી. બીજા દુકમાં દેનની મીતાનું દેડું છે. તરીજા દુકમાં અંબાજીનું દેડું કાલા કુતરનું બાંધેલું છે. એની નનદીક એક કુંડો છે અને ગામ્બેનાં મોહાડાંથી પાણી પડે તેમ એક કુતરની ગામ્બેનાં મોહાડાંમાંથી એ કુંડમાં પાહાડના નરનું પાણી પડે છે, તેથી તેનું નામ “ગઈ મુખી ગંગા” પડી છે. હીઆંથી “સેસાવન” નવાના રસોતો છે, જાંહું નેમનાથે દીખ્યા લીધી હતી અને તાંહાં તેનાં પગલાં છે. એથી દુકમાં ગો રખનાથનું દેડું છે. ૫ મી દુકને ગઈ દતાતરી કેહાયે, હીઆં નેમનાથનાં પગલાં તથા પુત્રોતો છે. એ વધરાવન લો કોની પલીતર જગા છે અને તેમ્ને એકવાર કાશીની જતરા નહં આવી શરૂ દતાતરીને પગે લાગવાને આવે છે, અને તે આરેન બરાબર જતરા કીધેલી ગણાયે છે. એ શરૂ દતાતરી તે સુસલમાન લોકો “શા-નદાર” કેહાયે; એના વીશે એ કુંદ દત. કથા ઉપરથી, નજામીએ કે દતાતરી અથવા શાફ઼નદાર. નાંમે રાજાએ નેમનાથને પોતાના શરૂ કીધો તે ઉપરથી શરૂ દતાતરી ઈઆને દતાતરીનાં શરૂ એવું નામ નેમનાથને અપાઈ છે. તરીજા દુક શુધી નવાનું સેહલું છે; પણ એ થી અને પાંચમી દુકે નતાં થાક મડે છે, અને બહુ ભયે લાગે છે. એ દુકે નતાં સાંકળી સીડીએ ઉપર મડેલું પડે છે, અને તેને મડાવ પણ ઘણા છે. અંબાજીનાં દેડાંથી પાંચમી દુકે આસરે ૧ ગાઉ દુર છે.

ગીરનારાનાં પુરવટ ઉપર જહાડપાન થાયે છે; અને તેનાં સીખલ ઉપર થંડો પવન કુંકે છે તેથી અને જહરાનાં નીરખત થંડા પાણીથી થાકેલાં જતરાહને બહુ આશાએશ મહે છે.

પુરાતમ લેખો.

ગીરનાર ઉપર જતાં ઈમેદારની નનદીક સોનાદેખા નદી વેહ છે. તેના ઉપર એક મનજીત પુત્ર બાંધેલો છે. હી આં જનની બાજુ ઉપર એક મોટો કુતર છે.

એ યથા ઉપર તરણ બાજુએ પુરાતમ લીપીથી ખામ થી અને શંકરજીત બાશાનાં કોતરાએલા લેખો છે. તેમાંનો પુરવ દીશાનો લેખ ઘણો જુનો છે, જેની હરોલનો બીજો લેખ આખા હાઉંસથાનમાં આન શુધી મહે નથી.

ઈંદાનાની તવારીખ ઉપરથી તેને ૨૭૦૦ વરસ થયાં હામે એવું માર્હમ પડે છે. જેન ગરથોમાં ૨૩૦૦ વરસ લ છે, પણ તે વેલા હાઉં લોકોમાં તવારીખ લખવાનો ચાલ ન હતો તેથી જેન ગરથના લખવા ઉપર બરાબર હાથાર રખાતો નથી. એનો હેવાલ એક જુનાથડના રહેવાસી ત રફથી હોમાને મલીએ હતા તેનો સારોશ હેલલ આપીએ છઈએ.

પુરવ તરફના લેખનો કોતરાવનાર મહરી વંથનો રા જ પરીઅદરીહ જેને કુષ અને બરામજોના ગરથોમાં “અથોક રાજ” કહે છે. એ રાજનું રાજ આખા હાઉં સથાનમાં હતું, અને તેની રાજધાની પાતલીપુતર એટલે પ રહ્યા હું. અથોક બોધ ધરમ પાલતો હતો. સંકળક જ રસતાએ (તેને લગતાં જહાડો સાથે) કેહાયે કેહાયે નજા શમ્બો, વાલકુવા, અને તવાવ બંધાવેલા—કોકોને ઉપએ

ગી દત્તાખંતાવો કાહાડેલાં,—એક દેશની દવા બીજી દેશ લઈ, નવાને બંદોખસત રાજોતો—પુનની શીખ્યા રાજમાં થો કાહાડી નાખેલાં—કોકોમાં અરખપરત સંપ રખવાને જહરાનામાં મહેવેલા—અને એ અથોકોના મુખો પેહેવની જતનો “શુગીયામ” નામે ગીરીનગરમાં (જુનાથડમાં) રાજ કરતો હતો, એવું એ લેખમાં કોતરેલું છે.

પથમીમ બાજુ ઉપરનો લેખ શતરપ, વંથનો “રૂદ દામાં” ના વખતના કોતરાવેલો છે. તે આસરે ૧૭૦૦ વ રસ ઉપરનો છે. તે અથોકના રાજ શુગીયાએ જે સેનારે પથ આગલ તવાવ બંધાવેલું તે વરસાદથી કાઠી જરાથી રૂ દરદામાંના શુમાએ ફરીને બંધાવીડ, એવું તેમાં લખેલું છે. એ પાદશાહના તરફથી શોરદારશાહ નામે એક મુખે આવે લો તેણે પોતાના નામનો એક બાજ બનાવેલો તે હાલ પણ જુનાથડમાં “શીદારખાજ” ના નામથી મોજુ છે.

ઉપરની બાજુ ઉપરનો લેખ આસરે ૧૪૦૦ વરસ ઉ પર સફંટ સુપતનાં વખતનો છે. એ રાજના શુમાએ ઉ પલાં તવાવ ભાગી પડવાથી ફરીને બંધાવેલું એવું એ લેખ ઉપરથી જણાયે છે.

એ લેખો ઉપરથી એવું માર્હમ પડે છે કે જુનાથડને તે વખતે ગીરી નગર કેહતા હતા, અને અસલ ફકત ઉકોટ ઉપર વસતી હતી. આસરે ૫૦૦ વ રસો થી તે ઉતડ પડી રહેલું હોએ એવું જણાયે છે. મુડાસા રાજાએ જાપારે લીધી આવીને વંથનોનાં (જે જુનાથડથી ૫ ગાઉ) વસીએ તોઆરે ગીરીનગરની અમલતરી તવારીખ કોઈને ખમર હતી નહીં. એ વંથ માંનો રાજ મંડલોક એ તરફ આવીએ અને મનજીત કી લો જેઈ તેને વશાવીડ, અને તે જુનો તથા પાહાડની નન દીક હંઆજીમાં હેવાથી તેનું નામ “જુનાથડ” પડી છે થે એવું અનુમાન લઈ જરાયે છે. મંડલોકના વંસના ઘ ણા રાજાએએ જુનાથડમાં રાજ કરીડ હતું એવું “રેવતો કુંડ” ઉપરનાં, જેનાર મેહલના દરવાજા ઉપરનાં, અને ગીરનારાના લેખો ઉપરથી માર્હમ પડે છે. એ લેખોથી જુના થડનાં “મુડાસામાન” રાજાઓની વંસાવલી મુગી જણાયે છે. તેમાં મંડલોક, નોધક, મહીપાલ, નયસીક, મોક લ. અને (બીજો) મંડલોક એ મુખોમ હતા. મંડલોક (પેડેડો) મનદ મીજાવો સાંમે સોમનાથના દેશનાં બંધાવ માં હોતો. તેને એક ઘણો મોટો કુલો ઉકોટમાં બંધાવે લો છે, ને ઘણાન ઉકોટ, અને જેને “નવલક કુલો” કેહ છે. જેનારના વખતમાં અડમથાહ ગીનાર ઉપર સવા રી કીરી હતો, કારકુક રામે ખાવનાના સરદાર જે નાહા સી આવીએ હતા તેને પોતાનાં રાજમાં આસરે આવી એ હતા. જેનાર સીપરામને હાથે મારીએ ગમ્યા અને તેથી રહીકરંદો જેને સાર” એ જેડ રાજ વચે લડાઈ થઈ હતી તે સંગી થઈ હતી. મંડલોક (બીજો) નાં વખતમાં સુલતાન મહમુદ ગીરીનગર ઉપર મડાઈ કીધો અને તેને જ તી લોધું. રાજ મંડલોકને કેદી કરી અમદાવાદ મોકલી દીધો. તેનાં વીધે મુમલમાન લોકોએ કુંકે, કહે છે કે તેજે ઈસ માંથી ધરમ કથુવ કાંધો હતો; તેનું નામ તેમ્ને “ખાં જ હાં” કહે છે અને તેની કબર અમદાવાદમાં હાલ પણ મો

જુદે એવું બનવાવે. તેમારથી (સંવત ૧૫૦૨ થી) હું
કોસામનાની બાબતો થઈ, અને જુનાથડમાં યુસવમાનોના
અમલ શરૂ થયે. જુનાથડના યુસવમાન રાજાના તર
ફથી હુઆં સુધા આવાતા-હતા, તેમના એક સોરઠારથા
શુમાએ બતાવેલો, “સોરઠાર માગ” જુનાથડમાં પરચીપડે.
અકબર બાદશાહનાં વખતમાં જુનાથડ દોલતમાં ગેરોનાં
હાથમાં હતું. તે વેલા જુનાથડનાં શુમાઓનાં બંદમાં તે
સામેલ હોવાથી અને ૧૫૬૧ માં સીરજં બાબર કોકાએ
આ શહેર ઉપર ચડાઈ કરી હતી. પછી કોકાનો છેકરો
જુનાથડનાં સુમા, થીઓ હુનો, તેમારબાદ જે વેલા તે
જુવાન-મરદમાં બાબી નામે શુમા રાજ કરતો હતો તે વેલા
પેશવાએ જુનાથડ છતી લીધા, અને તેને સોરઠનો થોડો
ભાગ આપાઓ.

પારસી સીઓનો એક ધુરી દેવ.

પારસી સીઓમાં ઘણીક ધુરી દેવો હજુ રહે
લી છે, જેમાંની એક, ઘણીજ માંડી, નુકસાનવાળી અને
પાપ ભરેલી છે. એ દેવ ઘણકરીને હુકમાં મનની પાર
સણમાં ઘણી નેવામાં આવે છે. એવું કારણ એટલું
જ છે કે તેની ઓરતોમાં ફેવણીનો પરચાર ન હોવા
થી પેતામાહેકી યુરખાઈને જેમ ગમે તેમ વાપરે છે, પ
છે તેમાંથી પરીણુ મ ગમે તે નીપજે તેની તેમને ચીંતા
હોતી નથી. એ મહા ધુરી દેવ એ છે કે, ફેઈ જવાન
છોકરી અથવા ઓરત પેતાના ચોદખાણવાલા કે ફેઈ
ચરકાર પેતા સાથ સંબંધ ધરાવનારા મરદ સાથ જરા
હસી, છુટકી જરા વાત કીધી, કે એક બીજાની કાંઈ આ
સેના વાસના કીધી, તો તે જોતાં અથવા ગાણતાં છીપર
લખવા પરમાણેની હુકકી અને અગનાન સીઓ તુરત તે
માંથી એક બાતનો સાર કાઢાડે છે, જે ફેઈ રોતે તે બંને
ને શપથ કરનાર હોના નથી. બે જન વગે એવું બ
નું જોઈને તેવી સીઓ પરથમમાં પાત પેતામાં ઘણી
ખરાબ અને શક ભરેલી વાતો કરે છે, અને યદે તેમાં
થી એક નરસી ગમને જનમ મહે છે. એક તે વાત સાં
લકી બીજને કહે છે, બીજ તરીજને કહે છે, અને એ પ
રમાણે પવનની લેહકીની માફક તે આગમ પંધાર્થ
બોધે. પણ એમાં ધર્વામાં જે સરવેથી ખરાબ અને
અબજોથી ભરેલું જે છે તે એ છે કે જે જોયું તે તેઓ
બીજને કહેનીઓ નથી, પણ તે જોઈ તેમાંથી જે સાર
તેઓ કાઢાડે છે, તે સારજ બીજાઓને કહે છે! પછે બીજને
જે કહે છે, તે શાને જોયંવા તેમના વહેવારની ખરી હકીકત
હી પણ તેમાંથી કાઢાડેલા છીપેલા પેતાનો યુરખાઈ અ

ને પાપ ભરેલો સારજ કહે છે અને જાણે તે સાર કેમ
કાઢકીઓ તેને માટે હકીકત કહી પડે છે, તીઆરે જે
જોયું હોય તેમાં, સેંકડે નવાણું છતાં વધારીને કહે છે.
પેતાં બે જન જરા હસીયાં હોય તો તેઓ કહે છે, “માં
એ ખરખર ખરખર હસે તો હસે, પણ યુઆં વેરાઈ
વીખરાઈને કડકા છુકકી થઈ બાય!” જો બંને જણ
જરા વાન કીધી હોય, તો તેઓ કહે છે કે “માંએ પોહાર
ના પોહાર જુજરી બાય, પણ યુઆંની વાન નહી પુરી
થાય!” જો બંને જને એક બીજા તરફ જોયું હોય, તો
તેઓ કહે છે કે “માંએ યુઆંનો એક બીજા છીપરથી હો
સેજ નહી ખીજો!” એ પરમાણે દરેક વાળદમાં જે
ટકા ગમે છે એટલા ટકા ચહુપીને કહે છે એટલુંજ ન
હી પણ વ્હો તેમાં બીજા કટકાક બનાવે, કે જે પેલાં
બે જન વગે બીજકુજ નહી બનેલો હોય, અને તેથી
તે પેલી નીંદણાર સીઓના નેવામાં નહી આવેલા હો
ય, તેમને પેતાની તરફથી જનમ આપે છે, જનમ આપે
છે એટલુંજ નહી પણ છીપરથી કહે છે કે, “માંએ મેં
મારી આંખે જોયું!” એમાં જો પેલી ઓરત કે મરદ
સાથ જો કાંઈ ચુચાળું કે કલજો હોય, તીઆરેનો પ
છે જોઈજ લેવું. તીઆરેનો તેની વાતમાં સેંકડે હાજરો
ટકાનો વધારો થઈ બાય છે, અને બધી વાત નજરે નજ
ર જોયકીજ થાય છે!

આવી પાપી નીંદણના બોગ હાલમાં તરણુ ગુણ
વાલાં ઓરત મરદો થઈ પડે છે. એક જેઓ બને લો
લાં હોય તે, બીજાં જેઓ ફેવણી પામેલાં, અને સા
થે સંપ્ર દેલનાં હોય તે, અને તરીજાં જેઓમાં પુર
તી ફેવણી ન છતાં બને વીવેકી અને સાથે સાથ દી
લનાં હોય તે. આ તરણુ ગુણવાલાં ઓરત મરદો પો
તાનાં સવજ અંતકરાણુથી નીતી અને મરીઆલની
હુદમાં રહી એક બીજા વગે દેલની અથવા વેહવાર
રાખવાને અચક્તાં નથી, અને તેમાં તેઓ પાતે કયું
નરસું કરતાં સમજતાં નથી. જેમ તેઓ પાતે તેમાં
નરસું કરતાં સમજતાં નથી, તેમજ તેમના જેવાં બી
જાં ઓરત મરદો પણ તેમને નરસું કરતાં કહેતાં કે
સમજતાં નથી. પણ જે ઓરત મરદો એ તરણુ ગુ
ણથી ઊલટી ખાત્રીઓનાં હોય, એટલે બને કપરી
તથા ખંધાં, મેકાં તથા પાપી દેલનાં અને વમર ફેવ
ણીના તથા અસોવેકી હોય, તેઓ તેમાં નરસું કરેલું
સમજે છે અને કહે છે. અલબત્તે જાણે એવી ખાત્રીઓ

તનાં અને એવા વીચારના મરદ કે જોરતના જોવામાં કે બાણવામાં સારાં ગુણવાદાં જોરત મરદનો વે હુવાર આવે તીજારે તેજો તેમાંથી એવો માંદો અને પાપ ભરેલો સાર કંડાડે એમાં કસી નવાઈ નહી.

પણ અતરે અત્રો વાંચનારી બાઈઓને જણાવવાની રજા લઈએ છે કે હાલમાં કેટલેક કંકાણે મુધારો અને કેલવાણી એ શું છે તે વીશે જરાબી બાણવા વગર અને તેમાંનું કંઈપણ તેમની અંદર હોવા વગર અત્રો કેલવાયલાં અને શુધરેલાં છઈએ માટે એમ કસીએ છઈ એ એવું જણાવી હદથી બદલા છુટ લે છે, અને કોઈવાર હસવા નોજ કે કોઈવાર દીકરીર થવા નોજ દેખાવો કરે છે, તેને અત્રો આ લખવાથી કસો રેકો આપતા નથી. તેવી ચાલને અત્રો પસંદ કરતા નથી, અને તે ને માટે જો તેઓ બાહ્ય નીંદાએ તો અત્રો આઝા દી લગીર થતા નથી.

હીપર લખવા પરમાણે સદગુણી જોરત મરદો વચેના સારા વેહવારનો અરથ દુરગુણી જોરતો આ છે ઊઠાડે, અને તેમાં ઘણા રક્ષ ચહડાવીને અને સરજ નુકસાંને માટે હિતરીને બાહ્ય વાતો કરે છે ખરી પણ તેમ કરતાં તેઓ તેવાં જોરત મરદોને તથા પોતાને કેવાં નુકસાંનમાં લાવે છે તેનાં વીચાર તેવી નકારી જોરતો કરતીઓ નથી. પરથમમાં તેઓ પોતાની એવી ચાલથી જે નીરદોશ માણસોને કેવી નુકશાનીમાં નાખે છે તેનાં વીચાર કરીએ. એક જોરત વીશે તેવું જોલતાં, અથવા તેવી વાત ચાલતાં, જો તે ખીચારી કે મારી હોય છે તો તે વાત તેનાં માખાપના કાનપર આ વતાં જો તેઓ સમજુ અને ખરાં જોલતાંની તપાસ રાખનાર હોય છે તો, ભારે દલગીર થાય છે; અને જો તેઓ જોતે અનગમજુ અને વેહમી હોય છે તો, તે ખાપડી હીપર ભારે કસ થાય છે, અને તેના હીપર ગોથા આકાંશ ગગડાવી પાડે છે. જો તે જોરત પરણેલી હોય છે, અને તેના ધણી ભણેલો, સમજુ અને ખરાં જોલતાંની તપાસ કરનાર હોય છે, તો તેપણ હીપર માફજ સમજુતીથી વરતે છે; પણ જો તેણી જોતે અજાણ અને વેહમી હોય છે તો, તે ખાપડી સાથે ભારે દંડો ઊઠાવે છે, તેને હાડમાર કરે છે, અને વખતે તણ પણ ચેલે છે. એવી જુદી નીંદાથી એ પરમાણે મા દીકરાંમાં, બાઈ ખેનમાં, ઘણી ઘણીગાણીમાં અને સયલામાં એક ખીજા વચે કંકાશ ઊઠે, વેર પડે, અને તેમાંથી ઘણી

વાર ઘણાં માંદાં અને ઘાતકી પરીણાગો નીપજે છે. એ ને લગતી એક વાત આજ સોપાંનીઓના ૧૮૬૫ ના વરસનાં તરીજા અને એવા યાંકમાં “સી દરપણની” બાબદમાં “તાતમાં ઘાત” એવાં મથાલાં હેડ લખવામાં આવેલી છે, તે જો તરફી લઈ વાંચનારી બાઈઓ કરીને જરા વાંચી જોશે તો તેમને માલમ પડશે કે એક નાખાક જોરતની એવી જોડી નીંદા ભરેલી અને નીંદામાં રક્ષ ચહડાવવાની ચાલથી એક ખીચારી નીરદોશ છેકરીનું કેવી રીતે મરણ નીપજી હોય.

જે નીંદાખોર જોરતો એવી નીંદા કરી ખીજાં લલાં માણસોને એવી આશત અને દુખમાં નાખે છે, તેઓ પોતાને કેવી નુકશાનીમાં લાવે છે, અને તેઓ પોતે પોતાના જોલતાની અને પોતાની સરકારની સાથે કેવું પાપ અને કેવી તકશીર કરે છે. તેના વીચાર તેમનામાં હોતો નથી, કારણ કે જો તે હોય તો તેઓ એવું કરવાને દરીઆ વીના રહે નહી. એવી નીંદા કરનાર અથવા એક ખીજામાં જુદુ અઠકાવી મારનાર મરદ તથા જોરતને આપણા પાક ધરમમાં ઘણી જગાએ ઘણાં ધીકારેલાં છે, અને તેઓ મરગરજાન ગુનાહને લાયક થાય છે એવું તેમાં જણાવેલું છે. એવાં માણસોને આપણી માથાલુ સરકારના કાયદામાં પણ ધીકારેલાં છે, અને તેમને માટે જે વરસેવર કંદખાંનોની અને વખતે સાથે ચોરા દંડની પણ સજા દડાવેલી છે. એ પરમાણે એવાં ચારીઓ માણસો પોતાના જોલતાં અને પોતાની સરકારના ચોર થવા સાથે ખીજા નુકશાની એ પામે છે કે પોતાના દીકરા દીકરીઓ તેમની ચાલ શીખે, અને પાછલથી ભારે હાડમાર થાય છે. તેવી પારસી જોરતોની એવી ચાલ તેમની નાદાન છેકરીઓમાં જે વસ થયેલી ઘણીવાર જોવામાં આવે છે, અને તે વાત ખરેખર દીલગીરી ભરેલી છે. એવાં નાદાનો જે એવી ચાલથી હાડમાર થાય છે અને પાપ કરે છે, તેના દોશ પણ તેમની તેવી નકારી માએઓ હીપરજ પડે છે, કેમ કે તેમના દુરગુણ તેઓ શીખે છે. એટલા માટે જે હલકી જોરતોને એવી જુરી ટેવ પડેલી છે, તેમને ઘટે છે, તેને એક દમ છોડી દેવી, અને તે ટેવ તેમનાં બચાંઓમાં તેમાં અગત કરી છેકરીઓમાં પણ પેવસ થઈ હોય તે તતકાલ કાઢી નાખવી.

પરચુટણ.

વીજલી—બગેચાંડી નામના એક કુરેંચે કુરટ અને બીઆં ઉપર વીજલીની અસર કરી તપાસ કીધી છે અને તે થી તેને માલમ પડી છે કે કાયા મેવાને તપા નીચેને વીજલીની અસર પોરાયાડવાથી મેવો તુરત પાકે છે અને બીજા તારબાદ જમીનમાં વાવવાથી તેના કણસા અથવા પીલા ઘણાજ નવલેથી કુટી નીકળે છે.

લેગલનોએ રાખવાનાં મઠમાંની મારગારેટ વાવણ નામની એક શીકશકને ચાર વરસની એક નાહાની છોકરીને ગરમ પાણીનાં વાસનમાં નાખી તેના પગ દગાડવાનાં વાંકને મારે છ'ગલ'ડની ધોલીસમાં ઉખી કરવામાં આવી હતી. આ સ્ત્રી શીકશકે પોતાના જાંઆવમાં એવું કહે છે કે તે નાની છોકરીને ધાક અને બીહક દેખાડવાને ખાતર ગરમ પાણીનાં વાસન આગલ લેઈ ગઈ પણ અકસમા તથો તે તેમાં પડી હતી. શાકશીએ ઉપરથી એવું માલમ પડી છે કે તે સ્ત્રી શીકશકે આ કામ જાણી છુટ્ટને કીધું છે તે ઉપરથી માણસતરે એક અઠવાડીક સુધી તેણીને બંદી આને રાખી સુધી હતી અને તારબાદ કોઈએક પાદરી તેણીને ફરીથી હાનર કરવાને જામીન થઈ હોરવી લેઈ ગયો છે. આ બાપ તથા શીકશકોને આ એક ઘેઆન પોંઠેઆડવા જોગ બીની છે.

હુનીઆમાં સરવેથી મોહારાં દુખ અને ધોડાઓમાં ની માણસને આ એક મોહારી ધોડા અને દુખ છે જેની અંદર આપણે આપણે સમજો પીઆર અને બરોશો સુકીઓ હોય તે મેવકા થાય.

કોઈની ધણી જહારે તે માટે તાર તમુને ખીનવી નામે અને ગોસા કરે તેને તમારે ઉસતાદ સમજને અને તેની સામે જો તમારે બલવો કરવો હોયતો ધીરજ અને સણુરી રાખવા શીખજે.

શેખરાદી કહે છે કે “અગર રહ્યેતનાં બાગમાંથી પાદશાહ યુક્ત એક રોગ તોડીને આવેતો તેહનાં ચાકર તપા ગોલાંમો તે જાહાડને જડથી ઉખેડી લઈ જાય. પાગ્ય મેદાંનાં મેલમ ને કદાપી પાદશાહ રવા રાખેતો તેહનાં લશકરી લોકો હજારે મોરગ લોકોનાં યુક્ત પકડીને શીખમો પરોવાને લુછા ખાએ.”

શેખરાદી કહે છે કે—

“નેક મદદનાં ઘરમાં જો જુડી આરત હોયતો તે ને મરદ આએ જાંડનાં છવતો દોખનાય. જુડી આરતની યોગ્ય તપી મોદાપનાકો સમે; એ પરવદગાર એ દોખથી છુતને ઇલાવને.”

માએ જેકું વાહાવું કોણ ?—જેપાંન ખાતેની એક વીધવા આરતને પેટે તરણુ છોકરા હતા અને તેવોની પાસે મેડેનત કરી પેદા કરી લાવવા સીવાએ બીજા કરી કોલવ

હતી નહી. એક વખત એવો આવોએ કે ગાંમમાં કામ મરે નહી અને તેથી આ કુટુંબ લાચાર થયે છે અને આ વાનાં વાખા પરીઆ. થોડા દાહાડામાં તેવોની માએ મરવાતોલ થઈ ગઈ તેથી તેવો વીચારમાં પડીઆ, પણ કાંઈ છ'વાજ સુએ નહી. એટલામાં ગાંમમાં પારી પીતાઈ કે મોરગું હોર થણું આવે છે અને તેવો હાપમાં આવતા નથી તેથી મોર પકડી લાવવાને મોટું ઇનામ આપવાનું સરકારે કહ્યુંનીઈ. પેલા ભાઈએએ વીચાર કીધો કે તેવોખંપરી એક પેતે મોર પણુ અને બીજાએએ તેની સામે કરીઆ દ ડાવવો. હવે મોર કોણ થાયે તે વીધે તેવોએ પોતપોતામાં ચીડીઓ કાહાડી અને નાના ભાઈની ઉપર મોર થવાનું આવી પડીઈ.

આવો વીચાર કરી તેવો ઇનસાફ કરાવા નીઆએકીસ પાસે ગયા અને નાના ભાઈને રૂપ મલી અને પેલા બીજા ભાઈએને ઇનામ મલીઈ. ઇનામ હાપમાં લેતો વખતે તે બંધે ભાઈએની આંખમાંથી આંસુ તપકવા લાગ્યાં તે ઉપરથી નીઆએકીસને રાક ગયો અને તેવોની પછવાડે જીસતેજ કરવાને એક માણસને મોકલોઆ.

છોકરાએએ ઘર નઈ સરવે હકીકત માંએને કહી પેલા ઇનામનાં પછસા તેનીનાં પોલામાં સુકીઆ અને તેણીએ ગોસાપી તે કેંડી દીધા.

આ વાત સાંભવી નેઆએકીસે પેલા બંધવાને પાછો પોતાની સામે મોલાવી તે ખરો તકશીરવાર છે કે નહી તેની તમવીજ કીધી. નાના ભાઈએ તકશીર પોતાને મામે બેઠો તેથી તેણે હા થી નાં કહેઈ નહી. નેઆએકીસને આ છોકરાની હીમત અને તેનો ખા ઉપરનો પીઆર લેઈ દીધમાં ઘણી રહેજ આવી અને તેણે શરકારમાં આ હકીકત બતી જાણવી. એ દીનેથી સરકારે એ નાના ભાઈને એક મોહારો લવાનમ તથા મોટાએને કાંઈક લવાનમ કરી આપીએ અને તેવાનું તે દીનેથી દલદર તલોઈ.

રમુજે કુરસત.

૧ જુ. પરાંણી માતરમાં હું છું. સારી નરસી મીનની હું પરીકરા કરી શકું અને માણસે મારા ઉપર આ જાર રાખી ને હું તે વીધે વીચાર આપુંછ તે પરમાણે ચાલે. હું નાની સાંખી મીનજી પછ માણસે મારા વગર મેલવી ચડતા નથી. મારે વાસને એવું ફેલવાએ છે કે હું કેટલાએકમાં મોહરી અથવા નાનીજી; એ પેટ રીતે અવચુ છુદારકજી. કેમકે જાંડું મોહરી હોઈછ તાંહાં તે બીચારા મારે લીરે હારમાર થાયે છે અને નાની હોઈછ તાંહાં તે બીચારા મોથડ અથવા દોઢમાં ખપે છે; પણ વલો અચરત સરીખું એ છે કે હું કદે નાની તેમ મોહરી ની નથી. લોકો અને તાંહી તોડીને નાની અપવા મોહરી કરે છે. અને હા હું નથી તેથી જમ વાલો તેમ વણુછ, એમાં અથો જમ સમજ લેઈ મોવા મેડેના મહુને છુટ આપી તમે બીજાએ ની સામે કેટકીવાર હારમાર થયેઆંછો.

૨ જુ. હું માસ અપવા હાડ વગરનેણું તોબી મારી ઉપર માણુ છે અને જોકે અને પગ નથી તોએ મારા

મલનથી ગાંઠ લોક વાકેકે. અને પાંખ નથી તોએ હાથ
 માંથી તરાંતર હડી જઈહું. ગરીબ લોક અને ખાહા શક
 તીથી પકડી લાવેછ પણહું. ભગતો લુત તેથી થોડા વારમાં
 ભગતુની પેઠે અહીંથી તહી ચાલીઆ જઈહું. અને આરો
 પછાડે લોકોને પાછો તાણતા જઈહું અને તેવો દેવાનાંની
 મીસાલે વગર ભાવે તણાઆ આવેછ. આરો એવી આવ
 ને મટે કેટલાએક લોક અને છુટથી વાપરતા નથી અને બા
 ધી તથા કમળ કરી રાખી ફરેછે. જુદાં દેશમાં આરો આ
 કાર તથા થપ જુદો જુદોછે. કહો બેની પાંખ વગર ઉડતું—
 પગ વગર માલતું અને હાડ તથા ખાંસ વગર માથો વાહું
 હું કોણહું ?

૩ જી. હું આર અક્ષરને એક ભાવહું. અને જે
 આપો લેવોતો વાંચનારી પારસી બાનુંએ તે તમે પોતેછો, પણ
 જે આરો છેલો અક્ષર કાહડી નાખી વાંચો તો હું કીમીઈ
 કરવાનો એક જાતનો પથર ઘાઉંહું અને વાસતે વેહેતી ન
 માનામાં એવો વીમાર હોતો કે તે જે લોકોડાંને લગાડેતો તે
 સુનું થઈ જાએ.

ખોસારો ગઈ વેલાનો.

૧ જી. સુખર (૬); ૨ જી. સોમલ.
 ૩ જી. ૪૫૧/૩૭૪/૨૮૭/૨૨૦/૧૪૩/૬૬
 ૪૬/૧૨૬/૨૦૩/૨૮૦/૩૭૮/૪૩૪
 છ ભાગ.

ઈશ્વરની ગતિ ન્યારીછે તે વિરો પદ.

(વેત ચરિત્રમાંથી)

"શું કહીએ કીજી, શરણ પડવાને સંતાપો"
 એ રાગનુંછે.

ગમ ન પડે નરને, ગોવિંદની ગતિ ન્યારી,
 અકળ કળા ઈશ્વરની એમાં, શું સમજે સંસારીરે, ગમ ન પડે

ઉમળો દિન દેખી નજુ જાણે, ન્યાલ થયો આઠાણે;
 કાલ દિવસ કેવો દેખાશે, એવો ઈશ્વર જાણેરે, ગમ ન પડે ૧

પુત જનમ પામ્યાથી પ્રાણી, જીવમાં હુરમે નેઈ;
 પલકવાર પછી શું નીપજશે, કળી શકે નહિ કોઈરે, ગમ ૨

રૂડી રસોઈ તૈયાર કરીને, ભોજન પિરયાં ભાણે;
 ભાગ્ય વિના ભોજન કરવાની આશા શેઠદ આણેરે, ગમ ૩

અનાજનું હુલેલે મણાવે, જોવા લાયક નેવી;
 વાસ્તુ દિન વૈકુંઠ સિધાવે, ઈશ્વર કૃતગતિ એવીરે, ગમ ૪

મોઠા મોઠા મનસખા કરિ, મોઠાં પગરણ ખંડે;
 જાણે નહિ જે જમનાં કંકર, કાલ પકડશે કંડેરે, ગમ ૫

આરો રણનાં ખૂબ ઝાંઝવાં, ભાવી નહિ-ભરખાણું;
 ફુનિયાનાં સુખ એવાં દેખી, શેઠદ શું કૂલાવુંરે, ગમ ન પડે ૬

સંસારિક સુખ સ્વપના જેવાં, નહીં જાહેસો ઝાઝો;
 સુખ પામી મગરૂર થવું નહિ, કુખ દેખી તવ ઘાઝેરે, ગમ ૭

સુંડીમાં જે હુવા ભરી તે, વહી જતાં શી વાર;
 અવશ્ય જાણો એજ તરેહનો, સંગળોછે સંસારે, ગમ ૮

પળમાં ઘાથો પળમાં તડકો, જગમાં જેમ નજુપ;
 રાજ પળમાં રોક બનેછે, રોક બનેછે રાયરે, ગમ ૯

એક ઘડી આનંદ નયે ન, એક ઘડીમાં શોક;
 એકેની રિયરતા વિધે અંતે, કળ તેનાંછે શેકેરે, ગમ ૧૦

કરી શકિયે તે ઉપાય કરવા, અંતે સંગળું સહેવું;
 ઈશ્વરની ઈચ્છા પરમાણે, જેમ રાખે તેમ રહેવુંરે, ગમ ૧૧

સુખને છેડે કુખ દેખાશે, સુખછે કુખને છેડે;
 દિવસ પછી રાતનીછે દલપત, દિનછે રાતની કંડેરે,
 ગમ ન પડે નરને, ગોવિંદની ગતિ ન્યારી. ૧૨

પુસ્તકોની પોહાંચ.

ગૌરાય દેશને ઇતીહાસ, ભાગ ૧ લો. એની એક નકલ તે
 ના બનાવનાર તરફથી હવેને લેટ નવીછે તેની પોહાંચ માન થાય
 કપુજ કરીએ છઈએ. એજ કરતાં હવેને નજાવવુ નાહજોઈ કે
 હીફુસતાનના કેટલાએક દેશોની અચલની તવારીખ જે રકત ફત
 કયા તથા કાગળમાં ગિર રૂડી થોડા અરસામાં નાબુદ થઈ જાયેછે
 તેને બચવી રાખવાને માટે ભગીજીથી નાહોતો રેડેપાસી તથા અ
 બીઆસીએ તરફથી તે સયધી બીનાનો સગરફ કરી તવારીખ લાય
 ક બનાવી પચ્ચીથ થયા નાહજોઈ અને તેમાં ઉપલોઠો એકવાર છ
 પાઈ બાહેર પડીઆ એકલે તે ગિરમંથી એકસ તવારીખ લખવાને
 તથા ધણીએક ગિરમંથી પણ કુખી ગમેલી બાખતો ગિરમંથી કાઢા
 ડવાને પતી આયે.

આ ગરમની બાબત વીરો હવેને કાલ કાંઈનું બોલવુ નથી
 કેપકે તે હવાએ રકત ગિર નવેથી વાંચીએછે. પણ આ રચનાર
 ને કેટલી મહેનત તથા રંગ પડી રશે તેનો એઆલ કરતા તેને યા
 બાસી આપીઆ વગર ચાલવુ નથી અને એવા લખનારાએ કહા
 ની મહેનતના લખનારાઓનાં ત્રાસુ ગુસ્ત લોકોની ભગતો આવતા
 નથી અને તેવાની રંગનો ખરલો પુરતો ચલતો નથી તોએ તેવો
 કાલની અને આવતી એલાને વાસતે એક પુસ્તકીન કાઢે બાંધી
 ભષ્ટ જે વખતના દારમાં કાંડાંની કથાઓની પેઠે ધસી પડતો નથી
 પણ તે ગિસતપાથી ગિસા રહેછે.

આ ગરમનો પેડેલો ભાગ આનંદ ગજીરીયકર ગિરમંથકર
 એકા, ભાવનગરના મુખીઅ પરધાનને અરપણ કીધીછે અને તેવ
 લુની તરફથી મુખીઅ આ પુસ્તક રચનારને આપેરો નવીએછે તે
 નેઈ આપણને સતીય રસપત થાયછ કે ગમતી રાજપાઠ ચલાવતા
 રા અધીકારીએ આવાં શખ કાંપનાં મદદ કરેછે અને વીરીઆ રો
 નરનો વધારે કરવાને ખતી દીશેછે. આવા રાજ અધીકારીઓથી
 દેશી રાજો જલડીય શકારમાં આગળ પગનાં ભરે તેમાં નવાઈ થી !
 હવે આવા શખ કાંપને મદદ કરનાર દીવાન ગજીરીયકર તથા જુના
 ગટના મુખીઅ અધીકારી જમાદાર શેખ બાબદીનજાઈ અને સાલે
 હીરને તેવાની શખ નેખને ખાતર આપાથી આપીએ છઈએ.

સતી પાપોધ.

પુસ્તક ૧૨ મું.

માસ ૧૮૬૮

પાંક ૩ નો.

નીંદાખોરી નીરાળ.

નારક પાન.

સેઠ એનીઆશા... એક તરંગર ધુન્દરમ સોદાગર ને ગુલામખાઈના વાળી
સેઠ કુલનાઈ... એક તરંગર ધુન્દરમ સોદાગર,
સેઠ હપનઈ... એક નીંદાખોર સેઠ
ગાંધીઆઈ કાકા... સેઠ હપનઈના નીંદાખોર કાકા
સેઠ બીનામાઈ... એક હાપડા સેઠ
પ્રરુપીઆઈ... } બે ભાઈઓ અને સેઠ કુલનાઈના બેભરીંગ
દીનાનીઆઈ... }
સાધર... સેઠ કુલનાઈના મરનાર ભાઈનો આકર
પેરકાર ભાઈ... એક કોર વચરના ભાઈ
માગાડી... એક બોઆલખોરો
મરપશાઈ... એક સાપના સરખો કાચાસાખોરો કારભારી
ઓખરામાઈ... એકીઆશા સેઠના ઉઠાઉ ધણીઆનો
રમકાળાઈ... એક નીંદાખોર ભાઈ
અનડામાઈ... એક અશા ને અપા પછુ નીંદાખોર ભાઈ
ગુલામખાઈ... એક બી બે આપ વચરનો છોકરી

પાંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૨ નો.

દેખાય ૧ લો—સેઠ એલીઆશાનું ઘર.

એલીઆશા સેઠ અને તેમના ધણીઆની બાખરાં
ખાઈ દાખલ થાયછે.

સેઠ એલીઆશા—બાખરાંબાઈ, બાખરાંબાઈ, હ
વે હું વધારે ખમનાર નથી.

બાખરાંબાઈ—એલીઆશા સેઠ, એલીઆશા સેઠ,
ગમેતા ખમે કે ના ખમે, પણ મહને કોઈ પુછનાર ન
હી, જેકે હું ગામડેની ખરી તોબી સારીપેકે સમજીયું હો
કે મોટે ધરની આરતો લગણ પછી કોઈને નવાબદાર નથી.

સેઠ—વાઝ! બાઈ વાઝ! એવુંન ઠરીયું કે વરની ઘર
માં સતા નહી?

બાઈ—સતા! ખરેખર નહીન. ને બાહારી ઉપર

કાજુન ચલાવવાની તહમારી મરજ હતી તો મહને પરજ
યાને કોકાણે છોકરી દાખલ કરી લેવી હતી.

સેઠ—(ગુસાથી) જેકે બાહારી જીંદગી તાહારા સ
વભાવથી ધુલ મલી ગણછે તોપપણ હું તુંને કહુંમ કે તા
હાંય લખલુટપણાથી હું પામ્મેમાલ યનાર નથી.

બાઈ—શું હું લખલુટ છું? કોઈબી મોટે ધરની એ
રત કરતાં હું વધારે લખલુટ નથી.

સેઠ—વગર કોકર બાહારા પછસા ઉઠાડવા હવે હું
તુંને દેનાર નથી. કોઈ પાહાદશાહના બાગમાં શીઆવાના
વખતમાં હુલ નહી હાખ એટલતો તુંને તારા 'દરેસ' કરવા
ના આરકામાં નેરએ.

બાઈ—શીઆવાની રૂપમાં કુલો મોધાં તેબી શું મારી
તકસીર? નહને એ રૂત સાથે લડો, બાહારી સાથે શાના ચી
કરા કારોમ. હુંતો એવી કુવા માથુંમ કે કુલો એટલું સ
સતાં થાય કે આપણે શુલાબના ગાલીયા કરી તે ઉપર ચાલીએ.

સેઠ—ને તુંનમધીન એવું મુખ ભોગવતી આવી
હોત ને એવું એવું બેલતો છાનત, પણ તું જુલો જપમ
કે ને હું તુંને બાહારે તાંહાં નહી લાવતો આન ગાય ઘોર
મરાવવા પડત.

બાઈ—હું કજીલ કરુંમ કે હું ગરીબ હતી નહીતો
વલી તયુને પરજુનેન શા કાન? હું મારા ઘરનું સઘવું કા
મકાન કરતી હતી. મરધી બરકાને ખાવાનું નાખતી હતી,
કાંયાં વુશા કપડાં શીવતી હતી, સધની હતી, વાસણ ઉત્તડ
તી હતી, કચરો કાઢાડતી હતી, અને વલી બાહારી કાકી
ના કુતરાંના બાલ હોરતી હતી, હવે શું કહોમ?

સેઠ—તાહારી ઉપાદાસત એટલી સારીછે વાસતે
હું મધનજી. એવી એવી નંજલમધી કાહાડી તાહારે તું
કુતરાંની સુઆરકે મહનેન કરડેમ. હવેતો તુંને મે ઘોરા
તો મારડ નેજએ અને તરજતો ઘોડાવાલા નેજએ. આ
જલ સેઠની ગાડીની પછવાડેબી પેસવાના સાંહાંસા હતા તે
ખજરછે તહમને?

બાઈ—મહને કસમજે એ સઘવું જુહુંછે.

સેઠ—બાઈ એવી તહમારી હાવત હતી, તે આજ
મોટે ધરના બાખરાંબાઈ થઈ બેઠાંમ.

બાઈ—તાહારે આરલા ઉપકારમાં ને એક ઉંમેરો.

કે—

સેઠ—કે હુંને વીધવા કહું; એન કે ?
 બાઈ—હું: હું:
 સેઠ—આટલી અને ચેતવણી આપી તે સાડું.
 બાઈ—તાહારે તહમે વારેધડીએ માહારી સાથે છી
 ઠાં થું કરવા શોધાય ? આટલો ખરમ કીધોતો તહમારી
 પુછ તણાઈ ગઈ ?
 સેઠ—બધી વાત છોડી દે. ગામડાંમાં એ ખરમ
 વું કરતો હતો ?
 બાઈ—તાહારે તહમારાં મોઢાં ઘરની આખર કેમ
 નલવાય ? વાડું હું દયકાંબાઈને ઘર જાઉં.
 સેઠ—ખાસસું ! અછો સટ મહેસોછે.
 બાઈ—માહારા ઝોલીઆસા, દયકાંબાઈને ઘર રાધ
 લાં મોરે મોરે ખાનદાનનાંન ભેગાં મહેછે.
 સેઠ—થણી જીતીઆદીવાલાં ખરાં ! એ જીઠા હુલકાં
 ઉરાડનારાંએ કરતાં, બીઆરા કટલા જીઠા સીકા ચલાવના
 રા, જીએના વ્યપરાધ એ ચપરખધી દોલી કરતાં કાંઈ દસ
 હોસે એછો તમેા નાદુષ કાંસી ગયાછે.
 બાઈ—થું તાહારે લેકો ખુલાસાથી મોલે નહી ? પ
 છુ તહમે દયકાંબાઈને તાંહાં આન આવવાતું કયુલેજું હવું ?
 સેઠ—માલ માલ તાહારી પુઠે આડુંછું; કે નરા મા
 હારી આખરખીતો તેમના છરકામાથી તપાસું. (બાઈ જા
 પછે). દમ આપીને મેં ખુબ અસરતો કીધી. જાહારે તે મા
 હારી સાથે ત'જે કમ તાહારે તેડેના નખરાં મહુને વધારે
 માલખ પડેય. એવેતો હસતે ચેહરે માહારી સાચું મોલેય
 કે સલાહ સંપનથી રહીને માહારૂં દીલ જતી લીએ તે
 કરતાં તે લડીને માહારી ઉપર વધારે ક્રોધ મેલવી શકેય.
 (અપછે).

દેખાવ ૨ ત્તે—બાઈ દયકાંબાઈનું ઘર.

બાઈ દયકાંબાઈ, અલગાંબાઈ, ડોલીઆલ કાકા, સેઠ
 છપનજી, પુરુષીઆજી, શુલાબનાઈ, અને બાઈ ખોખરાંબાઈ
 દેખલ ઉપર મેસી ચાહા પીએછે.
 દયકાંબાઈ—ખોખરાંબાઈ આન તહમારા ઘણી કેમ
 નહીં આવવા ?
 ખોખરાંબાઈ—હું કાડુંય કે હાજી આવતા હો.
 દયકાંબાઈ—દીકરી શુલાબ મે ઘડી પુરુષીઆજી
 સાથે પાણીતો રમ.
 શુલાબ—મહુને પાણી ખેલવાનો શોખ નથી; પણ જો
 તહમારાં એવીજ ખરજી હોયતો હું તાએથે છું.
 અલગાંબાઈ—હું તહમારી સોહાબત મુકી છુટસ.
 કેવાં તહમે નીંદાખોર છો ?
 ખોખરાંબાઈ—અલગાંબાઈ થું ખટપટ છે ?
 અલગાંબાઈ—દાદા બાપાની દીનતું નાખતો ફરી ગ
 પલુંછે અને તેનો ચેહરો રૂપાલો નથી એ વાત હું કપાહ
 રની મુંગે મોહોડે સાલવવા કહું.
 દયકાંબાઈ—દીનતો ઘણી રૂપાલી છે. જાણે સંજે
 ખરખરતું પુણું.
 ડોલીઆજી કાકા—હું ઘણેન આનંદ પામ્યો બા
 ઈ કે તહમારૂં આપું મત છે.

અલગાંબાઈ—એ છોકરી તે છોકરી છે. એના ગા
 લતો જાણે શુલાબના જોરા.
 ખોખરાંબાઈ—ન તાજું હોય તાંહાંસુધીન પમરે.
 સહવારે ખીલે ને સાંજે કરમાય.
 અલગાંબાઈ—એવી એવી વાતોથી મહુને 'કમકમા
 ટ છુટેછે. આનની વાતતો કોણ જાણે પણ દીનની મેઢે
 નતો આગલ એક પરીજ હતો.
 ડોલીઆજી—સાપુરશાહ સેકમંલીના ઘણીઆનો ?
 આન તેવજીની સાહાં ને પાંચની વ્યવસથા ધઈ.
 અલગાંબાઈ—અરે બા પચાસને તરજી હોયતો ભા
 એગરે, વાડું કોલાજીની નાઈને વાસતે થું કહોય ?
 દયકાંબાઈ—ભાડે લીધેલા દાંતથી જાઈતો જાણે પચા
 સ વરસેની સોલ વરસ સરખી દેખાયય. પણ લેએ આ
 લીઆરા સેડતો આવવા. [ઝોલીઆસા ચેઠ ધાન ધારેછે.
 ઝોલીઆસા—બાઈઆ તહમારા તામેદાર સેવક.
 (નમનાં) અમેશ વધ્યા, એવાતો નંગ મહેલાંછે કે આન
 રૂ લઈને ઘર જાઈએતો ઠીક.
 અલગાંબાઈ—ઝોલીઆસા સેઠ તમને જાઈ હું ઘ
 છી મહન છું, આએ લેકો એવીતો નીંદા લઈ મેકોછે કે
 કોઈનેબી સાડું નહીં કેહેવાની એએએ કલમ કાપીછે.
 ઝોલીઆસા—એવું જાહેરે તારે બાઈ તમને ઘણાજ
 ખેદ થતો હશે.
 અલગાંબાઈ—અરે એટલાવેર એએ મોલેછે કે મની
 આરજ સરકાના મુંનાબાઈતો ભેંસ સરખાં રોંગાંછે. મું
 નાબાઈ માહારો અતલગ સમપનમાછે; અને એક આરત
 પાનાસો વરસની ઉમરે વીસ વરસ સરખું દોલ ઘાલે તારે
 તેને ભેંસ સરખી રોંગી, શેલતું તાણુન, અને એવા એવા
 શયુંનો મોલવા જોઈએ ? હા હું કયુલ કહુંય કે તે નેકે
 શેલતે ભરપુરછે તોપણ પોતાની પદવીને લાએકની કેલ
 વણી તેમાં નથી; પણ તેમાં તેનો વાંક નથી. જીની મા દર
 બન ને જીનો બાપ ખાટકી હોય તે કેલવણી તે કાંધી પાંમે ?
 સેઠ છપનજી—અલગાંબાઈ કેવાં તમે નેકછો ! (કાકાની)
 સેઠ ઝોલીઆસા—(નમનાં) અરે તારાં સગાંની એ
 બ જંઘાડી તેની તારેન ખેંચવાનો દાવો કરેછે ?
 ડોલીઆજી કાકા—હું ખરૂં કહુંય કે મનીઆરજી
 સરકાના મુંનાબાઈના જીવે એહરો પુરુષવીની જોમર ફોરોતો
 મહે નહીં. ફનીઆમાં જીટલા ચેહરા હોયે તે મુંનાબા
 ઈમાં મલશે.
 સેઠ છપનજી—સુરતી કપાલછે હો કાકા.
 ડોલીઆજી—હા બચા, હવેમાનના બાલ.
 સેઠ છપનજી—મીનાઈ આપ.
 ડોલીઆજી—વેલાતી નાખ.
 સેઠ છપનજી—મંગાલી હોય.
 ડોલીઆજી—અમેરીકન ગાલ.
 સેઠ છપનજી—મધરાહ દાંત.
 ડોલીઆજી—કરાંચી માપું.
 અલગાંબાઈ—હા ! હા ! હા !

† ઈજરેલ અસતરીઆ ગાનને રંગેછે તે રજમની બનવ નારે દેકરી કીધોછે.

ઓલીઆશા—(મનમાં) એ હસવર ! અંકડાડયાંમાં
મે વાર સુનાયાઈને ઘર એમ્મેા ધાઈ મારેછે.
અલગાંભાઈ—હવે હું વધારેવાર એ ઠંડા ખમતાર
નધી. દસતુર રોવાગોની બેઠેન—

ઓલીઆશા—બાઈ બાઈ બેઅદબી મારૂંછે. આ
સેઠોની નખાં સરતમાં કદીબી હારનાર નથી; પણ અલગાં
બાઈ, જે નેક એવતને માટે હમણા તહને કાંઈ બોલવા ન
તાં હતાં તેને મારહારી બેઠેન બરાબર ગણુછું અને તેના
નામપર અન્યથા ગુનરવા હું દેનાર નથી.

ટચકાંભાઈ—ઓલીઆશા સેઠ હંમેશ જાણે ગરમ સ
ઘડી. પોતેબી બસે ને બીજાંનેબી બાણે. ઠંડા કીધા વગ
ર. માણસની છ'દગી પુચી પુરમીથી કેમ ગુનરે ?

ઓલીઆશા—બાઈ નીંદા ને પુચા ઠંડામાં ઉતર અ
ને દક્ષીણ દર સરખો તકાવતછે.

ખોખરાંભાઈ—ઓલીઆશા સેઠ નીંદાના એવાતો
કદા વેરીછે કે એવણુના હાથમાં સતા હોયતો ધારાની રૂહે
તેનો અટકાવ કરે.

ઓલીઆશા—માણસના પુન કરનારને અને ખો
દા સીકકા ચલાવનારને જેમ કડણ સમજે, તેવીજ કડણ
સંજ ને આમણના પુન કરનારને અને ખોદા બુમાદા ચ
લાવનારને આપી હોયતો ઘણા જણા સરકારના હુકાનમ
દ થાય.

ટચકાંભાઈ—અરે જાઓરે ઓલીઆશા સેઠ—થું
તાહારે હમારો બોલવાનો હુક ખોઈએ ?

સેઠ ઓલીઆશા—હા બાઈ—જે માહારો ધારો પ
સાર થાયતો તરીસ વરસની કુવારી કન્યાઓ અને ઉઠાવે
વગરની વીધવાઓ વગર બીજી કોઈ આમણ હુટવાનો વેપ
થો. બધ બેસે નહી.

ટચકાંભાઈ—જાઓરે દેત !

અલગાંભાઈ—પણ ઓલીઆશા સેઠ, જેમ્મા શાંભલેલી
વાતો બોલે તેમજબી તહમારા ધારાના પંજમાં આવે ખરાંકે ?

સેઠ ઓલીઆશા—હા બાઈ ! જાંહાં નીંદાનુ મલ
ન ચાલયું, કે પછી જે ધણીના હાથમાં ખોદાં હુટકાંની હું
ડી આવી પડે તે ધણીને જે હુંડી લખનાર નહીં મહેતો
ધારા પરમાણે હુંડી શીકારનારને પૂછી શકે (ચાકર દાખ
લ થઈ ઓલીઆશા સેઠને કાનમાં પડી કાંઈ કહેછે).

હોલીઆજી—ખા હોતો કહુંચ કે જાંહાં આંગનું જ
લકું હોય તાંહા ચીંતારીતો હોવી બેઠબી.

ટચકાંભાઈ—માણે બેઠેનો પેઠા ઓરડામાં જરા પા
ના રમીએ.

સેઠ ઓલીઆશા—(ચાકરને) માણે હું હમણા આ
વધો. (ચાકર જાયછે).

ટચકાંભાઈ—સેઠ ઓલીઆશા જેવજ હુટુસે હડી મા
લતી પકડેછે તેવજને) સેઠ મેહરબાની કરી નરા બેસો.

સેઠ ઓલીઆશા—બાઈ એક અમતના કાલસર
મહને જર નવુછે, (જાયછે).

જેઠ છપનછ—બાઈ ખોખરાંભાઈ, તહમારા ધણી
એક ઓર સારીમા પુરૂગછે. જે એવજ તહમારા ભરતાર
નહી હોતતો એવજને માટે એવી વાત કહેત કે હસતાં હ
સતાં તમને કહેજાનું દરદ થાત.

બાઈ ખોખરાંભાઈ—અરે તેની કાંઈ ચીંતા નહી મે
હેરબાનીની રાહે તહમારી વાતો કહેડો.

(પુરુષધીઆજી અને ગુલામ વગર ધણીની બીજા ઓરડામાં જાયછે)
પુરુષધીઆજી—ગુલામબાઈ હું ધારુંચકે. આ મંડ
લીમાં તહમુંને રમુજ મલતી ન હોય.

ગુલામબાઈ—રમુજ મલે એ કેમ અને ? જે રાંક મા
ણસ જેણે કાંઈ દીને એક કડવા શુખત આપણને ઓમરે
થો નહી તેની કમનશીબ હાલત ધણા પુરુષતી ખોડ ઉપર
કપટના બાન હોડાવાં એ જે ઠંડા મચકરીનું દામ હોયતો,
ધણવર કરેને આ મંડલીમાં માહારી જીબ ઉઠાવે નહી.

પુરુષધીઆજી—એઓના દીલમાં કપટ નથી.

ગુલામબાઈ—તાહારે તેઓની ચાલ વધારે ધીકારવા
જેગછે; કારણ જાંહાંથુધી પુરુષતેજ તેમની જીભમાં જમરા
નો મટકો ચુક્યા નહી હોય તાંહાંથુધી તેમના કરતુકને કે
મ માફી મલે તે મહને સમજ પડતું નથી.

પુરુષધીઆજી—પણ થું ગુલામ ! જે તાહારે માટે આ
ટકો તરસો તેની તરસ મટાડવાને બીકકુલ આંશા નહી ?

ગુલામ—આ વાત પાછી કાઠાડી થું કરવા મહને
નારૂંકે સતાવેછો.

પુરુષધીઆજી—અરે ગુલામ ! તાહારા વાલી ઓલી
આશા સેઠની ઉપરવારી ઘઈ, હું નહી ધારતો કે એક તરસી
આના મોઝો આગલ ધરજું ઉભાવું પપાણું ભાંજવાનું ધાર
કી કામ પું કરશે. પેઠા ઉઠાવે તેમની આંખમાં નખરાં દીવા
આગલ ભમતા પતંગીઆના પલભરના નખરાં સરખાંછે.

ગુલામબાઈ—આસનાનની ગીરદેશીધી મા જણ્યો
ભાઈબી એકે પીડ ફેરવે તોબી થું હું માહારા વાહાલા દી
વાલીઆને છોડી દઈશ !

પુરુષધીઆજી—અરે ગુલામ મુનપર ગુસે ના થા.
એકે મહને બાઈ ખોખરાંભાઈને માટે ઘણો ઉમદા વીચારછે
તોપણ—

ગુલામ—બાઈ ખોખરાંભાઈ !

પુરુષધીઆજી—તોબી જે ઓલીઆશા સેઠને વેહેમ
જાય—

(બાઈ ખોખરાંભાઈ દાખલ થાયછે.)
ખોખરાંભાઈ—(મનમાં) આ થું વલી ? મેટી ગુલામ
તુંને ટચકાંભાઈ બોલાવેછે. (ગુલામ જાયછે)

એ શબ્દ શી બીના પુરુષધીઆજી ?

પુરુષધીઆજી—અરે ! એક ઘણુંજ અભાગો ખ
નાવ ! તહમારું શુખને માટે જે હું કાલજ અતાઈછું તેથી
ગુલામને ભરમ ગયેછે, અને પોતાના મનના શક ઓલીઆ
શા સેઠને જણાવવા માગેછે તે ઉપરથી હું તેણીની સાથે ત
કાર કરતો હોતો.

બાઈ ખોખરાંભાઈ—ખરેખર ! પણ તકાર કરવાની
તહમારી પાસે ઘણું નાદર રીતછે—થુંટણ મંડીએ પડીને
તહમે હંમેશ તકાર કરતા હશે ?

પુરુષધીઆજી—અરે તે અચૂંછે તેથી તેને એમજ
પાર ઉતારતો હોતો.

ખોખરાંભાઈ—ઈપદ રાખજે કે ફરીથી ગુલામ એ
વી તહમારી તકાર શાંભલવાને હીંચાં આવનાર નથી.
(જાયછે).

પુરુષધીઆજી—ખરેખર પાહાડની રોંચ ઉપર હું

ઉભો છું. ખોખરાંબાઈ સાથે મેં મોહાબત દેખડાવી કે શુ લાખ નવરી માહારે હાથ પડે. પણ ખોખરાંબાઈથી હવે શુ લાખ ઉપર માહારે હસતો બેઠો. દેખાઈ ચકતો નથી. માહારી સોદાઈ મહનેજ ઉઘાડી પાડશે તે વખત હવે દુર નથી.

દેખાવ ડ બે—સેક ઓલીઆશાનું ઘર.

સેક દુલલાલ અને ચાકર સાપુર દાખલ થાય છે.

સેક દુલલાલ—હા, હા, હા! અંતે માહારા લુધા દોસતે ગમે રોક ઓલવી. કમરે વાંકા વલેલા ઓલીઆશા સેકની ગમર જીવાન ખોખરાંબાઈ ધણીઆની? હા, હા, હા!

સાપુર—સેક તહમે ઓલીઆશા સેકની મચકરી કર ચો રખે સાતન મહીના થયા સેક પરછપાછે.

સેક દુલલાલ—તાહારે સાત મહીના થયા માહારા ઓલીઆશા સેક સીકે મહડપાછે! ગરીબ માહારા દોસત! પણ સાપુર તુતો ફેરેય કે દીવાલીઆલને ઓલીઆશા સેકેતો નીવારી મેલયોછે—એ શું ખત્ત? કે?

સાપુર—એ કમળખત છોકરા ઉપરથી એ સેકનું અનમ ધયાન ફરી ગયુંછે. આપણી પાસે એક સરાશની રોલી મયાન તેમજે બીમારા દીવાલીઆની આંત ઉપર એવાતો રાખુન આમરપાછે કે ઓલીઆશા સેક ધયાનથી મેધમાન થઈ ગયાછે.

સેક દુલલાલ—હા, હા મહને ખબરછે કે લોકોની આમર છુટવાની એક મપરખંધી રોલી આપણી પાસે રો ન ભેગી મહેલે, પણ ને આ છુટાશઆની છુટથી માહારા ભાલેએ આમર ખોઈ દેખતો તેની ખાલી થયલી કોઠલોને તેહેરાનના ખજાનાથી ભરવાને હું તઈપાર છું.

સાપુર—સેક હું નેહન અતીઅંત મધનછું કે માહારા મરનાર નેક સેકના એક નાદાન પુત્રનો હજીબી એ ક દોસતછે.

સેક દુલલાલ—સાપુર શું હું લુધી બાંઈ કે જહારે એ છોકરા નેટલી વય માહારી હતી તાહારે હું પણ બરો ઉશકે હતો! હું અને માહારો બાઈ બેહુ બહુ નાદાન હતા; પણ તું બાલેમતો ખરો કે મરતી ઉપરે તાહારા સેક ક રતાં કોઈ બીને વધારે કહ્યો માણસ હતો નહી.

સાપુર—સેક માહારી આતરીછે કે હજીબી દીવાલી એ પોતાના મરનાર બાપની જીતીઆલી બંદરે કરશે—પણ લેએ સાંખા ઓલીઆશા સેક આપણી તરફ પધારેછે.

સેક ઓલીઆશા—ઓ માહારા દુલલાલ સેક! માહારા જીનરોગ દોસત! ઘણે વરસે મલયા. (કીટી કરેછે)

સેક દુલલાલ—ઓલીઆશા સેક હજી તહમે દોસતી કાયમ રાખીછે મારે ઘણે હેરાનન દેખું.

સેક ઓલીઆશા—દુલલાલ સેક, પંદર વરસે આપણે માહારા મલયા. તેટલાંતો કોઈ આસતમાન ફરી ગયાંછે.

સેક દુલલાલ—કેમ દોસત ઘડપણ પસંદ પડ્યું નથી કે પાછો બાલવેશ થયો. તહમારી ધીંગલી કાંઈછે?

સેક ઓલીઆશા—જીનરોગ દોસત, ઘણે વરસે ભેગા ધયાની સુધાલીનું મધ પચાણું પીતા હાઈએ તાહારે શું અ

મીનલસ.

મરતમો એલીઆનો છાંટે નાખીએ? વર કુલોતો રોનછે સાપુર—(દુલલાલ સેકને પ્રાછલથી) સેક સંભાલો. સેક દુલલાલ—માહારો એક ભતરીને, ઓલીઆસ સેક, હું શાંભલીને ગમમીનછું કે એક મોટો સોદા ની લયોછે.

સેક ઓલીઆશા—તેણે નમમાં યુવ નામ કાઢા; યુછે! બાપ દાદાની તોખમને વધારીછે! બીમારાં મુઆર્જ તેના અમળવથી મુનતાં હશે, પણ સેક પુરજીબીઆલએ તહમારા પધંસા, વાલી આપયા હા. કુનીઆમાં એક તે નો કુશમત ન હશે.

સેક દુલલાલ—છટ! તાહારેતો હુમાં અને બદ મ પુસોનીથી તેણે શુભામગીરી કીધીછે.

સેક ઓલીઆશા—શું તેના કુશમત નથી તેથી તે ને કપડો આપોય?

સેક દુલલાલ—ને માણસના કુશમત નહીં તે ઈન સાન નહીં. નેક માણસોના બદ માલુને કટકા વેરીછે.

સેક ઓલીઆશા—સેક તહમારી લુલછે. પુણુ ધીઆલના વીચાર એવાતો ઉતમછે કે મે ઘડી તહમે તેના વાત સોંભલશેતો શુકર કરશે.

સેક દુલલાલ—છટ! ને ખાલી મોહાકેયી હાજ હા કરી માહારી શુભામગીરી કરેતો ઉતરો મહને ખેદ થશે. હું દીવાલીઆની તરફને બેમતો નથી. પણ બેહુની માલ મલગત ઉપર મત બાંધું તેની અગાઉ બેહુની હું છુપી ત પાસ કરવા મંજીલ અને તેટલા વાસતે સાપુરે તથા મે એ ક તાલ કીધીછે નેતું પરીનામ તમને નજાવવાને લુધીય નહી સેક આક કરને બીજા દોસતોની સુલાકાત લેવીછે મારે હવે હમે રજ લઈએ છઈએ. (નચીછે)

ચોરતોની મીનલસ.

ભાણાણુ ૨૬ યું.

આજ દીને બધાંનો ગાઠો અને પીસાળની માવબત વીશે પોતાએક સખુન મોલવા માણું છું.

૧. બધાંનો ગાઠો હમેશાં તપાસરો જોઈએ.

તનદરેસત હાલતમાં ગાઠો ઘણીખરો પીલા રંગનો અને ઘારી કાંઈના જીવો રૂપેછે. તપાસરું કે તે ચીકનો, ગાંગરા વલી ગયેતો અને લીલા રંગનો નહી હોય. ને એ વી હાલત થયેતો સમનવું કે આમેના કુધમાં ફેરમારું ઘણે અને તેણીએ પોતાના પોરાક વીશે સંભાવ રાખવી.

૨. બધાંની પીસાળ તપાસતા રહેવું.

તપાસરું કે પીસાળ ઘણી વાસ મારે નહી અથવા મોરતીમાં ઉપર તેના દાખ પડી રહે નહી. એ એક દરદની નીચાંણીએછે.

૩. ચોથે મહીનેથી મોરતીયાં મળવાની દેવ કાહા દી નરખવી.

જ્યાંને તરીકે મળીનેથી પીસાળ અને આડો કરવાને
જોડી પરી રાખવું; પણ કદી પણ તેને બોરતીયામાં આડો આ
ધવા પીસાળ કરવાની રેવ પાંડવી નહીં. એવીસ કલાક
માં દંડ બાર વખત એમ કરીયા કરવું; તેથી જ્યાંને બોર
તીયામાં આડો અધવા પીસાળ કરવાની રેવ નીકલી નથી.
એ પછી બસ એવી હાલતોની વખતે રહેશે અને માથે તે
ને બાહેર ધરવાને ચુકવું નહીં. જે જ્યાંને બોરતીયામાં
આડો અને પીસાળ કરવાની રેવ હાથે છે તે બસુ મેડું રહે
છે, એટલું જ નહીં પણ તે દરરોથી હરાત પામે, એક ઈ
ગરબ જોરત એ વીગે આ પરબાંજીની સીખામણ આપી
જાય છે અને તે દરેક માથેના પેપાંતમાં રાખવી જરૂર છે.
“તમારાં જ્યાંને સુકીઆની રેલેવા સીખવો. એક મેડું
બસુ તેની માથેને શરંગીદમી પોઢાયાડે છે.”

ગુ સો.

એક આસની બારાહમણે દીધેલી સીખામણ.

“જેમ વંદેશીએ પોતાના જોરના ધસારામાં
આગને ઊંધેલી નાખે છે અને કુદરતના દેખાવને જે
એક કરી નાખે છે; અથવા જેમ એક ધરતીકપ પોતા
ના આંધ્રાથી આખા શુરોને કીકમવી નાખે છે,
તેમ એક ગુણે વાંસા આદમીને કુદર પોતાની આજ
પાસ-ખરાબી પાંધરે છે; તેના હાથ ઊપર જોખમ આ
ને પાચમાલી હજર રહે છે.”

“પણ તું તારી પોતાની નળસાઈ ઊપર ખેંચા
લ કર અને તે વીસરતો ના; કે જેથી તું બીજાની ક
સુરને માફ કરશે.”

“ગુસ્તાના જોસમાં તું પોતાને લાક લણવતોના;
તું તારી પોતાની છાતીને જખમ કરવા અથવા તારા
દાસતનું ખુન કરવાને એક તત્તવારને વેંડતી કરે છે.”

“જે તું કોઈને કુદરને સખીથી ખમી જશે
તો તેમાં તારું ઘણપણ મહાણે અને જો તે તું તારા
ખેવાસ માફથી વીસરી જશે તો તારું દીલ તુંને કદી ઠપ
કો આપશે નહીં.”

“તું જોતો નથી કે એક ગુસ્તાવાળું આદમી પો
તાની રાહસ જોએ છે! બંધુસુખી તું તારી અક્ષ હ
શીયારીમાં છે તેટલામાં બીજાના ગુસ્તા ઊપરથી તું તા
રે પોતાને માટે એક ધડો લે.”

“કાંઈ પણ ગુસ્તામાં કરતોના; નોપાણના જોર
માં શા માટે તું દરોખમાં કોહલ કરે છે?

“જો તારા ગુસ્તાને દખાવવાને માટે તુંને અમડું

પડે, તો તેને જેટલેથી જ અકાવવામાં દાહાપણ છે; એટ
લા માટે જે બાળકથી ગુસ્તા ચડે તેથી દુર રહે અથ
વા જરૂરે તે આવી પડે તારું તું તેની સાંમણે સંભાલ
રાખ.

“જે અદમ વાતથી, જે વધુ હોય છે તે ગુણે થાય
છે, પણ એક દાહણે માણસ તેને ધીકારથી હમી
નાખે છે.”

“તારી છાતીમાં વેરને જો આપનો ના, તે
તારા દીકને આબાજ રહે અને તેની સાંમી દયાનતને
ખદતી નાખતો.”

“જેમાં કાંઈ પણ નુકસાનીનો પાછો ખદલો
આપાને ખદલે માફ કરવાને નર્દયાર રહેશે.”

“જે કોઈ વેર લેવાની તક મેળે છે, તે પોતાની
સામણ જોડી રહે છે અને પોતાના માંયા ઊપર
નુકસાનો લાતી ચુકે છે.”

“એક ગુણેવાસ આદમીને નરમ જવાબ લા
ણે આનસ ઊપર પાંડી નાખીયા ખરાખર છે અને તે
ખરાખર નરમ પાડે છે, અને તારો જે આગલ દુશ્મણ
હોય તે દાસત પડે.”

“કેટલી થોડી ચીજ ગુસ્તાને લાયક છે તે ઊપર
ખેવાસ કર અને તુંને અજળ લાગશે કે ગુરખ શીવા
એ કાંઈ પણ ગુણે થાય.”

“ગુસ્તા જેવકુશી અને નળસાઈમાં શીર થાય છે;
પણ વાદ રાખજો અને ખાતરીથી માણસે કે તે કદાચ
જ પસાવા વગર તેનો છેડો આવે છે.”

“જેવકુશીના પગમાં પછપાટે ગરમ આવે છે અ
ને ગુસ્તાની પોંક પછપાટે પસતાવો ગિતો રહે છે.”

ખરતો તોરા.

એક દીકરો સીરીનખાઈ પોતાના ભરતાર સો
સમજા સાથે રાતરે ખાંદને પોતાના ખાજમાં સાથે
શરતો હતાં અને તરેલવાર વાનો કરતાં હતાં, જોવામાં
આસગમન ઊપરથી એક ચત્રકાટ ભરેલો આનસનો
ખેસો જરૂરથી પસાર થઈને ગુમ થઈ ગયો. એ દે
ખાજ મેકીની નજરે પડીયો. રોરાખલ મનમાં વી
ચાર કરે છે, કે તારી ખાપડીને એ ચત્રકાટ વીગે કાંઈ
સગર હોય કે નહીં, વાડ જોઈને જીવન મને તે વીગે
પુછપરછ કરે છે? પણ શીરીનખાઈના મન માફથી તે

ખનાવ જેવો પુરો થયો, તેવો તરન નીકળી ગયો એ ને પુછપરછ કાંઈ કીધી નહીં; તે ઊપરથી ચોરાખશ થોડોવાર રહીને પુછેછે; “મારા મનમાં હવ શું વી ચાર થાયછે તે પારખી શકશો?”

શીરીનખાઈ બોલી, “તમારા મનમાં શું હોય તે હું કેમ પારખી શકું?”

શી૦—વાર, હવ તમારી નજરે ખનાવ ખ નીચો તેનો તમને કાંઈ વીચારછે?

શી૦—અરે, જે ચીજ આપણે દર રોજ જો છીએ તેને માટે પુછવાનું શું છે?

શી૦—પણ તમે કોઈ દીવરે વીચાર પણ કી યો કે એ ખનાવ તે શું છે?

શી૦—ના, મને એ વીચો કદી પણ વીચાર આવીયો હોય નહીં.

શી૦—હા, જેમ કંઈકેઈક ખીલ ચીજો તમે દરરોજ જુએછો, પણ તે સમજતાં નથી અને તેની પુછપરછ કરવાને દરકાર કરતાં નથી, તેમ આ પણ એક બાબત છે. હું તમને કપડો આપવા માંગતો ન થી, કાંચેક દુનીયામાં ભારે જાણ માણસે એક પણ હોય, કે જે દેખદંતી નહીં બાબદ ઊપર પોતાનું ધેવાન આપેછે, કાંઈ શીકર નહીં, નહીં જાણીયાના કરતાં મોડેથી અને થોડું પણ સાન ચેલવડું ખેડેનર છે. વારું, આ ખનાવ ખનીયો, તે શું છે, તે સમજો છો?

શી૦—હા, આપણે એને ખરતા તારા કરી ને કહીએ છીએ અને તે ઊપરથી સમજવાનું ખાકી કાંઈ પણ રહીયું નથી. એના નામ ઊપરથીજ માલમ પડે છે કે તારા ખરીને પડે છે.

શી૦—મારી મોઢી બાપડી; પેટલાં તમે સમ જતાં નથી કે તારા તે શું ચીજ છે?

શી૦—હા, તેનો હું સમજીયું, હું જાણે છું કે કોઈકમાં હતો તારે મારા વાંચવામાં આવીયું હતું કે તે એ સુરજના જેવા મોટા ગોલા છે અને તેઓ ઘણા કુ રછે તેથી એટલા ઝીના દેખાયેછે.

શી૦—કીક, તારે વીચાર કરો કે એવો મોટો ગો લો જે આસમાનમાં સધીરછે અને તેની આસપાસ ગ રેહ્યા શરેછે, તે પોતાની જગા ઊપરથી કેમ ખીસી જા વે અને કાંઈ જઈને પડે. જાણે તમે ખરતા તારા કરીને બોલો છો, તારે જાણે કે કાંઈ નહીં ચીજ હવા માં ખરીને ઘુરી પડે તેમ વીચાર આવેછે, ખરતા તારા

એ નામજ ખોડું, પણ ખેસમજને લીધે એ નામ જે કી ખેસાડીયું છે.

શી૦—તારે એ શું ચીજ છે તે સમજાવશો?

શી૦—એ વીચો કીલસુશોના તરેહવાર મતે, કોઈ કહેછે કે હવામાં તરેહવાર જલદીથી સવગી ઊડે એવી ચીજો જાંધાયેછે અને તે સવગીને હવામાં ખસે છે. ખીજા કહેછે, કે જમીન ઊપરના બલતા પાહોડો માટેથી ચીજો ઘણા જોરથી ઊડીને પાછી જમીન ઉ પર પડેછે. વકી ખીજા લોકો સમજાયેછે, કે એનો ચાંદ ઊપરથી તાંહાના બલતા પાહોડો માટેથી બલ તી વસતુઓ ઊડી પડીને આપણી ધરતી ઊપર આ વેછે. એ સરના વીચારો હવ તરક કરવામાં આ વીચા છે અને હમણા અટકલ કરવામાં આવેછે કે એ ઘણા ઝીના ગરેહા છે અને તેઓ સુરજની આસપાસ આપણી દુનીયાની મીસાલે શરેછે, પણ તેઓના રસનો આપણી દુનીયાના રસના ખરાખર નથી, પણ આરકન રેછે અને એ શેરાવમાં એ બારીક ગરેહા આપણી દુની યાની નજદીક આવી જાયેછે, આપણી દુનીયાના આ દરશણમાં આવીયાથી તેઓ પોતાના રસતામાં અકી પડેછે અને દુનીયા તરફ ખેંચાયેછે.

શી૦—તારે જો એ ગરેહા પણ ખીજા ગરે હો જેવા ચલકતા હોયેના આપણને માલમતો નથી પડતા.

શી૦—તેઓ સુરજની રોશનીથી ચલકતા પં છુ હોયે, પણ તેઓ એટલાં બારીક છે કે તે રોશની આપણી નજરે પડતી નથી.

શી૦—તારે તેઓ પડતી વખતે ચલકે કેમ?

શી૦—હા, તેનું કારણ છે. તેઓ ઘણી વેગ લાઈએથી આવેછે, અને જારે આપણી દુનીયાની આ સપાસની હવા કે જે માતરે ૨૦ અથવા ૪૦ માઈલ ઊંચાઈ લગીછે, તેમાં ઘણા જોરથી આવેછે તારે હવા માં એકાએક દખાન થયાથી ગરમી પેદા થાયેછે અને એ ગરમીથી એ ગોલો સવગી ઊડેછે અને તેથી ઝલ કાટ આવેછે. એ એટલીના જડથી પકાર થઈ જાયે છે કે આપણી નજરમાં એક લાંબી ચલકાટ ભરેલી લીટી નજરે આવેછે. ઘણી વેલા તે ગરમીથી શરેછે અને તેથી મોટો આવાજ કાઢે વખતે તોપના જેવો આપણે સાંભલીએ.

શી૦—એ ગરેહા કાંઈ આવીને પડે, આપણે તો કાંઈ દીવસે જોવાતો નથી ?

સૌ૦—એ આપણી જમીન ઊપર પથરની મીસાલે આવીને પડે અને તે ઘણાંજણે જોયે છે. તે જમીન ઊપર જોડવાનો જોસથી આવે છે કે તે કેટલીએક શીટ ઊંડાઈએ દસઈ બધે છે. તેને તરત ખણી કાઢાડનાં ગરમ લાગે છે અને ઊપરથી તેનું પર બનવું હોય તેવું માલમ પડે છે, તેને રસાયનથી તપાસી જો તો તરેહવાર ધાતુનો બનેલો માલમ પડે છે. તેમાં યુ બીય લોહાડું, નીકલ, કોપાલ્ક, તરાંબુ, ગંધક, શસશી રસ, ક્રીસ્ટોઈલીયાદી ચીજો જણાઈ છે.

શી૦—વાર, બારે તેજો ગરેહા છે અને અલખત તેથી ઘણા મોટા હોયે તારે જો તેજો આપણી કુનીયા ઊપર આવીને પડે તો ભારે નુકસાની કરી નાખે, પણ તેવું નો જોવામાં નથી આવતું, તે કેમ સમજ પડે ?

સૌ૦—ખરું, આરુમાન ઊપર તેજો બે આકારમાં દેખાય છે. એક આકારનું બેયાન હમણા તમારી આગળ મેં કીધું; બીજો આકાર આ પરમાણુ દેખાય છે, આસમાન ઊપર એકાએક એક નાનું અને કાંઠું વાદળું થઈ આવે છે અને તે શરીરને તે માંહેથી બંધક કુટ્ટી હોયે તે મીસાલે આવાજ કરીને જાણે આતશના ગોલા પડે છે. એવાં વાદલાનો વેઆસ ૫૦૦ થીતે ૨૬૦૦ ફીટ લંબીનો માલમ પડાય છે, પણ જે શરીરને પથરો પડે છે તેજો નજીક સાત અથવા સાઠ સાત શીટના વેઆસના હોય છે. એવા પથરોનો વારે ઘડીએ જાણે વરસાદ વરસે છે અને કાંઈ થોડા કલાકમાં હમરોની સંખ્યા ગણવામાં આવી છે. કેમ, હવે તમે સમજ્યાં કે ખરતા તારા કાંઈ ખરેખર તારા નથી.

શી૦—હા, મને હવે સમજ પડી અને એવી કુદરતની અચરતી સમજીને મને ઘણા આનંદ થયો છે. હવે હું દરેક ચીજનું જ્ઞાન લેવાને ખાંતી રહેવશ, કાંચ કે તેથી આપણા મનને ઘણા હરખ ઊપજે છે.

સૌ૦—આવો, હવે ધરમાં જઈએ.

ગમગીની તથા દીવગીરી.

એવો કાંઈ દુખનો જાજ ભારી નથી જે વખતના અરસામાં હલકો ન થાય. આદમના નસીબમાં દુખના લેખતો લખેલા છે. પણ જેજો આશ્રતનો જો

જ સેહેલથી ઊઠાવી શકતા નથી તેજો માણસના દરબાને છાજતા નથી. અચપણથીજ આશ્રતના વાદલાં નો આપણી આસપાસ ગેહરો જોઈએ છઈએ અને તેથી કાંઈથી વંખતે તેજો પોતાનો ખખનો આપણા માયાં ઊપર વરસાવે તેને માટે તૈયાર થઈ રહેવું જોઈએ.

દુરખ મનના માણસો વારેઘડીએ બોલે છે કે હમારાપર ગુજરેલી આશ્રત કાંઈ ઊપર વીટી ન હોય. દુખનું પથાણું જોઈ મોહાડાંવેર ચીકાર હોય તોળી ઈયાદ રાખવું કે કદાચ તેહમાં બીજું કીપું સમાય. મોટા દીલનાં માણસો આશ્રતના ગુણનમાં સજીરી એખત ચાર કરી ઈશવરની મરજીને તાબે થતા બેસે છે, નાના દીલના માણસો યુજવા મંડી બચે છે અને ઈશવરને સખુન દરે છે. સજીરી દુખના બોબને હલકો કરે છે. સજીરી આખનેઆર કરનાર માણસ પોતા ઊપર પડતો માર બીજાને જણાવતો નથી. એવાં માણસો ઊપર મગે તેવાં સંકટો ગુજરે પણ તે ઘુંટણ નાખી તલે દયાઈ જતો નથી. જેમ જેમ તેની ઊપર દુખનો બોજ વધે છે તેમ તેમ સજીરી તેને નવું જોર આપે છે.

દુખના ભાર તલે કચકાઈ નહી જવાને કીજો શ કરવી નહીં અને ઈશવરે તેમની ઊપર કાં એવી આશ્રત ગુજરી એવા સવાસો કરવા એ ધરમનું ફરમાન નથી. આ પડથવી ઊપર દુખ ખમવાને માટે આપણ જનમયા છઈએ અને એજ આપણને ચેતવણી દીએ છે કે આ પડથવીનું સુખ એક પક્ષનું છે પણ બેહસતમાં બંદેલાનનું સુખ છે.

દોસતી અને સગાઈના ગાંઠ ગુટલા વગર રહેતા નથી અને અલખત જાહારે એવા ગાંઠો ગુટે તાહારે ખુદરતજ આપણા દીલને કમકમાવા વગર રહેજ નહીં. દીલમાં એવે વખતે પથ સરખાં દરદ ધરે તાહારે માણસ ન ધરેતો તે હવાન કરતાંબી કમ; પણ જાહારે એ દરદ અને દીવગીરીની હદ ન રાખીએ તાહારે માણસાઈના ગુણની આપણામાં કેટલી છુટ ?

નેકી એ દુખનું ફરજંદ છે. દુખમાં પડેલાને સુખમાં વસેલા કરતાં નેકીનો હાથ જલદી મળે છે.

એક વીચાર કરવું મન જો કરાવની કમર હાં મતથી પ્રાંધેતો આશ્રતને દુખની સાચું લાગ્યું જાય. જેજો શુરા હોય છે તેજો દુખને જટ હાથવે છે; પણ જે

જો નામરદી હાથ છે તેજો દુશ્મનને ઘાટી ધાકીને જ પાની રાહ જુવે છે.

સુકી આંખ તે પથરની છતીની નીચાન છે, અને આંખનો રેણો તે સખાવતી દીકરીની નીચાન છે એ પધારણું એ આરાનપણું છે. જેને દીકરે ખરે જમ હોય તે દુનીયાંની આંખથી છુપાવવાને બનતી કોશિશ કરે છે. દુનીયાંને ઘાટી કમનારાઓજ આંખમાંથી કાંઈના આંખું વરસાવે છે. જેજો ખરાજ ગમગીન હોય છે તેજો દીકરાનાં બાલ ઘેઆંનથી સાંબની નેમની અગ્રથી ચોતાનો ગમ લીસરાવે છે. ખરી અને ખોટી ગમગીની માં કંટકો શરૂ કરે.

રધાકંત ઉબ.

રાજા સર રધાકંત ઉબ બાહુદર નાઈક કયાન કર આપ ધી સરસ આવ ઈંડીઆ ખંજાલો હુંડીઓ નો એક મોટો શેડીઓ ૮૪ વરસનો કિમરે પોંડી તા ૧૯ મી એપ્રિલ ૧૮૬૭ માં જારીન થયેલા મરણ પામી જો તેની તવારીખનું દુક જાન અમે ની જે ધરીએ છ.

રધાકંત ઉબ ઈ ૦ સ ૦ ૧૭૮૮ માં તા ૦ ૧૦ મી મારચને દીને નકલકામાં જન્મી જો. જો રાજા જોષીએ હાલ ઉબનો છેકરો અને નોનોકરોશના ઉબ જે લારક કલાકર્તનો શરૂ થી રેકરેટરી હો. તેનો નળીરો થાય એ થોડીક જાણનારો ઈંગરેજ સી ખીઓ તથા જો રે સંસ્કરત અને શરતીનો અગી આશ કીધો. જો કે બને પુદ્ગતવી પખરેલી શક્તી ન ધરાવતો હો, નોપણ ચોતાની છુરી અને ચારી ઈ આદ દાસતની મદદથી પછાપાડેલી જો રે ચોતાના સા નમા થણા સુધરો કીધો. દેવતમદ તથા નામદાર ખાનદાનનો છાન, તેજે રાખના યોગ દળદ્યાની કાં ઇપણ દરદાર ન કરી ચોતાનો વખત આમચાઈ તથા ચોખ્ખામાં ગુમાવવાને ચોતાની નાજુથી બહાર કીધી. પછીસાવાકા માણસો જે દુનીઆદારીની મોજ જોડના, લોભાઈ ભોગ થઈ પડે છે તેમ રધાકંત ન થયો, પણ ચો તાની અકલ છુરી ચારી, ચોતાનો વખત, અને ચોતા નું દરવીઅ, ભાશના સુધારામાં તથા સાનના વધારા મા રોડીઆં. ચોતાના ભાઈજાંદુનું જાણું કરવાને ખાં તી, જોયો જે નર, તેજે સંસ્કરત ભાશાને પાછી જાજ

રુત કરવાને તથા ઈંગરેજ કલમણી શેલાંને મદદ કરી ચોતાની બાતી હોંશ પુરી પાડી.

જે વખતે જો કિમરમાં આવી જો તે વખતે ત રતજ દેગીઓ ઈંગરેજ કલમણી સાગને જે વેલમ ધ રાવતા હતા ને આસને આસને છોડતા જતા હતા. “માહરોટીઆલય” અથવા “હુંડી કાચેજ” સથાપવામાં આવી હતી તે વખતે તેમાં રધાકંતનો બાપ તેનો જો ક કરેકર હતો. પોતાના બાપના મરણ પછી એ જો ક કરેકર પડી જો અને એકસરખી મેહન કરી જો વીદીઆદની કીરતી વધારી. ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૫૦ માં એને જો મલાની કમીટી તરફથી એક હેલાવની નકલ મળી જેમાં એજે ૩૪ વરસની લાંબી પુદ્ગ સુધી જે મેહનત લીધી તે જો અ કિપકાર સાથે કલુમ રાખવામાં આવે હતી. કલકના સકુલ છુક સોસાઈટી જારે સથાપવામાં આ વી તારે પણ રધાકંત મદદ આવી જો અને સીખા કીઓને સમજ પડે તેવી ચોપડીઓ બનાવવામાં મેહન લીધો. દેકુંક સુધી એજે કલકના સકુલ સોસા ચીટના રોરેટરી દાખલ પણ કામ વધાવી શી, અને નીચાનો અને પાકસાવાઓને સારા પાપાપર લાવવાને બનતી કોશિશ કરી જેને પાંખી જો. જો વખતે લોકો માં કલમણીનો શોખ વધારવાને ધરમની નીચાથે હો વાયો જે સખી ઘરહુથેજો ભાગ લીધો તેમાં રાજા સ ધાકત ઉબ પણ પરકાએ છે.

ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૨૦ માં એજે મેહન મેહલીજ ઈંગરેજ પાસ કીપરથી ખંજાલી ભાશામાં નીતીકયા તથા સોરેજાંજ છુક રચી બાહર પાડી. પણ રધાકંત ઉબ જે વારે જાણીતો અને માનવંતો થયો તે જોના સંસ્કરત ભાશાના મોજ કાશ જે સઅદ કલમદરમને નામે જોલવાય છે તેથી થયો. જોની બનાવટમાં પો તાની જાંદગીનો મોજો ભાગ એજે રોડીઓ અને એ થીજ તેની પુરનીજ વીદીઆની ઈઆદગરી રેકો. એમાં સંસ્કરત ભાશાનો અપાગ જોયો એકો કરે એ છે અને તેની સમજ જોરી રીને આપી છે તથા તે ની રચનામાં એકો મેહનત લાવી છે કે સંસ્કરત મી ખનારને ઘણીજ સગવડ પડી આ વીના રેહજ નહી. એથી વીદીઆ અલીઆથના શોખીઓ રધાકંતના કી પકારી થયા છે, અને યુરોપની બનેલી સોસાપડીઓ તે કીપકાર માનવામાં પેહરી હતી જો, વલી રૂશી આનાં સાનસાહ નીકલસ તથા ડેનમારકના બાદશાહ

૭ માં ફરેડરીકે રાધાકંતને ચાન મોકલી આપી હતી અને આપણી માનવંતી રાણીએ પણ એક ઊમદા સુતાનો ચાન મોકલી આપી હતો જેની એક બાજુએ તે નામદાર નુ ઘડ અને બીજી બાજુએ “હર માજેસરી કુવીન વી ક્યોરીઆ તરફથી રાજા રાધાકંત બાહુદુરને” એવા અક્ષરો ફેંટરીયા હતા.

રાજા રાધાકંત સ્ત્રી કલવણીના શયન સારી પેઢે સમજતા હતા પણ નીશાલ કરતાં ઝાનાનામાં સ્ત્રી જોને શીખવવી એવો તેનો વીચાર હતો. સ્ત્રી શીખ સા વીધયક નામનુ ચોપાનીકી બનાવવામાં પણ એ ને સુકલ ચોસાયટીના પંદીતને મદદ કરી હતી. એ ચોપાનીકી સ્ત્રી કલવણીની ખુશી અને શાસના ફરમા નને અનુસરતીછે એવું જણાવેછે.

ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૩૫ માં જોને જસ્ટીસ આવ ધી પીસ તથા આનરેરી ગ્રેજસ્ટરેટ ઠેકવામાં આવીઓ હતા. ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૩૭ માં ગવરનર જેનરલે જોને ખીલાત બખશી અને રાજા તથા બાહુદુરનો ખીતા પ્ર બખશીઓ.

ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૪૮ માં આ લક્ષા માણસની બી ધર એવી બાબત આવી કે મોહનપુરમાં ઝગડો ઘણો તે જોની ઊશકેરણીથી હતો. એવું એના એક દુશ્મ ને જાહેર કીધાથી રાધાકંતને મોઢીમાં પડેજ રાખી ઓ અને નેકે જામીન આપવા માગીઓ તોપણ ગ્રેજસ્ટરેટ તેને છોડીઓ નહી, પણ નીઝમત અદાલતના હુકમથી જામીન લઈ છુટે કીધો. તેની સા મને શાખેસી પડવાથી શેસનમાં તપાસ થઈ જ્યાં એ નીરદોસ થયો અને તેથી સરવેને ખુશી બીપલ. ખંઝાલાના ડેપીઊટી ગવરનરે જોને મુખારકબાદી આ પવાને પેતાને ઘર બેઠાવીઓ હતા.

જારે “સયાર આવ ઇનડીઆ” નો ખેતાબ આ પવાને પેહલો હુકમ થયો તેવારે ખંઝાલો ઘરહસયોમાં એખલા રાધાકંતનેજ “નાઈટ કમાન્ડર” નો ખેતાબ મલીએ.

રાજદરબારી બાબતમાં પણ એ સુધારાવાદી એની સંજમાં હતો. નેકે પેતાનાં વીચાર એવી બાબતપર ઘણા મજબુત નહી તથા રાજ ચલાવવાના નીચમ તથા કાપદાપર પોતે ઘણું ધીઆન નહી આ પેહું તોપણ પેતાના દેશીઓને કલવણીમા તેમજ રાજદરબારી બાબતમાં આગલ વેધલા જોવાને ખંતી હ

તા. એ “લાન્ડ હાલ્ડરસ અસોસીએસન” તથા “બે નગલ બરીડીશ ઇનડીઅન અસોસીએસન” નો એક સભાસદ હતો. અને છેલ્લી સભાનેતો ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૫૧ થીતે પેતાના મરણ સુધી સરનશીન હતો. એ સભા હમણા બરીડીશ ઇનડીઅન અસોસીએસનને નામે એકબાજેછે; અને એના મરતીકીકની વખતે એ સભાએ પેતાની દલગીરી જણાવી એનો મોટો ઊપકાર માનીઓ હતા.

ઘરમની બાબતમાં એ પેતાના બાપીકા જુના ઘરમપર ચુકત હતો. તેની રેવાજ રસમોને મોટું માન આપતો હતો, અને આવો મોટો માણસ જે બીજી બાબતમાં પેતાના દેશીઓનુ લજુ ઇછનાર તે કમકમાટ લરેલો અને આદમી જાતને હીનપસતી લગાડનારી સતીની કીરીયા કલુવ રાખતો હતો. જારે એ કીરીયાનો નાશ કરવા “લાન્ડ વીલીઅમ બેન ટીકે” હુકમ કીધો તારે એણે ઘણી જોસતેજોથી “ઘરમ સમા” ની મદદથી એક અરજ તઈઆર કરાવી અને વેક્ષત મોકલાવી. એ વખતે રાજા રામમોહન રાય વેક્ષતમાં હતો અને તે અરજ નાકલુમ રેહકા થી તે ખુશી થયો. તેમજ હાંકુ ઘરમમાંથી વટલી કરીશચીઅન થનારાને પેતાનો વારસો હીસતો મહે જોવી રીતનો ધારો પસાર થયાથી રાધાકંત તેની સામ ને થયો, પણ તેમાંથી હાર ખાધી.

ઘરમના વીચારો એનામાં ફેટલીક વખતે સુ ઘરેલા વીચારો સાથે મક્કતા ન આવતા તે છતાં એ શખસ નરમ મીઝાજનો, અને મોટાં દીક્રો હતા એ ને જ્યો એની સાથે કામમાં પડતા તેજો એને ચાહતા હતા, દલીદર લોકોને મદદ કરવાને એની કીયલીનુ મોહ બોલકું હતું. જાતે વીદીઆનો શાખી, એટલું જ નહી પણ બીજા ચાલીઆશીઓને મદદ કરવાને તઈઆર હતા. તેની સખામતનો એક છેલ્લો દાખલો આ છે. જરમનીના ક્રકટર સીકીરસે રાધાકંત ઉગને અરજ કીધી કે સંસકરીત ચોપડીઓ રાખવાને રૂ ૪૦૦ થી રૂ ૫૦૦) મને મદદ જોઈએછે. એ માનવંતો શખસ જે સંસકરીત બાશાના વધારામાં અતીશય ખંતી હતો તેણે મોટી ખુશી સાથે રૂ ૪૦૦ ની મોટો મોકલી એ નાણાની લેટ કલુમ રાખની વખતે ક્રકટર “શીડી ટસ” આવી રીતે સમાપત કરેછે. “ઈશવર તમારું સંરખણ કરો, તમને તંદોસ્તી તથા સુખ બખશે.

અને આ દુનીયાનો મોટો કીરતાર મને એક તક બાપ થઈ જાય તો તમારી મામાને અઘણીત નથી એવું સાબિત કરી શકું.”

એકસંપી ધંધાદારી મંડલીઓ.

આદમી જેમ જેમ સ્થાનમાં વધારો કરતો જાય છે, તેમ તેમ આપઅપતીઆરી વધારે ચાહે છે; ગુલામી અને કંગાલીઅતનો વધારો ધીકાર કરે છે; ગુલામી તની સાંમને વધારે થાય છે, હીમતથી પોતાના હક માંગે છે, અને મંત્રની મીસાલ કામ કરવાને ના પાડે છે. પર્ણસા અને શરીરના બળની દરકાર ન કરતાં, મન શક્તી તથા કારીગરીથી સ્વરસેને એકસરખા ગણે છે. પણ અસલથી ચાલતા આવેલા રેવાજ તેની આડે આવે છે, અને જેટલું તે ચાહે છે તેટલું તે કરી શકતો નથી.

અસલની તવારીખપરથી આપણને માલમ પડે છે કે દરેક આદમી પોતાની કામમાં નીચો કે ઊંચો વગ ધરાવતો હોય, પછી તેના હેકરાં પણ તેજ વગ સાચવતાં હતાં, જેથી જે ધંધા બાપ કરે તે દીકરાને કરવો પડતો હોય. અને એવી રીતે હાલુકાવાન નો જે મુખીઅ વેરો—જાત—તેનું બી રોપાયું હતું. બીજી પરબાજીમાં જાત નીકલે જવા લાગી અને પછીસા વગ ચલાવા લાગે, આસતે આસતે એ વગ એટલો વધી ગયો કે આદમ જે ખોદાનું સજીવો ઊંચા મા ઊંચું અને કાહપણ ભરેલું પ્રાણી તે ગુલામગીરી માં આવી પડીગયું. પર્ણસાવાલો સાહેબ થયો, અને ગુલામીસા હેવાન બનીગયો.

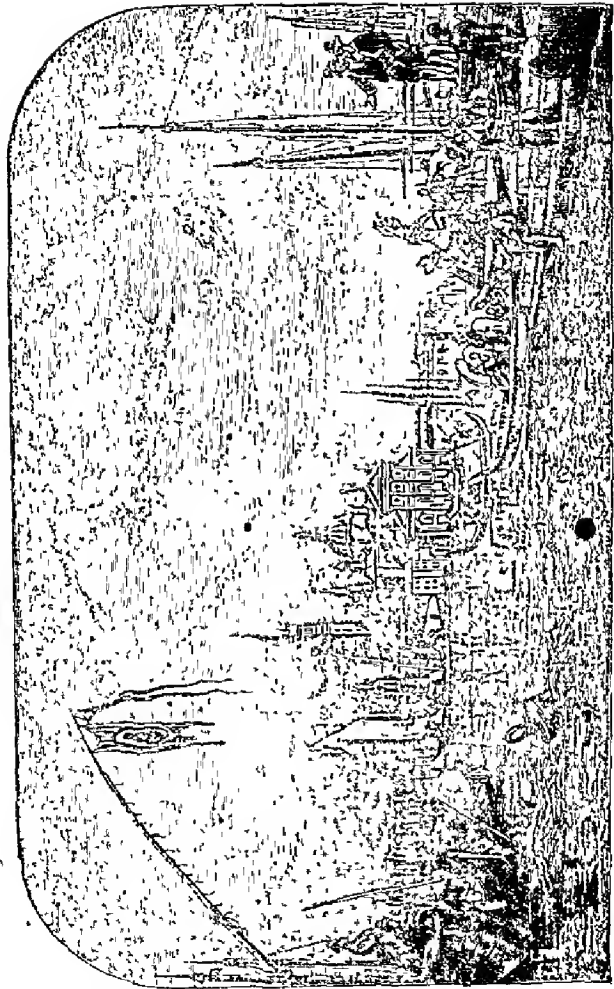
જેમ સ્થાનના કુમલાં કીરણ પ્રકાશવા લાગ્યાં, તેમ ગુલામગીરી દુર થતી ગઈ, અને મજુરી અને તાબેદારીએ તેની જગ્યા લીધી. એથી આદમી હેવાનીઅ તમાંથી છુટ્યો અને હંદગીની હેજગારીમાં નો સુખ કાઈ શખસના હુથ તલે મેલવવાની આશા ધરાવતો હોયતો તેને પોતાનો ધણી કરવાને મુખતીઆર થયો. પણ એટલી છુટથી તે મુખી કેમ ગણાય ?

હમણાં યુરપમાં એથી વધારે છુટ—એટલે આપઅપતીઆરી તથા સંસારો સુખ મેલવવાને મજુરી અને કારીગરો દર વચ્ચે ઊપાય લેતા જાય છે. એ માનો મુખીઅ ઊપાય “સટરાઈકસ” અથવા હડતાલો પાડવાનો છે. નો એક વરગના મજુરો પોતાની ફરી

આદમી દાદ નહીં મેલવી શકેતો તેઓ એકદમ એકસંપીલા થઈ કામ કરવાને ના પાડે છે; અને પછી એવું બને છે કે તેઓના શ્રેષ્ઠ અથવા તેઓ પોતે હેકાણે આવે છે તાંહાંસુધી કામ બંધ રહે છે. એવી વખતે દેખણું છે કે સેમે જેઓ દોલતમંદ હોય છે તેઓના કરતાં મજુરોને વધારે ખમડું પડે છે. પણ સેમેની સામને પુરતી હરીશાઈ કરવાને મજુરો અને કારીગરો એકસંપીલા થઈ દરેક વરગને લગતી “સોસાયટી” અથવા મંડલી ઊભી કરે છે જે “ટરેકસ યુનીઅન” ને નામે જાણાય છે. એ મંડલીમાં જે શખસ સામેલ થાય છે તે દર અકવાડીએ અથવા મહીને કંઈ લવાજમ આપે છે અને તે મંડલીના કાયદા પરમાણે ચાલવાને બંધાય છે.

એ મંડલીઓ કેવાં કદની હોય છે, તેનો વીચાર આજે દાખલાપરથી મલશે. સાંવાનું કામ કરનાર “એનજીનીઅરસ” ની મંડલી જે સજીવો મોટી ગણાય છે તે ૨૩,૬૦૦ શખસોની છે જેમાં વરસ દાહડે ૨૦૦૦ થી ૨૦૦૦ શખસોની વધતી થાય છે. દરેક મેમબર અથવા શખસ એક અકવાડીએ એક શીશી ગળા અથવા અરધા રૂપીઆનું લવાજમ ભરે છે, એ મંડલીની વરસ દાહડાની પેદાશ ૬૮૬૫ માં ૩૯,૪૧,૨૫૦ ની હતી અને મેંકમા “રીઝર્વ ફંડ” એટલેજે નુદી સાચવી રાખેલી થાપણ ૩૧૮,૬૭,૦૦૦ ની હતી.

એ મંડલીઓનું મુખીઅ કામ ચાર ભાગમાં વહેંચાયઈ શકાય છે. પેહલું, મજુર અથવા કારીગરને એવી હાલતમાં રાખવો કે જેથી તે પોતાના ધણી સાથે છુટથી પોતાના કામનો કરાર કરે કે જેથી તેની ગરીબાઈને લીધે દોલતમંદ શ્રેષ્ઠ તેની ડોકી કચડી નહીં શકે. બીજું, નુદી નુદી જગ્યાઓમાં ધંધાની હાલત ફેવી છે અને ખબર પીક તથા મજુરી મોંગી કે મોંગી છે તે વીચે તેને વાકેફગાર રાખવો કે જેથી કરી તે વધારે મોંગી શકે અથવા જોહો કણુલ રાખે અથવા પોતાનું રહેણાણ બદલી બીજી જગ્યાએ વધારે કમાવાને જાય. ત્રીજું, આબારી અથવા અશક્ત અથવા હડતાલ પાડનાર માણસોનું પોશાણ કરવું, કે જેથી ગરીબ બીચારો માણસો વાખાના ભોગ નહીં થઈ પડે. ચોથું, મંડલીના શખસોએ કેટલું તથા કેવું કામ કરવું તે વીચેના ધારા પરમાણે ચાલવાની ફરજ પાડવી, કે જેથી પોતાના વરગના નખલા મનના અથવા નખલા શરીરના શખસને ધણી હેજગારી નહીં ખમવી પડે.

मेनीम गडेर तथा तांदना रेहवासीज्मि.

એવી મંડલીઓથી ખરાબી પણ થાય છે અને જો છેલ્લી કલમ વીરો વીચાર કરીએ તો મેહનતુ તથા બળવાન શખસો પોતાથી ઊતરતી શક્તીના માણસોને માટે નુકસાન ખગે છે. વહી એવી મંડલીઓની વેલા તમાં કમીશનથી તપાસ ચાલવાથી કેટલીક કમકમાટ ભરેલી વાતો જાહેર પડી છે, જેવી કે એક ચોકસ વરખ ના મજૂરોએ હડતાલ પાડેલા છતાં કોઈની શખસ પોતાનું તથા પોતાના કંગાલ કળીલાનું સુંબરન કરવાને કામપર બચતો તેનું પુન વરીક કરવામાં આવેલો છે. તોપણ ગરીબા મજૂરને જોરાવર ધણી પાસથી પોતાના હક મેલવવાને એ જ ઊપાય છે એવું શીઆણા માણસો વીચારે છે. જેમ ગરીબ માણસોમાં કેલવણી રેલા વો પાગે છે તેમ તેમ જોવી મંડલીઓની ખરી દુર થાય છે અને થશે એમાં શક નથી. હમણા કેટલીક જે ખરાબ વાતો માલમ પડી છે તેના તીરચકાર ઘણીએક મંડલીએ કીધા છે. પણ થું “દરેકસ યુનીયન” હમેશા સુધી રકશે કે આદમી તેઓથી ખી છુટો થઈ આગલ વધશે ?

જેમ જેમ જ્ઞાન, સુરજની માફક આપણે માથે આવતું જાય અને તેના કૌરણ ગરીબ તથા તર્વ ગરબે તીર્થો એકસરખી રીતે પોતાના બર બાહર પેસારો કરશે, તેમ તેમ આદમ વધારે છુટો થશે. તાજેદારી તથા મજૂરી એક દરેકે મેલશે, પુંખત આપઅખતીઆરીના છાંયા તલે પોતાનું બળ તથા મન કસશે અને જે સાહેબે તેને બંનાવીએ છે તેને મથન કરશે. હાલ તરત મજૂરી અને તાજેદારીથી એક પગલું આગલ વધવાની તપાસો ચાલે છે. એમાંની એક એ છે કે રોક અને ચાક રતું નાનું તોડી ભાગીઆનું નાનું ખંધાય છે. જેઓ દોલતમંદ છે તેઓ પોતાના પર્ણાથી અને જેઓ કારી ગર તથા બળવાન છે તેઓ પોતાની શક્તીથી ભેગા મહી નશા લાપક કામ કરે છે. થોડાંક કારખાના હાલ ચાલે છે જેમાં પર્ણાવાલો ઘણી પોતાનું નાણું રોકે છે અને મજૂરો પોતાના વખત રોકે છે. ગરીબ માણસને તેની મેહનતને કીધે થેકેલું લવાજમ મલે છે પણ તે શી વાજે નશા તથા નુકસાન તેનો ભાગ હાય છે. એમ થયાથી, દરેક પોતાનું કામ સમજી દીલશે એથી મેહનત કરે છે અને પોતાને માટે પોતે તથા સરવે ભાગીદારો—એટલે મજૂરો અને સેક મહીને—જે ધારા ધરીયા છે પછે તેને માન આપે છે. એ રીતથી આદમી, સરખા

હક અથવા આપઅખતીઆરી ભોગવે છે અને કોઈ કોઈનો ચાકર કેહવાતો નથી. વહી કામ ઊલટથી થાય છે અને દરેક જણ પોતાનું મન નવી શોધમાં લગાડે છે.

વેનીસ શેઠર તથા તાંહાંના રેહવાસીઓ.

આ એકવાર નામીયા શેઠરનું ચીન પાસેનાં પાતા ઉપર આપીલું છે અને તેને લગતો એક પારસી યુસાફર જે શને ૧૮૮૩ નાં વરસમાં પોતાની યુસાફરીમાં એ શેઠર જોઈ આવેલો હતા તેની યુસાફરીની દરરોજની નોંધ મધેથી શને ૧૮૮૬ નાં રાસત જોફતારમાં પરગટ થયેલો જાણવા એમ અને તારીફ લાયક હવાલ હોય એ નીચે ઉતારી લીધે છે.

તા. ૨ છ તથા ૩ છ અક્ટોબર સને ૧૮૯૩ અને શુકર તથા સતીવાર. વેનીસ. મઈ રાતનાં હમો અત રે આવેલી પોહાંચીઆ, તારે રેલવેની ગાડી મધેથી ઉતરેલા પછી હોટેલમાં નવા સાઈ હમોને ગાડી કરવી પડીતી નહી, ઈઆ પગે ચાલવું પડીલું નહી, જે કોઈ શખસ પોતાને સથેતા નતમારો વેનીસ શેઠરમાં કાઢાડેલા છે તે પછી ગાડી તે થું ચીન છે, અને તેમાં થોડા તે કેમ જોતરાતા હશે, હવું સમજી શકવાને નથી. વેનીસ શેઠર ફુનીઆ નાં તમામ શેઠરોથી જુદીન ટપની બાંધણીનું છે. તેમાં મોટાભાગીની જગોએ સમુદર છે, અને ગાડી અથવા ગાડાંઓ તે રેકોંલે “ગાનડોલા” નામના મજવાઓ કરે છે. રેલવે માંથી ઉતરેલા પછી હમારો “ગાનડોલા” એક મોટોટા મોટોલાખા તરતે ગમેએ, પછી એક નાંધવા લીધી તરફ હેરીંગ લીધું, અને જેમ બંદર મધે વાંહાણ ઉપરથી મજવામાં બેસી કીનારે આવેલોએ તેમ હોટેલનાં દરવાજાની પગતીને અડકીને તે ઉભો. વેનીસ શેઠર નાંધવા સાંકલા ટાપુએની ઉપર હેવી રીતે બાંધેલું છે કે તેમાં ચાલવા હાલવાનાં શરેઆં મ રસતા બાંધવાની ભેગવાઈ બની આવતી નથી, તોપણ દરેકેક થતો પાછલી તરફ ઈઆ જાણુએથી એકથી તે બે વારની મોટાલી થોરી ઈઆ પગતીએ રાખવામાં આવેલી, તે રસતેથી થોડો પગે ચાલી જાય છે, અને સાંકલા અથવા નાંધવા મોટોલા મધેનાં એક જાણુનાં ઘરમાંથી નીકળીને શામળેની જાણુનાં ઘરમાં ને જવું હોએ છે તે થોડે થોડે છેટે નાંધવા પુરો બાંધવા હોએ છે, તે ઉપર પાઈને નવાએ છે. વેનીસ મધે માણસોને કરવા હરવાને સાઈ ચાર પાંચ વીં થા નમીન નેટલો એક બાગ છે અને “સેંટ મારક” નામ ના એક યુસાનમાં ચોક છે, તે ચોકમાં અગર ચારા—ઉભા પંદર પચીસ ફેરા ખાધા હોએ તો અલગલ એક માઈલ ઈઆ મોટોટા કાઈલની મંબલ થાયે; પણ તે સોવાએ પગને કસત આપવાની જગો એ શેઠરમાં બીજી કોઈ નથી, અને યુસાફરો મજાખરીથી કહે છે કે જો માણસને ચાલવા હાલવાનું કાંઈ નહી તેને રેહવાને સાઈ વેનીસ જોવા બીજી યુકાં મેળે નથી.” તેહને એક ઈઆ મધે માણસોનાં હલેસાં વાલો “ગાનડોલા” થોડા ખરબે નરમ બીજાનાં ઉપર લે શરીને એક યુકાંમધી બીજી યુકાંમે લઈ જવાને તઈઆર છે. વેનીસનાં થોડોનાં જોવામાં ગાડી અને થોડા આવતા ન

થી, એટલું જ નહીં પણ ખેતરોમાં અનાજ તે કેમ પતો હશે, તે પણ તેઓ જાણતા નથી; કોઈએકે ઉપર કહેલી નોંધ લી વાડી સીવાયે બાગ ઈયા ખેતીવાડીને લાગે એ શેઠરમાં એકું જમીનનો ઉકરો રહેતો નથી. એ શેઠર ઘણું પુરાતન જમાનામાં જરે નંગડી લોકો ઈટલી દેશ ઉપર વારે વાર ઉતરી આવતા હતા તારે માતબર લોકોનાં સંભાવને કીજે “આડરીઆડીક” સંયુદ્ધનાં એતર નાંકાં ઉપર દરીયા મધે બાંધેઆમાં આવેલું હતું. એ કારણસર એ શેઠર વસાવનારોએ આસપાસ દરીઆવધી પેરાએલો એકું મોઢોટો નીજીનનો ઉકરો મલી આવેઆતો નહીં, તેથી તે એએ આવેસરે ૫૦ ઘણું નાધવા નાધવા ટાપુઓ નેએ એક બીજીની પાસે આવેઆ હતા તે એ કારણસર પસંદ કીધા હતા. કેલવાએક ટાપુએને તેએએ પુરણીથી એક બોજ સાથે ચેલવી દીધા હતા, અને બાકી રહેલી પાંછીની પાડીએને તેએએ મોઢોલાઓ તરીકે કાંમે લગાડીને ગે એઆ પાંછીની અંદરથી ઉગતાં હુએ હુની પરકારે નેના અજુએ ધરો બાંધી લીધાં હતાં. પાંછીના મોઢોટામાં મો હોટો મોઢોલો “ગરાંડ ક્રેનાવ” ઈયાને મોઢોટી નેઠરને નામે એલખાએલે, તે કોઈ કોઈ જગેએ આવેસરે ૧૦૦ વાર ધુધી મોઢોલો, બાપીની ગડી શું થીએ કોઈ એટલી તો સાકડી હોએલે કે મે નાધવા “ગાનડેલા” એક બીજને અકડેઆ વગર પસાર થઈ સકતા નથી. “ગરાંડ ક્રેનાવ” મધે સઘથી મોઢોટાં ઘેરો અમે મોઢોટો જોવામાં આવેલે.

વેનીસ શેઠર એકવાર દુનીયાં મધે ઘણી મોઢોટાઈ ધ રાવતું હતું. એટીઆ, અને ઉઠરોપખંડો વચેના વેપાર એ શેઠરની મારફતે ચાલતો હતો, અને વેનીસનાં સવતંતર રાજની દરીઆઈ ફેન આસપાસના યુલકો જીતીને કી ખતી છુટ વેનીસમાં લઈ આવતી હતી. ને વખતના અ ખીર લોકોના તથા માતબર વેપારીઓના સેકડો મોઢોલો આ ને “ગરાંડ ક્રેનાવ” ઉપર જોવામાં આવેલે, તેમાં કેલવાએક ની બાંધણીના સંજેમરમર પુચકલ કાંમે લગાડેઆલે, અને બાંધણીની રોનક ગરીષ તથા અરખ લોકો ઉપરથી લીધેલી જ છાએલે. એ મોઢોલોના બાંધનારા પછીએનાં કુટુંબ આને ગુંમ થાઈ ગએઆંલે, ઈયા પડી ભાગાં. “હોટરેપ” હોટરેપ” ને મધે હું ઉતરેઆ હતા તે અસલમાં કોઈ અજી રતો મેલેલ હતો. બીજન ઘણાંખરા મેઢોલોના પણ એન મો આવેક આને હોટરેપો કાંડીડેલાં, તથા સીપાહીએને કીજે “મરાક” દાખલ ઈયા મોકી તરીકે કાંમે આવેલે. વેનીસની મોઢોટાઈ આવે તમામ પડી ભાગી. કેઠાંલે કેઠાં લે મેકાર અને ચીયેરેહાલ તથા બીજા ભાગતાં ખાણસે ન નરે પરે. ને શેઠર પોતાની મોઢોટાઈ ખોઈ મેસેલે, તેમાં રહેનારાં માતબર કુટુંબોની બીજ ઈયા તરીજ જોલાદની અવસથા ઘણી દયેઆ ઉપઅવનારી થાએલે, તેવાં આખ રૂવાલાં પણ લામારીમાં આવી પરેલાં કુટુંબો વેનીસ મધે થ છાંલે. સેટ મારક નામના મોકમાં આગલા વખતમાં કરો ઉપતીએ ભેગા થતા હતા, અને મહુને નજીવેઆમાં આ વેલેલે કે આજ જુન વરસની યુદ્ધમાં પણ એ જગેનાં “કાકું” (આરાસતગાના યુગમ) આગલ દર સાંહાંનના હ જરો ખાણસેને મેલાવરો થતા હતા, અને તરેહુવાર ખેલો થતા હતા; પણ ઈસવી સને ૧૮૫૯ માં ફ્રાંસની મદત

થી વીકર ઈમાનુઅલ આશરીઅન લોકો પાસેથી લાખખ રડીના પરંત લઈ લીધા; તારખાદ વેનીસમાં બલવે ઉડનાની ખાસતીને લીધે ને મોઢોંખાં માતબર કુટુંબો શેઠરમાં બાકી રહેઆં હતાં તેએ પણ શેઠર હોડીને નીકડી ગએઆંલે. “સેટ મારક” ના મોકમાં સાંહાંન પછી સારી રચનાં આ હારા જોવામાં આવી હતી. લોકો કુકાનોની બાહર મેસી ને કાકી પીતા હતા, ઈસલીઅન એારતો તાંહાં આરીને ગાએન કરતી હતી, પણ લોકો માતરે વંચલે વાંધેના હતા, અને આગલા વખતમાં નેએ દખ્ખા ભરેલો અને ગીચ મે લાવરો થતા સાંહોલેઆમાં આવેઆ હતા તેવો હતા નહીં. વેનીસના લોકો આશરીઅન રાજ ઉપર ખેરીલેલે, તેમાં, ક સો સંધે નથી, અને ખરૂ ઈયા ખોટું તેઓના શેઠરની પ ડી ભાલેલી હાલતનો કાકો તેએ આશરીઆની સરકાર ની ઉપર મેલેલે. વેનીસમાં તમામ વસતી ભાએએ એક લા ખ જીતી હશે, પણ લોકો બલવે નહીં ઉડાવે એટલા મા ટે આશરીઆની સરકારનું ૨૦ થી તે ૨૫ હજાર માણ સોનું લશક જલકુ શેઠરમાં તથા આસપાસના ટાપુએ ઉપર પડી રહેલે, અને એક ટાપુ ઉપર આશરીઆનોએ તોપો હુવી રીતે મોડેલેલે કે કાઠળી તોફાંન થાએતો તેએને શે ઠેર ઉપર તુરાત મારો કરવાને કાંમ આવે. શેઠરની મધે તને કાંઈ સામાંન સુખાંન વેમવે હુએ ઈયા હુવીન બીજ નજર હોતે તે રીવાએ કોઇમી આશરીઆન સીપાહી શા થે વાતમીત કરવાનો ઈયા દોશતી રાખવાને હુકમ નથી; અને કોઈમી રાખસ સરકારની સાંમજે કાંઈ મોલેઆતો તેએને ગુપચુપ પકડી લઈ જઈને અંધીઆને નાએલે, તાંહાં મહીનાના મહીના તુલક માણસો વગર ઈસાદે પડી રહેલે. એક માણસ થી નવાલો નહીં, ખવાએ ઈયા નહીં પાછો કહડાએ તે માકે આશરીઆની સરકારથી વેનીસ ઉપરની હુકમત નહીં હોતી તી કે નહીં સારી પરકારે રાખ થઈ સકતું ઉઠરોપ ખડમાં આશરીઆ વીસે હુરી ફરીઆદલે કે એ રાજ તમામ પુ રાણાં અમલદારોથી માએલે; તેએથી નવી રીત પરમજી અને સેમા જુનમ રાજ થાઈ સકતું નથી, ઈયા લશકરી કારોખર આવી સકતો નથી, તેમાં ને કોઈ પરગણાનાં લો કે આશરીઅન નથી તેએ એ રાજથી ખેરીલે, અને લશકરી બાજતમાં મોઢોટા લશકર છતાં આજ એઆ વ રસની વાત ઉપર આશરીઆની ગરૂરી ફરાસે તદન તોડી પાડી હતી. ખેરીલ રમજીતનો હુકમ નખલેલે તે હાલત વેનીસ મધે આજ જોવામાં આવેલે, અને સઠ કોઈની ખા તરીકે કે જુન યુદ્ધમાં વેનીસ હાખલાનાં કરતાં વધારે તો રાજ થઈ નસે, ઈયાએ આશરીઆની સાહેબી તે ઉપ થી નીકડી નરે.

વેનીસ મધે ને કાંઈ જગાએ જોવા લાએલે, તે મધે દેવલો યુખીઅલે. હોલત ગઈ પણ દેવલો રહેલાં; અને એ દેવલોની કારીગરી તથા તે માંડેના સીંગાર આખલે નેહએલે તો વેનીસનાં લોકોને પોતાની લામારી જોવાથી કે રહું કુંખ ઉપજતું હસે તેહુના ખેઆલ થાઈ સકેલે. વેની સ મધે “સેટ મારક” નું દેવલ સઘથી મોઢોટું અને ના બીજું ગણએલે. એ દેવલ આવેસરે ૮૦૦ વરસનું પુરાણું છે, અને તમામ સંજેમરમરથી બાંધેલું, એટલું જ નહીં પણ અંદરનાં થાંબલાં અને તે સાથે સીંગારથી સંજેમરમ

રના તથા બીજા કીમતી પથરોનાછે. સંગેમરથ ઉપર કો
રતી કાઢાડેલાં ચીતારો તથા નળી અને કંદરાઓ અને
બીજાં નજોએ દેહાણે દેહાણે નકશીકાંમ એટલુંતોણે કે તે
જોતાં મહુને ઘણી વખતે હુવું લાગેડે કે વ્હાલેલી નકશી
લાકડાં ઉપર કીમતી હોયોનો મોઢાંટી ફેલત ખરમાએ, તારે
કડણ પથર ઉપર કોતરતાં ફેરવે મોઢાંટી દાવ લાગે હુસે.
દેવલની જમીન પણ સંગેમરથની ખતાવીએ પણ તેડેની
સપાટી એકસરખી નથી, પણ દરીઆનાં મોગાની માફક
ઉમા નીમી ખતાવીએ. દેવલની અંદર આરકાં વાણું મ
થાણું તથા દેવાલો શુનેરી નકશી, અને ચીતારોથી ભરી કા
હેણુંછે, અને તેઓનાં સઘળી તાજુળ થવા નેજા "રોમન
મોશાઈક" નાં ચીતારોછે. એ મોઢાંટાં ચીતારો સાધારણ
ચીતારોની માફક ચીતારોનાં નથી; પણ આરીક આરીક તરે
હુવાર રંગના પથરના કટકાઓને દેવાલમાં હેવી રીતે નજી
લીધેલાછે કે તે પથરઓની જડત ચીતરોના આકાર ઉપ
જાણેછે. દેકામાં રંગ લગાડેઆની નજોએ રંગીન પથરા
દેવાલમાં ચીણી લઈને તથાવીરો અને આકારો ઉપજાવેઆ
માં આવેઆછે, કે જે ચીતારો જાંડા તુગોક દેવાલો સલાંમ
તણે તાંહાંજુરી ગુમ થવાની ફીકર નથી, એ "રોમન મો
શાઈક" ચીતારો ઘણુંકરીને ઈસાઈ ધરમની તવારીખમાંથી
ઉપજાવી કાઢાડેઆછે. તે તેઓની બનાવટ ખરેખર અ
જાણેજ સરખીછે. એ સીવાએ બીજાં સરસતા દેવલમાં
ચીતારો નાખીયા કાસીગોની કપમથી બનેલાં એ દેવલ મ
થે જોવામાં આવેછે, પણ તેઓની સંખીઆ નાહાણ ન
થી. રોમન કાયોલીક ધરમનાં રવરઆ પરખાણે આગસા
ધાઈ ગમેલા આધારીઓ તથા ભગતોનાં હાથ, તખ, બા
લ, લોહી, અને હેવીન બીજાં જનસેના. સંગરહ આ દેવ
લનાં એક ઓરડા અથે રાખેલોછે. નેપોલીઅન બોનાપાર્ટે
ઈસવી સને ૧૭૯૪ માં વરસમાં જરે વેનીસ લીધું હતું
તારે એ દેવલ મથેથી કેટલાંએક ચીતારો તથા એ દેવલના
દરવાજાને મથાલે ચાર શુનેરી રંગના ઘોડા અને એ વગે
રે બીજાં કેટલીએક ચીજો તે પાર્સી લઈ ગયેઓ હતાં,
પણ નેપોલીઅનનું રાન પડી ભાગા પછી સને ૧૮૧૫ આ
એ સંગઠી હતસો વેનીસ ખાતે પાછી એકલવામાં
આવી હતી. એ ઘોડા દેવલ અથે પેસતાં બાહરની બા
જુએથી દરવાજાને માથે જોવામાં આવેછે, અને ફેરેછે કે
વેનીસના લોકો ઈસવી સને ૧૨૦૫ નાં વરસમાં ઈશઠમ
મોલથી તે લુટી લઈ આવેઆ હતા, અને પોતાના આ
મોઢાંટાં દેવલને સીંગાળ આવેઓ હતા. એ પરખાણે બી
જા ઘણી નેપોલી ચીજો વેનીસીઅન લોકોએ પોતાના સા
રા વખતમાં આસપાસના યુવકોમાંથી લઈને પોતાના શેઠર
ને સોભા આપી હતી, પણ જરે તેઓનાં વખત નજોએ
આવેઓ તારે નેપોલીઅન બોનાપાર્ટે એ ચીજો તેઓ પા
સેથી છીનવી લઈને પારીય શેઠરને મોઢાંટાઈ આપી હતી,
પણ પાછલથી એ માહેલી ઘણીખરી ચીજો પારીયથી વેની
સ ખાતે પાછી આવી હતી. એ દેવલની સાંમણે ૨૦૪
ફીટ ઉંચે ઘોટના એક મીનારોછે.

"સેંટ મારક" નાં દેવલ સીવાએ "સેંટ બકરી"
નું દેવલ, "માડલનડલા શાણું" નું દેવલ, "સેંટ જન,"
અને "સેંટ પાવ" નું દેવલ, "ફોર્સી" નું દેવલ, "રી

ડીમર" નું દેવલ, અને એ વતરોગ બીજાં એક બે દેવ
લો મેં જોયેઆં હતાં. "સેંટ મારક" નું દેવલ નેજે સ
ઘલાંથી સરસછે, તોપણ એ બધાં દેવલો જોવા લાએકે.
તેઓ ચીતારો અને નકશી અને શુનાકાંમ, અને એ વગેરે
બીજાં તરેહવાર સીંગારોથી ભરપુરછે, અને વેનીસ શેઠરમાં
એક સને રાવતની રેલડેલ કેટલી બેહુદ હતી તે એ દેવલો
જતલાવી આપેછે. "રીડીમર" ના દેવલને લગતું એક
"કાનવેનર" (મથ) છે, જાંડાં સંસારને તીઆગ કરીને
"માનક" લોકો બોદાતાવાની બકનીમાં પોતાના શંકરો
વખત ગુજારેછે. એ "કાનવેનર" ના શેઠરએક લામ જે
વાની મહુને પરવાનગી મઝી હતી. તેમાં રહેનારા "મઝ
નક" લોકો રેલત ફનીઆ થઈ તજા દઈને તપકરીના "ર"
ગના એક મોઢાંટી નજો પેહેરેછે, અને પગમાં આપણી ત
રફના ખરાડા લોકોની માફકના ચપલ લ પેહેરેછે. વેરાગી
ની માફકના એ રાખસોને આરડાઓમાં અને ખુશ્ખીઓમાં
ભરાઈ માથું નીચું વાલી હાથમાં કાલા ઘણાંની તસખી લ
ઈ બંદગી કરતાં મેં જોયેઆ હતા.

દેવલો સીવાએ વેનીસના આગસા હાકમે ને "ડોન"
ને નામે જોખખતા હતા તેઓના મેહુલ ઘણે જોવા લાએ
કે. એ મેહુલની એક બાજુ ઈટરડીથી બાધેલી, બાકી
ના ભાગ સંગેમરથનાછે, તેહની બારીઓ એન પથરોનાં
આરકાથી બનાવેલીછે. એ મેહુલમાં અંદાથી મહુડવાની
સીડી મોઢાંટી અને તાખીથી ગચ્ચાએ. તાંહાં આગસા
વખતનાં ૭૦૦૦૦ ફક્તરોનું એક કીમતી પુરાતપખાંતુંછે.
પરધવીના આકારના બે તાણુ મોશા એ નજોએ, જે આજ
૩૦૦ થી તે ૪૦૦ વરસની વાત ઉપર બતાવેઆમાં આવેઆ
હતા, અને તેન બાનામાં જોલાલ વીદેઆનો એલમ ફેરો પ
રસીધ હતા તે એ મોશા ઉપાંથી દેખાઈ આવેછે. એ મોશા
ઉપર મેં "યુઝર્" નું નામ સોધીડું પણ તે મલેડ નહી,
કલકતાનું નામ પણ મલેડ નહી, પણ આપણી તરફનાં
ભરૂચ, શુરત, અને ખંભાત એ નામે જોવામાં આવેઆ
હતાં. આપણી પરધવીના એક પુરાણે મેરખી નકચો તથા
એક ચીનઈ નકચો તથા સને ૧૪૬૦ માં ફરામરોની બના
વેલો ફનીઆનો તકશો, તથા અરબ લોકોનું વતરાસાનું
એક પચાંગ, તથા જોતીય શાસતરના ગોલા, જુનાં ઘડી
આલ, ચીતારો અને એ વગેરે બીજાં કેટલીએક પુરાંણી
ચીજો એન નજોએ જોવામાં આવેછે, અને આગસા વખ
તમાં એ ચીજોને લગતા કેટલો એલમ પરસીધ હતા તે આ
પછુને જતલાવી આપેછે. આગસા વખતમાં વેનીસના શ
ન કરનારા ૭૬ જુદા જુદા "ડોન" ની તથાવીરો એન મે
હેવમાં રાખેલીછે, તે માહેથી એક ડોન નામે "મેરીના ફેલ
ઈર" જેણે પોતાની રઈએત સાથે વીસવાસધાત કીચો હ
તા તેહની તથાવીર આપી નથી, પણ તથાવીરની નજોએ એ
ક કાંચો પડે. ચીતારોને તેહના વીસવાસધાતની હકીકત બ
હર કીધી. એન મેહેલની નજદીકમાં ઘડીઆલના એક
મીનારો બાધેલોછે. તે ઘડીઆલ હજુ તુલીક માલતુછે,
અને તેની ઉપર દર પાંચ મીનીટ તખતીએ બદલાઈને
ઘાહાડાના કલાક તથા મીનીટ બહર ફરેછે, તથા તે સાથે
જોતીય શાસતરને લગતી એક તખતી પહોંચે. ડોનના મે
હેલની હેલવ એક ભચંકાર બંદીખાનુછે, તે યુથાફરોને

માગેઆપી બતલાવેઆમાં આવેછે. તે તમામ મનશુલ પ ધરનું બાંધેલુ છે. ઘણી સંકલ્પી ગલીઓમાં ઘસીને તાંદાં નવાએછે. એ જગોએ તમામ અધારી કોઠડીમાં રાખ દરબારી બંદીવાંતોને નાખતા હતા, અને દેવાલ મધે પાડેલાં એક નાંધલાં બગારાની મારફતે ખોડાં માડતા હતા. એન મેહુલની અંદરથી એક નાંધલા પુત્ર ઉપર યાદ ને બીજાં એક બંદીખાનામાં જવાનો મારગે, પણ તે હ વડાં આશરતીઆની સરકારના હસતેકમાંછે.

વેનીસના આગલા નાંબીયા ચીતારોએ જગોએ એ શેરને હુતરની આખતમાં ઘણી મોઢોરાઈ આપીછે તેઓની કારીગીરીના એક કીમતી સંગ્રહ “આકાડમી” નામની જ ગાંભી. એ ચીતારો વોસે કેટલાએક વાકેક્રાર લોકો કેહ્ છે કે તેવી ખુબસુરતી ભરેલા ચીતારો આજે બનતા નથી, એટલું જ નહીં પણ કેટલાએકની નકલ અસલ ખુબી ખુબ જ યાદ સફતી નથી, અને જે રંગ એ આગલા ચીતારો આ વાપરતા હતા અને સેંકડો વરો નીકલી ગયેઆ છતાં, તે આજે તાલે માણુ પડેછે, તે રંગ હાલમાં ખુબ યાદ ગયેઆછે. એ માંડેલાં કેટલાએક ચીતારો કાપી સા ધારણ રીતે કપડાં ઉપર પાડેલાં લાગેછે, પણ તપાસ કીધાથી તે લાકડાં ઉપર ચીતારોમાં માણુ પડેછે. ચીતારોની સામે ખુબ પથર ઉપર કોતરી કાઢાડેલાં પુતલાં પણ એન જગો એછે. “કાનોવા” નામના નામીયો પુતલાં કોતરનાર આ ન થોડાં વરસ ઉપર યાદ ગયેઆછે, તેઓની કારીગીરીથી વે નીસીઅન લોકો એટલાતા મગરુછે કે તેઓનાં મરણ પછી તેઓનાં જમણાં હાથના પોઢિયાં કાપી લઈને તેઓએ એક વાસણમાં “ઈસપીરીટ” મધે મેલી સંભાલી રાખેઆછે, અને એ કોતરણી કરનાર જે નાંધલા સલીઆપી કોતરણી નું કાંમ કરતો હોતા, તે લોકોડાંના સલીઆ પણ સંભાલીને એન જગોએ મેડેઆછે.

વેનીમ રોમન કાષાલીક ધરખનું એક અગતવું મધક ગણાતું આવેછે, અને એ વાત એ જગોએ પુરાકલ દેવ લો હાવાથી તુરત દેખાઈ આવેછે. ઘણાંખરાં દેવો આ ને બીજામ હાલતમાંછે, માતરે “સેટ મારક” નાં નામી માં દેવને સંભાલથી રાખવાને કીજે આસરતીઆની સર કારથી લવાજમ મહેલે. દરએક દેવલ ઇશુ ખરીશતની મા તા વચ્ચત મેરી, અને રોમન કાષાલીક લોકો “માડોના” કરીને કેહેછે, તેઓનાં પુતલાં વગર ખાલી નથી. “મડોના” પોતાના વાલક ઇશુ ખરીશતને હાથમા પકડીને મેડેલી જે વામાં આવેછે, તેઓને સોહાજા અને ઘોતાં કપડાં વારંવાર પેરારાવેઆમાં આવેછે, અને ઉપર ટપકે જતાં હીંડુઓ પો તાનાં દેહડાંઆમાં પુતલાં રાખેછે, અને રોમન કાષાલીક લો કો “માડોના” અને તેઓનાં બધાંનું પુણું રાખેછે, તેમાં ફેરફાર દીસતો નથી. “મડોના” નું પુણું દેવલ મધે જોવા માં આવેછે, એટલું જ નહીં, પણ જેમ હીંડુસંધાંમાં પીપ લાનાં ઝાડની નીચે અને જગો જગોએ હુતુમાન ઇમા બી જ પથરાનાં પુતલાં જોડવેલાં દીકામાં આવેછે, તેન માંકક વેનીસ મધે મોઢાલાઓને ખુણે ખુણે અને કોઈ જગોએ નાંધલી ચોરડીઓમાં એ “માડોના” ના પુતલાં મુકેલાં મા હારા જોવામાં આવેઆં હતાં. કોઈ જગોએ દેવાલમાં નાં

ધલી કાચની બારી બતાવીને તેઓની અંદર એ પુતલું મુકે લું જોવામાં આવતું હતું.

ઈટાલી દેશમાં જે મુશાફર ફરવા નીકલે, અને તે મુશાફરે ઈંગલંડ અને ફ્રાંસ આગમનથી જોએછું હસેતા એ દેશના લોકો ફરેય તથા ઈંગરેજોનાં કરતાં કેટલા ઉતરે તાછે તે તેઓને તુરત દેખાઈ આવવે. ફ્રાંસ અને ઈંગલંડના જેટલી ઈટલીમાં દેવલ નથી, અને લોકોની જડકડપ, અને અંગસકતી પણ યોધી માણુ પડેછે. ગામેતમાં ઈટલીઅન લોકો ઘણાં વખણાએલાં જણાએલાં, તેમ મા કક ચીતારોમાં અને પુતલાં કોતરવામાં તેઓની કારીગીરી ની જરોમર બીજાં દેશો આવી સફરમાં નથી. ઈંગરેજ ઈ આ ફરેય મરહુસોને ઈટલીઅન ચીતારોથી પોતાના દે વાંનખાનાં સંજારવાં હોએછે તેા તેઓ માઈલાન તથા વેની સ મધેનાં નામીયા ચીતારોની આખી ઈમા તે માંડેલા થો ડા ભાંગની નકલ કરી મંગાવેછે, અને એ નકલો ઘણી શા રી રીતે અને તે સાથે સસતી કીમતે ઉતારી આપનાર ચીતારોઆ સોહલથી મલી આવેછે, અને ફેરલીએક નકલો નેા જયો સદા વેચવાને મુકેલો જોવામાં આવેછે. ઈટાલી અન લોકો જે માકક મેહેરો ચીતારોછે તેવા ખુબખુમા મેહે રા બીજાં લોકોથી બની મકેઆ નથી, અને મહેને ઘણી વેલાએ લાગુછે કે ઈટાલીઅન લોકો ચોરતોના ખુબસુરત મેહેરા ચીતારવાને કીજે વખણાએલાં તે કાંમમાં તેઓના દેશની ચોરતોની ખુબસુરતીથી તેઓને મદદ મલીછે. ઈ ઈટલીઅન ચોરતોના મેહેરા ઉપર ઘણું કરીને ઈંગલંડની ચોરતોના જેટલી ખુબસુરતી સાથે જોલાખી રંગ ઈમા ભ રેછું મોઢું જોવામાં આવતું, નથી, પણ તેઓના ઘટમ અને કલશે હેલો રાવામજો લાગેછે કે જે ઈંગરેજ અને ફરેય ચોરતોમાં નથી. ઈટલીઅન ચોરતોના હોની કા પછી કદામ સંધવાથી સારસાં, અને તેથી તેઓનો ખુબ સુરતી વધારે દીપી નીકલેછે. કોઈ કોઈ ચોરતો સોહન સાં મગર રંગની પણ હોએછે. કેહેછે કે વેનીસ શેર ખુબસુર ત ચોરતોને કીજે આગમન ઘણું વખણાએલું હતું, પણ હું માંડું કે એ દરજો વેનીસનાં કરતાં માઈલાન શેર ને આપવો હમણાં વધારે વાનખીછે.

એક કંજુસની હકીકત.

વેનલીક નામે ફ્રાંસ દેશમાં એક મોટો કંજુ સ રહેતો હતો. તેની માત્રે ભારે શેલત હતી પણ પર્ષ તા ખરચવાને તેને જાણે ઇશવરને ખારજોની બંધી હતી. પેરીસ શેરની એક ગલીમાં તે રહેતો હતો અને એક મુક લવાજમ ખાવાને માટે એક સોને આપે તો હતો. દુધ અને શેડી સીવાય તે બીજું ખાતો ન હતો. આતવારને દાહાડે એક ગલાસ હલકામાં હલકા વાઈન થીએ અને એક કુદાની ધરમને કાંજે ખેરાત આપતો. જારે મરવા સુતો તાહારે હુતખ કાહડતો તે દીકરીર થયો કે આતવાર આતવારે ખેરાત આ.

પંતો નજીક ખાલી રૂપીયાની રકમ થઈ! ખુબોન
ગેરેની અંદર વગરથી વેનદીલ મેલસતરેટ થયો હતો.
પણ તાંબુળી તે મશત ધાઈ મારવાને સુકતો ન હતો.
ખખરમાં વેનદીલ ઊભો રહીને દુધ ચાખતો હતો કાર
ણ કે તે તેની ફરજ હતી. પણ વેનદીલ એ રીતે થો
તાનો જીવનગારો કરી શકતો હતો. પાંડિનાં કટકા
લઈ તે ખખરમાં ઊભો રહે અને તે ચાવતો બધ અ
ને કિપરથી મશતનું દુધ ચાખવાને મરે પુરાકલ થીયે.
આવી આવી કરકસર અને જીવપર આશ્રત અનારી
તેણે એક પાદશાહી પુંજ એકી કીધી જે તે મોટે વ
ચાને સરકારને ધીરવા લાગો. ખુબોન ગેરેથી બરે
તે પેરીસ જવા નીકલ્યો તારે ગાડીને બદલે પાંડિ
પેવાદે નીકલ્યો. રસતામાં રળે કિછ હુટે તેની દેહશ
તથી ગંજવામાં જે આનાંથી વધારે રકમ તેણે રાખી
નહી. રસતામાં તેને બરે પર્ણસાની બરૂર પડી તારે
તે બીજા માંડી પેદા કરવા લાગો. ૧૭૩૫ નાં શાલ
માં વેનદીલ પાંચે ૮૦ લાખ રૂપીયાની પુંજ મળવા
માં આવી. ૧૭૩૪ માં બાહરે કકડનો શીયાલો પ
કલો તાંબુરે થોડાં લાકડાં લેવાને તેણે હીમત કીધી. ૨
સતામાં કિછ હોસો લાકડાં વેચતો હતો તેની સાથે ઘ
ણી રમજી કરી અંતે સ્ત્રીથી આછે ભાવે તેણે લા
કડાં પક્યાં. પણ વેનદીલની કંજુશઈ એટલીતો હતી
કે ચોરી કરવાનેથી તેને લાજ લાગી નહી. લાકડાં
ચોરવાથી તે એટલાંતો મથન થયો કે તેના જુસામાં
તેને તાપ મહડી. ચોતાના બાપ જનમમાં પેલુજેજ
એક વર્ષદને તેડવાને તેને ફરજ પડી. વર્ષદે સંગરા
સુકવાને એક રૂપયો માંગ્યો પણ તે ઘમ ઘણું ભારી
લાગાથી તેણે એક ચોપાથીકરીને બોલાવયો. ચોપા
થીકરીથી પરવડ્યો નહી તેથી અંતે એક હળાંમને ને
ણે બોલાવી મંગાવયો. હળાંમે સંગરા સુકવાનાં જે
આનાં પક્યા જે વેનદીલે કણુક કીધા. પણ તેને ક
હ્યું જે “ભાઈ મહને કંટસી વખત સંગરાડ સુકવી પડ
શે ?” હળાંમે કહ્યું કે “તરણ વખત ?”. “તરણ
વખત ! તારે ભાઈ ગેરેજાની કરી મહને કંટનો કે ત
રણ વખત મલી કંટનું લોહી કાઢાડો ?”. “આસરે
દરેક વખત આઠ આંગિસ કાઢાડવું પડશે”. “ભાઈ
સજુર કર” વેનદીલ બોલ્યો; “મહને જોવા દે છ
આનાંતો ઘણા થયા. ભાઈ કાંઈ આણું કર. જોતો જુ
લમ થયો. વારું ચાલ ૨૪ આંગિસ એકદમ કાઢાડ કે

જે આનાંમાંજ કાસર પડે.” હળાંમે ના પાડી કે એમ
એટલું બધું લોહી એકજ વખતે કહરાપ નહી; પણ
થોનો કંટોડ રૂપીયાનો ઘણી વેનદીલ છ આનાંને વા
શને માથું ફેરવીને બેઠો. તે કંટવા લાગો કે “તહમે
તમારા ઘરમાં આવવું જુવોચ. પણ મહને માહરે
બી હજામ તપાસવો જોઈએ.” અંતે હળાંમે ફસ
ખાલી અને ૨૪ આંગિસ લોહી કાઢાડ્યું પણ વેનદી
લે છ આનાં આપ્યા નહી. આટલું બધું લોહી ગયા
થી વેનદીલને નાતવાની થઈ અને થોડા દાહાડમાં તે
ચોતાને મારગ લાગો. તેનાં મરણ પછી તેની બાદ
શાહી પુંજ સરકારને હાતક ગઈ.

અનરાત તરફની મુશાફરીનો હવાલો.

જે આસર બેઠું નાઈ,

દાતારનો ફુંગર.

ગીરનારનાં ફુંગરની ઉપર જતાં જમણી બાજુએ ઉં
ચો ફુંગરે જને “દાતાર” નો ફુંગર કેહણે. હીઆ દા
તાર નામે કોઈ મુસાફરોનાંનો પીર થઈ ગયેમોટે તેનું સ
ધાનડે એ ફુંગર ઉપર જવાના રસતો પણ સાકરો અને
બાહાડી વાલો. પાહાડની ઉપર મહડવાને રસતો ગીરનાર
નાં જ્યો ડરામતો નથી, સીતાકલ, આંના તથા વાંસની
બાહાડી તે ઉપર બહુજે. એ ફુંગર ઉપર મહડતા હેડા પર
માણે વીસામાં વીગરે મયો.

૧. ગાંમથી આસરે ૦૧ ગાઉ દુર એક તડાવ, જે
ને દાતારનો “હેસો” કેહણે.

૨. ચાર કુવાની જગા, હેલાથી ૦૧ ગાઉ.

૩. કોએલા વજર, ૧ ગાઉ ઉપર.

૪. તાંથી ૦૧ ગાઉ ઉપર “કદમનાં” પગલાં.

૫. ગકર કુંઈ, કદમથી ૦૧ ગાઉ ઉપર.

૬. દાતારની જગા, કુંઈથી ૦૧ ગાઉ દુર.

ચકર કુંઈમાં મીડાં પાણી. મુસાવમાન વતરોજે બી
જા સાતથી તેમાથી પાણી કહડાવું નથી. એક મુસાવમાન
ડોલથી પાણી કાઢાડે; તેમાથી હીંડુઆ પણ પાણી પીએ! દા
તારની જગા આગલ એક મોહોરો મોકણે; તે વડા
વીઆ પાડી એક નાપલું બારણું આવેણે. તેમાં થઈ એક
કુતરનાં ચોકાકા પસાર થવું પડે; અને તેમાં ગમ્યા કે
એક ગોફી નવરે પડે. એ ગોફી નીચાણે, તેથી વાંકું ઉ
બું રહેવું પડે; તેમાં ૧૫ માણુમથી વધારે માઈ ચકતાં
નથી. એ ગોફામાં એક કંકીર મેટેલા હામે. તેની આગ
લ હીંડા રીડો રપર જ્યો બલીઆ કરે; અને તેની પાસે
એક આટલી જ્યોડે, જે દાતારની જગા. હીંડામાં કાઈ
કખર નથી, કેમકે દાતાર હીંડાં મરી ગયા નથી, પણું સુ
ચલમાન લોકોનાં મન પરમાંજે ગોફામાં માલી અંદર ગમ્યા

શીમરોલીથી.. ૨ ગાઉ ભોંચિવાવ.
ભોંચિવાવથી.. ૦૧૧ ગાઉ માનખેતર.
માનખેતરથી.. ૦૧૧ ગાઉ માંગરોલ.
શીમરોલી છે. આખી શીમરોલી બરાબર તથા બા
હનીંછે અને બીજી તેનાથી ૦૧૧ ગાઉ દુર “આવાચો” નીછે.

માંગરોલ.

માંગરોલ ગ્રામ જમીયાની નજદીકમાંછે. ચોટરની
આસપાસ ફરતો મન્યુત કોટછે, તેનાં ૪ દરવાજાછે, પણ
હાલમાં બે (પુરવ પરામીમઠા) વપડાંછે. કોટનો ઘેરાવ
આસરે ૪ મધવનોછે. કોટની બાહર વસંતીછે, અને તે
ની આસપાસ કાચો ફતરનો કોટછે. આ ચોટરમાં આસર
રે ૧૫ હજાર માણસની વસતીછે. રસતા ઘણા સાંકડા,
નજીસાટથી ભરેલા અને ધુલવાલાછે. ઘરો ઉંચાં બે તરફ
માલનાં અને ફતરનાં બાધેલાંછે. છાપરાને ફેકાણે પાળ્યા
પણાં હોયછે, કારણ પેરેચેર ઠંડાં હોયછે તેમાં વરસાદનું
પાણી લેવાને બની આવે. પણ ઘરોનાં દાદર અતીચી સાં
કડા રાખવામાં આવેછે, કેટલીક દાદરબારી મુસફેલાઈથી ૩
ફુટ ધરાકુચેર હશે. સઘસા વાણીઆંચો કોટમાં રહેછે
કોટના બેઠ દરવાજા શુરભ ઉગીઆ પછી હુંગડેછે, અને શુ
રભ આગળવા સાથે બંધ થાયછે. તેનું કારણ એવું કેહ
વામાં આવેછે કે આસરે ૧૨ વરસ ઉપર એ ગામનાં કો
ઈ અઘરાની નજાદારે ધાર પાડી હતી અને આસરે ૮ લા
ખ રૂપીઆનો ખાલ છુટીઓ હતો, ખારે દરવાજા પાસ
તીથી રાત અગાઉ બંધ રાખવામાં આવેછે. શવારનાં દ
રવાજા આગલ શોએચો લોકો હાથમાં ઠોસ લઈ બાહરે ન
વાનાં એસદાથી એકડા થાયછે, અને જેમ બંદીખાનામાં
થી કેદી છુટવાની રાહ જુવે તેમ તેઓ દરવાજા હુંગડવા
ની રાહ જુએછે. પણ દરવાજાની કુંચી દરબાર (રાજ
કરતા) પોતાના શેલીઆ તસે રાખેછે તે શુરભ ઉગીઆ પ
છી વખતે એક બે પેહોરે શીપાઈને આપવામાં આવેછે!!

માંગરોલનું નાહાતું રાજ જુનાયદથી તદન સવનત
રછે. તે નવાબનાં હાથમાંછે. તેનું નામ શેખ બરાખીઆ
બદરૂદીનછે, અને હીઆના સઘસા નવાબને “શેખ” લ
ખાયછે. એને તાબે ૨૫ ગાંમડાંછે અને બીજા ૫૫ જુ
નાયદનાં સાથે બાગમાંછે. આ દરબારની કુસે આબરોની
વરસ દાહડે આસરે ૩ લાખ રૂપીઆનીછે, તેના શેખનાં
સગમ્મોના પગાર તથા ખાત્ર બાદ જતાં આસરે ૧ લાખ
રૂપીઆ દરબારના હાથમાં રહેછે.

માંગરોલનું બંદર ગાંમથી આસરે ૧ ગાઉ દુરછે.
બંદર ઘણુંકરી, તરવુંછે. તાંડાં આડવાડીઆમાં બે વાર
જેમબઈની ઈસીઅર આવેછે. આગલ હીઆંથી ૧૫ થી
૨૦ હજાર ગાંસડી રૂ વાહાણે ચડતો હતો. પણ હાલ
જુનાયદનાં તાબાનાં ગાંમનાં પાકતો રૂ આ બંદરે લાવવા
ને તાંડાંના સતાવાલાઓએ મનાઈ દીધીછે જેથી માંગરોલ
નો રોમગાર તુટી ગયોછે. બંદર નજદીક ખાઈનાં આસર
રે ૫૦૦ જુપડાંછે, અને શાહુકારોની દસ બાર વખતોરછે.
બંદર આગલ જાંડાં ખડું પડેલો બંદર અને રહેવાનાં
મકાનો જેવો, તાંડાં કબરસયાન અને મસાજુની નજાદે !!

માંગરોલમાં પેહેલે વાંધેના રનખુતનું રાજ હતું. તે
આરપછી મુસલમાન રાજાઓનાં હાથમાં ગઈ. પણ મે
શવાની મચડી થઈ તેઆરે પેશવાઈમાં તે દાખલ થયું. જે
વેલા નાયખડતાજ નામે રાજ રાજ કરતો હતો તે વેલા ર
ધમ્મત ઉપર જુલુમ થણા જુમરવા માંડીઓ. તેથી કોઈ
મલેક શાહુદીન તથા શેખ ફખરૂદીન નામે મુસલમાનો
એ તલવારથી પોતાનાં હાથમાં લીધું. એ વાત માંગરોલ
ના દરવાજા ઉપરની તખતીની નકલ ઉપરથી માલુમ પડેછે.
પણ ઉપલા મલેક વીગરેએ આસરે ૧૫ વરસ શુધી
રાજ કીધા પછી જુલુમ થણા કરવા માંડીઓ, તેથી તેઓ
ના રોજદાર શેખ સીઆં નામે હતો તેણે મલેકને દરવાજા
બાહરે કાહડી લેલીઓ અને લશકર તેના ઉપર રાજ હો
વાથી પોતે રાજ થયા. તેની મોધી પેહડી અકસર હાલ
રાજ કરેછે.

બાહાદુર સવનતીબાઈ—એક વારતા.

(મીઠ શરીઆતની ઈગરછે વારતાઆમાંથી)

આંક ૨ માં—આંક ૧ લેા.

આગસ બરામ નામે એક ચોટરમાં ઘણા વરસની વા
ત ઉપર સીઈ રાજ નામે એક રાજે રાજ કરતો હતો, રા
જને પેરે લોગીદાસ નામનો એક પુત્રમળા. આંક સરખો
એકપુરો મેરો હતો. લોગીદાસ પારખતી નામની એક
પુત્રમુતર સાહાજદી સાથે પરણેછો હતો. એવું બનયું કે
સીઈ રાજના પારખાને તાંડાં સવનતીમાઈ નામની એ
ક ઘણીન રૂપાલી અને શુલાખ સારખી ખીલતી છોકરી હ
તી. લોગીદાસ શાહાજદો આ છોકરી ઉપર પરચાન થયો
અને તેની સાથે પરનવાને ઠરાવ કીધો. સીઈ રાજએ
આ વાત શાંખડી તેથી તે શુસે થયો અને સાહાજદાને મો
લાની મંગવાી કહયું કે “બાહારા રાજનાં તુંને લીધા છે
ર કાંઈક અને પારખતીમાઈ સરખી રૂપાલી સાહાજદો
સાથે તારાં લગણુ કીધાં તેમો ને તુંને મીઠ બાપડી નેઈ
તી હુપતી હું તુંને અપાઉં. અપણી પાસેના ગામના
રાજાઓની સાહાજદોઓ તારી રાણી થવા થર આંખો આ
લી આવશે, પણ બાહારા વજરની છોકરી સાથે તું પરણે
ઓતો મહુને ખજાલત વાગે, અને ને તું તારી ગેહાસ પા
વસેના બાહારાં રાજમાંથી હું તુંને હાકી મેલસ.” લોગી
દાસે બાપનું કહયું ન નાની સવનતીબાઈ સાથે નેકા કીધા.
રાજએ સાલવતાં લોગીદાસને ગામ બાહાર કાહડી ને
લયો, પણ બાપને દીકરાની આગ બલી તેથી તેનો બાહાર
ગામ દરને નવવાપ માટે હાધી, યોડા, ઉંઠ, પાવખી આ
ને પુરાડે સવારો આપયા.

શાહાજદો પોતાની મે રાણીઓને લઈ બાહાર પડ્યો.
યોડાએક ગપા પછી શાહાજદોએ પોતાના રસાલાને રૂખ
રાત આધી અને જે હાધી ઉપર પોતે સવાર થયો હતો તે,
તથા મે પાવખીઓ નેમાં તેની મે રાણીઓ મેકેની હતી તે,
તથા પાતખીને ઉંચકવાને નેઈતાં બાહોસો પોતા સાથે રા
ખ્યાં. આવતાં માલતાં લોગીદાસ નગા શેખવાને ખાતર

નંગલમાં નીકળી ગયા પછુ તે રસતા બુલયો તેથી નંગલમાં જ તેણે ગોતાં આપા ક્રીધાં શાહાજીઓ નીતરોન ઝાંડ ના પાતરાં અને બુલયાં ખાધ લોહીના ગેટ ગયે. રાતરે વાઘ અને વઝુના પોકારથી તેમને ઉંઘ નહી આવે અને મેહુલે કોષેથી મોનના હાંફરા મહુડે, શાહાજીદો પછુ ના ચીપાસ થયા અને રાંછીઓની ખરાબ હાલત જોતાં તે ગો યા ગાંડો ધઈ ગયા. તેણે એક રાતે ઉઠી પોતાનો પાહાદ શાહી પોશાક બુલમાં ફેંકયે અને નેગીનો વેશ લઈ સાહા જીઓને એખાંથી મેલી નંગલમાં નાહાશી ગયા.

થોડાવાર પછી વઝુરની ઊંકરી સવંતીબાઈ ઉઠી પછુ નેપમતો પારખતીબાઈ જાર ખેજર રહેચ. સવંતીબાઈ બો લી કે “કાંયરે મેહુન કાંય થુંછે.” પારખતી બોલી કે “મેહુ ન મહુને સપનો આવવો કે આપણો ભરતાર નેગીનો વેશ લઈ કસોતો મારયો નંગલમાં જતો રહેછે. હું જેવી સજ ગરૂ ધઈને નેહંચતો ખરેખર તેમજ, આપણો ભરતાર કે જે જતો રહયોછે. આવાં રસતાખેન ધઈમચે તેના કરતાં મેહુનર કે આપણુ ખરી ગયાં હોતે.” સવંતી બોલી કે “મે હુન તું રડ ના. ને આમ્મે પાલખીવાલા જાણુગેતો આપ છને જાહુન હુરામગતી પડશે ઇશવરછે તો આપણો ભર તાર આપણને પાછો આવી ભેટશે હું આપણા ભરતાર ના કપડાં પેહુડું છું” અને સવનતી રાજનું નામ પારણુ કડું છું” અને તું મહાનર હોય તેમ રોલ ધાલને. પા લખીવાલા મહુને નેઈ એમ રાખનશે કે રાજની બીટ રા છી કયે ખોવાઈ ગઈ અને ઘણું કરીને તેને કોઈ જાનવરે મારી નાખી હોશે.

પારખતીએ સઘળું કથુલ ક્રીધું અને હસતો મેહુરો રાખ્યો. સવનતીબાઈ પોતાના ભરતારનો પાદશાહી પોશાક પેહેડી હાથી ઉપર સવાર ધઈ અને હાથોને પાલખી ઉંચકવા કહી કે પાછો નંગલમાંથી કાંઈ રસતાં મુન પડે. પાલખીવાલાઓ પોતપોતાના બેલે કે “કેહેવા મોટા માણુ સો મેખલપેટાછે. જુઓ આપણો રાજ વઝુરની ઊંકરી ખાતર આપીકું” રાજપાર ઊંડી આવયો અને હવે જરે તેની મુરાદ બર આવી તારે નેકે પોતાની મોહોરદાર વાઘને મો હોડે પડી તોપપણુ જરાખી દીલગીર જાણુતો નથી.”

અતે હાલેશા નેગીરને સવંતીબાઈને એક મેહુર હા ધ લાગું. મેહુરના લોકોએ પોતાના રાજને કહયું કે એક જુવાન ખુમસુરત રાજે હાથી ઉપર સવાર ધઈ અને પોતા ની શાહાજીને સાથે લઈ આપણુ મેહુરમાં દાખલ થયોછે. રાજએ સવંતીબાઈને તેડું મોકલયું અને તેણીને પુછ્યું કે તહમે કોણછો અને કાથી આવ્યાંછો. સવંતીબાઈ કહયું કે “માહાઈ નામ સવંતી રાજછે. માહારો વાપ માહારી સાથે ગુસે થયો તેથી તેણે મહુને ગામ ખાહાર હાંકી કાહા હયો; અને હું માહારી રાંછીને લઈ નંગલમાં બુલો પડયો તે ભરકવાં ભરકતાં આ મેહુર હાથ લાગુછે.”

રાજ અને તેની દરબાર આવા એક હાંમતવાન વ્ય ને માહાતામ સરના ખુમસુરત શાહાજીદને નેઈ જાહુન પુશી યયા. રાજએ સવ તીને કહયું કે “ને તું માહારાં રા જના કારોબારમાં રહેતો તુંને પુચકલ ખજાનાથી ભરપુર દ ડું.” સવંતીએ કહયું કે “રાજ મેં કોઈની માફરી આ ન દીન થુધી કીધી નથી પછુ તુંમે મેહુરમાંની કરી તારાં ચે

હેરમાં હુમને ઉભા રહેવા દીધાંછે માટે ને આધો તું આપ શે તે હું લઈશ વ્યને તાહારી નીમખહાલથી નોકરી કરી શે.” રાજએ સવંતીને વરસ દાહોડે બે લાખ રૂપયાનો પ માર આંધયો તથા એક મેહુલ આપુયો અને તેની ઉપર ધત ખાર રાખી રાજ દરબારી કાંસોસર તેની મસલત લેવા લાગે. સવંતીની બોલીમાં અને મેહુરમાં મીકાસ એટલો કે કોઈની આંખમાં અરેખાઈ આવી નહી અને આ મેહુ શાહાજી દીઓ બાર વરસ થુધી જાહુ મોલાથી આ મેહુરમાં રહયાં. સવંતીને સહ રાજન જાણુ, અને સવંતીએ પારખતીને હુ કમ ક્રીધો હોતો કે કોઈની સાથે ઘણી દોસતાં માંડવી નહી; અને ધમકી આપી ને “ને કોઈનીથી આગલ તેં આપણો હુવાલ કહપોતો ઇયાદ રાખજ કે તું માહારી મેહુન સરખો છે તોખી હું માહારે કાંયે તુંને કતલ કરસ.”

હવે એડું બનયું કે મેહુરના રાજનો મેહુલ નંગલની નનદીક આવેલો હોતો. એક રાતે નંગલ આગલથી ભપં કર અવાન નીકલયો તેથી રાંછીએ રાજને ઉઠાડી કહયું કે “આ ભપંકર અવાનથી હું જાહુ બીહુંછું અને મહુને ઉં ધ આવતી નથી. કોઈને મોકકી તલાસ કરાવો કે મે થું છે” રાજએ પોતાના મેહુરોશીરોને હુકમ દીધો કે તલાસ કરે પણ ગઘલાઓએ કહયું કે “હુડુંને જતાં જાહુ રહેશત લાગેછે; પણ તમારો માનીતો સવંતી રાજે ને હમારા થ લેલા કરતાં મેથમાર મોટો પગાર ખામચ અને ને ઘણો દ લેશો તેને મોકલો. આવી વખતે તે કામ નહી લાગેતો પ છી તે મોટો પગાર શા કામનો આપ ?” રાજના હુકમથી સવંતીબાઈને ઉઠાડવામાં આવી તે ઉઠી અને પોશાક પેહે ડી નંગલ તરફ દોડી.

એક દાહોડે અગાઉ નંગલમાં એક ચોરને ફાંસીને લાકડે મહુડાવેલો હોતો તેના યુદાં આગલ એક રાખશય ભમતો હોતો તેના પોતરા સુલગતા હોતા. યુદું ઘણું ઉંચું હડું તેથી રાખશય કુદે કુદે ને નીચે પડે તેથી તે ના શીપાસ ધઈ પોકાર કરતો હોતો, પણ માહારે સવંતીબાઈ તાં હાં મઈ લાગી તાહારે ફાંસીના લાકડાં ઉપર પવનથી યુર ફું હીલવું હુડું, અને નીચે એક જલકતી સારી પેહેડી એ ક ધરડી ડોસી હાથના આંગળાં મરડતી હોતી. સવંતી બાઈ બોલી કે “ડોસી થું છે” ? પેટો રાખશય જાણુ શવં તીને નેઈ ડોસીના વ્યવતાર લીધો હોતો તે બોલ્યો કે “અ રે માહારો ઊંકરો ફાંસી ગયોછે અને ઘડપણથી હું એટ લીતો કમરે વાંકી વઘી ગઈછું કે તેતું યુરડું નીચે લાવવા ને માહારામાં જોર નથી.” સવંતીબાઈ બોલી કે “ગરીમ ડોસાં આવો માહારી આંધપર મહુડો અને તદમારા ઊંક રાના યુરદાંને નીચે લાવો.” રાખશય સવંતીની આંધ ઉપ ર ઉભો રહયો અને સવંતીએ તેને સારીના છેડાથી મકમ ધરપો. સવંતીએ નેઈ કે ડોસાંને ડોરકું કાપતાં પુચકલ વાર લાગે. એવામાં વાહલાંને ફારી મરદમાહુ રમગ ર થપા અને સવંતી ઉપર નેપમતો ડોસીને બદલે એક રા ખશય તેની આંધ ઉપર મહુડોછે અને પેલાં યુરદાંના મા સમાં આંગળાં મારી જહુડપથી ખાપછે. હેભત ખાઈને સવંતીબાઈ પાછી હડી જાણુ રાખશય નીચે પડયો. ને વો પડયો તેવોજ તે મીચારી પાડી નાહો પણ સવંતીના હાથમાં તે જહુલકતી સારી રહી ગઈ.

રમે રાણી બીહુ એવા હેતુથી શયણે હેવાલ સવંતી એ તેણીને કહ્યો નહીં; પણ કહ્યું કે ફાંસીના લાકડાં આ ગલ એક હોસી પોતાના છોકરાને માટે કલાપીત કરતી હતી. યર બધને સવંતીએ રાખશયની સારી પારખતીને ભેટ કીધી.

ગોડા દાહડા પછી રાજાની બે નાની શાહાજદીઓ પારખતીને ભેટવા ગઈ. પારખતીના દીઘમાં આ વખતે રાખશયની સારી હતી. શાહાજદીઓ સારી જોઈને બા હુ અનજમ થઈ ગઈ. યર નતામ તેઓએ પોતાની આ કહ્યું કે “મા! સવંતી રાજાની બાપદીના દીઘમાં એક સારી હતી તેનું તેમ એવું કે સુરજની સાણું જોઈને જાણે આંખ દીપાવતાં હોઈએ. મા, બાવાને કહીને તહમેતો એક એવી સારી લ્યો!”

રાણીએ આ હેવાલ રાજાને કહ્યો અને કહ્યું કે “તહમારી રાણી કરતાં તહમારા મોકરની બાપડી વધારે ઉંઘી સારીઆ પેહેરે. પારખતીની સારી જોઈને તહમે વધવાયો નહીં તાંહાંધી હું” અને મેલી ફરનાર નથી.”

રાજાએ સવંતીને મેડાવી પુછ્યું કે “જાઈ તાહારી રાણીના દીઘમાં સારીછે તેવી એક માહારે જોઈએ.” સવંતીએ કહ્યું કે “પાદશાહ એ સારીતા રાખશયના દેશમાં પી આવીછે અને બીજી કોયે ખવનાર નથી; પણ જો મહને માહાર ગામ જવાની યોડા દાહડા મેડેનવ આપેતાં એની સારી હું તહમને લાવી આપું.” રાજાએ હા કહી તેથી સવંતીબાઈએ પારખતીને પુત્ર એકઠી રાખવા કહી, રાખશયના દેશમાં જવાને રૂખશત લીધી.

જંગલને રસતે બહુ દાહડા શુધી લાંબી લાંબી જંગલો કાપ્યા પછી સવંતીબાઈ એક ગામ ને નદી કાંઠે આ વેલું હતું તાંહાં આવી લાગી. શેરની દેવાલ ઉપર એક પથેરાનું કાગળ મારેલું હતું કે જે કોઈ આ શેરના રાજાનું દંડ નેર કરી આપે તેને રાજા પોતાની શાહાજદીના હાથ સુધાર કરે.

આગલ લોકો ઉમાં હતાં તેઓને મોહાડીથી સવંતીએ શાંલવયું કે પાદશાહનું દંડ માહા જલમહે, અને ઘણા ઘણાએ તેને નેર લાવવાના પોતાના પહારા મારી કાઢાં. આ રહુ જે દાહડે શાહાજદીના જનમ થયો તેજ દીને પેરા થયું અને એ જનમહે તેથી શાહાજદીએ આપા કરી છે કે જે કોઈ માહારા બાપવા દહુને નેર કરે તેની સાથે હું નેકા કરું.

આ વાત શાંલવી સવંતી પોતાને કાને ગઈ પણ સહવાર પડતાં શયણે પદ્યાંમ વાગવા લાગાં કે એક જીવાન છોકરો આમ દીને રાજાના દંડ સાથે બાપ ધરનાર છે. વખત થયો અને શયલી આલમ નદી કાંઠા આગલ ભેગી થઈ. સવંતી મેદાન પડી પણ સામેથી દંડ મારો પડે દોડતું આવવું કે જાણે દુશમનને આંખી નાખું; પણ શાહાજદીએ હાંમત પાત્રી દહુને ઈલાવેલી ધર્યું. દંડએ છુટી જવા બહુમ પહારા માર્યા પણ તેનું કાંઈ વધ્યું નહીં. અતે સવંતી પીઠ ઉપર બહડી બેઠી. દંડ તરતમ નરમ પડી ગયું. પછી સવંતીએ એડી મારી દહુને નદી પાર ચોલવાયું અને જોડે એ તફાવત તરફ ખાઈ લાગી હતાં

તોપણ તરફ વખત સવંતીબાઈએ રહ પાસે આવી કંક બેઠેનન લીધી. શયલા લોક ખુશીથીના મોકર મારવા લાગ્યા અને આ આદરમાનથી સવંતીને રાજા સનમુખ લઈ ગયા. રાજાએ કહ્યું કે “એ પડાન તાહારી દેરીથી તે માહારી બેઠીને હડીતીછે.” એમ બોલી રાજા સવંતીને પેતાના મેડેઝમાં લઈ ગયો અને તેની આગલ અખુર ખજાને મેલ્યો. રાજાએ સવંતીના પોતાની શાહાજદી સાથે બીજી દીવસે નેકા કરવાનું કાવવું. પણ સવંતી બોલી કે “મેડેઝમાં રાજા હમણા માહારા પોતાના રાજાના એક આગના કામસર મહુને જવું પડેછે માટે મેડેઝમાં મહુને માહારા કામ સરનજમ મોડાયાડવા દ્યો અને આવતી વખતે હું સાહાજદી સાથે નેકા કરી માહારે ગામ પધારશ.” રાજાએ એ વાત કશ્યલ કીધી અને શયલાં લોકો હેતુથી પોતાના હવે પછીના શાહાજદાને બા આખ રૂપી ગામ માહાર વરાવી આપવા.

માલતાં માલતાં સવંતીબાઈ એક બીજાં ગાંમમાં આવી લાગી. આ ગામના રાજાની એકપુરી સાહાજદી હતી જેને માટે રાજાએ એક માહારાત તાહાણી બાંધી હતી. એક મોટા દરીઆ સરખી તે મોહાલી હતી અને આસપાસ મોગેર સેગેમરમરની આસમાનને લાગે તેવી બીજા ઉડાવેલી હતી જેઓની ઉપર પાસે પાસે લોહાડાંની અનીધાર મારો નેકો હતો. આ સાહાજદીએ એવું વરત લીધું હતું કે જે કોઈ તેણીની નાહાણી યોડાયર મેલી મેલગાવી બાપ તેની સાથે તે વગન કરે. ઘણા વરસ લોકોએ મોહાતના ફાંદાં મારેલાં તેથી છુટો રાજા અને રાણી બહુ કોરમદ હતાં કે ક્યારે શાહાજદીના નેકા થયે. ઘણીની રાજા રાણી સુખગમે પણ શાહાજદી એકઠી બીજી થાપ નહી. રાજાએ તેથી એવું નેકે કીધેલું કે જે કોઈ યોરેસવાર થઈ શાહાજદીની નાહાણી કેવી જાય તેને સાહાજદીના હાથ મલે.

સવંતીબાઈએ સાંભળતાંવાર શયલાંને પેતાની ખાજે શ દેખાડી અને સહવાર પડતાં નાહાણી આગલ અકાક લોકની બીડ થઈ. સવંતીએ દુરથી પોતાના યોરેને કાવયો અને એક પલવારમાં નાહાણીની એક પારથી બીજી પાર તે થઈ ગઈ. તરફ મરતને સવંતીએ નાહાણી આતંગી ને પી રાજા રાણી બહુ આનંદ પામ્યાં અને પેતાની શાહાજદીને લામક ભરતાર અથો માટે શુકર જાનરવા લાગ્યાં. રાજાએ સવંતીને પુછ્યું કે એ વડાયક પડાન તું કોણે? સવંતીએ કહ્યું કે માહારા નામ સવંતી રાજા છે. હું એક દુરદાસ દેશથી માહારા રાજાના આથ હુકમથી રાખશયોના દેશમાં જઈ છું. મેડેઝમાંની કરી મહુને માહારા કામ પર નવા દ્યો અને તે પાર ઉનાં આવતી વખતે સાહાજદી સાથે હીયાં નેકા કરવા હું જોડી થઈશ.” રાખશયના જરમમાં રહેર રાજા પોતાની છોકરીને મોકલવાને નાખુશ હતા તેથી તેણે સવંતીબાઈનું કહ્યું કશ્યલ રાખ્યું અને સવંતીબાઈ લોકોની સર્વામ અકરામ લઈ આગલ વધી.

(એવું કોંબલું)

ધાટીગરાનાં કેશ ઉપર બે શમ્બુન.

જારડ સરોવરે લગન તલાક સંબંધી આપેલા એક.

યુક્તદાનો સાર.

શંખ તથા લક્ષમણુ બંને વનવાસી થવા માલીઆ તારે સીતાજીએ કહેલા-સમ્બુન.

“સવામી તમે રે શુભી તો શુભ માહરે ॥ તમે કુંખમાંતો કુંખ મહારે દેહ; એમાં થો સંદેહ ॥ સાથે રાખો શનેહથી ” ॥

“જે કોઈ પરણ્યા પછી રહે પીપરમાં ॥ અવતાર બહો ધીક એહ; સુવા જેવી તેહ ॥ સાથે રાખો ” ॥

આ ધાટીગરાનો કજ્જો લોકોને મોહાડે એટલોતો ચહડેએછે કે તે વીશે વધારે વીગત જણાવવાની કશી જરૂર રહી નથી; પણ પરતીવાદી બાઈએ સાસરે નહી જવાના જટલા ચારા કીધા અને જટલી લરત લરી તેટલી વેરથ ગઈએ અને કોઈકનાં કાંઈ ૨૬ ગીઆંછે તે વાંચનારી બાઈએનાં મન ઉપર ઠસાવાનાં વીચારથી આ ઘરસંસારી કુંડલાની બાબદ હુમોએ હાથ ધરીએ.

એ મત્તી બાઈએ વચે ઉઠેલા કજ્જાના કારણો જોઈએ તે હાથ તેની સાથે હુમોને કાંઈ લાગતું વલગતું નથી પણ આ બાઈએ વરતમાંન પતરામાં પરગટ થયેલા વીચાર પરમાણે પુરતાં કારણો વગર પોતાના ભરથાર અને સાસરાંથી દુર રહેવાના જટલાં કાંઈ મારીઆં અને ઇનસાફની અદાલતના થયેલા મુકાદા ઉપરાંત સાસરે નહી જવાને જ જ હલકી અને સી પંથને નહી છાને એવી ચુકતી આ કીધી અને આલમની સામે જે ધીકાર બરેલો પોતાના દાખલોં ધરીએ તે વીશે હુમારે એટલું જ કહેવું છે કે તેમાં એ બાઈએ કસો સાર કાઢાડીએ નથી અને બીજા કોઈની બાઈ એવાં કારણો અને રીતથી કાઢાડી શકનાર બી નથી અને હુમો આશા રાખીએછ કે કોઈની પારસી સી પુરતાં અને લાયક કારણો વગર ઇનસાફની દરબારમાં પોતાને દેખાવ દેશે નહી.

આવા લખવાથી કોઈએની એમ નહી સમજવું કે હુમો નાજુક પંથનીએ ઉપર જીવન અને જસતી ગુમરતી હાથ અને બાંહાં તેઓ પોતાનાં ભરથાર સાથે સમાધાની કરવાના સરવે ઉપાય અને ઈલાએ કાંઈ લગાડીઆ છતાં નીશક્લ થયાં હાથ અને લાઈલાન હાથે તારે તેવોને ઇનસાફ ચાલાવાથી બકાત રહેવા ઈછીએછ. તેવી બાબદ

એસત અને શહીએને વચે નાંખી બનતાં સુધી તે ગુમવારો પતાવવાની કોશિશ કરવી. એકવાર તેની વસાર આ હેર પડી કે પછે સમાધાની કરવાનું કાંમ તદન રીકત પડે પડે.

સર ઉલીઅમ સકાટ ને પાછલથી જારડ સરોવરે થયો અને જે એગનીસમી સહીનો શરૂઆતના ઈગલ ડની વડી કોરડનો એક મુખીઅ નેઆએધીસ થયો હતો તે કારકીરીદીમાં મીઠો ઇવનસ નામનાં એક ગરહસંધની બાપડીએ પોતાનાં વર ઉપર ફરીઆદી ખાંડી હતી. આ વરની ઉપર એવો અનેઆએ મુકીએ હતો કે તે તેણીની ઉપર જીવભાત ગુમરતો અને ઘણેન ઘાટકી થતો હતો. એ અનેઆએ મુકી બાપડીએ છુટાં રહેવાને અને બનેતો તલાક મેલવવાને ખુશી જણાવી હતી. એ કજ્જાના આ નાંખીઆ નેઆધીસે જે કડ્યો કીધો અને તે કરતી વખતે પોતાના જે વીચારો જણાવેઆછે તે ઘણાં મોતેબર અને જાણવાજોગ છે એવું વીચારી સરવે વાંચનારી બાનુએ તથા મરદોની સામે તેનો સાર મુકીએ છાંયે.

“આ કજ્જાની કુટ્ટીઅત તથા દાખલા દલીલ બંધો મોરદુવાલા કામેલ બારીસરો તરફથી શાંભલીએ અને છેવે મુકારો કરતી વખતે મને કહેવું જોઈએ છે કે બંધોનાં મનને પુરતો કળ વલે એવી રીતનો મુકારો મારેથી થઈ શકતો નથી તેથી દલગીરછું. બંધો મોરદુવાલાંએ દયા અને રહેમ માંગે છે કે હુમારો છુટક કરો. ઇનસાફની અદાલતમાં દયા એ બીજી દરજ્જો અને ખુબી ધરાવેલ પછુ ઇનસાફ પોતે પેહેલો દરજ્જો ધરાવેલ. જે આ કાંમ દયા અને રહેમ ઉપરન ફક્ત આધાર રાખતું હોતો હું કે હું છે કે તેનો કડ્યો તુરત થઈ ગયો હતો, કેમકે એવાં બેલીલ અને તુરેલાં દીલનાં જોડાને છુટાં પાડવા સીવાએ બીજો કો સરસ ઉપાય છે ? અને સરવે કોઈ એક જ આવાજ એમ બોલશે. પણ મારેતો ઇનસાફ આપવોએ અને ભડી સરકારનો કાપડો ફરમાવેલ કે માટી બાઈએ વચે ફક્ત કોઈ વાં થો મડીએછ અને તેવો એક બીજા સાથે હલો મકીને રે હવાને ખુશી નથીતો તેટલાં ઉપરથીજ તેવોને જીદાં પડવા દેવાની રજા આપવી નહી; પણ જે તેવોની ગેરમરજોનાં પાથો સરકારી કાપડામાં બાહાલ રાખેલાં કારણથી મનજીતી પામેલો હોપ તોજ તેવી રજા આપવી.”

“કેટલીક વખત ચોક્કસ લોકોની ઉપર એવા કાપડા થી બારે કુંખ ગુમરેછ; પણ બારે જોઈએછ કે ફનીઆમાં પ રણેલાં જોડાની મોહાડી સંખીઆના સુખને આધાર બ

બે ઉસતાદોએ કે તેને આધીન અને તાએએ થઈ રહેવા વગર છુટક રહેતો નથી. બીજા હાથ ઉપર હોકા જે એક સમજતાં હતે કે માટી બધમિરની એક મેક ઉપર ગેરનરેલ થઈ અને તેવાનાં દીલ યુદ્ધોતો યુરત તેવોને સરકારનાં તલાક આપેછે તો શેકડા બલકે લખો અને કરોડો કુટુંબો જે આને મુખ અને ચેનથી વસેછે, પોતાનાં બચાવોનું રક્ષણ અને પોશાણ કરેછે, અને મંડલીનાં નીતીને લગતા કાંઈ પણ બલવીને કરેછે; તેવો કુખી થઈ મતે, બચાવો તથા વાહાલાઓની ઉપરનો પેચાર ઉતારી નાંખતે અને અનીતીમાન અને બદલેલ થઈ ફરતે. ”

“ જીલ્લાત અને ઘાટકીપણાને ખાટે ફરીઆદ થાયછે પણ એનું માંપ કરવાને આપણી પાસે કયું હુદીઆર છે ? કેટલીએક વખત તનને હાંની નહીં પેઠિંગાડવાનાં વીચાર છતાં મનનાં જુસાએને, આકારાપણું, ચીરડાઉ સવભાવ, તોછડાઈ ભરેલી નખાંન, સાંખ્યાના મુખ ઉપર ધેખ્યાંન નહીં આપવાથી અને ગોસે થઈ નવાપી, યાહુ થાયછે, પણ યારાની નમરમાં તે, સીકસા થવા લાયક જીલ્લાત અથવા ઘાટકીપણુ નથી. આ દુરજીલો પરજીલી હાલતમાં નીતીબંગ કરવાની ત કશીરમાં આવેછે અને તેથી સાંખાં ઉપર જીલ્લાત શુનરેછે ખરે પણ એ જીલ્લાત કાંઈ એવો નથી કે જેમાથી સરકાર અને તેના કામદાર તમોને બંચાવો શકે. આવી હાલતમાં જે ની ઉપર કુખ શુનરે તેણે અવીવેકી અને બેસમજથી આ પેલા પોતાનાં લગનનાં કોલને તામે થઈ લાયક રોતે નવાબ કરી, અથવા ખીલનસારીથી મલી નઈ અને જે તેમ નહીં અનેતા પછે બંધોએ મુઝે મોહાડે ખમતું નેઈએ. એ ઉપરથી શોકો કેહોછે કે તારે ઈનશાફની દરબારે અસપાથ વાનો ફાલો શી ! હું કેહોછે કે ઈનસાફની દરબાર મણુ સંગત ઉપર પડતાં સરવે કુખનું નીવારણ કરવાનો શવો નથી કરતી. માંલુસોને પ્રણીઅવાંન અને સદયુષી કરવાનું કાંમ કાંઈ કોરટ દરબારનું નથી. ”

“ હવે બીજા જાતનાં ઘાટકીપણાં અને જીલ્લાત વી શે વીચારીએ. જાંહાં તે ખુલ્લી જુસાએને કુખ નહીં પણ માંલુસોએ મંડલીમાં વસા પોતે મેલવેલી કેટલીએક રીત તલાત અને જુસાએને કુખ થાયછે. જનકે માંલુસોએ પર્ધસાને જેરે અથવા મોહાડા ખેતાએ અને એધામી મેલવેલી મોહાડાઈ અને રીતભાંતમાં જે કાંઈ તેવાને પાછલ થી ભરથાર અથવા બાપડી તરફથી એણું પડેછેતો જીમ મા રેછે કે હુમારી ઉપર જીલ્લાત શુનરેછે. એવા જીલ્લાતનું માંપ અને તેલ કરવાને હુમારી પાસે કાંઈ હુદીઆર અથવા તરાજી નથી. દાખલા તરીકે કીમિતોએ એક મોહાડાં માણસની બાપડી જે ગાડી ઘોડે ફરતી હરતી હોય તેને તેથી બકાત રાખવી, નોકર ચાકરો તેણીની સેવામાં હાનર થઈ ઉભા રહેતા હોય તેનો અવકાશ કરવો એ એક જાતનો જીલ્લાત ભરથારો શુમરી શકેછે પણ તેવા જીલ્લાતના અટકાવ કરવાને લગત તલાકની કોરટને યું સતાછે ! એવા હ કો ભોગવીઆ વગર પણ લગનના કોલ પાલી શકાયછે અને તેમાં કાંઈ ખવલ થતી નથી તેથી સરકાર વગે આવી શકે નહીં. એવી બાબતનાં ચુકાદા જેરમેલે થવા જેઈએ. ”

“ આવી બાબતોનાં કલ્યાણાએ આવેછે તેની શરૂ

આત કેમ થાયછે તે વીચારીએ. જે નજાઓ પરજીલે, બં શે સારી આલનાં માંલુસો ગણાયછે પણ તેવામાં જુદી જુદી જાતનાં સવભાવ હોયછે. વર ઘણીક વખત બેરકાર રહેછે; બાપડીમાં વલી એક એવો જુસો રહેછે કે જેથી સામાને તે કુખ કરેછે અને તેથી કેટલીક વખત પોતે પોતાપર કુખ એવી પણ લીએછે. એમાંથી એકમેક ઉપર ગેર મેહરબાંની થાયછે અને કલ્યાણના આતસ નલદીથી ભલુક લેઈ ઉઠેછે. ઘરનાં માંલુસો જે માંહાં માંહે હોટ કુકરાવેછે તેથી પેલી બાઈ પોતાતા ભરથારનાં નજવાં મોલવાનેબી વગ નદાર કરી તે ઉપર વીચાર કરતી મેસેછે અને પોતાની હાલત ઘણીજ જુરી સમજ થણીવાર આંખ માંણી ભરેછે, અને એ રીતે ઘરના માંલુસોથી તેણીનાં સગાં વાહાલાઓમાં તે વાત જીલ્લાત આકાર લેઈ પસરેછે. એક બાજુનું ફકત સાં ભલી લેઈ સગાં વાહાલાઓ ઉપરકાએ અને પેલી બાઈની ઉપર દયા અને રેહમથી એવા નતાં તેણીના ભરથારની નાલે રી કરેછે. એ રીતે ગાંમમાં વાત પસરેછે અને એકબીજાને કાંને પડેછે. માંદી બધમિરમાં તેથી અનુત ઉઠેછે અને નહીં ઘરતા બોલો એકમેક ઉપર વરસાવેછે. ઘણીવાર એકમેકના મોલવામાં કાંઈ મતલબ અથવા સાર નહીં હોય તે છતાં તેવો તેમાથી જુરી મતલબ અને સાર કાઢાડેછે. એમ કરતાં કલ્યાણ વધી પડેછે, બંધો કંડાવી એકમેકથી છુટાં થવા માટે અને પછે જીલ્લાત અને ઘાટકીપણાની ફરીઆદથી મંડા એછે. એકવાર એટલાં આગલ દગલાં ભરવા પછે તેઓથી એક કદમ પણ પાછલ ભરાતું નથી. ”

“ આ કલ્યાણમાં મીઠો ઇલનસની માલ બીલકલ થપ કા લાયક નજાઈ નથી અને તેને સમસી બદનાં મીમાથી હું એકકો કદાં અને એમણે એટલા મારેન હું. આશા રા. ખુદ કે તે વીવેક અને ડાહ્યાપણ, ઉદાર અને સખી દીલ રાખી ચાલશે, કેમકે ઉદારતા અને સખી દીલ એ આવી બાબતમાં ખરું ડાહ્યાપણ છે. વલી મીઠો ઇલનસે આટલું નેની ઉપર પ્રતે મેલવવી ખરેખર કુખદાયક છે, કેમકે એક માણસનું દીલ બીજાના દીલ સાથે બંધાય તેવાં સરવે બંધાં નાથી તે તેણીની સાથે જોડાયેલો; તે બાઈ તેના બીજાના નો ભાગીઆ અને શરીર છે ! તેના બચાવોની તે ખાંતા છે ! અને જે તેણીએ જીલ કીધી હોય, અને આ કલ્યાણ લાવવામાં તેણીએ ખસીતથી મોટી ભુલતો કીધી છે તોએ એ જીલ કરનાર તકસીરવારની સાથે તેના એવો સંબંધ છે કે ઉપર દરજીનર અને ધાંક પીછારો કરવાને તે બંધાએલો છે, એટલું નહીં પણ ફતીઆની નમર આગલથીબી તે જીમ અને તેમ છુપાવીને રાખવાની તેની કરનછે. ”

“ હવે આ કલ્યાણ લાવનાર બાઈને ખારે બેન શયુન કંવાએ કે તેણીએ પણ ગઈ જુમરી બાબત તદન ભલી નવી જેઈએ અને હું આશા રાખું કે તેણીને આટલું ગીખાડવું નથી પરવાનું કે પોતાના ભરથારને તામે થઈ રહેવામાં તેણીનો દરજીનો કોઈબી રીતે ઓઝો થશે, પણ ખોરે એવી તાબેદારીથી તે દરજીનો વધશે. ”

૨મું પુરસત.

૧ જી—સરવર સુંદર સાર, બહુ ત્યાં નીર બરડું, નહીં આરો નહીં પાણ, સ્થોર પણ કામ કર્યું; વનસ્પતીથી વેલ, પાન વણ મગ ચરે; તેને મારી બાણ, વીના કરૂં ચોર કરે, તે મારનાર નથી હોસતો, મુગ તેને મારી મરે; કહે કંપ લાવ તું કામની દેખી મન માડું કરે; છુધી પ્રકાશમાંથી.

૨ જી—સુંદર સરોવર એક, ભરીછે નીરમલ નીર પોષે નહીં કો પંખી હંસ નવ ખેસે તીરે; તે સરસમીપે જાય, છુડે જન જિતાં આગ; કાંઈ નવ પામે દેહ, રહે તરતી એ તાજ. કવી સામળ કેહે સર, કારમું, સોહાગીને મન વસે સવામી લાવો સોહામણું, તો પુણ્ય સોજે યથે.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ જી.—છબ.

૨ જી.—પદસા (સીકકો)

૩ જી.—પારસણ.

ઈ'ગરેન સરકારની ફતેહ. (ગીત વૃત્ત).

હે પ્રમુથ શું ચુલુ ગાવા, ઉદાર મનથી ઘણી ગરબ મારી; રાણીને જય કીવો, ચોખી નાખી સહજ અરિ ક્યારી. ૧. દિનહિનના પ્રતિપાળુ સ્થિરતા મધજે ફરીયાક પમારી; બળતામાં તો પાઈ, હમને શીતળ સુધા ગળી મારી. ૨. ખંડકર મદમાતા, તાતા નેના સ્વભાવ તો મારી; મારિ ક્રયા મકચુરા, હમે આનાયો યથાજ આપારી. ૩. માન્ય વિનંતિ ફરી તે, ભૂલ્યો નહિં પણ તુ ગમ્મિ મંબારી; કોક્યા કાકાં લકે, લકા જંગ હતા જહુ મંબારી. ૪. યઈ હરિ પ્રસાદ થકતી, રાણીદળબળતણી સુમહાપારી; યક્રિય હરાવિ નમારી, ખડકરને છુંદ્યા દુરાચારી. ૫. બૂલહરામી ખડા, કીધાથી ને યથા અરેખર તે; મંહાસ્યા હરિ રુદ્રો, કીવી હમપર દયા અરેખર તે. ૬. રાણી વિજયી કીવી, સુખચાતા તે પ્રબલ—સરવ જનમ; પાડ ન કા તોજીયે, બજનમનનાં ગળસર વજનમા. ૭. નર્મ ક્રિવા.

પુસતકોની પોહોંચ.

અસતરીઓનું કાંમ શું ? એવે નામનું એક નાંધણું ક્રિવાં નીજે રોક કાવસલ જાહીરે રૂડીગની તરમથી હોને મલીકિ ઉ તે વીરે એ રોકને ઊપકાર ખાંતીએ છઠ્ઠીએ. એ ચોપાનીઆ માં “લંડન સાયરડ રીવીજી” મધે એક બાબત લખાઈ હતી તેનો શારાલિય આપેએ.

એ ચોપાનીઆની શરૂઆતમાં કહે છે “એ ખીના જેડવી ઇંગ્લેન્ડનીઆને તેડવીજી દેથી તેમાં ખચક કરી પારથન માં તુઓને લાગુ પડે.” આ વીચારો સાચે હશે એકમતના મધ ય કના નથી કમકે એ કાંઈ સરવે પારસી માંતુઓને લાગુ પડી શકતા નથી પણ રકત ચોરે વાંચીની પારસી માંતુઓને થોડું યજુ લાગુ પડી શકે. એ વીરે હમારો માસ રેવરવારીના ચોપાનીઆમાં “આપરચીઆનું—ઓરેનલી ફરજ” એવા. મધાવની એક ખીનાં પરગર કીધાં છે તેમાં હોએ આપેલા વીચારો ઊપર ધ્યાન રાકાવા ખાંતીએ છઠ્ઠીએ ધરખરેલા ચલાવામાં આપણી ગરીબ તે ખાન ઘણીવાર વચસે વાંચીની માંતુઓને નોડછે તે કરતા વધારે વધી તરૂં કરે છે એકજ છતાં તેવેને સર કામ નહીં કરતાં અને વાંચાઈ મારે છે એ બે હશે લાગુ પાડવા દેનાર નથી.

જો રોક કાવસલની મતલબ જેવી હોય કે આપણી તવગર આપણુ માંતુઓને એવી બાબત ઊપરથી દાખસે આપણે અને કે હાંતીએ આપણનાં છુરી છુરી કામની, દેખાંતીથી પાંચી મીંડી ન કલ કરવાને હમણા આપણા લોકો તરફઆર થાય છે તેવા વખતમાં તેઓને સાવચેત કરવાં તે મતલબ થયું છે અને જો એવી નેમથી શેડીઆઓ પોતાની કામનું બહુ ઇછવાને બાહરે પડે તો તે પરેર મધન થવા નોડછે. બાકી એ ચોપાનીઆની બાબત મનથી અને જેડનુ પારસી માંતુઓ જેવેની આગળ તવગર તથા આપણે આ તુઓની થાંતીઆ કાંઈ નથી તેવેને કાંઈથી રીતે લાગુ પડતી નથી.

ધરમ ઉપર વાહાજ—માઈ જાંઘીરે જેડેરવાનક પલીકરે મસુમ રોક કાવસલ મેડેરામતના આતસમેડેરામના મકાન ઉપર રે શેડેરવ મીંડી અને અરેડીશન રોજે જરેસાંતીઆની બાજુ ન આગળ ધરમ ઊપર કીધેની વાહાજનું એક ચોપાનીઆ એ ના ઇની તરમથી હોને મલીકિ ઉ તે માન સાચે કમલ રાખીકે.

ધરમના માનને રલાવે કરવાને ખંતી ગરેસથોમાં માઈ જાંઘીરે જાંમેરાઓ ઉ અને એવા કળવણી પાંચેલા એક સામા અને પરપાણીકે જીવાંતીઆનો આવાં સુખ કામ સાચે સખ હોવા થી ને જીવાંતીઆઓ ધરમ થઈ તે સમયઆ વગર તણ વેણે તેવો ઊપર સારી અચર થયે એના કાંઈ ન થય નથી અને એ લાગુ માટે એવા જીવાંતીઆને પુરુ જીતેન આપણું પડે.

માઈ જાંઘીરે કીધેની વાહાજ એવીતો અસરકારક અને જી તમ રતી કે તારા હાનર થમારા સરવે ગરેસથો તરમથી શાખા શીના આવાન નીકેએ હતા જુદાઓ તરમથી શાખાથી મળી એકજ નહીં પણ જીવાંતીઆઓએ પણ તે શાખાથીના મામ લીવા હોતો તે ઊપરથી કહેવાને મને છે કે વાહાજ એવીજ ધમની, સારી એવારતની અને આતના જીવાંતીઆના મન ઊપર અચર કરે જેવીજ હોવી નોડછે. એકેઆ નોડછે તો વાહાજ આપણને આની આ રીતે એક દાખસે આપીએ એ અને ખીન વાહાજ કર નારાઓએ તે વિમાનમાં લીધાથી પોતાને તેમજ આલખને શય દે કરે.

આપણા દસરુ શાહેના તથા માઈ જાંઘીરે જેવા એક અ રધો દલન લાયક જીવાંતીઆઓ જો આવા સુખ કામમાં આવીન થય અને રીતથી ભાગ લેશેતો આશા છે કે જરેસાંતીઆની કાલ ત ને આજે છે તે થોડાં વરસમાં તદન રેવવાઈ નશે. માઈ જાંઘી ગીરને તેની તારીજ લાયક વાહાજને માટે હશે હમારો આપણ ન જરેસાંતી આલખની સાથે શાખાથી આપણમાં ઊંડેરોએ છઠ્ઠીએ અને આશા રાખીએ કે એ જીવાન ગરેસથ પોતાની સુખ કારોય આણ રાખે. ધરમની બાહુધરીમાં નીકેલા કળવણી પાંચેલા જીવાં ને આગળ આલખા થુ કરી શકે તેનો એઆવ આપણને આતીઆ રધો આલખ ખાંતીએ.

આ ચોપાનીઆની કીપન આના ને રાખી ઉ કે જોથી સ રવે વાંચનારી આલખ તેનો લાભ લેઈ શકે.

એ ઉસતારો છે કે તેને આધીન અને તાબેયે ધરું રહેવા વગર છુટક રહેતા નથી. બીજા હાથ ઉપર લોકો ને એમ સમજતા હતા કે આદી અધ્યક્ષની એક કેક ઉપર ગેરમરજી ધરું અને તેવાનાં દીલ તુડાંતા તુરત તેવાને સરકાર તલાક આપેલ તો ચેંકડો બલકે લખા અને કરોડો કુંડો ને અને મુખ અને બેનથી વસેછે, પોતાનાં અચાચોનું રક્ષણ અને પોચાણ કરેછે, અને મંડલોનાં નીતીને લગતા કા પદા જલવીને કરેછે; તેવા કુખી ધરું ને, અચાચો તથા વાહાલોઓની ઉપરના પેચાર ઉતારી નાંખત અને અની તોમાન અને બદલેલ ધરું કરેતો.

“જુલખાત અને ધારકીપણને મારે ફરીઆદ ધાયછે પણ એનું માંપ કરવાને આપણી પાસે કયું હુકીઆર છે? કેટલીએક વખત તનને હાંની નહી પોંચેમાડવાનાં વીમાર છતાં મનનાં જુસાઓને, આકરાપણું, ચીરડાડ સવલાવ, તોછડાઈ ભરેલી નખાન, સાંખાનાં મુખ ઉપર થેઆંન નહી આપવાથી અને ગોસે યદ્યજ્ઞવાધી, યાદુ ધાયછે, પણ ધારાની નંતરમાં તે, સીકસા થવા લાયક જુલખાત અથવા ધારકીપણું નથી. આ કુરંચુલું પરણેલી હાલતમાં નીતીભંગ કરવાની તે કસીરમાં આવેછે અને તેથી સાંમાં ઉપર જુલખ ગુનરેછે તથા પણ એ જુલખ કાંઈ એવો નથી કે જેમાંથી સરકાર અને તેના કાપદા તમાને બંધાવી શકે. આવી હાલતમાં જે ની ઉપર કુખ ગુનરે તેણે અવીવેકી અને બેસતમથી આ પેલા પોતાનાં લગનનાં કોલને તાબે, ધરું લાયક રીતે જવાબ કરી, અથવા મીલનસારીથી તલી નઈ અને ને તેમ નહી બનેતો પછે બંધાએ મુંગે મોહરે બંધનું નોઈએ. એ, ઉપરથી લોકો કેહેછે કે તારી ઇનશાકની દરખાસ્ત અસપાળ વાનો કાપદો થો! હું કેહેલ છે કે ઇનસાકની દરખાસ્ત મણું સંજાત ઉપર પડતાં સરવે કુખનું નીવારણ કરવાનો દાવો નથી કરતી. આંજસોને પુણીઅવાંન અને સદચુલ્લી કરવા તું કાંમ કાંઈ કોરડ દરખાસ્તું નથી.”

“હવે બીજા જાતનાં ધારતીપણું અને જુલખાત વી ચે વીમારીએ. જાંહાં તે ખુદશુની જુસાઓને કુખ નહી પણ આંજસોએ મંડલીમાં વસી પોતે મેલવેલી કેટલીએક રીત તળાંત અને જુસાઓને કુખ ધાયછે. જેમકે આંજસોએ પર્ણસાને ભેરે અથવા મોહારા ખેતાવો અને આધાથી મેલવેલી મોહારાઈ અને રીતતળાંતમાં ને કાંઈ તેવાને પાછલ થી ભરથાર અથવા બાપડી તરફથી એણું પડેછેતો જુમ મા રેછે કે હમારી ઉપર જુલખ ગુનરેછે. એવા જુલખનું બી માંપ અને તોલ કરવાને હમારી પાસે કાંઈ હુકીઆર અથવા તરાજુ નથી. હાખકા તરીકે કહીએતો એકે મોહારાં માણસની બાપડી ને ગાડી થોડે કરતી હરતી હોપ તેને તેથી પકાત રાખવી, નોકર માકરો તેણીની સેનામાં હાનર યદ્ય ઉભા રહેતા હોપ તેના અચકાવ કરવો એ એક જાત ને જુલખ ભરથારો ગુનરી શકેછે પણ તેવા જુલખના અટકાવ કરવાને લગન તલાકની કોરડને જ સતાછે! એવા હ કે ભોગવીઆ વગર પણ લગનનો કોલ પાકી ચકાપછે અને તેમાં કાંઈ ખલલ થતી નથી તેથી સરકાર વગે આવી શકે નહી. એવી બાબદનાં ચુકારા બેરમેલે થવા નોઈએ.”

“આવી બાબદોનાં કલ્યાઓ આવેછે તેની યદ્ય

આત કેમ ધાયછે તે વીમારીએ. એ બાબતો પરણે; બં થી સારી ચાલનાં આંજસો ગણાયછે પણ તેવામાં જુદી જુદી જાતનાં સવલાવ હોયછે. જે ધણીક વખત મેરકારા રહે છે, બાપડીમાં વલી એક એવું જુસો રહેછે કે જેથી સા મને તે કુખ કરેછે અને તેથી કેટલીક વખત પોતે પોતાપર કુખ એ ચીં પણ લીએછે. આમાંથી એકમેક ઉપર ગેર મોહારાંની ધાયછે અને કલ્યાઓના આતસ નવંદીથી ભણુલ લેઈ ઉઠેછે. ધરનાં આંજસો ને માંડો માંડે હોટ કુકરાવેછે તેથી પેલી બાઈ પોતાના ભરથારનાં નજવાં મેલવાનેથી વગ નદાર કરી તે ઉપર વીમાર કરતી બેસેછે અને પોતાની હાલ ત ધણીજ જુરી સમજ ધણીવાર આંખ પાંછી બરેછે, અને એ રીતે ધરનાં આંજસોથી તેણીનાં સગાં વાહાલોઓમાં તે વાત જુલખ આકાર લેઈ પસરેછે. એક ગાજુતું ફકત સોં ભલી લેઈ સગાં વાહાલોઓ ઉચકેસાએ અને પેલી બાઈની ઉપર દયા અને રેડમથી નેવા જતાં તેણીના ભરથારની નાલે સી કરેછે. એ રીતે ગાંમમાં વાત પસરેછે અને એકબીજાને કાંને પડેછે. આદી અધ્યક્ષમાં તેથી ગુનર ઉઠેછે અને નહી ઘરતા મોહો એકમેક ઉપર વરસાવેછે. ધણીવાર એકમેકના બેલવામાં કાંઈ મતલબ અથવા સાર નહી હોય તે છતાંતેવો તેમાંથી જુરી મતલબ અને સાર કાઢાડેછે. એમ કરતાં કલ્યા વધી પડેછે, બંધો કંટાલી એકમેકથી છુડાં થવા માંડેછે અને પછે જુલખાત અને ધારકીપણાની ફરીઆદીએ મંડા એછે. એકવાર એટલાં આગલ દગલાં ભરવા પછે તેઓથી એક કેકમ પણ પાછલ ભરાવું નથી.”

“આ કલ્યાઓમાં મીઠો ઇવનસની ચાલ બીલકુલ થય કા લાયક નહાય નથી અને તેને સમ્બલી બદનાંસીમાંથી હું મોકલે કહું અને એમછે એટલા માટેનું આશા રાખું કે તે વીવેક અને ડાહ્યાપણું ઉદાર અને રાખી દીલ રાખી ચાલે, કેમકે ઉદારતા અને રાખી દીલ એ આવી બાબદમાં ખરું ડાહ્યાપણું. વલી મીઠો ઇવનસે આટલું પાદ રાખવું નોઈએ કે જેની સાંમે તેને લડવું પડીકે તેની ઉપર પ્રતે મેલવવી ખરેખર કુખદાપછે, કેમકે એક માણસનું દીલ બીજાના દીલ સાથે બંધાય તેવાં સરવે બંધાં નોયો તે તેણીની સામે નેડાપણે; તે બાઈ તેના બીજાના નો ભાગીઓ અને શરીકે! તેના બધાંઓની તે માંતાછે! અને ને તેણીએ લુલ કીપી હોપ, અને આ કલ્યા લાવ વામાં તેણીએ ખમીતથી મોટી લુલતા દીધીછે તોએ એ લુલ કરનાર તકસીરવારની સાથે તેના એવો સંબંધ કે તે ઉપર દરગુનર અને થાંક પીછોરો કરવાને તે બંધાએજા છે, એટલું નહી પણ ડુનીઆની નંતર આગલથીની તે નેમ બને તેમ છુપાવીને રાખવાની તેની કરનછે.”

“હવે આ કલ્યાઓ લાવનાર બાઈને મારે બેન થયુ ન કેવા છે તેણીએ પણ ગઈ ગુનરી બાબદ તદન જુલી ન વી નોઈએ અને હું આશા રાખું કે તેણીને આટલું શીખાડવું નથી કરવાનું કે પોતાના ભરથારને તાબે થઈ રહેવામાં તેણીને દરજનો કોઈની રીતે આંજો થરો, પણ આર એવી તાબેદારીથી તે દરજનો વધે.”

૨જીએ પુરસત.

૧ હું.—સરવર સુંદર સાર, ભણું ત્યાં નીર ભરખુંડે,
નહી આરો નહી પાણ, સ્પૃશ્ય પણ હાથ ઠરખુંડે;
વનસ્પતીથી વેલ, પાન વણ મગ મરેડે;
તેને ખારી બાણ, વીના કષ્ટ જોઈએ કરેડે;
તે આરનાર નથી દીસતો, મગ તેને ખારી મરે;
કહે કંઈ લાવ તું કામગીરી દેખી મન માઈ ઠરે;
હુંથી પ્રકાસખાંધી.

૨ જી.—સુંદર સરોવર એક, ભરીછે તીરખ નીર
પાયે નહી કો પંથી હંસ નવ બેસે તીરે,
તે સર સમીપે જાય, જુડે ભલ જોતાં આજાં;
હાથ નવ પામે રેહ, રહે તરતી બે તાળાં.
કવી સામળ કહે સર, કાઠડું, સોહાગીને મન વસે
સવામી લાવો સોહાગણું, તો પુરજ સોજેય યથે.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ હું.—જીભ.

૨ જી.—પથસા (સીક્રો)

૩ જી.—પારસણ.

ઈંગ્લેન્ડ સરકારની કૃતેહ—(ગીત વૃત).

હે પ્રથુ ચૂં ચુલુ ગાવા, ઉદાર મનથી ધણી ગરબ મારી;
શાણીને ભય કીધો, ચોખી નાખી મહાન આર ક્યારી. ૧.
દિનદિનતા પ્રતિપાણ, સ્વિરતા સધળે ફરીયક પચારી;
બળતામાં તે પાઈ, હમને રીતજ સુધા ગળી મારી. ૨.
બંકર મદમાતા, તાતા નેના સ્વભાવ તો બારી;
મારિ કચ્ચા મરડ્યારા, હને અનાથો યથાન આભારી. ૩.
માન્ય વિનંતિ કરી તે, ભૂલ્યો નહિ પણ પૂ, રાખિ ચળારી;
ઢોક્યા કઠાંકી લટ્ટે, લકા ભજા હતા બહુ ચળારી. ૪.
યઈ હરિ પ્રસાદ થકતી, રાણીજીવનજાણી સુચહવારી;
થકવિ હરાવિ નચાડી, બંકરને કુંદયા દુરાચારી. ૫.
લણુહરામી બંડો, ક્રીધાથી ને થયા અરેખર તે;
સંહાર્યા હરિ દુષ્ટો, ક્રીધી હમખર દયા અરેખર તે. ૬
રાણી વિજયી કીધી, સુખયાના તે પ્રભ—સરવ ભભમ;
પાડ ન કો તોળીયે, ભજનમનનના ગભજર વળનમાં. ૭.
નર્મ કવિતા.

પુરસતકોની પોહોંચ.

અસંતરીએવું કોમ રું ? એવે નામજી એક નાંધણુ ચોખાં
નીજી શેક કાવચળ નહોતી રૂડીમની તરથી હજોને મલીજી છે
તે વીરો એ શેકને ઊપકાર માનીએ. છપ્પએ. એ ચોખાંનીઆ
માં "લડન સાઈટ રીવીજી" મધ એક બાબલ લંગાઈ હતી તેનો
થારાલિય આપેએછે.

૧, કામ, ૨, કાઠ; ૩, નર્મસીક; ૪, સોજેચલુગાર.

એ ચોખાંનીઆની થક આનખા કૃતેહ કે "એ બીના નેહવી
કાઠીમીઅન આંતુઓને તેડવીજી દેવી નેમાં ખચક કરી પારયનમાં
નુઓને લાગુ પડે" આ લીચારો સાથે હજો એકમતવા થઈ થ
કતા નથી કેમકે એ કાંઈ સરવે પારસી બાતુઓને લાગુ પડી થકતા
નથી પણ રકન જોઈ વાંચીની પારસી બાતુઓને ચોડું ઘણું લાગુ પ
ડી થકેછે. એ વીરો હજામાં ખાસ રેખરવારીના ચોખાંનીઆમાં
"આવરથીઆનું—એરેતની ફેરજ" એવાં મથાળાંની એક
બીમાં પરજટ કીધીછે તેમાં હજોએ આપેલા લીચારો ઊપર ઘેઆન
દેલાયા માંમીએ છપ્પએ ધરખટલો ચલાવામાં આપણી ગરીબ તે
મન ધણીજરી વચલે વાગેની બાંતુઓ નાંધએ ને કરતા વધારે વહી
તરું કરેછે એવું જતાં નેવોને સર કાંમ નહી કરતાં અને ચોખાં
ખારેહ એ બટો હજો લાગુ પાડવા દેનાર નથી.

જો શેક કાવચળની ખતબજ હેવી હોય કે આપણી તવજર
આવસુ બાંતુઓને એવી બાબત ઊપરથી કામચો આપેવી અને કે
હલીએક બાબતમાં જીરી છુદી કોમની, દેખારીનીથી ચારી માંડી ન
કલ કરવાને કમણા આપણા લોકો તઈઆર માયલે તેવા વખતમાં
તેઓને સાવચેત કરવા મા ને ખતલય થમછે અને જો એવી નેમથી
શેડીઆઓ પાતાની કામતું ભડું ઇછવાને બાકીર પડેતા તે ખરેખર
ખાન થવા નેજાછે. ખાણી એ ચોખાંનીઆની બાબલ નથી અને
મેટુંનુ પારસી બાંતુઓ નેવાની આગળ તવજર નથા આવસુ માં
નુઓની થનીઆ કામજ નથી તેવોને કામજી રીતે લાગુ પડતી નથી.

ધરમ ઉપર વાહાન—માઈ બંકોંગીર જેડેવાનક પલીડર
ખરહુન શેક કાવચળ બેટોરખળના આનસમેટોરખના મકાન ઊપર
રે જોડેરવર મનીને અને અરીનિરેશન રોજી નરેતોસુની આજુબ
ન આગળ ધરખ ઊપર કીધેમી વાકાનજી એક ચોખાંનીએ એ મા
છની તરથી હજોને મનીજી છે તે માન સાથે કમુજ રાખીજીછે.

ધરખના માનને રવાબ કરવાને ખંતી ગરસપીમાં માઈ બં
કોંગીર જોખેએછે અને એવા કલવણી પાંચેલા એક સાથા આ
ને પરખાંલીક જુવાંનીઆને આમાં જુમ કાંમ સાથે સમય હોવા
થી ને જુવાંનીઆએ ધરખ થકે તે ચમતઅા વગર તલ બેકાછે
તેથી ઊપર ચારી અસર થયે એમાં કાઠજ થક નથી અને એ
લાખ માં એવા જુવાંનોને પુરું જોતેન આપણુ પડેછે.

માઈ બંકોંગીર કીધેમી વાકાન એવીરો અસરકારક અને જો
નમ હતી કે તાંકા હાનર વનારાં સરવે ગરકસથી તરથી થાયા
શીજી આવાન નીકલેઆ કવા પુકાઓ તરથીજી થાયાથી નહી
એકસજ નહી પણ જુવાંનીઆએએએ એ પણ તે થાખાથીમા માગ
લીધા હજો તે ઊપરથી કેડવાને બનેછે કે વાકાન એવીજી ધપની;
ચારી એવારતની અને આજના જુવાનોના મન ઊપર અસર કરે
ડેવીજી હોવી નેજાએ જોએઆ માઈ બંકોંગીર વાકાન કનારા
ઓને આ રીતે એક કામલો આપેએછે અને બીજા વાકાન કર
નાસએએ તે ઘેઆનમાં લીધાથી પાતાને તેમજ આપણને યાય
કે કરો

આપણા દરજુર થાડેઓ તથા માઈ બંકોંગીર નેવા એક અ
રધે દમન લાકજ જુવાંનીઆએ જો આવી જુમ કામમાં આવીજ
થપ અને રીતથી માગ લેયેતો આથાઈ કે નરેતોસુનીઓની કાંધ
ત ને આજેછે તે થોડાં વરસમાં તદન રેરવાઈ નયે. માઈ બંકો
ગીરને તેની તોરીર લાયક વાકાનને માટે હજો હજારો આવાન ન
રેતોસુની આપણની સાથે થાખાથી આપવામાં ઊભેરોએ છપ્પએ અ
ને આથા રાખીએછે કે એ જુવાંન ગરકસજ પાતાની જુમ કોરો
ચાણ રાખયે. ધરખની બાંકેરથીમાં નીકલેતા કલવણી પાંચેલા જુવાં
ને આગળ ચાંલનાં થ કરી થકયે તેનો ચેઆન આપણને અતીઆ
રથીજી આપવા માંડીએછે.

આ ચોખાંનીઆની કીમત આના ૦૩ રાખી છે કે નથી સ
રવે વાંચનારી આપણ તેને લાભ લેઈ થકે.

સતીબાઈ.

પુરતક ૧૨ સુ.

એપ્રિલ ૧૮૬૮

આંક ૪ થો.

નીલમ્બોરી નીશાળ.

નાટક પાત્ર:

એક ઓલીઆશા... એક તરંગર ખુલ્લે સોદાગર ને શુભાલખાઈના વાલી
સેક દુલલાજી... એક તરંગર ખુલ્લે સોદાગર.
સેક છપતજી... એક નીલમ્બોરી સેક.
ગાંધીઆજી કાકા... સેક છપતજીના નીલાંબોર કાકા
સેક નીશાંબોર... એક કાકડા સેક.
પ્રેક્ષીઆજી... } એ ભાઈઆ અને સેક દુલલાજીના ભત્રીજા
લીલાલીઆજી... }
સાપુર... સેક દુલલાજીનાં મરનાર ભાઈનાં માકર
મેરકાર ભાઈ... એક કંકર વગરના ભાઈ
મારવાડી... એક ચીઆભોરો.
મગપણાહ... એક સાવના સરખા કાવાદાવાખોરો કારભારી
ઓખાંભાઈ... એક ઓલીઆશા સેકના ઉઠાઈ ધણીઆની.
ઠયકાંભાઈ... એક નીલાંબોર ભાઈ.
અવગાંભાઈ... એક અવગા ને અવગા પછુ નીલાંબોર ભાઈ.
શુલાંભાઈ... એક ભણી આ વાપ ૧૧૨ની ઉઠકરી

અંક ૩ નો.

પ્રવેશ ૨ નો.

દેખાવ ૧ લો—સેક ઓલીઆશાનું ઘર.

સેક ઓલીઆશા, સેક દુલલાજી અને સાપુર દાખલ થાય છે.
સેક ઓલીઆશા—પેટુલે આપણે એને જાણ્યું; અને પછી શરાબ ખાજીની વાતો કરીએ; પણ સાપુર તાહા રોં છટકાંની જોડવણ મહને સમજ પડતી નથી.
સાપુર—સેક, ને નાગા તાટ મહીઆરને માટે મે ત હમને ખુશાચો ફીચો તે એ છોકરાઓના મા તરફનો સંગ્રો છે. કાચમીરમાં તેના સંક્રો મધહર હતો પણ વખતની ધડીમાં બીચારાના હાથ હેવા કે ને બેવવાના સો શુલ તે છે કાગલ પતર લખીને પુરુષધીઆને તથા દીવાલીઆને પોતાના હેવાલ નહાવવાય; પણ જાહારે પુરુષધીઆ આને

કાઢે કરી ખરી નવા માગેય તાહારે દીવાલીઆએ પોતા ના વખત પરખાણે મહીઆરને મદદ ફીધી, અંબને જાતી મેહેનત બેંચી દોશત વ્યાયાનાવો પાસેથી બીજી રકમ વથુ લ કરેય. હવે મહીઆરને કોઈ નમરે આવખતું નથી, માટે દુલલાજી સેક ને મહીઆર ધધને એ પોરીઆઓ પાસે જાએતો બેહુની ચાલ ચલગત અને બેહુના ભીતરની શુ વાહી આપ જત તેમને મલે, અને ખાતરી રાખજો સેક કે જો કે ઉઠાઉપલાધી દીવાલીઆ કરનના બંધાનમાં સપ ડાઈ તંગ થયોછે તોમી તેતું દીલ હજી ગરીબને માટે ખો લુછે અને હાથ હજી નાચારના આધાર માટે લાંખાછે.

સેક ઓલીઆશા—છટ છટ; પણ પાસે આપવા ના કુટ્યાં નહી હાથ તાહારે સરવેનો હાથ લાખો ને દી વ ખુલ્લું હાથ. વાડું, વાડું, પણ તપાસ તો કરીએ. પણ સાપુર ને માણસને દીવાલીઆની નખે નખની ખખ રછે તેને તું સેક દુલલાજી પાશે લાવવો હતો તે કયાહુ ગયો ?
સાપુર—સેક તે નીચેછે. તે જાતે વધાનખોરોછે; પણ ને સાચું યોલીએ દુલલાજી ચેડતો એન સખશે તહ હમારા ભાણેની આંખ બોલીછે.

સેક ઓલીઆશા—તેને અંદર તો બોલાવ સાપુર—અરે ખોશરો નીચે પેલા સરાહુ તેને અંદર બોલાવ.

સેક ઓલીઆશા—પણ સાપુર કેમ જાણ્યું કે તે આપણને બધી ખરીજ તેહફીક આપશે ?

સાપુર—સાહેબ મેં તેના કાન ખુલેલાછે કે ને રકમ તે દીવાલીઆને ધીરમ તેની ઉપર ભરતીનું પાણી ફરી વ લેહું જાણું; પણ જો સાચે સાચી વાત તું એ છોકરાના કાકા સેક દુલલાજીને જાહેર કરયોના વધાન શુધા તાહાર ના છું તુંને મલયે; માટે એ સરાહ ને કહે તે સાચે સાચું જાણ્યું. ઓલીઆશા સેક, વધી પેલા સમપણાહની શુવા હીધી તહમારી એ બાબદ ઉપર ખાતરી કરીય; અને યો ડા વીલમમાં દીવાલીઆ અને તહમારાં ધણીઆની વચે ના સંબંધપર તહમને વસવસોછે તે પણ દુર કરી શકીય.

સેક ઓલીઆશા—મેં એ બાબદ ઉપર ખુબ સાંભ રેહુંછે.

સાપુર—આવો સરાહ સાહેબ; આવો મેહરખાન. [મારવાડી શખજ થાય છે.]

ખોખરાંબાઈ—મનમાં મલોદા ના નમશે. પરચુયા હ સરખો સાહુકાર માહારે બારણે ધકેલા ખાતો હતા તે તહમારી મેલેકાનમાં માહારા પયારને ખાટે હાપ ખારતો રહી ગયો.

સેઠ બોલીઆશા—ખાઈ હવે અંત આવયો. તું ઘાહજ વગરની અને નીમખહરામજી. કાંઈખી ખરાખ ચીજ તાહારીથી બની શકે. તાહારો અને દીવાલીઆ વચે ક ઈ પેરેની દોસતીછે તેની મહને હવે અછી સમજ થઈ.

ખોખરાંબાઈ—જ્યાં સંભાલે એવીઆશા; વગર કારણે માહારી દામજુપર તહમને હુમલો કરવા દેનાર નથી.

સેઠ બોલીઆશા—જેઈએ તો માહારી પાસથી થી જરાજુના પઈસા લે અને તાહાડે કાજુ કર; ઈયાતો એક દમ છુટા છેડેડા કર. હું માહારો તહરાસ મેસાડીશ કે હ વે પછી ઘડપણમાં પરણેલાએને રસતો સુખ પડે.

ખોખરાંબાઈ—કયુલ, કયુલ ! પણ પપારા ભરતાર માલો આપણ પાછાં એકદીલ ધઈએ. હા, હા, હા ! વ લો તે એલીઆશા મીજન ખોરો ! વાડે, વાડે ! જ્યઈ

સેઠ બોલીઆશા—રોજખનો કાર ! શું માહારામાં એરલીથી તાકાત નહી કે તેને ખીનજુ ? અરે ! હું બહુ કુખી છું ! માહારા દીલના વાવડા જોઈએ હશે પણ તેના મીજનના પવન યોળનાર નહી !

દેખાવ ય થો—દીવાલીઆનુ ઘર.

દીવાલીઆ, બેદરકાર ભાઈ, તયા સેઠ નીશાંગાન ટેળ વપર શરામની લેહેરમાં મેકાછે. એવામાં આકર થેઠ ફુલલા છ તયા સરાફને દાખલ કરેછે.

દીવાલીઆ—આવો સરાફ સાહેબ આવો; આવો સાવકશા સેઠ આવો; મહને આપણા સરાફ સાહેબ કેહે તાજ હતા કે તહમે આજ ચેવકને ઘર તજવી લેયો. દોરાજ બલાસ લાવ. સાવકશા થેઠ આ સલામતો શઘલા વયા નખોરાએની. સરાફ સાહેબ હું તહમને બોહોંસ કરી શક તો નથી.

બેદરકાર ભાઈ—લે બચાર દીવાલીઆ લે, ખાપ મરે બ મના લખી આપે તે જીવાન બચો તે ખરો. વયાનખોરા ન રોપતો જીવાનીના તનનેજ ધીકછે.

સેઠ ફુલલાછ—લેએ સાહેબ તમારા સમુજનની સલામતી.

[અપના પીવેછ]

બેદરકાર ભાઈ—સાવકશા સેઠ બેચદખી આફે. એ દહોતો સેઠ મારાં કુખલ માલકને આંગલી વટે રોજ મટાડ્યં.

સેઠ નીશાંગાન—સાવકશા સેઠ સહવારે હાથે કલમ ધરો ને રાતે હાથે ચુરા પેહેડો એ ઠીક નહી. શરાખ પીયે ચુરા ને ન પીયે તે એલવે ચુરા. એજ આ હમારો કેહેવતછે.

બેદરકાર ભાઈ—સેઠ સાવકશા આ તબલર લેએ; નહીતો હમે એજ સમજનું કે તમે હમને હાંજીલ.

દીવાલીઆ—જુખખો, કોઈનું ખમીર કેહેવું. સાવ કશા સેઠને વધારે બોહોંસ ના કરો.

સેઠ નીશાંગાન—તું તારા પરાજા સાથે ખાજું ફેર. માલ રે બેદરકાર આપણે પાસેના ખોરાડમાં જઈ બેઘડી પાસા ફેંકે.

[ખિ નજા નખઈ]

સરાફ—દીવાલીઆ સાહેબ આ સાવકશા થેઠ માહારા મુરખીછે. કોઈનું કામ હાથે ધરવું કે પાર. સાવકશા સેઠ આ હમારા—

દીવાલીઆ—છટ છટ ! સેઠ હમારો સરાફ ઘણો પરમાણીકછે પણ બેટીખાપ પાસે કામ થાયું ને વા ત ઘણી. મુરખો ને ખાનેઆમાદ ને એવી બી છ એની શાહુગાત અરધે કલાકે પુરી થાય તાહારે વે હવારની વાતો માલે. સાવકશા સેઠ લાંબી દુકી છોડી દ ધને હું તહમને મેટલુંજ કદુચ કે હું એક મોટો ઉઠાઈ છોડશે છું. માહારા હાથમાં એક અરધી રહી શકતી ન થી, અને મહને હાજ ઉઠીના નાણાની ગરજછે અને હું યાડ્ય કે તહમે બરા સમજી અને ડાહ્યા સરાફ છો કાર છ તહમારી પાસે ઉઠીનું નાણું આપવાનું ગઈછે. હું એવો મુરખજુ કે સેઠ કડે ૫૦ ટકા વયાન આપવા તઈપાર છું; અને હું યાડ્ય કે તહમે. એવા ઉઠાજોર ને ખવલા ના પીછો કે સોમી સો ટકા લેવાને ચુકા નહી. હવે સા હેખ આપવને પુરતી એલખાન પડી હવે મેહુરખાની કરી વેહેવાર મારે પડો.

સેઠ ફુલલાછ—સેઠ તહમે બહુ સાધને ભોલાછો. તાજમ તવાનના માજસ તહમે નહી.

દીવાલીઆ—સેઠ સારો વેહેવાર નવો એકે નહી.

સેઠ ફુલલાછ—એક બાબદમાં તહમારી લુલછે. મા હારી પાસે ઉઠીજુ આપવાને નાણું નથી. પણ તહમારી ગરજ સારવા એક દોસતને પગે અગે લાગી નાણું કહડાઈ કેમ સરાફ સાહેબ ?

સરાફ—હાજ વાત ખરી. તહમે જાણાય તો ખસ કે જીડોના હું કેહેવો વેરીજુ.

દીવાલીઆ—હવે એમાં કાંઈ જવ નહી. પણ સાવકશા થેઠ, કોઈ મુકત નાણું ઉઠીજુ આપનાર નથી.

સેઠ ફુલલાછ—તેતો છેવરે સેઠ; પણ તહમે જા મીનઘીરી શું આપશે ? ઘરમારો તો અખખલ હયો.

દીવાલીઆ—ઘરમારો નહી પણ ઝાડના કુંડો તો છેવર. પણ જી પીસા પડો. માહારો ઈરાનના એક સોદાગર કાકોછે જે દખમાની પાલપર સુતેલોછે. કાકે ધપ્યો કે તહમારું નાણું પાછું ફરેજુ છેવર. હું તો તેના અનીતો ન છું અને ને સાલમજુના કે તે બધું મહનેજ મુકી ગયો.

સેઠ ફુલલાછ—(મનમાં) વાહાવારે ભતરીજા !

દીવાલીઆ—સાવકશા સેઠ માહારા કાકા યુઆ પછી નાણું આપવાની બોલી; તોખી મારે કેહેવું જેઈએ કે મારા કાકાની મારી ઉપર એરલીતો મેહુરખાનીછે કે તેવજ ના મરજુના સખામાર શાંભલી હું માથે હાઠ ઘઈરડું.

સેઠ ફુલલાછ—પણ ભાઈ તમારા કાકાતો સો વસે બી મરે નહી. ને જો યાંય વસે મરી ગયો તો નાણું ની વાત ભસતમાં જોડે તેસતો.

દીવાલીઆ—ભાઈ એજ બને ? આજ કાલ તેની તઈપારોછે. ફુલલાછ કાકા યુઆ કે ખારવને આવી ખા રણે ઉના રેહેજો. ઈરાનની હવાથી તેવજ. દરરી ગયામ લોકોતો કેહેમ કે એવાતો ફેવાઈ ગયામ કે સગો દીકરોખી નહી એલખે.

સેઠ ઓલીઆરા—માહારાં સરખો ખાણસ કોણ હારખર થતો અને ખીજવાતો હશે ? જાણી જોઈને એલ બની માહારી ઓરતના હોલમાં જોતરાયો તેટલાં વલો આ હટી લી કુતીનો જીવાન ગમરૂ બાપ જાણી જોઈને મરો ગમે કે એ કુતીનોખી રહ્યો સહયો જીવમ હું ખરું. સામેથી માહારી ધીંગલોતી ખુશ મીજાનમાં આવેલ. કહેલો ખુશી થઈ જો એના પપ્પારમાં મહને યોડોનવાર લપટેતો.

[ખાખાંચાઈ રાખત થાયછે]

ખોખરાંબાઈ—કેમ, સેઠ ઓલીઆરા, હું આશા રાખું કે તહમે શુભ સાથ લેઈશ લીધું નથી. જાહારે હું તહમારી પાસે નહીં હોવું તાહારે હોવે પાછ મીજા ન રાખો એ માહારી સાથ ઠીક સાલ ચલાવતા નથી.

સેઠ ઓલીઆરા—અરે ! અને ખુશ મીજાનમાં રાખવાનું તમારા હાથમાંછે.

ખોખરાંબાઈ—મારા હાથમાં હોતતો હું. મધન રેફે ત; કારણ હમણા તમને ખુશ મીજાનમાં રાખવાનો વખ તછે. વાડું ચાલો ખુશ મીજાન રાખી અને એ હજાર રૂ પૂયા આપોતો ?

સેઠ ઓલીઆરા—એ હજાર રૂપયા ! અને એ રૂ મ લીધા વગર ખુશ મીજાનમાં તમે અને રાખી ન શકો કે ? એવી કોઈ મીજા નથી ને હું તમને ના પાડું. હેમો (નોટ આપેછે) પણ મને મયકરી લખી આપો કે એટલા રૂપયા તમે અને લેવા છો.

ખોખરાંબાઈ—છાલનું લખત ચોખુછે.

સેઠ ઓલીઆરા—યોડા વખતમાં તમને હું અ જાએમીમાં ગરક કરનારહું પણ મને કહો કે શું આવીજ રીતે આપણે હાહાડા શું માવીએ ?

ખોખરાંબાઈ—જે તમે કહો કે તમે હારપાતો મારે કબુલછે. કાલથી કહ્યુઆનું મોઢું કાણ.

સેઠ ઓલીઆરા—વાડું તારે હવે એરી હરીફાઈ કરીએ કે સહથી અસીલ કાણ બનેલ.

ખોખરાંબાઈ—હું ખરું કહું મ સેઠ ઓલીઆરા કે ખુશ મીજાન રાખવો એ તમારી ખુબીતી ખવાયછે; અ સહી સાહેસાઈએ ગોપા તમારી ઘણે વરશે. એટ લીધીછે. પરણ્યા અગાઉ આ સામેના ઝારો તમે બેસી નાનપણમાં તમે ઉંદરો તથા કસારીના કેવા કટકા વેરી હતા અને તે એ સાથે ઉડાવેલા નંગમાં તમે કહેવી દયેરી દેખાડી હતી તેના રસ ભર્યો હેવાલ અને સંભાડાવવાને તમે કહેવી ઉ વટ લેના હતા ?

સેઠ ઓલીઆરા—હા હા; પણ મારી પપ્પારી છું બી કહેતી ઉઠતી મહને સંભલતી હતી !

ખોખરાંબાઈ—અને જારે મારી મહીએ તમારા કડા મજમ કરતી હતી તારે તમારી તરફથી હું કહેવી લડવા નીકલતી હતી !

સેઠ ઓલીઆરા—ખરેખર, ખરેખર.

ખોખરાંબાઈ—અને જારે મારી પીતરાઈ બેઠેન યો વના નીકલે કે તમેતો પેટ ઉપસેલો, વાંદર સરખા, બાવલ ના ગાંડછો અને હું તમારા બાપ સરખા જીવેમીઆને થ રહ્યા નીકલેછું તારે હું હરદમ તહમારી તરફલ ખેંચતી

હતી અને કહેતી હતી કે તહમેતો બરીઆમદાના ઉગતા સેનારા હો.

સેઠ ઓલીઆરા—ઘણી મેહરબાની ધઈ.

ખોખરાંબાઈ—હુંતો કહેતીજ હતી કે તહમારા ને વા ભરતાર યોડાન થયે.

સેઠ ઓલીઆરા—ખાસી તરક બાંધી. હવેતો આપણે સહથી સુખવાસી ધણી ધણીઆની ધઈએ.

ખોખરાંબાઈ—અને કદી પણ વટલાઈ કરીએ નહીં.

સેઠ ઓલીઆરા—નહીજ; સેતાવને હાલો કરીએ. પણ પપ્પારી જે તુંતી તાહારો મીજાન સંભાડેનો ઠીક, જાહારે કાંઈ મીનાકેરો આપણી વમે ઉના યાપ તાહારે તેનું સુલ જોઈએતો છું.

ખોખરાંબાઈ—એજાબી ખાફે ભરતાર; સેતાવને તેડનારા પેટેલવાતો તહમે છો.

સેઠ ઓલીઆરા—પપ્પારી જોખરી સંભાડ, સા મા જવાબની ધારથી દોસનીના ગાંડ કતાપા વગર રહેતો નથી.

ખોખરાંબાઈ—પરીખ ભરતાર તાહારે તહમેમી સા મા જવાબ ના વાડો.

સેઠ ઓલીઆરા—જે વહી છું કાઠી, એજ રીતના જવાબથી મહને કંઈપ કહેછે.

ખોખરાંબાઈ—જે વગર કારણે તહમે એમ શુસે થ થો કેનીતો—

સેઠ ઓલીઆરા—હે ! વહી છું ઇસતી થોએલ.

ખોખરાંબાઈ—હું કાંઈ ઇસતી થોપતી નથી; પણ ત હમારો મીજાનથી હાથમાં રાખો.

સેઠ ઓલીઆરા—નહી નહીં, શયથે વાંક તાહારા મીજાનનેનહી.

ખોખરાંબાઈ—માહારી પીતરાઈ બેઠેન કહેતી તેમજ કંઈ ખરું પડેલ.

સેઠ ઓલીઆરા—તાહારી પીતરાઈ બેઠેન એક એ બીએલ અને અડીએલ વાંદરીછે.

ખોખરાંબાઈ—માહારો સગાંએને નાહકની ગાલ ર નારા તહમે બરા જમરા જીખખ છો.

સેઠ ઓલીઆરા—ફરીથી તાહારી સાથે દોશની ખાં થે તેને કસાલે.

ખોખરાંબાઈ—જીવું જોઈતું તેવુંન થયુંછે.

સેઠ ઓલીઆરા—ખાઈ પેટેલેધન તહમે માહારી રતીભાર દરકાર કરતાં ન હતાં; અને માહારી આગરી ખ સી ગઈ હતી કે તહમારા નિહુવી કુઆદસાલ જેની ઉપ ર તહમારા સઘવા અડોસી પહોસીએએ પીઠ ફરેલેતી તે ની જલમાં કસેયો.

ખોખરાંબાઈ—અને માહારી પણ આંગરો ખસી ગ થવી હતી કે તહમારા સરખા માણસ જેની ઉપર થડપણ શુધી કોઈ નાનનીએ પેતાના હુસના ચેરેસાને મમકાઈ નાખેતો નહીં તેના છટકામાં હું સપડાઈ.

સેઠ ઓલીઆરા—પણ એમ કહો કે આગલ કોઈ એ તહમારે મારે છટકું માડવાની તસરી વઠીક લીધી ન હતી.

ખોખરાંબાઈ—મનમાં ભલીશ ના જમશે. પરખુશા હ સરખો સાહુકાર માહારે ખારણે ધકેલા ખાતો હતો તે તહમારી મોહિકાનમાં માહારા પપારને ખાટે હાથ ખારતો રહી ગયો.

સેઠ ઓલીઆશા—બાઈ હવે અંત આવ્યો. તું દાહાળ વગરની અને નીમખહરામછે. કાંઈબી ખરાખ બીજ તાહારીથી બની શકે. તાહારી અને દીવાલીઆ વચે કંઈ પેરેની દોસતીછે તેની મહને હવે આછી સખજ થઈ.

ખોખરાંબાઈ—બાઈ સંભાલો ઓલીઆશા, વખર કારણે માહારી દામખપર તહમને હમમેલો કરવા દેનાર નહી.

સેઠ ઓલીઆશા—ભેઈએ તો માહારી પાસથી જુ જરાજુના પઈસા લે અને તાહારૂં કાણું કર, ધયાતો એક દમ જુરા છેડા કર. હું માહારો તહરાસ ખેસાડીશ કે હવે પછી ઘડપણમાં પરજીલાએને રસતો સુખ પડે.

ખોખરાંબાઈ—કણુલ, કણુલ ! પણ પપારા ભરતાર ચાલો આપણ પાછાં એકદીલ થઈએ. હા, હા, હા ! વહી તને ઓલીઆશા ખીજાળ ખોયો ? વારૂં, વારૂં ! નખથે.

સેઠ ઓલીઆશા—દોનખનેા હાર ! શું ! માહારામાં એટલીબી તાકાત નહી કે તેને ખીજવું ? અરે ! હું બહુ કુખી છું ! માહારા દીલના વાવરા ભેઈએ ઉડો પણ તેના ખીજાળનેા પવન ચોળનાર નહી ! નખથે.

દેખાવ ૪ થો—દીવાલીઆનુ ઘર.

દીવાલીઆ, બેદરકાર ભાઈ, તથા સેઠ નીશાંબાજ રેખ ફપર શરાખની હેદરમાં ખેડાછે. એવામાં ચાકર ચેક ડુલલા છ તથા સરાફને દાખલ કરેછે.

દીવાલીઆ—આવો સરાફ સાહેબ આવો, આવો સાવકશા સેઠ આવો, મહને આપણા સરાફ સાહેબ કેહુ તાજ હતા કે તહમે આજ ચેવકને ઘર તજવી દેયો. શરાખ ગલાસ લાવ. સાવકશા ચેક આ સલામતી ચથલા વધા જમોરાએની. સરાફ સાહેબ હું તહમને બેઈસિસ કરી શક તો નથી.

બેદરકાર ભાઈ—લે અચા દીવાલીઆ લે; બાપ મરે બ મના લખી આપે તે જુવાન બમે તે ખરો. વયાળખોરા ન રોખતો જુવાનીના તનનેજ ધીકછે.

સેઠ ડુલલાજી—લેએ સાહેબ તમારા સખુનની સલામતી. ચથના પીયે.

બેદરકાર ભાઈ—સાવકશા સેઠ બેઅઈબી માફછે. એ દલોતો સેઠ મારાં કુધમલ બાહકને આંગલી વટે રોજ ચટાડેમ.

સેઠ નીશાંબાજ—સાવકશા સેઠ સહવારે હાથે કલમ ધરો ને રાતે હાથે ચુરા પેહેડો એ દીક નહી. શરાખ પીયે ચુરા ને ન પીયે તે આલવે ચુરા. એખ બા હમારી કેહવતછે.

બેદરકાર ભાઈ—સેઠ સાવકશા આ તખલર લેએ; નહીતો હમે એખ સખજશું કે તમે હમને હજીખામ.

દીવાલીઆ—જુખખો; કાંઈનું ખમીર કેહવું. સાવકશા સેઠને વધારે બેઈસિસ નાં કરો.

સેઠ નીશાંબાજ—તું તારા પરાણા સાથે માથું ફેર. ચાલ રે બેદરકાર આપણે પાસેના ઓરડામાં જઈ બેઘડી નાખા. રેકે

[વિ જણા બપછે.

સરાફ—દીવાલીઆ સાહેબ આ સાવકશા ચેક માહારા મુરખીછે. કાંઈનું કામ હાથે ધરવું કે પાર. સાવકશા સેઠ આ હમારા—

દીવાલીઆ—છટ છટ ! સેઠ હમારો સરાફ ઘણો પરમાણીકછે. પણ બેટીબાપ પાસે કામ થોડું ને વા ત ઘણી. મુરખી ને ખાનેઆબાદ ને એવી બીજ એવી શરાહગાત અરધે કલાકે પુરી થાય તાહારે વે હવારની વાતો ચાલે. સાવકશા સેઠ લાંબી છુટી છેડી દઈને હું તહમને એટલુંજ કહું કે હું એક મોટા ઉઠાઉ છોકરો છું. માહારા હાથમાં એક અરખી રહી થકતી નથી. અને મહને હાલ ઉછીના નાણાની ગરજછે અને હું પારૂંમ કે તહમે બરા સખજી અને ડાહ્યાપા સરાફ છો કારણ તહમારી પાસે ઉછીનું નાણું આપવાનું ગરથછે. હું એવો મુરખજી કે સેકડે ૫૦ ટકા વયાન આપવા તથપાર છું; અને હું પારૂંમ કે તહમે એવા ઉઠાઉગીર ને ખવલા ના પીરછો કે સોએ સો ટકા લેવાને ચુકો નહી. હવે સાહેબ આપણને પુરતો આલખાન પડી હવે મેહેરખાની કરી વેહેવાર મારો પડો.

સેઠ ડુલલાજી—સેઠ તહમે બહુ સાદાને ભાલાછો. તાજમ તવાજના માણસ તહમે નહી.

દીવાલીઆ—સેઠ સારો વેહેવાર નવો એકે નહી.

સેઠ ડુલલાજી—એક ગાયબમાં તહમારી જુલછે. માહારી પાસે ઉછીનું આપવાને નાણું નથી, પણ તહમારી મારજ સારવા એક દોસતને પડે અને લાગી નાણું કહુશાઉ કેમ સરાફ સાહેબ !

સરાફ—હાજ વાત ખરી. તહમે અજોખ તો ખરા કે જીકોનેા હું કેહેવો વેરીછું.

દીવાલીઆજી—હવે એમાં કાંઈ જવ નહી. પણ સાવકશા ચેક, કાંઈ ચુકત નાણું ઉછીનું આપનાર નથી.

સેઠ ડુલલાજી—તેતો છેજ રે સેઠ; પણ તહમે જ ખીનગીરી શું આપયો ? ધરખાર તો અખખજી હશે.

દીવાલીઆજી—ધરખારતો નહી પણ ઝાડનો કુંડો તો છેજ. પણ જાી ધીરા પડો. માહારો ધિાનમાં એક સોદામર કાઢોછે જ દખખાની માલપર સુતેલોછે. કાલે ધખમે કે તહમારૂં નાણું પાછું ફરેજી છેજ. હું તો તેનો માનીતો જ છું અને ને સાલવધું કે તે બધું મહનેજ સુકી ગયો.

સેઠ ડુલલાજી—(મનમાં) વાહાવારે ભતરીજા !

દીવાલીઆજી—સાવકશા સેઠ માહારા કાકા મુંઆ પછી નાણું આપવાની બોલી; તોબી મારે કેહેવું ભેઈએ કે મારા કાકાની મારો ઉપર એટલીતો મેહેરખાનીછે કે તેવણ ના મજબુના સખામારે શાંલવી હું માથે હાક કરું રડું.

સેઠ ડુલલાજી—પણ ભાઈ તમારો કાકાતો સો વરસે બો મરે નહી. ને જે હું માંચ વરસે મારો ગયો તો નાણાની વાત ભસાતમાં જોઈ તેસતો.

દીવાલીઆજી—ભાઈ એખ અને ? આજ કાલ તેની તથપારોછે. ડુલલાજી કાકા મુંઆ કે ખારવને આવી બા રજી ઉભા રહેજો. ધરાનની હવાથી તેવણ. દદરી ગયામ લોકોતો કેહેમ કે એવાતો ફેરવાઈ ગયામ કે સગો દીકરોબી નહી આલખે.

સેઠ દુલલાઈ—હા હા એવોતો ચેહેરો નાખી દી
યોમ કે સંગે દીકરાની એવળે નહી.

દીવાલીઆઈ—હા ! હા ! આ શાંભવી તખતેતો
સાવકયા ગીલી ગીલી આવતો હશે.

સેઠ દુલલાઈ—પણ વધી કાંઈતો કેહેમ કે કુવલા
છ સેઠતો આ ચેહેરમાં છે.

દીવાલીઆઈ—ભાઈ કાંઈ કરતાં માહારા કાકાની
ખબર મહને વધારે હોય. હમણા તો તે અવશુરખ પાહા
ડની ખીજુ તરફ છે.

સેઠ દુલલાઈ—હા, હા ! માહારા કરતાં તહમને
વધારે સારી ખબર હોય ! પણ ભાઈ તહમારી પાસે કાંઈજ
નથી કે હાલ તરત વેચી થોડુંક કાંઈ ઉભું કરવે ! તહમા
રા બાપને કાંઈ શુંતા રૂપાંતો સટ હશેની ?

દીવાલીઆઈ—તેતો આ બાઈને અટકારખી મારી
ગયો.

સેઠ દુલલાઈ—(મનમાં) તાહારા અવતાર જલથહે
પોરયા. (ઓરેથી) કાંઈ ચોપડીએ હશેની ચોપડી ?

દીવાલીઆઈ—ભાઈ એટલી અધક તે મગનમાં
સમાવવીખી નેઈએ કેની, આપણેતો ચોપડીએ લીલાંડવા
લાને સવાધીન કીધી કે લોકો થોડી અધક હેતો માહારા
વડાવાએને પૂન લાગે. ભાઈ થોડાં માહારી પાસે બાપ
દાલાના ચીતરો વેચવાનાં છે.

સેઠ દુલલાઈ—શું તહમારા બાપ દાદાએનેખી બજા
રમાં વેચશે ?

દીવાલીઆઈ—દરેક જલને; ને વધુ દામ આપે તે
ને માહારો સઉથી વડો દારો મશે.

સેઠ દુલલાઈ—(મનમાં) હવે પોરણ હાથથી ગમે
(ઓરેથી) ભાઈ તહમને તહમારા બાપ દાદાએની આગ નથી.

દીવાલીઆઈ—આગ લાગે કુશમનને, હાંપાંતો લીલાં
લેહેર.

સેઠ દુલલાઈ—(મનમાં) હું એ ચીતરો વેચાતાં લ
ઉં પણ એ ઘાટકી ઓકરા મેં તાહારી પરીક્ષા કરીછે. કે
દીખી તુહને હું માફ કરનાર નથી.

(વેદરકાર ભાઈ—સું ધાર વધી તાહારી ઉપર. કાં
હાં શુંમ થઈ ગયો. દીવાલીઆઈ)

દીવાલીઆઈ—નરા સખર; હમણા માહારા બાપ
દાદાએનું લીલાંડ ધનારછે.

વેદરકાર ભાઈ—તાહારા બાપ દાદાને સુહલામાં કેંક.
દીવાલીઆઈ—તેતો પછી સાવકયા સેકના હાથમાં

છે. નેઈએ તો સુહલામાં નાંખે કે નેઈએ તો કુવામાં નાંખે,
માથ વેદરકાર પુઃ આ ખુસીયાર ઉતો થઈ લીલાંડ કર.

વેદરકાર—આએ દીવાલીઆનાં બપાવાના બપાવા
ના બાપ. સવાસો વરસે તરણસો વરસની વાત ઉપર ઝ
રતમાન થયા. ને હેસે તેના નસીબમાં પથરા હોયતો જ
વેહેર થઈ જશે. આએ એકવાર; ને જાપય, ને જાપય; આ
એ વેવાર. આએ વેવાર. આએ વેવાર.

સેઠ દુલલાઈ—(મનમાં) અરે સેનાનીઆતી રેવો.
દીવાલીઆઈ—સાવકયા સેક તહમે કાંઈ સાટું કે
રતા નથી.

સેઠ દુલલાઈ—સાડાં કરવા કરતાં હુતો રજુખમાં
બાગ લઈએ. બાપ દાદાએને લીલાંડથી વેચાતા તો આને
સાંભલયા.

દીવાલીઆઈ—સું કરે ભાઈ તીજેરીમાં કાણું પડે
તાહારે બાપ દાદાએની સાહેતા માહાવી નેઈએ.

સેઠ દુલલાઈ—(મનમાં) હું કદી કદી એ ઓકરાને
માફ કરનાર નથી. કદી, કદી નહી. [થપથા જાયછે.]

ઓરતોની મીજલસ.

ભાગલા ૨૭ મું.

બચાંતા દાંત કુટયા વીશે.

બચાંતા દાંત કેયારે કુટયા માંડેછે, તે વખતે શું આવ
વત કરવી નેઈએ, તે વખતે શું અડમણે નડેછે, એ સધલી
બાળકનું ચાન તણને હોડું નેઈએ; કાંઈક ઘણી વેલા એ વે
ચેતા અ જાણપણથી ઘણી ખાખી ઘણે, કે ને નરા માહી
તમારીથી અટકવાઈ શકાયેછે.

૧ બચાંતે સાતમે મહીને પેહેલાં દાંત કુટયા માંડેછે.

પેહેલા છ મહીના લગી બચાંતે દાંતની કાંઈ નર
નથી; કાંઈક એટલો વખત તદન માએતા કુષ ઉપરજ તેને
રાખડું નેઈએ. સાતમે મહીને દુધીયા દાંત કુટયા માંડેછે
તે ઉપરથી સમજ પડેછે કે બચાંતે માએતા કુષ થીવાએ
બીજા ખોરાકની નરડેછે; પણ દાંત હમેશાં સાતમે મહીને
કુટતા નથી. કોઈને એક બે મહીના નરડીથી આવેછે અ
થવા એક બે મહીના વધારેવાર લાગેછે. કેટલાંએક બચાંતે
નતમથીજ એક બે અથવા સધલા દાંત કુટયા હોયેછે. એ
જ કેહેછે કે આપણા નરડસત પેગમખરને નતમથીજ સધલા
દાંત કુટયા હતા. એ દાંત ઘણાખરા પેતાની મેલેજ ખરી
પડેછે. ને ધાવતાં બેચું માએતા ધાનને ઈજ કરેતો એ
દાંત કાહડી નખાવવાની નરડેછે. ને અડમણ માવજ
પડે નહી અને દાંત મજબુત હોમેતો કદી પણ દાંત કહડાવી
નાખવાની તત્તવની કરવી નહી. કોઈને દાંત દોહોડ અ
થવા બે અથવા તરણ વારસે આવેછે. એક જલને માટે
કેહેછે કે તે બાળુવાનીમાં આવીયો તોપ પણ તેને એક
પણ દાંત કુટયા ન હતા.

૨. દુધીયા દાંતની સંખીયા માતર ૨૦ હોયેછે અ
ને ને બચું એ અથવા હુડી વરસનું થાયેછે એટલે સધલા
કુડી રહેછે.

દાંત એકેક પછી કુટયા માંડેછે. પેહેલાં નીચેના આ
ગલા ધારદાર બે દાંત નીકસેછે. તે પછી ઉપરના બે આગ
લા, તેની પછી એ ઉપરનાની આજુબાજુ એકેક દાંત, પછી
નીચેનાની આજુબાજુ એકેક દાંત, એમ કરીને બચાંતી એક
વરસની ઉપર ધોમે તેટલામાં આગલા ઉપરના ચાર અને
નીચેના ચાર મહીને આડ દાંત કુડી નીકસેછે. એ પછી
નીચા નડલામાં વેડે બાજુએ એક દાંતનો ખાંચો રહીને

એક આગલી દાદ કુટેછે, તે પછી તેને મલની ઉપરની કુટે છે. પછી મારો ગાલા એકક દાંતથી પુરાઈ જાયેછે. તે પછી નીચેની પાછલી દાદ અને પછી ઉપરની પાછલી દાદ કુટેછે. એ પરમાણે બનું બે અથવા હડી વસતું થયું એટલે બીજા ગાર દાંત કુટીને સથલા મલીને વીસ દાંત તૈયાર થાયેછે.

૩. જોરે પારા જરા સુછ આવે, લબ વધારે ગલે, અને ઘડી ઘડી માએનું થાન લેવા માંગે તારે સમજવું કે દાંત કુટવાનો વખત આવીયોછે.

દાંત કુટવાના હોયેછે તારે પારા સુછ આવેછે, કોઈ વખતે લાલ અને ગરમ થઈ આવેછે. મોઢાંડાં માટેથી લબ પુશકલ નીકલેછે અને સોખાર એટલીતો લાગેછે કે વારે ઘડીએ ધાવવા માંગેછે, પણ પાા કુખેછે તેથી તરત ધાવવાનું સુકી દેછે અને થોડા વખતમાં વલી ધાવવા માંગેછે. પારાની અંદર વવરાટ લાગેછે તેથી મોઢાંડાંમાં આંગલાં ધાલેછે અથવા જ કાંઈ કપડું અથવા રમકડું હોયેછે તે મોઢાંડાંમાં ખોસેછે.

૪. બચાંને મોઢોડામાં હાથીદાંત અથવા ધાતુનાં આંગણીયાં આપવાં થણુ ખરાબછે.

બચાંને દાંત આવતી વખતે પારાને દાખવાને માટે થોતાના આંગલાં અથવા હરેક કાંઈ બીજા મોઢાંડાંમાં ધાલેછે એ ઉપાધી માલમ પડેછે કે પારા દાખીયાથી બચાંને આરામ મલેછે, પણ પારા દાખવાને માટે કાંઈ પણ કઠણ ચીજ આપવી નહીં કારેકે તેથી પારા ઉલટા જડ થાયેછે અને દાંતને આટ્ટર આવતાં યુથકેલી પડેછે. એટલા માટે જેમ બને તેમ નરમ માવવાને માટે આપવું, જેમકે રબરની જડી વીડી અથવા સાક સુમારો જડા ચાંમડાનો કટકો અથવા બીસકોટ આપવી. બીસકોટ લબથી નલદીથી નરમ પડી જશે અને બચાંને તે સુસવાને ખુશ લાગશે. ઘણી વેલા આપણાં આંગલાં પારા ઉપર ફેરવીયાથી બચાંને ખુશ લાગેછે, એટલા માટે દીવસમાં ઘડી ઘડી આપણું આંગણું પારા ઉપર ફેરવીયા કરવું.

૫. દાંત કુટતી વખતે બચાંની માવજત ઉપર વધારે ધ્યાન આપવાની જરૂરછે.

બચાંને ખોલી હુવામાં ફેરવવું અને તેને લાયકની કસરત આપવી. પેટ હુમેથાં ખોલાસથી આવવાં જોઈએ. જો કબજા હોયેતો અરધી અથવા એક ચમચી એરંડીયું તે લ પાવું. થાન વારેઘડીએ આપવું, પણ ઘણોવાર લગી આપવું નહીં. તેથી તરસ મટશે અને પારા બીજાઈને નરમ રહેશે. દરરોજ રાતરે બચાંને કુકા પાંણીમાં એક બે મીનીટ ખેસાડવું, કે જોથી પસીના ખોલાસથી છુટશે. જો એ વખતે પેટ આવવાં હોયેતો તેને એકદમ અટકાવવાં નહીં, કારેકે પેટ આવીયાથી પારાનું જોર નરમ રહેછે. પારા ઉપર મધમાં થોડા સુરોખાર નાખીને આપડવું, તેથી વવરાટ નરમ પડશે. માએ પણ એ વખતે થોતાની તબીયત અને ખોરાકની માવજત કરવી.

૬. ઘણી વેલા દાંત આવતી વખતે બનું થણું હું

શન થાયેછે તેથી માએ તે વીસે કદી પણ નભરવશે રહેવું નહીં.

ઘણી વેલા દાંત કુટતી વખતે પારા થણા લાલ થઈ, જી આવીને ગરમ થાયેછે અને એટલાતો કુખેછે કે ધવાઈ શકતું નથી. પુશકલ લબ નીકલીયાને બદલે મોઢાંડાં સુકાઈ જાયેછે, તાપ આવેછે, બનું બેચેન રહેછે અને ઉંધ માટેથી ચોંડી ઉઠેછે, મેહરો લાલ થઈ આવેછે, માનું ગરમ રહેછે, ઘણી વેલા પેટ છુટી જાયેછે અને કોઈ વેલા ચમક થઈ આવેછે; એ સીવાએ બીજાં થણાં દરેક લાગુ પડેછે.

૭. જાંઠું ગરજ પડે તાંડું બચાંના પારા ચીરાવવાની કાંઈ પણ આંનાકાંની કરવી નહીં જોઈએ.

એવી હાલતમાં ડાકટરની તરત મદદ લેવી જોઈએ. ડાકટર ઘણી વેલા એ વખતે પારા ચીરવાની ભલામણ કરેછે. આપણા લોકોમાં બચાંના પારા ચીરાવવા દેવાની ધક્કી છીતછે. તેમણે સમજેછે કે તેથી બચાં ઉલટાં હોવા થાયેછે અથવા તેઓના જાનની નુકસાની થાયેછે. એ વીચાર તદ્દન ખોટોછે. પારા ચીરીયાથી બચાંને જરા પણ દરદ થતું નથી. વલી પારા ચીરીયાથી અને થોડું લોહી ગયાથી પારાનું જોર નરમ પડેછે, દાંત નલદીથી ઉપર આવેછે. ઘણી વેલા માલમ પડીયું કે પારા ચીરીયા પછી બચાંને પેટ આવતાં બંધ થાયેછે, ચમક નરમ પડેછે, કાંસો નાછૂક થાયેછે ઇતીયાદી. પારા ચીરીયાથી કોઈ પણ બનું જાનની હાસતીમાં આવી પડતું નથી. કદાચ જો મરણ થાયેછે તે પારા ચીરીયાથી નહીં પણ દરદના સમબધીછે. પારા જેમ બને તેમ નલદીથી ચીરાવવા જોઈએ; જો દરદ વધી પડે એ ને પછી દાંત ચીરવાની વેતરણ કરેતો તેમાંથી કાંઈ ફાયદો માલમ પડતો નથી.

એ સીવાએ એવી હાલતમાં બચાંને કુકાં પાંણીમાં દર સહવાર રાત ખેસાડવું.

૬ યા .

એક અસહી ખરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

“જેમ વસંતઋતુના હાથથી મોઢાર અને ફુલ જમીન ઉપર વીખરાયેછે, જેમ બિનાલાની મેહરખાની થી પાકની ભરતી પુર થાયેછે, તેમ દયાનું હસવું કમ નસીખના બચાં ઉપર આશીરવાદ દેછે.

“જે કોઈ બીજાની દયા કરે તે થોતે થોતાની ભલામણ કરેછે, પણ જે દયા વગરનો હોયેછે, તે એ ભલામણને લાએક નથી.

“કસાઈ મેંદાના ખરાડવાથી હાથ પાછો જેમ તો નથી, તેમજ ઘાટકી માણસનું દીલ કુખથી ખીગ લતું નથી.

“પણ દયાલુના આંધું જોલાખના ફુલ ઉપરથી

વસંતરૂપની છાતી ઊપર દવના ટીપાં પડેછે તે કરતાં વધારે મીઠાસવાણ છે.

“તેટલા માટે ગરીબના ચોકારની સામણે તા રો કાનું ખંદ કરતોનાં; કે નહીં બેગુનાહના દુખની સામણે તારૂં દીલ કઠણ કરતો.

“જારે પાપ વગરનું છોકરું તારી ઊપર માગણી કરે, જારે વીધવાનું દીલ દુખેલું હોયેછે અને તે દલગીરીના આંશુથી તારી મદદની આશુજી કરે, તારે, અને તું તેના દુખની ઊપર દયા લાવજે અને જેને મદદ કરનારું કોઈ નથી તેને મદદ કરવાને તારો હાથ લાંબો કરજે.

“જારે તું રસતામાં કોઈ વચ્ચતર વગરનો લડકો, થંડીથી ધુજતો અને ઘરખાર વગરનો જુવે તારે સખાવતથી તારૂં દીલ ઘીલાડજે, સખાવતની પાંખથી તેને મોહોત માહણી છાંચ કરજે, કે જેથી તારો રૂઝી સઘ જીવશે.

“જારે ગરીબ માણસ દરદના બીજાના ઊપર ખરાબ મારેછે, જારે કમનસીબ ખંદીખાનાના કમકમાટમાં રીખેછે અથવા જઈશીથી સરેદ થયેલું માથું દયાને માટે તારી તરફ દુખથી આંખ ઊંચકેછે, તારે, જો માનવી, તેઓની હાજતોની દરકાર કરીયા વગર, તેઓના દુખ ઊપર દયા લાવીયા વગર, તું નકામી જો જ મજાહમાં કેમ ગીરજતાર થયેલો રહેછે ?”

આ ર સી .

શીરીનખાઈને દીવસમાં કાંઈ પચાસ વખત પોતાને ચેહરો આરસીમાં જોવાની ટેવછે; અને જેમ ખને તેમ થુંદર દેખાવાની અને સાફ રહેવાની તજવીજ કરેછે. આતવારનો દીવસ હોતો; સાવકશા ઘરમાં હોતો. શીરીનખાઈ ખેરારનું ખાણું ખાધા પછી પોતાના ચેહરો ઘોઈને આરસીમાં જુવેછે. સાવકશા કાંચ ઊપર અરેતાયેલાછે. તેવામાં સાવકશા શીરીનખાઈને પુછેછે કે મારા મનમાં હાલ થું વીચારછે તે કહી શકશો.

શી૦—તમારા મનમાં થુંછે. વધી તે ઘણાં ધની રાતની મીઠાસે તમે મને સવાલ પુછોછો તેનો હું જવાબ થું દેજો ? વાડું જોગી. હાલ હું આરસીમાં જોગી છું અને કદાચ તમારા મનમાં આરસી વી

શે કાંઈ ખેચાલ આવતો હો. હા, ખરાખર, વાડું, આરસી, કેમ ખનાવેછે અને આપણો ચેહરો આખે હુખ અંદર પડી કેમ રહેછે ?

શી૦—જારે હું પુછું છું તારે તમને વીચાર કરવાની સુધ આવેછે. આટલાં વરસ થયાં તમે આરસી દરરોજ જુવોછો અને એક દીવસમાં કાંઈ પચાસ વખત અંદર ચેહરો જુવોછો, પણ તમને એક ઘડી પણ પણ ખેચાલ આવીશો હોતો કે જે સીજ તમારી નજરે હોજેશોછે તે થુંછે અને તેની ખુબીનું કારણ થું હો ? અશ્વસા જેવુંછે કે તમારી મીઠાસે કાંઈ લખો ખંદ મરદો અને જોરતો વગર વીચાર કરવે કામ કરોયાં જાયેછે. હા, કદાચ તમે આરસી કદી જોઈ ન હોતે અને આજે તમારી આગલ લાવીને ચુકતે તમને તે વીશે પુછપરછ કરવાનું સુહુજ પડતે, પણ જોતો તમે તમારા જનમથી જોઈછો અને જે સીજ હોજે જોવામાં આવે તે શખસના મનમાં કુદરતી થઈ જાયેછે અને આરસીમાં મોહાડું દેખાડું જોઈયે પછે એથી વધારે સવાલ કરવાની કાંઈ જરૂર દીશતી નથી.

શી૦—તમે કહોછો તે ખરી વાત પણ હું થું કહું. તમે સીખીયાછો તેથી તમને વીચાર આવેછે. મારી મીઠાસે સીખેલા નહીં હોતે તો મોલોની તમને કદી એવો વીચાર આવતે કે ?

શી૦—(હસીને) વાડું હોવેતો સીખો.

શી૦—તમે નહીં સીખવો તો પછી હોજે કાંઈ સીખવા જાયે. વાડું, મને સમજાવો કે આરસી કેમ ખનાવેછે ?

શી૦—એકસરખી જાકાઈનો સરખો અને સીધો અને બેજો બાળુઓ અછી રીતે સશઈ કીધેલો કાચ લેજે. એક બાળુ ઊપર થોડોએક પારો પાંચ રેછે અને તેની ઊપર કલાઈનું પાતળું કાગજ જેવું પાતું ઊપર ચુકીને એકસરખું દખાન કરેછે. પારો કલાઈ સાથે મહી જઈને કાચને મજબુત ચોંટી બેસે છે. એ પરમાણે તઈયાર કીધેલા કાચને આપણે આરસી કહીયેછે.

શી૦—પણ કાચની પછવાડે કલાઈ લગાડી ચા પછી એવી ખુબી કેમ થાયેછે; પેહલાં કાચ માહણી આપણું મોહાડું દેખાડુંતો નથી ?

શી૦—એ બાબદ સમજવાને માટે રોશનીની

પ્રુળી તરુને બાણવી જરૂર છે. તમે જુવો છો કે આપણા ઘરોની બારીના કાચ માટેથી રોશની પસાર થાય છે. પણ તમે કોઈ વખતે નેત્રું હાથે કે આપણા સાંઘાના પડોશીની બારીના કાચ ઉપર સુરજનું તડકું પડે છે તારે કીરણ પાછાં મારીને આપણા ઘરની દીવાલ ઉપર અજવાલું આવીને પડે છે. વધી તમે જાણો છો કે આપણી સામણીના તરીબા ઘર માટેથી થેલો ચેરો છેકરો સુરજના તડકામાં આરસી ધરીને આપણા ચેરો ઉપર ઊભા નાંખીને કોઈ વખતે કંઠા લે આપે છે. એ ઉપરથી સમજ પડે કે રોશનીનો આ બે પ્રુળી છે કે પારદરશક ચીજો માટેથી તે પસાર થઈને બીજા બાળુ ઉપર પડે છે અને ચલકતી ચીજો ઉપર પડીયાથી તે આરપાર પસાર થતી નથી. પણ પાછી મારે છે. જેમ એક દડો આપણે નેરથી પાટી ચાની જમીન ઉપર મારીએ, અને સીધા અથવા આરો મારીએ તે પરમાણુ તે સીધા અથવા આરો પાછો ઊછરે છે, તેજ પરમાણુ રોશની સીધી અથવા આરો એક ચલકતી ચીજ ઉપર પડે તેમ તે સીધી અથવા આરો પાછી મારે છે. કાચની મોટી પ્રુળી રોશનીને આરપાર પસાર કરવાની છે, પણ પોતે જાતે ચલકતો છે તેથી થોડી રોશની પાછી પણ મારે છે; પણ જો કાચની એક બાળુ ઉપર હરેક જાતની બટ ચીજ ધરવામાં આવે તો રોશની આરપાર જતાં અટકે છે અને સઘળી રોશની પાછી મારે છે.

શી૦—તારે શું લાકડું અથવા આ ચોપડી પકડીએ તો શું આપણું મોઢું કાચ માટેથી દેખાશે ?

સા૦—કંઈ નહીં, તપાસી જુવો ની ?

શી૦—હા, ખરાબર, હું તો એમ સમજતો હતો કે કલઈ હોય તોજ દેખાયે.

સા૦—જે ચીજ પોતે જાતે ચલકે, સરેદ હોય અને કાચને ખરાબર ચપત વલગે તે રોશનીને અછી રીને પાછી મારે છે અને તેથી આરસીએ એ પરમાણુ કલઈ અને પારાની ચેલવણીની ખનાવવામાં આવે છે.

શી૦—પણ આરસી રોશનીને પાછી મારે છે તે ઉપરથી મને સમજ નહીં પડતી કે આપણા ચેરો શા માટે અંદર દેખાયે છે.

સા૦—દરેક ચીજ ઉપર રોશની પડીયાથી તે આપણી નજરે પડે છે. જો રોશની નહીં હોય, એ

ટલે અંધારામાં આપણને કંઈ પણ ચીજનો આકાર નજરે પડતો નથી. દરેક ચીજ થોડી અથવા વધતી રોશની પાછી મારે છે અને તેથી તે આપણી નજરે પડે છે. હવે વીચાર કરો, કે જે ચીજો આપણી નજરની બાહર પુકલી હોય છે તે આરસીની મદદથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ. હવે તે ચીજ કેમ દેખાયે ? તે ચીજ ઉપરથી રોશનીના કીરણ જોડે તે આપણા નજરે નથી પડતાં તેથી પણ તે હરદમ આસપાસ નાખે છે. એજ પરમાણુ તે આરસી ઉપર પણ નાખે છે. આરસી ઉપરથી તે કીરણો આપણી આંખ ઉપર પાછાં મારે છે અને તેથી તે ચીજનો આકારનો ખ્યાલ આપણા મન ઉપર થાય છે. પણ તે ચીજ આપણને ખ્યાલમાં કાંઈ માલમ પડે છે. જેટલી વેગ લાઈએ તે આરસીથી તેટલીજ વેગલાઈએ તે જાણે કે આરસીની બીજા બાળુ ઉપર હોય તેમ લાગે છે; એ આકાર માતરે ખ્યાલી છે; તેની ખરેખર હકીકત નથી. તેજ પરમાણુ જારે આપણે આરસીને સામણી હોવા રહીએ, તારે આપણા બદન ઉપરથી રોશનીના કીરણ આરસી ઉપર પડે છે અને તે આપણી નજર ઉપર પાછાં મારે છે અને આપણને આપણા બદનના આકારનો ખ્યાલ આવે છે અને તે ખ્યાલ આરસીની પછવાડે તેટલીજ વેગલાઈએ આકાર 'હોતો' હોય એવો લાગે છે.

શી૦—હા, હવે હું સમજી; કેવી રોશનીની પ્રુળી છે ! એવી પ્રુળી વગર આપણે કદી પણ આપણા ચેરો અથવા હરેક કંઈ ચીજ આંખે જોઈ શકતે નહીં.

સા૦—આરસીમાં આપણે આપણા ચેરો જોઈએ તે કંઈ આંખે જોઈ શકતો નહીં.

શી૦—અરે, કાંઈ, શું આપણા ચેરો આંખે જોઈ શકતા નથી, જાણી, હવે તમે મારી મશકરી કરો છો.

સા૦—નહીં, મશકરી કરતો નથી. હું કહું છું તે ખરું છે. તમારા ચેરો ઉપરના દરેક ભાગ આંખે જોઈ શકાયે ખરા, પણ તમારી તસવીર હવે શાં અવસ્થામાં પડે છે. જુવો, આ તમારા જમણા ગાલ ઉપરનો કાલો તલ આરસીમાં પડેલા આકારના કીયા ગાલ ઉપર છે.

શી૦—હા, એવો તેના દાખા ગાલ ઉપર છે,

તે વીજોનો અને કદી પણ વીચાર આવીયો હોતો નહીં; કંઈ રેહ્યાઈથી જણાઈ આવે છે. એ મને આગ લ વીચાર કેમ નહીં આવીયો હશે વાઈ.

સા૦—તમારો એમાં હું ઘણો વાંક કાઢાડવા માંગતો નથી. જે આગલ કહીયું તેમ ફટલીએક ચીજ આપણે દરરોજ જોઈએ, તે ઊપર વીચાર કરવો એવું આપણા મનમાં આવતું જ નથી. વાઈ જુઓ તેજ મીસાએ તમારો જમણો હાથ, જમણો પગ, જમણી આંખ ઈતીયાદી, તે આકારમાં દાખી તરફ જ છાંયે છે.

શી૦—કાંચે વાઈ એમ અવરી તસવીર કેમ પડે છે ?

સા૦—આપણે આકાર જેમ આપણે ઊભા રહીએ છો તેમજ તેજ બાનુએ આપણી સામણે નજરે પડે છે, કાંચે રોશનીના કીરણ આરસી ઊપર જે પડે છે તે પાછાં તેવીજ રીતે આપણી આંખ ઊપર પડે છે. આપણા જમણા હાથ અથવા પગ અથવા આંખ ઊપરથી જે કીરણ પડે છે તે આરસીની દાખી બાજુ ઊપર પડે છે અને તેજ કીરણ આપણી આંખ ઊપર પાછાં મારે છે તારે તે જમણા હાથ પગ અથવા આંખને બદલે દાખી બાજુને જોવા લ આવે છે.

શી૦—હા, હું સમજું; પણ આપણે જારે આરસીની સામણે ઊભાં રહીએ છો તારે માતરે આપણો આગલો આકાર પડી રહે છે અને આપણે પાછલો ભાગ આપણું આંખ મંડીએ છો તારે થોડું ઘણું નજરે પડે છે, હું ધારું છું કે એ પરમાણુ પાછલો ભાગ આપણી નજરે જરાબર પડવો કદી જાય છે.

સા૦—કાંચે વહી તમે વીસરી ગયાં, તે દાહાડે જે તમને જણાવીયું કે તમારી બોચી ઊપર એક કાંચો તણ છે તારે તમે તે જોવાની ઈનતેજારી જતલાવી કાંચે તેની તમને ખબર પણ નહીં. તારે જે તમને આરસીમાં જોવા કહીયું અને જે એક બીજા આરસી તમારી પછવાડે ધરી; અને તમે જે આરસીમાં જોતાં હતાં તેમાં જરાબર નજર કરીને જોવા કહીયું, થોડાવારમાં તમને તમારી બોચી જરાબર દેખાઈ અને તે ઊપર કાંચો તણ છે તેની ખાતરી થઈ.

શી૦—હા, હવે મને યાદ આવે છે, પણ એ કે મ જનીયું હશે ?

સા૦—એ પણ એજ પરમાણુ સમજ પડે છે.

તમારી બોચી ઊપરથી રોશનીના કીરણ જે આરસી પડી હતી તે ઊપર પડીયાં. જે આરસી એવી રીતે ધરી હતી કે તે ઊપરથી કીરણ પાછાં મારીને તમે આરસીમાં જોતાં હતાં તે ઊપર આવીને પડે, તે કીરણ તમારી આરસી ઊપરથી તમારી નજર ઊપર આવીને પડીયાં અને તેથી તમારી બોચીનો તમે જોવા લ આરસીમાં દુર બીજા આરસીમાં પડીયા હોયે એવો આવીયો.

શી૦—હા, હવે મને યાદ આવે છે, જારે મારી સહી—ને મક્કા ગઈ હતી તારે તેવનના ઘરનાં મોટા હાથમાં આમણ સામણે દીવાલ ઊપર બે મોટી આરસીઓ મુકી હતી અને મને જાણે એક આરસીને બદલે દશ બાર આરસી બેઠી બાજુ ઊપર નજરે પડીયા. તમે સમજાવીયું તે ઊપરથી એની પણ મને સમજ પડી. હા, જારે હું—સહીને તાંહાં જવથ તારે તેવનને પુછશ, કે તમારી આરસીમાં એટલા બધા આરસી શામાટે દેખાયે છે; પછી જોઈએ તેવણું જવાબ દેશે.

સા૦—અરે, જવાબ થું દેશે તે હું તમને હમણાથી કહું, તેવણ તમને એમ કહેશે, કે વહી આરસી સામણે સામણે મુકે તારે એમજ દેખાયેતો; વહી તેનું કારણ થું હોયે. જોજો તમને એજ જવાબ મલશે.

શી૦—જારે હું તેવણને સંઘડું સમજાવશ, તારે કેવાં ખુશી થશે. તમારા જેવા ભણેલા સીખેલાની હું ખાચીયું તેથી મને કંટો હરખ ઊપજે છે. તમે મને સાન આપો છો તેથી મને સંઘડાં ધરાણા ગાંઠ કરતાં વધારે ખુશી મહેલે. જારે મારી સહી જાણે કે એવી અચરતી બાબતું હું સાન ધરાવું છું તારે તે મારી ઊપર વધારે હેત કરશે અને મારી હોશી જાલવવાને વધારે ખેતી રહેશે.

ખાહાકુર સવંતીબાઈ—એક વારતા.

ભાગ ૨ માં—આંક બીજો.

સવંતીબાઈએ પાછી યુસાફરી ચાલૂ કરી. થણા થણા રીતેથી મુખી ભર જંગલો કાપવા પછો સરોવર કાંઠે ઉભેલાં એક સુંદર થોડરમાં તે બાવી લાગી જતી પાછલથી મુંદા રેકડીએ થોડાનું સીર થોડર તરફ ધરી તોફાની પવનને થોડાની પીઠ આપી થોડરને બમાવ કરતી હતી; અને નાના નાના બાજોમાં ઉગતાં દાડનો અને રંગબેરંગી ફુલો ખીલી રહેતાં હતાં.

સવંતીબાઈ બહુ યાકી ગપલી હતી તેથી એક માલી ને ઘર ગઈ જાંદાં તેણીને બોરાક બંને રાતે સુવાને બી છાણું મલ્યું.

માલિકીને ઘરના છોકરાં ચુલ્લા આગલ બેસી પકવા નાની તઈપારી કરતાં હતાં, તાહારે સવંતીબાઈએ માલન ને ચેડેરની હકીકત પૂછી. માલન બોલી કે “માનમાં હાલ બહુ મોઘાઈ મચી રહેલો છે. રાજને એક સપનોં આ વગેરે જોના ખુલાસો કોઈ કરી શકતું નથી.” સવંતીબાઈએ પૂછ્યું કે “રાજને શું સપનો આપશે?” માલન બોલી કે “તે દસ વરસનો હતો તાહારથી એક મોઠા બાગમાં ઉઠેલાં એક ખુબશુરત આડના સપનો જોય છે. આ ડનું ઠર રૂપાંતું છે, પાતરાં તમામ સુંનાના છે અને મોતીના જુખખા તે ઉપર મેવા મીઠાલ લટકે છે. રાજએ બેઠે બેઠે મોલખાઓને એ આડ વીધે પૂછ્યું પણ કોઈએ રાજ નો ભરમ બાંજ્યો નથી, તેથી રાત અને દીસ તે હાપ વ્યક્તોશમાં છે. વલી રાજની છોકરીએ એવો દરાવ કીધો છે કે ને માહારા બાપને આ વ્યવસ્થા આડ મેલવી આ પે તેની સાથેજ નેકા કરું.” રાતના ખાણું ખાધા પછી સવંતીબાઈએ પોતાની મઠાઈ ઘરમાંથી બાહાર કાઢાડી અને સરોવર ગમનાં એક ખુલામાં પાંધરીને બીજાણે નખા બગાઈ પોતાના રાબેતા મુજબ ક્યવરની બંદગી ગુજરવા શું થયું જાંડીએ પડી.

પોતાની આંખો શીહા પાણીની સપાટી ઉપર ફેંકી આવરી રીતે નીમાન કરતી હતી તેવામાં એકાએક પાણીમાં મલકાઈ મચી રહેણ અને યોડા વારમાં જુએય તો પાણી કીનારીથી એક ઘોરને વ્યવદા એક મેડાં જોવા મોટા હીરો ને ગોપા આકાશપરથી પડેલા મુરજ સુઆઈક ચક્રમકતો હતો તે પોતાના મોઝામાં લઈ તેની તરફ આવે છે. વ્યવદા મોઝામાંથી હીરો નખીનપર મેલી બોરાક શેધવા ક્યે ભરાઈ ગયો, મોઝાકાપર પછી તે પાછો આવેલો, હીરાને મોઝામાં લીધો અને પાછો પાણીમાં ધાલી ગયો. પાછો બીજી રાતે એ ચતકાર જોવાને સવંતીબાઈએ દરાવ કીધો.

તરજ રાત મુધી એન સુઆઈક દેખાવ સવંતીબાઈની નમરે પડેલો. પછી પેલા વ્યવદાને ઠાર કરી હીરો નડપી લેવાનો સવંતીબાઈએ દરાવ કીધો. બીજી દીને સવંતીએ નઈ જુહુવારને તાંહાંથી એક છટકું લીધું ને એપુંતો બારી કે બાર ખાલસ લાગે તાહારે ઉચકાપ. સવંતીબાઈએ સરોવર આગલ એક આડ સાથે દોરડાં વડે તે છટકું બધાવયું અને આસપાસ પમરતાં ફૂલો પાંધરમાં ને ઉપર વ્યવદાએ ફીદા હોયય. રાતને સમે સવંતી તે આડપર મહડી વ્યવદાની રાહ જોતી બેઠી. બાર વાગતે વ્યવદા ઉપર આવેલો, પણ ફુલના પમરટને લીધે તે આડ આગલ આવેલો. તરતજ સવંતીબાઈએ દોરડું છોડી દીધું અને વ્યવદા છટકાં તલે ચપાઈ ગયો.

મુરજ ઉગણે કે સવંતીએ પોતાના ચેકારને બાહાર કાઢાડેલો. તેની મુલેલી લાસ પડેલી હતી પણ તેના મોઝામાં પેટો હીરો આક્રોશ સરખો ચક્રમકતો હતો. રાત ના ઉજગરાને લીધે સવંતીએ સરોવરમાં અંગેલ કરવા તઈપારી કીધી, પણ પાણીની સપાટીને તેનું બદન લાગે એટ

લાખાં તેનાં હાથમાંથી હીરો ગગડી પડેલો એને જમ જમ તે ગગડતા ગયો તેન સવંતીની નમરે એક રસતો પડેલો જોની બેહુ બોરકુએ રોનકદાર મેટોલો અને ખીલેલા ખુશનુ માં બાગોની હાર લાગેલી હતી. સવંતીએ રસતે માલ તો ચાલતી એક મેટલને બારણે આવી બેઠી. માનવીના મેટોલો કરતાં હજાર ઘણો રલીઆમનો આ મેટલ હતો. ઉંચાં ઉંચાં દરખતોપર જાત જાતના મેવાની હાર લાગેલી હતી અને ડાલી ડાલીએ મેના સરખાં મીઠાં જાનવરો પોતાનું ગીત ગાતાં હતાં અને નખીનની ઉપર શુગંધી ફૂલો ના ગાલીમાં પાંધરેલા હતા જોની ઉપર રંગ મેરંગી પડેલી ગીઆં નાચતાં હતાં.

આ બાગના ચોખાં વગેવાય એક આડ હતું ને થલવાનો સરદાર હતું, તેનું ઠર રૂપાંતું હતું, તેના પાતરાં તમામ સુંનાના હતા અને મોતીના જુખખા તે ઉપર મેવા મીઠાલ લટકતા હતા. તેની ડાલીઓપર હીયમ્મ ખાતી એક પરી સરખી કુંદર નાખની મેટલી હતી. સેતારા માફક તેની આંખો ચલકતી હતી; તેના મુનેરી બાહોના ચુંચ રાં તેના પગ આગલ પડતાં હતાં અને તે મનમાં ગાયન ગાતી હતી. સવંતીને જોઈ તે બોલી કે “હે સરદાર તું હીમાં કું આવેલો?” સવંતી બોલી કે “હે પરી તુંને જોવા ન આવ્યું?” પેલી નાખની બોલી કે “મેટરબાન સાહેબ તહારાં કદમ કાંહાં છે; પણ જો માહારા બાપની નમરે તહને પડેલો તો તહમને મારી નાખશે, હું વ્યવદા આના પાદશાહની મેટી લાણું અને રમવાને માટે માહારાં બાપે આ મેટલ ઉડાવેલો. ઘણા વરસ થયાં હું હીમાં એખરી રમત કરું છું કારણ માહારો બાપ મહને કોઈ ની નમરે પડવા દેતો નથી. મેં તહમારી વ્યગાઈ કોહાબી આદમને જોધો નથી હે સરદાર તહમે કોણ છે અને હીમાં કાંહાંથી આવી લાગા અને તહમે કોણ છે? સવંતીબાઈ બોલી કે “હું” સવંતી રાજ છું. એ પરીમેટર દીલથી દેહેરાત દુર કર. મેં તાહારા બાપ વ્યવદાને જીવ થી ઠાર કીધો.” પેલી ખુબશુરત નાખની આ ખખર શાંભલી દીલથી બહુ દુરખી અને બોલી કે “બાહાર સરદાર માહારાં નામ માહારોબાઈ અને માહારો પાસે આ સરોવરનો કુલે ખજનો છે; હે દેરખમાં હીમાં ઠાલ અને આ દેશના રાખપાટની લગામ હાથમાં લે. હું તાહારી રાણી થવા તઈપાર છું” સવંતીબાઈ બોલી કે “તેમ અને નહીં કારણ માહારા રાજએ મહને પેગામે મોકલ્યો છે અને જાંડી મુધી માહારી સુસાઈરી સમાપત થાય ત્યાં હી તાંહાંમુધી માહારી સુધી હીમાં રહેવાય નહીં. પણ જમ હું તાહારી ઉપર ખુરબાન છું તેમ તું માહારી ઉપર હોપતા આવે માહારે રેય અને તું હને હું માહારી રાણી કરીશ.” હીંચાંબાઈ માફક હું નાવાં બોલી કે “જગના હાર એજ મનપાત નહીં. જો હું તાહારી સાથે ફરતો લોકો માહારાં રૂપ જોઈ તુંને મારી નાખે અને મહને જીવામગીરીમાં લેયે; અને ના હેકની હું તુંને સુશીલતામાં નાખું. પણ આ કું નેરી વાંસેલી છે; અને જાહારે તું મહને જોવાને ક્યમ છે ક્યા માહારી મદદતી તુંને ગરબ પડે તાહારે જંગલમાં નઈ આ વાંસેલી વજાડને અને આંખના પલકામાં

માં તાહારી સનમુખ આવી હું ઉભી રહેવસ. "પણ માણસની વસતીમાં આ વાંસલીના ઉપયોગ કરતા પહેલું રહેજે." સવંતીબાઈએ પેલી વાંસલી પોતાના પોશાકમાં સંતાડી અને હીરાંબાઈને છેલી સલામ કરી રૂપથત લીધી."

જાહારે સવંતીબાઈ પાછી ખાલીના ઝુપડાંમાં આવી લાગી તાહારે માલને તેણીને કહ્યું "સેડ આજ બપે દાહડા થયા કાંઈ ક્રોધ ? હજે તો એમ સમજ્યા કે તહ મે બીજા ગામ પધરયા "સવંતીબાઈએ જવાબ દીધો કે "જરા બજારમાં જાહારે કામ હતું તે રોકાવું પડીયું હતું." બાઈ મેહરબાની કરી જરા ફેર દાહડાધી કે આ ગામનો વજર પારકાઓની મુલાકાત કપારે લેશે ? હું જાહાર ગામ જઈ તેહની આગળ જાહારે તેની બેઠ લેતીછે." માલન બાહાર ગઈ કે સવંતીબાઈએ હીરાંબાઈને ખાતર અને શાસતરમાં લખેલાં કુશાંનને લીધે પેલા અનદાને આલી આખ કધી. માલને કેર દાહડાધાથી સવંતી બીજી દીને વજરની મુલાકાતે ગઈ; વજરે પુછ્યું કે "બાઈ તહ મારે શું કાંમ છે ?" સવંતી બોલી કે "જાહારા રાજના પેગામ સર હું આ ગામ રસતે જતા હતા અને તેથી તહ મારી મુલાકાત લેવાને મેં દરસત પારખ્યું." વજરે આ સાંભળતાં સવંતીને આદરમાનથી મેસાડી અને શકલી વાતો કીધામં તે ગામના રાજના અમલજાન સપના લીધે પછી કહી સંભલાવ્યું. સવંતીએ કહ્યું કે "વજર સાહુખ મુખેથી તહમોએ તહમારા રાજને કેહેવું કે હું તેહની ખામોશ પુરો પાડીશ. પણ એવી કચુલાતથી કે એ આડ એકજ રાત તેણે ભેલું અને તેની ઉપર કશી રીત ના દાવો કરશે નહીં." બીજી દીવરે રાજ, તેના વજર અને તેના સરદારોની દબદબા ભરેલી કંઠ ખાલીના જુથ કાંમાં ભેગી થઈ. તરતજ સવંતીએ જંગલમાં જઈ પેલી વાંસલી વંજરી અને હીરાંબાઈ પેલાં તલેસમતી આડપર હીથકા ખાતી તેની નજરે પડી. સવંતીએ હીરાંબાઈને હેવાલ કહ્યો જેથી તે આડ જંગલમાં રહેવા દીધું, અને સવંતીએ રાજ તથા તેની દરબારને તાંઈાં તેડી.

રાજ અને તેની દરબાર અમરતીમાં ગરક થયા. એક મોડેલાં જંગલની અધવચમાં તેઓની નજરે એક ખુમસુરત મેહેલ પડયો; જાંઈ હીરાંબાઈ મહેલા કુવારા આખાથી ભાત ભાતની રીતે ખુશબોદાર પાછી ઉડતું હતું અને જમના ચલકાટથી શીહા અંધારી રાતે સુરજની રે થની સરખી ચમકાટ થઈ રહ્યો હતો. બેમાજુ રીતે ગેમા કોઈ પરીઆના મોડેલાથી મધુર ગાયનના શરોદ નીકળતા હતા અને આ બાગે મેહેરાતની વચોવચ એક આડ હતું જેનું ઠર રૂપાંતું હતું, જેના પાતરાં ચુંતાના હતાં અને જે ઉપર મોતીના જુથમા જેવા મુવારકે લટકતા હતાં. બામદાદ પડતે આ સવપનો ઉડી ગયો. રાજ પોતાની કચુલાતને સાચુત રહ્યો અને મોલશે કે "જે જંગલને મેહેરાતનું રૂપ આપે તે ખરેખર જાહારી બેટીના હાથને લાયક છે." રાજએ સવંતીને પોતાના જમજા કીધે અને તેને પોતાનું ચરખું રાજપાટ સપુરદ કીધું. પણ સવંતી બોલી કે "રાજ સાહેબ, હાલ જાહારા રાજની ખોદમત સર જાહારે જવુંછે માટે જાહારે કામ સરનજમ પોઠાંઆડયા બાદ હું હીંપાં આવી તહમારી શાહાંજદી

સાથે નેકા કરીશ." સવંતીને રાજ મલી અને મોટા મોટા ઉમરાવો તેને ગામ જાહાર વસવા આપયા. પાછી લાંબી જંગલ કાપયા પછી સવંતીએ જંગલમાં વાંસલી વંજરી અને આગલ હીરાંબાઈ આવી ઉભી. સવંતી બોલી કે "દીવદાર માયુક થયા દીવસ થયાં આ જંગલમાં હું જોતાં જાહારું અને જાહારા રાજના કારણસર જાહારે રાખયોને ગામ જવુંછે, પણ મહને તેમનું કામ હાથ લાગતું નથી. મહને તું સાહે થા કે જાહારી મુરાદ જર આવે." હીરાંબાઈ બોલી કે "પરીખ જર તારા તાહારીથી તાંઈાં એકલી મુસાફરી થઈ શકનાર નથી. છ જહીનાને રસતા કુરછે અને તે ગામમાં એવી બંધોછે કે મલોઆંધીથી દાખલ થઈ શકાતું નથી. આદમોનો પગ તાંઈાં પડયોજ નથી; અને આ પડવવીપર આડ નહી હોય એટલા તાંઈાં રાખયોને મેહેરાછે. તેઓ વલી તુને નજરે પડશે નહી, પણ તેઓ તુને જેઈ સફરે અને તાહારા કુરછે તુકડા કરી નાખશે. તોખી જાહારી સલાહ લે, રાખયોના રાજની મેટી જે જાહારી દીસાંજન સહીછે તેણે મહને આ વીટી બેઠ કરીછે જે હું જાહારી આંગલી એ આવતું છું. એ વીટીથી તું કોઈની નજરે પડશે નહી. આ સામે જાહાર દેખાયછે તે રાખયોના ગામની સરહદ ઉપરછે તે જાહારના શીખવેર તું મહડજ, જાહારે તાંઈાં તું આવી પુગે તાહારે આ વીટી તાહારી હથેલીએ ધસજ અને તરતજ તું રાખયોના રાજની દીકરીની હજુર ઉભો રહેશે. પરીખ જર તાર તે જાહાંજદીને કેહેજ કે હું જાહારી જોરત થાઈ અને તે તુંહને જાહારે ખાતર જાહારી અને મદદ કરશે." સવંતીએ હીરાંબાઈના કહુલા મુજબ કીધું અને તરતજ તે રાખયોના મુનરી મેહેલમાં ઉભી. મેહેલની વચોવચ મુના અને હાથીલાંતનું એક તખત હતું જે ઉપર રાખયોના જાહાંજદી પુનમના બાંદ સરખી પરકાસતી હતી. તે દીસે કદાવર હતી અને તેણીના બાંદે બાલ મોતી પુરેલાં હતાં. ખરાં મુનરી તારના તેણીના જ ભા હતા અને તેની કમરે અમુલ્ય હીરાંબાઈ મહેલા કમ રખેશ બાંધેલો હતો. વલી ગરદન અને હાથપર જહવાએ રોનો કાગ ન હતા અને ચલકતા સેતારા સરખી તેની બે આંખો ચમકતી હતી. આસપાસ કોરોડો રાખયોની ચોટી હતી પણ પેલી તલેસમતી વીટીથી સવંતીને જાહાંજદી વતરોને કોઈ જોઈ શક્યું નહી. જાહાંજદી ચમકીને બોલી કે "તું કોણછે અને હીંપાં કયાંહથી આવયોય ?" સવંતીબાઈ બોલી કે "હું સવંતી રાજ છું અને હું અનદા જેના રાજની બેટી હીરાંબાઈના ખાવંદ છું અને તેણીને તુંએ જે તલેસમતી વીટી બેઠ આપીછે તેની જાહુધથી હું હીંપાં આબે લાગીછું." જાહાંજદી બોલી કે "તું આવે છે તે ભરે પણ જાણ્યો માનવ કે જાહારી રાજની હીંપાં આવમ પડીતા તુને અપાવવાને જાહારામાંથી તાકાત રે જમાર નથી. મહને કેહે તું હીંપાં થા કારણસર આવયોય ?" સવંતી બોલી કે "હે રૂપાલી જાહાંજદી હું તું ને ખુશુખ જિવા આપયોછું, મહને તાહારે નામ કેહે અને જહવા કે આવી જગાંમાં એખલું રહેવાતું તાહારે કારણ થયું ?" તે બોલી કે "રાખયોના રાજની હું એકપુરી ઉકરી છું અને જાહારે નામ તારાખાંછે. જાહારા ખાવ

ની હું પછી માનીતી છું" અને માહારે માટે તેણે આ મેડેલ બાંધ્યો અને કોઈ હાથે દાખલ થાય નહીં માટે તેણે હાથે મેલ થીથી ચોક્કસ પેટરાખ્યા છે. હું કવચીત્ત્વ માહારાં માયાપને જોઈ છું" અને ખડું મોઢું તે ઘણા વરસ થયાં મેં તેમને જોયાં નથી; પણ માહારા જની દોસત હું તાહારી ઉપર પુરખાનું; માહારે દીવ તુમે છતી લીધું છે, હું જાતે નહીં માહારા માયાપને જે લાગી તાહારાં જીવત દાંતની બખશેષ મેળવીશ." એજ મોલી સર્વતીબાઈને એ કહી મેલી શાહાજી પોતાના માયાપ પાસે ગઈ.

તારાબાઈએ નહીં વીનંતી ગુજરી કે "એ માહારા પીતા હું તહમને આજીવ કહે છે કે માહારે લાકડ કોઈ શાહાજીને ચુદી કાઢાડી માહારા નેકા કરી આપો." રાજા મોલયો કે "મેટી હુલુતું છોકરી છે તોયી ને કોઈની શાહાજીને પોતે હાથે આવી તાહારો હાથ માંગેતા હુમે તેની ઉપર શાંધ થઈયું." તારાબાઈ મોલી કે "વારું ને કોઈ દેસર અને પુખ્તુર શાહાજીને તહમારા શપલા પેટે રંગીરોની નવર ચુકવી આ મેડેલમાં દાખલ થાયતો તેહે ને માહારે ખાતર જીવતદાન બખશેષો!" રાજાએ હા કહી તેથી તારાબાઈ દોડતી નહીં સર્વતીબાઈને પોતાના પીતા આગલ લઈ ગઈ. રાજાએ કહ્યું કે "સર્વતી રાજા માહારી છોકરી હું તુને સુરુદ કહે છે. અને આવી ભપકર નામ તુએ તાહારી કરામતથી પસાર કીધી માટે હું તાહારી ઉપર પુરખાંન છઈ એ. માહારી મેટીની અધી બરદાસત કરને અને ને તહમને કરી અડચણ નડે તો શુમેથી હાથે આસરો લે ને." બાર દાહાડા શુધી લગતની કામધુમ ચાલી અને પડ્યવીના દરેક મુશ્કાલીથી અને માહારાગરના પેશાંથી લખે અને કરોડો રાખ્યો પોતાના રાજાની મેટીની શાહાજીમાં ભાગ લેવા આપવા. દાયો પુરાષ એટલું નવાહેર અને હોરા અને માંનેક અને મોતી સર્વતીને રાજાએ બખશેષ કીધું, એટલું કે માહારાને ગણતાં ગણતાં સો વરસ નીડી જાય રાજાએ વલી પરામખ પરાષ ચોકીદારો પોતાની છોકરીને આપ્યા અને દરેક ચોકીદારના હાથ માં નવાહેરના એકેકે ગાંઠો હોતો અને એકેકે ગાંઠો એકેકે મોટી હવેલી સરખો મોટો હોતો! અને સર્વતી શાહાજી સાથે ગામ બાહાર પડી.

તારાબાઈ નંગલમાં પોતાના ચોકીદારોને લઈ ઉભી અને સર્વતી ને રાજાએ રૂપાના કરનું ગાંઠ નેણું હતું તેની શાહાજી સાથે નેકા કરવા ગઈ ઘણી મુશ્કામતો નેકા થયા અને રાજાએ પોતાના નજાઈને તથા પોતાની મેટીને પુશકલ નર આપી વળ્યા કીધાં. પછી સર્વતી ને શાહાજીની સંજોગરખની નાહાની કુંડી ગઈ હતી તે શાહાજી સાથે નેકા કરવા તેને ગામ ગઈ. તરફ દાહાડા શુધી કામધુમથી લગણ થયાં અને પુશકલ સરોખા સાથે સર્વતી તે શાહાજીને લઈ બાહાર નીકળી; પછી સર્વતી ને રાજાના રૂટે તેણીએ નર કર્યું હતું તે રાજાને ગામ તેની શાહાજીને પરજુવા ચાલી. પછી આ તરફ દાહાજીની તથા અન્યદામોની શાહાજી હોરાંબાઈ તથા રાખશેષોની શાહાજી તારાબાઈ તથા શલ્લા રેસલા સમેત

સર્વતીબાઈ પોતાના આગલા રાજાના ગામમાં ગઈ જાંહાં પારખતીને રાખેલી હતી.

રાજાને જેવી ખબર પડી કે સાંમેથી એક માડું લશર આવે છે એટલે તે ગભરાયો, પણ સર્વતીએ તરત એક ચોખદારને મારતે ઘેડે મોકલ્યો કે હું રાજા તાહારે બીહી વું નહીં એતા સર્વતી રાજા ને તાહારાં કાંઠસર ગયો હોતો તે પોતાનું કાંઠ સરતજામ પોણેચાડી પાછો કર્યો છે. ઘણી બા અકરામથી રાજાએ સર્વતીને દાખલે કીધી અને સર્વતીએ રાણીની આગલ રાખશેષોની સાડીએના ટગ મરાવ્યો, પછી સર્વતીએ રાજા તથા તેના વજરને પુશકલ દર વીધ આપ્યું.

પછી રમે ગામમાં દુકાલ ચાલે કરી સર્વતીએ શલ્લા રસલાને ઈતામ આપી રૂપશત કીધી. સર્વતીએ પેલી તરફ દાહાજીની પારખતીની સાથે રાખી, પણ હોરાબાઈ અને તારાબાઈ પોતાના નેણેલ બાંધી નંગલમાં રહ્યાં હતાં અને જેની ખબર સર્વતી વગર બીજ કોઈને હતી નહીં. પછી તે ગામના રાજાની છોકરીની સર્વતીપર પરશન થઈ અને તેના લગત કામધુમથી ગુજારવાને તથાથી થવા લાગી.

એવામાં સર્વતીએ પારખતીને રડતાં જોઈ, સર્વતીએ પુણવા ઉપરથી મોલી કે "મેહેન તુંએ આપણી હોરખત અને દોલતમાં વધારો કીધો ખરો પણ કોણ જાણે આપણો આવદ લોગીદાસ કીધી હાલતમાં કરતા હશે અને તે પે આપણી હું આખાવખી અને દેવાની બની જઈ છું." પછી સર્વતીબાઈએ કહ્યું કે "મેહેન ને હું આપણા ખાવદને શોધી ન કાઢાડું તો માહારે નામ સર્વતી નહીં" એજ કહી તે હોરાબાઈ પાસે દોડી અને તેને કહ્યું કે "માહારો એક દોસત આજ બાર વરસની વાત ઉપર કે કીર થઈ નંગલમાં ગેપ થઈ ગયો છે તેને શોધી કાઢાડ." હી રાખાઈએ કહ્યું કે સરવેથી સરસ રીત એકે કુલે ગરીબ આલખની નીપાત કરવી અને તેમાં નરૂર તાહારો દોસત આપવો.

છ મહીના શુધી નંગલમાં ખાનાં ચાલ્યાં પણ લોગીદાસ ગયો નહીં.

એક દાહાડે એક કાલે શીહા સરખો ભોગી ભના હાથમાં એક લાકડાંનું વાસણ હતું, અને જેની અંદર રોટીના પુકડા પડેલા હતા તેણે અચ્છુચી પારખતીને હાથ લગાડી કહ્યું કે "પારખતી, મહને એલખે છે હું તાહારો ભરતાર લોગીદાસ છું." લોગીદાસ એટલેતા બદલાઈ ગયો હોતો કે પારખતી એલખી શકી નહીં, પણ આ મોલો સાંજનાં જીવતાં ને રૂદન કરવા મેડી. સર્વતીએ પારખતીને કહ્યું કે "મેહેન તું રૂદન કરીશ નહીં. હું લોગીદાસની તપાસ તરત કરીશ અને તુંને તેવું સેવદ લગાવવા નહીં ચુકીશ." તરત સર્વતીએ હાકમ કીધો કે લોગીદાસને કેદ પકડી અડીયાને નાખે. લોગીદાસે ઘણી વીનંતી ગુજરી પણ કાંઈ વચ્ચું નહીં. રમે લોકો હશે ઈપા તેને દીવાનામાં બપાવે માટે લોગીદાસ હું રાખે છું એજ મોલયો નહીં. ચોકીદારો બીયાસ લોગીદાસને કેલેતા કે ઘણું કરી તુંને કાલે ગરદન મારવામાં આવશે.

આમ ગુરુના ધગારામાં નીચા પાદશાહની સિપા

ધર નઈ સવંતીએ લોગીદાસને પોતાના મેહેલમાં મં ગાવપો અને પોતાના ચાકરોને હુકમ કીધો કે એ કૂકરની હાજત કરાવે અને તેને અચ્છાં કપડાંથી સનગારે; પછી સવંતીએ વધદાને બોલાવી એવી કહ્યુવાત લીધી કે લોગી દાસને છ મહીનાંમાં તેએા પાછો ખુબશુરત કરી આપે. રોમ સવંતી લોગીદાસની ખુબપરછ કરે પણ લોગીદાસ એ નજ બહુ કે સવંતી રાજ કોઈ પારકોછે અને દામ આપી દર આપછે. પોહારેગીરી વલી ઉવરો લોગીદાસને દમ આપે કે જોવા તું સારો થયો કે પાદશાહ તુંને પોતાની રચુન આ તર પોતાની વરસગાંઠને દીને ફાંસીને લાકડે લટકાવશે અને જેમ બીલાડી ઉંદર સાથે રમેય તેમ હાલ તે તાહારી સાથે રમેય.

સવંતીની વરસગાંઠને દાહડે તેણીના રાજની છોકરી સાથે નેકા થનાર હતા. જરાવના ભરેલા મુંનેરી તજુઆની હાર લાગેલી હતી અને ગામમાં ભારી ધાંમધુમ મથી રહી હતી. સવંતીએ પારખતીને કહ્યું કે “મેહેન ઇશવર કરશેતા આહારી શાહચરેહને દીને તાહારે ભરતાર તુહને હવાલે કરીશ.” પણ પારખતી બોલી કે “મેહેન આપણે ભરતાર કોઈન નહીં પણ પેશા ચીયરેહને કૂકરછે તે એઆલથી મા હાથે લોહી ઉઘી આપછે.”

સવંતી હસીને બોલી કે “ખરેખર; પણ મેહેન વધ દોની સલાહથી તેનામાં આસમાન જમીનને ફરક પડપોછે. તે હજુ જાણતો નથી કે આપણે કોણ છઈએ; પણ મેહેન હું તાહારી પાસે માગી લઈશું કે હજુ શુધી આહારે ભર મ તાહારે કોઈને જાહેર કરવો નહીં.”

સવંતીના લગણમાં લોગીદાસના બાપ સીઈ રાજ ત થા તેની રાણી તથા સવંતીને બાપ સીઈ રાજને વજર ત થા તેની રાણી પણ નોતરની આન દઈ આપવાં હતાં. સવંતીબાઈએ પોતાની દીલી બાજુએ એક તખત કરાવ્યું જે ઉપર પોતાના બાપને બેસાડયો, તેની પાસે પોતાની માને બેસાડી, તેની પાસે સીઈ રાજને બેસાડયો અને તેની પાસે તેની રાણીને બેસાડી અને તાહાર પછી બીજાં રાજ રાણીને હાતે તખત રાખ્યાં. વજરને આ નંગા મગેલી નોઈ શ થવા એસઆમાં પડયા. પછી સવંતીએ લોગીદાસને પોતાને પોશાક પેહેરાવી બોલાવી મંગાવયો અને પોતે એક સારી પેહેડી આવી. પછી પોતા સાથે પેઢી તરજુ શાહજ દીએ તથા પારખતી તથા પરી માફક ખુબશુરત તારાબાઈ અને હીરાંબાઈને લઈ આવી. પછી સવંતી લોગીદાસને પગે પડી અને બોલી કે “પરીખ ભરતાર લોગીદાસ તાહારી યોરત તરફ નેધાહ કર, જે યોરતને બાર વરચની વાત ઉપર તુંએ નંગવમાં આ પારખતી સાથે છોડી દીધી હતી. આ સપલી શાહજદીએ, આ રોલત, આ ખજનો, આ નવાહર, આ રાજપાટો, હું પોતે, એ સઘવાં તાહારાંછે.”

લોગીદાસની આંખોમાંથી હરખના આંસુ પડ્યાં. સ યલા રાજએ વાખવાખીના પોશાર મારવા લાગા અને બો લવા લાગા કે “પર્યવતીમાં કોઈએ એવી યોરત નોઈછે?” પછી નહીં બોલાય તેવી ખુશાલી સાથે લોગીદાસના આંકે સાહજદીએ સાથે નેકા થયા, અને લોગીદાસ પોતાના મા બાપ સાથે હચી ખુશીથી પોતાને ગામ પહારેયો અને ઘણા

વરચ શુધી જાહોજલાલીથી પાદશાહી ભોગવી અને ખાઈ પી ને મોન કીધી. અને જ્યો આ વાત વાંચે તેઓની ઇ શવર કરે જાહોજલાલી ભોગવી ખાઈ પી મોન કરે.

રોમ શેહેરના ઇ'ગારામાં નીરો પાદશાહની ભેટ.

ઇસવી સન ૪૧ ના શાલમાં યુરપખંડના ઇટલી દે થના પામ્લેતખત રોમ શેહેર ઉપર કલાદીઅસ નામે એક સેનશાહ રાજ મથાવી ગયોછે. એ પાદશાહા મનશકતી માં ડુરખવ હતો તેથી ખુશમતીઆએને રાજપાટ સોંપતો હતો. મીસાલીના નામની તેની રાણી ઇબત વગરની હતી અને રોમ શેહેરમાં મથાવેલાં ઘાટકીપણાથી તેનું નામ મથહુર થયુંછે. પણ પાછલથી પોતાનાજ કરુતક તેણીએ નિર્ધાં અને કલાદીઅસ સાનશાહે તેને કાપસ સીલીઅસ નામના તેના ઇધાર સાથે કતલ કરાવી.

કલાદીઅસને નસીએ એગરીપીના નામની બીજ એા રત કોકાઈ, જે એ સાનશાહને લખવેન થઈ ગી. એ મરીપીનાને પેટે તેના આગલા ખાવંદને નીરો નામનો છા કરો હતો જેને કલાદીઅસ પછી ગાદીએ બેસડાવવા તે ક લાદીઅસને બહુ ડુખ આપતી હતી. કલાદીઅસ એટ ભોતો કંદાલી ગયો હતો કે તે વરેધીએ દાઝની બાહર માં બોલતો હતો કે આહારાં નસીખમાં એવુંજ લખેછે કે યોરતોનું ડુખ ખમતું અને તેમને પછી ગરદન મરાવવી.

આ વાત એગરીપીનાને ઢાણે પડતાજ પેહેલાં કલા દીઅસને મારી નાખવાની વેતરનમાં તે ફરી. લોકસતા નામની એક ખરાબ યોરત એવો પેશા પકડી બેઠી હતી કે જે યોરત પોતાના ભરતારથી વેગલી થવા માંગતી હોય તેની પાસથી એકસ દામ લઈ તેના ભરતારની વીખ દઈ મારતી હતી. આ યોરતને એગરીપીનાએ હાથમાં લીધી. લોકસતાએ કલાદીઅસના ખાનામાં વીખ બેલ્યું અને તરતજ ખાતાં પાદશાહે માથું નાખી દીધું. હજુ તેનું મોત નીપજ્યું નહીં તેથી એગરીપીનાએ એક વઈદને લાય આપી જેણે પાદશાહને વામીટ કરાવા સાડું તેના ગર્યાંમાં એક નેહરી પીછ ફેરવ્યું જેની અસરથી પાદશાહ મરજુ પાંખયો.

કલાદીઅસના મરજુ પછી એગરીપીનાએ ગાદીપર પો તાના બેઠા નીરોને નકી કીધો. આ પાસેના ચીતરમાં વ યોવચના ઢાળાની આગલ મોટો નજો પેહેડી જે ઉઠોછે તે એ સેતાની કમતી દેવ નીરોછે. અને એગરીપીના સરખી નીની અને કંગાલ યોરતને તાંડાં એક કંગાલને બેઠાને જનમ થયો હોય એમાં આશચર્ય પામવા સરીખું નથી. નીરો નાનપણમાંતો ધણોજ રેહેમદીલી હતો. ગાદીપર તર ત આવવાબાદ એકે મુંનેહગારને મારી નાખવાતું વારંદ સહી કરતાં તે બોલાવે કે “ખરે ઇશવરની મરજુ એવી હો ત કે હું લખનાં નહીં સીખણે ભોતો કેટલું સાડું?” પણ જેમ જેમ વરસ વધતાં ગયાં તેમ તેમ નીરોને ખવા સ બદલાતો ગયો. પોતાની માના અખનેઆરમાંથી નીક લી જવાને કામ તેણે તેણીને પાણીમા ડુબાડી મારી નખાવ વાની કોયેય કીધી, અને જાહારે તે ફાવેયો નહીં તાહારે

તેણીને બેઝન કરવાનો તેણે હુકમ કીધો. તેની માના મુર દાંપર નબર કરી તે બેઝન કું માહારી માં આવી ખુબસુરત કોઈ દાહાડે દેખાઈ ન હતી. આ હેરેખન ખશલતનો સાનશાહ એવી એવીતો બુરાઈ કરવા લાગે કે સાંભળીને બાલેખાલ ઉભા થાય છે.

આગલા વખતમાં ટરોએ શેરેખમાં મોટી આગ લાગી હતી અને તે આગથી બલી ગયું હતું તે વીશે તેણે શાંભલે ઉં હતું અને તેણે બનાવ પોતાની નબરે બેઝને તે ઈખતો હતો તેથી રોમ શેરેખ બલતામાં તે કેમ બલે અને તેણે આગ ના આગરામાં કેમ લશમ થાય તે બેવા કાલ તેણે રોમ શેરેખને બાલી નાખવાનો હુકમ કીધો. જેમ જેમ મોટી મોટી હુલેલીએ અને રોમ શેરેખના પુરાતમ મીનારાએપર આગના લલુકા ચાલતા ગયા અને જેમ જેમ લોક મીચારી પાડી હાપ અને અકુશાસ મારતાં આખાવરમાં અને બાવચં ધઈ દોડતાં, તેમ તેમ ચંડાલ નીરો પોતાની મેહલની આગાસીપર ઉભો રહી તંબુરો વગડી ટરોએ શેરેખની આગ વાસે જે ગાયન મેહલું હતું તે ગાવા લાગે.

તે ઘણેજ બનીતીમાન હતો અને રાતની વેલા પાદ શાહી મધક છોડી રૂમના જે આનીતીના મધકે હતાં તાં હાં ભટકતો હતો. તે પેલાડીના વેશ લેઈ કેટલીક વખત નાટકશાલાના તખ્તા ઉપર નાટક કરવા આવતો હતો. તે એટલેતો લખખુટ હતો કે સોનેરી કસબની જલ લેઈ મા છલી મારવા બંતો અને એક વખત પેટરેલો પોશાક ફરી અંચે લગાડતો નહીં હતો. તેને મારે એક બારી મેહલે બાંધીઆમાં આવીએ હતો અને તેના અંદરના ચોરડામાં છાપરાંની ફરતાં આસનાનની માફક હીકમત કરી ફરતું કીધું હતું અને તે ફરવાથી ચોમેરથી ખુશમા ચોરડામાં પંથારે એવી હીકમત કીધી હતી. આ હીકમતથી બાહરે રીંધી ખુશ ખુશમા અંદર જતી હતી પણ તેમાં રહેતારે ધ રીંધી બનીતી અને ગુલાકી ચાલથી અંદરથી ગોએઆ કં મકમાટ ભરેલી લપટ નીકલતી હતી. જેમ આપણામાં કોઈ મોટા જુલમગાર વીશે બેલવું હોયછે તારે તે “ગુલાકી બાદશાહી” કરે છે એવું બોલીએછ તેમ યુરોપખંડ વાલએ ભરેલી કોઈ મોટા જુલમગાર વીશે બેલવા મંગિછ તારે “ની રોના જેવા ઘાટકી અને જુલમગાર” એવા બોલો મોલે છે.

પાસેના સ્તીર ઉપરથી બાલમ પડશે કે રોમ શેરેખ માં આગને ધુંએ હજી ચાલુ છે અને સીપાઈએ બલતી મસાલ લઈ નીરોના હુકમથી પોતાનું રોમખી દાંમ કરતા ચાલયા છે. ઘરેના દગમાં ચોરતો અને મરદો કમડાઈ પુ આંછે અને પાદશાહ પોતાના કસરતું પરીનામ ઘણી ખુશાલીથી જોતો ઉભો છે.

પોતા ઉપરથી તોયે કાહાડી નાખી નીરોએ ખરીસટી લોકો ઉપર રોમને બાલી નાખવાનું મેહોતાન મેલ્યું. આ અનયાપસર બીચારા મરીમડા ખરીસટીએનોને કાંબલાએ સામે બાંધી તેમની ઉપર મરખીના પડ કરી આગમાં જલાવી મુક્યા અને જે જલુકા ઉઠ્યા તેથી શીહા અંધારા કીતે લં કાં લાગી રહ્યાં હતાં. સેનેકા નામના પુરવીન રાવજુ અને હુકાન નામના એક કવીને તેણે મારી નખાવવા. સે નેકાની ફસ પુલી મેલવાથી બી બરે તે મરણ પામ્યો નહીં તાહારે જેહર આપી તેને મારી નાખ્યો. ચોલાઈના ના

મની સેનેકાની નેક ચોરતે પણ પોતાની ફસ ખુલાવી પણ તે બલી બાતું પોતાના ભરતાર સાથે મરણ પામી ચકો ન હો. પાછસી નાખના એક સખશે નીરો સાતું બંડ ઉઠા વધુ પણ તેનું ફલ એ નીપળયું કે ઘણાએક અમીરો નાહે ક મારવા ગયા.

ગાલબ નામના એક સરદારે લશકર ઉખું કરી રોમ શેરેખ તરફ રસતો ધર્યો. નીરોને મુંકરાપર ખબર પડતાં તેને રહેણત પડી. તેણે એમલને લાત મારી ઉધી વાલી પોતાના કપડાં ફાડી નાખ્યાં, માથું કુટ્યું, પગ અકાડ્યા અને અંતે મેમુક ધઈ જમીનપર પડ્યો. ગામમાં બલવાનો પવન ફેલાયો અને નીરો મીસર થેથ તરફ નીકલી નવા મે હેલમાંથી નાહો. દરેક ઘરના બારણું નીરો સાતું બંધ હતાં. આવા સજેમાં તેણે પોતાના નોકરને હુકમ કીધો કે મહને મારી નાખ, પણ તેણે હુકમ માન્યો નહીં. પછી તાઈખર નહીંમાં જોકાવવા નીરો દોડ્યો પણ કપે મોહોડે ધ થવરની દરઘાહમાં ઉભો રહું તેના મેલાલથી તે ડર્યો. ફે આન નામના તેના એક નોકરે પોતાનું ઘર જે માર માઈ ફે હુર હતું તે નીરોને આપવા કહ્યું જેથી તે યોડેખવાર ધઈ તે તરફ નાહાસવા લાગે. ચાલતાં ચાલતાં તેને ધર તીકપને આંચકો લાગે અને પછી વીનલોના ચમકાટથી આશમાન જહલકવા લાગું. રસતામાં મોહો ચમક્યો અને નીરો પડી ગયો. તેણે લોકોને “નીચીની પુક ધરો” એવા પોકાર મારતા શાંભલ્યા. અરથે તાજે બદને તે આડીઆમાં ભરાઈ ગયો. નીરોને મોડાવામાં ખબર ધઈ કે ગાલબાએ સેનશાહાત હાપ કીધી છે અને હુકમ કાહાડ મોહ કે નીરોને મકડી તેને પીસીરીમાં ઉભો રાખી તે મરે તાંહાંમુખી તેને માર મારે.

નીરોએ પોતાના માલુસેને હુકમ કીધો કે પેહલાં ત હુને આપશાત કરો કે તહમારા દાખલાથી મહને હીંમત આપે અને હું આ ખબર માહારા નીતરમાં મોટી ગાલ બાના હાપકી છટું. એવામાં નીરોની શોધે એક લશકરની દુકડી આવી જેમને જોઈ તેણે પોતાના ગલામાં ખં નર લોકપુ અને તેની આગલ ઉભેલા તેના એક રફકિ ખં નરને વચારે નેરથી અંદર મોકલ્યું. પોતાની કસરતું ફે ન આ ફનીયાંમાં જોઈ આ કસરતું પાદશાહ ફરતાંને મોહોતે ડર વરસતી દુક છંદગી ગુજરી મારગ લાગે.

માહ રહેવાનું ધર.

વાંચનાર રત્નને ઝેરોએ જતાં તેં ઘણીવાર ન વી બંધાતી ઇમારત અને ઘર નોંધ્યાં હશે;—ઈંટ અને સુતાથી બાંધેલી ભીંટ અને દેવાલ તને ખબર એ લી અને મેદોલ લાગી હશે, તેની આગપાગ બાંધેલી પરાંચ જોઈ તને કંડાલો લાગે હશે, અને તે ઘરની જ મીન જેને હજુર કોમે કીધામાં નથી આજેઆ તે લી પર તેના ચાલવાને નહીં મીમીં હશે. તેમજ મા

નજી ભોતના શરીરનું પાંજરૂ ને માત્ર અથવા ચાંમરાં વગર જારે આપણી નજરે પડેછે તારે તે જોવાને દંડલો અને બેહામણું લાગેછે. ત્રોએ ઈશ્વરીયલ માં અથવા ખીલ જગાએ મુએલાં માણસનાં શરીરનું આખું પાંજરૂ કદાચ જોઈછી હુએ, નહીતર કોઈ ચો પરીમાં તેનો આકાર દીઠે હુએ અને તે જોવાને ત્રો ને પસંદ નહી પડીછી હોયતો તેનું કારણ એકજ એક એ ઘર તેનાં સીનગાર વગર ખાલીછે.

હવે આપણું શરીર તે એક ઘરછે જેમાં આપણો જીવ વસેછે. શરીરનું પાંજરૂ ને હાડકાંનું બનેલું છે તે જોએઆ આપણા ઘરની ભીંટ અથવા દેવાલ સમજવી; અને જેમ ઘરને માટે ઈંટની જરૂરછે તેમ જ શરીરમાં હાડકાંની જરૂરછે. એ હાડકાં આપણાં માં સુમારે ખસોને સાહકછે. તે જુદાં જુદાં કદ, આકાર, અને કઠિવતનાં હોયછે; અને પોતાની ચેડવે લી જગા અને કાંમને પુરતાં લાયકછે. તેમાંનાં એક વગર આપણું ઘર તકી શકે નહી; તેમાં એક જા સતી મુકી શકાય નહી; અને તે ને કઠિવતનાં હોય તે થી વધારે કઠિવતનાં જોઈએખી નહી. તેઓને જુદા આકાર આપી શકાય નહી; અને એક હાડકું ખીલ જગાએ ચાલે નહી.

એ ઘરનો સામાન અને સીનગાર કેવા બંધાવ થી મુકેશોછે તે જુદો. લેખનાં બધાવને વાસને માં થાની શકન ખોપરીછે. ગરદન અને ખરણના કાંધનું હાડકું નાંધલા નાંધલા ભાગનું બનેલુંછે અને તેવો એક મેક સાથે એવાનો મજબુત બંધાનમાંછે કે તેથી તેને આગલ પાછલ ચેડેલાઈથી ફરવાને બનેછે અને સા ચેલાયુ કુવત પણ ધરાવેછે. બધે ભાગ એવીતો રી તે ખાંધીઓછે કે તેથી આદમીનું શરીર હોશાં સંમ તોલ રહેછે અને કદીથી એ ઘર લચી પડવાની થા સતી રહેતી નથી.

આપણાં પાંજરાંનો આકાર અને તેની ઘપ એવીતો નાંદરછે કે તેમાં કોઈથી રીતનો હરથાર સા ચે કંડવાએજ નહી. જો આપણું મન માનસનાં જેવું અને શરીર નાહના જીવજંતોના જેવું હુનેતો આપણાથી એકથી ખીલ જગા ઊપર ચેડેલાઈથી અને જહુપથી દોડી કાંમ કરી શકતે નહી; જો ચોપગાં જાનવરોનાં જેવું શરીર હુનેતો વહો ખોદતાલાએ જે ઊપચોખી હાપ આપણને બખરીઓછે તેનો ઊપચો

ગ તદન જતો રહેને. ને આકાર આપણને આ પીએછે તે કરતાં ખીજો કોઈથી માફક આવી શકતે નહી. માનસને મોહાડું લેજું અને તેના બંધાવને માટે ભારી ખોપરી આપીછે તે લેઈ કોઈથી પસુ અથવા ખીજાં જાનવરી આકારમાં તેનેથી ચેડેલાઈથી ચલાતેજ નહી. વાસતે તે માહાબલ કારીગરે તેનું શરીર ઊલું, અને તેનાં ઊપલા ભાગ ઊપર માથું મુકીછે. ખીજાં જાનવરોની પેઠે માનસને તેનાં બંધાવને માટે કોઈ સીંગડાં અથવા જાડું દાંકણ નથી અથવા ઊડી જવાને પંખિા નથી તેથી તેને ઊલું કે દંઆપીછે જેથી તે લાંબે મુઠી જોઈ શકે અને આવતી ધાસતીને માટે તર્જમાર થઈ રહે.

આ નવાઈ સરખાં ઘરની ખાંધની અને તેનાં ચેલેસીંગારનું ખેઆન હક હક આપતા જઈયું જેથી વાંચનાર તારું પોતાનું ઘર કેવુંછે તેનું તને થોડું થણું જાન આવશે.

પારસી બાંતુઓના ખોટી છીટ— ઝોરતેને એક મુચના.

આ બાબદમાં આજ હુમારે થોડું બોલવુંછે. હુમાએ એ બાબદ ઉપર આગળ ઘણીવાર બોલવા છઠ્ઠે પણ દરરોજ બનતા નવા બનાવો અને આપણી જાંઘીમાં થતા દરરોજ ના ફેરારથી ખીજા કેટલાક વધારે વીમાર ઉત્તપન થાયછે.

મુસલમાનોની અંદર ઝોરતેને પરામાં રાખવાની રસમછે તથા તે રસમ થોડીક ઉતરતી રીતે હીંદુઓમાં આ મેજ ધપવી દીસેછે. આપણા વશવાઓએ આ સરખી ન ઉપર પગ મેલવો તાહારથી હીંદુ રસમની નકલ આપણ આભેડુખ કરતા આપણા છઠ્ઠે, પણ હીંદુઓનું રાજ મુંખ યઈ ગયુંછે; અસલી મેડુંદા વીચારો નોખુદ યઈ ગયાછે; આપણ દીન ઉપર દીન આપણા વડાવાઓ કરતાં બુધી અને અજાબાસમાં વધતા જઈએ અને તેમજ હવે પછેની યોલાદ આપણ કરતાં વધારે અનુભવી થયો. સરવેથી પેડે લાં પુરવ તરફના જાનના ઉત્તસેથી પરામીન તરફ અનવા હું યઈ હઈ; પણ પુરવ તરફ હાલ એ પરાયા યોહો યઈ જઈ પરામીન તરફ પુર જોયથી પરાગોછે; અને તેનો તેજ હીંદુસતાન ઉપર પાછો પરાકાંથી આપણને અજાનપણામાંથી એકવાર ફરી ખાડે કાઢીછે.

ધનપ ઈંગરેલ રાજને કે તેના પરતાપથી આજ આ પછી ઈમથીતીને પોહોંચવા છઠ્ઠે. મરહોના મગજ જેમ વેડેમની બંદમાંથી છુટાં ગયાં તેમ તેઓને અંદરો ઉત્તપ ન થતો ગયો કે આપણી બાપડીઓ તથા ઊડીઓના મગજ ની મેડીઓ પણ આપણ કાં ન તોડમે અને ઈનશાધા મોડા કેલવણી પાંખેલા મરહોની મેડેનતથી અને તેમની દીલસોલ

થી પારસી બાંનુએને પણ અનવાલાના મેદાનમાં આવવાને બારણાં ખુલ્યાં છે. આગલાં માં બાપો પોતાની છોડીએ ને શીખાડવાને લાન સમજતાં હતાં તે આનના માં બાપો પોતાની આપન કરન સમજે છે, જ્યે પોતાના બચાને ઘર માં કેલવણી આપવાને ડરતાં હતાં તેઓ છડેછા હવે જહર નીશાલોમાં મોકલે છે. જે ચોરતો આગલ કેદીની મુઆએ ધરના એકાંત ખુણામાં ભરાઈ બેસતાં હતાં તેઓમાંની કેટ લીએકો આન પોતાના ભરતારોની સાથ જહરમાં ફરે છે. ધનય ઈગલડ, ધનય તહુને ! એ સઘલી તાહારાન છાંપડા ત લે મલેલી ઉમદા બખશેશહે. હવે આપણી ચોરતોમાં આ મેન ધયલી કેટલીક છોટ વીશે જરે વીચાર કરશે છધમે તા રે હસડું આવયા વગર આપણને રેહેડું નથી. ચોરતો પોતાના ભરતાર ઈયા પોતાના પીતાની સાથે બાજુએ બા જુ ખુલ્લાં મેદાનમાં ઈયા કોઈ જહર નગા જાંડાં આખર ફરકારવામાં માણસો ભેગાં થયાં હોય તાંડાં જપતો તેઓએ જે આજુઘરડું કીધું, તેઓએ જે તકરીર કીધી, તેનો ખેવાલ થઈ શકતો નથી. કોઈ નાજાં કાકી ઈયા ન વાન ડોસાં વલી કેહેશે કે 'મરે તેમાં મહુલાને નહી.' એ નેક ડોસાં ! ઘરમાં વઠવાટ કરવો, ગદીય શબરો મોલવા, અધમરીયણે ચાલવું, ગીખતમાં જીલલી વાપડવી, સેવડાવો ની સેરા કરવી, જેઈતાં વસતર વગર ચોરવા ઉપર બેસ ડું તથા માકરોમા ફરડું, એમાં મહુલાને હોય નહી. પોતાના હકદાર ખાવદની સાથે નીરદોશપણથી ખુલ્લી હવામાં ફરડું જથી પોતાની ત'દરોસતીમાં તથા પોતાની મી કી વાંસોથી ભરતારને રંગીલા કરી તેની ત'દરોસતીમાં વ ધારો કરવો, વારે ધડીએ ધણીન સાથે પરોડાઈ નયાથી એ ક બીજાના પયારને ગાંડ વધારે મકમ કરવો, પોતાના શા ની ભરતારને મોહોદેથી લીએકની વાંસો શાંભલી પોતાની છુધીને તેન આપણું, એને જે બીનમહાહજ ભરેડું કહી એતા મલાહુને તે શાને કહીએ તેની સમજ પડતો નથી. શાન તથા રમુજ મેલવવાની જહર નગામાં પોતાના ભર તારની શાયે નઈ અંદાજ અને મલાહજથી મેશડું એ માંથી કોઈખી રીતના માઠા પરીણામની યાસતી રહેતી ન થી. એને તે પુર મહાહજ ભરેડું ગણાય છે. ધણી નેક બાનુએ તથા તેમના ભરતારો જે મણું ભરવાને ખતી હશે પણ પોતાના અસલી વીચારના વડીલોથી ઈયા ઘ્યારે પેલો બાહાર પડેતા હું યુડું એવા વીચારથી અટકી ગયાં હ રે હમે તેઓને કહીએ છે ધીરન પકડો. વડીલોને તીરસદાર કરવો જેઈતા નથી. તેઓ નેક અને અન્યા સવાલા છે અને તેઓના દીલ કુખવા જેઈતાં નથી. સ હમજીતીયો, ધીરજથી, તકદારથી તેમને જીતી લએા તેમની તાબેદારી કરી તેમને તહમારી તરફ ખેંચો, ઉપરવારાં ધન ને એ પરીનામ કદી ઉપજવનાર નથી. એમ કરતા જે તેવો પોતાની અન્યાએશોના અનુભવ આપેતો તે ઉપર પ લુ ઘેઆન આપમે.

જુલો બાઈએ લગણને ઠાંકણે ભર મીનલસમાં વગર અરથના મે તાલ અને મે શુર ગીતો ભેંકતાં ભેંકતાં પ સાર યડું, ઈયા નમાઈને આપેલાં પતના વાસન તથા ઘો વીએા હવકરીએના-માથે આપી કપંગાં વનનરોની સા થ મોહાલે મોહાલે રખડડું, એ જેઈએતા મલાહજથી

ઉલટું ગણે; બાકી એક નાનની પોતાના ભરતારની સાથે ગાડીમાં બેસી ધેરી રસતેથી પસાર થાય એ મેનલાહજ ભરેડું છે. એક મોલવું એ ઉલટું મેનલાહજ ભરેડું છે. જે એક મેક સાથે એમ ફરવા હરવાને પડોસ હોયતો કે ટલાં માટી બધએર વચેનો મીનાકિશો ગુન થાયે ?

વલી એક બીજ વાત, ઘેઆનપર લેવા નેગણે, ધ છીખરી પારસી ચોરતો હજુર પોતાના ધણીના નામ મો હોડેથી મોલતી નથી. ઘણાએક ભરતારોને પણ સરખાવું જેઈએ કે પોતાની ચોરતોના નામ લેવાને તેઓ છોટ રા ખેતી. ડોસાં કાકી એમાંથી મેનલાહજ ભરેડું અડું કે ! પોતાની ચોરતને 'સીરીન' કરી હાંક મારવાને બદલે ઘણા ભરતારો પોતાની છાકરીનું નામ મોલે છે, જેમકે 'દી ન' હાંકાં આલેતા; ઈયા જે કોઈ આગલ મોલવું હોયતો એમ મોલે કે "માહારા ખસડની માએ મહુને કહયું." જે કોઈ સીરીનખાઈ મોલવાના હોયતો એમ કેહે કે "એવ ઈય" અથવા 'તેવણ' અથવા 'પેલા' યણ અડું નામ મો લતાંતો નાખ નડું રહે. હવે નામ એટલે શું ? કોઈને સીરીન કરી નામ આપવું એટલે શું ? એક માણસની મુ રત ઈયા તેને વીશે વીચારો બીજના મનમાં કોઈખી વખ તે ઉત્પન કરવા, ઈયા બીજ લોહીમાંથી તે મોક્સ સખસ ને ધયાનમાં રાખવા અને બીજ મીનિયી જુડો યાડવા એક મોલ વાપડવામાં આવે છે જેને તામ કરી કહીએ. જે કોઈને કહીએ કે માહારી 'સીરીને' અમા કામ કીધું, એટલે તરત સાંભલનારના મનમાં જેઆલ ઉત્પન થાય છે કે ક્વાણા કુદંબની ચોરત. તે પરમાણે જે સાવકશા પોતા ની ચોરતને "સીરીન" કરી હાંક મારવાને બદલે "માહારા ખસડની માએ" એમ કરી કેહેતા તેમી એક અંતે નામ ન યપું. એક મોલને બદલે તરણ મોલો સાવકશાને વા પડવા ધડયા. નામ જેમ અને તેમ હક હોય તેમ સાડું. જે એક દુકા રસતો છોડી કોઈ તરણ ઘણે લાંબો રસતો ધરેતો આપણે તેને ગમાર કહીએ છધમે; તેા સાવકશા એક મોલ છોડી જે ચાર મોલે પોતાના વીચારો જહર યા ડેતા તેમને કપો લક્ષ લાગુ યાડપે !

વલી ભરતાર સાથે આણું ખાવાની કેટલાંક કુંખો માં છોટ છે. મરદ મુંગો મુંગો એક ખુણે રોટલી ભાંને અને બાપડી મુંગો મુંગો ધઈ બીજ ખુણે રોટલી ભાંને તે કરતાં સુક્રા ઉપર સાથે મેસી આણું લીએ અને મેહુ નજા પોતાના ઉપકારના અવાજ ઈશવરની નનાખમાં સા થે જુનરે તે કેટલું મેહુરત ? વધઈ આપણને કેહે છે કે એ કે નેક સાથે હસીને તથા મોલીને ખાધાથી યાચન શકતી બરાખર પોતાનું કંઠવન વાપડી શકે છે. ખાતાં ખાતાં તરે હવાર બાબરો ઉંમકાઈ શકાય છે. ધરમ સરખી ગંબીર અને એક નેકના ખુશ ઠઠા સરીખી રંગીલી વાંસો સુક્રા ઉપર બને છે જહરે સાથે ખાવાનું આવી રીતે. કાપદા કારક છે, જહરે તેમાં આટલી ફીલસુફી તાહારે તેવી બા બદમાં નકામી છોટ શા કાન રાખવી જેઈએ ?

હવે એક બાબદ સમાપત કરવા આગાઉ એક બીજ બાબદ ઉપર હોએએ હુમારી નેક વાંચનારીએનું ધયાન ખેંચવું છે. હાલ કેટલીક નાદાંન અને અવસમજી બાનુ આવી ધરડા ડોસા ડોસીએને તહરેવાર વસવસા ઉખળા

છે જના પામે લુલે નથી. ઓરતામાં પુરતી કેવલણી ન હોવાથી પુરતીની રીતે નીચમય થાયછે કે તેમની ઈ ગરબ મેળેનપનીમિા નેરુછું તેમને છુરાપણું મલી શકે ન હી, અને વગર ભણેલી ઓરતા પોતાનું છુરાપણું ખેસ મનથી ખીજીન હદ તુલકી લઈ માલેછે એન ધરડા હોસા હોસીમ્મીની ફરીયાદનું કારણ છે. જીવરોગ હોકો જે કાંઈ મોલે પછી તે ગમે એવું અસલી વીચારનું હાય તેને ઘંત દેખાડી હુથી કાહાડવું, રસતામાં કુદકા ખારતાં આ લવું, ખીજી કમનસીબ મેળેનાના કાંઈ કરવા તથા તેમને ઉધાડી રીતે અપમાન આપવું, જાહેર મીનલચોમાં ઘર સમયલુના કાપઘાથી ઉલટી રીતે હસવું તથા ચોરે મોટે વાતો કરવી, પારકા મરદો સાથ વગર વીચાર કરવે ગોક્તે ગો કરી, તરત મીતરાચારી પાડવી, એ જે એવી બાઈ એને મનસે સુધારો કીધો એવું હોપતો હમે કહીએછ કે બાઈએને કોઈ સુધારાવાલી બાઈ ગણનાર નથી, અને એવા સુધારો કોઈને નેપતી પછ નથી. પારસી ખાનુ એએ પુર કુટાપણું મેલવા આગમય તેઓના મનને કાદ કાહાડવામાં મેળેનત લેવી નેપએછે. કેવલણી વગર આગલ વધવું તે ગોએમ્મા ખીન હડીઆરે ફાડી ખાનારા જાનવરોનાં નંગલમાં નજ વસવા સરીપુછે; તેથી હમારી મેળેનીએને અરબ એટલીનછે કે તમે કાંઈખી માંગવા ની કહો તેની આગમય તમારા હડીઆરો તઈઆર રાખતે નહીતર તે વગર કવચીત ફાવી શકો નહી. કેવલણીની ન તમારા મેળેન અને છીટ ફર થયો.

ભોળાઈને ઘર નવુંદ પરોણા.

જા નાજ તાડું કાલું કર અને ફરીથી તારો દેખા વ મને દેતીનાં હું તારેથી કનતરી ગઈછું; જા તાડું રૂપ અને એકદમ કાલું કર; આવી રીતે બાઈજીએ ગોશામાં આવી પોતાની છોકરીને કહેલું. આ મોલતી વખતે જાઈ છ તપી ગોઈ હતી અને ચોરડાઈ પછ પોતાની છોકરીને નહી ઘરતા મોલે બોલી, જયી નાની ખીલી આખમાં આં સુ લાવી માએ આગલથી તુરત નાહાસી ગઈ.

બાઈજી પુતામાં એક સારાં અને હવાવાલાં ઘરમાં રે હતી હતી અને તેનીના વર સારી કેવલણી પામેલો હતો. બાઈજીની નવુંદ શુભબાઈ ને પોતાનાં વરની સાથે સુંમ ઈ રહેતી હતી તે આ વખતે આજાસાંની ખુસ મોસમમાં હવા રેશ્કાર કરવાને પોતાનાં છોકરાંએને લેઈને બાઈને ઘર યોડા દાહાડા આવી રેહી હતી. બાઈજીને અસલથી પોતાની નવુંદ સાથે સારો ધરોમો હતો અને ખીજી નવુંદ ભોળાઈએની પેઠે તેએ પીખાતી નહી હતીએ.

નાની પીલીને બાઈજીએ ગોશામાં આવી કેટલાક નાલાયક શયુનો આમરીએ તે વખતે શુભબાઈ તથા જા ઈજી બધો એક ઓરડામાં મેસી સીવતાં હતાં

બાઈજીને આકલી લુત જેવી ધએલી નેઈ અને આવા શયુનો મોલતાં શાંભલી શુભબાઈ મનમાં કમવા ઈ પણ તેણીને તપી ગએલી નેઈ તુરત આંપોથી પકડી સીવીઆ કીધું; અને યોડા વખત પછી સીવતાં સીવતાં

મોલી, મેળેન જાઈ, પીલીને તેં થી તરેહધી હવેરી આધી અને કેવા સમુનો આચરીઆ ! જે તેં નરમાસથી વમ કી આધી હુતેતો તારાં દીલમાં પહવાડેથી કાંઈખી પસતા લે થતે વાડું ?

પણ મેળેન તું જાંલુતી નથી એ છોકરી મને કહેલો કંટાલો આપેલ અને ઉતરી ઉચકી લેઈ જએછે. સારો દાહાડો મારે મોહાડે ફીજી મહડેછ; એકતો તમે નેઈજ કે પેલો આકર માડું કેવું પાકવેછ અને માડું મગન આપો દાહાડો રેવવી નાંખેછ અને તમારા ભાઈને કાંઈ કહેલું હોપતો તેવલુનો મીજીન જાપેછ તેથી હું તે એમ્બલી કોણ કોણને નવાલ દેવું. મેળેન હુંતો કનતરી ગઈછું અને જાંલે ધધાર મુકી નાહાસી જઈ.

જાઈ માકરની વાતતો તું મોલનાં મેળેન; પણ કરી એ થું ! આને એવેનો જીવલ ભારીછે તે સાથે ખરું પુછોતો આપણા બધરાંએના કસુર કાંઈએછો નથી. માકર સાથે નેટલા મલાહાજમી રેહવું નેઈએ તેટલાં આપણુ રેહતાં નથી અને કાંમ કેમ લેવું તેની પુરતી સમજણ રાખતાં નથી તે થી પાછલથી તેવા મેરદ પઈ આપણું પાકવેછ અને આપણાં મોલવાને તથા હોકમને નરા વનન આપતા નથી. આપણો કસુર પેટલાંછે અને તે ઉતરત હાલ ઘણાં પારસી આકરો બીજે કાંમ ધંધે લાગી ગયાછે તેથી તેવોની ખુદ ધણીએ અને એટલા વાસતેમ મોહાડા પગારો આપતાં મનપ તીમનાં માંહણી મલતાં નથી. એતો સંસારના મોન મેળે ન જેમ તેમ નીખાવી ચલાવેજા નેઈએ, એમ કનતરી ન તાં કાંઈ પરવરીલું. જે મેળેન હુમણાં ગાંમમાં ધધેરો પીતાવી જાહેર કીધું હોય કે ને બાઈએ સંસારી મોન અને કાંમકાનથી કનતરી ગયાં હોય તેવોએ યોડા દાહાડા બાહેર જઈ રેહવું તે મોલ આ પુનાંની નાની વસતીમાં થી કેટલાં બધરાં નીકલશે વાડું ?

જાઈજી—હુંતો પેટલીન નીકલું મેળેન ક્રમકે મારાં જેવુંતો વધી કોઈન કનંતારેલુ અને દુખી હશે.

શુભબાઈ—નારે મેળેન નાં—અરે આપું પુતું ખાલી યઈ જાપ અને ભાએએ એકળી ઘર બજાત રેડે. આ પછુને સંસાર છોડી, જાડું કાંઈ રહેલું, કેહેવતલો કે બધરી “આપ ઘર કે બાપ ઘર” અને “ધરેઘર માટીના ચુલા”. મેળેન જે સંસારમાં સરવે સીધું જ ઉતરેતો પછે તે ચલાવવામાં મોહોરી ઉકામઈ થી ? દુખ ખમીએ, નંજાલ તાલી એ, મોએ ઉડાવી છાતી રાખીએ, હાડેસાએ સોસીએ, નર માસથી આસપાસનાંએને તથા જીવલગારોને છતી લેઈલ એ, તારેન કહેવાએ કે સંસાર સાગર તરીએ અને ભવ સાગર પુરો કીધો, બાકી હેવાંનની પેઠે જીવવામાં કાંઈ મોહાડાઈ અથવા કીરતી નથી.

ખરું કહેલું મેળેન જાઈ તારો સવભાવ ઘણોન આ કહેલો. ને મોલો તેં પીલીને આચરીઆ તે હેવાતો નડા રાછે કે અનવા જતીને તે છાને નહી, પણ માડાં ભાએએ આપણી સંસારી હાલત હજીર હલકીએ અને તેથી આપણને ખાલવ પડતું નથી કે આપણે કેવી હલકાઈ વાપરીએ છઈએ. તેં ને સમુનો કહેઆ તેવો હાલતમાં આપણે કોઈ પારસી આતોજું નાંમ શાંભલીએ છઈએતો કમવાઈ કહીને મોહો અચકાવીએ છઈએ અને આપણું આપણું

આંગ કાંપે. તારે જે હાલતમાં આપણી કોમની એક તારાહતે સ્ત્રીને જોવાને અથવા આંલલવાને આપણું દીલ ન હી માંને અને તેવાનાં પરછાએઆંધી દુર નાશીએ તેજ સ ખુને વગર વીચારે આપણી પોતાની છોકરીને વાપરવા એતા બેઠેન એક મોહાટી અકસીસની વાતછે. જે વખ ત હવે નજદીક આવતો જાયછે જારે આપણી લુલ જલદી થી જોઈ શકશું. આ સખુનેાને પરતા નાખી હું તને પુ છું કે તારાં એકપુરાં બચાને કાણ કરવા અને એકદંબ દુર થવા કહેઈ તેમ જો (ખાન ન કરેને) બનેતો સું તું આવે ન મોહાડે બેસી સીવસે કે બેઠેન ?

જાઈછે—વારૂ તારે શુભચાઈ તમે તમારાં છોકરાંઓ સાથે કોઈ દાહાડે ગોશે પતાન નથી અને એવા સખુનેા બોલતાં નથી કે ?

શુભચાઈ—હું આગલ એમ કરતો હતો, પણ હમ છું તે મેં બધું તજ દીધુંછે અને તે કેમ બનીઈ તે કહું તે શાંલબ.

શુભચાઈ હાથમાંથી સીવવાનું દુર મુકી બોલીઆં, બે ઢેન મારા વર ધનજીશાહા જારે ચીન હતા તારે મોઝાં મા એની બાજને દાહાડે હું દસંન દસેલ કરવા બેઠી હતી અ ને મારો શોરાખ જે તે વખતે ચઢ વરસની વયનો હતો તે રાંધનીમાં આવી ધારોપારો માંગવા લાગો. મેં તાં પાડ વાથી તેને હુલત કીધી અને મેં ગોશાની ધુંડમા આવી હાથમાને છુટો તવાથો ફેંકીએ તે તેને બીલકુલ લાગો ન હી અને મોહાડે છુટી ગાસે દીધી અને બોલી કે “તાડ મોહા નીવાડ અને અહીંથી તાડ કાણ કરી મર અને પા ણે આવતો ના.” શોરાખ ગોશાને મારીએ પોતાની ચો પડો લેઈ ઈશકોલે ગીએ અને બપોરે ખાવા વરીક આએએ નહી. આ વખતે મારો ગુણે ઉતરી ગમ્મેસા તેથી મારા લવખાં બેચેની થવા માડી અને બગર કાહડવા એક આ કરને મોહલીએ, પણ શોરાખ ઇશકોલમાં ચીલીએ નહી. મારી બેચેની વધતી ગઈ, મને કાઈ સુખ પડે નહી અને મારા કાનમાં પેલા બોલો શું શું કરતા કોઈ બોલવું હાય એવું લાગું કે “તાડ કાણ કરી મર અને પાછો આવ તોનાં.” એથી મારી છાની ગુંથવાવા લાગી, આપું શરીર કાપવા તથા ધુનવા લાગું અને ચેતરફ આહોસી પાડોસી નાં માણસે મેં દોડાવીઆં.

એક માણસે આવી મને કહેઈ કે શોરાખતો બીજા છોકરાએ સાથે મોટા કુવામાં તરાવા ઉતરીએ હતા તાંદા એક મેકને મશકોરીમાં કુવામાં લાગા અને તેમાં શોરાખ ની ચે ગીએ તે પાછો આવ્યાં શકીએ નહી તેથી છોકરાએએ બુખ પાડી અને રસતેથી જતા એક ઈગરેજ “સેવરે” વુ રત કુડી મારી શોરાખને બેચી કાહાડીએછે, પણ લવ જ ન કાઈ ખલે નહી.

આ બોલો મેં શાંલબેઆ નહી શાંલબેઆ કરી લવ લેઈ દોડી અને રસતામાં જોડુંછુંતો પેતો જોડો ઈગરેજ “સેવરે” ને પોતાના ગરમ દગલામાં વીતાલી મારા શોરાખને ધરજીવી લાવતા દીડો. મારી સુખ બુખ ઉડી ગઈ અને આ ડોસી પાડોમીએ એક પોત કરવા લાગ્યાં. ડાકરે આએઆ અને જોએછેતો હાથ તથા પગ થંડા કરાં જેવા થઈ ગય લા, નાડ હાથમાં આવે નહી અને તેવાનાં એટલા તરફ જો

ઈ મારા હોશ કોશ ઉડી જવા લાગા અને મનમાં મારા હવને સંતાપવા અને કહવા દેવા લાગી કે મેં કહી ધડી એ મારાં બચાંને આવા સરાપ દીધા. હવે ધનજીશાને હું શું જવાબ દેવસ, એવા એવા વીચારો આવવા લાગા અને જમીનપરથી એએઆ હું ઉચકાઈ ઉચકાઈ જવા લાગી. એક પોત કરતાં ધણેવારે જરા દંબ માલવા લાગે અને જ રા જરા હુશીઆરી આવવા લાગી, તેવુંજ મેં પુછીઈ “દી કરા શોરાખ આએ તારી આગલ કાણ ઉત્પુછ.” આસતે થી શોરાખ બોલીએ “માએછ કાંઈ નહી એતો તમે છો.” આટલા શખુનેા શાંલબી હું હરખથી બેથુક થઈ ગઈ અને તારપછે શું બનીઈ તેની મને જરાખી ખબર રેહી નહી. દવાદારથી મારા શોરાખને ધણે દાહાડે ફેર પરીએ અને તે દાહાડા પછે બેઠેન મેં મારા મોહામાંથી સધલા હલકા શખુનેા દુર કીધાછે તે આજની ધડી સુધી, અને ઈચર જોડે એવુંજ માહંછું કે તેજ રાહે હું ચાલીઆ કઈ.

આ વાત કરતાં શુભચાઈની આંખમાંથી આપુ ટપ કવા લાગાં અને તે જોઈ જાઈ ઉપર પુરે અસર થઈ. જાઈએ પોતાની પીલીને પાસે તેડી છાતીસે લગાડી અ ને પેઆરથી તેનીને પાસે બેસાડી. એ દીનેથી જાઈએ પણ આવા શખુનેા તજઆછે અને આશાએ કે બીજા બાં નુએ પણ આ વાત વાંચી તેણીના દાખરો પકડશે.

આં સું.

વીલીઆ અને એકમના હાથમાં જે કાંઈથી ચી જ આવેછે તેને ચુંચી અખરી તે શુંછે અને કેમ બની તે ની પુરતી જોલ કરેઆ વગર તેને મુકતી નથી તે વલી જોરલા સુધી કે આંસુ જેવી ધલીર ચીજથી પણ પડ રેજ રહેઆં નથી.

આ શું થોડી છાતીની વાતછે કે એક ગંમગીન અને દુખમાં પડેલાં રડતાં માણસની પાસે ધીરજથી બે સી તેના દુખ ઊપર બીલકુલ ઘેઆન આપીઆ વગ ર તેના ખરતાં આંસુ ગરમ ગરમ ઊંચડી લેઈ છુકસ મદરસક ચનતરમાં મુકી વીલીઆ અને એકમ તેની ત પાસ કરે ! ખડ્છે કે વીલીઆ અને એકમ હુરએક ચી જની તપાસ કરતી વખતે તેનાં હાલ ઊપર નેગાડ ન થો પોંહોંયાડતી, પણ ઈનસાફની પેઠે હાથમાં તરાળુ લે ઈ તેનું જરાખર વજન કરેછે.

વીલીઆએ, આપણા શરીરમાં લોહી નામે જે રાતી ચીજ વેરેછે તેની તપાસ કીધી. એક નાજની ના જાલ તેણીએ પોતાની ચાલતી અને ચક્રચકતી કા તરથી કાતરી તે ઊપર મોહી પડનાર માણસોને તથા ચ કરી બનલાવીજીછે કે જેની તેવો કીશત ગાયછે તે

એક બાડી ખલરાએલી દોરીઓનો ગુહમખેલો. એ પરમાંણે માંનસોને તેવોના “ચોતી જેવા દાંત,” “હી રા જેવી આંખ” અને “ચોલાખના કુલને રંગના ન ખ” ચોથા કાચોમાં મુકી તેવોને ખરા આકારમાં દેખાડી આપીઆંહે.

એક દીવસે તેણીએ આંસુની નપાસ લીધીહે અને તે નીચે પરમાંણે તેનું બપાન આપેલે. આસુની ચેલવણીમાં મુખીઅ જનસ પાણીહે. એ પાંણીને છુટું પાડી જોતાં તેમાં ચોડાક ભાગ કષ અથવા બલ ખાનો, ચોડાક ભાગ નીમખ, “ચોડા,” “શરેષ્ટ આવ લાઈમ,” અને “શરેષ્ટ આવ ચોડા” નો માત્રમ થીઓહે.

આંખના ચોલાની ઊંચરની બાજુ અને ઊંચરના ચોચમાં અથવા ચોપાંતી નીચે તીકીડોની બાજુમાં એક કોષલી હોયછે જેમાં આંસુ બનેછે. એ કોષલીમાં થી છ, સાત ખારીક મારગોછે જેમાંથી આ થુંદર વસતુ રાત દીન વેહેઆરના તક્ષાવના ચાણીની મોંધક વેહેછે અને આંખને ચલકતી અને સાશ રાખેછે. આ પાંણી રાત દોસ કુટેછે અને આંખને સાશ કરતાં કરતાં તે માંનો કંઠેલોક ભાગ હવાના આકારમાં ઊડી જાપછે અને બાકીનો બે ગરોને (નસકીરી) રસને નીકલ્લી જાયછે અને તે બાદ તેની નીક બનેછે. જારે આપણુ રીએ છઈએ તારે વારેઘડીએ આપણને નાખ સાશ કરવાને ક્રમાલ વાપરવો પડેછે એ વાત મરવે કોઈ બંનેછે અને તેનું કારણ પણ જોજછે.

આંસુનો ઊપયોગ માણસોને તેમજ સરવે જાનવરોને પણછે, પણ તે ઊપરાંત જે જાનવરો ચવનની અંદર ફરેછે અને તેથી વધારે ધુલકોપાં થાપછે તેવોનેતો આંખ સાશ કરવાને તે અતીઅંત ઊપયોગી થઈ પડેછે. જો એમ નહી હોતતો ખારીઓના કાચ જેમ ધુલથી ચેલા થઈ ખરાબ દીરેછ તેવી હાલત આંખની થને આને તેના ઊપયોગમાં ખલસ થઈ પડતે.

આંખને સાશ અને ચલક રાખવાને ચોડાં આંસુની જરૂરછે; પણ તે ખુદરતના શાહેએ એવીનો નાદર કારીગીરી કીધીહે કે જે વખતે આંખને વધારે પાંણીની જરૂર થઈ પડેછે તારે એજ નાની કોવલીમાંથી મુશકલ પાંણી પોતાની ચેલે નીકલ્લી પડેછે. જારે આંખમાં ખારીક કોંકરી અથવા મછર જાપછે તારે એકદમ નલમાંથી પાંણી કુટેછે અને તેથી કુખ જોઈ થાપછે, એકંદુ

જ નહી પણ તે ખારીક ચીજ તેના ચેહમાં ઘસાઈ ઊપર કહલી ગરો વાતે રસનો લેએછે. વલી જારે ધુમારો, મુશકલ ચોગણી, અને અનીઅંત થંડી આંખને આંખી કરી નાખેછે તારે પણ, આજ ખુદરતી પાંણી તેની મદદ આવેછે અને ખચાવ કરેછે.

આંસુને વીલીઆખલથી તપાસીકે, હવે તેને નીતીબલથી તપાસીએ આ એક દીપાંમાં આપણે કૃષ્ણ વાચીએ છઈએ અને કૃષ્ણ જોઈએ છઈએ ? જાતન આને ચેઆરથી ઊધારેલાં ખચાંઓના આશત ભરેલાં મરણથી તેના માત પીતા જે આંસુનો વરસાદ વરસાવેછે તેમાં કૃષ્ણ બાણવાજોગછે. લાયક સીપાહ અને બાહુદર મરદ તેની માનવંતી અને ચેઆરી ચોહરદારના મરણથી મુમાઈ જઈ આંસુ ટપકાવેછે તેમાં ખુદરતનું “લક કું” દીરેછે. નાદાંન બાલક જે માં બાપ વગરના થએઆં હોય અને તેવો આંખમાંથી ચોતી તપકાવે તેની ક્રોમત આપણુ કૃષ્ણ અને કેમ આંકીએ ? હાંકુની બાલક છોકરી નાનપણમાંથી રકાય અને તેણીનો આખો લવ (તેવોની કરપીણરસમ મુજબ) રંડામાં જાપ તેની-કક્ષાપીત અને ખરતાં આંસુ કૃષ્ણ સંગીન છાતીવાલો સાંખાં આંસુ તપકાવીઆ વગર દેખી શકે ? આંસુ; તું આવાજ વગર ઘણું કહી શકેછે અને એક શીલ્પુષ કહેછે તેમ ઘાહલ થએઆં શરીરમાંથી જેમ લોહી વેહે તેમ જખમી અને દાયલ થએલા જીવમાંથી તું પોતાની ચેલે ઝડરેછે.

૬૬૮ વીરો.

મનુષ્ય જાતને ચાન અને નીતી વધારવાને ઈશ્વરે ચક્રની બખરોથીહે તે છતાં આ આવમનો ચોહાડો ભાગ કુકડાઈ અને મોલમજામાં પોતાની જાંદગી ગાવી નાખેછે અને તેમાંજ આ કુનીઆમાં અવતરયાનું સામયકે એમ સમજેછે, આ કૃષ્ણ અકસોસી ભરેછુંછે. આપણે ઘણા આ દની વીશે સાલલયુંછે અને ઘણાને આંખે જોયા પણ છે કે તેઓએ પોતાની આંખી જાંદગી ઈશ્વરની નીલકુલ પાદ ન કરતાં મોલમજામાં ગુજરી અને આખરે કુતરાને મોતે મુખ્યા. જારે આ કુનીઆમાં અવતરની કેટલે દરજે ઉપયોગી થવું અને ચાન મેલવવું તે ન સમજવા તારે આ જ વતર સા કામનું. જુઓ પેલા કુકડાઈમાં એકકો કહેવ શાવનાર ખરેમેલના શા હાવ થયા.

આ મુશ્કેલ ગઈસોની આખરે નનમપો અને સોલ વચ્ચેની વચેલકરી ખાતામાં નોકર રહયો, તે એવા વીચારથી કે એ ખાતામાં હેને હેના મન મુલમ કપડાં લતાં પે

હરવાને બની શકે અને તેમજ પયુ. ઘણાન યોડા દી વધમાં એણે પોતાને સાડ નવી નવી ટપના પોશાકો બ નાવવા અને તેમાં એકકો કેહેવડાવા લાગે. એકવીસ વરસની વયે અરમેલને તરણ લાખ રૂપિયાના ત્રાથે મલખા એટલે નોકરી ચાકરી છોડીને કપડાં લતાં વીરેરે મોળયો ખાં પધસો ગુમાવવાનો ઠરાવ કીધો. આ કેવી ભેવકુ કાઈ ! ને હુંને જીવીશકાલમાં હેની શી હાલત પથે તેની ખબર હોતતો આવો પીકરવા લાએક પધસો ગુમાવવાનો રસતો તે કદી પસંદ ન કરત. અરમેલે પોતાનું તન, તન અને ધન સારાં સારાં કપડાંલતામાં ખરચયું અને ૬૬કાઈ માં ઘણાં નાનાકીત કેહેવડાવા લાગે.

એકસાથે એણે કપડાંલતાની નવી નવી ટપો કાઢા ડવામાં એણે તો નામ મેલવયું હતું કે ગામના દરજીએ હેને તાંદાં આવીને હેની ખુસામદ કરતા હતા, એટલુંજ નહીં પણ શાહાજદો જતે બીજી તરીને દીવશે હેને યેર નઈ હેના પોશાકના વખાણ કરતા હતા. જેમ “વાટ” વરાલના પંતરની સોધ કરવામાં પરખયાત હતા તેમજ અ રમેલ કપડાંલતાની ટપની સોધમાં હતા.

અરમેલને શાહાજદા સાથે એટલે બધો પરીચય થયો કે અમીર ઉમરાવોને તાંદાં જવાની છુટ મલી. ક દી વખતપર માર સારા આદમીની બીજલસ મલતી તો એના વગર તે અધુરી ગણતી હતી. એક વખતે અરમેલ ને એક જાણુ પુણ્ય કે એક જુવાનીઆને વરણ દાહાડે કપ ડાંલતાંને સાડ કેટલા પધસા નેઈએ, તારે તેણે કયું કે કર કરારની સાથે આઠસે પાંડિડ ધુઆ આઠ હજાર રૂપિયા નેઈએ.

અરમેલ જુગોલ વીદ્યા તે શું તે જાણતો નહીં હતા. એક વખતે એક થોરેની સરહદ તેને પુછીતો તે તેને જાલ મ નહીં હતી. ખાવા પીવામાં પણ એ ઘણાંજ બેકીરો હતો. એક દાહાડે હેને કોઈએ પુછ્યું કે તને કંઈ ચાક ખાજ ખાવાનો ચોક છે, તારે એણે, એક જાણે મોહાદી વી ચાર કરવા જોવી ગ્રાત હોય તેમ, યોડીવાર લગી ધારીને ક હુયું કે અને હેણું યાછે કે મેં યોડા દીવશ ઉપર એક વડા હો ખાધો હતા.

અરમેલે, એટલું બધું જાન મેલવયું હતું કે અમીર જદા હેની સાથે કરવા જવામાં મોહાદી આખરે જાનતા હ તા. અને અમીરના બધરાંતે હેને દેખનાં કે ધુનતાં કે રખેને તેઓના પોશાકમાંથી એ કંઈ ખોડ કાઢાડે. આ વી રીતે ‘જદો કી કાહાડવી એ કંઈ શાખાશીનું કામછે ? શું આપણે એમ કહી શકીશું કે અરમેલ સુખી હતા ? ના ! તે પધસાના મદમાં હોયતો મગર અને શેકીએત ખોર થઈ ગયો હતા કે એમજ સમજતા હતા કે તેના આ રે દાહાડા સારી હાલતમાંજ જયો. પણ ઘણા યોડા દીવ સમાં તેની મગરૂરીના નશા થયો અને તે સમજ્યો કે બ ધું સુખ એક આલા માફક હતું.

આ વાત આટલેથી રાખી વાંચનારાઓનું ધેપાન ફરાનસ દેશમાં ચીપર દેવા જયો, લખડતે પડે એક ઘરડો આદમી મેહલે મેહલે રખડતો હતા તેપર દોડાવા માંગીએ છે. ગામના બધાં છોકરાંએ તેની આસપાસ વીટલાઈને મજાક મચકરી કરતાં, આ કોણ, આ કોણ એમ જુમ માર

તાં હતાં અને કેહતાં હતાં કે આ આદમીના મેહરાપરધી હેને આપણે એવાબી શકીએ છઈએ અને હેના મેલવાપ રધી એજ દીસેછે કે એ શખસ અગાઉ ઘણી સારી અવસ થામાં હતા. વાંચનારાઓ એતા પેડો ૬૬૩ અરમેલ, દોલ ત કુનીઆં એઈને આવી અવસથામાં આવી પડયોછે !

અરમેલે પોતાની આવી હાલત જોઈને પોતાના રોસ તોની મદદ માંગવાને ઠરાવ કીધો, પણ તે બધા મોહાડાના કરયા અને મદદ કરવાને બદલે ઉલટો હેને હાંકી કાઢાડ્યો. આ જોઈને તે ઘણાજ બેદ પાંમેઓ અને ડચકે આંસુએ રડયો.

આ વાતને ઘણા દીવશ નહીં થયા એટલે એ બીયા ર ઉપર બીજા આદત આવી પડી. પધસો પાસે રહે ન હી તેથી લોકોના નાણાં કરજે કાહાડેલાં તે અપાયાં નહીં તારે કદ બેરાણું પડયું. પણ સારે ભાએજે કેટલાએક હે ના આલખીતા ઉદાર ગરહસથોને હેનાપર દયા આવી તેથી કેદખાનામાંથીતો છોડાવે. આટલી આટલી આદતની બીયામાં એણે પોતાની આદત નહીજ છોડી. ને પાંચ પ ધસા હાથમાં આવતા તે હજી લગી કપડાં લતાં પાછલન ગુમાવતા. પણ તેમ કરવામાં આખરે એવી નોખતે આ વી પોહાયેથો કે એક ધાંધીને ચરણે જઈને રેહેણું પડયું. ને દરજીએ હેને તાંદાં સીખવા આપતા હતા તેની પાસે હેના કુટુંબમાં કુડાંને ફીંગવાં જરાવવાનો વખત આએ એ અને એટલેતા હેરાન થયો કે આખરે લીખ માંગવા ની ફરજ પડી.

કેટલીએક વખતે હેના ચાકર હેના સુવાના મોરડા માં જઈને મળકમાં કેહેતા કે કેવનશાએરની ડમેસ તમને મલવા આપયાંછે. આ સાંભલી તે તરત પોતાના બીજા નામાંથી ઉઠીને ગાંડાપણામાં દીવાલને સલાંબ કરતો અને હ વારી સાથે વાતચીત કરતો અને જરે યોડીવાર કેણું પા છું કેકાંણે આપવું તારે પોતાના ગાંડાપણા ઉપર પોકપોક મેલી રડતો.

આટલી આટલી આબદાધી પણ અરમેલના કુખનો અંત આએઓ નહીં. હેના નસીબના આધી વધારે વેદ ના વેડવાનું હતું. હેની પડતી હાલતની સાથે ગઈ સારી હાલતનો તુકામડો કરતાં હેણું જણું બીલકૂલ કાઢી ગયું અ ને ગાડો થઈ ગયો, અને હેને બધાં ગાડાં લોકોની સાથે રાખેઓ.

આ અખાગીઆને જો કદી ઇશવરનું નામ લેવું પડે તો તાવ આવતો હતા. એક યાદરીએ એણું લખેયુંછે કે અરમેલની મરવાની વખતે તેણે તેની પાસે બે ચાર ધરના મેલ મેલવાવાને બહુજ માથું ફેરડ્યું પણ તે બધું ફેરડેમાં ગયું.

જુઓ આ ૬૬૩ આદમીની શી દશા થઈ. ને કદી આટલી બધી ૬૬કાઈ અને મોનમજની સાથે એણે ઇશવર ની પરાયમના કીધી હોતતો આટલે બધે દરજે હેને કુખ સો સવું નહીં પડત. આ ઉપરથી આપણે સીખાજી લેવી જ ઇએ કે આ કુનીઆનાં સુખની સાથે ઇશવરની પાદ ઘણીજ નજરનીછે, અને હરએક રીતની અનિતી એ પાપનું સુલે.

(મહેશુ.)

પરચુટણ.

તાણ અથવા આંકડી—અચાંચાં, કોઈ વખતે પેટમાં પવન ભરાયાથી અને કોઈ વખતે દાંત આવતા હોય છે તારે તથા બીજાં કારણોથી હાથ પગ ખેંચાય છે. આ પરચાંચે જેવામાં આવેલાં અચાંને ઊંચ ગરમ પાણીમાં રાખીને અને આંચે પડે પાણી લગાડવું.

સરવોપયોગી સુખનાત્રાપી.

કંકરોધની એટલે ગલાનું બંધ થઈ જવું—કોઈ વખતે કેટલાક લોકો નજતી વખતે મોઝાદે મોઝાદેથી હુણે. તેમ કીધાથી ખોરાકને કંઈ લાગ હવાની નહીં થાયેલી તથા વાધી સવાસે સવાસે અટકી જાય છે, અને તેથી પાણસ ડોલા ચલાવી રહે. એક મોઝાદે પેતાના કુટુંબ સાથે ખાતું ખાતે હતા તેવામાં પેતાના મોઝાદે ગોચને કટકો પુકી હસતાં તે હવાની નહીં ઉતરીએ, અને મરતો લઈ ગયા, તેને ઇસપીઠાવા લઈ ગયા, અને હવાની નહીં ઊભા લેવા પેલા ગોચને કટકો જેવી લોધાથી તેના છવને બચાવ થયા. મારે જાણ્યા આ પરચાંચે જેવામાં આવે તાંહાં આજારીને ડાકરની મદદ મેલવવામાં વીલંબ કરવો નહીં.

સરવોપયોગી સુખનાત્રાપી.

“સુખ પાછલ દુઃખ દેખીએ—દુઃખ પાછલ સુખ જોય, દીવસ ગમે રાત્રી પડે—રાત્રી પછી દીન હોય.”

“પીપલ પાંન ખરત, હસતી કુંપલીઆં અખવીતાં તમ વીતસો, કીરં આપડીઆં.”

હૃદયસંતાનમાં એરીસા ખાતે ન મોરો કુકાલ પડી એ હોતી અને નેમાં હજારો માંજીસાની ઘાત થઈ હતી તે વીધે લખતાં ઇંગ્લેન્ડનાં એક પત્રને એક લખનાર એમ લખે છે કે “એરીસા” ખાતે કોસરા તરફ રહેનાર લોકો જેવા કુકાલથી નહાળે મરી ગયાં તેવાને ખાવાને મારે માછલી પુષ્ટકલ મરી હતી; પણ તરકારી તથા ભાજપાલા વગર કંકત માછલી ઉપર તેવા લોકો શક્યાં નહીં અને નેમ લખનારથી માંનસો મરી જાય તેમ હાલતે તેવા નહાળે મરી ગયાં.” આ ઉપરથી આ લખનાર વીધવાંને પેઆં એ બાબ ઉપર ખેંચવા મંગે છે.

અહીં મા જઈએ—પીટયા જઈએ—એવી કાંઈની ચાલેલી છે ખાતામાં એક બરાહમણ રહેતા હતા જેને કમનસીધે એક કલાંત આપડી થઈ પડી. બરાહમણ ને કે તેથી આપડી ઉલટું કરે. ને ખીમડી કરવા કહેતા રોડી કરે અને પાણી લાવવા કહેતા ધીમ લાવે. બરાહમણ રોડી કરાવનાર હોયતો કહે કે અહીં ખીમડી કરને, અને આ પડી તેથી ઉલટું રોડી કરી ભોળન આપે. બરાહમણ અને તાંહાં સુધીને ઉલટું કહે પણ કોઈ દીવસે સુલવન મેલાઈ જાયતો ઉલટું અનેકું નિષે તે ઘણા બીજાવાય. અતે આ પડીને પીછા છોડવાને તેણે એક તાલ કીધી. એક જાણાર ગામ નવા નીકવમાં તાંહાં રસતામાં એક નાઈ જ

લયું. આપડી મોહાડું થોવા ધુરંણ તુલીક પાણીમાં ગઈ તા હારે બરાહમણ મેલાયો કે “અહીં મા નઈશ”. આપડી મોહાડેસપર આગલ ચાલે અને કહે કે “પીટયા નઈશ.” જેમ જેમ આપડી આગલ ચાલે તેમ તેમ બરાહમણ લુખ મારે અને અતે એવું થયું કે ગલાં ઉપર પાણી આપડીને આવડ્યું. બરાહમણ લુખ પારવાન લાગે કે “અહીં મા નઈશ” અને આપડી કંચેત થયલી “પીટયા નઈશ” એમ મેલાતી મેલાતી આગલન ચાલી. અતે આપડીનાં મા ઘાપુર પાણી થઈ ગયાં અને તાનમાં તે ઘસડાતી ગઈ. “અહીં મેલેલી નઈશ, અહીં મેલેલી નઈશ, અહીં પાણી મા ફરીશ, અહીં પાણી મા ફરીશ” એમ મેલાતો મેલાતો બરાહમણ આગલ ચાલેશ અને તાહાડે પાણીએ કાસર પડી તેથી ખુબ ખુશ થવા લાગે.

રમુએ કુરશત.

૧ છું—આગલા નજાનાનું એક હુધીઆર અને તે એ અક્ષરનું અનેકું છું. મારા કારી નજમથી સરવેને છું. વીંધી નાખુછ, પણ હુનરના વધારા અને સુધારાએ અને પછાત નાખી મારી નજાએ બીજાં તરફ તરફનાં હુધીઆરો ને નજમ આપોછ, તોએ આ નજાનાનાં છું ઉંક વીસરઈ નથી ગયા. હું મારા એક ખવાસથી નજમ કહેછ, પણ બીજા ખવાસથી માંનસજાતને મારી તરફ મેલાવી ખુશન માં લેહેકી અને મોખી હવા આપી તર કહેછ. ને મને ઉલતાવી વાંચેતો મોતીનાં મોક્ષાં અને બાંગરી મેહેર નાર ખાઈએના મોતીનું બરામર તોલ કાહાડી આપુછ.

૨ છું—એ અક્ષરને નાંતો મેલ છું. અને મેલ તાંન નાનાં મોહારાં સરવે મારી તરફ મેહેર અને ખુશી થી લેડી આવેછ. વાંચનાર છું તારી સાથે સગાઈ થઈછ અને મારા વગર તારું થું થતે ને કાંઈન કહેવાઈ મકા છું નથી. આ થડીએ મેલ છું હાઈઆતછું કે નહીં? ને હાઈયતો છું હુરખી “હા” કહીય; પણ મારાં ભાંમેને નહીં હાઈયતો ગુપચુપ આંધે હાથ રેઈ આંખમાંથી આંધુ ખેરવોય; નેમ તે શાહુભનો હોકમ.

મારા ઉપલા ખવાસથી તમે મારાં છો પણ મારો ને બીજા અક્ષર કરોતો તમે સરવે બીહીને નાહાસવા મોહોછ. સમજુએ મારો અટકાવ કરવા મેહેરથી બીહીને ઇલાન લેઈ રાખેછ પણ અનસમજુએતો નહાળે મારા ભોગ થઈ પડેછ. પેલા ડાકટર જેનેરનું છું ભયું થયે કે આખી કુનીઆમાંથી મારો તરાહુશ કમતી કરી નાંખીએ અને લોકોને સુખી કીધાં. બાઈએ મારી માનતા નતી રેહી તેથી હું અક્ષરોશમાં ગીરફતારછું નહીતો તમે લોખાંન સુધી કેવો મારું નાંમ રેઈ નાંખ ઘસતાં હતાં.

ખોશામે ગઈ વેશાને.

૧ છું—“કહેઈ” સરોવર કોડીયું, મુગ દીપક” ની ભેત; શતરૂ પવન પ્રજાલીને, પામે પોતે મોત.”

૨ છું—“સનવા સોલે ચોળતા, ‘દરપણ’ માં દેખત; બાંકાળન વાંકા પછ, દેખો દીલ હુરખત.”

પતિવરત શણગાર વિશે ગરબી.

“આ પાવે તે ગરબી ઉતરયાં આ કાળીરે” એ રાગનીછે.

એક સન સુંદર શણગાર, સમજી સોનીડા,
એક ઉપર પ્રેમ વ્યપાર, સમજી સોનીડા. ૧
ધડ વ્યાપ ધણી શબ ધાટ, સમજી સોનીડા;
જેને કદી મડે નહિ કાટ, સમજી સોનીડા. ૨
ન મળે દેતાં મહા મલ, સમજી સોનીડા;
ત્રિભુવનમાં તેની તુલ્ય, સમજી સોનીડા. ૩
જેનિ અગમગ યાતી જ્યોત, સમજી સોનીડા,
અટકે નહિ કયાંઈ ઉદ્યોત, સમજી સોનીડા. ૪
તેના તેજ તણી તે રીત, સમજી સોનીડા;
નવ વ્યાવે આડી ભીંત, સમજી સોનીડા. ૫
વિભળીથી તેજ વિશેષ, સમજી સોનીડા;
પરકાશ પડે પરદેશ, સમજી સોનીડા. ૬
હીરા મોતી કે હેમ, સમજી સોનીડા;
કહ્યુંએ તે તુલ્ય કેમ, સમજી સોનીડા. ૭.
જો પાત્રું એના જોગ, સમજી સોનીડા;
અગણીત કડે ઉપયોગ, સમજી સોનીડા. ૮
હરધડીએ ધારું હાથ, સમજી સોનીડા;
વળિ રાત્રું રૂઢ્યા સાથ, સમજી સોનીડા. ૯
ભવસાગર તરવા નાવ, સમજી સોનીડા;
ડુખ વખતે ફાવે દાવ, સમજી સોનીડા. ૧૦
જે વશ કરવાનો જન, સમજી સોનીડા,
નન ઇંછા પૂરજી જન, સમજી સોનીડા. ૧૧
રિપુ હણવાનું હથિઆર, સમજી સોનીડા;
વળિ નોખારાં આધાર, સમજી સોનીડા. ૧૨.
અવળાની એતો વ્યાધ, સમજી સોનીડા;
સ્વરજે પણ વ્યાવે સાધ, સમજી સોનીડા. ૧૩
તે જોતામાં તતખેવ, સમજી સોનીડા;
દિલડામાં રીંએ દેવ, સમજી સોનીડા. ૧૪
કીમતનો કંઈ નહિ પાર, સમજી સોનીડા;
ભાસે નહિ ભાર લગાર, સમજી સોનીડા. ૧૫
તે ચોરિ શકે નહિ ચોર, સમજી સોનીડા;
ફાવે નહિ ફાંસીએર, સમજી સોનીડા. ૧૬
રૂઢ્યાનો રાળે રોગ, સમજી સોનીડા;
એવો એનો ઉપયોગ, સમજી સોનીડા. ૧૭
અમરતની કંપી એહ, સમજી સોનીડા;
દીપે જોધી બહુ દેહ, સમજી સોનીડા. ૧૮
સાસરિયાંનો સોહાગ, સમજી સોનીડા;
પીપરનો પણ પોશાગ, સમજી સોનીડા. ૧૯
મહા ફિરતોનું તે મળ, સમજી સોનીડા;
કહ્યું આપે બંને કૂળ, સમજી સોનીડા. ૨૦
રાત્રે જોધી મહા રૂપ, સમજી સોનીડા;
ભલભલા વખાણે ભૂપ, સમજી સોનીડા. ૨૧
જો એ શણગાર એક, સમજી સોનીડા,
જો એ શણગાર એક, સમજી સોનીડા,

સંસાર તણા શ્રમનાર, સમજી સોનીડા;
તું સભિ આપે શણગાર, સમજી સોનીડા. ૨૩
જેનું પતિવ્રતાવ્રત નામ, સમજી સોનીડા;
ફલભણે ફલપતરામ, સમજી સોનીડા. ૨૪

પુસ્તકકોની પૌંહોંચ.

‘ચેકરપીઅર’ ના નાટકોમાંની વારતાનાં પુસ્તકની એક ન કલ ચેકરપીઅરેલ રચનમળ થાનેવાલા તરફથી હોમને લેટ થઈછે તે ગોડોડા માંન સાથે પાહોળ રાખીછે. આ વારતાના ઇંગરેલ પરથી ગુજરાતીમાં “વે વારથી વીદીઆરથી” આર્યે કીધીછે અને તેની કીમત રૂપા રાખીછે:

આ વીદીઆરથીએ શરૂઆતમાં કહેછે કે ‘ચેકરપીઅર’ જેવા માહા પંડીત લખનારેનું લખાન તેની અસલ ધપ ગુજબ યુગ વાનો તેવો જરાથી રીંદો રીંદાના નથી કેમકે આપણુ જો વીચારી શકીએ પણ જાણી વ્યથા લખી શકતા નથી તે તે ચેકરપીઅરે લખેછે અને એક વારથી નાશાના તેજુજ અસરકારક લખવા ને તેનાં જેવા બીએ સુખસ જોઈએ.

આ વીદીઆરથીએની કોરેષ પછીજ નાદર અને સુખછે પણ આવાં એક પુસ્તકનો સુલ શયદા પરમણે તરજુનો કરવાનું છોડી દેઈ ગાંધી અને સેફોડી એવારને ઇઆને ધૂરથી તરજુનો કરવો અને તેનાં તેના અસલ પીચારો તેમાં પુરતી રીતે બજારી રાખવા વધારે બેઠેતરછે કેમકે તેથી વાંચનારને લેહેજત મળે અને અસલ વીચારો તેના મન બીપર તુરત કસતા આવે અને જેવી અસરકારક રીતે આ માહ પંડીતે લખેછે તેટલીજ નહીતો તેથી ધા કીધણીથી અસરકારક રીતે લખી શકાએ જોઈએ આ તરજુનો કાંઈ ઉકે મુલ શયદા પરમણે જોવો નથી તે થપ બીપર વધારે ગયાની અસલ નીકાસ પોરી રીધાઈ તેથી જે રૂઢિ રૂઢિ વંશાએ તે કુચા જેવુ થઈ લાગેછે આઠલી ખાંખી વગર આ પુસ્તક બીજી બધી રીતે તેની રચનામાં સરવે અને આ વીદીઆરથીએની ને પ્રેરનનો બદલો પુરતો મલેલો હોયો જોવાને રાજ છઈએ.

વીદીઆરથીએ કહેછે કે જો રોડ ખરેરોડ રચનમળ થા નેવાલાનો તેએને આચરો નહી મલે હોતો આ ચોપડી હઈઆ તોમા આવતેજ નહી એ અખીત દલગીરી બીજાવનાર વાતછે આ જનાં વખતમાં નાશાની અને બીજી હલકી પ્રીમતની કંઠલીએક ચો પડીએનો શરો અપ થાએછે અને આવા પુસ્તકો આઠરા વગર તપલે એ ખરેખર દેખાડી આવેછે કે આપણાં લોક હજુર હલકું અને નારે તુચારી શકતા નથી.

“કીકતે રીલ પસદ” ઇઆને રમુજ ગમત અને ચાતુર આ પનારી બાખેદોને શયરક એવે નામની ચોપડીની એક નકલ હોય ને મળીછે તે માંન સાથે કચુલ રાખીછે.

એક ઇંગરેજ સ્ત્રીએ લલણી પાગલા જીવાને જોગ ઇંગરેજમાં લખેલો પતર જેની બીપર સુંબઈ રાઈમસનાં બનાવનારે કેટલાએક તેની વાંચેલા બનાવજોગ રીડા કીધાછે અને તેમાં એ પતર હોયો “સીપીઅર” ચોપડીનીઆમાં જોતારી લેવાની મનગુપ્ત લાંખણુ કીધીછે તે બીપર હરોએ ધીઆન આપેજોછે પણ હલગીર છઈએ કે આ વખતના આકાશ પુરતી જગા નહી હોવાને લીધે તે સમાવી શકીઆ નથી પણ આપણાં નરર તે સમાવીઈ.

એ ઇંગરેજ સી પોતાની રીડુસતાંની બેટીનીઆના રાખદા ને માટે જાહેર વરતનામ વતરમાં અપવા હમારી બીપર જે કાંઈ લખી શકેલયે તેની હોય ગોડોડી સુધીથી હમારા ચોપડીનીઆમાં જોઈ કંડીક.

સતીબાધ.

પુસ્તક ૧૨ મું.

વેચે ૧૯૬૮

આંક ૫ મે.

નીલખોરી નીશાળ.

નાટક પાત્ર.

સેઠ ઝોલીઆચા... એક તંબૂર જુવરમ સોદાગર ને ગુલાબખાઈનાં વાલી.
સેઠ દુલલાળ... એક તંબૂર જુવરમ સોદાગર.
સેઠ હપનળ... એક નીલખોર સેઠ.
હોલીઆળ કાકા... સેઠ હપનળના નીલખોર કાકા.
સેઠ નીશાબાજ... એક બકરા સેઠ.
દીવાલીઆળ... બે ભાઈએ અને સેઠ દુલલાળના બતરીયા.
માપુર... સેઠ દુલલાળનાં મરનાર ભાઈનો માકર.
બેરકાર ભાઈ... એક કંકર વગરનાં ભાઈ.
મારવાડી... એક વોઆનખોર.
મરખાઈ... એક સોપનાં મરખો કાવાદાખોરો કારમારી
ખોખરખાઈ... ઝોલીઆચા સેઠનાં ઉગાઉ ધણીઆનો.
ટમકાખાઈ... એક નીલખોર ભાઈ.
ખાલખાઈ... એક અપનાં ને અલગ પછુ નીલખોર ભાઈ.
ગુલાબખાઈ... એક બલી મા બાપ વગરનો ઉકારી

અંક ૪ થો.

ક્રમેશ ૪ થો.

દેખાવ ૧ લો—દીવાલીઆળનું દીવાનખાનું.

દીવાલીઆળ, સેઠ દુલલાળ, મારવાડી અને બેરકાર ભાઈ દાખેલ થાયછે.

દીવાલીઆળ—આવો મેહરબાન, આવો સાહેબ; આ માહારા બાપદાદાના ચીતરોછે.

દુલલાળ—હીક સંગરહ કીરોછે.

દીવાલીઆળ—બેરકાર, માવ ખુરસી ઉપર ચઢડ; મુક માહારા બપાવાના કાકા ગુસતાદ પીવતનને; જ સો વરસની વાત ઉપર સુવતાન દાઉદના બે હજાર ઘોડેસ વાર લથકરને ગુસતાદ કાકાએ પોતાના બસો ચુનદા મેદલો ધી તારાન કીધું હતું અને રનના મેદાનમાં દસ ઘાહ આ

ધા હતા. ને એકેક ઘાહના દસ દસ રૂપયા ગણ્યેતો મુક બેરકાર એ થુરા સીપાહીને ૧૦૦ રૂપીએ.

દુલલાળ—તાહારે સતપાનાશ ફુકતા, ગુસતાદ કાકાની કીમત એન ? (મનમાં) ભાઈ એ દાંખ માહારે ક થુવછે.

દીવાલીઆળ—બેરકાર ગુસતાદ કાકાને ૧૦૦ રૂપી એ ફોક. મુક આ ખીજું. ગુસતાદ કાકાના ૮૦ વરસનાં ફુવારાં મેહેન મકાઈ ડોસાં. ઇસત મખોલના સુવતાન વ્યખ દલાના ખાશ ચીતારાએ તેમને ચીતારપાછે. એકેક વરસ નો રૂપયો ગણ્યેતો ૮૦ રૂપયાતો ખરા. મુક નેને નેઈએ તે વધે.

બેરકાર—મકાઈ ડોસાં ૮૦ રૂપયા; મકાઈ ડોસાં ૮૦ રૂપયા; ૮૦ રૂપયા એકવાર.

દુલલાળ—અરે ! ગરીબ મકાઈ ડોસાં ! કિડેવો તહ ને જોડાનલાલી જોગવો ! તહમારી વ્યાનો આ કીમત ? (મનમાં) ભાઈ માહારે ૮૦ રૂપયે કથુવછે.

દીવાલીઆળ—બેરકાર મકાઈ ડોસાંને ફોક. હ વે મુક આ માહારા માએના બપાવા અરદેશીર થોડેરોઆ રને. ગુરતમાં તેવણ દસ વરસ ઇનસાફની ખુરસીએ બીરા નયા હતા. સરાફ સાહેબ એની થું કીમત ધારોમ !

મારવાડી—પયા રૂપયા ફીકછે.

દીવાલીઆળ—જમેરે માહારા સાહેબ; દસ વરસના પેનથનનું અરધ કરીએતો મોઢો માંગધા ૨૦૦ આવે. બેરકાર મુક રીકારડર સાહેબને ૧૦૦ રૂપીએ.

દુલલાળ—કથુવછે આ.

બેરકાર—આએ તરણવાર—ફલલાળ થેડ.

દીવાલીઆળ—હવે વાર ઘણોન લાગેચ બેરકાર; બધાને સામનાં મુક; એમાં બધાં પરચુટલ સગાંછે. નવા ર ૭૦૦ રૂપીએ.

બેરકાર—પરચુટલ સગાં ૭૦૦ રૂપીયા. ૭૦૦ રૂપી આ; આએ એકવાર; ને બપય, ને બપય; એવી તફ ફરી નહી મલથે, આએ બેવાર; આએ બેવાર; આએ તરણ વાર—ફલલાળ થેડ.

દુલલાળ—પણ બાપુ આ સામેનું ચીતર મુકની; એ નજી કાકા કોવછે ?

દીવાલીઆળ—અરે એતો માહારા કાકા ફલલાળ

ચેડ; તેહરાન ગયા તેની. આગમનની તસવીર છે. એટો કદી વેચનાર નહી. કલવાળ કાકાના તે પગ ઘેલ પીન પે. જાહાંચુધી માહારી પાસે ગળા છે તાંહાચુધીતા એવણ ને માહારી આપ આગલથી ખસાડનાર નહી.

બેરકાર ભાઈ—દીવાલીઆ બધા તાહારો પાટલો કાવનાર નહી. એ કાકાના દેલપરધીન કહુંય કે તુહને અરધી આપનાર નહી. અમથો સુને તા ભુખેા મર. લે ચુકું તાહારા કાકાને ચાલશે ?

દીવાલીઆજી—તહી નહી; માહારા કાકાથો હું છુટે પડનાર નહી. દસ હજાર ઉપર, પણ માહારે કામના નહી.

કલવાળ—અંતે માહારો ભતરીએ ખરો (મનમાં). પણ સેક માહારો દોલો એ ચીતરમાં જોબાઈ રહ્યોય.

દીવાલીઆજી—સેક માયું કોડી લોહી કાહાડ્યો પણ કલવાળ કાકાને તહુખારાં પાંખરાંમાં ચુંકનાર નથી.

કલવાળ—બધું એને માફ છે (મનમાં). વાડ સેક હું એ ચીતરે એક બે કાહાડામાં અંગાવી લઈશ એને તહમાં રો અવેન કાવનો કાલ વાલીશ.

દીવાલીઆજી—પણ સેક મેરેખાની કરી તહુખારી ગાડી મોકલને હો; માહારા બાપદાદા પોતાના મરતખા પ રખાજો ગાડી થોડે ફરનાર હતા.

કલવાળ—વાડ મેરેખાન દરસત છે; સાહેબજી હ વેતો હુખેા નહીયું. ચાલશે સરાફ સાહેબ ?

બેરકાર—ચાલો સાહેબ આપજીની ઉડીયું.

[કલવાળ, બેરકાર તથા ચારા બધે.]

દીવાલીઆજી—મેરશાનની પધરામનીથી પાછો ત લાવ ભરપુર થયો; સગાં વાહાવાંએના મેહેશતમાં શુ કામ હોને, દોખમામાં સુતાં સુતાંની તહુખારા નોકરને ભુલયાં નથીએ એક તડાકે હજાર માહારસીની રકમ આપી છે.

[ચાપુર દાખલ થાય છે.]

આવરે સાપુર તાહારા અસલો રોસતોની સુલાકાતતો લે ?

સાપુર—સેક આવા વખતમાં તહમે કેહેવી ધીરન પરી છે.

દીવાલીઆજી—સાપુર તું કદાચ એમ સમજતો હ થે કે માહારાં સગાં વાહાવાંએના જુદાઈથી માહારા દીવને કાંઈ લાગતું નથી, પણ માહારીથી જુદાં પડતાં જહારે ત લોકો દીલગીરી બતલાવતાં નથી તાહારે હું શાને માટે માહારો જીવ બાવી ખાખ કહું ? સાપુર ઉડતો આએ ૫૦૦ રૂ પીઆ મહીઆરને આપી આવ. બીચારો એવોતો કા વાને વાલા કરતો ફરેમ કે માહારે લોહી પાછું યજીયમ.

સાપુર—સેક ૫૦૦ રૂપયા ? લીચાર કરો કે—

દીવાલીઆજી—કે પેની વાત નથી, હમણા કોઈ માંગનાર આવીને ઉલટી પડશે તો મહીઆર બીચારો વાત જોતો ડોસો થયો. ચાલ રોડ નલવી પછી બીજું તાહેજું.

[અંખે.]

દેખાવ ૨ નો—એક ઘર.

સરાફ અને સેક કલવાળ દાખલ થાય છે.

સરાફ—સેક એ દીલગીરીની વાત છે કે તહુખારો ભ તરીએ આવો ઉડાવે.

કલવાળ—પણ સુધો એવો કે માયું ફરવીને બેટો કે કલવાળ કાકાની જુદાઈ અચું નહી. કલવાળ કાકાનું ચીતર વેચું નહી.

સરાફ—છાકટમી તેલોન છે.

કલવાળ—પણ કેહેને કલવાળ કાકાનું ચીતર વે ચું નહી.

સરાફ—જુગારીની તેલોન.

કલવાળ—પણ કેહેને કલવાળ કાકાનું ચીતર વેચું નહી. સાપુર સાપુર કાંઈ રોડેય ?

[સાપુર દાખલ થાય છે.]

સાપુર—કલવાળ સેક મેં સાંભલ્યું તહમે કાંઈ ચીતરે ખરીદવાય ?

કલવાળ—હા; દીવાલીઆએ બધા બાપદાદાને કા હાડી મેલયા જાણે ધરનો કાટ.

સાપુર—પણ લેયો તહને આ ૫૦૦ રૂપયાની નો ટ આપી છે કે બીચારા માહારા સગા મહીઆરને આપને.

સરાફ—આણું સખાવતી દીલ એન અફસોસની વાત છે.

સાપુર—અને બારણે દરજ ને કજપા મેહેલા છે તેમ નો છુટક તો એકકારે રહ્યો.

કલવાળ—વાડ વાડ એ પોરખાનું ધરમ બધું હુંન સુકવીશ. માહારા કલવાળ કાકાને વેચું નહી એ જોલો એ માહારે દીલ છતી લીધું છે. પણ સાપુર હવે મહને પુ રચુધીઆ આગલ લઈ જા. હું જાણે તેના ગરીબ સગો મહીઆર છું.

[અંખે.]

દેખાવ ૩ નો—એક વાંચવાનો ઝોરો.

પુરણુધીઆજી પુરસીપર મેકા છે અને એક માકર આગલ ઉભો છે.

પુરણુધીઆજી—જોખરાંખાઈનું કાગલ નહી ?

ચાકર—નહી સાહેબ. (કાંઈ ખારણું કેકે છે) સા હેમ જોખરાંખાઈન બારણું કેકે છે.

પુરણુધીઆજી—સજીર ! પેહેલે જો કે કોણ છે. જો માહારો ભાઈ હોયતો પાછો આવ; ઉંઘાડતો ના.

[ચાકર બધે.]

જોખરાંખાઈ જાણે કે સુભાખપર માહારો વધારે મા હા છે. પણ બતતાં ચુધી એ વાત જોખરાંખાઈ અગલ ન વી ભેટતી નથી. જહારે માહારા છટકામાં તે ફરે કે પ છી ફર નહી.

[જોખરાંખાઈ દાખલ થાય છે.]

આવેો માર્દ; વચન પરખાણે વખતસર નહી આવે તું એતો મોટે ધેરાનાં સપળ છે.

જોખરાંખાઈ—તહમે કાંઈ જાણેય ? એવીઆયા સેક માહારી ઉપર અને દીવાલીઆ ઉપર આસખાનનાં વા હોનાં વાલોન ગગડાવેમ. હુંતો એમ ઈમજીય કે કપારે સુલાબ દીવાલીઆસે પરણે કે બધુ સખાધાન થાય.

પુરણુધીઆજી—તાહારી મોલીપર આગ લાગે (મન માં). હા માર્દ હું પણ એમન ઈમજીય કે નલવી તહુખારી ખાતરી થાય કે સુલાબ ઉપર માહારો કેટલો માહા છે ?

ખોખરાંબાઈ—રાતને દાહડો ટચકાંબાઈ માહારે માટે એટલું બોલેય કે જાણે સમન વગરનો મહુને ઉઠવાટ ધાયય.
પુરબુધીઆણ—પણ બાઈ મહારે એક ભરતાર પોતાની બાપડી ઉપર કારણ વગર શકની નનરે જુએ તાહારે તો લગજનો દોલ ટુટે અને બાપડીની ફરજો કે કોઈબી રસતે ધણીની બુધી ઉઠાવી દેવી.

ખોખરાંબાઈ—તાહારે તહમારું કહેવાનું એમ કે ને ધણી વગર કારણે બાપડી ઉપર શક નાખે તો બાપડીએ ધણીને કારણ કરી આપવું.

પુરબુધીઆણ—અરોબર; ને ધણીને શક ઉપજેતો બાપડીએ બેહેતર કે વરને રાજ રાખવા શક ઉત્પન કરવો.

ખોખરાંબાઈ—તાહારે લોકો ને મહુને બદ બોલેતો માહારે ખરેખર બદ ધવું અને લોકોની જીભ બંધ કરવી.

પુરબુધીઆણ—આજને કાલતો બદ માણસોની જીભ બંધ કરવાને એજ નુશકોછે. [ચાકર શખજ ધાયછે]

હાયા તાહારું હાંધાં શું કામ છે ?
ચાકર—ઓલીઆશા સેક આવેછે.

ખોખરાંબાઈ—ઓલીઆશા સેક ! અરરર ! હું ખું ઇ ! માહારું ખાનું ખરાય !

ચાકર—સેક મેં નહીં બારણું ઉંઘાડ્યું.
ખોખરાંબાઈ—અરે મોહાત ! માહારું શું ધરો ? અરે દાદર વોગેય ? હવે શું કરું ?—હુતો પરદા પછવાડે ભરાંવેય—ફરી ને એવી બેવકુફી કરે તેને—

[પરદા પાછળ બરાયછે]

પુરબુધીઆણ—[ચાકરનો] પેલો ચોપડી લાવ; અને તું બા.

[ચાકર જાયછે અને સેક ચોપડી લાવેછે.]
ઓલીઆશા સેક દાખલ ધાયછે.

ઓલીઆશા—હંમેશ વાંચતો; બેતોબાપ ચોપડી માંને ચોપડીમાં પુરો ધરો. [પુરબુધીઆણ જાય કોઈકે]

પુરબુધીઆણ—[બનરાઈનો] આવો ઓલીઆશા સેક ધણી કરમખખશીશ ધઈ. આએ એક ચોપડીની સુર ખાઈ વાંચતો હુતો, ચોપડી એજ તહમે જાણાયતો ખરા આપણું દાલ ભાત છે. આ ચોરડો આપણા ગમવાં પર માણે સંગારથેય; હું કાંઈય તહમેતો એમ આજને જોયો ?

ઓલીઆશા—ધણી મળતો સનગારેલોછે, પરદાપર બી માથો યોલવેલાછે, જાહાં નેઈએ તાંહાં ચાંનને ચાંન નીજ વાત.

[પરદા ગળ જાયછે.]

પુરબુધીઆણ—[પરદા આગલથી તાલમેલથી ખસાડેછે] હાજ આ પરદાનોતો ધણેજ ઉપયોગછે.

ઓલીઆશા—કોઈબી ચોરેજ જાયછું હોયતો લેજીજ આં માલમ પડી આવે.

પુરબુધીઆણ—[મનમાં] અને લેજીજમાં કોઈને સંતાડીબી શકીએ.

ઓલીઆશા—એક અગતની વાતછે પુરબુધીઆ; ખોખરાંબાઈની ચાલ ચલગતથી હું કુખી કુખી ઘઈ રીજીય.

પુરબુધીઆણ—હું અતીશ દોલખાંજીયું.
ઓલીઆશા—હવે પરીતો બલજ પછુ મહુને સારી સગાથી ખબર મલીય કે કોઈ બીજ તરફ ખોખરાંબાઈનું ક્યાન રોડેય.

પુરબુધીઆણ—શું કહેય ?

ઓલીઆશા—અને વલી તેમી એક આપણા ખાનાજી.

પુરબુધીઆણ—કોણ વાડું ? જલદી ખુલાશો કરો.

ઓલીઆશા—તહમારી કારણમાં કોણ ઉતરેય ?
પુરબુધીઆણ—માહારાતો ખેચાલમાંથી એ વાત આવતી નથી.

ઓલીઆશા—વાડું દીવાલોએ હોયતો !
પુરબુધીઆણ—માહારો ભાઈ ! છટ !

ઓલીઆશા—તાહારી નેકીથી બીજની બીનીના વીમાર મઈ સંકતો નથી. હમારી ઉંમરમાં આટલો ફરક હોવાથી ખોખરાંબાઈનું માહારી ઉપર પરીત હોય એ કારણે અકલથી વીરૂધ્ધ; અને દીવાલીઆ સરખા ખુબચુરત છે કસાથી તે લલચાઈ એમ પોકાર એ હું ગામમાં કરેતો લોકો મહુને ખાસડાં મારી માહારા વાવરા ઉસડે કે શું માયું ફેરવા હું આટલો ધીંગલોને લઈ આવ્યો.

પુરબુધીઆણ—ખરેખર ગાંભ હસેતો ખડું.

ઓલીઆશા—હસે ! અરે બા આટલે આટલે માહારી વાતો ચાલે, મોરાણોએ ગીતો જોડે, છાપાવાલાઓ કાગળ ભરે, અને અનીખમા તારા વીટે.

ઓલીઆશા—પણ જાહારે મહુને એમ ઇલાદ આ વેચ કે માહારા જાણી દેસત સેક દલવાજમાં ભતરીઅએજ આહારી કખર ખોડીછે તાહારે મહુને ચટકો લાગેય.

પુરબુધીઆણ—નીખખહરામીનું પાણી પાચેલો તીર ખેવડો નેરોછે.

ઓલીઆશા—માહારા ધરનાં દરવાજા એને માટે હમેશ ઉપાડા હુતા; માહારી ખાણની જેમ એને માટે હમેશ ખુલ્લી હતી; માહારી સલાહ એને માટે હમેશ તઈ પાર હતી; તેજેજ અતે મહુને વીધીઆછે. માલેલાન કુત રાખે અતે પગ કરડયોછે. કુષ ખીલાલેલા સાંપેન દંખ મારયોછે.

પુરબુધીઆણ—સેક જાંહાંબુધી દાખવા દલીલથી માહારી ખાતરી નહીં કરો તાંહાંબુધી હું એ વાત ઉપર ભરો સો લાઈ નહીં. પણ ને એ વાત ખરી પડીતો દીવાલીઆ માહારે ભાઈ નહીં; એ માહારો સંગો નહીં; કારણ ને આજસ પોતાના દેસતની આરતને આડી નનરે જીવેછે તે કુનીઆમા ફેલાતો એક રોગછે.

ઓલીઆશા—જીવો ભાઈ ભાઈમાં કેટલો ફરક ! હું માહારી આરતથી એકદમ કાપર ધયોજી. તોમી જીવો હું કેટલો ભડોજીયું. મેં નીશમય કીમેય કે એ ગમે એવી બેઈ માની કરે પણ દર ત્રાસે માહારી હઈપાતીમાં એને હજાર રૂપા આપું અને માહારાં મરણ પછી માહારી શબહી દોલત એને સરુદર કરું.

પુરબુધીઆણ—અચીત સેક તહમે હાતમ દીલવાં છે.

ઓલીઆશા—તોમી એ વાત હજી હું એને જણાવવા માંગતો નથી. પણ પુરબુધીઆણ હું એક વાતથી દીલ મોર છું. સુલાખને છડીતો લેવા તહમે કખર બાંધતા નથી.

પુરબુધીઆણ—મેરેજમાંની કરોને સેક એ વાત બાહાર કાહારીજીવના. તમારા કુખમાં માહારા સુખની વાત શોભે ! આએતો બે ઘેરનો પરોજી જીવો મરે એવું ધાયય [મનમાં].

ઓલીઆશા—અને જેકે તહમે ખણી ખુટીને માહારી પુઠે લાગાય કે ખોખરાંબાઈને તહમારા ગુલામ સાથે ના વેહુવારી સુતલગ ખખર પડવા દેવો નહી, પણ માહારે તહમારી જીવ ભાંવવી જોઈએ કે ખોખરાંબાઈ ઉઘરાં એ બાબદમાં પોતાની મદદ આપવાને પ્રુશીછે.

પુરુષુધીઆજી—સંતપાતાંશ. તારાપો છુએમ (મનમાં). ઓલીઆશા સેઠ એ વાતને પડતી નાખો. કેમરે ?

આકર—સેઠ તહમારા ભાઈ રસતામાં કોઈ સાથે વાત કરતા ઉભાછે અને પુછેછે કે સેઠ ઘરમાંછે ?

પુરુષુધીઆજી—જીખખ જં તુજીતો નથી કે સેઠ ઘરમાં નથી ? સાહુવારના બાહાર અથાછે.

ઓલીઆશા—સજુર, સજુર ! એમ કહે કે અમદરછે આવો.

પુરુષુધીઆજી—(મનમાં) ક્યારે આએ પાપો પતરો.

ઓલીઆશા—પુરુષુધીઆ મેહુરખાની કરી મહને કહેયે સંગાડ અને પછી તું દીવાલીઆને એન બાબદ ઉપર સવાલ નાખ કે હું પણ માહારી ખાતરી કરી લઉં.

પુરુષુધીઆજી—(ગભરાઈને) મેહુરખાન ઓલીઆશા આવી નીચ પુકતીથી થું હું માહારા ભાઈને કસાઈ ?

ઓલીઆશા—વલી વલી પુરુષુધીઆ એટલું માહારે કહણું ગાન. મહને ખાતરી કરવા કે તાહારો ભાઈ બીનકઠારીપાછો. હે આ પરદા પાછલ કહેતો ભરાઈ.

પણ અરે ! એ કોણ જીત ? પરદા પાછલ કોઈ ભરાએલુંછે. હું સોગત લઉંમ કે મેં કોઈની સાડી જોઈ ?

પુરુષુધીઆજી—(ઉડી ગયલા લોહીએ) હા, હા, હા, સેઠ ! જીવોની હમારી દરનન માહારી દગલોએ વેતરી લાવી અને તહમે આવી ગયા તેથી સરખાઈને ભરાઈ ગઈ.

ઓલીઆશા—પણ આપણી બધી વાત એ ડાકણે સાંભલી લીધી હોય ?

પુરુષુધીઆજી—ટટ, ટટ, તે બીચારી પચુછે. તેને કોઈની તાહારી માહારીની દરકાર નથી.

ઓલીઆશા—તાહારે ઉભો રહે આએ કરંડીઆમાં ભરાઈ.

પુરુષુધીઆજી—વારૂં વેહવા જાઓ.

ઓલીઆશા—હું ભરાયો હો (અંદરથી).

પુરુષુધીઆજી—ખરેખર છટકાંમાંથી બચયો. અરે કહેલી માહારી કદોડી હાલતો અને આએન આરડામાં માટી બધએને એકમેકથી જીદાં સાંતપાંછે.

ખોખરાંબાઈ—(પરદામાંથી ચીખાઈને) હું બાહાર નીકળી જઉં ?

પુરુષુધીઆજી—આસતેથી જીગરના હાર, જરાક ધીરજ થર !

ઓલીઆશા—(કરંડીઆનું ટાકણું આસતેથી ઉંમકીને) પુરુષુધીઆ દાવપેચમાં લઈ એન વાત રટીને મોઢા કે ભાલાવન.

પુરુષુધીઆજી—લંકો, લંકો.

ખોખરાંબાઈ—(ચીખાઈને) જે મહને બાહાર નવાં દ્યો.

ઓલીઆશા—(પાછા ટાંકણું ઉંમકીને) પુરુષુધીઆ દરનન પુકેતો નહી કે ?

પુરુષુધીઆજી—ખોદાખાતર જરા સવર કરો એલી આશા.

ખોખરાંબાઈ—(કોઠાવીને) જીટને છોડતા ના.

પુરુષુધીઆજી—આસતે આસતે માહારા પરાણ !

ઓલીઆશા—(ટાંકણું ઉંમકીને) જોઈએતો પુરુષુધીઆ એને મોઢાડે બધું કણલ કરાવન. પણ પેલી દરનનને તપાસજો હો !

પુરુષુધીઆજી—સેઠ તહમે બધો ધાન ખગાડ્યો.

ઓલીઆશા—વારૂં લે તું કહે તેમ. પણ પેલી દરનનનું મોઢાડું ચાંપને હો. [દીવાલીઆજી દાખલ થએછે.

દીવાલીઆજી—કેમ ભાઈ તહમારો આકર પેહેલાં તો ગલીઆં તલીઆં કરવા લાગો. કેમ કોઈ સાહુકાર બાહુકાર ભરાયોમ કે ? કેમ ઓલીઆશા સેઠ જતા રહ્યા કે મેં તેમને અંદર આવતાં જોયાની ?

પુરુષુધીઆજી—તહમે આવવાનું સાંભળ્યું તે પછી હીંચાં કાલવાનું તેમને દરસત લાગું નહી.

દીવાલીઆજી—કાંચે વેઆને કહડાઈ કદાચ તેથી બીધા કે ?

પુરુષુધીઆજી—ભાઈ હું દીવગીરજી કે તહમારી માલથી બીચારા ઓલીઆશા સેઠને બહુ ખેદ થાયછે. તે વણ એમ સહનન્ય કે બાઈ ખોખરાંબાઈ સાથે તહમે હદથી જીઆદા વેહેવાર રાખયોછે.

દીવાલીઆજી—છટ, છટ, છટ; પણ હું ખુશી થાઉંમ કે જે જીદાની હવે આગરી કેજાણે આવીય કે એક બાલક સાથે તે પરજીયામ. ખાતરીથી જાણને ભાઈ કે એલીઆશાનો ભરાત તદન ખોટોછે.

પુરુષુધીઆજી—વારૂં તાહારે આ ખુલાશો શાંભલી તેવણ ઘણાન મધન થયો.

દીવાલીઆજી—મહને તો ઉઘરી એલી અખરછે કે તહમે બાઈ ખોખરાંબાઈના ઘણાન માનીતા છો.

પુરુષુધીઆજી—છટ, છટ, તહમે સુરખાઈ ભરેલું ખોલોમ.

દીવાલીઆજી—તહમને અખરછે મું એક દીવસે તહમને હસતાં પડકયાં હતાં ?

પુરુષુધીઆજી—(ગભરાઈને) છટ, છટ, છટ. તહમે ન તહમારી આસીવાઈ રખાડોમ તે ઓલીઆશા સેઠ સાંભલેય તેનું કાંઈ ભાનછે ? આ સામેનાં કરંડયામાં તેવણ બેઠાછે.

દીવાલીઆજી—(કરંડીઆને દોડરી નાખીને) આ વો આવો ઓલીઆશા સેઠ બાહાર આવો; એ તહમને જાણે કે આવી કોઈની વાતો છુપી રીતે સાંભલો ?

ઓલીઆશા—લાવ તાહારો હાથ દીવાલીઆ. મેં તુંને ખોટો સનદોવોએ હતા. તાહારા ગુલાશાધી માહારે તાહારે વોયો વીચાર એકદમ બદલાઈ ગયોછે.

દીવાલીઆજી—(પુરુષુધીઆને કાનમાં) તાહારે એને પેલી ચોપરવારી મેં છીધી તે મેહુરાએ સાંભલેલી નહી હો. એતો ઠીકન થયું નહીતો મીઝાન નતે.

પુરુષુધીઆજી—(પુરુષુધીઆને કાનમાં) તાહારે એને પેલી ચોપરવારી મેં છીધી તે મેહુરાએ સાંભલેલી નહી હો. એતો ઠીકન થયું નહીતો મીઝાન નતે.

પુરુષુધીઆજી—(પુરુષુધીઆને કાનમાં) તાહારે એને પેલી ચોપરવારી મેં છીધી તે મેહુરાએ સાંભલેલી નહી હો. એતો ઠીકન થયું નહીતો મીઝાન નતે.

પુરુષુધીઆજી—(પુરુષુધીઆને કાનમાં) તાહારે એને પેલી ચોપરવારી મેં છીધી તે મેહુરાએ સાંભલેલી નહી હો. એતો ઠીકન થયું નહીતો મીઝાન નતે.

પુરુષુધીઆજી—(પુરુષુધીઆને કાનમાં) તાહારે એને પેલી ચોપરવારી મેં છીધી તે મેહુરાએ સાંભલેલી નહી હો. એતો ઠીકન થયું નહીતો મીઝાન નતે.

ચાકર—સેક ટયકાંબાઈ ગાડીમાં બાહાર ઉભાં છે બપોરે ઉપર આવવા માંગે છે.

પુરુષધીઆણ—(ચાકરને) ટયકાંબાઈ ! ખોલ ખાતર ના મોલાવ. પણ સમય—સેડીઆઓ હું હમણાં એક દોસ તનીમે છે તેને મલી વ્યાહુછું. (આલીઆશાને કાણુમાં) સેક પેલી દરજનનો એસારોથી કરશે ના હો. [બપોરે.

ઓલીઆશા—દીવાલીઆ ને તું બપે ધડીન તાહારા કરેસતા મીસાલના ભાઈની ભેટ લેતો બપેતો એક એર ન તરેહનો ખાણસ યહ પડે.

દીવાલીઆણ—અરે મુંએ એ; નંગલનો સાધુ બલો.

ઓલીઆશા—નહી નહી એર નથી. એક એવી પાત કહું કે હસતાં હસતાં તારાં આંતરડાં તુરે.

દીવાલીઆણ—બોલો રે સેક.

ઓલીઆશા—જાહરે એણે મહુને કરડીઆમાંથી ચોધાં આપ્યો તયારે હું પણ એનો ફેસતો બનાઈ. એક દરજન પાસેના પરડાના ભરાયેલી છે.

(દીવાલીઆ ચીત્રાએય તેને આલીઆશા પકડીને) દીવાલીઆ નહી નહી. ને પુરુષધીઆ જાણ્યોતો જરેરે ને હેર કાકયો. હેમ્મે એ આપ્યો.

[જ્યો દીવાલીઆ પરડા ખસી નાખેય તેવાખા પુરુષધીઆણ કામય થાયે છે]

દીવાલીઆણ—કરૂપા, કરૂપા ! બાઈ બોખરાંબાઈ બરાયલાં છે.

ઓલીઆશા—થું બોખરાંબાઈ !

દીવાલીઆણ—ઓલીઆશા સેક, આવી દરજનનો મેં આપ્યો નેહ. થું અંદર તહારની છુપી મતલબ છે તે મહુને સમજ પડતી નથી. બાઈ કાંઈ બોલાયો કરશે ? સેક કાંઈ ખુવારો કરશે ? ભાઈ કાંઈ ખુવારો કરશે ? સેક હવે તો ઉતવાલાંમાં છે ! કેમ શયવાને ચોહાડે કેમ તાલાં પડ્યાં ? બાઈ હું દલગીર છું કે આવા નેક આણસને તહ મે વસવસાનાં નાખ્યા છે. આલીઆશા સેક સાહેબ મેરે બાન; ફરેસતા ખરાવતના આણસોનીન ફેસતી રાખો. [બપોરે.

પુરુષધીઆણ—ઓલીઆશા સેક ને સેવકને ધીર નથી શાલો તો ખાતરી ભરેલો ખુવારો તહુને કરી આપું. ખુવાબની સાથે માહાઈ કારન કરવાને બાઈ બોખરાંબાઈ એવાતો ખતી છે કે વારેધડીએ માહારી આગ લ આવી માહારી વાતો શાંલશે. આણ એવણ બોગ ભોગ હાંમાં આવી લાગાં અને તહમારૂં આવાવતું શાંલ લી મેન એવણને આ પરડા પાછલ સંતાવજ નવો ભવાં ખણ કીધી હતી, એવા હેતુથી કે કદમ્ય તહમારી વચે વ ધારે બોલાચાલી થયાથી મીનાકેશે વધી પડે. એન આ હારો ખરો હેવાવ છે.

ઓલીઆશા—ખતચીદ હેવાવ ઘણે ખરો છે. હું ધારૂં કે માહારાં સેડાણી એની ખુવાહી પુરો.

બોખરાંબાઈ—એક બોલખી માનવા નેગ નથી. એક રતીની એમાં સમાઈ નથી.

ઓલીઆશા—માઈ હું પણ એવુંન માતુંમ.

પુરુષધીઆણ—(બાઈ બોખરાંબાઈને મેરેથી) બાઈ મહુને ગરદન ના મારો.

બોખરાંબાઈ—ધુતારો સાહેબ તહમારી રબાધી એક બે બોલ બોલુંમ. સાંભલો એલીઆશા કે હું હાંમાં ખુવા બને માટેન આવી. પણ આ કંગાલ સમયે એવી એ વી મીડી બોલીધી મહુને છતી લેતો હતો કે હું એની બલમાંથી અનન્ય રીતે છુટી છું નહીંતર કે તહમારી પણ આમરને જાંખ લાગપા વગર રહેત નહી.

પુરુષધીઆણ—હું ધારૂં કે એ માંડી યહ ગઈ છે.

બોખરાંબાઈ—નહી સાહેબ એન બોલો કે તેની સુ ધ પાછી કેકાણે આવી છે. આલીઆશા સેક માહારો ઉપર ને તહમારી પરીતી છે તેની મેં ખાતરી કરી લીધી છે અને આ બનાવ નહી બનશે હુતે તોબી હું માહારી હ વે પછીની માલથી ખાતરી કરી આપતે કે તહમારા બો લેએ માહારા છગરમાં કેહેવી સારી અસર કીધી છે. જ યંડાલ પોતાના એક ભોલા દોસતની બાંતુ ઉપર તરાપ મારવાને લખવાશે નહી તેની ઉપર હવે હું એવા ધીકારની નબરથી નેહ છું કે એવા અધરમીની યુગાલમાં હું થોડુંક શુકી ફસી તેને મારે હું માહારાં પોતાનાં તનને ધી કારીશ. [બપોરે.

પુરુષધીઆણ—આટલું છતાં, સાચો દાદાર, આલી

આશા સેક જાણેય—

ઓલીઆશા—કે તું મોહારો મપરખંધી મોર છે ! તાહારાં હાઈડાંતાન દંખને હું તુને સોંપું છું. [બપોરે.

બચાવોની કેવલણી—માખાપોની પ્રરન.

પોતાના બચાવોને એવી રીતે ઉકારવાં કે તેઓની પાછલી જીંદગીમાં તેઓ પોતાનું આપણું દરકારથી પોશણ કરે, એટલું નહી પણ પોતાના હમજનીઆનું રૂડું કરવા માં બાગ લઈ પોતાના તથા પોતાના માખાપને મરતમે પોંડેવારે એ દરેક માખાપની ફરન છે; અને એ ફરન આપણા માખાપો કેહેવી રીતે ઉતારે છે તેનો આપણે વીચાર કરીએ. ઉપલી નેમ પુરી પાડવાને બચાવે કેવલણીની અગત છે. કેવલણી બે જાતની છે. મનની અને તનની. મનની કેવલણીમાં મન ખીલે તથા તેને તાનંગી મલે તથા તેની ઉપર નીતીના ધડાઓનો બરાબર છાપ ઉઠે એવાં સાંધણા નેહએ. આપણા લોકો બચાવે કેવલણી આપવા માં ઘણા ખતી છે પણ કેવલણી આપતાં તેમને આવાડતું નથી. પાહાડની રોય તેઓ નેહ શકે છે પણ કયે રસતે તે ઉપર નહ બેસતું એ તેમને અખર નથી. તરણ ચાર વરસના છોદાંઓને મેડેતાલની નોશાલે મેકલવાને માખાપો તથાપાર હાપ છે. “ડોસા કાકાને સોહાણુ છ વરસે તરીછ મોપડી પર પર વાંચી જાયમ અને આપણું પાંચ વરસનું મોધયું કાકો ખમો જાણતો નથી” એ આપણા માખાપોને વારેધડીએ બોલ્યો હોયમ. “નવાન કાકાને પેસુ એવો સેઆન સોગતનો કે અખઈ રહ્યો આસનો પાંચ વરસનો છે પણ એક દાહડે એમ નહી કે થોડાદાવ રમ્યા. નવાન કાકાના વરને એવો ધાક કે મોટલા બાહાર એમ કહું થું” ને આપણો સાત વરસનો નવલુ સદરો પેહેરો તો બી આમે દાદરપરથી પેલા ને પેલાપરથી એવા; માખાપો

જ થાક મલે નહી તે વાંક કોણનો કાહાડયે. ” એવા શબ્દો વારંવાર એ ભોલી માતામોના મોઢામાંથી નીકળે. દીલ ગીરી સાથે એવો એકાર કરવે પડે છે કે એવાં ભોલાં માંબા પો પોતાના કુશલતાના કટાં વેરીછે. બયાંનું મન એટલું તો કોમલ છે કે તે ઉપર નર નર દયાનું કણુ નેહનું નથી એ વો યુરપના નાનીયા અને એવનાં તખીઓના એકન અવાજ છે. નાના બયાંના મનને સખત કસરત કરાવવી એ તેમના કોમલ પગને વાંચી નંબવ કરાવવા બરાબર છે. બયાં પીલતું મગન પોતાની મેલે પુછરતના કાપદાથી આસપાસની વસ્તુ પોતાની તાકાદ યુગલ્ય લીએ. ભરેલી મોતરીમાં ખોરાક દાખલ કરવાથી જેમ અજરન ધાપ છે તેમ બયાંના તે વખતે તર ધપલાં ભેજાંમાં વધારે બાબદ ભારથી સમાવવી એ ગોપા ભેજાંનું અજરજ ઉત્પન્ન કરવા બરાબર છે. નાનપણથી બયાંમો પોતાની મેલેન પુછપર કરે છે અને તે પુછપરછને તેમને ગમતી રીતે નખાવે આ પલે એન તેમને મોટી ફેલવણી છે. રંગીન ચીત્રો, લાકડાંના રમકડાંમો અને એવાં એવાં બીજાં હુધીઆરોથી બયાંનું મન ઉપર તેલું મેડેતાલની નેતરથી ઉપરનું નથી. આઠ વરસનું બચુ ધાપ તાંડોચુથી તેને મેડેતાલની નીચા લે નહી ચુકવું એવું હમારું મત છે. ઘરની અંદર મા અથવા બાપે ગમતથી કરી બયાંને ઉધારવાં નેહમ્મે. પુછપર સાધારણ બાબદો ને હુર પલે અને હુર વખતે રીતે શકે તેની સખતજ બયાંને આપવી નેહમ્મે, એવી રીતે નહી કે તેથી કંઠાલે, એવી રીતે નહી કે નેથી તે નાહાસ ભાગ કરે, એવી રીતે નહી કે નેથી તેને આંખે હાથ વગાડવાની ગર ન પડે; પણ એવી રીતે કે તે ઉવઘી સંભાલે, યુચીથી તે તરફ ખેંચાય અને વધારે જાણવાની કોચેરા કરે. ઇંગરેન માબાપોનેજ બીજે કેલવણી આપતાં આવડે છે. આપણી ઝોરતાપી એ કાંમ હાલ બનવું લાગતું નથી, પણ જરોએ પોતાના બયાંમોને પોતાના આસાર તલે લેવાં નેહમ્મે. બીજું બયાંમોમાં સારી ટેવ પાડવી અને નરસી ટેવ નર મેખથી ઉમેડી નાખવી નેહમ્મે, હુદીલાઈ એ બયાંની છુ રી ટેવ છે અને માબાપોએ પેપાર અને મજતાથી અને ઘડીબર કવવા દોલોમાં એ ટેવ નાહુદ કરવી નેહમ્મે. વલી બયાંના મન ઉપર નીતીની અસર કરવી એના નેવો વાર સો માબાપો બીજે એડે પોતાના બયાંને આપનાર નથી. પોતાની રહેસત તેના દીલમાં ઉઠાવવી નેહમ્મે. જુહું નહીં ભાલવું, ચોરી નહીં કરવી, અરેખાઈ નહીં કરવી, કોઈ ઉપર હાથ ઉંચકવો નહીં, માબાપોના તાબામાં રહેવું, રાત અને દીસ તે પરમ કવણું; સાહેબની પીદમતમાં હાથ ઉઠાવવા, ચોરી એવી બાબદો નાનપણથીજ, દાખલા દલીલથી, મોઠા શમુને થી, લાલચથી, ઉવઘથી, રાજા પાદશાહોની વાજોથી બયાંના મન ઉપર ઠસાવવી. મા બાપોએ એ બાબદોમાં પોતે પોતાની ચાલ ચલગતથી બયાંને દાખલા મેસાડવા. નાનપણમાં બેઠેલી એવી એવી બાબદો મેસોત પલખાં કરીપણ ચાલી દી શકતી નથી. બયાંના પેપાર વખતે મા બાપોએ ચોરી રીતે ખેંચી લેવો નેહમ્મે કે તેમ્મે તેમની આગલ બીટીને નાહાસવાને બદલે હરખથી સામાં દોડે, તાહારેન બયાં મા આપને ખેદ કરતાં બીટી. ઘણા સખત થાકથી બયાંમો ઉપર બહુ માઠી અસર ઉપજે છે અને તેમ્મે ધુવડ સરખાં બની

જાય છે. ચાર વરસથી બયાંને મોખેદોના કરદા ભણાવવા એ જુહું ઘાઠી કામ બીજું એડે નથી. મોખેદો પોતે ભણેલા નથી અને તેમ્મેથી બયાંને મલતી શીખવાથી બયાંમોને નાનપણથીજ શીખવાને કડવું લાગે છે; અને એ કવાર એ કડવાસ પેદા કે ફરીથી તેનું જોર નીકળી શકતું નથી. એટલુંજ નહી પણ આટલી સખત કસરતથી મન બહુ નબળું પડ પડે છે અને આગલ ચાલતાં છોકરાં મોપર પવા વગર રહેતાં નથી. જેમ ચીનીઓ નાનપણથી પોતાની બેઠીઓના પગને લાકડાંના મેડા થોડી વહાતી અરકાવે છે તેમ આપણા માબાપો છોકરાંઓના મગજના ઉધરભાવને નાનપણથી કસરત આપી અંધ પાડે છે. ફેલવાંક માબાપોએ એમ યુચી કે તેમના છોકરાં એ સહવારે છપી તે સંજે છ વેર નીચાલે જાય, રાતે પાછાં મોખેદોના પાઠ પઠે, એટલુંજ નહી પણ આતવા રેખી છુટી લેતાં નથી. એ ભોલાં માબાપો! તહમને યુ રી ધવાનું કારણ નથી. ઇશવર તહમને રૂડી સલાહ આપે અને એવા સરતાપા ખોટા વીમાર તહમારા મનમાંથી યુમ ધાપ. તહમારાં બયાંને તહમે ફેલવણી આપતાં નથી પણ તેમને જોરનું પમાણું પાવે છે. નેથી તેમની હસતી ફનપામાં, જલદી ખતમ ધાપ. તહમારાં કુવ સરીખાં બયાં ખીલતાંન કરખાઈ જાય છે તે જુવે; તેમ્મે મોખેદોના અને મેડેતાલને બારજી રીએ તેમને છોડે. તહમારાં પાંચ વરસના બયાંને પોતાના બંગાજા બતાવવા દે એ, નાસોગોસો આગલ રહી રમાડે, ઘટ્ટી હુદમાં રાખી દોડાવે, નચાવે, કુઠાવે, અરે આડપર નેહમ્મે તહડાવે. યુલવી હુવામાં તેમને ફરવા દેએ, એટલું ઘેઆનમાં રાખે કે રાષ્ટ્રું ઘટ્ટી હુદમાં ધાપ છે. તેમની આગલ તેમને લાપકની વાત કરે, રાત અને નીતીના ધડા ગમત સાથે ભેચી આપે. એથીઆને બદલે સાકરના ગોંગડા આપે, તેમને ઇનામની લાલચ આપી સાધારણ રીતે શીખવે. ઘરમાંથી મોખેદ અને મેડેતાલના પગલાંન દુર કરો અને પછી જુવે તહમારાં છોકરાં રહેવાં ઉપર છે. ને છોકરાંને નહીં મોખેદની ધાક, ને છોકરાં પોતાના માબાપને નેહ હરમ યુચી, ને પોતાના માબાપો ગેરશાણપણથી પાછાં તેમને યુચી કરવાને પોતાની બનતી કોચેચ કરે, ને છોકરાં યુવલી હુવામાં ફેલવાં, તે છોકરાંના માલપર ગુચાખની લાલી કેમ નહી ચડે? રાતા ગાઢ જેમાં નરીક ખારો નહી, જેમની બાજુ ભરેલી, જેમના તેમાં નેર, ને હુદમ યુ રી, જેમનું લોહી નીશાલની ચીંતાથી ઉકલતું નહી તેવાં બયાંની કેચી લાએગસાલી ઝોરતા માતા હશે? પેસા કસક કસક રડતો, મેડેતાલની સોટી ખમતો, ઘાહુનીમાં મોખા ખીલાપસો, પાંચ વરસનો પાંચ ચોપડી શીખેસો છે, પેસા કકડા મારતા, વાંદર સરીખા, રમતીયાલ, ગતમ ગુતમના, કકા વગરના, છ વરસના છોકરા સાથે સરખાઈ શકાય? આગતો પાંચ વરસે પાંચ ચોપડીવાલો તે પમાસ વાસેમી પાંચન ચોપડીવાલો રહેયો એમાં કોઈએ ભરાંત આજુરો નહી. તે ગરીબ છોકરાનું મગન તેના યુરખ મા બાપોએ ખરાબ કરી મેલયું છે. તેનું મગન ખીલતી કલી માંન કચકાઈ ગયું છે અને હવે આગલ વધનાર નથી. તેનું બલન નાતવાન પડ ગયું છે અને પાંચ વરસની ઉમરે પ

આસ વરસની નાતવાની તેને મલીછે. તે હોવામાં જોતરા પડેા આંખે પાઠા બાંધેા બલદછે. તેની ઈષાદલાસત દુષ્ટી થતી જાયછે, આંગ્રામાં બલ નહી તેથી ખુલ્લે ખડેાલે મેષેછે અને વીસ એકવીસ વરસે એક યુગ સરખો બની જાયછે.

પણ આપણા વાંદરને જીવે ! આઠ નવ વરસે તેના માં પુશકલ બલ આવ્યુંછે. તનની સાથે મન પણ ખીલ્યું છે અને નીશાલમાં દાખલ થતી વેલા એટલી તેનામાં વગર નીશાલે સમજણ આવેછે કે નર તે કહ્યું છે એના નમાં રાખેછે. તેના મા બાપ હુલ તેને ઘણી કસરત આપતાં નથી. નીશાલમાં તે શીખેછે અને એકાદ કલાક ઘરમાં પોતાનો પાઠ વાંચી પાછો નાચવા કુડવા મંડી જાયછે. જેમ તેનું આંગ પુષ્ટી પકડેછે તેમ તેનું મન પુષ્ટી પકડેછે. નીશાલની તેને હાથ દાય નથી. ઉલટી તે પોતાનો પાઠ શીખેછે અને એવી હોસ પકડેછે કે પોતાના પાઠ કરી જેમ અને તેમ પોતાના મા બાપ તથા શીકાકરના માહા મેલવેલાં તે નીશાલમાં આવેલા ચપલછે તોયપણ તેને રમવા અને ફરવાને પુશકલ કુરસત મહેછે. આવા છોકરાનું દીનપર દીન ભેટું ખીલ્યું જાયછે અને જાહારે કલાખી ઉગાડેલાં ગાહાડ ઉપર નેઆમ ત ક્ષોની હાર લાગેલી હોયછે, તાહારે જોત કસખી એક ત હાથ મારેછે કે ગાડનો છોડવો કુટે નહી તેની આગમ્ય આટલી તરખીએત આપતાં અને પછંસાની ધુલ ક રતાં માહાડાં આડ વગર ફેલે પડ્યુંછે, અને સામાં બેઠર કાર મેકુતના આડ ઉપર ક્ષોની હાર લાગીછે, એમાં કાંઈ જ નહી પણ માહારાં હીજી નસીબ એ નીરાસ પામેલાં મેકુત ! હાથે કરી તે તાહારી ઉપર વીપત એવી લી પીછે. જાહારે ખાતરના ટમ તાહારાં કુંભલાં આડ ઉપર પુ મારેતા હતા તાહારે તાહારી કુષ હડી ગઈ હતી કે રમે એજ ખાતર માહારાં ઠરને અંદરથી સડો લગાડે. એકવાર જે સડો લાગે તે ગાહાડની રંગે ગ ફેલાયોછે અને સુરખાધથી નીપજેલાં પરીણામ ઉપર અ ફેસાસ કરવાનું છોડી ઈધ સાંખા મેકુતને પુજ અને તેના ગાડની ઉગમ ઈસથીતીનું કારણ સહમજ લે.

સુરખ મેકુતના સરખોન ઘણા માખાપોનો હેવાલછે અને હાહુયે મેકુત પોતાના ગાડની કેમ જાલવણી કરેછે તેનો હમે થોડોક સાર ઉપર કહ્યોછે. કેલવણી આપવાને શી તરખીએત જોઈએ તેહેના ફસંગે લાગખી હમે કહી શક્યા નથી. હમે ગોખા એક સાંકડીયું રાંકીયુંછે જેમાની એકેક બોના ઉપર પુશકલ વીમારો અપાઈ શકાય તનની કેલવણીની જરૂરીઆત ઉપર હમે ઘણું મોલવા છઈએ અને હમે દરેક જરૂરતને જાલમજ કરીએ છઈએ કે પોતાની દરેક જોરતને નામાંકીત ઈંગરેન ગરઘકારોએ કેળવણી વીગે આપેલા વીમારો જાહેર કરવા અને એ કામ કરતાં તેઓ પોતાનાં બચાં તરફ એક ઉમદા ફરજ ઉતારવા શીવાય વધુ કરનાર નથી. એક ઈંગવડનો નામાકી ત ઉસાદને જે હમણા આપણા કેળવણી ખાતાનો વડો છે તેણે આપણા માન પામેલા સખી સેક કાવસલ જા હાંમીરિજને અરપણ કીધેલા કેળવણી ઉપર રસાલો સરવે સમજી જોરતના હાથમાં હોવા જોઈએ. હમે સેક કાવસલ જા હાંમીરિજને અરજ ગુજારીએ છઈએ કે તે કાંમતી ર

સાલો પોતાની હુમ્મશની ઉદારતા જુનજ એકવાર ફરી છ પાવી દરેક ઘરે વેહેવે. જગાની કોતાઇને લીધે હાલ એ બાબદ ઉપર હમારીથી, ટક એસારો કરવા સવાય વધારે થઈ શક્યું નથી પણ જનતોને જોગવાઈએ પાછો તે વાંચનાર સાંચું કરવાની હમારી આજેશ પુરી પાડીશું.

રંગારી અને તેનું બાલાખીછ.

અમેરીકામાં એક હોટેલવાલો હતો તે એક રંગારીને તાંહાં ગયો અને કહ્યું કે માહારાં હોટેલની ખાહાર માહારે પાટ્યું મારવુંછે જેની ઊપર એક એવું બાલાખીછ પારી આપ કે લોકોની નજર તે ઊપર તરત ઘસાય. રંગારીએ કહ્યું કે એવાં બાલાખીછના તો ૧૫ ટાલર લઈશ.

હોટેલવાલો બોલ્યો કે “ભાઈ એતો કાંમત જ હુલે. ટોમ લારદીન ૧૦ માંતો તઈપારછે.

રંગારીએ જોયું કે રોજી જાયય તેથી બોલ્યો કે “વારું ભાઈ બાલાખીછ કેવું જોઈય પાલેયું કે જંગલી ?”

“ખરેખર જંગલી.”

“સાંકલે સાથે બાંધેલું કે છુદું ?”

“નહી છુદું.”

“વારું તારે ૧૦ ટાલરે હું કણુલ થાંકીય.”

જેહુએ હાથ ઠોક્યો અને થોડા દાહાકમાં રંગારીએ પાટ્યું હોટેલવાલોને ચોકલયું.

બાલાખીછ એવુંતો ચરસ પાડેલું હતું કે ધુંમ લોકો હોટેલમાં જોયાતા હતા.

એક રાતે વરસાદ સમેત ભારી તોશાન થયું અને હોટેલવાલો જોયયતો પાટ્યું ઊલા ખાતું હતું પણ બાલાખીછ ફેથે માહારી ગયું માલમ પડ્યું. હોટેલવાલો તરત રંગારી પાસે દોડ્યો અને બધી ખીના કહી.

રંગારી આસતે રહીને બોલ્યો કે “બા બાલાખીછ પાલેયું હતું કે જંગલી હતું ?”

“જંગલી હતું.”

“સાંકલે બાંધેલું હતું કે છુદું હતું ?”

“છુદું હતું.”

રંગારી બોલ્યો કે “એક તારે આવાં ભારી તો શનમાં તહમે એક જંગલી બાલાખીછને છુદું મેલયું તે નાહારી નહી જાપતો યું જોશી રહે ?”

આ તકરારની સાંને હોટેલવાલોથી બોલાઈ શકા

યું નહી. પછી તેણે રંગારીને ૧૫ ઘસર આપ્યા કે
ખા એક જંગલી ખાલાખીછને સાંકલ સાથે એવુંતો મ
જામત ખાંધી આપ કે ફરીથી તોશન થાય તાહરે જ
ગલમાં નાહણી જાય નહીં."

એનો લેદ એટલેજ હતો કે રંગારીએ પેહલું
પાટ્યું એવા રંગમાં રંગયું હતું કે તે ધોવાઈ જાય.
૧૫ ઘસરનું પીકચર તેણે પાકા રંગમાં રંગ્યું જે ઊ
પર પાણીની અસર થઈ શકે નહી.

ઈ'ગલ'ડનો એક ઘાટકી નયાયધીસ લોરડ જેર્રીસ.

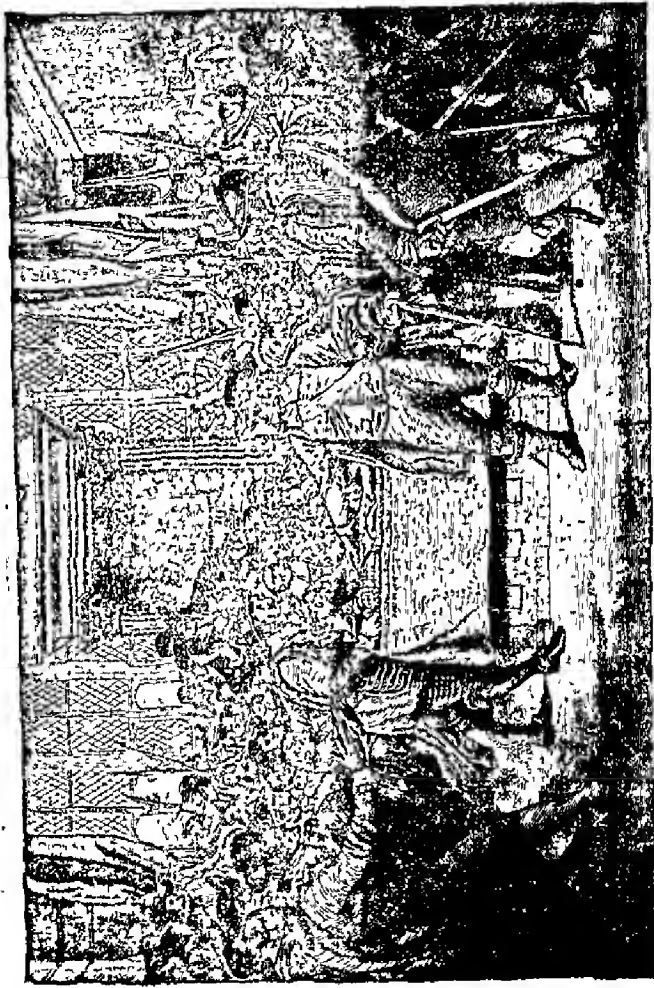
થોડુંએકંની વાત ઊપર ઈ'ગલ'ડના રાજા ખીજ
જેમસને ગાદીએથી ઊઠારી બેઠીઓ હતો તેને માટે હમે
થોડોક એસારો કીધો હતો તે દાનેશમંદ વાંચનારી
ઓના ખેઆલમાંથી ખસીઓ હશે નહી. એ રાજા
રોગન કેઘેલીક ધરમ પાલતો હતો તેથી પરોટેસટંટ લો
કોનો તે કઠો વેરી થઈ લાગેો હતો અને પરોટેસટંટ લો
કોનો સમુલો નાશ કરતાં તેનો તથા તેના સાથીઓનો
સમુલો નાશ થઈ ગયો હતો. પરોટેસટંટોને અદાલ
તમાં ઘસડી તેમને કઠણમાં કઠણ સજા કરાવવાના હેતુ
થી તેણે ઈ'ગલ'ડના વડા નયાયધીસની જગ્યા આદમ
ના રૂપમાં એક લોહીના તરસ્યા હવાનને આપી. એ
ક'ગલ નયાયધીસ આગલ ખારીસટરનો ધંધો કરતો
હતો અને તેનું નામ સર જાજ જેર્રીસ હતું. એ
રો, લુથરાઓ અને વેશયાઓનો અદાલતોમાં ખચાવ ક
રવાનો તેનો પેશો હતો અને એ પેશામાં ચેલવેલી મા
હીતગારીથી સાખશીઓને ઊઘટ પાંલર તપાસી કલ
ઓ ઊંધો વાલવામાં ઘણે મશહુર થયો હતો. આ
ગલ કલગ્યાઓને ઈંગરાં મારનારો, નીરદોશોને ત
કશીરવાર કરાવનારો, અને ગુનેહગારોને ધારાની યુંગા
લમાંથી છટકાવનારો સર જાજ જેર્રીસ ઈ'ગલ'ડની
સરવેથી પવીતર ખુરશીએ બેઠો. ઈનસાફની ખુરશી
એ બેસી તે એવીતો ચીસુ ચુકતો હતો કે જાણે કયા
મતને દાહડે થતો ગગઘટ હોય. ગુનેહગારોના દીલ
ધુજરીથી કંપે, તેમ તેમ આ નયાયધીસ ખુશી થતો હ
તો. જેમ જેમ ગુનેહગારની આંખોમાંથી આંસુઓ
ઢીપકાય અને જેમ જેમ તેઓ ચોતાના હાથ આખુલ
અને કાલાવાલાથી ઊંચા કરે તેમ તેમ આ કરખીન
દેવને તાહાકક પકતી હતી. ગુનેહગારોને કંઈ કંઈ ખ

મયું પડશે તેનું દાસતાંન તે તેમની આગલ સવાદ લ
છ લઈને કહેતો હતો. જાજે કોઈ એસારને ખાંધી મા
રવાની સજા કરતો તારે ખોલતો કે "શંસીગર, આ
ખાઈ પર ખુખ ધયાન આપજે! સારીપેઠે સપાટા લે
જે. ખખરદાર, જાંહાંશુધી લોહીના કુંવારા કુટે તાંહાં
શુધી સપાટા લેજે! કરીસટમસના થંકા દીવસે માટે
સારીપેઠે ખાઈના ખાંમાં ગરમ કરજે." ઈનસાફની
પવીતર અદાલતનો લોકો વાઘ ઈયા વડનો ગુશે સમ
જતા હતા. વાદી અને પરતીવાદી, ખારીસટર અને
વકીલ, સાખશીઓ અને જુરીના ઘરસથો સઘલાંઓને
તે આહુ તેમ મોઝામાંથી એલેક્ષ બકતો હતો.

ઘર જતો તાંહાં દારૂની અંદર તે ચકચુર થતો
હતો. હલકા ખારીસટરો એકેકમાં ગાલાગાલી કરી
તેને રીજવતા હતા. તે છાકરો ખની ગાતો હતો અ
ને ચોતાના નીચ દોસતોને કીટી કરતો અને ચુંમી લે
તોં હતો. કોઈ વખતે કંઈમાંને કંઈમાં તે ઈનસાફની
ખુરશીએ આવતો હતો, એવે વખતે તેની આંખો
લુખા વાઘની માફક ઈયા કોઈ મગજથી ખસી ગયલા
ની માફક દેખાતી હતી. વલ્લી જાજે કંઈ ઊતરી જાય
તારે જે દોસતોને રાતે તે કીટી કરતો અને ચુંમી લે
તો હતો તેજ દોસતોની ભર કોરડમાં તે ઈજત હુરતો
હતો. આ છાકરા જડજને વલ્લી લોરડની પદવી મ
લી અને તે લોરડ જેર્રીસને નામે જોલખાવા લાગે.

. કમનસીબે બેકસટર નામના એક ખુજરગ લાગે
કીવાલા પાદરીએ જેમસ રાજાની કાંઈ ધરમની તકરાર
સર નાખુશી લેલવી. એ અનયાયસર લોરડ જેર્રીસ
સ સાચું તપાસ લેવા તેને ઊભો કરવામાં આવયો. બેક
સટરે એવી અરજ ખુજરો કે માહારો ખચાવ કરવા મહ
ને થોડોક વખત આપવો. પણ જેર્રીસ ગુલાથી ખોલયો
કે "તારો જાન ખચતો હોય તોયપણ એક મીનીટ
નો ખાંચો ખાનાર નથી. એક ગમ પીલોરોમાં ટાઈ
ટસ જોઆટીસ ઊભો રહેશે અને ખીલ ગમ વું ઊ
ભો રહેજે કે ગામના બે મોટા ચોરોની જોડ મલે."
લોરડ લોનસટલે કહેય કે આ નાતરસી હવાને આસ
રે ૭૦૦ ખીનતકશીરવારોને શુલીએ લટકાવ્યા હતા.

લાંચ લેવાની પણ આ નીરદય નયાયધીસની
ખોડ હતી. એકમંડ પરીડો નામનો રાખસ એનો દ
લાલ હતો અને ખરા તકશીરવાર ઈયા ખીનતકશીર

પ્રાંતિય અને પંગલની આમનીશલા.

વાર પાસેથી પણ મોટી રકમ લઈ તેમને પોતાના પંખામાંથી છોડતો હતો.

પણ જુવાકી પાદશાહીનો અંત અંત આવ્યો. જે મસ રાખની સામે બંડ ઊઠ્યું અને તે બંડમાં એ જુવાકની જાણજવાતી મુલ મલી. જેશરીમ અંતાર ગયો પણ લોકોએ તેને મોટી કાઢાડ્યો અને મરતેહલાઈ માર્યો. તેના મોઢાંસંપર રાખ મોપડી અને લોકોએ તરેહવાર રીતે પોતાનું વેર લીધું. પણ અમલદારો વચમાં પડ્યા અને જેશરીમને ગાડીમાં નાખી બંદી ખાંને લઈ ચાલ્યા. પણ ગાડીની પુઠે લોકોનું ડોલું વલગયું અને જેશરીમ ધાસતી ધાસતીએ અધગુલા યઈ ગયો. ગાલો ખમતો અને મોહતમાંથી ખચતો જેશરીમ બંદીખાંને પડ્યો જે બંદીખાંનામાં તેના નીરદમ હુકમથી હમરો લોકો હાથ મારતા પોતાના કુનીઆમાં કુખના દાહણ પુગ કરી ચાલતા પચા હતા. બંદીખાંનાની અંદર તેના હાલહવાલ યઈ ગયા અને પછી તેણે પાટલી સાથે દોસતી માંડી. છાકટપાણથી તે દાહડે દાહડે નખાતો ગયો અને પોતાની કરણીના દંખથી અને ગરોળોની હાથ સાથે ૪૧ વરસની ટુક ટુક તે મરી ગયો; અને બંદીખાંનાની પાસેનાજ એક દેવલમાં છુપી રીતે આ વરુની ખાશીએતના નયાપધીશને દેશનાવવામાં આવ્યો.

ની સામે ભાંગડ થયાથી તે અમેરીકા જવા વાહાણ કીપર ચઢાડ્યો. પણ વાહાણને અટકાવવાથી કરોમવેલ ઈંગલંડમાંજ રહી ગયો. ખાકી જો એ વાહાણ અમેરીકા કીપરી ગયું હોતતો ઈંગલંડના ઈતીહાસમાંનો એક સરવેથી અગતનો ખાખ હસતીમાં આવત નહી. ૧૬૪૨ માં પારલીઆમેન્ટના લશકરની ટુંકડીની તેહેને સરદારી મલી અને ૧૬૪૪ માં મારસતનપુર નામની એક ભારે લાઈ ચારલસ પાહદશાહના લશકરની સામું મેલવી. ખીલ ખીલ મોટી શ્તેહાથી પાહદશાહનું લશકર એકદમ તારાજ થઈ ગયું અને કરોમવેલને પારલીઆમેન્ટે ૨૫૦૦૦ રૂપીયાનું વરંશાન કરી આપ્યું. અંતે પાદશાહ કીપર તરેહવાર આશ્રતના વાલ્લો વીટ્યા પછી તે પારલીઆમેન્ટના હાથ કીપર કેદ પકડાયો અને કરોમવેલની ઊશકરનીથી તેને શંસી દઈ જળે કરવામાં આવ્યો. પાદશાહના મરણ પછી પારલીઆમેન્ટ ઈયાને પરબનું રાજ ચાલવા લાગું. પારલીઆમેન્ટે જે લશકર વડે પોતાનો સીકા મેસાડ્યો હતો તે લશકરને સંગરી રાખ્યું. લશકરના ખલસીજ લોકો પારલીઆમેન્ટને તાએમે રહ્યા. પણ અંતે લશકરેજ પારલીઆમેન્ટને મુલ શકારી અને વાણોતરને ખદેલે શેક અને સેકને ખદેલે વાણોતરે. એવી ઈંગલંડની ઇંચથીતી થઈ. પારલીઆમેન્ટે કરોમવેલને પોતાના લશકરનો વજો દેવવ્યો. આચરલંડના લોકોએ પારલીઆમેન્ટ સામું બંડ ઊઠાવ્યું અને કરોમવેલે એવીનો ક્તલ ચલાવી કે-આપોઆપ તે કમનસીબ રાપુ કરોમવેલને નમીયું. બંહો જતો તાંહાં કરોમવેલની શ્તેહજ હતી. પોતાના લશકર કીપર તેના પુર વીચવાસ હતો અને તેમની કુંમક કીપર તેના લોભનો પાયો વધતો ગયો. પારલીઆમેન્ટને હવે તે ગણકારવા લાગે નહી. ખરૂં ખોલીએતો તે હવે રાજનો માલિક થઈ પડ્યો. જે પારલીઆમેન્ટે પાહદશાહીને ગુંમ કરી પરબ સતવાક રાજ ઇંચાપયું હતું અને જે પારલીઆમેન્ટની મેહરખાંનીથી કરામવેલ મોટી પાહરી એ ચઢાડ્યો હતો તે પારલીઆમેન્ટ કરોમવેલને કવાખમાં હાડકાં સરીખી લાગી. નવી પારલીઆમેન્ટ ખોલાવવાને અને જુદી પારલીઆમેન્ટને રૂપશટ આપવા તે ખુશી હતો. એક દીવસે થોડા સુનંદ શી પાઈઓને ખાહર રાખો તે જુની આખની સભામાં

કરામવેલ અને ઈંગલંડની આંખની સભા.

ઈંગલંડના રાજા વેહેલા ચારલસના વખતમાં ઈંગલંડની અંદર લોહીની નદી વેહેતી થઈ હતી. પાહદશાહની સામે પારલીઆમેન્ટ થઈ હતી અને જેહુ મોરદુના લશકર વચે જે પારકાં રાજે લકાઈના મેદાન પડ્યાં હાથ એવી પુનંખાર લકાઈએ થઈ હતી. પાહદશાહ પોતે આપપુદ સતતા માંગતો હતો અને લોકો એક તસુ પણ પાછલ હવાને માધું ફેરવી ને ઈં હતો. પારલીઆમેન્ટના લશકરનો એક આલીવર કરામવેલ નામે સરદાર હતો. એ સરદારની છંછીનો હેવાલ વાંચવા જોગછે. કરોમવેલના માખા પોએ તેને પારીસતરની તાલીમ આપી હતી. ૧૬૨૮ માં તે પારલીઆમેન્ટનો મેખમર થયો અને લણી ખલતવારીથી પાહરીએ સામું ખોલ્યો. તેના માખાના ગુજરવાથી તેને ૫૦૦૦ રૂપયા મલ્યા પણ પરખાંનો

રાજે બોલયો કે “સુંદર નાનની તું સપના ભેતી નથી. પાસેના ગામના હું રાજા છું. મેહુરાબાની કરો મહને કે હેકે તું કોણ છે?” સુરિયમાઈ બોલી કે “હું તો ગરૂડ પક્ષીની છોકરી છું.” રાજા આ બોલો સાંભળતાં હસી પડ્યો અને બોલ્યો કે “નહી એમ હોય નહીં એ બાનું તું તો કોઈ શાહાજી છે.” તે બોલી કે “નહી હું શાહાજી નથી. આ ઝાડપરના માલામા માહારો નતન ગયો છે. હું તો ગરૂડની બેટી છું.” પછી રાજા બોલ્યો કે “નામવર બાનું ને તું શાહાજી ન હોય તો હું તું હને શાહાજી કરું; બોલ તું માહારી રાણી થશે?”

સુરિયમાઈએ હા કહ્યાથી રાજા તેણીને પોતાને માત્ર લઈ ગયો અને પોતાની રાણી કીધી. પણ રાજાની પે હેલી રાણી સુરિયમાઈની અંદર ક્રવા લાગી.

રાજાએ સુરિયમાઈ પર ઘણા માણસો રાખ્યાં. એક ડોસીના સુરિયમાઈ ઉપર એટલો આહ હોતો કે તે વારેઘડી પે તેણીને કહેતો હતો કે “શાહાજી તું રાણી સાથે ખીત રાખારી રાખીશ માં કારણ તે તું હને હલાક કરશે.” પણ સુરિયમાઈ તેણીને માને નહીં અને ત્રણછકારીને કહે કે “છટ મેમાં બીહીવાળું છું: બેનુ નણ હને બેનુન પછીએ થઈ હલી ખરી રહીશું.” ડોસીના ચેતાવા ઉપરાંત વારેઘડી પે સુરિયમાઈ રાણીને ભેટવા આવે અને રાણી સુરિયમાઈની ભેટ લીએ.

“એક ઇંગરેજ સ્ત્રીના પતર.”

“એક ઇંગરેજ સ્ત્રી” એવે નાંબની સંધના કેલવણી પાંચેલા ગાંઠી જીવાને નેજ એક પતર ચોપાંનીઆના આકારમાં છપાઈ ઇંગરેજમાં પરગટ થયો છે. આ સ્ત્રી લખે છે તેણીને આ પતર લખવાનું કારણ એન પડીછે કે મુંબઈના “રાઈમસ આફ ઇનડિઆ” નામના પતરમાં એ લે એક કુકરો પરગટ થયો હતો કે “આપણી રાખુના એક રોકીઆએ” આ નામનાની છોકરીએ” એવે નામની એક બાબદ ને લેખાયતાના “સાટર રીવીડમાં” પરગટ થઈ હતી તેનો ગુનરાતીમાં પોતાને ખરેખર તરજુમે કરાવી વેં હું ચીએ છે.” આ બાબદમાં પેટલાંથીજ લુલ યછે; ને લુલ “રાઈમસવાલાએ” પાછલથી કલુલ પણ કીધી. “સાટર રીવીડ” વાલાએ “આ નામનાની છોકરીએ” એવે મઠા લે એક બાબદ લખવા પે થોડે દીવસે “આરતોનું કાંમ શું?” એવે નામની એક બીજી બીજાના પરગટ કીધી હતી આ ઉલે બાબદનો ગુનરાતી તરજુમે આપણી રાખુના સેકીઆ શેક કાવસણ નાં હાંગીર રેડીમનીએ પોતાને ખરેખર કાપવી પરગટ કીધો હતો જેના તપાસ હોએ “સી બેથ” ના આ ગઠા એક આંકમાં લીધી હતી હવે એ તરજુમાને “રાઈમસ” વાલાએ લુલથી “આ નામનાની છોકરીએ” ની બાબદનો તરજુમે થોડો બેસાડીએ હતો અને તે બાબદ ધણીજ કહણ રીતે લેખાયતાની સ્ત્રીએની સાંમે લખાઈ હતી તેથી આ ઇંગરેજ સ્ત્રીએ ખાસે આવી પોતાની લેખાયતાની બેટુના વીરો ગાંઠી બેટુનાના મનમાં હવકો વીચાર નહી

એવો એવા હુંડીયા આ પતર ઇંગરેજમાં લખો છે તેનો અંજુવા નેજ સાર હોએ તેણીના બોલોમાં મુકીએ છઈએ.

“કેલવાએલા ગાંઠી લાઈએ! હું” એરત તરીકે ને માં મનુસ જાતીનું લજુ ધતું હોય તેવી બાબદ તમારી સાંમે ધરવાને બરાએ સરખાતાં અને તેમજ અચકતી નથી; કેમકે જાંઠી લાઈએ હુના લવાની વાત આવી તાંડાં સરવે કાઈને તે ઉપર બોલવાનો તેમજ સાંભલવાનો એકસરખો હક છે. પણ જરે એક બાબદ સીએને પોતાને લગતીજ હોય તારે તે ઉપર સ્ત્રી વગર, વધારે સરસ રીતે કોણ બીજું બોલી શકે? એરત વગર બીજું કોણ તેવોની સરવે હાલ તો સમજ શકે, અને તેવોને શું શું નડીઆત છે અને કષો મુશારો તેવોમાં દાખેલ થઈ શકે તેની ખબર રાખે! નહી, કેટલીએક એરતો પોતે કેવા અધારમાં ગોતાં ખાપ છે અને તેથી પોતાના હકો ઉપર પાણી ફેરવે છે તેનો વીચાર રાખી ચકતાં નથી તેવોનાની હું એક એરત તરીકે બચાવ કર સ; અને હું ધીરજ અને પેચારથી સમજવીસ અને તે અધારો ગાર છોડી તેવો ખુદાઈ રોશનીમાં અને અન્યા લાખાં આવે એ માટે સઘલી કોશ કરીશ. એ બાબદ હું નેટલી પછાત પડું તે સમજવામાં હીંડસતાંનાં કેળવણી પાંચેલા જીવાનો મને તમારી શહેતાની નડર છે. સાધારણ વેરુએ ને એકવાર મનમાં બેસી ગીઆ: હોય છે તે વો મનજીત નર પડે છે. તે વેરુએની શરૂઆત ને કે ગેર સમજીતા અને એક નેકને નહી સમજવાથી યાપ છે. તોએ જરે તેવો મનમાં નડ પડે છે તારે એકવાર તે બાબદ બરાખર સમજાવ્યા પછેબી લાંબા વખત શુધી તે વેરુએ આ પછે પકડી રાખીએ છઈએ.

‘આ નામનાની છોકરીએ’, એવે તથાએ ને બાબ

દ લખાઈ છે તે ઉપર વાચાર બાંધવા આગમ્ય. તમે હુમારી ઇંગરેજ રાહ રસમથી પુર વાકેક હોવાં નેછે. એવી વાકેકી કહતા પણ ચાર અઢવાડીયાં અથવા મહીના લેલા વતમાં રેહી આવવાથી ખલતી નથી. તમે ઇંગરેજ ગંડ લીએમા તથા ઇંગરેજોનાં ઘરવાર અને સંસારમાં પુરેપુરી સામેલગીરી રાખવાથીજ હુમારા રેવાન રસમે બરાખર સમજ શકશે, બાકી ઉપર તપકે હુમારા રેવાન રસમ નેવા થી તેને જીવન વીચાર બોલે તેમાં નવાઈ નથી. કેળવણી પાંચેલા ફરેનય અથવા ઇટાલીઅનોનાં હાથમાં આવી આ બદ જય તેનો હોએને થોરોન અરેહો હોય છે કેમકે તેવો હુમારા રેવાનથી પુર વાકેક છે તેથી એવી બાબદ વાંચતાં તેવો તેને હુશી કાહોડે. પણ તમે ગાંઠી લાઈએતો લુલાવાથી હુમારી સાંમે એવી બાબદ વાંચી ઘણાં ઘાટકી વીચારો બાંધો છ, તેમજ લેખાયતાની આપેલી ઇંગરેજ સ્ત્રીએ જરે હીંડ સીએને પુરતાં કપરાં વગર ફરતાં નેછે છતા રેતેવો લુલથીજ એવી વીચાર બાંધે છે તેવોમાં લાન અનરે અડીઆદ છે નહી. પણ હોએ નેવો લાંબા વખત થતાં તમારી સંક્રમાં વસીએ છઈએ તેવો એવા વીચારને હસી કાહોડીએ છઈએ, પણ તમે લાઈએલા લાંબા વખતનો અનુભવ મેલવવા છતાં તમારા ખોરા વીચારો મનમાંથી ફર કરતા નથી એ અકસોસ કરવા નેજ છે. તમે ઘણું કંઈને હુમારા વીવેક અને રીતોને ઉલતીન રીતે સમજો છો. મરદોની સાંમે હોએ ને દીલજુલાસ રીતે વાતચીતના વેરે

વાર રાખીએ છપ્પે; જાહેર નગા અને મીલવસોનાં વારંમ વાર હુમારો દેખાવ છપ્પે; અને યોગ ઉપર અસ વારી કરી કરવાની હુમારો ધંડા સુલકની રસત તથા ધનક ને હુમો છપ્પામાં લાવીએ છપ્પે તે સધવાને તો નિવરીન રીતે સમજનાં લેવોછો. એટલું નહીં પણ મારા સાંભલવાનાં એનખી આવીઈએ કે તમે હુમારો પે હેરવાસની રીતે અને નાચવાની સંસારી રચુનનેથી ઉલરીન નવરથી જુવોછો અને ઉલરીન સાર કાઢો છો. ખરૂં કે છેલ્લી બે બાબદો પેહેરવાસ અને નાં ચ ને રીતે હાલ ચલાવામાં આવેછે તે અને પોતાને પસંદ નથી, તેમજ બીજાં કેટલાંએકોનું બી મત છે. તોયે તમે ને હુમારો ઉપલી રીતોમાંથી સાર પેચી કાઢોછો તે ખરેખર હુમેને કુખકારક તેમ તમેને ભુલમાં નાંખનારો છે.

“હવે ઈંગરેજ સીએ હાલ કેવીએ અને હોવી ને છપ્પે તેને ચીતાર હું તમારી સાંપે થઈ છું. તે એક નાની છોકરી તરીકે પોતાનાં સુખી ધરમાં પોતાનાં ભાઈએ ના રમતીઆલ સાથી અને વિસવાસુ થઈ રહેછે, અને તેનાં માબાપનું એક મુખ ગણાય છે. નાની તેમ મોટાટી અને ઉપયોગી બાબદોનું તે માંબાપ પાસેથી ગાનન મેલવેછે; અને જો તે નરા અપલ હોયછે તો તરફ તરફ બાબદની બોલ કરી હુરીઆર થાયછે અને તેની મોટાટી હેંસ કેળવણી પાંચેલા ધણીની ધણીઆની ધવા માટે ગાનાં અને હું સીઆરી મેળવવાની હોયછે. કેળવણીથી તે સીએ કે હું સીઆમાં પોતે કેવી રીતે અને કેવા ઉપયોગને માટે રહેછું છે અને તેથી તે પોતાની જાંઘીનાં દાહડા મુખ અને સાંતીનાં કાહડોછે. ગરીબ અને કુખીએને મદદ કરવામાં તે પોતાની માએને મદદ આપેછે અને ધણીવાર પોતાના બાપની સાથે ગાનાંની વાતોમાં મસગુલ થાયછે.

“હવે તેણીને પરજીવી હાલતમાં જુવો. જો ધરાવર કુરપાથી તેણીને લાયક ભરથાર મહેલે તો પછે આ ઈંગરેજ નેડાંનું મુખ નેધન લેવું. તે પોતાનાં છોકરાં અને આ કરોની ઉપર વાળબી અને નરખાસ ભરેલી રીતે હકીમત ચલાવેછે. તે પોતાના ભરથારને દેવાસો અને સલાહ આપવાને ફક્ત ધૂણ રાખેછે એન નહીં, પણ તેમ કરવાને તે છુટીમાં થકતી અને ગાનાંછે, અને તેથી તે કુખ મુખની ખરી સાધીઆન થઈ પડેછે અને તેનો ભરથાર પણ સમજેછે કે તેણીમાં એટલું ગાનાં અને કવતછે કે તેથી તે તેનાં કુખનું નીવારણ કરી શકે, તેથી તે પોતાનાં ખનનગી બાબદ પણ તેણીથી છુપાવતો નથી. તે બાઈ પોતાનાં જ્યાંને હીમતવાન અને સાચાં, દીવથી ખરેખર લંબાં, પરખાંજીક, ઉયોગી અને માખાણુ અને યોદાને માહુનારાં ઉપારવાની થટી તનવીન રાખેછે. આટલું તો ખરૂં કે સદાકાલ કાંઈ એકસરખા રહેતો નથી, કોઈવાર દલગીરી તેણીની જાંઘી ઉપર કાણું વાદલ થેરેછે અને તેમાંથી તેણીના છુટક થતો નથી. એવી વખતે ને ઉપર ચીતારેલી સી હીમતથી પોતાના આપતા ભવની આસા ઉપર ભરોશો બાંધી ધીરથી પોતાનું કામ અજવતી બપેછે.

“જેમ ઈંગરેજ સીએને તે ઉપલો ચીતાર આપીએછે તેથી ઉલટી ચીતાર પણ તમારા દીકરાં આવશે અને તેનો બોલસો એન છે સરવે જમાંના અને જંતોમાં સુરખ અ

ને બીન કેલવાએવી સીએ પોશાક અને ભપકો જલવનારાં તેમજ તેવા મરદો પણ મલી આવેછે તેમ હુમારામાંથી છે.”

ગાંમડાંએની નાં આપણી મેહનતુ સીએ વીચે કેટલુંક આ ઈંગરેજ સીએ વસુ છે તારાદ આગલા વખતની તવારીખમાંથી સારી માપડીનાં દાખલા બતાવી વીધી આ અભીઆસ કરવાની નરૂર ઉપર થોડુંક વસુ છે.

એ સી કેહેછે કે, “ફક્ત વાંચવા લખવા, વાળં અને વખનંતરો વજડતાં, અને ચીતારમાં રંગ પુરતાં સીખવું એને હું કેળવણીનું નામ આપતી નથી, પણ તે કેળવણી કે જેથી મન પોણું થાય, જેથી અકલ વધે અને મગજ ખીલીને વીમાર કરવું થાય અને ખુદાઈ રાહો પીછાં નવા શીકે અને તે પરમાણુ આલે તેવા કેળવણીનાં હરખને હું કેળવણી કેહેવા માંજુ છું અને તેવી કેળવણી આપવાને હું તમેને ભલાંમણુ કરું છું. એમ કરવાને માટે ઈંગરેજ જુમાંન જાણવાની ભારે નરૂર છે કેમકે એ જુમાંનમાં હુમરો અને લખો પુરાતકો લખાએલાં આપણી પાસે મોજુ છે અને તેમાંથી જે નેધએ તે સંગરહ મલી શકે એવું છે અને એથી ગાંઠી માંજુએને પોતાની ઈંગરેજ મેહેનોની સાથે અલવા મેલવાને બની આવશે અને પોતાના સારા રવાને જાલવી રાખી ઈંગરેજ મેહેનોમાં જે સારા રવાને હોય તે સુદી કાહડવાને તેઓને બની આવશે.”

“છેલ્લું લંબાંમણુ કરું કે આપણે જારે એક બીજાંને અરસ પરસ મેલતાં મત્રતાં નથી તારે એક ચોપાનીઆની મારફતે સંસારી બાબદો ઉપર આપણાં વીચારો જાણવી મલતાં મેલતાં રહીએનો ઠીક, અને જે એવું ચોપાનીઈ સાર, પાપાપર આલીઈતો તે અરસ પરસ ફાપદાકારક થઈ પડે.”

અનરાત તરફની મુશાફરીના હવાલ.

એઆરાં મેહન નાઈછે,

ગાંમડાં દખશીજુ માજુ તરફ એક જુની (“જુમાં”) મસજીદ ને હુમો નેવાને ગમેઆ હતા. તેની લંબાઈ પુરવ પરામીને ૨૧૦ ફીટ છે; અને ઉતર દખલ પોહોલાઈ. ૨૧૨ ફીટ છે. તેના માહેરના દેખાવ ઘણો જુનો છે અને તેના પોરડીકોના થાંબલા નવાયે ઉમેરાવી મંગાવી બીજાં કાંમમાં વાપડીઆ છે. જે મસજીદમાં નવાનો દરવાજો ઉતર તરફ છે. તેમાંથી અંદર ગયા કે એક મોટો મોગાન માજુ મ પડેછે અને તેની ચારો તરફ ફરીતે ચેલી છે.

દરવાજામાં પેસતાં પુરવ તરફની ચેલી દીયેછે. તે ૨૧૨ ફીટ લાંબી, ૪૫ ફીટ પોહોલી અને ૧૮ ફીટ ઉંચી છે. જે ચેલીમાં ફત્વનાં ધાંભલાની ૩ હાર છે; અને એ દરમિયે હારમાં ૩૬ ધાંભલાં છે. તેના ઉપર એટલોન લાંબો, પોહોલો, અને ઉંચો માર છે. એ મારનાં ભારવટીઆ, ધાંબા, દરવાજાના ચોકડાં વીમરે ફતરનાંછે; અને તેના ઉપર કાણું છે. મેહ માજુની ચેહેલી, આ પુરવની ચેહેલીની બાંધણીને અલત છે. દરમિયે આસારે ૧૦૦ ફીટ લાંબી છે, અ

ને તેના ઉપર ફરતો ખાર તથા ધાલુ છે. તેમાં ૨૫ ધાંબલા ની હાર છે.

પણ આ મકાનને સરવેધી નેવા લાગ્યેક ભાગ પશ ચીમ તરફના છે. એ એવી ઉતર તરફની એવીની પેઠે આ શરે ૨૧૨ ફીટ લાંબી અને ૫૦ ફીટ પોડોલી છે. પણ નજ દીક ૨૦ ફીટ ઉંચી છે. તેમાં નવાનું આરકું ૧૯ ફીટ ઉંચું છે અને તેના ચોકડાંના બે ફતર આસરે આઠ આઠ કુદ ઉંચા છે. એ એવેલીને મથાબાં તરફ નજર કરતાં મોટા ફતરના ગોઠ નકશીદાર ગુખને પડે છે; એવા ૯ ગુખને છે. એ એવીને માંધે ધાલુ છે, અને તે ધાલું બીજી તરફ એવીના ધાભાની બરાબર ઉંચું છે. એ એવેલીમાં ધાંબલાની ચાર હાર છે, આગલી અને પાછલી હારમાં દરેકમાં ૪૦ ધાંબલા છે, અને વચલી બેઠ હારમાં ચોવીસ ચોવીસ છે. એ એવી ના વચલા દરવાજાને માંધે ફતરની એક મેડી છે, જેના ઉપરથી બંદર, દરીયા, તથા રહેલોના સપથો દેખાવ નજરે પડે છે. એ એવીના ધાંબલા અને ગુખને ઉપર ઘણી બારીક નકશી છે; અને તે કેટલેક કેકાંણી ખોદી કાઢીએલી છે.

પશચીમ તરફની એવીની આગલ એક કુંડ છે, જેને હીંડુ લોકો શુરીઅ કુંડ કહે છે અને સુસલમાન લોકો “કોદ” કહે છે. એ કોદની પુરવ બાજુ ઉપર ફતરની એક બેઠક છે અને તેના ઉપર ફતરની છતર છે તે ઉપર કેટલુંક કોતરકાંમત છે, તે ખાલુ ગમેલું અથવા ખોદી કાઢાડેલું હોય એવું છે, તો ખાલુ ફરશનના રાશની તથાવીર તેના ઉપર ખુલી આ લુંખ પડે છે.

મસજદનાં ધાભાં ઉપર નવા શાહ જુદે જુદે કેકાંણી ફતરની સાત સીડીઓ છે. પશચીમ ધાભાની નખની બાજુ ની સીડી ઉપર થઈને એક એકારમાં નવાએ છે, જેને મુસલમાન લોકો “છનનું” મકાન” કહે છે. હીંડુ આં કોણથી થુવાનું નથી, કેમકે જન રાતાં તેને લઈ જાય એવી ધાસતી રહે છે!

એ મસજદ કોણની બંધાવેલી છે તે વીશે તેના ઉપર કોઈ બાજુએ હાલ લેખ મોજુદ નથી. જાંહાશુધી પડી આ તરી ધાએ તાંહાંશુધીતા હુસબાન લોકોની બાંધેલી એવું કહેવું જોઈએ, કારણ કે તે ડાકમાં મસજદને કેકાંણી કોઈ કોઈવાર વપડાએ છે. તેના ધાંબલા અને ગુખન ઉપરની ફતરની જોતાં, અને તેના કુંડ આગલની ફરશનની રાશ કે પારેલી છે તે તથા તેના ધાંબલાઓ ઉપર જુતા શીંડુના ડાગ છે તે ઉપર વીચાર કરતાં આગલ હીંડુ લોકોનું કોઈ મકાન બાંધેલું હશે એવું અનુમાન લઈ નવાને કારણ મલે છે. શુભરાતની તવારીખ ઉપરથી આટલું જણાવવા માટે છે કે સુસલમાન રાજાએ હીંડુના મંદીરા વારંવાર ભાંજી તેની મસજદો બનાવેલી હતી, તે માટેવી કદાચ આ પછુ એક હોય એવું લાગે છે. ઘણી શોધ કરતાં એવી ખબર મલી કે એ મસજદમાં એક કોતરકા ફતર હતો તે બીજી મસજદમાં લઈ ગયા છે. તે ફતર ઉપર ફારસી હારે કોઈ કોતરેલું છે. પણ એ વીશે દંત કથા એવું કહે છે કે ફારસી શાહના વખતમાં એ મસજદ સમસ્યાને બંધાવી એ વાત ખરી છે. પણ તેના સથો સામાન અસલ હીંડુના બંધાવેલું મકાનને તોડી પાડી તેમાંથી લાવેલા છે. તે એમ કે છે કે એ મોટા ફતરના મકાનના બંધાવનાર “બાલુને

ધવા” નામે હીંડુ રાજા હતો. તેણે પોતાની પરણેલી બાએડી તણ બીજી સાથે પરણવાના વીચાર કીધો. તે વીશે બરામજીને ખત પુઝીલે તેઆરે તેઓએ સલાહ આપી કે આ માહા પાતનું નીવારણ કરવા સાહે તારે ૧૮૦૦ કની બાઓને એક વખતે પરણાવી કનીઆદાન કરવું જોઈએ. તે ઉપરથી તેણે એક મોટું ફતરનું મકાન તઈઆર કરાવી ઉંચે અને બરામજીના કંડા પરમાણે સર્વત ૧૨૬૪ માં ફાગન વદ ૩ ને રવીવારને દીને ૧૮૦૦ કનીઆઓનું દાન આપીલું!

એ ગમેતેની બાંધેલી હોય, પણ તેનું કાંમ ખરેખર નેવા લાગ્યેક છે. તેને અસલ દમદમો કહેવા હશે તેનો વીચાર તેને જેઆ વગર બરાબર આવી શકવાનો નથી. જે કોઈ પણ માંગરોલમા જાય તેને આ મસજદ નેવાની બલામજુ કરીએ છઈએ. એનાં મોટાં અસલી મકાનોને સારી હાલતમાં રાખવાને બદલે માંગરોલનાં રાજકરતા (શેખ) તેના ધાંબલા વીરને બીજાં કામે સાહે કહડાવી મંગાવે છે, એ ખરેખર દલગીરી ભરેલું છે. ગાંમમાં એક બીજી નાધલી મસજદ છે જેને “રાવલી મસજદ” કહે છે. તેની બાંધની, ધપ વીગરે ઉપલી મોટી મસજદને મળતી છે.

માંગરોલથી આસરે બે ગાઉને છેરે એક “નોલી” નામે નાધલી નદી છે તેનું પાણી ઉપર ઉંચી નખીનપર મડે છે, એવું ઘણા રહેવાશીઓ માને છે. તે કોટકા નામે ગાંમ આગળ છે. એ નદીના પાણીને લાંબીને બીજી તરફ તે નો એક ફારે કાઢાડેલો છે, જેમાં પાણી “સારન” નાં મે બાગમાં શીપવા સાહે લઈ નવામાં આવે છે. જાંહાં નદી તથા ઉપરો કારે બેઠ જુદાં છે તાંહાંથી જોતાં નદીની સપાટી કરતાં ફારેની સપાટી ઘણી ઉંચી લાગે છે, અને ફરતે તેટલાં જ કારણથી લોકો એમ સમજે છે કે પાણી ઉપર ચડીઆ વગર ફારે જ ઉંચાણ નખીન ઉપર છે તેમાં પાણી શીતરે આવી શકે! પણ જે નગા ઉપરથી બેઠ જુદાં પડે છે, તાંહાંથી જોવાથી તે તેના ખરો ખુંલાસો મહે છે. નદી ઉંચી નગા ઉપરથી વેડતી આવે છે અને જાંહાંથી પેલો ફારે કાઢાડેલો છે તાંહાં એક પાર બાંધીને તથાવ જેવું કરેલું છે જેને ફર ઉડ કહે છે, એ કારણ અને પેલા “સારન” તરફ જતાં નાંધાં ની સપાટી એકસરખી છે. પણ તાંહાંથી આગલ વેડતી નદી નીચાણ નગામાં પડે છે તેથી લોકોમાં ઉપરો આશચર્ય અકારક વીચાર ઉતપન થાય છે, તેનું ખરું કારણ સમજવો આ છતાં તેઓનાં મનમાં કોઈ પણ અસર થઈ નહીં!! માટે આ “સારન” નદી નેવાની કોઈને ભલામજુ થાયે તો ખાલી ફારે ખાવે નહીં, કેમકે રસતો બહુન ખરાબ છે અને ઉપર આપેલા ખુલાસા સીવાય તાંહાં કોઈન આશચર્યો જુડું નેવાનું નથી.

એ નદીની નજીક ભાદરે આ નામે દેરી છે. તે ખીસરી લોકોની તોરપની નગા છે, અને કારતક શુદ ૧૪ ઉપર મોહોદી ભતરા ભરાય છે. હીંડુમાં એક સોનાની દેરી હતી એવું કેટલાક લોકો કહેતા હતા! એ દેરીથી આસરે ગાઉ ઉપર કાંમનાથ માહાદેવનું રહે છે, અને તાંહાં પદમ કુંડ છે જેમાં વર્ષનવા પુજા કરવા પેહલાં નાંહે છે.

માંગરોલથી ચોરવાર જતાં હેકલ પરમાણે ગાંમો આવે છે.

માંગરોલથી ૩ ગાઉ આરે છે.

આરેણાથી ૨ ગાઉ કુંકસવાડ.

કુંકસવાડથી ૧ ગાઉ ચોરવાર.

આ રસતો આરેણે તેથી આસરે ૩ કલાકમાં એ મંજલ કપાયેછે. ચોરવાર જુનાઘડના તાબાનું તાહાનું માંખે. તેમાં નાપલાં ૬૦૦ ઘરોએ અને તેની આસપાસ ફરતો ફોરેછે. આ ગાંધ પાનને સાડું પરખીઆતછે. પાનનાં વેલા માહા મહીનામાં રોપવામાં આવેછે. તેને જ મીનમાં નાખતી વેલા બરાંમણા કીરીઆ કરેછે અને પાનનાં વેલાનાં અમતરાનાં જાહડને તેની નજીક રોપી તેની સાથે લગણ કરેછે, જની ડાલી સાથે એ વેલા લપરાઈ ઉંચે ચંહેછે. એ કીરીઆ કરીઆ વના વેલા રોપવામાં આવેતો તે બરાબર હો નહી, એવું તાંહાંના લોકો માનેછે ! ચોરવારના પાન બેઠ હાપની હલેલીને એકઠી ધાંકી નાંખે એટલાં મોઢાંમાં આવેછે, પણ તેનો રંગ લીલો હોયેછે. સરકાર તરફથી પાનનો ઇજારો આપવામાં આવેછે, અને તેની ૮ થી ૧૦ હજાર કોરીની ઉપલ થાયેછે.

ચોરવારમાં રાત વાસો કરી તા. ૩૦ ખી જાનેવારી એ વેરાવલ તરફ કુચ કીધી. રસતામાં ગાંધો વીગરે આવે છે તે હેડલ આપીઆંછે.

ચોરવારથી ૨ ગાઉ વીસલવેલ.

વીસલવેલથી ૧ ગાઉ ખરેડા નદી.

ખરેડા નદીથી ૫ ગાઉ વેરાવલ.

રસતો ઘણા જ ક્ષતરાયોછે, જોથી ગાડીમાં અત્યંત અંચકા આવેછે. વેરાવલ ફરીએકીનારેછે. તેમાં આસરે ૩ હજાર ઘરોએ. વેરાવલનું બંદર તરણુ છે. જુનાઘડનાં તાબાને ૩ આ બંદરથી મુબઈ ચંહેછે. હીઆં અડ વાડીઆમાં બે વાર ઇસડીમા આવેછે. સરકારે હમનાં બંદર ઉપર મોઢોટો ક્ષતરનો ડંકો બંધાવાનું શરૂ કીધુંછે, તેને તરફારે થતાં આસરે ૫ લાખ રૂપીઆ ખર્ચ થયે એવું તાંહાંનાં એક કારભારીશ્રી માહુમ પડીઈ હતું.

ઈશ્વરની તારીફ ગાવાનું તેડું.

ઈસરમ નામનો એક જરમન પંડીત નીચે પરમાણે ઇશ્વરની તારીફ ગાવાને તેડું કરેછે:—

“સાહેબ મેરોછે; મોહોલું આકાશ એ તેનો તંજુછે; ગરગડનું વાદલ એ તેની ગાડીછે; અને વીજલી મસાલ મુઆરેક પાસે ચાલેછે.

“ખામદાદનું તેજ એ તેહનાં સાહુપાનો ગોચા ચ મકાસે, અને જાહરે ઇશ્વરની નુરાની પુર લલુકાથી ખાહર પડેછે તાહરે સુરીયનો ચમકાર જાંખ મારેછે.

“આકાશના આતશો ગોલાઓ તે પર મકરૂપાણુ ઘતારની તારીફનાં ગીતો ગાવો. એ સુરીયના કીરણો પુર તેજ ધરી તે સાહેબની કીરતી દેખાડો. એ પૃથ્વી તાહરો આવાજ ઇશ્વરનાં ગાયનમાં ચેલવ.

“ઈશ્વરની કર તે કીરતારની એ માહસાગર; એ દરામના મોજ ઊછાછા મારી તેની ચેવા કર; એ નદી વેહેતી વેહેતી તેની કીરતી ગાતી જા. એ જંગલનાં સીંહ માર તે સાહેબની વખાણના પેકાર; ગા એ પરંદા ઇશ્વરની ઇશ્વરનીનાં ગાયન ! લીતને આ ઠડી પાછાં વાગો એ પ્રણુ લકતીના શબ્દો ! ખુદરતની શબ્દો પેદાએશ એક હલક અને એક અવાજે તે રણની અપ્રુટ શક્તી અને અપાર દાહપણું વીસતાર કરો ! અને એ આ પુર્યવીના આદમ તાહરો સાહુદ શબ્દાઓની લકતીના અવાજમાં આચેજ કર ! શબ્દાના કરતાં તાહરાં સુખને ખાતર ઇશ્વરે વધારે કર્યું છે. અમર આતમાંની ટુંહને બાખશીશ કીધીછે જેથી શરૂશીની રચનાનો ખેયાલ ટું પાંધી શકેછે અને ખુદરતનાં જહુરાથી વાકેશ થઈ શકેછે.

“જાહરે આશતાખ તેહનો આતસીઆ પલંગ છોડી પુરવ દીશાને સુંનેરી રંગથી રંગે તાહરે તે દયાલુ ઘતારની તારીફના સખક કાહડકને; કાહડકને તેહની તારીફનાં સખક જાહરે આશતાખના ખરતાં કીરણ પશચીમને ચકચકીત કરે. ચોખાસામાં કે જીનાલામાં, તોફાનમાં કે શીરીન લેહકીમાં, જંગલમાં કે નેઆમ તના ખાખમાં ઇશ્વરની આરાધનાં કરને. માંગ તેની પાસે તાહરા કરતુકની માફ, માંગ તેની પાસે તાહરા જીવનું તરણુ; જાહરે તાહરો જીવ તેની હજુરમાં બીભો રહેછે, તાહરે તારા જગરમાંથી પાપ છુડું પડે અને પછી નેક વીચાર અને નેક આતમાં સાથે ટું હરદમ રહેશે.”

ખામદાદ.

“જે ઊમદા દેખાવ હરોજ સુરોચ બીજતે ન જર પડેછે તે તહો કદી જોયોછે ? કે આલસાઈ ઈયા બીધના પેચારમાં ઈયા બેપરવઈથી ખુદરતનો એક રમણ દેખાવ જોતાં રહી ગયાં હો ? સુરોચના પેહલાં કીરણો પુરવંને ચકચકીત કરે તેને જોવાની મનહ નેહી દઈ જે પુરૂષો ચોપા કલાક ઊંઘમાં ગુંમાવવાને પસંદ કરેછે તે વરગને તહો કદાચ લગતાં હશે; અથવા સુરીયની હસતી પૃથ્વીને રોશની અને આનંદ આપવા મારેછે એમ જાણી નેચો તેની હસતીનું કાચુ જાણવાને કદી જેહનત લેતા નથી તેવા માણુઓના

વીચારના કદાચ તહિએ હોય; અથવા જે લખી લોકો વગર ભાવે આ ચમતકારીક દેખાવ રોજ જુએ છે અને તે ઊપર સુતલગ વીચાર દોડાવા વગર રહે છે તેઓની સંજ્ઞાનાં હોય. કોઈખી વરગના તહિએ હોવો પણ હવે એ ઊંઘમાંથી શરેજ થાવો અને શીખો કે ખામદદના દેખાવથી કહેવા વીચાર તહિમારા મનમાં ઊતરત થવા જોઈએ.

“ ઊગતા સુરીયના સરીખો ખુદરતની અંદર વધારે રમનય અને દખદખા ભરેલો ખુદરતમાં એક દેખાવ નથી; કે જે દેખાવની આગલ આદમને હુથનેા ખનેલો પાહુદશાહી યોશાક અને માહુભારત મેહેલોની રચના નાંખ મારી જાય છે. આકાશના પુરવ સંસથાનમાં જોરે આતશીઆ માંડવ નખાય છે તારે માલ મ પડે છે કે સુરીય નારાયનની સવારી નીકળી છે. આ સંતે આસતે આકાશ ગુલાખી રતાસથી. છંદાય છે અને થોડા અરસામાં આતસના ભલુકા ઊઠે છે. કીરણો વાદલનું પેદું શેરી ખાહુર પડે છે, શધ્ધું આકાશી છતર ચકચકીત થઈ રહે છે અને આશતાખ આસતે આસતે નજર દીપે તેવા ભપકાથી ઊપર ચડે છે. દરેક પરાંણી નવો જીવ ગોયા લેતું હોય એમ ખુશ રહે છે; પડ્ય વી હરે છે અને પક્ષીઓ પોતાના મધુર અવાજથી હવાને ભરપુર કરે છે. દરેક પરાંણી ગતીમાં પડે છે અને કુકા મારી પોતાની ખુશાલી જાહેર પાડે છે.

“ઈશવર કરે તેના તખત આગલ છેડે માહુરો જીવ, અને માહુરાં ગીતનેા શરોદ આકાશ ઊપર ચડે કે જે આકાશની અંદર તેનું ઘર છે, જેના હુકમે સુરીય પેહેલો ઊગયો અને જેના હુથથી તેહેને ગતી મલી જેથી દાહુએ અને રાત અને રૂતના રેશારો પુરથવી ઊપર થાય છે. એ માહુરા જીવે ઊઠે; ઊઠે તે પડ્યવીના મોલેકની દરખારમાં અને તેની આરાધના; એકચાર કર કે તાહુરી ઊપરજ માહુરો શધ્ધો આધાર છે અને તેની નજરમાં સારાં લાગે એવાં કાચો કરી તેને રીજવ ને! શધ્ધી ખુદરતમાં કહેલો કાયદો છે. સુરીય અને સેતા સંજો પોતાનો રેશો શરે છે; દરેક રૂત પોતપોતાના કલ આપે છે અને સુરીય હુરદમ નવો દીવસ પેદા કરે છે. તાહુરે શું આપણે જ એવા એખંદા કે આપણી ચાલ ચલગતથી તે સાહેબની તારીફ લુલ્લે ? જીવેની ગુલક નેકી કરી ઈશવરની સચાઈને વખાણે અને નાસતી કને શીખવીએ કે જે જોદાને તું ધીકારે છે તે જોદા કેટ

લાં માનને લાયક નો છે; અને ખદ માણસની નજર ખોલીએ કે નેકી કેવી સરસ છે અને જે સાહેબની આગલ તું હુજે છે તે સાહેબ કહેલો દમાલુ છે. જેવી ખુદા આપણી ખરદસત કરે છે તેમ ચાલો આપણે આપણા ભાઈ ખંધોની મદદ જઈએ અને સુરીયની ચાલને દાખલો લઈએ. જેમ તે ખદ અને નેક ઊપર અજવાલું રેંકે; જેમ તેહેનું કીરણ પાહુડની ખીણ તેમજ પાહુડની શીખરને સુંનેરી કરે છે, તેમજ આપણી જીંદગી પણ આપણા ભાઈખંધોની સેવામાં ગુજારીએ. ઈશવર કરેને દરરોજ આપણા દીલમાં સંખાવતના જ હુરા વેહતા થાય અને એવી રીતે રહીએ અને ચાલીએ કે માણસ જાતને આપણી જીંદગી એક આશીરવાદ થઈ પડે.”

ઈશવર.

મારું રહેવાનું ઘર.

આ હાડકાંથી ઊભાં કીધેલાં ખાલી ઘરની અંદર દીલગુરદો, રેશાં, રગ તથા નેસ, માસનાં તંતુ તથા લેન્ડને તેની ખરાખર જગાએ મોકલાસથી ગાલે લાંછે તે ઘેઆંન પોહોંચાડવા જોગ છે. આખ, જે પોહુરેગીર અને ચોક્કીખાંનું કાંમ કરે છે તેની જગા ઊંચા મીનારામાં કીધેલી છે જાંહીથી તે ચોપાસની ખખ રાય છે. કાંન જેનું કાંમ પણ ઊંચી જગાએ છે તાંહાંજ સરીરનાં ઊપલા લાગ ઊપર જે પાનુએ સુકા છે. સવાદને માટે જાંબ અને સુંગવાને નાંખને દાહુપણ ભરેલી રીતે લેન્ડની નજીક મુકાં છે. હાથ એવી જગાએ છે કે જાંહીથી કાંમ પરે તુરત તઈઆર થઈ શરીરનેા ખચાવ કરે, અને પગ તુરત શરીરને લેઈ જાંહી જવાનેા હાકમ થાય તાંહાં લેઈ ચાલે.

શરીરનાં મધીઅ ભાગમાં “હારટ” અથવા દીલગુરદો એક ચોહાંઈ ઈનજીનની પેઠે એક મીનીટમાં (૮૦) કુંશરા અને દંમ જેંચનું છુંમખાની મીસાલે રાત અને દીન ચાલુ રહે છે, એમાંથી એક નક્કી વાટે અંદરનું પાંણી ઈઆને લોહી ખાહુર નીકલે છે અને ખીજી નક્કી વાટે પાણું અંદર આવે છે. હવે એવાં ચમતકારીક સાંચાને પાંસલી અને તેની ઊપર માસનાં પર કરી મુકીએ છે તે કરતાં ખીજી કહી વધારે ખચાવ ભરેલી જગામાં મુકાય ? એજ રીતે રેશાંને તેનાં હજારો નાનાં કુકા જે ઘડી ઘડી ઊપરે અને ખાલી

થાય તે સાથે બચાવથી મુકેલાં છે. તાંહાંથી નીચે ચાલતાં આંતરડાંની જગા આવે છે જેનાં મુંચરાંને એવી રીતે મુકેલાં છે કે તેથી શરીરની બંધા બાજુ સમતાલ રહે છે અને તાંહાં તેવો પોતાનું કામ બરાબર કરી આંખ બંધ છે. હવે નાહાનાં મોઢાંમાં માસના તંતુ, નેચ, રંગ, ધીરી નસ ઇતીઆદી જુવો તેવોને કેવી સંભાલથી મુકી આં છે અને કેવાં મજબુત બાંધી આં છે ? છેવે તે કા બેલ ઘર બાંધનારે જે ઊપરનું ઢાંકણ ચાંમરી આપી છે તેનાંમાં કેવા નાદર ગુણ મુકેલા છે કે જેમ આપણાં શરીરને મંડીએ અને ફેરવીએ તેમ તે જુવાળ આપી શકે અને વધી પાછું બોલખાલ વગર સરવે જગાથી બંધ બેસતી આવે.

તમે બાહરગાંમ એક બાકસમાં બીલોરી સાંમ ન મજબુત પેક કરી મોકલો છો અને તે બાકસ લાંબી મંજલે જતાં અકાઈ પડકાઈને તેને મથકે પોંડોંચતાં તેમાંનો ફેટલોક સામન ભાગે છે. પણ આ શરીરને બાકસ તે કારીબરે હેવીતો નાંદર રીતે ચરબી અને માસનાં પરોમાં પેક કરી આપીએ છે કે આપણી રોજની લાંબી મંજલો, નાચવું, કુડવું અને હજારો રીતે પડી અશકાવા છતાં અંદરનો કીમતી બીલોરી સાંમન જેમ નો તેમ રહે છે એ કિંવું અચરત સરીપું છે !

મજબુત હાડકાં પણ જો તેનો આકાર અને સાંધા જે રીતે બનાવી આં છે તે રીતનાં અને કમાનની ખાલીયતનાં નહીં હોતો-આવા અછાક પછાકમાં કદી પણ થમી શકતે નહી. મોઢાંમાં મોઢાંમાં લોઢાંમાં પુલ જેની મજબુતી ઊપર લગો રૂપીઆનાં દાંમ ખરચાએલાં તે કાંઈવાર શકત આગ ગાડીનાં એક ઘપકા રાથી સાંધામાંથી નીકલી જઈ કટકે કટકા થઈ જાય છે, પણ આ હાડકાં એવી રીતે ગોઠવેલાં છે કે જેથી તે મોઢાંમાં બોજો ઊંચડી ખમી શકે છે એટલું જ નહી, પણ આખા દાહાકામાં પચાસ જેઠાંક અને હનસેલા ખાધા છતાં પોતાની જગાથી એક ઇંચ ભાર હટતાં નથી.

એક માંગનાર વેચાણ.

૧૭૯૪ ના શાલમાં હોલંડ નામનાં એક સખ જે “ડરીલેન ડીએટર નામની” નામીથી નાટકશાલા લંડન હેટરમાં બાંધી હતી. એ નાટકશાલા તેણે ના માંકીત ગરંથકાર શેરીડને પડે આપી હતી. શેરીડ

ન હરદમ કરજમાં હોતો અને હોલંડના હીરાખ કે તાખની વાત રોજ ખાઈ જતો હતો. હોલંડે ઘણાખી શંષાં માર્યાં પણ શેરીડન સાથે મુલાકાત થઈ સંકે નહી; તેને ઘરે ઘડેલા ખાચ, નાટકશાલામાં જાય, હોટેલે હોટેલ ભરકે પણ શેરીડનની ઘન નસલ મલે નહી. પછી એક ઘણાંડે તે નાટકનાં તખતાનું ખારણું ઊંધાડી રખેવાલને એક કારે ચેલી અંદર દોડ્યો. શેરીડન ફેટલાક ઘરસથો સાથે વાતો કરતો હતો. શેરીડન હોલંડને જોઈ સમગમીજ રહ્યો અને નાહાસવાનો દાવ શવયો નહી તેથી ધીરજ રાખી બોલ્યો કે “આવો રે દોસત હમણાજ મેં તહમને ઇંચાદ કીધા કે હોલંડને મહું. બરાબર ટાંકણેજ આવી લાગા. હું ઘણો દીલગીર છું” કે તહમે માહારે ખારણે અમસથકા ફેરા ખાધા. ચાલો સાહેબ આ ઘરસથોની મુલાકાત પછી આપણે સાથે ખેતી આપણે નીવેલો લાવીએ. આ ઘરસથો ફેટલો કે તહમારાં સુંદર નાટકશાલામાં એક મોહાડી ખોડ એ છે કે બરાબર સંભલાવું નથી. ગેલરીમાંતો એટલું સંભલાવું નહી કે લોકો જે મોહાડો શોહાર ઊઘવેય તેનું કારણખી એજ.”

હોલંડ આ વાત સાંભલી ઘણો અજાએખ થયો અને બોલ્યો કે “શું સાહેબ અવાજ બરાબર સંભલા નો નથી ? શેક જો એ વાત ખરી હોયતો માહાંડ નામ હોલંડ નહી.”

શેરીડન બોલ્યો કે “વારૂં ચાલો તાહારે આપણે તેની તપાસ કરીએ. હોલંડ તહમે ગેલરી ઊપર જઈ છેક પછવાડે ઊભા રહ્યો અને હું તખતા ઊપરથી બોલું તે સાંભલો. પછી તહમારી ખાતરી થયે.”

ગેલરીપર જવાને ઘણાક ઓરડાઓ જોલંગ તાં સાચીપેકે વાર લાગતો હતો. બાહારે છેક ઊપર હોલંડ પુગો તાહારે શેરીડને પોઝારીને પુછ્યું કે “કેમ હોલંડ સંભલાયય કે ?”

હોલંડ બોલ્યો કે “ઘણુંજ સરસ, મીસતર શેરીડન ઘણુંજ સરસ.”

શેરીડન બોલ્યો કે “વારૂં તાહારે સાહેબ મેહરખાન” એજ કહી હોલંડ કીતરે તેની અખાજી તે લાંબો રસતો ખાંપી ગયો અને હોલંડ નીચાસ થઈ ઊભો. એ બનાવ પછી ઘણુંએક હોલંડે શેરીડનને પોતાનાં સપાસામાં લીધો.

મોટાં માણસોની અજાણ્ય ખોડ.

ઘણાં મોટાં માણસો જેઓ પોતાનાં લખાણથી અને ચંચલાઈથી જગતમાં માણુ. પરસીક થઈ ગયા છે તેઓમાં અજાણ્ય તરેહની ખોડ હતી. કાકર જાનસન નામનો એક માણુ પુરવીન ઈંગ્લેન્ડ લખનાર રસતા માં ચાલતાં દરેક શાણસનાં થાંભાને હાથ લગાડતો ચાલતો હતો. જો વચમાં એક થાંભાને હાથ નહીં લાગે તો પાછો દોડી જઈ પેહેલેથી દરેક થાંભાને હાથ લગાડતો આવતો હતો. “ખોલ્ટ કોરટ” નાં રસતા તરફ જતાં ફરસખંદીનાં દરેક પથર ઊપર અવાર નવાર એક એક પગ મુકીને ચાલતો હતો. જો એ મુકાઈ બપોતો તે દાહડો અભાગરો ગણતો હતો. વહી ચાહુ પીતાં તે અંદર કોઈ જોય નહીં તેમ નારંગીની છાલ નીચવતો હતો.

જુશન નામનો એક નામીયો ફરેંચ શધલો પોશક પેહેડે તોજ લખી શકતો હતો.

રીશીજ નામનો એક જરમન પરીક્ષક ચોરટર દાડવું માથડું પાસે હોય તોજ લખતો હતો.

શીખલ નામે એક રૂમી હાથમાં તચકીરની દાબડી હોય તોજ લખાણ કરી શકતો હતો.

. બેકન નામનો ઈંગ્લેન્ડ શીક્ષક લખવા અગાઉ ઘુંટણમંડીએ પડતો હતો.

ખોન્સુએ નામનો એક પુરવીન વાયાજ કરનાર પોતાનાં ધરમ સંબંધી ભાપાણા ઘુંટણમંડોએજ લખતો હતો.

પોપ નામનો ઈંગ્લેન્ડ સાહેર કવીતા લખવા આગમજ ઝોટથી જુમ ખરાડ પાડી પોતાની મનશકતીને તેજ આપતો હતો.

રૂસો નામે એક ફરેંચ લખનાર ખરી જજરમાંજ લખી શખતો હતો, અને ખાઈરન નામે એક ઈંગ્લેન્ડ સાહેર મધ રાતેજ કવીતા લખતો હતો.

લુધર નામે એક જરમન પંડીત જેણે રોમનાં મોટા ધરમગુરૂની આપણદ સતા પેહેલાં તોડી તે અભીયાસ કરતી વખતે હજેશ પોતાનાં પગ આગલ એક પાલેસો કુતરો રાખતો હતો.

ખલવીન નામે એક જરમન ધરમ ગુરૂ બીછાનામાં બેસે તોજ લખી શકતો હતો.

ચીલીલી નામે એક ફરેંચ ધરધાન કુરસતની વખતે બીલાડીઓ સાથે હમિશ ગેલ કરતો હતો.

આડીસન નામે એક ખાહોશ ઈંગ્લેન્ડ લખનાર લખાનમાં મશકરો હતો અને ઘણીજ તારીફ લાચક રીતે લખતો હતો, પણ જાહેર મીજલસમાં તે ઝુગોમંતર થઈ બેસતો હતો.

સંતોશ.

એક અસલી ખરાંહમણે દીધેલી સીખાંમણ.

“અરે માનવી, તું કદી વીસરતો ના, કે આ દુનીયામાં જે તારો દરએ છે તે પરમેસવરનાં દાહાણથી નેમવામાં આવીયો છે; તે તારું દીલ યીછાણે છે, તે તારી સધલી ઇજાનું છાલકાપણું જુવે છે, અને તારી માંગણી ઘણી વેલા તારી ઊપર દયા લાવીને ના પાડે છે.

“તોયણ સધલી વાજખી ખાહોશ, સધલી ઈમાનદાર મેહનતને માટે તેનાં પરીયકારણથી દરેક ચીજની કુદરતમાંજ ફેલે મેલેલી છે.

“જે બેદરકારી તુંને લાગે છે, જે કમનસીબને તું રહે છે, તે જે મુલ માહુથી તેઓ નીકલે છે તે જો, તે તારી પોતાનીજ બેવકુશી, તારી પોતાનીજ મગરૂરી અને તારા પોતાનાજ ઘેલા બેચાલથી બને છે.

“ઝોટલા માટે ખોદાનાં કીધેલાં ઊંચર ખરખડો ના, પણ તારા પોતાનાં હુમાંને સુધાર; તું કદી પણ એમ બોલતો ના, કે જો મારી પાસે દોલત અથવા અમલ અથવા ફરસુદ હોયે તો હું કોયે સુખી રહું; કંચેકે તું બાણને, કે એ સધલાં તેઓનાં ઘણીઓ ઊપર ખાસ બેચેની લાવે છે.

“જરીખ માણસ માતખરતુ દુખ અને શીકર જો તો નથી, તેને અમલનું સંકત અને ગુચવણ લાગતી નથી, કે નહીં તે ફરસુદનો કંડાલો બાણતો; અને એટલા માટે તે પોતાનાં નસીબને રહે છે.

“પણ હરેક માણસનાં સુખનો દેખાવ જોઇને અદેખાઈ કરતો ના, કંચેકે તું તેના છુપા દુખથી અંબાણો છે.

“શોધથી સંતોશ પામવો સચીથી મોટું દાહાપણ છે, અને જે પોતાની દોલત વધારે છે, તેની શીકર પણ વધે છે; પણ એક સંતોશી મન એક છુપી દોલત છે અને અસંતોશ માણસને તે મલતી નથી.

“તોયપણુ જો તું દોલતની લાલચથી રાસતી અથવા પહરેજગારી અથવા દાન ધરમ, અથવા નમ રતા બુદ્ધી જાએ નહીતો, દોલત કદી પણ તુંને કુખી કરશે નહીં.

“પણુ એથી તું સીખજે, કે સુખનું ખાલેસ અ ને વગર ભેલનું ચેલાનું માનવીને માટે નથી.

“ખોદાએ તેને નેકીની સરત દોરવાને માટે ને મીચેછે અને તેની હદ સુખજે; અને જાંહાંસુધી તે પોતાની મંજલ પુરી કરતો નથી અને ખેડેશતમાં તેને તાજ મલતું નથી, તાંહાંસુધી તે સુખની હદ લગી કાંઈ પણ પોંહોંચી શકતો નથી.”

રંગ.

સીરીનબાઈ પોતાના ધણી સાવકશા સાથે એક દીવ સે સાથે વાતચીત કરતાં બેઠેલાછે, તેવામાં એક કાપડીયા સીરીનબાઈ કાપડ વેચવાને માટે લેઈ આવેલો. સીરીનબાઈ ને પોતાના બચાંને માટે એક ઝબજી અને પોતાને માટે એક સારી તથા ઈજાર વેચાતી લેવાની હતી, તેથી કાપડીયાને તરેહવાર અતના અને રંગના કપડાં લાવવાને માટે કહ્યું હતું. કપડાં તરેહવાર રંગના લાવીશો હોતો, અને તે માટેથી સીરીનબાઈએ થોડાંક ભેઈતાં ખરીદ કીધાં. કેટલાંક કપડાંના રંગ પસંદ કીધા અને કેટલાંના રંગતો તદન પસંદ પડીયા નહીં. કાપડીયા ગયા પછી સાવકશા સીરીનબાઈને પુછેછે,

સાી—“કેમ સીરીન, ભેઈપે ખોડો હાલ મારા મન માં શું વીચારછે ?”

સીી—“વલી બીજું શું, આ કપડાં વીચે હશે.”

સાી—“ખરું, હું કપડાંના રંગ વીચે વીચાર કર તો હોતો અને એવો વીચાર આવેલો કે તમે રંગ વીચે કાંઈ પણ સમજેછો કે નહીં. કુનીયામાં દરરોજ આપણી ન જરે તરેહવાર રંગ નજરે પડેછે, પણ એ રંગ પોતે જાતે કાંઈ ચીજો અને અથવા તે ચીજની કાંઈ ખુબીએ એ વીચે થોડાન જાણ વીચાર કરેછે. વાઝ, તમે એક સારી સફેદ, બીજા લાલ, તરીછ પીલી, ચોથી બજુ અને એવી તરેહવાર રંગની ભેઈ; હવે ખોડો એ જુદા જુદા રંગજે તે શુંછે ?

સીી—એમાં સમજવાનું શુંછે. વલી જુદા જુદા રંગમાં સફેદ સારીને ખોરીયાથી તેના જુદા જુદા રંગ બનેછે.

સાી—પણુ સફેદ, લાલ, અને બીજા રંગ તે શુંછે ? તમે એક ચીજ સફેદ, બીજા લાલ, તરીછ બજુ ઇતીયાદી જુવોછો તેનું કારણ શું ?

સીી—તમારું પુછવું મને કંઈ શું લાગેછે. વલી કે દરતે રેકે ચીજમાં જુદા જુદા રંગ મુકીયા, તેમાં તેનું કારણ શું છે પુછવું મારા મનસે કંઈ શું લાગેછે.

સાી—હા, મેહેલાં કામેલ શખસોને પણ એ કંઈ શું

વાગવું હતું પણ જારે સર આઈઝાક નીપુટને રોશનીની ખુબી સોધી કાઢાડી અને કુનીયાને જાહેર કીધી, તારથી એ આખર ઉપર લેકોનું મન વધારે લાગું અને હવે પછી રંગ વીચેના સવાલ કાંઈ પણ કંઈના લાગતો નથી.

સીી—એ રોશનીની ખુબીએ શુંછે તે કહેશો ?

સાી—હા, રોશનીની મોટી તરણ ખુબીએ; ગરમી, રંગ અને રશાપણ ખુબી.

સીી—ગરમી અને રશાપણ ખુબી બીજા વખતે સમજ શું પણ એ રંગને લગતી ખુબી શુંછે તે સમજાવો.

સાી—રંગને લગતી ખુબી સમજવાને માટે તમને એક સાધારણ દાખરો કહું. આપણા મુનલામખ માટેથી એક જુલક કાઢાડી લાવો. હવે એને ખારી આગલ મુર નની રોશનીમાં પરો અને સામજીની દીવાલ ઉપર શું પાથે છે તે જુવો.

સીી—હા, શું સુંદર રંગો પડીપાછે. એવાતો આપણે વરસાદની કમાણમાં પણ ભેઈપેછ.

સાી—ખરું, એ ભેઈ બતાવ રોશનીની ખુબીથી જ થાયેછે. એકમાં કાચથી અને બીજામાં વરસાદના ટીપાં થી બનેછે.

સીી—એ રંગ કેમ બનેછે ?

સાી—રોશનીના કીરણની એવી ખુબીએ કે જારે તે હવા માટેથી પસાર થાયેછે તારે તેની ઉપર કાંઈ અસર પતી નથી, પણ વચમાં કાંઈ પણ ઘટ પારદરશક વસ્તુ આવી એટલે તે કીરણનો રસતો બદલાઈ જાયેછે અને વગર રંગના કીરણના સાત જુદાં જુદાં રંગના કીરણ છૂટાં પડેછે.

સીી—તારે શું રંગ પણ રોશનીના કીરણજે કે ?

સાી—હા, તે રોશનીના કીરણના જુદા જુદા ભાગોએ. જે આપણે વગર રંગના કીરણ ભેઈપેછ, તે આ સાત જુદા જુદા રંગના કીરણનું બનેછે.

સીી—તારે, એ ઉપરથી સમજ પડેછે, કે આપણી રોશનીમાં સઘવા રંગો આવેલાછે.

સાી—હા, અને તે નજદીથી છુટા પણ પડી શકેછે; અને તે છુટા પડવાનું કારણ પણ છે, પણ તે સમજવું ન રા મુશ્કેલજે. બીજા ભેગવાઈએ સમજાવશ. પણ વાઝ, આ રંગ દીવાલ ઉપર પડેલાછે તે તપાસી જુવોની; તે કીયા રંગજે ?

સીી—જુવોનો, સડધી નીચે રાતો રંગજે; પછી પીલો, તે ઉપર બજુ અને સડધી ઉપર કાંઈ જાજુરો જોવા દેખાયેછે.

સાી—હા, બરાબર, પણ એ તમે વધારે ચોકસાઈ થી તપાસી જોયોતો માલમ પડશે, કે એમાં જુદા જુદા સાત રંગજે. સડધી હેઠલ રાતો, પછી નારંગીના જોવા, પછી પીલો, પછી લીલો, પછી બજુ અને તે પછી ગલીના રંગ જોવા અને સડધી ઉપર જાજુરના રંગને મલતો જોને ઈ ગરજમાં વાણેલેટ રંગ કરીને કહેછે.

સીી—તારે શું સઘવા મલીને એટલાન રંગ હોયેછે કે ? આપણેતો કાંઈ બેસુચાર રંગતો ભેઈપેછે. સાતના કરતાં કાંઈ સાતનો જુદા જુદા રંગનો જોવામાં આવેલે.

સાી—તમે કહેછો તે ખરી વાત, પણ તમને જારે

કેહવારાં કે બારા રંગ માતરે તરણુ છે તે સાંભળીને તમને બ્ય મરતી લાગશે; પણ અમરતી લાગવા જીવું કાંઈ નથી. બ્ય રા આ સાત રંગ ધેવાનથી તપાસી જીવે. સહધી હેલ રા તો છે, તે ઉપર નારંગીના રંગ જોવા અને તે ઉપર પડી છે. હવે જરૂર તમે પેહલાં એ રંગો જોવા તારે તમે મને લાલ પછી પીસા રંગ કહીશો હોતો, તમારા ખેવાલમાં આ નાર, ગીના રંગનો આવીયો નહી, અને તેનું કારણ એ છે કે એ રંગ લાલ અને પીલા રંગની મેલવણીથી થયો છે અને એક તરફ તે લાલને બીજી તરફ પીલા રંગને એટલો તો મલતો આવે છે કે એ રંગ લુલી નવાયે. એન પરમાણી પીલા અને બહુ રંગની વચે લીસા રંગ આવેલો છે અને એ રંગ પણ પીલા અને બહુ રંગની મેલવણીથી થયો છે. બહુ રંગની ઉપર બીજા એ રંગ છે અને તે બહુ અને લાલ રંગની મેલવણીથી બનેલા છે. એ ઉપરથી સમજ પડશે કે અસલ રંગ માતરે તરણુ છે, રાતો, પીસો, અને બહુ અને તેઓની તરેહવાર વધતી અથવા ઘેાડી મેલવણી થવા થી તરેહવાર રંગો બનેલા છે. આ એન રંગોમાં નારંગી નો રંગ, લીસો, ગલીનો રંગ અને વાયોલેટ રંગ અસલ નથી પણ મેલવણીથી બનેલા છે.

શી૦—હા, હવે મને વીચાર આવે છે કે એ રંગોની જો જીવી જીવી રીતે મેલવણી કરીયેતો સાત થું પણ સાતસો રંગ થવા વગર રહે નહી. જો લાલ અને પીસા રંગ મેલ વીયેતો નારંગીના રંગ થાય છે, પણ જો લાલ રંગ વધારે હોયે અને પીસો થોડો હોયે અથવા પીસો વધારે હોયે અને લાલ થોડો હોયેતો જીદ જીદ રંગ પણ સેડેન ફેરફારના થાયે. પણ વાઝ લાલ, પીસો અને બહુ સાથે મેલવીયેતો શું રંગ થાયે.

શી૦—વાઝ તમેજ વીચાર કરોની શું થાયે ?

શી૦—મારા ધેવાનમાં કાંઈ રંગ આવતો નથી.

શી૦—વાઝ, એટલું કેહશે કે સફેદ ક્રાઈ મેલવણીના થાયે ?

શી૦—શું તમે એક કેહવા માંગો છો કે લાલ, પી સો, અને બહુ રંગ મલીમાંથી સફેદ રંગ થાયે ? એતો મારા ખેવાલમાં આવતું નથી.

શી૦—તમારી અટકલ બરાબર છે. એ અસલ તરણુ રંગ મેલવીયેતો સફેદ રંગ થાયે છે અને તમે હાલ જોયું કે સફેદ કોરજીમાંથી એ રંગ છુટા પડેલા.

શી૦—તારે મને હવે વીચાર આવે છે કે કાલો રંગ કેમ બને છે ?

શી૦—કાલો જોવા રંગ છે નહી.

શી૦—એ તમે શું બકો છો, વલી કાલો રંગ નહી હોય.

શી૦—વાઝ, તમે મને કેહ્યો કે રાતરે અંધારું થાયે તેનું કારણ શું ?

શી૦—શું સવાલ પુછો છો, એક બપુંની કેહ કે સુરજ અસત પાંખીયા તેથી અંધારું થયું.

શી૦—હા, હવે તમે પોતેજ કેહ્યો કે અંધારામાં આ પછુને સધલું કાલું કાલું રંગ દેખાયે.

શી૦—કોઈકે સુરજના કોરજ રાતરે પડતાં નથી તેથી.

શી૦—મેં તમને હમણાં સમજાવ્યું કે સુરજના કોરજમાં જીદ જીદ રંગની ખુબી છે. જરૂર એ કોરજ હોયે નહી તારે રંગ પણ હોયે નહી અને તેટલા માટે કાલો પણ કાંઈ રંગ નથી.

શી૦—તારે શું રાતરે મારી પીલી સારીના રંગ પી લો રહેતો નથી કે ?

શી૦—તમે અંધારામાં કેમ કહી શકો, કે આ મી નનો કલાજો રંગ છે ? સુરજની રોશની વગર એક મીન ઉપર રંગ આવતો નથી.

શી૦—તારે શું ઝાડ પાનના લીલાં પાતરાં અથવા સફેદ, લાલ, પીસા, બહુ કુલ ઉપર રાતરે રંગ હોતો નહી કે ?

શી૦—અલબત્ત, તમે અંધારામાં જઈને જોવાની એ કે રંગ બીજા રંગ માણી આવ્યાયે કે ? સધલું કાલું કાલું નજરે પડે છે.

શી૦—તારે શું તમે એક કેહવા માંગો છો, કે સુરજના કોરજ પડે તોજ સધલી મીન ઉપર રંગ આવે છે ?

શી૦—હા, એમાં વલી શક થું રહેયો.

શી૦—એતો મારા માનવામાં વાત આવતી નથી. મારી લાલ અથવા લીલી સારી હમેશાં લાલ અથવા પીલી ન રહેવી જોઈયે.

શી૦—એ પણ તમને સમજાવું. આપણે એ કે મીન પીલી અથવા લાલ જોઈયે તેનું કારણ શું ? ફરક મીનમાં રોશનીને છુટી પાડવાની ખુબી હોયે છે. આ સારી લાલ કેમ દેખાયે ? જરૂર સુરજની રોશનીના કોરજ એ કે ખડાં ઉપર આવીને પડે છે તારે તરત તે રોશનીના રંગોને જીદ પાડે છે, પીસો અને બહુ રંગ પોતામાં યુસી લે છે અને લાલ રંગ આપણી નજર ઉપર પાડો. મારે છે, અને એ કારણે લીધે એ સારી લાલ રંગની દેખાયે. જરૂર એક મીન રોશનીના સધલા રંગ યુસી લે છે અને કાંઈ પણ રંગ પાછી મારતી નથી તારે તે મીન આપણે કોઈ જોઈયે, એન પરમાણી જે મીન રોશનીના એક પણ રંગ યુસતી નથી પણ સધલા પાછા મારે છે તારે તે મીન આપણે સફેદ જોઈયે.

શી૦—જરા મને સમજ આવ્યો. આ સારી લીલા રંગની કેમ જોઈયે.

શી૦—સેડેલ છે, એ સારીમાં એવી ખુબી છે કે તે રોશની માટેના લાલ રંગ યુસી લેઈને બહુ અને પીસો પાડો મારે છે. હવે તમે જાણો છો કે બહુ અને પીલા રંગની મેલવણીથી લીલા રંગ થાયે.

શી૦—હા, હવે હું સમજ કે એક મીન લાલ અથવા લીલી અથવા પીલી શા માટે નજરે પડે છે.

શી૦—જો સફેદ રંગ સધલા રંગની મેલવણીથી બનીયો છે તે સમજવાનું હોયેતો એક પપડી અથવા એક ગોલ જડું કાગલ થઈ તે ઉપર ઉપર જાણેલા સાત રંગ જીદ જીદ પરમાણુ પરમાણુ લગાડીયા હોયે અને તે જરૂરી ફેરવેતો જીદ જીદ રંગને બદલે માતરે સધલું સફેદ નજરે પડે છે.

શી૦—આ બાબત નેકે પેહલાં મને નજીવી લાગતી હતી તે હવે મને થઈ અમરતી ઉપજાયે છે, અને જરૂર હું વીચાર કરું કે મારી કેટલીએક બેઠેનપણી મારા જેવી અનન્ય હશે અને તમારા જેવા સીમેલા, વીચારવાલા

અને પોતાની બાપડીને કાંઈ પણ નહું નહું સીખવવા ઉપર ખતી ધણીએ તેઓને કદાચ નહીં હશે, તેથી હું અકુશોશ કરું છું. મારી ધારણામાં આવે છે કે ઇસકોલોમાં ઓકરી એને એવી એવી બાબતો વાતચીત કરીને સમજાવવી એ ઈચ્છે, કે તેઓને હરેક બીકત બાબત વીશે પુછપરછ કરવા માં ઉત્તર આવે.

સા૦—તમારા જેવી વીચારવાળી બાપડી નેહને અ ને સીખવા ઉપર તમે ખતી છે એ તે નેહને અને ઘણા હરખ ઉપજાવે.

પરચુટણ.

પરીક્ષા લાવવાને એક દિવા—જેઓ ડાકટરપણા ની પરીક્ષા આપવા બજા છે તેઓને કાબેલ અને કસાયલા તબીબો ઘણા કઠણ સવાલો પુછે છે અને એમન બનવું ને ઈચ્છે કારણ જે જીવાને લોકો પોતાની જાંઘની સોપે તે વા જીવાનેની કાબેલીઅત બરાબર કસવી નેહએ. એ વી એક પરીક્ષા આપવા એક જીવાને સખસ ગયા. પરીક્ષક જે પોતે એક કાબેલ વર્ણ હશે તેણે સવાલ નાખ્યો જે નાટક કોઈને પુચકલ પરસેવા લાવવા આહાતા હોવા તો કેઈ દવા ફરમાવે ? પેલા જીવાને સખસે ઘણી દવાના નામ કહ્યાં પણ તબીબજ સતોપ પામ્યા નહીં. તેવજ ફરી બોલ્યા કે “વાર” એ શબ્દો દવા તહને કહી તેથી ફાવે નહીતે પછી કપો ઉપાય લેશો ?” નાના તબીબ આકરો યદને બોલ્યો કે “સાહેબ હું” આહારો ધરાકને તહમારી આગલ પરીક્ષા આપવા મોકલું. પછી તેથી જે તેને પરીક્ષા નહીં છુટે તો ફતીયામાં સાધી છુટે તે મહને માહી ત નથી.”

એક અચ્છો કપડો—એમરનેથી નામનો એક પંકા યલો ઈંગ્લેન્ડ એક વેલા ઓકરાએને ફેલણી આપવા માટે વીચાર આહાર પાડે તો તેમાં એમ બોલશે કે “ઈ ટન મદરેસા વીશે તહમારો થું વીચારો ? હું” પાટ્ય કે આહારો ઓકરાને હું તાંડાં ધરસથપણના કાપદા શીખવા મોકલું.” એમરનેથીની બાપડી બોલી ઉઠી કે “પપારા આહાર, તહમે પણ તયાં ગયા હોતો એટલે થાત.”

પંડીતજીના પોઠા—એક પંડીત પોતાની ચાચડીમાં મથણ હતા તેવામાં એક નાની ઓકરીએ આવી આપત સ માંગ્યા. પંડીતજી બોલ્યા કે “જેડી હું” આપત આ પું ખરો પણ તે લઈ નવાને તાહારી પાશે કાંઈ વાસણ નથી. પંડીતજી વાસણ લેવા ઉડ્યા તેવામાં પેલી નાની ઓકરીએ સુલાવાળી આગલ જઈ હાથમાં રાખ લઈ ઉપર આપતસ ચુક્યા. પંડીતજી અચરત પાંચી બોલ્યા કે “આ દવા પોઠા સામે મહને આટલું રાન રહ્યું નહીં.”

હસાબ કરશો?—એક નીચાલના સીખરાકે એક સેવર (ખલાસી) ને પોતાની પતરાજ બજાવવા કહ્યું કે “દસ પેનસના અપરધા તરતીઆંડસની ફીમટ કેટલી ?”

સેવર બીચારો બળેલો નહીં તે વાત ઉડાવી બોલ્યો કે “પણ હું” એક હસાબ કહું તે કરશે ?” શીખરાક ચુસસાથી બોલ્યા કે “તાહારે જે નેહએ તે પુછની ?” સેવર બોલ્યો કે “જે એક પનીરની ચાર પેનસ યડેતો આડાં ભરીને સલગમની ફીમટ થું ?”

એક મોથીએ એક દીવસે એક કાબેલ સખસને ક જીઆપોર બાપડી ઉપર કવીતા બોલતાં સાંભળ્યો. મોચીની બાપડી ઘણી કલાંત હતી તેથી આવી કવીતા તેણી ની આગલ બોલવાને માટે તેણે પેલા કાબેલ સખસને કહ્યું કે “ભાઈ તાહારી કવીતાની એક નકલ મહને આપ.” પેલો સખસ જે મોચીની બાપડીને આલખતો હતો તે બોલ્યો કે “ભાઈ તાહારી પાસે અસલ દસતાવેન છે તાહારે તહને નકલની શી ભર ?”

રમુજે પુરશત.

૧ હું—હું તરજ અપરને એક બોલ્યું. વેલાયત આહાર વતન છે અને આહારો વેલાયતનાં નામથીજ તહને મહને આલખા છે. તરહવાર કદ અને રૂપ ધરી હું હીફસ તાંન આપું છું. આરતની ખુબશરીના જે મોઠાં સાંધન તેમને વધારે રૂપ આપવાને અને ખીલવવાને હું એક મોડું હથીયાર છું. ગલીઓ દુર કરવાને આહારો ધરમ છે અને તરહવાર વહીવટ તહમે આહારી યાસે કરાવે છે. આજ કાલનાં ઓકરા ઓકરીઓના તો હું મોટો દોસત છું. આમદાદ ઉડતાં વાર તેઓ મહને તેડું મોકલે છે. અરે કે દલાકતો એટલા મોટાં મુખપર પડેલા છે કે ધણે ધામે બધ તો બી આહારી સોખત ઓડતા નથી. યરડાઓમાં કોઈ કોઈવાર તેડું મોકલે છે. જે મહને જાંડાં હું કારગત લાગુ તાંડાં શલવા વાપડતા રૂપતો કેટલું સાટું ? વધી મુખપર ઓકરા એ આહારો મુતલગ પીછા ઓડતા નથી તેથી દરસત નથી. નેટ્યો તેઓ મહને માટે છે તેટલી પોતાની ચોપડીઓ ને પણ માટે તો આહારે ફરીયાદનું કયું કારણ નથી. વળી જેઓ મહને છેક નીવેડી મુક્ય તેઓને આહારે એલતમાય કરવી છે કે તહમે ધરસેલા સાથે લેવાવવાને લાયક નથી. વધી તહમારો યોડ કે કુતરાંની પણ આકરી કરવા હું ત ઈધારજી. જે આહાર ધર કાહારી નાખે તો નાતવાનીને દરે કરવાને આહારમાં અપકરી જાય છે. હીફ બાપડા એ તો આહાર નામ પણ ન લીએ પણ તેમને ખબર છે કે આહારો વગર મોહોતના બીજાણપર કેટલા પડે છે ? બાઈઓ હવે હું મહને આલખતો ?

૨ જી—કયું નાનું જનાવર પોતાના નામમાં પોતાનું ડામ રાખે છે.

૩ જી—એકવાર લખાએલા આંકડાને ફરી મુકી આ વગર, એકથી તે નવ મુકીના બધા આંકડાને એવી કોઈ રીતે મુકે કે તેનો સરવાલો બરાબર ૧૦૦ થાય.

૪ હું—આરતોને એક પેરવાસ જે જીવાનેની ખતરીમાં આવી રહેલો તેડેના પેરેલા અપરધા ઓકરી

કેટલી વખત છોરવગોળે. કાંઈ નાણું સેક ઝાડપરતો પાક તાં નહી હશે. પણ આપણી વાત કોણે માને ?

ફલલાલ—(મનમાં બચા) હું તે નહીં.

પુરુષધીઆલ—એ દેવાદાર ભાઈની વાન રાખતાં માનભે મહીઆરણ ભઈ હું હવેતો નાહી રહેલાણું કે તહાંસા સરખા એક બેશાવંદને આવા વખતમાં ટેકા આ પવાને માહારામાં તાકાત નથી.

ફલલાલ—અરે ખવલાના પીર (મનમાં) તાહારે સે ક મહને કાઈ આશા રહી નહી.

પુરુષધીઆલ—હાલ તરતો ભાઈ દીલગીરણું. સે ક માનતા હોયતો માનભે એ બોલો બોલતાં મહને કંપો લો હીનો ગોટ ગલવો પડેછે. વાઝ ભાઈ કીકર નહી. કાલ કોણે જોઈછે. જરા માહારાં મકર કરેતો ધરબેકાં તહમને આવી હું માહરીથી બનેએટલી મદદ આપીય. દો રાખ ! સેકને વાસતે બારણું ઉઘાડ.

ફલલાલ—અરે સેક એટલી તસદી નો લેયો.

પુરુષધીઆલ—સાહેબજી મહીઆરણભાઈ જહારે હીંપાથી પધારો તાહારે મુખેથી આવતા જાએ. મોહોબત એ અજબ ચીજછે.

ફલલાલ—મુખ દેખીએ તો કીકર આડો (મન માં) વાઝ સાહેબ તહાંસા સરખા મેહુરઆન હમારે માયે છે એન મોટો સતોચછે. [સાધુ રાખ યાપછે.]

સાધુ—સાહેબ મેહુરઆન પુરુષધીઆલ સેક. આ કાગલ લઈ માહારે આવવું પડયુછે. [ફલલાલ જાયછે.]

પુરુષધીઆલ—(વાંચીને) વા ! યુગરાનાં ! માહારા કાકાહુલવાલ સેક આવયાછે ! હોરાખ દોડતો પેલા મહી આરેજભાઈને બોલાવ.

સાધુ—તેવણતો કોણ જાણે કયાંહ નીકલો ગયા હશે. સેક તહાંસા કાકા એવાતો પકાન લેવા બનયાય કે બે ઘડી નેપાય કરીએ.

પુરુષધીઆલ—પંદરેક વરસ તાહારે કાહાડે ખરાં કે (મનમાં) યુગર, યુગર !

સાધુ—તાહારે સેક હું દોડતો જઈને ફલલાલ સે કને હીંપાં મોકલું.

પુરુષધીઆલ—હા, હા. કહે કે હુંતો દેવાનો જ ની ગયોય.

અરે આવે વખતે એ બુદ્ધાનું બી આવવું થયું ? ઈશ વર માહારી વાન રાખે.

[જાયછે.]

દેખાય ૨ જો—સેક એલીઆરાનાં ઘર.

ભાઈ અલગાંભાઈ ઘરણા બારણાં આગલ દાખલ યાપછે. દાસી—કાઈ માહારાં સેકાણી હમણા કોઈની મુલાકાત લેતાં નથી.

અલગાંભાઈ—જા, પાછી જ ને કેહે કે તહાંસાં સહી અલગાંભાઈ આવેલાંછે. [દાસી જાયછે.]

હજુર અધી વાત મહને ખબર પડી નથી. કાલને કાલ વરતમાન પંતરોમાં નામ નીશાળ મુકાં મોકલીપેતો માહારે જવ ઠરે.

[સેક છપનલ દાખલ યાપછે.]

આવોરે સેક છપનલ તહમે બુઝાઠે સાંભલેતો હશે.

છપનલ—ભાઈ બોખરાંભાઈ ને પુરુષધીઆ વીરોનો ? અલગાંભાઈ—હા, હા.

છપનલ—ખરેખર અજબજાણ.

અલગાંભાઈ—ખચીદ હું દીલગીરણું કે આવાં સા રાં ત્રાણસો લોકોની. આંગલીઆ આવયાંછે.

છપનલ—હેમાં એલીઆશા સેકનો વાંક નથી. તે વણ પુરુષધીઆપર એટલાતો કીદા હુતા કે મોઝાં વઢની કે હેવત મહને ઈઆદ આવિય કે પાલેલો કુતરો પગને કરડે.

અલગાંભાઈ—પણ મેંતો સાંભલણું કે બોખરાંભાઈ ની કુતીતો દોવાલીઆનાં ઘરમાં ઉઘાડી ધઈ.

છપનલ—નહી, નહીં; એ બધું પુરુષધીઆનું કામછે.

અલગાંભાઈ—એવદની માફક. હું સોગંદ બાઈને કહુંય કે દોવાલીઆએ બોખરાંભાઈને જલમાં સપડાવ્યાંછે.

છપનલ—એકબાઈ ચાંદનનાએ કાણે સાંભલેલી તા હારે વાત ખોટી ?

અલગાંભાઈ—ખરદાત બાઈ મેનાએ નજરે એપલી વાત તાહારે ખોટી ?

છપનલ—પણ હોએ સામાં ટચકાંભાઈન આવેછે. એવણની ખબર પકીન હશે.

[ટચકાંભાઈ દાખલ યાપછે.]

ટચકાંભાઈ—પધારાં અલગાંભાઈ મરીબ એલીઆશા સેકનો ફેસતો સાંભલેયો.

અલગાંભાઈ—હાલ જીવોની કોઈએ સપનામાંબી ધારણું હતું.

ટચકાંભાઈ—ચલકે તે બધું મુજબ ?

અલગાંભાઈ—પેરેલેખીન એના મારામારાથી મેંતો એવુંન સેવટ ધારી મુકણું હતું; પણ બાઈ કાંઈ વધારે વી ગત તહને જણતાં હશે.

ટચકાંભાઈ—મેંતો એમ સાંભલણું કે પુરુષ— અલગાંભાઈ—નહી નહી દોવાલીઆનું એ કામ. પુરુષધીઆએતો બધું નોપાણું બોલણું કીધું.

છપનલ—અને તે હોય પણ હવેતો એલીઆશા સેક નો કાલ રૂખપતો કીક.

અલગાંભાઈ—કાલ ? યાહ શાંતો ? મેંતો કાંઈ એવું સાંભલણું નથી.

ટચકાંભાઈ—મેંતો નહી.

છપનલ—એલીઆશા સેકે પુરુષધીઆ સાંપે તલ વારથી કસાકસી કીધો અને કનચીએ એ બુરોગ ઘરસ થને ભારી નખમ થયો.

[કીલીઆલ દાખલ યાપછે] કોલીઆલ—છપન કીકરા ટું ભુલેય. મેંતો સાંભલણું કે પીસતોવથી ખરાયા.

છપનલ—નહી કાકા; એમછે કે તરવાર આબાદ કે લેજાંમાં ગોપાઈ ગઈ.

કોલીઆલ—નહી, નહી, રોહોડસેર નેટલી ભારી એલી યાપાયાધો આરપાર ચાલી ગઈ.

છપનલ—કાકા તહમને ધુલની ખબર નથી.

કોલીઆલ—સમજ્યા વગર અચસયકી અજબ ના

કર. વગી બાઈએ એવું કહેલું નવનું કે ગોલી યાપામાં થી પસાર થઈને ઠામલામાંથી આરપાર થઈ ગઈ, અને એક પોસ્ટનો સીપાઈ ચાલતો હતો તેનો હાથ વીધીને ગાડામાં બેઠેલા એક બલના સર્જાડાંને અથડી પાસે એક નાનો કુતરો પડેલો હતો તેનો બેઝમાં પેસ થઈ નથી તે છે તતકાલ પરોણું મુક્યે. એલોઆશા સેકર ડાકટરોની હાર ઉભી. તેઓ સાંભાન ડાકટર આવેછે.

[દુલસાઈ સેક ટાપન થાયછે]

છપનછ—કેમ ડાકટર સાહેબ કાંઈ આશા છે ?
અલગાંબાઈ—વર્ધરાન તહમરે? થરાક કેમ છે ?
છપનછ—ડાકટર થું તરવારથી કહેલું વીધાઈ ગયું નથી ?

ગોલીઆશ—ડાકટર ગોલીના બેકમાંથી લેહી ઘંચું નવું હશે ? યગ કાપી નાખવાની ધાસતીમાં નહીં ?
દુલસાઈ—તરવાર થું ને ગોલી થું, ને ડાકટર થું, ને થરાક થું ? તહમરો આગરી કેકાંછે ?

છપનછ—તાહારે સાહેબ ડાકટર નહી હયો.

ગોલીઆશ—ગોલીઆશા સેકના એક ખીતર હયે. સેક તહમરો ઘેસતની હાલત કેહેવીછે.

દુલસાઈ—હું કાંઈ જાણતો નથી.

અલગાંબાઈ—જરૂરતા બીજાંએ બીચારા મુતાછે.

દુલસાઈ—થું બકાઈય તહમે લોકો ?

છપનછ—તરવાર આરપાર !

ગોલીઆશ—રોડાડ સેરની ગોલી !

છપનછ—કમખખત પુરણુધીએ !

ગોલીઆશ—ચંડાલ દીવાલીએ !

દુલસાઈ—એ થું વાતછે. કોઈ આમે બોલેય છે
ઈ તે બોલેય એ બીના થું છે. પણ તાહારે આ વાતનો નકી કે સેક એલોઆશા થાયલ થયાય.

શયલાં એક બવાન્—એતો વાત નકીછે.

દુલસાઈ—પણ પુરખો આંખ શેડીને જીવો કે સા
માં તેવણ કચુક કચુક આવેછે.

[સિક એલોઆશા ટાપન થાયછે]

આવોરે એલોઆશા સેક કોઈએ તહમરો યાપામાં થી ગોલી આરપાર ચલાવી ને કોઈએ તરવારે કહેલું વીધું, ને વલી મહને સામેલ કરવા મહને વર્ધરાન ડોકો મેસાડયો.

છપનછ—એલોઆશા સેક એ વાત સદનતર ખે
દી પડી માટે હમરો હુઈપાંનો હુઈપ સખતો નથી. ખર
ખર ને પેલા હુઈપાંનો તહમરો ઉપર આક્રમક ગુજરી માટે
હમે તેની ઉપર તપાહારનો ફીટકાર ગુજારીએ છઈએ.

એલોઆશા—(ખનખા) વાત પવનપર આવી હ
શે ! થું નકારા લોકોછે.

ગોલીઆશ—એલોઆશા સેક આવી ઉમરે તહમે
પરણા એન મહને પુછો તેા સરીઆમ મુરખાઈ હતી.

એલોઆશા—એમાં તહમને કેરતો એખમ ? પાર
કી પીડામાં આપણે માણું ધાવયાવી સું વડે ! ભાઈ તહ
મારું કામ કરો.

અલગાંબાઈ—રાજ રાવન નહી લાડ લડાવે એરે
એલોઆશા સેકનો લાડ હતો.

એલોઆશા—બાઈએ કદર તહમરો પાસેન રાખો.
છપનછ—લોકો ગમે એવી રેહી કરે પણ તહમે
સેક એવા કુરખે કે જાણે જાણતાન નથી.

એલોઆશા—બાઈ તાહારી સીખામણ તાહારેન
થર રાખ.

ગોલીઆશ—કાંઈ ગામમાં એવું ચાલતું આવેય.
એન એલોઆશા સેકને મહને પુછો તેા મોરો સતોરા.

એલોઆશા—એલા ખાતર તહમે હીંયાંથી નીક
લો. તાહારા થરપર તહમને કાંઈ સતા નથી.

અલગાંબાઈ—ચાલો ભાઈ આપણે જઈએ. બીચા
રાં અધીરાં લોકોનેતો ખબર કહીએ.

એલોઆશા—કાણું કરો તહમારું હીંયાંથી. સ
યાઈ થકા મારી એ લોકોને બાહાર કાઢાડી તાણું માર.

[દુલસાઈ અને એલોઆશા વચ્ચે થયેલું બચ્છે.]

જાઓ હીંયાંથી દઈતો, ડાકણ, નીકણ. તહમારાંન
જરૂરથી તહમેન ખરખે.

દુલસાઈ—ખચેદ સેક આતો ગમખ થયો. ચાલો
સેક આપણે એકમેકે મેસી વાતો કરીએ. [બચ્છે.]

ભલો દલીલો.

(નંમ અને દલીલપણને થયેલી જાણતેનો.)

અસલ લખાએવી આ વાતમાં હમારો વાંચનારાએ
ને લાયક થઈ પડે એવો કેરોક ફેરફાર કરી હુઈપાં મુકીછે.

એક ગાંમમાં એક બુધો સખસ રહેતો હતો. તે જ
લો હતો તે સામે એરેલોતો દલીલ હાલતમાં રહેતો હતો કે
તેનું નામ ગાંમના લોકોએ બુધો દલીલો પારીછે, અને
એ નામ વગર તેને કોઈ એવખતું ન હતું. આ ગરીબ
કંગાલ રોસો એક પોતાની નખાનાથી ખખ થઈ ગએલી
હુઈપડીમાં રહેતો હતો અને તેની આસપાસનાં મોહોડા
એકમાં પેરનાં ગાહાડ ઉગાડીઆં હતાં તેનાં પર વેચી તપા
ખાઈ પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો. એક ધંડીનાં દી
વસમાં ને વખતે કરાં અને હીંમ આસખાંનમાંથી નવધા
ર પડતાં હતાં અને રસતે ચાલનાર યુસાફરો તેવોના ગર
મ વસતર સમેત બધીની માફક રાહાડા હીંમ જવા થઈ
ખંધ નતા હતા, એવા સખામાં યુજનમાં અને નુરાંની
વાલા એરેરાના એક ને નવનો તે ગાંમમાંથી પસાર થતા
હતા. તેવોએ રાહાડ મરાડવાના વીચારથી એક મોહોડી
હુઈવેલીમાં નજ થતાં થણી પાસે ઉતારો માંગીએ. તે થણી
એ સાફ નવાખ આપીએ કે બાપુ આ કાંઈ “રાવરન”
અથવા “હોરેવ” નથી કે તેમને હુઈપાં ઉતારો મલે તે
થી જતો અને કોઈ તેવી નગા મોહોડી કાહોડો અને તાં
હાં નજ તમારી રાહાડ મરાડો. આવા નવાખ ને તરણ
મોહોડી હુઈવેલીમાં થણીએએ આપીઆ તેથી નીરાસ થઈ
આમલ ચાલવા નતા હતા. એવામાં એક ગરીબ સ્ત્રી એ
ક કુવા ઉપર ઉભી રેહી પાંછી ભરતી ભરતી આ યુસાફરો
નો તમાસો એતી હતી અને રાહાડથી તે યુસાફરોનાં ડા
માં તથા હાટ ને ફરફર ઉડતાં હતાં તે જોઈ તેણીને દયા

આવી અને આગળ નધ કહેલું કે “ગરીબ સુસાક્રોએ આવી સકત થ’ડીમાં અને આહરે કાંમ કરતાં જોઈને મારી હાલતને તમને વીચાર આહરે; પણ ભાઈએ સુલેસ લેા કોને નાચારીને લીધે સધલી આદત પાડવી પડેછે અને તે થી અને હાલ જહાજી લાગતું નથી, પણ તમોતો નાજુક બદનનાં અને શાહેમે ચોખ લ’દગી ગુજરી હશે તેથી આ થ’ડી તમારેથી બરદાસત થતી નથી. ખરેખર હું દલગી રહું કે તમને આ મોહાટી મોહાટી હલેલીનાં ધણીએએ જ રાખી દ્યા દેખાડી નથી એકે તેવાને તેમ કરવાને ખવસર છે; પણ હું પોતેતા અતીસર લાચારરહું તેથી ત્રારો એ ક જુલો પાડોસી જને જલો દલીલ કહેલું તેની જી પડીમાં લેઈ જઈ અને મારી ખાતરી છે કે તે તેની ખવસર પરમાંજી તમારી બરદાસત કરશે.” એમ કહી આ લલી સી તેવાને ભલા દલીલની જીહુપડીમાં લેઈ ગઈ અને તાં હાં તે જીવાંને નીરે કાંઈ સુકું પાકું ખાનું તઈઆર કરી આપીલું.

પેલા સુસાક્રોએ જે મલોઈ તે ગતીજત રામજી આ ઈ લીધું અને રાત પડવા આવેલી તેથી બીજાનું મેલવવા ની આશા રાખતા હતા. એવામાં બોલો દલીલ મોલીએ કે ભાઈએ મારે તાંહાં બીજાનાં જીવી કાંઈન ચીજ નથી પણ આ ધાંસની પુરીએ પાથરી તે ઉપર આએ ધુલતા અને કખતા સાંધાએને હું હમેસ આરાંમ આપણું તે ઉપર તમને સુવાને કીક લાગશે નહીં.

સુસાક્રોએ એટલા ઉપરથી એવું માંગી લીધું કે તેવો બેસીને વાતમીતમાં પોતાની રાત ગુજરી શકશે અને એટલા માટે તેવોએ પોતાનાં મેનબાંને કહેલું કે ભલા જુથા તમારી લ’દગીને કાંઈ હેવાલ કહો અને હોમને તેથી વાકેફ કરો. તે ઉપરથી જુલો મોલીએ ભાઈએ મારી લ’દગીને હેવાલ કાંઈન નથી પણ આ માહારી પેરડીએ, જે જ રમે વરસોનાં વરસો ગુજરાંન ચલાવીલું અને કુનીઆમાં એજ મારી બસકેઆમતછે. એ પેરડીએ ઉપરથી જરૂર આજે પેર તોડી તમને ચખાડતે પણ જેઈ કાલેજ કોઈ યં ડાલ ચોરે મજ ગરીબની સધલી અસકેઆમત આહાડ ઉપરથી ચોરી લેઈ મારી લામ્પારીમાં ઉમેરો કીધાં તેનું અને ભારે કુખ થયેલું છે.

એ વાત સાંભલતાં એક સુસાક્ર મોલી ઉઠીએ કે ભલા દલીલની તમારે વાસતે હોમ ફશવરની ભકતી કરીયું. એટલામાં બીજો મોલીએ કે તમારી કાંઈબી આમેશ પુરી પાડવી હોયતો મોલી દેવો હશે. હમારી બ’દગીમાં તે મેલ થું. તે ઉપરથી જુથો મોલીએ કે ભાઈએ મારે કાંઈ નેઈ જ નથી પણ અને એટલું જ માંગણું છે કે જે કોઈબી માણસ આ માહારી પેરડીએ ઉપર ચહડવા જાય એટલે તે તાં હાંન બ’ધાઈ જાય અને હું ઈજી તાંહાંસુધી તે આહાડ ઉપર થી ઉતરી નહીં શકે.

બીજે દાહાડે પેલા સુસાક્રોએ રકસુદ લેઈ ચાલવા માંડીલું અને જુથો આહરે પાંજી લેવા ગયો એવામાં કાંઈ પાકી રહી ગયલા પેર જે જુથાનાં મેવામાં નહીં આવીએ હતાં તે ચોરવાને પેશાન ચોર પાછો આવીએ અને આહાડ સાથે લટકી પડીએ. જોવા જુથો ઘરમાં આવી પાછીનું

આંટ ઉતારેછે તેવામાં તેની નજર પેલા ચોર ઉપર પડી તે ઉપરથી તે અચરત થઈ મોલીએ “અરે મોહા! પેલા મારા જેઠાંનો કોણ હતા? તેવાનું કહેલું ન થયું!” એમ મોલી પેલા ચોર તરફ નઈ મોલીએ અરે જુથા તું હવે મારા હાથપર ખાસો સપડાયો, હવેતો હું નંગલમાં નઈ થોડાં લાકરાં લેઈ આણું કે તે નીચે સલગાવી તુંને તાપણું કરી આણું કે જીવી ફરીથી આ નગાએ તને પગલાં ભરવા ની હીજત ન થાય.

જુલો નંગલમાં ગયો એટલામાં પેલા ચોર જે લટકી રહેઓ-હતો તેણે જીમ પાડવા માંડી તેથી આસપાસના એક બે પાડોસીએ તેને નીચે ઉતારવા મદદ કરતા ગીઆ અને આહાડ ઉપર ચહડવા જાયછે એટલામાં તેવો પણ લટકી ગયો. જોવા જુથો નંગલમાંથી પાછો ફરીએ તેવો જોયેછે તો બીજા બે નવાએને ટીકા અને મોલીએ કે સાખાસ પાડોસીએ ગરીબના પેરો ચોરીન પેટ ભરવાનો ધથો કરોછો. તેવાએ ઉતરવાલીએ કે ભાઈ ખરી વાત જોગોતો દ્યા કરવા નવાં ફરતી પડીઆ જાયછે. હવે એટલો હમારો છુટ કર કર કેમકે હમારાથી દ’મ મારી શકાતો નથી. જુથાએ આ બે બીનતકસીરવારોને કહેલું કે જોવા ભાઈ તમે ચોર નથી તમારે મારો ચાલીઆ જવો. તેજાન તેવાને છુટક થયો અને એ વાત માંખમાં પસરી, તેઆર પછે આ જુથાના આહાડોની નજરીક આવવાની કોઈએ હીજત કીધી નહીં. પેલા ચોરે યજીએક આજીલ કીધી અને સોમન લીધા કે ફરીથી આ નગાની પાડોસમાં વટીક હું આવીય નહીં અને તેનો છુટક થયો.

આ બનાવ પછે જુલો રાખેતા પરમાંજી પેરની ઉપર ચોતાનું ગુજરાંન ચલાવા લાગે અને એવા ખોરાકથી તે અતી સય નાતવાન થઈ રહેલો હોતો. એક દીવસે કોઈએ તેનો દેરવાને કોઠીએ, તે ઉધાડી જેતાં લાંબી સુઘથી ધારેલો પરોણો નજર આવવીએ. તોએ આ વખતે આ પરોણો જીવણની એટલો નજરીક આવવી પોરેતોછે એવું જુલોએ કવચીત વીચારીલું નેહતું. આ પરોણાનું નામ મોહાટ હતું અને તે જુર ઉમેરો રહેો કેહેવા લાગે કે ચાલો આ તઈ આરી કરો તમારો વખત ભરાઈ ચુકોછે.

નરાખી દલગીર અથવા અચરત થયા વગર જુલો મોલીએ કે આવા ભાઈ બેસતો ખરો; હુંતો તઈઆરહું કેમકે મારું દીલ સાફ અને સવચછ; ચાલ મોલી તારે શું કેહેલુંછે.

મોહાટ મોલીએ શું? મારાથી રાજ રાવનથી તે ગરીબ કુનબી વડીલ બીહીને ઘરથી જાય અને તું ધીર પેટે આવા બેસો કરી મોલેછે અને મારી બીલકુલ દરકાર કરતો નથી અને બીહીતો નથી!

જુલો મોલીએ ભાઈ અને સા સાડું બીહીવું નેઈએ, અને આ કુનીઆમાં તે વલી કહી મેનમજહું? અને તું લેઈ નરેતો હું? સુખી થવસ. જે કાંઈબી દલગીરી તેને લાગેતો આ માહારી પેરડીએ લીધે લાગ જે કેમકે એથી મારું ગુજરાંન અને પેટ ભરેલુંછે. આ લ ભાઈ વાતમતો વખત નીકલી જાયછે અને તું કાંમના માણસને મારેથી મોટી નહીં કરાય, તેથી તઈઆર થવાં આગમય એક ચીજ માંગી લેલું છે કે મને ખરવા આગમ

અ એક સાઈ જેવું પેર તોડીને ખાવા દે. મોહત બોલી એ કે આવી તારી નજીવી માંગણી મારેથી ના પડતી નથી તેથી જ સુખેથી ખાઈ લે.

બુદો બાહેર પેરડી તરફ ચાલીએ અને મોહત તેની પુઠે ચાલવા લાગે. ફરી ફરીને બુદાએ એક પેર ઉપર ન જર ફેરવી, અને બોલીએ કે બાઈ પેલું પેર અને નેહમ્યેજ તેથી આ તારા હાથમાંનું ડાનરડું જરા આપ કે કાપી કા હાડું. મોહત બોલીએ, અરે ભલા માણસ વલી કોઈ સી પાહુબચો પોતાનું હપીઆર કુશમેનનાં હાથમાં આપતો છુ થો ? તારૂં પેર તોડી તે પછુ કદાચ તેમ કરતાં જનીનપર પડી પોયું ધઈ જશે તેથી હંમે ચહુડી પારી લે.

અરે વલી મારામાં હંમે ચહુડવા નેહવી તાકાતજ હોતતો તું વરી અને તેડવા થું કાંમ આવત ! એટલા ઉપરથી મોહતે હંમે ચહુડી પેર પારવાતું માંયે લીધું અને પેર તોડી નીચે ઉતરવા નતાં તાંહાંન મોહીટી મેહો અને ઉતરાયું નહી.

મોહત—એ ભલા દલીદરી આતે કેહી જાતનુ આ હાડાઈ ?

બુદો—(હાથીને) થું તારી નજર કુશીય; ને એ પેરનું આહાડાઈ.

મોહત—અરે તેતો ખરૂં પણ મારાથી હાત કે પગ હીલવાતા નથી તે થુંછે ?

બુદો—ભાઈ એતો તારૂં કાંમછે એમાં અને કેટલો નેખમ ?

મોહીટ—અરે એ બુદા થું જનાથી ફનીઆ ધરધરે તેનીજ સાથ તું મજાક કરવા મેહોછે કે ? પણ તુને ખબર છે કે તું તેમ કરી કેટલો નેખમ માંયે ખેંચેય તે ?

બુદો—મારા જવા બાવા નાહુ ને તાપે;—જેનું તાંમજ દલીદરીપણું તેને નેખમ ભારી; પણ ભાઈ તુને કમવાએલો નેહ હું દલીદરીપણું; પણ મારા જવા એક ગરીબ અને લા મારની સુવાકાત લેવાને તમારા જવા મોહાડાં માંહસની એકાએક શી ઈલા ધઈ હાલતો તે મારા હાથપર સપડા પાય તેથી જ્યો ઉપર આ ધરીએ તમે તરાપ મારવા નતે અને તાંહાં કકચાત અને માહતમપોસી ચલાવતે તે કરતાં તો જરા હું તમને થોડો વખત અટકાઉંતો ખરો. તેથી હાલતો તમે અહીઆંન ખેસોતો ઠીક.

મોહત—(બંધારાઈને) આતો અને કોઈ પહીત સાય કાંમ પડીછે, વાઝે એ ભલા દલીદરી, થું હું તારી સાથ આટલો નરમ રહેયો તેનો આ જસ આપેછે કે; પણ એ ભાઈ ખોદાતાવાએ કોઈનીબી મારફતે તને એક મોટી શક્તી આપી હોય તેનો તુંડો ઉપયોગ મારી ઉપર ના કર અને વધુ પચ્ચા તી કરવા વગર ને લેખ તારાછે તેને જલદીથી તામે યા અને નેને અહીથી ઊર નહીતર તારાં આહાડોને બાલી ભસમ કરી નાખશ.

બુદો—તારે નેહમ્યેતો બાલી નાખ; હું કસમ લેઈ કે હુંજ કે મારા આહાડ બલી ભસમ થવા છતાં તું ને છોડનાર નથી તે સત ખાંનજે કેમકે એમાં ખુદરતનો હાથછે.

મોહત—આને ખરેખર હું કોણનું મોહાડું નેહ તારા ધરમાં મેહો—ભાઈ હવે માવ મોડામાં ઘણો સવાદ મ

ને છોડ. મોખડ ખુદયવીમાં મારૂં કાંમછે અને સુરજ અસત પાંચે તેની આગમય અને મારૂં સખલું કામ અતોથી લે તું નેહમ્યે. થું તું ખુદરતનું ચકર અટકાવા માંજેછ ? માવ અને છોડ નહીતર હું છુટા પછે બહુ ભારી પડશેને.

બુદો—અરે ભાઈ જરા ધીરો થા; અને તારી જરા બી હીક નથી અને જરા માણસને મોહતની બીહીક નહી તેને આખી ફનીઆની ધમકીથી એક રતીભાર ધાસતો ઉ પખનાર નથી તે. સત જાણને, જરે ખોદાતાવાને હાકમ થયે તારે હું તથાઆરહું.

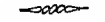
મોહત—ઘણાં સાચા વીચાર ! ભાઈ આને જાંનજ કે મોહતની ઉપર પેહેલી ક્રતે તે દલીદરીપણુંએ મેવલીછે જ અને હમણાં ખુદરતથી બસારત થઈછે કે તને છોડી દે લે અને જરે રોજ કેઆમત આવશે અને સખલાં માણસો જરે આ મારાં ડાટરડાંથી કપાઈ ચુકાં હશે તારેજ હું ફરીથી તારી પાસે આવસ અને છેલો અહરકો તને મારય તેથી આ ફનીઆનાં સખલાં માંહસોની હસતી ખતમ ધયેલી તું નજરે નેયે, વાસતે હવે મને છોડ કેમકે થોડેએક છેડે એ કે રાંણી રીખતી મારો વાત જીએછે.

બુદો—થું તું આ બધું સાચું કહેછે કે મને ઠગાવા ની વાત કરેછે.

મોહત—નહી હું ઠગાવતો નથી, ખરેખર સરવેથી છેલે આ ડાટરડું તેને કાપશે. તું ફનીઆનું ફના થવું કેક કુધી નજર નેયે.

બુદો—જે ભાઈ એમછે તો ઉતરી તારે રસતે માલીએ જા.

મોહત ઉતરી અહડપથી એક પવમાં ઉડી ચાલતો થયે અને તારમાદ દલીદરીએ મોહતને કહી નેયો નથી ને કે વારંવાર તેને વાસતે આસપાસનાં લોકથી તે શાભાલેછે. ભલા દલીદરીની આસને ભારે લાંબી વય થઈએ અને તે હજુ ર નેખનો તેમ પોતાનાં મીથરેહાલ કપડાં સાથે પોતાનાં પેર નાં આહાડની તંજરીકે રેહેછે અને મોહતનાં વચન પરમા જો દલીદરીપણું છેક ફનીઆ ફના થયે તાંહાંચુધી છવસે

લોહાંચુંમખક.

બધી ધાતુઓમાં લોહાંચુંમખકમાં ઘણા અજાએજ ત રેહના સુણે. લોહાંચુંમખક કાલા જુરા રંગનું લોહાડું છે અને લોહાંચુંમખક પોતા તરફ ખેંચવાની તેમાં બાંધીએ તછે. ખેંચવાની શક્તી તેના બે છેડાઓમાં હોયછે જને બે દરૂવ કરી કુટેછે. અને જહારે તેને રોરીએ કરી હવામાં લડાડાયું હોયછે તાહારે હુરદમ એક છેડો ઉતર દરૂવ તરફ અને બીજો છેડો દખશીલ દરૂવ તરફ દખાડેછે. ગમે તેવો તેને ચકરી આપો પણ પાછી પોતાની દસા તે છોડનાર નથી.

લોહાંચુંમખક સાથે લોહાંચુંમખક ધસડવાથી લોહાંચુંમખક પ છ ઉતર દખશીલ દખાડવાની અને તીખાં લોહાંચુંમખક ખેંચવાની ખાશીએત આવેછે. આ રોધથી કમખાસ નીકલેછે ને વાહાણ વાલાઓને ફરીયા ખેડવામાં એક માહા બલવાન હપીયાર ધઈ પડયુછે. ને યોગેપર આપણી ન

નર પણ કવચીત દોડે તેવી ચીજે ફનીયામાં બહુ ઉપયોગી થઈ પડે છે; જેમ જેમ આપણામાં પુરસ્કૃત ગુણોના વધારાને કારણે અને ઇશ્વરની ભેદાયસની પ્રેરણાથી આપણે અભ્યાસ કરીશું તેમ તેમ આપણી અકલ વધતી જાય છે અને આપણા સુખમાં હંમેશા વધે.

લોહાંત્રમંત્રકના આવાં ગુણધર્મો ફીલસૂફી તેની બારીકીથી તપાસ કરવા લાગા કે તેનો ભેદ તેમને માલમ પડે અને તેની બીજી બાજીએતો અભવલાભમાં આવે, પણ આ ગણ કરતાં પાછલામાં તેઓ વધારે કંતેહ પાંખપાછે. તેઓએ શોધી કાઢાડ્યું કે બધેન વખતે અને બધીન નજીએ લોહાંત્રમંત્રક ઉતર દશા દેખાડતું નથી, પણ વખતે તે પુરવ અને પશચીમ દશા દેખાડે છે. તેઓએ વધી બીજી એવું શોધી કાઢાડ્યું કે જો લોહાંત્રમંત્રક અને લોહાંત્રમાં વચ્ચે એક બીજી વસ્તુ મેલો હોય જેવી કે બીજી ધાતુઓ, લાકડું, કામ, પાણી, આતસ વગેરે તોયપણ તેની આકર્શન શક્તિમાં ઘટાડો થતો નથી અને એક લોહાંત્રમંત્રકનો ઉતર દરૂવ બીજા લોહાંત્રમંત્રકના દખશીલ દરૂવને ખેંચે છે અને ઉતર સાથે ઉતર દરૂવ અને દખશીલ સાથે દખશીલ દરૂવ એકેકને પાછા હરોડે છે. એવું અનુભવ કર્યું છે કે લોહાંત્રમંત્રક તેમજ લોહાંત્રમાં પણ આકર્શન શક્તિ હોય કારણ આકર્શન ધ્યાને ખેંચાન મેલુમાં અસર પસરે છે. એ સીધ કરવા તરાજનાં દાંડાને એક છેડે લોહાંત્રમંત્રકને ઢાંગો અને બીજા છેડે તેજલાન ભારની એક વસ્તુ ઢાંગો જેથી તરાજ સમતાવ રહે, પછી એક લોહાંત્રમાં કટકાને લોહાંત્રમંત્રકની તલે મુકો અને તરાજ, લોહાંત્રમંત્રક તરફથી પોતાની મેલે નીચે ઉતરશે. વધી લોહાંત્રમંત્રકની નજીએ લોહાંત્રને મેલ્યું હોય અને તેની તલે લોહાંત્રમંત્રકના કટકાને મેલશે હોય તો બી તરાજ લોહાંત્ર તરફ જોડાંક ખાઈ નીચું ઉતરશે.

ગમે એવા ચમતકારીક શુભો લોહાંત્રમંત્રકમાં આપણને માલમ પડે તોમી એક વાત ઉપર અપાડા થઈ શકતા નથી. તે એક એ શુભોત્તર કારણ રોધવા ઉપર બંડે બંડે ફીલસૂફીએ પોતાનું ડાહ્યાપણ અને કલા વચરક ગુણ વધાં છે.

(ઈસતરખ)

સંતોષ રાખવાના સમ્મન.

એ માહારા જીવ! સંતોષનો ખીટો સવાદ લે, કારણ ઇશ્વર કષ્ટપાલ છે. દયા અને પપાર તેની દરેક પેદાશમાં મલકે છે. તેની બેહુદ પુરસ્કૃતના ખેવાલ બાંધ; સારી પદ્ધતી તેની કીરતી પોકારે છે; તેની પેદાશ તેના નામને જેમ આપે છે.

આકાશ અને ધરતી તેની શક્તિની સામેતી છે, આ કૃતાબન્ને દાહાડાને હાકમ અને માહાતાબ જે રાતની રાંછી, દરેક ચીજ જેને જીવ અને હીલમાલની બખશેષ છે તે મહા બલવાન દાતારની બુલંદી આપકાર કરે છે.

તેના હાથની કરીમતનો વીધાર કર; આદમ અને હેવાન તેના બેહુદ કાણુ રેખાડે છે; ધાસનું તનખું અને ધુવની રન તે કદીમ કોણુ છે તેનું ગનીઆન દીએ છે.

પ્રજા પરવતોને બધને ખીજીને, ખાર આકાશની ઉંચાઈ અને માહારાખરની ઉંડાઈવર પોકાર, સવાલ કર કુદતા પવનને બધે દશમણ પુકાનને, અને નમીનપર માલતા નજવા કીડાને, અને તેઓ તે રહીમ દાદગરના અમુત દાહાપણ અને બેહુદ શક્તીનું બધાન કરશે.

જે ઇશ્વરે આપણને જીવ અને હસતી આપી તે સાહેબની ઈસતુતી તે કેમ કરીએ? આપણું શરીર અને આતમાં તેહના હાથની બખશેષ છે; અને જાંહાંશુધી દીલનો કપકારી ચાહે તાંહાંશુધી તેના પવીતર નામને આસી રવાદ દીએ.

દીસના તે આપણો વાલી છે; અને દર ઉગતી બાજ દાદ ગુવાહી પુરશે કે શીહા અપકાર રાતના પણ તે આપણો કહેલો નેગહબાન હોતો. દરેક પલ જે કુચ કરે તે આપણને તેડે છે કે જે પરખ કષ્ટપાલ ઇશ્વર આપણી જ દગીનો ચેરાગ છે તેને આસીરવાદ દે.

અભાગેવે નસીમે આકૃતના વખતમાં આવી જો પડશે અને સંકરેહના ભાર તલે કમડાઈ ખરીએ તો નર આપણો આકાશી મદદગાર તે બોળને ટેકાવી લેવા આપણી કમરને જીરના નહરા મેહતા કરે છે. તેના હાથન તે બાહર કાઢાડ્યું અને આપણા સંકટ સુખના તેજ આગલ દવની સુઆઈક નાણુદ થાયચ.

હે આદમ ઉપલી વાત ના બુલવે; ના બીહીતો કે ઇશ્વરનું તેનો નીવારી મેલે, કારણ તેહના પેધારનો રેહો આપણુ તેના બચાં ઉપર હુ'મેશ મેહતો છે. હુ'મેશ તેની પવીતર બખજાને તાખે થા, અને તેનીથી ઉતરતાં સુખ કુખને નમીને લે; કારણ ઈલાહ રાખને કે દયાનું તે સુખય સથામ છે, તેનું દાહાપણ બહુ અમુત છે, અને તેની શક્તી અતી બેહુદ છે.

(ઈસતરખ.)

છાકરીએની ફેલવણી.

સરવે સેઆની બાઈએ જેલો પોતાની છાકરીએની ફેલવણીને માટે ખતી હોપ છે તેઓએ આરહું નર ધે આનમાં રાખવું કે કુકત નીશાલની ફેલવણી તેઓની છાકરીએને માટે બસ નથી. તેઓનાં પાછલાં સુખ અને જંદગીને માટે બીજ એક વધારે એાતમ બીજની નરર છે. તે તેવોના લખશણ અને આચરણ છે. નીશાલ ફેલવણીથી તેઓના આચરણ અને લખશણ ઉપર ગમે એટલી અસર થાય પણ તે છાકરીએની ઉપર પોતાના ધરના રેવાન અને સાલમાલન ઈઆને માતા પીતાના દાખબાએ ઉપરથી વધારે અસર થાય છે અને તેના છાપ તેવો ઉપર ન લદીથી હો છે. નીશાલ ફેલવણી તેઓને સારી વલણ આપે છે. પણ જરે રાત દીવસ ધરમાં પોતાના માતા પીતાને તેથી ઉલટીન વલણથી ચાલતાં તેઓ જુએ તારે તેના છાપ તેઓ ઉપર જ કાંમ નલદીથી ન હો છે.

સરવેથી ઉતમ તાલીમ છાકરીએને એ આપવી જાય કે સંસાર ચક્રમાં તેઓ જેની હાલતમાં પાછલથી આવી પડે તે હાલતમાં સંતોષથી રહેવાને તેઓ સાંભરધવાં થાય. આ તાલીમ આપવામાં સુખીઅ વાત એ છે આનમાં

રાખવી કે જેથી આખરો દરરોજના સંસારમાં તેઓ ઉપર આવી પડે તેને ધીરજથી તાપમે યતાં જવાને સીખાડવું. વલો ક્રકત એવી હાલતને તાપમે થઈ પડી રહેવામાં કાંઈ મોહાટાઈ નથી; પણ આપણામાં જેટલું સામર્ય હોય તે જેટલું વાપરી આપણે હાલત સુધારવાને તજવીજ કરતાં રહેવું. એ સીખાડવાનું કાંઈ બોલો અને ચોપડીઓ છોકરીઓની સામે ધરીઆવી નથી બનતું, પણ તમારી સંસારી આરસી જે તમારો હર પલનો દેખાવ આપે છે અને જે તમારાં બધાં હર પલ જુવે છે તે સાફ અને સવલ રાખો છ' આને તેઓની સામે તેવા દાખલા તમે પૂરો.

જરે તમારા ઘરમાં મંદવાડ ચાલતો હોય, જરે તમારે માંથે નખલો દાહડો આવી પડીએ હોય અને આવા પીવાના વાખા પડતા હોય, જરે તમારાં છોકરાંઓના અંગ પર નાખવાને સારાં વસતર ખુટી ગયાં હોય, જરે સંસારી બોજ તમે તમે ચંપાઈ ગયાં હોય, તારે જેમ કેટલી એક બાનુએ બ્યકલાઈ આકલી પડી આપો દીવસ પોતાને તથા અર્થાઓને કદવા રહી નીરાસ થઈ પોતાના પેદા કરનારને હલકા બોલો બોલી પોતાના બોજ તમે વધારે અને વધારે ચંપાતી રહે છે અને આસપાસનાઓના સુખને નાસ કરે છે તેમ કવચીત કરવું નહીં. એવી વખતે નાહાની છોકરીઓ પોતાની માને બારીકીથી તપાસે છે અને તેનો દાખલો થરી વારંબવાર ચાલે છે જેથી પાછલી છ'દેગીમાં તે પોતાના સાસરાં ઘરનાં સુખને નાસ કરનાર થઈ પડે છે અને પોતે પણ કુખી થાય છે.

તમારી છોકરીઓ જેમ તમારા કરતાં ચઢડતા દર નજીના લોકોનો પેહરવાસ અને રેવા જુવે છે તેમ તેઓની માલ નંજર સામે તમારા કરતાં ગરીબોની હાલત નજર પાડે અને તેઓ વધારે નવારે તે ઉપર ટોંચે આપો. ગરીબોની હાલત જોઈ તે ઉપર રહેઠ નજરથી નેતાં સીખાડો. સરવે મોહાટાં જાવુંસો તેવોના પેહરવાસ અને ઉંચી રીતના રહેવાસથી કાંઈ સુખી નથી હોતાં; પણ ખરી નેકી વાલાં માંનસોન ખરાં સુખી છે એવું દુનીઆમાં બનતા દરરોજના દાખલા દલીલાથી બતાવો.

નીચાલ કેવલણીથી મગજ ખીણે અને ઘર સંસારી ઉપર હજી કેવલણીથી નીતી મન ખીણે, તેથી તમારાં બધાં ઓને ઉધારવામાં એ બધેની એકશરખી નજરીઆત છે. હાલ છોકરીઓને એ આંખણે તરફ નીચાલ કેવલણી મટે છે તેવાના મન ખીણે એટલી નથી; પણ અત્યંત ક'મટે તેથી જાંહુમુદી તે પુખ્ત પાપાપર આવે તાંહુમુદી તમારી છોકરીઓની મન તથા નીતી કેવલણીના સુખીઅ આધાર તમારી પોતાની જ ઉપર રહે છે.

શ્રીફ હેડરાખાદ.

ઇશ્વરી સંને ૧૮૪૩ માં ઇંગ્લેન્ડ શરકારે આ પુરાંતુ રહેર છતી લીધું તે વખતથી એ રહેરમાં શીર લોકોને નામે રાજ કરતાઓના અંક આવેલો, શર ચારલ્ડ નેપીઅર ની શ્રીફ સાથની લડાઈમાં આપણા હાલનાં આગાખાને ઇંગ્લેન્ડ શરકારને કાંઈક મદદ કીરેલી તેથી આપણે માંન

વંતો શરકાર આ બોજનાં પીરને હજ કાંઈક લવાન'મ આપે છે.

કરાંચીયો હેડરાખાદ આસરે ૧૧૦ માઈલને છેડે છે, પણ એની અથવચમાં ઈઆ કરાંચીયી આસરે ૫૫ માઈલ એક ઠાઠા નામનું ઘણુંનું પુરાંતું રહેર આવે છે. એ રહેર ઘણું અસલી છે તે હાલ તપા ફેટલાંક પચેલી નવી સોલો ઉપરથી માવં મં પડે છે. હાલમાંતે એ રહેર તદ્દન પડી ભાગુ છે, એ ની વચતી ઘણીનું દુક થઈ ગઈ છે અને ઘંધો રોજનાર કાંઈ ચાલતો નથી તેથી ગરીબ એડુતો પોતાના નાહાના પાક ઉપર સંતોષ પાંખી વસે છે. મુખ્ય વચતી પોકણા બરાંમણી ની છે તેથી દહીં દુધનેા શુકાલ છે. એ રહેરમાં હજ સઘી. સરસ ચારસા રંગવામાં આવે છે. તે શીવાએ દાખડા, રેશ મ વીટવાના કાટલાં તથા કલંમદાં વીગરે તરેવાર, લાકડાં ની ચુદર રંગત છનડો બનાવામાં આવે છે. એમાંથી ૫૦ માઈલપર કોતરી નામે એક મથક આવે છે એ કેકાણે શ્રીફ રેવેનેા છેડે આવે છે. હીઆંથી ઉપર નવા શ્રીધુ નદીને ખારજે ઇસીટીઅરમાં સવાર થઈ પડે છે, પણ કોતરીથી હેડરાખાદ જવાની શ્રીધુ નદી વટાવવી પડે છે તેથી એ બેહ કીના રે લઈજ લાવ કરવા એક નાકી આગનેાટ દર અરથે કલાકે આવ જ કરે છે.

એ ઇસીટીઅરમાં દર માણસ-દીક અરથે આંતો આવવા પડે છે તે આપી પેરે પાર ઉતરીઆ કે એક મોટું બજાર આવે છે તેને ગીદુરનું બજાર કહે છે, તેમાં અનાજ, રૂઢ તથા બીઆનો વેપાર ચાલે છે. તેમાંથી ગાડીમાં ઈઆ લોકો અથવા ઉંદ ઉપર તરણ માઈલ ચુકી સવારી કીધી કે શ્રીફની રાજ ધાની હેડરાખાદમાં આપણે દાખલ થઈએ છે. એ રહેરમાં પેસતાં તેના સપેશો દેખાવ મેડોડોને દેખાએ છે કારણ અતરની સઘલી ઈમારતો મેડોડોથી બાંધેલી છે. હાલ તે ઇંગ્લેન્ડ શરકારના હાથમાં આવવા પડે તેમાં કેટલાંક જહેર બાંધકાંમો પથર તથા ચુનાના બાંધવામાં આવેઆં છે, બાકી અથવા સઘલાં જહેર બાંધકાંમો જવ, કીલો તથા મીર લોકોના મેડેરોએ શરવે મેડોડો તથા કાચી છ'ટથી બાંધેલી છે. એ રહેર એક ટેકડી જેવી ઉંચી જગા ઉપર બાંધેલું છે તેમાં કીલો ઘણીનું ઉંચી જગાએ આવેલો છે અને જોઈ તે ઘણી અથલી વખતનો બાંધેલો છે તેથી તેનું બાંધકાંમ સારી રીતે ટકી રહેઈ છે. એ રહેરમાં ટુરેલી નાંખની એક જહેર શ્રીધુ નદીમાંથી લાવવામાં આવેલી છે તે મીર લોકોના વખતની બાંધેલી છે, તથા તેઓની જમીન સારી હવાથી એ જહેરની આસપાસ માગ બગીચાની સારી રચનાં દીકામાં આવે છે. એ રહેરની બનાવટમાં મુખ્ય જરતકાંમ છે; તે રેશ'મ અથવા નરીનું બનાતા ઈઆ મખબલ ઉપર ભરવામાં આવે છે; તેમાં રોપી, જુદ, સપાટ, કોર, દેખલ કલાય, ગાદી, તકીઆ વીગરે ઘણીક જતનો સાંખાં વાંચનારી બાંધ્યાએ જેઓ તથા વાપરેઆ હો. અતરે જોવા લાએક મુખઅંકરી ખીર લોકોની કમરો છે તેને કુખા કહે છે, એ કુખામાં ઘણી ઉંચી કારીગરી તથા બનાવટ વાપરવામાં આવેલી છે અને તેની અંદર આગલ થઈ ગમેવા રાજવંદી ખીરોની યોરો છે. એ યોરો ચડધી' સરસ સંગેરઅર પથરની બનાવામાં આવે છે ત

થા તેને જોતાં તે જોનારને અચરતી પમાડે હુલી નકશીદાર બાંધી છે. ને કે આપુ શેઠર મઠોડાંનું બનેલું છે તો બી બપા કુખા ને આસરે ૧ દબ નધી વધારે છે તેમાં સઢથી સરસ યુના તથા પથર વાપરવામાં આવેલો છે તથા તે ઉપર તે વાર ભાંતના રંગ આપેલો છે નથી જાણે આપો કુખા કો ડીકાંમતો બતાવેલો હોય છે હુલો દેખાવેલો. હેનાં ગુબન ની તારીક ઘણાંક કારીગરો કરે છે. એ શેઠરની આખી બપા માં ગરમી દાહાડા ગરમી ઘણી તથા થંડી દાહાડામાં થંડી ઘણી પડે છે અને વરસાદ જાળે પડતો નથી, પણ ને, જીન અને જીલાઈ માસમાં શીંણુ નદીનું પાંજી ઉપર ચઢે છે તેથી જમીન શબ્દી તરખોર થઈ જાય છે અને નદી ઉ તરી ગઈ એટલે તેમાં વાવવાનું કાંઈ થાય છે તેથી પાંક સારી થાય છે ને આખાંદાની રહે છે. એ શેઠરની ગુખી અ પેદાશ આગલતાં વખતમાં શીંણુ નદીમાં પલાનાંની ના છલી યાકે છે તેમાંથી થતી હતી એ માછલી અતરેના બી ગનાં જોવી દેખાય છે પણ તેમાં સવાદ તથા ચીકાશ ઘણો હોય છે તથા તે નયાખંક પાકે છે તે ઉપર ૧ નાંકલો કર રાખેઆથી વગર ખરે મોટી પેદાશ થાયે હેનાં નવા જ શી છે.

પુનનો બદલો મોહોત—પલપાખોર સભાએ પાંહોંત.

ઈંગરેજ બાહાડરની હીફસતાનપર હુકમતમાં ઈસવી સન ૧૮૫૭ તંવારીખના સફા ઉપર લોહીના અખથરે લ આપું છે. વાંચનારી બાંનુએને ખબર હશે કે એ વરસમાં આપણા દેશમાં એક પુનખાર બલ્લો થયો હતો. બંગા લાની પુસલખીન અને હીફુ રીનખીરોને બંકુક સાડી નાંકારવુસ આપમાં હતાં, પણ કેટલાએક શખ્સોએ નટ વા ત બાહાર પાડી કે હલકાં જનાવરની ચરખી કારવુસમાં આવી ખાટે ઈંગરેજ સરકાર શબ્દાને વટલાવી ફીરંગી કરવા માંગે છે. નાહાના સાહ્ય અને તેનાવ વરગતા બીજા એ કાંઈક યુદ્ધથી ઈંગરેજ સરકાર ઉપર નાપુચ હતા અને એ બેદોલી આખાં ભરતખંદમાં ખબરી હતી તેવામાં કારવુસની ચીંગારો તક સર લાગી અને બલવાના બંધક ર ભલુકો ચોમેર ફેલાઈ ગયો. નેકે કેટલાક ઈંગરેજ લખ નારાઓએ બલવાની હુકીકત આપતાં કાગળો વાહ કરી બે સાડયો છે, અને જાણીલિઈ ઈંગરેજોને કાલા લોકો સાથે વેર વસાવયું છે, તો પ પણ, એટલી વાત સીધે છે કે આપણા દેશ માં ઈંગરેજો પર ન લખાય એટલું ઘાટકીપણું જીનરયું છે. દેશી શીપાઈઓએ ઈંગરેજના હાથ તલે કવાયદ લીધેલી અને જાતે અપદ અને વગર ભણેલા તેથી તેમના જીસસા એ ટલાતો હુદધી બાહાર ઉચકેરાયા કે ઈંગરેજોની સાંમે એક ભયંકર સતર સામો થયો. બલવાખોરોએ જીનરેલી જસ તીનું વરજીન થઈ શકનાર નથી. ખરેખરા હાથ પગ બાંધી તેમના દેખતાં તેમની ચોરતો પર સેતજ ગુજરયો છે, અને ચોરતોના દેખતાં તેમના ખરોતને તરધારે નમે કીધા છે. નાના શુભાચ સરખાં ખીલતાં બાલકોને હવામાં ઉડાડી તેને ને ભાલાની અણીપર છાલીલીધાં છે, અને ધરેધરથી અને પુ

ણે પુણેથી ઈંગરેજો તથા તેમની પથ ચોરતો અને બધાં જોને, સુરી સુરીને કાર કર્યાં છે. ખોટમાં ખરદો અને ચોરતોને બેસાડી અપવચ નદીએ તેમની ઉપર પીસટોલના ખારો બલાવયો છે, અને પાંજીમાં પછારા ખારવાં લાચાર અને વાહલાજ ઈંગરેજોને એક તેમને મનથી હરખાપા છે. પોતાના ભાઈપ કુખા તથા તેમની ચોરતો અને બધાંએ કેવે ખાખ મોહોતે ભરતખંદમાં ખાર્યાં ગયાં એવી ખબર ઈંગલંડ પોંચતાં જ તાહાના લોકોમાં ભારી મોહોત મ ચી રહ્યો. હીફસતાનને આગતા ભલુકામાં મેલી પાછા કરો, દેશીઓના લોહીથી આ જમીન તર કરો, દેશીઓને તોપને મોહોતેથી ઉડાડી નાખો, એવા એવા વીચારો કેટલાક ઈંગરેજો મગન ફેરવી આપવા લાવા, પણ બલવા ધારો ત નંગલી હતા તેથી ઈંગલંડ કાંઈ નંગલી રીતે વેર લીધું નહીં. ચોરત અને બાલક ઉપર ઈંગરેજ શુરા એ બંકુક નેમી નહીં. ગરગડાટ શુરા ઈંગરેજ સીપાઈઓ પોતાના હમખતીઓનું વેર લેવા નીકળી પડ્યા અને એ કુતો વેર લઈ પોતાનું નામ બેસાડયું છે કે બલવો થયાથી ઈંગરેજના હીફસતાનમાં પાશે ધસીયાને બદલે વધુ મક મ થયો છે. બાઈઓ ઈશવર આગલ આપણે કેટલી પરા શયત કરવી જોઈએ? કે બલવાખોરો તારાજ થયા અને ખાપાકલ ઈંગરેજ સરકારનું પનોતું રાજ પાછું આપણે ખાયે થયું? શું બલવાખોરોના બધાં ઉકારોને ખારી નાખવાનું ઈંગરેજમાં સાંખરથ ન હતું? પણ ઈલાક રાખવું કે ઈંગરેજ કદી હીયકારી રમત રમતો નથી.

આ પાસેનું ચીતર ૧૮૫૭ નો બલવો દેખાડે છે. ને ખ સાહેર કોઈ નહીં ચીનેને જવ આપી આપણા મન માં જોઈતા બેવાલ ઉભા કરે છે તેમ ચીતારો પોતાની પી છીધી કરે છે. રાખા હાથ ઉપર મસીદના એક શુખબને ભાગ તથા એક ચીતારો નમરે પડે છે ને હીફસતાન દેખાડે છે. ને બંગાલાના પુની અને હીયકારો વાહ દેખાય છે તે બલવાખોરોએ જોણે ચોરતો અને ઉકારાંઓને નમે કીધા છે જેઓની લાસ આગલ પડી છે. વાધને ખારના ર ચોરત તે 'ખરીતેનીઆ' ધ્યાને ઈંગલંડે જોણે પુ નમાં આવી વાધને ગરમીમાંથી પકડયો છે અને બીજે હાથે તરવાર ભોકી દેવા ઉંચકી છે અને ગોપા ભણે મોહોતમાં થી મોલે છે કે "પુનનો બદલો મોહોતજ."

નાની સુરીયબાઈ.

(ખીસ ફરીચરની વાતોમાંથી.)

આંક ૨ માં—આંક ૨ નો.

મેહુલના ચોકમાં એક તલાવ હતો જાંહાં રાજાના માણે અંગોલ કરવા આપતાં હતાં. સુરીયબાઈ તથા રાજાની પેટલી રાંણી એક દીવરો આ ચોકમાં ઉભાં હતાં તેવામાં રાંણીએ કહ્યું ને "મેહુલ તાહારાં ઘરેલાં કેવાં રૂપા લાંબે? એક પલ મહુને પેટુરવા દે અને નેકે મહુને કેટલાં બીરાજ્ય."

ਯੁਵਕੀ ਯਥੇਨ ਗੋਪਿਨਿ—ਯਥੇਨਾਯਿਤੁ ਸੁਖੇਨ ਸੁਖਿਨਿ।

પેલી ઘરડી દાસી જે પાસે ઉભેલી હતી તેણીએ સુરીયાબાઈના કાલુમાં ડુક મારી કે “ખબરદાર. તાહારાં ઘરેણાં આપીશ નહીં.” સુરીયાબાઈ બોલી કે “છાણો બેસ ડોશી. તેહમાં મહુને શી હરખત ધનારછે ?” એમ કહી તેણીએ રાંછીને ઘરેણા ઉતારી આપ્યાં પછી રાંછી બોલી કે “ને ની વાર” મહુને એ ખોલેમ કે ? માલ ભેટન તલાવના ની તરાં પાંછીમાં ભેળ્યે કે આ ઘરેણાનો કેવો કાઠછે !”

ડોસીની આજુબાજુ છતાં સુરીયાબાઈ રાંછી સાથે તલાવ આગળ ગઈ. નેવા ભેટનજા પોતપોતાનાં પોઠાડાંને વા લાગાં તેવોન રાણીએ સુરીયાબાઈને એક આંચકો માર્યો અને તે તરત ડુબી ગઈ અને જે જગ્યાએ તે ડુબી તે જગ્યાએ એક યુનિરી સુરનનુ કુલ ઉગી નીકલ્યું.

રાજાએ થોડોવાર પછી સુરીયાબાઈની તલાસ કરાવી પણ તે કંઈથી નહીં નહીં. રાજાએ રાણીને ખુબ દમ આપી મુક્યું પણ રાણીએ પેલી ગરીબ ઘરડી દાસી ઉપર ઘોર વધુ કે કદાચ તેણીએ તેનો નીકાલ કીધો હોય. એ ઉપરથી રાજાએ દાસીને કંદખાને નાખી.

જાંહાં જાપ તાંહાં રાજાની નજરે સુરીયાબાઈનો એકરો સામે આવે; જાંહાં રાજાએ તાંહાં તેણીનાં અપાન સંભાળ્યાં, ઘણુંબી રાજા વીસરવા અંગે પછ કીધી ગમ છુટે નહીં. રાજાએ ખાવા પીવાનું તમામ છોડ્યું અને લોકો કેહવા લાગ્યા કે એ ગમમાંનો ગમમાં મરી જશે.

એક દાહાડે તલાવપર. નેઘાલ કરતાં રાજાની નજરે એક અતી ચોખ્ખામન યુનિરી કુલ પડ્યું જે પોતાનું માથું નાખી નમસકાર કરવા લાગું. રાજાએ તેના પાદડાંએને સુમંત્રિયા લીધી અને ધ્યાદ કીધી કે માહારી સુરીયાબાઈ પણ એવી નાજુક અને ખુબચુરત હતી. નીતપ રોજ રાજા કુલને જોય. રાણીએ સંભળતાં નોકરોને હુકમ કીધો કે પેલાં કુલને જડ મેખમી પોટી કાઢાડી નંગલમાં લઈ નજીક બાલી લશમ કરડું. બીજી દીવસે તે કુલને ન નેવાથી રાજા ઘણોન દીવગીર ધપો પણ કોણે એ કુશટ કર મ કીધું તેના પડો મલ્લો નહીં.

પછી જે નંગલમાં પેલાં કુલની ખાખ પડી હતી તે જગ્યાએ એક નાનું આંખાનું ઝાડ ઉગી નીકલીયું. તે એવુંતા સીધું હતું અને એવુંતા જ નવરી વધતું હતું કે ગ્રામમાં તારીક થવા લાગી. પછી તેની સઉથી ઉંચેની ડાહાલી ઉપર એક મોઢેર ફૂટી. પછી તે મોઢેર ફાટી અને આસતે આસતે એવુંતા એક નાખીયું કુલ થવા લાગું કે ગામના લોકો નેવા ખાતર ભેગાં થતાં.

કોઈએ પણ તે કેરી તોડવાની હાંખત કીધી નહીં કારણ તે રાજાને મારેન રાખતી હતી. એક દાહાડે સુરીયાબાઈની મા પેલી ગવલન કુલ વેચી ખાલી તોમરે આવતી હતી. ઘણીન યાકી નવાથી તે પેલાં આંખાના ઝાડ તે સુતી અને ઉધાઈ ગઈ. થોડેક વારે તેણીના તોમરામાં પેલી તલેસમતી કેરી પડી. જાહારે ગવલન ઉઠી અને જે થું કે થું બીના બની તાહારે તે ઘણીન બીધી અને ખનમાં વીમારવા લાગી કે આ તલેસમતી કુલ જે લોકો રાખને આવરન વગર તોડવે જોયા કરતાં હતાં તે માહારી પાસે ભેળે લોકો મહુને ચોરમાં ફેરવશે અને નાહકની પુરંગ આપશે. પણ એ કુલ પોતાની મેલે માહારા તોમર

માં આવી પડ્યું વાસતે શા સારું પાછું હોયાં મેલું. બેહતર કે નવદી ઘર લઈ નજીક માહારાં છોકરાંને વેહેલી આપું.

ગવલને યાકી થુંકી કેરી ઘર થુંકી પસાર કીધી. ક મુક્યામાં તે તોમરાને હથેલાવી મેલ્લો અને તેની ઉપર દસબાર તોમરાની ચોર ચહડાવો. પછી આંધાર થયા બાદ તેણીએ પોતાના વર તથા વડા છોકરાને (કારણ તેણીને પેટે છ સાત છોકરાં હતાં) બોલાવીને કહ્યું જે વાડે કોઈ કેહેશે આપણાં આન કેહેવાં નશીમ જાગ્યાં.

પછી ગવલને શશ્વહી વાત કહી અને જરાકાને કહ્યું કે અધાં છોકરાંને બોલાવો અને વડા છોકરાને હુકમ કીધો કે તોમરામાંથી કેરી કાઢાડ.

દીકરો બોલ્યો કે “મા તહને મશકેરી કરતાં હશે.” મંડ બોલી કે “નહી રે બેટા એક કલાક આગલ મેં એ તોમરામાં કેરી સાંતી.”

દીકરો બોલ્યો કે “તાહારેતો આવીને જીવો હીયાંતા કાંઈ બીજું નછે.”

ગવલન જીવેછે તો કેરીને બદલે તોમરામાં એક નાની છોકરી યુનિરી ચોશાક પેટ્ટી બેઠીછે અને તેનું માથું હીરા મુઆરેક મલકેછે.

ગવલન બોલી કે આ આતા કાંઈ કહતકહે. જનમમાં એવુંતા કોઈ દીને સંભળ્યું નથી ! પણ જાહારે એમજાછે તાહારે હું એની માહારાં પોતીકાં ફરનદ માકે સંભાલ લઈશ.

દહાડે દહાડે તે છોકરી પોટી પતી ગઈ અને પછી તે બધરીની અવસથાએ પેંમી. તે ઘણીન નાજુક અને ખનમોહન હતી પણ ઘણીન મુપકીરી અને ગમખાર હતી. તે કેહેતી કે માહારાં નામ સુરીયાબાઈ.

એક દહાડે સુરીયાબાઈ કુવામાંથી પાણી કાઢાડતી હતી તેવામાં રાજાનું તાંહાંથી નજુ થયું. રાજાએ જોતાં જ તે બોલ્યો કે જ હા માહારી ચોરત એનછે.” એમ કહી તેની પુત્રે પોતાના પોટા ફેંક્યા. સુરીયાબાઈ બીહીને દોડતી આવી મુપકીમાં ભરાઈ ગઈ અને રાજા નજીક ને પમ તો બારણામાં ગવલન વગેરે કાંઈ ઉભું નથી.

રાજાએ ગવલનને કહ્યું કે “ડોસી મહુને આપી દે તાહારે તે ઉપર હક નથી, તે માહારીછે તે માહારીછે.” ડોસી બોલી કે “તહને કોણ દેવાના છે ? તહમે થું બકો મ તેની મહુને ખબર પડતી નથી.”

રાજા ફરી બોલ્યો કે “છુટી માહારી આંખ વીમા વવાની તમવીર કરીય નહીં. માહારી ચોરત તાહારાં બારનામાં પેઠી અને તેને હું શોધું.”

ગવલન બોલી કે “તહમારી ચોરત ? તહમારી ચોરત ? થું માહારી છોકરી જે કુવા પરથી પાણી લઈ આવી તે ? તહમારા મેલેલના તહને રાજા; પણ માહારે ઘર નો રાજા હું છું. થું તહમારે કહીયે માહારી છોકરી તહમને આપી દેય ? માણીય જાણે નહીંતા તહમારી દહાડીના બાલેબાલ પીખી નાખસ.” એમ કહી તેણીએ એક મોઢેરી લાકડી ફરી રાજા ઉપર હુમલો કર્યો અને પોતાના જરાકાં તથા છોકરાંએને જીમ મારી મદદે લેડ્યાં.

રાજા સવારોને થુંકી આવેલો અને નેજું કે વખત સર તેની નજરની જીવ હાપ થયી પાછો થોડો મારી મેલેલ તરફ ફર્યો.

તે લાગલો સુરીયબાઈનો બુદી દાસીના બંદીખાનામાં ગયો. રાજની ખાતરી થઈ કે દાસી બીનતકસીરવાર છે અને થયું કરી બધું રાણીનું પાપ છે. રાજ્યે દાસીને છુટી કીધી અને ગવલનના ઘરના ગર લાવવાને હુકમ કીધો.

દાસીએ ગવલન ધારણી કુધ લેવાનું બીધું અને પછી વાતચીત કરવા માંડી.

ગવલને પછી દાસી સાથે ખુબ દોસતી માંડી.

દાસીએ પોતાપર વીતેલી બધી વાત કહી અને અવલને ફેરીના ભરખ ખુલ્લો. પછી ગવલને સુરીયબાઈને પોતાની હજુર તેડી અને દાસીનું દીવ જોતાં બંદરથી ખુશીથી બપકવા લાગું. પણ તેણીએ ચુપકીદીન પકડી કારણ તે બહુતી હતી કે સુરીયબાઈ તો હબી સુધે.

ગવલને સુરીયબાઈને કહ્યું કે "મેટી તેં હમારી સાથે ઘણા દીવસ ગુજરયા છે પણ આજ શુધી તાહારી હકીકત મેં માંગી નથી કે રખે તું હુંને ખેદ થાય. પણ જો તું હુંને ઘરસત લાગવું હોયતો કેહેકે હું શાંભલું."

સુરીયબાઈ બોલી કે "મા તહમે ખરું બોલો છે. માહારી તવારીખ વીપતની ભરેલો છે. માહારી ખરી માં તહમારા સરખો એક ગરોબ ગવલન હતી અને એક કહાડે બહારે હું કુધમલ બાલક હતું તાહારે મહુને. સાથે લઈ બજારમાં કુધ લેવા માલી. યાકી ભવાલી એક ગાડના છાંવા તસે તે મેડી પણ તરત એક મોટું ગરડપખશી પોતાની આંખમાં મહુને પકડી ઉડી ચાલ્યું. પણ જો આ અને બાપે મહુને લાડ લગવો તે મે ગરડપખશી હતાં."

તરતજ ગવલનને આવમ પડ્યું કે ઘણે વરસે તેની ખોલાવલી છોકરી હાથ લાગી છે.

પછી ગવલનના ઘરમાં ખુશાલીની રચના મચી રહી.

પછી સુરીયબાઈએ પોતાની અતીથી તે પત્ની શુધી શઘલી હુકીકત કહી જે શાંભલી પેલી છુટી દાસી તેના પગને કુંખમાં લઈ બોલી કે "અરે હું કહેવી મુરખજું કે એક દાહારા વાહુલાં સેઝાણી આખરે તહમારો મેલાપ થયો છે." હરખમાં હરખમાં દાસી મેહુલ તરફ રાજને વધામણી કહેવા દાડી.

પછી સુરીયબાઈને ભાઈએ તથા મેહુને પુછવા વાગ્યાં કે "મેહુને તાહારે તું રાજને કહેલી કાં નથી કે તું તે હેની રાણી છે?"

સુરીયબાઈ બોલી કે "કોણ બજો? વડી રાણીએ રાજના કાન ભર્યા હોયતો તે મહુને કાર કરે. માટે રહેસત ભરેલા મેહુલમાં રહવા કરતાં વગર ચીતાની આ જુહુપડી ભલી."

ગવલન બોલી કે "અરે હું કહેવી મુરખજું કે એક દાહારા રાજ તું હુંને શોધતો હોયો આવશે પણ જો અને તાહારા બાપે તેને નહુસાડી મેલશે કારણ મહુને શું અખર કે તું તેહની રાણી હશે?"

એવામાં રાજ ખારતે પોડે આવી લાગો. રાજ અને રાણી મેહુ પાછાં ભેટમાં અને એકેક કરતાં એકેકને હરખ સમાપ નહી.

પછી રાજ ગવલન તરફ ફરીને બોલ્યો કે "ગાડી તું માહારી આગલ અસતંપ બોલી કે માહારી રાણી તાહારા ઘરમાં નથી." ગવલન બોલી કે "હા ખુલ્લું પછુ એ માહારી પોતાની છોકરી થાય." પછી રાજને શઘલો હેવાલ આવમ પડ્યો.

પછી રાજ્યે ગવલી તથા ગવલનને ગામડાં જાગીરમાં આપ્યાં અને દાસીને પણ પછે રકે સુખી કીધી.

રાજ્યે મેહુલો રાણીને જનમ કદખાનું આપ્યું અને સુરીયબાઈએ પોતાના ભરતાર સાથે હુંદની તુલક ખુશીના દાહારા પુરા કીધા. પછી સુરીયબાઈની ઇપાદગારીમાં રાજ્યે મેહુલની આસપાસ સુરંનના કુસોની દુર ઉગાડી અને આંખાઓના માંડવ લગાવ્યો.

સાધારણ જ્ઞાન.

ભાંજીયા જોગ ચીલો.

એક મીઠને બીજ સાથે મેડવા અથવા વલગાવાને માટે જે મીઠને આપણે કાંમે લગાડીએ છીએ તે તરેહવાર હોય છે. એવી મીઠને સનેહી બોલ લાગુ પાડીએ તો તે આવી થકે; કેમકે હરએક મે છુટી અથવા ભાગેલી મીઠને મેડાય એટલે તેવો વધે સનેહ અથવા દોસતી થઈ એક ફેરવાઈ થકાય છે. તેથી સનેહી બોલ આ બાબતમાં બધી જગ્યાએ વાપરવામાં આવે છે તાંહાં તેને જોડનાર સમ રહો.

એ સનેહી મીઠને ઘણુ કરીને નરમ અથવા ખીર જેવી હોય છે. લોહાડાની નલીમાં સાંધા અને બાફના સાંધાના ચકરની ઉપર નીકલી મોઢેવી કીતારી અથવા પાર સાંધવાને માટે થકે, "મીઠરીએત આપ અપોનીઆ" તથા લોહાડાની બારીક કરમોના મેળવણી વાપરે છે. કામની બારીને કાચ મેસાડવાને માટે લાંબી વાપરે છે તે ચાકના જુકે તથા અજણસીને તેલની મેળવણી છે. ગરમી લગાડી કુંકે કીવેલો "પલાસર આપ પારીસ" ને પાંજીમાં અથવા રાવ અને મીઠમાં મેલવી સંગેરખરના અને એવાજ બીજ પથોની જનસે સાંધવામાં વાપરે છે. કાંતવા તથા ઉતારવાના ચાક વાપરનારાએ જે ચીન સંઘાડા ઉપર કાંતવા મુકે છે તેને થંબ અને સંધીર રાખવાને માટે ઇંદની ભુકી અને રાવ અથવા તારની મેળવણી કરી વાપરે છે. તેને નંખેલો સાધારણ સંદેતાનો રંગ ચીનાઈ ફેરી તથા કાચકાંમ મેડવામાં વાપરવામાં આવે છે. "પુરકું ઇસપ રોટ" અથવા પાંજીમાં પથ્થાવેલો "માસટીક" અથવા "થોલાક" નાંખતી મીઠને અથવા "આઈસીંગલાસ" પણ એવાજ કાંમમાં વાપરવામાં આવે છે. ચોપડી બાંધનાર અને ભીંટને કાગલે લગાડનાર આરાનો લાહી પોતાના કાંખમાં લે છે. પરખીડાં ઉપર લગાડવાનાં તરેહવાર રંગના બારીક "વેકર", "થંડોના આરો", આઈસીંગલાસ, ખીર, અને ઇંડાની સંદેદીની મેળવણીથી બનાવે છે. એ મેળવણીને પતરાંની ઉપર પતલી પાંચરે છે અને મુકાવા પછે તેને "વેકર" ના આકારમાં હડીઅર વડે કાપી કાઢાડે છે. સીલ કરવાની લાખ; "થોલાક" અને રાવની બને છે અને તેને હીંગલાથી રંગ આપે છે. સરસ એ લાકકાંમ અને બીજ સુખાદાર વસતુએ મેડવામાં કાંમ આવે છે.

બાંધકાંમમાં જે સનેહી મીઠને વપરાય છે તે ઘણું કરીને ખુનો અને રેતોની મેળવણી છે. ખુનોને પથર, સંજેરખર, ચાક, અને સીપ અથવા કોરલો, જેમાં કારખા

નીક આસીડ" ની સાથે યુના લેવાએલા રેહ્ણે તેને બા લીને કળી યુના મેળવેલે. એ કળી યુનાને પાંછીથી ભી નવેલે તેથી તે ઉભાઈને ફારેલે. - જે બાંધકામના કાંમમાં લેવા હોયતા વુરત તેને રેતી સાથે ભેરૂંજે નહીતર હવામાં થી ફરીથી તે "કારબાનીક આસીડ" ચુસી લે. એ પરખાં છે બનેલો સનેહી પદારથ બાંધકાંને ખુબ મળ્યુત કરે છે અને લાંબી મુદત સુધી તે સનેહ મવાય આપેલો.

એ વગેરે બીજી ઘણીએક જાતની સનેહી ચીજો છે જે કોઈ બીજી જોગવાઈએ વાંચનારની સાંજે ધરીયું.

પોતાની માતાની ઘેર આગલ એક પાપી બેઠાને પસતાવો.

ઈંગ્લંડની અંદરના એક ગામડાંની કચ્છરસયાનમાં એક ઈંગ્લેન્ડ ફરતો હોતો તેવામાં તેની નવર એક જુવાન પુરુષ ઉપર પડી જે એક હાથ એક પથરાના કટકા ઉપર સુકી અને બીજી આકાશ તરફ ધરી જારખેતર રડતો હતો. આવી આ પુરુશની હાલત જોઈ તે ઈંગ્લેન્ડ ધરસાથે તેને દીવાસી દીધો જે ઉપરથી તે જુવાન પુરુષ નીચે મુનબ બોલ્યો. "એ સાહેબ કોઈ દીવસે પસતાતાપતો ચટકો તબુને ખમ્બો છે ! તબુને જાણ્યા કે બદ કાંમની હાલો ગુજરી આંખ ચોલી જોઈ કે હવે વખત વહી ગયો છે તે કંઈ લાગે છે ! એવીજ માહુરી હાલત છે અને માહુરા સરખા ભેરેમંદ માણસને આરત મીસાલે રડતો જુવોછો તેવું પણ કારણ તેમજ.

"આ જે પથરો તેની તમે માહુરી મરનાર મા જ વેદાંતની નાદમાં પડીછે. મારી મા સરખી મા થોડાં ન ફરમંદોની મા હશે. ફરસતા સરખું તેવું રૂપ હું; અને જાહારે હું નાના છોકરો હતો અને માહુરી મા ની મીડાસ અને હેત ભરી આપો. માહુરી ઉપર વલતી હતી તે આંખોના ખેવાલ વારેઘડીએ માહુરા સવપનામાં આ વેલે. માહુરી બાપ મહુને સુકી મરી ગયો હતો અને હું તેણીના એકપુરો છોકરો હતો. અરે ! કેવી તે મહુને આહાતી હતી ! તેણીના સઘલો ખેવાલ, તેણીના સઘલો જીવ માહુરામાંજ ભર્યો હતો. કંગાલીખત તે વખતે હમારે તમાંજ વસતી હતી તેથી કોઈ વખતે તે પોતાની લુખ માર તી હતી કે રખે મારા ખેરાકમાંથી એક નવાલો કમતર થાય. જારે ઉતના કપડાં પેહડી સોદાગર મુઆરેક હું બાહાર રમતો અને કુડતો તાહારે માહુરી હેતવંતી મા કંકડતા શીવાલામાં આંગ ઉપર એક શરૂ ચીકડું ઘડી ઠંડતી હતી. પણ હું મેરો યતો ગયો તેમ ના ફરમાની કરતો ગયો. આ લસે માહુરામાં ધર કીધું અને જાહારે નીશાલ છોડી દીધી તારે મારા મગજમાં ધુન આવી ' કે માની આચા પાલવીતા બાપલાનું કાંમ છે. ' તે નરા લગામ નાખતીતા હું રાતો પીઝા ધઈ જતો અને માહુરી શયલો મેળ મજાહમાં માહુરી માને ફરતો સખતો હતો, કારણ છોકરા અને આવસુ દોસતો સાથે મેં મોહાજત પાડી હતી " દીધાં તે છોકરો પાછો ફુસક ફુસક રડવા લાગો. પણ થોડોવાર રહી પાછો બોલ્યો કે "એક દાહાડે હું એરોતો આજરી પ

ડયો કે ઘોરની પાલ ઉપર આવી સુતો હતો. માહુરી મા એ માહુરી અતીથલી ખીદમત કીધી જેની ઈયાદાસત કદી માહુરાં દીલમાંથી લુસરાઈ નતાર નથી. હજુર તેણીના યંચે પણ નરમ હાથ ગોપા માહુરી ઉપર ફરતો લાગે છે જે હાથમાં વઘાંતો શયલો વસાણા કરતાં વધારે સુખ હતો. એ વખતે માહુરૂં દીલ પગડી ગયું હતું; અને માહુરી માને મેં મારી મા લવાવવાને ખુબ વચનો દીધાં હતાં. આંખમાં આંસુ લાવી મેં તેની માફી માહી અને તેના મોહાંસંપર પાછું પાંછી આવવા લાગું અને હું સાં ભલો હતો કે મહુને સુખાકારી થતી ગઈ તેમ તે ઈશવરના ઉપકાર માનતી હતી. પણ અકસીસ ! એનો માતર મોહા તથી બીજાનાજ કાંઈ હતો ! પાછું માહુરામાં કલિત આ વતાં આગલોજ રસતો મેં કરી ધર્યો. છોકરા દોસતો સાથ પાછો પીઝાએની મુલાકાત લેવા લાગો. માહુરી માને લા લેવા ગમતું આપના કોઈ શયલોથી ધઈ શકનાર નથી, હું ધારૂં કે માહુરી ખરાબ આવધીજ તેણીનું દીલ શરી ગયું તેણીના ગાલમાંથી રતાસ શુંમ ધઈ ગયો, રડતાં તેણીની પરીવર્તની આંખનું તેમ ભૂખ માર્યું; અને તેણીના મુંદર બાલ ઉપર રૂપેરી દોર ચઢડ્યો. માહુરા પારપડોસીએ માહુરી માની કુખતી હાલત વીધે બોલે પણ તેમને હું ચુસા થી કહેતો કે કાલી સોપલાસ ન કરો.

"એક દાહાડે રાતે હું પીંચે ધઈ ધરમાં આવ્યો અને બીજી દાહાડે રાતે હું પાછો બાહાર જતો હતો. એવામાં માહુરી માએ મહુને વીનંતી કરી કે 'આજ રાત માહુરી સાથે રહે. જે મેરા તાહારે સાડું ભડીમાં મેં કાંઈ નેવડું છે તે તુંને પસંદ પડશે મારે આજની રાત માહુરે ખાતર માહુરી આગલ બેસ " એમ માહુરી ફરસતા ખસલતની મા બોલી. પણ તે રાતે માહુરા છોકરા સોખતીએ સાથે હું પીંચે પીંચે ફરનારો થયો મેં રચકો કરી તેણીને કોહું દીધું નહી. અતે તેની આંખમાંથી પાંછીની સેર કુટવા લાગી અને તેના મધુર આવાજ તે બોલી કે.

'મેરા આ ફુનીયામાં હું વધારે વખત કાહાડું એમ મહુને લાગતું નથી અને કદાચ આ તુંને માહુરી છેલ્લી અરજ હોય'

"અરે શરાય, દોનખી તાહારો દોર ! તાહુરી બેડીમાં માહુરા હાથ યોકાપવા તે કાંઈથી જઈ માહુરી હેતવંતી મા ને ગયો લાગું, કાંઈથી જઈ તેણીના પગસે માહુરૂં માયું મે લગું ! હું બાહાર નીકલું છું તેવામાં માહુરી મા બારલુની વચે ઉભી અને પોતાના નરમાસ ભર્યો હાથ મુનપર નેલી બોલી કે 'મેરા, હાહી, તું આજે દોલ !'

"ચુસસામાં આવી એક નિસાથી ધકેલો મારી હું બાહાર નીકલો પડ્યો અને એકવાર પાછું પણ તેણીની તરફ નિયું નહી.

"માહુરૂં હઈયું એરુ" શુંન મારી ગયું હઈ કે મા રી હીમપસતી ભરેલી ચાલને મહુને નરા પણ વસવસો ધયો નહી અને માહુરા નીશાંખાન સોખતીએના હસવામાં અને દારૂની કેકમાં માહુરી ગરીમ માની ઈયાદાસત થો વાઈ ગઈ. એવામાં એક માહુરી માના પડોસીએ આવી મહુને ગોપા જગરૂત કીધો અને મહુને વીવંતી કીધી કે માહુરી માને જીવતી જીવી રૂપાતો ધર આવડું. એ પછી શું ધયું

તેની મહને બાન નથી માહારી નાડી ગાયા ધપકતી બંધ થઈ ગઈ હતી. જાહારે હું પાછો હુશીયાર થયો તીખા રે હમારા પાકરીની સાથે માહારી મરતો માના ઝોરડામાં હું ગયો. નહીં બોલાવ્યું એટલી દીલગીરીથી હું તેણીની ઉપર વાંકો વલયો અને દર પક્ષે તેણીના મોહાતનો પગા મ આપવો એમ ડરતો હતો. મેં તેણીને બોલાવી, તેણી ની માફી માહી, તેણીને માટે ભકતીમાં માહારો તમામ છવ રેડયો—પણ વખત વહી ગયો હતો. ફરીથી તેણીના કુતબમાં સાથ સાંભળવાની મહને સમજત નહીં। જે એ તેણીની બીછાણા વ્યાગ્ય હતા તેઓએ તેણીમાં એકા એક ફેરફાર ભેગો; તેણીએ દીલગીર પણ હેત ભરી આંખો ઉઘાડી માહારામાં નડી અને તે દેખાવ મરીશ તાંહાં વગી ભુલનાર નથી. બીજામ પક્ષે તે જમને તામે ધઈ, તેણીની આંખો વીમાઈ અને આ કુનીયાના કુખ અને કુનીયાના સુખમાંથી ચાલતી ધઈ.

“એ બનાવ પછીની મહને પુરતી ઇલાદદસતો નથી. મહને ખબર પડી કે માહારી મા મરણ પામી અને મેંમ તેણીના જાન લીધો। માહારી વાકરમાની ભરેલી ચાલથી તેના કુખનું મેં મંડાન કીધું, અને ગુસાધી જે મેં તેણીને ધકા માર્યો હતો તે ધકાધી મેં તેણીના કુખના અંત પણ આપ્યો. ઘણા દાહાડા શુધી હું આ અને આવતી કુનીયાં વચે દોલતો રહ્યો. માહારી માની ચોર ઉપર મેં કસમ લીધા કે ફરી શરાખનું નામ લેવું નહીં, ને શરાખથી આજ હું આવી કેને પોતા હું અને જે શરાખથી આ કુનીયાં અંકારી કરી જમને તેડું છું” કે માહારાં હં ઇયાંના દંખમાંથી વેગલો ધાઈ. માહારી માની તસવીર માહારા બીછાણાના તકીયા આગલ મેલીએ અને ક’જુસ પોતાનું મુંડું નહીં તપાસે તેટલી જતનથી તેણીને હાથના ચીપરોના કટકા વટીકે મેં સંગરી રાખ્યા. જે માન તેણીના છવતા છવત આપવું જેઈવું હતું તે માન તેની નેક ઇલાદને આપું છું. જે જગામાં તે મી ગઈ તે જગામાંથી નીકલી હું ઘણા વરસ માહાર ભટક્યો છું. પણ આ મુલાકાત પાછી માહારી નામપણની છંદગી નજર પડે. અને જે કે હમણા એક નેક ઝોરત અને શુલાખ સરખાં ચાલકોથી માહારૂં ધર ઘણું મોહું છો તોથી માહારી માના મોતના દાઘ માહારાન મોહોતથી કીચો. માહારી હાલ ત ઘણી સારી, પણ માહારી માને એક કલાકમ આ કુનીયાંમાં છવતી ગેવા માહારી શઘલી અશકેઆમત આપવા હું તઈયાર છું. માહારી કરણી તરફ જોતાં ઇશવરની માહારો ઉપર અપાર રેહત છે! અરે! એ ભવા ધરસથ તહમે કોણ છે તેની મહને ખબર નથી; પણ જે જીવાની આઝ્મા તહમરો બેધ માનતા હોયતો માહારી વાત તેમ ને કેહેજે. કુનીયાના સાગરન પાર કરવા માગતા હોવો, જે અનની અને દીલની શાંતની ભોગવવા માગતા હોવો તો, અરે સેક કેહેજે જીવાનીઆએને કે શાશવતી અને ભદ સોહોભતીચોથી દુર રેહેજે અને ઇશવરની સરવેરી પવોતર બખશેરો તે જે પોતાની માતા। તેને આદરમાન આપવાને હુદમદ સ્થાવર રેહેજે. ઘણી મીજે ઇશવર એ વખત આપે છે પણ માતા—હૈતભરી માતા કદી કદી આ પતો નથી.”

મારું રહેવાનું ધર.

આપણા સરીરનું એક હાડકું લેઈએ અને તપાસી જોઈએ કે તે સાનું બનાવેલું છે. તેને અગનીમાં નાખો અને તપોને માલમ પડશે કે તે કાણું ધઈ ગયું છે, કેમકે તેની ઉપરનું પતલી આમડીનું પર બલીને કોઝેચો ધઈ જાય છે. એ હાડકાંની ખાંચોમાં જે તેલ રહે છે તે એ વખતે બાહરે ઉભાઈ આવી તદન બલી જાય છે; અને હાડકું પાછું સફેદ માલમ પડે છે અને તાર પછે તમે ગમે એટલો વખત તેને અગની લગાડો તોયે તે જમનું તેમ રહેવાનું. હવે એ હાડકાંને જોખીઈ હોયતો તેના અસલ વચન કરતાં અરથો અરથ કંમ માલમ પડશે, અને તેના ચીવટપણાના જે સાંધણો તે બલી ગયલા તેથી તેને ભાંજવા માંગીશુંતો હવે થોડે જગાં કટકા કરી સકીશું.

હાડકાંની સપાતી ઉપર નાની નાની ઘણીએક કાંત તથા મીર હોય છે તેમાં હાડકાંને જાલવવારી મીન રહે છે અને તેના અંદરના ખાડામાં ગુર રેહે છે જે હાડકાંને તેલ પુર પાડે છે. આ બલી રહેલાં હાડકાંને જે રસાયન શાશતરીને તપાસવા આપીઈ હોયતો તેવા કેહેશે કે તેમાં ખુખીઅ કરીને હવે “ફાસફે આવ લાઈમ” અને “કારબોનેટ” કરીને રહેલી છે. એ બે મીજે “ફાસફરસ,” કોપરો, સુનો, અને “આકસીન” હવાથી બનેલાં છે.

હવે એક બીજું હાડકું લેઈ તેની જીદી રીતે તપાસ કરીએ;—તેને “મીઠીઆઈક આસીડ” માં થોડું પાંછી નાખી ઘોરીએતો તેનામાં વહી એવી ખુખી છે જે આપણે ઉપર જોયું કે આતસથી બધવું નથી તે સઘળું આ આ સીદમાં પગલી નવાનું અને જે આતસથી બહી ગયલું તે આ આતસમાં જમનું તેમ રહે છે. એવી બરે હાડકાંમાંના “ફાસફે આવ લાઈમ” અને “કારબોનેટ” નીકલી જાય છે તારે તેમ કદનું નરમ અને મરડાઈ સકાય એવી મીનનું હાડકું બાકી રહે જાય છે. એ મીન “છલાડીન” અને “આલ્યુમીન” (ઈંડાની સફેતી) ની બનેલી છે.

એ ઉપરથી માલમ પડે છે કે હાડકાંમાં બે જીદી જીદી જાતના ભોગોની મેલવણી કીધી છે. શું ફક્ત એકધો કાંમ નહીં ચાલે? લોહાડાંના જેવી સકન મીનનું બનાવીયું હોતો તે ચાલતે કે નહીં? નહીન ચાલે:—કેમકે આપણને મનજીતી સાથે ચીવટપણાની જરૂરીઆત છે અને તે આ ખંધો સાંધણોના મેલાપ વગર બની શકે નહીં. હવે કુનીયાંની અગનીત મીજેમાંથી આ બે વસતુને કોણે કાંમે લગાડી અને તેની ખુખી જાંણી કે તે પુરતતો મોહોટો શાહુખ, તે મોહોટો રસાયની, તે મોહોટો કારીગરી જેની કારીગરીના બેહદ દાખલા તીત રોન આપણી નજરે પડે છે તે વગર બીજું કોણ બનાવી શકે!

શું તમે ધાંસનાં એક તનખાંમાં કાંઈ અચરત ધવા અને વખાણવા લાયક જોયું? એક કણને સુઘાની હસતી નાકજુથ રાખવાના વાંકને બાંહોને કેદ નાંખવામાં આવીએ છો. હવે અને જોરે તે બંદીખાનામાંથી તેની તપાસ કરવાને બાહરે લાવીઆમાં આંચો તારે તેનાં દગલાની ઉપર એક ધાંસતુ તનખું વઘેલું હતું તે ઉપાડી બોલીએ કે “શાહુખો જે આ કુનીયામાં ખુદાની હસતી કણવ રા

ખવા. શીખાડવાને માટે બીજું કાંઈજ નહીં હોયતો આ ઘાંસનું તનખું બસ છે. ” ઘાંસ અંદરથી પોકલ હોવાને લીધે વધારે મનજીતી અને કુવત કરાવેછે અને એજ કારણ સર પખશીનાં પીછ તથા કુવીલ પણ મનજીત ગણાયછે. મોઢાટા મોઢાટા અને નાંમીયા ઇન્નરેએ લોહાડાંનાં ઘાં લોને વધારે મનજીત કરવાને માટે તેને સંગીન અથવા પોકલ રાખવા એ વીધે ભારે તનવીન અને જુસતેજી કી ધીછે અને ઘાંસનાં તનખાં જીવી સીનને નજીવી ગણી ચે તાની મોઢાહ ડનીઆને બીજી છેડે સુધી નઈ ફરી આવી આવે. પણ આજેનદે આજેન પુદરતનાં નખાંને પસંદ કરવાની તેવાને ફરજ થઈ પડીછે અને તે પાયા ઉપર હાલ ઘાંસો ખનાવેછે. હવે એજ ઉપરથી આપણે કહી શકશું કે આપણાં હાડકાં પોકલ હોવાથી તે કેટલા અગતીત કાંપદા કરાવેછે.

ચોરત કેવી જોઈએ.

તે ઉપર રોખસાદીનાં “એલમના બાગમાં,”
આરેલા લીચાર.

ખુબશુરત, તથા પરમાંજરદાર, અને પરહેજગાર ચોરત, દરવેશ મરદને પાદશાહી કરેચ (ઈઆને ઊપર કહ્યું તે તરણ શેષતવાલી ચોરતનો ખાવંદ અગર મોરવેશ હોએ તોથી તે ચોરતને લીધે તે શરવેથી ખુશહાલ હોએ) ને તાહાંની ખગલચો ચોતાની ચોઆરે કની ચોરત હોએતો, જા તું પાંચ વખતની નોખત ચોતાનાં દરવાજા ઉપર દેક. (ઈઆને જેમ પોદશાહીનાં દરવાજાં ઉપર હુએશ પાંહોંચો વખત ખુશીની નોખત વાગેચ, તેમ તુંથી હુની નેક ચોરત મલેઆથી ખુશી થા.) ને કાઈનું કે ઘર આખાદ અને ચોતાની ચોરત દોશતદાર હોએતો (જાંણ કે) ખોદાતાવાની મેહરખાંનગીની નજર તેહની ઉપરછે. જેહની કે ચોરત ખુબશુરત તથા પરદેદાર અથવા પરહેજગાર હોએતો તેહનાં દીદારથી તેહનો ખાવંદ ખેલ્યતમોછે. (ઈઆને હુવી ચોરતથી તેહનાં ખાવંદને દોશતી તથા આરામ તથા દેલત હોશછે) ને શખશની શાથે ચોતાની ચોરત એક દેલછે તે શખશ જેહાંનચોથી ચોતાનાં દેલની મોરાદે પોહોંચેઆ. અગર, ચોરત પરહેજગાર તથા ખુશ ખોલનારી હોએતો તેહની ખુબશુરતી અથવા ખદશુરતી ઉપર તું નેગાહ નો કર (ઈઆને ખુબશુરત તથા ખદશુરત ચોરત જોવાની કાંઈ જરૂર નથી, પરહેજગાર તથા ખાવંદ શાથે દોશ

તીની રાખનાર જોઈએ) ખુબશુરત (ચોરત) કરતાં ખુશ ખશલતની તથા દેલ લગાડનારી ચોરત ઘણી ખેલતરછે કાંઈકે તાખેદારીછે તે એખોને દાંડેચ. (ઈઆને ખદકાર ખુબશુરત કરતાં ખદશુરત પણ શાસી ખશલતની અને ખાવંદની તાખેદાર ચોરત હોએ તે ખેલતરછે કાંઈકે તાખેદારી કીધાથી તે ચોરતની ખદશુરતીની એખ છુપાઈ જાય.) ને ચોરત કે ખાવંદે હાથથી આપેલા શરકાને અથવા હલકી ચીજને હલવાની મીશાલે ખાએ તે, ને ચોરત કે ખાવંદે આપેલા હલકો ખાએ અને મોહડું ખાડું કરે તેહનાં કરતાં ખેલતરછે. પરી ચેહરાની પણ લુંડી ખશલતની ચોરત કરતાં દેવ શુરતની (ઈઆને ખદશુરતની) પણ ખુશ ખશલતવાલી ચોરત દીડી લઈ જાયેચ (ઈઆને નેક કેહવાયેચ.) નેક ચાહાનારી ચોરત દેલને આરામ આપનારીછે પણ લુંડી ચોરતથી ચો ખોદાતાંલા દુર રાખજે. જાહરે ચોપટનો મલી ખેશનાર કાગડો થાયે (ઈઆને એક પીજરાંચો ચોપટ તથા કાગડો શાથે હોએ) તારે તે ચોપટ) પેલાં પીજરાંચોથી છુટવાનું બનીમત જાયે. (તે મીશાલે તું ખો હુવી ચોરતથી) માંધાંને જેહાંનચો (મટકનું) રાખ (ઈઆને દેશ છોડીને પરદેશ ભટક કે તેથી તું ખલાશી પામશે) અગર નહીતો લાચારીથી દેલને તેહની આગલ) રાખ. ઘરચો ભવાંની ઉપર ગાંડને જોએઆ કરતાં (ઈઆને ખદકાર ચોરતનો ઘુંમટો તથા કુંજ કે મોહડું જોએઆ કરતાં) કાજનાં બંદીખાંનોએ કે પડવું ખેલતરછે. જેહના કે ઘરચો લુંડી ચોરત હોએ તેહનાં ખાવંદને શરર જળું જશાંન (શરીખું) છે, (ઈઆને લુંડી ચોરત જેહનાં ઘરચો હોએ તેહનો માડી ને દેશ છોડી જાયેતો શુખી થાયે.) ને ઘરચોથી ચોરતની આવાજ મોહોટેથી ખાહર નીકરે તે ઘરનો ખુશીનો દરવાજા બંધ કર (ઈઆને ને ઘરચોથી હુએ ચોરતનાં કાજાનો પોકાર ખાહર નીકરે તે ઘરચો કહી ખુશી હોએજ નહી). ને ચોરત કે જાહલ અને ખદકારછે તેહને તુંએ કાંઈ ચોરત નથી કીધી પણ ચોતાનાં માથાંની ખલા કીધીચ. તે બંધની ઉપર હકતાલાએ મેહરખાંની કીધીચ કે જેહની શાથે (ચોતાની) ચોરતનું દેલ તથા હાથ શીધાછે (ઈઆને ખાવંદની તાખેદાર) તથા એનેકાદવાલી ચોરતછે.

કાંમ.

ટોમસ કારલાઈલ નાંમનો નાંમનો લખનાર જે હાલ હયાત છે અને જેનાં લખાનની મોટાંટી તારીફ છે તેનાં લખાણમાંથી, કાંમ ઊપર, એક સરસ વીચરનો સાર નીચે ઊતારી લીધો છે તે વાંચવાની સરવેને હમે મજાનુત લલાંમણુ કરીએ છઈએ.

કાંમમાં એવાતો વીચીતર ગુણ છે કે પવીતરાઈ અને લલાઈએ પોતાનું તેમાં જાણુકનું મયક કીધું છે. પોતાની ફરજો લુલી ગપો અને તેની આંખો ઊપર શીઘ્ર વાદલોનો પરદો ગમે એવો ફરી વલેલો, એવા એક માંણુસમાં, જે તે ખરેખરી રોતે અને દીલ લગાડી કાંમ કરનાર હોયતો આશા રહે છે. તે પાંચ ઘણે ગોષ્ટે વેહેલો પોતાની લુલ જોસેજ જોશે. કાંમ, ગમે એવું તે હલકા ધંધાને અથવા પઈસાના લોભને ખાતરખી હાથ ધરેલું હોય, તોખી તેનો તાલુકો ખુદરત સાથે છે. એક કાંમને, ખરાખર હાર પારવું, એવી જે ઇછા ધરાવનાર તે પોતાની જોલે વધારે અને વધારે સચાઈ અને ખુદરતના નીચા તરફ ખેંચાતો જાય છે.

આજે દુનીઆમાં મોટો મધરમ એ માનવામાં આવે છે કે “ તારું કાંમ તું ખરાખર સમજ અને તે તમામ કરી હાર પાર. ” માંણુવી તું સત માંણુને કે તું ગમે એવુંથી દીકર કાંમ, કરી તથા જાખજા ખજાલાંવી શકશે, તેથી મોટાં રાખશી ખલથી તેની પાછલ તું લાગ.

એવું કહેવાય છે કે “ કાંમની અંદર કાંઈ અનંત અરથ છે. ” બીહાંમનાં જંગલો સાફ કરી તેમાં ખેતરો ખનાવી લોકો વસે છે, અને તે એક સુંદર મેહર ખની રહે છે, તેમજ માણુસ કાંમથી જંગલી હાલતમાંથી નીકળી સારી અવસથામાં આવે છે. હલકામાં હલકી જાતનું કાંમ, જેવું તે શરૂ કીધું કે તે માણુસના જીવને તર કરે છે અને તેને ખુશી રાખે છે. જેમ દરએક માણુસને આશા, શક, દલગીરી, પશ્યાતાપ, ગુસ્સો અને નીરાશા અથવા નાજિમેદી આ સંસારમાં વલગેલાં રહે છે, તેમજ તે ગરીબ કાંમ કરનાર મજૂરને પણ વલગેલાં છે; પણ જેવો તે પોતાના પુર ખલ અને દીલથી કાંમ પછવાડે લાગે કે આ બધા રોગો પોતાના દુર રહેવાનમાં નાહાસી જાય છે, અને તે મેહનતુ માણુસનો પીછો છેડે છે. હવે મેહનતથી, જે તેનાં મોટાંકાં

ઊપર નુરાંની આવે છે તે શું, મેહર અને દુરગંદીને બાધી નાંખીઆ બાદ જે ખાલેસ અને પવીતર આતસ રહે છે તેનાં જેવી નથી ?

નશીબ ઊપર ભરોસો બાંધી બેસી રહેઆથી આપણુ કદી પણ આગલ વધી શકીએ નહી. જો આપણી દુનીઆં ફરતી બંધ પડેતો પછે તેનું શું થાય ? આપણી, લુધી દુનીઆં, બંહાંસુધી તે પોતાનું રાખેતાનું ચકર પુર કરે છે તાંહાંસુધી તેમાં કાંઈખી ખલલ તથા હીલો હુસ્કત તેને નકનાર નથી. તેમાં કાંઈખી ફરક અથવા તથાવત, બેરેવાજ તથા બેકાયદે ચાલતું નજરે પડનાર નથી; પણ તેથી. ઊલટું જેખી તેનાં વંમલમાં બેકાયદે અને બેરેવાજનું આવે તે તેનાં ફરવાથી કરી પાછુ સુલટું નીવડે છે.

અરે ! માણુવી, અસલી અને છેક નખી તથા પેગાંમજોના જમાનાથી ચાલતા આવેલા કુંભારના માન પાંખેલાં ચરક ઊપર તે નજર પુગાડીછ ? કુંભારની માટીનો એક બેટોલ ઢગલો, ફક્ત ગોલ ચકરાવામાં ફરી ફરીને તેની કેવી એક સુંદર રફખી થાય છે તે જોઈએ જોઈ હશે. કુંભાર, ગમે એવો મેહનતુ હોવા છતાં તે પોતાના ચરકા વગર શું કરી શકવાનો ? ઘણુ થયેતો તે માટીને ગુંદી ગુંદીને લુજો પણુ આખર તે માટીનો બેટોલ ઢગલો ફેલાયો. એને જોઈએતો સુનેરી વરખ લગાડે, કે જોઈએ તે સીનગાર આંખો પણ આખર તે માટીનો ઢગલોજ. તેમજ નશીબ ઊપર આધાર રાખી થંખ બેસી રહેલા શખસનો હાલ સમજવો.

બોદાની મેહરખાંની અને બખચેશ તેની ઊપરજ ઊતરી કે જેને કાંમ મલીબી; તેને બીજા મેહરખાંનીની જાણ હાજત રહેનાર નથી. જેમ એક પાંણુનો વેહેતો દરો ભીની કાદવવાલી અને ગંધાતી જગામાંથી જોરથી પસાર થતાં તાંહાંનો કાદવ તથા વાસ પોતાના જોસ સાથે ઘસકતો ચેઈ ચાલીઓ જાય છે અને તે જમીનને, તેને ઠંકાંણુ એક રસાલ જમીનનો દબાવ આપેછ અને ખીલવેછ તેવો હાલ મનુસ નો છે. મેહનત એ જંદગી છે; મનુસના અંદરના જગમગમાંથી મેહનતનો ખુદરતી જુસરો નીકરે છે અને તેથી તે બધો રીતનું સાન મેલવે છે.

બોલ માણુવી, તેં સજીરી તથા ધીરજ, હીમત, ખંતીપણુ, અને અજવાલાંની કીમત જાણી છે, અને

તારી જીલ તુરત કબુલ કરવાની અને તેવી જીલ શરી નહીં થાય એવી રીતે આગલ વધવાની કીમત પીછાંનીછ ? એમાં સઘલો ભેદ ભરમ નાણુ; એમાંજ મોઢાંમાં મોઢાંમાં કાંમોના મંડાન તથા સમાપતી પીછાન; દુનીઆની મોઢાં મોઢાંની ઈમારતો, દેવલ, દેહાં, ગોશ, પુલ, મીનારા, એ સઘલાં શું ખતલાવેછ ? જે કાંમ પેઢલાં નહીં ખને એવાં લાગતાં તે ગુને કહેછે કે ભાઈ જરા 'ગીચુ' ને, અને સાંભલ કે હુમોને જેવોએ હાથમાં લેઈ શરૂ કરીશું હતાં, તેવાની લોડી હુશી કરતાં હતાં; ખાહાદુરી થી કાંમને આરંભી, તેને સરનભંમ પોંડાંચાડવાને વાસતે વખનાયલાઓમાંના એક ખાહાદુર, દરીઆઈ કપ તાન, અને ખાદશાહ નહીં, તેથીજી આવે, રાજવંસી દરીઆઈ શાહનશા; કેલંખસા મારા ખસ પ્રેરેલવાંન, તું કયા ચોગાંન રીતે ઊંડાં પાંણીથી ઘેરાપલો, તારી આસપાસ નાહીમત થઈ પાછા શરવાને તથા થયલા ખલાશીઓ, તારી પાછલ સરખાંનદગી અને પાપમાલો ગુને પાછો શરેલો જોવાને ઇનતેજારીથી નજર રાંકીને ઠાગરે દોરે વાત જોતાં ખેડેલાં, તારી સાંખે મોઢાંલો વગર ખેડેલો અને અંધકાર દરીઆ;—એ શું થોડી યુશીખત ! ભાઈ ઊંચા આસખાંને લાગતા અને પાછા જમીન ખરાખર થઈ જતા ઊછલતા દરીઆઈ પાંણીનાં પાહાડો કાંઈ તારે ખાતર નહીં હતા, કે ગુને તેરવી આગલ રસતો આપે; અને મોઢાંશ પવનનાં મુસવાય જે દુનીઆને એક છેડેથી ખીજે છેડે પેતાનું કાંમ કરતા ચાલીઆ બાંચે તેને થોડીજ દરકાર હતી કે તારાં નાનાં સરખાં કુકારીઆં વાંહાંણનાં સરનાં પેશમાં ભરાઈ ગુને આગલ પાડવો. એવા અઈઆમમાં આ વગર જુઝાંનનાં મોજ અને પવનને તેં સજુરી, તથા ધીરજ, હુસીયારી તથા ચતુરઈથી પેતાનાં દોસત કરી લીધા અને તેવાને તારાં અકલ ખલે કરી તારા શરમાખરદાર કરી રાખેલાં; તેં ખાહાદુર સરદાર, જેમ દરીઆ પેતાના પેશમાં સઘલું મુંગે મોઢાંડે સમાવેછ તેમ ધીરજથી ખમીકી, તારાં ઊંડાં પેટમાં સઘલું સમાવાંકી, તે હમો સારીપેઠે બાણીએછ કે તારું આરંભેલું કાંમ પાર પાડવા. અમેરીકા ખંડ સાથે તેં તારું અમર નાંમ જોડી નાંખીકી, તે હમેશાં કાયમ રહેજે. સાચાં કાંમ, દીરીઆ, મેહનત એ સરવે માણસ બાતીનો ધરમછે, જે ધરમમાં એ નથી તે ધરમ માણસ નો નહીં બાણવો. વાસતે બાંહાંખી તને અરાનાપણુ,

મુરખાઈ, જંઘલીપણું માલમ પડે તાંહાં તું તારાં કાંમથી તેને ઊખેડી નાંખવાને ધસારો કરતો રહેજે, અને તેની પછવાડે યાકીઆ વગર ઘણપણથી લાગુ જ રહેજે અને તેનો પીછો છોકડોનાં.

આવનો જમોનો જે ગુપચુપ પગલાં ભરતો તારી ઊપર ધસારો કરતો આવેછ તે તું જો; અસલી અને જમાંનાથી ખખ થઈ ગયલી મોહર તથા કખર જે જમીનની મટી સાથે મલી ગઈછે તે મુંગે મોઢાંડે તુંને શું કહેછે તે સાંભલ; શરતાં આસખાંન તરફ નેગાહ કર અને જો, કે તારા ઘરેલુ, માંન, સુરજ એ સરવે તને શું ખતલાવેછ; દીવસ કહેવાયછે તાંહાંસુધી તારું કાંમ કરી લે કેમકે રાત પરતે માણસ કાંમ કરી શકતો નથી. સાંચાકાંમ; ત્રાંખે ધરમીછે. મેહનતનો વીસતાર દુનીઆની પોહાલાઈ જેટલોછે, અને તેનું સીખર છેક આસખાંનને લાગેછ. સરીરનાં તથા લેર્નના અને દીલના ખરા પરજેવની મેહનતમાં, કેપલર વીદવાંનની બધી ગણતરીનો, નીજિંટનાં વીચારોનો, બધી વીધીઆ, પેહલવાનગીરી, ઈતીઆદીનો સાર આવી ચુકે. ખાલ ભાઈ એમાં બધી ભગતી અને ખંદગી આવી ચુકી કે નહીં, જો નહીં કરી કેહનો હું કહુંછ કે ભગતી અને ખંદગી શું કાંમની ? આ તારી મેહનતુ હંદગીને વાસતે તું શરીઆદ કરેછ તે કોણે ? શરીઆદ ખામોસ કર. મારા કંઠાલેલા ભાઈ ઊંચે જો, ખોલની હમેશગીનાં રેહકાંનમાં તારા ભાઈખંડુઓને કાંમમાં વલગેલા જો. જો કે આસખાંનનુ ચકર તારી ઊપર જરા ભારથી શરેછ તોખી તે તારી ઊપર મેહર ખાંનજે. તે તારી માતાજે.

કુટુંબ—કળીલા.

જો ઈંગરેજોની સંસારી હલતનો હીંદુસતાનના રહેવાશીઓની સંસારી હલત સાથે મુકાબેલો થી થી હાચતો ખેલુ હાલતોમાં એક મોઢો શેર માલમ પડે છે અને તે કુટુંબ સમેત ઇયાને કળીલામાં રહેવાની રસમ છે. ઈંગરેજોમાં ખાલ લગનની ખુરી રસમ નથી પણ એ લુડી રસમ હીંદુસતાનમાં આજેજે અને તેથીજ કદાચ કુટુંબ સમેત રહેવાની ઘણે દરજે અગવડ ભરેલી રસમ આપણામાં ધાપમછે. કુટુંબ સમેત રહેવું તથા નહીં રહેવું એ ખેલુના ચોક્કસ શાયદ

તેમજ ઘેરશાયદા છે, પણ જેમ વીચાર ને લાંબી મંજૂર આપીએ તેમ ખાતરી થાય છે કે કબીલામાં નહીં રહેવું એના શયદા કબીલામાં રહેવા કરતાં વધારે છે અને તેટલા માટે પાછલ કરતાં આગલી રત્નમ વધારે ખેલતરછે. એક મોટાં ઘરમાં એક બુજરગ મોટાખાવા તથા બુજરગ મોટાંમાંએ પોતાની પાંખ તલે પોતાના વસતી વેલાને લઈને વસે એ ખચીદ ઘણાજ આનંદકારક દેખાવ છે. એવો મોટો કબીલો દુનીયાંના દરેઆવમાં લઈ ચલાવવાને હૈંસી વરસના તોફાન અને વરોલીયા પાર કીધેલા મોટા ખાવા સરખા બીજા સરસ આરકાદી કાંડાંથી મલે ઇંસપનીતીના ઘરડાએ મરણ કંઠે પોતાના છોકરાઓને બહારે છુટી છુટી લાકડીઓ લાંબી નાખતાં અને લાકડીઓને પાંધેલા ભારો કટકા કરતાં પોતાની શક્તીથી હાર ખાધેલા જોયા હોય તાહારે શું કુટુંબ કબીલાની શીલસુષી તેના મનમાં ન હોય ? એક મોટાં કુટુંબના શયદાં માનસો પોતાના એકંદર બલથી પોતાના કુટુંબને તેરવી કાં ન શકે ? એક દુખિતો બીજાની મદદ, એક યાદી તો બીજાની મેહેનત, એક કાહેલી તો બીજા તંદરોસત. કુખને બોલે સહી માંયુ આપી હલકો કરે, સુખને કટકો સહી લાંબા ભાગ લીએ. પણ એવાં લાએજશાલી કુટુંબોને ખેયાલ બાંધેલો એ માણસની તકલીફ ને કીના પાયા ઊપર એક ભારી ઈમારત ઊઠાવવા બરાખર છે. જાંડાં એકજ આરકામાં ઘણા માણસો વસતાં હોય તાંડાં ખુદરતીજ છે કે સપ બરાખર કાયમ રહી શકતો નથી. એકને ધાંકેલી બારી પસંદ તો એકને ઊંઘાડી, એકને ઊંઘ ભાવે તો બીજાને બગડત રહેવા ગમે; એક રમવા માગે તો એક વાંચવા માગે, અને એવી એવી રીતે જુદા જુદા વીચારોથી સંપના દોરો કતરાય છે. જેમ માણસના મેહરા ખુદરતી કરાંમતથી એક મેકથી જુદા છે તેની તાજુબી નથી, તેમજ માણસના વીચાર એક મેકથી જુદા હોય તેમાબી તાજુબી નથી, કારણ તેથી ખુદરતીજ કરાંમત છે. ઘણાજ ભાષા બીચારી આરતોને કલ્યાણુ ઘર કહે છે અને એક મોટાં કુટુંબનો માલો ખોલી નાખવાનો દોશ તેમને શીરે ચુકે છે. જો કે આરતોના હાલના અસાનપણામાં એ બરાથી તેમનો ખંચાવ કરવાને ખનનું નથી તો ચપણ એટલું માલમ પડે છે કે તેમની થોડી ઘણી હીંચા યતી થવી જોઈએ. મરદો આખો દાહડો બહાર

શરતા હરતા હોવાથી અને જુદે જુદે ધંધે લાગાથી સાંજ પડી કે પાછા પોતાના ઘરમાં ઘણા હેતથી મલે છે, કારણ જુદાઈ એ ગોયા સંપ સાથે મેહેનપનું ધરાવે છે. દીલ તુટેલા દોસતો ઘણા વરસની જુદાઈથી પાછા હાથ મેલવે છે કારણ જુદાઈ એ કુસંપ અને કલેશનું જેહર ધોઈ નાખવાની અકસીર દવા છે. ખાહર માંમં વસેલો મરદ પોતાની ખાનુંને હેત બરમાં કાગલ લખે છે, અને સાથે વસતો તાહારે જો રોજ હાથોહાથ થતો હોતો તોખી કુદરતીજ પોતાનો બાન ખુરખાન કરવાને પણ લખે છે. ઘણા જણાઓએ એ અજમાયશ પોતાની છંદબીમાં મેલવી હોય. સાસું, વહું, નાણું, ભોજઈ, દેરાંણી, નેજાણી હરદમ સાથે વસથાથી ઊપર કહેલી ઊંઘાડી અને ખંધ બારીની લડત લઈ મેસે છે અને સહી સહીના ખુદરતીજ જુદા વીચારો હાથથી કંકાવતુ મુલ નખાય છે. અદખાઈ અને હસદ એ મોટાં કુટુંબોના સરાપ છે. એક મા ખાપના ખેરા ખેરીઓ પોતાના છોકરાં સમેત એકજ ઘરમાં વસે તેઓની સલાહ સંપજ માટે લોકોને ગમે. એવો ખેયાલ રહે પણ ઘણા જણને અજમાયશ હોય કે દરેકના દીલમાં જુદાજ વીચાર હોય. જુદા વસથાથી એક મેકના વીચાર અકડી શકતા નથી અને વખત વખતેજ મુલાકાત કરવાથી સંપ જલવાઈ શકાય છે. વસી મા ખાપનાજ પરશા ઊપર પોતાનો આધાર બાંધેલો અને પડ્યવીને પોતાની મેહેનતનો લાભ ન આપેલો એ પડ્યવીને શેકડ ભારે મારવા બરાખર છે. જો છુટું ઘરખાર માંડી રહેતા સહી સહીને પોત પોતાના ચુલુલા કુકવાની કાલજ રહે છે અને તેથી પરસેવો ઊતારી ચોટી પેલ કરવી પડે છે. દરેક જણ એકેક કરતાં સરસ થવાની મુકતી કરે છે અને એ રૂડી કાલજ ને કોઈ પણ અદખાઈ કહે છે નહીં. વલી એ ચાલથી ખાલ લગનની માફી રત્નમ અટક્યા વગર રહેજ નહીં. કારણ એક મુરશને જો ખાચી મેલવવાને પોતાનાજ સાંધા કસવાની શરજ હોયતો તે પ્રખત ઊમરે પુગે તાં હાંશુથી લગનના ખંધાનમાં પડે નહીં. ઈંગરેજોનો એકરો ઘણું કરી એકવીશ વરસનો થયો અને ધંધો રોજબાર કરવા લાગે કે ખાપનો આધાર તજે છે અને બીતી મેહેનતથી પોતાનું અને પોતાની ખાપડીનું રક્ષણ પેલ કરે છે. આપણા લોકોમાં તો ખાપ દીકરાને પરનાવી આપે અને તેમનું રક્ષણ કરે. એટલુંજ ન

હી પણ તેમના છેકરાનાં પણ કહેવત મુજબ માંમાં થોઈ હલકાં કરે. એ રચમથી છેકરાં માખાપ પરજ નમન થુધી આધાર રાખેછે અને ફુનીયામાં પોતાનો મારગ ધરતાં તમે ન હોવાથી ગોયા લંગણપછે. એ ઠાં કુટુંબના છેકરાંને એથી સવતંતરપણું આવકરું ન થી. મોટાં કુટુંબમાં ખરચ વધુ થાય કે કમતર તેની ગણતરી કરવા હવે માંગતા નથી, પણ હમારી ધનેશ મંદ વાંચનારી બાઈઓએ જોયું હશે કે મોટાં કુટુંબમાં રહેવાના શયદા એટલા સરચ નથી કે તે રચમ હજી થુધી વલગી રહેવી નોઈએ. આપણ વારેઘડીએ જોઈએ કે કોઈ કુટુંબને જીવનગ પરમખ પોતાનો વા એ ઊઠાવી જાયછે તો તે કુટુંબ પાછલથી વીખરાઈ જાયછે અને એમાં કાંઈજ નહી પણ એક ખુદરતી કા પડાછે. પોતાના મુરખીના આસરા તલે થોડી મેહન તે રહેતું સરવેને પ્રુથ લાગેછે અને એકબારથી તે ન લાગે તોયપણ તેમની ધાકથી એક મેકથી જુદા ખ વાગી પોતાની ખાશીએત બદલી નાખી એક થઈ જાયછે અને જાહેરે તે ધાક નીકલી જાયછે તાહરે તેજ મલેલા ખવાસ પાછ છુટા પડેછે અને કુટુંબ વીખરાઈ જાયછે. દુરને દુર રહ્યાથી સહી એક મેકરે હલ તાં મલતાં રહેછે અને સંપ અને સલાહથી નોકે જુદાં તોયપણ એકંદરજ ગણાયછે. હવે એમ કહેવા માંગતા નથી કે મોટાં કુટુંબમાં રહેકુંજ લાજમ નથી. હવે તો ઊઠાઈ કહીએછે કે એ રચમમાંથી ઘણું થાય છે. જેઓ મોટાં કુટુંબમાં રહે અને સલાહસંપ જથી ચાલે અને અદખાઈના આતરને જીભવે તેઓ જેવાં ભાગ્યેસલાહી ખીજાં કાણ ? કુટુંબમાં રહેવાના અને નહી રહેવાના એ બેહુ જાયદાને એવા સંપજવા લાં કુટુંબમાં સંગરહ થાય. પછી એવાં કુટુંબના માણેઓની કેટલી વખાણ થાય ? બાઈઓ તહમે સલાહ સંપજાંથી રહે; એક મેકની તકશીર સમાં કરે, નર મ ગરમ સવભાવ રાખે; અને તહમારી લલી મુગા દમાં ઇંચવરની ચાહેતા ચાહે. જેવું તહમે લોડી પા સધી મેલવવા માંગતા હોવા તેવું તહમે તેમને આ પો અને સંતાસની માલા હાયમાં ધરી સંપ દેવની બ કતી કરતાં રહે.

ખોળખોની સ્ત્રીઓની હાલત અને રીવાજ.

શીરીનબાઈ એક વખતે પોતાના ભાઈ ખરોદ જીની પાથે સાંજને વખતે વાત કરતાં બેઠાં હતાં તેવા માં શીરીનબાઈએ પોતાના ભાઈને કહ્યું કે “તમે જેમ દરરોજ મને તરેવાર બાબતોનું જીનાન આપોછો તે મ આજે પણ મેહરખાની કરીને મને કાંઈ નવી વાત કહેજો ?”

ખરોદજી—હા. તમોને ખખર હશે કે હું જીવા રે તીયારે મારા ખોળ ખીતરોને ઘરે જંગી છોકો. તે વાની પાથેથી શાંખલીને અને કંટકુએક નજરે જોયા થી ખોળખોની સ્ત્રીઓની હાલત અને રીવાજથી હું ઘણેક દરજે વાકેફ થીયો છોકો તેથી આજે તમોને એ બાબતસર કાંઈક સમજણ આપીશ.

શીરીનબાઈ—ખોળખોની સ્ત્રીઓને પેરવાશ કેવા હોએછે ?

ખરોદજી—ખોળખો આપણી માફક માણુના હું બાંધતીયો નથી તેથી બાલની કુદરતી જીવસુરતી તેઓને સારી શોભા આપેછે. તેઓ હવેશાં પછેડી ચો દેહે, અને થોડાક વરસની વાત ઊપર એ લોકમાં ઘા ધરા પેરવાનો ચાલ હોતા તે હમણાં હમણાં ઘણો જો છે થઈ ગીયોછે. હાલમાં તેઓમાં ઈમાર પેરવાનો રી વાજ વધારે થતા જાયછે. તેઓમાં આપણી માફક થોડી કે પેટી કોઈક પેરેછે, પણ ઘણીખરી સ્ત્રીઓ કે પડાં પેરેછે. કયે મલવા હવવા કે ફરવા જાયછે તો કાપડાં ઊપર રેશમી રંઝીન પેરાણ પેરેછે. પેહરવા શમાં શરેત કપડું તેઓ મુદલ ઊપીચાગમાં લાવતાં ન થી. હમણાં હમણાં કંટકુએક સુધરેલા મરદોની સ્ત્રી ઓ ખનન અને ઇંચાકડીન પેહરવા લાગીયોછે. પગ માં ઘણીખરી શપાટ પેરેછે, મેં માતર એક વખત એક ખોળને જુટ શાયે જોઈ હતી. જુઓ જુટના પે હરવાશ કેવા પતંદ કરવા જોગછે, જુટ પેહરવાનાં શયે ઘ વીથે તમોને સમજવવાની અગત નથી કેમજે ત મોને એ વાતનો ઘણો અનુભવછે.

શીરીનબાઈ—જીયારથી હું જુટ પેટ છોકો તી યારથી મનેનો શપાટ જોવા મતી નથી. જુટ શાયે ચાલતાં પગને જાણે દોડવાની ઊઠા છુટે. મને યુ છવામાં આવેતા, હું સરવે વરણની ચોરતોને જુટજ પેરવાની લલામણ કરું. વાડ પણ તેઓ જે ઘરેણા પેરેછે તે મું અમારા જેવાંજો કે ?

ખરશદ્દ—તેઓમાં આપણું લોકોની પેઠે હાથમાં કાચની તથા સુનાની ખાંગડી પેહેરવામાં આવે છે અને ખીજા હાથનાં ઘરેણાં ઘણાંખરા મલતાં છે તેમ હોકનાં ઘરેણાં પણ ઘણાંખરા આપણા જેવાં છે. આપણું લોકો નાકમાં વાલી અથવા નથ પેરતાં હતાં તેમ ગુજરાત તરફની ખોળખોળ હાલ વાલી પેરે છે તેને તેઓ નથ કીચે છે, પણ કછ તરફની ખોળખોળ નાકમાં બાડી સુનાની વાલી પેરે છે તેને તેઓ વીંડી કીચે છે, તેનું વજન કોઈ વખતે ખાર તોલા થીનું પણ હોય છે. એ વીંડી ભારી હોવાથી નાક ફટી જતું અટકાવવાને ખાતર ફેટલીક સીંચો માથાનાં ખાલ અને વીંડી શાથે ઘોરો ખાંધીને વીંડીને લટકાવો રાખે છે તેથી તેઓ ખરેખર ખદસુરત દેખાય છે.

શીરોનખાઈ—હીંદુ લોકોની સીંચોને પગમાં ઘરેણું પેહેરેલી જે નોઈ છે તેમ એ લોકમાં પેહેરાયે છે કે નહીં.

ખરશદ્દ—હા. એ તો હું તમોને કહ્યું વીસરી ગયેલા, એ લોકોમાં હીંદુની રશ્મો ઘણી આવેજ થઈ ગયેલી છે. ખોળખોળ પગમાં જે ઘરેણું પેરે છે તેનાં થોડાંક નામ તમોને કહ્યું છું. દરલાં, કાંખી, અઠાશીયાં તોલા, લંગર અને કડાં. કડાં અને કડાં કોઈ વખતે તરણશો તોલાથી વધારે વજનમાં હોય છે; એ રૂપાંની બેડીયો ઘણીજણીયો બહુ પ્રુશીયો પેરે છે. મારો એક ખોળખો મીતર મને કહેતા હતા કે તેના સીના કડલાં હોટશો તોલાનાં છે તે ભંગાવીને તે અડીયો તોલાના કરાવી આવવાનો છે. અઠાશીયાં જેવું અવગુણ ભરેલું અને અબજો ઘરેણું એક પણ હોય નહીં. તેની ઊપર કાંચદાર આકાર પાડેલો હોય છે, તેને તેઓ નકશી શમજે છે, તે કાંચ એવાં છે કે અંનબાણે નો હાથ કે પગ લાગે હોય તો લોહી નીકળા વગર રીડે નહીં. લંગરની શાથે ધુધરીઓ જોડેલી હોય છે, તે ચાલતી વખતે ખુબ ઝળઝળાટ કરે છે.

શીરોનખાઈ—એ લોકના પગના ઘરેણાં ખીયાન તમોએ કીધું તે શાંભલીને મને ઘણું હાથું આવે છે. શું એ લોકોને તે કાંઈ ખુબસુરતીની શમજ હોય કે નહીં જે આવાં કડાંમાં ઘરેણું પેરે છે.

ખરશદ્દ—ખુબસુરતી કાંઈ ઘરેણાંમાં નથી, પણ વીચાર કરવાથી માલુમ પડે છે મનમાં છે. કુંકણી ચાંણીયો, નેમણીયાંણીયો, અને ઘોરીઓ નાકની વચે એ

લ સુનાની વીંડી પેરે છે, તેમ હીંદુઓ કાંનમાં અકીરી પેરે છે તે નો તમો જુઓ તો ખયીત તેઓ જંગલી લોકો છે એવું ધારવા વગર રીયો નહીં, પણ તે લોકોમાં તેવાં ઘરેણાં પેરવાનો રીવાજ હોવાથી તેઓને તે બેરોલ લાગતાં નથી. હમણા કલવાણીના સુરજે અજવાણું કરવા માંડે છે તેથી ખોળખોળ શું કે ખીજા નાતવાલાઓ એવા બેરોલ ઘરેણાં પોતાની સીંચોને પેરવા આવતાં નથી.

શીરોનખાઈ—તેઓ બોલીતો આપણા જેવીજ બોલતાં હોય નહીં વાંડ.

ખરશદ્દ—ગુજરાત તરફના ખોળખોળનાં ઘરમાં ગુજરાતી બોલી બોલાય છે અને ફેટલાએકતો સસુધ ગુજરાતી બોલી શકે છે, પણ કછી લોકોની ભાશા કછી કહેવાય છે, તેઓનું બોલવું તમે શમજ નહીં શકો તેમ કછ થી નવું સવું માણસ આવેલું હોય તે તમારી બોલી શમજ નહીં શકે. કછી બોલીમાં હું તોની માર્ક તોછડું બોલવાનો ટેવ વધારે છે, નોક કછી લોકો ઘરમાં કછી ભાશા બોલે છે તો પણ કાગલ લખતી વખતે અસુધ. ગુજરાતી ભાશામાં લખે છે.

શીરોનખાઈ—છોકરીઓની ફેટલીએક નીશાલ માં હું ફરી આવીશું પણ તાંડાં જે કોઈ ખોળખની છોકરીઓને નોઈ નથી તે શું એ લોકો લણવામાં કાંઈ અવગુણ શમજે છે કે તેઓને કાંઈ ધરમની અડચણ છે.

ખરશદ્દ—એ લોકોમાં અગતી એવો વીચાર હોય કે સી જાત શીખેથી નકાસી નીવડે છે, પણ હમણા ફેટલીએક ચોરતો શમજે છે કે લણવું શારી ચીજ છે. તે નીશાલોમાં કોઈ ખોળખની છોકરીને જોતાં નથી તેનું કારણ હું તમોને જણાવું. એ લોકોમાં જેઓ પછાવાલાં તેઓ પોતાની છોકરીઓને નીશાલે ચોકસવા ને કાંતો શરમ ભરેલું સમજે છે અને કાંતો નાણાની જુમમાં એ અગતની કલવાણી તેઓને યાદ આવતી નથી. નો લોલાતની પેઠે અતરે, ભણેલી સીંચોની, પરણવાને વધારે માંગણી થતી હોય તો પછે આપણા દેગીયોને પોતાની છોકરીયોને લણાવવાની ફરજ પડે.

શીરોનખાઈ—તમારું કહેવું ખરું છે; પછાવાલા પોતાની છોકરીઓને લણાવવાની અઝી દરકાર કરતાં નથી એમાં ખરું બોલીએ તો નુકશાન તેવોનેજ છે પણ વીચારે શું ગંરીખની છોકરીયો લણવા જાય છે.

ખરશદ્દ—નહીં ગરીખ લોકોને મોટો ભાગ અ

મનનહે તેઓને ફલવણીના શરૂઆત માણુમ નથી, કોપ રાંત તેવો વેહેમી પણે ખરાં તેથી શરૂઆતને બદલે ફલવણીથી નુકશાન થમજે, બાકી તેઓના ધરમમાં મનાઈ પ્રીયેલી નથી.

શીરીનખાઈ—ખોળઓની બઈરીયો કંથે નાટક માં કે બહાર મેલાવણમાં જોવામાં આવતીયો નથી તે શું એ લોકોને ધરમાંથી બાહર નીકલવાની બંધી હશે.

ખરશેદલ—એ બાબત મેં મારા ખોળ મીતરને એક વખત પૂછી હતી તો તેણે કહ્યું કે “અમે લોકો જોક મુશ્કેલીમાં ફાળે છે છઈએ તોપણ સુચત મુશ્કેલીમાંથી મારક પોતાની બઈરીયોને પરદેશી રાખતા નથી, પણ તેઓને અમારી સાથે બાહર લઈને નીકલે છે તે અમાને ધરમથી કોલસું લાગે છે.” એવું જણે કહ્યું તે લગરોક જુનાં વીચારનો માણુશ હતો, પણ એક શીયાં છા મીતરને મને કહ્યું કે “અમે અમારી સ્ત્રીને સાથે લઈને શરતાં નથી તેનું કારણ એ છે કે અમારા લોકોમાં સ્ત્રી ફલવણીનો પરચાર ખીલકલ ધીરો નથી તેથી અમાણુ જોરતને વધારે છુટ આપવાને હમે ધારતી લઈ કું શમલ્યે છઈએ.”

શીરીનખાઈ—છાચે ખોળયો ફલવણીથી બેન શીખે તીયારે તેઓ પોતાનો વખત કેમ ગુજારતા હશે તેની મને સમજ પડતી નથી.

ખરશેદલ—ખરેખર ફલવણી વગરની સ્ત્રીઓ પોતાનો વખત કેમ ગુજારતીઓ હશે એ વીચાર આપણને પોતાની મેલે ઊગી આવે છે. હું મારા મીતરને ઘરે બાઈ છઈ તો ઘણી વખતે ચાર પાંચ બાઈયો એ કઈ મલીને ચાં તીયાંના ગપાટા હાંકતી માણુમ પડે છે અને શ્વાણીની શ્વાણી જાતની પછેડી કીપર ચીનાઈ કીર ઘણી જામતી હતી અને શ્વાણી બાઈએ તો હમણાઈ ઈશટકીન પેરવા માંકયા છે વોગેરે વગર સવારયની વાતો થી વખત શેકટમાં ગુમાવે છે અને થોડો વખત ઘરના ધંધા કીપર ધીરાન આપે છે. કોઈ વખત તો એક પછેડાની કીર કાઢી બીજી કીપર ચારી લાગશે એમ ધારી તે કીપર ચડાવવામાં અને બીજી કીપરથી તીજી કીપર ચડાવવામાં વખત ગુમાવે છે.

શીરીનખાઈ—ખરેખર આજે બધી વાતો બંધીને મારા મનમાં એમ થાય છે કે મારાથી જો બનતું હોય તો હું તેઓને ફલવણીના શરૂઆત અને વખતના કીમતીપણા વીશે સમજાણુ આપું. એ લોકોના અજાણ્ય

બ ઘરેણા અને તેઓની રીતભાંત નજરે જોવાની ને ઘણી મરજ થાય છે.

ખરશેદલ—કીકે તીયારે હવે હું મારા એક બેન મીતરને ઘરે બાઈશ તીયારે હું તમાને લેલો તે બાઈશ, એ મારા મીતરના ઘરના માણુશ મીલનશા અને લક્ષા શવભાવના છે તેથી તમાને રમુજ પડશે.

સુમાતરાનું ટાપુ.

ભરતખંડની દખરીણુ આવેલા હિંદુ માણુશ ગરમાં પડેલાં ટાપુઓમાંનું સુમાતરા એક મોટાટું ટાપુ છે, તે પોહાલાઈમાં ૨૧૦ માઈલ છે અને તેની લંબાઈ ૮૦૦ માઈલથી વધારે છે. સુમાતરાનો પશ્ચીમ કિનારો પાહાડી છે, એ પાહાડો જોઈ ઘણા ઊંચા છે તેઓ પણ તેમણી ટોચ કીપર ખરે જોવામાં આવતો નથી. “ચોક્કર” નામનો શરવેથી મોટાટો પાહાડ ૧૮૮૪૨ ફીટ ઘરીઆની શપાટીથી ઊંચો છે. સુમાતરા પૂરવળી ના નેહવા ભાગ કીપર આવડું છે તે કીપરથી નેહવી ગરમી આપણુ ધારીએ તેહવી ગરમી તયાંહાં પડતી નથી, કારણ તેહની પોહાલાઈ ઘણી થોડી હોવાથી દરીઆની થંડી વેહેડી શંઘલે પંધરાએ છે અને તેની માટીની જમીનથી ગરમી ઘણી કમતર થાય છે. સુમાતરાના પોહાલે ભાગ કીપર વજાં લોકોનું રાજ્ય છે અને બાકીના ભાગ તયાંના દસીઓનાજ કાણુ માં છે. તાંહાંના દસીઓ દેલાએક મહમમ મજહુમ પાલના રાજે અને દેલાએક મુરતો પુંજક છે; તેઓનાં ગાંમડાં ઘણું કરી નદી અથવા શરેવરને કાંઠે બાંધેલાં હોય છે, ઘરો બાંધુનાં હોય છે અને જમીનથી આશરે આઠ ફીટનો ગાલો રાખીને બાંધવામાં આવે છે, કારણ તયાંનાં જંગલી જનાવરની ઘણી ધાશતી છે. છાપડું આ વલોનું દીકામાં આવે છે. સુમાતરાના લોકો બાલકના કાંન ખેંચીને લાંબા કરે છે અને તેમના નાક ચપડાં બેસાડે છે જે તેઓમાં ખુશશુરતીની એક ઈલાણી છે. સુમાતરાના લોકોનો રંગ પીલાશપર હોય છે, તેઓની આંખ કાજલ શરખી હોય છે અને બાલ પણ કાલા હોય છે જેને કીપરેલથી હંચેલાં બીના રાખે છે કે ગરમીના શખબથી ખરી પડે નહી. લાકડાં અને હાથીદાં તનું કીતરકાંમ તથા રોપલી બનાવવાને સુમાતરાના લોકો શારીપેક બાંધે છે. રેશમ અને સુતરના તેઓ

માત ભાતના રંગ ધેરંગી કપડા બનાવીને પેહેરેછે, નો કં તેઓ પાછે શુધ્ધરેલી ભાતના વણવાના શંચા નથી; દરએક દેસી ચોખા ખાધો વગર રહેતો નથી. એક ખાંભુના પોદલ વાણીમાં ચોખા રાંધવામાં આવેછે અને એકવાર રાંધીઆથી તે વાણી રદ થાયેછે કારણ ખાંભુ આગની અંદર ખલી બંનેછે.

સર “ઇચ્છાશેરડ રેશલસ” નામના એક ઇંગ્લેન્ડ ધરતરે શુભાતરામાં પુસ્તકલ લેલથા કરીછે, તે કે હેછે કે “પુરોપના કુલો અને આડો શુભાતરાના આડ પાંન આગલ વણવમાં બંનેછે. શુભાતરાનાં જંગલી આડ આગલ ઇંગ્લેન્ડનાં પાદશાહી એક ખચાં શરખું લાગેછે, તે આડો ખચાં કુટ શુધ્ધની ભીંચાઈએ ભીગેછે અને એકના યકનો ઘેરાયો મહુને ભરતાં ૮ વાર માલમ પડયો.” શુભાતરાના વેરાનમાં જંગલી પચાણીઓની ઘણી પેદશછે, હાથીઓનાં યેલાંખંડ યેલાં ફરતાં ફરેછે અને જે બેહુતના બાગમાં તેઓ શેહેર કરવા ની કલેછે તેની ખચાખી કરી મુકેછે, કારણ તેના ખાખા કરતાં તેમના ભારથી આડપાન કચાઈ બંનેછે. જેણે પણ છુટો છવાયો ફરતો માલમ પડેછે, પણ શરવેમાં ધાશતી ભરેલું પચાણી નાંહાંનો વાથછે જે ઘણો કદાવર હાયછે, તેના પંખોનો એક જરડો ઘોડા કે પારાનો પગ ભાંગી નાખવાને બસછે, ઘણા લોકો એ જહુનુંની પશુના ભોગ થઈ પડેછે.

પણ શુભાતરાના લોકો વેહમથી કરી એ પરાણીને ખનતાં શુધ્ધી મારવાની કોસેશ કરતા નથી. વડી હરણ પણ એ વેરાનમાં, દીકામાં આવેછે. વડી એક વણુજ શોભાએમાં પરાણીને લંખાઈમાં શોભ આંગલથી વધારે હોતું નથી અને જેહેને કાંનચીલ હરણ કરી કહેછે તેની પણ હજાં વશતીછે. વાંદરાં, સીંચાલી આં, ખીસકીડી અને ખીજ પરાણીઓ પણ સંખયા ખંધ એ જંગલમાં વસેછે. નદીની અંદર પુસ્તકલ ચોસ વાટ રહેછે, પણ દરીઆઈ ઘોડો તેમનો ચેકાર કરી એ ઊપદરવ ઘણો કમતી કરેછે. શુભાતરાનાં જંગલોમાં પેહલાં યુરોપીયન જે ફરવા ગયો હતો તે ઊપર જણાવેલા ધરતરે શર “ઇચ્છાશેરડ રેશલસ” હતો, આ ધરતરેથી શાયે તેની ઓરત પણ યુશાફરી કરતી હતી; એક વખતે એક ધરમાં આ બાહાદુર ઓરતને એક હું રહેલું પડ્યું હતું જે વેલાએ દરવાજાની ચોક્કી કરવાને એક દેસીને રાખીઓ હતો, પણ શુભાતરાના દે

સીઓ એક શરેત ચાંમડીના આદમીને જોવાને ઘણા આતુર હતા તેથી જોર જીલમથી ધરમાં પેદા. લેડી રેશલસે ઘણી વીનંતી કરી કે હવે તમે શકાવો, પણ તેઓ હક પકડી બેઠા કે “શરેત ચાંમડીના માંણસ તે કેમ શતાં હશે તે હમારે જોવુંછે, આખી રાત તેઓ તયાંહાં રહ્યા અને કોઈ હીમાંથી ચીમાઇને અને કોઈ તયાંહાંથી ભરાઇને લેડી રેશલસને સુનેલી જોતા હતા. વડી લેડી રેશલસને કંટલાક લોકો પોતાનાં છોકરાં કીપર હાથ ફેરવવાને અરજ કરતા હતા કારણ તેઓમાં એવો વેહમ હતો કે સરેદ ચામડીનાં માંણસનાં હાથથી કુખ દરદ નાહાયેછે.

પરચુટણ

શેખરાદી કહેછે કે જે કે હવે તાહારા ઉપર મેહેરનાંખાં અને નવાનિશ રાખે, તે ઘણો ઉમરનો એકવાર કદાપી તાહારા ઉપર એક ચેતમ કરેતો તે રવા રાખવો જોઈએ.

નશકોરી કુટવી—નશકોરી કુટે એટલે નાંકમાંથી લોહી નીકળેતો. કોઈ વખતે તે ઘણું નીકળે, નાકને દાબી રાખીઆથી લોહી ઠરી જાયછે, અને એમ ધવાથી વધારે લોહી નીકળવું ખંધ થઈ જાયછે. માંખાં તથા ચેહેરા ઉપર થડું પાણી રેડવું. નશકોરામાં વાદલીના ઇંધા કપડાનાં કટકાના કુચા ખાંચવા, અને તે પે તરણ દાહડા સુધી કાહડવા નહી. તે છતાં પણ લોહી નહી અટકયેતો ડાક ટર આવી બીજ ઉપાયો કામે લગાડવે

“સરવો ઉપયોગી સુચની” માંથી.

“પગ ગરમ રાખવાને માટે હવેશ રાત બંને દાહડા પગમાં ઇસાકીન રાખવાં કે નહી! રાતના ઇસાકીન પેહેરી સુતાથી ઇજાઈ ઇંધા ફાવેરાછે! સદાકીંગની પગની સફાઈ તેમ ગરમી સચવાયેછે, તેથી હવેશ રાત દાહડા પેહેરી રાખવાં, જે બીજાનામાં પગ લીટાલીને સુચની દેવ હોયેતો સદાકીંગ પેહેરવાની કોઈ જરૂર નથી, પણ પેહેરીને સુતાથી કોઈ જોરફાવો પણ નથી, કાપેછે ઘણી નેલા એક બંનેએ કે આંધળું ઉઘમાં નીકલી જાયે અને પગ ઘલાડા પડેછે અને તે વખતે જો તે ઉપર પવન કુકેછે તો નુકસાન કરેછે. કોઈ સવાલ કરે, કે કોઈ લખો માલસે સદાકીંગને જેવી ચીજ કોઈ જાણતાં નથી અને તેવોનાં પગની ગરમી કેમ સચવાયે? માલ રાખવું કે “રેલેછે તે બીજા કુદરતે,” અને વગર સદાકીંગ વાલાને તે વગર કોઈ અડચણ પડતી નથી; પણ જે શખસને સદાકીંગને પેહેરવાની દેવ હોયે તેણે એ વિશેની સંભાલ રાખવી જરૂરછે.

“તનદરોસતી” ચોખાંનીઆ ઉપરથી.

અગર કોઈ પાદશાહનો ખેદમતગાર મેં દાહડા સ
કારો બામદાદને વખતે ખીદમતને વખતે તરીકે દીને અ
વખતે પાદશાહ તેહની તરફ મેહરબાનગીથી નજર કરે. હ
નેદંછે કે સાચા દેવથી બોદામતાવાની પરચતેશનાં કરના
સવોખી બોદાતાવાની દેવડીથી નાદખેદ ધાઇ પાછા નહીં કરે.

કબીતા કુલ ખીસિય અને કબીતા સુકામિય. જાહાઠ
કોઈ વખતે નાણું હુએમિછ અને કોઈ વખતે ઠંકિલું હુએમિછ.
અગર મહુને ડુનીઆદારી નહીં હુએમિતા તેહનુખી કુ
ખે, અને અગર હુએમિતા તેહની રામિઆનાં કુચ. એ
જાહાઠ નેવી કુખની આપનારી અલા ખીલ કોઈ નથી, કાં
એકે ડુનીઆદારી છતેખી કુખ દીએમિછ અને અણછતેખી કુ
ખ દીએમિછ.

અગર તુને તવંગરી જોઈએમિતા તું શતોસ અને ક
નામ્મત પકક કે તે નેહુવી શરશ બીજ કોઈ હોવતં નથી.
તવંગર નાંણાંથી કબી તારો ખોલો ભરે તે કાંઈ તેહનુ સવા
ખ કરી તું નો કારતો. હુએ બોતિરજોધી થણું કરીને સાં
ભણુંછે કે તવંગરના ખરચવા કરતાંને ઈઆને અખરોશ
કરતાંને કુકીરની સખર ભલોછે.

અગર મેહરબગારે એક ગોરખરને ભુલને લોકોને
વેહુદી આપેઈ હુએ તે એક દીડનો પગ ન કીડીએ થોલો
ખાંનને લાવી આપીને આભાર કરેએ તેહને નહીં પોહાંએ.
ચેખાદી.

૨ મુને કુરસત.

- ૧ હું—જમતા હતા, મે આરખ,
આવી મેકો, તોહાં "દારખ".
પેહેલા પાસે, પાંચ રોટલી,
ખીજ પાસે, મે આહી.
"દારખ" હતા, ભુખો મારે;
જમવા પેકો, તેમની સાથે.
સરખું ખાઈ, થયા તર;
હુરા પડા, નમવી સર.
જતી લેલા, આના આઠ,
સુંકી માલોમિ, ચોતાની પછાત.
ખીજે બોલીએ, "સાંભલ ભાઈ";
"શરમ સભલી, છોડવી આંહી".
"મુંગા મુંગા, વેહુએ વધએ";
"પછે આપણે, મકાને નધએ".
"માટે એમથી, અરધો ભાગ";
"મને આપીને, રસતો કાપ".
પેહેલો કહે, "એમ નહીં બને";
"સાત આના, પુજે મને".
"એકજ આનો, તારો ખરો";
"અઠલથી તમે, લીચાર કરો".
મારામારી પર, આવીઆ બને;
દેશ કીધો, માલો સામી કને.
શારી આમે, કીધો ઈનસાફ;
પેહેલો આરખ, લે આના સખર.

ખીજને મલીએ, આનો એક;
કહે તેનું કારણ, બાનુંએ નેક.

"કએખુચરો."

૨ જુ—હીંદુસથાનની એક પરણેઆ વગરની જાણીતી
છોડોતું મહીરૂં દીઆ વમે આવેલુંછે તે છે
ડીનું નામ કહેરો!

ખોલાસો ગઈ લેલાનો.

- ૧ હું—ખરસ. ૨ જુ—ઉંદર. ૩ જુ—૧૫
- ૪ હું—મા બાપ (માધુબાનું, બાવી, પરડો).

૭૭
૪૭
૬૮
૨
૧૦૦

ભુંડી નાર.

ભુંડી નારે ભવ બળેરે બાપજ
કરમ કુદી આ રોડો રખેરે બાપજ
કુંગરા છે દુરથી સોભતારે બાપજ
આગળ નતાં દીલ રોવતારે બાપજ
તેવું દીકું રૂકું રૂપ રે બાપજ
પાસે આવીને ધણે મુખેરે બાપજ
ગોરી ગોરીને ગોળ મુખનીરે બાપજ
દીડી નારી કોખલ કુખનીરે બાપજ
પાસે નતાં ભેળું બગલુરે બાપજ
પેસાડે ચાંચ ભરતાં ડગલુરે બાપજ
રીડી સરવ સરખી સીધેરે બાપજ
હુસે કરો ઝીલી લીધેરે બાપજ
જેતાં નીકળે સીધો સાપેરે બાપજ
અડતાં આપેઈ ખ છાપેરે બાપજ
હાહીને ડોહોરી દીડી પેહેલારે બાપજ
હુયા હુરખાં મારા વેહેલાંરે બાપજ
ભણું બગતમાં હું ચમેરે બાપજ
લંકાને ભુમકો ભુટમેરે બાપજ
દોડી ધાંખીને ઘર લાખેરે બાપજ
મનમાં મઘન બહુ ધાખેરે બાપજ
પછી જોઈ પસ્તાખેરે બાપજ
મળાંમાં ગોંડ મુંચવાખેરે બાપજ
મીડી કહેતાં છકી મઝે છાપેરે બાપજ
કડવી કહેતાં છેડાઈ મને પાપેરે બાપજ
મનનું મમેલું સો કરેરે બાપજ
સોતાને મુળમાં ભરેરે બાપજ
કહેતાં કહેવાય નહીં બોલેરે બાપજ
મોલ્યા તો ઉતરી બોલેરે બાપજ
ગાઈ પડે નેવી રીછલેરે બાપજ
ગાઈ કહાડે નેવી રીછલેરે બાપજ

મોડે માંગુ એવે ઉશરે બાપજ
 નહી તે નેહ લેવી સુરતરે બાપજ
 ધુમરો તાણી સુણે બેસેરે બાપજ
 નહી રૂએ નહી હસેરે બાપજ
 ગાલે ચડાવે મોરો થોયરોરે બાપજ
 મોડું કરે એવા તોબરોરે બાપજ
 માથું ખોરી થય ધવરેરે બાપજ
 કેસ ચારેરેર સવરેરે બાપજ
 દોષે મેડું નેવું લુતરેરે બાપજ
 ભોસે નેહ ધરનું કુતરેરે બાપજ
 દખીને દીલ બળી બપરે બાપજ
 નિતે ઉઠી કોને કૂઠેવાયરે બાપજ
 ગળામાં ગાંઠ ઘડ બહુરે બાપજ
 બાહર પડી પસ્તાવુરે બાપજ
 ને બોલ ઉપર બે બોલાયરે બાપજ
 તો પુરી કુન્નેતી થાયરે બાપજ
 પડે બુમો કરી ધાસોરે બાપજ
 નાનાં બાળક ઘડે નાહરોરે બાપજ
 ભાંજ સઘળું લોકો કરેરે બાપજ
 મોડે માંયે ધુણ ભરેરે બાપજ
 એવા તે ભોગ કોના બજેરે બાપજ
 કે એવી લુંડી હાથ લાગેરે બાપજ
 કેમ કરું ને કોને કહુરે બાપજ
 કરમ કયા તે થું લહુરે બાપજ
 કિયાં જાઉં ને કિયાં કહુરે બાપજ
 કેમ જીવું ને કેમ મરુરે બાપજ
 એવી લુંડી કેમ વેઠુરે બાપજ
 સદાતું સાલ એતો પેઠુરે બાપજ
 થું જરદ બનીને નિતે રોષેરે બાપજ
 નાનાબાઈ એવી બધરી ન નેજેરે બાપજ.

પોં હોં ચ .

બરજો નામું—આ પુણતકનું પેઠેલું દફતર હુનીઅન પડે
 મના મલિકો તરફથી હુમાને મલિકો છે તે ઉપકાર સાથે કજલ રા
 ખની વખતે તે ઉપર બે બાલ લખવા વગર હુમાને ચાલતુ નથી.
 તે એટલા મોટે કે આ અમલ કારસી પુણતકનાં બનાવનાર શાહુરે
 અબુતાયર તરફથીએ એવંતી રંગીન અને અચરકારક બાથા
 માં તે રચીએછે કે આને લોખી મુદતે પછુ તેના નેવુ કોઈ રસી
 ળી એખારતનું પુણતક માલમ પડતુ નથી.

એમ કેહેછે કે શાહનામાના બનાવનાર ફીરદોસી તુરીએ
 શાહનામાને એખારતખ દીધી, તથા રંગીન અને રસીલી તથા
 અચરકારક બાથાં વાપરીય તેને મલતુ અને તેની મરોખરી કરતુ
 આજ કોઈ પછુ પુણતક લેવામાં આવતું નથી. એ નાખીયા શાહ
 રની તારીફ શામલની તથા તેના લખાણની ખુબી પીઝગીને શા
 હર અબુતાયર તરફથીએ બખને નાસુ લખવાને કોચિય કીરી દ
 હી એવું કેહેછે. શાહનામાં સાથે ધરખાવાનાં તેમાં ને ને રૂર ન
 જર આવતા હોય તે છતાં આ બરજો નામાનાં લખનારની કથમ
 ની તારીફ કરીઆ વગર ચાલતું નથી.

આવાં મુંબાશીત લખાણને આજ કેટલાક વરસોની વાત
 ઉપર કોઈએક વાગસી ગરહમયને હાથે યુગરતી તરફથી મુઘે દ
 તો અને એ પુણતકની અમલ રચના તથા એખારતખ દી એવી દ
 લી કે તે વખતે યુગરતી બાથાનાં એકે મોરો કોચ હોવા ન છ
 તા તથા મેલિનાં એકલા વધારે ન છતાં તેના તરજુમાં કરનારે પો
 તાના ફારસીનાં બલધી રસીલા અને વાચવાને ખુશ લાગે એવા
 બનાવાને પુર તરજીબ કીધેલી લાગેજ. તે પુણતકો આજ મળી
 આવતા નથી અને આજ આપણા લોકોમાં કાલણી કયા વાચવા
 નો શોખ વધતો જાય છે તેવા સમામાં હુનીઅન પરચનાં મલિકોને
 ચાર મુલ પડીયું કે આની કીચમના પુણતકો ઘોડા વરચમા નાજુદ
 થઈ જાય તેથી કરીધી છાપી તેમાં આસુ વખતની એખારતખ દીના
 કાયદા મુજબ લેઈતા મુધારા તથા વધારા કરી તલપતી આવમની
 માંએ એકવાગ કરી આ રંગીન એખારતનાં પુણતકો ધરવા.

આ પરમાણે એ “પરચના” મલિકોએ બરજો નામાનું પેઠેલું
 દફતર ચારી અને ભુદર છપાઈ તથા બાંધનીથી બધાવી આવમની
 માંએ ધરીઈછે. નોકે એમાં ને કાંઈ વાચવામાં આવે તેને તપારી
 ખ નહી મણવી તોપણ એટલું કમ્યાદ રાખવું કે તેના પાચેઓ ત
 વારીખ ઉપરથી લીધામાં આવીએછે. શાહિરાની શરાહમાત યર
 વેને રાશનછે. ફરસુને વખત એવાં એક પુણતકને વખાંખની વા
 મવાથી યુગરતી એખારત મુધરેછે અને પુદરતના મલકીઅ દ
 ખાચીના સીતાર કલમથી સીતારવાને માણસ રીખી શકેછે. એક
 યુગરતી બહાર લખનારે પોતાના એક સીતારને ફેલું હવું કે તેને
 પોતાની યુગરતી એખારત બરજો નાસુ વાચવાથી મુધારી હતા.

આ પુણતકની કીમત રૂક) રાખીછે અને જમદીથી એ પુ
 યતકના પીતલ દફતરો છપાવી બહાર પાડવાની પરગટ કરનારાએએ
 કજીલાત આપીછે. હમો આશા રાખીએક કે આપણા ધર્મીની લો
 ળીની ખુબી પીઝગવાને અને ફરસુને વખત શેહુલથી યુગરવા
 ને માટે આપણા મરેપે યુગરતી વાંચી નાહુનારા લોકો આ પુણ
 તક પોતાની પાસે રાખે.

એવાં યુગરતી પુણતકો કુખર ખાતે પડે એવી હમો તથા
 કોઈખી બહાર લખનાર ખુબી દેખાડનાર નથી. આગલ લખા
 એવા મારા પુણતકોની હસી આને કમતર થતી જાયછે એ અફ
 સોમકારકછે. એમ થતા નથી પુણતકો તેનોની જગા બરાબર રા
 ખતા હોપતે તે થીં જલાહતુ કાંઈ બોલવા નથી; પણ માહી
 લાએએ તેવી ખુટ પીચા વગર પેહલા પુણતકો કુખર ખાતે જાય
 છે. વળી ને પુણતકો એવી ખુટ પુરી પાડી શકે એવાં વરવરતાયે
 છે તેવાને ખીચકુલ મારો આમરો. મલકો નથી તેથી તે પછુ કુખ
 ત ખાતે જાયછે.

આને બોધી દલગીર છપાએ કે “બાલ મીતર” નેવી મુદર એ
 ખારતની અને મુઘર રીતે રચેવી ચોપડી ને જીવાન શીકનાગને હોં
 શે છેએ વાંચવા અમતી તે આને નીચલોમાંથી કાઢી નાખીએ
 એટલુજ નહી પણ તે આગતે આગતે નાજુદ થવા માડીએ. નોકે
 એ “બાલ મીતર” પેહેલા કરેજ બાથામાં લખાવેલી હતી તે ઉ
 પરથી તેના ધમરેજમાં અને ધમરેજ ઉપરથી મરાઠીમાં અને
 મરાઠી ઉપરથી યુગરતીમાં તરજુમાં થયે તે છતાં તે અચરના ર
 મુઘર એવંતી રીતે તરજુમાં કરનારે જલધી રાખીએ કે આને
 આગલા કેલજથી પામતા જીવાના નેવા આકીમથી પીમતાલીય
 ની વધમાં આવવાય છે તેવા એ પુણતક વાંચવાને હજુર હોય ખતલાયે
 છે. એ પુણતક યુગરતીમાં બાલબાંધ અકરે લખાએલું છે તેને
 હાથ ફેલેજમાં યુગરતી હરે છાપી થયાએ. એવા ખીમ યોડાં
 એક પુણતકોએ ને આને આપણુ પુણતકોની હાગમા પીરાણ થો
 બા આપતા જોવાને મરેપે મગજુ લોકો રાજીએ.

સતીબાઈ

પુસ્તક ૧૨ મું.

જુલાઈ ૧૮૬૮

આંક ૭ મો.

નીલાબોરી નીશાળ.

નાટક પાત્ર.

સેઠ ઓલીઆશા.. એક તખ્તર જીવન સોદાગર ને જીવાબલાઈના પાત્રી.
સેઠ દુલલાઈ.. એક તખ્તર જીવન સોદાગર.
સેઠ છપનઈ.. એક નીલાબોરી સેઠ.
ઠાવીઆઈ કાકા.. સેઠ છપનઈના નીલાબોરી કાકા.
સેઠ નીશાબાઈ.. એક કાકા સેઠ
પુરુષીઆઈ.. } બે ભાઈઓ અને સેઠ દુલલાઈના ભત્રીજા.
દીવાલીઆઈ.. }
સાપુર..... સેઠ દુલલાઈનાં મરનાર ભાઈના ચાકર.
બેરકાર ભાઈ.. એક કંઈ વચરના ભાઈ.
મારવાડી... એક વોઆબોરી
સરપચાહ... એક સંપત્તિ સરખા કાવાદાવાબોરી કારભારી
ઓખરાંબાઈ.. ઓલીઆશા સેઠના ઉઘાડે કાલ્યાણી.
ટચકાંબાઈ..... એક નીલાબોરી ભાઈ.
અલગાંબાઈ..... એક અલગાં ને અલગાં પણ નીલાબોરી ભાઈ.
ગોશાંબાઈ..... એક ભત્રીજા આ વચરની કોઈકરી

આંક ૬ ઠો.

પ્રવેશ ૧ ઠો.

દેખાવ ૧ લો—સેઠ ઓલીઆશાનું ઘર.

સેઠ ઓલીઆશા, ચેઠ દુલલાઈ તથા સાપુર દેખાવે.

દુલલાઈ—સાપુર નેમ આપણે તલાવત કરી હતી તેમ મેહુ મહારા ભત્રીજાઓની પરીક્ષા કરીએ.

સાપુર—ઓલીઆશા ચેઠદુલલાઈ ચેઠની ખાતરી થઈએ કે મ્મને તહમેન ખરા પડયા !

દુલલાઈ—પુરુષીઆઈ તો જીવાંતીઆંઓ કાન એક નસુનાઈ. એક વીટીપરનું રતનન ખરું. કેમ ઓલીઆશા ચેઠ તહમે કાંઈ તહમાસ પયારા પુરુષીઆઈની તારીફ ને રહેઠો આપતા નથી.

ઓલીઆશા—દુલલાઈ આ દુનયાંન પાપીએ માટે નેશી થોડી તારીફ કરીએ એટલી મેહેતર.

સાપુર—ઓલીઆશા ચેઠ તહમાસ વીચાર કરતા નેઈ થણો એમ ઓલાએ !

ઓલીઆશા—સાપુર હવે કરકસા છોડ. મહને ખબર છે કે તહમે લોક નખરાં કરોછો અને તહમે શયલી વાતથી વાકેફો.

સાપુર—ચેઠ હવે ખરું કહીએતો શયલી વાતથી હમે વાકેફ છઈએ. રસતામાં મહને ઓખરાંબાઈ મલયાં પણ એવાંતો માખન થઈ ગયલાં કે મહને કાલાવાલા કરવા લાગ્યાં કે ને સાપુર માહારી તરફના બે સખુન ઓલીઆશા ચેઠને કેહવે.

ઓલીઆશા—પણ શું દુલલાઈ ચેઠ બારીકે બારીક વાતથી માહીતો ?

દુલલાઈ—પરદાની અને દરજનની વાત થયાં.

સાપુર—ચાલો ચેઠ ખાવાનો વખત થયોએ માટે શયલી વાતો તયાંહ કરીશું. [નય.

દેખાવ ૨ લો—એક દીવાનખાનું.

ટચકાંબાઈ અને પુરુષીઆઈ દાખલ થાય.

ટચકાંબાઈ—એવું હવે મને કે ઓલીઆશા ચેઠ જીવાબને દીવાલીઆ સાથે જવાને વાંધો ને નહી. માનને પુરુષીઆઈ કે એ એવાવધી હુંતો અરધી દેવાની બની ગઈહું.

પુરુષીઆઈ—ભાઈ એકવાર એમની કહે કે માહારી જીવ થઈ કે પાથરો રસતો છોડી આડે વાટે માલમો પણ તેથી શું એમ કારોમ કે આપણે હાર્યાં !

ટચકાંબાઈ—કાંઈબી નહી.

પુરુષીઆઈ—ભાઈ હું કાંઈ કે સરપચાહ હજી આપણા હાથમાંએ. ને એમન હેમતો એ એમ સોગંદ ખાઈને કેહેવે કે દીવાલીઆએ તહમારી સાથે પરજીવાનો કોલ આપણે. અને વલી બીને મુદરો નેઈયેતો એના તહમારી ઉપર લખેલાં કાગળ આપણ પાસે કયાં નથી. (એવામાં બારણું ઠોકવાનો અવાજ આવે) પણ સાપુર કે રો. બાઈ સો વસાતો માહારા કાકા દુલલાઈ બારણું ઠોકે. પેલા મેરડામાં મેરડાની બેસો. એમના નવા પછી હું તહમારી સાથે એકવજી કરસ.

દયકાંબાઈ—પણ એવુમાં આપણાની યોખરાંભાઈ સરખા હાલ થાયતા ?

પુરુષધીઆણ—તેની કાંઈ દેહેસત નહી. એવાતા ફલલાલ સેકને હાથમાં લઈ કે પોતાની જ આખર ખાતર આપોઆપ જીવ બંધ કરે.

[દયકાંબાઈ પાસેના ઓપરામાં બસાય છે ગમે તે થાએ પણ દીવાલીઆ કરતાં હજી માહારી આખર મોહાડીછે. અરે ! આએતા ફલલાલને બદલે વ લી પેલા નખોત ગયેલા મહીઆરણ મહુને ઘેરવાને આવેલ્ય.

[ફલલાલ સેક દાખલ થાય છે. મહીઆરણ ભાઈ હમણા તહમે રૂખશત લખો. એ મ વારેધીએ મને કહાલો આપશે ના.

ફલલાલ—સેક મેં એમ સાંભલ્યું કે ફલલાલ સેક હાંધ્યાં પધારનાર છે માટે તેમને ભેટવા કાન આવવોહું.

પુરુષધીઆણ—જાઓ સેક. હું તહમને કહું છું કે અખ ધરી હાંધ્યાં નીકરો. હાંધ્યાં આવ ઘેરવા એને માર હંસેલા (ધકા મારે છે.)

[દીવાલીઆલ દાખલ થાય છે. દીવાલીઆણ—સખર ! શું છે. એતા માહારો દ લાલ છે. કેમ સાવકશા સેક શું છે ?

પુરુષધીઆણ—તપાહારે તાહારો પાસેની આવી ગ યો ખરો કે ?

દીવાલીઆણ—પુરુષધીઆ તહમેની ઉછાકિ લેવા નો સારાડી ધધે ચલાવશે કે ?

પુરુષધીઆણ—હમણા કાકા આવતા હશે અને હું એવણને કહું છું કે તહમે પછી આવવને તે એવણ માનતા નથી.

દીવાલીઆણ—હા સાવકશા સેક હું પણ એમ જ કા રૂંછું. તહમે હમણાતો પધારો.

પુરુષધીઆણ—સાવકશા સાવકશા શું કરેમ ? એવ છતું નામતો મહીઆરણ એવણ આપણા માંના કદ મીઆં છે.

દીવાલીઆણ—કાકાતો ત્યારે પોતાના વરસ પરમાણે નામની બલતા દેખું.

પુરુષધીઆણ—મહીઆરણ હવે તહમને કહું છું કે હમારો પીંડા છોડો.

ફલલાલ—સાહેબ—

દીવાલીઆણ—લે ચાલ હવે ભટાઈ છોડ.

ફલલાલ—સાહેબ એતા જીવન જસતી ધઈ.

દીવાલીઆણ—ગમે તે હોય હવે નીકર.

[ધકા મારી કાઢાડે એલીઆશા સેક, બાઈ યોખરાંભાઈ, શુલાબખાઈ, અને સાપુર દાખલ થાય છે.

એલીઆશા—અરે એ કમખખતા ! શું વફાદાર ભ તરીજાઓ કે ઘણે વરસે ભેટ લેવા આવેલા છુટા કાકાને હંસેલા મારી બાહાર કાઢાડે ?

સાપુર—ફલલાલ સેક મહીઆરણના નામે તહમને કાંઈ બંધાવ મલશે નહી.

ફલલાલ—અને વલી સાવકશાએ તે શું પાર કીધો. મહીઆરણ મરી મરીને તવલી ગયો તો એક અરધી વલી

નહી, અને જેમ માહારા વડાવાએને નાહક ધકા મારી બા હાર કાઢી ત્રેલા તોમન સાવકશાના પણ હાલ થયા.

પુરુષધીઆણ—દીવાલીઆ ! દીવાલીઆણ—પુરુષધીઆ !

ફલલાલ—એલીઆશા સેક માહારા વડા ભતરોજ ને જીવો. તહમે જાણેમ કે એ મહુને કેટલો આભારી છે ? માહારી અરધી પુલ એને સપુર કરતે પણ નેહને હું નાસીપાલ થયો છું કે એનામ સમાઈ, ધરમ, અને વફાદારીનું એક તણખું પણ નથી.

એલીઆશા—જે હું એને નહી એલખતો હોત કે એ એખલપેટે, કગાળાન અને મકકરે પુરછે તો તહમા રી મોલીધી અનખ થાત.

પુરુષધીઆણ—કાકા નરા મહુને સાંભલશે ? ફલલાલ—સુપકીદી પકર. તાહારી છુમાઈને જે

તું સંકટના વખતમાં હવે છોડી દેવા માંગતો હોયતો તાહા રમાં કાંઈન સાર હોવો નેહએ નહી. એલીઆશા સેક અં નાના પોરીયાએતો પોતાના વડાવાએને હંસેલી ને લખા. કાંઈ કાંઈ વડાઈએના પહેલવાનોતો એને મનસે ભાગેલો કાટ.

દીવાલીઆણ—કાકાલ સાહેબ હું કબુલ કરું છું કે હું તકશીરવારહું. પણ માહારી સુરખાઈને પસતાવો કરતાં એક વાતથી આન મહુને સંતોષ ઉપજે છે કે માહારા બાપ સરખા વાલીના દીદાર મેં આન થણે વરશે પાછાં નેપાં.

ફલલાલ—દીવાલીઆ તાહારી સમાઈપર મહુને ઈ તમારે. લાવ તાહારો હાથ.

યોખરાંભાઈ—એન હાથ ફલલાલ સેક એક બીજ હાથ સાથ નેડો કારણ તે મેહુ ભેટવાને ઘણું ધણું તલપે. એલીઆશા—મેટી શુલાબ તાહારે જે મોલણું હોં પ તે મોલ.

શુલાબ—માહારે થોડુંન મોલવુ છે. એ (દીવાલીઆ) સુખી હોયેતો હું પણ સુખી હોઈશ, પણ માહારા કરતાં એક બીજ એરતનો એના ઉપર વધારે દાવો છે માટે પુરી થી હું તે દાવો કબુલ કરું છું.

દીવાલીઆણ—કેમ શુલાબ ?

એલીઆશા—શું વાત છે ! અરે જહારે સરાશેની મોઢી એને બારણે હતી તાહારે તું તાહારો હાથ સપુર કરવા તઈપાર હતી અને હવે જહારે શલો મામલો ફેરવા ઈ ગયો તાહારે તું છટકવા માંગેય.

શુલાબ—દીવાલીઆ અને દયકાંબાઈ એનું કારણ સારી પેઠે સમજે છે.

પુરુષધીઆણ—બાઈ દયકાંબાઈની ઉપર ગેરઈનસા ફી જીવને માટે માહારીથી નેવાઈ શકાવું નથી.

[નારજ બીધાડે, અને દયકાંબાઈ દાખલ થાય છે.

એલીઆશા—લે વલી એક બીજ દરનન ! દયકાંબાઈ—નજીયા દીવાલીઆ ! ને વીશવાશધાત તે માહારી સાથે કીધો તેની આવી વખતે તુંહને ઈયાદ આપવી કદાચ ધણી કદંગી લાગે.

દીવાલીઆણ—કાકા વલી આ તહમારોન એક મનસુ મોછે. આ બાઈ શું બેલે છે તેની મહુને સખન પડતી નથી.

પુરુષધીઆણ—એક બીજ સાહાદત આવવેથી ક દામ તેની ઈપાદ હુંને આવે. સરપશાહને કોઈ બોલાવશે ?
[શાપુર બધેથી અને તરત અરપશાહને લઈ ઘાજન થાયછે.]
સરપશાહ—પુરુષધીઆણ સેક અને બાઈ ટચકાં બાઈ તહમારા ગરીબા સેવકને દરગુજર કરવી. તહમારી તરફથી જુહું બોલવાને માટે મહને ને રકમ તહમોએ આ પી તે કરતા તહમારી સાચું સાચું બોલવાને મહને એ થ છી રકમ મહીએ માટે માહારે કેહેવા વગર ચાલતું નંધી કે ને ઘણો તહમે દીવાલીઆ ઉપર લાગુ પારવા માગેછો તે તમામ ગલતહે.

ટચકાંબાઈ—સેતાનનો હુવાશે તહમને હોજી !
ઓઅશાંબાઈ—બાઈ સખર કરો ! તહમે ને પુરુષધી આવે માહારે નામે દીવાલીઆ ઉપર કાગણે લખ્યાંછે અને તેનો જવાબ પણ તહમેજ વાલેછો માટે હું ઘણી ઉપકારી થઈછું. પણ ને મહરેસાના તહમે પરચુખ ખખેછો તે મહરેસાના નિદામોર અધીકારીએને માહારી થલુથલુ સવાં મ કેહેજી અને કેહેજી કે બાઈ બેખાશાંબાઈને તહમોએ મે હેરમાનગોધી આપેલી સનદ તહમારી સાથે પાછી મોકલોછે કારણ લોકોની આખર મારવાનો પેશો તેવલે મેલી દીધોછે.

ટચકાંબાઈ—તહમેથી બાઈ માહારાં ભરતમાં ? વાડ તહમારા થણી બીજ પચાસ વરસે હવો ? [બધેછે.]
પુરુષધીઆણ—મહને ખબર નહી કે બાઈ ટચકાં બાઈએ આવાં કાવનાં કીધાંછે. એ કીનાની મારી માહારા ભાઈને હરાન કરશે માટે એની પુક થડ. [બધેછે.]
સરપશાહ—સેક આટલી કરમખખશીય માગુહું કે એ વાત આહાર પડે નહી.

ઓલીઆશા—ગુરખ ઉવરો ખુચી થઈ જાહેર કર કે તાહારી આખી જંદગીમાં તાહારે હાથે એકબી કાંમ સા રે નીપજ્યું.

સરપશાહ—સેક ને ગાંમમાં એકવાર આશકારા થયું કે સરખ પરમાણીક થઈ ગયો તે કુનાવાના માહારા મીતર થ તરે થઈ લાગ્યો. [બધેછે.]

ફુલસાણ—માલ દીવાલીઆ તાહારા આવતી કાલ ના વીવાહની તથમી કર.

દીવાલીઆણ—કાકા હું તમારો ઘણો ઉપકારી થયોહું. ઓલીઆશા—પણ એખલપેટા શુભામની મરજીતો પુછ ?

દીવાલીઆણ—કાકા શુભામની મરજી મેં કપારની પુછી લીધીછે.

શુભાખ—શરમછે દીવાલીઆ ! ઓલીઆશા સેક એ ક બોલ પણ માહારા મોહોમાંથી નીકલ્યો નથી.

ફુલસાણ—વાડ માલ તારે જેમ બોલ યોડા તેમ બેહેતર. ઈશવર કરને તમારો પયાર થડે નહી !

દીવાલીઆણ—શાપુર હું દીગોળમની તાહારો ઉપ કાર માનુંછું કારણ મહને ખબરછે કે હું તારો કરશે આભારીહું.

ઓલીઆશા—હંમેશ શાપુર એમ કેહેતા હતા કે દીવાલીઆ અંતે સીધમ રસતે ઉતરશે.

દીવાલીઆણ—કાકા ગઈ વાત ગુજરીજ નાહજી. આ મનમોહનની (શુભાખ) આંખોમાંથી ને બાકારી રો

શનીના કીરણ નેકીના રસતો, દેખાડેછે તેજ રસતો હું તેજ કીરણના તેજથી હરદમ સોધતો રહીશ. મેં આ નાનની ના પપારમાં થર કીધુંછે અને એના મીડા થબદ અને નેકી ની આસપાસ એવો જબર કોટ બનેલોછે કે સુખાઈ અને નાદાંતીઅત માહારી પુક થરી ગમે એવા બાંનો મોકલે તે મહને પાછો પોતાની મંકમાં જોડીતી લેનાર નથી.

સમાપત.

અશહમણ, વાંધ, અને છ નિપાયધીશો.

(મીસ કરીઅરની વાતોમાંથી.)

એક સમયે એક અશહમણ રસતેથી ચાલ્યો જ તેા હોતો તેની નજર એક લોહીકાંના પીજરાં ઉપર પડી જેની અંદર પાચેના ગામડાંના લોકોએ એક વાધને પકડી કેદ કીધો હતો.

વાધે અશહમણને હાંક મારી કહ્યું કે “હજ અશહમણ ભાઈ, હે અશહમણ ભાઈ, ગરીબ ઉપર દયા કરો અને એક પલ મહને પીંજરામાંથી કાઢો કે પાણી પી તરશ મથાડું, કારણ હું તરશથી માર્યો જા છોહું.” અશહમણ બોલ્યો કે “નહી હું કાલકનાર નહી કારણ નો પાંજરમાંથી તહને છોડશેતો તું માહારો ભક્ષ કરયા વગર રહેનાર નહી.”

વાધ બોલ્યો કે “આ દયાલુ સેક એ કામ હું ક દી કરનાર નહી. એવો નગુણો હું થનાર નહી. મહને છુટો કર અને પાણી પી હું પાછો હીપાં કે દ યઈશ” અશહમણે દયા કરી પાંજરું છી ઘાડયું પણ તરત વાધે અશહમણ ઉપર તરાપ મારી અને કહ્યું કે “થેહુવે ખાશીં તુંહને ને પછી પીયું પાણી.” અશહમણ બોલ્યો કે એટલી ઊતાવલ કરી મહને મારીશ નહી. આપણે છ જણાનું મત લણએ અને બધા એ મ કેહે કે તું મહને મારે તે વાજખીછે તેા હું મરવાને તઈયારહું.” વાધ બોલ્યો કે “વાડ ચાલ જેમ તું કેહે તેમ. થેહુવે આપણે છ જણાના મત લણએ.”

આ કારણસર અશહમણ અને વાધ ચાલતા ચાલતા એક વડના ઝાડ આગલ આવી પુગા. અશહમણ બોલ્યો કે “વડના ઝાડ, વડના ઝાડ, ચાંલલ અને સુકાદે કર.” વડ બોલ્યું “શાનો સુકાદે કરાવેછે ?” અશહમણ બોલ્યો કે “આ વાધે મહને વીનંતી કરી કે હું પાનીનો પેચાગો છું માટે માહારું પાંજરું છીઘાડ અને હું તુંહને ખઈશ નહી. મેં એને છુટો કીધો તે થી તે મહનેજ ખાવા માંગેછે એ થું હુવાજખીછો.”

ઝાડે જવાબ દીધો જે “માહારા થંડાં છાયા તલે સુરજના તકકમાંથી માણસો વારેઘડીયે આસરે લી” એછે, પણ તેમની ગરજ સરી એટલે તેઓ માહારી ડાં ખલીઓને ભાંગી વુકડા કરેછે અને માહારાં પાતરાંનો નાશ કરેછે. ખારે વાઘ માણસને કારણ તેઓ નીમકડ રામછે.” આ બોલો શાંભલતાંજ વાઘે બરાહમણને તત કાલ મારી નાખ્યો હોત; પણ બરાહમણ બોલ્યો કે “વાઘ મહને ના ખાતો પણ તાહરું વચન પાલજે કે છ જણાનો અલીપરાય સાંભલવો.” એ ઊપરથી તેઓ આગલ ચાલ્યા અને રસતામાં તેમને એક ઊંટ મલ યું. બરાહમણ બોલ્યો કે “ઊંટ સાહેબ, સાંભલો અ ને સુકાદો કરો.” ઊંટ બોલયું “શાનો સુકાદો કરાવે છે ?” પછી બરાહમણે માડી ચેલી વાત કહી અને ઊંટ નીચે મુજબ બોલયું, “જાહેરે હું નાનું હતું અ ને જીવાંનીનું લોહી હતું અને ઘણું વહીતરું કરતું હતું તાહરે માહારો શેક માહારી ઘણી ખરદાસત લઈ સારો ખોરાક આપતો હતો; પણ હવે માહારાં વલતાં પાણી થયાં તાહરે તે મહને જીભે મારેય અને વગર તરસે હાડકાં ભાંજે. ખારે વાઘ માણસને કારણ તેઓ ઘાટકી અને ખેઈનસારીછે.”

વલી બરાહમણપર વાઘે તરાપ મારી હોત પણ બરાહમણે તેને તેના વચનની ઇઆદ દીધી. વલી આગલ ચાલતાં રસતામાં પડેલો એક ખલદ તે મને મલ્યો. બરાહમણ બોલ્યો કે “ખલદ ભાઈ ખલદ ભાઈ, સાંભલ અને સુકાદો કર.” ખલદ બોલ્યો કે “શાનો સુકાદો કરાવે છે ?” બરાહમણે સઘલી હ કીગત કહી જે ઊપરથી ખલદ બોલ્યો કે “જાહેરે હું વેઠ કરતો હતો તાહરે માહારો શેક માહારી મદાર ત કરતો હતો પણ હવે માહારી છુટી અવસથા થઈ તેથી મહને રસતે ખટકે મરવા મુંકેલોછે. ખારે વાઘ માણસને કારણ તે નાતરસછે.”

છ માના તરસેતો બરાહમણનો ઘાટ ઘડ્યો પણ હજી તેણે હીમત ચેલી નહી. પછી હવામાં ઊડું એક ગરૂડ પક્ષી તેઓએ જોયું જેને ચોલાવીને બરાહમણે કહ્યું કે “એ ચેહરખાન ગરૂડ સાંભલીને સુકાદો કર.” ગરૂડ બોલ્યો કે “શાનો સુકાદો કરાવે છે ?” બરાહમણે સઘલી વાત કહી પછી ગરૂડ બોલયું કે “જાહું મહને માણસો જોયચ તાહું માહારી સામે ખંકુક ધરેય; ટેકડાઓપર ચહડીને માહારાં

ખ્યાને કાહડી લીએય. ખારે વાઘ માણસને કારણ તેઓ પરૂધવીના દઈતછે.”

વલી વાઘે પોકાર મુંક્યો પણ બરાહમણે તેનું વચન ઈલાદ દેવડાવયું. પછી ચાલતાં ચાલતાં તે એએ એક ચોસવાટને જોયું જેને બરાહમણે કહ્યું કે “ચોસવાટ કાકા, ચોસવાટ કાકા, સાંભલીને સુકાદો કરો.” ચોસવાટ બોલયું કે “ભાઈ શાનો સુકાદો કરાવે છે ?” બરાહમણે આશા ભર પોતાનો હવાલ કહ્યો પણ ચોસવાટ બોલયું કે “જાહેરેખી હું પાણીમાંથી ઘેકું ખાહાર કાહડુંય કે માણસો મહને હ લાક કરેછે અને મારી નાખવાની વેતરન કરેછે. ખારે વાઘ માણસને કારણ જાહુંચુધી તેઓ જીવતાછે તાહુંચુધી આપણા જીવને કરાર નથી.”

બરાહમણે કપાલ સાથે હાથ ઠેક્યો પણ નોખી વાઘને વીનંતી કીધી કે વચન મુજબ છા જણનું મત લેવું. છઠો નયાયધીશ એક કોહોલું નીકલયું. બરાહમણે પોતાની શઘલી હડીકત કહી અને પુછ્યું કે “કોહોલાં કાકા, કોહોલાં કાકા સુકાદો કરો.” કોહોલું બોલ્યું કે “હજીયો થયો પેહલાં તહને ખેહુકડેવી રીતે અને કેઈ જગાએ ઊભા હતા તે જોઈ નહી તાં હાંચુધી સુકાદો કરવો સુનાચેખ નથી.” વાઘનાં ખીજરાં આગલ શઘલા ગયા પછી કોહોલું બોલ્યું કે “બરાહમણ તું કયાંહ ઊભો હતો ?” બરાહમણે જગા દેખાડી કહ્યું કે “હીયાં કોહોલાં કાકા” કોહોલાં એ પુછ્યું વાઘ કયાંહ હતો ? વાઘ બોલ્યો કે “આ પી જરામાં.” કોહોલું બોલ્યું કે “ખીજરાંમાં ? પણ તાહરું ચોહોલું કેમ હતું ?” વાઘે તરત ખીજરાંમાં કુકડો મારી કહ્યું કે “વલી આએ એમ ?” કોહોલું બોલ્યું કે “પાંજરું ખંધ હતું કે ઊંધાડું ?” બરાહમણ બોલ્યો કે “કાકા ખધરે; ને વલી સાંકલ મારેલી.” કોહોલું બોલ્યું કે “તાહરે ખંધ કરીને શાંકલ દેજો ?”

વાઘ પાછો ફર પડ્યો ને કોહોલું બોલ્યું કે “એ ઘાટકી અને નીમકહરામ વાઘ ! ગરીબકા બરાહમણે તાહરું ખારણું ઊંધાધયું તે મું પોતાનો જીવ આપવા ? તાહારા જનમ શુધી હીયાંજ મરજે ને કોઈ તાહારી કદર ખાઈ તહને ખાહાર કાહડનાર નથી. બરાહમણ ભાઈ તું તાહરે રસતે જા ને હું આએ માહારે રસતે ચાલ્યો.” એમ કહી કોહોલું અને બરાહમણ વાઘને તેની કરણીનો વીચાર કરતો ચેલી ચાલતા થયા.

“આંગણે સાકસન” સ્ત્રીઓ. ૧.

ઈસવી સનની પાંચમી સદીમાં, સાકસન લોકો ઇંગ્લંડમાં ઉતરી પડીયા, અને જે અસલી રહેવાશીઓએ તેમને મદદને માટે બોલાવીયા હતા, તેઓનાજ સરદાર થઈ પડીયા. બીચારા અવસરી રહેવાશીઓને એક ખુણામાં (લેવસ પરંતમાં) ઘાલી, પોતે બેબેબ પોતાની જાતનું રહેઠાણ કરી બેઠા અને હમણાના આપણા ઇંગ્લેન્ડ ભાઈ ઓના વડાવા થયાં. હાલના ઇંગ્લેન્ડે પોતાની ઉત્પત્તિ માં એ સાકસનોનું લોહી કણુલ રાખેછે; સાકસનોનાજ શબ્દે પોતાની ભાશામાં ઘણા વાપરેછે, સાકસનોનીજ રીતભાત કેટલીક રીતે રાજદરબાર તથા વેહવારમાં રાખી શકીઆછે. માટે એ સાકસનોની સ્ત્રીઓની હાલત, જે વખતે ઇંગ્લંડમાં આવી પડીયા તે વખતે, કેવી હતી, એ જાણવાને સ્ત્રી બોધની વાંચનારી આઈઓને ગમશે, એવું સમજ, નીચે થોડોક હેવાલ જાહેર કરીએ છઈએ.

વેલાતમાં આંગણે, સાકસન આવી વસીયા તે વખતે ધરમાં બાપ આપમાં કુટુંબનો ધણી ગણાતો હતો અને પોતાના ઊઠારોના તેની મરજ પરમાણે નીકાલ કરતો હતો. તે પોતાની ઊઠારીઓને લગનમાં અને ઊઠારાઓને શુવામગીરીમાં વેચી શકતો હતો. અસલી કબીતાપરથી તથા ધારાના ખરેડાપરથી માલમ પડેછે, કે સ્ત્રી એક બીલકતની માફક ગણાતી હતી. બાપ પોતાની ખુશીથી જીને માણે તેને આપતો હતો, અને ઊઠારીને બોલવાનો હક હતો નહીં. ધણી, ધણીઆણીને તાલેક ગણાતો અને જે માણે તે કરી શકતો. “ઈથેલમરટ” નામના સાકસન રાજાના કાપદામાં એક કલમ હતી, કે “જે કોઈ શખસ એક કુમારી સીને જીવમથી લઈ નાહસી જાયે તો તેણીના આપને રૂપ” નો દંડ તેણે આપવો અને પછી તેણીને બાપ પાસથી ખરીદ કરવી.” બીજી એક કલમ એવી હતી, કે “જે કોઈ શખસ એક છુરા ધણીની ધણી આણીને લઈ જાયેતો, તેણે પોતાના પછાથી બીજી સ્ત્રી ખરીદ કરી, પેલા ધણીને સવાધન કરવી.” એવા ધારાથી જે શખસ એક સીની સાથે મોહબતમાં પડીયા, તો તેણીને લઈ જવાને ડરતો નહીં. સીના શગાંઓ તેની પછવાડે લાગતાં, અને જે તે સપડાવતો, નાણું આપી છૂટતો થતો. એવી રીતે સ્ત્રી કાઠડી લઈ જવામાં હીમત મળાતી હતી. આ સ્ત્રી ચોરી લઈ જવાની માલ પછી, સ્ત્રી ખરીદ કરવાને વેહવાર વધતો જોવામાં આવેછે.

ઢોરે આપી, ઊઠારી ખરીદ કરવાની માલ હતી. તે એટલાં સુધી કે રાજ વટીક પોતાની રાણીને એવીજ રીતે ખરીદતો. આસતે આસતે રાજનો વેહવાર વધતો ગયો, તારે રાજ પોતાની ઊઠારીઓને વેચવાને બદલે, બીજા રાજઓની સાથે શબ્દના કારણે” માટે, પરણાવી આપતો હતો; પણ ઊઠારીઓની ખુશી, સુલેહ છુદાવામાં આપતી ન હતી. બાપ પોતાની ઊઠારીને નાહનપણમાં પરણાવતો, અથવા મઠમાં ધરમઆચારના કારણ માટે અપણુ કરતો. જેમ અને તેમ ધરમ ગુરૂઓ બાપનો ત

થા ધણીને ઉકાવ દોડવાની તબવીજ કરતા હતા. અને આસતે આસતે એવું બનીઈ કે ઇશવી સનની ૧૦ મી સદીમાં સ્ત્રીઓ પોતાની મરજ પરમાણે ધણી પસંદ કરવાને હીમતવાન થતી ગઈ. બાપ, એક ધણીને વાસતે, ઊઠારીને કેહવા લાગો અને ઊઠારી, પોતાની ખુશી અથવા ના ખુશી જણાવવા લાગી.

અસલ લગનની કીરીયા ધણીને સાદી તથા સેહલ હતી. જેમ આપણે હાથ પર તાલી મારી વચન આપી એ છઈએ, તેમ વર તથા કનીઆ પોતાના હાથ બેડી, જાહેર કરતાં, કે આજથી એને ધણી ધણીઓની થયાં છઈએ; અને ધણી પેલી સીને સારી રીતે રાખવાને અને પોશણ કરવાને કમણાત કરતો, અને ધણીઓની પીઆર રાખવાને અને ધણીને હુકમ મળવવાને કમણ કરતી. સીના સ ગાંવાહલો તે વખતે હાનર રહેતાં અને બાપ અથવા ઊઠારીને રમેલવા કેહેલા પછરસા લઈ ઊઠારીને ધણીના સવાધીમાં આપતો. એવી રીતના કબાલામાં બાપ, પોતાની ઊઠારીના ગુણોની વખાણુ કરી, વધારે પછરસા મેલવવાની તબવીજ કરે, અને પછવાડેથી ઊઠારી તેવી નીપજે નહીં, એવું વારં વાર બનતું હતું. ઇથેલમરટને એ વોથે એક ધારાની કલમ એવી હતી કે “જે એક માણસ, ઠોરે આપી, એક ઊઠારીને ખરીદ કરે, અને તેના જે કઈ કઠાઈ ન હોયતો, તે કબાલો સામેત રહે, પણ જે કઈ કઠાઈ માલમ પડી, તો ધણીએ પેલી ઊઠારીને પાછી આપવી અને તેણીના બાપ અથવા વાલી પાસથી નાણા પાછાં લેવાં.” પણ એક ધણી કેટલું સુધી એક સીને, રાખી પાછી પોતાના આપને સવાધીન કરી શકે, તે જણાવું નથી. આસતે આસતે એવી રીતના કબાલાનું નામ નીકવતું ગયું; અને બાપને, ઊઠારીના પોશણ અને ફેલવણી માટે, બદલો આપવામાં આવતો હોય, એમ ગણાવા લાગું.

એ પછી ઊઠારીઓને અદરાવાની માલ નીકલી. ઊઠારીને બાપ તેણીને નાહાનપણમાંથી અદરાવતો, અને પછનાર શખસ પાસથી પછરસા આગલથી લેતો, અદરાવાને કાપડો એવો હતો, કે અદરાવીયા પછી જે ઊઠારી દર વરશની વખતે અંદર હોય અને પોતાના કેડેલા વર સાથે પરણવાને નારાજ હોય, તો તે કાન હુડે, પણ પછનાર શખસે, અદરાતી વખતે આપેલા રૂપીયા, તેને પાછા મળે નહીં. જે ઊઠારી દશ અને બાર વરશની વચેની વખતે હોય, અને નારાજ દેખાડેતો બાપને દંડ કરવામાં આવે. બાર વરશ પછી જે નારાજ દેખાડે, તો બંને બાપ દીકરાંને સીખશા કરવામાં આવે. એવા ધારાથી એક બાપ પોતાની ખુશસુરત ઊઠારીને, દસ વરશની આગલ, તરણુ માર કેઠાણે કાન કરી, પછરસા મેલવે, કે અપણુ છ. એવી રીતની કઠાઈ ધણી થવી જોઈએ, કારણકે પછવાડેથી માલમ પડે ચ, કે અદરાવતી વખતે ઊઠારીના બાપને પછરસા નહીં આપવા, પણ પરણાવતી વખતે આપવા, એવો દેરાવ થયો હતો.

ધરમગુરૂઓ લગનની સાદી કીરીઆમાં વધારો કરતા ગયા. અદરાતી વખતે, હાથ નેડણી વગેરે, જેટ કરવાની દેવ માલી. વર કનેઆને એક વટી પેહરાવતો. જે લગન થાય તીઆંસુધી, કનીઆ પોતાના જમણા હાથપર રાખતી, અને લગન થયા પછી, ડાબા હાથના પેહલાં આંગણો

પર રાખતી. વલી અદરાતી વખતે, વર, કનીઆ, એક બીજાનુ ચુખન કરતાં, કે જેથી તેઓને સખધ ધરતી ગણાતી હોતે. લગન થતી વખતે, આપ, પોતાની દીકરીને, વરના સવાધીનમાં આપતો, અને તે વખતે તેને બીજા પછ સા મલતા. આપ છોકરીને આપતી વખતે, તેણીના નેડે લઈ વરના હાથમાં આપતો, અને વર તે નેડે પોતાની કનીઆના માંધાપર મેલતો, જેથી કનીઆ તેને તાપમે થઈ, એવું સમજતું હતું. પરણેલાં એક નેડાં પછવાડે એક નેડો ફેંકવાને હુજામની ઈંગરેએનો વેલાન એ પરથી નીકળીઆ હોય. એમ કેહવાય છે, કે એક શેડ ગેલાનને મેલવતી વખતે, તે પોતાને પગ તેની ગરદન પર મેલતો, કે જે તે ચુલામની તામેદારીની નીસાન ગણાતી હતી. એ પરથી આએ નેડો કનીઆને માથે ચુકવાને આવ નીકળીઆ હોતો. કેહો કે, રાતના સુતી વખતે, એક નેડો ધણીના માથાં આગલ મેલતા હતા, અને ને કોઈ કી કથાંક મળીતો, કોઈ મરદોને સખસ હસવાને કાનું, અરખો નહોતો, સીની આજુપર મેલતો. લગનની રાત પછી, બીજા સવારના ધણી પોતાની ધણીઆણીને પેહરામણી કરતો, કે જેની ઉપર તેના તે દીવસ પછી કંઈ પણ હુક રહેતો નહીં હોતો. એવી પેહરામણી, આસતે આસતે લગન કરવાની આગમનજ, કચ્છલ કરાવવામાં આવી. એ પેહરામણી કંઈ જેવી તેવી ગણાતી ન હતી. મોટા લોકો આંતો મોટી મીઠકતોની ભેટ થતી હતી.

સીની તામેદારી વીશે આટલી બધી દીરીઆ હોવા છતાં સી જાતની મોટાઈ કંઈ ખરેખર દબાઈ રહે, એવું ધારુ અધકથી ઉઠતું છે. નેડે ધણીને તાપમે રહેવાને, ધણીઆણી, કચ્છલ રહેતી, તો બીજા હાથપર, ધણીએ, તેણીનું પોશણ કરવાને, માથે લીધું હતું. વલી ઉપર લખેલી, પરણેઆ ધણીની બીજા પેહરામણીથી, સી જાત વધારે આ પચખતીઆરી ભોગવવા લાગી. વખન ગમે, તેમ સી જાતની હાલત સુધરતી ગઈ. એક ધારો સાક્ષનોમા આસતે રહીને એવો પેસ થયો, કે જેથી સીને વધારે હુક મલવા લાગે, તે એકે ધરને લગતી કુંચીએ ધણીએ ધણીઆણીને સવાધીન રાખવી, અને ને ધણી, નહીં આપે, તો ફરીઆઈ માંડીને, તેની પાસેથી મેલવતી. એ ધારો પસાર થયાંથી, એક બીજા ઘાટકી ધારો હોતો, તેનું કવત હું. તે એ હોતો, કે ને ધણી ચોરી કરતો, ધણી, ધણીઆણી, છોકરાં, બચાં, સરવે ચુલામગીરીમાં વેચાઈ બચ. પછ વાડે એક ડાહ્યા રાખમે કેડવીઈ, કે ને ધણીઆણીએ ને ચોરાયેલી આન પોતાની કુંચી તલે લીધી હોય, તો તેણીને વરનો ચુનાઈ લાગુ પડે.

સી જાત ધર રાખનારી ગણાતી હતી. આજુ પકાવવાને, તથા પોતાના ધણીનુ ચુખ નેવાને, તેણીની ફરજ હતી. કાંતવાનું, વણવાનું તથા ભરવાનુ કામ પણ તેણીનું હતું. આંગણે સાક્ષન સીઓના ભરતની ધણી વખાણ થતી હતી. એવાન લણવાના તથા ભરવાના હુનર પરથી, તેઓને ભપકા ભરેલા મેહરવાસનો ચોખ હોતો. સાતમી સદીને એક લખનાર કેહેલ, કે તેઓ સાંકરી, બાંગડી, અને દીરાની વીંટી, પેહરાવાને ઘણેજ ચોખ કરાવતાં હતાં. પોતાના ગાલોને રંગતાં, બાલોને વાલતાં, અને તરફ તરફ

ના રંગના કપડાં પેહરાતાં હતાં. કપડાં ઉન, સણ, તથા રેશમના વપરાસમાં હતાં. સીઓના પેરવાસ એવો હોતો, કે તેઓના આખું સરીર, માથાંથી તે પગ સુધી, ટંકાનું હતું. માથે એક જાતનો ફેરો; આંગમાં એક બદીઆન, અને તેની ઉપર એક લાંબો બોલો, પગની ધુંટી સુધી થયે તેવો, કમરે તેની ઉપર પડે, અને વલી આંધ ઉપર સોજા રાખતાં હતાં.

આંગણે સાક્ષન સીઓ, પોતાના બાલ, જાંઘાંસુધી કુમારી રહેતી, તોઆંસુધી છુટા રાખતી હતી, અને પાણે આ પછી, અમેરો બાધતી હતી. છુટા બાલથી, એમ જ છાતું, કે એક સી કુંમારી તથા યાક દાખાનનીરે. ને કોઈ સી ચુનેહગાર યકતી, તો તેણીના બાલ કાપી નાખવામાં આવતા હતા; તેમ પરમાંણે, મરદ ચુનેહગારના બાલ પણ કાપવામાં આવતા હતા અને આપણે હજુ સુધી જોઈએ, કે આપણા દેહીઓના બાલ ધોરી નાખવામાં આવેલે.

એમ સીએ નેડા પણ પેહરાતી હતીએ. નેડા તરેવા રંગના, ધુડીવેર આવે તેવા, અને પાટલી ઉપરથી વાધ રીએ બંધાય તેવા હતા. મરદ અને સીના નેડાઓમાં કંઈ ફરક ન હતો. મોટા લોકના નેડા ઉપર તરેવાર જાતના આધાર પણ છાપવામાં આવતા હોય એવું માલમ પડે, તથા તલીએ યુક મારતા હતા એમ પણ જણાયું.

આંગણે સાક્ષન સી તથા મરદો પગના તથા હાથનાં મોજાં પેહરાતાં હતાં; પણ તે સાના બનાવતાં હતાં, તે માલમ પડતું નથી. અતરો પરથી માલમ પડે, કે મરદોના પગના મોજાં, તરેવાર રંગીન હતાં. એવું પણ માલમ પડે કે તેઓ હાથના મોજાંને "હાનડ થુ" એટલે કે હાથના નેડા કેહતાં હતાં.

આગલ કેહ્યા પરથી જણાયો, કે સી પોતાના ધણીને તાપમે ગણાતી હતી, તોપણ ધરના સંસારમાં પેહલો વગ ધરાવતી હતી. અલબત્ત, ધણી, માલિક ગણુતો, પણ ધરમાં, ને કોઈ પહરાણો આવે, તો તેની આસના વાસના સી કરતી હતી. પોતાને તાંહાં જમવાને ને દાસતોને તેડીઆ હોય, તો સી સાથે બેસતી એટલું જ નહીં, પણ કંઈ જોઈ કરતું પોતે ઉડીને લાવી મેલતી. એક સરદારની ધણીઆણી, પોતાના ધણીના હાથ નીચેના માણસોને, પોતે જ બચ રીસે આપતી હતી.

હુમણોના જે "વારડ" અને "લેડી" ના બેતાબ મોટાં માણસો ધરાવે, તે શનદો પેહલાં કેમ વપરાસમાં હતા, તે જણવા નેગશે. જે ધણી પાસે રોડીના નળો હોય, તે ધણી મીઠકવ ધરાવનાર કેહવાતો. રોડીના માલેકને "નૂવાક—આરડ" કેહતા હતા. સી, રોડી પોતાના માણસોમાં વેહચનાર ગણાતી, તેથી તેણીને "લાક ડીગ" કેહતા હતા અને રોડી બાનાર અથવા જોએના આધાર "લાક આરડ" પર હોતો તેઓને "લાક ઈરાસ" કેહતા હતા. "લાક આરડ" અને "લાક ડીગ" પરથી "વારડ" અને "લેડી" થઈ ગયાં.

એવું પણ જણાયું, કે સાક્ષનોમા એકથી વધારે બધરી કરવાના બાલ હોય; પણ ખરીસતી ધરમ તેઓના

પસાર થયા પછી, તે માલ હટવા લાગો. વડી-એક રીત એવી હતી, કે જે ધરના ધણી, બીજી બધીની હુજૂરમાંથી આ મરણ પાંખતો, તે તેનો પેલુલી બધીએને પેતેના છોકરો, સાવકી માંએ સાથે, પરણતો. જેણે કે, જેમ બાપની મીલકત તેની થતી, તેમ તેની બધી પણ થતી. એ રીત નવમી સદી સુધી જિવામાં આવેલે. તારપછી, ખરીસતી લોકોના પાદરીઓ તેનો અટકાવ કરવા લાગ્યા અને સાકસન રાજ્યોને સજા અથવા ધનકીડી અટકાવી શકતા હતા. કેન્ટના સાકસન રાજા ધ્યેલબરટ ખરીસતી ધરમના વટલીએ હતા, તેની પેલુલી રાણીના મરણ પછી, તે બીજી મરથા નામની શાહજાદી સાથે પરણેલા હતા. ધ્યેલબરટ, એ રાણીને સુકી ફફડ માં મરણ પામીએ. તે વખતે તેનો છોકરો, ઇડબાલડ, ગાદીએ આવીએ, અને ખરીસતી ધરમ તળને, સાવકી આ સાથે લગન કીધાં. પછી પછવાડેથી, તે પાછો વટલેલો ખાલમ પડેય, અને એ તાની પરણેલી સ્ત્રીને તણ લીધી હતી. ઇસ ૧૦૮૫ માં, ધ્યેલબાલડ નામનો રાજા, પછી પોતાની સાવકી માંએ સાથે પરણેલા હતા અને ખરીસતી ધરમના ઉપાધીએ એ તેની સાથે થયા હતા.

પાદરીઓ પોતાના વગ અને અમલ વધારવામાં, સોં આની મદદની ભરણ જિવા લાગા. તેઓએ જોયું, કે સોં આના નરમ સવભાવ તથા તેઓના તીરોદાર મન ઉપર ધણી ભલવી અસર થઈ શકે. આરે જેમ અને તેમ ધણી આના તાબા તલેથી તેઓને છુટકારો કરી, પોતાના તાબા તલે લેવાને મેહનત કરતા હતા. સોના સમજાવીઆથી કેટલાક ભરતારોએ ખરીસતી ધરમ કથુવ કીધો હતો, એ સારીપેક પાદરીઓને ખાલમ હતું. આસતે આસતે પાદરીઓ સાથે સાથપાતા ગયા, અને સોંઓને “નન” એટલે મહાવાસી કરતા ગયા. એક છોકરીને, જે બાપને દેડેલો વર, પસંદ નહી પડે, તે તે મડમાં જતી. ધણી ધણીએ છી જે છુટાં થયાં, તે સ્ત્રી મડમાં વાસો કરતી. ધણી ધણીઆણી ધણું સેહવધો છુટાં થઈ શકતાં. જે બને બાંજુ રાજા હાય, તે છુટા છુટા કરી, ફરીથી બીજે દેકાણે પાછા શકતાં.

ધરમ શુદ્ધોના જીવમ વધતો ગયો. હુણ, એમ લા ગેલે. તેને લીધે, ધણી વખતે, લેકો તેઓની સાંમે યતા હતા. પાદરીઓએ એક ધારો કાઢાડીએ હતા, કે સર્ગો સાથે પરણવું નહી, તે એટલા સુધી, કે પાંચધણી દુરની સગાઈવેર પરણાવ નહી. “એલકગીવા” નામની રાણી પરના તેઓના જીવમપરથી, ખાલમ પડે, કે પાદરીઓ કે દેકો પોતાનો પગદેડો વધારતા ગયા. “એડરી” નામ ના રાજા સાથે, “એલકગીવા, પરણી હતી; પણ, ને સ ગાઈમાં પરણવાની છુટ ન હતી, તેવી રીતની નેઓ સગાઈ કરાવતાં હતાં. એ શું સગાઈ હતી, તે ખજર નથી. રાજા, ગાદીએ બેડા પછી, કેટલાક દાઢાડા સુધી, હાલ મજહુ મેહલમાં ચાલુ રહેતી હતી. તે વખતે, તેણે હોનર રેહુ પું જોઈએ, એવી રીત હતી, પણ એક દાઢે, એવી મોમ ધી કંઠાલોને, પોતાની રાણીના ઓરડામાં તે ગયો. તે ની પછવાડે પાદરીઓ તેની શોધમાં ગયા, અને રાણીના ઓરડામાં, નંગલી માત્ર ચલાવી, અંદર પેડા; અને તી આં રાજાને, પોતાની બધી સાથ, તેણીની માંએની હા

જરીમાં, જેલેતા જેઠ, તેઓએ આ દીકરીની હુરમત લીધી; અને રાજાને ઘસડીને, પાછા પોતના ઓરડામાં લાવીએ. રાણીને અપમાન મલવાથી તે પાદરીઓની સામે યઈ; અને અમીરોની મસલતથી, એકને દેશનીકાલ કરાવીએ. એ પરથી ધરમ શુદ્ધોના મીજાન ગયો. તેઓ એ પોપનો હુકમ મેલવીએ, કે રાજા તથા રાણીના લગન કાપવાથી ઉલટાં હતાં અને તેથી રદઆતલ થયાં. ‘રાજા તે ધારાને માન નહી આપતે, એવું ચોક્કસ હતું, અને પરજ તેની તરફ પણ યતે, એમી ચોક્કસ હતું; પણ વડા પાદરીએ, એકએક, ઘણાએક માણસો મોકલ્યા, રાણીને કરી મંગાવી, અને તેણીના ચેહરા તથા હોટપર ગરમ લોડાંથી ડામ મુકીએ; એમ કરી તેણીને આપરલાંડ મેલાંન તરીકે મોકલી લીધી. આપરલાંડમાં થોડુંક વેર રહેલા પછી, રાણી પાછી સારી થઈ, અને ગવાહરસરમાં આવી પોંચી. પણ તીઆં વડા પાદરીના માણસોને માલમ પડીઆથી, તે બીધારીના ધગના દેઠાં કાપી નાખીએ, અને બીજી એવીમ રીતની ઇજા કીધી, કે જ્યો તે થોડા દીવસમાં મરણ પાંખી

ધરમ શુદ્ધોના વગથી, સોંઓને મડમાં મોકલવાના માલથી, કંઈ કાપદો થયેલો હાય, એમ નથી દેખાતું. એ રીતે રીતના મડમાં ખરાબી અને બદી વધારે ચાલુ થઈ અને જે પોતા તથા વરના ઘરમાં, બનવું મુશકેલ તે, મડમાં સેડેલ થઈ પડીં.

આંગણે સાકસન સીમા મીજાનમાં નરમ નજાયે. જેકે એક પરજની માલમલણ વીધે આપણે મેલાંએ, તે આપણે ઇઆદ રાખવું જોઈએ, કે તેમાં સરવેમ માણસો સારાં હોવાં જોઈએ, એવું બનવું મુશકેલ. તવારીખ પરથી સાકસન સોંઓમાં એ દાખલ આપણને ખરાબ મહેલે. એક શાહજાદી ઇડમરગા, અને બીજી રાણી એલકગીવાને છે. એલકગીવાને વાસતે એમ નજાયે, કે તેણીએ, પોતાના સાવકા છોકરાનું ‘પુન કીયું’ હતું. ઇડમરગા, રાજા એડવરડ સાથે, પરણી હતી; અને રાજાની સાથે, તેણી ને પણ, તખત પર બેસાડવામાં આવી હતી, તો જ કે એ વી માલ સાકસનેમાં નેવામાં આવીની નથી એમ રાજાની સાથે, તખત પર બેસાડવાનું કારણ, તેણીના રાજા ઉપર નો વગ હતો. એ વગ, ઇડમરગાએ સારી રીતે કદીમી વાપરીએ હુણ, એવું દેખાતું નથી. જો કોઈ શખસ, દર બારમાં રાજાની મેહુરમાંની તલે આવીએ, અને જે રાજા તેને આહવા લાગે, તો એ સી તે શખસને જેહર આપી મારી નખાવતી. “વાર” નામના એક જીવાંન ઉમરાવ પોતાના સારા જીવ અને દેખાવથી રાજાને ખાનીતા થયો હતો. ઇડમરગાની માલ પરમાંજે તેણીએ તેને વાસતે એક જેહરનું પીઆણું તઈઆર કરાવીં; પણ તે રાજાના તથા ઉમરાવના બેનેના પીવામાં આવીં, તેથી તેઓ મરણ પાંખીએ. આ કરતુકને લીધે, રાજા અતીશય ગુસે થઈ અને તેણીને દેશનીકાલ કીધી. તાર પછી તેઓએ દેકાવ કીધો, કે રાજાની બધીને કદીમી તખત પર રાજા સાથે બેસાડવું નહી અને તેણીને રાણી ગણવી નહી, પણ માતર એક “લેડી” દાખલ ગણવી. ઇડમરગા ધણીકે રોલત લઈને નાહારીને ફાંકે લોકના રાજા ચારલમેનને આસરે નઈ

પડી. શારલમેનનો હોલો ઇંગ્લંડમાં જઈ દોલત મેલવવા નો હતો, માટે તેણીની સાથે પોતે અથવા પોતાના છોકરાને પરણવાની મરજ દેખાડી. ઇડબરગાને જરૂર પડવા માં આવીઈ, તારે તેણીએ નવાબ દીલો, કે જુદાપા કરતાં જુવાનીને હું વધારે પસંદ કરું છું. એવી રીતના નવાબથી શારલમેનને ગુસ્સો લાગે અને તેણે નવાબ વાલી એ કે, તારે અને મને માથે એક પછુ નહીં મલશે. તાર પછી, તેણીને મઠની ઉપરી થેડવવામાં આવી, પણ તેણીની બધી મેટલોતી જાહેર થતી ગઈ, કે રાજ્યે પોતાના રાજમાં થી હાંકી મેલી, અને ઇટલીમાં એક રાજની છોકરી, અને બીજાની બધી રે ભીખારી હાલતમાં મરણ પામી.

એવા ખરાબ દાખલાની સાથે, સારા દાખલાએ પણ મલે. ઇથેલબરગા નામની બે સ્ત્રીએ પોતાના બધા ગુણોને વાસતે વખણાવેલી. સેક્સબરગા નામની રાક્ષી નો દાખલો પણ તેવોજ છે; વલી એલફ્રીડા નામની સ્ત્રી, જે એડગાર રાજની માએ હતી, તેની નેકીને માટે તેણીની પુત્ર થવા ઘણી હતી. ઇથેલફ્રેડા, બીજી એવીજ એક સ્ત્રી હતી. “એડગાર થી કનફેસર” રાજની બધી એકી પોતાની ખુબસુરતી, નેક ગુણો, અને કેલવણીને માટે ઘણી વખણાવેલી હતી. ઇનગલ્ફ નામનો પરમગુરુ પોતે જરૂર નાહુનો છોકરો હતો, તારે એ નેક સ્ત્રી તેની કેવી ખબર લેતી હતી, તેનો થોડોજ હેવાલ આપે. તે કેહુ છે કે “હું, જરૂર છોકરો હતો, અને મારો બાપ જે રાજની દરબારમાં રહેતો, તેને મલવા નતો હતો, તારે, હું તેણીને વારંવાર મિલો હતો. અને વારંવાર, જરૂર હું નીસાલેથી ઘેર જતા, તેણીને મલતો, તારે અને વીઆકરણ સંબંધી તથા ક વીતા સંબંધી તે સલાહ કરતી, વીઆકરણપરથી, તે તરફ શાસન ઉતરી પડતી, અને પોતાની ચંચલ તકશરથી મ ને હરાવી નાંખતી. તારપછી હમેશ મારા હાથમાં તરણ છે માર શીક ગણી આપતી અને પછી મેહુલમાં આવતે ચોકલતી. જરૂર હું ખાઈ પીઈને આસુરો થતો, તારે અને ઘેર નવાની રખસુદ આપતી.”

સાકસનો પોતાની છોકરીએને નામ આપતાં તે પર થી, નરમાસ તથા નેકીની આશા રાખતા હોય, એમ નજીક પછે. જેમકે, “ઇડબરગા” એટલે સુખાકારીના કીલો; “ઇથેલબરગા” એટલે લુનીઆદીના કીલો; “ઇથેલફ્રેડા” એટલે લુનીઆદીના ઝહેરો; “એલફ્રીડા” એટલે પરીઆની બખરેસ; “એલફ્રીડા” એટલે પરીઆનું કવત, “ગ્રાડીવા” એટલે ખોદાની બખરેસ. અને એવીજ તરેહના બીજાં ના મો આપતાં હતાં.

આંગણે સાકસન સ્ત્રીએ ઘોડાપર સવારી કરતી હતી એવું પણ માલમ પડે છે તથા ગાડી હાંકવાને પણ આમકે ખાતો ન હતો.

એવી માંતાઓથી, હાલનો ઇંગરેજ અથવા પેદા થયો છે, અને ફનીઆમાં પોતાની નેકી, બાહુકરી, અને લાગણીથી, સરવેથી સરસ ગણાય છે. ખોદાની મેહુરખાનીથી, એજ હી ફસયાનનો દાહડો વાલે એવી હીંદની પરજની બંદગી જોઈએ.

રાક્ષી ચંડાલો.

શને ૧૫૮૪ નાં સાલમાં ઇરાંન દેશની ગાદી એ શાહુ “આબાશ” નામે એક શેનશાહુ ચડીઓ હતો જેની કચરતાથી દરએક જાણુને તે અકારો થઈ પડીઓ હતો. અમીરો લોકે તેની સામે શંકા કરી આ અને તેના બેટા મીરજાના ચોરડામાં એક પતર છુપી રીતે રેંકાવીઓ અને મીરજાને રાજ લગામ આપવાની લાલચ નજર દીધી. મીરજા આ ચુકતી બેપર હુર દેખાડી. પોતાના બાપ પાશ દોડીઓ જે પોતાના બેટાની રાજ્ય લકતી અને પરેમ જોઈ બહુ હરખ પામીઓ, પણ એ રીતનાની ધાશતીનો શરૂ થો નાશ કરવા શાહુ મીરજાને બંન લેવા તેને ખી આલ કીતપત્ર યજો. ચાર બેટાઓ જેઓમાંનાં તરણુને હુવાજ ખીઆલ શરૂ “આબાશ” દાર કરીઓ હતા, તેમાંનો મીરજા એક હતો. એ કરપીણ કાંમનો નીકાલ લાવવાનું કાંમ તેણે “બીખત” નામે એક કાંમદારને શોધીયું. મીરજા એક ખચરપર એકજ ગુલામની સાથે શવારી કરતા હતા, તેમાં “બીખત” ખચરની લગામ પકડી અને તેહને કહું કે હુકલ કીત ર તાહુરો બાપ તાહુરા લોડીનો ખીઆસો છે એમ કહી “મીરજાને” જમીનથે યજાડીઓ, મીરજા મડ તથાથે જોલીઓ કે હુ પરણુ હવો કર્મ મજની બદકાર ચાલને જીવું શાશન મલ્કીયું? શરાપ હોનો તે રાજ્ય શતરૂપર જેણે આ કીશકરણી કરી. હુ દેવ આ વીજ તાહુરો ઈજા છેતો હું હાંધીનછું? તરતજ “બીખત” મીરજાને નીરજીવ કરી મેલીઓ.

આ અઘોર કરમની વાત રેલાતોજ શંખીઆ ખંધ લોકો રાજવાડાના દ્વાર કોટવા લાગીઓ અને એ ખુંનીઓ કીણે છે તે જાણવા માગીયું. રાંણીને માલમ પડતાંજ તે શેનશાહાના ચોરડા મથે ચેવચ થઈ અને ચણુ તુંચછ શખદો જોલી પોતાના નખવતે તેના આલ શેકી નાખીઆ. “આબાશ” પોતાના કર તુંકતી સમા માગી દસ દીવશ શુધી શુધરતું રૂખ જોડુ નહી. એક માસ અપવાશમાં કાણડીઓ. એક વરસ શે કતુ કરન પેહરીયું અને જે મેહુલમાં મીરજા મારી યજો ગજો હતો તે ઘરને ભકતી ઇચ્છલ કરીયું. મીરજાના મરણ પછી દશ દાહડે જે શખદોએ “આબાશ” કીશકરણી કરી હતી તેમને “આબાશ” છ

આપત આપવા તેણીઆ અને તેમનાં શરાબમાં શે
મલ લેલી તેમને પોતાની નજર હજુર વગર સવાશે
પડેલા જોઆ. વલી “બીબત” ને હુકમ કીધા કે તાહ
રા છોકરાને તાહારે હથેજ કતલ કર અને તેનું સીર
માહુરી શાંચુ લાવી સેલ. જાહે “બીબતને” પોતાના બે
રાનું ધડ “આબાશના” પગ આગલ મુકીકીં તાહારે આ
બાશ બોલીઓ કે કેમ “બીબત” તાહારી શી તરબી
એત ? “બીબત” બોલીઓ કે હે માહુરાજ હું તો માહ
રાહઈઆના દંખથી મશાંલુ કાંઈ થયોછું.

એક દીવશે વાલું કરીઆ પછી “બીબતને” હા
થ ધોવા પાંણી માંગીકીં પણ ગુલાંને હેયું ખખડતું બ
રમ પાંણી રેડીયું કે “બીબતને” તેનો જાન લેવાની ધ
મકી આપી. ગુલાંને પોતાના જાનની શક્તાંમતી શાડ
બીબતોની શાહેતાથી બાહારે “બીબત” શરાબના અ
મલમાં હોતો તાહારે તેને મારી નાખીઓ.

એક દાહડો પોતાના એક મંતરી ઇયાને પર
ધાનને પોતાની એક રાંણી શાયે ગુજ કરતાં નોઈ
“આબાશે” બેહુ જાણને તેજ જગેએ જ્યતાં છુમીદા
કરાવીઆં, એક ગાંમના હાકમને તેણે ચાંમડાંમાં સી
વડાવીઓ અને શુરયા તડકાંમાં મેલાવીઓ. જેમ
જેમ ચાંમડું ખેંચાતું ગયું તેમ તેમ તે હાકમ દુખી થ
ઈ અંતે મારગ લાગશે.

એક પદર જેણે બરીબાને રોડી વેચવા ના પા
ડીયું તેને તેનીજ ભક્તિમાં રેંકી જહલાવી દીધા, અને એ
ક ખાટકી જે ખોરાં દાટસાંથી ધંધો કરતો હતો તેને
ભર બજારમાં શંસી દેવડાવીઓ.

“આબાશ” પછીનો રાબ પણ એક ચંડાલ નીવ
ડીઓ. તેણે શધવાં ખેશાવંદોની હશતી નાણુંદ કરી પો
તાના બે કાકાઓની આંખો શેલાવી નાખી અને પછી
તેમને ખડક પર પછાડી મારી નાખીઓ. પોતાની
કાકીને તયાંહુ તરણ છોકરાઓનો જાનંમ થયો હતો અ
ને એક દીવશે એ કાકીએ રાબને હશવામાં તાંણો મારી
ઓ કે તું તો વાંછજાછે. આ ઊપરથી એ ખવીશને
જવાહલા ઊડી અને બીજે દીવશે પોતાની કાકીને ખાં
ના ઊપર તેડી અને તેણીના તરણે છોકરાઓના માં
યાં વાંણી દાખલ પીરશાવીઆં. પોતાની રાંણીના પેટ
માં છરી ભાકી અને દાદ શીરીઆદ વગર શરવેને શુ
લી મલવા લાગી. એ કંગાલ રાબએ ૧૨ વરણ લગી
રાજપાટની ધામધુંમ ભાગવી, અને એનો પછીતર યાને

છોકરાનો છોકરો શેલીમાન પણ એક બીજો દઈત મા
લમ પડીઓ. એક ગવઈઆની ચોરલીનો તેને ખાંપણ
લાગવાથી તેણે તાબરતોખ તેનું મશતક બદનથી વેગ
હું કરાવીયું અને જાંણે કાંઈ ખનીયું. ના હોય એમ
ગાદી તકીઆ મંગાવી હુંગના ગુરગુરા ચહણવવા લાગી
ઓ. પોતાની એક ચોરત ઊપર કશ થયાંથી તેણે
તેણીના એક ગરીબ બાપડા શાયે લગન કરાવી આ
પોઆં, પણ એ જોઈું શુખથી દીવશે ગુબરવા લાગીયું
તેથી રાબની આંખમાં શનીચર આવીઓ અને તે
થી તેણે પેલા ગરીબ ભાચેડાને પોતા આગલ બોલા
વી મંગાવીઓ. રાબએ તેને પુકીયું કે તારા વીવાહ
ઊપર તેં કંઈપેરની ધુંમ મચાવી હતી ? તે ગરીબ બા
પડો બોલીઓ કે હે ગરીબ પરવર મજાના વીવાહ કી
પર કનીરની પણ રોશની લાવી ન હતી. પાદશાહ બો
લીઓ કે ચાલ તારે તારાં બદનથી રોશની કરીએ.
એમ કહી તે રાંક પુરશના બદનમાં જગે જગે શુરાખ
પડાવી તેની અંદર તેલ રેડાવીયું અને કાકરા ખોડી
શલગાવી મેલીયું જેની અશરથી તે તમાં થઈ રહો.

વલી આરાકાંનખા એક રાબની હકીકત ઊપર
થી માલમ પડેછે કે તે કાંઈ જાછો રાકાશ ન હતો.
પોતા ઊપર એક ચોટું વીધન વીતનારછે હેવા વેહેમથી
તેણે એક ધુતારા બહુગરની શલાહ પુછી, જેણે પોતાથી
બીબા ધરમ પાલનારાઓ ઊપર પોતાનો ખાર લેવા
રાબને હેલો ભગાવીઓ કે છ હજાર કાકરો, ચાર હજાર
ગજીઓ, અને જે હજાર ખજુતરનો ભોગ આપશે; અ
ને એક પોતા ખાતર હેલો મેહેલ ખંધાવશે કે તેના
પાઆમાં ગરલવાદી ચોરતોને પુરવી. હાવી કમકમાટ
ભરેલી સીખાંમણ પર આ ગાંડુ રાબએ લક્ષ દીધું અ
ને પોતાનો એક કીડીનો જીવ શંભાલવા હરાડ હજાર
આદમનો અશુલો જીવ ખરખાદ કીધો.

તંન અને મનનો બંધ પડેલા વેપાર.

શર “આશરલી કુપર” નામનો માહપુરવીન થં
ગરેજ તખીબ જે ચોટુંક થયું થઈ ગયોછે તેણે આ
નીએ જાણવેલો આશચરપકારક દાખલો પોતાના એ
ક ભાણમાં કહી જણાવીઓ હોતો—

જે હકીકત હાલ હું તમારી આગલ ચુંકનારછું
તે કોઈથી રીને જોતાં અમર ને એને વર્ત

દક શાસ્ત્ર શાથે તે એટલો તાલુકો રાગેછે કે લોકોનું નોઈયું ધીઆન તે ઊપર ખેચાયું નથી માટે મહને તાજુબ રહેવું પડેછે. લુભધર્મ શમુદ્ધમાં એક મનવાર ફરતી હતી તેના એક હોલ ઊપરથી એક માંજીશ પડી ગયો અને તેને ઊંચકવામાં આવ્યો, ત્યારે તે ખેલાન હતો. જાણેલાટરનું ખંદર કરતાં આ કમનસીબ શખશને તાંહની એક ઇશપીયાલમાં બોકલાવવામાં આ વયો, જ્યાં તે ફેલાએક મહીના શુધી ખેજામ હાલત માંજ રહ્યો. પછી જાણેલાટરના ખીમારખાંનાંમાંથી એને ઉપતરશીરક ગ્રેડરમાં લાવી રાખ્યો. પછી આ જ ગાથી એને સેંટ થોમશની ઇશપીયાલમાં મીશતર “કલાઈન” ની ખરદશ હેકલ રાખ્યો. મેં જ્યારે એને પેહલાં જોયો ત્યારે તે પોતાની પીક ઊપર પડેલો હતો; ઘણી મેહનત વીગરે તે ચવાચ લેતો હતો, અને તેહની નાડી ખરાખર ચાલતી હતી; તેના હાથ પોહોલા કરેલા હતા અને તેહના રૂદહયના ધપકારાની ચાલ પરમાંજે તેના હાથનાં આંગલાં હીલતાં હતાં. જ્યારે તેને ખોરાકની હાજત થતી હતી ત્યારે પોતાની જામ અને હાથ હલાવવાની તેનાંમાં સક્તી હતી; જેવી આ ઇશારત થતી તેવા તેની આશપાશનાં માંજીશા એ જાજત પુરી પાડતા હતા.

“મીશતર “કલાઈન” ને તપાશ કીધા ઊપરથી માલમ પડ્યું કે તેના માથાંમાં દેખાઈતો ખાડો પડેલો હતો, અને આ ઇતેશક ખનીઆ પછી તેર માથો તેના માથાંની હાડકી કેકાંજે લાવવા માટે વર્ધેએ વધ હાડકાપ કરવાની ફરજ જોઈ. વર્ધે પોતાનું કાંમ કરતા હતા ત્યારે એ પુરુશના આંગલાં હીલચાલ કરીઆ જ કરતાં હતાં; પણ જેહવી હાડકી ફરતત કીધી કે તે હીલચાલ ખંધ પડી. ખપોરે એક કલાકે વાહકકાપનું કાંમ શરૂ થઈું હતું અને શાંને ચાર વાગતે હું ફરતાં ફરતાં એ દરદીના ખીછાંના તરફ ગયો ત્યારે તેને ઊઠેલો અને જાગૃત જોઈ હું આશચર્ય પામ્યો. તે તકીઆને હેલેલીને ખેઠેલો હતો. મેં જ્યારે તેને પુછ્યું કે તુંહને કાંઈ દુખેછે, ત્યારે તેણે પોતાનો હાથ માથાં તરફ દેખાડીઓ. ચાર દહાડામાં ખીછાંનું છાક વા અને વાતચીત કરવાને તે શામરથવાંન થયો; અને થોડા દહાડામાં તે કાંહાંથી આવીઓ તેની હીક ત આપવા લાગ્યો, પણ જ્યારથી તે પડીઓ ત્યારથી તે શુધમાં આવ્યો તયાંથી જોઈ તેર માશને અંત

ર હતો તોપપણ તેને કરી વાતની ખખર ન હતી. ખરું કહીએતો તે મુવેલાઓમાંથી શલ્પન થયો હતો, કારણ તેનું મન તથા તેનું તન ખેહું પોતાની હીલચાલ ખોઈ ખેકાં હતાં, અને એક કરવતથી કરી એક હાડકાંની કગરશ કાહડી નાખયાથી પાછી તેમને નવા જીવ શાથે તાંજગી મલી હતી.

બચાંઓની માહાવજત.

બચાંઓની માહાવજત ઊંપર હવે ઘણું ખોલવા-છંઈએ અને હજી વધારે ખોલવાની હમારી ખાય શહે. એ ખાખદ ઊપર ખાંતુઓનું ધયાન ખેંચવાની અતીશય અગતે, કારણ જાંહુથી તેઓ એ ખાખદને હાથે ગોખે નહી તાંહાંથી ઇશવરે મુકેલી તેમની ઊપરની ફરજ તેઓ અદા કરી શકનાર નથી. બચાં અવતરયાં તાહારથી તે તેઓ પાકી ઊમરે પુજે તાંહાંથી તેમની માહાવજત કેમ કરવી એ ઘણીખરી ઝોરતની પવીતર ફરજે, અને બચાંના તન અને મનને તાંજગી આપવી અને નીરોગી કરવાં એમને ખુલ પાથે માતા ઊપર રહેછે. એ ફરજે આપણી પારસી ખાંતુઓ કેમ ઊતારેછે તેનો ચીતાર હવે વારંવાર નજર ધરેછે અને તેમને ખાતરી કરી દેખાડી આપ્યુંછે કે બચાંની માહાવજત કરવાના તેમના અસલી વીચાર સરતાપા ખોટાછે, અને વગર ફેલવણી ઇયાને અપાર્થયણથી તેઓ ખુદરતી કાયદા તોડે, જે કાયદા ખુદરતી સખ વગર તોડાઈ શકતા નથી. કેલવણી એ અસાનપણના અધારામાં મુકેલો રોશન એ રાગે, જેની મદદથી ખુદરતે માણસની નજરથી છુપાવેલાં કીમતી જવાહરો મલી આવેછે. દરયાની અંદર છુપાચલા ખાડો પસાર કરી માતર અકસમાતથી એક વાહણ સહી સલામત કદાચ નીકલી જાયતો કે ઇં એમ ફેહેનાર નથી કે તે ખાડકની હચતીનું જોય તેજો અને અવલોકન કરી સાન રાખવું, એ ખેદકારપણ અને આવસાઈથી તેની હચતીથી નાવાફરે હેવા કરતાં ખેહેતર નથી. જે ખાડક તે વાહણ આજે સહી સલામતીથી વચવી ગયું તે ખાડકપર તે કાલેજ ધાકું અથડે, કારણ તે ખાડકનું કપડાનને સાન નથી. તેજ સુઆકે અનસમજી અને વગર લણેલી માતાઓ ખુદરતી કાયદા સમજવા વગર કદાચ

„Wohlfühl-Ordnung“

અકસ્માતથી પોતાના બચાને કીધારી શકે, તેવપણુ દર પહેલે તે કાચદા તોડી તેની સળ ખમવાને તેમને ફેટ કી ધાસતી છે, જે ધાસતી ખુદરતી કાચદાથી વાકેશ માતા ને પા હીન્નેથી રહેતી નથી. ખુદરતી કાચદા એટલે શું તેના કદાચ કોઈને વચવણ હશે, તે એક દાખલાથી હમે તે દુર કરવા માંગીએ છઈએ. નાના બચાને તા જી હવામાં ફેરવવું અને બારી બારણા બંધ કરી કંદ ન રાખવું, એને એક ખુદરતી કાચદા કહીએ. પા એના ચીતર તરફ નજર કરો અને જુવો, તેથી તહ મને શું ખેચાલ આવે છે. એક દરદી બચાની માવ જત કરતી એક સમજુ અને ચખરાક ચોરત માલમ પડે છે. ચીતારાએ શખદોથી બહાર કરચે તે કરતાં આલે પોતાની પીછીથી એક આખેડુખ દેખાવ ચીતાર થા છે. આગલા વખતનાં એક સુધરેલા દેશના એક મેહુડાને નહીં પણ એક ગરીબ ઘરનો ચોર છે. વ ગર અરથના સામાનની ગપચી નથી. જે જોઈએ તે તઈવાર છે. વઈદને માટે પાસે ખુરસી છે. દરદી બચાને માટે થંડા દેશ યુજખ ગરમ ખીછાણું છે. ખીછાણાની પછવાડે ચોશકની સીસી પડેલી છે. અલ રાઈ ઊપર ઘર ખપતી ચીનો છે. સાચેની સધડી ઊપર એક ડોસી કાંમકાજ કરે છે. એક બચું હાથમાં આ ને ખીજું બાજુએ ઊભું છે અને ઘણા આતુર મેહુરા થી મા પોતાના બાલક તરફ જુવે છે. ઘરમાં કંઈ ઘ ભરા નથી. આસીકાકી અને મકાઈડોસાં બચાના શ્રીછાણાપર ચહડી કાગડાનું ઘર કરી રેલતાં નથી. સંતોશ અને ધીરજ રાખી પેલી મા માવજત કરતી ખેડી છે અને એવો ગંભીર, એવો અસરકારક, એવો આખેડુખ અને એવો ખરો ચીતાર આપણે છે કે દરેક બાનું એ ચીધી ચીધીને તે જોઈ ચીતારાના અરથ ઊકલાવવા જોઈએ છે, કારણ ચીતારાએ “બચાની માલવજત” ઊપર એક ઊખાણું ગોઠવવું છે જે પાર ખવાને તેજાએ પોતાની અકલ વાપડવી જોઈએ. હ મે થોડે ચાર કહ્યો છે અને હવે ચીતારાએ ચીતરેલા રસાલો તેજાએ ઊભો કરવો જોઈએ.

માંગ અને તે આપશે.

ઈશવરના પાડનો માનવી ઊપર અંત નથી. જે પથ પરોણીને તું હરદમ તાહારી દરશીએ જુવે છે, તે

પરોણી કરતાં ઈશવરે તને સાનનું કીમત જવાહર બખરી શદનતર ખીજું જ પરોણી કરીયું છે, એ જ ખીજા લ તહને નીતરો જ થતો હોયતો ઈશવરની ભક્તી કરવાને તહને કારણ બજા છે. જે તે સાહેબનું શમરણ ક રે છે તેને તે દાતાર ભક્તો નથી. આ નીચે બનેલા એક ખરા દાખલા ઊપરથી શીધ થાએ છે કે કંઈ કંઈ થેરે તે પરણ પોતાના બચાની અરજને બાહાલ રાખે છે.

ઈશકીટકંડની એક પાહાડી ખીજામાં એક ભર વાડની વીધવા અને તેનાં છોકરાં વશતાં હતાં. ઘરનો પરચુખ એક તોશની રાતે મેંદાની શોધમાં નીકલી ચા હતો. કરાંનો વરશાદ પડતો હતો; અને ભરવાડની હેતવંતી ચોરતે પોતાની નાહાની બારીમાં એ સળ મેલીએ કે તેની રોશની તેના ભરથારના પગ લાં ઘર તરફ ફેરવવાને મારગ દેખાડે. ભરવાડ ગચો તે ગચો. પાછાં તેના કદમ ઘર તરફ પધારીયાં નહીં. ખરજના દરંગમાં તે કચકાઈ ગચો હતો.

પેલી ગરીબ વીધવાએ પોતાના દુખનો ખોજો શંતોશથી કીધાવોચો, પણ ખીજો સીઆલો આવીએ એટલે તે ઘરમાં કંગાલીઅતે પોતાનો મેહુશ દેખાવ દીધો હતો.

કકડતી થંડીનો એક દીવશ હતો, અને ખુદરતે ગમગીનીનો શાહચો પેહરીએ હતો. પણ પેલા વગર વસતેવના વીધવાના મુપકામાં થંડીની અથર વધુ હતી. હાથમાં રડવું નાહવું બાલક તરફથી તરફથી પોતાની વીધવા માની છાતીએ વમગવું હતું, પણ એક પણ દુધનું દીધું તેના યુકાઈ જતા કાકરાને ખીજવું ન હતું. વડો છોકરો માની ગરદનપર હાથ નાખી દુશક દુશક ખોલતો કે મા મહુને બહુ લુખ લાગી છે; જો હું મે રાં ન કાહુડતો થતાં પેહેલાં એક રોડીનો હકડો આ પથ ?

વીધવા માનું દીલ આ ખોલવાથી વીધાઈ ગયું; પોતાના દુધમલ બાલકને પાલણમાં થુવાડી વડા છે કરાનો હાથ લઈ તે ખેલી કે, ચાલ ખેરો હાથ નેડી તે પરલુની પરારથના કરીએ. ‘માંગ અને તે આપશે’ એ ધરમનો કીલ છે અને એ વાતમાં મહુને જરાએ સંશ અ નથી. રાત પડી ગઈ તયાંથી પેલી જુહુપડીમાં પેલી લાચાર વીધવા પોતાના ખીન વાલી છોકરાની સાથે મુદંનમંડી ઈશવરની દાદ ચાહતી રહી. અંતે

ખારણુ આગલ ખખડાટ થયો અને બેહુ ઊઠીઆં-કે તેમની ગરીબ ખીલાડી બાહુર હુકકમાં દુખી થતી હશે તેને અંદર લઈ દુધ નહીં પણ જરા ગરમ જ્યો આપીએ. છેકરાએ ખારણું ઘીંધાડીઠિં અને ખીલાડીની પાશે એક નાહના સસલાને સીકાર દીધો.

કાણુ કંઠેશે નહીં કે તે પરમ કડપાણું દાતારે તે ગરીબ વીધવાની અરજ બાહુલ રાખી? તે ઈશવરે એક મુંગા હવાનની મારફતે પોતાની ભેટ મોકલી અને વીધવાના બોલો ખરા પડીઆ કે ઈશવર પાશે 'મોંગ અને તે આપશે.'

ગટાપરચા.

થોડાંજ વરસ થયાં ઊપલા પધરથથી આપણુ વાકેશ થયા છંઈએ. એક મોહાટું ઝાડ જે શીંગાપોર તથા મલાઈ કાશા ઊપર ઊગેછે તેને નકર રશ તેને આપણુ ગટાપરચાના નાંમથી જાણીએ છઈએ. ગટાપરચા એ બે મલાયન શબ્દોથી બનેલો છે. ગટા એટલે જમાવેલો રૂશ અને પરચા એટલે જે ઝાડમાંથી તે નીપજેછે તે ઝાડનું નાંમ, એ પધરથ એ લવવા કાજ મોટાં મોટાં ઝાડને કાપી નાખી તેની છાલ કાઢી નાંખવામાં આવેછે. પછી ઝાડના છીદરમાં થી દુધ શરખા રશ ઊભરાઈ આવેછે, જેને એક ખાડામાં એકઠો કરવામાં આવેછે, છયાં શુરજના તડ કાંથી તેના જડ કટકા બની જાયછે. પછી એક પઈડું જેમાં તરણુ કારદાર છરીઆ ગોઠવેલી હોયછે, જે એક મીનીટ રૂ૦૦ ચકરાવા લીએછે, તેની મદદથી પેલા જડ કટકાઓની ખારીક કાતરી કરવામાં આવેછે, પછી એ ખારીક કાતરીઓને ગરમ પાંણીમાં બાંધી કાઢીએ અને પછી એક શંચામાં નાખી તેમને વધારે નરમ કરેછે. આ શંચામાંથી પાછી તે ખારીક કાતરીઓને ગરમ પાંણીમાં બોલેછે અને ગુંદી ગુંદીને લાહી શરખી બનાવેછે; પછી એને બે મોટી ગરમ વેલણામાંથી પશાર કરી તાર કાઢીએ, પછી તે એકશરખા કુમાશને પધરથ થાયછે અને વપરાશમાં આવેછે. કે લોરોશરમ, નખતેલ, ઈશ્વરીટર જોશ ટરપેનટાઈન અને બીજા તેજાઓમાં ગરમીની મદદથી ગટાપરચા પીગલી જાયછે. એક પોહાલી રક્ષાખીમાં ઊપલી રીતે પીગલેલા ગટાપરચાને રેડી ખુલું ચુકીયું હોયતો શઘલો પરવાહી

પધરથ વરાલના આકારમાં થઈ ઊઠી જાયછે અને રકાંખીમાં શરદ ગટાપરચાને શંચીન કકડો નીકલી આવેછે, જેના ગુણુ ખરા ગટાપરચાના શરખાજ હોયછે. કંઠલા કંઠલા રતલના શંચીન કકડાઓ બાહુર દેશાવર જાયછે, પણ મલાઈ લોકી વજન વધારવા માટે માંડી, પથર અને જોવોજ બીજા ભેલશેલના કાવતરાં કરેછે. ગટાપરચા પાંણીને તથા વીજલીને વેવશ થવા દેતું નથી. આ કારણુશર વીજલીના ધાતુના તારોપર ગટાપરચાનું પડ કરવામાં આવેછે. અમેરીકાથી તે ઇંગલંડ શુધી જે શમુદર તવેલા રતું દોરડું ગોઠવવામાં આવીછે તે ચમતકાર ઘણેક દરજે ગટાપરચાથી પાર પડીએછે. પાંણીમાં તરતાં બીજીઆં તથા લાઈશ બોલો, યાને તુશાની દરીઆમાં વચર દેહેશને ઓઢાવનારા મહવાઓનો જોનાર પણ ગટાપરચાનો બનેછે. વલી શુધરેલા દેશના ખેડૂતો પોતાના શંચાકાંમમાં એ જાણુશને ઊપીઓગ કરેછે. ઘરની લપકાદાર કારનીશો તથા બીજા ઘરના શણગાર સાઈ સીસપ શાસી ઇયાને ઘર બાંધતી જાણુનાર ગટાપરચાની મદદ લીએછે, તથા વીજલીના અખતરા કરવામાં વીધવાને એ પધરથ બહુ ઊપીયોગી થઈ પડીએછે. ખેડૂરાને વાસતે આછી છુંગલીઓ પણ એ વચતુની બનેછે, અને છાપાખાંનાં ચીતરો ઊઘાવશ પણ તે કારગત લાગેછે. વલી દંત વઈદ ગટાપરચાથી દાંતને ખેચારેછે; અને રશાએછીઓને તેજાઓને રેડકાને અને રાખવાને માટે એ ઘણા પ્રસિદ્ધકારક માધ્યમ પડીએછે, કારણુ એથી ધાતુ ઇંચા કાચ ઊપર તેજાની અશર લાગુ પડી ચકતી નથી. વલી એ વતરોજે ગટાપરચાના કગલા, જોડા, લાકડી, ચાલુક અને બીજા ઘરખપને તરેહવાર શાંમન બનાવામાં આવેછે.

ઈશવી શન ૧૮૪૩ માં શોશાઈટી જોશ આરટશ નાંમની એક ઇંગલંડની શલાને ગટાપરચાનો જમાવ થયેલો રશ દેખાડવામાં આવીઓહતો, પણ તથા રખાદ બે તરણુ વરશ ઊપર એ જાણુશની ખુખી ઊપર લોકીનું ધીઆંન ખેંચાયું. શને ૧૮૪૫ માં ઇંગલંડમાં ગટાપરચાની ૨૦૫૦૦ રતલની આયાત હતી અને શને ૧૮૪૮ માં એ શંખીયા રૂ૦૦૦૦૦૦ રતલ શુધી વધી ગઈ. શને ૧૮૫૨ માં તેની આયાત રૂ૦૫૮૦૪૮૦ રતલ હતી.

ગટાપરચાનું ઝાડ ૫૦ થી તે ૭૦ ફીટ થ

ધી ધીંચું હાયછે અને તેના થડનો ઘેરાવો 'ત થી તે ડ શીટ થુધી માલમ પડેલોછે. પાહાડને તલ્લીએની ભી ની જમીન એ આડના ઊધરભાવને માટે જોઈએ છે. એ આડની ઇલા ઊપલા ભાગે તરફ શીકા લીલા રંગની હાયછે, અને તેના નીચલા ભાગ ઊપર રાતા ભુરા રંગના રૂવાં દેખાએછે. એ આડનું લાકડું નરમ છે અને તેના-રશમાં રખરના ઘણાક ગુણે.

એ ઊપચોગી વસ્તુની ખાશીયને આશકારા કરવાનું પેહલું માંન "દીઆલમીદા" અને "ચેટ ગોમરી" નામના બે વર્ધદાને ઘટેછે. પાછલો ઘરસથ જે ખંજાલના વર્ધદક ખાતાંની નોકરીમાં હોતો તેની નજરે મલાઈ લોકોએ ગણપરચાના બનાવેલા છરી ના હાથા પડીયા, જે ઊપરથી તેણે તલાશ કરવા માં ડી અને શીંગાપોર ખાતેથી થોડોક ગણ પરચા તેણે વીલાએત મોડલીએ અને તેના શું શું ઊપચોગ થઈ શકે તે જાહેર કરીયું. આ ઊપરથી "ચેટગોમરી" ને શોશાઈડી એાશ આરથો એક થુનેરી ચાંદ ભેટ દીધા, વધી શીંગાપોરના એક વર્ધદ નાચે 'એાકશ લોએ એક શોધ કીધી કે ઊતરી ગએલા શાંધાઓને ખેશાડવાનાં કાંમમાં ગણપરચા વપરાઈ શકાએ જેથી વર્ધદને જેમ એાછી મેહનત પડે તેમ દરદીને પણ કુ ખનું થોડું નીવારણ પાએ. હજી થુધી વર્ધદ ગણપરચાને ઊપલો રીત ગુજબ વાપરેછે અને કાણ નાંછે હવે પછી એ ચીજના હલ ફેલા ગુપત ગુણ અજવા લામમાં આવે.

શોહર મચી રહ્યા અને આ ગરીબ ખાપણએને આ તથની એહેમાં કુમધોકાર બાલી મુકીઆ. એ પવન યુરોપમાં એાતેર ફેલાતો ગએઆ અને કરીસરી લોકો ધરમ પોથી ઊપર શપત લેવા લાગયા કે જાંહાં યા ઊધી મથે તેહને નાંમ નીશાન થુધાં જડગુલથી ઊખે ડી નાખવો ! બાલી નામના શેહરમાં યાજ્ઞીએને શં ખયા ખંધ એક લાકડાંનાં ઘરમાં પરજ કીધા અને પછી તે ઘરને બલતાં ચહરાવી દીધાં. કરોધનાં મારે લા ફેલાએક યાજ્ઞીજી પોતેજ આપઘાત કરતા અને ફેલાક શાંખા ધઈ પોતાનાં જીવનો અંતકાલ સુધી ખચાવ કરતા, પણ નેમને પોતાનો અશક્ત ધરમ હવે વાહલો હતો કે એારતો પોતાનાં છોકરાંએને આતશ ની એહમાં નાખી પોતે ઊપરથી પકતી હતી યાજ્ઞી ધીએ કરાલીઆમાંથી, ધુવડમાંથી, જેહરી શાપોમાંથી વીખ કાહાડી કરીસરીએ મારેછે એવા એવા હશવા શરીખા અને કલપીત તોહામતો ગરીબજા યાજ્ઞીજી ઊપર જોડાવવા લાગ્યાં, પણ અંતે આસરીઆનો રાજ "ડીયુક આલખર" અને જરમનીનાં શાનશાહ એાયા "ચારચથે" એ હીન નસીબનાં ટેલાને પોતાની પખત આપી અને તેમનાં ઊપર ગુજરતા ગંજખનું થોડુંક નીવારણ થયું. યાજ્ઞી ઊપર થોડાક વરમાં અગાડી પણ યુરોપમાં ભારી જુલમાત હતો અને હજી પણ જેમ મારવાડીએ આપણને અધારાએ તેમ તેઓ યુરોપીયોને અધારાએ. ઈંગલંડે હમેશની ઊદારતા માશક એ કંમ તાલેનાં વરગને એકદમ છુટ આપીછે અને ઈંગલંડનાં રાજ્યને હાલનો વડો પરધાંન યાજ્ઞી ધીએની એાલાદનોછે.

મહદમાં શર્ધકામાં યાજ્ઞીજી ઊપર વીતેલા શેતમ.

હીંદુ રાજઓનાં ઘાતકીપણની વાત શાંબલી જે આપણને ધીકાર અને કરોધ કીનપન પાએછે તે જાહેર હવે વીચાર કરીએ છઈએ કે તેઓ વગર જાંછે લા થાને અપટ હતા તય' કે કમતર પએઆ વગર રે હોતો નથી; પણ તવારીખનાં શશ ઊપર યુરોપ શરખા વીદધનાં ધાંમે એવું નો જંગલી જહુન દેખાડીયુંછે કે આપણને અજાએખી લાગીઆ વગર રેહતી નથી. યુરોપમાં ઊપલા શર્ધકામાં "ખલેકદધ" ઈયાને કાળા મોહાત નામની એક માલ હશર મરકીએ પગ મેલીએ. યાજ્ઞીજીએ કુવાને જેહર પાએએછે હવે

પરાણીઓની ભાશા.

ઘણી તપાશ ઊપરથી વીદધાંન લોકોને માલ મ પડયુંછે કે પરાણીઓમાં એકબીજા સાથે વેહેવાર રાખવામાં કાઈ પણ રીતીછે. નાના જનું ઈયાને કીડો પરાણીઓમાં શરવેથી નીચલા વરગનોછે અને એ વરગમાં એક એક સાથે વેહેવાર ચલાવવાની શકતી માલમ પડીછે. એ કીડાઓનો ગુંગતો અવાજ જે આપણ વારેઘડીએ શાંમલીએ છેઈએ તે કાઈ એમ ની મોલવાની ભાશા નથી, પણ એઓ એક એકને શપ રથ કરેછે તેમાં એમની ભાશાના ભરમછે. મધમાંખી

અને કીડીઓ પોતાની શુન એક એક શાથે ઘસકતાં વા રેઘડીએ આપણા દીઠામાં આવેલે. વીંદવાનો હેવું અનુ માન કરેલે કે પાછલી રીને કીરો એક એક શાથે શંધે શા ચલાવેલે. “શ્રાંકલીન” નામના કીલશુશની અભરા ઈ ઊપર ગોળનું માટ પડેલું હતું જે ઊપર કીડીઓ લાગુ પડી. “શ્રાંકલીને” કીડીઓને નશાડી યુદ્ધી અ ને માટેને સીલ્લીગથી જીલ્લતી દોરીએ રાંગયું, પણ હે વો એતેશક ખનીચો કે માટમાં એક કીડી રહી ગઈ. શ્રાંકલીને આ કીડીને દોરી ઊપરથી પશાર થઈ પો તાંના દર તરફ જતાં નોઈ. એક અડધા કલાકના અર શામાં કીડીઓનું ઠોલું દરમાંથી બાહાર આવીશું” અ ને સીલ્લીગ ઊપરથી દોરી ઊપર ઊતરી ગોલ ઊપર પાછું મોજ મઝા કરવા લાગયું; એક ઠોલું ખાઈ બચે કે ખીજું આવવા લાગયું. એ ઊપરથી શ્રાંકલીનને સીધજ થયું કે પેલી એક કીડીએ ખીલ્યોને કાઈખી પેરે ખખર કીધી કે ગોળનું માટ પાંદું હાથ લાગયુંં.

કીડીઓને વાશતે હેવું કંઈકે કે જરે તેઓ કાં મમાં મશગુલ હોયલે ત્યારે તેમનો શરદાર પોતાના મા લાની દેવાલ ઊપર પોતાની શુંનને ઘસેલે, જે ઊપર થી શધ્લી જાતની કીડીઓ એકશરખો અવાજ કાઢા ડી વધારે દીલગીયાળી પોતાના કાંમ ઊપર વલગેલે. જોજ પરમાંલે જ્યારે કીડીઓ સીપાઈઓની માફક કુચ કરેલે ત્યારે તેમના શરદારના અવાજ ઊપરથી શધ્લાં જલ્લપથી કદમ ભરેલે. જ્યારે કીડીઓ કાઈ જ ગા ઊપર હોમલો કરવાને દ્યારેલે તીઆરે છુટી છુટી કીડીઓને લેદુ કરીને આશપાશની જગાની ખખર લે વા મોકલેલે. લેદુઓના આવવા બાદ શધ્લું લશકર કુ ચ કરેલે. કુચ કરતાં આગલી અને પાછલી હચેલમાં શંધેશા ચાલેલે. જ્યારે દુગમન શાથે લકાઈ કરતાં લશ કર મારીયું બચેલે ત્યારે તરત હલકારાઓ નીકલી ખીલ શેજને નજીકના મધક ઊપરથી લઈ આવેલે. વલી કીડીઓ ચેતવનીનો અવાજ ઊભો કરેલે જેથી ચ ઘલા નાહાશં ભાગ કરી. શહીશલ્કાંમત જગાનો આ શરો લેલે.

મધમાંખીઓ પણ પોતાની શુન મારફતેજ વેહે વાર રાખેલે, જ્યારે એક જગા ઊપર એક ઠોલું જવા માગયું હોય ત્યારે પેહેલે લેદુઓને ચોકલવામાં આવે છે કે જગા જવા લાએક અને ધાસતી વગરનીલે કે નહી. કીડીઓ અને મધમાંખો ખીજાં પરાણીઓ કરતાં જી

દાજ ખવાંશનાલે. તેઓ હમેશ શંખવા ખંધ રેહેલે અ ને કીડા અથવા મધમાંખીની શરદારી હેલે એક રાજ ગોચા હોમલે. હાવા શંખધથી તેમનામાં વેહેવાર બ રી રાખવા માટે કાઈખી જાતની ભાશાની અગત જો ઈએ અને આપણી અજમાએશ ઊપરથી માલમ પડે છે કે તેમનામાં ભાશા શરખી ચીજલે જે તેઓ. પોતા ની શુંનની ભાતભાતની હીલ ચાલથી બાહાર પાડી શકેલે.

વલી મધમાંખ અને કીડીઓથી ઊતરતે દરજે ભાશા શરખી ચીજ ખીજા પરાણીઓમાં જોવામાં આ વેલે. ચોકશ વખતે દેકાઓ ગોલેલે, શાંખ યુંગેલે, પખશીઓ ગાએલે, ગધેકાં કુંકેલે, વાધ બરાધ પારેલે ઈ તીઆદી; પણ એ તેઓની ભાશાજ હોવી જોઈએ એ મ આપણથી જેમ કીડીઓ વીરો કહું તેમ નકી કરી સકાતું નથી; તોએપણ વીંદવાનો, કંઈકે કે પખશી ઓમાં ભચે દેખાડવાની નીશાંનીલે. જેહો એક ચો કશ જાતનો અવાજ થયેઓ કે શધ્લાં પખશીઓ, લે ગાં થાએલે અને દરેક જણ દુખનો અવાજ કાઢાડી ઝાડીઓમાં ભરાઈ બચેલે. વલી મુંરથી પોતાના ખી લાંઓને એકકાં કરવા માટે એક શાદ કાઢાડેલે જેનેખી આપણે એક જાતની ભાશા એમ કહી શકીએ. એક ઘરહસથ નીચે પરમાંલે એક દાખલો આપેલે:—

એક ખેડુતનાં ખખરચીખાનામાં એક ઘરડું હાંશ શેવણ ખેડું હતું, જોવામાં એક દીવરો તે એકાએ ક ઘણી માંદગીમાં આવી પડીયું. તરતજ તે માંદો દોડી બાહાર ગયું અને પોતા શાથે એક જીવાંન હાંશ ને લઈ આવયું તે જીવાંન હાંશ માલમાં ખેડું અને ઈ ડાં ઊપર શેવણ ખેસીને ખીજાં હાંશ પેદા કીધાં. જેડું પેલા જીવાંન હાંશે શેવણ ખેસવાનું માથે લીધું, તેડુંજ પેડું જીડું હાંશ માલ બાહાર ખેડું અને ચોડાક વખત પછી મરણ પામ્યું. પેલાં જીવાંન હાંશને કાઈખી વખ તે ખખરચીખાનામાં આવવાની ટેવ ન હતી તે ઊપર થી ચોટલોજ શાર નીકલેલે કે પેલાં જીડાં હાંશે પેલા જીવાંન હાંશને પોતાની ચીંતા કાઈ ભાશાથી બાહાર કીધી હતી.

વલી એક ખીજો દાખલોલે તે નીચે મુજબ:— એક શઘમનનાં ખેતરમાં ગાએનું ઠોલું ચ રડું હતું. તેમાંથી બે હવીતો મસત થઈ ગઈ કે પોતાની રાંક શહીઓને લાત અને માથાં મારી દુખ આપવા લાગી. ઘણે વખત શુધીતો સધલાંએ યુંગે ચોસાડે

ખમીયું. પણ અંતે ગરીબો ગાઓએ પેતાનાં માથાં એકત્રેક શાથે અથડાવીને એક જાનના ઠરાવ કીધો. તરતજ તેઓએ શાંતિ યદને પેલી ખે મશત ગાઓ ઊપર આખાદ ધધારો કીધો અને તેમને ખેતરમાંથી હાંકી કાઢી.

હવે કોઈથી જાતની ભાશા વગર આ ગાઓએ પેલી મશત ગાઓને હાંકી કાઢાડવાનો ઠરાવ કેમ કીધો હશે ? હવે જો એમ ધારોએ કે પરાંણીઓમાં કોઈથી જાતની ભાશા છે અને એમ માનવાને આપણી પાથે જી પર દેખાડીયું તેમ પુરતાં કારણોએ તે એક શવાલ એ ઊભો થાએ છે કે જુદા જુદા પરાંણીઓની જુદી જુદી ભાશા છે કે શવલ પરાંણીઓની ભાશા એકજ છે. આ નીચેના દાખલા ઊપરથી પાછલી વાત વધારે ખરી લાગે છે.

એક જુદી ઘોડી, એક ગાએ, અને ચાર પાંચ વાછરણો એક ખેતરમાં ચરતા હતા. નાંહાં પુશકલ ચારો ન હતા. એક લાગી દુડી વાડથી છુટું પાડેલું પાથેનું ખેતર લીલાંતરીથી તમામ ભરાઈ ગયું હતું. આ વાડમાંથી શરીને તેઓ ખીજા ખેતરનો પુશકલ ચારો ખાઈ મોજ કરતા હતા. રોજ આ ખેતરનો ધાંણ નીકલતો તેથી એક પુરુશને તેનું કારણ શોધી કાઢવા રાખ્યો. પણ આ પુરુશને તે દીવશે પરાંણીઓનાં દાહાપણનો એક અચરત શરીઓ દાખલો મલ્યો. ઘોડી રોજ ખેતરમાં રહાથી કંઠાલી ગઈ હતી તેથી એ જોએથી છટકી જવાને પેરવી કરવા લાગી. તે વાડની આપસપાસ ગોલ શરીને એક ગાખડું શાધી કાઢાડીયું જેમાંથી તે પેતાનો રસતો લઈ શકે. આ શોધથી તે દોડતો આવી અને ગાએની પીઠને પેતાનું માથું અને પેતાની ખરી લગાડવા લાગી. ગાએ ઘોડીની શાથે ગઈ અને પાછાં ખેડે જણુ પુથ થતાં પેતાના ખીજા મીતરો આગલ આવ્યાં. તરતજ શવલ શરીઓ. ચહેલે ઘોડી અને પછી શવલોં એક પછી એક ગખારામાંથી કુદી જઈ છુટાં થએાં.

ઊપલી હકીકતો ઊપરથી આપણી ખાંતરી થાએ છે કે પરાંણીઓમાં પેતપેતાનાં વીચાર જાહેર થાડવાની શકતી છે પણ એ શકતી કઈ પેરની છે તેનો દાખુ પુકાશો કરી શકે ?

નંગલમાં તરશીયાની હાલત.

ચોનચીઆર ખેલજોની નામે એક યુથાશર ની એ સુખ ઊપલી હાલતની તેહકીક આપે છે:—

“ઘણા જણ ખલતી તરચના ભોગ થઈ પડે છે. એક પાંણીનું પીઆણું તારે ખરી કીમતથી અંકચ છે. એક આખી વનજરનો તવંજર માલેક એક પાંણીના પીઆણાં માટે ટવલે એત સી હાલત ? પેતાની આખી વનજર અથવા માંગે છે પણ કાઈ તેને પાંણીના પીઆણાંથી ખરીદનાર નથી. કોંઈ ઘુંચણ નાખી નીરજીવ જેવું પડે છે અને જે હમણા પાંણીથી જ વ ઊગારે છે તે હજાર કદમ ચાલી જીવે છે.

“શયુદર જો દરાંમણે હોયતો ઝોઈ દરાંમણા જંગલ નથી. શયુદરના જેમ ભયંકર પુશંનની આશતે તેમ જંગલનો શુકા કુવાની ભયંકર આશતે. ચાંચીઆ ચોર જાજની પુક પકડે છે અને તેહેને તાથે કરી સધવાને કાર કરે છે, પણ જંગલમાં પીંડારાઓ સુચાશરની વંજર અને તેનું પાંણી જુદી લઈ તેને જ વનો પુકે છે પણ કઈ પેરની જંદગી ? રોખી રીખી, વ વલી ટવલી, આંગલે આંગલ મરવાની જંદગી ! જંગલમાં પાંણી વગર રેડું, નાંહાં શુચ નારાએણ પેતાનું ખી રાજ ચલાવી લીએ, તે જેહની દરાંમણી હાલત ખીજા એકે નહીં અને માણુ ઊપર પડતા મોથ જ જોખાંનો એક મોટો ગજબ છે. આંખો ઊપચાઈ આવે છે, જીભ અને હોઠ શુલ આવે છે, કાંનમાં યુંગતો અવાજ આવે છે અને ખેડુર પડી જાએ છે, અને જેનું કાણુ પઈ પુલે છે. વલી કુખની આંખે એક કઊલુક નજરે પડે છે. એક ખોટો ચમકાટ હોથ ભરપા યુથાશરને છે તરો દોડાવે છે કે શાંતો એક પાંણીનો ચશગો છે, અને જા રે તરશથી ખીમાર થએલો માંણુ પાંણીથી છકછકતાં પીઆણાંને હોઠ આગલથી છટકી દોહાઈ જતાં નોચ તીઆરે તેની કંમખખતીની શી મણા ? તરશથી હારેલા યુથાશરની કીઈ શંગત કરવું નથી. ઘેસતો કે ખીદમતમારો શવલ તેને યુકી જાંન લઈ કુવાની શોધ માં નાહાજે છે કે રખે તેમની પણ તેવી ઈજમીતી થાએ.”

ખેડુનો ! તરશયાની તરશ મલકજો, જુખીઆની જુખ બાંજજો, વગર ટંકજેલાને ટંકજુ દેજો, એ વચનોને કદી વીચરજો નહી, પણ હઈઆંની અંદર એવે લે ખે કીતરી રાખજો કે મોહાતનાજ હથે તે લીપાઈ જાએ.

દોહોડશા વરસનું પંચાંગ.

ઈસવી સન ૧૭૫૨ થી તે ઈસવી સન ૧૯૦૦ શુધીના વરસોનાં આઠવાડયાં અથવા સહીનાનો કોઈપણ દોહોડો સુરત બેઈ કાણાડવાની સેહેલી રીત.

સાધારણ વરસનો કોઠો.												મહીનાનો કોઠો.											
જાન્યુઆરી	ફેબ્રુઆરી	માર્ચ	એપ્રિલ	મે	જુન	જુલાઈ	ઓગસ્ટ	સપ્ટેમ્બર	ઓક્ટોબર	નવેમ્બર	ડિસેમ્બર	જાન્યુઆરી	ફેબ્રુઆરી	માર્ચ	એપ્રિલ	મે	જુન	જુલાઈ	ઓગસ્ટ	સપ્ટેમ્બર	ઓક્ટોબર	નવેમ્બર	ડિસેમ્બર
૧૭૫૨	૧૭૫૩	૧૭૫૪	૧૭૫૫	૧૭૫૬	૧૭૫૭	૧૭૫૮	૧૭૫૯	૧૭૬૦	૧૭૬૧	૧૭૬૨	૧૭૬૩	૧૭૬૪	૧૭૬૫	૧૭૬૬	૧૭૬૭	૧૭૬૮	૧૭૬૯	૧૭૭૦	૧૭૭૧	૧૭૭૨	૧૭૭૩	૧૭૭૪	૧૭૭૫
૧૭૭૬	૧૭૭૭	૧૭૭૮	૧૭૭૯	૧૭૮૦	૧૭૮૧	૧૭૮૨	૧૭૮૩	૧૭૮૪	૧૭૮૫	૧૭૮૬	૧૭૮૭	૧૭૮૮	૧૭૮૯	૧૭૯૦	૧૭૯૧	૧૭૯૨	૧૭૯૩	૧૭૯૪	૧૭૯૫	૧૭૯૬	૧૭૯૭	૧૭૯૮	૧૭૯૯
૧૮૦૦	૧૮૦૧	૧૮૦૨	૧૮૦૩	૧૮૦૪	૧૮૦૫	૧૮૦૬	૧૮૦૭	૧૮૦૮	૧૮૦૯	૧૮૧૦	૧૮૧૧	૧૮૧૨	૧૮૧૩	૧૮૧૪	૧૮૧૫	૧૮૧૬	૧૮૧૭	૧૮૧૮	૧૮૧૯	૧૮૨૦	૧૮૨૧	૧૮૨૨	૧૮૨૩
૧૮૨૪	૧૮૨૫	૧૮૨૬	૧૮૨૭	૧૮૨૮	૧૮૨૯	૧૮૩૦	૧૮૩૧	૧૮૩૨	૧૮૩૩	૧૮૩૪	૧૮૩૫	૧૮૩૬	૧૮૩૭	૧૮૩૮	૧૮૩૯	૧૮૪૦	૧૮૪૧	૧૮૪૨	૧૮૪૩	૧૮૪૪	૧૮૪૫	૧૮૪૬	૧૮૪૭
૧૮૪૮	૧૮૪૯	૧૮૫૦	૧૮૫૧	૧૮૫૨	૧૮૫૩	૧૮૫૪	૧૮૫૫	૧૮૫૬	૧૮૫૭	૧૮૫૮	૧૮૫૯	૧૮૬૦	૧૮૬૧	૧૮૬૨	૧૮૬૩	૧૮૬૪	૧૮૬૫	૧૮૬૬	૧૮૬૭	૧૮૬૮	૧૮૬૯	૧૮૭૦	૧૮૭૧
૧૮૭૨	૧૮૭૩	૧૮૭૪	૧૮૭૫	૧૮૭૬	૧૮૭૭	૧૮૭૮	૧૮૭૯	૧૮૮૦	૧૮૮૧	૧૮૮૨	૧૮૮૩	૧૮૮૪	૧૮૮૫	૧૮૮૬	૧૮૮૭	૧૮૮૮	૧૮૮૯	૧૮૯૦	૧૮૯૧	૧૮૯૨	૧૮૯૩	૧૮૯૪	૧૮૯૫
૧૮૯૬	૧૮૯૭	૧૮૯૮	૧૮૯૯	૧૯૦૦	૧૯૦૧	૧૯૦૨	૧૯૦૩	૧૯૦૪	૧૯૦૫	૧૯૦૬	૧૯૦૭	૧૯૦૮	૧૯૦૯	૧૯૧૦	૧૯૧૧	૧૯૧૨	૧૯૧૩	૧૯૧૪	૧૯૧૫	૧૯૧૬	૧૯૧૭	૧૯૧૮	૧૯૧૯

પુલાસો.

સને ૧૭૫૨ થી તે સને ૧૯૦૦ થયો કોઈપણ સહોડ અથવા વાર આ આઠવાની નીચેની રીત મુજબ ચિત્રેપણી ખાતે પડી આવશે.

દાખલો—૧૮૧૫ ની ૧૮ ની જુને 'વારસુ' ની લડાઈમાં શ્રેષ્ઠ પેશિને સેવકાકુ નેચીઅન મોનાપાર ઇંગ્લેન્ડના હાથમાં કેદ પડાયો હતો તે લોકો કહે વાર કોના જ અણીમાં માટે વરસના કોઠામાંથી ૧૮૧૫ નું વાર યોગ્ય કાઢવું. વરસનાં જ કોઠા આપવામાં આવ્યાં હોય એક સાધારણ વાર મેના અને એક અનીક દીવસના વરસો. અનીક દીવસનું વરસ કોરેલે વરસનો દેખાવાનો આઠ રમ દીવસનો હોય. એ વરસ ૧૨ વાર વરસને તથા ને આવેલો. આ અર્થે વરસ અનીક દીવસનું વારસો. એ વરસને ઇંગ્લેન્ડમાં 'લોઈઅર' કહે છે.

ફરી ૧૮૧૫ એ આઠવાણ વરસો માટે આઠવાણ વરસના કોઠામાં તે છે અને તે ૮ માં આઠવાણ ની ૬ થી ૧૨માં માત્ર પાછો. એ કોઈ થય પછી હવે મહીનાના કોઠા નર ૨૪ અને આપણા દાખલા માટે જુન મહીનાનું આઠ લેકુ કારણ એક પડી લડાઈ જુન મહીનામાં થઈ હતી હવે જુન મહીનામાં આઠવાણ ની ૬ થી ૧૨માં વારસો લાગીતી થાય એક વાર ૧૨માં જુન તે લોકો યોગ્ય કાઢાવો. એ છઠી બીરોડે અને તેની બાજુ ૪ અંખ્યા માત્ર પડે છે. હવે રાજાના કોઠા વાર ૨૪ અને તેને ખતા કોર ૪ અંખ્યા માત્ર પડે છે તે ખતાના ૧૮ ની તારીખ યોગ્ય કાઢાવો, કારણ એક પડી લડાઈની તાં ૧૮ થી હતી. હવે ૧૮ ની જાને 'રવી' માલ પડે છે માટે 'વારસુ' ની લડાઈ ને ૧૮૧૫ ની ૧૮ થી જુને થઈ હતી તે રીતે 'રવી' ઇલાને આદીના વાર હતો.

અનીક દીવસના વરસનો કોઠો.

જાન્યુઆરી	ફેબ્રુઆરી	માર્ચ	એપ્રિલ	મે	જુન	જુલાઈ	ઓગસ્ટ	સપ્ટેમ્બર	ઓક્ટોબર	નવેમ્બર	ડિસેમ્બર
૧૭૫૨	૧૭૫૩	૧૭૫૪	૧૭૫૫	૧૭૫૬	૧૭૫૭	૧૭૫૮	૧૭૫૯	૧૭૬૦	૧૭૬૧	૧૭૬૨	૧૭૬૩
૧૭૬૪	૧૭૬૫	૧૭૬૬	૧૭૬૭	૧૭૬૮	૧૭૬૯	૧૭૭૦	૧૭૭૧	૧૭૭૨	૧૭૭૩	૧૭૭૪	૧૭૭૫
૧૭૭૬	૧૭૭૭	૧૭૭૮	૧૭૭૯	૧૭૮૦	૧૭૮૧	૧૭૮૨	૧૭૮૩	૧૭૮૪	૧૭૮૫	૧૭૮૬	૧૭૮૭
૧૭૮૮	૧૭૮૯	૧૭૯૦	૧૭૯૧	૧૭૯૨	૧૭૯૩	૧૭૯૪	૧૭૯૫	૧૭૯૬	૧૭૯૭	૧૭૯૮	૧૭૯૯
૧૮૦૦	૧૮૦૧	૧૮૦૨	૧૮૦૩	૧૮૦૪	૧૮૦૫	૧૮૦૬	૧૮૦૭	૧૮૦૮	૧૮૦૯	૧૮૧૦	૧૮૧૧
૧૮૧૨	૧૮૧૩	૧૮૧૪	૧૮૧૫	૧૮૧૬	૧૮૧૭	૧૮૧૮	૧૮૧૯	૧૮૨૦	૧૮૨૧	૧૮૨૨	૧૮૨૩
૧૮૨૪	૧૮૨૫	૧૮૨૬	૧૮૨૭	૧૮૨૮	૧૮૨૯	૧૮૩૦	૧૮૩૧	૧૮૩૨	૧૮૩૩	૧૮૩૪	૧૮૩૫
૧૮૩૬	૧૮૩૭	૧૮૩૮	૧૮૩૯	૧૮૪૦	૧૮૪૧	૧૮૪૨	૧૮૪૩	૧૮૪૪	૧૮૪૫	૧૮૪૬	૧૮૪૭
૧૮૪૮	૧૮૪૯	૧૮૫૦	૧૮૫૧	૧૮૫૨	૧૮૫૩	૧૮૫૪	૧૮૫૫	૧૮૫૬	૧૮૫૭	૧૮૫૮	૧૮૫૯
૧૮૬૦	૧૮૬૧	૧૮૬૨	૧૮૬૩	૧૮૬૪	૧૮૬૫	૧૮૬૬	૧૮૬૭	૧૮૬૮	૧૮૬૯	૧૮૭૦	૧૮૭૧

અનીક દીવસના વરસનો કોઠો. એ કોઈ થય પછી હવે મહીનાના કોઠા નર ૨૪ અને આપણા દાખલા માટે જુન મહીનાનું આઠ લેકુ કારણ એક પડી લડાઈ જુન મહીનામાં થઈ હતી હવે જુન મહીનામાં આઠવાણ ની ૬ થી ૧૨માં વારસો લાગીતી થાય એક વાર ૧૨માં જુન તે લોકો યોગ્ય કાઢાવો. એ છઠી બીરોડે અને તેની બાજુ ૪ અંખ્યા માત્ર પડે છે. હવે રાજાના કોઠા વાર ૨૪ અને તેને ખતા કોર ૪ અંખ્યા માત્ર પડે છે તે ખતાના ૧૮ ની તારીખ યોગ્ય કાઢાવો, કારણ એક પડી લડાઈની તાં ૧૮ થી હતી. હવે ૧૮ ની જાને 'રવી' માલ પડે છે માટે 'વારસુ' ની લડાઈ ને ૧૮૧૫ ની ૧૮ થી જુને થઈ હતી તે રીતે 'રવી' ઇલાને આદીના વાર હતો.

દાહ્યાડાનો કોડો.

સોહાડાનો વરસનું પંચાંગ.

૧૪૯

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
સોમ.....	વૃષભ.....	૧ પુષ્ય.....	૧ જ્યેષ્ઠ.....	૧ કાર્તિક.....	૧ અશ્વિ.....	૧ રેવતી.....
મંગલ.....	૨ મુલ.....	૨ ભરણી.....	૨ મૃગશીર.....	૨ રોહિણી.....	૨ મેષ.....	૨ મિથુન.....
બુધ.....	૩ માર્ગ.....	૩ કર્ક.....	૩ મેષ.....	૩ રોહિણી.....	૩ મેષ.....	૩ મિથુન.....
ગુરુ.....	૪ પૂર્વાશ્વિ.....	૪ મૃગશીર.....	૪ મેષ.....	૪ રોહિણી.....	૪ મેષ.....	૪ મિથુન.....
શુક્ર.....	૫ અર્ધાશ્વિ.....	૫ મૃગશીર.....	૫ મેષ.....	૫ રોહિણી.....	૫ મેષ.....	૫ મિથુન.....
ચંદ્ર.....	૬ રેવતી.....	૬ મૃગશીર.....	૬ મેષ.....	૬ રોહિણી.....	૬ મેષ.....	૬ મિથુન.....
સોમ.....	૭ મુલ.....	૭ ભરણી.....	૭ મૃગશીર.....	૭ રોહિણી.....	૭ મેષ.....	૭ મિથુન.....
મંગલ.....	૮ માર્ગ.....	૮ કર્ક.....	૮ મેષ.....	૮ રોહિણી.....	૮ મેષ.....	૮ મિથુન.....
બુધ.....	૯ પૂર્વાશ્વિ.....	૯ મૃગશીર.....	૯ મેષ.....	૯ રોહિણી.....	૯ મેષ.....	૯ મિથુન.....
ગુરુ.....	૧૦ અર્ધાશ્વિ.....	૧૦ મૃગશીર.....	૧૦ મેષ.....	૧૦ રોહિણી.....	૧૦ મેષ.....	૧૦ મિથુન.....
શુક્ર.....	૧૧ રેવતી.....	૧૧ મૃગશીર.....	૧૧ મેષ.....	૧૧ રોહિણી.....	૧૧ મેષ.....	૧૧ મિથુન.....
ચંદ્ર.....	૧૨ મુલ.....	૧૨ ભરણી.....	૧૨ મૃગશીર.....	૧૨ રોહિણી.....	૧૨ મેષ.....	૧૨ મિથુન.....
સોમ.....	૧૩ માર્ગ.....	૧૩ કર્ક.....	૧૩ મેષ.....	૧૩ રોહિણી.....	૧૩ મેષ.....	૧૩ મિથુન.....
મંગલ.....	૧૪ પૂર્વાશ્વિ.....	૧૪ મૃગશીર.....	૧૪ મેષ.....	૧૪ રોહિણી.....	૧૪ મેષ.....	૧૪ મિથુન.....
બુધ.....	૧૫ અર્ધાશ્વિ.....	૧૫ મૃગશીર.....	૧૫ મેષ.....	૧૫ રોહિણી.....	૧૫ મેષ.....	૧૫ મિથુન.....
ગુરુ.....	૧૬ રેવતી.....	૧૬ મૃગશીર.....	૧૬ મેષ.....	૧૬ રોહિણી.....	૧૬ મેષ.....	૧૬ મિથુન.....
શુક્ર.....	૧૭ મુલ.....	૧૭ ભરણી.....	૧૭ મૃગશીર.....	૧૭ રોહિણી.....	૧૭ મેષ.....	૧૭ મિથુન.....
ચંદ્ર.....	૧૮ માર્ગ.....	૧૮ કર્ક.....	૧૮ મેષ.....	૧૮ રોહિણી.....	૧૮ મેષ.....	૧૮ મિથુન.....
સોમ.....	૧૯ પૂર્વાશ્વિ.....	૧૯ મૃગશીર.....	૧૯ મેષ.....	૧૯ રોહિણી.....	૧૯ મેષ.....	૧૯ મિથુન.....
મંગલ.....	૨૦ અર્ધાશ્વિ.....	૨૦ મૃગશીર.....	૨૦ મેષ.....	૨૦ રોહિણી.....	૨૦ મેષ.....	૨૦ મિથુન.....
બુધ.....	૨૧ રેવતી.....	૨૧ મૃગશીર.....	૨૧ મેષ.....	૨૧ રોહિણી.....	૨૧ મેષ.....	૨૧ મિથુન.....
ગુરુ.....	૨૨ મુલ.....	૨૨ ભરણી.....	૨૨ મૃગશીર.....	૨૨ રોહિણી.....	૨૨ મેષ.....	૨૨ મિથુન.....
શુક્ર.....	૨૩ માર્ગ.....	૨૩ કર્ક.....	૨૩ મેષ.....	૨૩ રોહિણી.....	૨૩ મેષ.....	૨૩ મિથુન.....
ચંદ્ર.....	૨૪ પૂર્વાશ્વિ.....	૨૪ મૃગશીર.....	૨૪ મેષ.....	૨૪ રોહિણી.....	૨૪ મેષ.....	૨૪ મિથુન.....
સોમ.....	૨૫ અર્ધાશ્વિ.....	૨૫ મૃગશીર.....	૨૫ મેષ.....	૨૫ રોહિણી.....	૨૫ મેષ.....	૨૫ મિથુન.....
મંગલ.....	૨૬ રેવતી.....	૨૬ મૃગશીર.....	૨૬ મેષ.....	૨૬ રોહિણી.....	૨૬ મેષ.....	૨૬ મિથુન.....
બુધ.....	૨૭ મુલ.....	૨૭ ભરણી.....	૨૭ મૃગશીર.....	૨૭ રોહિણી.....	૨૭ મેષ.....	૨૭ મિથુન.....
ગુરુ.....	૨૮ માર્ગ.....	૨૮ કર્ક.....	૨૮ મેષ.....	૨૮ રોહિણી.....	૨૮ મેષ.....	૨૮ મિથુન.....
શુક્ર.....	૨૯ પૂર્વાશ્વિ.....	૨૯ મૃગશીર.....	૨૯ મેષ.....	૨૯ રોહિણી.....	૨૯ મેષ.....	૨૯ મિથુન.....
ચંદ્ર.....	૩૦ અર્ધાશ્વિ.....	૩૦ મૃગશીર.....	૩૦ મેષ.....	૩૦ રોહિણી.....	૩૦ મેષ.....	૩૦ મિથુન.....
સોમ.....	૩૧ રેવતી.....	૩૧ મૃગશીર.....	૩૧ મેષ.....	૩૧ રોહિણી.....	૩૧ મેષ.....	૩૧ મિથુન.....

(બાંધવ ગીરધી.)

ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન.

શુંનેરી દોરથી, અથવા ખુશનુમાં રંગથી, અથવા નાદર કોતરકાંથી વાંહાણ શારૂં કહેવાતું નથી; પણ જે ચાલશે ઓડપશર હોય, જે પાંણી લેતું ન હોય; અને જે તોશાની દરીઆ શકસકાટ પશાર કરતું હોય તે વાંહાણની તારીફ છે. તરવારની પરીખશા તેનાં પાનાંની ધાર અને પાણીથી થાએ છે, નહીં કે તેની ખી આંનપર જડેલાં રત્ન નથી; તેમજ ધન દોલતથી નહીં પણ નેકીથી માણસ મોટું ગણાય છે—એનેકા.

હુરોશની હારપર જે ન હોય તે પુરૂષ ખરી પરીખશા આપેલી જાણવી—આઈફીન.

મરઘે કરતાં ઓરતોએ ભાણણ કરવાની વધારે શક્તી છે. ઓરતો આંધુની ધાર ઘણી વખતે ફતેથી વાપડી શકે છે અને મરઘે એવાં દીકને ઊશકેરનારા શાધનોમાં પછાત છે—ઈશપેકડેર.

તાહારી જખાંન બંધમાં રાખ નહીતર તે તને બંધમાં નાખે—કહેવત.

ખરચ્યા પેહેલાં તાહારાં ગજવાને પુછ—કહેવત.

હુઈઆનાં દંખને દાડ નથી—કહેવત.

જેમ ઊભરાતી તાડી તક્ષીઆનાં કરાને ઊપર લાવે છે તેમ વગર માપે પીધેલા શરાબ દીસની અંદર ખાંનેની ગુપત વાતો બાહાર લાવે છે—બોનતેન.

ગજવાંને યએલા ખડીની દવા નથી: ઊછીકાં નાંણાંથી તે જીંદગીનો દુખી દોરો વધારી મોતનું ખી છાણું શેવે છે, પણ આકેખત તે જમને તાળે યાએ છે—શેકસપીઅર.

મેહનતનું મુલ ઘણું કડવું છે પણ તેનું શ્લ ઘણું મીઠું છે—કહેવત.

ચાડીઆને ચાર નજરથી જોજે અને તેની ઊપર વીશવાશ રાખેનાં—કહેવત.

તાહારા હવથોની આશપાશ સાનની પાલ ખાંધી લેજે—કહેવત.

જીભનો જખમ વખતે શમશેરનાં જખમ કરતાં વધારે જેડરી છે—કહેવત.

ખરડેલા હથે ખીખને કાઢ દખાડો ના—કહેવત.

ઘણી ખકખકારો કરનારા ડોહીઘાણું દેશહીતકા

રીઓ કરતાં, જે પોતાને યુધારે છે તે પરખાની વધારે શેવા જાળવે છે—લાવેટર.

નસીખનું ચકર હરદંમ ફરે છે અને કાણ ખાતરીથી કહે છે કે આજે હું ઊપર રહીશ?—કોનકુસીઅસ.

કદી નહીં પડતું એમાં આપણી ઘણી કીરતી નથી; પણ દર વખતે પડીએ કે ઊડતું એમાં મોટી કીરતી છે—કોનકુસીઅસ.

પોતાનાં કુરુખપર હાકમી કરવા અગાઉ માણુ જે પોતાના ઊપર હાકમી કરવી; અને રાજદરખારમાં હાકમી ભોગવવા અગાઉ પોતાનાં કુરુખ ઊપર હાકમી ભોગવવી જોઈએ—ચલે.

બુદ્ધ બાપની અકલ.

પ્રાંનસ દેશનાં લાએનશ નામે શહેરમાં એક શાદગર રહેતો હતો જેને તાંહાં બે છોકરીઓની ખખ શેશ હતી. બેહુ દીકરીઓને પરણાવીને શાદગરે તેમને પોતાની શધક્ષી અસફઆમત વેહેંચી આપી; એવી કણુકાતે કે એક દીકરી ખાપને હુંનાલામાં અને બીજી દીકરી તેને શીઆલામાં. પોતાને તાંહાં ખાપની દોલત અને આખરું મુંજખ રાખે. પેહેલું વરશ વીટ નહીં એટલામાં બુદ્ધ બાપે ધારીયું કે માહારી અકલ જે વેચી. કારણ છોકરીઓ અશલનું હેત વીશરી જઈ ખાપને મરવાની ઈચ્છાતો કેથે યુરૂ પડવાની વાત જોવા લાગ્યાં. તોપણ ઘરકાએ ધીઆંનને એકંદર ચીત કરી એક તાલ કીધી. તેણે એક ખીજ શાદગર ઘેર સતને પોતાનો હવાલ જાહેર કરીઓ અને તેની સાથે શમજુતી કરી પચીશ હજાર રૂપીઆને આશરેનાં “લીવ” નામનાં ફરેચ સીકા ઊછીકા લીધા. ખીજે દીવરે પેલા ઘરકા બાપે એક ભારી ધુંમધાંમથી ખાતું કીધું અને પોતાની બે છોકરીઓને તથા તેમનાં ભરથા સોને પણ નેતરું દીધું ખાતું પુરૂ થઈ રહીશું કે તરતજ પેલો ખીજે શાદગર જેણે પેલા રૂપીઆ ધીરી આ હતા તે દોડતો અને ગભરાતો આવથો, અને પેલા ઘરકા બાપ પાશુથી પચીશ હજાર રૂપીઆ ઊછીકા માંગ્યા. ઘરકો બોલથો કે પચીશ દોસત એ કરતાં ખમણા જોઈએ તો તાહારે માટે તઈઆર છે, એમ કહી પેલી ઊછીકી લીધેલી રકમ પોતાની છોકરીઓનાં દખ તો પેલા શાદગરને ગણી આપી. છોકરીઓ તો જોઈ

ને દંગ થઈ કે હજી છુટા બાવા ગમરછે અને તેમને જો છેડયા અને તેમનું ગેરરાજપણું ખેંચી લીધું તો હજી એક મોહાટી દેશત હાથથી જતી રહેશે. માટે તે દાહરૂંથી છોકરીઓએ પાછી બાપની મદદરત જાહેરી રી રીકી અને એકને તાંડાં વધારે રહેતો બીજા અદે ખી થઈ બાપને પોતાને તાંડાં લાવી રાખતી. હવે તાલથી છુટા જંગમી થી આનંદકાર રહો. પણ બાપનાં મરણ પછી છોકરીઓએ તેનાં વસીએતનામાં માં એક કુટી બદામ પણ લખેલી જોઈ નહીં. પણ શાં જો તેમનાં બાપનાં હથેતી તેમની નીમકહરારી માટે લખેલી રાખત ઇપકી વાંચે.

મોત અને ડાકટર.

ફેટલાંક વરસની વાત ઉપર, એક ગાંધડાના દારૂવા લાને તીઆં એક છોકરો માકરી રહેતો હતો. એ છોકરા ના ધણીની કુશનમાં એક જાતના એવો તો સરસ સવાદ દાર દારૂ જાતનો હતો, કે તેવો બીજા કયે પણ મલે નહીં. તેથી જારે પેલો છોકરો પોતાના ધણીની માકરી છાડીને જ વાને ધારો, તારે પોતાના પમારને બદલે, તેણે દારૂનું એક નાહતું પીપ શીયાએ બીજું કંઈ પણ લેવાને ના પાડીકે. પેલા ધણીએતો છોકરાની જરૂર પરમાંજી કીધું. હવે પેલો છોકરો પીપ પોતાની આંધ પર મારી ચાલતો થયો, પણ ર સતો ઘણે બાબો અને પીપને બેલે ભારી, માટે જમ જમ આગલ ચાલતો ગયો, તેમ તેમ તે છોકરો ધારી ગયો, અને આગલે રસતામાં પીપ બુકીને, આસપાસ જોવા લાગે કે જોઈએ કોઈ આવેતો, તેની સાથે દારૂ પીધને પીપ યેડું ક આવી ધાયતો પછી એટલો બેલે ઉંમકવો નહીં પડે. ઘણેએક વખત પછી, જતાં જતાં એક જુદો લાંબખી ડાહડી વાલો માણસ મલીઆ.

"સાહેબલ" જુદા દાહડીવાલા કાકા બેલીઆ.
"સાહેબ મેહરખાંન" છોકરાએ જવાબ વાલીઆ.
"કીઆં જાએછો?" જુદા કાકાએ પુછીકે.
"હું કોઈ માણસને શોધું છું કે તેની સાથે આ દારૂ પીધને જરા માઝ પીપ હલકું કરું." છોકરો બેલીકે.
જુદા કાકા—તારે કોઈને બદલે હું માણું કે નહીં!
મેં ઘણી લાંબી ફેરી મારીછે અને હું યાકી ગયો છઉં, એટલું જ નહીં પણ અને તરસ પણ બહુ લાગીછે.
છોકરો—સારું તારે, તમેજી ચાલશે પણ અને કહો કે તમે કેવી જાતના માણસછો અને કીઆંથી આવ્યાછો?
જુદા કાકા—હું "બોદાતાવા" છઉં અને બેહસ તમાંથી આવ્યા છઉં.

છોકરો—તારેતો તારી સાથે હું દારૂ પીવાનો નથી, કારણ કે આ ફનીઆના માણસોના એટલે તું તકાવત રાખેછે અને એટલીતો તરફદારી કરેછે કે કોઈ તવગર

અનેછે અને કોઈ બીખારી. ના! તારી સાથેતો હું નથી પીનાર.

એમ કહીને નાહતું પીપ આંધપર મારીને છોકરો ચાલતો થયો.

તે જરા આગલ ચાલીઆ અને પીપનો એવું ભારી લાગવા લાગુ કે તે વીમારવા લાગે કે હવે કોઈ પણ મલે તો કીકે; નહીતો મારીથી વધારે દુર લઈ ચલાયે નહીં. વારું, થોડાક વખતમાં એક બીલે બદસુરત, પ તરો, તવાઈ ગયેલો માણસ હોતો અને ડરામણા દેખાવ સાથે આવવી મલ્યો.

માણસ—સાહેબ મેહરખાંન.

છોકરો—સાહેબલ.

માણસ—કીઆં જાએછો?

છોકરો—હું કોઈ માણસને શોધું છું કે તેની સાથે આ દારૂ પીધને જરા માઝ પીપ હલકું કરું.

માણસ—તારે કોઈને બદલે હું માણું કે નહીં! મેં ઘણી લાંબી ચુસાફરી કીધીછે અને યાકી ગયોછું; એટલું જ નહીં પણ અને તરસ પણ બહુ લાગીછે.

છોકરો—સારું તારે, તમેજી ચાલશે, પણ તમે કો

છોછો અને કીઆંથી આવ્યાછો?

માણસ—હું કોણછું! હુંતો દેવજું અને રોજખમાંથી આવ્યાછો. હું તો તીઆથી આવ્યાછો" રે ભાઈ!

છોકરો—નહીં, તારેતો તારી સાથે હું નથી પીનાર. તુંતો માતર ગરીબ લોકોને પીએછે અને કુખ રહે. જો કંઈની રીતતું તમેમાં કુખ આવવી પડેછે, તો તે તારા વાંક થી થયું, એમ તેઓ કેહછે. તારી સાથેતો હું નથી પીનાર!

વલી પેલો છોકરો ચાલતો થયો. તે ચાલીઆ માલી આ ઘણેજ દુર નીકળી ગયો; પણ આખરે આંધપરનાં જો ને એટલો ભારી લાગે, કે તેણે વીમારીકે, કે હવે મારીથી આગલ ચલાસે નહીં. તે પાછો આસપાસ જોવા લાગે કે જોઈએ કોઈ આવેય કે તેની સાથે દારૂ પીધને પીપ હલકું કરું. ફેટલાંક વખત ગયા પછી, બીલે એક માણસ આવવી લાગે. તે એટલો તો નાતવાન અને માંસ વગર નો હતો કે તેનાં હાડકાં કેમ ટકી રહેંચાં હશે તેનો વીમાર પણ નહીં થઈ શકે.

માણસ—સાહેબલ.

છોકરો—સાહેબ મેહરખાંન.

માણસ—કીઆં જાએછો?

છોકરો—હું કોઈ માણસને શોધું છું કે તેની સાથે

આ દારૂ પીધને જરા માઝ પીપ હલકું કરું.

માણસ—તારે કોઈને બદલે હું માણું કે નહીં!

છોકરો—હા! નહીં કાંઈ? પણ તમે કેવી જાતના

માણસછો?

માણસ—માઝ નામ મોતછે.

છોકરો—વાહા! જો માણસ અને જોઈતો હતો, તે જ મલીઆ. તારી સાથે હું જુદીથી પીવશ.

એમ કેહતાં કેહતાં આંધ પરથી પીપ ઉતારીને દારૂ કાઢવા લાગે અને એક જામ ભરી. છોકરો બેલીઆ કે હું સાથે અને વીસવાસુ માણસછે, કારણ કે હું ગરીબ અને તવગરને એક સરખાં ગણેય.

પછી છોકરાએ મોતની તનદરોસતી ચાહી. મોતે છોકરાની ચાહી, અને એ પરમાણે જાન પર જાન ભરાતી ગઈ, અને મોતને દારૂ થયેલ સવાદદાર લાગીએ, અને છોકરો મોતને ચાહવા લાગીએ, તેથી એક પછી એક જાન ઉડતી ગઈ, દારૂ એછો થતો ગયો અને પીપ હલકું થયું.

આખરે મોત બોલીકું—“સાબાસ ! મેં એવો દારૂ મારા જનમમાં આપીએ ન હતો અને તમે જે દારૂ આપીએ છો તેથી મને મજા પડીએ તેવી કોઈ વખતે પડી ન હતી અને તેના બદલામાં શું આપવું, તે મને સુઝતું નથી.” આખરે વીચાર કરી કરીને મોત બોલીકું કે “આએ પીપ કોઈ દાહડા ખાલી થયે નહી, અને એમાને દારૂ સઘ થો સરસ દવાઈનું” કાંમ કરશે, અને કોઈબી ડાકટરની બીજ દવાઈ એની આગલ કુચ કાંમની નહી થઈ પડશે, અને દરદી ખાણસ એ દારૂથી થોડા જીવો બનશે.” તેણે વલી કહીકું કે “જરે કોઈ દરદી ખાણસને વું નેવા આવશે, તારું હું હુએશો તાંહાં આવશ, અને જો હું દરદીના બીજાના પાંસે તેના પગ તરફ દેખાવશતો વું ખચીત બાણ જે કે તે ખાણસને તારા દારૂથી સાડું થશે, પણ જો તેના માથાં આગલ હું દેખાશેતો દવાદારથી તે કંઈ સારો થવા નો નથી, કારણ કે તે મોતનું ખાણસ થશે.”

પેશા છોકરો વખણતો ગયો. જ્યાં કોઈથી નહી સાડું થાય તીઆં તે પોતાની દવાઈથી ધણુને સારાં કરતો ગયો. લોહી લાંબેશરથી તેને કેડવા આવવા લાગ્યાં અને નામીઆ ડાકટરને તેની આગલ કુચ બીસદમાં નહી રહેઆ. જરે તે દરદીના ચોરડામાં આવતો તારે તે મોતને તીઆં જોતો, અને આગલથી કેહતો, કે તે જવશે કે મરશે અને તેની વાંછી હું મેથ ખરી પડતી. તે ઘણા તાલેવંત અને મોખાવાશે ખાણસ થશે, અને એક દાહડો તેને ફનીઆંને એક છેડેના દેશના રાજની છોકરીને સાડું કરવાને બોલાવવા માં આવીએ. તે છોકરી એટલી જાણતોલ પડી હતી, કે સરવે ડાકટરોએ તેણીની આશા મેલી હતી, અને વી ચારતા હતા કે તેનીથી કંઈ સાડું થશે નહી માટે જો તે છોકરીને તે જાન અંચાવે, તો જો માંજે તે તેને આપવાને તેઓએ કચલ કીધું.

હવે જરે તે શાહજહાંનાં ચોરડામાં આવીએ, તારે તેણે મોતને તેણીના માથાં આગલ મેકેણું મેકું; પણ તે મોત મેકું મેકું લેઈનાં જોંકા ખાણું હતું અને તેટલા વખત તે છોકરીને ચેન પડતું હતું.

“હવે” આપણા ડાકટર સાહેબ બોલીઆ કે “આ એટો નેખમની નીસાનજે, અને એમાંથી છુટવાની કંઈ આશા નથી.”

પણ રાજ્યએ કહીકું, કે ગમે તે ખચ થાય, જે દેશ નેખએ તે લે, પણ છોકરીને તેણે સારી દરવી નેખએ, ડાકટર સાહેબની વીચારમાં પડીઆ, અને એકે વખત કરી થી મોત તરફ નજર કીધી. મોતેતો મેકું મેકું નેકા ખાણું હતું, તેવામાં તેણે તરતજ ચાકરોને નીસાન કરીને પેલી છોકરીનું બીજાનું ફેરવી નાખવા કહીકું, કે જેથી કરીને ચોત પગ આગલ આવી ગયું, અને તરતજ ડાકટરે દરદીને દારૂનું એક પીઆણું આપીકું અને તેણીને જાન અંચાવીએ.

મોતે બોલીકું—“વારું તારે ! હવે તમે જરે મને કમી એછો, તો આનંધી આપણા કોલકરારને અંત આવીએ.”

ડાકટર—“હું શું કરું ? મને તેણીને અંચાવવાની કમ પડી. નહીતો જાન અને દેશ હું ખોત.”

મોત—“જમીન અને દેસથી કંઈ તમને કાપશે પનાર નથી. તમારો વખત પુરો થયોએ, અને હવે તમે મોતણી શીલકત થાછો.”

ડાકટર—“સારું તારે, જે થવાનું હોય, તે થશે; એ માં કોઈને ઈલાકો નથી. પણ ખુદાની અંદગી હું વાણું, તેટલા વખત મને આપો.”

મોત—“હા મેલાશક તેટલા વખતની તને છુટશે.”

પણ ડાકટર સાહેબને સરવે કાંમકાન કરવા લાગ્યા, જે નેખએ તે વાંચવા લાગા, પણ મોદાની અંદગીના એક શબ્દ પણ તેણનાં હોટમાંથી પસાર થયો નહી. એમ કે દેલોક વખત યુનનીઆ પછી આખરે ડાકટર સાહેબે વી ચાર કીધી કે મોતેતો કમીઆ અને જાંહાંચુરી અંદગી વંચાય નહી, તાંહાંચુરી તેનું કંઈ ચાલનાર નથી, પણ મોતે જરે વીચારીકું, કે ડાકટર સાહેબે તો ઘણા દાહડા કાહડાં નાખીઆ, અને મનેતો થયો વાર મોટી રેહવું પડીકું, તારે એક રાતનાં ડાકટરનાં ઘરમાં જઈ જે બીજાનાંપર તે સુતો હતો, તેની સાંભને એક નોટું પાડીકું મોદાની અંદગીથી ચીતરેણું ટાંગીકું. ડાકટર સાહેબ નેવાન સવારનાં ઉઠેચ, તેવીનું તેની નજર પાટીઆં ઉપર પડી, અને છેક પેહલેથી તે છેડે વેર વાંચી રહેઆ તાંહાંચુરી તેને સમજ પડી નહી કે શું છે. પણ હવેતો તે અંદગી વંચાઈ, માટે કંઈ ઉપાય રહેઓ નહી અને આખરે ડાકટર સાહેબ મોતનાં પંજામાં સપડાયા.

પરચુટણ.

એક મુરખ, એક હજામ અને એક તાલક પડેલો રાખસ મુસાફરી કરવા નીકલ્યા. ચાલતાં ભુલા પડ્યા તે થી તેઓ એક મેદાનમાં સુતા; અને એવું પોતપોતામાં ક રાવણું કે દરેક જને વારાફરતી બોધી કરવી. પેહલો વારી હજામની આવી, જેણે બીજા તેના સોબતીઓ ભર ઉંધમાં પડ્યા બાદ મુરખનું માંથું મોરી નાખ્યું. પછી ચોકડવારે તેણે મુરખને ઉઠાર્યો કે હવે તાહાંથી વારી આવીએ. મુરખ ઉઠેલો પણ પોતાનું માંથું ખુબવાવતાં તે બેલશે કે “લાઈ હજામ તેતો જમરી ચુક કીધોએ. મહને ઉઠારવા ને બદલે તેતો તાલક પડેલાને ઉઠારશે, માટે હવેતો તેની પછી હું પોહારો લરીશ” એમ કહી પાછો મુકી ગયો.

એક દોસત બીજને ભલતાં બેલશે કે “કાલે રાતે દોસત ને સપનામાં ટુને હાંક મારશે.” બીજાએ નવાજ દીશે જે “મેચદની આકું દોસત; મેં તે સાંભલ્યું નહી.”

એક ભેટોલકાઈ પર જતાં પોતાના વાહાણા આપને કેહેવા લાગે કે “ખાવા હું જરૂર એક કુચમનનું માંથું તમારે માટે લઈ આવ્યા.” ખાવા બેલ્યા કે “દીકરા સાંધાં વગર આવશે તે જઈ હું ખુદી થઈશ પણ વું સહી સહાંમત આવજે.”

એક માણસે પોતાનો એક દોસત કુ બીજા ગામ રહેતો હતો તેને લખધુ' કે યોડીક ચોપડીઓ આહારે આ રે ખરીદીને મોકલવી. દોસતથી આવશાઈને લીધે એ કા મં બન્યું નહીં તેથી તે પોતાના કાગળમાં વાતન ખાઈ ગયો. પણ યોડા મહીના પછી તેઓ બેઠુ બહારે મળ્યા તા હારે પેસા દોસત આકાશે યદને બોલ્યો કે "પેપારા મીતર ને ચોપડીને વાસતે તહમે મહને કાગલ લખધુ' તે મહને પોતું નહીં ?"

એક માણસ ને દરીયામાં નાહતાં કુમી નતો હતો તેણે કાંઈ આવી સપત લીધા "કે જાંહાંયુધી મહને તરતાં આવડે નહીં તાંહાંયુધી પાણીમાં પડ્યું નહીં !"

ઈરાં તાજાં રાખવાની રીત—એક રતલ સુકા સુ નાને પાંચ બાતલી પાણીમાં બીજવવો અને સારીપેઠે કા લવવો. પછી બીજ દીવસે ઉપર તરી આવેલું પાણી એક બરનીમાં નાખવું અને તેની અંદર ઈરાં મેલવાં. એ રી તે તેઓ છ મહીના શુધી તાજાં રહેશે.

એક અચ્છો જવાબ—એક દીવસે એક ડોસી ગધે ડાં મરાવવા નતી હતી. તેવામાં એક છોકરાએ તેણીને કહ્યું કે "સાહેબજી ગધેડાંની મા", ડોસી બોલી કે "સાહેબજી માહારા દીકરા"

માણસ કરે કે કુતરો!—વેલાતનું એક વર્ષક પ તર લખેકે કે લંડનની ઇસ્ટપીચલને તે મહીનાનો હુસામ્ નેતાં માલમ પડેકે કે ૧૧૯ નજને કરડવાના સમયથી દા ખલ કરેલા હતા. એમાં ૮૫ નજને કુતરાએ, ૧૮ નજને માણસો, ૧૨ નજને યોડાએ, ૧ નજને વાંદરે અને ૧ નજને ગધેડાએ કરડેલા હતા. ૨ નજને કોણે કરડયા તે મા લખ ન હતું. માણસના કરડેલા ૧૮ એ સંખ્યા મોટી છે અને બીજાતાં હેવાં છતાં તેમની કુધીનો વધારે ઉપયોગ થઈ શક્યો નથી એ ખેજલત પોંડાંઆડનારી બીતાએ.

કુતરાંના હુરખાં દંખનો ઉપાય—મેરોડોમાં ને કો ઇને હુરખાં કુતરાએ દંખથી હોયતો એક અન્ય ઉપાય કા મે લગાડેલો. પેહેલાં ઘાહને એક છડીથી ચીરેલો અને પ છી તેમાં બંકુને દાડે ચોલી ચોલીને બંદરેલો એવી રીતે કે ઉપર થોડો ટેકડો ઉપસઈ આવે. પછી એ ટેકડાને દી વાસલીથી સઘગાવી દીએલે નથી નહરનો નમ ઉપાય થાયલે તેમ ઘાહથી વેહેતું લોહી પણ બંધ થાયલે.

એક કરાંમતી મુરડાંની પેટી—અમેરીકામાં એક સખ્યે એક જાતની મુરડાંની પેટી બનાવીલે જ્યાં એવી કરાંમત કીધીલે કે મુરડું ને પાણું શુધીમાં આવે (અને એવા ઘણા દાખલા બનેલો) તો જ્યતાં જ્યતાં દર્દાઈ રહેવા ન બઢેલે પાણું ધરતી ઉપર આવી પોતાને ધર નઈ શકે. કદનમાં હવા આવે જવ કરવાને ગોઠવણ રાખીલે અને વલી એક વાઈનની બાટલી તથા કાંઈ ખાવાની મણ મોક વણ રાખીલે. તેનો બનાવનાર ઘણા નજાએની હજુરમાં ડરાયો હતો અને એક કલાક પછી પાણે ઉપર આવી શક

યો હતો. પછીસા લઈને એ કરાંમત દેખાડવાનો હાલ તે ધં થો લઈ મેકાલે; અને પોતાના કદનથી પછીસા કમાયલે.

એક મુરખ ઝાડપર ચઢીયાં નજા હીલવવા લાગે અને તોપી કાઢાડીને ઉત્તો કે નવાં તેઓ પડે તેટલાં જહીલું !

સંવાલ જવાબ—એક હોલીઓ રાતે ઈંગલંડની એ ક ભાગરમાથી પસાર થતો હતો તેને પોરેગીરે, ઠંડાવીને પો કારી પુછ્યું કે "તાહાડું નામ શું"

હોલીઓ બોલીઓ "પાંચ શીર્લાંગ (હડી રૂપયા.)

"તું કાંહાં રહેય ?"

"પાહાદશાહાના રાજમાં નહીં"

"કાંહાંથી આવો ?"

"જાંહાં જવાને તું મરી ફીરે"

"કાંહાં જાય ?"

"જાંહાં તું જયતો તાહારા કાણુ કપાય"

પોરેગીરે હોલીઓને આવા જવાબોનેસર કેક પકડયો અને બીજે દાહડે મેજસતરેટ આગલ ઉત્તો કીધો. બં ધવો બોલોએ કે સાહેબ મે પોરેગીરને સવાલનાં જવાબ આપયાલે અને મેં તેમાં કાંઈ જુનાહ કીધો નથી. પેહેલા જવાબનો અર્થ એજ માહાડું નામ ધામસ કરાંનિલે. (કરાંનિ નતી ૫ શીર્લાંગ થાયલે.) બીજે એજ હું "બીટલ બરીટન માં રહું છું. તરીને એજ હું એક દોસત સામે પીકાંમાં દા રૂ પીધો હતો. ચોથો એજ હું માહારી બાપડી પાસ નતો હતો." મેજસતરેટ આ ખુલાશો સાંભવી પોરેગીરને ધમકા વણે અને હોલીઓ મોઢા મલકાવતો પોતાને ઘર ગયો.

૨મું ને પુરસત.

૧ છું—પાંચ વીના હું, હુંડું,

૫૪ વીના હું, કુંડું,

તેજ રોમ રાખુ છું,

લાલ પાંચી આખુ છું.

૨ જાં—વખતનો કપો કરકો ઉલરો કે સુલરો લેએ તોખી એકસરખો બોલાયલે ?

ખાસાસો મઈ વેલાનો.

૧ છું—શાસ્ત્રીનાએ કીધેલો ઇનસાફ કાંઈન નહીં પ છું વાનબી હતો, કારણ કે તેઓ ત્રણડોએ એકસરખું ખા છું હતું. પેહેલા આરમ પાસે પાંચ રોટલી ને દરએકના તેણે તરણ તરણ કરકા કીધા હતા. બીજા આરમે પણ તે ન રીતે પોતાની તરણ રોટલીનાં નવ કરકા કીધા હતા. બં ધા મલી (૨૨) કરકા થયા તે સરખે હીસસે એક એક નજી (૮) વેહેતો લીધો. પેહેલા આરમે પોતાના (૧૫) કરકામાં થી (૮) કાહાડી લેઈ આકીનાં (૭) દારમને આપ્યા. બીજા આરમે પોતાના (૯) કરકામાંથી (૮) કાહાડી લેઈ (૧) દારમને આપ્યો. એ રીતે પેહેલા આરમને આનો (૭) અ ને બીજાને આનો (૧) મલકો નિધ્યે.

ને કહો કે મહને શા વાસતે બોલવાયેય ? તહમારી તર બીએત કેમ છે ? ”

તે નરા ગુસ્સે થઈ બોલશે કે “ બોદા માહાડ ” બલું કરે ડાકટર ! હું ધાડું કે વખતો તહમે ગુનાવોછો ! શું આન સહવારે તહમારી આંખો કુટી ગઈ ? શું તહમે એ વું કંદેલા માંગેમ કે કુતયામાં નહીં સંભાવયો એવો ફેર ફાર માહારાં બદનામાં થયો નથી ? ”

વલી હું ધીરનથી બોલશે કે “ ફરીથી દાસત વીન ” તી કરું છું કે દીલ બોલી વાત કરો. એવું ફાડું ફાડું થું બકોય ? ”

“ ફાડું ફાડું ! અરે ડાકટર ફાડું ફાડું તો તહમે બો સોમ ! માહારી ફેરકી ના કરો ! થું માહાડ માંથું ફેરે લું નથી ! ” એમ કહી તે માહારી તરફ દીકી દીકી નોવા લાગે.

હું હસીને બોલશે કે “ અરેખર માહાડ ” કોઈબી ધરાક આવી વીગતે હકીકત આપવું નથી ! ”

“ ડાકટર કહા છોડો. માહારા જવના કસમ માહારીથી ખમતું નથી ! માહાડ કુખન બસ છે ! ”

“ દાસત — ”

“ દાસત થાં જાં નાં નમમાં ! — ડાકટર તહમે મહ ને યેસો કરશે ! થું તહમે નોતા નથી કે માહાડ મોહાડું માહારી પીઠ પર — આગલું પાછું થઈ ગયું છે ! અંક સોસ ! અંકસોસ ! ”

હું અરખર હસી પડશે.

“ ડાકટર સાહેબ તહમારી હમણા હસવાનો વખત છે ! પણ જાણને કે તાહાડ અગડબગડ ચાલનાર નથી ! મેં છુને સલાહ આપવા બોલાવીએ, નહીં કે વાંદરની માફક માહારા બીછાણ આગલ હસવા ! એકવાર ડાકટર સાહેબ ફરી તહમુને પુછું કે ગંભીરાઈથી તહમે માહાડ આશાડ કરશે કે નહીં ? જો તહીતો માહારો ચાકર તહમને કહે તારે દરવાજે દેખાડશે. ” તે એવીતો ધપથી બોલશે કે તેને અરેખરન દીલથી લાગતું હોય એમ સંધે રહયો ન હો. દેવાનું નહીં પણ તેના મન પર કાંઈ અસર થઈય એવી ધાસતીથી મેં તેને પચાવવા કુસલાવવાને ઠરાવ કીધો. તેથી સમે તપાસવા હું લાગે. હું બોલશે કે “ દાસત બેઅદબી માફ છે. જેવો હું આરડામાં દાખલ થયો તેવી મેં તહમે કહેલોય તેમ તહમારી દરામણી હાલત નોંધ પણ હું સમજ્યો કે માહારા કહા કરવા માટે ચક્તી એવી તમે તમારી દેકી મરડવાની કઠાઈ કીધી હશે તેથી તહમારે હાથે હું કગાળો નહીં બાંધે તે કારણસર આટલો વાર મેં ચારા કીધો. દાસત સાચેમાય થું આ આપકત બનીય ? ”

“ સાચેમાય ડાકટર ! તાહારે થું તહમે એમ સમજ્યા કે મેં ઢોંગ કીધો ! છટ, છટ. ”

“ અરે નહીર નહીં ! એ એક ખુદરતી ચતતકાર છે અને જેમો સપનામાં બીદી ઉઠે તેઓને એમ લાગેમ. ”

“ છટ, છટ, ડાકટર — હેમકાઈ ! — થું તહમારે અત્યો

હું બયું છું કે આવી વાત સમજવા બેસોય ! ડાકટર સાહેબ હું તહમને ફરીથી કહું છું કે માહારી નાડ કેહાણે અ ને માહાડ મગમ જેવું આગલ હવું તેવું સાચુત છે. હું તહમને ખાતરીથી કહું કે માહાડ માથું ફરેલું ન છે. ”

“ અરેખર દરદ ધણું ચતતકાર તરેલું ” અને ધણું ફરી નહીં બને એવું છે. પણ તેખી તેનો ઉપાય કરવાને હું હારી ખાતો નથી. મેહરખાની કરી નરા મહને કહો કે એ બતાવ કેમ બનશે ! ”

દેકો નાખી દઈ નીશોય મેલીને તે બોલશે કે “ હા સાહેબ મોટી ખુશીથી. આન પાછલી રાતે એવો સપનો આવ્યો કે હું વેસટ ઇનડીસનાં બારેબેઢાસ નામનું ટાપુ જાં હાં માહારા મરનાર કાકાએ મહને બખશેલી જગીર છે તાંહા જઈ પોંછોતો. માહારા ખેતરમાં હું ચોકસી કરતો હ તો કે જુલાંમો બરાબર કામ કરેમ કે નહીં. પણ તાંહાં ફેર ઈ દાહાડે જાણે નહીં એવો તુકાની પવન નીકલી આવશે નથી ડાહો, મેરડીનાં ખેતર, જીહુડકાં અને ને સપાટામાં આપું તે ફના થઈ ગયું. ને તરફ બધી ચીજે ઉડતી હતી તે તરફ નોવા મેં ફેડું ફેરવ્યું પણ હેવામાં પવનને સપા રે — આ બોદા ! — માહાડ ” ધર જાં હાં સુધી પીઠ તરફ મોહાડું થયું તાંહાં સુધી ખખાં ઉપર તમામ ફરી ગયું. ધણીબી મેં કોરોશ કીધી કે દોકને ફેરવું પણ બધી ફેકટ ગઈ અને જા હારે હું સજગડ થયો તાહારે મહને બાલમ પડયું કે સપ ને તો ખરો હુતો અને માહારી ઉપર આ આપકત વીટી છે. એ ઈશવર થું એવી માહારી તકસીર કે આવા મન બ થું અપર ગુનારો છે ! ”

હજી મેં ધીરનથી ગંભીરાઈનું રાવ ધાવયું. મેં તેની નાડ નોંધ, જીભ તપાસી અને વઈદને નેમ ધરે તેમ તદરોશીને લગતી બીજ હકીકત પુછી. પછી તેની રોકને ખુબ તપાસી, એવી રીતે કે તેની ખાતરી ધાય કે હું દોઢ સીધીન કરવાને કોરોશ કરું છું. મેં મનમાં ખરબ ડંતો હશે અને નસીબને કડવા દેતો હશે કે આવી આ રીતમાં નાખ્યા કરતાં તેને મોતને હવાલે કેમ ન કીધે ! ધણીન ખુશકેલીથી મહને ધણું હસવું આપવું તે હું. દા બતો ગયો અને કાંઈ ઉપાય શોધતો હાલ એમ વીચાર માં બેઠો.

એકાએક હું વીમારમાંથી બોલી ઉઠ્યો કે “ ઉપકાર તાહારા આ પરમેશવર ! મહને મલયું મહને મલયું ! ”

તે ધણીન આગ્રતાથી બોલશે કે “ થું, થું, ડાકટર ! થું તહમને મલયું કે ? ”

“ ઈશવરનો રહેમથી એક મહને ઉપાય સુખશે છે તે તહમારાં દરદનો ઈલાજ છે. ”

“ થુકર દાદાર તાહારા ! પયારા દાકટર જે તહમે મહને નરા આરામ કરોતો તહમારો ઉપકાર માણવા હું ને કરસ તેનું હજાર રૂપયા બેખાનું જાણને. ”

મેં નરા બારી રાખી કહ્યું કે “ આપણે કુતેલ પા મથું એમ માહારીથી ખાતરીથી કહેવાય નહીં. પણ તેખીએવીસ કલાક થુધો એ આશડતી અનખાપસ લઈએ. પણ એ દવા ક્યારે કરું કે તદન અધારા આરડામાં તહમે એકલા આરામ કરો. બોલો કહ્યું છે ? ”

“ અરે, હા — હા — હા ! — પયારા ડાકટર ! એ છે મેં કીંમતી દવા છે ! એ જીવ ઉગાડનારી દવાનું નામ અને કહો તે કહો. હું કહી કરી તે કોઈ આગલ બોલું કરનાર નથી ! ”

હું, ગંભીરપદ પકડીને પાછો બોલ્યો કે “માહારા ધયા નમાં તમને એ દવાનું નામ હમણા કહેવાને દરસત લાગતું નથી, પણ જો માહારા પુર આશા પરમાણે આપણે ક્રોડે હાંમળાવો છું તમને માહારા નામથી વચન આપું છું કે તે દવાથી તમને અણબધા પડે છે નહીં.”

“પણ ડાક્ટર પીવાનું આશાડો કે બરવાનું ? એટલું તો કહો !” મેં તેને કહ્યું કે બેલું જતવું. હવે બંન્નાર જાણવા માંગે છે કે માહારા દવા શું હતું. કાંઈ જાંને શુણ તેમ કાંઈ નુકસાન નહીં કરે તેવી તરણ જોવાયો દર કલાકે મેં ગવવા કરાવી, તથા સાંજે તેને નીરાંત થાય માટે લાડેનમની પીવાની દવા આપી, અને ગરદનની ઉપર એક માટી પોલટીસ બાંધવા કરાવી કે જગા નરમ થાયતો ગરદનને પાછી ફેરવી સીધી કરીએ ! અને એકવાર ગરદન ડોકણે આવે કે ગાડા દાહડા એક પલાસટર ખાસ પડશે એમ પણ મેં જણાવ્યું. આ દવા તે કમતાલેનાં શમસને સમજાવવાને ખાતર મહુને ચોષથી પડી અને માહારા ધંધાની માહી તગારી મુજબ હું એવા દોષથી કરામવા લાગો કે માહારા દોસતની ખાતરી અંધ કે મેં તેની કરી ગપલી દોષીનાં દરને પીછાનયું છે અને તેનો ઉપાય કરવા દીક્ષાજનથી લાગેલું ! માહારા તાલ કારગત લાગે છે અને સહવારે બધું પાડવતર એ એવી આશા બાંધી મેં માહારા દોસતની રજા લીધી અને તેને ઠહી ગયો કે સહવારનાં હું તહમારી પેહેલી મુલાકાત લઈશ. માહારા રસતાપર નઈ નેમ નેમ મહુને બધું છંદ્યાદ આપવું ગણું તેમ તેમ માહારા લેગામ છોડી હું હુરવા લાગો અને રસતે મલતનાં લોકો નિહ જુખાટોબી ઊડવા લાગ્યાં કે માહારા ધરાકને પછેસે વલી તેને હું હુરું.

માહારો દોસત અસલથી જ હુરલંગ જોવા હતા અને મેં ધારયું કે જો તેનો મેલાલ કામચ રહ્યો કે માહારા માં હું ફરણું છું તો તરેહવાર બીજા ગાંડી ગાંડી વાતો કરશે. તેની અલકથી અને તેની આસપાસના સલકાઓના એક સરખાં કેહેવા ઉપરાંત એ બેહુલા મેલાલ કેમ તેને કેબલ રહે એ મહુને ઘણું જ અજાણ્યું હતું. નેકે માહારા આમરૂ ગોપા કમતર થાપે તોપ પણ માહારે કબુલ કરવા વગર ચાલતું નહીં કે માહારા દોસતને છોડી હું એક બીજા ધરાકની મુલાકાતે ગયો જે એક ચોરત ખરવા તુલી હતી અને તેના બીજાણ આગલ પાછી મહુને ફરેલાં માથાંની ઈલાદ આવાયાથી મહુને એટલીતો હસવાની તલપ થઈ કે માહારો દમ રૂંધતાં રૂંધતાં માહારા દીલની કોઈ રમ ફાટી જાય તેની ધાસતીમાં આવી પડશે !

બીજી દીલસે સહવારે અગીઆર કલાકે હું માહારા દોસતની બીજા મુલાકાતે ગયો. નેમખોએ ખારણું ઉઠાડ્યું પણ તેના એહેરા પરથી પાંખી ગયો કે વલી કાંઈ થા ન જગડાયો.

નેમખો હસતાં હસતાં ગોપા ફાટી જતા હતા. તે હણ્યે હણ્યે મહુને હસીને કહેવા લાગો કે “હી, હી, હી !—માસા સીર ફીરા !—હી, હી, હી !—” અને પોતાનું બદન અને સુરવાલ એવુંતો મરડી મરડીને ફેરવા લાગો કે હું તેનો અપરધ સમજી શક્યો નહીં, એવા આશામાં દાખલ થયો અને માહારા દોસતને એક બીજા ખીતર સાથે નાસતાની ઈબલ ઉપર એક એવી

કેલો જોયો કે હસતાં હસતાં માહારો દમ આખેર ધઈ ગયો. ખુરશીની ઉપર દાખો હાથ મેલી, તેણે પોતાનું માથું ટેકાવયું હતું. ગરબંદ બોચી આગલ બાંધેલા હતા અને બદીઆતના મટન પીઠ આગલથી પાપલાં હતાં. પાટલું પણ ઉંધું મેહેરેલું હતું અને પોતે ચોરડાના આરણ તરફ મોહાડું નહીં પણ પીઠ કરીને બેઠેલો હતા. નાસતાપર બેઠેલો તેનો ખીતર પણ ધુંમ હસતો હતા અને મહુને નિર્ધને હમે બેલું બેલું હલધી બદે હસવાનું છોડી મેલ્યું. લોહી નીકલે તાંબુથી મેં હાથ દાખ્યો પણ માહારાથી કોબાનું નહીં.

અંતે માહારો દોસત ગુસાથી ઉડ્યો અને હાથમાં હસવાનું કારણ પૂછવા લાગો. હું હસતાં હસતાં દેવાનો બન્યો હતો અને મેં તેના પોશાક તરફ આંગળી દેખાડી નજાવ્યું કે તે હમારા હસવાનું કારણ છે. તે પગ અક્ષડવા લાગે અને હમુને મોહોમાંથી કહવા દેવા લાગે. પછી ઘાંટથી ચાકરને બોલાવી હુકમ કીધો કે હમુને બેલુને રસતા દેખાડે. એકની એક ચીજ નેપાથી ગમે એવા ને રાવર જુસાએ અંતે ધીમાં પડે છે અને તેમ માફક માહારા અને બીજા બેઠેલા ધરસવાનું હસવું ધીનું થયું. નેપા કે માહારા દોસતને બીજા ખુન ગણે છે તેથી હું બેઠો અને તેની તરખીએતની પુણપરછમાં શું તાપે; પણ આખો વખત માહારા જન ઘણા હસવાથી ડમ્બું હતું. તે મહુને કહેવા લાગો કે માહારા એકાદ ખાતર લોગ છે અને નીમહુકીમોના દુમકો છે. અને પોતાની ગરદનને વાસતે કહેવા લાગો કે “આ ને પુડીંગ તે મેલાલ છે તે ખાલી સોંગ છે અને માહારી પુર ઈચલા થાય છે નેમખો એ મેહુનત લઈ બાંધ્યું માટે એ નેમખોને જ ખવડાઈ” તરતજ તે નીશોય ધઈ દીલગીરી ભરેલા વીધારોમાં પડયો. તે કહેવા લાગો કે “ગતી શું તે હવે મહુને લાગતું નથી. એકવાર આગલ ચાલવાનું મન થાય, કે તરત પાછલ હટવાનું બી મન થાય અને તેથી હું પડી રહ્યો છું. હવે તો હું કરમલાંની માફક એકદમ બધી ગતીએ ચાલસ. આ તફાવત વધતો કે પેશો તેની અને સમજાય નથી. જરે આવી ગરદન કરી ગઈ તરે નેસોમાં લોહી તે કેમ ફરતું હશે ને ઘાંટીમાં થી દમ તે કેમ પસાર થતો હશે ?” મેં માહારો એક હાથ તેના નાંક પર મેલ્યો અને એક હાથ તેની છાતી ઉપર અને તેને પુછ્યું કે શું તેમને એક જ હારમાં નથી ? તેણે હાથ છંછેરી નાખ્યો અને સલકી તરફ દીલગીરી ભરેલી આંખો ફેંકી બોલ્યો કે “જો જનમ શુધી આ દરદ મહુને છોડતાર નહીં તો જ બાહ્ય તેનો ઉપાય કેમ કરવો.” મેં અલદ ધરને પુછ્યાથી તેણે પોતાના વીમાર જહેર કીધા. તે બોલ્યો કે જ્યોદા ન કરેને મહુને ફાંસી દીએતો કેવું લાગે ? બાંધેલા હાથ એક તરફ અને કોક બીજા તરફ લોકો મહુને ફેવી આપુરાથી નેપ ! જો મહુને જાહેરાંતમાં બાંધી મારે તો હું શબડું નેઈ કે ફરકો તે કેમ પડેય ? પણ હું ચોરસ વાર ફેર લઈ હું ; મોહાડું પુછડી તરફ કરે કે ઈલાલ તરફ ? અરે માહારા શું થયે ! લોકોમાંથી હું રમ્યાતલ થયો ! હું તો કાંઈ ઉધોન બની ગયો ! અખાદ નસીબને તામિન ને નેઈએ. તમે જરે તે ચોર ચીન છે. તમે પ

ડી કે પછી કાંઈ નહીં. પુદરતી તમે માફ કે બધી ચીજ કરતા હોતા પણ તેથી તે એનમ માણતા હોતા કે મોચી ને મોડાડાંએ જગા બદલીએ. એક મહીના દાહણી થયી તે એવા બેપાલને આધીન રહ્યો. એક પાદશાહને એક વેલા એવા બેપાલ આપે કે માહારૂં નાખ ઘણું જોડું ઘડી ગયું છે તે વેલા એક દાહણી ઈંગરેજ તખીએ જે ઉપાય કાંમે લગાડ્યો હોતા તે મહને લાએગસાલીએ ધ્યાદ આવવો. વીજલી એ મોટો તલસમ હોતા ! તેની સાથે જુકર કરી વીજલીને અખતરો તેની ઉપર કરવાને મેં એક સાંજે કે રવયું; સાંજે સાત કલાકનાં અખલ હોતા અને ચાર બીન બતીએ માહારા દોસતના આરકામાં બસતી હતી. માહારી સાથે બે વધકા હાનર હતા જેઓ વીનલીના સાંચાની દારી પકડી ઉભા હતા. નેમખોએ પોતાનાં સેકરી ગરદન પરથી કંપુડું કાઢાડી નાખ્યું હતું અને તે આગલ ઉભો હતો. ઘણું મુશકેલીએ તે માહારા દોસતે આંખે પૂરા બાંધાવવા દીધા. કાજુ બે એ તનવીન નહી રાખી હોતેતા માથું ફરતું નથી એમ તેને લાગતે તેના હાથ પણ મેં સીકરી લીધા અને જે સોંગ હમે લઈ ખેડા હતા તે નેઈ હુમારામાને કોઈના કોઈ વચોવચમાં હસી પડવા વગર રહેતા હોતા નહી. નેમખોને માહારા કોહાડી હમે હ માડું કામ સહરૂ કીધું. વીનલીને પેટોએ આંચકો તેની ગરદનને આપપાથી તે મોંઢીને ખુસરી ઉપરથી ઉઠ્યો. યોડી પલ પછી તે બોલવા લાગે કે “હા માહારી ગરદન નરમ થતી જાય.” જે ઉપરથી બીને વધારે નેરાવર આંચકો ખાવાને તે તદ્દપાર થયો. જેવો આંચકો લાગે કે મેં નરકથી તેની રોડને તે થુંમ બરાડા મારે તાંહાંથુધી દાખી બોડુએ ફેરવી અને માહારા બીજ વધદ ખીતરે તેના તાલક ઉપર નેરવી કૂટકો માર્યો.

હમે આશાનર બોલ્યા કે “શુકર દાદગર ?” માહારો દોસત આ કાજુ ઉપાધી ગભરાઈ ગયો હોતા તેથી ઘણાન મુસત અવાજે બરબડો કે “કેમ થું અલાસ થયું ?”

હું બોલ્યો કે “હા ! શુકર ઈશવરના. હમે તહમાડું માથું પાછું ફેરવયુંએ અને અસલની જગાએ લાવી મેલ્યું છે.”

“અરે પાટો છોડો—પાટો છોડો ! કોઈ આરસી લાવો કે માહારી નરર નેઈ !”

“નરા સખર કરો દોસત ! તહમારી ગરદને પક્ટો બાંધવા દ્યો.”

ડાકટર બીજું પેલું પુરોગ કે હું ?”

“નહી નહી, એક જ્વાસટર મારવું છે કે મારમરી એ માતી અટકે” પવાસટર લગાડી પાટો બાંધવા બાદ હમે તેની આંખને મોકલી કીધી. હીને તે આરસી તરફ રોડ થો અને જુમ બરાડા પાડી બોલવા લાગે કે “આનંદ, આ નંદ, આનંદ ! માહારૂં માથું દેકાણે આવયું છે.”

હું બોલ્યો કે “પપારા દોસત એટલી હીલચાલ હાલ તરત કરોના નહીતર કીધી સાંધા ઉતરી નયો.”

“હ : એવું છે કે ! તાહારેતા આ હું એકીને મુઈ જઈય. પલ મેહરબાની કરો સહવારે નરર ખખર લેજો.”

હું બીજ સહવારે તેને ઘર ગયો, અને તે મુતેલોજ હોતા. મેં મુછું કે “કેમ દોસત આન તરખીએત કહેવો છે ?” મોટો ઘભરાઈને તે બોલ્યો કે “છે; ઠીકઠીકન છે, ડાકટર મેં આખો રાત વીમાર કીધા પણ મહને ઘણોજ વેહેમ જાયય કે—”

મેં બોલું કે નખોટ. વલી પાસો ઉઠો વજ્રયો. “મહને એવો વેહેમ જાયય ડાકટર કે—”

મેં બોલું કે કગાઈ તેણે જાણી તેથી નરા સરમાઈને બોલ્યો કે “થું વેહેમ જાયય, થું દોસત ?”

“મહને વેહેમ જાયય કે આપને દેકાણે માહારૂં મેજું ખસેલું હતું—ઘણોજ બેવકુફ હું; ઘણોજ મેહું દોખનાવ બનયો છે.”

તરત બધો બોલાશો થયો અને માહારો દોસત એટલોતો સરમાઈ ગયો કે તરતન તે ઇસકાટલંડનાં પાહાડો તરફ હવાની ફેરબદલી કરવા ગયો અને તાંહાં પોતાનાં ફેરેલાં મોથાંની શયલી વાત લુલી ગયો.

ઉપલી માહારી વાતને એક લખનાર મનની કલપના કહે છે પણ તેણે જાણ્યું નેઈએ કે તેનાં કરતાં વધકા વધારે જાણે; અને એવા દાખલા વધકે શાસતરમાં વારેધડીએ મલી આવે છે. ચારલસ વેસલી નામનાં સખસનાં મનમાં ઘણુંથુધી એવો બેપાલ હોના કે હું ‘તીપાત’ છું.

લીનકન શામેરના એક વધદ એવું થયું; સુધી માનતો હોતા કે હું એક મોટો દગલો બની ગોણું !

મીઠો નોલેકનસ નામનો સખસ એવું માનતો હોતા કે હું જુઠમાં આવો ગયથોજું અને તેથી તે લોકોને વીન તી કરતા હોતા કે મહને નેમ અને તેમ સરદીમાં મલાવશોના.

એક મેં સીને નેઈ હતી જે એવું કહેતી હતી કે “હું ઘણા અકલાડમાં થયાં મરી ગઈછું” અને સેતાન માહારો દીલમાં ભરાઈ મહને ખવાડે છે, પીવાડે છે, ખોલાવે છે અને જવાડે છે, પણ અંશે લંદગીની મોજ મહને ખલતી નથી.”

એવા પ્રજા બનેલા દાખલાઓમાંથી મેં મોડા રમુજ રાંકપા છે, અને વાંચનાર જે તું વધકે શાસ પડેલો નહીં અને તેપપણ માહારી વાતમાં સંશય રાખતો હેયતો પુછ કોઈ તાહારા વધદ ખીતરને અને પછી ખાતરી કરી લે કે હું તુને કલપનાની વાતથી ભ્રમવતો નથી.

હીંદુશતાનના જોગીઓ.

હીંદુશતાનની અંદર એક ચત્રતકારીક શેલો મલી આવે છે જેને શરવે જકીર ઈયા નેગીને તાંમે ઓલખે છે, એ લોડો લંદગીના શુખને તીયાંગ કરી પોતાના બદન ઉપર અનેક પરકારના શેતમ શેવચછથી ગુજારે છે. વડના આડનો છાઓ એ તેમનું ઘર છે, ધરમના જહનું નથી બેધીઆન યઈ તેઓ શયને છે કે પોતાની કાયાને દુખી કરવી એમાં મોહ્યું પવી તરપાણુંએ અને જે શંતોશર્થો, પોતાનું દુખ શર્દન કરે છે, તેથી મુરખ લોડો તેમની દેવ લખે પુંજા કરે છે,

કેટલાએક જોગીઓ હાથ લાંબા કરી ભેરથી મુઠી વા લેછે અને વખતના વેહેમાં તેમના નખ માથામાં પરવે શ થાયછે અને કશરત વગર લોહીનું ફરવું અટકી આપી, હાથ ઈશ્વરીય થઈને નીરજીવ થઈ પડેછે.

એક મુશાશર કહેછે કે મેં એક જોગીને સુરીય તરફ મોકલ્યો ફેરવીએક કંઈનું ઈશ્વર્ય લીધેલો જોગી હતો, અને ૧૬ વરસ પછી પણ તેજ જગ્યાએ અને તે જ રીતે તે તપશ્ચર્યને ભોઈ હતું આશ્ચર્ય પામચો હતો. કેટલાકો દીવશના દીવશ મુઠી જમીનમાં ડાઘ રેડેછે અને એક નાંહાનાં છીદરમાંથી શવાશ લીએછે, કેટલાએક કલાકના કલાક મુઠી નીચે મુઠી અને ઊપર પગો કરી રેડેછે અને આશપાશ ફરતી આતશની ચે હ શલગાવેછે. કેટલાએક પગપરજ ખરા ઊભા રહેવા નું વરત લીએછે અને રાતને શરૂ થઈ ઝાડને હડેલી ઊભા ઊભા ઊંઘેછે. કેટલાએક પોતાની હેઠ ખાંધની એક બાજુ ઊપર ફેરવી રાખેછે અને વખત વીત્યા પછી તેવોના બીજાંમણે આકાર રહી જાયછે. કેટલાએક પોતાની આંખો પોતાની નાકની રીચકી ઊપરજ રાખેછે એવા હુનુથી કે ફરીથી આંખથી બીજી વશતુ નીરખવાને શક્તી રહે નહી. આ પાછલા વરગના જોગીઓ એવું બાંકું કુંદેછે કે તેઓની નજરે હંમેશ દેવતા દેખાયછે, પણ સુરખ લોકોને સ્થાન નથી કે જ્યારે આંખને રોજ થાયછે ત્યારે એ કરતાં વધારે ચમત કાર દેખાયછે. દુકમાં એટલું કહેવું બરાબ છે કે બદન ઊપર જે જે વીપતી ગુનરવાની માંણુશમાં ચકતીછે તે ચકતી એ જોગીઓ પુરેપુરી વાપડેછે.

કેટલાએક જોગીઓ વગર વસ્તરે ફરેછે, કેટલા એક પોતાના બાલને પુદરત વધારે તયાંમુઠી વધારે છે જેથી હેવું કદરખીલાંમણું રૂપ દેખાયછે કે તેમને માંણુશાઈના વરગમાં દાખલ કરવા કે નહી તે સવાલ કદાચ ઊભો થઈ શકે.

ઝાડનો પાલો એ તેમનો ખોરાક છે અને તે પાણુ એટલા થોડા જઘમાં કે માંનમાંન જીંદગીને આધાર મલી શકે.

વલી એક જોગીઓનો બીજો શીરકે છે જે લાંબી બાંખી અને દેહસત ભરેલી મંજલો કાપી હીંદુના પવિતર ગ્રેહરોમાં જાતરા કરવાને પોતાનો ધરમ ભાંજેછે. અશક્તી વખતેમાં એ જાતરાલુઓ દશથી બાર હજારની શંખ્યા થઈ જે દેશમાંથી પુશાર થતા તે

દેશ ઊપર વેરો નાખતા હતા. જ્યારે જે રોલાં શાંખાં શાંખી થતાં ત્યારે ભારી લગ્નછેઓ થતી અને ઘણા આતમંચીઓના ઘાત થતો.

હીંદુશતાનનાં મોગલાઈ વંશના પાદશાહ અહિરંગલખના કાણુમાં ઊપલા કહેલા મુતારા જોગીઓ એ એક એવું મોઢાહું ખંડ ઊઠાવીયું હતું કે તવારોખે પોતાના દક્ષતર ઊપર તેની નોંધ રાંકવાને અગત્ય નું ધારીયુંછે.

ખીશતાંમીઓ નાંમની એક ઘરડી જ્યારત હતી જેણે બાપદાદથી મલેલા પદશા ઘણી કરકશર કરી વધારી એક મોઢાઈ દોલત ભેગી કરી હતી. એકદમ મનમાં મુંન આવવાથી તે પદશા ફનાશટ કરવા લાગી. ફરીરો અને બીજા બીખમુકી ધરમના શાહ્યામાં લુચા ઈને સંતાડી જઘાખંધ તેણીની આશપાશ ભેગા થવા લાગ્યા, અને ખીશતાંમીઓની શખાવત આશરે પાંચ હજાર ફરીરોનાં હાથમાં પડવા લાગી. આ હુરંમનો પદશા ખાઈ પોતાના બદનનું જોર તેઓ પાશોના ગરીબ લોકો ઊપર કુટ્યાં કરી કાણુવા લાગ્યા. લોકો આ વારપાકાઓ ઊપર ઊલટીઆ પણ કમનસીબે દર વખતે પરાજય પામ્યા. અસાન લોકોમાં એવો ખીઆલ પરવેશ થયો કે ખીશતાંમીઓ જાહુઈ મલાવેછે અને હુવા ખીઆલથી તેમની હીમત હુટી જઈ તેઓ એ દીલથી હાર ખાધી. મારવાડનો રાજા ખીશતાંમી આના લશકરની સાંચુ થયો પણ તે પણ હારથી ની રાશ થઈ પાછો ખેડો.

આ હારથી હુવો ખુમારો ચાલ્યો કે ખીસતાંમીઓ એક શતરૂના માંખાની ખોપરીમાંથી મુનડ, વાગલાં, શરપ, ઘલોડી અને આદમના માથાના લેલબાલ કરી એક વશાંણુ બનાવેછે કે જે તેનું લશકર ખાઈ અજીત બનેછે, એટલું જ નહી પણ વારેઘડીએ દુશમનની નજરે પડી શકતું નથી. દર પહે લશકર વધતું ગઈએ અને વીશ હજાર મુતારા જોગીઓને માંચે થઈ ખીશતાંમીઓ મોગલાઈ પાછેતખત દીલથી શેહર તરફ ધસી. અહિરંગલખે જોયું કે મામલો ધાસતી ભરેલો થઈ પડયોછે, કારણ તેના પોતાના શીખાઈઓના મન ઊપર બદ અશર થયેલી હતી અહિરંગઝીએ શુનંઈત નાંમના એક સુનંદા શરધરને પોતાના લશકરની હાકમી આપી. પોતે એટલો ધરમાલુમાં ખપતો કે તે વીચારનો લાભ લેવા તે કહોડી, કેટલા

૧૬ કાગલો ઊપર તેણે ઘણા અખશરો લખી પોતા
 ૧૧ લશકરની હુજુરમાં મુતમ ધાતમના ખોલો ખોલી મં
 રીઆ, પછી દરેક હુકમીની, હુરોલમાં એક સોપાઈ
 ૧૧લા ઊપર તે કાગલને ઊંચકી ચાલવા લાગ્યો, જે
 ૧૦ સીપાઈઓનાં મન ઊપર પ્રખત અશર થઈ કે શાં
 ૧૦ લોકોની અદુર્ઘ ચાલી શકનાર નથી. ફરી લોકો
 ૧૧તાના ખલ ઊપર અને આગલ ચેલવેલી ફતેઓ ઊ
 ૧૨ મુશતાક થઈ આગલ વધતા ચાલ્યા, અને ખીશ
 ૧૦ખીઆને હીંદુશતાનની રાણી ધુમધાંમ અને પાદશા
 ૧૧ દખ્ખાથી પોકારો; પણ તેઓની ખુશીની કેશમાં
 ૧૦ઝીરંમઝીખનો શરદાર આવી લાગ્યો અને રંગમાં
 ૧૦ મંગ થયો. મગજથી ખીશલા હોપ તેમ ફરીરો પો
 ૧૧ની રાણી તરફ લડ્યા, પણ જે દેહશતે મારવાડના
 ૧૧શકરને લુલું કરીકો હુતું તે દેહશત અઊરંગઝીખના
 ૧૧શકરમાંથી ગુમ થયાથી ફરીરોનાં દુખદાએક હલ
 ૧૧યા. લડાઈ નહી પણ એક ચોહાણે કોપ તેમના ઊ
 ૧૨ ઊતરીઓ અને મોગલાઈ લશકરે સુડી સુડીને
 ૧૧ફીરોના પરાંણ લીધા. ફરીરોનો શેલો વીખશઈ ગ
 ૧૦ઓ અને જ્યારે શુખઈત ફતેહના દમાંમમાં શેહરમાં
 ૧૧દાખલ થયો, ત્યારે અઊરંગઝીખે તેને આદરમાનથી
 ૧૧દીધો અને હુસીને કહ્યું કે “જેમ પાદશાહમાં ધરમ થો
 ૧૧શો હોવાથી દેશને ધાસતીછે, તેમ ગરીબોમાં ધરમ હો
 ૧૧થી જાદે હોવાથી પણ મોશે ધાતછે.”

ચેનદીશ ઇમાને ઊગતું પાંદડું.

ઊપલાં નાંમનું શુદ્ધ જેનું ઇમાને કીટક ખહુ
 ચમતકારીકછે. એને ચાર પાંખો અને છ પગો હોય
 છે. જે આગલા પગ કરવતનાં દાંતા શરખા વેહેરેલા
 અને તેના છેડા ઊપર એક એક નખ હોયછે. આ
 પગ એ પરાંણીને હીલ ચાલ કરતાં પોતાનો ખચા
 વ કરવા માટે કીધા હોય એમ લાગેછે. ચાર પાછલા
 પગના ઊછાલાથી તે ઘણી ખેદંબી રીતે ચાલેછે, પાંખ
 ઊપરની ચાંમડી એક કુટરા આડના રંગને એટલીતો
 મલતી આવેછે કે તેથી આ પરાંણી ઊગતાં પાંદડાંને
 નામે પણ ચોલખાએછે. પણ આ કીટકનો ચમતકાર
 તેના માધાંમાંછે. જેમ ખીજ કીડાઓની હેઠ જડ
 હોયછે તેમ આ કીડાની નથી પણ તે શધલી ખાનુ
 એ ફરી શકેછે.

આ કીડાના જાતી ખવાશ લોકો કલપનાથી એ
 દલાતો અજાણેખ તરેહના ધારેછે કે મુરખ લોકો એ
 ને દેવ શરખો જાણેછે. તે પોતાનું માથું હવી ગં
 બીર રીતે હીલવેછે, દખાવ હવો ઘણપણુનો દીએછે
 કે લોકો તેને ચેનદીશ એટલે ભવીશ્ય લાશી ઇમાને
 નેત્રીને નામે ચોલખેછે. એક પરાંણી ખેજતું હોય તેમ
 તે પોતાના પાછલા પગ ઊપર ખેજેછે, અને પછી
 પોતાના આણીદાર પગ હવી રીતે ઊભા કરેછે કે એ
 કે માણુશ પોતાના આંગલાંથી કાંઈ ચીજ દખાવતો
 હોય હવી ધપ લાગેછે. કાંઈ વખતે અચાને એમજ
 ઘોડી ખેજાડેછે કે તે અગમચેતીખી કરેછે. ફરાંનશની
 દખશીણુ તરફ એ કીટક ખહુ મક્કી આવેછે અને નો
 કોઈ ખેડુત વાટમાં લુલીપોતો ઝાડી ખોલવા મંડી
 જાયછે કે જો ચેનદીશ મલેતો પાછો શીધો રશતો મ
 લે. કોઈ વખતે જ્યારે તેને પકડવાને પરચતન કર
 વામાં આવેછે તાહારે તે કોઈ મુકતી કરી માણુગની
 નજર સુકાવી ગુમ થઈ જાયછે. એ ઊપરથી તેને
 અદરશ્ય ઇમાને ગેળી ફેરેછે. તે ઘણે વખત શુધી ખો
 રાક, રોશની અને હવા વગર જીવી શકેછે અને તેટલા
 માટે તેને અમરના નાંમથી પણ ચોલખવામાં આવેછે.
 ડાકર વાલશ જેની વીગત ઊપરથી હોય લ
 ખીએ છઈએ તે ફેરેછે કે જે જે અજાણેખી ભરેલા
 હવાલો મેં શાંલકીયા તે ઊપરથી ચેનદીશને જોવા
 ની તથા તેના ખવાશને તપાશવાની મને ઘણી ખા
 એશ થઈ, જાંહાં જાંહાં મહને તે મલતો ગયો તાંહાં
 તાંહાં મેં તેની તપાશ કીધી; એક મહને એસીઆ મા
 ઈનરના ઈશીસલ શેહરમાં મલયો. તુરકી લોકની એ
 કે રોલીએ હુમોને કેદ પકડ્યા અને નદીકાંઠે હમને
 કખખમાં રાખીયા. એ શમએ અકશમાતથી ચીંગારી
 લાગીયાથી પાશેની આડીઓ શલગી ઊઠી; લખુશ ઊઠ
 તા ગયા તેમ તેમ માહુરા ધારવા મુજબ ઘાસ અને
 પાંદડાં ચાલવા લાગીયાં. આ તલેશમ જોવા હું આ
 ગલ ગયો, પણ મહને માલમ પડ્યું કે જેને હું પાલો
 જાણુતો હતો તેતો જીવજીવ હતો. ફેટલાંક ખીજાં
 જેનુઆમાં ચેનદીશ પણ હતો. ચેનદીશની હીલ
 ચાલ ઘણીજ ગંભીર અને ધાવકી હતી. જરા આ
 ગલ ચાલી તેઓ ઊભાં રહે અને પાછલ ફરી જીવે
 કે ખલતાં વધેછે કે નહી. મેં એક ચોહાણ ચેનદીશને પ
 કડ્યું જેનો આકાર એક નાંહાંની ડાલીની આશપાશ

ખે પાંદડાં-ઊંઘાં હાથ હેવો આખેઊખ હોતો. કોઈ વખતે પોતાના આગલા પગે ઊંચા કરે અને માથાં ને પણ પાછું ધલાવે, જેથી તે ખંદગી કરતું હાથ એ મં ખેવાલ ઊતપન થયા વગર રહેજ નહીં. કોઈ વખતે વલી તેજ ધપ ઊપરથી મને એમ લાગે કે જાંભુ તે મહને કાલાવાલા કરેછે કે ભાઈ હવે મહને વી હીલો મુંક. વલી મારમરાના દરીયા માંહેલા એક યાત્રુ માં એક શનેખરના ઝાડ ઊપર મેં એક મેનદીશને પકડ્યું હતું જેનામાં શાદ પારખવાની શક્તી હતી, કારણ મધુર રાગોથી તે ખુસીથી આગલ ચાલતું હતું અને કથેર રાગોથી નાહાશું હતું. જાણુરે એક સ્ત્રીએ પીઆનાશરટ વગડી તાણુરે તે ટેખલની ઊપર ઊભું થયું અને તે જાંભુ શાથે વગાડતું હાથ તેમ આગલા પગે ઊંચકી મેલી શરવેને હરત કીધા. એક વેલાએ માણુરા ઝોરડામાં આ જંતુ હું એક દોશ તેને દેખાડતો હોતો અને તેનું ધીઆન એક ચોકશ ધપ ઊપર ખેંચવા મેં મોહાડું પ્રેરાવીયું, એટલા અરશામાં કાણુ જાંભુ તે કોઈ પરકારે માણુરી નજરથી ગુમ થયું. ઘણીખી શોધ કીધી પણ તે મલયું નહીં, જો કે તે એક પંખેરાં શરણુ મોહાડું હતું. થોડા દાહાડ પછી દેવાલ શાથે ટીંગાચીકું મેં તેહને જાયું.

જુદાં જુદાં દેશના મેનદીશમાં જુદી જુદી ધ પછે. હેવું દેહેવામાં આવેછે કે પુરવ તરફનાઓ રશતો દેખાડવાને કાંચે આવતાં નથી, પણ પશ્ચીમ તરફના ઓ રશતો દેખાડેછે. એક વેલા હું ખરેજીમાં ભુલો પડ્યો. હીઆં ઘણા શુંદર મેનદીશો મલી આવેછે જેને પકડવાને હુમસીઓ નાલીઓ લઈ ખાહુર પડેછે. હું એક ગુલાંમની ટોલકીને મલચો અને તેમને રશતો પુછ ચો. એક જાણુ મહને ઈશારતથી કહું કે આ મેનદી શને પુછ. મેં તેમ કીધું અને મેનદીસે પોતાનો એક આગલો પગ એક દીશાએ દેખાડ્યો. હુમસી જે લાંગી ટુટી પોરડુગીજ ખોલેછે તેણે એ ઊપરથી કહું કે “ખો” જેનો અરથ અચ્છું થાએછે. મેં તે દીશા લીધી અને મહને ખરો રશતો જડ્યો. આ એક માતર અકશમાત કે શું તે હું કહી શકતો નથી.

કાલા સયુદરના કીનારા તરફના એક પાહાડ ઊપર એક મેનદીશને મેં પકડ્યું. મેં તેને એક પેઢારામાં બેંધ્યું અને પાછલથી લુંલી ગયો કે મેં તેને કયાં મેલ્યું. ઘણક મહીના પછી મેં તે પેઢારો ઊંધાડ્યો અને

અંદર જોઈકુંતો મેનદીશ જેવુંને તેવું તંનદરોસત ખે છેવું હતું. એક વરસ થીથી મેં તેને જીવું તરશયું રાખ્યું. હું તેહને કોઈ દાહાડે ખાહુર કાહાડતો નહીં કે રખે તેના માલ ભાઈખંધની માફક ગુમ થઈ જાયે. એજ પેઢારામાં મેં તેને ઈંગલંક ખાતે એક મીતરને મોકલી આપ્યું કે તે એ ચમતકાર શધલાને દેખાડે. જેમ ખીજા પરાંણીઓને દરીઆઈ શર મારક નથી તેમ હોવો, ઇઆતો વાંહાંણુનું ભોર એક કારણ હોવો, ઈઆતો તેની ઊમરની હદ આવી હોવો, ઈઆ કોઈ ખીજું કારણ હોવો, પણ જ્યારે મારા મીતરે તેના પંદીખાના ગુખારણુ કોધાણુ તાણુરે, થેવું ગરીખ, કાહ્યું અને અમર મેનદીશ મરણ પાંચેવું હતું.

મેનદીશ એ ઘણું ખાહુરેછે અને ખરેખર જોતાં તેમાં કાંઈ તલેશમતી ગુણો હોતા નથી. વગર દયા એ તે દરેક જીવતા કીટકને મલી જાયેછે. વલી હેવુંતો કલઆખોરછે કે ભાઈખંધો એક મેકને જોતાંજ લકાઇ પર કીતરી પડેછે. પોતાના આગલા પગે તરવાર માફક ફેરવેછે અને જ્યેજ્ય કાચાકાપ કરેછે, અને એક મુંવો કે ખીજો તેને ખાઈ જવા તુટી પડી હુયહુક કરેછે. ચીના લોકો મરઘાં માફક તેની લકાઈ કરાવેછે.

રાનનું પેહેલું કદમ એકે જુદાઈને શોધી કાહી કી તરક કરવી. એ રીતે આપણે દાહાડે દાહાડે કાહ્યા થઈએ છઈએ. અપરાઈ અને વેહેમની કાંહાંણીઓ ના બુદ થતી જાયેછે અને ઇથવરે તેના પરાંણીઓમાં જે ગુણો મુકયાછે તેમનેજ, આપણી તરફથી જરા પણ વધારા વગર, વખાંણવાને આપણી પાસે પુરતાં કારણો છે. દરેક પરાંણીને તેને લાએકના ગુણ ખખશવા એ તે પરમ કુરયાણુ દાતાની મોહોટી રહેમતે અને તે પરાંણીઓને જોઈએ તે કરતાં વધારે ગુણ આપણે ધારીને આપવા એ તેના અખુટ કાહુપણુપર શુકન ના ખવા ખરાખરછે.

એક ચંચલ ભાઈ.

એક દીવસે તરણુ ભાઈએ ચોકાર કરવાને નીકલીઆ. એઓના નાનો ભાઈ ચંચલ હોતો, અને તેનાપર આખા પનો પીઆર, માટે મોટા ભાઈએ તેના ભારે કીકાર કરતા હતા. જંગલમાં ચોકાર કરતાં તેઓ પોતાનો રસતો લુલીઆ. તેઓએ નાહાનાં ભાઈને અહાડપર ચહડાવી રસ

તો જીવાને કહીલું. તેને એક સોભાપત્રાન રોશનીથી ભેષ કાદાર મેહલ નજરે પડીઓ. તેઓએ એ મેહલ તરફ જ પાતાન રસતો લીધી. મેહલ આગલ આવી પોહીંચવા પછી તેઓએ દરવાજા ફેંકીઆ, પણ કંઈ નવાબ મલીઓ નહી. તેથી તેઓ પોતાના જોશથી દરવાજા ભાંજીને, અંદર પેડા. તેઓ એક મોટા ઓરડામાં આવી પોહીંચીઓ, અને જોય છેતા એક રેબલ બોહોલેલી હતી જેનીપર તરણ ખાણની રક્ષાબીઓ, અને તરણ ગલાસો હતાં અને તેનીપર પાસે તરણ પુરસી પણ હતી. આમાં દાહાડાની કસરતથી તેઓ થાકી ગયા હતા, એટલું જ નહી પણ તેઓને લુપ્ત પણ લાગી લાગી હતી, તેથી તેઓ એકદમ ખાણપર બેસી ગયા અને ખાઈ પીધને તનદરોસત થયા પછી તેઓ પાસેના એ રડામાં ગયા, જ્યાં તરણ બીજાનાં હતાં, તેપર તેઓએ આશાએસ લીધી. બંને મોટા ભાઈઓએ ઉંધાઈ ગયા, પણ નાના ભાઈ ડાહાપણવાલો હતા માટે જગજત રહેઓ.

બીજા સવારે તેઓ ઉઠીઆ પછી સરવેધી મોટો ભાઈ મેહલમાં ખાનુ પકાવવા રહેઓ, અને એ ભાઈએ બંદુક લઈ શેકારને માટે બાહર નીકલીઆ. મોટો ભાઈ જોરે એકલો ખાનુ પકાવતો હતા, તેલામાં એક મોટો રાખશી કદનો ખાણસ આવી લાગે અને પેલાને જોઈને ઘણો ખુસે થયો. એવી રીતની હુલસાઈને માટે પેલા રાખશી કદનાં ખાણસે તેને એક વરસમાં જેટલા દાહાડા હોપછે તેટલા કટકા મારીઆ અને પછી ચાલતો થયો. મોટો ભાઈના પાસરાં સનડ શેકાપલાં માટે જોરે બીજા ભાઈઓ આવીઆ તારે ફીકીકુંચ દેખાતા હતા; પણ તેનીપર શું આકૃત આવી હતી તે તેઓને કહીલું નહી, પણ એક કારણ જણાવી ઉં કે રાંધતાં રાંધતાં એકાએક તે આજરી પડેઓ હતો.

બીજે દાહાડે બીજા ભાઈની વારી આવી, અને તે ઘરમાં રહેઓ, અને એ ભાઈએ શેકારને માટે નીકલી આ. બીજા ભાઈની પણ પેલા રાખશી કદના ખાણસે જેટ લીધી, અને તેને એ વરસમાં જેટલા દાહાડા હોપછે, તેટલા કટકા ગણીને લગાવીઆ, અને પછી ચાલતો થયો. જોરે ભાઈએ ઘરમાં આવીઆ તારે, મોટો ભાઈતા સમજ ગયો, કે બીજા ભાઈની બચવસા પણ તેનાન જીવન થઈ હતી. તેઓએ એક બીજાને આંખનીચામણથી ઈ સારત કીધી, જે મંચલ ભાઈએ જોઈ લીધી. જોરે રાત ના સુવાને ગયા, તારે નાના ભાઈ જગજત રહેઓ; અને થોડોકવાર પછી બંને ભાઈઓ સમજાયા કે તે ઉંધાઈ ગયો; તારે બંનેએ એક બીજાને બોલાસો કીધા. નાના ભાઈએ બધું સાંભલી લીધું.

તરીજ દાહાડે તેની વારી આવી, અને ઘરમાં રહે ઓ. પેલા રાખશ વલી પાછો આવીઓ, અને તરણ વરસમાં જેટલા દાહાડા હોપછે, તેટલા કટકા મારવાને કહીલું. પણ નાના ભાઈ તેથી બીધો નહી, અને નવાબ આવીઓ કે રાખશે પોતેન જ વરસમાં જેટલા દાહાડા હોપછે તેટલા કટકા ખાવાને તઈખાન યહુ. રાખશે કહીલું કે "હું તારા કરતાં ઘણો મોટો છેઉં" પણ નાના ભાઈ એક પુરસીપર મહડી ઉઠા થયો. તેથી રાખસે પોતાની ડોક લાંબી કરી તેનીથી મોટો થયો. નાના ભાઈ રેખ વપર મહડી ઉઠા. રાખસે પોતાની ડોક હજુર લાંબી

કીધી. નાના ભાઈએ રેબલપર પુરસી મુંઝી ઉપર ઉઠા થયો. રાખસે વલી પોતાની ડોક ઉંચી કીધી તેવાંમાન નાના ભાઈએ એક તલવારના નટકાથી તેના ડોકમાંથી બે કટકા કરી નાખીઆ. પછી તેના નાહાના નાહાના કટકા કરી એક કુવામાં નાખી દીધા અને નાના ભાઈની કૃતે હ થઈ.

એજ કુવામાંથી પેલા રાખસ બાહર નીકલતો હતા, તેથી જોરે તેના ભાઈએ ઘેર આવીઆ, તારે પોતે તે કુવામાં ઉતરવાની તેઓને ખામેશ જણાવી. એક દારસીએ વચોવચ એક યાંતરી બાંધી, તેણે તીચે ઉતરવાની મોઝ વણ કીધી; અને પોતાના ભાઈઓને જણાવીલું કે "જોરે હું ઘાંટરી વજડું, તારે દારડું બેચી બાહર છાહાડજો, અને તરણ દાહાડા વેર જો હું તેમ નહી કડતો, સમજજું કે મારા આવરદા પુરા થયાછે." ભાઈઓએ મોટી ખુશીથી કબુલ કીધું.

નાના ભાઈ કુવાને તલીએ પોંચીઆ પછી જોયયતો, એક મોટું મેઘાન કુલોથી ભરેલું નજરે પડીલું. વચમાં એક બદશુરત છુટી બેઠી હતી અને મોઝાં તપીલામાં તેલ ઉકાલતી હતી. પેલા નાના ભાઈએ પુછીલું કે "ઠાસી જે છું શું કરેછે?" ઠાસીએ જવાબ વાલીઓ કે "મારા છોકરાનાં કોઈએ કટકા કરી મારી નાખીઓ, તેને આ વાસણમાં ઉકાલી પાછો સમજવજ કરજું." નાના ભાઈ સમજ ગયો કે એ પેલા રાખસની આ હુશે; માટે તરતજ તેણીને ઉંચકીને બલતાં તેમાં નાખી દીધી, જેમાં ચરણાઈને મરી ગઈ. પછી તે આગલ ચાલીઓ. એક મેહલ આગલ આવી તેણે બારણું ફેંકીલું પણ બારીવારે એક ખુબશુરત સીએ તેને જણાવીલું કે "જોરે અંદર આવશેતો તને એ સરપ જ આ ઘરમાંછે તે ખાઈ જશે અને મારો વર ને જાડુગરછે તે પણ ઘરમાં મુલેછેછે, અને જો જાગીઓ તો તેપણ તને ખાઈ જશે." પણ નાહાના ભાઈએ તેની દરકાર કીધી નહી, અંદર પેસી બંને સાપના તથા પેલા જાડુગરનાં ડોકાં નડપથી ઉડાવી નાખીઆ, અને તેઓતુજ ભોજન કીધું. જાડુગર પેલી સીને જીવજથી કાહાડી લાવીઓ હતા, માટે તે પોતાનાં વરના રાખણથી ઘણી ખુશી થઈ અને પેલા જીવાન સખસ સાથે નવાને અરજ કીધી, પણ નાના ભાઈએ તે ક જીવ રાખી નહી. પાદદાસતને માટે તેણીએ એક વીટી આપી તે લઈને ચાલતો યયો.

આગલ ચાલતાં એક બીજે મેહલ મલીઓ, તીઆં પણ એક જાડુગર અને બે સંહીઓ હતા. જેઓનાં જ ન લીધા પછી તે જાડુગરની સીએ એક પાદદાસતને માટે રૂખાલ આપીઓ. રૂખાલ લઈ આગલ ચાલીઓ અને તરીજ એક મેહલમાં આવી પોહીંચીઓ, તીઆં એક જાડુગર અને બે વાગો હતા, જેઓનાં પણ તેણે જાન લીધા. એ છેવા જાડુગરની સી ઘણી ખુબશુરત હતી, તેનીથી ઉતરતી ખુબશુરત બીજી સી હતી, અને તેનીથી ઉતરતી પેહલી હતી. એઓ તરણે હતાં હતીઓ અને એઓનાં ચેહરા એક બીજાને મલતા આવતા હતા.

તરીજ સી જેણે તેને એક-કીમતી ડ્રેસર આપીલું હતું, તેને સાથે લઈને તે પાછો ફરીઓ. પછી રસતામાં થી પેલી બંને બેનાને સાથે લઈને કુવાને તલીએ આવી

પેહુમીએ. જાણ્યાંથી તેણે કાંતરડી વળડી, અને દોરડાં છેડે સફેદી ઉતરતી ખુબસુરત સ્ત્રીને બાંધી, જેને પેલા ભાઈએ જોઈ, અતીથે મોઢું પાતીઆ. પછી એજાન બીજા સ્ત્રીને બેંચી લીધી. અને પછી તરીછને; જેને જોઈને અને ભાઈએ વચે ઠણચો માલીઆ, કે તેણીને કાણે લેવી. હજુર નાના ભાઈ નીચે હતો; પણ તે પોતાના ભાઈએનું તેનાપર કેવું હેતછે તે જાણુતા હતો; માટે દોરડાં વટે બંધવાને બદલે તેણે એક પથર બાંધીઆ. પેલા ભાઈએ સમજ્યા કે એ નાના ભાઈ હશે, માટે અપ્રધમમાંથી રાંદડું છોડી દીધું; અને પથરો થપ દધને. નીચે પડી આ. જેથી નાના ભાઈની ખાતરી થઈ કે હું ને બંધાતે તો મારા દાહાડા આનિજ પુરા થતે. પેલા ભાઈએ તો એજાન સમજ્યા કે નાના ભાઈ જરી ગયોછે; માટે વધારે ખાલ કરેઆ વગર માલતા થયા.

પેલા નાના ભાઈ એજાને પડી ગયો અને શું કરવું તે તેને શુભ નહી. મેઠાં મેઠાં તે પેલી સ્ત્રીએ આપેલું અવેર ઘસવા લાગી. તરતજ પેલાં અવેરે તેને ખુહીં કે “શું જોઈએમ ?” પેહુલાં તે તેણે કુવામાંથી બાહેર નીકળવાની અરજ દેખાડી. તે પરમાણે બનીઈ. પછી તેણે એવી અરજ દેખાડી કે “કુનીઆમાં સફેદી ખુબસુરત, બહેણો, બાહુર, અને ચંચલ અને કર.” તેમ થયું થયું. પછી તે પાછો ઝુસાફરી કરવા લાગે અને માલતાં માલતાં પેલી તરફ સ્ત્રીએ, (જેઓના તેણે છુટકારો દીધો હતો) તેઓના ભાપના રાજમાં તે આવી લાગે. પણ તે ચેરેર માં તે રાજની છોકરીઆના લગનની એટલીતા ધુમધામ માલી હતી અને એટલેતો મેલાવેડો થયો હતો કે રહેવા ને તેને કંપે જગા મલી નહી. આખેર એક પ્રાચીએ તે ને પોતાના ઘરમાં વાસો કરવા દીધો. પણ કહીઈ કે મારે તાંહાં કંઈ ખ્યાવાનું નવશે નહી. પેલાએ અવેર ઘસીઈ અને એક મોટા કુતરાને બોલાવીઆ. તે કુતરાને ફરવાવીઈ કે રાજને તોઆં નઈ તેના ખાણની ડેબલ કીધી વાલ. કુતરાએ તેમ કીધું. રાજ ઘણો ઝુસસે થયો; અને માણસોને ફરવાવીઈ કે ફરીથી તે કુતરાને મેહલમાં આવવા દેવો નહી. બીજે દાહાડે નાના ભાઈએ વલી એક તેથી મોટા કુતરાને બોલાવીઆ, અને તેને પણ તેમજ કરવા કહીઈ. કુતરાએ તેમ કીધું. રાજ તો ઘણો ચીરડાંએ અને તેના ઘણીને પકડી લાવવાને હુકમ કીધો. માણસોને તપાસ કરતાં આવજ પડીઈ કે પેલા પ્રાચીના ઘરમાંથી કુતરો આવેછે માટે તેને પકડવા લાગા. પણ નાના ભાઈ તરત બાહેર પડીઆ, અને કહીઈ કે કુતરો મારેછે, વાસતે અને ધરી લઈ જઆ.

રાજએ હુકમ કીધો કે “એને તરત ફાંસી દેઆ.” પણ પેલા નાના ભાઈએ બે બોલ મેલાવના રજ માંગી, જે આપવામાં આવી. પછી રાજની છોકરીએ, જેઓના લગન પેલા બે મોટા ભાઈએ સાથે થવાની ધુમધામ માલતી હતી, તેઓની હજુર નાના ભાઈએ ખુહીં કે “આએ વીટી કોણની ?”

પેહુલી છોકરી—“મારી.”

નાના ભાઈ—“આએ રૂમાલ કોણનો ?”

બીજી છોકરી—“મારો.”

નાના ભાઈ—“આ અવેર કોણનું ?”

તરીજી છોકરી—“મારું.”

એ પછી રાજની આગલ છોકરીએએ પોતાના ખુટકારાને હેવાલ કહેઆ અને નાના ભાઈએ તેઓને છોડવી આં હતાં એવું નજાવીઈ. રાજ સાંમચોને ઘણી ખુશ થયો. પોતાની સફેદી ખુબસુરત છોકરી સાથે નાના ભાઈ ના લગન કરી આપીઆં અને પેહલા અને બીજા ભાઈએ ને ફાંસી દીધી. તારપછી નાના ભાઈ અને ખુબસુરત સ્ત્રી સાથે સુખે રહેઆં અને ખાઈ પીધને મોજ મજાહા કીધો.

વીનલી અને ગરારાટ.

આ વરસનાં જુન મહીનામાં એક રાતે મે. ડું. વીનલી અને ગરારાટનું તોફાણ થઈ આવીયું હતું; વીનલીના અષકાટ એટલેતો આસમાનની એજેરથી પડતો હતો, જાણેકે આખી કુનોયાં ઉપર આતસ ફરી વલીયો હોય એવું લાગતું હતું, અને ગરારાટના પડકાને એવા જે રાવર હતો, કે જાણે દોષખાતું છુટું હોય અને કુનીયાની આખેરો આવતો હોય એવું લાગીયું હતું. ફરેક જગ્યા અજુથાં ઉંધમાટેથી જગી હીમાં હતાં અને આ પોતાનાં ના હતાં અચાએને પોતાની મેદમાં અને બીહીકલી એરતો પોતાનાં ભરતારનાં પાસરામાં ભરાઈને જાણે એ દેખાઈતો આકતથી બંધવા આગતાં હોયે એવો હાજીમા થઈ ગયો હો. ત્રીશીનઆઈ અને સાવકશા પેહેલા કડકાએ જગી હીમાં અને આસપાસના દેખાવ જોઈને કાંઈપણ વાતચીત કરીયા વગર ઝુગા મેસી રહેયાં ત્રીશીનઆઈનું ઘણું મન થયું કે સાવકશાને એ વીનલી અને કડકા સાથે થાયે તેનું કાણુ પુટે, પણ તે વખતનો હાજીમા જોઈને ચુપીથી રહી હતો. સહવારે હડાને વગર શીરીનઆઈને મેહરો જોઈને સાવકશા મેલીયો;

સા.૦—હા, તમારા મેહરો ઉપરથી આવજ પડેછે કે તમે અને કાંઈ પુછરા મારોછો અને તે હું સારીયેરે સમજુ છું. ગઈ રાતનો દેખાવ કેવો હતો વાઈ ?

શી.૦—અરેખર નંગલી મન ઉપર ભયે ઉપજવે એવો હતો ખરો, અચીત્ત અગનાન લોકો એવું વીમારે કે કાંઈ મોદાને આ કુનીયા ઉપર ક્રોડ થયેછે અને તેને ફજા કરવા માંગેછે.

સા.૦—ખરી વાત, પણ તમારાં મન ઉપર શું અસર થઈછે તે હું જાણવા માંગુ છું.

શી.૦—વીનલી અને ગરારાટ એ કુદરતનાં બનાવો છે એટલું હું સમજુ છું; તેથી ખરાબી પણ થાયેએ એ પણ હું સમજુ છું, પણ તે શા કારણથી બનેછે તે હું ખરાબર સમજતી નથી.

સા.૦—વાઈ, હું તમને એક સવાલ પુછું, તમને વીનલી અને ગરારાટ વચે કાંઈપણ સંબંધ હોયે એવું માલમ પડેછે ?

શી.૦—વીનલી યથા પછી મેહરોવારે ઘણું કરીને ગગ

રાટ અંભલાયે છે ખરો, પણ કોઈ વખતે નથી સંભળાતો, તે થી કરીને હું ચોક્કસથી કહી શકતી નથી.

સા—પેહેલાં તમને જાણુ' નોંધે, કે વીનલ્લી અને ગગરાટમાં ખરેખર સંબંધ છે અને તે તમે જલદીથી જાણુ થો, પણ તમને બીજે સવાલ પુછુ' છું. કાંઈ વીનલ્લી અને વાદલાંમાં સંબંધ છે ?

શી—તમે મને સમજાવીવાને બદલે સવાલ પુછી પા કરો છો, તેથી મને શું સમજાવું પડવાની.

સા—જુલો, કેટલી વખતે સવાલ કરીને પછી સમજાવીવાથી જલદીથી સમજ પડે છે.

શી—હા, લોકો એમ તો કહે છે કે વાદલાં એકમેક સાથે અડાડે છે તેથી ચમકાટ પેદા થાય છે અને ગગરાટ આપણે કાને સંભળાય છે.

સા—હા, પેહેલાં સમજાવે એવો વીચાર આવી પા વગર રહે નહી, પણ એ ખરેખરી બીના નથી. વીનલ્લી વાદલાં સાથે સંબંધ રાખે છે ખરો, પણ તે જુદીજ રીતે છે. તમને પેહેલાં એક દાખલો આપીને સમજાવું. તમે આપણે તાંડાં વીનલ્લીના સાંચો છે તે જોયો છે, તે ઉપરથી તમને માલમ પડીયું હશે, કે કાચ અને રેસમને સાથે ઘસી પાથી વીનલ્લી પેદા થાય છે, એ વીનલ્લી એ સાંચાનાં આગલા ગોલ પીતલના હાથમાં આવીને એકડી થાય છે; હવે જરે એ હાથ આગલ તમે તમારા આંગળાં તાંડું પકડો છો તારે જાણે આતસની ચીખુગારી નીકળે છે અને હાથને આંચકો લાગે છે. એ જ મીસાડે હવામાં હરેશાં વીનલ્લી રહે છે. હવે જરે હવામાં ફેરફાર થાય છે તારે તેની વીનલ્લીની હાલ ત પણ બદલાય છે અને વાદલાં કે જે માતરે પાછીના બાક છે તેમજામાં પણ વીનલ્લીના ફેરફાર થાય છે. હવે જરે વાદલાં, જુદી જુદી હાલતની બીનલ્લીના, એકેક સાથે અલે છે તારે વીનલ્લી છુટી પડીને મોટો ચમકાટ થાય છે. એ રોશની નો રસતો આપણી જમીન તરફ થાય છે અને તેને આપણુ વીનલ્લી પડી એમ કરીને કહીયે છે.

શી—તારે શું આપણે સાંચાનાં હાથથી પેદા થતી વીનલ્લી અને આસમાન ઉપરથી આવતી વીનલ્લી, એટલે જુદી હાલતનાં વાદલાં એક નેક સાથે મલીયાથી પેદા થતી વીનલ્લી, શું એકસરખી છે ?

સા—હા, એ બેઉ વીનલ્લીમાં કાંઈ ફરક નથી, એ કનોને ધલો છે અને તે બપોરે બપોરમાં નવરે પડે છે. બીજાને જોર કમતી છે અને તેની અસર આપણી ઉપર સેડેન થાય છે.

શી—જરે આપણને આપણે સાંચાની વીનલ્લીથી આંચકો લાગે છે તારે તો આસમાન ઉપરની આવી નિરાવર લીનલ્લીના આંચકોતો બહુ હોવો જોઈયે, પણ તેના આપણને લાગતો નહી.

સા—કાંયે તમે વીસરી જાઓ છો કે વીનલ્લી કોટલી ખરાબી થાય છે તેના દાખલો આપણે એ વખતે મુજબ જોવા હોતા. એક વે ઘરને નુકસાન થયું હશે, એક વાહાલુના રોલના કટકે કટકો થઈ ગયા હતા અને સાંભળવામેલે એક માણસને સેડેન સાહાજ આંચકો લાગાથી હેરાનગતી પુગી હતી.

શી—તારે થોડાને નુકસાનો પુગે છે અને બીજાને કેમ નહી પુગતો.

સા—તમે એમના સમજનાં કે આસમાન ઉપર આપણને વીનલ્લી દેખાઈ એટલે તે મુજબ તરફન રસતો કરે છે. તે કાંડાંને કાંડાં રસતો કરતી હશે તે આપણને માલમ પણ નથી પડતું. તે જો આવી જમીન તરફ જાય છે તો કાંઈ પણ નુકસાનો કરતી નથી. પણ જો તેના રસતા વચે કાંઈ પણ ચીજ આવે છે તો તેને રેડોડને કટકે કટકો કરીને લાગણી જમીન તરફ રસતો કરે છે, તેના રસતામાં કોઈ પણ આવવાની અને અંચી જવાની તાકાત નથી. તે આડ, ઘર, ઇતીવાદી તોડી ભાંજીને રસતો કરે છે અને જો તેવામાં માણસ વચમાં આવીયું તો તેની અંદરથી પસાર થાયને જમીન તરફ જાય છે; અને પસાર થતાં માણસને એટલે તો આંચકો લાગે છે કે તે તરત ખરણ પામે છે.

શી—તારે તો હવેમાં આપણા ઘરો પાસતીમાં રહે છે. સા—તેમાં શું શક છે. તમને ખબર હશે કે મોટી અને જાહેર ઇમારતોને એ વીનલ્લીથી થતી ખરાબી માટેથી જાંચવાવાને માટે તરખાનાં તાર ઇમારતને, મધાલેથી તે છેક જમીન લગી મુકે છે, કાંયે વીનલ્લી થાતુ માટેથી સેડે લથી વગર અડચણ કરવે પસાર થઈ જાય છે.

શી—તારે આપણા ઘરમાં તો એવા તાર મુકેલા નથી ?

સા—મુજબ ચોરેમાં વીનલ્લીનું તોફાન વારેઘડીએ થયું નથી એટલે વીનલ્લીના જોર થણા નથી હોતા; તેથી લોકો નભરવસ રહે છે, પણ એટલી કમસમજને લીધે કોઈ કાંઈ પસતાઈ કરશે પડે તેમાં કાંઈ શક નથી.

શી—હા, હવે હું ખરાબર સમજ કે આસમાન ઉપરની વીનલ્લી તે કેમ પેદા થાય છે. પણ લલી વીનલ્લી સાથે ગગરાટ થાય છે તે શું હશે.

સા—વાર જોઈયે તમે કહે કે એ ગગરાટ શું હશે ?

શી—આપણી ભોલી ચારતોના વીચારો એ છે કે થોડાને બાર પાછીના હાંલાં કુટે છે, પણ તે હું એક પલ પણ ખાતરી નથી. મને એવો વીચાર આવ્યો છે કે કદાચ જરે વાદલાં એક એક સાથે અડાડે છે તારે એવો આવાજ નીકળતો હશે.

સા—પણ આપણે આવાજનો કંટોળો વાર લગી આણુ સાંભળીયા કરીયે. જો વાદલાં અડાડે તો માતરે તો પની મીસાલે એક આવાજ નીકળીને અંધ થાઈ જાય.

શી—કદાચ એક ઉપર વાદલાં વાદલાંનીયાર કરતાં હશે તેથી આપણે ચાણુ આવાજ સાંભળીયે.

સા—પણ તારે શું વાદલાં એક પછી અડાડીયા કરે છે કે; સઘલાં એકજ પલે કાંયે નહી અડાડે અને એક મોટો ભયંકર અવાજ કાઢાડે; પણ એવું તો આપણે જોતા નથી.

શી—તારે મારો વીચાર મને જોરો લાગે છે, મને ગગરાટની ખરાબર સમજ પડી શકતી નથી.

સા—જુલો હું સમજાવું; પણ જરા વધારે પેયાન આપજો. તમે દીવાલોના અથવા બીજા તેડેવાર ઉપર આણુ કુટતાં જોયાં હશે. હવામાં જોરથી એક આતસના ને વો ગોલો જાય છે અને તે વખતે એકસરખો સરસર રેળને

শ্রী ১২শতাব্দীর মুদ্রণ.

આવાન નીકલે છે. હવે એ આવાન થું છે તે તમે અને ક હી શકો ?

રી૦—મારેથી કાંઈ પણ અટકલ થઈ શકતી નથી. સા૦—અને દસ હજારમાં એક માણસ પણ એનું કારણ હોઈ શકે નહીં, અને એક એ બનાવ દરરોજ તે એની નજરે પડે છે.

રી૦ એમાં હમારો થું વાંક, તમારા નવા સીમેલા ભરથારે હમ નેવી સીમેને એ પ્રમાણે સમજાવવું જોઈએ.

સા૦—વાર, સાંભલા; જારે હવા માટેથી કાંઈ પણ બીજા પસાર થાય છે તારે હવાના મે ભાગ થાય છે અને તરે ત એ ભાગે પાછા મલી જાય છે. એ હવા પાછી મલતી વખતે એકેક સાથે અથડાય છે અને તેથી આવાન નીકલે છે. હવે જેમ એક બીજા પસાર થતાં વખતે લાગે છે તેમજ હવાને પાછી સાથે મલતાં વખતે લાગે છે; અને તે એકેક પછી મલીયાથી એક માણ આવાન નીકલે છે. હવે જારે વીજલી આસમાન ઉપરથી જમીન તરફ આવે છે તારે તે હવા માટેથી પસાર થાય છે અને તે હવાના મે ભાગ કરી ના પાડે છે; એ ભાગ વીજલી પસાર થઈ એટલે તરત પાછા મલે છે; એક વખતે નહીં પણ જેમ વીજલી પસાર થતી જાય તેમ તે પણ મલતી જાય છે. એ હવાના ભાગ પાછા મલીયાથી એ ગરારાટના સરખા આવાન નીકલે છે.

રી૦—અને થોડીધણી સમજ પડે છે ખરી. પણ વા ર વીજલી તેડીયા પછીતે આપણે ધણેવારે ગરારાટ સાંભ લીએ છી તેડું કારણ થું ?

સા૦—તમને એટલી વાત ઘેવાનમાં રાખવી કે આપણા કાન ઉપર ફરથી આવાન આવતાં વખતે લાગે છે. એ મ કેહે છે કે આવાનને પાંચ માઈલ આપતાં એક મીની ૮ લાગે છે, હવે વીજલી એક સેકન્ડમાં દસ લાખ માઈલ પસાર થઈ જાય છે, એ ઉપરથી સમજ પડે છે કે જારે વીજલી પસાર થાય છે તારે આવાન પેદા થાય છે ખરો, પણ તે આપણા કાન ઉપર આવતાં વીજમ લાગે છે.

રી૦—હા, હવે હું સમજી. આનદીને અને ઘણી અનુભવ તરેહની અને નાણુવાનિગ વાબતોનું જ્ઞાન મલી થું છે તેથી હું ઘણી મધન થઈ છું. હું તમારો ઘણો આભાર માણું છું. અને દલગીરી લાગે છે કે એકેક તમારા નવા સીમેલા સમસતોને ઘણા હશે, પણ તેઓ પોતાની ઘણીયાની એને કાંઈ પણ બાબત સમજાવવાને કેટલા બેદરકાર રહે છે, અને તમારા નવા વીચારવાલા પછીની હું બાપડી છું એ પું જાણીને અને ઘણા હરમ ઉપજે છે.

મી૦ કરસનદાસ મુલજી.

આ ચાલતા અંક સાથે આ જાણીતા હીંદુ સુધારાવાલાના એક તરવીર અમારાં વાંચનારાંઓ આ ગલ રજુ કરીએ છઈએ. આ સીમેલ સોપાનીયામાં યુરોપનાં ઘણાક લાએકીવાલા અને વખનાયલાં પુરુષો અને સીએની નસીવો તથા જનમ ચરીતરો પરગટ

થઈ ચુક્યાં છે, પણ એવાથી દલગીરી ઊપજે છે આપણા પોતાનો દેશ જે વખનાયલા માણસોથી ખાલી નથી, તેઓની પુરતી નોંધ અમારી કચેરામાં લેવાને જાણ એગવાઈ કદાચ મલી આવે છે. તેવાં માંન પામેલા પુરુષોની સંખ્યામાં ખીરાંજવાને આપણા એ હઈઆ ત હીંદુ સુધારાવાલા મી૦ કરસનદાસ મુલજી કેટલા લાએકે છે, તે એ ગરહસ્થનો જે થોડેક હવાલ હેકલ ઊતારીયો છે તે ઊપરથી માલમ પડે છે. કેટલાકી ધારતા હશે કે માહારાજ લાઈબલ ક્રિસમાં હીંદુ માહારાજોની અનીતી સાંમે લડવાની એગવાઈ મલવાથીજ મી૦ કરસનદાસ જાણમાં આવયાં છે, એટલે કે એ ગરહસ્થ હાલ જે માંન અને ઈજ્જત પોંડીયાય છે, તે શકત એક અક્રમાંત રીતથી થયું છે. જે નકારા માણસો પોદાઈ માંણનો દાવો કરે તથા એઓ ધરમતું ખાંડીતું વચે લાવી પોતાનાં સેવકોનાં ધન દોલતજ નહીં પણ તેઓની ખાચરી અને બેટીઓની લાજ વટીક હુરે તેઓને આખી નાંતનો કોઈ ખેંચી લઈ કીંધાકા પાડવા, અને તેમાં શેવટેશ્તેલ મેલવવી એ એકજ કાંમ આખી લંછી સુધી વાખવાખી અને નામદારીની મોટી હવેલી ઊઠાવા માંટે બસ છે. પણ નીચલા સૂચા બતાવી આપશે કે મી૦ કરસનદાસ મુલજીને એક ખરા સુધારાવાલા તરીકે જે ઘરતું માંન મલે છે તે એકલા માહારાજ લાઈબલ ક્રિસને લીધેજ નથી. પણ પોતાનાં જાતલાઈઓનું કલે આંજુ યાચ એવાં જાહેર કાંમોમાં એ ગરહસ્થ પોતાનો આખો જનમારો ગુજરયો છે અને હજી ગુજરે છે; લોકોનાં શાયદને માંટે એ ગરહસ્થે ઘણાં શંકેટો સેહ લીયાં છે અને હજી સેહવે છે, તથા એ સરવે જાહેર હીમતને માંટે તેને સમજી અને વીચારવંત લોકો તરફથી ઘણું માંન મલયું છે અને હજી મલે છે.

આપણાં એ જવાંન મીતરનો જનમ મુંબઈમાં તા૦ ૨૫ મી જુલાઈ ૧૮૨૨ ને દીને થયો હતો, જેથી હાલ એમની ઊંમર ૨૬ વરસની છે. એમનાં પોતાનું મુલ વતન કાઠીયાવાડમાં મવા ગાંમની પડોસમાં વઘલ નાંમે હતું, પણ એમની ઘણીખરી લંછી એમનાં જોશાલ એટલેકે મમાવાનાં ઘરમાં ગુજરી હતી. એ ઘર મુંબઈમાં “નવલખી” ને નાંમે મોટું અને પરસીધ હતું, તથા શેક નાગરદાસ હીરજી એદીનાં નામથી તે જણાયું હતું. એઓએ ચાર વરસ એલશીનસટન ચક્રવર્તી તથા હડી વરસ એલશીનસટન કાલેજમાં ઈંગ

મીંડ કમલદાસ મુલગી.

પરગટ કીધું, પણ તે દીસેથી લખી મોકલતાં હતા. દીસાની હવા માંજ નહીં આવવાથી ૧૦ માં સમાં મી૦ કરસનદાસને પાછા પૂંખઈ આવવું પડ્યું; અને સતીય પરકાશ પાછું સવાધીન હર્ષ સુધારા સંબંધી કિશેશ પાછી ચાલુ કીધી. ન્દીસેથી આવશ્યાદ તરતજ મી૦ કરસનદાસને એક ખીન્ને અગતનો શુધારો કરવાની તક મલી. એમની આગલી સ્ત્રી મરણ પામવાથી બીજાદાર લગન નીકલ્યાં. લગનને લગતા ખર્ચમાં ઘટાડો કરવા વગેરેનાં શુધારાં ઊપરાંત કસ બી વાગો પેહેરાને ઘોડે બેસી પરણવા જવાની રીત ઊપર પણ એ જવાંને વાંધો કાઢાયો. એમના શા સરીમાં તરફથી પેગામ આવ્યો કે જો ઘોડે બેસી આવશે, તોજ પરણાવીશું નહીંતો વેશવાલ તોડીશું. પણ મી૦ કરસનદાસે સાજનમાં સાદે કપડે ચાલીને ગયા તથા ઠરાવ કીધો કે જો સાંમેવાલાં વાંધો લેતો લગન કીધા વગર પાછા ઘર આવવું આ હિમતથી સાંમેવાલાં સરવે દબી ગયાં. તેઓએ ગાલો દેવા છતાં તથા બીજી ઘણી ગેરચલુકાઈ છતાં લગન કરી આપ્યું.

સન ૧૮૫૮ માં ચાણુકનાં અધીપતી મરહુમ નવશેજીજી દોરાબજી માંનદાડુ ઊપર મી૦ લખમી દાસ ખીમજીએ લાઈખલની ફરીઆદી માંકી, તે વેલા પરતીવાદીએ માહારાજો ઊપર સાહેદી સમન કાઢાયા, તે ઊપરથી ઘલરાઈને વર્દશનવોનાં દરસણુ અટકાવવાને મંદીરનાં બારણાં બંધ કરી બેઠા અને એક જો લાંબી ખત બુનાવડું, તેમાં એવું લખ્યું કે કોઈએ માહારાજને સમન કરવો નહી, અને કોઈપણ વર્દશનવે માહારાજ વીશે વરતમાંન પતરમાં છાપવું નહી, અને જે છાપે તેને તેની નાંતે સજા કરવી. આ લખત અકસર કરીને મી૦ કરસનદાસની સામે થયું હતું, કેમકે તેઓ માહારાજની સાંતે લખતા હતા, પણ તેની મનાં છ કરવાનાં આ લખત ઊપર સઘલા સેદીયાઓએ સહી આ કરી હતી, તેથી આપણા હાંડુ અધીપતી ઊપર શંકટનું વાદલ આવી પડ્યું હતું. જો તે માહારાજો સાંતે લખેતો તેને ખચીત નાત બાહાર થવાની ધાસતી હતી અને તેની મદદ આવે એવા શેકીયા કોઈ નહી હતા. પણ એકમકી અને ધાસતીથી આપણા સુધારાવાલો હશે નહી. તેણે ઊપલા અટકાવ છતાં માહારાજો સાંતે લખવાનો ઠરાવ કીધો અને પેહેલુ વેહેલી ને બાખત લખી તે એ-ગુલાંમી ખતનીજ સાંતે લખી. તે બા

ખત ઘણી શખત હતી અને હવે અબીચો કરશણ નાત બાહાર મેલાશે એમ સરવે કોઈ ધારવા લાગા, પણ ધાસતી ખોટી કરી અને સતય પરકાશની જીલ્લત થઈ.

પણ એતો માહારાજોનાં દોરની સાંતે હરીશાઈ ચલાવાની માતર પેહેલ હતી. માહારાજો સાંતે બીજી વધારે મોટી લકાઈ ચલાવાનું કાંમ પણ મી૦ કરસનદાસનેજ પરમેસવરે લખી આપેલું હતું, માટે ઊપરું પેહેલું વાદલ તેવણને માંથેથી વીડવા પછે સને ૧૮૬૧—૬૨ માં માહારાજ લાઈખલ કેસનું વાદલ તેવણને માંથે આવડ્યું. એ ચુકદમાંની સઘલી હકીકત વાંચનારાઓને ખખર હશે. ઊપરે વખતે જહુનાથજી નામનો એક માહારાજ ગુજરાતથી પૂંખઈ આવ્યો. તેણે પેહેલાં તો કોકરીઓની નીરાલોની ભેટ લીધી તથા સુધારા સંબંધી ઘણીક લેખક દેખાડી, પણ પછે માલમ પડ્યું કે તે એક ઠગારો હતો, અને અનીતી વાંન પાપમાં ફસેલો હતો. માટે મી૦ કરસનદાસે પોતાનાં સતય પરકાશમાં તેનાં ઊપર શખત જોમલો કરી તેને ઊંઘાડે પાડ્યો અને તેથી પોતાની લાજ ઢાંકવા સાડુ મી૦ કરસનદાસ ઊપર આખરૂની ફરીઆદી માંડવાની એ માહારાજને ફરજ પડી. તેણે આખરૂનાં નુકસાંનનો રૂપ૦૦૦૦ નો આંકડો સુકી ઈનસાફની અદાલતમાં ધમ ચલાવ્યું. મી૦ કરસનદાસે પણ આ વખતે તેને તથા તેનાં લાઈખંધ માહારાજોને ઊઘાડા પાડવાની આ તક સગીથી સરસ ધારીને સાંતે કલ્પ આ ચલાવ્યો, અને તે કલ્પો નવ દસ મહીનાં સુધી ફારટમાં બરી રહ્યો. તે કાંઈ સાધારણ કલ્પયા જેવો કલ્પો નહી હતો. મી૦ કરસનદાસે બીજા સુધારાવાલા મીતરોની મદદ હર્ષ હિમતથી બહાર કીધું કે જે ને કાંઈ છાપ્યું છે તે ખરૂં છે અને હું પુરવાર કરી આપસ. હોંડુ માહારાજો ગરીબ ખીયારા વર્દશનવ હોંડુઓને ઠગે છે તથા લુટે છે અને ધરમને ખાંડુંને ધોધારવા જોગ પાપ તથા બદી ચલાવે છે, એ શરવે વાત—મી૦ કરસનદાસે છાતી ઢોકીને કહ્યું કે—હું પુરવાર કરી આપશ.

પોતાનો એ વચણ આપણાં મીતરે પાર પાડ્યો. નેને તેનાં કાંમથી પાછો હડવા માહારાજોની તરફથી જહુનુની લોડોએ કાંઈપણ ઊપાય બાકી રાખ્યો નહી. મી૦ કરસનદાસનાં તરફથી કોઈએ શાખસી આપવા જવું નહી એવા તેઓએ એકપાર કરવા, તારે ને શેકીયા

એ તે એકરારમાં આગેવાન હતા તેઓને નકડી મી૦ કરસનદાસે સેશનમાં ગુરીની સામે ઊભા કરી દંડની સજા કરાવી. તેની બાતવાલા વેહુમીઓ મી૦ કરસનદાસને મારવા ત્રાટું તપી રહ્યા, ખલફે એક વખત તેઓએ તેને માર પણ માર્યો, તારે એ ગરહસથને પોતાની સાથે “ખાડી ગારક” રાખીને બાહાર ફરતું હરતું પડ્યું. મી૦ કરસનદાસને પોતાની કામનાં વેહુમી સખસો સામે લડવું હતું અને ધરમના જહનુન સામે થવું એ શેહેલ વાત નથી. મી૦ કરસનદાસ તથા તેમનાં બે તરણ મીતરો એક તરફ અને તેની આખી નાંત ખીલ તરફ થઈ ગઈ મહીનાનાં મહીનાં સુધી આપણાં એ મીતરને ઊંઘ તથા લુખ ખોલેલી પડી અને જે કલ્યાણની વાત સાંભળતાં આપણુ પોતે ખીલેલા હતા તેવા કલ્યાણમાં પડેલા ધણીની હાલત ઈંદી હોય તે વીચારતું શેહેલ નથી. પણુ તેખી આપણે એ સુધારક હરથે નહી. મુકદ્દમાંની તથાસની વેલા હુબરો લોડેની કંઠ થવા લાગી. દાહડા ઊપર દાહડા ગુજરી જવા લાગા, અને હીંદુ માહુરાને નાં નીરલાજરાં તથા અફસોશ કરવા જોગ ભોપાલાં નીકલવા લાગાં એતે સતય પરકાશનું સતય પરકાશી નીકલ્યું અને ઈંજરેલ ઈનસાફની અદાલતનાં બે ઘણાં વીદવાન નેઆએધીસોએ સુકાદો કરથે કે કરસનદાસનું ખોલેલું સઘલું સામેલ થયુંછે, વાદી જહુનાથ જ માહુરાજ ઘણે નક્કરો પુરવાર થયોછે, અને માહુરાજનેના પથ ચાપીછે.

આ જીલ્લતની સાથે મી૦ કરસનદાસની મેડેન ત અને શંકરેનો છેલો આપચો નથી. એ જવાંન મીતરે બે વાર યુરોપની મુસાફરી કરીને ઈંગ્લંડ જઈ આવનારા પેહેલ વેહેલાં હીંદુઓમા તેવણુ એક ગણુ વા લાગા; પણુ વહી ફરાંનસ, ઈટલી, યરૂશીઆ અને જરમનીનાં ધણાંક શેહેરોમાં જઈ આવનારતા એજ પેહેલ વેહેલાં હીંદુએ. આ મુસાફરીથી કરીને મી૦ કરસનદાસે પોતાને માંથે નવું વાદલ ખેંચી લીધુંછે. વેહુમી હીંદુઓમાં એવો વેંહું મછે કે તેઓ દરીઓ આ લંગીને બધા મુબુક્રીમાં જઈ આવેતા ચીંતા નહી, પણુ ચીન કે વીલાત ગયાતો નેઆત બાહાર થવું પડે! મી૦ કરસનદાસને નાંતનાં એ જીલમની ખખર હતી, પણુ તેઓ બાંલુતા હતા કે એ માંતર એક વેહેમછે, માંટે વેંહુંમને ખાતર સુધારાને દાખવો નહી એમ વી

ચારી તેઓએ આ મુસાફરીઓ કીધીછે. પણુ યુરોપ જઈ આવવા પછી તેવણુ સાથ વેહેવાર રાખવાનો બે એએ બરૂસો આપચો હતો, તેવા તેમનાં મીતરો અને સચાઓ દુર જઈ ખેલાથી મી૦ કરસનદાસને ફેટકીક અગવડો ખમવી પડીછે! સજા થવાની ધાસતોને લીધે જોકે તેમનાં નાતીલાઓ તેમને નાંતબાહાર મેલી શક્યા નથી, તેપણુ તેઓ પોતાનાં વેંહુંમને લીધે એ ગરહસથ સાથ વેહેવાર રાખતા નથી, માંટે તેઓ એકલા પડી ગયાછે. પણુ સાબાસછે તેમની હીમતને કે હજી તે નાંતનાં આ જીલમથી દર કરતા નથી. જો એઓ મુજ ખોલવી પરાપશચીત લીએ એટલે કે હીંદુઓનાં ધાર પ રમાંલે ગામનાં છાંન અને મુતરની ગોલીઓ ખાઈ પસતાવો કરેતો આજે તેવણુનાં નાતીલાઓ તેવણુ સાથ વેહેવાર રાખે. પણુ એ કાંમ હીચકારાઓનુંછે. એમ તો માહુરાજ લાઇબલ ફેસની વખતે પણુ જો તેઓ એ પોતાનાં પતરમાં માંશીનાં બે ખોલ લખવા હુનેતો ખધી મેડેનતમાંથી તેવણુ છુટી જતે. પણુ તે જીવ સંચે સરને વખતે તેવણે માંશ નહી માંશી તો હમણા માંચે એવી આશાજ રાખવી નહી. જેમ સુધારાનાં ઊપલાં લઘલાં કાંચેમાં એ જવાંન ગરહસથ શવચેછે, તેમજ આ વખતે હીમત રાખવાથી, પણુ તેવણુની ફતેહ ન જરીક આવીછે, કેમકે કાઠીયાવાડ જેવાં અને પરગણામાં તેવણુ હાલ સરકારી નોકરીમાંછે, તાંહીના હીંદુઓ પોતાની ખુશીથી ચાલો ચલાવીને પોતાની નાંતનાં એક જમનવાડમાં એઓને ખોલોસ કરી તેડી લઈ ગયા તથા સઘલી વરણનાં બે હજાર વાંણીયાઓ તેવણુ સાથ જમચાછે, એવી ખુશ ખખર હમાણુજ આપણે બાંણી છે. એ કાંઈ સુધારાની ચોદી ફતેહ નથી.

આ સરવે હવાલ ઊપરથી માલમ પડેછે કે આ પછુ આ વાંણીયા સુધારાવાલાને લોકી ગમે એવું હુઈં જોલે તોપણુ સુપરેલાં અને સમજી લોકીએ તેવણુને જે કાંઈ માંન આપયુંછે તે વાજખીછે. પેહુલે ધરથી આજસુધી એ ગરહસથ આપણી સેવા ખખવેછે. સ ન ૧૮૫૨ પછે કાંઈ પણુ વરસ એ ગરહસથનાં એક બાશાંણુ વગર ખાલી ગયું નથી. મુંમઈમાં એઓએ સઘલાં મલી આસરે ૨૦ બાશાંણુ કરયાંછે, દીસામાં ૫, અમદાવાદમાં ૨, રાજકોટમાં ૨, વેરાવલમાં ૧, અને વીલાતમાં ૨, મલી ૧૬ વરસમાં તેવણે ૩૧ બાશાંણુ કરયાંછે. એ ઊપરાંત એઓએ આર પાંચ પુસત

કા ખાહાર પાડ્યાં છે, તેમાંનું “ઈંગલંડમાં પરવાસ” નામનું ગુજરાતી પુસ્તક તથા માહુરાજીનાં ધરમ વી શેનું ઇંગરેજી પુસ્તક મોટાં, છીમતી અને વાંચવા જોગ છે. એઓએ પાા વરસ સુધી સતત પરકાશ પતર ચ લાવ્યું, ૨૫ વરસ સુધી સતત ગેસ્ટાર ચલાવ્યું તથા બે વરસ સુધી આ સીમાધ લખ્યું છે. એઓને સરકારે જસ્ટીસ આફ ધી પીસ ઠરાવી માંન આપ્યું છે, તથા કાકીઆવાડમાં માંન ભરેલો હાથો આપ્યો છે. વીલાત ની રાજ્ય સોશાઈટીએ એઓને મેમબર યુંટી કાહડી માંન આપ્યું છે. મુંબઈમાં જુદી જુદી પરજાએ એઓ ને પાંચ માન પતરો મલ્યાં છે, તથા તેમાંનાં કેટલાંક માંન પતરો વાંચી સંભલાવતાં સર ગલેક્ઝનસર ગરાં ટ બેરોનેટ, કાકર વીલસન અને બીજા વીલ્યાં ગર હસથોએ એઓની તારોશનાં ભાશાંણી કરેલાં છે. એ ઊપરાંત લોકો તરફથી રૂપ૦૦૦ થી વધારે રકમની એક “પરસ” એઓને ભેટ મલી છે, બોન્નઓએ આ સરે રૂ૧૦૦૦ ની જુદી “પરસ” ભેટ આપી છે, એક પારસી ગરહમથે એઓને એક સુંદર રૂપાંનું “શલાવર વાસ” ભેટ કીધું છે, તથા હોકરીઓની એક નીશાલમાં એઓને નામની સકાલરશીપ સથાપી છે. વાંચનારી બાઈઓ, આ સીમાધ ચોપાંનીઊં તમે ભાવથી વાંચો છો, તેમાં એ લાએકીપલા વાંણીયાએ તમારી ઘણી સેવા બબલી છે, માટે ઊત્તેજ છે કે તેનું આ ચીતર જોઈ તમે ખુશી થશો તથા એ જવાંન જીવતા રહી એવાંજ રૂડાં કામ કરતો રહે અને એવાંજ રૂડાં માંન મેલવતો રહે એવી તમે સરવે જણ દુવા દશો.

વણનર.

વણનર એટલે વેપારીઓ અથવા હાલજો અથવા એ બેઝીની એકુંદર ટોલી ને આફરીકા અને એસીઆનાં વેરાંનામાં ચોરીની ઈઆ જંગલી પરાંણી ઓની દહેશતથી વેપાર ઈઆ ધરમને કાજ શર કરે છે. ઈંગરેજમાં વણનરને “ફરેવન” કરી કહે છે જે શરસી લખજ “કારવાંન” એટલે ધંધાદારી ઊપરથી નીકલીએ છે.

દરએક વણનર ઊપર એક જણ શરદાર હાય છે જે આગાને નામથી ઓલખાયે છે. આગાનાં હથ તલે પુરતા સીપાઈઓ હાય છે જેવાને તક મલવે કવાએ

દ આપવામાં આવે છે. થોડા અથવા બીજા પરાંણી ઓ કરતાં ઊંટને બોલો લાધવા કામે લગાડે છે. કારણ એ જાનવર જાન્યું થાકુંનથી, ખાવે થોડું છે અને તરણ ચાર દીવસથી અધીક પાંણી વગર જીવણ ચ લાવે છે. એક વણનરમાં માણસ કરતાં ઊંટની શંખ થા વધારે હાય છે.

પુરવ તરફનાં અને આફરીકાનાં લોકો પેતાનો વેપાર કોઈક શદીઓ થઈ વણનરની મારજતેજ ચલાવે છે અને તેનું કારણ એટ શરકારનો એટલો ખંદોખ સત નહી કે વેપારીઓ પેતાનો રોજગાર વાટયાડ ઓની ખંદો વગર ચલાવી શકે.

વલી મુશલમાનીનાં પેગંબર મહમદની જન્મ લુમી તથા ઘોર જોઈ પવીતર થવા ને મુશલમાનોનો મેલાવરો આરખશતાંનના કીસ્રા ઊપર ભેગો થાયે છે તેથી પણ વણનરની રચમ ચાલુ છે. જુદાઈ માશની શરૂઆતમાં ગરીબ બીખસુકીથી ને ખડેખડે તાલેવંત મુશલમાંન અમીરો શુધી, મકાનાં પવીતર રોટરમાં ભે ગાં થાયે છે અને એક મોટો મેત્રો ભરાયે છે, બંહાં શંખયાખંધ વણનરો તરેહવાર શોદો કરી વેપારનાં મુખારક કદમ આગલ વધારે છે. આફરીકાનાં ઊતર કીસ્રા તરફથી ઊતનાં વસતરો; યુરોપનાં દુરકી દેશ માંથી નોકા, લોખંડકામ, મોકાઈ, કેરમે, યુરોપની ક રાંમતો, રેશમી કપડાંઓ; ઈરાંનથી કાશમીરી શાલ અ ને તોશ ગાલીચાઓ એમ લઈ આવે છે, અને બીજા દેશનાં લોકો પણ પેતપેતાની કરાંમતી ચીનો વેચી બચે છે.

દર.વરથે મકામાં ને મુખય વણનરો બચે છે તે દમાશકશ અને ફેરોની છે થેહલાંમાં યુરોપ અને એસીઆના પસચીમ કીસ્રાનાં હાલજો હાંપ છે અને બીજામાં આફરીકાનાં દરેક ભાગના મુશલમાનો હાય છે. થેહલી વણનરની શરદારી દમાશકશનો રાજો પેતે લી એ છે, આગલ અને પાછલ થોડેશવારો ચાલે છે, સતરે મ શાલ સલગાવી વણનર મંજલ કાપે છે અને ગીતો ગાઈ ઊલટ લીએ છે. શાંજના તરણ વાગતાંથી તે ચાલવા માંડે છે તે ખીજે દીને શુરજ ઊગીઆખાદ એક બે કલા કે થામે નાંખી વીશાંમે લીએ છે. વણનર બે જાતની આવે છે, ભારી અને હલકી; ભારી વણનરનાં એક એક ઊંટ ઊપર ૫૦૦ થી તે ૭૦૦ રતલ શુધીનો બો જ લાધવામાં આવે છે. હલકી વણનરનાં ઊંટનો બોજ

એથી અડધો હોયછે. ભારી વણુબર રોજના આસરે
અદાર માર્દસ કાપેછે અને હલકી વણુબર એકવીશ મા
ઈલથી જતી નથી.

વણુબરની શલાંમતીનો આધાર તેના આગા
ઊપર રહેછે. તુરખી પાદશાહો આગાનો હાથો વેચેછે
અને આગા જો લુચો હોયતો વાટપાડાઓ થાય શંપ
કરી પોતાની વણુબરને લુચવા દીએછે અને લુટમાં પો
તાનો હીશો ખીરો ધાલેછે.

પણ શરકારની પરવાંનગી વનાં તરણુ ચાર વે
પારીઓ એકઠા થઈ એક આગાની શરદારી હુકમ એ
ક વણુબર ઊભી કરી શકેછે. ટોરપે ભાગી દુડી ઈમાર
તો મલી આવેછે જેને ઈંગ્લેઝો "કેરેવેન શરાઈ"
ઈઆને ધરમશાહાઓ કહેછે. એ ઈમારતોમાં થુવા બે
શવાને કાંઈ હાલું નથી પણ વણુબરઓને પોતાનો
શાંમન મેલવાને તથા તકકામાંથી આરામ લેવા ખની
આવેછે, કાંઈ વખતેતો એજ કંકાંણે શાદ થાએછે. એ
જગ્યાએ ટાંકીઓ ખનાવેલી હોયછે જેમાં ઘણું ખરે
અને મેહનતે કુરને ખુણેથી પાંણી પોંડેઆડવામાં આવે
છે. એ ટાંકીઓમાંથી ઊંચે પણ પાંણી પીઈ તાજબી
મેલવેછે.

જંગલી દેશો બાંહાં માલમતા અને લંદગીની
શલાંમતી નહીં તાંઈં વણુબર શુધારાનું એક મોડું હથી
આરછે કારણુ તે વેપારને વધારેછે. થોડાં વરજોની વા
ત ઊપર ખોરઘાટ ઊપર જે વણુબરઓનાં ટોલાં મલ
તાં હતાં તેનો પા હીશો પણ હલ મલતો નથી કારણુ
આગ ગાડીથી વેપારને ખડું શેહલ થયુંછે.

તં બા કુ .

અમેરીકા ખંડમાં ઊગતો એક રોષો જેને વઈં
ક ગાસતરમાં "નાઈકીસીઆનાતખાંકમ" ને નાંખે ઓ
લખેછે તે રોષાનાં શુકલેલાં પાંદડાં તે તંબાકુછે. એ
રોષો હવે સઘસે દેશ ઊગાડી સકયાછે.

તાજ પાંદડાંઓમાં ઝાઝો સુવાસ અને શવાદ
હાનો નથી; પણ શુકાં થયા પછી તેનો સુવાસ ઘણો વ
ધેછે. માણુશને ખેશુખીમાં નાખવાનો ગુણુ હજતીમાં
આવેછે, અને સવાદ, બલીમ કડવો અને તલખ થાએ
છે. પાંદડાંઓને બરાખર શાફ કરયા પછી તેખનો રંગ

લીલા પીલોશ ઊપર આવેછે. તેખનો અરખ કાહાડ
વામાં આવેછે જે એક બતનું કાણું બેહરછે. પાંદડાં
ઓનો ઘણી પરકારે ઊપીઓગ દરવામાં આવેછે. કો
ઈ તેખને આવેછે, કોઈ તેખની ખીડી પીએછે, અને કોઈ
તેખને વાડી તપખીર ખનાવી થુંબેછે.

૧૬ મી શદીમાં યુરોપ શેહરમાં તંબાકુનોચો
પો ઊગયો. જન નાઈકટ નામનાં પોરકુણલમાં રહે
નારા ફરેંચ એલચીએ પોતાની રાંણી ફેથરાઈનડી મે
ડીસી ઊપર તંબાકુનાં ખીઆં બેટ મોકલ્યાં અને નાઈ
કટ ઊપરથી વનગપતી વીદ્યામાં તંબાકુનાં રોષાને 'ના
ઈકીસીઆના' નામ મલયું. અમેરીકાનાં જંગલી દે
શોઓ જે નલી વાટે તંબાકુની ધુંઈ લેતા હતા તે, નલી
ને "તંબાકી" કહેતા હતા. પણ સપેન દેશમાં એ નાં
મ નલીને બદલે પાલાનેજ લગાડ્યું. શર વાલરર ચં
લે જે અમેરીકામાં 'વરજનીઆ' ને ૧૫૮૬ માં વશ
વવા ગયો તે તાંહાંથી પાછો ફરતાં આ રોષો ઈંગલંડ
શેહરમાં લઈ આવયો.

તંબાકુનો વપરાશ જ્યારે યુરોપમાં શાધારણ
થઈ ગયોઆ તારે એ બેહરી જણુશની શાંથું બોલના
રક ઘણા મોટા પુરૂશ નીકકી આવયા. રોમનાં રોષો
૭ માં અરખેન અને ૧૧ માં ઈનોસંતે બેહરનાંથું કા
હાડીયું કે જે તંબાકુનો ઊપયોગ કરે તેને નયાત બાહુ
ર મેલવા. શુલતાંન ૪ થા આમુરાથે અને ૨ જા શા
હા આખાએ તંબાકુનાં અમલવાલાને રીખી રીખીને મોત
મલવાની સીસા દીધી. માઈકલ દુરીએરે હુકમ કીધો
કે પેહેલા અપરાધને માટે ગુનેહેમારને હાંગથી ખુખ મા
રવો, બીજા અપરાધે નાક કાપી નાખવું અને તરીબ
અપરાધ માટે મગતક ઊરાડી દેવું. પુરૂસીઆ અને
ડેનમારકનાં રાજાએ ફકત ખંધી કીધી અને ઈંગલંડ
ના પેહેલા જેમસ રાજાએ ઘણા શખત ખોલામાં તંબા
કુની શાંસે લખ્યું. પણ જ્યારે પાદશાહોએ જ્યેયું કે શ
ખત સીસાઓ છતાં તંબાકુનો ખપ થાએછે તાહારે તે
ઓએ સીસા કાહાડી નાખી તંબાકુપર જગાત નાખી
પોતાનાં મજવાં બરવાનો ઊપાય મોધી કાહાડ્યો. હા
લ પરપવીનાં ઘણાંખરાં દેશોમાં તંબાકુ ઊપરની જ
ગાતથી શરકારને શારી આએખત ઊપજેછે.

સપેન, ફરોસ, જરમની, હોલંડ, સ્વિડેન, ડેન
મારક, અને રસયા દેશોમાં તંબાકુનો હુકી પીવાની
ચાલ અદના અને આલા, પટેલા અને નહી પટેલા,

શયલાઓમાં એકશરખી રીતે આગેજી છે. એરેરીકાના ચુનાઈટિડ સહેરમાં તે તથે હુદથી જાદે જોવામાં આવે છે. ગુરકી લોકોનાં મોહાકમાં હરદંત નદી જોવામાં આવે છે. ગુરપથી પુરવનાં કુલકીમાં મરદતેમ જોરત તંબાકુનાં હુકા ચલાવે છે. ચીનમાં આઠ નવ વરસની છોકરીઓ હુકાની તથે રાખે છે. મોગલ લોકોને પહેરવાશ તંબાકુની કોથલી વગર હોતો નથી. હીંદુસતાં નમાં બીજા દેશ જેટલા તંબાકુ પીવાનો હુબખરો નથી તેઓપણ મરદ તેમ જોરતોને એ અમલ કરતાં દીકામાં આવે છે. ઇંગરેજોની જોરતો એ અમલ કરવાને શરમ ભરેલું ગણે છે.

હુકી પીધાથી તંદરોસતીપર કહેવી અશર થાએ છે તે ઊપર વધેનાં તડાં પડ્યાં છે, પણ એટલુંતો શીધે છે કે તંબાકુથી પાચન કરનારા અવયવોમાં આગ ઊઠે છે અને શુશતી પેદા થાય છે. વલી જેને ઘણું વય સન પરાપલ કીધું હોય તેના હાથમાંથી નહી ગયાથી ઊલટી વધારે ખરાબી થાય છે. તંબાકુની અશર ઊપર હુએ વર્ષદ દાખલ મત આપતા નથી કારણ તે હમારું કોમ નથી, પણ એટલું ખરૂં છે કે તંબાકુ ખાવો, હુકી પીવો અને તપકીર ઘાંધવી એ ઘણાં હુડાં વયસને છે ને જરૂર શરીર ઊપર ચેતાની ખુરી અશર કરે છે અને જાંઘીના દોરાને દુકી કરે છે. કેટલાએકો તંબાકુની પીચકારી મારમાજ કરે છે પણ તેથી થુક ને ખોરાકને હનનીએત કરવાને અતી ઊપયોગી છે તેની છુટ પડે છે અને ખેહનનીએતનાં દરદ ઊતપન થાય છે.

દમ વાલાં માણસોને વધેની સલાહથી તંબાકુનાં ગુરગુરા ઘણો શાયેદો આણે છે. પણ જોઓ વગર રોગે રોગ ઊતપન કરવા એ અમલ કરે છે તેને હમારી એજ વીનંતી છે કે તેઓ ઈશવરી કાયદે તોડે માટે તેઓએ એ અમલ છોડી દેવો જોઈએ. તંબાકુ ઈશવરે કેટલાએક રોગોની શાંતુ લડવા માણસનાં હાથમાં એક હુધીઆર મેલ્યું છે. નહી કે તે નાંછી જોઈ એક હવથા પુરો પાડવા આપણા શરીરમાં એક રોગ ઊભો કરવા. તપખીરની પણ કેટલાંએક ખુખી છે, પણ હુદથી જાદે અને વગર અરથે તેના કુચા નાખમાં જોશવા એ લેખને ઘણું નુકશાંનકારક છે, અને એકવાર જાણવા છતાં કે હીયાં કુઈ છે તેઓપણ તેમાં ઝોકાવડું એ ને કોઈ અકશમાતી નહી પણ આપવાત કેટ.

ઈસપીતઝ બરગનના ઊંઠ ટાપુ ઊપર ચાર દુશીઆન ખલાશીઓનું ઊતરવું.

પરૂથવીના નકસા તરફ નેધાહ કરતાં ઉતર દરવને છેડે ધ્યાને આરટીક સંયુદ્ધમાં ઈસપીતઝ બરગન નામનું ટાપુ નજરે પડે છે. જે ખરૂં જોવાંએતો એ ટાપુ છેક પરૂથવીને છેડે આપવડું છે અને તેટલા કારણસર તોહાં માણસની ખમવાની ક્ષતી ઉપરાંત થઈ પડે છે. ઘણા વરસોની વાત ઉપર શીખાવાના દીવસોમાં ઉપલાં ટાપુ આગ લ એક રૂથીઆન વાવડાનું વાંહાણ લાંગરવું. બરફના તરતા કુંગરો જમાવ થવા લગા અને આસતે આસતે શઘલું વાંહાણ તેમનાથી ઘેરાઈ જવા લાગુ, રમે બરફના દરંગમાં શઘલા મંપાઈ મરે તેની દેહસતથી કાંઠે જવાનો મનશુભો થવા લાગ્યો અને અંતે એક દરાવ કરવા વાંહાણ ઉપર કપતાનથી તે ખલાશી શુધાંની એક સભા મલી. સભામાં માલમે અભીપ્રયાગ આપ્યો કે થોડુંકની વાત ઉપર એજ ટાપુમાં આપણા સરખા ક્રેટલાક કમનસીબ લોકોને જોતરવું પડ્યું હતું અને માહારા સાંભલવામાં તેઓએ એક નાનું ગુપ્ત બાંધ્યું છે. આ વાત શાંભલીને એકમતથી હેવા દરાવ થયો કે માલમ જેણે ઉપલા જુલાસો કીધો હોતો તે તથા બીજા તરફ ખલાશીએને પેટલાં પાલ કરવા મોકલવા. પણ તે ટાપુ ઉપર કોઈમી આદમ સવાલ લેવું ન હતું તેથી એવું પણ દરાવ્યું કે તેઓએ કોઈમી પરાકરે તઈયાર થઈ જવું. બરફના બે માઈલ શુધી લાંબા કટકા ને પાણી ઉપર ઉઠવતા હતા અને જે એક મેક સાથે અથડી ભાગી જતા હતા તેવા કટકાપર તે અને રસતો હેવા હતા. તેથી તેઓએ ચેતાની સાથે એક નાની બંડુક, થોડાક બંડુનના દાદ, ગોલી, એક કોરાડી, એક નાની કોટલી, એક વીસ રતલ આરાંની કોડલી, એક છડી, એક દીવાસબીના દાખરો, થોડાક તંબાકુ, અને સફસલની પાઈપ સીવાય બીજે વધુ સામાજી લીધો નહી.

તે ચારો જણા વાંહાણ ઉપરથી નીકલવા પણ તેમને થોડીજ ખમર હતી કે તેમની ઉપર થું થું વીપતો ગુજર નાચે. તેઓએ થુંડીને પેલું લાકડાંનું ગુપ્ત સોપી કાઢાડ્યું તો ખરૂં. તે ૧૮ ફીટ લાંબુ, ૧૮ ફીટ ઉંચું અને ૧૮ ફીટ થોડાલું હતું. એક નાની સરખી સગડી મંપદર હતી, પણ તે સીવાય તેહેમાં બીજું કોઈમી હતું નહી, જેકે ગુપ્ત ઘણી ખરાબ હાલતમાં હતું તોપણ આ ખલાસીઓ ચેતાની રોપથી ખુશી થયા અને તે રાત વાંહાં ગુજરવાને તેઓએ નીશચય કીધો.

સહુવારના ઉઠતાં તેઓ કીનારા તરફ ધસ્યા કે તેઓના ચોખતીએને તેઓ આ લુંમકો નડ્યો તેથી વાંકે કરે અને નેજાંત સાંખણ વાંહાણ ઉપરથી ધઈ આવે કે શી યોલો વીટે તોહાંથી શઘલા કાંઠે આવી પેલાં જુહુપડાંમાં રહે. પણ તેઓ નેજાંતે હેલતીજ ગપા કે દરીઆના બરફ હોતો નહી અને વાંહાંણ પણ ફેરે શું થયું હતું. તેઓના મનમાં વસવસો ઉભો થયો કે કદાચ તુકાનના સખખથી બરફના કટકાએએ વાંહાંણને અડકી કુચાડી નાખ્યું હોય છતાં તે ફેરે પાણીના રોહમાં ખેંચાઈ ગયું હોય.

ગમે તે બનાવ બન્યો હોય પણ વાંછાંજી તેમને નડ્યું ન હતી અને માછલથી ઘણા વરસ વીટયાં તોયપણ તેની ખબર મળી નહીં, તેથી એવું જ કહે છે કે તે વાંછાંજી શયલાં ખાણસો સહીત કબી ગયું હોય.

નનમ થીથી આ ઉનડ ટાપુ ઉપર તેમને- કેદ રહેવું પડશે એવા બીહાંજી વીમારથી તેઓ આશું કંટતા પાછા પેલાં જીવપડાંમાં આવી પડયા.

પહેલેતો પોતાના ખોરાકની વેતરણ કરવી અને પછી ઘરને સમારવું એ ચીતા તેમને ઉત્પન્ન થઈ. અંકુ કથી તેઓએ બાર હુરજી મારયાં, કારણ એ જતાવર એ ટાપુમાં ઘણુ મળી આવેછે. તેમના ઘરમાં ઘણે ઠેકાણે ફાટ હતી જેઠાંથી થડી હવા દાખલ થતી હતી, પણ લાકડું સલાંખત હતું કારણ થડાં રોશમાં લાકડાંને ઉધાઈ નહીં લાયક પડતી નથી. તેઓએ પોતાની કોરાડી વડે યોડું ટી પટાય કીધું અને લીધી કરીને ફાટો પુરી નાખી, ઘણી થડીને લીધે એ ટાપુ ઉપર ઝાડ પાન થતાં નથી અને એ ક પણ પાતડું નજરે નહીં પડવાથી આ બીમારા ખલાસી એાને ઘણી ફીકર ઉભી થઈ.

આતસ વગર બદનને ગરમી તે કેમ આપે અને લાકડાં વગર આતસ તે કાંઈથી મેલવે ? તોયપણ ફરીએ કાંઈ ફરી ફરીને તેઓએ થોડાંક લાકડાં પેદા કીધાં જે કોઈ બાજેલાં વાંછાંજીના હોવા કે કોઈ બીજા દેશથી તરતાં તરતાં આવી પડયાં હોવા. અંકુના દાંડેના આંકા આવ થો અને હુરજી કેમ મારવાં તેના એપાલ કરતા હતા તેવા માં ઘડવ ભેગે કાંઈથી થોડાક ખોલા, એક હુક અને હો હોડાંના ભાગા તુટા કટકા મલયા; અને એક કમાનના સરખું લાકડું મલયું. આ લાકડાંને છુડીએ કાપી કાપીને તેઓએ એક કમાન બનાવી, પણ તીર અને દોરી કાંઈથી મેલવે ? અને સફેદ બાલાબીછની તેમને હરરોન પાસ તી હતી, તેની સામે શું હુધીયાર રાખે ? લાલો બનાવો કે તીર બનાવો તોખી હુથોડીતો જીવંત, તેથી તેઓએ પેલા હોડાંડાંના હુકને અક્ષડી અક્ષડી પેહોડો કીધો અને તેમાં એક આંધજ હતું તે ખીલો મારી મારી મોટું કીધું. એ આંધજ રાંખ એક લાકડાંને ઠડેલો ખોશી હાથે કીધો અને પેલા હુકને એક છેડે ગોલ બટન મેસાડી હુથોડીનું માંડું કીધું. હુરજીના વલી સીંગડાંને પણ કામમાં લીધું અને હોડાંડાંના કટકાએ ન એક મોટા પથર ઉપર પેલી હુથોડી વડે તીપી અને પથર ઉપર ઘસી અનીદાર કીધા પછી એ અનીદાર કટકાએને લાકડાંની બીરો સાથે હુરજીના માખડાંની તારથી બાંધ્યા અને એ બાલા કીધા. પછી આ બાલાથી તેઓએ એક સફેદ બાલાબીછની પુડ પકડી અને ઘણી જેઠમત ખેંચી તથા પોતાના છવ જેખમમાં મેલી થોડા દાહડાંના ખોરાક થોધી કાહડાયા. આ પરાંડીનું ગોથ તેમને ધણું લેઝેનતદાર થઈ કારણ તે ગાપના ગોસને મળતું હતું. આ પરાંડીના બદનમાંથી તેઓએ પુરાક તાંત મેલવી નથી તેઓને પોતાની કમાન આટ દોરીની ગરમ સરી. જે મેઠે નામથી તેઓએ બાલા ઉખા કીધા હતા, તેજ મેઠેનતથી તેઓ તીર બનાવવાને સામરથવાન થયા, અને પેલી તાંતે કરી પંચેરાંના પીછ તીરપર બાંધીને તીરકાંમડાંનું ઘણું ઉપયોગી હુધીયાર તેમને મળી શક્યું. આ હુધીયાર

થી તેઓએ જાંહુંશુધી તે ટાપુ ઉપર રહ્યા તાંહાં શુધી ૨૫૦ હુરજી અને તે વતરોએ ઘણા કોહાલાંને મારયાં. આ પરાંડીએના માંસથી તેમને ખોરાક મલયો અને તેમના માખડાંથી તેમને વસતર મલયાં. નીમખ અને રોટી વગર અને વારેઘડીએ કાચુંને કાચું માસ ખાવાની તેમને ફરજ પડી હતી. ઘણીજ કકડતી થડીના સમયથી ગોસને રાંધવાને બનતું ન હતું. વલી કરાંનો બહારે વરસાદ પડતા હોતો તાહારે એટલી થડી પડતી હતી કે માછલની કાયામાં તે ખમવાની તાકાદ ન હતી, અને એવે સમયે શું નાની તાકુ કીમતી લાકડાંને આતસમાં મેલી બદનને ગરમી આપવી એ ખાતું પકાવવા કરતાં વધારે મેઠેતર આ લામાર ખલાસીએને લાણું હતું. ગોસ સદનતર કાચું નહીં ખાવાને તેઓને એક ઉપાય મુજબ અને તે એ હોતો કે શુ કા દાહડા ઉપર-ખુલલી હવામાં તેને સુકવવું અને પછી પોતાની સગડીના પુખારા આગલ ટાંગી સુકવુ આ સુકાં અને ખડું ખોલીમિતો થયરી ગપલા ગોસને એઓ રોટી સુઆફેક વાપડતા હતા અને કામાં ગોસને એક વાંછી ગણતા હતા. છહુના નહુરોએમાંથી અને પીગલતાં બરફ માંથી તેમને પાંડીતો મલતું હતું. વલી તેમને એમ મુજબ કે જે માડાંલાએએ તેમના આતસ છુખઈ બપટો કરીથી તેને પેદા કેમ કરવે ? અને આતસ વગર તેમના હાલ કે વા ભુરા થાય ? કેહેવતણે કે ગરમ જેઠે તે થોધની માતાજી અને તેમજ આ કમનસીબ ખલાસીએને ફરતાં ફરતાં એક જાતની ચીકની મટાડી મલી જતું તેઓએ એક વાસણ બનાવયું, અને એ વાસણમાં જે પરાંડીને તેઓ મારે તેની ચરખીને હુરદમ સલગાવા લાગા કે દીવાની જોત હું જેમ મલી આવે. પણ કમનસીબે તેમને માલમ પડ્યું કે ચરખી તવાઈને વાસણમાંથી ગતી પડવા લાગી. આ અડમણ ટાલવા માટે તેઓએ એક બીજું વાસણ બનાવયું, તેને હવામાં પુરાકવ મુલવયું, પછી સગડીમાં ભુમયું અને પછી કોટલીમાં આટાની લાહી બનાવી અંદર ભેરયું. આવી રીતે બનેલાં વાસણની પાસ તેઓએ પોતાના કપડાંની કીનારીએ ફારી આટાની લાહીથી લલગાવી. હવે તે વાસણ ગલવા લાગ્યું નહીં અને પછી તેમાં તદ્દમીરથી કપડાંના કાકરા ખોસીયા અને એક નાતું સરખું ફાણસ ઉતું કીધું. એકવાર ફેટેલ મલવાથી તેઓએ બીજું બી ફાણસ ઉતું કીધું, કારણ આતસ ઉપર તેમની છંદગીના દોરો ટકેલા હતા.

કપડાંને ફરતાં ફરતાં તેમના અંગ ઉંઘાડાં પડ્યાં ગયાં. વલી તેમના છુટને આંકા આવતો ગયો અને જેમ જેમ પાછો ચીયાલાનો વખત આવતો ગયો તેમ તેમ તેઓ ઘમરાવા લાગા. હુરજીના માખડાંનો પુરાકલ હતો પણ તેમને સોહીરને તદ્દમીર કેમ કરવાં ? ઘણો વીમાર એક મેઠ સાથે કરયા પછી તેઓએ નીમલી યુકતી કીધી-તેઓએ માંખડાંને જાંહુંશુધી બાલ નીકલે તાંહુંશુધી તાંખ પાંછીમાં બીજવી રાખ્યાં. પછી તેમને પોતાને હાથથી ઘસી ઘસીને પાછાં સુકાં કીધાં, અને એ સુકેલાં માંખડાંમાં તાવેલી ચરખી ખુલ પમાવી. આ રીતે માખડું જેઠું જીવંત સુવું નરમતો થયું, પણ છુટ બનાવવાને રોંગણું અને કપડાં સીવવાને સોય હતી નહીં. વલી પાછાં પેલાં હોડાંડાંના કટકાને તેઓ

ધસવા મંડી ગયા અને ટોચણું અને સોપા ઉઠી કીધી. પછી સોપાને અક્ષર વકરે આંધરાં પાડ્યાં અને છડીને કા તરને ફેંકાણે ચલાવી. હરણની તાંત તેમને ઘેરા માફક કાંમ લાગી અને ઘણી જલ્દીથી તેઓએ પોતાનાં વ સતાર અને છુટ ગરબ સરે તેમ બતાવ્યાં. એક દાહાડે આ ચાર જણાંને એક બહુ દુખ ખમી મરણ પાંખોએ જે ને તેના સોબતીઓએ બરફની અંદર દાખ્યા. છ વરશના પછાડા આ દામણાં જંગલમાં આ અભાગ્યા ખલાસી ઓએ માર્યા પણ ઇશવરે તેમના ઉપર મેહરબાની કીધી અને અક્ષતમાતથી એક વાહાણ તાંહાં આવી લાગું જેણે તેઓને તેઓના વતનમાં પુગાડ્યા.

અક્ષતના વખતમાં ધીરજ અને દાહાપણ અને પર મેશવર પર શુકરશુભરપાથી ખાણસ કેમ કાવી શકે છે તેના ઉપસા બનેલો હેવાલ અછો ચીતાર આપે છે.

હીમત, અકલ, અને સમયસુચકતા.

એક અમીર અને અમીરજાદી જરમની દેશનાં ઊતર ભાગમાં રહેતાં હતાં. હુંનાલાનાં વખતમાં તે ઓ પોતાનાં એક એકાંત મેહલમાં રહેતાં હતાં જે તર ૫ વચલીની ગીરફી હતી નહીં. અમીરને કાંમચર જ પડ્યું તેથી થોડા માણસને પોતાની બાયડી આગલ રાખી ગયેઓ. અમીરજાદી ઘણી ખુબશુરત અને જવાન હતી, પણ જે જગા ઊપર તેઓ રહેતાં હતાં તે તરફ કોઈ દાહાડે ચોરનું નાંમ સાંભળેલું નહીં તેથી તેણીનાં મનમાં પોતાનાં ખાવીંદની ગેરહાજરીથી દેશ ત ઊપજ નહીં.

અમીરનાં ગયા પછી ખીલ રાતરે અમીરજાદી તરતની થતેલી, તેવામાં તેણીએ પાછેનાં ચોરડામાં ચીચાડી અને પેકાર શાંભલ્યા. ખુબ પાકી અને જ વાળ વલયો નહીં. પેકાર વધતા ગયા તેથી તે ખીજાં છુમાંથી કુદી પડી અને બારણું તરત ઊઘાડ્યું પણ તે છુની નજરે એક ઘણો ભપંકાર દેખાવ પડ્યો. જે તેનાં નોકરો લોહીનાં જજરતા પડેલા હતા અને તેની પોતાની ઘસો ખુનીઓનાં શેલાંને આનુલ કરી જીવ તદાન માંગતી હતી. હીંજતવાંન માણસ પણ આ વખતે કંપે. એક અલશતુ ચોરત બેશુધ થઈ ગઈ હોત, ઇંઆ ખુનીઓને કાલાવાલા કરત, પણ અમીરજાદીને ખીજા વીચાર સુજ પડ્યા. હેનીતો ધપથી તે બોલી કે ખુનીઓ દંગ થઈ ગયા. તે બોલી કે “અરે ભલે ત એ આવયા કારણુ તમારા દીધર જોવાને હું ઘણું થયું

આતુર છું.” એક જણ તલવાર ધુમાવતો બોલ્યો “ કે શું તું આતુર છે ?” ખીજો બોલ્યો કે “શખર શખર એનો ખુ લાશે આપણે શાંભલીએ. બોલ ખાઇ તારે શું બોલવું છે.”

અમીરજાદી બોલી કે “ખાણધુર મરદો તમારી ઇંછને હું એકમત છું. માહુરા દીલ માફક મહને માણસ મંલયાંછે અને માહુરા કહેઆ સુખ આશચાતો—”

શરદાર બોલ્યો કે “બોલ, બોલ, કારણુ હમે પ્રી ઈ સાથ તાલમ તવાજની વાત રાખતા નથી.”

અમીરજાદી બોલી કે “આ શહેરનાં શરવેથી તવંગર અમીરની ચોરતછું, પણ શરવેથી કંગાલ ભી ખારીની ચોરત પણ માહુરા કરતાં શુખી હશે. મારો ભરતાર ઘણો લોભી અને અદખોછે. તે મહને શેકટ ભા રહે અને તેનાં તાખામાંથી છુટું એ માહુરા દીલની મોહોડી કીમેદછે. છટકવાનાં જે છટકાં માંડ્યાં પણ હું શાવી નથી. જેહર પણ અજમાવવાને જે વીચાર કર્યો, પણ માહુરા નોકરો ઊપર મહને વીશવાશ ન હતો. તેઓ શધલા માહુરા ઘણીનાં ભેદુછે અને આ માહુરી ઘસી જે તેની કરણીએ મુકે છે તે અખલા જાતને હીનપચતી લગાડનારીછે. માહુરી વીચ વરશ ની ઊમરછે અને સોફી ખુબશુરત ધારેછે, પણ માહુરા ઘણીનો વીચાર આ કરવીણુ ઘસી ઊપર હતો જેણે માહુરી ઊપર દુખ વીતાડવામાં કર્યો આંચકો ખાધો નથી. જો કોઈ તમારામાંનો મને પોતાનાં આશરા ત લે લીએતો હું તેનાં દુખ શુખની ભાગીએણુ થાકીં. આડો તલે રાતરે થયું અને પીકામાં દીવશ કાણડું. તમારી મદદથી માહુરા ધાતકી ઘણી ઊપર વેર લગી. માહુરો જીવ ખચાવો અને ઇંઆદ રાખો કે માહુરો જીવ તમને ભારી પડશે નહીં.”

અમીરજાદીની બોલવાની ધપ, તેનાં મધુર અવાજ, અને માહુરાજી શરખી ખુબશુરતથી ખુનીઓ જેઓનાં હુથ માણસનાં લોહીથી હનુર રંગાએલા હતા તેઓ ઊપર અજાએખ અશર થઈ. તેઓ ચામડા થઈ વીચાર કરવા લાગ્યા. જોકે માહુરી જવાની તક હતી તોપણુ અમીરજાદી ઊભી રહી. ખુનીઓનાં શરદારે ઊલટ પાલટ તપાસી, પણ અમીરજાદીએ એકજ જવાબ આપ્યો કે “હું માહુરા ઘણીને છોડી દઈ ત મારા લોકોને નીમકહલાવીથી વલગી રહીશ.” ચરદા જે તેણીને પ્રીડી કીધી અને કહું કે “આલ તારે તારા ખાવીંદનું ધન હમને શપુરદ કર. અમીરજાદી પર હમા

રો એતેકાદ નથી પણ એ વેલા ત્રેલીએ છઈએ. પણ
ઈઆદ રાખજે કે જરા હમને ઊલથાપ આપી તો તાહ
રું મસતક તાહારા બદનથી નુકું જશે.”

અમીરજાદીએ હાથમાં દીવો પકડ્યો અને તે
ઝોને દરેક ઝોરડે ફેરવયા. વગર પુછવે તે તેમની
આગલ કબજોની કબજો ઊંઘાડવા લાગી. તેઓનાં ગાં
શણ પણ તે ખંધિવા લાગી અને તેમની શાથે કમ મથ
કરી પણ ખુશ મીનાજથી કરવા લાગી.

ખધા ગાંસડા ખંધાઈ રહ્યા પછી સરદારે નાહ
શવાની નીશાન કીધી, પણ અમીરજાદીએ તેનો હાથ
પકડી કહું કે માહારા વચન પરમાંણે નહીં ચાલું, જો
માહારા ધણીએ છુપાવેલું ઘન તમને નહીં દેખાડું. તે
હીએ પોતાના ધણીની એક પેટી ઊંઘાડી, એક છુપી
કર્મોડ ડાળી અને નગદીનાં છ મોટા લાકડા તેમને મલયા.

સરદાર બોલ્યો કે “ખરેખર હવે માહારી ખાત
રી ચાલે કે માહારી ઝોરત થવાને હું લાએકરું.” અ
મીરજાદીએ શરદારને હુતથી કીટી કીધી અને કહું
કે “માહારા ધણીનાં શરારે છ હજાર રોકડા દફત પરમ
દાહડે ચોકલીઆછે તે હું તમને હવે બતાવું. તે હ
મારાં ભોંયરાંની તીજોરીમાં મેલેલાછે માટે માહારી પુઠે
ચાલો.” ખુનીઓ ખુબ ચોક્કસી રાખતા ચાલયા. ભોં
યરાનાં દાદરને માથે તેઓએ એક જણને હુધીઆર
ખંધ ઊભો રાખ્યો. ભોંયરામાં શલ્લા ઊતરીઆ અ
ને શરદારે તીજોરીને કુંચી લગાડી પણ તે લાગી ન
હી. શરદાર હુધીરો પડ્યો. અમીરજાદીએ પોતે કુંચી
લીધી પણ તરતજ તે તથાકરી ફેરવા મડી ગઈ અને
બોલવા લાગી કે માફ કરજો ભરથાર ખોટી કુંચી ભુલ
થી લવાઈ, હું હમણા ખીજો નુમખો લઈ આવું.” એ
મ કહી તે દોડતી ઊપર ચઢી અને થોડા વારમાં
“મલી મલી” એમ બોલતી અને કુંચી હાથમાં ઊછા
લતી પાછી ભોંયરાં તરફ ફરી. ભપકામાંજ જઈને જે
પોરેગીર વીચારમાં ઊભો હતો તેને ઊંધે મસતક ફેંકી
દીધો અને ઝડ ભોંયરાનું ખારણું ખંધ કરી લીધું. આ
વીરીતે ખુનીઓને અંદર ગાંધીને તે બાહાર દોડી અને
પાથોનાં ખાલી નુકુલપડાં શલગાવયાં. આગનાં ભલુકા જોઈ
પાથોનાં ગાંમડાનાં લોક દોડી આવયાં અને તેમને અમીર
જાદીએ શલ્લી હકીકત કહી. આગ તરત ખુબવીનાખી,
અને ગાંમડાનાં લોકોએ હુધીઆર ખંધ થઈ ખુનીઓને
પકડ્યા અને તેમને તેમની ઘરતી રેને પોંદેલ્યાડ્યા.

બી વર.

આએ પરાંણી ધવાડનારું છે. એનો શરીરનો
ખાંધો જેમ જમીનપર વસવાને લાયક છે, તેમ પાણીમાં
વસવાને લાયક પણ છે. એ ધણું કરીને ઊતર અ
મેરીકામાં અને રૂશીઆ દેશના સાઈબીરીઆ પરાંત
માં મલી આવે છે. એનું રેહ્યાણ ઘણુકરીને નદીને
તથા સરોવરને કાંઠે દરમાં હાય છે; કાંઈ વખતે નાનું
ઘર પણ બાંધે છે, પણ ઘણુ કરીને એવું ઘર પોતાના કુ
શમનોને ફગવાને માટે બાંધે છે કે જેથી પોતાના દરનો
મારગ છુપો રાખી શકે છે.

એનું નામ એના રંગ પરથી રાખેલું જણાય છે.
ખુલા પીલાથી તે ભુરા પીલા રંગના એઓ એવામાં
આવે છે. કેટલાંક તદ્દન સફેદ, કેટલાંક તદ્દન કાલાં અ
ને કેટલાંક દીપકી દીપકીનાખી જણાય છે. એની
બાલ શુધાંની ચામડીનો ખપ ઘણો મોટો છે. એઓ
ના આગલા પગોમાં પાંચ પાંચ આંગલાં હાય છે. જે
થી તેઓ હાથની ગરજ સારે છે. પાછલા પગ ખ
સકના એકપક્ષ આંગલાંના પગ જેવા હાય છે. જેથી
તેઓ તરી શકે છે. એઓની પુછડી માછલીના બીંગ
ડાંથી ભરેલી જેવી હાય છે; જેનો ઊપીઆગ તરતી
વખતે એક મછવાના સુધાનની માફ કરી શકે છે.
એઓ કોતરી ખાનાર જાનવર છે, અને દાંત પણ
તેજ કારણને લગતા સરળઆછે. કોતરવાને અથ
વા કરડીને કાપવાને ઊપરના અને નીચેના જડ
ખાંમાં બળે દાંત આપણા આગલા દાંતને મલતા હો
ય છે, અને ચાવવાને આઠ આઠ આપણી દાહડ જે
વા હાય છે. એવા મજબુત હુધીઆર વડે તે પોતા
નું ભોજન ઓરોની છાલ અને ડાંખરીઓપર કરે છે.
લાકડું દાંતથી ચાવીતો શકે; પણ તે જરવત કેમ થા
ય જેમ માણસ અને ખીન પરાંણીઓના મોહડાંમાં
થુકની થેલીઓ હાય છે, તેમ એઓના મોહડાંમાં વધા
રે મોટાં કદની થેલીઓ એ કારણસર હાય છે. એઓ
નાખના ડાંડાથી તે પુછડીના છેડા સુધી તરણ કુટ લાં
ખાં હાય છે, તેમાં પુછડી ઘણુ કરીને એક કુટ હાય છે.
એઓનું જન્મ ઘણાંમાં ઘણું કરીને ૫૦ થી તે ૬૦ ર
તલ હાય છે. એઓ પાલી શકાય છે. એઓનો મીનાજ નર
મ અને હરીમલી જાય તેવો છે. ખીહીછણા, ભયનો સંભા

કે રાખનારાં, એકમારગી, એઓ ઘણું કરીને રાતને વખ
તે ધ્રમ કરેછે; માટે પાલતી વખતે એઓની ખુદરતી ટે
વપર ધીઆંત આપવાનું જરૂરનું થઈ પડેછે. ખરન
ફરીઆદ કરેછે કે એઓ દલગીરી ભરેલાં, દુખદાપક,
દેખાપછે; પણ તેનું કામણ એઓની ખુદરતી ટેવનું અં
ભણપણું છે. એઓનું રડવાનું ખરોખર આદમીનાં
ખયાંના રડવાને મલતું આવેછે. કટલાક સુસાધરો તે
થી ઠગાયા હતા એવું માલમ પડેછે. આદમીનાં હૃય
તલે પલાપા પછી, તેઓ તેની સાથે ફરેછે; છતાં એ
ઓનો રખેવાલ જાય, તીઆં એઓ પણ જાયછે. જો
રાક છાલનો લેછે, તોપણ જો આદમી કંઈ પોતાનો
ખોરાક આપેતો તે પણ ખાયછે. ખાંણ એઓને ઘ
ણીજ પશંદ હોયછે. એક ખીવરને વાસતે ફેડેછે કે તે
રોંટી અને મીઠું દુધ ઘણું પસંદ કરવું હતું. પોતાના
ઘણીની સાથે નદી અને નાલે ભરકવું, અને સરોવરમાં
ઇસરીમરની પછવાડે તરવું આવવું; છતાં પોતાનો ઘ
ણી ઊતરતો તીઆં જમીનપર આવવું, પોતાના ઘણી
ના ખીછાના નજદીક આરામ કરવું અને એવીજ રી
તની ખીજ ખીજમત, ખજવતું હતું. ફેડેછે કે એઓ
માછલી પકડવાને શીખી ચકેછે, એટલુંજ નહીં, પણ પો
તાનાજ ભતભાઈઓને પકડી આપેછે.

એઓ પોતાનો ખોરાક શીઆલાની રૂતુ આવે
તેની આગમ્ય ત્રણેવરોમાં એકથે કરી રાખેછે. એ
ઓ આડને ગાલના ગાલ કોતરી કાઢેછે અને જે બા
જુપર તેને પાકવાનું હોય તે બાજુપર વધારે ઊંડું
કોતરેછે. કોતરતી વખતે ઘણું કરી નર, માંદા, અને
તેઓના ખયાં કાંત્રે લાગેલાં હોયછે. કોતરતી વખતે
એઓ પોતાના પાછલા પગપર બેસેછે, કે જેથી એઓ
નું શરીર તડું રહી શકેછે. આડ પડવાનું થાય તે
આગલ, એઓ ઘણી સંભાલ રાખેછે, અને જેવું પ
ડીછી કે તેઓ સરોવરમાં દુખડી મારી સંતાઈ જાય
છે, કે રખેને કોઈ દુશ્મન અવાજ સાંભલી દોડી આ
વી પોતાપર તરાપ મારે. આડ કાપી રહેઆ પછી,
કાંખરી કાપેછે અને પછી તેઓને પોતાની રેહ્યાણ ન
જદીક લઈ જઈ દગલો કરી રાખેછે. ઘણું કરી એ
ક આડ એક કુટંબને આખો શીઆલો ચાલેછે.

ખીવર અરધો વખત જમીનમાં અને અરધો વ
ખત પાણીમાં રહેછે. એઓના શરીરમાં એક ભત
ની થેલી હોયછે, જેમાં હુબકી ખારતી વખતે પોતાનું

વગર ઊપીઓગી લોહી રાખી શકેછે. એઓ કોઈ
વાર પાણીની તલે દશ મીનીટ સુધી રહી શકેછે અને
તેટલા વખતમાં પા માઈલ તરી શકેછે. એઓ હવા
ની ફેરખદલીને વખતે પોતાના રેહ્યાણ પણ ફેરવેછે.

આંગલ કહેજો તેમ એઓ પોતાના ઘરો દરમાં
રાખેછે, એટલુંજ નહીં પણ જો જરૂર પડીતો લાક
કાંના કઢકાના ઘરો ખાંધીને પણ રેહુછે. હાલ તરત
હીંદુસ્થાનની ઈંગ્લેન્ડ સરકાર નેહરોની જરૂર છતાં
કાચું વકાશી નોચા કરેછે, તેમ ખીવરો નેહરો ખાંધવા
ને વીલમ લગાડતાં નથી. અખુર મેહનતથી, વરસો
ના વરસો સુખરી, તેઓ પાણી પોતાને જોઈતે રસ
તે રાખવાને અથવા લાવવાને લાંબી, મજબુત,
ટકાવિ, કાંખલીઓની અથવા કાદવની પારો ખાંધેછે.
એ પારોથી પોતાને જોઈતાં લાકડાં તેરવી છતાં જો
ઇએ તીઆં લઇ જાયછે. વલી જો એઓના દુશ્મન
ઘરપર હામલો કરેતો પોતે પારથી અટકાવી રાખેલાં
પાણીના તલાવમાં વાસો કરેછે. એ પાર ખાંધવાનો
એક હુસા જેવો ધામલો આપણી બાણમાં આવેછે.
એક રેલવે એક નાલાં તરફથી પસાર થતાં અલખતાં
પુરતી ભરણી કરેછે કે જેથી પાણીના જોતથી રસતો,
ધણી નહીં જાય. એક ખીવરનાં ટોલાંએ પોતાના
મનમાં વીચારીજો હોય કે આએ રેલવેની ભરણી આ
પણા ઊપીઓગમાં પણ આવી શકે. તેઓએ પેલાં
નાલાનું પાણી અટકાવાને માટે થેલી ભરણીથી આ
ડી એક ખીજ પાર ખાંધી, એનું ફલ એ નીપજી
કે પાણીના અટકાવથી રેલવેની લાઈનને નુકસાન થા
ય, માટે ઈંગ્લેન્ડેએ ખીવરની ખાંધેલી પાર એકવા
ર ગ્રેડી પાડી, પણ એટો બાણે રેલવેવાલા અને
ખીવર વચે કલ્યાણનું મંડાણ થયું. એક બાજુ રેલ
વેવાલા પાર ભાંજે અને ખીજ બાજુ ખીવર પાછી
ખાંધે. એ પરમાણે પંદર વખત એક બાજુવાલાએ
પાર ભાંજે અને ખીજ બાજુવાલાઓએ પાછી સમા
રી. આખરે કોઠારી પાવરા આગલ થંજા અને પુ
છડીનું કંઈ ચાલીજો નહીં. ખીવર ખીચાસં હારીને
દુર થયાં.

પરચુટાણ.

એક પાદરી પોતાનાં ભાષાણમાં કહ્યાખોર એવું
ત વીરો નીચે પરખાંજી બોલ્યો—

ભાઈઓ કહ્યાખોર એવરતથી તહમને સાંભ કે સ
હવાર, ધર કે બાહાર, સુતા કે ઉંઘતા, કરાર ધનાર નથી !
તેની નખાંનનાં જોડેથી તહમનાં લેહનતદાર ધકવાનને રસ
ખાટો થયે, તહમનાં સાકર કડવી બની જશે ! ચાલતા હો
વો કે ઘોડે, એક ઘોડાની કે ચાર ઘોડાની ઝાડીએ તે બધું
સરખું છે. હંમેશા તહમનાં પુક તે ધરશે, કોઈબી કુનયાને
છેડે નહીં થેશે."

પંકાયલર ડાકટર એવરનેથીને એક એશઆરામવા
વા ધરાકે પુછ્યું કે વધદરાન નબલાનો ઉપાય શો ? એવર
નેથી બોલ્યો કે "રોજ પાવલો પેદા કર અને તેની ઉપર ઝુ
બરોન કર."

એક ઘરહસથ પાસે દારૂનું પીપ હતું જેમાંથી ચાક
રે ધણી મારેયો. સેકે જાહારે જોયું કે પીપ ઘટ્યું તાહારે
પીપના મોહોડાં તરફ હાથ ફેરવી ફેરવીને જોયું પણ કોઈ
આંધરું હોય એમ નહોતું નહીં. એક સખસ પાસે ઉભો
હતો તે બોલ્યો કે "જોવા પીપને તલીએતો આંધરું નહીં
હોય ?" ધરસખ બોલી ઉઠ્યો કે "ચુરખ જોતો નથી કે ઘટ
ધીમાં ઉપરથી આવત પડેય, નહીંકે નીચેથી; તારે નીચે
આંધરું કેમ હોય ?"

એક સખસે સાંભલ્યું કે કાગડો બસો વરસ શુધી
છવેજે તેથી એક વેચાતો લીધો કે પોતાની ખાતરી કરે !

એરીસટીપસ ફીલચુકને કોઈએ કહ્યું કે "સાહેબ
એ ધણું બજાએબ જેવું છે કે તવંગર લોકો ફીલચુકો કર
તા ગરીબોને વધારે આપેછે." ફીલચુક બોલ્યો કે "ભાઈ
તવંગર લોકો ડીકલ વીચારેછે જે ફીલચુક થવા કરતાં ગરી
બ થવાને વીલક થોડો."

૨મું જુરસત.

૧. કયાં લોકોને બચાએ રડીને ખાવા માંગે છે ?
૨. 'એને બાવા તેવે જે નમ આપે પેઠા.'
ઉપવા ઉપરથી જુબરાતીમાં એક જાણીતી કેહેવત ઉ
ભી કરો; અને નીચલા શબ્દો ઉઠાવો :—
વાહીલીસ; રતપખાખા; રખાંચીખનુબ; ડરોસોખાવ
દોનચીરક.
૩. સારો ઘાહોડો એકા ઉપર શું પાપલા અધીકા
રીએ જાણે અડુલખાણે જુડતા વપથનીએ નેવા ગણાય
તેનું કારણ શું ?
૪. એવી કઈ યુખપ સંખપાછે જેને જો ૩૩ સં
ખપાએ જુણીએતો શબ્દા એકરા આવે ? અને એવી કઈ
જુદી જુદી સંખપાએથી ૩૩ નો ગણકાર કર્યે કે તે સં
ખપાએને યુખપ સંખપાએ જુદી જુદી વખતે ગણતાં

શબ્દા બંગરા, તંગરા, મોંગરા, પાંચરા, છંગરા, સાતરા, આં
કરા અને નવરા આવે ?

ખોલારો ગઈ વેલાનો.

૧ જુ—તીર.

૨ જુ—કલાક.

ઈશ્વર સાથે પરીત રાખવા વીરોની ગરબી.

કર પ્રભુ સંઘાતે દહ પ્રીતડી રે, મરી જાવું મેલીને ધન માવ;
અંતકાળે સમું નહિ કોઈનું રે;
સંસ્કારે સંબંધી સર્વે મળ્યાં રે, એછે જુદી માપા કેરિ જાળ;
આરૂં આરૂં કરીને ધન મેળવ્યું રે, તેમાં તારૂં નથી તલભાર;
સુખ સંપત્તના જેવું સંસારનું રે, તેને જાતાં ન લાગે વાર;
આટલે સેવજી તું સાચા સંતને રે, તારા દળશે ત્રિવિધિના
અતિ મોટા પુરુષને આશરે રે, બળે પુરવ નબનનાં પાપ,
એવું સમજને ભલ ભગવાનને રે, સુખકારી સદા ધનસ્થામ;
દેવાનંદનો વાલો કુખ કાપશે રે, મન વાંછિત પુરુષ કામ,
અંત. ૧
અંત. ૨
અંત. ૩
અંત. ૪
અંત. ૫

ગરબી.

મળ્યો માણસનો દેહ મિતામણી રે,
તારા અંગમાં છે રોગ અસાધ્ય;
નયિ લેતો નાપણ નામને રે;
માથે મરણ નનમ મોટું કુખજે રે,
તારા અંતરમાં હરિને આરાધ્ય; નયિ. ૧
ધણું સુને છે કામ સંસારનું રે,
કરે સગાતું બહુ સતમાનું; નયિ.
હેત કરતો નથી હરિ દાસમાં રે,
હૃદયા કુટા તું હાણ હરામ; નયિ. ૨
પરનારી સંગાતે કરિ પ્રીતડી રે,
તારો એજે ગયો અવતાર; નયિ.
બહુ નામીની બીક નયિ શખતો રે;
અરે ખાતે મળીશ તું યોવાર; નયિ. ૩
અતિ કહણ વેળાએ અંતકાળની રે;
પછી ધારે તને પરતાવ; નયિ.
દેવાનંદની શિખામણ મોનજે રે;
તારા અંતરમાં કરિને ઉચ્છાવ; નયિ. ૪

સ્ત્રીવ્યોધ.

પુસ્તક ૨૨ નું.

સપ્ટેમ્બર ૧૮૬૮

આંક ૯ નો.

જુના કરજનો નવો રસતો*

ધ્યાને

સેરને મલે સવાસેર.

નાટક પાત્ર.

સોદાગર સેહિરીઆર. એક જુવાન અખીરબરો.
 નામદાર... લોકોના ખોસાનો ભાર આપે કરનાર પરાય
 કરી સેહ
 નેચિજન... એક ગુણપાટ નેચી હોજરીવાસ કોટવાલ અને
 ધારાના મેડા હીમાએતી
 કામગાર... નામદાર સેને બને હાથ.
 મેહરનોથ... ઉચી તોખતના પલ કરકા સેહ અને નામદાર
 સેહના બતરીજ
 એલ લકને અલ... મરનાર નોરોવાન સમરોહરખાતને ઠાકરી અને
 સોદાગર સેહિરીઆરનો કારખારો.
 નંદલ... એક ભટીવારો અને પીઠાવાલો
 તેહમુર...
 બાબક...
 હોમાન... } સરખાનુંના કારખારીએ
 મામ...
 ખીદાર...
 ચરખાનું... મરનાર નોકોરવાન સમરોહરખાતની પીધવા અને
 એલ લાખે અલની સાવકી, માતા
 ગુલનાર... નામદાર સેહની જુવાન ઠાકરી
 મેહરગીજ... નંદલ પીઠાવાલોની ધણીઆની
 મેહતાબ... } સરખાનુંના માકરડીએ
 શીરજન...
 દારવાલો, દરજી, આકરો, કલિઆદી.

પ્રવેશ ૧ લો.

દેખાવ ૧ લો.—એક ગાંમડું.

મેહરનોથ કાશતુશ પોચાકમાં એક પીઠાંણું બારણું
 કોકેછે. નંદલ અને મેહરગીજ પીઠાંંધી માહાર આવેછે.

૦ આ હથકુનો નાટક એક નાખીયા ઇંગરેજ લખનાર છે
 ૫૨ થી પરતો રેશન કરી રચ્યોછે

મેહરનોથ—ઉધાર નહીતો નહી પલ દાડખી નહી ?
 નંદલ—એક ટીપું નહી સાહેબ.

મેહરનોથ—હુવા તું જાણેય હું કોણછું ?
 [નાટકી ભંચકય

નંદલ—પાસેજ હમારો કોટવાલ રહેય. મોહિત
 થુંમડું હાવતો બેલ વધારે.

મેહરનોથ—હુવા ! ગોવાંમ !

મેહરગીજ—ગોવાંમ મુંવો તુંનની.

નંદલ—ભણાં માણસ ધણી ગરમ ના પા; પાસે કુવો
 બી નધો કે તુંને થડો કરવા કાંમ લાગે, વહરીઆલો ને
 ગુલામ ને કાલમું તો રહ્યું પલ ખાડું પાંણી પીવાનેબી
 તુંને માહારે તાંહાં મવનાર નથી.

મેહરનોથ—નીમખહરામ, મેશુનીઆદ, હુવા, કઠા
 રા, નીચ, મથમચોર, ભડીઆરા ! માહારા બાપની જીતી
 ઉંચકતાં કમર વલી ગઈય તે હજી સીધી થઈય ? થું આ
 કુકાન માહારા મરનાર બાપની નથી ?

નંદલ—તાહારા બાપનું લખત કાહાડ ને રેખાડ.

મેહરનોથ—થું તું માહારા બાપનો નોકર નહીં ?
 માહારા બાપના પગની ધુલ ભેગી કરતાં તું આજે મોરો
 પીઠાંવાલો બની ગયોછે. થું તું લોકો આગલ બડાઈ ન
 હીં હાંકેના હતા કે તું માહારા બાપનો ગોવાંમ થાપ ?

નંદલ—થું હું હતા તેની વાત નથી. વાત હમણા
 તું થુછે તેની છે.

મેહરનોથ—કુતરા મહને સાંભલ. કેટલા રૂપયા મેં
 તાહારા પાપી તુંમરાંમાં ખીચીખીચ ભરપાછે ! તાહારેતો
 તું તાહારી નખાંધી માહારા નેડા સાક કરતો હતો; અને
 તાહારાં પરભના કપડાંધીતો તેમને જાટકવાનેબી બીહીતો
 હતો. હુવા તું એમ નહીં બોલતો હતો કે માહારી પાસે
 ચારસો રૂપયા થાપતો નમચેદ પાદશાહ બની જઈ ? બેલ
 નીચ ભડીઆરા એ રૂપયા તુંહને કોણે આપયા, મેં કે તા
 હારી આ કોકટના બાપે રીતમાં ?

મેહરગીજ—માહારા બાપના નામપરથી તુંહને
 ફેરડું.

નંદલ—મધું પલ હવે પીઠાંવાલાઓએતો બા સ
 ૫ કીમેલોછે કે પાંતરો રૂપયાની પુનેગારી આપીએ ભે ૬
 શકના ગજવાંંધી કુલસ ગયા કે તેમને ઉંચરપર ઉભા રા

ખીએતા. જરે બાપુ જ તાહારો રસતો લેને કુલસ લઈ ને આવ્યો.

મેહરનોશ—ભીખારી ધઈ તહારાં દોનખીએતાં ગ નવાં ભરે તેહેના હેવાલ એનકે ? નાતરસો વાલ ! છુપા સ રપ ! તાહારી ઈપાદસત એટલી ઈટાઈ ગઈય કે તું મહ ને એલખતો નથી તો લે તે કીટ હું ઉતારે. [ખરેછે.]

નંદલ—અરે, એ, કોઈ આવો રે ! બાપરે, બાપરે, ખરી ગીએરે, બાપરે !

મેહરનોશ—એ, તુંહને કુતરા કરેડે રે ! તુંહને સાં પ બાચકો ભરે રે ! તુંહને સનેપાત ધાપ રે ! એ આવ્યાં ઈ કોઈ આવો રે ! તાહારાં કલેજાં ફેરેરે ! તુંહને અંધા પો ધાપરે !

[એલ લકમિ અલલ દાખલ થાયછે]
એલ—સખર, તાહારે ખાતર સખર ! માહારો બો લ કબુલ નહીં મેહરનોશ !

મેહરનોશ—(નંદલને) એક બોલ ફરી બોલ અને એ કરતાં તાહારા વધુ યુરા હાલ કરૂં.

મેહરનોશ—એ યુવા નીચને તહમે લાહારો આપ મો તાહારે કેની ? તહમારી ને એની આબરુ એક ? આપ છે પોચખાનાવાલો ! એતો ભટકતો કુતરો !

નંદલ—સખર ! તાહારા બામકની માનેતો સખર ન હોઈ ગલે. અરે સરકારના ધારામાં થું લખીલંચ તે તે વાં ચાંચું ? પંદર વરસની ટેપ ને બાર હજાર રૂપયા ધુનેગારી. એછું છવ લેવાની પેરવી કીધી.

મેહરનોશ—છવ બપુ યુંઆ એ ખરવસતીનોનની. નંદલ—માલ નરા ચેકતું પાણી ચુક. એ અંડાલ ની વલે પછી.

[નંદલ અને મેહરનોશ બપેછે.]
મેહરનોશ—તાહારી માંને પેછું મોકલયું ?

એલ—રોસત એવી સાવકી માં કરોડે એક મલે. માહારી ઉપર માહારી ખુદ માં સરખો તેનો માહલે. માહારા બાપના મોહોતથી તે ગીરકતારીમાં પડીછે અને તેને ખાતર મહને એટલો હુપે કરેડે કે માહારી અનદાર મા નો ડાખ લીપાઈ ગયોછે.

મેહરનોશ—ઘણીન અસરાકુ એરતછે. પણ દોસ ત બીજું શર કરવાનો કાંઈ બેપાલછે કે ?

એલ—માહારા બાપ કરતાં બડે બડે સરદારો અને સોદાગરો ફેરા ખાતાં ધગ અને કાગલો લખતાં હાપ વસી બેઠાછે, પણ કોઈ તેતું મોહોડું નેઈ રહયું નથી. તોની દોસત તે એટલાં જાલો દીલનીછે કે હું ખાતરીથી કહું છું કે તહમને પુરતાં આદરખાનથી નેરો.

મેહરનોશ—એમાં મહને સંધે નથી; પણ એલ માહારી વાત સાંભલ; તાહારીથી છુપાવવાને હું દરસત ધાર તો નથી. તાહારો બાપ માહારી દોસત હતા અને જ પ ધાર માહારો તેની ઉપર હતા તે વાનખી જેતાં તાહારી ઉપર ઉતરવો નેઈએ. હું તાહારી ઉપર નરા કોઈને કહ્યા થ વ દેનાર નથી મગર હું પોતે તેથી કાંટીમાં આવી જાઉં.

એલ—દોસત તહમારી દીલસેછ માટે હું બહુ આ ભારીછું; પણ મેહરનોશની કરી કેહા કે કઈ રીતે હું તહમને ઉપયોગી ધઈ પડું ?

મેહરનોશ—થું તું કોઈ નામની ઉપર મોહીત ન થી પડશે ? અનએબ ધઈને વાત ઉડાવ ના.

એલ—મોહીત ?

મેહરનોશ—તું સહનન્ય કે હું વાદલને એકે મા હુંચ, પણ તું લુલેચ. મેં ચલું સાલવયુંચ અને કોણને તે તાહારી પસંદગી આપીય. તે નામદાર સેકની બેટી શુ લનારને એલખેછે ? ચેકિય; કીકો પરચ તેતું નામ સાંભ લીને ? અરે કીકો પર તાહારી અકલવની કોટાઈપર. જેનાં બાપે તુંહને પોખાલ કીધો તેની સાથે થું તું આરા રાખે ચ કે કરારની છંદગી ગુનરો ? અથવા યુરપ તું એનસ હનન્ય કે નામદાર જેવો માણસ જ વગર છાતીને ધપકા રે પસોસીના ગર્લાપર છુટી ફેરવે, અને જ પોતાની બેટીને માટે અખીરાન અખીરોથી ઉતરતો આવંદ અંગતો નથી તે થું તુંહને પોતાનો નમાઈ કરે ? વાત બાઈ જ દોસત અને તો તાહારે લાયકનો બીજો રસતો ધર કે તેમાં કાંઈ હુસલ થાય.

એલ—તહમે મહને લાખ રૂપીઆની સીખામણ દીધીછે. પણ માહારી હાલતની સાંભલ લેતાં તહમારી પોતે તમે લુલી જાએછો. જીવે કેવી અતંગ હાલતમાં તહમેછો.

મેહરનોશ—તેની કાંઈ ચીંતા નહી.

એલ—ચીંતા વધારે નેઈએ. તહમે જાણીય કે હું છેક નાગો લખેા નથી. આ થોડા પછંસા માહારાં હેત દાખલ કબુલ રાખો; (પછંસા આપેછે.)

મેહરનોશ—એન કાંપ ?

એલ—યુસે નો ધસો.

મેહરનોશ—પછંસા તાહારી પાસધી ! એકુ છોકરા પાસધી ? જ એક સાવકી માનાં ધરમંથી અને સેકની બ રોસા વગરની મેહરનોશની શુન્યાન કરે ? માહારા હાપ મે હેવાં હું આઈય. આંધલાં નીચેથી પોતાતું અનતું કરી લીધું, માહારા બાપનાં કુકરાખાંદ નોકરે મહને આન મેહરનોશની પોતાના ઉંબરપાથી હંસેલી મેલેપો; આ આ સમાની ચદર વગર બીજ કયા હાપડામાં ખાડું, ઈપા પી વું, ઈપા ઉંઘવું તે હું જાણેતા નથી; આ ચીપરેહાલ પોશાક; એ શબ્દા છતાં દોસત તાહારી દીલસેછ માટે આંખારી છું, પણ તાહારી બખશેશ ધીકારથી પાછી ફેંકું. મગન થી કુર ધઈને બાપોંકી પાદશાહી દોલત, ફતા કરો બેઠો તો મગનને સાંજીત રાખી પાછી તે દોલતમાં ભાગા તુડા કરકા અને સાંધીસ, અને ધણું ધસેતો એન, કે આવીન હાલત માં હું મરી નહયા અને કોઈ રડનાર કુદનાર પાછલ ય કીય નહી.

એલ—વાર તાહારે સાહેબ મેહરનોશ [બપેછે]

દેખાવ ૨ નો—સરખાનુંના ધરનો એક એરડો.

તેહુર, બાબક, હોમાન, સામ અને બીદાર દેખાપેછે.

તેહુર—બાંઈની ચાકરીમાંતો હવે કનરોલાનાં કાંકો.

બાબક—તું નેહા ગયું ?

તેહુર—નહેા ? બીલબત નહેા. સમયેહરખાન જહારથી જુનરી ગપાતાહારથી અનન્યથી રાંધણીમાં માહારો સંજેન રોસ કરી નાખુંચ, પણ બાઈ માહારે પકવાન

મોહાડાં પર ચુકતાં નથી, અને એમ જો રોજ ભુલઈ ન
ઈ આવરડા દુકા કરતાં કોઈ પરખ નહી કરેતા પાંચે દાહા
કે માહારાં બધાં ભુલે મરે એવું જ થાય. અત્યારે તો સે
ક જવતા હોતેતા પચાસના મહીના તહમુનેજ દેખાડે.

હોમાન—તેહુરે તું ભુલેય. દેખવર રોજ તાહા
રા કીસબની તારીફ થાયય.

તેહુરે—પરબારાએને મોહાડેની તારીફને તોલ શું?
પેશા ખુલશે કોટવાઈ અને તેના સોબતીએ ને ભુલે મરતા
હીયાં ભમતા ફરેય. તેઓતા માહારો હજરના તહીના કર
વા કહે. બોલતાં કાઈ મેહુનત પડેય. બોલવુંને કરવું તે
માં આસમાન નમીનના ફરેછે. [કાઈ બારણું કાઢે.

બીદાર—કોણ બારણું કાઢેય ?

[બારણું લંબાડય.
એદલ અને સરખાંતુ દાખલ થાયછે. - અને માકરો
વગેવગ થાયછે.

સરખાંતુ—(માકરોને) જો કાઈબી મહને પુછેતા સુ
ખેથી તેહેને સુકરા ઉપર મીરાનવા દેને. પણ માહારે માટે
પુછેતા કહેને કે માહારા જવને કરાર નથી.

[સપખા માકરો બપડે.
બેદા એદલ ! તાહારા મરનાર બાપને ધૂધવરે માહારી
પાસથી તેડી લીધે તેની થોડા કલાક અગાઉ પોતાના લો
હીના સમ આપી માહારે સંબંધીન તાહારે પાંખડું આપયું
છે અને તેથીએનું તું તેહેને શાંભાડે તેમ માહારી સીખામ
જુ થયાનમાં લે.

એદલ—નોમદાર બાંતુ ! તહમોરાં પરીતથી તહમે
માહારી ખાતાના ગમ વીસરાવશેછે, અને નહીંદુધી આ
લીલેના કપકારો હોયે. તાહાંમુથી અનતી કોથેય કરય કે ત
મે તું નપર વેસાવેલા ઉપકાર માટે પસતાવે આએ નહી.

સરખાંતુ—બેદા એવીજ આશા હું રાખું છું. તાહા
રા બાપના છેલ્લા બેલ, તારી છાતીમાં કોતરી રાખ. તે
બોલશે કે "જો માહારો બેદા સીપાઈમીરી કરેતો નજાવને
તેહેને કે જે બરાબર કીધીમે તે આખર અને મરતેય પોંડે
આડશે. પણ જે પાસે સમયેહેર રાખી લકંગાઈમા પડે તે
ની સમયેહેરને ધીકાર હોને કારણ તેમ તેને આકેબત ઠા
ર કરશે. ને ઉસતાંને માને, બલવાને તરફ કરે. સીપા
વાની સરદી અને હુતાલાની ગરમી ધીરજથી સોસે, દશને
માટે અને સમયથી તરફેણમાં વગર ધુલવે તોપના મોહા
ડાં પર દોડે તે તે ખરો સીપાઈ, નહી કે જે દારૂ પીય,
જુગાર ખેડે, અને બદ બોલે " તાહારા બાપની સીખામ
જુ સાથે થોડા માહારા વચન લે અને તે એકે બદ સંગતથી
પહેરવ રહેને, કારણ સંગત તેહેવી જુધી, સોહાબત તેહેવી
અસર, એ કીલસુદીની કહેવતછે. પેલા મેહુરોનાશયી ફર
રહેને, નહી કે તે ગરીમછે પણ બધીમાં તે એવો. જુમ થપ
લોછ કે જે આને તાહારો બાપ જવતા હોયતા તેહેને પો
તાની સોબતીથી તરફ કરે. જે કાઈ આવેય. માલ માહા
રા ભોકરા માહારા મોરંડામાં, તાહારા ખરય માટે થોડા
સીકા તહેને આપડે. [અંધડે.

બીદાર, બાબક, નોમદાર, કામગાર, નોરોજાન; હોમા
ન અને સામ દાખલ થાયછે.

નોરોજાન—હજી જવને આરામ નહી !

સામ—નહી સાહેબ.

નોમદાર—બાઈ એમ કુનીયાં છોડી રંડાપો ભોગવે
પણ તેમની જુધી શું કહેછે કે તેવજુના આવંદ પાછો
આવનારછે ?

બાબક—સાહેબ તેવજુની એવીજ ખરજછે. હુમેતા
માકર માણસ હમારી સાથે કાંઈ દીલ બીલી વાત કરેય ?
જો સાહેબ લોકો ઉભા રહેતા પરખ દાહારેન એક જુલેજી
લાખતું પીપ આવેલુછે તે ઉપેશ કારણ બાઈના હુકમછે
કે જે જોઈએ તે સુખેથી સાહેબ લોકોને નબર કરવું.

નોરોજાન—બાબક, તેહેમુરને કહે કે બટકવું ઠાકું
ભુલતા ના.

બાબક—હા સાહેબ; પણ સેક પેશા એબલીસ મોદરે
ન માહારા છસો દીનાર ખાઈ નયસોછે તેને. સુકારો કરને.

નોરોજાન—હા ! હું તે નીમકહુરામને હુમણા યુસ
કા યાદ કરાવી બધાવી મગાઉ. તાહારે જોઈએ તેલવા
ફટકા તેની પીકપર લગાવને. પણ બાબક પેલાં બાઈવાલાં
અમારાની એક બરજી કાલે ઘેર મોકલવને. માહારાં પીત
નો જોર બેસાડવાને તો તે અકસીરનછે. એક ચોરસ ન
વો જુલાબનેબી ભુલતાનાં, નરા બરચોપર થસે તાહારેન પ
મના સોને ઉતારે. તું ફકર ના કરતો હમણા પેલા મંડા
લની ખબર લેવરાઈય. [બાબક બપડે.

મેહુરોનાશ દાખલ થાયછે.

અરે વલી ખાએ કોણ ?

મેહુરોનાશ—સાહેબ તહમે મહને સારીપેઠે આલખોય.
નોમદાર—આગવ, પણ હમણા નહી. નીકલ બી
ખારડા ફરી જે તું હીયાં ફટકશેતા તુંહને બાંધી ખારસ.

નોરોજાન—હું કહેતા સાહેબ તહમને સતા આ
પું. સામ માલતો બાબકને નરા ઈયાદ આપ કે પેલું ભુ
લતાના.

[નામદાર, નોરોજાન અને સામ બપડે.

મેહુરોનાશ પુરસી ઉપર બેસેછે

બીદાર—(મેહુરોનાશને) માલ માહાર નીકલ; ભીખા
રી આ મેહુલમાં દોડું ધાલવાની કેમ તાકાદ કરાવેય ?

હોમાન—યું તુંહને હમારાં ખરડાપલાં વાસજુ માલ
વા આપવાનાં નહી હતા કે આટલી ઉતાવળ કરી દીવાન
ખાતામાં આવેય ? બીલાડીને આડુ નરે કે નહી ?

મેહુરોનાશ—શુકર ! માહારો દોસત એદલ આવેય
[એદલ દાખલ થાયછે]

એદલ; દોસત એદલ !

એદલ—હીયાં અપાડા કરને. હીયાં તાહાર વલ
નાર નથી. [બપડે.

મેહુરોનાશ—સાર. એબી દાહાડાની માલ.

મેહુતાબ અને પીરજાન દાખલ થાયછે.

મેહુતાબ—(મેહુરોનાશને જોઈને) એ આએ નહેસ
અવતાર કોણનો ?

પીરજાન—મહને પકડને એ ! માહારી બાંપે અં
ધારાં આવેય. એ એબલીસ દેવ કોણછે ?

મેહુતાબ—માલ હીયાંથી માલ; નહીતા હું મેથુ થ
ઈ પડીય. [મિક બપડે.

હોમાન—એ સુદાં હવે નીકલ.

બીદાર—એને વાત સુધી પડશે કે પોતાની મેઢેરે બાઈ.

મેટ્ટરનોશ—નહીં; એક ડગલું હટનાર નથી. કોણ માએનો બચોછે જે માહારી સાથું આપવાની તાકાદ કરા વેચ ? આવ એ નોકર, તાહારાં સેડ સરખા મનના બાપને તાહાં શુભાગો હતા. આવ કોણ મહને વાત સુધી મારેય ? [ખરેંછે.]

બીદાર અને હોમાન—મારેય, મારેય; બાબક, તેણે સુર અરે કાંઈ મરી ગીયા કે ?

[સરખાંનું પગરામાં દાખલ થાયછે.]

સરખાનું—કેમ, શું મોંઘાટ છે ?

મેટ્ટરનોશ—નેક બાંનું તહમારા મરનાર ભરતારના એક જાની દોસતને કમખખતીથી બચાવે. તહમારા નીચ નોકરોએ મહને અપમાન આપયુછે જે માહારા બા પની હસતીમાં હોતતો સુધીની ઉપર દરએકે પોતાને જાન ખરખાદ કીધી હોત. બાઈ જે માન તહમારા ભરતારે આ પયું હોત તેનો અમરથો હોસીબી તહમારે હાથે મલેતો મા હારો ખરગસતે દીવસ લુલી જઈ.

સરખાનું—આવી એમદબી ક્યે હોય ? એ જીવાન કહી સપનામાંથી ઉધારે જે જે અમાર પોતાના ભરતારના ગમમાં બેઠે બેઠે અમીશીની બેઠ લેવાને ના પાડે તે એમદબી પોતાની હુરમત ખોએ કે તાહારા સરખા પુરૂષ સાથે વેઠે વાર રાખે ?

મેટ્ટરનોશ—ધીકાર ના મહને નેકજાદ આરત. કે રેસતા નેપું રૂપછે તેવી ફરેસતા ખસલતની યા અને ન હુને એક પલ્લવ સાંભલ. જે લોહી મનની નેસોમાં વે હોછે તે તાહારાં લોહી કરતાં એછું અમીરી નથી. તાહારી દોલત અને ધન ખજાના એ જેમ તાહારી નેકી ન કે હેવાય, તેમ મનના દીવસપના કંગાલીઅતી ચીકડાં બદી ન ગણાય તાહારા નેક ભરતારની નેક ધ્યાદ રાખવામાં તાહારી શઘલી કીરતીછે, પણ જાણ એ બાંનું કે તાહારો ભરતાર એક વેલા હાલ જેમ હું છું તેમ કંગાલ હોતો. કરમના ખોજ તલે તેણેના હાડકા ભાગી જતાં હતાં, અને હું જે કારી કરનાર નથી કે તેના છુટકારે કરનાર ઉમરાવજદા કે કાઉચને બેઠો મેટ્ટરનોશ હોતો. માહારી સમથોડેર તેના બચાવમાં હંમેશ નોકલતી હતી, અને જાહારે લોકો તે ને કુબેલો બાજતો હતા તાહારે આ હાથના ટેકાથી તે પા છો તરતો હોતો.

હોમાન—(બીદારને કાણમાં) કેવા આપણ નયું ના છ ધંએ કે એ શઘલું લુલી ગીપાય ?

મેટ્ટરનોશ—એજ જે દોલો તહમારી મેટ્ટરમાનમી ઉપર બાઈ કબુલ રાખતાં હોવાતો મહને ધીકારો નહીં.

સરખાંનું—મઈ વાત શુભરી જાણ અને આ નજીવી મીજ કબુલ રાખ.

[કાંઈની આવેછે.]

મેટ્ટરનોશ—બાઈ એ વાતથી મહને માફ કરો. એક અમરથી હું તહમારી પાસથી ઉછીકી લેનાર નથી. બીજાન કંઈએથી માહારી ગમડું ભરસ, નહીતર નનખ સુધી આવેલો કંગાલ નહીં. એક અમર તહમને કરેછું તે રહેંક થરી બાહાવ રાખેતો માહારા દાહાડાની માલ સીધી ધાય.

[સરખાંનું હુકમથી મોકરો બાહાર બધે.]

માહારી બાપીકી દોલતથી માહારા કાકા નામદારે મહને કેમ આતલ કીધો તેનો કુપલો હું તમ આગલ કરવા માં ગતો નથી. તહમે માહારી ઉપર ઘણા કીધા હોવો એવું દોલ રેખારો, અને જેવો નામદાર જાણ્યો કે તહમારી દોલ તેનો રોલો માહારા હાથમાં ચાલીએ આપનારછે તેવાં ન તે ના બંધ બારણા માહારે માટે ખુલ્લો, તેની બંધ કોઢલી ઉંઘાડી થશે. તહમારા નોકરોને હુકમ કરો કે માહારી પુશકલ માહાવજત કરે, અને ચોડું નાણું ધીરો કે તે તાલવી હું પાછો માહારા કરપીણ કાકા ઉપર ફાડું અને જે દોલત હુટી મહને બીખારી કરશેછે તે દોલત તેના પંખમાંથી નીચવી નીચવીને લઉં. એટલું વેર માહારી પુરું પડે તો માહારા દીલના ઘાહા રૂને અને તમ નેક બાંનુંનો જા વેદાન તુલીક ઉપકારી યાઉં.

સરખાંનું—માહારે રાધલું કબુલછે.

[સરખાંનુંના પોકારથી શઘલો મોકરો દાખલ થાયછે.]

નોકરો આ સેકને હુંજ હોઈ એમ જાણને અને પુરતી મદારત કરને. સાહુભજ મેટ્ટરનોશ સેડ; કુરસત મલે મરીખની મુલાકાત લેવા મુલબું નહી. [બધે.]

[માકરો એકબીજાનું મોહોડું જીવેછે.]

મેટ્ટરનોશ—મઈ વાત શુભરી જાણને. ચાલો ઘર તું ધીપ ઉમેડતા યાએ. શરાખમાં કુશમની કુખાડી જાવે દાનની દોસતી શીડી કરો. [માકરો બધે.]

ખરી નેકજાદ આરત ! કુનપાની કપડો શાંભલવાને ન બીહીધી, પણ પોતાના ભરતારના દોસતને હાંડે થયેયો એ આ બાંનું મહને એ તાલથી પાર ઉતારેતો દરેક માંગના રાખવાપ બાઈ મુજો મતર બેસસે. હા નામદાર ! જીવાંનીના જુસાએએ અરે માહારી બુધીને નાણુદ કીધી હો તો તાહારે તે તાહારી રાં કરવા બાકી રાખીયું નથી. નીચવી નીચવી ટુંહને પોકારી કરું અને તાહારી કરછીને કે જે પોહોંયાડું તેજ માહારાં ધાયલ દીલને આરામ ધાય. છવડા માહારા સખર કર; જીના કરમનો નવો રસતો નટ તહને રેખતુહું. [બધે.]

પારીસ અને તેની મોટાઈ.

પારીસ શેરુર ડુનોઆમાં સઘી સરસ દેવાએછે. તે આ છાંનનું બાગે મેડસત દાખલ વપરાએછે, તેની ચડતી ની સરખાત કેઆરથી ઘઈ અને હાલની હાલતમાં આપનાં તેમાં કેટલા ફરકારો થયેઆછે તથા હાલ તે કેવી ચડતી હાલતમાં, એ સરવે બાબદના કુક સારાંશ આ વખતે વાંચનાર આગલ કરવાને વારયતન કરએછે. પારીસની ખુબી તથા તેનાં વખાંજી ગમે એવી કલમથી ચીતારવામાં આવે તેપણ તે અધુરો દેવાએ, તેની ખુબસુતી અરેખર તેને નવર જેવાથી જાણએછે, માટે જે કાંઈ અતરે નજાવાની તબલીની ઘઈએ તે કાંઈન નહી પણ ખરી ખુબીને એક સોખો ભાગ જાણે. આ સેરુર એક આજે ડુનોઆમાં બીજા શેરુરો ઉપર સરદારી ભાગવેછે તેપણ તેની ઉપર આ જવા વખતોમાં વીકને કાંઈ થોડાં વીતમાં નથી.

ઈસવી સને ૧૫૮૯ માં હેનરી ૪ થો ઈર્માને મોટો હેનરી ગાદીએ આવશે તે વખતથી જાણે આ ચેટરની નવી તવારીખ સરૂ થઈ. એનાં તખ્ત ઉપર આવવા બાદ ચેટરની ઈમારતો, કીલા તથા પુલો વીગરેની બાંધણીમાં એ છે શુધારો કરેલો. તારખાદ ૧૪ થો લુઈસ ૧૬ને મોટો પાશા કહેણે તે ગાદીએ આવશે, જેણે પુલો, ડકલે, રસ તા તથા નવી ઈમારતો અને ચેટરની જાણે જુનાં ચેટરને નવો પોશાક પેરાવી દીધો. એથીબી વધારે તેણે ૮૦ નવા રસતા બનાવો, જેવો હાથે “બુલવરડસ” નાં નાંખે થી આવ્યાએ. એનાં વખતથી પોલીસ ખાતામાં સુધા શો કરી તેને પુખ્ત પામેઆ ઉપર રચવામાં આવ્યું, ગટ શો બંધાઈ, કમરાયદી અને સેટર સુધારા ખાતું સંધાવવા માં આવ્યું; ઈસપીટાલો, ધરમસાલા, સંકુલો, વીધા શુધાર ક મંડલીઓ, નાટકો વીગરે સરવેપથેથી ખાતાંને બનમ મલશે, જેવો અને બરપુર હાલતમાં સુધારાનાં અતી તુક તા ઉપર માલેણે.

આટલા બધા સુધારા સાથે પારીસ ઉપર પડેલા હાડે સા જેની તવારીખ એ ચેટરનાં ફરકે રસતા ઉપર ફરતાં આપણને જણાવે છે તે એટલાતો ભપંકર અને દેશત ઉપ જનવતરણ કે એનાં સરવે શુધારા સાથે આપણે તેને કુખ માંથી ઉધરેણે ચેટર કહીએ તો માલે. પારીસમાં જે “રે મોલીઉથ” નથ ” ઈર્માને મોટોટા બધડા અને ફેરફાર થયા છે તેમાંના ૧૭૮૯ થી ૧૭૯૪ નાં વરસોનાં બધડામાં એખ લાં પારીસ ખાતે હુજરો માંલસેને બેજાન કરવામાં આવે આં હતાં; તેમાં મુખપતવે કરીને “ગીસોરાઈન” નાંમનાં હથીઆરે વટે હજારો લોકોને એકલ નરકે ડડ સાથેથી છુ ઠાં માડવામાં આવતાં હતાં. તે વખતનું રાજ તે બપનકર રાજ કહેવાતું; મોહોલાલો લોકોની રેલથી ઉભાઈ નતા, નદી નાં પાણીનો રંગ પછુ બદલાઈ ગયો હોતો અને દરીઆની માછલી માંલસેનું લોકો પીધાથી એટલીતો કુગઈ ગઈ હતી કે તેમને બજારમાં વેચવાની ખનાં કરવી પડી હતી. એ વખતમાં એક ટોલી ઉપર બીજી ટોલી એ ચેટર ઉપર ફરતે મેલવતી ગઈ અને એ પરમાંજે ધણીક ટોલીઓની ચડતી તથા પડતી થઈ. જેવો જય મેલવતા તેવો કુશમને મો તને સવાધીન કરતા. એ પરમાંજે મોટા અને કરીખ, ન ર અને નારી, ફરકે મોલાનાં તેમાં મુખપતવે કરીને ઉંચાં કુ લ અને ધંધાનાં લોકોને નીરવપણે બેજાન કરવામાં આવ તાં હતાં. વખત અને મોહોતને સવાધીન થવામાં સઘ થી સરસ વખાંઓમાં નાંમોમાં—

૧ લો “ડીકિ આર્કુ મોરબોર્સ” ઈર્માને ૧૬ મો હુ ઈય હોતો જેને તા૦ ૨૫ મી જુલાઈ ૧૭૯૩ માં કતલ કરવામાં આવેલો હોતો, અને તેની રાણી “મેરબા એનટો ઈનેટ” ને પછુ તેનાં પછી યોડાજ વખતમાં તેજ હાલતે યુ ગાડવામાં આવી હતી.

૨ લ “મારોટકોડે” નાંમની સ્ત્રી હતી જેણે મુ ની મારેટ કે જે ફ્રાંસની ગાદીએ આવેલો હોતો અને જેણે બજારમાં કંચુકું હાડું કે જાં હાં તુલીક ૨૦૦૦૦૦ માંધાં “ગીસોરાઈન” વટે કાપવામાં આવેલો નહી તાંહાં તુલીક ફ્રાંસના સુખી ધનાર નથી તે ધણીને બાહુરીથી મારેલો હોતો.

૩ લ “મેડમ રોલાંડ” તે કોઈ એજ નાંમનાં ધન વંતની સ્ત્રી હતી. એ સીના ભરધાર “રૂચ” ન તરફ નાહારી ગમ્યો હોતો, જે પોતાની સીના મરણનાં સમાચાર સંભળતાં તેણે કુખ સાંખી ન સડેલો તેથી પોતાની તર વારના પોતે ભોગ થઈ પડેલો હોતો. આ સ્ત્રી “જોરોની સર” ટોલીમાંની હતી તથા એણે રાજકીયા બાબતમાં એક મોધાંનીઈ કાહાડ્યું હોતું; તેને જારે “ગીસોરાઈન” આગ લ ગરદન મારવા લેઈ ગયા તારે તેની નબર “ગનાંન અને સવત તરપણું” ની મુસતી ઉપર પડી, તે વખતે તે મો લીઓ “સવત તરપણું! તારે નાંમે કેટલા બધા હુનાહ કર વામાં આવેલો!” પારીસમાં આ વખતે જેકે કતલ અને મુનાંમરકી માલતી હતી તેપણે તે વખતમાં લોકોને સીખવા તથા નકલ કરવાનેગ ધણું બન્યું છે.

ઉપલા બધડામાં ભાગ લઈ મરનારાની વાતો કાંહાંની દાખલ નોષાઈ છે જે તેવો પછીની આવેલને હોડ તથા માં નક આવે છે. “મારોટકોડે” જેને વાસતે ઉપર લખેઈ છે તે એક “રૂચ” સેટરમાં વસનાર આખરુદાર કુટુંબ ની સઉથી સરસ મુખશુરત સ્ત્રી હતી. તેણે ઉપલા બ ધડામાં માંધું થાલ્યું, તેણે કારણ એ હાડું કે જે લોકોની નીચ એ વખતમાં પારીસ ખાતે વેહેતી હતી તે તેનાંથી રેખી તથા સાંખી શકાઈ નહી અને એથી વધારે એ સ્ત્રી ને એક આશક જે કુરેય લસકરમાં “મેનની” પદવી ધરાવતો હોતો તેને “મુની મારેટ” મારેલો હોતો, તેણે વે ર લેવાના હુતુથી અને આ રોતાનીઅત ખસલતા દેવથી કુનીઆને છોડવાવાના નેક અને પવીતર વીચારથી તે જહડ ઉપથી પારીસ ખાતે ભઈ પુગી, અને “મારને” ધણીજ અગતની તથા છુપી ખબર આપનાર દાખલ માંહાંનું કા હાડી ધણી મુશકેલીથી એણે આ અઘન કસાઈની બેટ લી ધી અને તેનાં નાહાવાનાં મોરડામાં તેને મુની ઘાહ કરે આ !! જેથી એ બાહાડુર મોરતને “ગીસોરાઈન” ભોગ થયું પડ્યું. એની મુખશુરત તથા બાહાડુરી જિંદગી “રૂચ” ને હેટરનાં એક અમલદારે તેના વતી પોતે મરવા ન છાવેઈ, પછુ નેઆમે કરનારી સખાએ તેમ કરવા દીધું ન હી. અતે આ બાહાડુર સ્ત્રીએ કીયત તથા ગનીરપણે મો તને સવાધીન થતાં છેલાં શુધાં પોતે નેક કરમ કીધું તે વીધે થતોથ અને હુરખ માંનો હોતો !!!

એ વખત પછીના પારીસમાં શુધારો જારી રહેઓ, અને દર વરશે ને દર વખતે નિપારે નવો રાજ ગાદીએ આવશે કે શુધારામાં વધારો થતોજ માલશે તે છેક લુઈસ કીયવનાં વખત સુધીમાં જેમાં એ ચેટરનાં અમાવાનાં પુરતાં બંધકોને બંધાઈ રહેઆં હતાં. એ વખતે ચેટરમાં દાખલ થવા ને પટ દરવાજા હતા. ચેટરની આસપાસ ૩૦ માઈલને કીશ માંધવામાં આવેલો હોતો જેના ખરચ પાંચ કરોડ ૫ માસ લાખ રૂપીઆ થયો હોતો.

પછુ પારીસને છેક હાલની હાલતમાં લાવવાનું માંન તરીખ ને પોલીસને વાસતે જાણે સામવી રાખવામાં આ વડું હાડું. એનાં રાજપરકરણમાં પારીસને જાણે ફરીથી ન હું બાંધું? મોહલા અને રસતાવો મોહલા અને થું દર દેખાવાનાં બનાવામાં આવેઆ, જુનાં અને એકેક સાથે મુખાઈ ગમેલા મકલાવોનાં નવા કુશાદે ને ધેરી મારશે.

બનાવામાં આવવા. એ અને કેટલાંક બીજાં હુવાન ક્રોડે
માં આપ્યાં ઇંગ્લેન્ડને આ રોનસાથી હોડ મલયા અને આ
ને પારીસ પહોંચે એનાં બેરણીની હુનીઆનાં બીજાં બધાં શે
હરો કરતાં સગવડ અને ખુબશુરતીમાં સરસાઇ ભોગવેલે.
એ શેહેર આ નગરનું આકરશય કરનાર એક મધ્ય બીકુ
યજે. ૧૨ કરોડ રૂપીઆ ઘણુંક “નવા યુલવરડસ” આ
ધવા ઉપર ખરચવામાં આવપાછે, જેમાં “યુલવરડ
ડ સમાસરોપે” ને ઘણાં ખુબશુરત અને રલી
આંમણે બાંધવામાં આવેલે તેની પાછલ ૩) કરોડ
રૂપીઆ ખરચવામાં આવેઆ હતા. કેટલીક “મધ્ય
મારકેટો” બાંધવામાં આવી તથા આપણી માહારાણી
એ એ શેહરની ભેટ લીધી, તેની ઇઆદગારીમાં એક
“યુલવરડ” બાંધવામાં આવેઆછે. સને ૧૮૫૮ નાં એ
મહીનાની તા. ૨૮ મીએ સરકાર અને પારીસની રહમ
ત વચે હવા કરાર થયાછે કે એ તારીખ પછી ૧૦ વરસ
નાં અરસામાં પારીસ ખાતે ૯ નવા “યુલવરડસ” તથા
૧૦ નવા રસતા બાંધવા, જુનાં રસતાની અંતર કરવી
અને ૪ નવા ફરવા હરવાનાં મારગો (જેવા કે આસપાસ
જતાં હોય તે વચમાંથી મારગ) બનાવવા, પારીસ ખાતે ૧ લી
અક્ટોબર ૧૮૬૨ થીતે ૩૦ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૬૩ થી
માં ૨૯૪૩ નવી ઇમારતો બાંધવામાં આવી હતી. એ પ
રમાંજી શેહરની રોનકમાં ખરચ દર વરસ વધતો જાયછે, તે
માં મીલનીશીપાખાતાની આવક પણ ઘણી વધારવામાં
આવીછે. ૧૮૬૪ માં એ ખાતાની આવક ૧૫ કરોડ ૧૨
લાખ ફ્રાંકસ થયવા છ કરોડ રૂપીઆ થઈ હતી !! જેમાં
ની અરસાઅરધ રકમ શેહરમાં આવતા માલ ઉપરની નગા
તમાંથી ઉપજવામાં આવી હતી.

એ પરમાંજી જેતાં પારીસની મોટાઇને કાંઈ પાર ન
થી. એનાં કીલા તથા બુરજો, એનાં યુલવરડસ; રસતા,
ચોક, અને બગીચાઓ—એની નદી અને તે ઉપરનાં ૩૦
પુલો, હેનાં કુવારા, હુમાખાનાં, અને પાંજીના બાંધકામો,
હેનાં મેહલો, ઘરો, ફેલો, મીડીઅન્ડો, પીકચર ગ્રાસેરી
ઓ, સંધરસથાનો, સકુલો, કાલેજો, નાટકસાલા, છાપાખા
નાં અને ચોપડીઓ, ભેચવાની કુકાનો—એનાં પુસ્તકખાનાં,
જેમાંનું એક રાનનું પુસ્તકખાનુંજે જેમાં ૧૮ લાખ ચોપડીઓ
જીદી જુદી બાબતોને લગતો સંધર ફેલીછે—એનાં ૧૪
સાધવાં, મારકેટો, મેરાબલર રસતાઓ, બનરો, ન
યસપોનો અને મેડરાઓ, બાવલાં અને મીનાસાલો, કબ
રસથાનો તથા થોરો વીગરેની નયાબંદ જુદી જુદી બા
બતોની વીસતારોને ચીતાર આવપો ઘણો માહવેલે; એ
માંનાં ઘણાં બાંધકામો રાનનાં પોતાના કહેવાએજે તેથી તે ઉ
પર રાજની તરફથી તકેદારી રખવામાં આવેછે, પણ હરે
ક પુસ્તક ને કોઈ તેમને જોવાની ખાએસ ધરાવે તેને
ઘણી નમનતાથી દેખડાવામાં આવેછે.

પારીસમાં મોઝાં દેવલો ૬૬ છે, તે શીવાએ અગ્રણી
ત નાંધેલો દેવલોછે. સઘી મોટું દેવલ “લા મેડીલાઈન”
નામનું શીન નદીને ઉત્તર કીનારેજે; જેની લંબાઈ ૩૨૮
ફુટ, પોહાલાઈ ૧૩૮ ફુટ, અને નમીનથી લંબાઈ ૪૧૮
ફુટ છે !! ને બાંધવા પાછલ ૫૨) લાખ રૂપીઆ લાગા હ

તા અને જેનો પાચે ૧૪ માં હુઈસનાં રાનમાં નાખ
શે હતા તે છેક “હુઈસ ફીલીપ” ના રાનવમાં બંધાઈને
તઈઆર થયું હતું. એ દેવલમાં નેવાલ તરછે તેનું વરુ
ન શું કરીએ ! તેતા કુકત નેઆ અને સાંભવવાપીન તેની
ખુબી પીછાની શકાએ, બાકી કાગલ ઉપર નેહલું લખીએ
તેરહું તેની ખુબીમાં એર ઘડાડો થાએ. એ શીવાએ તી
માં બીજાં ઘણાં દેવલોછે ને સઘી સરસ મુશરફનાં આ
ધકાંમોથી અને રોનક અને શીનગારથી દીપેછે.

પારીસમાં સઘલી જાત અને વાંતનાં લોકોમાં મરદ
અને સ્ત્રી બંનેમાં ફેલવણી ઘણાં ઉમંગથી આવપવામાં આ
વેછે. તેહાં ૭૫ ઉમે દરજેની નીચાલછે, અને ૨૫ મરદ
શાહે, જેમાં ૬૩૦૦૦) નીચાલીઆ ફેલવણી લેછે, એ શી
વાએ બીલ નયાબંધ ખાનગી નીસાલેછે. તેમાંની પુત્રી
વરેશીટી છેક ૭૯૨ નાં સાલથી સમાપવામાં આવીછે
અને ૧૩ મી સદીની સરઆતમાં તેને વધારવામાં
આવી હતી. ૧૮૬૨ માં ૩૨૨૬ નજાને પુત્રીવરસી
ટીની સનદ આવપવામાં આવી હતી, જેમાંનાં ૧૮૪૫
“બેચલર એફ સાંમેનસ” અને ૩૨૮૮ “બેચલર
એફ લીટરેચર” ની હતી. એ શીવાએ ફેલવણીનું ડુ
લ તતવ રાન શીખાડવાને બીલ ઘણીક નીચાલો સરકાર
નાં આસરા તલે યલાવવામાં આવેછે, એ વતરોજે ઘણી હા
નરસાવા પણ તોપાંછે.

ફેલવણી સાથે તાહુકો ધરાવનાર તોપાંનાં જાહેર વર
તમાંનું પતરો તથા છાપાખાનાંછે. પારીસમાં કુકત ૧૩
સેલ્માં પતરો નીકઢેછે, તે શીવાએ અઠવાડીઆનાં, પખવા
ડીઆનાં અને માથીક પતરો તથા ચોપાનીઆમાં કોઈ પાર વ
નાંનાં નીકઢેછે. તપાંનાં વરતમાંનું પતરો ઉપર સરકારની વ
ધતી ઓછી જપતી રહેછે; તેમાં કેટલાંક પતરો રાનકુવારી
બાજોનાં રાનનાં આસરા અને પરવાનગીપીન નીકઢેછે.
ને છુટાપછું ઇંગલાંડનાં વરતમાંનું પતરો ધરાવેછે તેથી પા
રીસનાં વરતમાંનું પતરો બેનશીએ અને તેઓને વારેધડી
એ સરકાર તરફથી દંડ અને બંદીખાનું ભોગવવું પડેછે.

પારીસનાં લોકોમાં જોન, ચોખ, ગંભત તથા નાચ,
રંગ વીગરેની અનેક મજા ભોગવાને નેહલો ચોખછે તેરહો
બીજા કોઈ શેહરનાં લોકોમાં નહી હોય. તોપાંની નાટક
સાલા બાંધકામમાં એટલીતે મડતીછે કે બીજા કોઈ દેશ
ની નાટકસાલા તેમની બરોબરી નહી કરી શકે. પારીસ
ગરાવો પોતાની “નાટક સાલા” “શેલોનો” અને “રેસ
ટોરા” વીશે એટલાતે મગફરુ કે તેવો લંડનગરાને કુકાં
નદાર પરજ ગણેછે. પણ તોહાંનાં ખેલ લંડન અને બી
જા શેહરનાં ખેલો કરતાં નીતીમાં ઉતરતા ગણાયેછે. હીઆં
૩૦ વેરી નાટકસાલાઓ અને તે શીવાએ “શેલોન” તથા ગા
થેલનાં “હાલો” ઘણાછે. ખુબી મોસંમમાં રાતને સને હ
જારો નજી પોતાની રાતનો વખત હીઆં કાહુછે. એ
શીવાએ જુગાર, સરત, સોરતી, થોડ દોડ, વીગરેની ઘણીક
ખરામ રમતો પણ હીઆં ઘણી વધેલી જોવામાં આવેછે.

(રેવરેડ કીપરનું બાશાંજી.)

એક વારતા.

કોઈએક ગાંધડાંમાં જંગલ તો નાંચે બરાંમણુ રે હતો હતો જે ખેતી એટલે ધાંનય પાકવવાનો ધંધો કરતો હતો. દષ્ટવચોગે તે પેતાનાં રોજગારમાં શુખી હતો, એટલું જ નહીં પણ એણે વીદ્યાનો પણ સારો અભ્યાસ કરેલો હતો તેથી તે સરવ શાસ્તરમાં પુરવીણ છે હવું તે ગાંધડાંનાં લોકો માંનતાં હતાં. સરસવતી પરતાપે કોઈક ગુરુ કહેથી જ ન જનાવર, પશુ પખશી, આદી લઈને સરવ પરાંણીની વાચા સમજવાનું જ્ઞાન પણ તેને થયું હતું. તેનાં ઘરમાં રૂપસુંદરી નાંચે પદમણી સ્ત્રી હતી જેવી નીતય શુભ ચેન અને આનંદમાં પેતાનો કાલ ગાલતાં હતાં.

પેતાનો ધંધો ખેતી કરવાનો તેથી તેનાં ઘરમાં બે ચાર મજૂરો શીવાએ બલદ, ગાએ, ઘડેડાં વીગરે ઊપચોગી પરાંણી વીરેશ હતાં. વધી પાતે સરવ પરાંણીની વાચા સમજતા એટલે તેણે સવલાવીકપણે પશુ પખશી વીગરે બીજાં ઘણીક જાતનાં જાંનવરો ચાલમાં હતાં. બરાંમણુ પેતાનાં મજૂરો તથા બલદો સાથે નીતય ખેતરે જાએ અને તેની સ્ત્રી ઘરનું સંધાઈ કાંમકાજ ઘણી ચતુરાર્થ અને ઊતસાહથી કરે. બરાંમણુ સાંજને સમે ઘેર આવે તેયારે તેની સ્ત્રી જે તેની વાટ જોતી બેઠી હોય તે પેતાનાં ઘણી આવચા એટલે તેની તાબેદારી તથા બરદાસ કરવા મંડી જાએ, મજૂરો પણ બલદ, ગાએ, ઘડેડાં વીગરેની ચાકરી કરી તેમને ઘાંસ દાંણાં પાંણી વીગરે યુકી પેતપેતાને દેકાંણે જાએ. બરાંમણુ પેતાની રૂપસુંદરી સાથે જમી કરી આંગણમાં ખાટલો નાખી તે ઊપર બેસી કચી મધુર અને મીઠી વાતોથી ચોક્કસ રાતનો વખત કાઢે. સવાર પડતાં બરાંમણુ પેતાનાં પશુ પરાંણીઓની બરદાસ લે તથા તેવો જે વાતો કરેછે અને મધુર રાગથી ગાપણુ કરેછે તે સાંભળી પેતે આનંદ પામે એ પરમાણુ તે નીતય કરે.

એક સમયે બરાંમણુ આંગણમાં ખાટલો નાખી પેતાની સ્ત્રી સાથે મધુર વાતો કરતો બેઠો, યુન મનો ચંદરમાં પેતાનાં પુરસ્કરથી પરકારેછે, સરવે પરાંણી પેતપેતાનાં ગાલમાં બરાઈ બેઠો અને રાત જાંણે સુમશાંમ જેવી લાગેછે, તે સમયે બરાંમણુ નો એક બલદ જે આંગણની એક બાજુએ એક ઘ

ઢેડાની પાસે બાંધેલો હતો તે ઘડેડાને કહે, બાઈ આ જોતો હું છેક ધાકીને લુચ થઈ ગયો છું અને મારામાં હાલે જરાએ શક્તી નથી તે છતાં આપણાં ઘણીએ સહવારે ખેતર ખેડવાને મને લઈ જવાને મજૂરોને હુકમ આપેલો છે તેથી મને ઘણી ચીંતા પરાપત થાએછે; માટે બાઈ તું કાંઈ મને હેવા ઊપાપ બતાવ કે હું પણ તારી કાંણી બેઠો ખાંચી અને આપણો ઘણી જોઈએતો પેતાનું કાંમ બીજા કંલેથી કરાવી લે. ઘડેડાં કહ્યું એહ !! ઊપાચેતો રોડેલછે, પણ તને કરતાં કાંઈ આવડે. હું જોની મને જ્યારે છેલો ખેતરનું ઘાંસ વેચવા લઈ ગયા તેયારે પથરપર પડી જઈ જાંણે પગ લાંગ ચો હોય તેમ લાંગરો થઈ ગયો તેથી હજી સુધી મને કાંમપર લઈ જતા નથી. તું પણ જાંણે તારા પગમાં કાંઈ ભોકાયો હોય તથા તને કાંઈ દરદ થયું હોય તેમ લાંગરો થઈ જા અને ઘાંસ પાંણી કાંઈ લેતો નાં. સહવારે જારે તને મજૂરો લેવા આવે તારે તું મુલે ઊડતો નાં અને જો ઊડ્યો તો ચાલતોનાં, ને ચાલે જોતો લાંગડતો ચાલજે એટલે સેજે તને યુકીને કાઈ બીજા કંલેથી તેવો પેતાનું કાંમ કરી લેશે. બલદ કહ્યું એતો કીક તાલ ભાઈ તારી સોચનાંનો હું ભારે ઊપકાર માંનું છું. ઘડેડાં કહ્યું હમાં શું માંહુલછે, બાઈ જારે તને કાંઈ પણ અડચણ પડે અને મારી સલાની તું અગત જુએ તારે ખેલાસક મારી કંલે પુછજે હું તને ચોગચે મારગ બતાવીશ, એટલું કહી તેવો યુગા રહેચા.

બરાંમણુ જે સરસવતી પરતાપે પશુ પખશી આદી લઈને સરવ પરાંણીની વાચા સમજતા હતો તેણે ઊપર પરમાણુનો બલદ અને ઘડેડા વચેનો વાદ વીવાદ કાંન દઈને સાંભલ્યો તેથી તેને હસવું આવ્યું, તે જોઈ તેની સ્ત્રીએ તેનાં હસવાનું કારણ પુછી બીં પણ બરાંમણુ તે કાંઈ કયું નહીં, કારણ હરેક કોઈ શખસ જે પશુ પખશી આદી લઈને સરવ પરાંણીઓની વાચા સમજતા હોય તેણે તેવાં પરાંણીથી સમજેલી વાત બીજા કને કવી નહીં હવું સાસતરનું પરમાણુએ અને જો કયુંતે તે કહેનારનો આતમાં ઘાત થાએછે, એટલે કે કહેતાંવારમાં કહેનાર ઘણી મરણ પામેછે, તેથી તેણે પેતાની સ્ત્રીને ઊંધું ચતું સમજાવી તેવો પેતપેતાને ઠાંચે જઈ નીદરાવસ થયાં.

સહવાર પડતાં મજૂરો ઊપલા બલદને લેવાને આવેચા પણ બલદ ઊડેજ સેને પછે ઘાંણી મેડેને

તેને ઊઠડેલા એટલે તે લંગડવા માંડેલા અને એક ક ગણું ચાલે નહીં અને ઘાંસ પાંણી પણ તેણે લીધેલું ન હોતે જોઈ મનુરોએ આવીને ખરાંમણને ખલદ વી શેનું સરવ વરતમાંન કયું. તે સાંભલી ખરાંમણ બોલ્યો ઘણાં દીવશ થયાં ઘટેલાને કાંમમાં નથી. લાવયા માટે આજે એને લઈ જાવો અને ખલદને વીસાંમો આપો. મનુરોએ તેમ કરેછે તેથી ઘટેલા ભાઈતે અક્લાવા લા ગયા કે મેં આ શું કરેછે, હુથે કરીને મેં માડું જ છું હું ઈછું. જો હું ખલદને આડી સલા ન આપતો હોત હું ઘણાં દીવશ થી ખેડે ખાત, પણ મારી છુદી ચલી; હું જેટલો વધારે ચતુર તેટલો મારા જીવને ભારીછું એમ કહી પોતાનાં મનમાં ઘણો પસતાવા લાગ્યો, પણ તેને એક ઊપાય તરત મુજબો તે કાંમે લગાડવાનો તે છે દ્રાવ કરેલો.

સાંજ પડતાં રોજનાં નીઅંત્ર પરમાંણે મનુરો ઘટેલાને પોતાનાં કાંમપર ખાંધી ઘાસ પાંણી મુકી ચાલતા થયા અને ખરાંમણ પણ કાંઈક નહું વરતમાં ન સાંભલવાનાં હેતુથી જલદી આગણમાં આવી ખેડો. જ્યારે આગલી રાતનાં જેટલો સમય થયો એટલે પે લા ખલદે ઘટેલાને પુછ્યો ભાઈ આજે શું વરતમાંન છે? તમે સારી પખેતો છોની; ઘટેલે કયું વરતમાંન શું પુછે છો હુંતો ઘણી સારી હાલતમાં છું, પણ મને તમારા વીથે ઘણી દયા આવેછે; ખલદે આતુરતાથી પુછ્યું ભાઈ જો તુને મારે વાસતે દયાજ આવતી હોયતો શું વરત માંન છે તે મને જલદીથી કહ દે. એ સમયે રૂપસુંદરી પણ પોતાનાં ઘણી કંઈ આવીને ખેડી હતી. ઘટે કહ્યું ભાઈ અજી મને જ્યારે જેતર ખેડવા લઈ જાયા ત્યારે મનુરો માહોમા વાતો કરતા હતા જે આપણો ઘણી એમ બોલ્યો કે આપણો ખલદ ખાઈને છુખ માટેઆછે પણ તે લંગડો થયો સખખ આ પણ ઊપયોગમાં તે જાજો આવશે નહીં તેથી સ વાર પડતાં તને કશાઈને તેમાં લેચવાનો વીચાર કરેઆછે. એટલું સાંભલતાં ખલદ બેઠાશ થઈ પડ્યો અને ખરાંમણ જે આંખણમાં ખેશી આ સઘણ વરતમાંન કાંન દેઈને સાંભલતો હતો તે ખલખલાટ હશે પડ્યો. એ જોઈ રૂપસુંદરીને ઘણું અચરજ લાગીયું અને તેણે વીચારેછે કે અતરે કાંઈ હું શીવાએ ખીજું છે નહીં અને હું આવીને ખેડી એટલે ઘણી ખલખલાટ હશે પડેલા તેનું કારણ શું

હશે. શું તેવણે કાંઈ સવપનુ જોયું કે તેવણે કાંઈ મારી મસકરી કરવા હશે. ગઈ રાતરે પણ તે વો એવીજ રીને હોઆ હતા અને મેં કારણ પુછ્યું તેનાં અખાડા કરેયા. હવા વીચારથી તેણે પોતાના ઘણીને પુછ્યું કે ખાવંદ તમે મારા સવાંમીછો અને હું તમારો દાશી, પણ મને પુછવા વગર ચાલું નથી કે હું અતરે આવીને ખેડી તેટલાં તમે ખલખલાટ હશે પડેલા તેનું કારણ શું. શું તમે કાંઈ સવપનુ જોયું અથવા સા કારણસર હશેઆ તે મને કહો. ગઈ રાતરે પણ તમારા એવીજ રીતનાં હુથવાનું કારણ મેં પુછ્યું તેનાં તમે અખાડા કરેયા પણ હવે હું હેતુ વધારે વાર સાંખવાની નથી, વાસતે જે હોય તે સાચે સાચું કહીદો. ખરાંમણ બોલ્યો મારી વાહાલી એ કારણ કેવા પ હેતુ નથી અને જો કહુંતો તારે ને મારે વીજોગ થા એ માટે તારે તે પુછ્યું નહીં. એટલું સાંભલી રૂપસુંદરી ઘણાં સંકાંમાં પડી અને જેવા મધુર પેષારથી તે પોતાના ઘણીને ચાતી હતી તેવુંજ તેનાં દીલમાં વીખ સમાંન વેર વશીછી. તે જરા ઘુમ્મથી બોલી કે હે ભરથાર આંમ કહી તમેએ મને ઘણી દુખવોછે. આ તમારાં વચન મને ખાંણ સમાંન લાગાંછે. હું કારતી હતી કે તમે મુજસમાંન આ દુનીઆમાં ખીજ એકે સીને કારતા ન હોઆ અને મેં પણ તમસમાંન જો ખીજ મરદનું કાંઈ કાલે પણ ચીતંન કરેછે હોયતો અંગની દેવતા મને જીવતી ખાલીને લશંમ કરે. પણ તમારા વચનથી મને ઘણો ખેદ થયોછે અને તમારું ચીત કાંઈ-ખીજ દશા તરફ લાગેલું દીશેછે તો હું પણ ખરી કે તમારા હુથવાનું કારણ તમકણેથી જાણવા વીનાં રેહનાર નથી, અને જાંહાંધુધી તે જાંણીશ નહીં તોહાંધુધી તમાને જુપ વાલીને ખેશવા પણ દઈશ નહીં. ખરાંમણ બોલેઆ હે સી હું કારતોતો કે તું ઘણી કાહી અને ચતુરછે માટે મારા વચનું અન અરથ કરશે નહીં, પણ ને તેમ કરેછોછે અને તને જો એ મજ ભાસેછે કે માડું ચીત ખીજાંમ ખેચાઈછે તો હું સવાર પડતાં તે વીશેની ખાતરી તને કરી આપીશ પણ હવેકાં રાત ઘણી ગઈછે માટે જજે જજ નીદરાવ સ પાવો. રૂપસુંદરીએ વીચારયું એ પણ ઠીક.

સારી રાત એ ખીચારીને વીચારમાં ને વીચારમાં મુલ્લે જોપ લાગી નહીં. પરાંઠ શયતાં તે ઊઠી અને ખીજાં કશાં કાંમ ઊપર લખથ ન આપતાં તર

ત પોતાનાં ધણી કંભે દોડી ગઈ અને રાતની વાત મી. નેને ઈઆદ આપી. બરાંમણ તે સાંભલીને ઘણાં કરોધે બરાંણા. તે બેઠકે અભાગણી તંત્રે દુખેતો મને સારી રાત નીદરા આવી નથી અને હજીતો સવાર પડી નથી તેટલાં ઘું દાકણુ પેરે મારી સાથે આવી ઈ બીછે. તું વંદતરી થઈ મારી પુકે કમ દાગીછે, હું કાકું છું કે હવે મારો કાલ નજીક આવેજોછે અને આજે તું મારી પુકે જન્મદુત થઈ દાગીછે. એવા વીચારથી તેની છાતી ભરાઈ આવી. તે બેઠકે મારા કાંઈ ભાગદાગથા કે હું હજોજો. જે વાત બની તેતો મુલે કેવા ચે નહી ને જો કહુંતો પરાંણુધાત થાએ અને આ અભાગની તો પોતાનીજ હાલઈને બેઠી તારે એ જીવનું લેણું નહીતો ખીજું શું. ખેર જેમ પરણીની ઈછા. મારા પરાલખનાં હવેજ લખેજી હો કે હું આટલો બધો પુરવીણુ થઈને તથા સરવ સાસતરનું સાન ધરાવીને એક ઝોરત ના હરીલાંપણાંમાં મરું. પછી તે પોતાની સીને ઘણીક રીતે સમજવા લાગયો અને જે કારણસર તે હજોજો તે જો તે કહેતો તેનું જોણત નીપજે અને તેથી તેણે સી પાથે માંગી લીધું કે હવે તેણે એ વાત પુછવી નહી. એવા ઘણાક પરકારનાં કાલાવાલા કરેઆ પણ વેચરથ; કારણુ સી જે એકવાર વીખરી તે પાછી હાથ આવવી ઘણી કઠણુ અને આ ખીચારામાં કાંઈ રાંમ નહી એટલે તે બેઠે બેઠે રૂવે. કહેવતછે કે,

બાપડી, શાંડ, હરંણ ને ભેંયાં,
એ બીખરે, નખ કરનાં કેસા.

તેમ આ ખીચારાને કાંઈજ ઈલાજ થુલજો નહી એટલે તેણે મરવાનો નીશચય કરેજો અને તેથી તે શોકાતુર થઈ જોટલાપર જઈ બેઠો તેને જોઈ તેના ઘરમાંનાં સરવ પરાંણી ઘણાં દલગીર થવા લાગ્યાં. એ સમયે એક કામઝે કંટલીક કામઝીની પુકે લાગી તેમને નસા તો નસાડતો છેક બરાંમણનાં આંગણાં થુધી લાવેજો અને તે આ કામઝીજો સાથે બેઠ કરવા લાગ્યો તે જોઈ બરાંમણનો એક કુતરો જે આંગણાંમાં શોકાતુર થઈ બેઠો હતો તે કામઝને બેઠકે, હે મુરખા તું જોતો નથી કે હમારો ધણી કેવા આજે દલગીરી મ બેઠેછે તે જોઈ હજો સરવેને ચીંતા પરાપત થઈને નોંડું કામઝીજો સાથે અતરે આવીને બેઠ કરેછે અને જરાએ દલગીર થવા વીનાં હાંઈથી તંઈ નાએ છે. સરંમ છે તને ચોટી, સરંમ તારા કરગુકપર. એ

મ કહી તેણે કામઝને ધમકાવયો તે જોઈ કામઝે પુછીજી ભાઈ તારો ધણી શું કાંમ દલગીરછે? કુતરે કહ્યું હમારા ધણીની બાએડી ધણી હરીલીછે અને તે કાંઈ નહી કે હમારે હેત્રી વાત મારા ધણી કંભે પુછેછે તે કહેતાં ધણી નો પરાંણુધાત થાએ એ માટે તે કહેતો નથી એટલે તે વેમાં ભારે ટંઠો થજોછે ને હવે હમારા ધણીને દેહ છોડવો પડ્યો હેવી ધાસતીથી તે દલગીરછે તે જોઈ હમારે સરવેને સોદા ઊપજેછે. એટલું સાંભલી કામઝે બેઠકે, ચા, સરંમ છે હેવા તારા ધણી ઊપર! કે આટલી બધી વીદ્યામાં તે પુરવીણુ થઈ તથા સરવ સાસતરનું સાન ધરાવી એક સીનાં હરીલાંપણાંમાં પોતાનો જીવ આપવાને તઈઆર થજોછે; એ ચોટી સરમની વાતછે. શું એથી એક બાએડીને કંભેનાં નથી રખાતી? હું જોની કંટલી બધી કામઝીજોને એક વખત જેર કરી ચકું છું અને જેમ મારી મરજીમાં આવે તેમ તેમને ન ચાડું છું. જો તારા ધણીમાં હજીની અકલ હોયતો હું કહું તેમ કે જે. કુતરે પુછ્યું તે શું? કામઝે કહ્યું, એ શેહલછે. ભાઈ કહેવતછે કે મારની આખલ છુત પણ નાહજો વાસતે જો એમાં રાંમ હોયતો છડી વડે એ કોકટની સારી પખે ખાલ ઊખેડે અને તેનાં રડવા ઊપર કાંઈ પણ દયા ન કરતાં જીડેઆજ કરેતો બેઠ બેઠતાં તે કંકણિ આવી જશે.

બરાંમણ જે જોટલે બેઠેજો આ સઘલો વાદ સાંભલતો હતો તેણે વીચારીજો કે આનો શેહલછે. એથી તેનું ચોત કરીજી અને પોતાનો અકલ ઊપર પોતે સરમાંણી પણ ખીજ સરવ વીચારને તે પડતા મુકી આ કામઝની સલા મુજબ એક બે છડી જે તેનાં ઘરમાં પડેલી હતી તે લઈને પોતાની સી ભણી દોડ્યો અને એક સખદ પણ બેઠવા વગર તેને છુખ જીહુડવા મંડયો તે જોઈ. બરાંમણી ચોટી ને ધારયું કે આતો પોતાનાં મરણને બદલે મારુંજ આધાણુ કરેછે તેથી ઘભરાઈ ને બેઠી કે પતી હવે સમા કરો, ખાવંદ હવે મા ૫ કરો; હે સવાંની હું તમ પાસે માથ માંગું છું અને જે કાંઈ તકશીર મારાથી થઈછે તેથી ધણી. પસતાવું છું મા ટ મને સમા કરો અને હું તરોને વચન આપું છું કે હવે ફરી કાંઈ દી હેવી હક કડું નહી. આ થુરય નારંણુ મારો શાખશીછે અને જે બનયું તે વીશે હું મારાં અંતરણુથી પસચાતાપ કહું. હેવા હેવા નાહજીના પરકારના કાલાવાલા કરવા તે જોઈ બરાંમણે ધારયું કે

હવે આ ઠેકાણે આવી ખરી એટલે જીવવાનું ખંધ કરી પોતાને કાંચે ગયો. ખરાં માણી પણ પોતાનાં હાક પાસલાં સારી પંદે નરમ કરાવી પોતાને કાંખાંધે વસાવી.

(દંત કથા.)

કાફી.

કાફી એ તુરકી ખેલ “કાપી” ઊપરથી નીકલ ચાહે. કાફીનો રોષો દખાવે ખુબ સુરત છે અને પંદર થી વીસ કુટ સુધી સારા સમયમાં ઊભી રહે છે. તેનાં ઊપલા ભાગ ઊપરથી કાલીચી છુટી પડે છે અને કદા ચમ દલદાર હોય છે. તેનાં પાંદડાં સદા લીલાં હોય છે અને તરણથી ચાર ઇંચ લાંબા થાય છે. તેનાં ફુલ સ રેદ અને નાહાનાં હોય છે, છાલ ભુરા રંગની અને નુ માલી હોય છે, ચોક્કર કુટા પછી જે બી વાલાં નાહાનાં ફલ નીકલે છે તે પેરેલે સાંમરા લીલા રંગનાં હોય છે પછી આસતે આસતે પીલાસ પડે છે, પછી ખોલલો રતો સ પડે છે અને પછી ગુલખારી રંગ ધરે છે જ્યારે બાણુ જે તેજો તોડવા લાગે છે થયા છે. આ ફલોનો માવો આઝે મીઠો પણ કાંઈ લેજતદાર નથી અને તે માં થોડો ચીક માલમ પડે છે. માવાની અંદરથી બે ક ઠણુ ઈલાનાં આકારનાં બી મલી આવે છે. બીઆંની એક બાણુ ટાલ જેવી ઊપસાઈ આવેલી હોય છે અને બીજી બાણુ સપાટ હોય છે અને એ સપાટ બાણુમાં આખી લંબાઈએ એક સીધી શટ નજર પડે છે. એ બીઆં ચોતાની સપાટ બાણુએ જોડાયે છે. ફલમાં પ ડેલાં હોય છે.

આરખસતાંનના રસાલ ભાગમાં અને ઈથીચી પીઆમાં કાફીનું પેરેલું ઘર હતું એમ લાગે છે. ૧૫૭૮ માં “રાવેલ શીઅસ” નામનાં શખસે એ ઝાડ યુરોપી યનોને જોલખાવયું પણ “આલયાઈનસ” નામના શખસે ૧૫૪૧ માં તે ઝાડનું વીધવાનાં કાચેદસર વરણન આપયું.

યુરોપમાં એ રોષો વલંદ લોકોએ પેરેલો ઊગાડ્યો હતો. મોખામાંથી થોડાં બી જેલવી બેટવીઆ મા વાવવામાં આવ્યાં. તે રોષોનો એક નમુનો તાંહાં ના ગવરનર વીલસને વલંદ લોકોનાં પાચેતખત એમ સદરડેમમાં ૧૬૯૦ તાંસાલમાં એકલી આપેલો નાં હાં તે રોષો ઊભી નીકલ્યો અને તેમાંથી ઘણાં ઝાડ

હીતપન થયાં. એ રીતે યુરોપમાં કાફીનું મંડાણ પડ્યું.

યુરોપમાં ૧૬૯૬ માં પાદરી કોમપરને કાફીનું ઝાડક ઊમાડયું. ૧૭૧૪ માં આમસ્ટરડેમની સરકારે ફ્રાંનસના પાદશાહ ૧૪ માં લુઇને એક રોષો લેટ કીધો જે તેણે ઘણી જતન કરી પોતાનાં દેસમાં ખીલવેલો. કાફીની અંદર ઘણા દવાનાં ગુણો છે. ઊંઘને તે દુર કરવાના કાંમમાં લાગે છે અને ફેટલીએક જાતના જેઠરનો ઊપાય છે. કાફી નખાઈ ગયેલાં સરીરને લી તેજન આપી ઊંચકી આપે છે. ચાહા કરતાં એમાં વધારે પોત્રનકારક ગુણ છે, કાફી વલી ખરાબ વાસને દુર કરવાને કાંમ લાગે છે. જ્યાં ખરાબ ખદખો હોય ત્યાં હાં કાફી ખાલવાને વખતે વર્ષદ જલાંમણ કરે છે તે આ કાફીના ગુણને લીધે છે. માંથું દુખતું હોય તે ઊપર અને કાકટર ગરીનડેલ આંતરે આંતરે આવતી તામ ઊપર ફેટલીએક વખતે કાફી ફરમાવતો હતો. ખદનને થાક ચડ્યા પછી કોણે એક કાફીનું કપ અજમાવયું છે અને તે પાછો આસુદો થયો નથી ?

એવું કહે છે કે એક કોઈ ઇરાંની જેનું નામ મલ તું નથી તેણે કાફીને લુંજવાની સોધ પેઢેલી કરી હતી. ૧૫ મી શદીમાં એકનનો એક મુશ્તી મુશાશરી કરતો હતો તાંહાં તેની નજરે કાફીને લુંજતાં દલાતાં અને ઊકલતાં જોઈ. આ સોધ તેણે આઈ ફરતાં પોતાના દેશમાં આંચેજ કરી, મુસલમાનોમાં કાફી પીવા માટે ઘણી મકયાર ચાલી કારણ તેઓમાં ખીઆલ પેરો કે તેમાં દારૂના ગુણ છે અને તેથી કરી પેગમખરના હુકમથી વીરૂપ છે.

પણ તુરકીનાં સુલતાને દેરેરો પીઠાવયો અને બહર કીયું કે કાફી પીવી મહમલી મજબથી ઊલટી નથી.

મહમલીઅનો દારૂનો ઊપોચોગ કરતા નથી તેથી તુરકીમાં ખીજ દેશો કરતાં કાફીનો ખપ વધું છે. તુરકીમાં એક વખતે કાફી લુંદગીને રકાવવાની એટલી અગતની વસતુ ગણાતી હતી કે જે એક આરત દરખા રમાં ફરીઆદ થાએ કે માહુરો ખસમ મહને કાફી પીવા આવતો નથી તો તેહને ધારાથી તલાક મલી. શક તો હતો.

તુરકી લોકો કાફી ઘણી જલદ કરો ગરમ ગરમ પીએ છે અને અંદર સાકર નાખતા નથી. કોઈ વખતે કાફીને ઊકાલની વખતે એકાદ ખોખરું કીધું તજ અથવા એલચી અથવા ફરખાના તેજાખનું એક ટીપું નાખે છે.

ઈંગલંડની અંદર કાશીનો ઘણો અટકાવ મલ્યો. તેહને લેજાખું જેહર ફેલાક ગમાયો ફેલવા લાગયા અને સરકારે તેની કોપર ચોરો વેરો નાખ્યા.

કરાંમવેલના વખતમાં પાચકુવા નામના ગરીબ એક ઈંગરેજ વેપારીની શાહતા હેલ લાંડ થેહરમાં પેહલું કાશીખાનું ઊંઘાલ્યું. એ ઈંગરેજ વેપારીનું નામ “ડેનીએલ એડવરડસ” હતું. કાશીખાનું તે વખત પછી દમપર દમ ઊઘડતાં ગએઆં અને જીઆરજીસ બાદશાહના વખતમાં કાશીખાનુંઆમાં ઈંગલંડના નામીયા લખનારાઓ લેગા થવા લાગયા અને કાશીખાનું એ ગોપાવીદવાનોની મંડલીઓ ગણાવા લાગ્યાં. રાજકુવારી બાબદો જ્યારે ઘણી ચરવાવવા લાગી તારે કાશીખાનું બંધ કરવાને એકવાર સરકારે હુકમ કાલ કયો પણ તેની શાંતિ લોક બલતવારીથી થકી અને તે હુકમ રદ ગયો. કાશીખાનુંમાં થું વાત થઇ તે પરધાં નો ધીઆંનથી સાંલલતા અને કાકર જાનચતના પર ગુપ્તપણા હેલ જે ઈંગલંડના જવાહેરો ખીરાજંતા હતાં તેમને ભેગુ કરવાનું માંન કાશીખાનુંનેજ થઈએ.

ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન.

દરાશનાં ગુણે તરણ. મોજ, છાકટપણું, અને પશયાતાપ—એનાકારગીશ.

જે નસીબપર ખેડે છે તે કાલનો વીચાર કરતો નથી. આશા છે તે કાગડો છે અને જે તેણીનાં વચન પર એકીન રાખે છે તે કાલની કમાઈનાં આધારપર આજે મોજથી મસત બને છે—જાનશાંન.

આલશાઈ અને ગરીબાઈપર દેશ છે, માટે દરેકે પુરૂસ લોકોથી પોતાની ગરીબાઈ અને પોતાથી પોતાની આલશાઈ છુપાવવાને બનતી તજવીજ કરે છે—જાનશાંન.

તરણ વરગ માણુશનાં છે; પાછલ હરો, કરીધંમ, અને આગલ વધતો—લાવેટર.

જ્યારે તાહરો દુશ્મન ખામ છેકર તારે મલ કાતોનાં—ફેલવત.

તેનેજ મીતર કહીએ જે શંકટનાં શને કાજે આ વે. તેનેજ છેકરો કહીએ જેને જોતાં પીતાને આનંદ થાએ. તેનેજ ચાકર કહીએ જે ઘણીનાં મન પરમાંલે ચાલવા બાલે. તેનેજ ખાએડી કહીએ જે પોતાનાં ગુણે કરી ભરતારને શલ પરશન રાખે—પંચોપાખીઆં.

ગુણ, એ મનનું, લેલાપણું—ફેલવત.
હુખલા ઊંદરપર પાંણી રેડતોનાં; બરેલા માંણુ સને રેડતોનાં—ફેલવત.

માણુશની હંદગી માપરામાંથી રેડતાં પાંણી માફક છે. જે જમીન શોશી લઇને પાછી થકી દેખા એ છે—આગશદીન.

થોડા લખાણમાં ચોટ વાક્ય એ નાહનાં ઘર માં ચોટ ચોરકા છે—જેનચટન.

પરૂષવીનો તથા સુરુદનો તથા પરવતનો અંત લાગે, પહુરજાના મનેનો પાર લાગે નહી; માટે રાજાનો વીશવાશ નહી—પંચોપાખીઆં.

જીવાનને બાંણુ આલશ, અને ઘરકાને બાંણુ ગરબી—ફેલવત.

નીમક હલાલ દેશત, એ હંદગીનું આશકા છે—ફેલવત.

વીદીઆનું બાંકું કુકવું, એ ચોટાડું અચાનપણું છે—દેહર.

જમાંથુધી તાહરો ખોલ તાહરા મનમાં છે તાં હાંથુધી તે તાહરા અખતીઆરમાં છે, પણ એકવાર તે બાહર પડ્યો કે પાછો આવી શકતો નથી—રોશકીમન.

જે માણુશ હાથને અટકાવી પેટ ભરવાની દીએ શ કરે છે, તે બાંણુને કે કમાઈ ચોરી દયા બીખથી રેડવા માંગે છે—ઇશામકશ.

ઘણીઆંની છે નો ઘર છે, ઘણીઆંની વગર ઘર ને વન શરખું બાંણુ. જે પુરૂસને ઘરમાં માતા નથી અથવા પરતીવરતા બાએડી નથી તેને જંગલમાં બધું—પંચોપાખીઆં.

ખરા મીતરથી બધાઈનું નગારું વાગનાર નથી—ફેલવત.

માના પીઆરથી બીજી ચીજ વધારે મીઠી નથી—ફેલવત.

જે માહુરાથી વધુ બાંણુ છે તેની હું અદખાઈ કરતો નથી, પણ જે માહુરાથી થોડું બાંણુ છે તેની મને ઘણી દયા આવે છે—શર થાંમશ બરાંકીન.

ઘડની અશરપર પંડીતજના ભાશાંણુ કરતાં છાકરાની હાલત જેવી એ વધારે શરશ ભાશાંણુ છે—થેવીલ.

જેને જે શવભાવ તેડુકે નહી; પાંણી તપાવી થું તોએપણુ થું થાએ છે—પંચોપાખીઆં.

વેપારીને કાંઈ દુર નથી, વીદીઆવાંન જ્યાં જાએ તાંહાં તેના દેશ, ને મીઠું ખેલનારને શતરૂ કાંઈ નથી—પંચોપાખીઆંન.

ઈંગરેજ ધારા બદીને શબ કરેછે; પણ ચીન નાં ધારા નેકીને ઈનાંમ બખશેછે—ગોલક સમીથ.

ખરાબ શંખતમાં પડ્યા કરતાં એકાંત પડેલા બેહુતર—ફેલવત.

બોલેબોલ પાલેલી સવાહ.

એક ઈંગરેજ ફેલે છે કમાવા ખાતર જ્યારે હું લંડન રહેર તરફ જવા નીકલ્યો ત્યારે માહારા બા ચે મહને સીખામણ દીધી કે દીકરા હવેશ સાચું બોલને અને તાહુડું તેથીજ કલ્યાણ થશે. મેં મારા પીતાધી રબ લીધી અને ગાડીમાં બેસી મારી યુસાફરી શરૂ કીધી.

મારી ગાડીમાં એક ડોંગી ઝોરત એક નાહુનાં છોકરાંને રમાડતી હતી તે બોલી કે “આ મારું છોકરું ફેલુ છે !” મેં કહ્યું કે “બાઈ, ઘણુંજ બેસીકલી, ન જાણ અને કટકટીયું છે.” તે સ્ત્રી મને ગાલથી ઘોઈ ના બવા લાગી અને એક ગરહસથ તેની સાથે હતો તે મ હને ફેલવા લાગ્યો કે હું થેલોહું, મેં શરીયી માહુડું બો લેહું ઊંચકી ધરીયું અને હુમણે હાંસા તોચી થઈ. જે વી ગાડી ઊભી રહી તેવાજ થેલો ગરહસથ મારી સા થે લડ્યો. હું જખમી થયો પણ મહને એટલી દીલથી ધીરજ હતી કે હું સાચું બોલ્યો હતો અને મારા બાપ ની આજ્ઞા પાલી હતી. જ્યારે હું લંડન રહેરમાં પુગા ત્યારે એક વગવાલો ગરહસથ જેના હાથમાં એક ખા લી નોકરી હતી તે મેલવવા માટે તેની ઊપર ભાંસમણ પતર લઈ ગયો. તેણે મારી ઘણી આદરમાંથી મુલા કાત લીધી અને તેના ઘરમાં એક ખાંનગી નાટક તે સાંજે થનાર હતો તાંહાં મને નોતરું દીધું. હું તાંહાં ગયો પણ મહને બહુ કંસલો છુટ્યો. ખીજે દીવસે મેં પાછી તેની ભેટ લીધી. તે બોલ્યો કે કાલના નાટકમાં જે ગુખજ ઝોરત બેલાડી હતી તેને વાસતે ‘તમારું’ થું મતે છે ?” હું બોલ્યો કે “ઘણુંજ ખરાબ; નાટક તે કે મ કરવો તેહની તેને સુતલબ ખખર હાથ એમ મહને લાગતું નથી.” તે બોલ્યો કે “એતો માહારી બાપડી છે.” ઘલરાઈને હું બોલ્યો કે “મારૂં કરને શેક, મેં જે મત આપયું તે બેલમાં જે ચાકરડી, પઈ હતી તેને લાણ

પડે છે.” તે બોલ્યો કે “તેતો મારી છોકરી થાએ.” હું શરી ધુલને બોલ્યો કે “મારી સુકે; જે આશક થયો હતો તેણે સઘલો બેલ બગાડ્યો.” થેલો ગરહસથ બો લ્યો કે “તેતો મારો ભાઈ થાએ.” હું વધી નસીબને સેરાપ ઈઈ બોલ્યો કે “ખરૂં પુછવોતે શેક ખીચારા બેલાડીઓના કાંઈજ વાંક ન હતો, ખેલ ચોતે ઘણો ખ રાખ અને કદંગી રીતે રચેલો હતો.” તે થોડો મા છુસ બોલી ઊઠ્યો કે “ભાઈ બેલનો રચનારતો હું” એમ કહી મને તરત રૂખશ્ચત આપી અને જે નોકરીને માટે હું તલપતો હતો તે ખીજા માણસને સોંપી.

મેં પાછી ગાડી કરી મારા ઘર તરફ રસતો ધ રયો. આવી માહારા બાપને કહ્યું કે બપવા મેં તમારી સોખાંમણ માંની છે કે સાચું બોલવું, પણ મારૂં કલ્યાણ થયું નથી !! થું આ પુરેસે બાપીકો સીખામણ પાલી હતી.

એક ઠગ શાહાબંદો.

આંક ૨ માં—આંક ૧ લો.

બ્યાલેકબનડરીઆ રહેરમાં લમેકાન નામનો એક ઈમાનદાર દરજ એક ઘણા હોશીઆર ચેડના હાત તલે પો તાનું કામ કરતો હતો. લમેકાન જાતે ઘણા હોશીઆર દરજ હતો; બ્યને આખાં રહેરખાના સઘઈ ચંચલ દર જની ઊભર સીવી વેતરી જાણતો હતો. બધી વાતે તે ઘણા સારો માણસ હતો, પણ તેનામા એક યોડ એવી હતી કે નિ તે બ્યાલો હોશીઆર નહી હતેતો તેને તેનો ચેક થોડા દાહાડામાં પેડો પકડાવતે—નિ મનપર આવેતો કોઈ વખતે કવાકના કવાકવેર તે બ્યો થાકી જાય તાંહાં ગુપી શીવીબાન કરતો, ને નહીતો કે વલી બ્યાલો દાહા ડો કંઈ ઉંડા વીચારમાં હીલીઆ ચાલીઆ વગર ખસ બ મસયો બેસી રહેતો હતો. બ્યા વખતે ફુકાંનમાંનાં ખીજ દરજ્યો તેની તરફ નિજેને બ્યમસથા યોવતા કે “વલી લમેકાન પાછો પોતાના પાદશાહી વીચારમાં પડીઆય.” વલી કોઈ કોઈ દાહાડે જરે ખીજ બધાએ મરીદમાંથી બંદગી કરી પોત પોતાને કાને નતા તારે, લમેકાન દરજ પોતાના ઘણાક દીવશની મેહનત કરી મેલવેલા પદશાનો ખરીદ્યો એક ઘણોજ બપકાદાર પોશાક પેટેડી રહેરની બ્ય દર ઘણી ઘંભીરખ બ્યને મગરોધી બ્યબથ કરતો હ તો. તેવામાં ને કોઈ તેનો રોસતદાર તેની બ્યાગલથી ન તો બ્યને પુછતો કે રોસતદાર લમેકાન, શી ખખર ? તેા બપકામાંજ નરા પોતાનો હાત ઉંઘેા કરી તેને નવાબ આપતો. એક વખત રસતામાં તેનો ચેક મલીઆ, બ્યને મથખરીમાં કહીડું કે, લમેકાન, તારો દેખાવતો કોઈ શા હાજમના નવો લાગે છે ! આથી લમેકાન ઘણા હરખઈ ગ

થો અને જવાબ દીધો કે “શુ” તબુનેથી વલી એવું લા શુ” કે” ઘણુંક દાહાડા થયા માહારા મનમાં પણ એવો વી ખાંચે. ” આ વાતથી લખેકાન વધારે બેવકુફ થયો, અને પોતાના વીચારમાં આગલ કરતાં વધારે શુંતાએલો રે હેવા લાગે.

એક દાહાડે સુલતાનના ભાઈએ લખેકાનના ચેઠની દુકાનમાં પોતાનો એક પાદશાહી જોતો તેનું ભરતકાંમત સ ખારવા મોકલીએ. આ કાંમ લખેકાનને શેફવામાં આ વધુ. સાંજે જરે બધી દુકાનમાંથી બાહર ગયા તારે લખે કાન પેલા જભાથી લલચાઈને દુકાનમાં જ રહ્યો. તે જભા તરફ નેહન તેનું ભરતકાંમત, તેના રંગ અને તેનું કપડું ધણું પસંદ કરવા લાગે. પોતાના મનમાં વીચાર કીધો કે જરા હું પેહેડું. તેનાથી વધારે વાર રહેવાયું નહીં, અને એ તે તે જભા તેણે પેહેડીએ; અને જોણેકે પોતાનો જ જભા હોય તેવી રીતે તે તેણે બરાબર પેસેતો આપે. જ રાં હોલ ઘાલીને, અને મનમાં મનમાં મધન ઘડને દુકાન માં તેણે થોડીક આસપાસ વહાર મારી. પછી એક આ રસીમાં પોતાનું મોઢાડું નેહન મનમાં તે બેલવા લાગે. “એક સાહાજો કોણે? બીજા” બધાં લોહિના કરતાં વધારે ઉંચો પોશાક પેહેડે તે શાહાજો. હમણાં જ સુલતાન એક ગરીબ માણસના કપડાં પેહેડે અને જો મુક્તી થયે ને કાદી પોતાના સઘલા ઉંચા પોશાકો તથા ઘરેણા એકકોરે સુધીને શાદા કપડાં આલે, તે ગામમાં તેઓને ભાવ કોણ પુછે અને કોણ એક કહે કે આ તે સુલતાન! અને આ તે આપણો વડો સુલા! અને આ તે નામધારી! અર પણ અમીરને આપણે કેમ આલખીએ છીએ? તેની લીલી પાઘડીથી! અલબત્ત બધું કપડામાં છે! જે માતર આ વો એક જભા માહારી પારો હાપોર એમ કોણ કેહનારું કે હું શાહાજો નહીં! અને વલી માહારી પાદશાહી એ લાદ પણ મને બરાબર જણાઈ આવશે! પણ શાહાજો બનવાને માહારી આ આલેકસાનડારીઆ શેરે ઓડાડું ને છંચે, કાંપકે હાંઆના લોક એવાતો બેવકુફ, કે માહારાં દરજીમાં કપડાંથી માહારી પાદશાહી એલાદ તેઓ આલખી ચકતા નથી!”

પોતાના પડાવએના તખતની શેખમાં, શેખમલી લખેકાને હવે અલેકસાનડારીઆ શેરે ઓડાવના ડાવ કીધે. તેણે વીચારીયું કે આ જભા કોઈ મેરુરબાન પરીએ, માહારી ઉંચી એલાદની છાંની દાખવ માહારી ઉપર મોકલી એછે. આવા વીચારથી રાતના જરે બધા દુકાનમાં ચુનેવા હતા તારે પોતાનું થોડું ઘણું બચાવેલું નાણું લઈ અને દીલ ઉપર પેલા જભા એલવી આવતો થયો. શવાર પડતાં શેરના દરવાજા આગલ તે આવી પેરિંચીએ, પણ રસતાના લોકો લખેકાનની તરફ ઘણા અન્ય ઘડને જોતાં હતાં તેથી તેને દલગીરી ઉપજવા લાગી. જમ જમ પોતે માંચું ઉંચું કરે અને વધારે કુંડાં કરી ચાલે તેમ લોક વધારે અન્ય ઘડું કે આજે ઉંચા પોશાકવાલો માણસ એક શાખણ રાહાદારની આજે રસતામાં આવતો કેમ જાય. કોઈ તેને આ બેનું કારણ પુછતું તે તે જવાબ દેતો કે મારે કાંઈ અંદર સખળે. પણ આ બેલાસાંથી સઘલાં લોકો અચખી કરી હસતાં હતાં, તેથી આપણા શેખમલી શાહાજાએ પોતા

નો ભપકો વધારવાને એક છુટો થોડો વેચાતો લીધો. જો કે લખેકાન થોડાપર બેસી જણતો ન હતો, તોપણ આ છુટો થોડાથી તેને ઘણું હેરાનગતી નહીં પેરિંચી. એક દાહાડે પોતાના થોડાપર બેસીને તે આસતે આસતે રસતો કાપતો હતો, તેવામાં એક મુશાફર તેની આગલ આવીયો અને સાથે સુસાફરી કરવાની પોતાની ખાહ્ય દેખાડી. આ મુશાફર એક જુવાન, સારો મેરુરવાલો માણસ હતો, અને લખેકાને તેને પોતાની સાથે મુશાફરી કરવાની રજા આપી.

આ નવા મુશાફરનું નામ મોમાર હતું, અને લખેકાન આગલ તેણે પોતાની બધી વાત કીધી; આપણા દર શાહાજાએ તેના બદલામાં પોતાની તવારીખ મોમારને કહી શંભાવી, પણ પેલી આગલ દરજીની દુકાન, શેફો દોરો, અને કાપડે એક શબ્દો વાંત ખાઈ જઈ પોતાને વાશતે જણાવીયું કે હું એક મોટાં કુલને અને ઉંચી પદવીના માણસ છું, અને માતર શોખને માતર આ વી રીતે મુશાફરી કરવા નીકળીએ. મોમારે પોતાની વાત કહી કે “ઘણી નાહાની વધધી કેરોના પાશા નામવર એલકીએની દરખાસ્તમાં હું ઉધરીએ, જ પાશને હું હુનેચ માહારી કરી જણતો હતો; પણ થોડાક દીવસની વાત ઉપર નામવર એલકીએ પોતાની પાસે મને બેલાવી કહ્યું કે ‘જમ તું આજ શુધી જણેય તેમ તું મારી ભતરીને નથી, પણ અરમસપાનના એક મોઢાડા પાદશાહીને દીકરો થાય. પણ તાહારા જનમની વખતે નિશીએ એવું વરતીયું કે જે તું ૨૨ વરસની ઉંમરના થાય તાહાં શુધી તાહારા બાપના ગામની હુમરાંથી બાહર રહે તોમ તારી ઉપર એક આકૃત આવી પડવાની હતી તે ટલે, એટલા માટે તાહારા બાપે માહારી દરખાસ્તમાં મને તારા જનમ પછી પુરત મોકલી દીધો હતો.’ પાશા એલકીએ મારા બાપનું નામ મને જણાવીયું નથી, પણ કેટલીક એવી ચોકચ છંધાની એ મને આપીય, કે માહારા બાપનું નામ કામ હું શોધી કાઢી ચકશ. આજે શમન મહીના બેઠો તેની ૪ થી તારીએ મને ૨૩ તું વરચ બેસશે. આલેકસાનડારીઆથી ૪ દાહાડાની મુશાફરીએ એલસેજાં નામનું શેરછે, તારું માહારાં વરચને દાહાડે મને દાખલ થવું જોઈએ. તે હના દરવાજા આગલ કેટલાંક મને બલશે એજે મને નામવર પાશા એલકીએ મને આપેલું આ ખબર હું આપય, અને તે વખતે તેઓને ફેરવશ કે ‘જે માણસને તહુએ હીઆં સોધાય તે હું છું.’ જે તે સઘલાં માણસો એમ જવાબ દેએ કે ‘જે પેગમબરે મને શવાંત રાખીએય તેને હજારો સુકનારો તો હું તેઓની સાથે મારા બાપની આગલ જવશ.’

લખેકાને શાહાજાની આ વાત ઘણા ધીઆનથી સાંભળી, અને જરે તેણે નિયું કે તેનો દસતદાર એક પાદશાહીનો દીકરો થાય, તારે તે પોતાની નીચ છુનીઆદ ઘણી સંભાળથી છુપાવા લાગે. દરજીની દુકાનમાં તે પોતાના વી ચારોમાં ઘડી વખત શુંતાએલો રહેતો હતો, તે વખતે તેના મનમાં પણ આવા વીચારો ભગતો હતા.

લખેકાન હુવેથી પોતાના દસતદારની તરફ અદેખાઈ જોવા લાગે. પોતાના મનમાં તે અલેકસાન કરવા લાગે કે એક મણકે એક મોટા પાશાનો ભતરીને ગણતો હતો.

તેની ઉપર નથી એ પોતાની મેહેરબાનગીનો વધારે વરસાદ વરસાવીને એક બીજા બાદશાહી ખાંદાંદાને નબીરી બતાવવામાં આવે છે કે જે એક રાજાનો દીકરો થવાને પુરેપુરી રીતે લાયક, તેને ગરીબ મા બાપને પેટે અવતારીએ અને નીચા ધોષી શોષીએ. આખો દાહાડો આ વીચારમાં તે મશગુલ રહ્યો અને રાતની ઉંઘ અને દીધની ભુખ સહી નીતી રહી. રાતે તેને યુતવગ ઉંઘ આવી નહીં, પણ આમદાદમાં જરે શાહજાદો આખાર મીઠી ઉંઘમાં પડેલા હતા, તારે લખેકાનને એક મેહુલે વીચાર આવ્યો. તેણે વીચારી કે જે શાહજાદો આખાર હમણાં મરી જાય તો તે શાહજાદાનું નામ લઈ એવસેરની શેરના બાદશાહના દીકરા દાખલ ખપતાં અને કંઈ અડચણ પડે નહીં. પાશા એવ કૃતિએ આપેલું ખંનર, કે નથી કરીને શાહજાદો પોતાના બાપનું નામ તથા ગાંધ શોષી કાહાડાવ્યારે હતો, તે તેના પટાની બાહુર લટકવું હતું તે ખંનરનો હાથે તદન જવેરાતનો બનાવેલા હતા અને તેની અંદર ઉંચા હીરા સુધી લીધેલા હતા. આખું ખંનર યજ્ઞીન સરસ કારીગરીનું અને ધણું કીમતી હતું. લખેકાન તેની મેયાન માહેથી તેહને કાહાડીને જેવા લાગે અને તેની ઉપર એક લેખ માલમ પડીએ કે "જે ખોદાની ખરજ હોય." લખેકાન દરજ ખોલીએ "હા ! જે ખોદાની ખરજ હોયતો આ જુવાન પુત્ર શ હમેશગીની ઉંઘમાં પડે, અને પછી હું—હા ! ઈનચા લાતાહ—શાહજાદો આખાર યધય." તેણે પેલું ખંનર પોતાના હાથમાં પકડીયું, અને શાહજાદો આખારની ઉપર ખારવાને વાસતે હાથ ઉંચકીએ, પણ તેવામાં તેની ખરતી વખતની ચીચીઆરી, તેનું લોહી, તેનું તરકવું. એ સમયે તેને પાદ આવી ગયું, અને તેનો હાથ ખંચા પો. પુત્રના વીચારથી તેનું દીલ કંપીયું, અને એકી કરવાને તેણે ઠરાવ કીધો; તેણે ખંનર લીધું, અને વીચારે કીધો કે શેરમાં એણે દાહાડો વેરેલા હું નવશ, અને તેવાખે જે શાહજાદો પોતાના હકનો દાવો કરવા આવે એ તો, લોકો તેને એક ધુતારમાં ખપાવશે, એવો વીચાર કરી પેલું ખંનર તેણે પોતાના પટામાં ખોસીયું, અને શાહજાદો આખારના વધારે ચપલી ઘોડા ઉપર સવાર થઈ કેટલાક કોરા નીકલી ગયો. અસતે આવે રામદન મહીનાનો બીજો દાહાડો હતો, અને હજી ૩ દાહાડા ગુચા ફરી કરવાને બાકી હતા; પણ રમ્બેને શાહજાદો તેહની પછવાડે આવ્યો તેને પકડી પાડે, એવી બીહીકથી લખેકાન ખુબ દોડાવતો આગલ માલીએ, અને બીજો દીવશે સાનરે એવસેરજ શેરના ખીતારા તેની નજરે પડવા લાગા. હજી પુરેપુરા એ દીવશ તેને વીચાર કરવાને ખાટે રહેલા હતા, અને અગરમે તેની હુમાઈ પકડાઈ આવે તો અતે પોતાના કેવા છુરા હાલ થાય તેના વીચારથી તેના દીલમાં ધુનરી છુટી હતી; પણ વલી પાછો એક મોટા બાદશાહનો શાહજાદો બનવાને વીચાર તેવામાં આવતો અને તે વીચારથી હુરખને પોતાનું હાલેલું દગાખેર કાંમ પાર પાડવાને તેણે ઠરાવ કીધો. શેર આગલ એક ખજુરીના બહાડની હેઠે ઘોડાપરથી ઉતરી તેણે વીચારે લીધો, અને કસવેલો વખત આવે તાંહાંશુધી વીચારમાં ચકચુર તેન જગાએ રહેવાનો ઠરાવ કીધો.

અતે કસવેલો દાહાડો આવ્યો. શવારના પોઝારમાં લખેકાને ઘણાં હુરખથી સાંમે શેરના દરવાજા આગલ મારેલા તંબુએ નેચા. નવદીથી તેણે પોતાનો પોશાક પેહડીએ, અને પોતાના ઘોડા ઉપર સવાર થઈ મારે પડે નેચામાં દોડાવતો, એવસેરજ શેરના દરવાજા આગલ આવી પોહોતો.

તાંહાં એક જુદો માણસ મેઢેલો હતો, અને તેની આસપાસ સરદારો અને સખલદારો, ઉભેલા હતા. તે જુદો માણસ અને બીજા સખલાએ નોકાઈ અખસતો આવવાનો રાહો નેતો હતા. જ્યેા લખેકાન આવ્યો તેવા સમયે ઉભા થયા. લખેકાનના પેટમાં બહુ પાસતી હતી, અને તેની છાતી પકપકતી હતી. પેલા જુદો માણસને તેણે ધણી આખરથી શબ્દો કીધો, અને તેને કહેલો નબીને પગે પડીએ; ધણી તેણે નામવર એવકીમેનું ખંનર તેને આપીયું અને ધુનતે આવેને મોલીએ "કે જે માણસને તેના હીએમાં સોલાચ ને હું છું." પૂછેા જુદો માણસ મોલીએ "જે પેગખબરે તુંને શબ્દોત રાખીએયો તેના હજારો શુકયાના." તેના આખખાથી હુરખના આંધુની પાર ચાલતી હતી, અને તેણે કહયું કે "આવ, માહારા પીઆરા દીકરા, આખાર, અને કોટી કર, કે હું છુડુંને આશી રવાદ રેવું !"

આ પીઆરે ભરેલા શબદથી લખેકાનની છાતીમાં કંપ થવા લાગ્યું, પણ હવે તેહને કોટી કરીઆ વગર માલીયું નહીં. જ્યેા તે કોટી કરી રહ્યો તેવામાં સાંમેથી તેણે એક ઘોડેસવાર આવતો દીઠો, અને તરતજ નિયું કે ખરો શાહજાદો આખાર પેલા લખેકાનના છુદા ઘોડાપર સવાર થઈ જેમ અને તેમ નવદીથી શેર તરફ આવતો હતો. લખેકાને હવેતો જ અને તે ખરી, તોપણ ને દગો રમીએ, હતા તે પાર ઉતારેા હવે પકો દોડાવ કીધો.

શાહજાદો આખારે શેરના દરવાજા આગલ આવી કહયું કે "યોએ, અને એક નાપેકાર ઠગારાથી સમજા ઠગાવાનાં. હું—હું પોતેજ ખરો શાહજાદો; આખાર છું."

સમજાએ આ બતાવતી અમરતીમાં પડીઆ અને પેલો જુદો બાદશાહ આ બતાવના ખોલારો ખંગતો હોય એવી રીતે લખેકાન તરફ નેચા લાગેા. આ વખતે જાણે કે કંઈ અમરત નેનું બનીયું નહીં હોય તેમ, અને કંઈ પેરે લખેકાને કંહયું "એ નામવર, મુરખી બાપ, પેલા માં જુસથી તમે મુલક ઠગાવાનાં; હું કાઢ્ય કે એ માતર એક ફેરી ફરનારો દરજીએ, જેના મનમાં હવે વીચાર ભમેય કે હું એક બાદશાહનો દીકરો થાઉંયું, અને આપણા ગુચા કરતા એક આ હાલતને વાસતે તે દયાને વધારે લાયક છે." આ સમયેથી શાહજાદો આખારનો ગુચો એટલોતે વધીએ કે તે લખેકાનની ઉપર ધણીને તેને ખારવા જતો હતો, પણ તેવામાં, કેટલાક અખલદારો વચમાં પડીઆ, અને બાદશાહના હાકખથી આખાર શાહજાદાને ખુબ સીકરી લીધો.

શાહજાદો આખાર નેજેા ગાંઠે બની ગયો. પણ જરે જુદો પાદશાહ તેહની નજીક આવ્યો તારે તે મોટે શારે મોલો ઉઠીએ કે "ખરેખર માહારા હુધું મહુને કેહ્ય કે તું ખરો માણસ ! મારી માને ખાતર તું અને શાંલવ." જુદો પાદશાહ મોલીએ "ખોદા તારો ઉપર દયા કરને ! વ

હી બીયારા પેલાનું મગજ ભમેમ ! આવા ગાંડા વીયારો બીયારા એ માણસના મનમાં કેમ આવતા હશે ?”

લખેકાનને હાથ ધરીને, અને તેની ઉપર ટેકો દઈને, છુટો પાદશાહ આગલ માલીએ, અને બંધે જણા ધણા ભ પકાદાર શાનવાલા ઘોડા ઉપર ચવાર ધઈ મેહેલ તરફ ર સરો લીધી; અને તેઓની પાસેથી જ બીયારા ઝોમાર શાહાજીદને એક ઉંટની ઉપર ફોરડાંથી ખુમ શીકરીને એક બંધવા દાખલ શીપાઈએ લઈ માલીઆ.

જે યુદ્ધ માણસને લખેકાન દરજ્જા, આવી રીતે ઠ ગીએ તે શુભતાન શાહિદ. હવે, તે મોટી ઉમરે પુગો તાં હાંથથી તેને એકબી છોકરો નહી હતા, અને તેના મન ની આ એક મોટી ઉમેદ પાર પડી નહી. અતે તેની રાંણીએ એક બેઠાને જનમ આપીએ, પણ તેના જનમ ની વખતે જોશીએ, એવું વસ્તીઉં કે તે શાહાજીદો રર વરચની ઉંમરે પુગે તાંહાંથી શુભતાન શાહિદના ગામની બાહરે રહેલું નેહંએ; નહીતો કે કોઈ બીજે શખસ તેની ઉપર અદાઈ કરી તેનું તાજ તખત તેની પાથેથી છીનવી લેવાની ધાશતી રહેશે. આ ધાસતી ટાલવાને ગારે શુભ તાન શાહિદ પોતાના રોસતદાર નામવર એલફીમિના હાથ માં પોતાના નાહાના શાહાજીદને શોધીએ, અને તે રર વરચની ઉંમરે પુગે તાંહાંથી તેના ઉંમર વંચની તેને ખ બર પડવા દીધી નહી.

મેહેલ તરફ જતાં લખેકાન જરા હીમત રાખી એવી તો ભપકા ભરેલી રીતે શુભ શુભતાન શાયે વાત કરવા લા ગે કે તેથી તે ઘણા ખુશ ધઈ ગયો. તેઓ રહેરના દર વાજમાં પેઠા, જાહાં શયરે ટેકણે ખુશાહીના પોકારો, રોશની, આતશબાજ, કુલ, સુનેરી ભરતથી ભરેલા ગાઢી આંખો, શયલું નરેર પડવું હતું, અને આખા રહેરમાં શુભ મચી રહી હતી. શયલાઓ આસીરવાદના વરસાદ વરશાવતા, અને તેઓને શાહાજીદો આવી સારી હાલત માં લાંખી ખુદે તેઓને આવી મલોએ એટલા વાસતે પોદાતાવાના હજારો શુકર કરતા. શયલાના મેરોડાંમાં થી શાહાજીદો ઝોમાર એવા શયરો વારેવાર પડતા, અ ને દરજ લખેકાન આ શયલું ઘણા હરખારી અને મનમાં શયરો પાંખી, પોતાની શારેલી યુગદ પાર પડેલી જોતે હતા; અને બયારો ખરો શાહાજીદો ઝોમાર ઉંટની ઉપ ર એક બંદીવાન તરીકે ડોલા ખાતે પોતાના મનમાં બ લતા હતા, અને કોઈ તેને વાસતે પુછવું તે શીપાઈએ કહેતાં કે તે “એક બયારો શુપાફર—દરજી, જેનું ભેજુ બીચી ગયું.” આવી રીતે જે ઝીનજરો તેને આદ માનને વાસતે બતાવેલી, જે રમત ગમત તેની મોજને આ તર ઉભી કૌંથેલી, જે લોકો અને ગામને તે ખરો હુકદાર સ રદાર તે સયલાની વચેથી એક ભેજું ખીથેલા બંદીવાનની માફક ઉંટની પીઠ ઉપર શીકરાઈ ડોલા ખાતાં ખાતાં પોતા ને લઈ જતાં જોઈ તે મનમાં ઘણા ખેદ પામતા.

આવી રીતે આઠ દાહાડાં શુપાફરી કરી શુભતાનના પાખેતખતમાં બાદશાહી મેહેલ આગલ શયલાં આવી પુ ગાં. મેહેલમાં ઘણા શીનગાર કીથેલા હતા અને શયરે કે ઠણે મોજમજહુ અને ખુશાહી શીવાએ કયું નરેર પડ વું નહી. શાંજને વખત હતા અને હાંડીઓમાં દીવાની

હાર લાગી હતી, અને શયરે ટેકણે બાગમાં અને મેહેલમાં એટલીતો રોશની હતી કે જાણે આકૃતાબ પરકાશતો હે પ—અને આખો મેહેલ માણસનું નહી પણ કોઈ પરી યોનું મકાન હોય એવો નરેર પડતો. મેહેલના એક ઘ ણા મોટા દબદબાવાલા ઝોરડામાં, પરધાનોની વચે રાંણી વલીદ પોતાના નામવર ખાવંદ અને શાહાજીદાની રા હા જોતી બેઠી હતી. રાંણી એક દબદબા વાલી જુનરોગ ઝોરત હતી, અને પોતાના ખાવંદની માફક પોતાના દી કરાને જનમીઆ પછી કુલ જોયો નહી હતા. પણ વા રેવાર તેના વીયારમાં રહયાથી તે શાહાજીદાને આકાર તેણીએ ઘણી વખત સપનામાં જોયો હતા, અને તેણી ના મનમાં તે એવોતો આજોહુખ ઠસીએ હતા, કે ઘણાક લોકોની સંક્રમાંડેથી તે પોતાના શાહાજીદાને એવખીશ કે. આ ઉપરથી જાહારે છુટા શુભતાને તેણીની આગલ લખેકાન દરજ્જાને લાવી કહયું કે—

“જે, જે શાહાજીદાને જોવાને તું આટલી વખત ઈ જોજર હતી, અને જેને મારે તું વારવાર દબગીરીમાં રહે તી, તેને તાહારી આગલ હું લાઓમ.” એટલા ઉપ થી તે દબગીર ધઈ વખતમાં મેલી ઉડી કે—

“શું ! આ માહારો દીકરો ! ના, ના, પેગમબરે વા રેવાર માહારા શાહાજીદાની તથવીર મને દખાવીમ તેવો આ શખસને એરો નથી.”

શુભતાન શાહિદ પોતાની રાંણીને આ વીરો કપકો આપવા જતા હતા, તેવામાં એકાએક ભારે જોશથી ઝોર ડાનુ બારણું ઉઘડીયું, અને તરતજ શાહાજીદો ઝોમાર શીપાઈએના હાથમાંથી છુટો અંદર દાખલ થયો, અને ધાકી ગયો હતા તેથી તખતની નબદીક રાંણી આગલ પ ડી મઈ મોરેથી બોલીએ—

“એ કયર આપ ! મહને હીઆં મરવાદે ! આ લે ઠોને કુરમાવ કે મહને મારી નાખે, કાંકે આવી હીનપસ તી હું વધારેવાર ખમી શકનાર નથી.” આ ઉ પરથી ઘણો ઘમસાટ ધઈ રહ્યો, શીપાઈએ દોડી આ વચ, અને શાહાજીદો ઝોમારના કૂરીથી ખુસકા ટાટ કરતા હતા, તેવામાં રાણી વલીદ આ બીનાથી ઘણો અચ રત ધઈને પોતાના તખત ઉપરથી ઉતરી પડી, અને એકી બાંનેને યોજવાને હુકમ કીયો. આ ઉપરથી છુટો શુભતાન ઘણો ચીરડઈ ગયો અને મોરેથી બોલીએ કે “એ શીપાઈએ, બાંધે આ ગાંડાને ! અને માહારો હોકમ શાંલસો; મને એ ખવાને—અને કોઈ બીજને નહી—આ મેહેલમાં હુકમ કરવાના હકકે.” આને જ શયલા ઉપરલો તખતની આ સખાસ હતા તેઓની તરફ ફરીને અને લખેકાન દરજ્જાના ખમાંની ઉપર હાથ મુકીને બોલીએ “શાયી શાહાદતોની સાંમે એક ઝોરના સપના ટકવા ન જોઈએ. આ માહારો ખરો દીકરો હો. હું કૂરીથી કહું છું કે, આજ માહારો ખરો દીકરો, કાંકે આપણી કબુલાત જુનખ, જેન શખસ નામવર પાસાં એવકીમિનું ખંજર માહારી આગલ લાવીએ.”

શાહાજીદો ઝોમાર બોલી ઉડીએ, “એ ખંજર તેણે માહારી પસેથી ચોરી લીધું ! એ મડાંલ મને મુશાફરી ક રતાં મલોએ, તેની આગલ મારો બધી વાત મેં કહી, અને એ નાપેકારે માહારી સાથે દ્યો કરી વીસવાસાયાત

કીધોછે.” આથી કરીને સુલતાનના મન ઉપર કંઈ અસર થઈ નહીં. તેના મનમાં વીચાર થણા ધીમે પેસતા હતા, અને એક વખત પડા પછી નીકળી શકતો ન હતા. તેણે શાહાજાદા આમારને ધક્કા મારી બંદીખાને લઈ જવાને હેા કમ કીધો, અને લખેકાન શાહાજાદાને પોતાના છુપા આરડા માં લઈ ચાલીઓ.

રાંછી વલીદા આ ઉપરથી થણી દબારી થઈ. ને કે તેની પાસે કંઈ બરાબર સામેતી ન હતી, તોપણ તેની આ તરી હતી. કે તેના આવડ કાંઈ કઠારાના હાથ ઉપર કઠારાં ગયોછે. આ કઠારાં કેમ શામેત કરવી? ખરૂં જોઈ કેમ શાહુખ પડે? અને છુદા સુલતાનને તેની છુદા કેમ દેખાડ વી? આવાં વીચારો તેણીના મનમાં આવવા લાગ્યા. તે છુદા, ને અમલદારો સુલતાનની સાથે ચેડેરના દરવાજા આ ગલ શાહાજાદાને લેવાને ગયા હતા, તેઓને પોતાની હજાર બેલાવીઆ, કે તેઓને મોડોડથી ખરી હુકીકત પેતે શાંબે છે, અને પછી પોતાના સંઘથી વીચારાંસુ કેટલાક નોકરોને નેગા કરી, તેઓની સાથે આ લાંબગડના નીડેલા લાવવાને કંઈ સરસં ઉપાય સોંધી કાઢાડવા વીચારે કરવા બે ઠી. કેટલાક લોકોએ પોતાના વીચાર કહી સંભલાવીઆ, પણ તે સંભલાં પસંદ પડીઆ નહીં. અંતે તેઓમાંનો અલેકશાલી નામનો એક ડાહ્યો યુવરોગ મરદ બોલીઓ “આ નામવર ચેડાંછી, ને મારી પાંદડાસત અને હુંલાવા ખવાડતી ને રોપેતો હું ધારૂં મ કે, ને શખસ પોતાના હાથમાં ખંબર લાવો, તેણે ને શખસને તમેા નામવર તમારા ખરા દીકરા શાહાજાદા આમાર દાખલ ગણીઅ, તેને વાસતે એવું કહીધું મ કે તે, લખેકાન નામનો એક મુસ્લેસ યુસા કર દાહો.”

રાંછી બોલી “હા ખરી વાત! પણ તે ઉપર તું શું કે હેવા રાંછો.” અલેકશાલાએ કહીલું, “નામવર રાંછી, ને આ દગામીર, કઠારાંએ ખરા શાહાજાદા આમારનું નામ પોતે લઈને, પોતાનું ખરૂં નામ તેની ઉપર આલવધું હેવા તો કેમ? હું કંઈ ખાતરીથી કહી નહીં શકતો, પણ ને જે નેમ ધરીયું મ તેમજ હેપતો, તે દગામીર મંડાલને પોતા ની ખરી હાલત જણાવો, આપણે આ તાલ વગાવીએ કે—

આટલું કહેવા પછી રાંછી વલીદા તરફ જઈ તેણીના કાનમાં યોડુ અલેકશાલાએ કહયું. તેનું બેલવું રાંછીને થણું પસંદ પડીયું કંઈ તરતજ ઉઠીને તે તેણીના આવડ સુલતાનને શોધવા ગઈ.

પેહેલું પગલું—માનો હરખ.

પેહેલું પગલું! એ શખદો કિલ્લા સંખ્યાખંધ વીચારો ઊતપન કરેછે. પેહેલાં પગલાંની ઊપર માણસના લવના સુખનો મુલ આધારછે. મુસાશર પેહેલું કદમ જોઈ લેરેતો પોતાની મુસાશરીમાં નીશશલ થા યછે. અજબાસી પેહેલું જ કદમ જોઈ લેરેતો જનમ તુ

લીક તેના અજબાસમાં જોટછે. ઈમારતનાં પાયા માટે જમીનમાં જોટી રીતે મારેલો પેહેલો પાવરો શબ્દથી ઈમારતમાં ખાંખી દાખલ કરેછે. જોટી રીતે રોપેલું પેહેલું બી આડને ઊગાડનું નથી. પેહેલું કદમ ખયાને ઊગાડનારછે કે તેને સદનતર મારનારછે. વાહાણનું પધન નાખવાની દખ્ખાં લેરેલી કીરીઆમાં તેના લખંપતી માલેકના મનમાં જલવીશ માટે આશ્ચર્યે અથડે જોવા વીચાર આવે તે કરતાં છુલંદ વીચાર એક કંગાલ મુપડીમાં વસતી ગરીબમાં ગરીબ માતાના મનમાં તેના ખયાનું પેહેલું કદમ જોઈ આવેછે. પાસેના ચીતર તરફ નેધાડ કરે. અસલી વખતનો એક રૂમી કબીલો દેખાયછે. માં કાચ ઊપર લેડીછે અને દારીના છુદને ટુક એક થુલ ખસું ઊલુંછે. પીઠ ઊપર પડી રહેલાંનો વખત વહી ગયોછે અને યગ ઊપર તડે રહેવાની પેહેલી કાશોશ ખયાંએ કરીછે. એ પેહેલું કદમ માતાને હરખાવેછે. જેનું તાહાડ પેહેલું કદમ ચીધુંછે તેવાજ દુનયામાં માહારાં ખયાં સીધે રસતો ધર ને, એને મક્કતા શખદોથી મા પોતાના બાલકને આસી રવાદ દીએછે. પેહેલાં કદમથી ખીળ અને ખીળાં ઊપરથી તરીળાં એમ લંદગીના શંદીઆં પસાર કરતાં ને પેહેલું જ શંદીઊં પસાર નહીં થાયતો દાદરને મથાલે જઈએસવું એ માહાલછે. પછી આડા એને અવલાશંદ વીધાના માહાં પરીનામનો પાર નથી. ને ખયાંનું પેહેલું કદમજ જોઈ હોપતો તેહને તરત ચીધું કરવું. અંધારી કોકલીમાં પડેલાં, બેડીઆ તલે ચંપાયલા કીદોને તેહની જેનું કારણ પૂછે, અને જેમ મુસાશર એક લખકા લેરેલી નહીનું મુખ જોઈ તેના મુલ તરફ જતાં એક ખારીક દોરઃ સરખો જહુરો જોઈ આશચર્ય પાંતે, તેમ તે કીદની ખરાખીનું મુલ એક કદાચ વડાણો ચોરવાનો વાંક જોઈ આપણને આશચર્ય લાગ્યા વનાં રહેનાર નથી. અલાગણી તે માતા ને પોતાના બાલકનું પેહેલું કદમ તપાસે નહીં. એકવાર ચોરી કરવા દેજો, એકવાર છમને બદ શખદો કાઢાડવા દેજો, એકવાર મુરો, કપર અને હેવા ખીજા હવેસોને ખાહાર પડવા દેજો અને ખયાંનો ખરાખીનો પાથો રચાયો એમ સત માંનો. ને કદમ તહને આજે વગર વીલને પાછું શેરવી શકો, ને રસતો તહને આજે સેલેકથી બદલી શકો તે કાલે, તેમ યરમ દાહાડે, અને એમ આગલ વધતાં, વધારે અને વધારે વીલમ, વધારે અને વધારે મેહનતથી

કરી શકનાર નથી. ખાંચાના કુમલાં મગજ ઊપર ચચાઈ અને ઇશવરની દેહિયતને છાપ ઊઠાવે અને જાંઘુથી તે જવજો તાંડુંથુધી તે છાપ કાઢી અસરથી ની કલનાર નથી. પણ ખદી અને ઇશવરની નાશરમાંની માં ગુનરેલી જાંઘીવાલા પુરુશના પથર સરખાં જડ મન ઊપર ગમે એવાં હુથીચારેથી નેકીને છાપ ઊઠાવવાની તજવીજ કરે અને સોમાં એક દાખલામાંથી તહમે ફલદરૂપ થાયોતા ગણીમત ગણાય. દરેક મા ખા પની પવીતરમાં પવીતર ફરજ છે કે પુખત ધ્યાનથી પોતાના ખાંચાના દરેક આરસામાં પેહેલાં કદમ તપાસે. વરસાંક અને લગનથી હરખ ઊપજે તે કરતાં વીશિશ હરખ ખચાના પેહેલાં કદમથી માતાને ઊપજવે. જોઈએ, અને જો નવા ઘરમાં જવાને સુહુરતની અગત જુ વો તો ખાંચાને પેહેલું કદમ શીખાડનાં ઇશવરના નામ સું સુહુરત કરજો.

નાળાં અને તેનું સાસરું.

“શ્રમજયની આ પ્રજા, મધખા છે મંઝાર;
એક કુટુંબી આપણે, એક પિતા પરિવાર.
કાળા ગોરા કોપ છે, ધન હીણા ધનવાન;
કહે ન હકોડાકેવન, મધખા એક મંઝાર.”

કો ૬૦ ૬૦

“વર્ધશન તમે અને પસંદ નથી; કેઆરથી નથી, તેની અને ખબર નથી, શું કારણ, તેનું પણ અને ભાણું નથી; પણ એટલું જાણું છે કે તમે અને પસંદ નથી.”

ઉપલે વાકીય વાચી ધણાએ પુછે કે ભાઈ ભરે કાઈ કારણે નથી તારે વર્ધશનને ધીકારી કાઢાડવાનું કેડું એવ કુદી ભરેલું છે. એવકુદી ભરેલું છે. ખરું પણ તે છતાં કેટલાએક લોકો વગર કારણે, વગર જાણે એક માંચુસને નાપસંદ કરે છે અને ધીકારની નજરથી જુવે છે. એથી કરી ધણા કુટુંબો, સંસાર અને ફનીઆમાં એસરમજુતી અને કલ્યાણે કંકાસ માણુ થાયે છે અને સેવટ માંડું આવે છે.

શુરત રસેશમાં પાહાલન નામે એક પારસીનું જેતી વારી ઉપર ગુનરાંન કરતું કુટુંબ સારીપેટે આસકાર હતું. પાહાલન જેતીવારી કરતાં કરતાં જાંઘુએ પોહાચીઆ હતા અને શુરત રહેરના વેપાર તેની નાધલી વખતમાં એટલેતા હલમલી રહેતો હતા કે ચોતરફના લોક વેપારને અરથે તાંહા આવતા હતાં. એવા વેપારના ભરમકર વખતમાં જરે જે તીવારી લોકો મેલી રેઈ રૂ અને વેપારની બીજી જનને પાકવવા પછવાડે લાગા, તારે પાહાલને બાપદાદાથી માલગુ આવેલું જેતીવારીનું કાંમ તેના પુર બલથી મચાવી નાખી ઉં હતું અને જોએઆ અનાનની જેતીવારી એક હાથ કરી એકો હાથ તેમ તેનું કારખાનું માલવા લાગું. વધી શા

રાં ભાએ તેને માર પાંચ છોકરાઓ હતા તેવા તેને આવા વખતમાં સારી બાજુ થઈ લાગા હતા. એ રીતે આ ગલ મેલેલા પદસામાં સારી રીતે ઉમેરી થતા ગીએ અને પાહાલન ખેડુત જે પદસાના જવવાલો ગણવા લાગે.

વમલો છોકરો અહમન વેપારને મારે બાપથી છુટે પડેલા હતા. થોડીએક સુદત પછે એક દીવસે પાહાલનના વડા છોકરા સાવકને પરજવાની ધાંધુમ થઈ રહી હતી, અને તે દીવસે ધનાં છોકરા અયાં તથા પારપાહોરી તથા મો હાલા ફરીઆના અલી ખાવાને ભેગાં થયાં હતાં, તે વખતે પેર સનેા સીપાઈ એક કાગળ લેઈ આવીએ હતા તે ઉમેડી પાહાલને થોડેક વાંચી પોતાની બધીને કેહે છે, જોયું હીંમાં આખર પેલો તારો દુસ્તો અહમન નાનાભાઈની નાળાં સાથે પરજોએ! હોરી દોસી ટુરત બોલી ઉડીઆ, શું નાનાની નાળાં સાથે આખર પરજોએ, પરજોએ ખરો તારે; જા સુખી થયો સુપરે ને તોપલે; રીતને પદસાતો લાવી હશે. એથી ખાંદાંન ભાગી તુડીને ખાખ થઈ ગઈ તે લેવે આ છોકરીને ઉડાવ કરી મેલેએ તે, હુતો એક કુદી બદા નહીં આપું. જેતીવારીતો રહી પણ એક તેજો મારતા વરીક નથી આવરણું. અરે! હુતો મારી સીરીએ નહીં અહુડવા રેવું, અને આપરા જેતરમાં પગબી નહીં સુકવા રહેને

એટલામાં પાહાલનની એક છોકરી રતનબાઈ બોલી આએ અહમન કોણસે પરજોએ!

હીરાં—વરી પેલી નાળાં સાથેનતો!
રતનબાઈ—હીક હીક ખાણું! સારીપેટે પેટ ભરીને ભાઈ ખાસે. જે વરશની વાતપર અડીઆ આવેલી તે માં એ તમોને ખબર છે કેની. આમાં હાડકેની ને પેહેલાં ખા પનાં ઉલવતા વખતમાં લારથી ઉપરેલાં તે હુમણાંતો ભીખ માંગતાં થઈ ગયાં પણ આગલી થોડાંની કાંઈ થપ જરે!

એટલામાં વડો ભાઈ સાવક બોલીએ, અરે એ પોરીએ છેતરાઈ ગીએ, એને દમરીની વકુબ નથી. કાંહાં જઈને ફસીએ. અરે! એ બાઈતો એવા અલીઆંક કે ખુરરીએ જેરીને અહમના પાસે કામ કાવસે. થોખોતા ખરાં, થોડા વખતમાં ભાઈનાં સનાનના કાગળે આવસે. ભાઈતા પરજસાવાલ કરી લોભાણ રહેને.

પાહાલન—તારે નાં, સાવક; આ સું કાગળમાં તે સાક લખે છે કે “માનાજી પરજસા તરકું મેં જોયું” નથી કેમકે હું સારીપેટે વાકેફ હતા કે એ નાવારેશ છોકરીના વખત અતીશ મારીક આવી પડેલા હતા, પણ હું તેની નેકી અને મંચવાઈ જોઈને પરજોએ.

હીરાં—એતો હવે એમનતો, વાત પડી ગઈ જારી, મેં એ નાદાન પોરીઆને સમજવીએતો કે ભાઈ જલદી થી પરજુને અને આપરા શુરતવાલા હોમા વખારીઆની છોકરી નાનીબાઈ ખાપની એકપુરો તે મેં પરજસા લેતી આ વસે અને સુખી થઈ જશે તોયે તેની સાથે પરજુને, પણ નહીં. ભાઈનેતો લેહેકા કરી માલતી બધી જોઈએ તારે એ મ ફસે. પાહાલન પેલા રૂપીઆની અતીઆરથી ઉધારાણું કરોતો સાડું નહીંતર થોડા વખતમાં આવણે શાંલવેયું કે અહમન સકાઈ થઈ ગયો.

આ વાતથી ધરમાં પોકારો થઈ ‘રહેએ અને નાળાં’

૧. ઓવખતાં નહીં ઓવખતાં સરવે તેની ઉપર ઉતરી પડી માં આખી વખત તે દીવસે એની એજ વાત ચાલી અ ૨ તરેહવાર દીકા થયા કાંધા.

સરવે બહુ રહ્યાં હુવે હુવે તેને પાછુ ઓવવાની રજા આપતાં પેલેલાં બહુમતી થી કેટલોક ખોલાશો કરીએ. બહુ મનને ખેતીવારી કરવા આગમ્ય નીશાએ ચુકીએ હુતા તાં હાં તેનું દીવ લાગાથી તે કેટલુંક શીખીએ અને જરે આ ૨ તેને ખેતીવારીમાં નાખવા ઉઠાડી લેવા માંડીડે તારે તે થણા નારાજ થયા.

ખેતીવારીમાં લાગ લેવા છતાં તે અવાર નવાર તેવા પારખાસીએ પાસે વાંચવા જતા હુતા અને મન ચપલ તેથી જ કોઈ વેપારીએ મહે તેનેથી આસપાસની ખમ્મર ખેવવ તો હુતા. એમ કરતાં ખેતીવારી ઉપરથી તેનું દીવ ઉડી ગઈ અને વેપાર કરવા ઉપર તેના બહુ છવ થવા લાગ્યા.

એક દાહાડે કંઠાલીને બાપને પોતાના ખરો વીચાર નજાંવીએ, તે ઉપરથી તે થણા રીસે ભરાએએ; કેમકે પા હાલનના વોચાર એવો હુતા કે ખેતીવારીના કંધા સવાયે સથવા કંધા હલકા અને તેમાં ચોરી હુચાઈ, તથા લાભ રી કરવાની નજરે એવું તે ખાનતા અને તેથી આ બાપ દાદાના ઉત્તમ કંધા ઉપરથી ધેઆંન ખસેડી વેપાર ઉપર જઈ પડવાથી હલકાઈ લાગશે એવું વીચારી નો પાડી. પણ બહુમતને રોજ કંઠાલેલા અને નાશીપાસ એક એક દીવસ પાહાલન ગાસે થઈ બોલીએ કે "જન લાઈ તને કેમખતની મુખ પેહેલે તો જ કંધો કર અને આનહીં તુને હું મારી કાઢધી ખસેડી ચુકું. તે આપ પાંચ હજાર રૂપીઆ છે તે તુને હું ઉછીકા આપું છું અને પાંચ વરસમાં તે મને પાછા ફરવી આપવા. એમ કહી તેનું લખત કરી લીધું અને ના તથા બાપે તેને તે દીવસથી છુટો કીધો અને ફરી બાપનાં કંધામાં સામેલ કરવા ના પાડી, તેને સુખદ એક કે દુરના સગાને તાંહાં મોકલી આપેશો. મોકલવા આગમ્ય માંએ હોમા વખારીઆની છોકરી નાનીબાઈ સાથે પરણવાને ભલામણ કીધી હતી, પણ થોડો-વખત ગુપ્તી તેમ નહીં થવાથી હીરાં રોસાએ હાથથી તક જતી રહેશે એવી ધાસતોથી નાનીબાઈ સાથે પોતાના વડા છોકરા મા વડને પરણવી આપીએ. આ પોતાને મનપસંદ વખત આવવાથી પાહાલન તથા હીરાં બહુ ખત હતાં.

હવે નાજન કોણ અને કેવી હતી તે સાંભળે ના નાભાઈ નાંમે એક વેપારીની તે દીકરી હતી એના બાપ ના સુરત સાથે મોટો વેપાર હુતા અને મોટો મોટો બરે લા અને વાંહાણોના થયે નો, અને તે નેતમાં તેનું એટલું તો ચાલતુ કે એક નેતમાં જવા ગયા તા. તેવા ઉલ્લતા વખતે મહેલા માલા ઉપર હોવાથી નાજન નેના ને ન થયું સારી અને મન ચપલ તે આસતે નેત નાચું કાંચુ ત પાસવા લાગી, અને બાપની નેતમાં મેટાએ પા સેધી હુસામ લેઈ થકતી. એટલું છતાં સીવવા સંધવામાં તથા ધરના સંસારી કાંમમાં કાંઈ એછી માહીતગાર નહીં હતી કેમકે તે વખતના રવાન મુતબ આવાણથી પાસેના એક ગરીબ પહોસીને તાંહાં તેણીની માંએ સીવવા સાંધવા તથા સંધવા સીખ્યાં પેસાડી હતી. તાંહાં ગાંમના લોકો

ની પેકે સારીના કણાતો કરીને નાજન ઘણીવાર કાંમ કરત દીકામાં આવી હતી. પાંહીનાં બેહેડાં પહોસીનાં ધરનાં એ ક માલધરથી બીજા માલા ઉપર તે પોતાની ખુશીથી લેઈ જતી અને કાંમ કરવામાં હંમેસાં ખુશાલ માલમ પડતી હતી.

હવે થોડાં વરસામા પાહાલનની છોકરી રતનબાઈનાં લગન નીકસેઆં તે વખતે બહુમતને બાપને તાંહાંનું ઇન ન આવીઈ અને નાજનને જુહાઈએ પણ આવળે અથવા સાથે લેતા આવવાનું નેકું નહીં આવીઈ. એથી બહુમત નાં દીવમા માંહું લાણું અને જવાને ના લખનાર હુતા, પણ નાજનએ કાલાવાલા કરી આ ઇનન કણુલ રાખવાને એ લેતમાસ કરી તેને કુસલાવી કાગલ લખાવીએ. નાજનના દીવમાં એ હુતું કે જાંહાં તાંહાંથી બહુમતનું પગલું બાપ નાં ધરમાં જવું આવતું થાપતો પછે સેહનમાં સધવી નાપ સંદી અને ધીકાર કુર થઈ જસે અને કણઆને દેકાને સ લાહ સંપન સમ કરશે. નાજન ધર ભાંજનારી નહીં પણ ધર સાધનારી હતી તેથી આ વખત પોતાનું કુખ એક કોરે ચુકી ઘણીનું અને તેનાં કુટુંબીઆનું સુખ નેયું.

બહુમત સુરત આવીએ અને લગનની ધાંખુજમાં સામેલ થયા. તેની માં વારેઘડીએ અસેમસે બોલતી કે વ હુતા મારી નાનીબાઈ, એવાં મા બાપની છોકરીથી સાસરાં ની તેમ જહીરાંની લાભ રહેશે, બાપી બીજને આપણી ઓસરીએ નહીં મહુડાવીએ. ગરીબ બીચારા બહુમતને સુ કે મોહીડે સથલી તાનાંજની સાંખી અને હુસીને પસાર કીધું. છેલે પાછો સુખદ ફરતી વખતે હુસતાં હુસતાં માં એ તથા બાપને કહીઈ કે હવે નાજનને તમારે તાંહાં એક જહીના મોકલસ કે તેને હુવા પાંહીથી કીક ધાએ.

તેવીજ હીરાં બોલી, નારે એવી તેહકરાઈ ભરેલી ના રે ઘેર ખાડું પાંહી પીવા ઉભી હતી રાધુએ. વચમાં છ થો પાહાલનને બોલી ઉઠીએ, દીકરા હું તારે નેઈએ એટલી વખત આવતો જતો રહેજુ પણ બોદા ખાતર તેણીને અ હુઆં લાવતો નાં, એથી આપું ધર નાખુશ થશે અને ધર માં નાહેક પંચાતી ઉકરો.

બહુમતે માંએને સમજાવીઈ કે માંએ નાજનમાં જરા એ તેહકરાઈ નથી, તે આપણાં કરતાં ઘણી સાદીછે, બોદા નેઈ તુને એટલા બધા કરશે તેની ઉપર કેમ મહુડેઆછે. પણ માંએ નાથી હા નહીં પાડી, તેથી નાચારીએ બહુમતને ખસત લેતી વખતે કહીઈ કે કીકછે તાહારે આ ધરને છે લી સલામ, કે જાંહાં આવી રીતનું અપખાંન મહે તે માં બા પતું ધર નહીં પણ પારકું કહેવાએ અને પારકા ધરમાં પ ગ ચુકવો સજવાર નથી.

જેવો બહુમત પેહેલ વેહેલાં પાંચ હજાર રૂપીઆ લેઈ બાપથી છુટો થઈ સુખદમાં એક દુરનાં સગાને તાંહાં આ વી રહેએ તે આપણી નાજનના પહોસીએ હતાં જાંહાં ના જનને ગેએઆ કાંમકાન સીખવા નીશાએ સુતી હતી તાંહાં થી નાજનની ખુશીથી બહુમત પુર વાકેશ થયા હુતા.

વખતના અધ્યાંખાંમમાં નાજનના બાપ વેપારના ચકર માં એટલોતો સુખવાઈ ગયો કે સરવે જહુવેરાત અને બીજું સથડું વેચી સાતી નાણાં ભરી પોતાની આખર તથા આં ત જલવવા ગયો કે જ્યો પાહલથી ગપસા પહસા નેચવી સકાય અને પોતાની આખરને થોકો નહીં લાગે. વખત

નું ચક્ર એવુંતો જોઈથી તેવો ઉપર ફરવા લાગુ કે જાંડું રા
જવંતી કારોબાર ચાલતો, તાંડાં દીપરી ચોખા વરીકતા વા
ખા પડવા લાગ્યા. તે ગંભીર નાનાભાઈ તથા તેની રાંધ
બાઈથી હાથ અને અડસોસરમાં થોડું એકમાં ખરણ પાંચીઆ
અને તેવોની એકપુરી અને હાથજ નવાઈની છોકરી નાનું
મા બાપ વગર તવલતી થઈ આગલાં ભલાં પાડોસીઓને તાં
હાં નહીં રહી.

જે સગાં તથા દોસતોએ નાનાભાઈના ચહુડતા વખ
તમાં બતેલાનાં બતેલા હુજમ કીધેલા અને કચકાઈ તેની ના
ની મીલકતો ખાઈ ગયલાં અને મીઠી સુરતી નાનાંધી હાટ
હા કીધેલું, અને નાનાને જોઈને જીવ પરણુ આપી રીધે
લા, અને નરા નરામાં નાનુંમાંની ઉંચા સુરતી મોહવરાંધી
સલાંભતીએ ચાહેલી તે બધા આ ચંકરના વખતમાં ના
સી ગયા. પરંપરાની સરખ તેનાં પરંપરા સાથે ગઈ.

નાનુંના આ ગરીબ પાડોસીના ઘરમાં બહુમન સાથે
લગન થયાં. એ વખતની આગમચ બહુમન પોને કુટકર
ધધી કરતો હતો તે હવે એક વેપારીની નાની પેટ્ટીઆ તે
જો ભાગ કીધો અને રંજ અને મેડેનતથો બે પરંપરા મેલવવા
લાગે. તેમાં ઘર ખરચ કરતાં જે જાવલતો તેમાંથી બાપ
ને હકેતો ભરતો ગયો. હજાર હજારના બપોર હકતા એક
કરી પગાર કીધા અને પાચમાં હકેતાની વખતે હાથમાં ના
છું એટલું નહીં રહેલું કે તે વખતસર ભરી શકાયે, તેથી
પોતાના બાપને કીલ કરવાનો એક નમનતાઈ ભરેલો કાગ
લ લખેલો.

પાહુલન જે પોતાના કાંચકાળમાં ઘણેજ ચોખા અ
ને વચન ઉપર પુર ટુસતકી, તે એટલા સુધી કે વચન પા
લવાને કાંચકાળમાં બની નહીં આવેતો કોઈખી પરકારે તે
પુરો પાડે તાંડાંસુધી તેને ધીરજ આવે નહીં અને ચેન પણ
પડે નહીં, તેવા માણસને પાકેલા હકેતાની કીલ કરવાનું જે
નું પોતાના છોકરાનું કાગળ મલીઈ તેવુંજ રોકું. હવાલી
મેલોચી કે હવે બે પોરીએ હાથધી ગીચી. આ નખપં
ખોર બાઈરીએ મારા છોકરાની ખરામી કીધેલી નથી તે
અંચવારામાં હુયે; હવે આખર એ કંગાલ છોકરો પસતા
તો હુયે અને નાજને ગાલો દેતો હુયે. પણ આપરેથી આ
હકેતો કાંઈ ઠોડાપ નહીં એટલામાં હોરાએ સઘવી કેરી
અત પુછી લીધી અને તુરત મેલોઈ ઉઠી કે “હા જીયુ” આ
કમબખત પોરીએ આઝોની સલાહ નહીં માટેએ તે આખ
ર પેલો રીન વગરની પાહુલકાબાઈથી ફેર પેંતો. પાહલ
ન ખખરદારને એક પાઈ જતો મેલોજો કાગલે આપરી ક
નાઈમાં પરંપરા સુ” એ રેકાંબાઈ આમે કે ! અને વરી સા
વક પેલું કરન આ આવેએજ તે બરપુટે તેથી તુરત ઉગ
રાંધી પાછી કરને.”

બકીવાત આવીને બીચારી નાનું જે વગર કારણે
ધીકારમાં આવી પડીતી તેની ઉપર સપડું” વગર પાપે ચો
લાવા લાગું. ધધે કાપો બહુમન ફરે, તેના ઘરસંસારથી
માં બાપ આજુબાજુ તે છતાં જ કાંઈખી ધુવેતો નાનું બી
મારી પોલે ખમનારી ધરખમ છેન. વલો રીત લાવેતો નાં
નીબાઈનાં ધણી સાવકે કરન કીયું અને તે ઘણુંખડું કુવ
ર અને કંતાંત નાનીમાઈને ખાતર, તેનુંતો વગર મેલવે
કરન એમેઆ અદાન કરડું જોઈએ. એવી રીતે એકપ

રખમથી ફેકટમાં ધરેલા ધીકાર ઉપરથી નાનુંએ કીધેલું
સઘલુંજ ખરાબ અને નાનીમાઈનું બહુન પાકું એવો લી
ચાર તેવાનાં ખનમાં જડ મેસી ગયો હતો.

પાહલને વલતાં જવાબમાં દીકરા ઉપર ચાંપતો ઉધ
રાંધીના કાગળ લખેલો, તેથી બહુમન ઘણેજ નીરાસ અ
ને ઉદાસ દીસતા લાગે. એ ઉપરથી નાનુંએ સલાહ આ
પી કે કાગળ લખવા કરતાં તમેએ પોતે નહીં તમારા બાપ
ને સમજાવવા કે તેથી તેવણના ધેઆંનમાં વાત ઉતરશે.

બહુમને એકવાર બાપીકા ધરની સીરી ઉપરથી ઉત
રતો વખતે માં બાપને કહેલું કે ફરી બહુમનનાં પગલાં એ
તરફ જોયો નહીં, તેથી તેણે જવાબે ના પાડી. સમજુ ના
જાએ આ વખત પણ તેનાં દીવ ઉપર અસર કરી મા
બાપને જોટવાનો ફાંમેલો સમજાવીએ.

લાચારીને લીધે બહુમને સુરત તરફ રસતો લીધો અ
ને પોતાનાં મા બાપને નહીં જોડીએ. આવનાંનેવાર સેડે
જસાન વાત થવા પડે નાજનાં સાંચુ સસારીએ પાછું ના
જાં ઉપર વાદ્ય ગરજવા માંડીડ, તે ઉપરથી બહુમનનાં મી
ગન તપી ગયો અને પોતાના બાપને કહેલું કે બાવા ખસ
કરો, માહારા મોહોડાં ઉપર નાજને એમજગાંમનું મેલવતાં
તમારી જખાને અટકાવો.

પાહુલન—નારીઆ તુંતે શું કરનારછે, હું મેલસને
ફર મેલસ, મેલ તું શું કરી શકનારછે ?

બહુમન—બાવા આવા નાહકે તાનાજાનીના સ
ખુનો સાંભલવાથી હું ફર થવસ એટલું હું કરી શક્યા,
અને હવે ખચીત છેલીમ સગાંમ સમજાવું.

પાહુલન—દીકરા હું તારી સાથે કંઈએ કરવા માં
ગતો નથી, પણ મેલ રૂપીઆ તો તારે કાંઈખી કરી ભરવા
જોઈએ, તેમ રૂપીઆ મારે તારા ભાઈને આપવા જોઈએ.

બહુમને ખનમાં લીચાર આવેએ કે વડુ રીન તથા પ
ધસે લેઈ આવી તે છતાં ભાઈને વરી બીજાં પરંપરા જે
એજ તે ઉપર કોઈ એક દરક મેલવડું નહીં. આ વખતે
માખાપ તથા ભાઈ મેડેનેને પોતાની તરફ કંઈજ નિઈ બહ
મને નીરાય થઈ રૂપસદ લીધી અને હકેતો કાંઈખી રીને
પુરો કરી આપવાની કમુલત આપી માવતો ગયો. આ વ
ખતે બહુમનનાં દીવમાં જે કાહુ લાગા તે જોની ઉપર વીરે
હું હોપ તે વગર બીજું કોણ શુદ્ધ થકે ? તુસાફરીમાં બહ
મનની આંખોમાં પાંડો આવી ગયાં અને પોતાને મનગમ
તી એક બાપડી પરલો લાવવા ઉપરથી તેની ઉપર આદરો
બો બીનહોકટ સોતમ અંજરવા લાગે તેથી ધણેજ રેસાં
ન રહેએ.

પોતાનાં ભાગીઆને સઘલો હેવાલ જોવાંથી પોતાનાં
કાલા ઉતરાંત થોડુંક નાણું આગલ ઉપારેલું તે છતાં આ
હકેતો ભગવા એક હજારની બીજ રકમ ઉપાડી બાપને બ
રો. એક કરવાને લીધે બીજાં એક બે વરખ સુધી ખખો
વાઈ કરી અને તરફવાર રંજ એ”ચી આ ખાડો જેમ તેમ
પુરે પાડીએ. એટલું છતાં બહુમનની હાવન પરંપરા બા
બતમાં ઘણીમ પતંગો હતી.

એક આફત બહુમનની પુરી થઈ, હવે આ મેડાંની
બીજ આફત ચાંબો. આટલા વરસનાં અરસામાં વચન
પડે તેવાને તાંડાં પાંચવાર છુરે છુરે વખતે મેશની વાપી

યઈ બનને તે દરમિયાં છોકરું આપ્યું બનને સુખવાસી દેખાવા છતાં બને તરફ તરફ મહીનાના યઈ ગુનરી ગયાં. હવે છઠું છોકરું આ વખતે તેવોનાં હાથમાં હતું તેને જોઈ તેવો મધન થતાં, પણ તે બે મહીનાનું થવા આવેલું તેથી તેના છ વવાની ફીફર આવે અર્થાત તેવોના દીલમાં પાછી પેદા થઈ. ઘણીએ વીસાહ લીધી અને ઘણુંક તબીબોએ એકસરખી વીસાર આપેલો કે તેવોએ હવાનાં ફેરફાર ગાંઠે ગાંઠે તથા છોકરાને સુરત તરફ તુરત રવાને કરવાં બનને તેથી જ દેલો ફાંચેલો થયે તેટલો બીજો કોઈબી દવાથી યનાર નથી.

ગાંઠી બઈએ એકનેકનું મોહ જોતાં પણ કોઈથી દીલ ખાલી કરવાની હીમત ચાલી નહી. નાજનં દીલમાં સમજે કે ઘર સંસાર ચલાવને પાસે પુરી ગુનજસ નહીં તો હું આવા દરાકરીનાં વખતમાં બાહરે ગોંઠા નવા જેટલો ખર કાઢાંથી લાવે, બહુમન દીલમાં સુખએ કે પેટેડી દંત્રપર દંત્ર ખોટમાં તણાય તાંહાં બીજે ખરચ કાઢાંથી લાવું. આવા વખતમાં ભલી નાજનંએ હીમત ભીડી અને યોલી, પેચાસા બેહુમન તુંને કમવાવાનું કાંઈન કારણ નથી, હું સારીપેદે જાણું કે આપણે વખત નથી અને આપણું બધું આપણું છે. ખોદાનાં હોંકમ વગર કાંઈન બનતું નથી એટલે ડાહ્ય રો જરે લાઈજાન યાએછ તારે સુરત ઉપર હવાલો આપે છે. એમાં ખોટું કાંઈન નથી; પણ ખોદા જરે નેહેરબાંન યાપેછે તારે સુરત હર રસતે ફાંચેલો કરેછે, તેથી મને આ વખત પુર એકીન આવેછ કે સુરત નવા વગર આપણા બચાને ફાંચેલો અહીંયાંએ છ. યુરત.

એવા હીમતના યોલ છતાં બહુમનને ધીરજ આવી નહી તેથી પોતાના બાપને વીસતારી પોતાની હાલત નજીવી અને નાજનંને આ વખતે આસરે આપવા ઘણુંક કાલાવાલાને એક કાગળ લખેલો. તેના ઉતરમાં પાહાલને પોતાના છોકરાની હાલત વીશે દલગીરી નજીવી અને કેટલોક દીલાસો દીધો, પણ નાજનં લાવવાની દલગીરીથી ના લખી.

બહુમને આ વાત નાજનંને જાહેર કીધી અને ભડી નાજનંએ પોતાના પીસા દેખાવી હસીને યોલી કે વાહાલા તમે એટલા બધા અકલાવેલો શું કાંમ, એમ ઘભરાતાં આપણો સંસાર કેમ ચાલે.

બીજાની બીજે બહુમનને પેટેડી ઉપર ટપાલમાંથી એક કાગળ મલીએ તેમાં કોઈ નાજનંના ઘણાન દુરના સગાંએ આનિચથી તેહીને યોડા દાહડા ભડ્ય ખાતે પૂરાણા તરીકે આવવાની એલતેમાસ કીધી હતી આ કાગળ વાંચતાંનેતર તુરત બહુમન પેટેડી ઉપરથી ઉડી ઘરભણી હરખાંને હરખાંને ઉનાવથી ચાલવા લાગે. તે એટલાતે હરખાં આવી ગયો હતો કે રસતામાં ચાલતાં એક રાહદારી સાથે એલોતે અહીં પડીએ કે તે ધકાથી પેલો રાહદારી તુટી પડીએ. બહુમને ઘભરાઈ તેની પાસે માંક માંગી, પણ તે રાહદારી એટલોતે ગોસામાં આવી ગયો હતો કે બહુમનને પકડેલો છોડે નહી. હર નજાની દળતેલોતે લીધે મનવામાંથી એક રૂપીએ કાઢાડી પેલા ગરીબ રાહદારીને આપી પોતાના રસતો લીધે અને ઘર આવી નાજનંને હરખાં તે કાગળ વાંચી ચંભલાવીએ.

તુરત તેવોએ ઉઠાડવી કીધી અને પોતાનાં બચાને લે

ઈ ભડ્ય નજી લાગાં અને ભડ્યની આમોહવાને લાલ પોતાનાં બચાંને આપીએ. એ નાજનંના દુરના સગાંએ પોતાનાં વાહાલાંએ કુક સુદતમાં ખોલી દીધાં હતાં અને તેનું ખાનાર પીનાર કોઈ નહી અને નજીની લીધે મોહત કાઢે આવી લાગેલું તેથી નાજનંને પોતાને તાંહાં રહેવા મોલાવી અને પોતાની સઘલી માપાપુછ તેહીને હવાલે કરી યોડુંકમાં મરણ પામીએ.

વાંચનાર જન પાંજીના એક વેહેતો કતરો પાહાડના માંમાં ઉપરથી ઉઠવતો ઉઠવતો નીચે નજી આરકતરો રસતો એવો પકડેલો કે તેનું સુલ શોધનાર સુસાફરને તે શું ચાવી નાખે છે, તેમ આ સુદરતની વડાંજોછે. તે બીન ધારેલે રસતે આવી મહેલે, અને જાંહાં ખાતરીથી શોધવા નજીએછ તાં હાંમી નીચકચ યઈ પાણું ફરણું પડેછ. તેવો હાલ આ નાજનંના સમજે.

વખતના દોરમાં તેનું ચકર એવું ફરેછ કે તેના સાપાટામાં ને આ ઘડીએ કાણને હેસે તેની કોઈને ખબર રહેતી નથી તેમજ પાહાલનેતર યથું. તેના પઈસા જ એક વેપારીની પેટેડીપર મોઝાં વેચાને મુકેલા તે વેપારી એક દંત્ર પડી ભાગે, રૂપીઆનું એક દોહાડીડું કોઈના હાથમાં આવે એવું હતું નહી તેમ વરસમાં ખેતરો રેલથી ધોવાઈ ગયાં અને પાહાલને એકદંત્ર કંગાલીઅતમાં આવી પડે દાંના વાલાએની સાથે આગમચથી કમાલા કીધેલા તેથી તેવોએ ફરીઆઈએ ઉઠાવી અને પાહાલને તથા તેનો સરસામાંત તેના ખેતરો નતાં નપતીમાં આવી જાય એવી હાલત થઈ.

જુધાપણાંમાં પાહાલનેતર આણું કુખ યથું; ઘરમાં રાકુટ થવા લાગી, એવામાં નાનીઆઈ સરવે સાથે બીકડાં ફારે; બીજા ગંમથી સાવક લકુંગે યઈ ગયેલો તેથી ચોતરફથી પાહલને શું ચલાવા લાગે. એવી હાલતમાં બહુમન તરફથી આસરોતો નહીન મલવાની વકી હતી કેમકે તેની હાલત કોઈબી રીતે સુધરી હતી એવી પાહાલનેતર બીલકુલ ખબર નહી હતી; પણ તેની માએને એક દીલાસા ભરેલો કાગળ લખવા ભલાંમણ કરી પોતાની સઘલી હાલત નજીવી.

આ કાગળ વાંચતાંવારન બહુમનની આંખમાંથી આંસુ નવધાર વેહેવા લાગાં અને નાજનં એ દેખાવ જોઈ યોલી ઉડી, "વાહાલા વલી આંપણી ઉપર શી સુશીઅતે તે જલથી નજીવો." બહુમનની છાતી ભરાઈ આવેલી તેથી તેણે પેલો કાગળ નાજનંના હાથમાં સુકીએ. નાજનં વાંચતે યોલી કે દર્ય હજાર રૂપીઆ હાથેતો મારા સાંસુ શયરાંને છુટક ધાય એવું આ કાગળ ઉપરથી માલમ પડેછ, તારે વાહાલા બહુમન મને જ પેલા પંદર હજારને વારસો મલોછે તેમાંથી દસહજાર તમે લેવાયક લેઈ તુરત સુરત નજી તેવોના છુટક કરો. એ રૂપીઆ મારા નથી, પણ તમારાંજોછે તેથી વગર આંમકીએ કામ કરને. આ ગણ પાછડું વીસરી નજી મ્યવશુલ ઉપર શુલ કરને.

"અવશુલ ઉપર શુલ કરે, એ મનનન અખ્યાન; ને સુખ મનગાંવીએ, આપે મગ્ય મુવાન. ખાજક એજે વાળ પણ, કલો મરે નહીં કળ; આજ કરે અગાની જન, દિલમાં યથું દયાન."

અહનન અમરત ઘણે બોલીએ શું નાનું પંદર હજાર
રમાંથી દસ આપી દેશીએ ! હા અહનન હા ખાંડ રીઝ
થી કુટુંબ કે હા એ રૂપીઆ આપી તેઓની આબરુ બ
ચાવે, આબરુ હશે તેા વધી એકવાર ફરી કાંઠકાન હાથ
આવશે અને તેમાંથી ઘણાડા વધશે. ”

નાનું આપું મોટું દીઘ ભેદ અહનનને લાગું આ
ને ઘાત પોતે તે રૂપીઆ લેઈ બીજાને દીને થુત નોકવી
પડીએ. થુત ભઈ પોતાના મા પાપને દીવાસે દીઘે અ
ને તેવોની હાલતથી પુરતી રીતે વાકેબ થશે. દસ હજાર
રૂપીઆની રકમથી તેવોને છુટક થતાં એકાદ બે શાસં એ
તરો હાથ રેહેશે એવી ગણતરી કરી અહનન પોતાના ખીસા
માંથી પેલું પડીકું કાઢાડી પોતાનાં માં બાપ આગલ યુધીકું અ
ને તે પદશા કોઈનાં અને કેમ મલેલા અને નાનું એ વગર
મંગલે મોટાં દીઘથી કેમ અમરણ કીધા તે સારવે કહી શ
કવાવીઈ. એ વખતે અહનનની તેમજ પાહાલનની આં
ખમાં આપું આવીઆં, પણ નાનુંની શાશુત દીઘમાં એ
વાત ઉતરી નહી તેથી તે બોલી કે “દીકરા એ રૂપીઆ તારી
ચક્રાઈનાં હશે પણ વચમાં નાનું નાંમ કરી હુમને તેના
આભારમાં ફાગડવા ખાતર તું મ્માવે બોલાશે કરેછે.” પા
હાલન વચમાં ઘુસત બોલી ઉઠીએ કે “હીરો બસ કર હવે
બસ, મારી ખાતરી છે કે મારો અહનન દીકરો કવચીત જી
કું બોલનાર નથી અને ખરેખર મારી વડુ કોઈ અમીરી
દીઘ અને ખવાસની નહીંએ. જેવાં વણ તેવાં ક્ય, તેમ
આ છોકરીનાં માબાપ હંમા ખવાસ અને અમીરી દીલનાં,
તેની ઠાકરી પણ તેવીજ દીશે. મોદા જાણે મારા મનમાં
પેટેલાં વગર કારણે શું વીચાર આવીએ કે આવી કુલવ
તી વડુને મેં કીકારતી તજરીએ નેઈ. હવે સઘલી ખજર
પડી, દીકરા હું તથા આપણે કબીલા તારાં તથા તારી ના
જાનાં કૈટલાં આભારી થયાં છઈએ તે હું શું મોટું.” એમ
કહી પાહાલન આંખમાંથી આપું પાડવા લાગે.

અહનન પોતાના બાપને કોઈ ક્ષત્રી દીવાસે આપી
તેના માંગનાસાથેને બોલાવી રાકડે પામેકે સુકધી આપી
હાથમાં રહેલાં ખેતરો બાપને સવાધીન કરી મોડા દીવસમા
પાછો સુખદ રવાને થશે.

એ દીન પછે અહનન તથા નાનું કંડીના દીવસોમાં
હમેશાં થુત જાયછે અને નાનુંના સાસુ ચસરા તેઓને માદ
અને તેઓમી બોલાવે. વેપાર વનજમાં અહનન વધીએ
છે અને નાનું, વગર રીત લાવેલી નાનું, પોતાની આગવી
જહોનલાલીને ધણીના વારથી મોટુંબી છે.

વગર રીતલાલી વડુએ ! ને તમારી સાસુએ તમને
તાનાંજાં છો કરતી હોમતો આ રી મોશમાં પદકાસતી ના
જાની પહે કીધીથી સાહન કરને, તહમીરો દાહાટોબી એન
પરખાણે કોઈ દીને ફરસે અને તાંનાંજાં છોને કેકાણે લારતા
સાસુનેા થાંબજશે.

૫૨૭૮૯

તે એક જીવાન સી સાથે ફરીથી પરણશે. તેથી તેના રાક
રા તેને બાવી કેલેવા લાગે કે “ખાવા મેં શું તજરીર કી
ધી કે ઘરમાં સાવધી માને તહમે લાવયા ? ” પડોતજ મોલ
યા કે “બેટા તેથી ઉગરુંજો. તાહારી નેક ચાલથી હું એ
રહેતો આનાં પામોશું કે તાહારા નેના બીજા પુતરો ને
વાને હું આરજીખંદુ.”

વરો કેટો ફીલકુક કેલેતા કે “સુખેના ડાહ્યા માપસ
થી જાન લે તે કરતાં વધારે, ડાહ્યાં માપસે સુખેનાથી જાન
મેલવેછે.”

એક ભગત કહી ગયો છે કે ઘરડા અને જીવાંનમાં વ
કાવત એને ઘરડાં માપસે મોહોતની આગલ નાવે પપ
મોહોત જીવાંન માપસે પાસે આવેછે.

ઈંગ્લંડનો તરોને પાદશાહ જોરન એક ગામડાંમાં
ગયો જાંહાંનાં એક પોમખાના વાલાએ એક રોટીનાં તુકડા
અને એક ઈડાંને મારે એક મીની ઈયાને વળા રૂપયાનું બી
લ મોકલવું. પાહાદશાહે મુકાવતી વખતે કહ્યું કે આ ગા
મમાં ઈડાંની તાણ થકી હશે. પોમખાનાવાલાએ કહ્યું કે
“પાદશાહ સલામત ઈડાંને તેા મુખાવડે પણ પાદશાહોની
મેટની મણી તાણુ.”

પાદશાહ અને તેનો કમસો—પરશીઆનેા તાવનેા
રાજા વીવીઅમ પોશાક ઉપર મણે ખરમ કરતો નામી. પા
હાદશાહે એક દગલો મેહેરવા નેઈએ તે કરતાં તાણ માર
વરસ થુધી વધારે મેહેરવા નેધી તેના નેકરે એક કાણડે
એક નવો દગલો તેનાં આરડામાં મેલવા. એ ઉપરથી પો
હાદશાહે તે નેકરને પોતાની હજીરમાં બોલાવશે અને તેને
પુછ્યું કે “જીઅન માહારો જીનો દગલો કાણુછે ? ” જીઅ
ન બોલશે કે “પાહાદશાહ સલામત હવે તે તહમારે લાયક
નથી.” પાહાદશાહે પુછ્યું કે “તું શું મેહેરને કરવારછે ? ”
“હું તેને વેચીશ.” કૈટલા પદશા તુંને ઉપજશે ? ”—આ
સવાલને નવાજ આપવો નહી. કહણ હતો કારણે તોફાં ક્રો
નહાર તેને એક અમરમી વધારે આપતો નહી. જીઅને તે
ધો મગલીને કહ્યું કે “પાહાદશાહ સલામત એનાં તુડી રૂ
પયા ઉપજશે.” પાહાદશાહે તાર પોતાની મગમીમાંથી એક
ઢાલર ઈયાને હડી રૂપયાને સીકી કાણડાએ અને જીઅનને
આપી કહ્યું કે “જીઅન તે તાહારો ઢાલર જાને માહારો
રખતો દગલો પાકા બાપ હજુ તે મગને નવાજ આપામી.”

“કાકડપણું બાકવાને નાણુકરછે, ઈમાદસાતને ફગા
ડછે, શરીરને રોગી કરેછે, ખુનખરાતીને માંખ ખવાડેછે,
જોરને કમખર કરેછે, સોહીને ઉલાવેછે, બાંદર અને બાહા
ર ન રૂબરૂ તેવા માદ માટે, અકબની કુશમત, જીવનેા
જમલે, મજવાંના મોરકે, કંગાલનેા રાસતછે, બાપડીનું ક
ખજ, અને છકામીની રીવામીરીછે.”

એક કુશકાઈયાએ એક હજમનાં કાકાને મુખ્ય કે
તે કોઈ કાહડે વાંદાની કાણડી કીપી છે ! હજમ બોલશે
નહી મારેબ. પણ તહમે કહ્યા કરી મેતો તેા બાપ અને
માયક વડે.

૨મું એ હુરસત.

૧. હું તરણ અમ્મશરની બનેલી એક સુંદર ભવકતી નારીછું; આહાર નામ વાંચનાર બાંનુંએને ધણું પેશાર છે. કારણ અક્ષર કરી તેઓ 'રોમ આહારી સલાહ લેવા લુલતાં નથી, હું કોઈની રામરખાવત કરતી નથી. - ગરીબને તો હી પાડતી નથી, તેમ તવગરને તાડે ચડાવતી નથી; પણ સરવેને તેઓ લોકોને કહેવાં દેખાયછે તેનો ખરો ખેયાલ આપું છું. આહાર ધર છું પાસેતો આહારો બે અરથ ઉભા થાયછે. એક અરથ શાભણી તહમ્મે ક'અકઆઈથી. દુર રે હેશે અને તહઆરાં બદનને અને અડકવા દેશે નહીં કારણ હું રોગઆથી ઉતપન થાઉં છું. આહારો બીજી અરથ એક ધણી ઉપયોગી ધર ખપતી ચીજ દેખાડે છે તહમ્મે ના જનીઓ ધણીક રીતે વાપડેછો. જેવીક કુવા આગલ, જુદી જુદી ચીજને એકઠી કરવા ઇતવાધી. આહારો ધર વગરનાં બદનને ઉઠાવોતો તહઆરાં શરીરનો એક અતી ઉપયોગી ભાગ દેખાડું છું. જો આહારો ધરને આહારી પુછડીની પછવાડે મેલોતો આહારો અરથ બદલાઈ નઈ શોભીતો, પેયારનો ભરેલો એવો થયો. ખોસો તાહારે સુંદર નારીઓ હું કોણછું?

૨. એક પારસી, પોતાની વીધવા, ૪ છોકરા અને ૨ છોકરીઓને મેલી વશીએતનાયું કરવા વગર જીવતી જાયછે. તેના મરણ પછી તેની ૧ લાખ રૂપીયાની પુંછ નીકસેછે અને પારસીઓનાં નવા વારસા હીસાને લગતા કાપડા પુન્ય તે પુંછ નીચે મુનખ ફાલા પરઆણે વેંટચી લેવી જોઈએ, દરેક છોકરાને ફાલો વીધવા કરતાં બઅણો. વીધવાનો ફાલો દરેક છોકરી કરતાં બઅણો. તાહારે દરેક છોકરો, વીધવા પોતે, અને દરેક છોકરી કેટલા કેટલા રૂપયા લેશે?

૩. નીચલા શબરો ઉઠાવો. વાલઅખસવા, નુંનદીવાખા, પગીવાનર, કેનરદન, કીનરખન.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧. મહાધ.
૨. ખાવા બેડા નપે ને બ્યાવે તે ખપે. દીવાસ લી, પાપટખાર, બખરચીખાતુ, માડવસોરો અને ચીકનરોર.
૩. કારણ તેઓ સારો દાહાડો અમલમાં ગીરફતા રહેયછે.
૪. (૧૫૨૨૦૭) અને ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, ૮, ૯ સંખીયાઓ,

પઈસાથી પાયામાલ થઈ ગયલા એક ધણીને તેની ભણી અને હોમતવાન બઈરીના દીવાસો.

થયું નહીં-થયું નહીં થાય આરા વહાલા બળતાં બળી દેહ જપ આરા વહાલા ગયું પાણું નહીં ફરે આરા વહાલા પડ્યું પાણું નહીં જરે આરા વહાલા આયું ને ગયું તેમાં ગમ આરા વહાલા શાનો કર્યે હુરદમ આરા વહાલા આણું ખોદાયું દીધું આરા વહાલા આણું તેણે પાણું લીધું આરા વહાલા એનો બેસી ચોક કર્યે આરા વહાલા પાપી ખોદાનાં થયે આરા વહાલા ધરની ચીંતા તું છોડ આરા વહાલા કીતી સચુરીસે જોડ આરા વહાલા "કર્યું શું" બોલ ના બોલ આરા વહાલા એગા નથી કંઈ તોલ આરા વહાલા (હવે) આંગશ નહીં યોગ ગાડી આરા વહાલા પગે ચાલીને ધવશ બેડી આરા વહાલા આંગથ નહીં હીર ચીર આરા વહાલા સુંદરી પેડરીને ધરશ ધીર આરા વહાલા હીરા મોતી નહીં આંગથ આરા વહાલા ચીતલ ચાર વહાલા રાખશ આરા વહાલા માકર નકર નહીં આંગશ આરા વહાલા હાથે બેસી નીત રાંધસ આરા વહાલા બંગલા ને બાગ નહીં કહેશ આરા વહાલા નાની ઝૂંપડીમાં રહેશ આરા વહાલા અરધી ને ગેશ નહીં માંજ આરા વહાલા છુખી રોઠવીએ લુખ લાંજ આરા વહાલા એઆંજ સુખ હવે લેશ આરા વહાલા નીતે કુવા તુને દેશ આરા વહાલા ગરીબ તવગર તું એક આરા વહાલા આરે અને વહાલો છેક આરા વહાલા આરી દોલત સંધી તુંજ આરા વહાલા તારી દોલત સંધી હુંજ આરા વહાલા સમજ એમ તું ચાલ આરા વહાલા અફશોશને દીલથી રાલ આરા વહાલા બંદગી ખોદાની નીત કર આરા વહાલા તેનો ભર્યો તું ધર આરા વહાલા આણું તેવું જો થયે આરા વહાલા કલે દહાડો ફરી નયો આરા વહાલા નાનાભાઈ સત આન આરા વહાલા આપશ તુને આરો જાન આરા વહાલા.

પોંદોં ચ.

અપરખાસી ચેક ગોકળદાશ તેમજખાલના દરસતીઓ તરસી ચેક ગોકળદાશનાં વશીએતનામાંની નકલ તમા દરસતીઓએ સરકારને કરેલી અરજીની નકલની પોંદોં કપુચ કરીએ છઈએ.

ઉઠની ઉઠ તું ઉઠ આરા વહાલા
મેલી રે ગમતી પુક આરા વહાલા

સ્રી યોધ.

પુસ્તક ૧૨ મું.

અઠડોબર ૧૮૬૮

આંક ૧૦ મો.

જુના કરજનો નવો રસતો

ધ્યાને
સેરને મલે સવાસેર.

નાટક પાત્ર.

સોંવાળ સેહીઆર. એક જુવાન અમીરજાદો.
નામદાર..... સોંવાળ ખોસાને જાર આછો કરનાર રયોષ
કારી સેહ.
નોયજાન..... એક ગુલુપટ મેલી હોજરીવાયા કોટવાલ અને
કારીના પોતા હોખામિતી.
કામદાર..... નામદાર સેહની નજીબ રાય.
કોહરનોશ..... હોમો નાખખના પલ્લુ કરકા સેહ અને નામદાર
સેહના ભત્રીજા.
એદશ લકષે અદલ. મરનાર નોરોરવાન સમરોહેરખાનનો ઠોકરો અને
સોવાળ સેહોરોઆરનો કારખારો.
નંદલ..... એક બહીષારો અને પોંડીવાનો.
તેહમુ.....
ખાખક.....
હોમાન..... } સરખાનુંના કારખારોએ.
ગામ.....
ખાદાર.....
ગરખાનુ..... મરનાર નોરોરવાન સમરોહેરખાનનો રોયષા અને
એદશ લકષે અદલની સાવકી માતા.
યુનનાર..... નામદાર સેહની જુવાન ઠોકરી.
મોહરગીત..... નંદલ પોંડીવાનની કણીઆનો
મેહતાપ..... } સરખાનુંનો ચકરીઆ.
ધોરજન.....
ગરખાલો, દરજી, માકરો હતીઆવી.

મવેશ બીજો.

દેખાય ૧ લો—સરખાનુંનો બગીચો.

નામદાર અને કામદાર દાખલ થાયછે.
નામદાર—જાણ કામદાર કે તે ધુલ ભલી ગયો. ન
મ સાજુનો પરપોટો હવા ઉપર નાખી નાખી અતે નીશા
છે વગર નાજુદ થઈ જાય તેમ માહારા કોટવાલે એને ના
જુદ કીધો. એ બેહતની ઉપર માહારા દાંત હતી. સે

હવે સહુમે એજી સો રૂપડીન આપી હાતતો એના મોત
વાકડાતો રહેત. સાખાશ માહારા નોયજાન અદલ !

કામદાર—સાહેબ પેર ભરવા ને જીવ વેચે તેમાનો
તહામરો કોટવાલછે. સાહેબ તહમેલ કાંચિની હાકમી હા
ધમાં લેતા ?

નામદાર—અગમજુધી હુરદમ પરધવીના અમરત
માખે. મોટાં દરખતને મોટાં વૃક્ષાન, રાજને માપે મામનો
ભાર, માટે કેહે કામદાર કે કોટવાલ થઈને હું થું લાખ મે
લવું ? ખરો માણુતો લોકનો ચોર; ચોરો માણુતો રાજનો
ચોર, માટે એવી સાહુધારી આપણને ભોગવવી નહી. કો
ટવાલ આપણે કામ લાગે પછી તે મેહસત જાએ કે દોળ
અ જાએ તોમાં આપણને જોખમ કેટલો ?

કામદાર—કુતપાંતો ડાહાપણના સેહ તહમે ભંડારછો.

નામદાર—કુતપાંતું ડાહાપણ તેમ નવખું રતનછે.
માકો નજીનું પોતાને માફે તેવું પારકાને કરને અને
એવાન બીની લખીને જીવાના કલામો દરીપે કાઢે પડેલી વ
ગર મુલની કોડીએછે.

કામદાર—સાહેબ તહમરો પડોસી તહમને તેનો
નખીન વેચતો નથી તેવું થું નીવારણ લાવયા ?

નામદાર—તીવારણ એ કે નોયજાનની હોજરીમાં
યોડોડ પલાવ ભરવો. ગામમાં સરવે વેચનાર અને હુંન
લેનાર એમ થવું જોઈએ. માહારા માણુસો પાસે હું એ
જુંમરાહતી વાડ તોડાવી નાખીશ, તેનું ખેતર પણ તમે
મ'પાવી દઈશ, અને રાતે તેનું ઘર સલગાવી એના ઘોરના
પગ ભંજવી નાખીશ પછી અદાલતમાં એને ખેંચી એ
વોતો ખાલી કરસ કે એ પોતે બીખારી બનતાં નાહારાં ગ
નવાંની જાણે ધુલ મખોરાઈ નયે. પછી એ પરખના વકી
લની મારફતે લઈએ, પણ હું માહારા વકીલની મારફતે માહારા
પડોશીની નગા ઉપર લાવી કરીશ. પછી તેની વુંડાઈ ની
કલી નઈ લાચારીના મારગે તે લવાવને કામ સોંપયો તો પ
છી લવાડતોછે આપણા પોતીકાન અને પડોશીની નગા
અરથોઅરથ કીજતે મલરો, એને તે અગમ જુધી કહી
એ, નહીકે આનના આન નઈ પડોશી સાથે સાહું કરવા
વેસમે. તેવો પછમ જુધી ગણાય. એમ અગમ જુધીએ
માહારા હોખમાં મેહરનોશની દોલત લાવી મુંકી. કામગા
ર થું એ મેહરનોશ એવો પલોદછે કે જુંમરાથીબી મરતો

નથી ! એના કાંઈ ઉપાય નહીં ! વાઈ-મહને સાંભલ. તું એને એવોતા નીરાસ કરી મેલ કે એ તાહારીન સવાહ માણે. પછી એની કોઈપણ રીતે ખાતરી કર કે લીખ માગવા કરતાં ચોરી કરવી મેહેનર. પછી જો એ એટલું જુરવાર દીધું કે એણે મરથીનું ઇફું ચોરથું તે એનાં બાપદાદા ઘોરમાથા ઉડા આવે તોખી એના જન બચતાર નથી, કારણ આપણા કાયદા ઘણા સખતછે અને તેમને અમલમાં લાવવાને એક આપણી પાસે ઘણા સખત કોટવાલછે.

કામગાર—હું સાહેબ માહારી બનતી કોથેશ કરવા જીવોશ નહીં.

નામદાર—હવે પેલા લોકોનાં હેતના કરકા સોદાગર મેહેરોઆરને માહારા હાથમાં લઈ. હમણાં તે હાંપાં આ વખેછે. પણ તારા ફવેતો તેની સાથે આવેખ કહી તેને આ પછે તારા હમન કર. માહારી ડોકરીને એક સોદાગર નીમ્યાનું કર. બડે બડે સોદાગરોનાં પડી ભાંગેલી વીધવાઓને મુકો રોડોના તુડો નાખ્યો તો માહારી મેરીની આકરીમો થયો; અને તેઓના ડોકરાઓ માહારી મેરીનાં છોકરાંના ચુવાઓ થયો. ને એવો સીકો બન્યો તોજ હું નામદાર ખરો. [મેહેરોનાથ દાખલ થાય.

નીકલ દોળખનાં દેવ ! તાહાર સોતાબીથી મેહેરો શી હા કર !

મેહેરોનાથ—ગમે તે કહે પણ હું સાહેબ તહમારો બાનેજ થઈ. તહમારી મેહેરોના છોકરા સાહેબ.

નામદાર—નીકલ માહારી નજર સાચી ! તાહારો હમ બને નેહાંછે. રગતપીતથી નાહાસું તેમ તાહારીથી નાહાસું છું.

મેહેરોનાથ—હું વાઈ મ કે એની આગડી કેકાણે નથી.

કામગાર—મેહેરોનાથ તાહારા હાલપર મહને વ્યા આવેછે. થું ગટરમાં પડી સરવાને તાહારો વીવારેછે ? ને જીખમરાથી તાહારી કેવી જુરી ઈસપીતી યઈછે. તાહારા ગાલમાંથી ગુલાબ ગુંમ થયોછે. સરદે બરફ સરખા તાહારા હોથછે. હીમ સરખા તાહારા હાથછે. અરે ઉંચી ઓલાદના નોનવાન મેહેરોનાથ કેવો તાહારો નખનો સેવારોછે. ઉડી હીમત ધર. ધનવાનના ધનથી કંગાલની કંગાલીઅત ફી ટાડવી એમાં શરમ નથી. ધર તાહારા હાથમાં છુડી. - કા પ કોઈની કોકડી. છુટ કોઈનું ધર. મજુરીમાં એજ નથી. ધંધામાં મરમ નથી. ને લીખી ન મહે, ને આજીજીથી ન મહે, તે જોરથી, તે જસતીથી, તે જીવમથી આપોઆપ હાથ આવે. માટે હીમત ધર અને મા. રી સવવાહ માન.

મેહેરોનાથ—થું કરવા બધા માણસ એટલું ઉતરડું માહારી આંખે પાડેછે !

કામગાર—તાહારે નેહાંએતો કુબી મર. હુંતો તાહારી આખર જનરવાનો એક ઉપાય દેખાડું છું. એક સેકેલ સુધ રસને તુંને પાડું છું.

મેહેરોનાથ—સેકેતાંની સરખે તાહારી જીભમાં ને શી રીત મેલીવ તે ઉતર હું મોહીત પડતાર નથી મપની અંદર તાહારું નેહર હું ચાખતાર નથી. વખતના સેમેમાં નતીમ ઉપર રહેવાનું હું મેહેર વીમાઈ છું. વાઈ માલ કામગાર માહારી સાથે આવ ખાણું લે.

કામગાર—કઈ ગટરમાં ?

મેહેરોનાથ—માલ માલ માહારી સાથે. એક સોદાગર બાંતુની સાથે એક પાદશાહી ટેબલ ઉપર તહને જમાડું.

કામગાર—કઈ સોદાગર બાંતુ શાયે ? કયાં મેહેસત ની પરી સાથે ? ખરેખર ગઈ રાતે તાહારા સપનામાં એ પાદશાહી ટેબલની વાત આવીછે.

મેહેરોનાથ—એ જમાદશન લુચા ! સરખાનુની ટેબલ ઉપર બીરાજવા હું તુંકને ઈનન કરું છું.

કામગાર—માપકાના માર વગર કોઈ દાહાડે તેના કુતરા સાથે રમયોમ ?

મેહેરોનાથ—માલ માહારી સાથે અને પછી તાહારી ખાતરી કર. [હું બધે.

દયાવ ૨ જો—સરખાંતુલું દીવાનંધાંલું.

બીદાર, હોમાન, બાબક, સામ, અને એટલ દાખલ થાયછે.

એટલ—તહમારી બરદાસતથી હું ઘણો ઉપકારી થયો છું. તહમને મેલી નતાં મહને ઘણી દીલગીરી ઉપજે પણ ઈશવર કરશેતો પાછો માહારી સેડ ને તહમારી સેકાંણી ને મજરા આવનારછે તેની સાથે મંદોશનમાં આવી તહમ ને પાછો બેરીશ.

[મેહેરોનાથ અને કામગાર દરવાજાની બાહાર.

કામગાર—અરે મુરખ આગલ ના વધ. તાહારી સાથે માહારી પીઠ હોહીથી ગમશે.

મેહેરોનાથ—અરે માલ એ ધરન માહારૂંછે, [બારણું કોકેછે.

બીદાર—(બારણું ઉંઘાડીને) આવો મેહેરમાન સાહેબ. માફ કરજો મુરખી ખાવડ તહમને ફેકેલ માહાર ઠોભડું પડ્યું હશે.

એટલ—મુમારક હોજી તહમને આ મુંકાંમ માહારા જની દોસત. યોડા વખતમાં તહમારી નોકરી બજાવા સેવક બહાર થયો.

સામ—સેડ આહા કાફી તઈવારછે. તહમારા હુકમ ની જોડીછે.

હોમાન—સેડ બાઈ તહમારી કાગને દોલે વાત જોતાં મેકાંછે.

બાબક—સાહેબ તહમારા પહોરોજાને માટે પથુ પલંગ તઈવારછે.

બીદાર—નામવર સરદાર તહમારા ફેરમાબરદારોને હુકમ ફેરમાવો.

કામગાર—આતો હું સપનાનું જોઈ છું.

મેહેરોનાથ—એ નાવીસવાસુ કુતરા, બાબક અને લોહીની ગમરતી પીઠના બેસાલ હજી દોડાવ.

મેહેતાબ અને પીરજન દાખલ થાયછે અને શવલા આકરો બધે.

મેહેતાબ—સાહેબ બાઈ તહમારી ગેરહાજરીથી ઘણા ફીકરમંદ મેકાંછે.

કામગાર—થું કેયે ?

પીરજન—બાઈને તહમારા વગર જરાકથી કરાર વલતો નથી. [પીરજન અને મેહેતાબ બધે.

કામગાર—ગટર-ખાપનારો શખસ! માહારાજ! ખનખ
ઠેકાણે નહીં કે શું? (ખનખો).

સરખાનુ—એ પેવારા દીવદાર કાંહા કાંહાં તહમને
સોધું?

કામગાર—દીવદાર! દીવદાર! મેહરનોશ દીવદાર!
કામગાર! કામગાર! તાહારે તાધું સંભાલ! (ખનખો).

મેહરનોશ—પવારો બાનું આ માહારો એક બાની
ખીતરછે, માહારે ખાતર એને નમ!

કામગાર—તાહારે ખાતર મહને નમે! મહને! બન
ને વલી તાહારે ખાતર! એ ઉંઘી ફુતપાં! એ ફરતાં આસ
ખાત! (ખનખો).

સરખાનુ—મેહરબાન સેક! માહારા જતની મેહરનો
શને ખાતર તહમને હું નધુધું.

[કામગાર શરૂએ પગે કચાચો નાચીએ.
મેહરનોશ—(કામગારનો હાથ પકડી પાછો ધસડીને)
આશી એક બાનુ આગવધી તાહાસેય! પીકારછે તહને!

કામગાર—એ ક્યવંદ સેનારેની બાનું! તાહારા પગ
ની ધુવને મુંખવાકાન માંગવી એ પણ તાહારે ખનસે
એક મોહારી માંગણી તુંબ પર કીચી ફેલાવે.

[ધુરલપડીએ પડછે
સરખાનુ—ઉઠ! ઉઠ! માહારા જતની મેહરનોશના
જતની ખીતર! આજ માહારી સાથે કુદરા ઉર ભીરાજ
મહને ખાન આપવું.

કામગાર—એ પરીઆ તહમોએ મહને ઘેરીએછે.
એ શેશન ચરાગની બાનું! તાહારા બખરનીના નોકર સી
યે ખાવાને હું યહુ ખરતબા ભરેલું સમજું!

સરખાનુ—સેક તહમારી લાપકીએ. એમ કરી ગરી
બને હીજીએ નહી. ચાલો હવે આપણું ખાણું તર્જારછે.

[સરખાનુ તથા મેહરનોશ કામગારનો કાથ પકડી લઈ ચપ્પે.
હોમાન અને બાબક દાખલ થાયછે.

હોમાન—કાંમે બાબક આજ એટલો રંગીતીએ.
બાબક—અરે મોલના એવર પર એવા રંગ પડેછે કે
હુંબી રંગીતો યજ ગયેછું.

હોમાન—જરા તાહારા રંગ મહનેનો આપ.
બાબક—બાઈની એવરપર એક પરાણો જમેય. હા,
હા, હા, ખુસમિતો હાથ નુંતેય. હાડકા જઈને તાહાર
થકી આવેય. જનના હાથમાં કોરો ને દાખા હાથમાં છ
ડી પકડેય. કાંઠાએ સેરવો પીએય, છડીએ રોરવો ખાએ
ય, ને ચમચાએ પાણી પીએય. ગરમ ગરમ ખાતાં મેહોડા
ડું દાહીન્યે તે ક્યમ પાડેય ને છડી કાંટાની મદદ નહી મ
વતી તાહારે હાથનો ઉપયોગ કરવાને લુચ્ચી નધો. દાઢ
તો ડીકાનડરમાથી ઉંચી ધારે નામેય ને અતરમ બખમ
તાહારે એટલો કાંસેય કે બધું ખાખાનુંની ઉપર આવેય.

સલાંખનો લેવા ઉઠો તે એવલ ઉર મહડપા અને ઉતરાવા
જતાં ખુસરી ઉઠાવજ ગઈ તે જમીન માપવા ઘેરો. એલ
તાંતો લખ ટાલવે લાગેય ને વલી મહનેનો સેતાખસ એલ
બાબક સાહેમને નામથી મોલાવેય. હોમાન જમા હુતો
હવે સોપસાલોર બની ગયેય હા મહને-છાડજે.

હોમાન—એ બાઈ પોકારેય, રેડતો. [બધે.

દેખાવં કે બો—એક ખુલું મેદાન.

મેહરનોશ, અને કામગાર દાખલ થાયછે.

કામગાર—મેહરનોશ! માહારા સરદાર! માહારા
સેક! માહારા વાલી! માહારા મેહરબાન! માહારા યુર
બી! હું આગવધી તહમારો નોકર, તહમારો જીતીનો ઉઠા
વનાર શુભાખુ.

મેહરનોશ—એ જરૂરી સરપ! કેવી રીતે તું એ તા
હારી વલાજ ફેરવીએ? (ખનખો).

કામગાર—સેડને માહારે એક સલાહ આપવીએ,
એ નોકર ઉપર તહમે કોંક ન કરોતો.

મેહરનોશ—વગર દેહસતે મોલ.

કામગાર—માહારા લીધારમાં મેહરબાન સાહેમ આ
પોચાક તમ સરખા એક સેદમગર બાનુના દીવદારને છા
મતો નધી. પછીતો જમ નામવરની મરછ. આ મસો
રૂપપા ખાતરી પાસેએ તે તહમારા યાંઉ આગલ મેલવાની
સેવક અરજ મુખરેએ તે તહમા સાહેમે ખન નોકર માટે
કણુક કરવા. એ તહમને હાલ ઘણું કામ લાગયે, ત
હમારે ને હું નીમખન ખાંઉ અને તહમારી સેહેન આ
કીનો તડમે સેકને સેધમો નવાજ નાખ્યો. એ બ
હસો રૂપીયાનો સરદાર એક થોડે મેસવાનો પોચાક તર્ધપા
ર કરાવે.

મેહરનોશ—(ખનખો) એ ઉછદતાં માછલાં. અતે
તું માહરી જલમાં કસવુંછે.

પરલાઈ હું થોડો કપાંઠાંથી લાઉં?

કામગાર—સાહેબ માહારો થોડો તહમારી પનાહ
માં તર્ધ, છે. સાહેબના તલોમાં માલવાધી ધસાપ તેની
અગાઉ માહારી પોતાની પીઠ તહમારી સવારોથી ધસાઈ
જતી નેરૂંએ. સરદાર! જાહારે તહમે સરખાનું આ
દ થાએ અને આ પાસેનો વજ્રો તહમારા હાથમાં આ
વે તાહારે તહમારા શુભાખને તેની ખેતીવાડી સોંપી નવા
જમ કર્યે.

મેહરનોશ—(ખનખો) હવે તાહારું ગલું હું રેહસીય.
કામગાર તાહારાં પરીતને માટે તાહારો હેશાનમંદ
છું. જે પું કારતો નધી કે માહારી મેહોરદાર પાસથી મ
હને નેમ્પાતત ચીન મલી શકે! પણ હું વંહને એક છ
પી વાત કહુંછું. નેકે સરખાનુ દોલત અને ખનને
ભરપુર અને આખાછે અને હું પાસે રેકે બતંગ
છું નાજો. તેણીને એવી તક આપનાર નધી કે પરજુપા
છી તે મહને તાણે! મારે કે ભરતાર તહમારો લગનનો
ખામ મે કીધો હતો. તેનો દોસત કામગાર આ તાહારી
નાંજીની રકમ હાલ તુરત મહને કામ લાગયે, એની દસ
ઘડો હું તહને આપવાને લુચ્ચી નહી અને જ દીવસથી
આ પારોનો વજ્રો માહારા હાથમાં આવે તે શીવસથી તે
ને મેહુર પુછે.

[બધે.

કામગાર—કેહોતો ખોટી માહારી ગણતરી! એ કુ
નીખાંના ડાહ્યાપણનાં ભંડાર! કેવું ખોટું તાહારું ડાહ્યાપ
છું! પણ કુદ નહી મેહરનોશ! એકવાર તાહારાં ગલાંમાં
માહારો દસો આવવો કે માહારા હાથમાંથી તહને છુટવું
લણું માહાલએ.

[મરખડતે ફરે.

નામદાર બોલતો બોલતો દાખલ પાપછે.

નામદાર—કામગાર ! કામગાર !

કામગાર—સાહેબ ?

નામદાર—કેમ મેહરનોશની ખબર કેહેવી ? માહા રા કુમકાથી કાંઈ વાલ થયો ? ફાંસી ખાધી કે કુખી થયો ?
કામગાર—નહી સાહેબ હજી જીવે, અને એવી રીતે જીવે કે આગલ કરતાં ચારધણી જમરો ચોકર થઈ પડશે એવી આશા છે.

નામદાર—તાહાર અણુ કેકાણે ? ને હાથતો એ માન્યે સેતાબીથી ખુદા કરે.

કામગાર—સાહેબ એક ઉમરાવજી તેની ઉપર માહિત પડી છે.

નામદાર—એની સાથે ! કઈ ઉમરાવજી ?

કામગાર—ઉમરાવજી શરતખાન નોશરવાન સમયે હરખાનની વીધવા સરખાનું.

નામદાર—ચુખો ! કેમ એમ બોલવાની હીમત થયે ? તાહારો જદનના સોલ વુકડા થયો ને એવી બાત ઉપર એવું તોહામત નિડતો માલમ પડશે.

કામગાર—સાહેબ માહારી વાતપર પુર જરોસો, પુર એતેકાદ રાખજો. નમરે નમર નેપલી, કાણિકાણ સાંભલેલી, હાથેહાથ ઘાગેલી, પગેયગ ધસડાપલી, નાખેનાખ સુગંધથી વાત તોહારો આગલ કરું છું. મજુર જોવા હું તોખી મેહરનોશની આજુબી સરખાનુંની સાથે તેણીની રાનવંચી મેલ ઉપર હું બીરાજ આવશે.

નામદાર—ચમચમેર હુમા ! એવી ન મણખ એવી વાતો કેમ માહારી આગલ કેહેવાની તાકાદ રાખે ? તેના સુકરા ઉપર તું બીરાજ્યો ! તું કામગાર ! જાહરે હું તેણીને હાથ માગતાં માગતાં તેણીના વગર હાંસલે ઉંખરે ધસી ધસીને ખાગે વાગે, અને તોખી તાહારા સરખા એક લાબરજીને વફીલ અને મેહરનોશ સરખો એક દમડી વગરનો ભીખારી તેણીની સાથે રેખલે મેકા. તાહારો જોઈને પાણુ કેકાણે લાવ નહીતો ચાકરડીએ સીપ્પેલા મારાખરા ને માહારી આગલ કરી મલાવશે તો એક ફોકરે હું તું હને માહારી નોકરીમાંથી રૂખશદ આપસ. તું ને થોડું ઘણું મારનું જાન છે ખરું, પણ તે માહારો જનાન આગલ આવતાર નથી.

કામદાર—સેક તહમે બીજું માણ્યો ? મેહરનોશના સરખાનું સાથે વતાર લગણના આધાર ઉપર જે એને માહારો થોડો અને ખસો રૂપીયા હાલ તુરત ઉછીકા આપ્યા છે.

નામદાર—હેમક શું તે ? એમ કીધું ? (મારે) એ રીતે શું તેહને નીરાશ કરી તેની જીંદગીને અંત લાવનાર છે ? બોલ હુમા શું તે ? જાણી જાણ મહને અવગણ્ય કીધો નથી ? (મારે).

કામદાર—સેક શું મહને મારી નાખ્યો ?

નામદાર—નહી, નહી, તાહારો જદનમાં જે મારો છે અને જે તું હને જીવું બોલાવે છે તેને હું હાંકી કાઢાડું છું.

કામદાર—તે તાહારો સાહેબ.

નામદાર—તાહારે માહારો માર પણ અટકશે. તા

હારો સખનો હવે જીવી જ અને તકવારી કરે કે સોદામર મેહરીઆર કાલ આપણે તાહારો ખાનાર છે. ખુબ ધયાન રાખજે કે કાંઈથી મોન થતે નહી. હજી કાંઈ બાકી છે કે બોલ !

કામગાર—નહી સાહેબ.

[જાય છે.]

કાડલીવર ઓઈલ—મગરનું તેલ.

વર્ષથી ખઈના દરદીને જે તેલ પામે છે તેને આ પછે મગરનું તેલ કહીએ છઈએ. મગર બોલ આપણું ઈંગરેજમાં જે વેહેલ નામથી ઓલખાય છે તે રાક્ષસ માછલીને વાપરીએ છઈએ નથી એ તેલ વેહેલમાંથી નીકલે છે એમ ધારવું નહી. એ ઊપયોગી તેલ કાડનામની માછલીના કાલજમાંથી કાઢાડવામાં આવે છે. કાડ માછલીનું યુખય મયક ઊતર અમેરીકાના પુરવ કાશા ઊપર છે. એ માછલીની ઊતપન કરવાની શક્તિ ઘણી અતકાર છે. “લીવન હાક” નામના એક નીદવાને એક વચલે ગાલેની કાડમાં હજી લાખ ઊપર ઈંડાં ગણ્યાં. જાંનેવારી મહીનામાં એઓ ઈંડાં શેલવા સીક કરે છે. કાડ પોતાના ઈંડાં ખડકીમાં ઘણું કરી શેલે છે. યુરથવીના ઊતર ભાગેમાંજ કાડ મેલે છે અને તે ખારાં પાંછીમાંજ જીવે છે. અમેરીકાના “નયું શા જીનલંડ” નામના રાષ્ટ્ર આગલ કાડની સોધ હાથ લાગી તેની અગાઉ ઈંગલંડની પુરવે આવેલા “આઈસ લાંડ” નામના રાષ્ટ્ર આગલ કાડને યુખય કરી પકડવામાં આવતી હતી. “ઈંગલંડ” ની રાંછી કવીન “ઈલીઝબેથે” ડેનમારકના રાજા ચોથા દરોજીચીવન પાસથી “આઈસલાંડ” આગલના દરીઆવમાં કાડ ચરવાને કોલકંરાર કરી પરવાનો મેલવયો હતો. ઊતર અમેરીકાના પંચમ કાશા ઊપર આવેલું “નયું શા જીનલંડ” નામનું મોહાહું રાષ્ટ્ર ૧૪૯૭ માં “સોપા શરીયન કોંગો” નામના નાવીકે સોધી કાઢાડ્યું તારથી તે આજુબી “નયું શા જીનલંડ” નો કાશો કાડનું યુખય મયક ગણાય છે. ૧૫૭૮ માં ફ્રાંસના ૧૫૦, સપેનના ૧૨૦, ચોરડુગાલના ૫૦, અને ઈંગલંડના ૫૦, એમ મલી જુમલે ૪૭૦ વાંછીએ “નયું શા જીનલંડ” તરફ કાડનો સેકાર કરતાં હતાં. તે વેલાએ જાંને કાડનો આરેલો ખપ હતો તથા જે હાલ તેહનો કોથો જોઈએ તે નો ખેઆલ થઈ શકે. ૧૮૧૪ માં ઈંગલંડ કાડને

વેપાર બેંકરોડ અને હંસી લાખ રૂપીઆનો કીધો હતો. પણ હાલ દુરત ઈંગલંડનો વેપાર તદ્દન પડી ભાંગ્યો છે કારણ અમેરિકનો અને ફ્રેન્ચનો વધારે સે હેલ પડવાથી તેઓ ઈંગલંડનો વેપાર રકવા દેતા નથી.

અમેરિકાના પાંચ છ ખેડુતો ભેગાં મળે છે, એક નાહનું વાંહીણું પોતાની ગીરોથી ખાંધે છે અને કાઠ નો સેકાર કરવા બીકલે છે. એક મોહાસમ દરીઓ ખેડી આવી તેઓ પોતાને શહે પડતા પઈલા વેહંચી લીએ છે અને ખીલ મોહાસમ આવે તેટલાં પોતપોતાના ખેતરની તકેદારી કરે છે.

ઈંગલંડમાં તથા યુરોપના ખીર્ન દેશોમાં આગ લ પણ કાઠનો ખડુ ખપ થતો હતો તેનું કારણ એક કૃષિક લોકો અપવાસના ઘણા ઊપર મછી ઊપર રજાણ કરતા હતા. વલંડ લોકો મછીનો પેહુલો વેપાર કરતા હતા પણ અમેરિકા તરફ પુરકલ માછ લી છે હવે ખપ્પર નીકલતાં મછી મારવાને માટે યુરોપમાં જુદે જુદે દેશો ધું મધોકાર કંપનીઓ નીકલવા લાગી અને મોહોરાં મોહોરાં માણસો તે કંપનીઓના ભાગીદાર થયા. દુરંત માછલીનો પેહુલો ખપ હતો પણ માછલથી ખીલ ખીલ માછલીપર ચોક વધતો ગયો, જેમાં કાઠ માછલી પણ હતી. એ ઊપરથી માલમ પડે છે કાઠને દવામાં વાપરવામાં આવી તેની અગાજી શા આધાર ઊપર તેનો પુરકલ ખપ થતો હતો.

"નયુ શકીનલંડ" ના કૌસલ તરફ જુન મહીનામાં કાઠની મોહાસમ શીરૂ થાએ છે જે વેલાએ તથા સંખ્યામંધ વાંહીણું જઈ લંગરવાર પડે છે. વાંહીણું ના હેલ તથા ચક ઊતારી પાડવામાં આવે છે અને દર શહવારે ઘણીક મોહો દર તરણ માણસોને લઈ મછી મારવા જાએ છે તે છેક સાંજ પડ્યા પછી પાછી વાંહીણું ની ખોરકુએ આવે છે. મછી આવતાં વાર તેમને કાપી નીમખ દીએ છે, અને પછી થોડા દાહુડા રાખી પાછી થોઈ નાખે છે અને પછી ચુકવવામાં આવે છે. મોહાસમ સપટેખરને છેડે ખલાસ થાએ છે અને ફેક વાંહીણું પોતપોતાનો ખખનો લઈ શકી શકીને દેસ ચાલી જાય છે.

માછલીની મોહાસમ કૌમ આવે છે તે કલચ જાંણવાજોગ હોય. કાઠ પોતાની ગરબ સંભાલને શરૂ થી તર દરૂવના દરીઆવમાં સુકા જાય છે પણ જુનથી તે સપટેખર શુધી તેઓ પાછા અમેરિકાના કૌસલ તરફ આવે છે કારણ તે દરીઆવમાં પુરકલ કીધ હોવાથી તે

ઓ પોતાનું ગુજરાંન તથા સેધે છે. ખોરાક લઈ તેઓ પાછા દરૂવ તરફ નાહી જાય છે જ્યારે મોહાસમ ખલાસ થઈ એમ કહેવાય છે.

વલો કૌસલે વાંહીણું ચેંટ પીયર તરફ જઈ લાંગરે છે. એ જગાએ હુકની મદદથી કાઠને પકડવામાં આવે છે.

ઈંગલંડના કૌસલ તરફ પણ કાઠ મળે છે પણ અમેરિકાની માછલી કરતાં જરા જુદી છે.

કાઠ ખીલ માછલીઓના જેવી શાધારણ લંખાઈની હોય છે. તેનું પેટ ઘણું જાડુ હોય છે. માથું અને આંખો પણ ઘણી મોહોરી હોય છે. તેના મોહોમાં ઘણા વેહંતા દાંતો હોય છે. નેના ખદનનો ઊપરનો ભાગ આંખ પીલાસપર હોય છે પણ તેનું પેટ ચાંદી સરખું સરદ હોય છે. કૌઈ વખતે કાઠ ઘણા મોહોટા કદની આવે છે. એક વેલાએ ૭૮ રતલ ભારી ૫ શીટ ૮ આંગલ લાંબી, અને પાંચ શીટ ખલાના ઘેરાવાની માછલી પકડવામાં આવી હતી; પણ શાધારણ માછલી વજનમાં ૬૪ થી તે ૪૦ રતલ ઊતરે છે. નાની માછલી ખાવાને લોકો વધારે પસંદ કરે છે.

હવે કહે છે કે કાઠ માછલીનું તેલ અસલના મછીમારોમાં સંધીવા ઊપર વોપડવામાં આવતું હતું પણ જે ખરાબ રીતે તે તેલ વાપડવામાં આવતું હતું તેથી તે ઊપાય વાપડવામાં લોકો ઘણા પછાત હતા. અસલી લોકો કાઠના કલેજને ગલેલ ઊપર ચેલી તડકામાં ચેલતા હતા. સુરજ અને હવાની અસરથી તેઓ કાઠોતાં હતાં અને તે સખખથી જે ચરખી તવાઈને છુટી પડતી હતી તેને વાસણમાં ઝીલતા હતા.

એ જગલી રીત ઊપર ખીજો સુધારો થયો. તરાંખાનાં વાસણમાં પોણી ભરી તેમાં કાઠના પુરકલ કલેજો સાથે નાખવામાં આવતાં હતાં; પછી તે વાસણને સુહલા ઊપર ચહાડવામાં આવતું હતું. એ રીતથી તેલ ઊપર તરી આવતું હતું જેને ગાલી ઊપરોગમાં લાવવામાં આવતું હતું.

હવે રીતે ખનેલા તેલને દરદી જોઈ કમકમતો હતો; તેનો વાજ અને દેખાવ દરદીને વધારે દરદ કરતું હતું.

હવે કાઠનું તેલ જુદી રીતે કહાડવામાં આવે છે. કાઠનાં કલેજ વાસણમાં નાખી તે ઊપર એક ગરમ બાઈલર ઈઆને ડેગમાંથી નીકલતો બાઈલા

ગુ પડવામાં આવેલે. એ રીતે નીકળતું તેલ દેખાવ તેમ વાસમાં અસલી તેલો કરતાં ઘણે દરજે સરસછે.

૧૮૪૧ ના સાલમાં ઈંગ્લંડમાં કાકટર “હીયુ ઇન્ડિયનેટ” નામના ઝોડીનખરો સેહરના એક વર્ધે ખ ઇની ઊપર કાકટું તેલ વાપડીયું. એ વખતથી તે આ જ સુધી એ તેલ વર્ધે ખઈ ઊપર વાપડતા આવશ્ય છે. ઘોરની ઊપર સુતેલા દરદીઓ તેની અસરથી પા છ સજીવન થયાછે અને ખાકા પડેલા ગાલો ઊપસા ઇને પાછા ગુલાબ સરખા બનયાછે. જાંખી આંખો પાછી થતાના તેજથી પરકાશીછે અને તેની આસપાસ ના કાલો ઘેરો નાપુદ થયોછે. હાડકાંનું પાંજર પાછા માસના ગોલાથી ઢંકાયુછે અને ધુન્નું ડગલું પાછું શા ખુદ થઈછે.

કેટલાએક દાખલાઓમા કાકડના તેલનો આવો તલેસમતી ગુણ અજમાએલોછે. ખઈના દરદીને ખીછા લે ખેડેલા વર્ધે “આસા નહી” એમ બોલી ચાલતી પ કડતો હનો તે હવે એક ઊપાયપર આશા ખાંધેછે અને તે કાકડના તેલનો ઊપાયછે. કાદના તેલમાં “આથો દાર્દન” “ખરોમાઈન” અને “શક્ત્ર સરસ” એ વસા તુઓ આવેછે તેથી કઈ વશતુઓ ઊપર કાકડના તેલની ખાસીઅત આધાર રાખેછે તે ઊપર વર્ધેના મતના ત ડાં પડયાંછે. કોઈ તેલમાં ઊપલી વશતુઓમાંની એક જે મ વર્ધેનાં ધીઆંનમાં આવેછે તેમ લેહી દરદીને આ પવામાં આવેછે. કોઈ વર્ધે કહેછે કે સઘલી વશતુઓ સાથે થઈ દરદી ઊપર શારી અશર ઊપજાવેછે. ખઈ થી રેશનાંનો નાસ થાયછે અને કાઠડીવરનું તેલ એ નાસને થતો અટકાવેછે. નાતવાંનીમાં પણ એ તેલ અ ખરીછે અને જે દરદીને વર્ધે એ ઊપાય શરમાવે તે ! તરત તે સીર કરવો જોઈએ કારણ દરદી શહરઆ માં જેમ એ તેલ હને અટકાવેછે તેમ પાછલથી જ ની શકતું નથી.

ઘણકામાં બે તરણ વખત એક ચમચો તેલ જ છે પણ કોઈ વખત થોડું અને કોઈ વખત ઘણું તે ! આવવામાં આવેલે નવા સવા લેનારે થોડું થોડું ઇ આગલ વધતું જોઈએ. એ તેલથી દશત પણ ખુશા થી આવેલે. શકીથી શરસ બનાવવાની રીત કાકટર ડીબનગ” નીછે અને એ વર્ધેનું તેલ વર્ધે વધારે ઇમાંલુ કરેછે. એ વર્ધેનું તેલ ઝોડી બનાવટ કરી તે

ના નાંમથી કુશટ લોકો વેચેછે માટે ખરીદદારોએ એ તેલ લેતી વખતે પુશકલ સંભાલ રાખવી જોઈએ. એ બનાવટનાં તેલો ખીલ ખીલ માછલીમાંથી બનાવવા માં આવેલે. કાકટર “ડીબંગના” આડતીઆઓ સું ખઈમાં ટરીચરની કું પનીછે. માટે તેમનાં તેલ ઊપર ખરીદદારોએ શકીથી પકી લરોસા રાખવો જોઈએ. કેવા તે પુરૂશ કુશટ હોય નેઓ મરણ કાંઠે આવેલા દર દીઓની દવા બનાવટથી ઊભી કરેછે !

પાંણી, ચાહ, દુધ, ચોરેનજ, વાઈન, કાફી એ તેલને પીવાના સાધનોછે. કાફી શરવેથી શારીછે. કેટ લોકો “રાશપેરી વીનીખર” માં પણ પીએછે. ખાવા પછી કે ખાધા અગાઉ એ તેલ લેવું તેપર પણ મતનાં તડંછે. ખાધા અગાઉ એક કલાક લેવાંથી જીવ સું થાતો નથી અને ખોરાક સાથ તે મલી જાએછે એમ એક વર્ધેનું મતછે પણ દરેક દરદીએ એ ખાખદ ઊપ ર થતાના વર્ધેની સલાહ લેવી જોઈએ.

જે દરદીઓ એ તેલથી જીવેછે તેઓ થતાનો વખત સુકેછે તો તેમનો જીવ ફરતો હાથ એમ લાગેછે એ ઊપરથી સ્ત્રી થાયછે કે એ તેલમાં પુશકલ પોશણ કીરક ગુણો હાજરછે.

વહી નીતર કે કાઠું તેલ સરસ તે ઊપર પણ મતના તડંછે પણ શરવે જગોએથી એક મતે બોલવા માં આવેલે કે ઊપર કહેવું “ડીબંગનું લાઈટ ખરોડી ન કાઠડીવર ચોઈલં” સરવેથી સરસછે.

કેટલાંક દરદીઓ એ તેલથી કમંકમી નાહાસેછે પણ તેમને ખખરછે કે તેમની જીંદગીનો દોરો લંબા વનારી, તેમના આયુશ્યમાં વધારો કરનારી તે અકસીર દવાછે ! નેઓ વર્ધેના કહા ઊપરાંત થતાની બોહાસ પુરી પાડવા માંગેછે તેઓ જ્યારે છેલ્લો દમ લેતા હોય છે ત્યારે દોલા વકાસી વર્ધેની તરફ જીવેછે પણ તે દ લગીર ચેહરે ડોડું હીલવેછે કે હવે વખત વહી ગયો. હવી રીતે નેઓ બોહાસ ધરેછે તેઓએ જાંણવું જોઈ એકે તેઓ ઘુના કરેછે કારણ ઇશવરની આપેલી એક ઊમદા બખરીસ તેઓ ધીકારી જાંણી જોઈ થતાના આવરદા દુકા કરેછે.

ઉત્તમ લોકના ઉત્તમ વચન:

દોકરાઓ છંદગીની જંગલ વધારે છે પણ ચોતની ઇચ્છાદાસત વીચારાવે છે.—ખેકન.

ખાતરીથી જાણુને કે જે પુરુશનાં અતલગના મીત રો થયલા સારા અને જેના દુશ્મનો ખરા બદ તે પુરુશ પોતે શારે છે.—લાવેટર.

જેની પાસે ખુબસુરત ચોરસ છે તેને લોકો સુખી કે હે છે; પણ ભરથારને તેમ લાગતું નથી. જે ચીજ આપણી પાસે હોય તે ઊપર આપણે કદી સખર પાંખતા નથી. જે બાએકી કરે તેને ઘરેણાંનો દંડ ભરવો જોઈ એ કારણ વાંદરાને ધણી વાંદરા ગલાસ બાંજે તેનો દંડ ભરે છે.—ચેલડંન.

જે દરદી વર્ષદને પોતાનો વારસ કરે છે તે પોતાનાં હકમાં ખરાબી કરે છે.—ખેકન.

જે ચોત માગે તેની અગાધી મરે તેના જેવો બીજો સુખી કોઈ નહીં.—ખેકન.

હૃદયી બેહુદ ખુસી કુખનું મંડાણ છે.—કેહવત.

પેટુએ સાંભલ પછી બોલ.—કેહવત.

પર્થશને મેલવતાં કુખ; મેલવેલો રાખતાં પણ કુખ; ગચ્છો પણ કુખ; ખરચ્યો પણ કુખ; જોવો જે પર્થ સો તેને શીરકાર છે.—પંચોપાખીઆન.

આપણાં અસાંનપણમાં આપણે ઈશવર પાસે કે દલીલ ચીજો માંગીએ છઈએ જે આપણે જ ઘાત કરે; પણ તે પરમ કુરપાણુ દાતાર આપણા અરથ સાર આપણને તે આપતો નથી, માટે જે બંદગી વગર શક્તી આપણે કહીએ છઈએ તેમાં આપણને કીલસો શયેદ જ માલમ પડે છે.—ચેકસપીઅર

ધીકાર તે ગરીબાઈ ઊપર જે તવંગરોનું હોલ ધાવે.—લાવેટર.

અરે છંદગી! કંગાલને મનસે સદી, સુખીને મનસે પલ!—ખેકન.

બીનકસખી કારોગર હુધીઅરનો વાંક કાણુ છે. કેહવત.

સીઆલાની અગન, વાહલાની ભેટ, તથા રાખનું માંન તે અમરત સરીખાં છે.—પંચોપાખીઆન.

જેની પાસે ખુધી હોય તેને કોઈ વાત કંઈ નથી. જે કાંમ હુધીઆરથી તથા હાથીથી તથા ઘોડાથી તથા

પીઆદાંથી ન થાયે તે કાંમ ખુધીથી બની આવે.—પંચોપાખીઆન.

જે પોતાની ખુસખખતીને દાંકે તેને જે પોતાની હાથ ઘસેને દાંકે તે કરતાં મોહોસે જાણુ.—લાવેટર.

ધરડા દોસતો સરવેથી સારા. જેમસ રાખે જુના જોડા માંગતો હતો કારણ તેઓ ખરાખર બેસતો હતો.—ચેલડંન.

કેટલાએક માંણસો મોહોસા ગણાએય કારણ તેમનાં દોસતો નાંહાના છે.—જોનસન.

ગરજ એ સોધની માતા છે.—કેહવત.

ઘોડાની નાલનો ને કુતરાનાં દંતનો ભરેસો રાખ તો ના.—કેહવત.

મગર પોતાને દાંતે હાથીને ઝાલે છે. તેજ પાણુર પડ્યો તો તેને કુતરાં પણ મારે છે. પોતાનાં કીલામથી એકસો માંણસ દસ સતરને મારે છે.—પંચોપાખીઆન.

જેમ જુગારી પોતાનાં ધંધામાં કીસખી તેમ તેને બદાર જાણુ.—ખેકન.

નીમખ હલાલ અને નીમખ હરામ વમે શરક છે, એક પોતે કરેલાં સારાં કાંમથી ખુસી થાયે છે, બીજો પોતાને થએલાં સારાં કાંમથી ખુસી થાયે છે.—ચેનેકા.

જ્યારે તું કોઈની તારોશ કરે તાણુરે તાહારાં કારણ આપને, કારણ તેથીજ કાણુમાં માંણસની વખાણુ ખુસખમતીઆઓનાં નગારાં અને ચુરખોની બકાઈથી ચોલખાયે છે.—ઈસટીલ.

કોંઘનું કાણુલું ચુરથી પકડતું નથી.—શરાંકલીન.

એક ઠગ સાહાબોદો.

આંક ૨ માં—આંક ૨ નો.

રાંકી વલીદા એક ઘણી પકી ચોરત હતી, અને પોતાનાં ખાવદને કેવી રીતે શમજવીને કુસલાવવો તે પોતે ખરાખર જાણતી હતી.

શુભતાન આગલ નેઈ રાણી બોલો કે મ્મો નામવર શુભતાન! પેટુલાં મેં જે ધનસાટ ઉડાવોએ એટલા વાસતે મને માફ કર. ૨૨ વરસની લાખી મુલતવેર હું જાણુ મારા દીકરા આગલ હતી. એ લાંબી મુલતમાં એકબી વખત તેને નેઈ મારી આપને કંડક આપવાનું શુખ મહને નહીં મલી શકીયું, એટલા માટે મને ગમે એવો એક દીકરો હું માહારા ખોઆલમાન ચીતરી એક માતાં તરીકેના મા શે પીઆર ઘણી મેહનતથી યોખાવતી. હવે પીપારા મા

રા ખાવંદ, હું શું તને કહું? જે માણસને તું મારી આ ગલ મારી દીકરા દાખલ લાવીશો, તેનો ગેરેરો મારા ખી આવી દીકરાનો ગેરેરોને સુદલ મલતો આવતો નથી. ન રા થોભ! એટલો બધો ખુશ ના થા, હું તને કહેવા આવીશ, કે જે શખસ નામવર એલકીમેતુ ખંબર તારી આગલ લાવીશો, તે શખસને સરવેની હજુર તારી આગલ મારા દીકરા દાખલ કયુલું હું."

શુભતાન બોલીશો કે "હું ખુશીશું કે તું આવી રીતે બોલેલો."

રાંણી વલીદા પોતે ન થોભતાં આગલ બોલી કે "પણ મારે એક શરત કરવી છે. હું ઈશુમ—નેકે બેશક તું આ બેવકુદી ભરેલું ધારો—તોપણ હું ઈશુમ કે"—

અધીરો ધધને બુદો શુભતાન બોલી ઉઠીશો કે "માલ બોલ નબદી, શું કહેવા ખોગેય."

રાંણીએ કહ્યું "પણ મારી ઈછા તું પુરી પાડશે?" શુભતાન ઉઠે અધીરો પડીને મોઢાટથી બોલીશો "હા! હા! બોલ, શું કહેમ?"

"ત્યારે હું ઈશુમ કે શાહાજાદા ઓતાર અને પેલા બીજા શખસની આલાકી હું તપાશું. એક મશતાન થોડાને વશ કરવા, અથવા ભાલો ફેંકવા, અથવા કોઈ બીજા લડાયક કશરત કરવા, એ શકવાં ધાસતી ભરેલાં અને છવ ખેખમના નાખનારાં કામછે, એટલા માટે તેઓ પાસે થી આવી કોઈ આખતની આલાકી હું માગતી નથી. કોઈ બીજાન જાતનું કામ હું તેઓને શોધું. તેઓ પાછો હું એવું માણું કે જેને જાણ મહારે વાસતે બે જુદા બાદ શાહી નભા બનાવે, અને પછી હું નેકે કે ઘણી મેટલત કરીને કોણ મને ખુશી કરવાને માંડશે."

બુદો શુભતાન મશકેરીમાં મોટેથી હસી પડીશો અને બોલીશો કે "શું! એકે બાદશાહી નભા બનાવાને મારે દીકરો એક ભેખ કરેલ દરજીની સાથે હરીફાઈ કરે? ના, કદી નહી, આતો વલી યહુ ધઈ ગયું!"

"શુભતાન, ઈઆદ કર! તે એ વીરો અને કબુલતા આપેલો છે."

શુભતાન બોલથી બંધાઈ સુકેલો, એટલા માટે તેને કબુલ કરવાની ફરજ પડી, પણ તેણે રોગન લીધા કે પેલો દરજી ગમે એવો પણ સારો નભો બનાવે, તોપણ પોતાના દીકરા દાખલ તેને કહી કબુલેલો નહી. આ પછી શુભતાન જે શખસને પોતાનો દીકરો ધારતો હતો, તેની આગલ ગયો, અને તેને અમર કાંધી કે તેની માની આ ગાંડી ઈછા પુરી પાડવી. જેણે તેણે આ સાંભલી છે તેલો લખેકાન ઘણો ખુશ થવા લાગે. તેણે વીચારી કે "જે એક નભા થી કરીને મારી માની ઈછા પુરી પડેતા હું ખમીતણું કે તેને હું મેહલ ખુશી કરી શકશ."

આ ગોઠવણ પરમણે એક શાહાજાદાને મારે અને એક દરજીને મારે કરીને બે જુદા ઓરડા તથા અર કાંધા, અને બંનેને ઘણી ઉમી જાતનું કપડું, કાતર, ચોપ, અને રોરો આપ્યાં.

શુભતાન ઘણી આગુરતાથી પોતાનાં દીકરાની નભો બનાવાની આલાકી ભેવા લાગે. પણ રાણી વલીદા પોતાની

આ તાલ પાર પડશે કે નહી તે જાણવાને ઘણી અધીરાઈથી વાર ભેતી હતી. બંને શખસોને ૪૮ કલાક કામ કરવા ને મારે આપેલા હતા, અને તરીકે દાહડે લખેકાન ઓરડાંમાં કામ પુર કરી મનમા ઘણો મધન ધધને આહાર આપીશો, અને સુવતાન અને તેની રાણીની આગલ પોતાની કારીગરીથી બનાવેલો નભો બોલો દીધો. પોતાના દીકરાનું આગું સરસ કામ ભેધને સુવતાન ઘણો અમર તોમાં પડીશો; અને તેને લખેકાન કહ્યું કે "પીઆરા પીતા, આ ને; અને નામવર માતા, તું પણ ને, અને કહે કે આ મારો નભો એક મોઢું હુનરનું કામછે કે નહી? હું શરત બુકમ કે આપણી દરબારના સઉથી હોશીઆર દરજી પણ કદીથી આનો શરસ નભો બનાવી શકે નહી."

રાંણી વલીદા મોટેથી હસી પડી, અને શાહાજાદા ઓતાર તરફ મોઢાડું ફેરવી પુછી કે "હવે તું શું કરી લાવીશો કે?"

પણ જુવાન શાહાજાદા ઓતારે કાતર તથા કપડું મોટા કીકારથી ફેંકીશું અને બોલીશો કે "એક મશતાન થોડાને વશ કરવા, તલવારથી કશરત કરવા, અને અમર ને મ ટાંકીને તોર મારવાની તરખીઅત મને મલી છે, પણ એક શોએની સાથે દલદેસરી કરવાથી મારા આંગલાં અભડા એ. ખમીત એવું કામ એક શખસ નેણે કરે શેરનાં જુલદ બાદશાહી નામવર એલકીમે ભવા સખસનાં હાત તલે તરખીઅત લીધી, તેને સુદલ છાન્ નહી."

મોઢા હરખથી બુધી રાંણી વલીદા બોલી કે "આ મારા નામવર ઘણી અને ખાવંદના ખરા બેટા; આપ તું આપ માહારી આગલ કે મારી છાતી સાથે તું ને દાણું, કાં કે હવે હું તને માહારો દીકરો કરીને કહી શકું." અને શુભતાન તરફ ફરીને તે બોલી "આ તાલ વાપરવાની મહને જે ફરજ પડી એટલા માટે, આ નામવર મારા ઘણી, તારી માહી હું આડું મ પણ હવે મારે ખરો દીકરો કોણ, અને દરજી કોણ તે તું અમર નેકે શકેમ કે નહી?"

શુભતાને સુદલ નવાબ નહી આપીશો, અને તેના દીલમાં ભારી ગુશા અને ઘમસાટે ઘર કીધું. પણ એક આબાદ પરજાના શુભતાન અને ઘણી તરીકેની પદવી જલવવાને મારે તેણે પોતાનો ગુશો દાખી રાખીશો.

અંતે તેણે નવાબ દીધો કે આ સામેતી બશ નથી, પણ ને હું એક ઠંગારાના હાથ ઉપર હારીશો ગીઓ હોવ સતો, (અને તેણે આ વખતે ભારે ગુશાથી લખેકાન, ને હીકા ગેરેરોથી ઘમસારમાં પડીશો હતો, તેની તરફ ડોલા કા હાડીને નેણું) "થુકરાના તે ખોદાના, આ ભેદનો ભરખ ભાંખવાને હું એક ચોકશ રસતો જાણુમ. મારા સઉથી મ પલ થોડા ઉપર છન બાંધવાને હુકમ કર. હું થોડા વખત માં પાછો આવશ, પણ માહારા હીઆં પાછા ફરીઆ વગર કોઈથી શખસને આ મેહલના દરવાજાની આડેર નવા દેવો નહી."

શુભતાનના ગેરેરોની થોડેક દુર એક અંગલ હતું, અને એણે કહેવાયલું કે તોહાં એક પરી રહેતો હતો, જે સુલતાનને અને તેના વડવાઓને ઘણા અસલી વખતથી કોઈની અશકેલીના વખતમાં સારી સલાહ આપતો હતો.

આ પરીનુ નામ ગુલગુલી હતું. અને ગુલ ગુલતાને પોતાનાં ઘોડા ઉપર સવાર થઈ, તેની તરફ રસતો લીધી. ઘોડા કં વખતમાં ગુલતાને નજીકમાં પોંચીએ અને પોતાનાં નવલ ઘોડા ઉપરથી ઉતરીને બોલીએ કે “એ એક સાંભલીઈ” કે માહારા વડાઓની ચુકડેલી દુર કરવાને વાસતે તું હમેશ તેઓને સારી સલાહ આપતી હતી. એ આ વાત ખરી હોયતો, એ પરી ગુલગુલી ! તેઓની ઓલા દના એક દીકરાની આજ સાંભલવાને ના પાડતી ના, અને આ દાહાડે તેની મદદે આવવાની મહેરબાની કરજે.”

ગુલતાને આટલું બોલીએ કે તરતજ એક દેવદારનું ઝાડ, (જ્યાં તે નજીકમાં ઘણું હતો) વચમાંથી ફાટી અને તરતજ બેંદરથી એક નાની ખુશશુરત ઓરત, તમામ સફેદ વસ્તર પહેરી, નીકળી આવી, અને ત્રણ નેવા મીઠા આવ્યાં બોલી કે “ગુલતાને સાઉદ, તું જે કામને વાસતે હીઆં આપોય તે હું જાણુચું. તારો વીચાર ઘણોજ વાજીએ, અને હું તારી ચુકડેલીના મદદ કરવાને ઘણી ખુશી છું. એ બે દાખડી હશે, અને જે બે સખશે તારૂ નામ તથા ગામ મેલવવાને હરીફાઈ કરશે, તેઓને પોતાની મરજી પરમાણે એકકરી પસંદ કરી લેવા દેજે; હું તુને ખાતરી થી કહું છું કે ખરો સાહાજદો ઓમાર ઓમાલી ખરી દાખડી પસંદ કરશે, અને બેમાના જે એક ઠગારોએ, તેની ઠગ વીદીઆની સામેતી બીજી દાખડીઆથી મલશે. જા.”

આમ બોલિને અને ગુલતાનનાં હાથમા હુધીદાંતની ઘણાજ કીમતી હોરિઆથી મલેલી બે દાખડી આપીને પરી ગુલગુલી ચૂંપ થઈ ગઈ. મેહલ તરફ ગુલતાને પોતાના ઘોડાની લગામ ફેરવી, અને રસતે જતાં પેલી દાખડીઓમા થું હતું તે જાણવાની તેના દીલમા ભારે ઈજા થઈ. દાખડીઓને કાંઈ કર હતી નહી, અને તેનું કાંઈકું ઉઘાડવાને અતીશે મેહેનત કરીઆ છતાં તે દાખડીઓ ઉઘડી નહી બધી રીતે તે દાખડીઓ મલતી આપતી હતી, હીસા અને બીજી જાહેરાત અંદર નરેહું એ બધું બરાબર એકસર પુરું હતું; પણ અને દાખડીઓની ઉપર જુદા જુદા લેખ હતા, અને માતર એટલીજ વાતમા અનેમા ફરક હતો. એ કની ઉપર “ઈનત અને કીરતી” અને બીજીની ઉપર “શુખ અને દોલત” એવા બે જુદા જુદા લેખ હતા. ગુલતાને મેહેનતમાં આવી પોંચીએ, અને જારે પરી ગુલગુલી વીચેતી વીગળ રાંછી વલીદાએ પોતાના ખાવડને મોડેનેથી સાંભલી, તારે તે ઘણી ખુશી થઈ અને વીચારીઈ કે ખુદરતી કવચનાથીજ ખરો સાહાજદો ઓમાર ખરી દાખડી પસંદ કરવાને ચુકશે નહી. ઘણાજ દબદબા ભરેલી રીતે આખી દેખારી નીજલસ આગલ આજમની ઓલ કરવાની તબવીજ ચલાવવાને ગુલતાને હોકમ આપીએ.

એક ઘણી ઉંમી કોરીની રેખ ઉપર તખત આગલ પેલી બે દાખડીઓ મુકી, અને ગુલતાનની આસપાસ પર પાંચ અને અમલદારો બધા પોત પોતાની જગાએ બેઠા. લખેકાન ઘણો ધનરાખેલો હતો, પણ વચમા ઘોડેક વખત ગયા તેમા તે પાછો પોતાની સુખમા આગે હતો, અને વીચારીઈ કે જેમ હમણા તલક ઘણીક અડચણો ખરીને સાહાજદાનું નામ તથા માન, કારણ કીધું હતું તે પરમાણે આ એક ઉલી આકૃત માણેથી બંધીને ખરો સાહાજ

દા દાખલ હમેશ લગી અપસ. કચેરીની અંદર ગુલતાને ના હોકમથી તે હીનત ભરેલી રીતે આપો, તખત આગલ ભપકાથીજ સર નમાવીઈ, અને બોલીએ કે “માહારો ના મરે બાપ મરે ઘણી અને થું હોકમ કરમાવે.”

ગુલતાને થું કરવાનું હતું તે તેને સમજાવીયું, અને ઘણેક વખતવર પેલી બે દાખડીઓ ઉપરના લેખ તપાસીને, તે બોલીએ કે “માન પામેલા ખુબંદ બાપ ! તારો દીકરો યવાના કરતાં કુનીઆમાં વધારે શુખ બીજી કીધું તે હું જાણતો નથી, અને જે તારો દીકરો ધાપ, અને જેની ઉપર તારો સખલો ચાહ, તે મેહલ ખજાનાના ઘણી હોવા એકએ—એટલા ખાટો જે દાખડીની ઉપર “શુખ અને દોલત” એવો લેખ છે તે હું પસંદ કરું છું.”

“ઘોડા વખતમાં હવે આપણે જાણ્યું કે તે પસંદ કીધુંય તે બરાબર છે નહી” અને એક શોલાખ તરફ ફરીને ગુલતાને તેને હોકમ કીધો કે પેલા બીજા શખસને કચેરીમાં લાવે. જેમ એક ઘોડાં તોફાનની આગમચ આસમાન બધું વાદલાંધી પેરાઈને થોડા બની જાએય તેવો ઓમારનો મેહેરો બની ગયો હતો, તેના આવા દેખાવથી કચેરીમાંના કેટલાક શખસો તેની ઉપર દયા લાવતા હતા. તખત આગલ ઓમાર ઘણોજ નખીને ધુંડલ મડીએ મેહો અને ગુલતાનનો હોકમ પુછીઆથી, તેનું કાંમ તેને કહી સંભલાવીઈ; અને તે ઉડીને રેખત તરફ ફર્યો. અને લેખ તેણે કીધામાંથી વાંચીઆ, અને નજા વાર થોળીને, નાના પણ મજબુત અવાજે તે બોલીએ કે “આ છેલા ઘોડા દાહાડાઓમાં “શુખ” કેહેવું નલરી જતું રહેય, અને “દોલત” એક પલવારમાં કેવી મેજુનીઆથી કરી હવામાં વીખરઈ બપચ, તેને તને ઘણા સરસ અનુભવ લઈઆઈ. પણ વલી એજા વખતમાં મને મેલેક થયો છે કે એક હીનતવાના માણસના દીલમાં “ઈનત” એક હમેશગીને ખજાનો છે, અને “કીરતી” એક મલકતા તારાની માફક છે, જે ગમે હો વો પણ શંકના વખતમાં ઝાંખ ખારતો નથી. હા ! જે કે આ પસંદગીથી તારૂં ખરૂં તખત પણ એકબારગી હું યોઈ બેય, તોખી “ઈનત અને કીમતી” ! હું તમને વધારે માહું છું.”

એમ બોલીઆ પછી આ લેખથી પોતાનું દીલ જે દાખડી તરફ મેંચાયું તે ઓમાર ઉંચકવા નહોતો હતો, તેવામાં ગુલતાને સાઉદે પોકારીને તેને હાથ મેંચવા ફરમાવીયું, અને તેજ વખતે લખેકાન સાહાજદાને રેખતની આગલ ઓમારની સાથે આવી શાંભું રહેવાને હોકમ કીધો. હવે પાસે પાસે બંને હરીફાઈ ઉભા હતા, એક માહેરથી ભપકાદાર દેખાવ લઈને પોતાના દીલમાંના એક કંબધી જે કંબ ઉપજતું હતું તે સંતારતો હતો, અને બીજો કંડે પેટ પોતાનું નશીબ કેવી રીતે દોડય તે ભેટો હતો. હવે ગુલતાને એક કંડાનું વાસણ લાવવા કહીયું, જેમાં ખખાના જેમજેરો નાખના પવીતર ઝરાનું પાંછી ભરેલું હતું; આવા સણમાં હાથ મોડું ઘાઈને ઉગમણ દીશા તરફ ગુલતાને ફરિયા, અને તરફ વખત નખીને આ પરમાણે અજાજી થઈ.

“ઓ બાપ અલા ! તું, જે જાણે આજ સદીમા થઈ હમારી એકાદને પાપ અને ડાપ અને ડાપ વગરની રાખી છે, તે આજ દને આસેસાઈડીબના બાદશાહી લોહીને, એક નાપે

કાર ઠગારી ડાઘ લાગવા રેતો ના; અને એવું કરજે કે આ બોલી સાંભેલીથી મારો દીકરો—મારી બાદશાહી એ લાદનો બાદશાહી દીકરો—મને ખરો માણુમ પડી આવે.”

એમ બોલીને એક નીશાની કરી પેલાં બે શખ્સોને પોતપોતાની દાબડી ઉપાડવાનો હુકમ કીધો. આગવ ગમે તેવાં પણ જોરથી જ દાબડીઓનાં હાંકણાં નરાખી હીલી આં ન હતાં, તે જાણે કે પોતાની મેલે હવે તરત ઉપડી ગયાં.

ઓમાર શાહાજાદાની દાબડીમાં એક નાની ચમખલ ની ગાંઠી હતી, જેની ઉપર એક નાનું સરખુ તાબ, અને એક ઝીલી સુનાની લાકડી હતી.

લખેકાન દરજીની દાબડીમાં એક દરજીની સોપ અને તેની પાસે એક રેસમની દડી વીરાલેલી હતી

આ બેબાથી સુવતાનની આંખ ઉપડી, અને તેની શાંખીની ખાતા તરીકેની અટકલ કેવી ખરી હતી તે તેને માલમ પડીજ, અને જાણે કે કંઈ ખાતર અપકસખાતથી ન હી પણ અપક નશીઓનાં જોરથી આ વાત બની હોય તેમ જોવા ઓમાર શાહાજાદાએ પેલાં તાબને હાથ લગાડીએ, તેવુંજ તે તેના માર્યાંપર બરાબર ખેસતું આવે એટલું મોટું થઈ ગયું. “શુદ્ધ સુવતાન સાંઢે પોતાનાં ધુનતા ડાઘ શાહાજાદા ઓમારનાં માથાપર પુકી, તે ધુણપડીએ બેઠેલો હતો વાસતે ઉડવાને ફરખાવીઈ, અને પોતાની છાતી સાથે દાખીને પોતાની બાજુએ મેસવાને નીશાન કીધી. હવે લખેકાન દરજી, જે એકદમ ધભરાટમાં પડીને બધાંને કહ્યું ‘મોહું કેખાડું’ તેના વીચારમા પડીએ હતો, અને પોતાને શું શખ થયે તેનાં મેપાલથી ધરધ ધુનતો હતો, તેની તરફ જોઈને સુવતાન બોલીએ “અને તારે માટે—નાપેકા ર દગાખોર કુતરા!—તારી મરદન જલવાદનાં હાથમાં સોં કવાનો તને હુકમ કરજી.”

શાહાજાદા ઓમાર બોલી ઉઠીએ “એ ખાપ! એ ની તરફ દયા બલવાપ; મારી આ તું પેઢેલી અરજ સાંભલ, અને એ કંગાલ આદમીનાં રડવાથી મારી બેહદી ખુશાલીને અંત ના લાવ.”

“માહારો દીકરો ઇજેઠે એટલા માટે હું, એ કંગાલ કુતરા, તારો જાન બચાઉંજ, પણ હું હુકમ કરજી કે મારાં દેશમાંથી કાલે સુરજ ઉઠીઆની અગાઉ તુ તારું કાલું કરજી”

અતીથે હુદ ધભરાટમાં પડીઆથી લખેકાન દરજીમાં એક પણ હરફ બેલવાની તાકાત રહી નહી. પણ શાહાજાદા ઓમાર આગવ તે લાભે પડી જઈને, ડચકાં ખાતો બતાવે નહી એટલાએ એવી રીતે, તેને જાન જ સારવીએ શંકલ માટે, ઉપકાર માનીએ. થયલા અગીર, ઉમરાવો, સરદારો અને અખલદારો ઓમાર શાહાજાદાની આગવ આવી તેને તંદરોસતી અને આખા દી છંધવા લાગા. આવી ખુશાલીની મરજાટમાં લખેકાન દરજીને કોઈએ ભાવ પુછીએ નહી, અને અલકસે મેઝેલ માથી ખાણે નીકલી જઈ પોતાનું અસહી રૂપ અલેકસાન ડરીઆ થોડે તરફ જવાનો રસતો લીધો, અને વીસામે લ થા વગર તાંહાં મુચાફરી કરી આવી પુગા. તેને કેવું આ દરમાન પોતાના વતનમાં ગયો તેની જો તેને ખબર હતે તો તે આટલો જલદો પોતાનો રૂસતો કાપને નહી. પણ હજી બીચારાના નશીખમાં એક વેસુત વપારે ઠોકર ખાવા

ની છોટી કે જ્યોતે તે હુમેશ સુધી મોટાઈ વીશિને તેનો આ હા છોટી દીએ. લખેકાન પોતાના અસહી ધણીની ઉકાં નમા ગયો. પેઢેલાતો તેના ધણીએ તેને ઓલખીઓ નહી, અને સલામ કરીને તેની ફરમાસ પુછી, પણ જરા વધારે નનદીક આવીઆથી તે કોણ સખસ હતો તે તેને માલમ પડીઈ, અને જરે તેણે જોયું કે તેનો અલેકસાન ડરીઆ થોડે રૂના સુવતાનના બાધનો બાદશાહી જોવા ચોરી જનાર લખેકાન દરજી હતો, તારે તેણે પોતાની કુકાનખાના દરજી એ, માહારો, અને બીજાં આદમીઓને બેલવીઆં, અને તેઓએ ખીચાર સેકચકી લખેકાનની ઉપર લાત અને યુ કીઓનો એલોતો વરસાદ વરસાવીએ કે તે બીચારો અધ યુવો થઈ ગયો. તેઓએ ચોર, ચોર કરીને બાંગ મારી, એક માંડા માણસ દાખલ તેની ત્રણેરી કીધી, મજર મખંડા અમશવીઆ, આખાં આંગ ઉપર સેએ અને કાંતરો ભો કી; અને જાણે કેમ ઉપર ડાહાન મેલવા માહોતા હોપ તેમ ચોરીના વાક ઉપર તેને કાંદો આગલ ધસકી જવાની બીક આપી. પણ જમ તેમ કરીને તેઓના પંજમાથી તે છટકી ગયો, અને ચીપરેહાલ, સુજેલે આગે, અને અધ યુવો થયો એક પાસેની ધરમસાલામાં ભરાઈ બેઠો. બીચારાનો એટલોતો કુંદો થઈ ગયો હતો કે બે હડાડાવે ખાટલે પડી રહેતું પડીયું, અને એટલો વખતવેર તેણે પોતાના સેકચકીપણા વીથે ઘણો પસતાવો કીધો, અને જોવા પાછું પોતાનું જુનરન કેમ મલાવતું તેના વીચારમા પડી એ. તે બોલીએ કે “દરેક માણસને પોતાનું કામ જાણ” આવી જે કેહેવતણે તે ખમીત બરાબરજે. એક શાહાજાદો થવાને જે એક દગાખોર કામ કીધું; તારપછી થોડે દહાડે મારા સારીઓએ અને યોએ ભોકી મને ખરેટલાલ કીધો. શાહાજાદો બનવાના સપનાઓથી હવે હું દર નહી; અને જો મને એક દરજીની ઉકાન અસલાની તાક મલે, કે જમા આબર બરેલી રીતે મેડેનત કરી હું માહા રું જુનરાણ મલાવી ચકું, તો પેગંબર મહમદ પાસે હું એ થી વધારે માણું નહી, અને એટલાંની ઉપરજ શંતોસ રે હું.” આવા વીચારમા લખેકાન ઉપર ગયો, અને સવાર ના પેહારમા હડીને જરે થોડેરના મીનારાએ જ્યાં તારે જાણે કે કાઈ બનયું નહી હોય, અને આ બધું થયું તે સપના હોય એવું તેને લાગું. પણ લખેકાનની આંખ પેલી પરી ગુચગુચીની દાબડી ઉપર પરી, જે દાબડી તે ધભરાટમા પોતાની સાથે લઈ મેઝેલમાથી ઉતરી પડીએ હતો, અને તારે તેની ખાતરી થઈ કે જ બધું બનયું તે સપના નહી પણ ખરું હતું. તે દાબડી કાંઈ તેને કાનની નહી હતી, એટલા માટે કોઈ જવેરીને તાંહા તેણે તે વેચવાનો ઠ સવ કીધો, કે તેના પછંસાથી તે એક કુકાન માંડે. પાસેની એક બજારમા ગયો, અને તે દાબડી તેણે એક પાઘરીને તેની ખરી કીખતાના વીસમાં ભાગ કરતાંબી આછી કીખતે લેવી. પછંસા પોતાના પટામા સુકીને ખુશી થઈને ધરમશાલા તરફ રસતો લેતો હતો, તેવામાં પછવાડી પેલો પાઘરી દાબડીમાનો સોએ દોરો લઈ રાડતો તેને હાંક મારતો આ થો અને કહેડું કે “થોભ, જુવાન આદમી, થોખ! આ સો ય દોરો મહુને જોઈતા નથી. આવી કીખતી દાબડીતી અંદર તે કંઈ સોપ દોરો સુકવાનોજે! બીજું વલી, તને

એકાગ્રવાગસે, કાંઈકે તાહારાં ચીથરેલાવ કપડાંએથી જ રા સીવઈ રાકશે." લખેકાન સોય દેરો લઈ ચાલતો થયો, અને વસતામા એક દુકાનની ઉપર "ભાડેઆપવાનીઉં" એવું લખેલું નોંધ, ઘરધણી પાસે ગયો અને સસતામાં પડી ને દુકાન તેણે ભાડે રાખી. એક કલાક નહીં ગયો એટલા માં લખેકાન અસલની માફક પોતાના કામ કરવાના પાટી આં આગલ પલાડી વારીને બેઠો, અને હાલ વુરત કંઈ કામ નહીં એટલા વસતે પોતાના કપડાં ઉપર ઠીકરાં પુકી સમાવવા લાગો. અરધાકે ડગલો સમીચીએ ને પેટમા ક કડા આવવા લાગા, તેથી નરા કંઈ ખાવાનું શોધવા ગયો. ખાઈને આસરે અરધાકે કલાક પછી પાછો તે પોતાની દુકાં નમાં આવ્યો, અને પોતાના ડગલો હાથમા ડેઈને નેમે થું, તેવામાં એક અજબ અજબ દેખાવ તેની નજરે પડીયો. સોય પોતાની મેડે ડગલાને ઠાકા ખારતી હતી, અને વડી એથી વધારે અજબ અજબ એવું એકે પેશા નાનો દેરાનો કટ કો નેટલોને તેટલોજ રહેલો હતો અને પોતાની મેડે લંબા તો ચાલતો સોપના ઠાંકા એવાતા સરસ અને સફાઈદાર હતા કે, લખેકાન નેકે પોતે આગલ નજાવીયું તેમ પોતાના કાંમમાં થલો હોશીઆર હતો, તોપણ તેનાથી એવા ઠાંકા મરણ નહીં. લખેકાને આ અપશીય કેટલી કીમતી હતી તે નોંધ, અને ઉગમજ તરફ ફરીને નખીને યોદાના ઉપકાર માંનીચો.

હવે લખેકાનનાં મનમાંથી પોતાનાં પાદશાહી વંશ નાં, અને હવે શાહાજીએ થવાનાં ખીઆલ બધા હવામાં ઉડી ગયા. હવે પોતે આજીવ ભરેથી રીતે ધણી મેહેનત કરે તો હતી, અને તેનાં મનપ્રકરોક સોય દેરાને લીધે આખાં શેહેરમાં સઘી સરસ અને હોશીઆર દરજી દાખલ ખપ વા લાગે. ને.કંઈ કપડું સીવવાનું હોયતો તે ખાતર નરા બર વેતરી કાઠેનો અને એક બે ઠાંકા મારી થોડોક વાર મે લી રાખતો, અને પેલી સોય પોતાની મેડે લાંબુને લાંબુ સીવી ભતી. લખેકાન દરજીની ધરાકી વીસ ઘણી વધી, કાંકે તે પોતાનું કામ ઘણુંજ બરાબર અને નવલકી કરતો હ તો, અને વડી બીજા દરજીએનાં કરતાં વધારે સસડું કરતો હતો. આખાં શેહેરની અંદર તેની તારીફ થઈ રહી, પણ તે પોતાનું કામ કોઈથી મદદનીશ વગર આવી અજબ એજ નેચી રીતે બતાવતો હતો, અને કામ કરતી વખતેઆર છાં બંધ કરતો હતો, એનો ભરમ કોઈ સમજી શક્યું નહીં.

આ પરખાણે પેલી દાખડી ઉપરનાં "મુખ અને દો વત" એવાં લેખ જે લખેકાને પચાંદ કીસો હતો, તે તેને કે લીચો. આ ચાલાક, અકલમંદ, અને ખુશ મીઠમજનો દરજી-સેવકાદે થયો, અને એથી તેને પોર્ટું મુખ ધણું અને હવે કેટલીક મુદતે જારે બધાં કોઈકે સુવતાન ઓમારની કીરતી ગાતા હતા—પોતાનાં ગામને કેવું તે આબાદ રાખે તો હતો,—પોતાના દોસતોનાં તેણે કેવો પયાર મેલવીયો હતો,—પોતાના ડુશમનોને તે કેવો રહેસુત મેશાડતો હ થતમ હતો,—અને તેને જ ન લડાઈથી આવી પડી હતી તેમાં તેણે કેટલી બાધુરો દેખાડી હતી અને કેવી કેવી અપડાણો ખમી હતી,—એ સઘણું જારે આખાં આલેક સાંનડરા શેહેરનાં લોકો સુલતાન ઓમારની તારીફમાં બેલ તાં હતાં, તારે લખેકાનને ધુનરી છુટતો હતો, અને તારે

તેનાં ખીલીકણુ છવને બરાબર માલમ પડીયું કે શાહાજી દાખો અને મેહેલવાનીનાં સંક્રમાં મેશવા લાએકે તે આદ મી ન હતો, અને કોઈ કોઈ વખતે તે મેલવીનો હતો કે મુખ્યબત ! કીરતી અને આહાદુરી એ સઘણું કીકે, પણ તે મેલવતાં એટલીતો અપડાણો ખમવી પડેલે, કે માહારે તે નેઈએ નહીં. દરજીની દુકાંન સઘી સરસ અને લાગેલું ! આવી રીતે લખેકાન પોતાના ધંધામાં સતોશ પામીને, અને પોતાનાં દેશીએના આહા, મેલવીને ઘણી લાંબી સુદત સુધી છવીચો.

માચે પીલીને નેવા આવશે !

કુકીઆઈ—આવો કોલાઈ કુઈ, આવો રતનબાઈ આવો સુનબાઈ, આવો ધનાઈમાચે, આવરે આ ધનજીજી. શણાઈ—માચે આપાંજી. જીવણાઈકાકી—અરે એમ આવો, જે ધનાઈમાચે; મા એ રતનબાઈ સગવડે મેસો ખરીજી. તાહાં અગવડે કાંય મેડાંને. નેપાં કોતક. રતનબાઈ—હમેતો મહાજી મેહાંમ કાકી રહેવા દેચો.

જીવણાઈ—વાર ધનજીજીને તો એમ આંપ માંચે, આવરેમા. ધનાઈમાચે—કાંચે પીલીને થું ! કાકે જીજી મા હારો ડોસાલાઈ, દાકતરને તોલાં દવા લેતોતો તાહાં તહમા રે રૂસતમ કોલો દાકતરને બોલાવા આવ્યોથો, તેણે કેયું ડો સાભાઈને કહયું કે પીલીની બંધાઈ સામુની રાતે છાતી સઘ મેસી ગઈતીને ડોશાલાઈએ છેક રાતે કહયું તે હું મા હારા છવ સાથે કેટલી વહરી કે નરા મહુને તો નવલકી ચેતાવે. આખી રાત અભોગની રતુ કાટે રો મેલવા ક રે કે માહારી પીલી થું કરતો હોયે, માહારી પીલી થું કરતી હોયે. ને સહવારે ગાડી નેવડાવી. તે ખુએ પીરખાં ફરી ફરીને છેક બાર વાગેનો ગયેલો તે એક વાગે આવ્યો તા હારે હુંઆં નરા આપાં.

જીવણાઈ—માચે પીલીની, બપાઈને તો પરમ દાહા કે રાતે કાઈ ઉતું નહીં. મસાંમ પડી તે પીલીને કેહુય મંડું જ માચે લોખાન કર. આચે બીજે મારે ગેઈને લો ખાન લોખાનને કેકાણે ને એતો લાકડું લોહાડું ધધને મ દઈ કોમપર પરેલી. રાજુ એવામાં ઉપર ગીચો તે મહુને આવોને કેહે—

કુકીઆઈ—નહીં ચોહાં મારનો નેરસુ. જીવણાઈ—હું જે પેત તાહારે એવા મારનો નર સું મહુને આવોને કેહે કેહેને બાઈ બાઈ પીરોનબાઈ કો મપર મુનેલાંકે ને અફરાનીયું. કોમ આગલ પરેલું છે. તોમું મુલો છવ થયો હું તો આપાને નોણું આપતો તી કે મુલો કડતાને ખવરાવે તે મુકી ધધને ઉપરે ગેઈ જાણે મારપર મહારાંમ નહીં. તેટલામાં એની માચેખી રો રી આવવી ને હાક મારીએય તો પીલીનો નવાખમ નહીં. હુંજીતો રસરસ થઈ ગઈ. તરત દાકતર આવોને તેણે હાં દ બી બરીને પાંચીના કટકાં મારેય તાહારે પીલીનો

દોરા ઉપરથી. પછી રાઈ ને સેક રાઈ ને સેક તે છેક રાતે દસ વાગાવેર. ઓ લુમ્પુરે તે રાતને.
રતનબાઈ—મામ્મે વાઈનું કંઈ એવું સાંસુને નેર થઈ આવ્યું ને.

કુકીઆઈ—ડાકટર તો વલી કાંઈ જુલુન કહેલ્ય.
ધનાઈમાએ—અરે સુવારે ડાકટર. કાંઈ નહીં આ લે તાહારે હવે એ એવું.

જીવણાઈ—તાહારાં પાંછી ખસે ફસામેનને એ તાંપ મહડી એ તાંપ મહડી કે એમ ઉલ્લાઈ ઉલ્લાઈ જાય. ને વલે ને બકે.

કોલાઈ-કુઈ—મામ્મે એ તાહારાં પાંછીનીતા વાતન ના ખોલો. માહારી ખેતની વેલુને એવું હસતક લાસું કે રો ન તાહારાં પાંછીએ નાહાય. પછી તેમાંથી ભુરપારો કમલો યઈ આગે. એ મુઠ્યા ડાકટર કાંઈ સમજ્ય. જીવણાઈ ફરીથી મામ્મે તાહારાં પાંછીની વ્યાસનાઈ ના કરાવશે હો.

જીવણાઈ—નહીરે મામ્મે હુંતો પેટુલેયીન વહરી પછ એના બાપને શું કહીએ તેલે ગોધીઆર ગાંધીયુ, તે હુંતો પરીનરહી.

સુનાબાઈ—હજીર મામ્મે જોખારે છે કે ?

કુકીઆઈ—હારે મામ્મે જાહે હુંજ્યાં હું. લુજાઈ બાઈ. મામ્મેના દોરા ઉપરતાન નથી. આપો દાહાડો આમે એમન સુસત પડી રહેલું. ડાકટર તો કહેલ્ય એના જોરડામાં એકલ જોલેને મેસવા દેએ ને બધું મુપાંસુપ રાખો.

કોલાઈ—એ જાહારે દરદ પરખાય નહી કેની તાહારે એમન કહે. માહારા જમમુની માસીને પેલી વખત ફુપ્પું તું. ડાકટર કહેને ને મયરાનલઈ જાએ એની દવા એના. તો તું ને તું બા. કાંઈ દવા દાર કર.

ધનાઈમાએ—આમે એમ ફસામેન પરી રહેલ્ય તે ખ રાંબને. માથાના વાંચતાને એમાંથી સનેપાત થતાંવાર નહી. તરણ લાખની દીનીતા વરને એમ એ જોયલું.

રતનબાઈ—તાંહારાં વા તાંજ રે. (નમીન પર પગ લસડીને)

સુનાબાઈ—માહારી પેલી વખતે છાતી ખેડીતી તે ડાકટરે તરત જાલો લગાડીતી.

કુકીઆઈ—આમેતા કાંઈન નહી પછ એવું વરાંબ્યાં લીનું પાંછી હોયની તે તન તન કલાકે પીવા કહેલ્ય ને આ પો દાહાડો માંખા પર કોલાંવાર ને વ્યાઈસનું પાંછી.

ધનાઈમાએ—મામ્મે તહમુને કાંઈ અકવલે. જત દધને એકતો એકવરડું ખાલસે તે આંખાના ભાગતાંને થોસીએ સોમારી આવશે.

કુકીઆઈ—મામ્મે હું શું કહું. એના બાપની આ શું કોઈનું ચાલે નહી. આમે જરા કહેડા નહી નેયતો માહારીપર વ્યાસમાન તોરી પારે.

જીવણાઈ—અરે ને કુકીઆઈ હમણાં તો માંડી વા ર એનો પ્રાપ્ત આવે ને વરી મુકલે.

પીરોજબાઈ—(કહેડો કાહાડવાથી અમકીને) આ મામે !

કુકીઆઈ—ઓ માંખો. ભરે. બાઈ તાહારાં સાસુ સાથ વાત કરની.

પીરોજબાઈ—અરે માહાર માધું ઘણું ફુપેયરે, કોઈ મહને બોલાવોના.

કોલાઈ—જરા મરી નાખીને ગરમ ગરમ ચાહે પાચો. કુકીઆઈ—ડાકટર ઘણી ચાહે ના કહેલ્ય. હજી સો ડાવાટર ને વ્યાઈસ વ્યાપલા કહેલ્ય.

જીવણાઈ—એમન રાંધી મુક્યું તો. (સોલો ચાહેનાં કપ લઈ આવેલો.)

ધનાઈમાએ—મામ્મે હમણાં હમેતો બધાં ચાહે પી ને વ્યાપાં.

જીવણાઈ—ધનાઈમાએ તહમેથી બારતાં. એક વાગ તામાં ચાહે કાંઈ પી વ્યાવતાંતાં.

કુકીઆઈ—મામ્મે એવલુને વ્યાપણા ગરીબ ઘેરની ચા હે નહી ગમે.

સુનાબાઈ—આમેતો બીજ વખત થયોની.

કુકીઆઈ—તાહારે તહમારે તાંઈ કાંચે મામે હમે તરણ ચાર વખત નીમાંની કાંચેની પીછએય ?

રતનબાઈ—શું કરવા ચોવાર. હમારે તાંહાની ચા હે પીતાં તો તહમે કાકતાંન નથી.

જીવણાઈ—ઓ શુપ યેઈ. ધનાઈમાએને વાસતે તમરેવ મંગામો. હું જુલુમ એવલુ કોરીની રકાખીમાં નહી પીએ.

કુકીઆઈ—ઓ મરેરે જોયું મહનેતો સુતલગ કામ નહી. અરે સોહાલા, ઓ સોહાલા, અરે સોહાવારે ! સરવાંનલની કબજમાંથી એક તમરેવ લેતો ઉતરને.

સોહોલો—(ઉપરથી) વાર.

જીવણાઈ—અરે ધનાઈમાએ જરા ઉભાં રહેરો એ એ આવશે.

ધનાઈમાએ—કાંઈ નહીરે મામ્મે હવે અટકે શું ને

કુકીઆઈ—મુલો તો લાર કરી કરીને ઉતરતો હોં ની. અરે માલ, માલ છેક હુલો સાથે થઈ ગયો. (તમર આપી જાયછે)

(યથલોએએ ચાહે પીને હાથ ધીપા પછી.)

જીવણાઈ—સુઆમેને પગાર વ્યાપતાં બેજા ભારી

સુનાબાઈ—બોલો નારે મામે દાંતમાં ખાસરૂં રોન પકડ્ય. એકતો માટીદાનો મોજાન ખરાબ તેમાં બીહીત કૂં કે રખે મુલો મુકીને માહારા જીવપર નાહાસી જાય અખાઈ રહી વલુતો કુલ્યબી નહી ઉઠકે.

જીવણાઈ—આન કાલની વલુએનેતા કહેવાય નહી

કોલાઈ—પેલા ગેલકા પેટરતાં પગવાર નહી વ્યાં ની કુથી ને માહારી વલુને કહ્યું હોય કે હાથ મલાવ તો એવી માહોનાપર વ્યાવરેને કહે કે વેચાતી બેચાતી લં ધીમ કે ? પેલો આપો દાહાડો સીવતાં સાવતાંતાં તે હવે કંઈ ખલે નહી ને.

ધનાઈમાએ—હવે કાંઈ સાસુના જીવમથી કુલો તલાવ કરે બરે નહી ને.

કોલાઈ—શું વા અમરેન મરી ગીયા તે જરા જરામાં માઈ દીએર ને માઈ દીએર આપો દાહાડો.

સુનાબાઈ—આન કાલના છાકરાએન બાપલા થઈ ગયાંને. અમરેતા તોરવા નહી દીએ. જાહારે વાંક પડે તાહારેતો મામેનેના.

કોલાઈ—સહવાર સાંહાન માહારો નાંહાંગીરતો અઢ અને લઈને ફરવા જાય. હાંવાં હાંવાંને કેહાણે. માથ નેધએતો મરે. કેહું તાહારે માહારો દીકરો બોલે એવો કે માથે ફરી આપા પછી થું કાંમ નહી થતું ? માહારી માણે કે કાંઈ કાંમ કરવા ના કેહેય ? ને તેમ તેમ પેહી—ખરખર હુસે. ને છીક આવીતો માથે માણેકને વાસતે દાકટર. એવો કાનુભારછે માથે, નહી બોલવાના ઘણા ગુણ. ધનાઈમાથે—હા માથે હા; જેનીપર પંડે તે જાણે. સાસનાના વહીતરાં કરતાં મરી ગયાં ને વલી હવે ફરી વહુના વહીતરાંમાં પરમાં.

છવણાઈ—મ—મ—ધનાઈમાથે, કોલાઈ કુઈ, રત નબાઈ, સુનાબાઈ ઘણાવાર વાગે.

ધનાઈમાથે—નહીરે મરું કાંઈ નહી. (હડીને) માથે પીલી, પોલી હું જાઉંમ હા.

છવણાઈ—મોહારેથી બોલતી કાંથે નહી. બપાઈનો સાદ સીવઈ સાથે ગીયો.

પીરોજબાઈ—આવળેલ. હ: હ:

શબડાથે વારાફરતી પીલીને બોલાવવા પછી જવા નીકલ્યાં.

છવણાઈ—ધનાઈમાથે માક કરતે હા મ—

ધનાઈમાથે—હે સાંતું, છ નરાઈ તહમને, માલ મા એ પીલી પખોરીને વેહેલી વેહેલી ઉડ. હું જાઉંમ હા કુકી આઈલ.

કુકીઆઈ—આવળે ધનાઈમાથે. મ—રતનબાઈ, કોલાઈ કુઈ માથે સુનાબાઈ. બાવા મનજયા આવળે હો મ—મ—મરું બપાને કેટલે વેરધી ફેરો પર્યા.

શબડાં—માથે સારે રૂરે. વેહુ વાજને. [જાએછે.

છવણાઈ—કુકીઆઈ મ—એ બપરી કોણ ?

કુકીઆઈ—નવલસાની સુનાઈ ?

છવણાઈ—હ: મ—એલખાતીબી નહી. ધધ્ય એ વી ધીમરાં જેવી. પછસાથી નસકોરાંપર નસકોરું બી ચહુરી જાયને. મોતીની બાંગરી વગર તેા ચાલતુંજ નથીને. હેકારતો નહી કરીએ પણ આગલ ફાટી સપા ટને વાસતે તવલતીતોને.

કુકીઆઈ—કાંથે માથે પીલી એમ કાંથે કરેય ? મા થું ઘણું હુએય ? નેતી તાહારા બાપ આગવ તા બોલતી હા કે એમ બધાં આપાંતાં ને અછી ખેસાડખાંતાં.

છવણાઈ—સંતેસો, નહીતો કેહેસે માથું બધસાએની ગમખડીયન કુખયું.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

છવણાઈ—સંતેસો, નહીતો કેહેસે માથું બધસાએની ગમખડીયન કુખયું.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

૬૦ પીલીને થું ધયું હરો તેનો એવાલ વાંમનારજ કરવો.

રાખવામાં આવેછે. તે સીવાએ બીજાં નાચાર બેચાર તથા મા બાપ વગરનાં છોકરાંવોને રાખવાને વાસતે જુદાં જુદાં ધરમખાતાંએછે જેમાંના એક "૩. ડી. એ નશર" નામના રાખશી પરવરસી ખાતાંમાં ગરીબ અને મા બાથેએ તલ દીધેલાં ઈઆને રખડતાં અને વારસે વગરનાં બાલકોને રાખવામાં આવેછે. એ કેડાં છે તેમાંની ધવાડનારી તથા ઊધારનારી આપા શીવા એ પરડા) બીછાંના તથા (૮૪) પાલનાં ઊપર જણાવેલાં વરજના બાલકોને સાડેછે—જે દરેક બાલક પછ વાડે દરરોજ ૧ શીલ્કાગ ૮૫૫ પેનસ, એટલે ૧૩ આંનાં ૮ પાઈ ખરચવામાં આવેછે. એ પરમાંણે શ્રાંનસના શકત છોકરાં પાછલ નજદીક વરસ દાહડે ૪૦ લાખ રૂપીઆ ખરચાએછે, પણ એ શીવાએ જે ઘણીક ધર માતમા મંડલીએ હુધરાંણુની મારફતે જે ધરમખાતાં ચલાવેછે તે જુદાં.

પારીસની મોહારાઈ હીઆંજ અટકતી નથી પણ જે માહુતમપણુને તે આજે યોગ્ય થયુંછે તે તથા ની સીઓના પરતાપથી થયુંછે; તેવાની ખુબી, નેહી અને બાહુકુરીની સાહાદતોથી ગરંથો ઊભાઈ જાએછે. તેમની સખાવત અને દયાલુ ચાલને કુનીઆંએ નકલ કરવા માંડીછે. તેવામાં દયાલુ ગુણુ એટલો મોહારોછે કે તેવા જાતે મેહેનત કરી, શકતી બેચીને પોતાથી બને એટલી રકમ "ચુરખાકસ" ઈઆ ગરીબોના ધર મ ખાતાંમાં આપેછે, એટલુંજ નહી પણ ઘણાક ગરીબ અને સાચાર આડોશી પાછોશીની હાજતો પુરી પાડવા ખરેખર ઘણીજ મેહેનત કરેછે. હીઆં જુદા જુદા ધર મવાલાયો પોતપોતાના લોકો નેચાકે રોમન પ્રાથલીકસ, પરોટેસ્ટન્ટ, જુ વીગરેને વાસતે જુદી જુદી જાતની સખાવતો કરેછે. જેમકે ઇસરેલાઈટસ લોકોને વાસતે એક જાહુર ખખરચીખાંતુંછે જેમાં દરરોજ એક તન દરોસત માણસ ખાથે એટલું જોસ, સેરવો, અને તર કારી બેઆંના બદલે વેચવામાં આવેછે. કેટલાક લોક ને સસતાં કપડાં આપવાનું, કેટલાકને સસતું રેહેવાને ઘેરો આપવાનું તથા હંવેજ જરૂરની હાજતો પુરી પાડવાના ઘણાક ધરમખાતાંછે. જેવી કીસમના ધરમ ખાતાં હાલ લંડનમાંથી હુંગાડવામાં આવેએછે.

પારીસની સીઓ ગરીબ અને સાચાર બેચાર ને મદદકરેય, એટલુંજ નહી પણ તેવા હાજરો જણુની હાસપીયાલોમાં તથા તેમના રેહેવાના ઘરોમાં ભેટ લીએ

પારીસ અને તેહેની મોહારાઈ.

પારીસની સહિથી ચરસ મોહારાઈ તેમાંની સખાવત અને ધરમખાતાંમાંછે, જેમાં પંદરતો હાસ પીયાલોછે; જેમાં ૭ હજાર દરદીઓને વાસતે બીછાંના

સુતલગ માલમ પડેન નહી. ડાંનસર પાસે એક છુટો યો હતા હતા. જિના આગલા પગાનેન તે નાલ મરાવતો હતો. હોકો પાસથી ચમટી ભરી ભરીને તે પોતાની તપખીરીની દાખડી ભરતો હતો, પછી તપખીર એકડી ધામે કે લાગાલે કોઈ કુકાને નજી મીલુખતીની બદલી કરતો હતો. જપારે તે યુવા જપ તીપારેન મીલુખતી બાલતો હતો, તેથી કુરીથી તપખીરની દાખડી ભરાય તીપાંસુધી તેને મીલુખતીની નજર પડતી નહી. કદાચન તે પોતાનું મોહાડું ધોતો; પણ તડકું પડે તપારે પાસેના એક ખખેચીયાને તે સાચુને બદલે રેતી એ બદન સાફ કરતો હતો. ભીનાં બદનને તે તડકાંમાંન સુકવતો હતો કારણ ટુવાલનો મેથિ પડે.

એક દાહાડો ૨૦૦૦૦) રૂપીઆની સરકારી નોટો લેવા તે લ'ડન ગમ્મો પણ તાંહાનાં બજારમાં કોઈએ તેહના હાલ ઉપર દબા કરી એક કુરીયું તેના હાથમાં ચુકયું. પેહે લાંતો તેને કીક લાગયું નહી પણ વીચાર કીધો કે કોડી પણ કાંમની તેથી મુગા મુગા તેને ગળવામાં નેલયું.

કોઈ કુકાને પાસે તે એક પુરાનું કપડું લાવતો પણ તે જપાંસુધી તેના બદન ઉપરથી કોહીને ખરી પડે તપાંસુધી નીકલવું ન હતું અને ધોળીના હાથતો તે ઉપર કોઈ દાહાડો લાગતો ન હતો.

લેડી ટે'પેસટ એ મુનને ઘણી બજાદ થઈ પોતાના પછાસના ઉપયોગ કરવા ફરમાવતી હતી. ડાંનસરની ટોપી તે ર વસની જીન થી લઈ તેથી તેણીએ મોહાડસ કરી તેને એક દયાઉધી પાસથી ચમટી રૂપીએ એક જીની ટોપી આપવી. પણ બીજી દાહાડે પાછી પેલી અસલી ટોપી નીજ તે અજાએબીથી કારણ પુછવા લાગી જીની ડાંનસરે કહી કે મેં માહારા ચાકર ગરીફીસને બાર આને વેચી અને આ ર આનાનો નફો કીધો !

એક દાહાડે લેડી ટેમપેસરે તરાઉટ માછલીને કહે રેટ દાડમાં પકાવીને મોકલી જે ડેનસરનું ઘણું વાહાણું પકવાંન હતું. કકડતી પ'ડી પડતી હતી અને આખી રાત રહાથી તે પકવાંન બંધાઈને આઈસ થઈ ગયું. તેની દાહાડ કુખતી હતી તેથી પ'ડું પકવાંન ખવાએ નહી અને વ લી બલતું કરવાનો ખરચ કોણ કરે તેથી તે માછલીની ર દાખી ઉપર બીજી રકામી મેલી તે ઉપર મેહો અને પોતાની ગરમીથી જરા પકવાંન ગરમ થયું.

કાકરો અને વકીશો તેના કટકા સતરૂ હતા. વકીશો નેતો તે સેતાન કરી કેહેતો હતો.

તેની રોલતની વાત સાંભળી એક રાતે તેના ઘરમાં ચોરોએ ખાતર પાડયું પણ તેમની મેહેનત ખાલી બરમાદ ગઈ કારણ તપાં નેજેર આવવાની દમડી પણ ન હતી, કરા લીઆનાં પડ અને જાલાંમાં તે પોતાની નોટો સાંતવે હતા અને મુલાવતીની રાખમાં ગીનીએ મુલાવતો હતો.

તેની પાસે એક કુતરો હતો તેને તે રોજ કુકની એક પેટ પાતો હતો, પણ તેના કાનપર જાહારે વાત આવી કે તેનો કુતરો પડોસીના મેંટાપર તરાય મારે છે તપારે ડાંનસર કાકાએ વીચાર કરયો કે કોઈ દીવસે એ કુતરો મહેને ખરચે નાખસે તેથી તેના સંઘલા દાંત વેહેરાવી નખાવીઆ.

૭૮ વરસની ઉંમરે જાહારે તે મરવા મુતો તાહારે તે ની ખેરમાહ લેડી ટેપેસરે તેને વીન'તી કરી કે તાહારા બ

દન ઉપર કાંઈ પુરતું લાંકણ રાખ; પણ તેણે ઉતર વાલયો કે બાઈ નાગા કુનીઆમાં આવતરીઆ અને નાગા જનાર છઈએ. જપારે એ નેકબખત ચોરને કહું કે વાડું તાહારા માંમાં તલે એક તકીએતો રાખ; તપારે ડાંનસરે ગરીફીસ પાસે ધારનો પેડો મંગાવયો.

તેના મરણ પછી તેનું ઘર લેડી ટેમપેસટના ભાઈ જીભ હેમસના હાથમાં આવયું. ઘણાં આકવાડીઆં ગોલ કરતાં ડાંનસરની દોલત હાથ લાગી. છાંણાના ટગલા તલે થી ૨૫૦૦૦) રૂપીઆની દેલી નીકલી. ધાસની ગંભમાં સાંતેલાં એક રાંધા બદીઆનના ગળવામાંથી ૫૦૦૦ રૂપીઆ મલયા. રાંધણીના ધુમાડપાંમાંથી ૨૦૦૦) રૂપીઆની કલયા અને એક મુણે પહેલી ટીપાટમાંથી એક કાગળમાં લ પેટેલી ૬૦૦૦) રૂપીઆને અવેનની નોટો નીકલી.

વલી લેડી ટેમપેસટ અને તેના ભાઈને તે જમીન આપી ગમ્મો જીની વરસની આંબદાંની ૩૦૦૦૦) રૂપીઆની હતી.

જેકે ડાંનસર આવા કંજુસ હતો પણ તેનામાં ઘણાં ભલા ગુણો હતા. વેહેવારમાં તે ઘણો હમાંદાર હતો અને કોઈ સુસંઘીમાં હાપતો તેને મદદ આપતો હતો જેકે તે પોતાનું વધાન લેવાને સુકતો ન હતો.

પોતાનું મુવાનું કોહાણું ન હતું પણ પોતાનાં નોકર "ગરીફીસ" ને તેણે મજાહુની ખાટલી આપી હતી અને તે જન મોંગતો તેમને તેને સાડું ખાંડું પાંછી આપતો હતો, પણ જે પોતે ના લોગવે તે પોતાના ચાકરને આપતો હતો એ ઘણું અજાએબ લાગે છે.

દોલત છતાં મોંઘસ કેવું દલીદપણું લોગવે છે તેના ડાંનસરનો એક અછો નમુના છે.

ઈશ્વરના કાંમનું સમપુરણપણું.

ઈશ્વરના કાંમની સંમપુરણતાની ખરાબરી કોણ કરનાર છે? અને કોણ તેની અંદર જે બેહુદ સકતી દેખાડી છે તેનું વરણન કરે? ઈશ્વરના કાંમનું બોલેલાપણું, સંખ્યા, અને વીચીતરજાત, એજ માતર આપણેને આશચર્યથી ભરતાં નથી; પણ દરેક જુદું જુદું કાંમ એટલાંતો બેહુદ હુંનરથી બનાવેલું છે કે પોતાના તાની વાતે સમપુરણ છે, અને ખારીકમાં ખારીક કાંમના પરમાણુ અને નીચમ તેમના બનાવનારનું બેહુદ દાહા પણ અને મોહાદાઈ દેખાડે છે. હાલની સરીના લોકોએ જે જુદાં જુદાં હુંનરોનો શોધ કીધો છે અને તેમની મદદ થી જે ચીજો તેઓ બનાવાવે છે અને જે આપણા વડાવાઓને અદભુત ઈઆને બાહુદ લાગત તે ઉપર આપણે વાજખી રીતે અજાએબ થઈએ છઈએ. પદારથોની ઊંચાઈ, શોહાલાઈ અને ઊંડાઈ આપણે માપીએ છ

ઈસાનો ઉત્તર

ર વરસની જીવન

એક ઇપાઉધી પાસથી

પાવી. પણ બીજી દાહાડ

તે બપોળાએથીથી કારણ પુછવું

કે મેં જાહારા ચાકર ગરીફીસથી

ર આંનાનો નફા કીધો.

એક દાહાડે લેડી ટેમ્પેસટ

રેટ દારૂમાં પકાવીને મોકલી ને ડેનસર

કવાંન હુલું. કકડતી થાંડી પડતી હતી

રહાથી તે પકવાંન બાંધાને આઈસ થઈ ગયું

ડ કુખતી હતી તેથી થાંડું પકવાંન અવાએ નહ

લી બલતું કરવાને અરમ કોણ કરે તેથી તે મા

કાળી ઉપર બીજી રકાબી મેલી તે ઉપર મેટા અને પા

ગરમીથી નરા પકવાંન ગરમ થયું.

ડાકટરો અને વકીલો તેના કટકા સતત હતા. વકીલો

નેતા તે સેતાન કરી કેહેતા હતા.

તેની શાલતની વાત સાંભળી એક રાતે તેના ઘરમાં

ચોરોએ ખાતર પાડ્યું પણ તેમની મેહેનત ખાલી બરબાદ

ગઈ કારણ તથાં જેહર આવાની દમડી પણ ન હતી; કરા

લોઆનાં પડ અને જાણાંમાં તે પોતાની નોટો સાંતતો હ

તા અને સુધાવતીની રાખમાં ગીનીએ છુપાવતો હતો.

તેની પાસે એક કુતરો હતો તેને તે રોજ કુખની એ

ક પેટ પાતો હતો, પણ તેના કાનપર જાહારે વાત બ્યાવી

કે તેના કુતરો પડોસીના મેંદાંપર તરાપ મારેછે તપારે ડાંન

સર કાકાએ વીચાર કર્યો કે કોઈ દીવસે એ કુતરો મહને

અરથે તાખસે તેથી તેના સઘલા દાંત વેહેરાવી નખાવીઆ.

૭૮ વરસની ઉમરે જાહારે તે અરવા સુતો તાહારે તે

ની ખેરખાહ લેડી રે પેથાટે તેને વીનતી કરી કે તાહારા બ

હોવા પાછું, ચે

પાછુંને ગાશયરી

હું કાંમ એટલાતો

તાની વાતે સમપુરા

પરમાંણ અને નીચ

પણ અને મોહામદ

જે જીદાં જીદાં હું ન

થી જે ચીજો તેઓ

આને અદભુત ઇચ

વાજબી રીતે

ભાંચાઈ, પોહ

છઁએ; સેતારાઓના શ્રવાના મારગ આપણે બંધીએ છઁએ અને નદીઓને આપણી મરજી મારફત રસતો પાડી આપીએ છઁએ. પાંણીને ઊંચું અથવા નીચું કરી સકાયે છઁએ, દરીઆ ઊપર શ્રવા ઇમારતો બાંધીએ છઁએ અને બીજાં ઘણાં કાંચો કરીએ છઁએ જે થી આપણી અક્ષ ઊપર આશ્રીનછે, પણ માણસની સરવ યોધો તેના સરવથી માણસારત અને સુંદર કાંચો ઈશવરના સરવથી નાના કાંચ આગલ થું મુકાયેલા ધરાવેછે? ઈશવરના અસલ નમુનાની કંઈવી લુહી અને અધૂરી નહીં! સરવથી બાહ્ય કારીગરને કહીએ જે તાહારી સઘલી ચાલાકી તાહારા નમુના ઊપર ખરચીને તેને મનપસંદ અને ઊપોચોગી રૂપ આપ, તાહારી સઘલી સંભાલ અને તાહારાં સઘલાં દીલથી તેહેને જહલે આપી પુરણુ કર; અને પછી જુવો કે તેની સઘલી મેહેનત, ઊદ્યોગ અને કાસેસો છતાં તેહેના નમુનો થુસમ દરશક ચંતરમાંથી કેવો ખરખચયો, કદ રૂપો અને કદોર દેખાએછે! પરમાણુ અને નીચમની કંઈલી તંબીછે તે તેને તીયારે માલમ પડસે, પણ હુમેસગીના ઈશવરનાં કાંચો થુસમ દરશક ચંતરથી કે સાદી આંખે તપાસી તોયપણુ તેઓ હંમેસ વખાણુ કરવા લાયક, હુમેસ ખુણ થુરત, હંમેસ ઊતમ રૂપ, કાયદા અને પરમાણુનાં માલમ પડસે.

ઈશવરી કાહાપણુ દરેક વસતુનાં ભાગો બેહદ હોતરથી અને અબજોય કાયદાસર બનાવેલા અને જો ક્ષેલાછે. તેનો બેહદ સકતીનો કાણુ એક આખી પેઠ્યેસમાં વખાણુવા લાયક કાયદાસર કાંચ ચાલે. ખુદરતની સરવથી મોટીથી તે નાહાની પેઠ્યેસમાં એ કચરખો સંબંધછે. દરેક ચીજ એકત્રેક સાથે હુવી જો કાએલીછે કેવચમાં ગાલો દેખાતો નથી, કાંઈ પણ ચીજમાં ખાંગી નથી અને દરેક ભાગ જોતાં સંપુરણુછે. મેદાન અને ખીણો, પાહાડો અને જંગલો, આદિ અને પુલોનાં ભાત ભાતના રંગ અને ભાત ભાતની ખુણ સુરતીનું બીઆંનું કરવું એ માણસની તાકાદમાં નથી; હેવું ઈશવરનું એક કાંચછે જેની ચોતાની ખાસ ખુણ સુરતી નથી? શું જે ઘણુ ઊપોચોગી તે ઘણુ દીલપસંદ નથી? પેઠ્યેસની નીરજીવ વસતુઓમાં શું અક્ષ હેરત રેહે તેવાં તદન જુદા જુદા પરકારનાં કદ અને રૂપ જોવામાં આવતાં નથી? પણ એ કરતાં વધારે જુદા જુદા પરકારો પરાંણીઓમાં માલમ પડેછે એ

ને તોયપણુ વગર વધારા અથવા ઘટકા વગર દરેક ચોતચોતાની વાતે સંપુરણુછે. કહેવો તીયારે તે બલવાં ન અને અનંત હોય જેના એક હુકમથી આદલાં પરાંણીઓ હસતીમાં આવીયોં!

જે હંમેસગીના દાતારે આગેને પાંતરાં આપયાં છે, પુલોને ખુણથુરતી અને ખુણથો આપીછે; જંગલો અને મેદાનોને લીલાતરી આપીછે, તે હુમેસગીના દાતારની તારીશના મુખનો કેમ કાહાડીએ? જો સાહુખ મોહાલાં અને બેહદ તાહારાં કાંચોછે! તેં તાહારાં કાહાપણુથી તે સઘલાંઓને બનાવીયોં! પુરુષવી તાહારી બખશેલી દેલતથી ભરપુરછે! આડના છાંપકા તલે નહીં સુંદર, પુલોથી રંગીલાં ખેતરોને નહીં જોઈએ, ખુસીથી ઈર્ષાદ કરીયા વગર જો સાહુખ! કે માહારા પેદા કરનાર ઈશવરે હાવી રીતે સઘલી તેની પેઠ્યેસને ખુણથુરતીથી દાંકીછે!

(ઈસતરમ)

ઐતીહાસિક અને સાહિત્ય.

ઈંગ્લંડનાં એક ખુશનું કસમામાં એક પાદરી બ્યને તેની બાનુનું મુખવાસી બેઠું વસતું હતું. પાદરી પછેસે રોકે મુખી હતા અને ગરીબોના મિત્રાત કરી હુખરોની આંતરકીની કુવા લેતો હતો. એ જોડાને પેરે માર ઊકરા બ્યને બે ઊકરીઓની વચ્ચે થાઈ. વડા ઊકરાનું નામ બ્યને હતું અને બેહુ ઊકરીઓનાં નામ ઐતીહાસિક અને સાહિત્ય કરી હતું જેમનું ચીતર પાસે જોવામાં આવેછે. પાદરી પોતાની પુલુલ સુસતાક નહીં તેરહો પોતાના હોકાં ઉપર સુસતાક હતો, કારણ તેમને ઉતમ કેળવણી આપી પોતાના ઘડપણનો પાસો તેણે રચેલો હતો. ઐતીહાસિક અને સાહિત્યનાં મીજાજમાં ફરક હતો. લોકોને ખુસી કરવાને ઐતીહાસિક વતન કરતી હતી, લોકોને રખે કમ વાચ તેથી સાહિત્ય કરતી હતી. આગલી હસમુખી, પાછલી ગંભીર હતી.

પાદરીનું મુખ હુનીયાનાં કાપકા સુખ રહ્યું નહીં. જે સરાફને તાંહાં તેનો અવેજ પડેલો હતો તે કમનસીબે બતંગ હાલતમાં આવી પડ્યો અને બુલા પાદરીની દેલત એક સપારે તણાઈ ગઈ. પછેસા બેવેદાન થુપી તકરા નથી. આજે પછેસા કાલે નથી. પાદરીએ એ આકુતથી હાર આપી નહીં તે ઈશવરનાં મુકર કરવા લાગો. પોતાના બમાની પુલુલ તેની પાસે તે દાતારે હજુર રાખીછે તે ઉપર મુકરમુજરી તે એક ગામડામાં બંધ વસાયો, તાંહાં પોતાના ધરમાતપણાથી તેણે શબ્દોનો પેયાર ખેંચ્યો. જે ગરીબ છતાં પછેસાનો કાક માહ રાખેછે તેના જીવવતેને બીકારછે, પણ આ ભલા પાદરીએ સઘલી પછેસાનો બાહાર ફર કરી પોતાની હાલતને બર આવવો શબ્દી તરબીએત રાખી.

છાકરીઓ. જે દમકતા પોશાકમાં ફરતાં હતાં તે તેણે તેમને સખતવી કહાડાવી નખાવવા અને તેમને તેમનાં નાના ભાઈઓને માટે પોશાક કરાવે. પોતાની અસલી બગાએથી આ ગામડામાં આવતાં એક નાણું પસાર કરતાં સોફાઆ અક્ષતભાતથી પાણીમાં પડી ગઈ પણ એક બરએવ નામના પારકા શખસે તેણીને જાન ઉઠાડીને જેથી સોફાઆ અને તેની વચ્ચે બહુ મીતરાચારીતો ગાંઠ બંધાયો. પાદરીની આ રીત પોતાની છાકરીઓનાં વીવાહ માટે બીજી યોરતોની મી શાલ ધણી બંતી હતી, પણ બરએવ પાસે નાણું નથી એ વી ખબરથી સોફાઆને તેની યોરત કરવાને તે નાખુશ હતી. પાદરીની નાણુંની હાલત ધણી માડી થવા લાગી અને અંતે તે યુનરોગ ધરસણે પોતાના વડા પેદા જરજને પોતાના અને કુટુંબનાં પોશાકમાં થોડો ભાગ આપવાને માટે બાહાર ગામ મોકલવો. હવે જે ગામડામાં પાદરી વસતો હતો તાંહાં ના વડા પટેલ નામે સર વીલીઅમ યોરનહીલને ભાણેજ નેમસ યોરનહીલ નામે એક શખસ હતો. ખામાને તાંહાં છાકરાં હતાં નહીં તેથી નેમસ તેને વારંસ ગણાતો હતો. વીલીઅમ પાદરીને ઘર વારંવાર આવે અને બરએવ પણ આવે, પણ બેહુને સાથે મીલાપ થાય નહીં. બરએવની ન જર સોફાઆ ઉપર અને નેમસની નજર મોલીવીઆ ઉપર હતી. પાદરીની યોરતની ખરજ ધણી કે આ લખપતી જેમસ સાથે મોલીવીઆનાં નેકા થાય. યોરનહીલ પાદરીની કુટુંબમાં બહુ પરોઢાઈ ગયો અને એકવાર એવી રીતે તેણે છુટા પાદરીને ભગાવેશ કે પોતાની બેહુ છાકરીઓને બે ઉમરાવજીઓની દાસી દાખલ લંડન ચેલર મોકલવાને કહીલ કીધું. પાદરીની યોરતની એ ઠરાવ કરાવવાની ખતજ બ એ હતી કે ચેલરની અને ઉમરાવોની રીતભાંત શીખેતો ખાહણી મોલીવી મોઝાં માલસીને હાથ ખપ. કારણ છાકરીઓની ખુબચુક્તી શીવાય તેમની પાસે પડેલા રકા જેવી બીજી ભલામજ ન હતી. પણ બરએવે એક કાગજ છુપે નામે યોરનહીલ વાલી ઉમરાવજીઓને લખ્યું કે મોલીવીઆ અને સોફાઆને લંડન લઈ જવાથી પટેલને જેડેડું જે પાદરીનાં હાથમાં આવ્યું. પાદરી તેનો અરજ જેડેડેન સ મળ્યો અને બરએવને ખુબ તીરસકારનાં ચખલો કહી પોતાનાં કુટુંબમાંથી કાઢાડી મેલ્યો. લંડન ચેલરમાં જવાની વાત ભાગી પડી અને પાદરી અને તેની યોરત તે એક બીજી કમનસીબની વાત સમજવા લાગ્યાં. અંતે એક દીવસે પાદરીની યોરતે યોરનહીલને ખુબજી કરી કહ્યું કે એક પડોસીની મોલીવીઆ માટે માંગણી તેમણે કહીલ કરવાનો વીચાર રાખે છે. યોરનહીલ એક નહીં કરવા ધણી ફાંફાં માર્યાં, પણ પોતે ખુલાસથી પોતાની માગણી નહીં આપી તેથી પાદરીએ અંતે તે પડોસીની માંગણી રાખવાને પુખત વીચાર કીધો. એવામાં એક બીજી ખાજેન પાદરીના ઘરમાં પડી. મોલીવીઆ કેમે એક દાહડે ગ્રુમ થઈ ગઈ અને તેની ક બીજી ખબર રહી નહીં. પાદરી પોતાના છાકરાંઓને વગર આશરેના મેલી મોલીવીઆની ખેલે નીકલવે. ધણી રંજ ખેંચી તે એક ગામ પુરો જાંહાં તેણે એક ખેલાડીને નાટક કરતાં જોયો. એ ખેલાડી કોઈ નહીં પણ તેનો બેટો જરજ હતો. પાદરીએ જરજ આગલ પોતાનું નામ કહ્યું નહીં. પણ તેવામાં તાંહાં ધારનહીલ પણ આવી લા

ગો જીલે પાદરીને તેના ધરની ખુશ ખબર કહી. યોરનહીલ વારં ધણી પાદરીને ધર જતો હતો તેથી પાદરીએ તેને ઉપકાર માણ્યો. હવે એક પલટની પાદરીને જરજને ત્રીજી પણ તે મેલવવાને તેની પાસે પડેલા નહીં. તેથી યોરનહીલ પોતે તે પડેલા છાકરાં આપવા જેથી પાદરી યોરનહીલને બેહુ ઉપકાર માનવા લાગે, અને જે કે તે પડેલા છાકરાં હતા અને પાદરીએ પોતાની સહી કરી આપી હતી તોપણ યોરનહીલે તે રકમ ભેટ કીધી હાથ એટલું પાદરી તેનું હેશાન માનવા લાગે. પાદરી પોતાના છાકરાંને વરાંવીએ આગલ માલીશો જાંહાં એક પોંચખાનામાં ઉતારો લીધો. પોંચખાનીની રખેવાલ સ્ત્રી એક યોરતને મોટે મોટે ધમકાવતી હતી કે જે તું તાહારા પડેલા મહને નહીં ચુકવી આપશે તો તું હને કેડખાંને નાખીશ. ક્યા ખાતર પાદરી તે સ્ત્રીને જોવાને ગયો પણ તેણે પોતાની બેટી મોલીવીઆને જોઈ. તેના બાલ શબ્દો પીચરાઈ ગયા હતા, તેનો મેહોડો શથેડો નરદ મારી ગયો હતો. તે પોતાના પીતાને જોઈ બેશુષ થઈ ગઈ. હોશીઆ અથવા પા પછી તેણે પોતાના પીતાને જાહેર કીધું કે યોરનહીલ તેને લઈ નાકો હતો અને તેની સાથે એક પાદરીની હજુર પરચુયો હતો, પણ પાછલથી યુકીને તે આવતો થયો હતો. પોતાની બેટીના હકદાર લગનની ખાતરી કરી પાદરી હેશવરની નજાબમાં બંદગી કરવા લાગે કે તે સાહેબની રહેઠાણી તેની બેટી કાપદાસર લગણી યોરનહીલની ગોદમાં ગઈ હતી. ખાપ બેટી પાછાં ધર તરફ લવખાં, પણ સુતરે મારણું કોકતોં તેને આવમ પડ્યું કે તેના ધરમાં આગ લાગી છે. સહવાને તેણે પોકારથી ઉઠાર્યા અને તે મા બે નાનાં બચાં નહીં ભલવાથી તેણે ધણું કે તેમણે આગમાં બચી બચમ થયાં છે. પાદરીએ આટલો કમખખ તી છતાં ઈશવરના નામને સુકીયો નહીં. તે પોતાના યોરડામાં ઈશવરનું નામ ધરી પેઠો. કામ ઉપર ભર ઉધમાં તે થયુ બાલકો પડેલાં હતાં અને આગના ભડકાં હજુર તેમની આસપાસ ફરતીન રમતાં હતાં, નર તેમને હાથમાં જાહવાડી તે બાહાર આવીયો અને ઈશવરે તેમનો છુટકારો કીધો હતા તેને માટે તેની હજુરમાં બંદગી ગુજારવા લાગે. બચનાંની ગાલથી પાદરીના હાથ બચી ગયો અને તે હાથ અફથોયમાં માંદગીનું બીજાનું સેવવા લાગે. પણ એવામાં પાદરીને પાછો ખબર થઈ કે યોરનહીલ એક તવંજર યોરત સાથે પુખખાંમથી પર છુનાર છે તેની ઉપર તેણે લખી જાહેર કીધું કે જાંહાં સુધી મોલીવીઆ તેની હકદાર ખાતું છવતી છે તોરનહીલ તેનીથી ફરી લગન થઈ શકનાર નથી. એ ઉપરથી યોરનહીલે પાદરીની પેલી લખી આપેલી ચીઠી કોઈને લેવી અને તેને ઉપરથી તેને બંદીખાને નાખ્યો, એવી કચલતે કે જે તે યોરનહીલનાં બીજાં લગન ઉપર વાણે લે નહીંતા તે છુટે થાય. પણ બીજો પાદરી કાંઈ પોતાની છાકરીની હોરખત છુટી થેતે સુખ મેગથે? તેણે કીકારથી તે સરત પાછા ફરેલી અને યોરનહીલનાં ખામા સર વીલીઅમને શથેડી વાત જાહેર કીધી. પણ એવામાં વધી પાદરીને ખબર થઈ કે મોલીવીઆ ખરજ પાંખી છે. કુખ ઉપર કુખ ભેડે પાદરીનાં માંમાં ઉપર વીટવા લાગું તોપણ તેણે સખર ખોઈ નહીં. તે

ના યેઠા જરનનું દુર દેશથી એવામાં કાગલ આવવું જોઈએ. પુણ સમાચાર સાંભળી તેને થોડો ધરવ આવવો કે આપણાંને હજુ એક ઇશ્વરની કૃપાથી સુખી છે. પણ એ સુખમાંથી ખલલ પડી. પાદરીની ઝોરત સોફાના સાથે ફરતી હતી તેવામાં બે લુચા શખ્સો સોફાના પડકી એક ગાડીમાં નાખી નજર હાંકી ગયા. રડતી અને વીલાપ કરતી પાદરીની ઝોરત બંદીખાનામાં પોતાનાં ભરતારને આ નાપુણ ખમર ફેંકેલા, આવી. પાદરી બે હવે રડવા અને છાતી કૂંટવા પડશે હાથેલા કોણ તેના વાંક કાઢાડશે? પણ થોડા વખત પછી તે પાછો ઇશ્વર ઉપરન પોતાનું આકીન રાખી બેઠો. પણ એક ઘાટ રૂખ નહીં તેટલાં વલો એક બીજો મોટો ઘાટ પાદરી ઉપર પડ્યો. પાદરીની ઝોરતે પોતાના યેઠા જરનને એક કાગલ લખવું હતું. અને તેને પોતાના ખાત પીતાની સોફાએ આપી પોતાની યેઠેન ઓલીવીઆનું ઘેર યોરનહીલ ઉપર લેવા લખવું હતું. જરન આ કાગલ વાંચતાં જ યોરનહીલ ઉપર તરવાર અળખાવવાને લખ્યું હતું. જે ઉપરથી દેશનાં ધારા પરખાણે તેનો જન કબજ થયો નહોતો. હાથે પછે તેને બેડી નાખી જે બંદીખાનામાં તેનો આપ હતા તેન બંદીખાનામાં લાવી નાખ્યો. આવી ખંખાન ઇસીયોતીમાં પોતાના વાહાલા યેઠાને ભેળં અરે ગરીબ પાદરી તથા તેની ઝોરતનાં હાલનું ઘસતાન કોણ કરે? સ્થિતિમાં નહોતો મુંઝાળ ગયો હતો. પાદરીને પોતાનું જોર દુખનું લાગુ હતું અને તેના ખરણ પછી તેના કુટુંબ, તેના લાચાર અને નાવારેશ કુટુંબનું, થું થયે તેના ખેપાલ થતે કેવા લાગા હશે? પણ હજુ તેણે એક મોહામોથી ઉઠશે શબ્દ કાઢાડ્યો નહી. ધીરનથી એ ઇશ્વર ઉપર ઇતમાર રાખી તેણે પોતાના કુખને ભારી થોળે સહન કીધો. પણ આસાના ઉપર લેવાયે તુફાની વાદળોના યેઠે જરા ઉતરશે અને દશભલા દરીયા ઉપર પડેલા નીશસ ખલાસીની નજરે આકાશાનનું મુખારક કીરણ પડ્યું. બરચેલ, ઘરમાંથી તીરમકાર કરી કાઢાડી મેલેલો બરચેલ, સોફાના ઘેરોમાં લઈ બંદીખાનામાં આવી બેઠો. પાદરીની નજરે તાહાડક વધી અને સુવાયા ઉપરથી ખાલખ પડીયું કે યોરનહીલ રાખેલા લુચા મસલતગારો સોફાના તેને સવાધીન કરવા નજરદસ્તીથી લઈ આવી હતા. પણ એક કુખીયારાના પોકારો શાંભલી ભોગ ચોપડીયે નસાર થતો બરચેલ ગાડીની પુકે ગયો અને પોતાની લાકડીના નખાટથી હાંકનારને તોડી પાડી તે લુચાઓ સાથે વડેલો હતો, અને સોફાના છુટકારો કરવાને તેને ઇશ્વરે નેમયો હતો. પછી બરચેલ બીજો પુલ લાગ્યો કીધો જે ઓલીવીઆ અને સોફાના યોરનહીલ વડેન પેલી ઉમરાવજીઓ સાથે મોકલો હુસન કરનાર હતો અને તેથી નેમતા મીતર દાખલ તેણે એ કામથી પડેલ રહેવાને કાગલ લખીયું હતું. પાદરીએ સોફાના બરચેલને હવાલે કીધો. પાદરીને ઇશ્વરે વીસાર્યો ન હોતો અને તેના સુખમાં એક બીજો ઉમેરો થયો. બરચેલે જણાવ્યું કે હું પોતે સર વીલીઅમ યોરનહીલનું અને આહારી સત્તાથી જાનના છુટકારો કરું છું. તરત પાદરી ઇશ્વર આગલ ઇશ્વરનું પડ્યો અને હજારો હજાર તેનાં ચુકર ગુજરાવા લાગે. ગરીમો બરચેલ જની ના

છાની તંગ હાલત ભેળ સોફાના પાદરીની ઝોરતે ના કહ્યું હતું તેનો મોટો જાગરદાર અને લખપતી પટેલ સર વીલીઅમ યોરનહીલ તીકવીયો. સર વીલીઅમે પોતાના બાણેનને તેડાવી મંગાવ્યો અને તેને ઘડતા શબ્દોમાં કપડો આપી પોતાના વારસે દાખલ રદ કીધો અને તેને થોડાંક નાણાંની ભેટ કરી તેના દીવના ઇન્કને સવાધીન કીધો. પણ પાદરીનું નસીબ પાછું એકદમ સાચુદ થયું; તેનું નેરું કુખ હતું તેટલું પાછું સુખ ભોગવવાને તેની સામત હતી. એક દેવદાસનું તેની ઝોરત આહાર નજ પોતા સાથે એક છોકરીને લઈ આવી તેનો મોટો મોટો પાદરી હરખખાનો હરખખાં જમી નપર ભેસી ગયો. તેની ખરણ પાંખેલી ઓલીવીઆ તેની સનપુખ આવી હતી હતી, ઓલીવીઆ કાંઈ ખરખર ખરણ પાંખો ન હતી. આહારે યોરનહીલે કહીયું કે મહાને બીજાં લગન કરવા હોતો પાદરીને છેડું, તાહારે પાદરીના કુટુંબે ડાલવ કીધો કે જે ઓલીવીઆ ખરણ પાંખો એમ પાદરીને કહીએતો તે પોતાનો દાવો પડતો યુકી પોતાનો છુટકારો લઈ પોતાના લાચાર કુટુંબની મદદે આવે. આવી ખમર પડવા અગાઉ પાદરીએ યોરનહીલનાં ખાખા સર વીલીઅમને કાગલ લખ્યા હતા જેથી યોરનહીલને પાદરી ઉપર બહુ શુભે લાગે હતા અને પોતાનું કરન અથવા નહીં ફરે તાંડાંચું તેને ફેર સાખવા મન કરી મેલો હતો.

હવે જે ઝોરત સાથે યોરનહીલ લગન કરનાર હતો તેનું નામ ત્રીસ વીલમોન હતું. એ ઝોરતના બાપે જરન સાથે એ ઝોરતનું વસતાર કીધું હતું, પણ જરનના બાપના પર્ણસ નતા રહ્યાથી તેણે તે બાંનપું હતું. એ રહું છતાં જાન પોતાની માથુને વીસાર્યો હતો નહીં અને ત્રીસ વીલમોન જે કે પોતાની ખરણ ઉપરાંત યોરનહીલ સાથે પોતાના બાપના જીવમથી પરજનાર હતી તોપણ તેને દીકરે જરન બહુ વાહાલો હતો. તેથી આ દેકે જરન પાછો પોતાની મોહારદારને હાથ આપ્યો જે તેણીએ કયુલે એને પાદરીને તાંડાં તેની બેડીના તથા યેઠાના થોડા દીવસમાં પુણપુણથી અને અમન અમનથી લગન થયાં. લગનની થોડાક દાહાડા અગાઉ પાદરીને વલો એક બીજા પુણ ખમર મલો કે જે સારાક તેનું નાણું લઈ લાગે હતો તેણે પાછી પુજ એકી કીધી પોતાનું કરન અથવા કરેલો. આ રીતે પાદરી ઇશ્વર ઉપર એકી રાખવાથી પાછો સરવે પાંતીએ તરપત થયો.

હું સ.

હું એ ઘણું પુણપુણત પંખી છે. એ પંખી પાણી ઉપર બહુ શીદા છે અને તેથી નદી કાંઠે તે પોતાનો માથો બાંધે છે. પાણી ઉપર એ કહા તેટલો વાર તરે છે અને એક અમીરનાં ખામનાં તજાવનાં કીમતો સુરતને કીરણથી પરકાશીત પાણીમાં હોતો પોતાની નાજુકે એક ઉપર રાખી તરતાં જોવાથી ઘણો રમણુ

11૧ નજરે પડે છે. એ પરાંણી પોતાના સુંદર રૂપ માણસને ઘણું વાહુકું છે અને બાજ બગીચાઓમાં બીજાં પરાંણીઓની મીઠાવ પલાવે છે. ઘરડું હંચ નાનાં બચાંને તરવા સીધાવે છે તે દેખાવ ખરેખર જો લાગે છે. ઘરડું હંચ પોતે પાણીમાં ડુબકી મારે છે ને પોતાની ધીક પાણીની ચપાટી ટાંચે ચરખી કરે છે ને તેની ઊપર પોતાનાં બચાંને બેસાડી એક પાલધી ને પાલ બાંધે છે. હંચનાં તરણ બાંધે છે, એક જંગમ અથવા ગુંબુ હંચકરી બોલખાવે છે. બીજાને પાકું અથવા મુંડું હંચ કહે છે, અને તરીબને કાલા હંચ નામ આપ્યું છે.

ચેહલા વરખનું હંચ આસરે ઠ ધીર લાંબું અ પોહાલી કીધેલી પાંખે ૭ ધીર ઘેરાવામાં હોય છે. તે ચરાચરી વજન ૧૫ સ્તલ ઊંચરે છે. તેની ચાંચ કાળી હોય છે પણ તલે રહેજ પીલાચ ઊપર લલ્લ આવે છે. મોઝ હંચનાં પીછાં સરેદ ખરખર ચરખાં હોય છે. દુરખ, એગ્રીઆ, અને અમેરીકાનાં ઊતર ભાગોમાં ન હી કોંડે તેઓ મંખાખંધ મહે છે. પણ જ્યારે થંડી પુર જોત્રમાં બેસે છે ત્યારે તેમનું ડેહું બીખરાઈ જાય છે અને હવામાં ઊડી મૂકી મૂકી પોતાને ખરદાચત થતી રૂઠુમાં જાય છે. એ વેશ તેઓ ઇંગલંડમાં દેખાય છે. પાછી રૂઠુ રેશાર થઈ કે તેઓ પોતાની અડધી જગા એ જાય છે. માથ પોતાનો માથે બંધે છે અને નર તે ને મદદ કરે છે. માથ આસરે છ મોહોટાં ઇંદાં મુકે છે જે ઊપર સેવન બેસાડી થોહોડ માસમાં બીજાં બચાં પેદા કરે છે. પછો નર અને માથ બેહુ બચાંની બહુ તલ દારી કરે છે. આઈસલંડની અંદર આસપટ મહીનામાં હંચ પોતાનાં પીછાં છાઈ બેચવાથી ઊડી મુકી નથી અને તેથી તાંહાંના રેહવાગીઓ ને માસમાં કુશરઓ પાસે એ પંખીને કુશકથ સીધાર કરાવે છે. પીછાં ટાંચે એ પંખી હવામાં ઘણું ઝડપથી ઊડે છે અને મેંઈધી પકડાઈ મુકાનું નથી.

બીજા વરખનું હંચ જંગલી હંચ કરનાં ભરન માં તેમજ વજનમાં ઘણું વધુ હોય છે. એ હંચ પાણીમાં પોતાના ચાલાથી ઈંચરેજોને બહુ વાહુકું છે. એ પંખી નાં પીછ પણ સરેદ હોય છે પણ તેમની ચાંચ સ્તાચ ઊપર હોય છે. હવું કહે છે કે એ પંખી ઘણા વરખ મુંધી હોય છે પણ તેહની સાહસત ચોકસ નથી. ઈંગલંડનાં રાજા મોથા એકવરડનાં વખતમાં જેની જાગીર

ની વરખની આવક એક ચોકસ રકમ હોય નહી તાંહુ મુંધી તેનાથી હંચ રખાઈ મુકાનું નહી હવું. સાતમાં ર નરીનો વહી હોયો ધારો હોયો કે જે હંચનાં ઇંદાં ચોરે તેને વરખ ઘણાની તુરંમ અને પાદશાહની નરહ પરમાણે દંડ મકતો હતો.

તરીબ વરખનું હંચ ચીલી, શુકલંડ યાપુચો, અ ને દક્ષીણ અમેરીકાનાં બીજા ભાગોમાં મહે છે. એ માં બીનાં પીછાં કાલાં હોય છે.

જેમ સરેદ કામચે કોઈએ જોયો નથી તેમ ઇંગલંડમાં આજલ કાણું હંચ હોય નહી હોયો બેચાલ હતો.

હંચ સાપને પકડે છે એમ કોઈનો બેચાલ છે. તે મનાં સાદવી કદાચ હવા પરાંણીઓ નાહસતાં હોય તે માં મુંધે નહી. બાજ બગીચામાં લોકો હંચને રાખે છે કારણ તેમની વચતી છે, એકમુંજ નહી પણ તેમ નાં ઇંદાં એટલાં મોહોટાં હોય છે કે તરણ ચાર મરધી નાં ઇંદાંનો અવેજ યાવ છે. હંચ ખાવામાં આવે છે અને તેનાં પીછાંને આપણુ લખવાનાં કામમાં લાવીરે છંઈએ. જેને આપણુ કુવીલ કહીએ છંઈએ તે હંચનાં પીછાં.

પરચુટણ.

એક નવાઈ જેવો વચામો—વેલાતનાં કેનસીમન નામનાં બાગનાં દરવાજાનાં રખેવાલે એક સી અંદર ભતી હતી તેને કહ્યું કે "માઈ મહુને મનહુત કુકમ વધે છે કે અંદર કુશરોને મોકલવાં નહી મારે તહમારા કુશરોને રેહર જોની કરી બાહારન રાખો." સીએ રખેવળનાં હાથમાં એક માટીયે મુકો અને કહ્યું કે "મોસત નિલો નથી એ તો બીજાડી." રખેવાલે બોલો કે "માકે કરમી બાઈ મહુને નર નહી અડડ." ને મથમો તહમે મહુને પેહરાવ મે છે તેથી હવે હું પરગર નેઈકું કે તહમારે પરાણી કુતો નહી પણ બીજાડીએ મારે મુખેથી તેને બાગમાં લઈ નહું".

વકીલ કનાચો—એક ચોર કુશરના લાપનસ થોહરનાં એક ઘરનાં માલ હિર ધરાશાખંધ મહડી ગયો અને ચોર કામ કોઈ હતું નહી તેથી એ દગલા આંધપર મારી પાછો ઘર પરથી ફતરવા લાગે; તેવામાં સંભો એક વકીલ મહડતો હતો ને પણ તેજ ઘરમાં રેહતો હતો. વકીલે કુક મું કે બા કોઈ લાયકે? ચોર મોલો ને આ દગલાને જર સ મારી અસતરી કરવા. વકીલે તરત પોતાનો પલ દમલો કાઢાડી આપયો અને કહ્યું કે ભાઈ બાન તરણ વાગે આહરો પલ દમલો અસતરી કરી પોહાંચતો કરી આપને. ચોરે તે ઘણા રેહાંનથી લીધો અને આવતો થયો અને હજ વકીલ સાંભળા તરણ મહે છે.

વકીલને જવાબ—એ વકીલો માલતા હતા તેવામાં એક શખસ થોડા થોડાઓને ચલાવી જતા હતા. આ ગરીબ માણસની મથકેરી કરવા એક વકીલ બોલ્યો કે “આગ લો થોડા માતેલો ને પાછલા થોડા લોકો લુખલા કેમ ?” માનડપો બોલ્યો કે “ભાઈ આગલો વકીલ છે, ને પાછલાં તેનાં ઘરાક છે.”

એક જુલેલો સાધુ—એક સાધુ પોતાની બડાઈ હાંકતાં બોલ્યો કે મેં તાહારા વાયાબધી એક ઉચ્ચ ટાપુ ઉપર દસ હજાર આણસને વટલાવયા છે !

આગ ! આગ !!—એક છાકટો પુરસ એક રાતે ખોલેલામાં ધુન મારવા લાગે કે “આગ ! આગ !” શબ્દો એમ જોરજોર મારી ઉઠાડી પુછ્યું કે “ભાઈ ક્યાં હાલ ? ક્યાં હાલ ?” છાકટ બોલ્યો કે “ક્યાલ કરીને તો હું જાણવા માગું છું.” કોઈને તાંહાં આગ હોયતો બતાવ બાઈ કે તાહારા બોડી-સલગાઈ.”

ઈંગ્લેન્ડ લખવાની સાહી—અરધો રતલ માથાંના લુકો કરવો એના પાચા રતલ પતંગના લાકડાંની બારીક ચી પોને બાર વેર વીહારના ઈયા રાંકના પાણીમાં એક કલાક ઉઠાવવી. પછી તે પાણીને ગાલવું અને તેમાં પાચાર તલ હીમકશી, જા તેલા બાવલીઓ ગુંદર, રા તેલા મો રથુક અને રા તેલા સાકરીઆ ખાંડ બારીક લુકો કરી નાખવું અને પછી શયલું ભેજાય તાંહાંથી હીલવવું, પછી એ પાણીને રજ કલાક શુધી કરાવવું અને શાલીને પથર ની સોસાઓમાં ભરવું. એ રીતે બતાવેલી સહી થયી સ સતી તેમ લખવાને સારી બને છે.

નવાઈ જેવી કીમતો—લીઝમેક ગેટ્ટરમાંથી “ગસતા વસવાસની” હાધીંદતની એક ખુશી ૧૮૨૫ માં સમ્રેક લ, સવીદનના ઉમરાવે ૫૮૦૦૦ કુલારીનેસ-વેચાતી લીરી, ૧૮૨૫ માં પેટ્રાઈ મારલસની બંગ્ગી કરવાની ચોપડી, ૧૦૦ ગીનીએ વેચાઈ. બારો મારલસ “વલતવા” ની લગાઈમાં જે ગ્લોસ પેટ્રેટો હતા તે ૧૮૨૫ માં, ૫૬૧૦૦૩ ક્રાંકસે વેચાયા હતા. ૧૮૧૬ માં સર આઈસાક નીયુટનનો એક ફાંત ૭૩૦ પાંડે વેચાયા હતા; અને જે ધણીએ તે વેચાતો લીકા હતા તેને વાસતે એવું કહેય કે તે પોતા ની વીઠીમાં ભરાવીને તે વીઠી હનૈય પેટ્રેટો હતા. પે રીસમાં વોલતાએર નામના ફીલથ્યુકની એક નેતર, ૫૦૦ ક્રાંકશે વેચાઈ હતી. ૧૮૦૪ મા “નેત” નામના એક નરમન ફીલથ્યુકની એક બાબની તોપી ૨૦૦ ક્રાંકસે વેચાઈ હતી. ૧૮૨૫ માં એક ઉમરાવની, જે કલો ૫૦૦ પાંડે વેચાઈ હતી. ૧૮૩૫ માં નેપોલીઅનની એક તોપી કે જે તેને “ધીસ” ની લગાઈમાં પેટ્રેટી હતી તે પેરિસ માં ૧૮૨૦ ક્રાંકશે વેચાઈ હતી.

ઈન્શાનનાં ચેટ્ટમ અને ધાસતીથી નીચળવું મરણ—એ શખસ યુવાકરો કરવા નીકલોઆ, અને રાત પડીઆના શબબધી એક જગા ઉપર વાચો કીધો. રાતના

માંદનનું ઘણું ન પરકાશવું હતું, અને તેમો પોતાના સુવાના બીજાનાપર ગીઆ પછી નનદીક ૧૫) મીનીટે ર) માટેના એક જાણને સારે પગપર જોરથી દંખ મારીઓ. તે લો શખસ ગભાઈ ઉઠીઓ અને તેના સારાં ભાએજો તેની નનરે દેરડો તરત માલમ પડી આવીઓ, તેથી પેગા ધણીને હેડન માલમ પડી કે તેને દેરડાએ દંખ મારી ઓછે, તેની કાંઈન ધાસતી નહી, પણ ભેગ ચોગડીએ પેલા બીજા શખસને થોડોક વાર પછી દેરડાએ દંખ મારી ઓ અને બીયારો તરત ઉઠીને જેએય તો તેની નનરે સાફ માલમ પડીઓ તેથી તરત પેગા શખસ એભત પાઈ મરણ પાંખીઓ !!

પીટર ધી ગરેટનું “ભાડાવવું”—આ ભાડાવવું સેંટ પીટરસબરગ ખાતે આદમગરાવતાનાં પચમીન છેડાવર ગો હવેલું છે. તે સેનસાનદો કેરોનાના હેકમથી બતાવીઆમાં આવ્યું હતું. જે યુમાકરોએ આ વાવડુ દીધું છે, તેઓ એ તેની ઉત્ર કારીગરો અને ભયકાથી આશચર્ય પામી બહુ વખાણ કીધી છે. તેને એક ટેડાવદાર બેકકપર ઉત્તુ કાંપું છે. તે બેકકપર એક થોડો દમામમાં ઉઠો કીયો છે, જે ની ઉપર પીટર સેનથાનુ ભયકામા બેસી સેકર તરફ પોતા નો હાથ એક બચાવની નીચાણ દાખર દેખાડે છે. આ બાવડું કાલકોનેટ નામના એક નાનોમા કારીગરે બતાવી યું હતું. સેનથાનો પોશાક સારો છે, અને તેને જે યો ગીરવર બેસારીઓ છે, તેને રીઠના મામડાને આકાર આપી છે. ચેનથાનુ કદ ૧૧ ફીટ ઉત્રમાઈમાં છે, અને તે ના થોડાની ઉંચાઈ ૧૭ ફીટ છે. જે કાસાંનુ એ બાવડું બતાવીયામાં આવ્યું છે તેની બડાઈ યા એક ઈનચ થુ લીની છે. એનુ એનદર વચન ૧૬ થો ૧૦ ટનનું છે. તે ની બેકક ગરેનોટ જાતના પથરના એક જ કટકાંની બનાવે લી છે, જેની બેહુ બાજુએ નામ તથા વરસ કોતરેલાં છે. હેડુ કેરેવાપડું છે કે એ બાવડું બતાવીયાની આગમય તેના આકારને વીયાર લાવવાને એક હુગીઆર વે દેમવા રને એક ટેકરો બતાવી તેપર એવાન દનામમાં ઉત્રો રાખ યામાં આવતો હતો.

સાફરે ઉઠવાની એક હીંકમત—દરોન સરકારે ઉઠવામાં ખાતરે તંદરોશનીમાં ફાંચેલો ધાએ છે, એટલજ નહી પણ હંદગીમા અરેખર વધારે ધાએ છે. એક ઉઠવાની શખસ એક બાલસુ આદમીના કરતાં આએ ફુનીઆમા વધારે લગી જીવીએ એમ ગણાએ છે. દાએક શખસ સકારે ઉઠવાની ઉત્ર રાખે છે, પણ અકરોશ છે કે કેટલા થોડા એમાં ફીટલ પામે છે. એક પાદરી કહી ગયો છે કે તે હમેસાં સહ વારનાં પાંચ વાગાની વચગાઉ ઉઠતો હતો અને અરેખર આજરો હોવા શીવાએ (અને તે કદાચ આજરો પડતો હતો) તે કદી પણ છ વાગે બીજાના ઉપર દેખાતો ન હતો. જરે તે નાહાનો હતો તરે તેને બીજાના ઉપર પડી રેડેડા ઘણુ ગમતું હતું, પણ જરે તેને માલમ પડીયું કે એધી ફો કટ વખત જાએ છે અને એમાંથી કાઢ પણ કાએ છે ધવા નો નથી તારે તેનો અટકાવ કરવાને માટે ડોાવ કીરો. ફર શતે પોતાના બીજાના આગલ એક પાંચીનું વાલણ ય

કાવતો હતા અને જોવા સહવારના ઉડીયા એટલે પોતાનું માથું એ પાંછીના વાસણમાં મોરતો હતા. એ ઉપાયે કીધા થી તેની હુલ્લ ઉડી જતી હતી. પેટેલાં યોડે વખત યુધી તે નો માકર તેને ઉડારવા આવતા હતા પણ નવધીથી તે પોતાની મેલે એક એક વખતે જ ઉડવાને સીકીયા અને કોઈ પણ ધનુ પડ્યું ત્યારે રાખીયા વગર એકદમ પાંછીમાં માંધુ મોરતો હતા. એ ઉપાયે કીધાથી હરકોઈ જીવાન શખસ બીજાનામાં પડી રહેવાની આવડત યુધી રહ્યો. કોઈ ઘણાં જ આવડતુ હશે તેની ઉપરજ વખતસાર આ ઉપાયે ચાલી સકે તે નહીં.

૨મું જુરસત.

૧—સહથી લાંબો, સહથી ટૂંકો, સહથી કૌંમતવાન, સહથી ઉતાવલો, સહથી કીમો, સહથી જીવવાન. એકવાર જો હાથથી ગયો, તો ફરી આવવો યુથકેલ, કોઈને રડાવે, કોઈને હસાવે, એનું એનો બેલ. કોઈને મારે, કોઈને તારે, કોઈને બપોળે જાન, તે મીઠા તે યુધી તેની કરે પીછાણ. (હીરોન.)

૨—નીચલા શખે ઉકલાવો:—

ગરવાંતબા, ઇચ્છાનરી, હુપવીનવાર, ખંડેશાદારમે, દાહશ્વર, રનદાતવ,

૩—એવો જે અક્ષરોનો કષો શખે છે તેનું નાનપણ જો જુરખ માણસો તેને લુપ્તકારી વગર બીસાદનો ગણે છે, પણ કાલ્યાં માણસો સંગરે છે, અને જીની આવલ જો જુરખાતી યુવાઅક્ષરોનો પેટેલો અક્ષર જોડેલો હોયતો, તેનું નાનપણ બદલાઈ એવું કદ ફરે છે, કે પછી માણસ તેથી ડરે છે અને તેનો નીકાલ લાવવાના વીચારમાં ફરે છે.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧. આરસી.	૩૫૫આ.
૨. દરેક ઓકશને ૩૨૦૦૦૦; ૪ ઓકશના ૮૦૦૦૦	
વીધવા ૩૧૦૦૦૦) -- -- ૧૦૦૦૦	
દરેક ઓકશી ૩૫૦૦૦; ૨ ઓકશીઆના ૧૦૦૦૦	

જીમલે ૩૫૫આ. ૧૦૦૦૦૦

૩. સવાલ જવાબ, દીવાનખાંતું, પરવાંતગી, તનર કેશ, તનર બંદી.

નીતી વિશે ગરબી.

"એકાધવલ સંરેલો કહેલો શાખને" એ રાગની છે.

નીતીની રીતીમાં પ્રીતી રાખીએ,
નીતીમાં છે સર્વ પ્રકારે સુખને;

નીતીને રસમિત ધરીને ચાખીએ,
અનીતિથી તો ઉઠમાં ઉઠજે દુઃખને, નીતીની. ૧
જે જે જનના ભગ મધ્યે જરા જાતીયા,
પતે સહ સંભારે છે સંસારને;
ખિન્નતાની ઉત્તમ પદવી પામીયા,
ભલા હતા તે નીતીના ભંડારને, નીતીની. ૨
દુષ્ટ ગણ્યા જો જન રેલો રેશમાં,
આ ભગમાં તે હતા અનીતીવાનને;
હરકોઈએ પિછારે લોક હમેશામાં,
માનવિયુધથી કદી ન આપે માનને, નીતીની. ૩
જનનીને લખ્યાનું તે કળ જાણવું;
વિશ્વ વિશે જોની નીતી વખણાયને;
અંતરમાં આપું સમજાને આણવું,
જીએ વિચારી જોયા ખરું જાણાયને, નીતીની. ૪
નીતી તો નિર્મળ છે હીરો હારનો,
નીતી વિના ન શોભે શુભ શજાગરને;
એથી મારગ આડો ખારનો,
અનીતિ તેતો જીવતા અંગારને, નીતીની. ૫
સુખ કે દુઃખ પડે તે સઘળાં સાંખીએ,
પણ પગલું નવ ભરીએ આડે પંથને;
નીતી ઉપર તન ધન વારી નાંખીએ,
કરે જરૂર તો કહણું કમજાક પંથને, નીતીની. ૬
ભગ કહે નીતી તે લોક અખાગીયા,
પાપીમાં પાપી પણ પ્રાણી એનજો;
શુભ નીતી ચોષે તે સર્વ સલામીયા,
તરિ ઉતરશે ભવસાગર તે તેજને, નીતીની. ૭
માયાથી મોયો નીતીને માનીએ,
નિતિ બરાબર નથી કયામાં આવજો;
દુષ્ટ એ નહીં ઉડાવો, તે નાદાનીએ,
નીતીતો પરવાની ધીંગી લાલજો, નીતીની. ૮
રતન બરાબર જતન કરીને જાણવો,
નીતી ઇશ્વરની અખશીશ અમુલ્યને;
નીતીને મારગ પ્રોતેથી પાળવો,
તવ કયામાં નધીન નીતી દુષ્ટપને, નીતીની. ૯
નીતીતો નીસરણી સારી સ્વર્ગની,
નીતીથી પરમેશ્વર ધામ પમાવજો;
અખંડ વસ્તી છે જ્યાં ઉત્તમ વર્ગની,
એ વસ્તીમાં અતે વાસ વસાવજો, નીતીની. ૧૦
નીતીમાં સર્વ સંપત્તિનાં મૂળ છે,
નાણામાં નવ જાણે શાણા લોકને;
અનેક સુખમાં નીતીને અમુલ્ય છે,
નીતી વિના કન્નેતી પામે શેષજો, નીતીની. ૧૧
નીતી તે શજાગર શરીર તમામનો,
અંતરમાં પણ અદ્ધકો કરે ઉજ્જશને;
રેવ રિજે નીતીથી દલપતરામનો,
માટે નીતી અગમ કહો હમેશાને,
નીતીની રીતીમાં પ્રીતી રાખીએ. ૧૨

સ્ત્રીપ્રોધ.

પુરાતક ૧૨ સું.

નવેમ્બર ૧૮૬૮

આંક ૧૧ નો.

જીના કરજનો નવો રસતો

ધ્યાને

સેરને મંલે સવાસેર.

નાટક પાત્ર.

સોદાગર સેહરીઆર. એક જુવાન અમીરજાદા.
 નામદાર..... લોકાનાં ખોસાંના ભાર આપો કરનાર પચેપ
 કારી સેક
 નોચેજાન..... એક ગુલુપટ નેત્રી હોજરીવાલા કોટવાલ અને
 ધારાના મોઢા હીમાચેતી
 કામંચાર..... નામદાર સેકનો જામનો હાથ.
 મેહરનોચ..... હીચી તોખમના પછુ કરકા સેક અને નામદાર
 સેકના બતરીયા
 એદલ લાકમે અદલ. મરનાર નોચેરવાન સમરોહેરખાનના ઠાકરો અને
 સોદાગર સેહરીઆરનો કારભારી.
 જંદલ..... એક જ્ઞાતિવારો અને પીઠાવાલો.
 મેહરુ.....
 બાબક.....
 હોમાન..... } સરખાડુંના કારભારીઆ.
 શામ.....
 ખીદાર.....
 મરખાનું..... મરનાર નોચેરવાન સમરોહેરખાનની બીધવા અને
 એદલ લાકમે અદલની સાથેના માતા.
 યુમનાર..... નામદાર સેકની જુવાન કોઠરી
 મેહરંગીજ..... જંદલ પીઠાવાલાની ધણીઆની
 મેહતાબ..... } સરખાડુંની ચાકરડીઆ.
 પીરજન.....
 દાશવાળા, દરજી, ચાકરો હાલીઆદી.

પ્રવેશ ૩ જો.

દ્રષ્ટાવ ૧ લો—સરખાડુંનો બગીચો.

સેહરીઆર, સોદાગર અને એદલ દાખલ થાયછે.

સેહરીઆર—(બોલતો બોલતો) ગાડીને ફેરવી લેઉં.
 એદલ સાથે ખાનગી વાત કરું.

એદલ—અરે તાહારા સેક, કઈ પેરે તહારો ઉપકા
 ર માનું. કઈ એવી ચીન બધું કરછે કે જ્યાં તહારી સે
 વા બજાવતાં હું ડરું. તહારા આભારોનો પાડ તાહારાં
 જીવનું દામ આપીને પણ તાહારાથી ફીટાડી શકાય નહીં.

સેહરીઆર—એ જાણો તાહારી ચાકરી અને
 મન તરફની સીમનાં બરાબર તાહારો બદલો નથી. તેણી
 નાં જીવ સરખા પેઆરો ભરત તે મહને કહયોછે પણ હ
 યાદ રાખજે કે તે તાહારી છાતીમાં એવીતો રીતે છુપાવેલ
 છે કે મોહાત પણ તેને શોધી કાઢાડનાર નથી. કાં તું હાથ
 મારેય? બહુ એ ઠાકરા તાહારાં નામના સોગંદ લઈ તહ
 ને કહું છું કે તાહારી પોતાની આબરુને હું નહીં વલગી ર
 હું તેટલો હું તહને વલગી રહીશ જીવનારની તરફ હું જો
 નાર નથી. હું સોગંદ લઈ કહું છું કે તાહારી જીવનાર—

એદલ—બસ, સેક બસ, તહારા આભારનો બોલ
 મજબી હંચકાઈ શકવાનો નથી. એ જાણો સેક તહારી
 દોસતીનો મહને હુધ્યે આરામ હોય, પણ નામદાર જંદા
 પોતાના બદ રીતે પેદા કરેલા સુનાના ધગથી અને ગરૂડ ઉ
 ડતાં યાકે એટલી જામીનથી સામે આવી ઉભો રહે તે કુદ
 મનને કેમ હટાડું?

સેહરીઆર—હીવાંધી નામદારનું ઘર કેટલું દુરછે?

એદલ—એક અરધા કલાકની સેહેલછે.

સેહરીઆર—ચાલ તાહારે તાહારી ધાસતીથી તુંહ
 ને જલદી વેગશે કરૂંય.

એદલ—ધીવર તહારી મેહનતને જસ આપે.
 [બાજી]

દ્રષ્ટાવ ૨ જો—નામદારનાં ઘરનું દીવાનખાનું.

નામદાર, નોચેજાન અને કામચાર દાખલ થાયછે.

નામદાર—ખરચની મના કરીશ નહીં.

નોચેજાન—હા સાહેબ. પપેરા ને સાલીધી ભરેલી
 ટેબલ જોઈનેજ મહને ધુનરી છુટેછે. રોસ બટક, રોસ ટર
 છી, રોસ હાંસ એવું એવું હોયતે તે ટેબલનો સનગારછે.
 તેથી ટેબલ દીપેછે. ખવાડનારને અને ખાનારને મેહુને તે
 થી શોભાછે.

નામદાર—એવી રકાબી કામગાર ટેબલ ઉપર ના મે
લતો ને તમામ સુનાની નહી હોય.

નોશિજીન—અને જીની ઘડામણ સુનાં કરતાં સસ
તી હોય.

નામદાર—આ વખત કોઠલી તરફ જોવાનો નથી.
જાણ નોશિજીન ટેબલને સતમારવાનો ઓધો તહયે તજરામાં
આવે તેમ બજા લાવજો.

નોશિજીન—મેટી કરમખખસીશ યદ્ય સાહેબ. જી
વો હવે હું કેહેવી તહુમારી નોકરી બજા લાવું છું.

[નામદાર બચ્છે.

હવે હું તરફી, બટક અને હાંસોનો સેનશાહુછું.
આ માહાર તખત હું યાદશાહુ જમશેદની માદીને વાસતે
છાહું નહી જાહારે માહાર પેટ ધાલ જરુવું તંગ થયે તા
હારે માહારા સેઠને ઉપર નગારૂ વજાડી એસનેકેબાલ લેવા
જઈશ.

નામદાર (બોલતો બોલતો દાખલ થાયછે)—રખે એ
બેવકુફ છોડો શરમનો પદકો ધાંડી માહારી મુરાદને ધુલ મે
લવે. એની માનો ખવાસ એનાખો. માહારા સરખો
હોત તો મહુને ધામતી રહેત નહી. હવેતો નઈને એને ત
ઈપાર કરે.

[કામગાર અને તેની પુકે શુભનાર અને આકરો દાખલ થાયછે.

શુભનાર—કેમ બાવાજી કાંઈ ફરમાસ ?

નામદાર—હા, એન પોશાક મહુને જાઈતો હતો,
આ મોતી અને હીરાએ બાબી રીતે નહાલછે. મેટી તા
હારી ની આકરડી બાવું પારસા તહુને પસંદ પડેય કે ?

શુભનાર—એક આકર દાખલ નહી પણ એક સહી દા
ખલ ખરે. તેહુના કમનસીબપર મહુને દયા આપેય.

નામદાર—દયા ! તેને તાહારા પગ તલે કચડ. તે બુક
લા રોડીને માટે તવલતી હતી તે મેં તેને આસરામાં લીધો.
જે તેની મોઝાઈના પવનને લીધે તે વુંહુને તાહારી સહી કર
ી નજીવાના હજુર દાવો લઈ બેઠી હોયતો અબલકી તેને તે
હીના આખાવાયા મોઝાઈર બજાર ને હમણા તુરંગમા સ
ડેય તેની આગલ મોકલી આપસ.

શુભનાર—તાહારે કરતાં તાલેવંત માખાપોની છોકરી
એ એક વખતે એન બાંતુની સારવાર કરતી હતી અને
આન તે માહારા હુકમ તલે રહે એ જોઈ મહુને બહુ ખે
દ થાયછે.

નામદાર—તાહારા કરતાં વધારે તાલેવંત માખાપ
કોઈછે ? ગતીમીના ખેપાલ તાહારાં મનમાંથી કાહાડ અને
જે અમીરી પદવીએ હું વુંહુને ચહુશાવવા માગું છું તે ઉપ
ર ચીત રાખ, નહીતર ઈશાદ રાખજે છોકરી કે કોઈ બીજા
વારેસને તતક કરી લઈ માહારી સંભાલથી વુંહુને વેગલી
કરીશ. વાસતે તું મહુને ચોડવ નહી.

નોશિજીન ગલાં ઉપર કટકો વોટાલી અને હાથમાં વે
લણ લઈ દાખલ થાયછે.

નોશિજીન—નામદાર સેડ ! તહુમારા શાહુ બજારમી
નાં મનમાં એટલી વુંહુએ કે માહારી અનખાએકાને લા
જ લેવાનેતો તે પોતાની પદવીથી ઉતરતું જાયેય. મેં કહ્યું
કે બટકમાં બદાખ દસખ બરે તો એ મુરખ માહારે માન

તો નથી. સાહેબને ખબર હશે કે બદાખ દસખ વગરનું
બટક લેહેજત આપવું નથી. પાવલાની કસર કરતાં પાંચ
રૂપીયાનો સેરો બજારે.

નામદાર—ગમે તેમ રાંધ બા ને માહારી છુટકો કર.
નોશિજીન—શાહેબ માવાનાં સમોસાની વરદી ઉપર
પણ તે ધ્યાન આપતો નથી.

નામદાર—નીકર હવે. જા કેહો તેહેમુરને કે મે વું
હુને બજારમી ખાનાનો હાલ તુરત હાકમ કીધોછે.

નોશિજીન—સમોસા ગયા હોતેતો માહારી ભુખમી ગ
ઈ હોતે. હવેતો નઈને માહારા ઓધાનાં સપત લઈ.

[અબછે.
નામદાર—શુભનાર વું જાણેય કે આન એ કોણને
ખાના ઉપર નોતરેશોછે.

શુભનાર—હું જાણુંય.

નામદાર—તે જનનથી, રાલગથી અને તામથી ઉમરા
વ અને અમીરાન અમીરછે.

નોશિજીન હાથમાં છડી કારો લઈ પાછો દાખલ થાયછે.

નોશિજીન—સાહેબ માહારે રાજનાં કમુલ કરો.
માહારાં રાજના માહારી કોઈ સત્તા કમુલ કરવું નથી.

નામદાર—શું વું કાંઈ પેરો થઈ ગયોછે ?

નોશિજીન—માણસ પેરું નહી થાય ! હું ગામનો
કોટવાલ અને તહુમારાં બજારમી ખાનાનો હાકમ, માહારે
જાહારે કહ્યું હુયા બજારમી ગણકારે નહી અને માહારાં
મોહોડાંપરજ દાંત કાહાડી હુસે ? મેં કહ્યું કે રોખીને મા
ખાવું પડ આપજે તે કોઈએ શેઆન નહી આપજું અને
અંતે ધીનાજ વગાર તાખપો, હવે ટેબલ ઉપર જાહારે એ
કાવતરે માલમ પડે તાહારે તહુમેતો નોશિજીનને પુઝો કેની ?
આ એ જોખમ હું માહારે માથે રાખી શકતો નથી.

નામદાર—તેહેમુર તાહારી કમખખતી આવીય !
નોશિજીન કેહે તેમ માલ જ નોશિજીન હવે મેં હુકમ કીધોછે.
નોશિજીન—જઈય. રખેને પોપટલ મોલાજ રાખ
યા હોય.

[અબછે.
નામદાર—એ ઉમરાવને શુભનાર હું તાહારો ખા
વંદ કરવા માગું છું.

શુભનાર—માહારી અને તેની વચે એટલો અંતરછે
કે તેને જોતાં માહારી આંખે તમરી આવેછે.

નામદાર—મેટી, માહારી રોલતના બાનથી તેનો
આભયો લાએલો કીલેલો હું હેયલ લાવોસ. હું એટલું જ
તાહારી પાસે માગુંય કે જાહારે તે વુંહુને રીનવે તાહારે
તાહારે સીર નમાવની ના.

શુભનાર—એક કુંમારીનતું તામ મહુને હજુર ધર
વા દ્યો.

નામદાર—હું તે તામ તાહારી પામથી મેલાઈ નહી
તો વું મહુને મેલ. હું તહુમને એક જુદાન આરડામાં
વીહીલાં મેલીશ. મારે વું શરમને નન. જન તે વુંહુને
કેહે તેમ વું તેહેને જવાબ દેજ. એન કરશે તોન હું વુંહુ
ને માહારી છોકરી ગણોસ. કઈમી ચીન જ્યો વું મોહોડાં
પાપ તે કર પછી ને જોડ્યોતો વુંહુને સેહેતાન શીખવે.

શુભનાર—કુનીયાનાં રવઈયા પરમાજે એમ માહારી
કનયાની શરમ એટલો જલદી તોપાય કરાય નહી અને જો

તહુને રાજ રાખવા હું માહારી આખર છોડું તો તે મહ ને છોડશેને ફર છોડશે.

નામદાર—છોડશે ને ફર છોડશે! આ સમયે હેર થું ખાલી દમાકને વાસતે છે! આપે હાથ થું મુકાઈ ગય લો છે? કોઈ ખાણ જવતો છે ને કહી શકે કે તેણે પોતાનાં લોહીનાં ખરમ વગર એક તણુ જમીન મહને હડાવે છે? તું હને છોડશે! અરે સારાં તે હેરાનની કોળને માથે તે આ વેં પછ હું તે હેને તાહારી સાથે નેકા કરવા ફરન પાડું અ તે તાહારી ધાયલ ધમેલી આખર તેને હાથે રૂબેંડ.

કામગાર નડપખાં દાખલ થાય છે.

કામગાર—સાહેબ સોદાગર શેહરીઆરની ગાડી દર વાખમાં દાખલ થઈ છે.

નામદાર—જલદી આ મોરડામાં જ અને જલો તું હને મોલાઈ તે હેવી તરત આવજે. જે મેં કહ્યું તેમ કર ને નહીં તરત જલ કે તું માહારે મનશે મુવેલી છે.

[ગુજનાર જાય છે.]

જે ગવર્ધઆ મેં તું હને કહ્યા તે હાજર છે!

કામગાર—હા સાહેબ.

નામદાર—તાહારે તેમને મુખારકખાઈનું ગાનું ગાવા ફરમાવ.

[કામગાર જાય છે]

હે નામદાર, હવે તાહાર કઠોરપણું થોડે વાર છોડ અને તાહારી મેટીની હાથ સાડું એક ઉમરાવને જીવીતવા પવલર ગુલામી વેડ.

[ગામન ચાલે છે.]

કામગાર, શેહરીઆર અને એલ દાખલ થાય છે.

શેહરીઆર—સાહેબ તહમારી વેડ તહમારી ગુલાકા ત લીએ છે.

નામદાર—સાહેબ તમારા મુખારક કદમથી માહાર ધર પવીતર થયું છે અને માહારાં સારા ધનથી મહને એવી આખર મલી છે.

નોરોજન દાખલ થાય છે.

એલ—(મનમાં) અજબ! એટલી નરમાસ!

નામદાર—આ આપણું શેહરના કોટવાલ થાય ના મવર શેહરીઆર.

[નોરોજનને આંખમાણુ કાપે છે.]

શેહરીઆર—કોટવાલ સાહેબ હું તહમને જોઈ થ જો મજનહું.

નોરોજન—(મનમાં) લોક જાણે ને ઉમરાવના હાથ સાથે હાથ મેલવયો હજી એટલો વખત માહારાં બેઠાં છો વવા ઉપર લગાડયો હોતતો માહારી હેરાનરીની નાકરી યાત શેહરીઆર—પછ સાહેબ મેં તહમારી મેટીની ગુલા કાત લીધી નથી.

નામદાર—ને તરત તહમારી ખીદમતમાં હાજર રે હશે, પછ પેટલાં એક દારૂના ગલાસની માહારે ફરમાસ કરવી છે.

શેહરીઆર—તહમારી મરજને તામેહું.

[નામદાર વગર થયલા જાય છે]

નામદાર—માહારી મરજ મારકજન થયું. આવતાં ને વાર તેની ગુલાકાત માહી. ગુજનાર! ગુજનાર!

ગુજનાર પાછી દાખલ થાય છે.

કાંચ! આંખમાં આંસુ! અરે તેમને જલદી મુકવી

નાખ. આ ડમકાં ખાવાનો વખત છે! ને મોહોદાઈ તું હ ને ધર મેટી આવી મરેમ તે લેવાની ધીલ ના કર. નહીં તર— શેહરીઆર, એલ, નોરોજન અને કામગાર પાછા દાખલ થાય છે.

આ તહમારી ગુજનાર.

શેહરીઆર—સર્વાંમ પરીમાનું. કે હેવી ખમર!

એલ—(મનમાં) માહારે હાથથી ગાઈ.

નામદાર—(મનમાં) વાતમાંતો ગુંતાવા. જરા આ હાર માલશે.

[નોરોજન, નામદાર, કામગાર અને એલ જાય છે.]

શેહરીઆર—પરીશુરની બાનું તાહારો ખાપ બહુ ખંતો છે કે તું તાહાર કુવારાનું ઉનડ નામ ખાપડીનો ફ લદ્દપ નામ સાથે ખદલી શે

ગુજનાર—તે હેની તાકીદી માહારા મતની ધમજાને અખતેઆરમા રાખનાર નથી.

શેહરીઆર—પછ તાહારી ફરન ઉપર!

ગુજનાર—ને ધણી તાણે તે અંતે તુરે.

શેહરીઆર—તાહારે મહુર મુંદરી તું વલ. તાહારો ઉમરનો વીચાર કર.

ગુજનાર—તહમારી જોડી ધવાને ઘણા થોડાં.

શેહરીઆર—પછ હું તું ને લાવી મેહું.

ગુજનાર—કુખની દેકડી ઉપર. જાહું દરેક પક્ષે પ ડવાની આસાર રાણું પછ પગ કરાવવાની નહીં તહમે ઉ મરાવછો; હું નીમ તોખમતની ગમે એવી હું માતમર હું. અરે નામવર ઉમરાવ ઘણું મોલવાનું છે પછ આ દેવાલ ઉપર મહને ભરોસો આવવો નથી.

શેહરીઆર—તારે તું માહારા કાનપર ભરોસો રાખ.

[મિહુ કાનપર પડી ગાત કરે છે]

નામદાર સાંભળવાની કોરોગ કરતો આસતે આસતે દાખલ થાય છે.

નામદાર—કાનસેકાન! નકી તાહારે થયું!

નોરોજન દાખલ થાય છે.

નોરોજન—નામદાર સેક! નામદાર સેક! જાંબવા મુ કેહું ગોસ કોપકા ધઈ જાયમ તોખી મુકરાની વાદી નહીં મરે.

નામદાર—હે એધી ફરત! તાહારાં દાંતને ખતા ધી ખાંન.

નોરોજન—જોઈએતો મહને મારીને લોકો કરો. આ હારા હુનરે ખાતર મરવા પાતી હું કાઈ દરતો નથી.

નામદાર—અરે તાહાર કાણું કર. તેમની વાતમાં હરખત પડશે

નોરોજન—અરે હમણા પડે તે ખજા ભેતી. ખાતાં ખાતા કાઈ પડવાની છે!

નામદાર—ગુપ, ગુપ! તીકલ! ને સાહું હવે ન કી ધવા આવેહું તે પાછું લાજીએ!

[નોરોજનને મારીને કાઢાડે છે અને પોતે પુકે જાય છે.]

શેહરીઆર—ખાનું હું હવે સહમજો, રસત માનજે કે તાહારા કુખતા મારકસન હું સલામત ખદરે પોહોમાડીય.

ગુજનાર—અને એમ કરતા જે જવને તહમે ઉગાડ થો અને હરદમ હમને તહમારા તામેદાર અને ડવાગીર ગુલામો રાખશે.

નામદાર—એવી રકાબી કામગાર ટેબલ ઉપર ના મે
લતો ને તમામ સુતાની નહીં હોય.

નોશિજન—અને જની ઘડામણ સુતાં કરતાં સસ
તી હોય.

નામદાર—આ વખત કોઠલી તરફ જોવાનો નથી.
બહા નોશિજન ટેબલને સનગારવાનો ઓથો તહમે નજરમાં
આવે તેમ બજા લાવજો.

નોશિજન—મેટી કરમખખસીશ ધઈ સાહેબ. જુ
વો હવે હું કેહેવી તહમારી નોકરી બજા લાવું.

[નામદાર બબ્બે
હવે હું તરકી, બટક અને હાસોનો સેનશાહુછું.
આ માહાડ તખત હું પાદશાહ જમશેદની ગાદીને વાસતે
છાડું નહીં જાહારે માહાડ પેટ થોલ જુવું તંગ થશે તા
હારે માહારા સેઠને ઉપર નગાડ વળાડી એસતેકેબાલ લેવા
બઈશ.

[બબ્બે
નામદાર (ખોલતો ખોલતો દાખલ થાયછે)—રખે એ
બેવકુફ છોડો શરમનો પદોઢાં ધાંકી માહારી મુરાને ધુલ મે
લવે. એની માનો ખવાસ એનામાંછે. માહારા સરખો
હોત તો મહને કામતી રહેત નહીં. હવેતો બધને એને ત
ઈપાર કરે.

[કામગાર અને તેની પુઠે ગુલનાર અને ચાકરો દાખલ થાયછે.

ગુલનાર—કેમ બાવાહ કાંઈ કરમાસો ?
નામદાર—હા, એન પોશાક મહને જાઈતો હતો,
આ મોતી અને હીરાઓ અબ્બી રીતે નડેલાછે. મેટી તા
હારી નવી બાકરીડી બાનું પારસા તહને પસંદ પડેય કે ?
ગુલનાર—એક ચાકર દાખલ નહીં પણ એક સહી દા
ખલ ખરે. તેહેતા કમનસીબપર મહને દયા આવેય.

નામદાર—દયા ! તેને તાહારા પગ તલે કચડ. તે છુક
લા રોટીને ખાટે તવલતો હતી તે મેં તેને આસરામાં લીધી.
જો તેની મોઝાઈના પવનને લીધે તે વુંડને તાહારી સહી ક
રી ગણવાને હજુર દાવો લઈ મેટી હોયતો અબઘડી તેને તે
છોના ખાખવાજખા સોદાગર બરચાર ને હમણા પુરંગમા સ
ડેય તેની આગલ મોકલી આપસ

ગુલનાર—માહારે કરતાં તાલેવંત માખપોની છોકરી
એ એક વખતે એન બાનુની સારવાર કરતી હતી અને
આજ તે માહારા હુકમ તમે રહે એ જોઈ મહને બહુ ખે
દ થાયછે

નામદાર—તાહારા કરતાં વધારે તાલેવંત માખાપ
કોઈછે ! મરીખીના ખેયાલ તાહારાં મનમાંથી કાઢાડ અને
ને અમીરી પદવીએ હું વુંડને મહડાવવા માગું છું તે ઉપ
ર ચીત રાખ, નહીતર ધ્યાદ રાખજે છોકરી કે કોઈ બીજા
વારસને તતક કરી લઈ માહારી સંભાલથી વુંડને વેગલી
કરીશ. વાસતે તું મહને ચીડવ નહીં.

નોશિજન ગુલાં ઉપર કટકો વીંટાલી અને હાથમાં લે
લણ લઈ દાખલ થાયછે.

નોશિજન—નામદાર સેઠ ! તહમારા શાહુ બજરખી
નાં મનમાતો એટલી વુંડછે કે માહારી અનમાએશનો લા
બ લેવાનેતો તે પોતાની પદવીથી ઉતરવું ગણેય મેં કહયું
કે બટકમાં બહાઈ દરાખ ભરે તો એ મુરખ માહાડ માન

તો નથી. સાહેબને ખબર હશે કે બહાઈ દરાખ વગરનું
બટક લોહનું આપવું નથી. પાવલાની કસર કરતાં પાંચ
રૂપિયાનો સેરો બગે.

નામદાર—ગમે તેમ રાંધ બા ને માહારો છુટકો કર.
નોશિજન—સાહેબ માવાનાં સમોસાની વરદી ઉપર
પણ તે ધ્યાન આપતો નથી.

નામદાર—નીકર હવે. જા કેહ તેહેમુરને કે મે વું
ડને બજરખીમાનાનો હાલ પુરત હાકમ કીધોછે
નોશિજન—સમોસા ગયા હોનેતો માહારી ભુખખી ગ
ઈ હોતે. હવેતો બધને માહારાં ઓધાનાં સપત લઈ.

[બબ્બે.
નામદાર—ગુલનાર વુંડ જાણેય કે આજ મેં કોણને
આના ઉપર નોતરેલોછે.

ગુલનાર—હું જાણુંય.
નામદાર—તે જનમથી, દોલતથી અને નામથી ઉમરા
વ અને અમીરાન અમીરછે

નોશિજન હાથમાં છડી કાઢે લઈ પાછો દાખલ થાયછે.
નોશિજન—સાહેબ માહારે રાજાનાં કબુલ કરો.
માહારાં રાજા માહારી કોઈ સત્તા કબુલ કરવું નથી.

નામદાર—થું વુંડ કાંઈ થેલો ધઈ ગયોછે ?
નોશિજન—માણસ થેલું નહીં યાપ ! હું ગામનો
કોટવાલ અને તહમારાં બજરખીમાનાનો હાકમ; માહારે

જાહારે કહયું હુમા બજરખીઓ ગણકારે નહીં અને માહારાં
મેહોડાંપરન દાંત કાઢાડી હસે ? મેં કહયું કે કોબીને મા
ખણવું પડ આપને તે કોઈએ લેઆન નહીં આપયું અને
અતે ધીનામ વગાર નાખયો. હવે ટેબલ ઉપર જાહારે એ
કાવતરે માલમ પડે તાહારે તહમેતો નોશિજનને પુછો કેની ?
બા એ જોખમ હું માહારે માંધે રાખી શકતો નથી.

નામદાર—તેહેમુર તાહારી કરમખખતી આવીય !
નોશિજન કેહ તેમ ચાલ. જા નોશિજન હવે મેં હુકમ કીધોછે.
નોશિજન—જાઉંય. રખેને પોપટલ મેલવન રાખ
યા હોય.

[બબ્બે.
નામદાર—એ ઉમરાવને ગુલનાર હું તાહારો ખા
વંદ કરવા માંગું છું.

ગુલનાર—માહારી અને તેની વચે એટલો અંતરછે
કે તેને જોતાં માહારી આંખે તમરી આવેછે.

નામદાર—મેટી, માહારી દોલતના બાનથી તેનો
આભશે લાગેજો ધીલશે હું હેથલ લાવીસ. હું એટલું
તાહારી સારે માગું કે જાહારે તે વુંડને રીજવે તાહારે
તાહારું પીરે નમાવતી ના.

ગુલનાર—એક કુંખરીનનું નામ મહને હજુર ધર
વા દેઓ.

નામદાર—હું તે નામ તાહારી પાસથી મેલાઉં નહીં
તો વુંડ મહને મેલ. હું તહમને એક જુદાન એરડામાં
વીંટીલા મેલીશ. ખાટે વુંડ શરમને તન. જમ તે વુંડને
કેહ તેમ વુંડ તેહેને જવાબ દેજે. એમ કહેશે તોમ હું વુંડ
ને માહારી છોકરી ગણીસ. કઈથી ચીન જ્યો વુંડ મોહાડી
થાય તે કર પછી તે જોઈએને વુંડને સેરેવાન ચીખવે.

ગુલનાર—ફનીયાનાં રવઈઆ પરખાણે એમ માહારી
કનયાની શરમ એટલી જલદી તીયાગ કરાય નહીં અને ને

તહમુને રાજ રાખવા હું માહારી આમર ડોડુ તો' તે મહ ને છોડશેને ફર છોડશે.

નામદાર—છોડશે ને ફર છોડશે? આ સંમરોડેર થું ખાલી દમાકને વાસતેછે! આમ્મે હાથ થું મુકાઈ ગયે છે! કાઈ આણસ છવતોછે ને કહી શકે કે તેણે પોતાનાં લોહીનાં ખરય વગર એક તણ નખીન મહુને હટાવયોછે? તુંહને છોડશે! અરે સારાં તેહરાનની ફોજને માથે તે આ વે પણ હું તેહને તાહારી સાથે નેકા કરવા ફરજ પાડું. અ ને તાહારી હાથલ થયેલી આમર તેનેજ હાથે રૂઈએ.

કામગાર નડપમાં દાખલ થાયછે.
કામગાર—સાહેબ સોદાગર શેરોચારની ગાડી દર વાજમાં દાખલ થઈછે.

નામદાર—નલદી આ ચોરડામાં જ અને જેવી તું હને બોલાઈ તેહની તરત આવવને. એ મેં કહયું તેમ કર ને નહીતર જાય કે તું માહારે મનશે સુવેલીછે.

[સુલનાર બયછે.
ને ગવઈઆ મેં તુંહને કહયા તે હાનરછે!

કામગાર—હા સાહેબ.

નામદાર—તાહારે તેમને સુખારકમ્પાદીનું માનું માવા ફરમાવ.

હે નામદાર, હવે તાહારે કોરપણું થોડા વાર છોડ અને તાહારી બેટીનાં હાથ સાડે એક ઉમરાવને છુટીતવા મલ્લાર સુવામી વેડ.

[માયન આવેછે.
કામગાર, શેરોચાર અને એલ દાખલ થાયછે.

શેરોચાર—સાહેબ તહમારી વેડ તહમારી સુલના ત લીએછે.

નામદાર—સાહેબ તમારા સુખારક કદમથી તાહારે ઘર પવીતર થયુંછે અને માહારાં સારાં કનથી મહુને એવી આમર મલીછે.

નોચેજન દાખલ થાયછે.

એલ—(મનમાં) અન્ય! એટલી નરખાસ!

નામદાર—આ આપણું શેરોચાર કોટવાલ થાય ના મવર શેરોચાર.

[નોચેજનને ઓળખાણ કરાવે.
શેરોચાર—કોટવાલ સાહેબ હું તહમને એઈ ય છો મહનખું.

નોચેજન—(મનમાં) લોક જાણે ને ઉમરાવના હાથ સાથે હાથ મેલવયો. હજુ એટલો વખત માહારાં મેંદાં છો લવા ઉપર લગાડયો હોતો તાહારી હોમરીની માકરી યાત કાત લીધી નથી.

શેરોચાર—પણ સાહેબ મેં તહમારી બેટીની સુલા કાત લીધી નથી.

નામદાર—ને તરત તહમારી ખીદમતમાં હાનર રે હેયે, પણ પેહલાં એક દાડના ગલાસની માહારે ફરમાસ કરવીછે.

શેરોચાર—તહમારી મરજને તાબેછું.

[નામદાર વગર થયવા જાયછે.
નામદાર—માહારો મરજ માફકમ થયું. આવતાં ને વાર તેની સુલાકાત આહી. સુલનાર! સુલનાર!

સુલનાર પાછો દાખલ થાયછે

કાંપ! આંખમાં આંસુ! અરે તેમને નલદી સુકવી

નાખ આંકમાં આવના વખતછે? ને મોહાદાઈ તુંહ ને ઘર બેઠી આવી મહેમત તે લેવાની કીલ ના કર નહીતર—
શેરોચાર, એલ, નોચેજન અને કામગાર, પાછો દાખલ થાયછે.

આ તહમારી સુલનાર.

શેરોચાર—સલામ પરીમાનું. કેટલી ખબર!

એલ—(મનમાં) માહારે હાથથી મઈ

નામદાર—(મનમાં) વાતમાતો સુતાપા નરા બા હાર ચાલશે.

[નોચેજન, નામદાર, કામગાર અને એલ બયછે.

શેરોચાર—પરીએડેરની માનું તાહારો બાપ બહુ ખંતીછે કે તું તાહારે કુવારાનું ઉનડ નામ બાપડીનાં ક લકરખ નામ સાથે બંધકી લે.

સુલનાર—તેહની તાકીદી માહારા મનની ઇમછાને અખતેઆરમાં રાખનાર નથી.

શેરોચાર—પણ તાહારી ફરજ ઉપર!

સુલનાર—ને ધણી તાણે તે અંતે પડે.

શેરોચાર—તાહારે મધુર સુંદરી તું વલ. તાહારી ઉમરના વીચાર કર.

સુલનાર—તહમારી નેડી ધવાને ઘણા થોડા.

શેરોચાર—પણ હું તુંને લાવી મેલું.

સુલનાર—કુખની રેકડી ઉપર. જાંહાં દરેક મહે પડવાની આશા રાખું પણ મુગ ફરાવવાની નહી. તહમે ઉમરાવછો; હું નીચ તાખમની ગમે એવી હું માતખર હું. અરે નામદાર ઉમરાવ ઘણુંએ બોલવાનુંછે પણ આ દેવાલ ઉપર મહુને ભરોસો આવતો નથી.

શેરોચાર—તારે તું માહારા કાનપર ભરોસો રાખ.

[મિહુ કાનપર પડી વાત કરેછે.

નામદાર સાંભલવાની કોશિશ કરતો આવસતે આવસતે દાખલ થાયછે.

નામદાર—કાનસેકાન! નકી તાહારે થયું!

નોચેજન દાખલ થાયછે.

નોચેજન—નામદાર સેક! નામદાર સેક! લુંબવા સુ કેલું એસ કોપયો યજ્ઞયમ તોમી મુકરાની વરદી નહી મને.

નામદાર—હે એકી ફુર! તાહારાં દાંતને બતા ધી ભાંને.

નોચેજન—એઈએતો મહુને મારીને લુકો કરો. આ હારા હુનરને ખાતર મરવા પાંતી હું કાઈ દરતો નથી.

નામદાર—અરે તાહારે કાલું કર. તેમની વાતમાં હુરખત પડયો.

નોચેજન—અરે હમાણા પડે તે બલા લેતી. ખાતાં ખાતાં કાઈ પડવાનીછે!

નામદાર—સુપ, સુપા! નીકલ! ને સાટું હવે ન કી યવા આવેલું તે પાણું નાંજાએ!

[નોચેજનને મારીને કાઢાડે અને પોતે પુકે બયછે.

શેરોચાર—માનું હું હવે સહમળયો, સત માનને કે તાહારા ફરજત બાકસને હું સલામત બંદરે પોહાયાકીધ.

સુલનાર—અને એમ કરતા બે છવને તહમે ઉગાડ શો અને હુદદમ હુમને તહમારા તાબેદાર અને ફવાગોર સુલાનો રાખશે.

શેહેરીઆર—સારાં કાંમમાં બાહેધરી આપવી એવી એક ધરમ છે. તોપપણ તહને માહારી તરફ પેપારનું ન દેવાડાવે જાણીયું આપણી નેમ પાર પડે.

ગુલનાર—હું તહમારાં હુકમ સુનબ ચાલીશ.

શેહેરીઆર—નામદાર ! નામદાર સેક ક્યાં હ ગયા ? નામદાર, નોશોજન, એદલ અને કામગાર દાખલ થાય છે.

નામદાર—કેમ સરદાર કાંઈ ફરમાસ ?

શેહેરીઆર—નામદાર ચેક તહમારી બેટી સાથ કાગલ પતરનો વેહેવાર રાખવાની મહને પરવાનગી આપો.

નામદાર—માહારી શરોચશમી, એદલ - રોસત તાહારો હાય આપ માહારૂં ધર તાહારે માટે ખુલજાઉં.

એદલ—(મનમાં) આન શુકીતો બધ હવું.

નામદાર—(શુભનારને) ઠીક ઠીધું, ઠીક ઠીધું માહારી વાહાલી બેટી. તાહારા આપને તેં આન્યે બેહેસતની કુંચી લાવી આપી હાય એટલો હરખ ઉતપન થયો છે. હવે આ અમીરી જીવાનને છોડતી ના, પણ તાહારો હધડાં ના હાર સુઆરેક માહાને.

ચાકરી—(બાહારથી ચોકાર મારતા) ખસો, ખસો બાઈને વાસતે બીડ છોડો.

નામદાર—એ શું થોંઘાટ છે ?

નોશોજન—કલામમાં, હાડકાં મલતાંને મલતાં. હીયાં તાસા વાગેમ ને હજીરતા કાંઈ બાઈલ વલી કલાક એકનો સરકાકો હાકવા આવેમ.

ચાકરી, સરખાનું, અને મેહેરનોશ દાખલ થાય છે.

સરખાનું—(મેહેરનોશને) જો તહમને વ્યાદરમાન મલયેતો હું રહીશ નહીતો માહારાં પગલાં પાછાં ફરવીસ.

શેહેરીઆર—કેમ ! નામવર સરખાનું ! હું તહમા જે બારજી ચાલીઓ આઈ તે અટકાવવા તહને મહને આ ભેટ આપી, આભારમાં ગરક કીધો છે ને અવેન. માહારા નનમની માકરીથી ભરાઈ શકાયો નહી.

સરખાનું—નામવર ઉતરાવ, હું તહમારે માટે પછી આરજીનંદીથી થોભી કે તહમારાં સમખતાં કદમ માહારા ગરીબ ધર તરફ પધારસે, પણ જહરે જોડું કે તહને મહને વીસારી નાખી, તાહારે માહારો રંડાપાને પારડે તહમારે ખાતર ફર કરી આપજાત તહમારી સનખુખ આવી ઉભી છું કે તહમને માહારી સાથ લઈ ચાલુ.

શેહેરીઆર—નેક બાનું તહમારી મન ગરોબપર એટલી રેહેજો છે કે ખાલી બોલથી ઉપકાર માનવા માહારી છાલમાં નિર રહ્યું નથી.

સરખાનું—નામદાર સેક આશા રાખું કે ખુશ તબીએતમા હશે (નમેષે). કેમ કામગાર એટલું તે શું માહારૂં બાનું તહને નરસ નેધું કે ફરી હમારે તાંહાં સુકરા ઉપર ખીરાનવા દરસત ધારયું નથી ?

નોશોજન—નેક બાનું હુકમ હોયતો હું આ ઘડી તપ્યાર છુ

સરખાનું—તાહારી ખુશી હોયતો આ ઘડી ચાલ નોશોજન—(નામદારનાં કાનપર પડીને) કહોતો એક રકાબીમાં બે તરજ રોસ તરકીનાં કટકા લઈ આપું.

નામદાર—(નોશોજનને હાલસે) અરે કંગાલ હુકી દઈત. સુગો મર નહીતર તાહારૂં કાલું કર.

સરખાનું—નામદાર શેહેરીઆર આ ધરહસપ સાથે માહારે તહમને આવખાન કરાવવી છે (મેહેરનોશને દેખાડીને) જેવું બાહાર તેવું આનું અંદરનું બીતર છે. જોકે આસમાનનાં ચક્રમાં એની આખરપર દાઢ લાગે છે તોબી હું હીમતથી કહું છું કે યંદરોજમાં જો આ એના તીરસકાર કરે છે તો આ એની પુનઃ કરવાને કારણ જોશે. નામદાર સેક ને હું તહમારે તાંહાં સુખારક હુતો આ માહારો ભલો અને ખેરખાહ બીતર પણ સુખારક હશે.

નામદાર—બાઈ આખેરે પણ લોહી એકન. એ ચશમ ફેરવેતો શું થયું પણ હું કેમ જીવીશ કે આ માહારો બાહિન થાય. શેહેરીઆર મેહેરનોશ સાથે ધુપી વાત કરે છે.

કામગાર—સેક એનો અમર થયું ? એતો પેલો હુવો મથમચોર મેહેરનોશ; પેલો દેવ, પેલો દઈત ને ફાંસી જમ ધંધા ડુબી મરે તો ફનીયાનો રોગ જામ. સેક જહારે એ તહમારો જીતી ઉઠાવનાર નહી તારે બાહિન કેમ થાય.

નામદાર—વારૂં હાલ તરતો મેહેરખાની કરી માલો શયલા સુકરા ઉપર નઈએ.

સરખાનું—વેઆરા મેહેરનોશ તહમેતો માહારા પહરોજા છે માટે માહારી સાથે રહે. હાય પકડે છે.

નોશોજન વતરોગે ચપલા નખે છે. નોશોજન—પેપારા મેહેરનોશ ! એમ ને થોભી ! હા નામદાર તેં માહારી પાસે કાલ વીસ વારડ મેલવયાં કે એ કોઈ પેરે બંદીખાને જામ અને આન પાછો તે તાહારો બાહિન ! પણ હું શું સુરખનો મમાવો થઈમ. પેલાઓ ન પાળપ હાય મોહાડું મશાવતા હોયે (રોડે છે).

કામગાર દાખલ થાય છે.

કામગાર—(નોશોજનને અટકાવીને) બાઈ કાંઈ સાંભલો.

નોશોજન—(હાથ ટટકાવીને) એક વોલબી નહી, જો તે નહી બાનું તાહારૂં પડેમ.

કામગાર—સેક જરા સમ્પર કરો. સેકના તહમે અત લગના રોસત હમો તેથી તેવજી તહસુને વીનંતી કહી છે કે કારવા ઉપરાંત વધારે પહરોજા આપવો લાગાથી મેહેરખાની કરી તહમે આન રેખલપર ખીરાનરો ના.

નોશોજન—શું એમ કહ્યું ? હું એમું મોહાડું જઈ નહી. મેં બધી મેહેરનત કીધી, મહને બચરમીએનો હાક મ ફેરવેયો અને હવે મહને આપું અપમાન આપેમ ? હું બીતો ખરો કે માહારી સંતાની રહે બધું બાનું અટકાઈ. ગામના કોટવાલ રખડે ને બાજરભુજી ભતરીએ જમના હાથપર બેસે

કામગાર—સેક આસતેથી બોલો જો સેકના કાનપર નસેતો—

નોશોજન—પણ તાહારે માહારી તરકી, ને માહારૂં કોબીબી જાપડે ? પેલી અલેતી પડેતીની રકાબી માહારીન એકક આગલ ચુકનાર હોતો તે રમે સુરખ રેહેસુરે સુકી હોય. જાઉં ને જઈતો ખરો. [મિડ બપે]

ખંડુકના દારૂનું તરકટ.

ઈંગ્લંડના રાજા જેલના જેમસના વખતમાં એક ગંભીર તરકટ થયો હતું જે ઇતીહાસમાં “ગ્રાન્ પાઉર પલાટ” ઈંગ્લાન્ડ ખંડુકના દારૂનું તરકટ એ નામથી જાણાયા છે. પાદશાહ પરોતેસતંટ ધરમની તરફદારી એસતો હતો અને કૌશીકને કાઠું આપ તો ન હતો, તેથી કૌશીકે જહાનની લોકોએ હવે સંપ કીધો કે પાદશાહનો તથા તેના મલતીયા પરમાં નોના જાન લઈ ઈંગ્લંડને પરોતેસતંટ ધરમની ગુ લાંમગીરીમાંથી છોડવું અને કૌશીક ધરમને રક્ષાવ વો. ૧૬૦૮ માં રોયલ્ટ કૌશીક નામનાં યુરોપ યાંમ સ ઊવીનનુર અને જાન રાઈટ નામનાં તેના દોશતો આગલ હેવું કહુંકે એ એક રસનો સોધી કાઢીએ કે ખંડુકના દારૂથી પારલીઆમેનટના ધરને ઊરાડી નાં ખી પરોતેસતંટ હકમીથી આપણો છુટકો કરવો.

ઊવીનનુરે પોતાની દીલસોજ દખાડી અને આ મનશુષો ગાઈ શક્ય નામનાં એક લવખર આવે લા સંખસને જાહેર કીધો. ગાઈ શક્ય દીલે કદાવર હ તો અને પકો કરાવ તેના ચેહરા ઊપરથી માલમ પ હતો હતો. તે આખરુદાર ખાંદાંનથી કિતરેલો હતો પ છ પોતાનું ખાપીકું ધન લુચવી દઈ પાદશાહની સાં મે ખેલી યજેલાઓની સંજમાં નોધાઓ હતો. થો હુંક પછી ઊવીનનુર, શકસ, કૌશીક, પરસો, અને રાઈ ટ, એ શીતુરીઓ સેટ કવેમંટના ચોહલામાં એક ઘર હતું ત્યાં ભેગા થયાં. ઊમરાવોની સલામત ધરની પાસે પરસોએ એક ઘર બાંટ લીધું અને એ ધરના ચેશમાંથી ખોદીને ઊમરાવોના ઘર સુધી સુરંગ પાડી. વલી એક ખીલ જગા થોડેએક દુર બાંટ રાખી કે ત્યાં ખંડુકનો દારૂ ચેલવા કાંમ લાગે. સુરંગ પાડવાનું સુસક કાંમ પાંચ જણા ચલાવવા લાગ્યા. બે શીતુરી ઓ ખીજ વધ્યા અને નજીક એક વરસ દુગી તે ઓએ જેહમત ખેચી સુરંગ પાડવાનું કાંમ સરનળ મં પોહાંચાડ્યું. જે લોચર તેઓએ ખોદીયું હતું તેની અંદર ખંડુકના દારૂના પીચો ચેહવાપાં અને કોઈ અ કથમતથી આવેતા તેને ભરાંત જાય માટે ઊપર લા કાઢી ચીચમાં. આ કાંમનું ઊપરોપણું ગાઈ શક્ય કરતો હતો. વલી ખીજ ચાર પાંચ ચેલતવાલા સખ એ આ શીતુરીઓ સાથે સંમિલ થયા અને તેથી જે

ખરચ હતો તે ચેહલથી, યઈ ચકચો. તારીખ પ મી નવેમબર ૧૬૦૬ ને દીવસે ઊમરાવની સલામત તાર હતી અને પાદશાહ જેમસ ખીરાજનાર હતો. એ જ દહાડે આખી સલામત ઊરાડી દેવા આ કાંમખખ ત શીતુરીઓએ કરાવ કરચો હતો પણ તાં ૨૪ મી અક્ટોબર અને ભરેસપતવારની સાંજે લારડ જોનનટ જલ નામના ઊમરાવના હાથમાં તેના ચાકરે એક કા ગલ લાવી આપીયું, જેની અંદર એવી લીન તો કરી હતી કે લારડ જોનનટ ઈંગલે તાં ૫ મીએ પારલીઆ મેંટમાં જીજર થવું નહી, કારણ ઈશવર અને માણસે અંધરનીઓને સલા કરવાને કરાવયું છે. આ કાગજ એ ક શીતુરીએ લખેલું હતું જે જોનનટ ઈંગલને અતલગ નો ખેસી હતો. લારડ જોનનટ ઈંગલે જેમસનાં, ધરધાન અરલ આવ સેલીસખરોને આ કાગજ દેખાડ્યું જેણે રાજા જેમસને વંચાવ્યું. જેમસે કહું કે હાલ તુરત વગર ચકચાર અને કોઈ પણ ખરખર-કરપા વગર પાર લીઆમેંટ ઊંધાડવાની તઈઆરીનું કાંમ ચલાવવું. તાં ૨ જ નવેમબર અને સનેકીને દીને લારડ જે મખરલેન પોતાના રાખેતા મુજબ, પારલખામેંટના ધર ના દરેક જોરણ અને ભોપરામાં ફરતાં ફરતાં તે ગા ઈ શકસના ભોપરામાં આવી લાગો અને શેકસને સ વાલો કરપા. લોરડ જેમખરલેને પરધાનને જાહેર કર યું અને તાંહાંથી હુકમ નીકલ્યો કે માલ ચેરેલો છે કે નહી તે તપાસ કરવાને ખાંહીને શકસનું ભોપર તપાસ વું. એ ઊપરથી તાં ૪ થી અને સોમવારની મધરા તે ઈંગ્લાન્ડ પારલખામેંટ ઊંધાડવાની એક દાહાડે અ માછી સર ચોમસ નાઇલ થોડાં માણસોને લઈ પારલખા મેંટની પાસેના પરસોએ બાંટ રાખેલા ધરમાં ગયાં. ખારણાંમાજ તેને ગાઈશકસને કપડાં અને છુટ ચેહરા તઈઆર ઊભેલો જોઓ. સર યાંમસે તરત શકસને કે ૬ પકડ્યો અને લોચરાની તપાસ લીધી જે ઊપરથી માલમ મડ્યું કે લાહડાના ઢગ તલે ખંડુકના દારૂના પી ય જોઠવેલાં હતાં, અને શેકસની પાસે તેમને સલગ વાને દીવાસલોઓ તઈઆર હતી. શકસ સર યામસ ના મોહાડાં ઊપર કણલ યજો કે હું ઘુનેગાર છું અને કહું કે જો હું અંદર હોતો તો માહારા જીવની દરકાર વગર પારલીઆમેંટના ધરને, સર યામસને અને સલહાને, ઊરાડી ચેલત.

શેકસના કેદ પકડવવાની તથા સલહું ભોપાહું

બહેરમાં આવવાની વાત સાંભલી ને શિતુરીઓ લંડનમાં હતા તેઓ પોતાની મસલત મુઆફક ફેરસખી ને દંનચરચમાં રહેતો હતો તેની પાસે દાડયા. બુધવારની રાતરે તેઓ હું નતીગદનમાં ઊવીનતુરનું ઘર હતું ત્યાંથી પુણ, અને બરેસપતવારની સહવારે વીસ જણાઓની ટોલકી લોરડ વીંદસરના ઘરમાં જઈ હતી આરખંધ થઈ. ત્યાંથી તેઓ ઈસતાફરડ સાચેરમાં નાદા. ગાંમમાં વાત બહેર પડતાં પુરસેસતર સાચેરના સરીરે થોડાંક હાથીઆરખંધ માણસ લઈ શિતુરીઓની પુક પંકડી. મુકરવારની સહવારે તેઓ ઈસતાફરડ સાહેરમાં પોતા અને ને ઘરમાં ફેરસખી, પરસી, ઊવીનતુર, અને તેમના સોખતીઓ બરાઆ હતા તે ઊપર ધસારે કીધો અને તેમને તાપે થવા ફરમાવ્યું. શિતુરીઓએ તાપે થવા કરતાં આંત્ર સુધી લડવાનો ઠરાવ કીધો હતો. પણ તેવામાં એક બીજો જળનાવ બનયો. શિતુરીઓએ થોડાક ખંડુકનો દાડ રાખેલો હતો પણ હવાઈ જવાથી આતસની નજદીક બે વાટકાઓમાં સુકાવાં મુકયો હતો; પણ એક સખસ આંત્રચને કુકવા ગયો તેવામાં એક ચીંગારી પાસેના વાકકામાં પડી અને ખંડુકનો દાડ ઘણા ધડાકાથી ઊડવા લાગ્યો જેથી ફેરસખી અને તેમના તરણ સોખતીઓ ઘણા ઘાહેલ થયા અને ઘર ઊડી ગઈ; પણ સજીથી ચમતકાર એ થયો કે એક વાકકામાંથી ચોલ રતલ દાડની એક કા થલી છાપરાને શડી બાહેર રસતા ઊપર આવી પડી પણ તે સલગી પણ નહી અને કુટી પણ નહી તેથી સખના લસકરમાંના કોઈને પણ નુકસાન થઈ નહી.

પછી સરીરે ઘર ઊપર હુમલો સડ કીધો અને ઊવીનતુર ગોલીથી વીંધાઈ સખત જખમ ખમી પડ્યો. ફેરસખી અને પરસી પણ બીજા ઘા ખાઈ મરી ગયા અને બીજા બે તરણના જાન બરખાદ થયા પછી બાકીના શિતુરીઓ તાપે થયા.

બનેવારી મહીનામાં શિતુરીઓની તપાસ થઈ અને ગાઈ શકસ અને તેના મલતીઆઓ બનેગાડ

તરણ ભાઈની વારતા.

એક સખસને ત્યાં તરણ ઊકેરા હતા. એઓ છો મરીમ હાલતમાં આવી પડીઆ હતા. ખાવાની કશું તંગી પડવા લાગી. આખરે મોડા ભાઈએ ચાકરી કરવ જવાનો નીશચય કીધો. તે એક રોડને ત્યાં ગયો. તેણે ચાકરી રાખવાને તેને કહ્યું કીધું. બોલી એ જ આડું પીલે કહેતું; ફરસખ નો મહીને દાહાડે પમાર; ક્યને કોઈબી ને કહે એ ચાકર એક બીજા કંડાલે બ્યને પોતાની કહ્યુવાતને પસતાવે કરેતો તેને જવતોને જવતો વેતરી નાખવો. મોડા ભાઈએ કહ્યું રાખીલ. ચાકરીને પેહલેન દીવસે રોડે તેને બરાક સરખી રોડલીનો કટકો આપી, આવવાના લાડાં લાવવાને ખચર સાથે મોકલીઓ. કાંમ કરી આવવ આ પછી, ચાકરે બીજા રોડલી માંગી રોડે નાનો કટકો આપીઓ. ચાકરે બીજી માંગીઓ. તેણે પુછીલ કે “શું બ્યતીઆરધીન. આપણા કરારનો પસતાવો કરે છે?” ચાકરે હા કહીલ. જ્યેગને તે હા બોલીઓ તે જોગ તેની સરીચિત પરમાણુ જવતોને જવતો વેતરી નાખીઓ, અને ઘેરની પછવાડે કંડી કીધી.

બીજો ભાઈ ચાકરી કરવાને નીકલીઓ. તેમી જોગને જોગ રોડને તીઆં આવીઓ. ઉપલીન રીતની બોલી કહ્યું રાખી બ્યને તેના પછુ. મોડા ભાઈના જ્યેગ હાલ થયા. પછી તરીને ભાઈ ચાકરી કરવાને નીકલીઓ. તે પણ જોગને રોડને ત્યાં આવીઓ, તેવીન ચોલી કીધી બ્યને ચાકરીએ રહેઓ. લાકડાં લાવીઆ પછી, સેકે રોડલી એટલી તે પાતલી આપી કે તેની બ્યારપાર કે બી શકાય. પેલા ઊકારાએ કોઈ ફરીઆદ કીધી નહી, કારણ તેની નતર બ્યાગલન. પોતાના બે ભાઈઓના શરીર પડેલાં હતાં. રોડે કંઈબી તે ફરીઆદ કરે એવી તબવી ન કીધી; પણ રોકડ.

બીજો દાહાડે જરે લાકડાં લેવાને મોકલીઓ, તારે ચાકર નંગલમાં જવાને બલે, ખચર લઈને કોઈની વાડીમાં પેકો બ્યને ઝાડ, પાન, ફલ, કુકુવ નુકસાન કરી, બ્યને ને સારી સારી ચીજે હતી. તે પોતાના રોડને ત્યાં લઈ આવીઓ. તેની પછવાડેન વાડીનો ધણી રોડતો બીઓ બ્યને ચાકરના કાંમનો રોડ જવાબદાર હોયલ, મારે રોડ પાસથી નુકસાનના પછાસા ભરી લીધા. હવે ચાકર સમજ્યો કે રોડ પસતાવે કરશે પણ તેમ નહી બનીલ. રોડને કહ્યું કરડું પડીલ કે ચાકરે મનમાંતી ચાકરી કીધી હતી.

સેકાપીએ જિહુ કે બ્યાએ તે કોઈ માંથેના મલકીઓ બ્યને એના નીકાલ બલદી કરવો જ્યે, મારે વરને સખ જાવીલ કે બીજો દાહાડે તેને લાકડાં લેવા નહી મોકલવો; પણ કુકર ચરાવાને પાસે નંગલ હતું ત્યાં મોકલવો કે જ્યેથી કરીને તે નંગલમાં એક રાખસ હતો તે તેને ખાઈ જ્યે. ચાકર પુકરોને લઈને બીજો દાહાડે નીકલીઓ, પણ પેલાં નંગલમાં પેલા બ્યાગમચ એક રણસીગડું બ્યને એક કહ્યું પનીર સાથે લીધું. નંગલમાં પગ મેલતાને વાર રાખ્યું મલકીઓ બ્યને પુછીલ કે તે કાણ હતો.

પેલાએ પનીર ભાંચ ઉપર મેલી, એક નિરથી સુધી મારી, પનીરના કટકે કટકા કીધા બ્યને પછી કહીલ કે “આ

ધી તને માલમ પડશે કે હું કોણ છું. - રાખશ સમજાવે કે
આમ્મિ સંગેમરમરને પથર એણે ભાંજીએ, માટે એ ઘણા
જોરાવર હશે. ચાકરે દમપર સુમાર રાખી પુછી કે "હ
જે જાણી હું કોણ છે?" રાખશ તેના જોરથી અ
મરત પાંખીએ અને તેની સાથે દોસતી કીધી. તેને તે
પોતાને યે લઈ ગયે અને પોતાની બાઈને તેની જોરની
વાત કહી. બાઈની તેના વર જોવી ભોલી ન હતી. તેણે
કૂરોથી બીજી રીતે પેલા ચાકરનું જોર અનજાવી જોવા કહ
ઉ. બીજી દાહાડે રાખશે પેલાને સાથે લઈ એક "રસીકા"
નામની રમત રમવા કહી. એ રમત એવી છે કે એક જ
હું જોલ ભારી લાકડું દોરોએ વીઠાડી લઈ જમ અને તેમ દુર
કે હવું. રાખશે એક મોટું લાકડું રેંકીડું, તે છેલ વ
એ રાખશમાં જઈને પડીલું; અને પેલા ચાકરને કહી
કે "કેમ તારીથી એમ થશે?" પેલા ભોલીઆ વગર રંધ
સીંગડું બાહરે કાઢાડી જોરથી વગડવા લાગે. રાખશે તે
નું કાશુ પુછીલું, ચાકરે કહીલું "પેલા સાંધે દરીએ ત
ને દેખાપછે કે તુંડી?" રાખશ— "હા, અને દેખાપછે."
ચાકર— તે દરીઆની પેલીનેર લોકો વસે છે, તેઓને હું
ખબરદાર કરું છું, કે હું જારે લાકડું રેંકું, તારે તેઓને નુક
સાન તુંડી થાય." રાખશ— (અનર્થ) એ! માફ લાકડું
તો માંતર દરીઆમાંનું પડીલું છે; તારે મારી વધારે ફજેતી
થશે માટે રમત બંધન કરેતી!" અને તેને કહીલું "વા
ઈ હું હારીએ." રાખશે જારે એ વાત પોતાની બાઈને
કહી તારે પોતાના ધણીના ભોલાપણાને તેણીને ધીકાર છુટી
આ. તેણે એ બીજી દીવસે પેલાને ફરીને તપાસવાને કહી
ઉ અને હુશીઆરી રાખીને પેલાના જુઠા મોઝાથી ફરીથી
નહી ડગાવાને એતવાંજી કીધી.

બીજી દીવસે રાખશે નંગરમાં જઈ કારકર કરાકર ઝા
ડોના કટકા પોતાને હાથે કીધા અને પેલાને કહીલું કે
"માલ જોઈ એમ તું કર." તરતજ પેલા ઓકરાએ એક
રોડાંને કટકા રાખશના હાથમાં આપીએ અને તેને જ
નજીવત પરવા કહીલું, પછી રોડકું લઈને જાડોને વીઠાવતો
વીઠાવતો દોડતો ગયો. રાખશે પુછીલું કે "એમ શા મા
ટે કરે છે?" પેલા ઓકરાએ જવાબ દીધો. "એ! આ
નંગરમાંના બધાં ઝાડને એક નજરે રોડી પાડવા માંછું."
રાખશે જોઈ કે એમીતો માટે નંગર બીઆમાન થઈ જતી,
માટે તેમ કરવાને ના પાડીલું અને વલી પોતે હાર પાંગી
આ. રાખશે જારે બાઈને વાત કહી તારે તેની મેનકુરી
પર તેણીને ઘણાનું કરોષ મહુડીએ અને કૂરોથી કૂરમાવી
કે વધારે ખબરદારી રાખે અને પેલા ઓકરાના બોટા બો
લોથી કમળ નહી. તેણેએ પેલા ઓકરાના હાથે વલી ઝાડો
કાપવાનું જોર તપાસ કરવાની વરને સલાહ આપી. પે
લા ઓકરો સુને સુતો સાંભલતો હતો, તેથી મથરાતે ઉઠી,
એક રોપણ લઈ, એક મોટાં ઝાડમાં પાંચ છ વેઠ પાડી
આવીએ.

વલી સવારના રાખશ અને પેલા ઓકરો કરવાને ની
કસીઆ. રાખશે પોતાના હાથે ફરી ઝાડના કાપીને કટકા
કીધા અને પેલાને પણ તેમ કરવાને કહીલું. પેલા ઓકરો
રોડતો જઈ, જે ઝાડમાં આગળથી વેઠ પાડીઆ હતાં, તે
માં પોતાના આંગણમાં જોડી લીધાં. રાખશ પણ તેમ બીજા

ઝાડપર કરવા ગયો, પણ પોતાના આંગણાનું નુકસાન કરે
આ ચીવાએ બીજા કસામાં ફાવીએ નહી. રાખશે પોતા
ની બાઈને ફરીથી બધી વાત કહી અને પોતાના આંગણાં
સાંધેતોમાં દેખાડીઆં. બાઈનીની ખાતરી થઈ કે આમ્મિતો
કોઈ જમરો પેહલવાન બનીએ; અને જે વધારેવાર જીવી
એ, તો ધાસતી ભરેણે થઈ પડશે. વાસતે પોતાના ધણીને
કૂરમાવીલું, કે રાતના તે જારે સુનેયો હોય, તારે એક લોહ
ડાંના ગરમ સલોઆથી કટકા મારી, તેના નાન લેવો. પે
લા ઓકરાએ એવું સાંભલી, રોડીઆની ઉપર એક ઘાસનાં
પેડાંને ટગણે ફરી, પોતે દુર થયો. રાતનાં અધારમાં રા
ખશ આવી, પેલા ટગલાપર ગરમ સલોઆનાં તરણ કટકા
મારી, તે મરી ગયો હશે એવું મનમાં સમજી ચાલતો થયો.
ગવારનાં ઓકરો તો જોવાના તેવો બાઈને નજરે પડી
આ. પેલાએ પુછીલું કે "કેમ ભાઈ રાત કેવી કાઢાડી?"
ઓકરાએ જવાબ વાલીએ "એ! સારીપેઠે; પણ એક ત
રણ મછરનાં ડંખથી નરાક હું હેરાન થયો હતો." રાખ
સ અને તેની બાઈની આ જવાબ સાંભલી એમનાં પાંખો
આ. તેઓએ જોઈ કે આમ્મિતો કોઈ જમરો માંધેતો જ
લીએ અને જમ અને તેમ જવલીથી રમણુદ આપીએ તો
ડીક. રાખશે તે ઓકરાને કેટલીક દોલત આપી અને પો
તાને ઘેર પાછો જવાને કહીલું, ઓકરાનેથી તેમજ જોઈલું
હતું. પોતાનું રાજસીંગડું પૂંકી, પોતાના કુકરો એકકા કીધાં,
અને રાખશે આપેલો દોલત લઈ ઘર તરફ પગલાં વાલી
આ. તેના કુકરોને રાખશનાં પેદાંનમાં મારી સારાં મરી
આપી કરમે બનીઆ હતાં; તેઓને જોઈને, રાજામાં બના
ર જે વેપારીએએ, ખરોદ કરવાની ઈછા નહાવી. પેલા
ઓકરો વેચવાને કચ્છલ થયો; પણ એક મોલી કીધી, કે કુક
રોનાં કાન તથા પુછી પેલા રાખશેએ કાપી તેને આપવી.
પેલા લોકોએ જુસીથી તેમ કીધું; અને તેને પછસા આપી.
કુકર લઈ ચાલતા થયા. પેલા ઓકરો પછી ઘણુંએક તાંછું
લઈને પોતાના સેડનાં કરની નજીક આવી પેંહંચીએ, તા
રે એક રેતીની નગામાં પેલાં કુકરોની પુછડી તથા કાન એ
સોઆ, જાણે કે તેઓ જમીનમાંથી કુટી નીકળીઆ હોય.
પછી સેડને ઘર આવીએ, સેડે પુછીલું કે "કુકરો કાંહાં
છે?" માકરે જવાબ વાલીએ કે "જે ખરું પુછાવો તો,
હું તમને કહુંએ, કે તેઓ ખાઈ ખાઈને એડાંતો કરમે થ
યા, કે તેઓનાં પોતાનાં જ ભારથી, તેઓ માલતાં માલતાં
જમીનમાં ગરકાવ થઈ ગયાં." આમ્મિ અજાએજ જોવા જ
નાવની પોતે જોઈને ખાતરી કરવાને, સેડ, જે નગાએ કુક
રોનાં કાન અને પુછડી ડાટેલી હતી, તીઆં ગયા. એક
પુછડી ફરી તેણે એમી, પણ આખું કુકર તેની સાથે જ
માઈ આપવાને બઢે, પુછડીનું હાથમાં આવી. ફરીથી
પેલા સેડે માકરને પુછીલું કે "કુકરોનું શું થયું?" માકરે
જવાબ આપીએ કે "આમ્મિ દુનીઆ કાનિછે; એને એ
માની મીજીને નાહુદ થવાને વખત લાગતો નથી" અને
પોતાની આંખ ઉંચી કરી અને નીસાસ નાખી આગલ બો
લીએ— "અને તેમજ તમારા કુકરો મટીની સાથે મટી થ
ઈ ગયલાં જાલમ પડે છે." સેડ ઘંત પીસીને મોલીએ—
"એણે હુણા દગલમાં ન! તારી હુમાઈના બઢેલો હું તને
આપીશ." પેલા માકરે જવાબ વાલીએ— "તને આપણા

કશરનો પશતાવો તો નથી કરતા કે ? ” એક — “હા, હા, હા” ખરેખર પશતાઈ છે; અને મારા અંતરણીથી ઈશુકું કે મેં તને કહી મેંપો નહીં હોતો” — એમ બોલતાં બોલતાં તે અમચકી ગયો, કે મેં આંખે શું કીધું ! પણ જે શબ્દો મોહમાંથી નીકળીયા, તે કંઈ પાછા આવનાર નહીં હતા. પેલા ચાકરે સેકને બોમીમાંથી ધરીઓ અને જવતો ને જવતો વેતરી નાખીઓ.

આવી રીતે પોતાનાં સેકપર કુતેહ પામીયા પછી, તેના સેકની દોલત અને નીવકતપર તે ધણી ધણે. પોતાના બાઈઓ ને બાહર મુલેવા પડેલા હતા તેઓને કાઢી આ. પોતાના છુદા બાપને પોતાના નવા રેહકાણમાં બોલાવીઓ. એક સ્ત્રી સાથે વગન કીધાં અને પોતાની છાંદગી ખાઈ પીધને મોત્ત મજામાં કાઢાડી.

સુલતાન અને તેનો કારીગર.

તુરકીનો સુલતાન ખીલો મહમદ ઘણા ખરા ખીજાજનો હતો. તેના એક કારીગરે મહમદે ખંધા વેલી મરીદના થંભ બગાડી નાખીયાથી અને મરીદ ને ઘણી નીચી ખાંધીયાથી મહમદે હુકમ કરીયો કે કારીગરના ખેડુ હાથ છટકી નાખે. ખીલે છટાડે હાથ વગરનો કારીગર પોતાના કુટુંબની સાથે માહિતમ કરતા, કાદી ઈયાને વડા નીપાયધીસની કચેરીમાં જઈ ઊભા. કાદીએ તરત સુલતાનને જાણર થવાને તેડું મોકલીયું.

કાદીનો સમન પુગવેથી મહમદ બોલીયો કે “હજરત પેગંબરના ધારાને માંન આપવું જોઈએ” એમ બોલી તે કાદીની કચેરીમાં આવીયો અને સલામ આલેકુન કરી સજીથી ઊંચી બેઠક ઉપર બેસવા જતા હતા. તેવામાં કાદીએ તેને અટકાવી કહ્યું કે “બેસ ના એ પાદશાહ પણ આ વાદીની સાંમુ મોહાડે મોહાડું ઊભો રહે.”

કારીગર બોલીયો કે “નામદાર નીપાયધીસ આ સખસે ખંધાવેલી મરીદમાં કાંઈ ખાંપણ આવીયાથી એણે માહારા ખેડું હાથ છટકાવી નાખીયાછે અને માહારા કુટુંબના પોશાણનો આધાર તોડી નાખીયાછે. એ નામવર કાદી કાયદાસર માહારો ઈનસાફ કર.”

કાદી બોલીયો કે “પાદશાહ તે આ માણસના હાથ છટકાવીયા ?”

મહમદ બોલીયો કે “નામવર કાદી આ માણસે માહારી કુનીયામાં વખણાંત હેતી મરીદને કદરૂપી કરી મેલીછે અને તેથી મેં તેને આ સીસા અપાવીછે; ધા

રા પરમાંણે મુકાદો કરવાનું હવે તાહારે હાથ રહુછે.”

કાદી બોલીયો કે “પાદશાહ ! મજાદ મરીદ ખદ્મુરત ખંધાઈ તેથી શું ખંદળીને કાંઈ અડચણ થઈ પાંખા બગડયા પણ તેનું મુલ શું ? ઘણું ઘણું તો હીરાનું મુલ, પણ આં પુરસ જેણે પોતાના હાથનાં હાથીઆ રથી પોતાના કુટુંબનું ગુજરાંન કીધું તે હાથીઆરને જાવેદાંન શુધી તેં છીનવી લીધું. હીરાતો આદમની મેહનતથી પાછા મહે; પણ એ ગજેસા હાથ તમામ પુરુશવોની રંજની કંચુ પાછા મલનારછે ? માટે ધીઆં નધર પાદશાહ મહમદ કે નો આ કારીગર બોહોંસ કરેતો ધારા પરમાંણે તાહારા હાથ છટકાવવાને તુંહને તઈઆર થવું જોઈએ.”

સુલતાને આ હુકમ સાંભલી કારીગરને પાદશાહી તોજેરીમાંથી એક ઊમદા પેનશન આપવા કહ્યું.

કાદી બોલીયો કે “પાદશાહ નહીં, આ કરમ તાહારુંછે અને તાહારા પાપને ફીટાડવા લોડીના પર્વના નો ઊપીયોગ થવો જોઈતા નથી માટે તહને હું હુકમ કરુંછું કે તાહારા પોતાના ગજવાંમાંથી આ ગરીબ કારીગરને રોજ દસ “અકછા” આપીયા જાવું.”

સુલતાને વીસ આપવા મંરજ જણાવી અને કારીગર પણ તે ઊપર ખજુજ રાજ થયા નથી કાદીએ પાદશાહને જોડી મેલીયો.

૨૦ વરસની લાંબી ઉંઘ !!

ઉત્તર અમેરીકામાં “હડસન” નદીની ખાસે “કાર્ટર કીલ” નામના પરવતો આવેલાછે. એ પરવતોની તલેતીમાં અશબ વનંદા લોકો ગામડાંઓએ રહેતા હતા. તેઓમાં “રીપવાન વીનકલ” નામનો એક ખુશ ખીજાજનો પુરુશ પોતાના કુટુંબ શહીત રહેતા હતા. આ શખસ અતીથે નીલનસાર, પહોશીઓનું ખડું ઈજનાર, અને પોતાની બાપકી નો તાબેદાર હતા. હેની બાપકી અતીથે કલઆબોર હોવાને લીધે ગામડાંના શરભે લોકો હેની કદર ખાતાં, અને કાંઈ કલઓ યાપ તયારે બાપકીને વાંક કાઢાડવાને ચુકતાં નહીં. નયારે એ નજરે પડે તયારે ગાંમડાંના છોકરાંઓ પોકાર કરે; કારણ કે “રીપ” તેઓની ગમતોમાં ભાગ લે, પતંગ ચકાવતાં અને લખોતા રમતાં શીકે, અને ભુત પલો શની લાંબી લાંબી વાતો તેઓ આગલ કરે. નયારેની એ ગાંમડાંમાં ફરતો હાથ તયારે હેની પછવાડે એક છોકરાંઓનું તોણું લાગેલું હાથ જેઓ હેના દગલાપર તોંગાએ, બરડા પર મહુડે અને હેની જાંઘ હજારે ગમતો વગર ધાસતી એકરે, અને આખાં ગામડાંમાં ચકાલો કુતરાંઓ એને ચાડી પડે ચાલે.

આ સઘલા શુભો શાયે "રીપનાં" એકજ બંધનું ગુણ હતાં તે એકે પોતાના કાપડાં ભરેલી મેહનત કરી કરે નહીં. તે કાંઈ બ્યાલશાઈને લીધે નહીં, કારણ કે તેને ને કહીજ હો એવો પોતાની બંધુક લઈ કલાકોનાં કલાકો શુધી નંગલોમાં રખેડે અને ટેકડીઓપર ચઢેડે. પોતાના પડોશીઓની કાંઈ બી-મેહનતમાં શાંતેલ થાય, ગાંઠડાની બાયડીએ હેને કામ સોંપે તે જીવ. ઈઈ કરે, અને દુકામાં રીપ કોઈનું કાંઈબી કામ કરે પણ હેનેથી પોતાનું કામ થાય નહીં અથવા પોતાની એતીવાડીપર કષાત અપાય નહીં.

તે એવલો કે "ખાહારી વાડીપર મેહનત કરવી શેક છે, કારણ કે આખા ગાંઠડામાં એ સજીવી ખરાબ જગો છે અને ગમે એટલીબી મેહનત કીધા છતાં શબ્દું ઉઠવું થાય છે." તેહની વાડ વારેધડીએ પડી જતી, તેહની ગાય નાહારી જાય, બીજાની વારી કરતાં હેની વારીમાં તકરો પાડે અતીથે થાય, નયારે કાંઈ એણું કામ કરવાનું હોય તયારે વરશાદ ખચીત પામત કરે.

રીપનાં છોકરાંબી જાણે કોઈના નહીં હોય તેવાં જંગલો અને ચીપરેહાલ હતાં, હેનો વડો છોકરો પોતાનાં બાપનાં જોવાન માલા દેખડાવતો અને ને પોતાની માની પછવાડે, પોતાના બાપના જુના કપડાં અને મેલાં, કીલાં મોળું પેહડી નતો દીશતો હોતો. રીપની ખાશીએત હેવી હતી કે જ્યોથી એણામાં માટે મેહનતને મગે તે ઉપર રહેવું. અને એકે રૂપીઆને માટે મેહનત કરવા કરતાં એકે રો હોડીયું મેલવી લુપે મરણું વધારે સાંડું વીચારતો હોતો. ને હેને પોતાને મગે તેમ માલવા દીશે હોયતો એ પોતાની છંદગી મુખે બેશીને કાહાડી નાખે, પણ હેની બાયડી એની માલવશાઈ, બેદરકારપણું અને હાલહવાલીને માટે વારેધડીએ એને મરણ દેતી હતી. આખો દાહડો એને રાત તેણીની જીલલી કાતરની માફક માલતી, અને નેકાંઈ બી મારો રીપ બોલે અથવા કરે તે ઉપર ખચીતજ એક ભાશાંજ પર્તુ હતું. આવાં સઘલાં બેજાંના ખીખાનો રીપ એકજ રીતે ઉતર વાલતો હોતો, તે એકે પોતાના ખભાં ઉમાં ચઢડાવે, માથું હીલવે, અને કાંઈ બોલે નહીં. આથી હેની બાયડીને વધારે શુભો લાગે અને રીપના પછે છેલો ઉપાય એકે કરમાંથી બાહાર નીકળી જતો રહે. રીપના માત્ર એકજ મીતર હોતો તે એનો ઉલ્ક, કુતરો, ને પોતાના ઘણીના જોવાન ખરતલ હોતો.

રીપની બાયડી કુતરા ઉપરથી ચીરડાએ, અને પોતાના ઘણીનો નકારા ચોખતી તરીકે તેહને માંને. ઉલ્ક પોતાની જાતનાં છાંબપરા જોવાન હીમતવાન હોતો, ચણ રીપની બાયડીની છાંબ તથા હોય આગલ તે રકી શકતો નહીં હોતો. જોવા ઉલ્કે ઘરમાં આવે તેવોજ ચોતાની પુછડી વાંકી વાલી ખચીઆણો જોયો ખુણામાં ભરાય, અને મીશીય રીપ તરફ મારે દોલે જોવા કરે, અને કાંઈબી ચોટીના સંસારો જુલવાય કે ઘરમાંથી ઉભી પુછડીએ નાહાસે.

વંસે વેહેતાં વાણમાં અને રીપ વાનવીકાટની અવશ્યા બગડતી ગઈ, પણ કલ્યાણાગ્રાર શવભાવ વરશ ને જતો રહેતો નથી, અને ધારવાલાં હુધીઆરોમાં જાળજ માતર એકે હુધીઆરોએ ને જનમ ઘણું વેપકામછે તેમ વધારે તીક્ષ્ણ પર્તુ જાય છે. પોતાની બાયડીના તાણાખાથી કરે રહેવાને રીપ એક દોહડા કીલમુશોની ટોલીમાં જઈ મે

શતો. તેઓ એક ધરમશાવાની બાહાર એટલાપર બેશી જુડા ગયા હતાં, અને કોઈ બાવાઆદમના વખતનું નવું શપેર હોયમાં આવેતો તે ઉપર મોહાદ દમામથી તકરાર કરે.

આ દોહડાદ ચતુરોની ટોલીના શરદારનુ નામ "ની કાઠોય વેદર" કરી હતું અને તે ઉપલી ધરમશાવાનો માલેક હોતો. એ માહાપુરુશ પોતાની ખુરસી ઉપર બાહાર, સંહવારથી સાંજ સુધી બેસતો અને માતર પોતાના મોહડાંપર તરડકું આવવું અટકાવવાને જરા જરા ખીસતો હોતો. અને રોમ બરેબર હેલેલો સરખી રીતે ખીસતો હોતો કે આસપાસના પડોશીએ હેની બેશવાની જગા ઉપરથી ફેટલા વાગવા તે ઘડીઆલની માફક જોઈ કાહડાડતા હતા. તે જાહાજી એવલો નહીં પણ આખો દાહડો બીડી પીતો.

આ ટોલીમાંની બમારો રીપ મુખે રહી સંકરો નહીં કારણ કે તેહની કલ્યાણાગ્રાર બાયડી આ ટોલી નયારે ખુશ મીજાજમાં બેડી હોય તયારે વચમાં આવી સરવેને ગાલો ઈઈ ધમકાધી નાખતી.

ગરીબ બમારો રીપ ! નયારે કાંઈજ વલતું નહીં તથા રે પોતાની બંધુક ખભાંપર નાખી જંગલમાં ફરવા જતો, અને એકે જાહાડ તલે બેશી પોતાના કુતરા શાયે જોવાન લેતો, અને કુતરાબી પોતાની માફકજ હાડમાર થાયેછે એવું સમજ તેહની ઉપર દયા કરતો હોતો. તે એવલો "ગરીબ કુતરા તાહારી યોહાણી તાહારી ઉપર જીલમ કરેછે, પણ કાંઈ નહીં બમા નાખતી હું" છઠ્ઠાં તાંહાંસુધી હું. તાહારી મીતર યાં રહીશ."

એક સાંજરે રીપ "કાટસકીલ" પરવતનાં ઘણા ઉંચાં એક સીખરપર એક ખીસકોલીના સીકાર કરવા ચઢડી આ. ઘણો યાકી મગે હોતો તેથી લીલાં યાંસપર પડપોછે એટલામાં તેહની બાયડી યાદ આવવાથી વેહેલો વેહેલો ધર નવા ઉડવા જાયછે એવામાં "રીપવાન વીકલ" મરીપવાન વીકલ" હોવા સાદ તેણે સાંભલેયો. ઉલ્કે ઉડીને જોસવા માડયું, રીપે નવર કરીને જીયુતો ખીનમાંથી એક પુરુશ ધીમે ઉપર આવવો. દેખાયો. તેહના ખભાંપર કાંઈ મોહારો બોળે હોતો. તે અજાણ્ય થયો કે આવા નંગલ માં તે કોણ હોય, પણ તોચી તેહેને મદદ કરવા દોડ્યો. પાસે આવતાં તેહેનાં બીહામણા ચેરુરાથી રીપને ઘણી અચરતી ઉપજી. તેહેનાં ખભાંપર એક પીવાનાં દારૂનું ભરેલું પીપ હતું. રીપે તેહેનો બોળે બીહતાં બીહતાં યોડાકવાર પોતે લીધો અને એક ખીનમાંથી બને જીજ માલવા. જીખ ઉપર ચઢડીઆ તેમ ગમરાડતો મોહારા અવાન અવાવા લામણા. છેક ઉપર ગયા તયારે એક જગા આવી ને સઘલી તરફથી પાહાડોએ ચેરાએલી હતી. આ દેકાણેનો દેખાવ જોઈ રીપની શુષ ઉડી ગઈ કારણ કે હઈઆં અતીથે બીહામણા યોડાક પુરુશો લખોડીદાવ રમતા હતા. તેઓના એ હડા અજાળ તરેહના, એકતું માથું મોહારું, પાતલો ચેરુરો અને અતીથે જીજી આંખો, ખીજાનું મોહારું તેહેનાં નાખથી જ કંકાઈ ગયેલું અને વલી ધડાના જોવી તોની પેડેલેલી. તેઓ સઘલાઓને જીદા જીદા રંગની દાહાડી હતી. તેઓ માં એક વડો દીસતો હોતો. વધારે અજાણ્ય જીજી એ હું કે ને કે તેઓ રમતા હતા તોચી અતીથે ગંભીર અને હુંપ હતા. લખોડા એવા જમરા કે ગમે તયારે ગમ

રાટનાં નેવો આવ્યા કરે. રીપ અને તેહને સોખતી ને
વા પાસે આવવા કે તેઓએ, રમવાનું બધું કોણું, અને
હવા દરામના દેખાવથી રીપ સામે તીકવા માડ્યું કે રીપનાં
પગ ધુનવા લાગ્યા. તેહનાં સોખતીએ પીપામાંનાં દાડને
નમરા પીપાવાળામાં રેડેલા અને તેમાંનું એકકું પેલાઓ
એ પીને પાછું પોતાનું રમવાનું સર કોણું. પેલા સોખ
તીએ રીપને હેકમ કીધી કે આ લોકોની આગલ ઉભો રહી
ચાકરી કરવી. ધીરે ધીરે રીપની ધાસંતી મટી ગઈ અને
કોઈ નહીં એ તેમ પેલા દાડ અનેઆવે શવાદ લાગ
યાથી બીજું પચાણું મહુડાવીયું અને આસતે આસતે લાગ
રેલો પીધો કે તેહના સેલા તરવા માંડયા અને પછી એક
મીટી ઉંઘમાં પડેલા. સવારના ઉઠતાં આંખ ચોલીને જો
યુંતા પોતે બંદાં પેલા માણસને મળેલા હતા તાંહાં પોતાને
પડેલો જોયો. તે પેલા દાડને ગાલ દેવા લાગેલા અને પો
તાની બાપડી આગલ હવે શું બાહાનું કેહવું તેહના વીચા
ર કરવા લાગેલા. પોતાની બંદુક નેવા બજણે તે પોતા
ની નવી, શારી, બંદુકને બદલે એક કીટાવળું કુડું હાથમાં
આવયું જેનું લાકડું તે કીટાએ ખાઈ ગયેલા; હવે તેહના
ધવાનમાં આવયું કે પેલા માણસોએ તેહની બંદુક ચોરી
લીધી હશે. ઉલ્કમી કોણ જાણે કંઈનાં જતા રહે હતા.
પેલા લોકો પાસેથી બંદુક લેવા જવું હેવા વીચાર કરી ઉઠ
વા જમણે પણ પગ તદન પાછાંથી અમડી ગયેલા. રીપ
વીચાર કરવા લાગેલા કે "જે હંડીથી અમડીને ઘેરમાં પડી
શોતે મારી બાપડી સાથે આપેલા દાહાડો મળે." પેલી
ખીનમાંથી જવા જમણે તે તેમાંથી તે પાણીને થોત વેહતા
હતા તેમની કાંઈ બીજી રસતે, પેલા રમતા હતા તાંમાં આ
વેળા તે કોઈ મળે નહીં. પાહાડની સઘણા ઠંકાઈ ગયેલા.
પોતાનાં કુતરાને પાછો હાંક મારેલા પણ કોટક! હવે શું
કરવું? શહવાર પડી ગઈ, અને રીપને નાસતાની તલે પ
ઈ. પોતાને કુતરા અને બંદુક જતી મેલવાને પાહાડ ન
વું ભારી લાગ્યું. પોતાની બાપડીની પાદ આવવાથી પેટ
માં શલ પડી, પણ પાહાડપર કાંઈ ભુજે પડી રહેવાયે ?
તેણે પોતાનું માથું ધુનાવીયું, પેલી કીટાએલી બંદુક ખને
મહુડાવી અને દલગીર અને આપણે એકરે થર તરફ રસતા
લોધા.

ગામમાં દાખલ થતાં તેહને કેટલાંક માણસો મળ્યાં,
જેમાંના કોઈને તે જોલખતો ન હતા. તેહને ઘણોજ અ
મરતી લાગી કારણ કે, ગામના સઘણાં લોકને તે જોલખ
જોડે તેઓના કપરાંની કાંઈ જુદી જાતના. તેઓની
જોડે તેઓની રીકતાં, અને ને કોઈ જેનું તે
હારા કુડું જોડે. સઘણાં લોકોને એમ કરતાં
એ નામપર કાંઈ નહીં દાહાડીપર ગયા તે નેવે પ
દારી જોલીયો કે આગલ નતાં એક તદ
થ છટકાવીયો ? તેણે હની પછવાડે લાગુ અને
મહુડાવે જોલીયો કે એકદમ બદલાઈ ગયું હ
માહારી દુનીયામાં વખણાંતે રસતીની વધી હતી.
રી મેલીએ અને તેથી જ તેને કદી નેવલાંની નહીં, ને

જીનાં ઘરોમાંનું એકની નહીં મલે. બારણાંપર નવાં નવાં
પાટીયાં મારેલાં. બારીમાંથી નવાં લોકો જિતાં હતાં, અને
સઘણું જુડું હતું. તે વીચારવા લાગેલા કે તેના પોતા ઉ
પર તથા આખી કુનીયાં ઉપર જહુતો નહીં થયું હોય
મીત ગામરૂંતા એન ને તેણે આગસે દાહાડે જોડયું હતું.
નીશાનીઓની બરાબર હતી, પણ થયું શું. રીપ ધમરા
માં પડેલા અને મેલવા લાગેલા કે "પેલાં દાડએ માહારી
માથું ફેરવી નાખ્યું છે." ઘણી મુશ્કેલીએ પોતાનું કા
રોષી કાંઈવળવું અને હર ઘડીએ પોતાની બાપડીના ઉપર
ના શાદ સાંભળવાની ધાસંતીમાં હતા. પણ ઘરેતા થયું
ભાગી પડેલું, છાપરું બંદર પડેલું, બારીઓ નીકળી ગય
લી, અને બારણાં તુટી ગયેલાં. એક અધમુલા કુતરાં ને
દેખાવમાં ઉલ્કના નેવો હતા તે બારણાં આગલ જુડતા હ
તા. રીપે તેહને હાંક મારી પણ કુતરાએ ઉડી દાંત બતા
વી આગલ ચાલવા માંડયું, આથી રીપનું દીલ ઉમરી આવ
યું. "શું માહારી કુતરાની મહને હુલો મળે છે." તે
ઘેરમાં દાખલ થયો અને અંદરે સઘણું ખાલી, અને દેખ
ઈવું બરાબીમાં હતું. આ દેખાવે બહારીની ધાક કરતાં
વધારે અશર કીધો તે પોતાની બહારીને અને છોકરાંને
હાંક મારવા લાગેલા, પણ પોતાનાં પરતી શબ્દ લીધા
એ બીજું કાંઈ સંભવાયું નહીં.

તે હવે પેલી જીની ધરમથાલા આગલ દોડેલા, તે પણ
તાંમાં નહીં મલે. તેહને બદલે તાંમાં "એક લાકડાંની ઈ
મારત ઉભી હતી, અને તે ઉપર "ધી ધુનીઅન હાડેલ
હેવું નામ લખેલું હતું. અશલ તેહની પાસે અચાનક મ
જનું એક પુતળું જીવું હતું તેહને બદલે એક બીજું પુતળું
દેખાયું. તે ઉપર "નતરલ વાશીગટન" હેવું નામ લખે
લું હતું. હમેશાની માફક બારણાં આગલ એક રોહું હતું
પણ સઘણા તદન અતજણા હતા. પોતાના અશલી મી
તર ધરમથાલાના રમેવાલને ચોધવા ગયો પણ તેહને બદ
લે એક માત્રો માણસ હાથમાં હેડખોલો લઈને લોકોમાં
ખાશાન કરતા દેખાયા. તે ખોલતા કે—તમારા હક—છુટા,
પણ—રાખ્ય રાખા, ઈતીઆલી ઈતીઆલી ને શલ્યા ખોલો
ખીયાશ રીપને બતથી કાઈ જોર નહીં હતા. રીપને દેખા
વ, તેહની દાહાડી, કીટાવળી બંદુખ, અન્ય પેહરવાશ,
અને પછવાડે જોડાયેલો રોહું જોઈને સઘણાં એની આ
સપાસ કરી વલવા અને જિવા લાગ્યા. એવામાં પેલા ભા
શાન કરતાએ તેની પાસે આવીને પુછ્યું કે "કેઈ માણ
એ તમારું મત આપેલો." આ ખોલો સાંભલી રીપે જો
કયો. એક બીજાએ આવી વલી કાણમાં પુછ્યું કે "તમે
ઉપર અન્ય પચાદ કરાજો કે પરખસતાક." આ જો
લોના અરથથી રીપ સમજ સઘીએ નહીં. આ સઘણી
ગડબડ થાએજે એટલામાં એક ઠીંગણા મગરૂર પચાદ સં
કે રોશને આજુ માજુ કરી રીપને નોહડા દમામથી પ
છવા લાગે કે "હવેમાં ખને બંદુક અને પછવાડે રોશને
લઈને આવવાની શું અગતએ, શું કાંઈ તું હવેમાં તું
ન ઉડાવવા માંગે છે ?" રીપે જવાબ લીધો, "અચ્છ સોશ મ
હેમા હું આ જોના એક ગરીબ રહેવાસી છું અને રાખ
અચાનકની વધારા પરજા છું. ઈશવર તેણે આશીર્વાદ

દીએ!" ન આમે મોલો સાંભલી આસપાસના લોકોએ એક નમ્રી પોદાર ઉડાવી કે "આએ એક ભેડુ; રાતના બેડુ મારો એને કાઢો આપાર." ઘણી મેહનતથી પલા ડીંગણા માણ સે સઘવાને ચુપ રાખ્યા અને અતીથે ગંભીરાઈથી રીપને પુછ્યું કે "તું શું કરવા હુધ્યાં આવશે એ અને કોણને પુછે?" રીપે ઘણી નરનાશથી તવાબ દીધા કે "હું કાંઈની તુકાન ઉડાવતો નથી, પણ આ ધરમશાલા આગલ માહારા ફેરવાક મીતરોને ચોધુછું."

"તેઓનું નામ શું? મોલ નહીં."

રીપે વીચાર કરી પુછ્યું "આ ધરમશાલાને રખે વાલ કાંડાં છે?"

થોડોકવાર સઘવા ચુપ થઈ ગયા, તેવામાં એક ઘણી નઈક શખ્ત મોલી ઉડીએ, "તે રખેવાલતો અદાર વરસ થયાં શુભરી ગયો! અને તેહની ઘોરબી ભાગી ગઈ."

રીપે બીજા થોડાક એલખાણવાલાઓના નામ દીધાં પણ નવાખતો—તેતો ૨૦ વરસ થયાં મરી ગયો અને ફલાણે તે ૧૫ વરસ થયા ગેય થઈ ગયો એ સીવાએ બીજું કાંઈ મલ્યું નહીં.

રીપે નીચાસો મુકી પુછ્યું "ત્યારે શું કોઈ રીપવાન વીકલને આલખતું નથી?" તે તરણ નજ મોલી ઉડ્યા કે "પેલો મું રીપવાન વીકલ જાહડા શાય અધેલાઈ ઉભો છે." રીપે ભેપુતો જાહડા આગલ આપાદ પોતાનાં નેવેન એક પુછ્યોને ઉમેલો જ્યો, પોતાના નેવેન આલશ્ય અને ચીપરે હીલ. રીપે ઘણેન ગમનાઈને વીચાર કરે છે એટલાં વ વી કોઈએ પુછ્યું કે "તાહાડું પોતાનું નામ શું?" રીપે નમ કલ ખરથી મોલવા કે "એલ જાહે હુંતો બદશાઈ ગમેાણું, પેલો ઉમેલે છે હું ન કે શું. હું આગલી રાતે કાતયાકીલ પર વતપર સુતો હતો અને ત્યાં કોઈ માહારી બંડક ચોરી ગ થું અને મહુને બદલી નાખશે હોએ હેડું દેખાય છે."

આમ વાતચીત ચાલે છે એટલામાં એક જુવાન સી કડે એક તપરોથત આવડને લઈને ઘરડા રીપને નેવા આ વી. રીપનો એહેરો એઈ તે આલક ૨૪યું; તે ઉપરથી પેલી સી પેલાં આવડને કહે છે "ચુપરે નાહાનાં રીપ, આ ઘરડો માણશ તને મારો નેહી." આ અયાંનું નામ ચાંબલી. ત યા તેહની અમેતો એહેરો તથા શાદ નિઈને રીપનાં મનમાં કાઈ આવડ; તેથી પુછ્યું કે "બાઈ તાહાડું નામ શું?" તેણી એ નવાબ આપશે કે "જીરિયા ગારદીતીર." "તાહારા બાપ તું નામ શું?" પેલી બાઈ મોલી માહારો બાપ રીપવાન વી કલ બીચારો આન વીથ વરસ થયાં કોણ જાહે કાંડાં ગામે બ થઈ ગમેાણે. પોતાની બંડક લઈને ગયો અને પાછો આ વપોન નહી તેહને કુતરો પાછો આવશે પણ તેણે પો તે આપકાટ કીધે કે શું થયું તે ખમર નથી. હુતો તે વખ તે એક નાહાની ઠાકરી હતી."

"રીપે પુછ્યું તાહારી મા કાંડાં છે?"

"તેથી એક વખત કોઈ શાય કલએ કરતાં ઘોરી ને ચ શંદો તેથી શુભરી ગઈ."

રીપને જરા થંડક પડી. બીચારો પોતાની બેટીને વલ

ગી પડશે અને મોલમે હું તારો બાપ; અગાઉ જુવાન, હુવડે ઘરડો. સઘરા અચરતીથી નેવા લાગ્યા. હેવામાં એક ઘરડી ડોશી આવી. તેણીએ રીપના એહેરો તાકીને જ્યો અને મોલી "હા! ખચીત એ રીપવાન વીનકલ ખરો. આવરે ભલ પડોશી આન વીસ વરસે કાંડાંથી આવશે." રીપે પોતાની સઘલી વાત કહી, પછે સઘળું સમાધાન થ યું. રીપ પોતાની ઠાકરીનાં ઘરમાં રહે ને એક મનજુ ત અને ભલા મેહુત શાય પરણી હતી. રીપને યાદ આવ યું કે એન મેહુત અગાઉ એક તાહાનું બચું હતું અને એના અરડાપર મહડતું હતું.

પેલો જાહડા શાય ઉમેલો રીપ તે ઘરડા રીપના ઠાકરો, તે પોતાના બાપના આમેહુબ ગુણે ધરાવતો હતો. રીપે પા છી પોતાની ધરમશાલા આગલની બેક પસંદ કીધી અને ત્યાં જઈ આપો દાહાડો બેસતો અને કોઈને બી કાંઈ કોચર ના શાલની વાત જાણવી હોએ ત્યારે હને પુછી આવતા.

અરેદેશર ધનછશાહ.

સુરતવાલા અરેદેશર ધનછશાહ બાહુર વીસે તેહે નાં દોસતો તથા કુશમનો ગમે હેવી જુદી જુદી રીતે વાતો કરે તોપણ આપણ હાંદી ઉમરાવોમાં એ ઘણી ઘણી નામી થી આખરે અને નામદારી ધરાવેય તેમાં કાંઈ શક નથી. અરેદેશરની તોખમ, તેહની હોમત, સખાવત, કામેલીઅત અને મઆહુ દીલ, એ સંગેલા ગુણેથી શુભચાતની વસતી માં એ ઘણીએ ગરીબ લોકોના ને પેઆર અને તેઓમાં ને નામદારી મેલવીય તે લાંબી મુદત મુકી કોઈ જુલો જ્યો નહી. એ ઘણીએ પોતાની સતાના વખતમાં કદાચ ધન સાકની દરકાર કીધી નહી હોએ અથવા પોતાની જાહેન લાલી કાએખ રાખવાને કીન્ નમનતાઈ પડતી મુકીને મો ગલાઈ ગરૂરી પકડી હોએ અથવા કોઈ ગંભીર માણસનાં સસા વીચારની દરકાર કીધી નહી હોએ, તોપણ એ ઘણી એ શુભચાતની ગરીબ રખેતના કાએવાને કીન્ ને નેહમ તે બીચ તથા તેહનાં વડવાઓએ ને લામેકીથી પોતેને કીન્ અત્રીથી એવા મેલવીએય તે ઉપરથી એ ઘણોના જનમારાની હુકીકત પરગટ કરીઆ ભોગે છે.

અરેદેશર ધનછશાહનો જનમ ઈઅનદનરદી સન ૧૧૬૭ અને ઈસવી સન ૧૭૮૭ નાં વરસમાં સુરત ચેહેર અધે થાએઓ હતો; તે ગજુનરીથી એ ઘણી હાલ પોતાની ૫૫ વરસની ઉમરમાં છે. અરેદેશરનાં વડવાઓ આન એક સોથી વધારે વરસ થાએઓ પોતાના દેશના લોકો વચે અ મીરી ખેતાલ ધરાવતા હતા. આન ૧૦૦ વરસની વાતપ ર સુરત અધે તવાખને અમલ ચાલતો હતો તે વખતમાં ધ લાએક પારસીઓ પોતાની મંચકાઈ અને કામેલીઅતથી સુસલગાંની અમલ તલે નામીયા અને આખર ભરેલા ઓ થાએ ધરાવતા હતા. તે વખતથી તે આનસુધી અરેદેશ રનાં કુટુંબનાં સુખીઅ અખસો "નેક સાત આન" નો એ

તાબ ધરાવતા આવીઆ છે. એ ખેતાબ પેહેલાં અરેશરનાં આગનાં બપાવા બરનેરજને મલીએ હતા. કેટલેક સુર તમાં બરનેરજ એક ઘડીઆલીનો ધધો કરતો હતો, તાંહી થી નવામે તેહેને શેહનશાહની હજુરમાં દીલી શેરૂર ખાતે મોકલીએ હતા, અને દીલી મધે તેણે પાદશાહનાં મેહેલનાં ઘડીઆલો સમારવામાં તથા બીજા વર્ગતરો દરમત રાખ વામાં કેટલાએક દાહાડા ગુજરીઆ હતા, તાંહાં એ ઘણી ની ચંચલાઈ નેઈને શેહનશાહે બરનેરજને ૩૦૦૦ પેલેલ અને ૫૦૦ થોડ સવારનાં લશ્કરનો નતસખદાર રેડવીએ હતા. એ પછી શેહનશાહે બરનેરજને “નેક સાત ખાન” ઈઆને નેક વખતનાં સાહેબને ખેતાબ આપીએ હતા ત થા કેટલીએક જગીરો અખેથ કીધી હતી. શેહનશાહનાં એક વજર મોરાદશાહ સાથે બરનેરજને ઘણી દોસતી હતી, તેહેની રાફતે આપણા પાકી અમરને ઈસવી સન ૧૭૬૦ ના વરશમાં સુરતનાં રાકા અથવા મેહેલનાં ઉપરી નો મોઘો મલીએ હતા અને તે પછી એ ઘણીએ સુરત આવીને પોતાનો યુકામ કીયો હતો. એ પછી ઈંગરેનેને કીન્ન તેમ્નોની સુરતની કોઠીને લગતર વેપારનો કાંઈએક અરોખસત કરવાને નેક સાત ખાન દીલી ખાતે ગમેએ હતો, તાંહાં તેણે અધે તરફ વાલાએ રાજ થામે રૂવી ગોઠવ લેા કીધી હતી, તેથી તેહેને મોઝાહુ” ખાન મલીએ હતું.

અરેશરનાં ખાનદાન વીસે એ પછીની વીગત તેહેનાં ખાપ ધનલશાહ મેહરામનદ ખાનનાં હેવાલ ઉપરથી મલી આલે છે. ધનલશાહ સુરતમાં ઈંગરેને સરકારનાં ગાંમકી આડતીઆનો મોઘો ધરાવતો હતો. તા ૧૫ મી મેએ ૧૮૦૦ ઈસવી, તા ૨૧ મી માહ જુલહન ૧૨૧૪ હીન રીને દીને સુરતમાં ઈંગરેનેનો અમલ સરૂ થાએ, તાં હાંની હાકમીને કીન્ન સુઅઈની સરકાર અસતેકમાં એક વ હો અમલદાર સુકર કરીઆમાં આવીએ હતા અને ધન લશાહ તેહેનાં હાત હેલલ ગાંમકી આડતીએ હતા, તેણે ઈમાનદારી તથા માલાકીથી પોતાની ચાકરી અજવી હતી અને તેજ ચાકરીમાં મારીએ ગમેએ હતા તે ખામેની વી ગત હુમારા ગુજરાતી વાંખનારઓને કીન્ન જાણવા નેગો છે હુમો હેલલ વગર કરીએ.

સુરતનાં અમલગી પુણું તરફ શેરૂરથી આસરે ૧૬ મા ઈલની વેગલાઈ મોંડવી કરીને એક નાકો કસબો આલે લો છે, તાંહાં આગલા વખતથી નવાખનાં તાખા તલે એક હીક રાખ અમલ ચલાવતો હતો. તે કસબોને તાખેના ખોદાં છ નાખના એક નાકવાં શેરૂરમાં એક કીકરે સુસલમાની દીન કરીને ફનીઆમાં વધારવાનો દાવો કીધો હતો. તેણે પોતાનું નામ મીન અમલદાર રેહેમાન સાહેબ કરીને રાખીએ હતું, તથા કેટલાએક યુવાનો જેએઆની બનાવટ કરીને તેણે પોતાના જતભાઈ ગાંમકીઆ હોરાઓને ઠગીઆ હતા, અને અલલાએ તેહેને દીનનો ફેલાવો કરવાને નવા ઈમામ સુકર કીધામ રૂવો દાવો ઉઠાડી નાવાકી લોકોને ભખાવતો હતો. એ કીકરની વાતો સાંભલી હજારો હોરાએ તથા બીજા સુસલમાનો તેહેની તરફ થાઈ ગમેઆ હતા તથા સુરત શેરૂરમાં તે ખામે મોઝાહુ યોષાટ ઉઠીએ હતા અને સ ઉ કોષાએ રૂવું રેડવીએ હતું. ઉ સુસલમાની દીનનો આ બન કરીને અગનાર છે. એ મીન અમલદાર રેહેમાનની ઉ

સરેશીપરથી સુસલમાનોએ ખવલો કરીને મોંડવીનાં રાજ ને પોતાના હાતમાં કેદ કીધો તથા તેહેનાં પરધાને મારી નાખીએ તથા રાજના બીજા અમલદારો નાહીએને સુરત માં ઈંગરેનેનાં આશરો તલે આવી પડીઆ, અને મોંડવીની હુકમત એ કીકરે પોતાના હાતમાં ઊંનવો લીધો, એટલું નહીં પણ એ ઘણીએ સુરતનાં તે વખતનાં હકીમ મી ૦ ક રો પર એક ધમકી ભરેલો પતર લખીએ અને તેમાં તરત ઈંગરેનું ખજાનામાંથી રૂ૩૦૦) તે પતર લખનાર આદમીને આપવાને ફરમાવીએ. અલખત મી ૦ કરોએ તે પતરપર કાંઈ ધીઆન પોંદામાડીએ નહી, પણ એ અખરથી સુરતમાં ઘણો ધનરાટ થવા લાગો અને શેરૂરનાં સુસલમાનો ખવલો ખાર દેખાવા લાગા તથા મનહુમનાં નહુનુંથી હીકુઆપર જુવમ કરવા લાગા. એ વાતને બે દાહાડા થામેઆ ન હી એટલામાં એ કીકરે સુરતમાં પોતાનાં નાંમથી એક જલે રાનું મોઝાહીએ તેમાં સધલાએને મહમદી, ધરમ કબુલ કરવાને હોકમ કીધો, નહીતો શેરૂરપર હોમલો કરવાની હીમ ત બતલાવી. એ જલેરનામાંની એક નકલ સુસલમાનો નાં કાજએ મી ૦ કરો પર મોકલાવી હતી તેમાં આ રીતે લખેલું હતું.

મીન અમલદાર રેહેમાન રાહેબની ચીકી.

સુરતનાં તમામ હકીમ અને દાનાવોને જાહેર થામે કે ફૂનોઆની આપનીના ઈમારતુલ દીન, ઈઆને ઈમામ મેહેદી, હવડે જાહેર થામેએ. એ દુરવેશનું નામ આમદ કરીનેએ અને હીલવીમાં તેહેને રાજ નકલ કરીને કેહે છે. હવે તમે સધલાએને જાહેર થામે કે જે તમે ઈસલામ ક યુલ કરોતો સાઈ, નહીતો શેરૂર ખાલી કરો અને નેઈમે તલે લડાઈ કરવાને તઈઆર થાવો. એ કીકર હવડે થોથા આશાનાપરથી આવીએ છે—સાથે એઆર બદનએ—તેમાં આદમ (સલાંમ હોએ તેહેનીપર) ઈશા તે મરીઅમનો દી કરો અને આમદ (સલાંમ હોએ તેહેનીપર) એ એઆરો એક કેકાંલે આવીઆ, તેઓ પાસે તોપ તથા બુક નથી પણ માહુરી પાસે એક લાકડી અને રૂખાલ છે—તમે તઈ આર રેહેને.

તા ૧૧ જુલહન.

એ સધલાં હીગાંમ ઉપરથી એ કીકરને તથા તેહેની સાયેનાં સુસલમાનોને સકત શીખ્યા કરવાની મી ૦ કરોએ અગત નેઈ, તે સુઅએ તેણે ગુજરાતનાં દખલ બાગનાં લશ કરી સરદાર કરનલ એલેઅનડર કીકર એક પતર લખી એા અને લશકરી મદદ માંગી. એ કીકર આસરે ૭૫ આ રખોને લઈને મોઝાહુ મધે એક મસલખમાં પડેલો હતો અને મી ૦ ૨૦૦ વડાઈ કરનાર માણસો મોંડવીમાં હતાં તે એાને અનતથીતા પકડવાને કીન્ન તા ૨૦ મી જાનેવારી ૧૮૧૦ ને દીને મી ૦ કરોએ રાતોરાત “ડરેગુલ” ની થોડ સવાર જેએ ટોલકીએ મોઝાહુ તરફ રવાને કીધો તથા પછ વાડેથી ગાંમકી ૫૬ મી પવટન તે તરફ રવાને થાઈ. મી ૦ કરોએ “ડરેગુલ” નાં આદમીઓ સાથે ધનલશાહ તે પોતાની તરફથી મોકલીએ હતા. એ ટુકડી બા મદદની વખતે મોઝાહુ જઈ પોઝેમાં. તાંહાં વચમાં એ ક નદી આડે હતી તે પરથી ધનલશાહ પેલેલ વેહેલો પાર ઉ

તરી અમે અને તે કુકીરને તેહેની હુનત છોડીને ઈગરે ન સરકારને તામે ધાવાને કીને કેટલુંએક સમજાવીઈ પણ તે નહુતુંની યુસલખાન કાંઈ સમજાવ્યા નહી અને તેહેનાં આદમીઓએ યુશમાં આવી ફનલયાહને તલવારી કતલ કીધા અને તેજ પરખાંણે માંદવીનાં રાજને વકીલ તથા બીજા બે એઆર શખસો કે જેઓ ફનલયાહની સાથે હતા તેઓ પણ મારીઆ ગયેઆ.

એ બનાવ જિંદગી "ડરેશન" ની દુકડીએ કુકીરનાં આદમીઓપર દુદી પડી. તે લોકો કુકીરનાં બોલવાપર ઘણાં એતબાર રાખતા હતા તેથી કેટલોએક વાર હીમતથી વડી આ. તેમાં તેઓની તરફનાં આસરે ૨૦૦ યુસલખાનો મારી આ ગયેઆ અને સવારો મોટાંલુમાં આગ લગાડી પાછા વલીઆ. યોડાસવારોની દુકડી પાછી કરી, એટલામાં સુર તપી જે પેલવતું લશકર કપટાન કનીગહાખતી સરદારી હેઠલ નીકળીઈ હતું તે આવી પોહ્યાંઈઈ; તે લશકરે મોટાંલુપર બીજે હોમલો કીધો તેમાં કેટલાએક યુસલખાનો મારીઆ ગયેઆ અને જીન અખદુલ રહેમાન સાહેબ જે મોથા આશ માનપરથી ઉતરી આવીઓ હતા. પણ "ડરેશન" નાં માણસોનાં હાતથી નખખી યાદને એક હોલોવાડની જુકડીઆ નાહણી ભરાયેઆ હતા તે પણ, કપટાન કનીગહાખનાં સી પાઈઓનાં હાતથી મારીઆ ગયેઆ અને ધારીઆ મેલે સાતમાં આશમાનપર ભાઈ વોશો કીધો.

એ કુકીર અખદુલ રહેમાન મારીઆ ગયેઆથી સઘળું સમાધાન યાદઈ અને ઈગરેજીએ માંદવીનાં રાજને પાછો તેહેની ગાઈપર બેશાડીએ. ફનલયાહનાં મરણથી ઈગરેજ સરકાર ધણી દલગીર યાદઈ હતી અને તેહેની નામી મી યાકરીનાં બલમાં ફનલયાહનાં મરણ પછી તેહેની ની કવાને સરકારે દર વરશે રૂ૩૦૦૦ નો પગાર આપતો છી યો હતા કે તેથી ફનલયાહનું કુટુંબ પોતાની જાહોનલાલી સંભાલી શકે.

ફનલયાહ બે દીકરા—ફીરોળશાહ અને અરદેશરને મુકીને મરણ પોમીએ હતા. પોતાનો બાપ મારી આ ગયેઆની વખતે અરદેશરની ઉમર ૧૩ વરસની હતી. મીઠો કરોએ ફનલયાહનાં ફૂનરોપર ઘણી મેહેરખાં નગી રાખી હતી. ફીરોળશાહ સરકારની યાકરીમાં સદર અમીરોનાં એકાધાર રહેઆ હતા તેહેને સરકારે ખેલાત બખ્શીએ હતા તથા ૧૨૦૦૦ રૂપીઆની બગીચી પેહેડી દર પેહેડી લખી આપી હતી. સદરઅમીરો સવાએ મુંબઈ નાં ગવર્નરનો ગાંમડી આડતોએ તથા મરગણુઓને મે હેસુલદાર તથા ધરમપુર અને આસલદાનાં રાજીને ઈગરેજ સરકારની તરફનો ઉપરી, એ સઘલા એકા ફીરોળશાહ પ રાવતો હતા. ફીરોળશાહને સુમરીઆને આન યોડાં વ રથ યાએઆંછે.

અરદેશર ઘણીન દુક ઉમરમાં મેહેરખાં નાકલો કાટવા લ યાએઆ હતા, તેઆર પછી અમીરોની બગીચા રહેઆ હતા. અરદેશરે પોતાની સઘલી નામદારી કાટવા યાએ આ પછી મેલવી હતી; અને તે નામદારી કાંઈથી રીતે જોર વાળવી હતી નહી. સુરત અને તેહેની પડોસનાં મરગણુ એમનાં બીલ, ગરાસીઆ, કોલી અને બીજા હુદાસાઓની લાંબી સુલ યાદ ધાસતી ચાલતી હતી અને તે અડોશીથી

રકમિત સંઘ ધાસતીમાં રહેતી હતી, તે લોકોને અરદેશરે સુવી રીતે જોર કીધાં હતા કે આને સુરતની વસતીનાં લોકો ઉઘાડે દરવાજે નર્મીતથી ઉઘાડે સંકેતે. જેમ મરગણુઓમાં મોરી યાતી હતી તેમજ કોલી લોકો બતેલાવાલાએ સાથે મલીને દરીઆનો ખાલ ચોરતા હતા, તેમાં એક, પ્રો હોરી ટોલકી યાદને ઘણુએક લોકો સાંમેલ હતા, તે સઘલા અપરાધીઓને અરદેશરે નડથી ઉમેડી કાઢાડીઆ અને જેમ મેહેરખાં તેમજ અંદરમાં સંભામતી રાખી. એ વત રોજ સુરતનાં ફોનદારી ખાતામાં અરદેશરે મોહોટો મુકારો કીધો હતા તથા મુરંગના બંધવાએને કીજે કાગળ બનાવતું કારખાનું કાઢાડીઈ હતું, અને એ સવાએ બીજાં સરકારી કાંમતા ઈગરેજ અખલદારોને અરદેશરે મોહોટો મદદ કીધી હતી તે બાબે મુંબઈના આગલો ગવર્નર મીઠો આનડરશન જે આગલ સુરતનો નડન હતો તેણે તથા મીઠો બારાડોએ અરદેશરને ઘણી શાખાથી આપી હતી.

એ સઘલી યાકરીના અવેનમાં સન ૧૮૨૫ નાં વરસમાં એક જાહેર દરબાર ભરીને તેમાં મુંબઈની સરકારની તરફથી અરદેશરને એક ખેલાત આપીઆમાં આવી એ હતા. એ પછી મુંબઈના ગવર્નર સર જાન આલ્ફ મ સન ૧૮૨૮ નાં વરસમાં સુરત ગયેએ તેઆરે તેણે એક બીજ દરબાર ભરી અને અરદેશરની તારીફ લાએક મા કરીના અવેનમાં એક બીજે ખેલાત બખ્શીએ તથા "મા હુમર" નો ખેલાત આપીએ તથા કીમતી સાન સાથે એક યોડો સોગાદ કીધો તથા ૩૦૦૦ રૂપીઆની બગીચ બખ્શી તથા એક સુનાનો માંડ નેટ કરવાને કજીલ કીધું. અરદેશરને એ માન આપતી વખતે સુરત ખાતાનું સઘળું લશકર દરબારમાં હાજર યાદઈ હતું અને ગામડી પેલવની એક દુકડી વળતરે સાથે અરદેશરને તેહેને ઘેર પોંડેલાડી આવી હતી.

સર જાન આલ્ફમની કજીલાત મુંબય સન ૧૮૩૦ ના દીસેમ્બર મહીનામાં અરદેશરને કીજે સુનાનો ચાંદ આપી પોહ્યાંઈએ, તે ફીરને એક જાહેર દરબાર ભરીને અરદેશરને આપીઆમાં આવીએ હતા. તે આપતી વખતે સુરતના નડને અરદેશરની મેહેનત અને ઈમાનદારી વીધે દરબારમાં એક લાંબુ બાશાણ કહી સંભલાવીઈ હતું. એ ચાંદની એક બાળપુર સુનરાતીમાં આ રીતે લેવાયું હતું. અરદેશરે ફનલયાહ બાહાપર સુરતના કોલેલને, તેહે "ની ઈમાનદારી અને ચાલાકી અને ફોનદારી અમલનાં" તથા બીજાં કાંમોને કીજે તેહેની યાકરી ઘણી આપરૂધી "પીછાનીને, આ ચાંદ મુંબઈની ચરખરે સોગાદ આપી" એઆ. ૧ વી જાનેવારી ૧૮૩૦ "ચાંદની બીજ આ લુએ એજે મારફ્ટ ઈગરેજમાં લખેવુંછે.

ફીરોળશાહનાં મરણ પછી અરદેશર સદરઅમીરો યાએઆ હતા. ધરમપુર અને સમીનનાં રાજીને બાબદ માં અરદેશરે આપણી સરકારને ઘણી મદદ કીધી હતી અને એ વતરોગ બીજાં માન દરબારી કામોમાં તથા મસલતોમાં સુરતના ઈગરેજ અખલદારો એ ઘણીને સદા ઉપકાર રખાતા હતા. એ સઘળું એક કોરે રાખના આન યોડાએક વરસની વાતપર અરદેશરપર તેહેના દરાખતોએ લાંબ અને જોરઈનસાફને અનીઆવ મુકીએ હતા. તેહેની

તપાસ થતાં અપરદેશરને અંગે કોઈની અપરાધ સાબિત થા
એમ્પોતો નહીં, તેથી સરકારે તેડેને માન સાથે પાછો એ
ધાપર પુકરર કીધો હોતો.
... (ઉપરોક્ત લેવાલ હોમોએ જગત પરિભ્રમી નામના ચોપાંની
અંનાં પુસતક બીજા ઉપરથી ઉતારી લીધા છે. જેમાં એ
લેવાલ લખાએમ્પો હતા તારે મનકર અપરદેશર ખાંન શાહે
બ હુઈઆત હતા પણ તેઆરપછે એ જાણીતા પુરુષ સન
૧૮૫૬ ના ફેબ્રુવારી મહીનાની ૧૫ મી તારીખે પોતાનાં
વતન શુરત શેહરમાં સવરગવાશી થએઆ હતા.)

ઈંગ્લંડના ભીખારીઓ.

વેલાયતમાં ગરીબ તથા નીરાશરીત ભીખારીઓ
ને માટે ઘણો સારી ગોઠવણ કરેલી એવામાં આવે છે.
આપણા દેશમાં ઘેર ઘેર ખારણે અને રસ્તે રસ્તે જે
મ ભીખારીઓ રખડે છે તેમ વીલાયતમાં રસ્તે ભીખ
માગનાર ભીખારી કોઈ કોઈ જગ્યાએ જણાયે પણ
તે એવા કે કંઈ પણ મેહનત કરીને ભીખ માગનારા.
રસ્તામાં તમે ચાલી જાઓ ને તમારી આગલ આગલ
ઝાડુ કાઢકતા જાય અને ભીખ લેવાની આશા કરે.
કોઈ દીવાલની કે એવી કંઈ હલકી જણાયે વેચીને ભી
ખ માગે. કોઈ આંધલા ભીખારી પોતાની ડોકમાં કં
ઈ વેચવાની જણાયે ટાંગીને પોતાના કુતરાને લઈને ફરે.
કોઈ પોતાના હાથમાં વેચવાનો સામન લઈ શુક્રણીયાથી
ચાલે અને “હું જનમનો અધંગ છઞી” એમ એક
પાટીમાં ઊપર લખી તે પાટીયું પોતાની ડોકમાં નાખી
ને ફરે. કેટલાએક ભીખારીઓ વાળની પેટી પોતા
ની ડોકમાં પેઢરીને કોઈનાં ઘર આગલ ઊભા રહી વા
ળું વગાડે. આવી રીતે વાળું વગાડી પેટ ભરનાર
ભીખારીઓની સંખ્યા વધારે જણાય છે. વાળનથી
માણસ માતરનું મન રીઝે છે અને એવા ભીખારીઓ
ને આપતાં ઘણાખરાઓનું મન કચવાયાને બદલે છુ
શી થાય છે. (કોપલી રીતે ગુજરાત કરનારા ભીખારી
ઓમાંથી બે ભીખારીઓના ચીતરે પાસેના પાંના પર
આપીઆ છે.)
આવી રીતે ભીખ માંગનારા કોઈ કોઈ ઠેકાણે
તમે જોશો, પણ ભાખ માગવાને જ ખાતર કોઈને રસ
તામાં ફરવા દેવાનો સરકારનો હુકમ નથી. જેઓ જ
નમથી કાંમ કરવાને અશક્ત હોય અથવા જેઓને કાંમ
મલનું ન હોય તેવા ગરીબ અને નીરાશરીત માણસો
ને દરએક ગામના લોકોએ પોતપોતામાં ઊધરાણું કરી

ને તેમનું પૌણ્ય કરવું એવો કાયદો ઘણાએક વરસ
થયાં સરકારે કાઢીદેલો છે. એ ઊધરાણું “પુઅર રેલેસ”
એટલે ગરીબોના કર એ નામથી જાણખાય છે. ગરી
બ તથા નીરાશરીત માણસોને માટે ગાંગેગામ ને શેહરે
શેહર ધરમની ઊદીયોગશાળા ઊધાડવામાં આવી છે. અ
ને આ કરથી તેના ખરચ ચાલે છે. એમાં એવી ગો
ઠવણ રાખી છે કે જેઓમાં કામ કરવાની થકતી હોય તે
ઓ પાસે કામ કરાવવું.

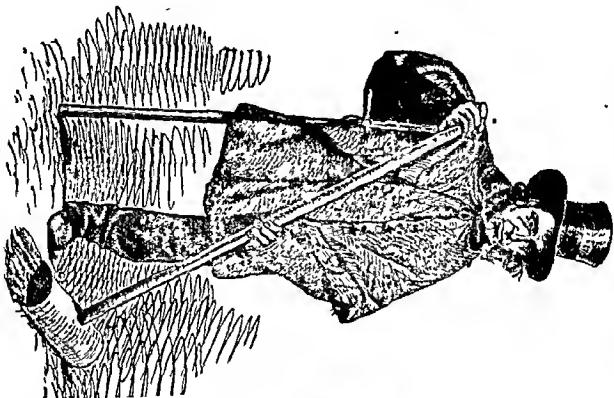
આ ગોઠવણથી હુરામખોરોનો વીલાયતમાં અટ
કાવ થયો છે. જેઓને ઈશવરે કૃત્ય પગ આપ્યા છે અ
ને જેઓ કામ કરવાને શક્તીવાન છે તેઓ ભીખ માં
ગીને બીજાઓની ઊપર બોલો યદ્ય પડે અને તેના
બદલામાં કંઈ ચાકરી કે ઊપયોગની મેહનત ન કરે
તેવા લોકોને ભીખ આપવાનો ધરમ નથી. એવા લો
કોને ભીખ આપવાથી દેશમાં હુરામીયાણું વધે છે અને
ઊદીયોગ ઘટે છે. જે દેશમાં હુરામીયાણું વધારે અને
ઊદીયોગ ઘટો તે દેશ દરવીશમાં ઘણો વધી શકે નહીં.
આપણા દેશમાં ખરા નીરાશરીત માણસોને માટે ઘર
તી ગોઠવણ ન હોવાથી હુરામખોરોને ભીખ માંગવાનું
અને ખીજાઓનાં ઊદીયોગ ઊપર આશા રાખવાનું
ઊતેજન મલે છે.

(ઈંગ્લંડનાં પ્રવાસમાંથી)

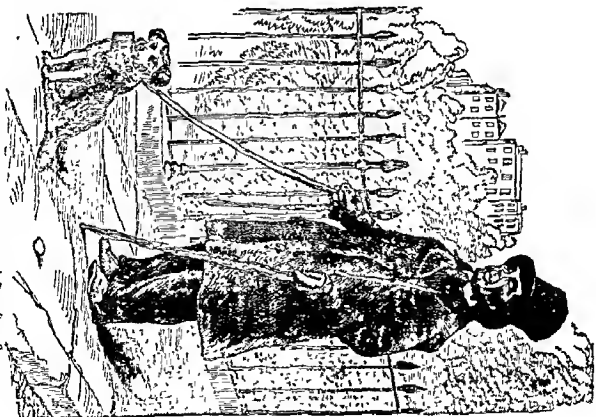
ફરીઆન ચોરોની હાથચાલાકી.

ફરીઆના એક મોટા અમીરની આગલ એ
ક દીવસે ફરાંસનો એલચી પોતાના દેશનાં ચોરોની
હાથચાલાકીની ખબર તારીફ હાંકતા હતા. અમીરે
કહ્યું કે માહુરા દેશનાં ચોરોની ખરાખર તેઓ આવે
નહી, અને એલચી સાથે સરત ખાંધી કે આવતી કાલે
જો એલચી અમીરને તાંડાં ખાંના ઊપર આવવાને ત
જદી લીએતો ખાંનું ખલાસ થાય તેની આગમ્ય તેનું
ઘડીયાલ ઈયા દાખડી તેના બદન ઊપરથી એક ચોર
પાસે ઊઘવી શકે. એલચીએ કમુલ કીધું અને અમી
રે પાલીસના વડાને તેડાવી મંગાવી હુકમ કીધો કે
તેના બંદીખાનામાં જે સરવેથી ખાણ્ય ચોર હોય તેને
લાવવો. એ ચોરને અમીરે એલચીનું સંનાનું ઘડી
ચાલ ઊઘવવાને ફરમાવયું અને કહ્યું કે જેહું તે મ
લે તેવું અમીરને ઈશારત કરવી. ખાનું સીર થયું. મ
લાસ ઊપર ખલાસ ચાલવા લાગાં. એલચીએ પોતા

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏହି କଥା କହି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଏହି କଥା କହି ଦିଅନ୍ତୁ ।

તપાસ થતાં અરદેશરને અંગે કાંઈ બી અપરાધ સાબેત થા
એઓતો નહી, તેથી સરકારે તેને માત્ર સાથે પાછો એ
ધાપર મુકર કીધો હતો.

(ઉપરો હેવાલ-હુએએ જગત પરનો નામના ચોપાંતી
આંતો પુસતક બીજાં ઉપરથી ઉતારી લીધો છે. જેઆરે એ
હેવાલ લખાએઓ હતો તારે મનકર અરદેશર ખાંત શાહે
બ હુઈઆત હતા પણ તેઆરપછે એ જાંણીતા પુરુષ સન
૧૮૫૬ ના ફેબ્રુવારી મહીનાની ૧૫ મી તારીખે પોતાનાં
વતન શુરત શેહરમાં સવરગવાશી ધએઆ હતા.)

ઈ'ગલંડના ભીખારીઓ.

વેલાયતમાં ગરીબ તથા નીરાશરીત ભીખારીઓ
ને માટે ઘણી સારી ગોઠવણ કરેલી એવામાં આવે છે.
આપણા દેશમાં ઘેર ઘેર ખારણે અને રસ્તે રસ્તે જે
મ ભીખારીઓ રખડે છે તેમ વીલાયતમાં રસ્તે ભીખ
માગનાર ભીખારી કાંઈ કાંઈ જગ્યાએ જણાશે પણ
તે એવા કે કંઈ પણ મેહનત કરીને ભીખ માગનારા.
રસ્તામાં તમે ચાલી જાઓ ને તમારી આગમ આગમ
આડુ કાણડતા જાય અને ભીખ લેવાની આશા કરે.
કેઈ દીવાળની કે એવી કંઈ દીવાળી જગ્યા તેઓને લી

ને તેમનું પોશણ કરવું એવો કાયદો ઘણાએક વરસ
થયાં સરકારે કાઢીડેલો છે. એ ઊઘરાણું “પુઅર રેસ્ટ”
એટલે ગરીબોનો કર એ નામથી ઓળખાય છે. ગરી
બ તથા નીરાશરીત માણસોને માટે ગામેગામ ને શહેરે
શહેર ધરમનો ઊદીયોગશાળા ઊઘાડવામાં આવી છે અ
ને આ કરથી તેનો ખરચ ચાલે છે. એમાં એવી ગો
ઠવણ રાખી છે કે જેઓમાં કામ કરવાની શક્તી હોય તે
ઓ પાસે કામ કરાવવું.

આ ગોઠવણથી હરામખોરીનો વીલાયતમાં અટ
કાવ થયો છે. જેઓને ઈશવરે હાથ પગ આપયા છે અ
ને જેઓ કામ કરવાને શક્તીવાન છે તેઓ ભીખ માં
ગીને બીજાઓની ઊપર ખોજો થઈ પડે અને તેના
બદલામાં કંઈ આકરી કે ઊપયોગની મેહનત ન કરે
તેવા લોકોને ભીખ આપવાનો ધરમ નથી. એવા લો
કોને ભીખ આપવાથી દેશમાં હરામીપણું વધે છે અને
ઊદીયોગ ઘટે છે. જે દેશમાં હરામીપણું વધારે અને
ઊદીયોગ થોડો તે દેશ દરવીશમાં ઘણો વધી શકે નહી.
આપણા દેશમાં ખરા નીરાશરીત માણસોને માટે ઘર
ની ગોઠવણ ન હોવાથી હરામખોરીને ભીખ માંગવાનું

ખાનું પોણું

કીધી. અમીરે

ઐલચીએ ગજવામાં

નને ખદલે એક સમા

સથલા હસવા પડ્યા.

તે તપકીર લેવા દાખડી નો

આપત થઈ ગયલી ! વલી હ

ચીનીને માલમ પડ્યું કે ઘડયાલ

ની વીટી, રૂઆલ, દાંતકીતરણી

ગુંથ થયાં છે. અમીરે ચોરને બોલાવી

ચોરે લેવા માલ પાછો ઐલચીને સવાધીન

ચોરે એકને ખદલે બે ઘડયાલ, એક વીટી

બે વીટી, એક જોર મોખાને ખદલે બે જોર

મને એમ સઘણું પોતાના ગજવામાંથી કહાડ્યું.

એ જોઈ પોતાનું ખદન તપાસવા લાગે અને

માલમ પેડ્યું કે ઐલચીના બેવા તેના પણ હાલ

છે. અમીરે ચોરને શરોખાવ આપ્યો પણ તેને

મણુ કીધી કે તેની ચંચલાઈ ખીજે સારે મારજે વા

લી અને ઐલચીની પણ ખાતરી થઈ કે તેના દયા

રતાં રૂશીઆના ચોરો વધારે ચપરખંધા ખરા !

કરાસ અને તેની સીકા.

એક લીટી કીપર બીજી લીટી મુંડી હોય એવી રીતે કે તેઓ એક એક કીપર કાઢ્યુંજી આકારે રેહુ અને ચારે છેદાઓ છુટ્ટ રેહુ. તેને ઈંગરેજમાં કરાસ કહે છે. નેવા કે. +. x.

પેહલી જાતના કરાસ કીપર ઈંગરેજ બોદીના પેગમખર અસલ કરાઈશરને મારી નાખવામાં આવ્યો હતો. અસલી સીરીયન, ઈલપશીયન, ઇરાની, આશ રીકન, ગરીક, રોમન અને ઈઆવધી લોકોમાં કરાસની સીકા કરવામાં આવતી હતી.

કરાસનું મોઢેલ સરવેથી ભયંકર અને ઘણું ખ બલત પોંઘાંચાડનારૂ ગણાયું હતું. સરવેથી પુરાંમાં પુરાં અને નીચમાં નીચ માંજીસો કીપર ઈનસાફનો ધી કાર દેખાડવાને માટે એ રીતની સમા કરવામાં આવ તી હતી. જે ગુલામો ચોરી કરે તેમનો કરાસ કીપર જ વ લેવામાં આવતો હતો.

આ સાથે લટકાવી મારી નાખવામાં આવે તેઓનું મુ રહું આઠ કીપર સુરખ અસત થયા પછી રાખવું નહીં; કારણ તે મુરદાના જીવ કીપર હંમેશા ખોદાનો કોશ રહે છે.

ઈઆવધીઓ હુવું માને છે કે જે મુરદુ સુધી કીપ ર લટકવું હોય તેનો જીવ ખીજાઓની ખંદગીયો કી પર જતો નથી, પણ જ્યાં સુધી ખદન દશનાતું નથી તખાં સુધી જીવ ભમતો ફરે છે. એ વીચાર ગરીક, અ ને રોમનોમા પણ આમિજ હતો.

કરાસના કીલા કટકા કીપર તકસીરવારના પગ ખીલાથી જડી લેવામાં આવતા હતા અને આઠ કટકા કીપર તેના હાથને ખીલા મારવામાં આવતા હતા.

કરાસ કીપર મારી નાખવા અગાઉ ખંદીવાન ની પીક કીપર ચાખકનો માર મારવામાં આવતો હતો અને કોઈ વખત સીકા કટકા કરવા સાઈ ચાખકની સા થે હાકાંના કટકાઓ ખાંધવામાં આવતા હતા અને તે ના ખદન કીપર કપડું રાખવામાં આવતું ન હતું. કોઈ વખતે તકસીરવારને કરાસ કીપર કીંધા જડી મારી નાખવામાં આવતા હતા. કરાઈસરને ઈઆકીધી લોકો એ સીધા મારી નાખ્યો હતો તેથી તેના ચેલા પીતરની બરે મરવાની ફેરી આવી તારે તેણે પોતાના ગુરૂને માન આપવા માટે કીંધી રીતે મરવાનું પસંદ કીધું.

કેટલાએક કરાસ કીપર થોડો વખત જીવતા હ તા. રોંટ એનકરને વાસતે કહે છે કે તે તરણ દીવસ સુ ધી કરાસ કીપર જીવ્યો હતો. ઈલપટમાં કેટલાએકો ને ઘરમને માટે મારી નાખવામાં આવ્યા હતા. તેઓ એટલું સુધી જીવ્યા કે અંતે તેઓની કીપર જીખમરો પાડી તેમને મારી નાખ્યા. કોઈ વખતે જીવતાંજીવત કરાસ-કીપર જોવાએનો પંખીઓ ભક્ષ કરતાં હતાં. કરાસની આગલે પોહારેગીરો ફરતા રહેતા કે તકસીર વારના ખેસાવંદો તેમને છુટ્ટ કરે નહીં.

ટેમુરલંગ.

આ નાખીયા તારતારી સરદાર સમરકન્દ શહેર ની આસરે ૪૦ મઈલ દુરના એક ગામડામાં ઈ. સ. ૧૮૭૫ માં જનમ્યો હતો. તે ખાર વરસની નાહાની કીમરે લગકરમાં દાખલ થયો હતો. તે ૨૪ વરસની

ભીમરે ચેતાના દેશના દુશ્મનોની સાંગણે થયો, પણ તેની બાળુવાલા તેને મદદ કરવાને બદલે છેડી નાહ્યો ગયા. જેથી તેને જીવ પર આવી ચેતાનો બંધાવ કરવાને ફરજ પડી. તપાસ પછી તેને થોડોક વખત બટકવામાં કાહ્યો, પણ તેટલામાં તેના શવદેશીઓ પાછા તેને આવી મલવાથી તે શરીરથી દુશ્મનેઓની સાંગણે થયો, અને તેમને ચેતાના દેશમાંથી હાંકી કાહ્યો. આ લાંબાઈમાં તેનો એક પગ ઘાહેલ થયો, જેથી તે જીવે ત્યાં સુધી લાંગડો રેહી ગયો, અને તેનું નામ પણ તેજ સખખથી પડી ગયું. તેને રૂપ વરસની ભીમરે ૫૦૦ મર્દલ લાંબા અને તેટલાજ પોહાલાં દેશની હકુમત મલો, કે જેનું પાએતખત તેણે સમરકંદ ઠેકવું. તપાસ પછી તેણે ઈરાણ પર ચઢાઈ કીધી અને ત્યાંના સઘલા સાળદાઓને એક પછી એક જીતી લીધા. ત્યાંથી તેણે આગલ વધી જયારજયા તથા આરમીનયા જીતીને તારતરીના પુરવ તથા પશ્ચીમ ભાગે હાથ કીધા, તથા સાઈબીરીયા પર હોમલો કીધો. ત્યાંથી દક્ષીણ ભણી ઊતરી પડી નાશ કરતો ચાલ્યો. બે વરસ વીસામે લીધા પછી ઈ. સ. ૧૨૯૮ માં તઈ પુરે હીંદુસ્થાન જીતવાનો ઠેકાવ કીધો. તેણે પુરત આ દેશ પર ચઢાઈ કરી અને તે વખતના પાએતખત દીલી શહેરને હાથ કીધું, જ્યાં આસરે એક વરસ રહી તે પાછો ફર્યો. તેણે તપાસ પછી તુરકીના નામીયા સુલતાન બઝાઝત સાથે લડાઈ સર કીધી. તઈપુરને હવે એક લડાએક અને ફતેહમંદ સરદાર સાથે કાંમ આવી પડ્યું. તેણે ઈ. સ. ૧૪૦૦ માં અલેપો હાથ કીધું અને તેણે બીજા વરસે દમાસકસ અને બઝાદના શહેરો જીતી બાલી નાખ્યાં. બે વરસની મુદને બઝાઝતે ૪૦૦૦૦ માણસનું લશ્કર એકઠું કીધું. બેઠો દુશ્મનેઓ એકીઆમાઈન મારેલાં આનગોરા શહેરની નજીકના મેદાનમાં એકએક સાથે ભારે લડાઈ કીધી, પણ અંતે તે લડાઈમાં તઈપુરની ફતેહ થઈ, અને બઝાઝત કંદ પકડાયો. આસરે નવ મહીનાની મુદતમાં તે બીચારો કંદખાનામાં જ મરણ પામ્યો. તઈપુરે તપાસ પછી શમીરના હાથ કરી ચીનપર ચઢાઈ કરવાને ઠેકાવ કીધો. ચેતાના સરદારોને આગળથી તઈપુરની કરવાને ચાકલીને ચેતે સમરકંદ તરફ પાછો ફર્યો. હવે તેણે ચેતાના દેશની રાજનીતી અને સુધારા તરફ લક્ષ આપ્યું. તે વેલાં તેની દરબાર

માં હીંદુસ્થાન, ઈરાણ, રૂશયા, મીસર, અરબસ્થાન, સપેન વીગરે બીજા દેશોના એકબીજાં પ્રીરાજ્યા હતા. એજ વેલાં તેણે ચેતાના છ પુત્રોના લગન ભારે ધાંમધુમથી કર્યા હતાં. તેણે ઈ. સ. ૧૪૦૫ માં કુચ કરવા માંડી. તેણે ચેતાની હાવી જઈશીના વખતમાં પણ થોડાપર બેસી તપુરસો મર્દની મેંજલ કાપી હતી; પણ યાકના સખખથી તેને તાપ આપવાથી ચેતાના ચે હાતનો વખત નજીક આવેલો સમજા. ચેતાના છેક રાજ્યાને તેડી સહલાય પથી રહેવાને ફરમાવ્યું. તપાસ પછી ચેતાના રાજનો બંધખસત કીધો પછી બંદગી કરતાં તેણે ચેતાનો પરાણે તે કીસ્તારને હાવી લે કીધો. તે ૧૪ માં ફેબ્રુઆરી ૧૪૦૫ માં ૭૦ વરસની ભીમરે રૂપ વરસ રાજ ભાગવી મરણ પામ્યો. તઈપુરમાં જેમ ચંચલાઈ વધારે હતી તેમ મુલો પણ ચારા હતા. તે સચાઈનો સાધી હતો, અને તેની ખાનગી જીંદગીમાં તે મીતાહાર, બંભીર અને નરમાસવાંલો હતો. તેને સેતરજ રમવાનો ઘણો શોક હતો. એ સઘલા ચારા મુલો છતાં તે ઘણાં નીરંદયાલુ હતો; કાંક તેણે માતર ચેતાનો લોભ પુરો પાડવાનેજ લખો મણુશોના પરાંણ લીધા હતા. તેનું મોટું રાજ તેના મરણ પછી ઘણા ભાગમાં વેહેંચાઈ ગયું હતું.

ચીનાઓ અને તેઓનો ધરમ.

ચીન દેશની અંદર આજ સેંકડો વરસની વાત કીપર કાનકુશીઅસ નામનો એક પુરવીન શીલસુંઈ થઈ ગયો છે. કાનકુશીઅસે જે ધરમ લીધો ચેતાના પુત્રકી માં લખેલો છે તે ધરમ આજ સુધી ચીનાઓ પાલે છે. કાનકુશીઅસના ધરમને 'ઈયુ' કરી કહે છે, પણ એ ધરમ વગેરે પાલનારાઓની બીજા બે વરણને. એક 'શી' ઈયાને બુધ ધરમ પાલે છે અને બીજા વરણ 'તા' ઈ' નામનો ધરમ પાલે છે. જેઓ કાનકુશીઅસનો ધરમ પાલે છે તેઓ ઈશ્વર એકજ છે તથા ચીનનો સાન શાહ માતર એખલો આ પુરવથી પર ઈશ્વરનો અધીકારો છે એવો એતકાદ ધરાવે છે. એ ટોલો આકાશની, પાંણીની, પુરવધીની, અગાણીની, દેવાની, સાધુઓની તથા સાન શાહની પુજા કરે છે. જે પુરાતમ વખતથી પડું આ વેળાં હાથ તે કીપર આ ટોલો જીવ શીધ કરે છે. એ કીમવા લાઓના એવાદતખાંના ઘણાં બંધકાદાર હોય છે. એ

ખાદ્યખાનામાં એક મોટું દીવાનખાનું હોય છે જેમાં એક બેઠાં બેઠાં એક મુરતીને મેલવામાં આવે છે. દેવાલય પર તથા સીલીંગ પર માત માતના રંગ બેરંગી ચીતરે દીવા માં આવે છે. વલી મુરતીની આગલ જનવરોનો ભોગ આપવાને માટે એક જાતનો સાંચો જોવામાં આવે છે.

બુધ લોકોનો શેલો ચીનની અંદર ઘણા જ નીચ ગણવામાં આવે છે અને એઓના ધરમની કીરીઆ કરનારાઓ બીજારીનો પેશો ચલાવે છે. એ ઊપાધીઆ ઓ પરણતા નથી અને સાધુઓની માફક પોતાનો જ નમારો ગુજારે છે. 'તાડી' ધરમ પાલનારાઓ જાદુ અને કીમીઓનો ઢોંગ લઈ બેઠા છે અને તેઓ એવું કહે છે કે હમારી પાસે એક જાતની દવા છે જે પીયેના આદ મીના આયુર્શીય કદી ખુદ નહીં. છુત પલીત અને કાક જોની ખોટી વાતો અચાન લોકોને સમજાવી એ લોકો પોતાનાં ગજવાં તાળાં કરે છે.

ચીન દેશના પેચારખાનામાં કોઈ પણ પરમને આતને પગપેચારે કરવાની હરકત હોવાથી ચીનાઓના ધરમની જેટલી જોયે તેને થવી જોઈએ તેટલી થઈ શકતી નથી. ઈંગલંડ દેશથી કટલાક પાદરીઓ પોતાનો ધરમ પેવસ કરવા ચીન ખાતે ગયા છે અને તેઓ જે ચીન દેશના ધરમ વીશે વીચાર આપે છે તે વારેઘડીએ એક મેકધી કીલટા છે એટલુંતો છે કે કાનકુશીઅસનો ધરમ છેક હુશી કાહડવા જોગ નથી.

૧૭ મી સદીમાં ઈંગલંડના પાદરીઓએ ચીનમાં ધરમના હુગે પગલું મેલીયું પણ તેઓ પોતાની આશામાં શ્વેદપ થયા હાય એવું દીસતું નથી. એવું કહે છે કે પાહલથી 'જેસુઈટ' નામના ઈંગરેલ પાદરીઓનો શેલો પોતાની ધારનામાં એટલેવો શ્વેદ પાંચે એઓ કે એક તારતાર રાજાએ પોતાનો ધરમ મેલી ઈધ ખરીસતને ધરમ કબુલ કીધો હતો. પણ આ પાદરીઓને નાણાનો તંગી પડવાથી એઓએ પોતાનું કાંમ છોડી દીધું. કાકટર મોરીસન નામના એક પરો દેસંડ પાદરીએ ઘણી જ મેહનત કરી કનતાંન દેશમાં એક છાપાખાનું કીધાકાવીયું અને તાંહાંના દેશીઓની મદદ લઈને ઈંગરેલ ધરમ પુસતકના કટલાક એક શ્વેદાઓ ચીનાઈ ભાષામાં પરગટ કીધા.

મુસલમાન, જુ અને બીજા ઘણાએક વરણા ચીન દેશમાં જોવામાં આવે છે પણ ચીનની વસતી સાથે સરખાવતાં એઓ કુચ બીજાદમાં નથી.

ચીનાઓમાં અઠવાડીએ કરી દાહડા ગણવાની યુકતિ છે જ નહીં. દર પુનમે એઓનો મોટો તેહેવાર આવે છે જે દાહડે દરેક જણું અંદના કે આકા પોતાની ખારીઓએ શુંદર રંગબેરંગી કાગલના શણેરા ટાંચે છે જેથી ખુબ જ રલીઆમણ થઈ રહે છે.

ચીનાઓના ઈનકાર કરનારાં કાનુનો.

છોકરાં—તારાં છોકરાંને શુંના રૂપાંથી લાધતો ના; દુશ્ત લોકો સાથે તેમને સોખત કરવા દેતો ના; ઘણું બોલવા તેમને દેતો ના; મગરૂખી તેમની તોડને; જુગારના પાસા તેમના હાથમાંથી છોડવને; પવન પાણી આતસ અને બીજા ભયંકર જગો સાથે તેમને આસ નાઈ રાખવાથી મના કરને; કોઈની મસકરી તેમને કરવા દેતો ના; ગુનાઓ પર હાથચાલાકી કરવાથી તેમને પહુરે જ કરને.

દાલત—સાદા ખોરાક અને જાડાં વશતરથી સરખાતો ના; એશ આરામના બંગીઆ ખાંધતો ના; નીર કીપથેગી ચીજો ખરીદતો ના; મોટાં માણસોમાં ભેલાતો ના; જમણા પર ઘણો ભાવ રાખીસ નહીં; તવંગરની નકલ કરીસ નહીં.

શખા—લોકોના ધરખરવાની વાત કરવાથી શરને; ગુપત વાતો જાહેર કરતો ના; કીડી મુલનામાં ભુસની ભુલ પર ઠાંકપીછોડે કરતો ના; કોઈના માખાપને ભુલું બોલતો ના; શારી ચીજને આડે કીભો રહેતો ના; કોઈની સુરત જોઈ હસતો ના; કોઈ પુરસને તેના સગાં વાહાલોઓની ભુલ ખાતર કપડે દેતો ના; કોઈનો રકાસ બનાવતો ના; સોગંદ ખાતો ના; કોઈની ભુલ તેના મોહોડાં ઉપર જાહેર કરતો ના; વાતકીપણાને હાથી જાદે ખરાબ બોલતો ના; કીંધાડી રીતે કહેતો ના કે તું ખરો છે; કોઈને નુકસાન કરવા ગપાડો કીચકતો ના; દોલત પર મુસતાક ના રહેતો; કંગાલીયતથી શરીઆદ ના કરતો; ગુચે લાવી બોલતો ના; ગરીબને ધીકારતો ના; કોઈની વાતમાં મુંડી મારતો ના, તારા સાનનું ખાંકું ના કુંકતો; જુઠાઈથી પરેજ રહેને, બદ કાંમમાં કોઈની મદદે જતો ના. ખરાબ લખાણ બોલતો ના; જે વાતની શરૂઆત પણ છેડો નહીં તે ના કરતો; કોઈને સરાપ ના દેતો; મરદ ઇઆ ઓરતના શેલો જાહેર ના કરતો; પંડીતોને ના હુસતો.

લખાણ—એક શબ્દ ના લખતો જે કોઈને દુખ દી
એ. એક શબ્દ ના લખતો જે કોઈપર તોણમત જોડે.
એક શબ્દ ના લખતો નીતીની સાંતે. એક શબ્દ ના
લખતો જે સચાઈથી વેગવે હાય.

ચોપડીઓ—ચોપડીમાં ચોપ ના ચુકતો. ચો
પડીને તકીઆ ના કરતો. ચોપ, દોરા જેલવા ચોપડી
જોરતને ના આપતો. ચોપડીના પાંનાને મરડી ના
નાખતો. ઝડપમાં ચોપડીના પાંના નાં કીધલાવતો. ચો
પડીઓનો નાસ ના કરતો.

કાગલો—લખેલાં કાગલથી ટેબલ સાફ ના કર
તો. લખેલાં કાગલ દેવાલે કે ખારીએ ના જડતો. લ
ખેલાં કાગલનું ખરણી અથવા ખાટલી ઊપર ધાંકણ
ના કરતો. લખેલાં કાગલમાં પછેસા લખેલો ના. લ
ખેલું કાગલ ચોહડાંમાં ના આપતો. લખેલાં કાગલ
જોરતને નમુના બનાવવા ના આપતો.

એક અજ્ઞાએક સપનો.

ઈંગ્લંડના ઊવેમાંજિડ સેઢરના એક મરનાર પા
દરી જોસેષ વીલકર્મીને ચેતાની નાહાની વયમાં એક
ચમતકારીક સપનો જોઓ હોતો જે તેણે નીચે પર
માંણે લખીયો હતો.—

“એક દાહડે તરત સુતા પછી હું હુંગાર્ડ ગયો
અને જે હવે સપનો જોઓ કે હું લંડન સેઢર તરફ
જઈ છું. જે જોયું કે છતો લંડન જઈ છું તારેતો ગ
હુસેસતર સેઢરમાં માંયું મારતો જાગી અને માહારા
દેસનોની મુકાકાત લેજી ઘરમાંથી ખાહાર પડ્યો પણ
માહારા બાપના ઘર સુધી ગયો તાંહાંમુઢી રસતામાં
યું ખનયું હતું તેની મને ભાણ નથી માહારા બાપ
નું આગણ ખારણુ ઊંધાડવાની જે કોસેસ કીધી પણ
તે ચપટ હતું. હું પાછલે ખારણુ ગયો અને તે જી
લાડી અંદર દાખલ થયો, પણ જોજી કે ઘરમાંનું કુટું
બ સુનેછું તેથી આસને આસને માલા ઊપર ગયો અ
ને માહારાં મા બાપને બીજાંણમાં સુતેલાં જોઆં.
માહારાં બાપના બીજાંણ આગલ ગયો પણ તેને જે
ઊંધમાં પડ્યો જોઓ. માહારાં મા આગલ પછી ગ
યો અને તેને જે જાગરત જોઈ હું બોલીયો કે “મા હું
લાંબી મુસાફરીએ જઈ છું” અને તમારી રજા લેવા આ
વીયો છું.” માહારી મા ઘભરાઈને બોલી કે “દીકરા ગુ

તો મુવેલોછે.” આ બોલ સાંભલી હું હુંગમાંથી શરે
થયો અને બીજા સપનાઓ મુઆફક જે તેની ખબ
ર લીધી નહી. થોડા દાહડા પછી માહારા બાપને હ
યનું કાગલ આવીયું અને તેથી હું ગભરાયો કારણ
કોઈ પણ બનાવ જે મારીયું કે ખનયો હસે, કારણ તર
તજ અગાગી માહારા દેસતોનું કાગલ આવયું હતું અ
ને તેજોએ માહારા ઘરના સારા સમયાર લખયા હ
તા. કાગલ ઊપેડતાં હું વધારે જોયાંજો પાંચથો કા
રણ મારા બાપે હું મરી ગયો હોજી એમ કાગલ લ
ખ્યું હતું. કાગલમાં વીનંતી કરી હતી કે હું જીવતો
હોજી અથવા જો કોઈ તરાહત શખસના હાથમાં તે
આવેતો તરત માહારા બાપને જાહેર કરવું. વલી અં
દર એમ પણ લખીયું હતું કે જો કાગલ વાંચવાને હું
જીવતો રહો હોજી તોય પણ માહારા દાહડા ગભાઈ
રહોછે અને તેનું કારણ માહારા બાપે નીચે મુજબ
આવીયું કે.—

ફાંણી રાને તેજો સુતા પછી માહારી મા જ
ગી ઊઠી અને કોઈને આગળું ખારણું અજાડતાં સાંભ
લીયું પણ તે ખારણું બંધ હોવાથી તે દેકનાંર પા
ખારણુ ગયો અને તે ઊધાડી અંદર દાખલ થયો.
રતજ માલા ઊપર ચડવાના કદમ સાંભલાયાં અને
ને માહારાં માએ આ બોલો બોલતાં સાંભલીયો. “
હું લાંબી મુસાફરીએ જઈ છું” અને તમારી રજા લે
આવીયે છું.” એ ઊપરથી ઘભરાઈને તે બોલી કે “
કરા ગુતો મુવેલોછે.” આ બોલો પછી તે ઊઠી જી
થઈ અને માહારા બાપને સઘલો બીના કહી. માહ
બાપે તેને દીલાસો દીધો કે જોના માતર સપનેલો
નેને મુતલગ ચીત મલી નહી.

જોકે મને મારો મા વચે જો માર્દલનો તથા
હોતો તોપણ હમારો સપનો સરખો હતો પણ તે એ
વખતે થયો કે નહી તે માહારાથી નીસચય બોલાઈ
કાવું નથી.”

આ સપના પછી પાદરી-વીલકર્મીનજ ઘણ
સ મુધી જીવીયે અને તે સોનેર વરસની છુત્તરગ
મરે ચોહાંચી મરણ પાંચથો.

દરીઆની અંદર એક વાંહાંણુનું બલવું.

વકીલ, બારીસ્ટર, તબીબ, અને પાદરીનાં જેમ ઈંગ્લેન્ડમાં થાણાં મેતેબર ઓધામ્મો ગણાએ છે તેમ તઉકા સાચુનું જ્ઞાન ધરાવનારનાં ઓધો પછુ થાણાં મેતેબર ગણાય છે. દરેકની આબાદાની વેપાર ઉપર આધાર રાખે છે અને વેપારના આધાર દરીઆ ખેડવાનાં હુનર ઉપર આધાર રાખે છે. બોહાલા દરીઆ તાંહાં આસાનના અને પાંહી વગર બીજી કાંઈ નહે નહી તેની ઉપર મહીનાંને મહીનાં શુધો વાંહાંણુ સહીસલામતીથી ખેડવું અને પવન અને તોફાન જેથી દીવસો મુધી આક્રાતાબનું મુખારક કીરણ નભરે ન આવે અને વાંહાંણુ પાણીનાં મોઝામ્મોના મુગારાઈ બપ તેમાંથી રસ તો ભેવો એ થાણું બીકટ કાંમ છે. એ કામ મુસા મરદોનું છે અને એ સીંહની છાતીવાલાએ ઉપર કોઈ કોઈ વખતે વીતેલાં હુખોનાં નખારે આપણે હેવાલ વાંહીએ છઈએ તમારે આપણી અચલ હુરાંન રહે છે અને તેમની સજીરી ઉપર આક્રીન બોલાવા વગર રહેવાનું નથી. કોઈ વેલા વાંહાંણુ તુફાનને લીધે ઈશ્વર બીજા હુજરો બનાવેથી ગાંક જાય છે અને ગાંત્રી બાપડા ખજાસીએ પેતાની જીંદગીનાં પેદા કીધેલા પાંદડા કોઈ વખતે તેલી બદલવર એલવેરાં કપડાંની બાજુએ આપણે લઈ નાહાની બોટોના થોડા બોરકા અને પાણીથી ઉતરે છે, અને કુખ અને જીંદગીનાં દાહાડા પુરા કરી કોઈ વખતે દઈવલોને કાંઈ લાંગડે છે અને કોઈ વખતે પાણીમાં પેતાનાં વાહાલા ધરાંશે બાપ છે. કોઈ વખતે બપકાં આંધળી તેમનું વાંહાંણુ લયમ થાય છે; એ વેલએ તાંહીથી કાંઈ નાહાંશે! હેવા હેવા બનાવોનાં એક આ ઠો બતાવ આન હુમે વાંચનાર બાનુએ આગલ ધરીએ છઈએ જે એમો દરીઆ ખેડે તેમની દરીઓના તેમને કાંઈક બેઆલ આવે.

ઈંગ્લેન્ડની સઉધ સીંકુપનીનું એક વાંહાંણુ નામે "મુખરો ગાંધી" ૧૭૨૭ બીની રડ મી જેએ જોધાથી લડ ન ભવા ઉપડ્યું. ૨૫ મી જેએ ઈશ્વરને બંદર હોડપા પછી તરીને દીવસે બપોરે આસરે રોહાડ કાંતને અમલે કપડાંનાં બખરથીએ વાંહાંણુના તુકક તમે બલતાનાં તલુકા જે એઆ અને તે સલવાને ચેતવણી આપી. હેવાના રમ દા રૂનું એક બીપ શલગીને જોરથી વાડ્યું જેથી સલવાનાં દીઠ મો રહેસત ઉપર. હેવું માલમ ઉપડ્યું કે એ હુમસીએને વાંહાંણુનાં મોદી ઈશ્વરને કારનારીએ જોડાઈનાંથી થોડેએ કે દાડે લેવા મોઝામ્મો હુના, જેઓએ એક પીપમાં પાણી કે દાડે તે તપાસ કરવા માટે ઉપર બતો ધરી હતી, પણ કમનસી બે બીનામી લાગ્યાથી આ આગ નીપછ હતી આગના બનુ કા બોઈ રખેને તેઓ ઉપડ્યામાં આવે તેની બીહોડી તેઓ બપાઈ બેઠા. મુખા લગાડી પાંહી આગપર નામવામાં આ વધું અને વાંહાંણુ ઉપર રોડારોડ થઈ. વાંહાંણુમાં દાડે ગોસા હતો તે હુમણાં શલગી મથવાને ઉઠાડી મેલસે તેની રહેસતથી કમગાથને કપતાં અને તેનો માલમ મોટ ઉગરવાની તઈઆરી કરવાને બદલે કલાપી કરવા લાગ્યા. હેના સમો જોઈ કેટલાએક ખલામીએ મોટ ઉતારી અંદર બેઠા પણ મીઠાએએ રખે મોટ થાણા બારથી કુમે તેથી આવવા તા પાડવાથી તેઓ દુર હુકારી જઈ ઉઘા.

મોટવાલાએએ જેવું કે વાંહાંણુ એકદમ શલગવા લાણું અને પંદર સોલ જણાં નીચસ થઈ કુખના પોકાર મારતા હતા. એક કલાકના દાડેગોસો સલગી ઉડેલો અને એક ધરા કાપી તેના છુકેલા થઈ ગયા અને તેના કમનસીબ ખજાસીએ કુખી છુકવા મોટવાલાવા આ બેલ બોઈ હાપ અને અફસોસ કરતા અને પેતાની હાલતના વીચાર કરતા હુકારવા માડ્યું. મોટમાં એક રોડીના કકડોતો નહી પણ પીથાના પાંહીનું એક દીપ્તું પણ ન હતું. દોલ, સડ, કે કમપાસ પણ ન હતો અને જમીનથી ૩૬૦ માઈલ દુર હતા. મેહલા બે દાહાડાતો એટલો વરથાદ અને તોફાન પથું કે દરેક પડે કુખનાની તેમને ચીંતા રહી અને તેથી કરી વરથાદનું પાંહી અજવાની તેઓએ દરકાર કીધી નહી. અને કરસેતો તેમાંથી કાંઈ નીપમતે નહી કારણ તેમની પાસે પાંહી ભેગું કરવા કાંઈ વાસણ ન હતું. બપોરે વરથાદ નરમ પડડો તમારે તેઓએ પેતાના કપડાંના શાધા મેલવી એક ખડ ઉઘો કીધો અને એક હોસેનાં એક ડોલની માફક ઉપયોગ કીધો એક દાહાડોતો મુરજ અને સેતારા ઉપરથી પેતાના રસતાનો કાંઈ નીપમ કરેલો પણ પછી હવા બગડપાથી કમ્મો રસતો છે તેની તેમને ભાંજુ રહી નહી. પાંચમે દાહાડે ફરી એક મોટું તોફાન થયું અને કપતાંને હેવી દરખાસત કીધી કે મોટને હલકી કરવાને જે હુમસી છોડા આપી આગ નીકલી હતી તેમને દરવામાં હોમાવી રહી. મીઠ વીલીયમ મોસસ નાંમનો એક પરોપકારી સમસ જે પાછલથી કાંમેદોરના બાંન ભરેલે મરથમે પોંચીએ તે બીજા માલમના હોધા ઉપર હતો. આ ભવા માલમે કપતાંની દરખાસતની શોમે મેલવારીથી મત આપ્યું. પછી વલી રૂડું કર્યું કે નસીબ અનખાવવાં અને જેની ઉપર કહે તેને નાંખી દેવા પણ એ દરખાસતને કપતાંને મનજીર રાખી નહી, પણ શોન પડતાં મે પુરૂશો તેમાં મેલા હુમસી છોડાઓનાં એક અરણ પાંમીશ અને એમ મુદરતી રીતે મોટમાંથી મે રાખસનાં ભાર હલકી થયો. બીજે દાહાડે તોણ જણા પાંહીની તરસથી દેવાના થઈ મરણ પાંમીયા. હુમારી તરસેના હુવે મુખાર ન રહે. ડાકટર અને ઉપલા મોઈસ વતરેજે સલવાએએ દરીઆનું પાંહી પીવા માડ્યું અને જેઓએ પીધું તેમનો સવાદ એટલોતો બદલાઈ ગયો હતો કે તેઓ તે પાણીને લાગી લાગીયા. છપારે વરથાદ પડતો કે કાર, કે સડને ઉતારી તેઓ નીચ વી નીચવો પીતા હતા અને પેતાના કપડાંમાંથી પણ પાંહી કાઢાડવાને પતન કરતા હતા. લુખ પણ સરીસે તાવવા લાગી અને દરેક જણે પેતાના મરણ પાંમેલા સોબતી એનું ગ્રોસ ખાવાનો અને તેમનું લોહી પીવાનો અંતે દેરાવ કીધો. ડાકટરે બધાંને હીમત આપવા મેહલાં છુક ગઈ થે પણ બીજે છુકે તેણે પેતાનું મોહાડુ ફેરવીધું અને જર બેજાર રડવા લાગો એક નાહાનું વાસણ ભોગ ભોગડીએ હતું તેમાં ખજાસીએ મુલેલાવનું ગડું કાપી લોહી એકડું કરે અને સલવાઓમાં વડે. ગમે તેવું આ તેમને કુખ ઉતપન કરડું તેણે તોણ પણ પેતાની જીંદગી, પેતાની વાહાલી જીંદગી, બચાવવાનો તેમની પાસે ઉપાએ એજ હતો. પંખેરાએ કોઈ વખતે ઉડતાં અને મહીએ કોઈ વખતે તરતી જાલમ પડતી પણ કોઈને તેઓ પકડી સકીયા નહી.

સાતમે દાહાડે પચીસમાંથી બાર નજાન ખેટમાં જવતા રહ્યા વધી પુર ભેસથી તુકાંન નીકલ્યું પણ ખેટ ખાહાદુરી થી ઉપર ટકવા લાગી. રાતના તેમ્નો ખેરેથી ચોર પાડવા લાગ્યા કે સારાં ભાગ્યે જ કોઈ વાંહાંજી પસાર થતું હોપતો તે મને ઉચ્છ્રી લીધે. તેમ્નોના મગજના જીડા ખેચાલથી તેમ્નો ની નજરે દીવસના વાંહાંજીના આકારો પડવા લાગ્યા અને તાપની જીભમાં તેમ્નોને કાંજી ધંદોના અવાજ, કુતરાંઓ બો સવાના અવાજ, મરઘાંઓ વાસવાનો અવાજ, અને માણસો બોલવાનો અવાજ પડતો હતો. બીજી દીવસે એક મુલેવું પકડી તેમને મલીડું ને એકે કડડું હડું તોપડાવ્યું તેમ્નોએ તે ઉપર મુકરાંના કરપા. વધી બે નજી વધારે મરજી પાંખી પા અને તાં ૭ મી જીલાઈએ દરેક નજી એકબીજાને સલાં મ કીધી કારણ કે જીભમરો, તરસ અને હાડેશાથી તેમના સરીર એટલાવો નાતવાંન ધઈ ગયાં હતાં કે તેમ્નો વધારે વખત નહી જવસે એમ તેમ્નોને લાગું. તેમ્નોએ સડ ઉતા રી પાડેલા કે હવે તે કાંઈ ખપનો નથી અને એ તાના બદલા ઉપર જાંખ્યો, પણ તેજ દીને બપોરે ઉપર નજીવેલો મીઠો માર્ફસ કોર મંડવા ગયો અને માથું ઉઘું કીધાથી તેની નજરે જમીનનો દેખાવ પડ્યો. રખે વધી તેની નજર જીલાઈ ખાતી હોય તેથી તેણે ફરી ફરીથી ખાતરી કરી લીધી અને પછી પોતાના દોસતોને એ ખાતર કહી, સઘલાંઓની જ્યારે ખાતરી થઈ કે તે જમીન નજરે ત્યારે તેમ્નોએ પરમેશ્વરની તેની ખમસેસ અને કે હેમને મોટે ઉપકાર માન્યો. સઘલાંઓનું જોર પાછું આ વયું અને તેમ્નોએ ઉલટી સાડ ઉભો કીધો. માર કલાકે વધી એક બીજો સખસ મરજી પાંખ્યો. સાંજે છ કલાકે તેમ્નોને એક ખેટ મલી ને તેમને મુંડી જતી રહેતી હતી પણ તેમ્નોની ધણીજ મીનતજરીથી તેણે તેમ્નોને પાતર આપી. તરત તેમ્નોએ પાંખી પીધું અને રાતના ટકલાકે તેમ્નો એ ઉતર અમેરીકાની મુરવે આલેલા નયુકાઉનલ્ડ રાષ્ટ્રના જીના સેંટ લારેનસનું બંદર કીધું. તેમ્નોએ એ રાષ્ટ્રમાં ખોરા ક પાંખી મેલવયું અને બીજી સહુવારે ઉડતાં માલમ પડયું કે કપતાન મરજી પાંખ્યો, સઘલાંઓના દીલ ઉપર સોજા આવવા અને દસ અગીઆર દાહાડા પછી તેમને મરા માલવાની સકતી આવી પછી એ જગાએથી તેમ્નો એક સરકારી મતવારમાં ૧૪ મી અક્ટોબરે પાછા લંડન ગેરેર આવી પુગા.

જે ખેટમાં આ કંમનસીય હોકોનો ઉતારો થયો હતો તે જરતમાં સોલ ફીટ લાંબી, ૫ ફીટ પોહાલી, અને બે ફીટ ઢંડી હતી.

પોતાના ઉગારાની વરસીને દીવસ મીઠો માર્ફસ પોતાની જાંજી સુધી પાલવા લાગ્યા અને ૨૫ મી જીનથી બાર દાહાડા લાગત તે અપવાસ કરતો હતો. પોતાના અખતર ઉપર આ નીચે લખેલા લેખ તેણે કોતરાવેલો હતો.

“આગ, પાંખી, અને કુકાવમાંથી ઈશ્વરે તારવો.”

દાલચીની—તજ.

દાલચીની ઈઆને તજનું આડ લંકા, સુમાતરા, ખોરનીઓ, નીકીઆર શીલીપાઈન યાપુઓ, કીચી ન આઓના, અને મલખાર કોસરા ઉપર ઊગે છે. ચોરીસ, ઈજીપટ અને ખરેજીસમાં પણ એની પેદાજેશ માલમ પડી છે; એ ઉપરથી માલમ પડે છે કે એ આડ એસીઆખંડનું વતની છે. એ આડ ૨૫ થીતે ૩૦ ફીટ લંબાઈમાં વધે છે અને તેનું થડ ૧૨ થીતે ૧૫ ઈંચ ઘેરાવામાં હોય છે. પાંદડાંઓના રંગ ગુલબાસી હોય છે. પાંદડાંઓ ગોટાં થાય છે ત્યારે ૬ થી ૮ ઈંચ સુધી લંબાઈમાં અને ગેથી તરજી ઈંચ પોહાલાઈમાં વધે છે. ફુલો જાનેવારી અને ફેબ્રુવારીમાં દેખાય છે અને તેમાં ખીયાં જીન, જીલાઈ, અને આગશટમાં પાકી રહે છે. પાંદડાંઓનો વાસ અણગમતો રહે છે પણ જીયા રે ફુલો ફુટવા માંડે છે ત્યારે વાસ રહીત થઈ જાય છે.

લેંસો, ગાઓ, ખકરાંઓ, હરણો, અને ઘોડાઓ પાંદડાંઓને ઝડપમાં ચાવી જાય છે અને કાગડા અને ખજીરો તેના ખીયાં ઉપર ભસ કરે છે.

સરવેથી એ આડની વધુ પેદાજેશ લંકા યાપુના દક્ષીણ પશ્ચીમ ભાગમાં થાય છે. ખીજા એ યાપુના ભાગમાં એ આડની પેદાજેશ કમતર છે અને ઊતર ભાગમાં એની વસતી ચુલગ જોવામાં આવતી નથી. સુડી માટી વાલી જમીન એ આડના ઉપડાવાને લાયક છે.

દાલચીની તે એ આડની છાલ છે. ખાહારની લીલી છાલને કાહાડી નાખવામાં આવે છે અને તલેની છાલને તજને નામે આપણે એલખીએ છજીએ ત્રીલોનનું તજ ૩૦ થી ૪૦ આંગલ લાંબી નહીંઓ માફક આવે છે. મસાલાની વસતીઓમાં તજ પણ એક ઘણી મુગધી વસતી ગણાય છે. ભાત ભાતના વધારો, અને પકવાં નેમાં તજ નાખવામાં આવે છે. અજીરણ, પેટમાં કચકી અને હેવાંજીની દરદો પર તજ દવામાં નાખી આપવામાં આવે છે. હુસીઆરી આવવા માટે ને એસડ આપવામાં આવે છે તેમાં પણ કોઈવાર તજની ચેલવણી કરે છે. તજના આડના છોડવા પણ ફેટલીક વખતે વાપરવામાં આવે છે, પણ તજના જેવી ખુશખી અને ખાસીત તેમનામાં હોતી નથી.

ઈંગ્લેન્ડે એ લંકાનું યાપુ સવાધીન લીધું તારથી ૧૮૨૩ સુધી ઈસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીએ પોતાને જ હાથ

તજનો પ્રાંથો રાખીએ હતો. એ કંપની તજના તરફ વરગ કરતી હતી. પેહેલા અને ખીજા વરગનું તજ ચુરખમાં મોકલવામાં આવતું હતું, પણ ત્રીજા વરગનું ચુરખમાં તેઓ નહીં મોકલે એમ એ કંપનીને ઈંગલંડ સાથે ઈજારો હતો.

એક વેલાં જીલોતના ગવરનરે એ તરીકા વરગનું તજ ખાલી નાખાવીયું હતું. એ વરગમાં ઘણા હલકા માલ આવતા હતા. એ માલ એક વેલા દુગ્ધથી ચુરખ ગંગા પણ તેને કાચીઆતું નામ આપીયું. ખરા તજને ઈંગરેજમાં સીનેમન કહે છે.

તજ માંસડીઓમાં પેક કરતાં જે કર્યો પડે છે તે માંથી સીંગાલી લોકો તેલ ખનાવે છે. તજની છુટી કરવામાં આવે છે અને તેને ૪૮ કલાક દરોયાના પાણીમાં ભીજવે છે, પછી તે ઊપર ગાલવાની યુક્તી કાંચે લગાડે છે અને તેમાંથી તે તેલ નીકળે છે. એક વજનમાં ભારો જે નીચે રહે છે અને એક વજનમાં હલકું જે ઊપર તરી આવે છે. હલકું નેમ શાંડ કલાકમાં પાણીથી છુટું થઈ રહે છે પણ ભારી તેલને એમ થતાં દસ બાર દાઢડા લાગે છે. ૮૦ રતલ તજમાંથી આસરે ૬૫ તોલા તેલ નીકળે છે.

તજના પાંદડાંમાંથી પણ તેલ કાઢવામાં આવે છે પણ તે ઊપલાં નેલ કરતાં ઊતરવું છે.

તજના ધકને મીંગાલી લોકો વાટીને વાગેલા ભાગ ઊપર બાંધે છે.

પરચુટણ.

કોલમબસ અને ઈડું—ઈસપેનનાં મોટા વાદરી મેદરો મેનદોજએ અમેરીકા ખંડની શોધ કરનાર કોલમબસને પોતાને તોહાં ખાના ઉપર મારપણ. એક અધુર હાથ પાસે મેરેલું તે કોલમબસને આપાતું માન નહીં સાંકપાયી છલકાઈ કોલમબસને પુછવા લાગે કે “ભાઈ તહમે નહીં નવી ફનયાં શોધી કાઢાડી હોતાં કોઈ બીજી માનો પુત ક રત કે નહીં ?” કોલમબસે એ સવાલનો જવાબ આપ્યો નહીં પણ એક ઈડું હાથમાં લઈ શયલાઓને ચરન કીધી કે તેને ટેબલ ઉપર અધર ઉભું રાખવું. શયલાઓએ ફાંકાં ચાર્યાં પણ કોઈનું વલયું નહીં. પછી કોલમબસે ઈડાંને નેરથી ટેબલ ઉપર મારયું અને પછી ટુરેલા ભાગ ઉપર ઈડું ઉભું રહ્યું. આ નિષ્ફ પેશો સવાલ કરનાર જમીનમાં ગરક થઈ ગયો અને ફરી પુછવા ઉભો નહીં કે “કોલમબસ ભાઈ તહમે આ ઈડાંનો ચમતકાર દેખાડત નહીં તો કોઈ બીજી માનો પુત તો દેખાડત કે નહીં ?”

વાતા કરશક ચેત—વાતા કરશક પંત એટલે હવા ખાલી કરવાનું ચંતર. એ ચંતરનાં સોધથી બહુ ચમતકારો નજરે પડ્યા છે. એક કામનું વાસણ જેમાંથી ઉપલા ચંતરની મદદથી હવા ખાલી કરી નાખી હોય તેમાં હલકા અને ભારો વધાર્ય એકસરખી ઝડપથી પડે છે. એક વાતનો સીક્રિ અને એક મુરથીનું પીછ એકજ વખતે ઉપરથી નાખેલાં હલકા આવે છે કેટલાક પરાંછીએ એક ઘડીના પરાંછા હોય છે. સરખ અને દઢકાએ કુલી આવે છે, એક જે કલાક બેઠાસ પડી રહે છે પણ પાછી હવા દાખલ થવાથી તાજગી ધરે છે. ગોક્લ ગાએ દસ કલાક સુધી વગર હવાએ જીવતી અને જલો પાચ દીવસ સુધી જીવતી માલમ પડી છે. કાણુ ચોવીસ કલાક કાઢાડી સકે છે. ગરમ હોડી અને ફુલ ઉકેલે છે અને રેસમનાં કીડાઓ જલદી સેવલ પેસે છે. ગાડ પાંત મરી જાય છે અને આતસ છુટાઈ જાય છે. ગંધક અને દારૂગોલો તવાએ છે. ચક્રમક અને તીખુ લોહાડું ઘસાએ આથી હવામાં કાઢાડે તેમ ચીંગારી પાડે છે. લોહાડું મજાકની ખાસીએત આનામત રહે છે, કપુર સલગતો નથી અને દારૂ ગોલાની થોડીએક કરચને ખલતા કાચથી સલગાવી હોય તો બાકીની કરચને સલગતો નથી આગીઆ કીડાઓના ચમકાટ નતો રહે છે ઘંટના અવાજ થતો ત્યારે તેથી અને પાણી બંધાઈ જાય છે. એ વગરે બીજા ઘણા ચમતકારો એ ચંતરથી થઈ સકે છે.

એક શખસે પોતાનાં હોસતને કહ્યું કે આજ રાત જે મહને સપતામા એમ આવવું કે એક ખીલાને હોશ લાગથી માહારો પગ ચીરાઈ ગયો. હોસતે જવાબ દીધો જે “ભાઈ છું જોડા વગર સુતો હશે.”

એક મુરખે કરાવ દીધો કે માહારા ઘોડાને વગર જો રાકે રહેવાને સીખવું અને એમ કરતાં તેને ભુખે મારી નાખ્યો. બહારે ઘોડો મરી ગયો તાહારે તે મોલવો કે “મહને મોટો ટોરો ગયો બહારે મોરાક વગર જીવવા તે ન જીવી સીકી રહેશે તાહારેન તે મરી ગયો.”

એક માતેલો અને તનદોખત શખસ એક વઈદને નિષ્ક પુછામા ભરાઈ ગયો. તેને પુછતાં તેણે જવાબ દીધો કે “આજ એટલાતો દાઢાડા થયા હું આજની પડેશે નથી કે વઈદનાં મોઢાં તરફ જોતા મહને શરમ લાગે છે.

એક સરખ એક લોહાવારની ફુકાંમાં દાખલ થયો અને લોહાડાંની કાણસ ચાવવા લાગો. કાણસ મોલી કે મહુ મુરખ અમરસયકો કાં દાંત ફુપ્પે છે. જે લોખંડને આપ્યે તેને ખાવાને કાં પોતાનાં ફાંકાં મારે છે ?”

વડો ફરો ફેરેલો કે રૂમી લોકો પેટાના ટોલાં મુઆરે કહે; એક માણસ આખાં ટોલાને હાંકી શકે પણ તેઓનાં નાં એકને નહીં.

દીલચીરીની અસર—જુએરીનો વીશીનીસ નામનો એક શખસ ઈસ્ટઅંગેલથી ગરીક ભાશા શીખી પોતાને વતન જવા વાંહાંમાં મહડકો. તેની પામે ગરીકમાં હાથનાં

લખેલાં બે પુસતકો હતાં જે તેણે ઘણી રાત્રે મેલવવાં હતાં. વાંદાંજી થોડા દાહાડા પછી એક ખડક ઉપર અડડ્યું અને એક પુસતક ખોલાઈ ગયું. આંખો ખજાનો ખોલાયાથી તે એટલો તો દીલગીર થઈ ગયો કે એક રાતમાં તેના કાલા ભર ભાલ સફેદ થઈ ગયા.

જ્ઞાની અને અજ્ઞાની—“આન વાલો શખસ તેનાં મરણ પછીથી જાવેદાન છવેછે, ભેદ તેનાં હાડ માંમડાં જ મીનસે મલી જાયેછે. પણ અજ્ઞાની પુરૂસ છવતાં છવત સુ વેલાછે. તે માણસોમાં ફરેછે પણ તેની હસતી આલમ પડતી નથી.”

સવીડનનો રાજા બારમો ચારલસ કેહતો હતો કે જે અંગ્રાજીત જાણે નહી તેને અરથો માણસ જણવો.

૨ મુંજી કુરસાત.

૧. હું તરણુ અક્ષરની એક નામીચી પેલાપથ છું અને જગતમાં હું વસુછું. સુખ અને સંતોષ સદા મારું હૃદયછે. દુરાદે માણસો પોતાના ઉપયોગ સાથે મારા રા ધરમાંથી કાઢાડવા મહુને કોરાડા વટે મારી નખ મી કરેછે, પણ જેમ જેમ તેમનાં કોરાડા પડેછે તેમ તેમ હું નરખસ પકડી તેમને મીઠાસથી ભરું છું. આટલો ઉપકાર કરવા છતાં તેઓ મહુને છોડતા નથી. તેઓ મહુને અગનીમા ભશમ કરેછે તાહારેજ મારાંરો પુરતો ઉપયોગ થયો એમ સમજેછે. પવીતરાધની સાથે મારાંર નામ નોડાયછું. મારાંર પુછું કાપી નાખો તો હું ઈશવરની એક પવીતર અખરીશિ ધાઉ છું જે હીજ માણસો પોતાની હેમકાંધીજી ખોલી બેશેછે અને ધન નસીબનાં શખસો ઉપકારથી ભોગવેછે. મારાંર મસતક ઉદાડી નાખો તો એક કમનસીબ પરાણી બનું છું જેને ઘણી મેહનત કરવા છતાં માણસ અતે મુરખખાન કરાવેછે. બોલો તાહારે હવે હું કાણુ છું ?

૨. નીમલા શખદો ઉકલાવો :—

કસરતાબન, ગમીતનરત, લાલાઆરપાર, લખ ચીત, પનરભુર, તલાકશાસર, લકતાક, દા દરતરક.

૩. એક ગરહસથ મરતી વખતે પોતાની અસકિઆ મતનો પોનો ભાગ પોતાનાં કુટુંબને, છઠો ભાગ ધરમ આ તે અને બાકીના ટોપ રૂપીઆ પોતાનાં એક વફાદાર નોકરને આપી ગયો. તાહારે તેની પુછ કેટલી ? અને કેટલા રૂપયા તેનાં કુટુંબને અને કેટલા ધરમ ખાતે જવા નેહ્યે ?

ખાલાસો મઈ વેલાનો.

૧. વખત.

૨. ગળવાં કાતર, ગઈ ગુજરી, પુનર વીવાહ, મેહરા બદાર, વજાદાર, વતનદાર.

૩. કરમ.

નગતની માયા તનવા વિશે—પદ.

છોડો છોડો નગત મન માયા,
નથી કાપમ છડું તન કાપા રે—ટેક.
માયાની જાળમાં ફસી ક્યાં જવડા,
ભૂલે સ્વર્ગી સુખની છાપારે—છોડો
નથી ભરૂસો આ જુઠારે નરતનો,
માયા લગાડી મહી બહુ ફસીયારે—છોડો
માટે માંગજો વૈકુંઠ વાસને,
ભજ અંતરથી નગરાપારે—છોડો
શાસ વીનવે ફરી સર્વ જનને,
માયા છોડી લગાડો ઈશ તનનેરે—છોડો

કેળવણી વિશે—પદ.

સજનનો ધરો તમો ઉમંગ અંગધી—અંગધી ધરો ઉમંગ,
અંગધી ધરો ઉમંગ, અંગધી ધરો રે—ટેક.

કેળવણીથી પામ્યા બહુ જનને જરા,
કેળવણીતો છેજ મૂળ બુદ્ધિનું માથા,
કરી લો તે તણો તમો સજનનો ભાથા,
પામ્યા તેથી બહુ જનો, માન ભારી રે—સજનનો
“તેજ વિના દીપે નહીં કદી પણ દીવો,
પાણી વિના ઉગે નહીં આડ છોડવો,
શુક્રાનવિના માટે નહીં કરી પણ નાવો,
માટે કરી ખૂબ ભાળવો, દીલથી જોરે”—સજનનો
થાપાછે પ્રખ્યાત જનો બહુ કેળવણી લઈ,
મોજ, મજા, ઉંધ, ભુખ તણરે દઈ,
મેળવીછે જેઓએ અતી શ્રમથી મોટાઈ,
માટે લો સજનનો તમો, શ્રમ અંગધીરે—સજનનો
કોપરનીકસ, કોલંબસ, ગાદીલીવો, મટનબર્ડી,
રહાસ કર્મ કુખ વેડી રહાછે અમર્ગી,
ક્રાંદિલન, કુશ્વચાન, વીટની વગર,
થાપાછે પ્રખ્યાત વિશેષ, આમહુને ઉવોગેરે—સજનનો
સખી જસ્ટેલ અને ફરાંમજ વળી,
પ્રોફેસર દાદાભાઈ નામ કહું વળી,
ગરીબ કુળમાં તેઓએ જનને ધરી,
મેળવીછે કિર્તિ ભલી, બહુજ કહેરે—સજનનો
માટે રે સજનનો તમને વધુ તે શું કહું,
લેવો વિશેષ તમો કેળવણી સહુ,
એજ વ્યાથ શખે દીલે દારેરે બહુ,
કહુ વિદ્યા વિજ્ઞ જાણવો સજનન, પ્રોહ પશરે—સો

સ્ત્રીઓધ.

પુસ્તક ૧૨ મું.

ડીસેમ્બર ૧૯૬૮

આંક ૧૨ નો.

જુનાં કરજનો નવો રસતો

ધ્યાને

સેરને મલે સવાસેર.

નાટક પાન.

સોદાગર સોહરીઆર. એક જુવાન અમીરજાદા
 નામદાર..... સોહરીના ખીસાને બાર ઝાણ કરતાર પચેષ
 કારી સેઠ
 નોશિખાન..... એક ગુણવાર સેવી હોજરીવાલા કોટવાલ અને
 મારાના મોઠા હીખમતી
 કામગાર..... નામદાર સોદા જખના હાથ
 મેહનોશ..... ઉમી તોખમતા પછુ કરકા સેઠ અને નામદાર
 સેઠના ભતરીજા
 એદલ લકમે અદમ..... મરનાર નોશિરવાન સમસીદેરખાનનો છોકરો અને
 સોદાગર સોહરીઆરનો કારખારી
 જરજલ..... એક ભટીપારો અને પીઠાવાલો
 તહેમુર.....
 પાપક..... } સરખાનુંના કારખારીઓ
 હામાન.....
 મખ.....
 ખીદાર.....
 મરખાનું..... મરનાર નોશિરવાન સમસીદેરખાનની વધિવા અને
 એદલ લકમે અદમની સાવકી માતા
 ગુલનાર..... નામદાર સેવની જુવાન છોકરી
 મેહુરીજા..... નંદલ પીઠાવાલાની ધણીઆની.
 મેહતાબ..... } સરખાનુંની આકરીઓ
 પીરજન.....
 દારવાનો, દરજ, આકરો કતીઆદી.

પ્રવેશ ૪ થો.

દેખાન ૧ લો—નામદારનું દીવાનખાનું.

નામદાર દાખલ થાયછે

નામદાર—મેં પકડી ! અરે, ઘોરત ! અમીર સાથ
 ગોસ્તેગો કરવી મેલો દઈ પેલા ખવોશ સાથેજ હસતો ! બે

દેરનોશના મેહુરામાં એટલી થું કમાલીઅતછે કે તારા ખા
 વંદેનો ગમ વરીક લુલી ગઈ ! પણ હું થું કરવા બલાપો
 કરું ? એતો માહારે સાચું જ રસતો મોઢલો પાયમ જે
 એ એના હાથમાં ગઈતો એની દોલત પછી માહારીજા.

કામગાર દાખલ થાયછે.

કામગાર—સાહેબ કાંઈ ફરમાસ !

નામદાર—કામગાર ફરમાસ એજ કે એક સારી જ
 વી તક મહેતો પેયાનમાં રાખજે કે માહારા ભાણેજ અમર
 નરા વાત કરે.

સોહરીઆર, ગુલનાર, એદલ, મેહુરનોશ અને

સરખાનું દાખલ થાયછે.

કામગાર—(નામદારને કાનમાં) જીએ કવો હાથે
 હાથ મલેલોછે. તહુમારા ભાણેજનો મુરજતો દીનપર દીન
 ઉગતોજ બપયમ.

સરખાનું—ગાડી તઈપાર કરાવ, નામદાર સેઠ તમે જે
 માહારી અને માહારા ખતી ખોતર મેહુરનોશની, જાન દી
 ને પરોનાખત કીધીછે તેથી હું ઘણી આભારી થઈછું.

નામદાર—નામદાર બાનું તમારા કદમથી માહાર
 થર પવીતર થયુંછે. પણ મેહુરમાંની કરી એક અરજ ગુજ
 રૂ છું કે માહારા ભાણેજને માહારી સાથે એક થોડો વખત
 હીયાં રહેવા દેવું તમારી પુઠે હું એમને તરત રવાને કરી
 આપીશ.

સરખાનું—સાહેબ તમારી દરખાસત હું કથુલ કરું છું.
 પણ પેયાર મેહુરનોશ વધારે વખત ખોટી રહેતાના; કારણ
 હું થર તમારી રાહા જોતી બેસીસ.

[નામદાર અને મેહુરનોશ થીવાથ થપથા વળ કરતાં બપય.

નામદાર—પેયાર મેહુરનોશ આટલા દીવમતી દુગ
 ખતી પછી પાછો માહારો માહા તારી તરફ કેમ ઉભરાએ
 મ તે બાણવાને તું કદાચ ખતી હોશે

મેહુરનોશ—હા સાહેબ.

નામદાર—જાણ તાહારે છોકરા કે હમારા હુમવાદાર
 લોકોનો રવઈએછે કે જારે તેમના દોસતો અને પેસાવંદો
 ગરીબાઈના પાંછીમાં ફૂમી ઉલલાં ઉમકા ખાતા હોય, તારે
 તેમને આસરાનો હાથ આપવો નહી; પણ તેમના મામાં ઉપ
 ર હમારા પગ સુકી તેમને તલીએ દાખવા. જે ખરું કરું

તો એજ રમત હું તારી સાથે રમીશ, પણ હવે હું જેઠું છું કે તું એટલું છતાં તરી શકેય અને તેથી તું હુંને પાછો ઉપર લાવવાનું હું ખતીજી. હું ઘણો મજનું છું કે સર્ખાનું સરખી અમીરજીદી તારા ઉપર આશક પડીછે.

મેહરનોશ—એમાંનું કાંઈ નથી સાહેબ તેતો મારી ઉપર દયા કરો.

નામદાર—તારી ક'ગાલીઅતમાં તુંને જોવા હું ખુશી નથી. હું તુંને એવી રીતે મદદ કરવા માગું છું કે પાચે દાહડે તારો એરત તુંને તોનો મારે નહીં કે તુંને ક'ગાલીઅતમાંથી અમીરપણમાં લાવનાર તે હતી.

મેહરનોશ—(મનમાં) આએતો આપોઆપ ફાંસામાં આવેય વાડું મારી એટલી મેહનત બચી.

નામદાર—તારાં કીમતી કપડાંની પેટી ને ઘરણે પડેલી છે તે હું છોડવી આપું. તારું ને છુટકલ કરનછે તે જલદી પતાવ અને તારી આંતુની પાસ એક સાહુકાર દાખલ જા.

મેહરનોશ—મામા કેમ તહુમારો ઉપકાર માનવો તે હું જાણતો નથી.

નામદાર—ફીકર નહીં બચા. કાલ આમદાદ પડતાં તું દસ હજારનો માલેક થયે. કામગાર માહારા ભાજીન સાડું જોડી જિતરાવવાને હુકમ આપ.

મેહરનોશ—કેટલા તેમજો ભુલેય જ્યે મહુને કેટલું કે તારો માંમે કછણ હુપ્યાનોછે.

નામદાર—મારાં કામથી માહારો તારી તરફનો આ હા બાબત પડશે. માણસો ગમે તે બધે તેની હું દરકાર કરતો નથી.

દયાવ ૨ જો—સોદાગર શેહરીઆરનું દીવાનખાનું.

શેહરીઆર અને નામદાર વાત કરતાં મેઠાંછે.

નામદાર—પણ જાણ એ ઉમરાવ કે તાહારાં માંદો સરખા નામ ઉપર એક તલ અરોબર કાઢો દાહ પડનાર નથી. માહારી લ'દગીની ઉમેદમાં ઉમેદ એટલીનછે કે, માહારી દીકરોને ઉમરાવજીદી કહું, અને તેણીના બેટાને માહારા બોલામાં રખાડું. તાહારો પાછલનો વીચાર કરવાને તું મુતલબ મેહનત ના લેતો કારણ તાહારાં હાથનો મારેલો તોર ઉડે તેથી દસઘણી માહારો જમીનછે, અને તું થાકી હુસ પડે તાંહાંથુથી ન ગણાય એટલા માહારી પાસ સોનાના સીકાંછે.

શેહરીઆર—તહુમારે હાથે લાઈલાજ યદ પડેલાં કુદો બોની ફાપદાયથી તહુમને દરદ લાગતું નથી ?

નામદાર—નેધાહ કર દરયા માહુલા ખડક ઉપર કે કેમ તેની ઉપર ઉછલતાં મોજાઓ શર નમાવી પાછા ઉતરી પડેછે. નેધાહ કર ચંદર ઉપર કે થું દાદ તે તેની ઉપર ભુઅમરાથી ભોંસતાં વડે ઉપર આપેછે. જહારે વીધવાની ક લાવીતથી માહારા કાણ વીધાએય અને લાગાર આખા વ ગરના કુશ'દો માહારા ઉંબરને તેમના આંસુથી ધોય તાહારે હું વીમારમાં બેસું'મ કે માહારી મેટી ઉમરાવજીદી ક યાહુરે થશે એ વીમારના મોડા અમલમાં માહારાં હુઈ પાંને દ'ખ મહુને લાગતો નથી. મોલ તાહારે ઉમરાવ કે માહારી મેટી સાથે તાહારું કાજ હવે નહીં ?

શેહરીઆર—કરો સંધેન નહીં.

નામદાર—તાહારે બેચેન રહે. આખી આવમનો ધીકાર હું સોસીશ પણ તહુમને માહારાં બચાં હું આનું દમાં જોઈશ. [ભયછે]

શેહરીઆર—અનખ કે પડથવી એનો ભાર સાંખેય. [સરખાનું કામજ થાયછે.]

આવો નામવર આનું. તહુમારે ખૂતર હું ઘણો મ ઘન છું કે તહુમે એટલાં મોડાં આવવાનાં કારણ હુમજાન નામદાર હીપાંથી યકારયા પણ એવા નીતીના પડા આપી ગયા કે તેનો વીમાર કરતાં પણ મહુને લાન આવેછે.

સરખનું—નીચ માણસો પોતાના યદસાના જોશથી પોતાનું લોહી સમારવાની ઈચ્છાથી ગમે એવી રીતે કરે પણ ઉમરાવના લોહી સાથે તે એટલું મોખું યતાર નથી કે મોખાહુમ મેલાઈ જાય.

શેહરીઆર—નામવર આનું એનો અરથ શું ?

સરખાનું—અરથ એકે નામદારની મેટી આ દેશના મોટાના મોટા ઉમરાવ સાથે હાથ જોડે તોપપણ લોકના મોટાડાં તેના બાપની છુતીઆદી ઉપર બંધ રહેનાર નથી, અને સુલનારની નેકી અને ખુબશુરતી કરતાં એટલું અને મેહરનોશના નખલા હાથોમાંથી નામદારે તેમની લ'દગીના છુટી લીધેલા આધાર ઉપર તહુમે વધારે લોભાયા એમ બોલાવા વગર રહેનાર નથી.

શેહરીઆર—નામવર આનું એ બાબદોનો મેં સારી પડે, વીમાર કીપોછે અને મહુને એકશર કરવામાં મુતલબ બધ નથી કે નામદારની મેટી સુલનાર સાથે હું પરજુનાર નથી.

સરખાનું—(મનમાં) ઠીકનછે. સતાણાનું સોનું. પણ તાહારે નામવર ઉમરાવ શું કરવા તેણીને છુડા વચન થી કોઠો ?

શેહરીઆર—એક સવાલ મહુને પુછવા દમો અને પછી જવાબ આપું. તહુમે, બાઈ, જવણ તહુમારો મેહ સંતનશીન આવ'દના મરણ પછી જોગજુનો પરદો કરશે હ તે તેવણ એકાએક પોતાનું વરત મેલી પાછાં લોકોમાં ને લાય એનો અરથ શું ?

સરખાનું—માહારી નેમ ઘણી નેક છે.

શેહરીઆર—અને તેમજ માહારી પણ છે. પણ જહારે માહારે મારે તહુમે આટલી કાલજ દખાડેય તાહારે આ થું'દજ નંડીએ મેસી હાથ આપું છું તે કબુલ કરો.

સરખાનું—ઠાલી શરમ એ દીલની કગાળાછે. આ માહારો હાથ હું એની સાથે જોડું છું. [વાત કરતાં ભયછે.]

દયાવ ૩ જો—એક રશતો.

મેહરનોશ, કામગાર, અને માંગનારખાનું શેહ.

મેહરનોશ—ભાઈ તું કોણ રે ?

એક માંગનાર—સાહેબ હું તહુમારો ભડીયારો. મારા શોહાડશો દયા સાહેબપર લેલેલાં છે એ આપોતો મારા હારાં મોઝાત લાકડાં તઈયાર કરું.

મેહરનોશ—કામગાર એને રોકડે થાયકે ચુકવી આપ.

બોલ ભાઈ તું કોણ છે ?

બીજો માંગનાર—સાહેબ હું તમારો દરજી. માહા રા આહાસે રૂપયા જે આપોતા માહારી કુકાત વેચાય છે તે નો ઉગારો કરું. હું છ વરસનું વેપાનતો સાહેબ માંગતો પણ નથી.

મેહુરનોશ—ભાઈ તાહરો આંકડો એવો કે ચાલીસ વરસે તે મુકે તોશી તું હને નહોતો. કામગાર એનું પતા વળે.

બોલ ભાઈ તું કોણ છે.

તરીજો માંગનાર—સાહેબ હું તહારો સરાફ છું. સાહેબને મુખારફ હાથની લખેલી ૫૦૦ ની ચીઠી અને ૬૦૦ ના વેપાનતો ઉગારી કરવા આપણે છું કે એટલા ન લે તો હવે ઘડપણની હુનગારી છોડી દઉં.

મેહુરનોશ—કામગાર આ સરવે નજાએનું દેવું ને મ તું હને દરસત લાગે તેમ માહારી તરફથી આદા કરને.

[માંગનાય એક અવાજ મેહુરનોશ ખાટે મુજાબીના પાકાર મારતા નયછે]

રોસત કામગાર ! ને પેલી છુપી વાતથી તું મહને વા કેઈ કરવા માંગતો હોતો તે મહને કેહે.

કામગાર—સાહેબ જે નામદાર પોતાના લેહુવાની ચીઠી લખાવવા આવેતો સાફ ના પાડને અને ને તેથી દ સ થણી રકમ તમારી બીલકતમાંથી આઈ ગયોછે તેનો રોક કે પાએકે હસામ માંગને, અને ને ખત તમે એને લખી આપણે છે તે પેદા કરાવને અને પછી નેજે કે તે કોઈ કા ગળે છે નહીં. એ માહાર કોંગલ. એ રોશન ચેતારે ના ઉઘારવા ! ને તમારા કાકા ઉપર તમારું પેટ ભરવું વેર લેવ ડાવવા ને માહારી ખતની સામેલગીરી નહીં કરતો કામ ગારને કુંસી રહે.

મેહુરનોશ—તારી ઉપર માહારો પુર ભરસેછે.

[નયછે]

દેખાય ૪ થો—નામદારનું દીવાનખાનું.

નામદાર, એદલ અને શુભતાર વાત કરેછે.

નામદાર—ને એ ઉઘારવની એવીજ ખરલ હોય કે વગણ વખતે કોઈ હાનર થાય નહીતો હું દીલગીરીથી કજી વ કરજું. પેમાર એદલ આ માહારી વીટી દસતુર સોહા રાખને આપને અને મારી બેટીના મેહુરીઆર સાથ નેકા ઉપર હું રાહણું એમ તે દાવરની ખાતરી થયે.

એદલ—પણ સાહેબ હજુર તમે હાનર થયો તે મેહુ તર. દસતુરના મનમાં હજાર વસવસા મેદા થાય કે એ વી ટી મારા હાથમાં કેમ આવી હશે.

નામદાર—તું બરાબર કેહેય. લાવ તારે હું એક ચીઠી લખું.

[ચીઠી લખતો બેસેછે.]

એદલ—મેહુરખાન સેક ચીઠીમાં મારા ઉઘારવ સદા રતું નામ નજાવતાના. તેવણને કણું અનમખતું થઈ પ ડ્યે. "આ ચીઠીના લાવનાર સાથે મારી બેટીના નેકા કર રવા હું રાહ છું." એટલુંજ લખેછું હોતો તેવણ વધારે પસંદ કરશે.

નામદાર—એમતો એમ. માહારે કજીવશે.

(મનમાં) પરમનો ઉગારો સુરખ માહારી બેટીને આ દેશની મોટામાં મોટી અખીરબદી મેરો.

[નામદાર ચીઠી આવી નયછે.]

એદલ—હુવા શુખરવા દે માહારી વાહાલો શુભ મા હારા સેકના હકમાં કે તેની સખાવતથી હું તુંને કાલ પડતાં માહારી હકદાર મોરત કહી શકીય.

શુભતાર—તાહારી બંદગીના અવાજ સાથ માહારો નયજો અવાજ પણ ભેજો કર કારણ તાહારા સેકે જે મા હકું કોતતો ને સહીસલાંતક કાંકે આન હું ઉભીછું તે ને બદલે દામારોલ મોજાઓપર દોલતી નાખી હોત ?

[નયછે]

નામદાર વીમારખાનો વીમારમાં કોમ ઉપર લેટેછે.

નામદાર—માહારી નેમ આખર પાર પડી. અ ખીશ અને ઉઘારવબદીએ માહારી બેટી ઉપર ભખતાં જા છે હવે નમરે પડેછે. સહ હવે નામદારની ખખર અંતર લેશે. ચોકોની જીભનેતો હવે તાલાંજ વલશે કે રખે કાંઈ બેઅદબી માહારા કાંતપર પડે, અને પછી મેહુરનોશથી પાછો માહારાન કમજાજીમાં. એક રસતે સરખાંતુની દોલ ત તેહના હાથમાં આવી કે બીજે રસતે તે માહારા હાથ મા માલી આપવાની આ હા ! હા ! એટલો હુરખ દી લે ઉપજેછે કે સમાઈ સખતો નથી, કૃતેહ ! કૃતેહ ! કૃતેહ !!!

[સુધી નયછે.]

દેખાય ૫ થો—સરખાંતુના ધરતું દીવાનખાનું.

મેહુરીઆર અને સરખાંતુ મેડેલાં વાઘન પડેછે.

મેહુરીઆર—મેહુરનાયતો પાર પડ્યો પણ મરીખ માહારો એદલ હજુર દોલતો રહ્યોછે. પણ નીરાશ થવા ની અમગત થયો. ને પરધાન એમ જાએમ કે સારી પડથ વીના રાનિતું પેટારખાંતુ માહારી નમર આગલ સુવણું પ રેહુંછે તે વારેધીયે નજવાં માણસોના દાવમાં સપડાઈ હાર ખાઈ પડેછે.

સરખાંતુ—નામદારની આંખ ને વીચાવવા તથપાર થાય તેણે સીંદ્ર અને કોહાલોના તરકટથી પેહલાં વાંકે થ વું નેધએ.

મેહુરનોશ દાખલ થાયછે.

આવો સાહેબ; હવે તહમે નિવા હોવા નેધએ તે વા દેખાએછો.

મેહુરનોશ—અને એવો હું મેશ રહીય, નંહાંયુ થી નંજીય કે મારે સાહે એક ખાંતુએ નિવા ઉપકાર એટલાછે કે તેની નોકરીમાં અરજી એ પણ પુરતો આભાર ગણાય નહીં.

સરખાંતુ—મહને એટલેજ દીલથી સંતોશ છે કે એક નેક કામમાં મે મદદ આપીછે અને તેનું ફલ નેવા પામીછું. માહારથી નામદારને આપવાનો સાધ સંભવાયછે.

મેહુરનોશ—માહારે ખાતર નામદાર ઉઘારવ પાસેના મોરડામાં બેસો અને હમને એકલાં રહેવા દેઓ.

[મેહુરીઆર નયછે.]

નામદાર—હુમા ! બોલ માહારી બેટી કાંઈકું થું મ પ ધ ગઈ ? બોલ નહીતાર તારાં આંખના નેતર હમણા માહા ર મેં મી કાહાકુંય.

કામગાર—સેડ સાણે કાને એટલી ભયાંદરાણ કરોય ?
નામદાર ગુસાથી ભરેલો કામગારને મારતો મારતો અં
દર દાખલ થાયછે.

નામદાર—બાઈ, રહેઠાણથી મોલો કે ઉમરાવ થોડે
રીત્યાર વ્યવે તેની ઉમરાવજદી, મારી મેટીને, તમે જોઈછો ?

[કરબાનું હાથને નવાશાય બધે બધે
મેટરનોશ ચાલ બચા તરફથી કર. આ બાંતું સાથ તારાં
લગણ ટાંકણે જે નાણાની રકમ વગર બેલે મેં તુંને વ્યાપી
તેની મહુને ગરબ પડીછે. વાસતે જે કાલને કાલ તાહારો
નવો બગીચો માહારે હસતક નહીં કરશેતો જે પોશાકમાં
હમણા ઉભોય તેજ પોશાકમાં જેવમાં ચાંચરા મારવા જવું
પડશે. વાસતે ફરીથી તુંહને કહુંચ કે તાહારે રહું અ
દા કરને.

મેટરનોશ—કાકા ! ભાણેજ જાહરે હવે તરતો થયો
તાહારે પાછો તહમ્મે તેને કુબાહોછો ?

નામદાર—લગણના ધાલી લગણે સારાં લાગે. રં
ગીલી રાતે જે વાત થાય તે દલીદરી દાહાડે કામ લાગે ન
હીં. તાહારો બગીચો મહુને ધરણે ચુક વ્યવે ખત ઉપર
તાહારી આરત વાસે સહી મેલાવ. પછી કેહેતો બીજા પાં
ચ પધસા તુંહને વધારે ધીર કે યુમેથી તું પીઠામાં તાહા
રે રોજનું માપટું લીએ.

મેટરનોશ—વ્યવે પાછલથી કાટલી આરી લોકને બા
રણે રહે. એમન કેની ?

નામદાર—હું કાંઈ તે તુંહને પુછવા મેલો નથી.
હુંતો માહારા પધસા માણું છું.

મેટરનોશ—નહીં, પધસા નહીં વ્યાપાય. તહમારું
કાંઈ લખેલું પોતેલું છે ?

પણ સામે હું, હું મેટરનોશ, જે બગીચા માહારી
પાસેથી સદનતર હુઆઈ વ્યવે કલાબાણથી તહમ્મે લીધાછે
તેની ઉંઘારીની કહું છું.

નામદાર—અરે હેમક ! પણ તાહારા હાથનો લખેલો
દસતાવેન નામુકર નયો ! જને નામુકર બચા કે વ્યાપણ
ખાનદાનમાં એક નનમ કેદીનું બી નામ રહે. કામગાર,
રોડ તાબડનોબ વ્યવે માહારા ખતનો બાકસ લઈ આવ.

[કામગાર બધે

જાહરે તાહારી મોહારદાર બંદીખાનને બારણે મા
યે હાથ દઈ રહ્યો વ્યવે તું પથર સાથે માહું કુટરો વ્યવે
ર હાથ મારસે તાહારે તાહારા કાકા સાથે નરનાસંથી વાત
કરશે.

[કામગાર એક બાકસ લાવેછે જે નામદાર ઉંઘાડે
વ્યવે એક ખત કાહાડી મેટરનોશને દેખાડેછે.

આએ તુંહને જમીનદોસત કરશે.

મેટરનોશ—કાકા, મનમા મહોરો એકલા જમશે ને
ગરીબ ભાણેજનો ભાગ નહીં કરશે ? અરે જે વ્યાપ ઉંઘા
ડી, જેહમ્મેતો અથમો લગાડી, જુવો કે ખતવર કાંઈની લ
ખેછું છે ?

નામદાર—(કલવાધને) અરે પાખંડી ચોર ! એ કો
ણ કુતરાએ તહને સીખવશે હશે ? એ દઈત ! એ દેવ !
આ ખત એકદમ કોરું કેમ ? એ જાહુર મોલ, હમણા
ધારાની રૂઢે તાહારી ગરદન ફાંસામાં ચીપલાહું છું.

મેટરનોશ—તહમારાં કરમ એવાં હુંડાં છે તહમ
ને બચાવતાં પડેયવીખાની શબલી દયાનો ભંડાર ખાલી થ
ઈ જાય. [અધે.

નામદાર—કામગાર, કામગાર !

કામગાર—સાહેબ !

નામદાર—એકે બધા સાંખશીતો મરો ગયામ તોય
પણ તાહારા સરખા ચંચલ માણસની જાખશી ઉપર ચ
ધલો વ્યાધાર રહેલોછે. હું તાહારી તાફીક કરતો નથી—
વ્યવે તું જાણેય સારીપેઠે કે એ જુરી દેવ હું લોકો
માં કેટલી ધીકારું છું—કે મેં તુંહને હંમેશા પરમાણી
કે વ્યવે તાહારા સેકનો અપરથ સંભાલતો મેપોછે, વ્યવે
તાહારી પણ ખાતરી હોયે કે હું તાહારી ઉપર કેટલો પરા
ણ કાહાડી વ્યાપું છું. તું જે માહારી તરફથી સોગંદ ખા
ય કે એજ કોરું કામજ વ્યસલ મેટરનોશની સહી મોહાર
ચુધાંતું લખત હવું પણ જમાનાની અસર વ્યવે વખતના
અખલમાં લખાણ નીકલી ગયુંછેતો માહારી હકવાનબી જ
મીન માહારા હાથમાં રહે વ્યવે આ ચંડાલનો બનાવટી
ઉમેશો દાવો પુલ મલી જાય. કેમ કામગાર ખમારોને હા
મોલ. સોગંદ ખાતી વખતે મનમાં કહીએ કે હું સોગંદ
ખાતો નથી તો પછી શીરે દોસ રહેતો નથી.

કામગાર—હું જુઠા સોગંદ ખાઉં ! દાખમાંની પાલ
ઉપર સુતેલો હવે મહુને પશાતાપ કરવાનો વખત રહ્યો
છે ? તા ના, હું કાંઈ ખત પતર જાણતો નથી.

[નાકાચવા માગે.

નામદાર—તાહારે તું મહુને ફસાવશે ? [મારવા નયે.

કામગાર—આંગથી કુર રહે, તાહારાં બધાં કાલાં કર
તુકો તાહારો ભાણેજ ઉંઘાડાં પાડશે વ્યવે તાહારો મગરબી
નો કોટ ભોપ બરોબર મેલવી નાખશે.

નામદાર—હા, જે માહારું આગલું કુવત હોયતો
તુંહને સામેસાંધામાથી ઉમેડી નાખું, પણ ચંડાલ જાણ
જે કે તુંહને રીયાવવા હજુર હું જીવીસ, વ્યવે દરરોજ
તાહારેજ મોહોડે તાહારાં મોહોડતું તેડું મંગાવીશ.

[ચિતુર ચોહારાચ હાથમા કામગાર લઈ દાખલ થાયછે.

જુનરગ મરદ તહમારા દેખાવમાંજ પુરાખખરીછે.
માહારી બેટીના ઉપર આશા રાખુંચ કે તહમ્મે આસીરવાદ
નાખ્યા હશે.

રોહોરાશબ—હાહ, તહમારી ચીરીને ખાન વ્યાપીને.

નામદાર—તાહારે દરે થામ્મો માહારા કુખના વીચા
ર ! હાલની ગમગીની માહારી ઉમરાવજદી બેટીના સુખ
આગલ પગલી નાણુદ થાયછે. હવે ઉડાવો માહારા સતર
તહમારા હાથ વ્યવે જુવો કે લકવાથી કેમ તેમ્મો નીચેપું
ડતા નથી

રોહોરીઆર, સરખાનું, જુલનાર વ્યવે એદલ દાખલ
થાયછે. [જુનાર દોડની આવી બપને પુછણ મંદીએ પડે.

જુલનાર—પેયારા બાપ, પેટેલે તહમારી માફી પછી
તહમારા આસીરવાદ આ માહારો હકવાનબી ભરત
રહે. [મિલને દેખાડે.

નામદાર—ફના, ફના. સેતાન (ચોરાબને) રોજખી,
મોલ એમ્મો પરણ્યાં ? મોલ, નહીતર લે આ તાહારો છેલલો
દમ. [ચોરાબને ગરદનમાંથી ફરે.

સ્ત્રીપ્રોધ.

પ્રસ્તુતક ૧૨ જુ.

હાસેમખર ૧૮૬૮

આંક ૧૨ નો.

જુનાં કરજનો નવો રસતો

ધ્યાને

શેરને મલે સવાસેર.

નારક પાત્ર.

સોદાગર સેહરીઆર. એક જુવાન અમીરનરો.
 નામદાર..... સોદાગરો ખોસાને બાર આંખો કરતાર પચો
 કારી સેહ.
 નોશિંગન..... એક ગુણપાટ નેની હોનરીવાપા કોટવાલ અને
 કારાના પોતા હીમાએતી.
 કામગાર..... નામદાર સેહના નમો હાથ.
 મેહુરનોશ..... ઉચી તોપખના પછુ કરકા સેહ અને નામદાર
 સેહનાં બનરીસ
 એલ લકમે આલ. મરનાર નોરોવાન સમરોહરખાનનો છોકરો અને
 સોદાગર મેહુરોઆરનો કારખારી.
 નંદવ..... એક બરીવારો અને પોતાવારો
 તેહમુર.....
 બાપક..... } સરખાનુના કારખારીએ
 હોમાન.....
 આમ.....
 ખીદાર..... }
 મરખાનુ..... મરનાર નોરોવાન સમરોહરખાનનો વીધવા અને
 એલ લકમે આલનો માવકી માતા
 મુમનાર..... નામદાર સેહની જુવાન છોકરી
 મેહુરગીજી..... નંદલ પોતાવારોની ધણીઆની
 મેહુરગીજી..... } સરખાનુની આકરેડીએ
 મેહુરગીજી..... }
 રાજવાસી, રજી, આકરો કાતીઆની.

પ્રવેશ ૪ થો.

દેખાય ૧ લો—નામદારનું દીવાનખાનું.

નામદાર દાખલ થાયછે

નામદાર—મેં પકડો ! અરે, એરંત ! અમીર સાથ
 મોક્તેસો. કરવી મેલી દઈ પેલા ખવીશ સાથેનું હસે ! મે

હેરનાથના મેહુરનાં એટલી થું કમાલીઅતછે કે તારા ખા
 વંદેના અમ વઠીક લુલ્લી મઈ ! પણ હું થું કરવા બલાપો
 કરે ! એતો માહારે સાડનું રસતો મોકતો વાપમ. ને
 એ એના હાથમાં ગઈતો એની રોલત પછી માહારીનછે.

કામગાર દાખલ થાયછે.

કામગાર—સાહેબ કંઈ કરમાસ ?

નામદાર—કામગાર કરમાસ એન કે એક સારી ન
 વી તક મહેતો વેવાનમાં રાખને કે માહારા ભાલેન, કારકે
 નરા વાત કરે.

મેહુરોઆર, મુલનાર, એલ, મેહુરનોશ અને
 સરખાનુ દાખલ થાયછે.

કામગાર—(નામદારને કાનમાં) જુઓ કેવો હાથે
 હાથ મહેતોછે. તહુમારા ભાલેનનો સુરનતો દીનપર દીન
 ઉમતોન જાપમ.

સરખાનુ—ગાડી તદ્દપાર કરાવ. નામદાર સેહ તમે ને
 માહારી અને માહારા બની મીતર મેહુરનોશની આન દી
 ને પરોનાગત કીધીછે તેથી હું ધણી આભારી થઈછું.

નામદાર—નામવર ખાનુ તમારાં કદમથી માહાર
 થર પવીતર થયુંછે. પણ મેહુરનાંની કરી એક મ્પરન મુળ
 રૂંછું કે માહારા ભાલેનને માહારી સાથે એક થોડો વખત
 હીયાં રહેવા દેવું. તમારી પુઠે હું એમને તાત રવાને કરી
 આપીશ.

સરખાનુ—સાહેબ તમારી દરખાસત હું કજુલ કરૂંછું.
 પણ વેપાર મેહુરનોશ વધારે વખત ખોટી રહેતાના; કારણ
 હું થર તમારી રાહા જિતી ખેસીસ.

[નામદાર અને મેહુરનોશ ધીવાપ થયના વાન કરતાં જાયછે
 નામદાર—વેપાર મેહુરનોશ આટલા દીવસની કુશ
 મતી પછી પાછો માહારો આહા તારી તરફ કેમ ઉભરાએ
 મ તે જાણવાને તું કદાચ ખતી હોયો.

મેહુરનોશ—હા સાહેબ.

નામદાર—જાણ તમારે છોકરા કે હમારા ફુનવાદાર
 લોકોના રવઈએછે કે જારે તેમના દોસતો અને ખેસાવંદા
 ગરીબાઈના પાંચીમાં કુખી છેલ્લાં ઉચકા ખાતા હોય, તારે
 તેમને આસરના હાથ આપવો નહી; પણ તેમના માથાં ઉપ
 ર હમારા પગ મુકી તેમને તલ્લીએ દાખવા. ને ખરૂં કહું

કામગાર—સેડ સાણે કાને એટલી નજાંદરાણ કરોય ?
 નામદાર ગુલામી બરેયો કામગારને ખારતો ખારતો અમ
 દર દાખલ થાયછે.

નામદાર—બાઈ, રેડમગુજરી મેલો કે ઉમરાવ થોડે
 રીખ્યાર અને તેની ઉમરાવજાદી, મારી મેરીને, તમે જોઈછે ?
 [સરખાનું હસીને નજાંદરાણ બધે

મેટરનોશ ચાલ બચા તપાસી કર. આ બાનું સાથ તારાં
 લગણ યંકણે ને નાણાની રકમ વગર મેલો મેં તુંને આપી
 તેની મહને ગરબ પડીછે. વાસતે જો કાલને કાલ તાહારો
 નવો બગીચો માહારે હસતક નહીં કરશેતો ને પોશાકમાં
 હમણા ઉભેલ તોન પોશાકમાં જેવમાં ચાંચરા મારવા બધું
 પડશે. વાસતે ફરીથી તુંહને કહુચ કે તાહારું રેલું અ
 દા કરને.

મેટરનોશ—કાકા ! ભાણેજ જાહારે હવે તરતો યથો
 તાહારે પાછો તહમે તેને કુખાડોછો ?

નામદાર—લગણના થોલી લગણે સારાં લાગે, ર
 મીલી રાતે ને વાત થાય તે દલીદરી દાહડે કામ લાગે ન
 હી. તાહારો-બગીચો મહને ઘરેલો યુક અને ખત ઉપર
 તાહારી ઝોરત પાસે સહી મેલાવ. પછી કેહેતો બીજા પાં
 ચ પછસા તુંહને વધારે ધીર કે સુમેધી તું પીંછાંમાં તાહા
 રોનનું માપડું લીએ.

મેટરનોશ—અને પાછલથી કાટલી ઝોરી લોકને બા
 રણે ફરે. એમન કેની ?

નામદાર—હું કાંઈ તે તુંહને પુછવા બેઠો નથી.
 હું તો માહારા પછસા માણું છું.

મેટરનોશ—નહીં, પછસા નહીં અપાય. તહમારું
 કાંઈ લખેલું પોતેલું છે ?

પણ સામે હું, હું મેટરનોશ, ને બગીચા માહારી
 યાસેથી સદનતર હુમાઈ અને કગાબાલથી તહમે લોપાછે
 તેની ઉંઘારી કરું છું.

નામદાર—અરે હેમક ! પણ તાહારા હાથનો લખેલો
 દસ્તાવેજ નાચુકર જયો ! નને નાચુકર બચા કે આપણા
 ખાનદાનમાં એક નનમ કેદીનું બી નામ રહે. કામગાર,
 રોડ તાપડનોજ અને માહારા ખતનો બાકસ લઈ આવ.

[કામગાર બધે
 જાહારે તાહારી મોહારદાર બંદીખાનાને બારણે ખા
 યે હાથ દઈ રડશે અને તું પથર સાથે માથું કુટડો અંદ
 ર હાથ મારે તાહારે તાહારા કાકા સાથે નરખાસથી વાત
 કરશે.

[કામગાર એક બાકસ લાવેછે ને નામદાર ઉંઘાડે
 અને એક ખત કાહાડી મેટરનોશને દેખાડેછે.

આમ્મિ તુંહને નજાંદરાસત કરશે

મેટરનોશ—કાકા, મનમાં મલીરી એકલા નજમો ને
 ગરીબ ભાણેજનો ભાગ નહીં કરશે ? અરે મે આખ ઉંઘા
 ડી, નાંધમિતો મશમો લગાડી, જીવો કે ખતપર કાંઈથી લ
 બેલું છે ?

નામદાર—(ફગલાઈને) અરે પાખડી ચોર ! એ કો
 ય કુતરામ્મિ તહને સીખવેયો હશે ? એ દઈત ! એ દેવ !
 આ ખત એકદમ કોરું કેમ ? એ જાહાર મેલ. હમણા
 ધારાની રૂડે તાહારી ગરદન ફાંસમાં ચીપલાડું છું.

મેટરનોશ—તહમારાં કરમ એવાં હુંડાં છે તહમ
 ને બચાવતાં પડ્યવીખાની શબલી ક્યાનો ભંડાર ખાલી થ
 ઇ બધાં [બધે.

નામદાર—કામગાર, કામગાર !
 કામગાર—સાહુબ ?

નામદાર—જોકે બધા સાખશીતો મરી ગયામ તોય
 પણ તાહારા સરખા મંચલ માણસની સાખશી ઉપર શ
 કલો આધાર રહેલો. હું તાહારી તુરીક કરતો નથી—
 અને તું જાણેચ સારીપેક કે એ જુરી દેવ હું લોકો
 માં કેટલી ધીકારું છું—કે મેં તુંહને હંમેશાં પરમાણી
 ક અને તાહારા સેકનો અપચ સંભાલતો જોયો, અને
 તાહારી પણ ખાતરી હોય કે હું તાહારી ઉપર કેટલો પચ
 લ કાહાડી આપું છું, તું જો માહારી તરફથી સોગંદ ખા
 ય કે એન કોરું કાગલ અપચ મેટરનોશની સહી મોહાર
 સુધાનું લખત હવે પણ નજાંદરાની અપચ અને વખતના
 અનલમાં લખાણ નીકવી ગયું છે તો માહારી હુકવાનથી ન
 મીન માહારા હાથમાં રહે અને આ મંડાલનો બનાવરી
 ઉભેલો દાવો ધુલ મલી બધ. કેમ કામગાર-ખાંખારીને હ
 મેલ. સોગંદ ખાતો વખતે મનમાં કહીએ કે હું સોગંદ
 ખાતો નથી તો પછી શીરે દોસ રહેતો નથી.

કામગાર—હું જાહા સોગંદ ખાઉં ! દાખમાંની પાલ
 ઉપર યુતેલો હવે મહને પચમાતાપ કરવાનો વખત રહ્યો
 છે ! ના ના, હું કાંઈ ખત પતર જાણતો નથી.

[નાંદરાવા મગિછે.

નામદાર—તાહારે તું મહને ફાંસવશે ? [મારવા બધે.
 કામગાર—આંગળી દુર રહે; તાહારાં બધાં કાઠાં કર
 તુકો તાહારો ભાણેજ ઉંઘાડાં પાડશે અને તાહારો મગરબી
 નો કોટ ભોંપ બરોબર મેલવી નાખશે.

નામદાર—હા, મેં તાહારું આગલું કુવત હોખતો
 તુંહને સાપેસાંધામાંથી ઉમેરી નાખું, પણ મંડાલ જાણ
 ને કે તુંહને રીખાવવા હજુર હું જીવીસ, અને દરોજન
 તાહારેન મોહાડે તાહારાં મોહાડતવું તેડું મંગાવીશ.

[ધુવર થોડોરાન હાથમાં કાગળ લઈ દાખલ થાયછે

જીવનગ મરદ તહમારા દેખાવખાંન પ્રુથખખરીછે.
 માહારી મેરીના ઉપર આશા રાખુંચ કે તહમે આસીરવાદ
 નાખવા હશે.

શેહોરાશબ—હાહ, તહમારી મીડીને ખાન આપીને.

નામદાર—તાહારે દરે યાએ માહારા કુખના વીચા
 ર ! હાહની મગમીની માહારી ઉમરાવજાદી મેરીના સુખ
 આગલ પગલી નાણુદ થાયછે હવે ઉડાવો માહારા સતર
 તહમારા હાથ અને જીવો કે લકવાધી કેમ તેએ નીચેપ
 ડતા નથી.

મેટરનોશ, સરખાનું, શુલનાર અને એદલ દાખલ
 થાયછે. [યુનનાર દોડતી આવી બાપને કુટલુ ન દીએ પડે.

ગુલનાર—પેયારા બાપ, પેહેલે તહમારી માંકી પછી
 તહમારા આસીરવાદ. આ માહારો હુકવાનથી ભરતો
 રહે. [મિલને દેખાડે

નામદાર—ફના, ફના. સેતાન (શોરાખને) દોનખી,
 મેલ એએ પરજુયાં ? મેલ, નહીંતર લે આ તાહારો છેલો
 દમ. [શોરાખને અંદરમાંથી ધરે.

શેહુરાખ—(અચરત ધધને) હા; તહારી અરજ સુ
નખ. તહને એમ નહીં લખયું કે “આ મીડીના લાવના
ર સાથે માહારી છોકરીના નેકા કરવાને હું રાહજી?”

નામદાર—(કપાલ કુડીને) હાપ, હાપ! અફસોસ!
હું માહારાં કુતયાંમાં પગલાં એવાં ભરું કે ચોકારી કુતરું પ
ણ માહારે વાસને આધારે કઠાયું જય તે બાજી છોકરાં
એને હાથે કાઠાઈ ગયો! ધુલ મલી ગઈ માહારી શલ્લી
આશા! પણ ક’ગલ છોકરી હું તાહારો જાન કમન કરું.

[ગુલનાર ભેર ધસેલ પણ ચલ્યા નામદારને પકડી રહેછે.
શેહુરીઆર—વીચાર કર ભલા બાદશો કે આખરે
તું આદમનહે, અને કુતયાંમાં સુખનું ને પેપાણું ફેંકત પી
વા મલતું નથી. જે તે માથે તેણે કપનું પણ આપનું
નિષ્કર્ષ એ ખુદરતનોજ કાપદોછે.

નામદાર—અરે, મહને બુ’મરી આવેછે.
વીધવા અને નાવારેસ બાલકનાં આંજીઆ માહારી
સમીરેરને માહારી બાજીએ સુદર મુઆફક વલગાવેછે. ન
હીતર—અરે આમે કોણ? અરે માહારા હાથ ના બાં
ધો, મહને ફાંસી દેવા લઈ જાયછે. અરે રહેમ, રહેમ, રે
હેમ! અરે કોહોલાંના આલુક માહારી પીઠ ઉપર પડેય!
અરે દોલત! અરે કુતયાં!

[નામદાર મિથધ પડેય અને ચાકરો જાણી જાયછે.
કામગાર—અરે કમખખત તાહારી ફેન તું પોહોતા.
મેરનેશ સેક, એક વખતે મહને એવો હુકમ મલ્યો હતો
કે તહમુને કાસો ધાવી મારી નાખવા. હુકમ ફરમાવેતો ના
મદારનો એવો બાંત લાઈ.

મેરુનોશ—નીકલ લુચા કુતરા; જે પોતાના જીના સે
ક, પછી ગમે એવો નીકલ, તેનેજ કરડોતો, તે નવા સેકને કે
મ મુકે! કાણું કર તાહારું, તાહારી ક’ગલ લ’દગી સુ
ધાર અને જાણ કે જીલમી બાંતેજ ધરી જાય. કામગાર જાયછે.

ગુલનાર—અરે માહારા ગરીબ પીતા!

એદલ—ના રડ જગરના હાર! ધધવરનું કરેલું કોઈ
ધો ફેવાતું નથી.

શેહુરીઆર—અને તેની લાકડીને અવાજ નથી, કા
રણ જાહેરે માલસ ધરમ સુકી ઈશવર વીસાડે તાહારે કર
મ તેને દોનખને હવાલે આપેછે. તાહારા કાકાને, મેરેર
નોશ! તું કામગાર તાહારી નનર સાચું તાજે રાખજે, અ
ને તાહારી પાછલની ચાલ ઉપર ધોર કર કે બદી અને ને
કોના ફલ આડેખત. કહેવાં મલેછે. [યથથ જાયછે.
(સમાપત.)

સોસવાટ અને કોહોલું.

(મીસ ફરીઆરની વાસ્તામાંથી.)

એક દીવસે એક લુખું કોહોલું નદી કાંઠે મછી ઈ
યા ખીજો જે ખોરાક મલે તે લેવા ગયું. હવે એવો
એતેશક બન્યો કે તે નદીમાં એક ચોટું સોસવાટ રે

હેવું હવું, જે પણ એટલુંતો લુખું હવું કે કોહોલાંને ધ
ણું છુશીધી પોતાનું બોજન કરતે.

કોહોલાંએ હીયાંથી તીલાં પછાડા મારયા પણ
ખાવાનું કયું જકયું નહી. પછી અંતે જાંહાં પેલું સો
સવાટ પડેલું હવું તાંહાં તે આવી લાગું જાંહાં તેણે એ
ક કરચલું જકપથી રસતો લેવું જોયું. કોહોલું એટલુંતો
લુખું હવું કે તેણે કરચલાંપર તરાપ મારવાને પોતા
નો પંજો ઊભો કીધો પણ તે પંજો કમનસીબે સોસ
વાટ પોતાના ચોહોલામાં જટ પકડી લીધો. કોહોલું
વીચાર કરવા લાગું કે સોસવાટના હાથમાંતો સપડાયું
અને જે પલ જાયચ તેમાં તે મહને પાણીમાં તાણી લ
ઈ મારી નાખશે. પણ હવે તાલ એ કરવી કે એને
લખાવવો કે એણે સુક કરીછે. પછી કોહોલાં કાકા દી
લમાંતો ચરચર કુજે પણ હસમુખે ચોહોડે બોલયા કે
“અરે ચતુર સોસવાટ! કહેવો કાખેલ કે માહારો પંજો
પકડતાં ચોહોલાંમાં ખર્યાની સોરી લઈ બેઠેછે.” સોસ
વાટ ખરુંની ઝાડીમાં એટલોતો ધંકાઈ અમલો હતેડે.
તેને કયું દખાતું ન હતું તેથી તેને મનસે વીચાર કી
ધો જે વાત ખરી; ધારણ તાંહાંલગી કોહોલું આટલું
હસીને બોલે નહી. તેથી સોસવાટે કોહોલાંનો પંજો
કોડી લીધો અને કોહોલું છુડું થયું.

કોહોલું જેમ દોડાય તેમ દોડયું અને જુમ મા
રવું ગયું કે “અરે ચતુર સોસવાટ. એમજ તે મા
હારો ચેકાર મેલ્યો.” સોસવાટ ચીરડાઈ ગયો પણ
ખાજ તેના હાથમાંથી ગઈ હતી. ખીજે દાહડે કો
હોલું પાછું નદી કાંઠે આયું પણ સોસવાટની તેને ઘણી
દહેશત હતી તેથી બોલયું કે “જાહારે હું ખોરાક ચો
ધવા નીકલુંચ તાહારે કાદખમાંથી કરચલાંએને ચી
માંતો જોડાય. પછી તેમને પકડી એક ભુક ગલી
જાંહાંચ. કહેવી મજાહ પડે જો એક હમણા દખાય.”

સોસવાટ કાદવની તલે ધંકાયેલો હતો તેણે આ
બોલો સાંભળ્યા. તેથી તેણે વીચાર કીધો કે “જે હું
કાદખમાંથી માહારી નાખની રીચકી ખાહર કાહોલુંતો
કોહોલું મહને કરચલું જાણી પંજો મારશે તેવોજ
હું એને પકડી લઈ હોઈયાં કરી જવસ. હા! હા!”

પણ જેવી સોસવાટના નાખની રીચકી કોહોલાં
એ જોઈ તેણે તે બોલી કીધું કે “આ હા લેચત! ત
હમેતો હીપો દેણું. ચાલ ખા ખીજેકાંઈ જઈય તાંહાં કરચ
લાં મલશે.” પછી કોહોલાંએ ખીજગમ જઈ પોતાનો ખો

રાક મેલવયો. ખીલવાર હાથથી તક ખોલવી બાણી સોસવાટ ઘણી રીસે ભરાયો અને ઠરાવ કીધો કે હવે કોહાલાને જવા દેવું નહીં.

પછી ખીજે ઘણાંડે સોસવાટ નદી કાંઠે ભરાઈ બેઠો કે જેવું કોહાલું આવે કે તેને પકડું. હવે કોહાલાંએ અગમચેતી કરી હતી કે આજે નદી કાંઠે જવું નહીં કારણ સોસવાટના હાથમાં આવો જઈશ, પણ ખો રાક વગરતો ચાલે નહીં તેથી જવાનાતો ઠરાવ કીધો. પણ કાંઠાની થોડુંક દુર ઊંચું રહી તે ખોલયું કે “આજે બધાં કરચલાં કાંઠાં ગયાં ? એકબી દેખાતું નથી અને ભુખતો જમી લાગીછે. જાહે કરચલાં તરેય તારે પરપર પરપર પરપોટા ફૂટ્યા વગર રહેતા નથી.” આ શાંભલી સોસવાટે વીચાર્યું કે “હું પરપોટા શેડું તો તે લલચાઈને મહને કરચલું બાણીશે. પણ તેના નાખ પરમાણે તેણે ઈટલાતો કુંશરા માર્યા. કે રોહજવારમાં આસપાસનું પાંછો શીણ શીણ થઈ ગયું. કોહાલું એ જોઈને ખોલયું કે “જીવતા રહેજે સોસવાટ. મહને ખખર હાત કે તહુમો હીયાં પધાર્યાછો તો હું હીયાં આવવાને તજી દેતજ નહીં. વાડું ગરીબને ચાહોછો એજ ગણીમત.”

એમ કહી કોહાલું વલી ખીલ ખોલકુએ નાહકું. સોસવાટને એથી બહુ કરોધ ઊપજ્યો. કોહાલાં સર ખું નાનું પરાંણી તેની અકલ વેચે એ ખેમાલથી તેને ઘણો ખેદ થયો. સોસવાટ કસમ લઈ ખોલયો કે હવે હું એને શવવા દેવું નહીં. ખીજે દીવસે તે નદી કાંઠે પાછો કોહાલાંની રાહ જોતો બેઠો, પણ કોહાલું તે દીવસે આવ્યું નહીં. કારણ તેણે વીચાર કીધો કે હવે નદી કાંઠે જવામાં અરથ નહીં. ઈઈખી વખતે ઘવ પડનાં સોસવાટના હાથમાં સેકાર પડીશ તો માહિરો વાહાલી કોહાલીની તરફ જોનાર કાઈ નથી, માટે હવેતો જંગલમાં સુકાં અંજીર પર ગુન્જરો કરવામાં ડાહ્યપણુ.

સોસવાટને માલમ પડ્યું કે કોહાલું જંગલમાં સુકાં અંજીર વીણીછે તેથી તેને તાંડાં સપડાવવાનો વીચાર કીધો. તે અંજીરના ઝાડ આગલ ગયો અને નીચે જે અંજીર પડેલાં હતાં તેના ઢગ કરી તેની જોડે ભરાઈ કોહાલાંની રાહ જોતો બેઠો, પણ કોહાલું આંધી અંજીરનો ઢગ જોઈ ચેતી ગયું કે માહિરા સોસવાટ ખીતરના કીસલા જેવું કાંઈ લાગેછે. તેથી તપાસ કરવા તે દુરથી ખોલયું કે “ઝાડ પરથી જે અંજીર તાંડાં

પડે અને પવનથી હીયાં તપાં ઊડે તે અંજીર મહને ખાવા ગમેછે. સામેનો ઢગ થંબ પડેલોછે માટે એ અંજીર ચારાં નહીં અને હું તેમને ખાંજી પણ નહીં.” આ સંખુંનો સાંભલી સુરખ સોસવાટે કુંશરા માર્યા અને કુંશરાનથી નહીં ગગડે તેટલાં દુર તેના ત્રણ ત્રણ અંજીર ગગડ્યાં. આઃરુજ જોઈ કોહાલું ખોલયું કે “એ સોસવાટ ભાઈ તાહારા ફેટલા ઊપકાર ગણું ? આ ઢગમાં તું હોઈશ એમ મેં જરા ધાર્યું નહીં.” આ જોઈ સોસવાટ ખુંનપર આવી ગયો અને તે કોહાલાંની પાછવ દોડ્યો પણ કોહાલું તેને ખાર ગાળી મેલી નીકલી ગયું.

પછી સોસવાટ કાકીને કોહાલું પડયો અને મન સાથે ખોલયો કે “હવે જોઈ ખીલવાર એ કેમ મહને હાથ તાલી આપી નાચ્યા. હું એને દેખાડવા માયું મ કે એ વીચારેય તેટલો હું સુરખ નથી.” પછી ખીલ સહવારે ખરી ખામદાદ તે કોહલાંનું ઘર જે પાહાડના એક ગુશમાં હતું તાંડાં કોહલાં કોહાલીની ગેરફાળીમાં ભરાઈ બેઠો અને કોહાલું કહેવું સવાદ આપસે તેનું મોહો મલકાવા લાગે; પણ કોહાલું ઘર. પાછું ફરતો તેનું મન તરકયું કે આજે કાંઈ ચમતકાર લાગેછે કારણ કોહાલી થોતાની સહીને તાંડાં રહીછે અને એક મોટું પરાણી પસાર થયું હોય તેમ જમીન ઊપર પગલાં દીડેછે અને ખારણાની માનુથી કોઈના ધસારાથી માટી ધસી પડીછે. હું કદી અંદર જઈસ નહીં જાંહાંથી ખીલસ કે શધલું સમાધાનછે. એવો વીચાર કરી તે ખોલયું કે “એ અલી કોહાલી, એ ખાપડી કોહાલી ? રોજ આપું છું તાહારે તું શાધ દીએછે અને આજ નથી દેતી તે શુંછે ? તું શાધ નહીં આલીશતો આ ઘરખાર તણ હું ચાલયો જાંહાં છું.”

સોસવાટે આ ખોલો શાંભલી જોરતના જેવો ધીમે ચાવાજ કાહાડી કહ્યું કે “વાહલા કોહાલા આવરે.” કોહાલું ચમક્યું અને વીચાર કરવા બેઠું કે જો આજ સોસવાટને મારી નહીં નાખયોતો કાઈ દીને ને માહિરો જનાલેશે. વાશને તે ખોલયું કે “પચારી મોહારદાર થોડાં લાકડાં લેવા જાંહાં છું, તે લઈ હમણા તાહારો આગલ આવીશ.” સોસવાટ આ ખખર શાંભલી નાચવા ને કુદવા લાગે પણ થોડીક વારમાં કોહલાંએ લાકડાંના ભાડને ભાડા લાવી ઘરના મોહાડાં આગલ નાખ્યા. પછી તે લાકડાંએ તેણે સહગાવ્યાં અને એક

લાંબી લાકડી વડે અંગારા અંદર ધકેલ્યા. કુંવા થી શ્રેયવાદ અંદર પુનઃ મારવા બેઠો અને કોણે હુરખમાં હુરખમાં પાણીર હડે તે નાચે. શોણવાર માં શ્રેયવાદ ખલી ભશમ ચયો અને કોણે સુખેથી નદી કાંઠેની માછલી શોધવા ગયું.

જીવન ગણીત શાસ્ત્રીઓ.

હવે જણાયું છે કે અમેરીકાના ઇંડીઅન લો કો હિસાબની ગણતરી કરવામાં ઘણાં ચાલાક હોય છે— ઘણી અમેરીકામાં પીર નામના દેશના રેહવાશીઓ ઘણીના દાણાથી હિસાબ કરે છે, પણ તેઓ એ કામમાં હે વાતો ચાલાક હોય છે, કે યુરોપીઅન અને બીજા લોકો જેવા કેરવેલા કાચદાથી હિસાબ કરે છે તેઓને હાથી યુ કો; પણ જુદાં જુદાં દેશની અંદર કોણેકી પ્રદરતથી જ હિસાબ કરવાની બાબદમાં હેવાનો ચાલાક માલમ પડે લા છે, કે તેઓએ નાહુનપણમાં પોતાની ચાલાકીના જે નમુના ખતાવીઆ છે તે ખચીત અચરતી કીયબવનારા છે.

‘અચાર’ બીડર નામનો એક શખસ હતો, જે ગણતરી કરવામાં પ્રદરતથી જ ઘણો ચાલાક હતો. ઘણી નાહીની વચમાં, કંઈથી કળવણી લીધા વગર, અને પૈનશીલ, ક્ષમ અથવા બીજાં કાંઈથી લખવાના હોય આરની મદદ વગર પણ માતર મનશક્તીથી જ, એ શખસ ઘણા જ ગુચણ ભરેલા હિસાબ તકકામાં કરતો હતો. લોકો તેની ચાલાકીની તપાસ કરવાને માટે તેને જેવા જતાં હતાં, અને ઘણા ગુચણ ભરેલા શવાલો પુછતાં હતાં. આ સવાલોનો ઘણી જ જહડપ થી શોણ વખતમાં તે ખરા જવાબ આપતો હતો.

આવો જ એક બીજો શખસ ખસ્ટન નામનો હતો. તે એક વગર કળવાયેલો ખેડુત હતો, અને તેને લખતાં વાંચતાં મુદ્દ અવાકું નોતું—લખવા વગર, માતર મનની જ શક્તીથી તે પણ, કાંઈથી ગણતરી શેર જવામાં કરતો. એક વખત તેને પુછવામાં આવ્યું કે, એક ગાડીનું પછિંડું જેનો ઘેરાલો ૧૮ ફીટ છે, તે ૨૦૪ મર્લ જવામાં ફેરફારી વખત થશે. શોડી મીની રમાં તેણે જવાબ આપીઓ કે, ૫૬૮૪૦ વખત. વહી તેને શરીથી પુછીયું, કે એવું ધારીએ કે એક સેકંડની અંદર અવાજ ૧૧૪૨ ફીટ થોડે છે, તો એક રોપ

નો અવાજ પાંચ મર્લ દુર સંભલાવાને ફેરવો વખત લાગવો જોઈએ ? તેણે જવાબ આપીઓ કે, ૨૨ સેકંડ, સાત-તરતીઆંસ, અને ૪૬ વધે છે. વહી જોડે ઘણા શોણ વખતની અંદર કાંઈથી હિસાબ આ શખસ કરતો, તેણે અમાયબ જેવું છે કે કળવણી નહી મલવાને લીધે, તે ઘણી જ લાંબી રીતે કરતો હતો. જો એક રકમને ૧૦૦ એ તે ગુંણતો, તો પેહલાં વીસે અને ૧૦ વીસે, એવી રીતે તે ગુંણતો હતો. હવે તે રકમની પછવાડે બે મીડાં મુકીઆથી. ૧૦૦ એ ગુંણઈ બજે એવો કાચો નો તેને માલમ હતો તો, કાંઈથી હિસાબ તે ઘણો શેરફારથી કરી શકતો.

અમેરીકાના યુનાઈટેડ ઈસ્ટેટમાં, સન ૧૮૦૪ માં, ઝેરા કોલખરન નામનો એક શખસ જનમીઓ હતો. ૬ વરસનો હતો, તારે એક દાહાડે કાંઈના શીખ વીઆ વગર તે મોહોડે આંક ભણતો હતો. તેના બાપે આ શાંખલીગી, અને ઘણો અચરત થયો. પછી તેને પુછીયું કે ૯૭ ને ૧૨ એ ગુંણીએ તો શું આજે જ આ સવાલનો તે છોકરાએ તરત જ જવાબ આપીઓ કે, ૧૨૬૧. તરણ ચાર આંકરાના ગુંણાકાર આ છોકરો મોહોડેથી તરત કરી આપતો. સન ૧૮૧૨ માં, ઝેરાને વેલાતમાં દેખાડવા લાવીઆ. તેને તાંડાં ઘણા સવાલો પુછ્યા, તેના જવાબ દેવામાં તેણે એટલી તો ઝડપ ખતલાવી, કે જે શખસ તે જવાબ કીતારી લેતો હતો તેને કીતારવાને પુરતો વખત નહી મલવાથી ઝેરા ને તેણે જરા આસતેથી જવાબ દેવાને અરજ કીધી.

લનડનમાં, વીલીસ્ટમ નામની એક બહેર જ ગામાં, ખાસલ નામના એક ૧૨ વરસની વયના છોકરાએ, સન ૧૮૨૯ માં ફેરફાર અબજેબ જેવી ગણતરી કરી દેખાડી હતી. નમાશગીરોમાં, તારીખ વારના ગણીતના, તારાઓની ચાલના, અને તરેહવાર બીજા ગણતરીઓના ક્રીક, પાંચ મોટાં કાગજની કીપર ખારીક રીતે છપેલા વેરંચવામાં આવીઆં હતાં; અને કાંઈથી શખસને તે છોકરાને તેમાંથી ગમે તેવો ખારી સવાલ પુછવાની છુટ આપી હતી. અને દરેક સવાલનો આ અબજેબ જેવા છોકરાએ ખરો જવાબ વાલીઓ હતો.

આચરલાંક હોટરની અંદર, એક સરકારી ખાતાંયા ફેરફાર છોકરાઓને ગણતરી કરવાને રાખેલા હતા, તેમાં આવેકબાંનડર વીન નામનો એક આંક વર

શિના છેકરો હોતા. તે જગીઆઓની માપણી અજાણ્ય જેવી ઝડપ અને શેઠલાઈથી કરતો હતો. એક મીનીટથીની ઓછા વખતની અંદર, તે એક જગીઆ માપણી કોઈથી આકારમાં, જેવાકે, રૂડ, થાલ, ઈતીઆ દીમાં મેલી શકતો હતો. આવીજ રીતની ગણતરી કરવાને કોઈથી મોટા શીખેલા ગણીત શાસ્ત્રીને, નજદીક એક કલાક જોઈએ.

ગાડીઓ.

હું કહેવામાં આવે છે કે ગાડીઓની પેહેલી શાધ યુરપમાં હંગરી દેશના “કોટ” નામના કસબામાં થઈ હતી અને ગાડીમાં જે પેહેલો શખસ બેઠો તે હંગરીનો રાજા મથાયા કોરવીનસ હતા; પણ કોરવીનસ પંદરમી સદીમાં થઈ ગયો તેની અગાધી ૧૯૨૪ માં ફ્રાંસના રાજા શીલીપ લેખેલે હુકમનાયું કાઢી હતું કે જોરતોએ ગાડીને ઊપયોગ કરવો નહીં. એ ઊપરથી માલમ પડે છે કે હંગરીમાં ગાડીના બાંધકામ માં માતર સુધારો થયો હશે.

યુરપમાં ગાડીઓ ફરવા લાગી તેની અગાધી હોઈ હુસતાનમાં હતી એમ નીસચય લાગે છે, કારણ હોંકુના અસલી કવીઓના પુસ્તકોમાં ગાડીઓ વીસે કહ્યું છે. એ સીઆખંડની જોરતો જેવાને ચાતાનો મોઢેરો દેખાડવાને અસલથીજ મના છે તેઓ ગાડીમાં બેસી ફરતાં હતાં તે ઈતીહાસ ઊપરથી જણાય છે.

અસલી રૂમીઓમાં ગાડીને ખપ એટલો વધારો હતો કે કરાઈસતની બે સદી અગાધી રૂમમાં એવો ધારો બાંધ્યો હતો કે રૂમની એક માઇલની હદ અંદર જોરતોએ ગાડી વાપરવી નહીં. વીસ વરસ એ ધારો ટક્યા પછી પાછો કાઢી નાખવામાં આવીયો. હરકતુ સેનીઅમ શેઠર જે ધરતીકંપથી ઘણા વરસોની વાત ઊપર ગરક ગયેલો હતું તેને જોદ્દાં કેટલાંક ગાડીના ચીતરો મલ્યાં છે, પણ રૂમ જંગલો લોકોને હાથ ગયા પછી ગાડી નીકલી ગઈ.

ઈંગલંડમાં ગાડી પેહેલવેહેલી દાખલ થઈ તેવી વાપડવાને લોકોને સરમ ભરેલું લાગતું; આજરો માણસ તેમાં બેસી ફરતાં હતાં અને સાળાં માણસોને બેસવાને હકકું ગણાતું હતું. પણ જ્યારે એક નવી ચીજ દાખલ થાય તો તે જોજ પરમાંજો લોકોને નવાઈ જે

વું લાગે છે; જ્યારે ઈંગલંડમાં છતરી દાખલ થઈ તો તેમને માતર જોરત લોકોજ વાપરતાં હતાં અને જેઓ પાછલથી છતરી વગર ખાહુર નીકલવાને દરૂઝત ન ધારતાં હતાં, તેઓ આગલ જેવો છતરી ઓડી નીકલતાં તેમને બેઆખરૂ કરતાં હતા.

૧૫ મી સદીમાં યુરપમાં ગાડીઓ બેસી ફરવાને માટે નહીં પણ લગન ઈઆને ખુશાક્ષીને દીવસે લખકા દાખલ વાપરવામાં આવતી હતી. ૧૪૧૩ માં ઇંગલીના ચેનચુઆ શેઠરમાં તરીવેસાઈ નામનો એલચી ગાડીમાં દાખલ થયો હતો તે વેલા ભારી ધુંમધામ થઈ હતી જેવી તવારીખમાં મોઢે છે. ઈંગલંડમાં પેહેલવેહેલી છતર સાથની ગાડી ૧૫૫૫ માં અરલ આફરતલંડ નામના ઊમરાવ કાજ વાલ્લર રાઈપન નામના એક સુધારે બનાવી હતી. વલી ઈંગલંડની રાણી ઈલીઝાબેથ જરે ઇસપેનીઅરડોના હુમલાની વધી ભરચટ થઈ અને સેંટપાલના દેવલમાં ઇસવરની પરારમના કરવા મઈ તયારે એક ખીજ છતર વાલી ગાડી તેણીને માટે બનાવવામાં આવી હતી. એ ગાડી તખતના જેવા આકારની હતી અને ઊપર રાંણીનું તાજ પાડેલું હતું. ૧૬૦૦ ના સાલમાં ઈંગલંડના રૂસીઆ ખાતાના એલચીને માટે છતરની આઠ ગાડીઓ તયાર થઈ. ઈંગલંડનો રાજા પેહેલો જેમસ તખતે આવેલો તેનો ફ્રાંસનો એલચી ૩૦ છતરીની ગાડીઓ લઈ મુબારકબાદી આપવા આવેલો. એ દેખાવ જોવાને લખો માણસોની ઠકમલી હતી, એટલી છતરવાલી ગાડીઓની નવાઈ હતી. પણ હાલનું કમાનનું બલદનું ગાડું રાંણી ઈલીઝાબેથની પાદશાહી ગાડી કરતાં કોઈ દસ હીરે સરસ ગણાય. આગલ ઈંગલંડમાં રસતા પણ ખરાબ હતા તેથી શારી ગાડીઓ વાપરવામાં કોઈને કીતેજન થતું ન હતું. હું કહે છે કે ખરાબ રસતાઓને લીધે રાંણીઓ અને ખાદશાહી ખાંદાંનની જોરતો કોઈ સવારની પુઠે ઘોડા ઊપર બેસતાં હતાં.

મઘીમારોની કુંપની.

ઈંગલંડમાં જુદા જુદા ધંધાદારીઓની જુદી જુદી કુંપનીઓ હોય છે, અને એ કુંપનીઓને પાદશાહી ચારટર ઈઆને પરવાનો હોય છે. એ પરવાનાની રૂબે તેમના ધંધામાં તેમને કેટલાએક હકો મળે છે. ઈંગલં

કની મછીમારોની કુંપની હજી વગવાલી ગણાએ છે અને તે આગલ બે જુદી કુંપનીઓ હતી તે મેલવણીથી થઈ છે. ઇંગલંડના રાજા ૬ ઠા હેનરીના વખતમાં ૧૪૮૩ ના શાલમાં ઊપલી ખેતીની એકને પરવાનો મલ્યો હતો. એ કુંપની ખારી માછલી વેચનાર કુંપની ને નામે એલખાતી હતી બીજી કુંપનીને ૧૫૦૯ ના શાલમાં ઇંગલંડનો રાજા સાતમાં હેનરીએ પરવાનો આપ્યો હતો. અશવના વખતમાં ઇંગલંડમાં તે વખતની વસતીને આજની શાયે સરખાવતાં મછીનો ઘણો બેહુદ ખપ હતો અને તેનું હમે ગયા આંકમાં કાઢ માછલીની બાબદમાં સમજાવ્યું તેમ ગેશ ખાવાની બંધીને લીધે હતું. કૈથેલીક ધરમના કાર્તુન મુજબ વરસમાં ઘણા ઘણા જુદે જુદે વખતે અપવાશ કરવો પડતો હતો અને લોકો સુકી માછલી ઊપર તે ઘણાકાઓમાં ગુજારો કરતા હતા. ઊપલી એ કુંપનીઓ હસતીમાં આવી એજ તે વખતના મછીના ખપની શાહદત બસ છે. તાજી મછી ઇંગલંડના ખપ મુજબ ઝાઝી મલી આવતી નથી અને સુકી માછલી તેથી બીજાં બીજાં દેશનાં બંદરોથી લાવવામાં થાયે વેપાર ચાલતો હતો. ઈલી બાબેય રાંછીના રાજામાં એક અબએબ ધારો પશોર થયો કે કાંઈએ પણ ખુશ અને શનેહીના દીવચો ઊપર ગેશ ખાવું નહીં અને જે ખાએ તેણે દરેક ગુનાના ૩૦ રૂપીઆ દંડ ભરવો. આજરી માંણસો અને જે વે ગેશ ખાવાના ખાસ પરવાના લે તેઓ એ ધારામાં થી બાદ થયા હતા. અમીરોને આશરે ૧૩૫ રૂપીઆ અને નાઈઝ અને તેમની બાંનુઓને આશરે ૭ રૂપીઆ અને બીજા શલતુ સખસોને આશરે ૩ રૂપીઆ પરવાના મલતા હતા, પણ એ પરવાના વાલાઓથી પણ ઊપલા ઘણાકાઓ ઊપર ગાપનું ગેશ ખાવું નહું અને વલી હેવું પણ કાએલથી ઠરાવ્યું હતું કે જે પુરસ લોકોને જાહેર ઈયાને ખાનગી રીતે સમજાવે કે ગેશ એ માણસની હંદગીને અગતનું છે તે લોકોમાં ખોટી ખબર ફેલાવવાનાં અનીયાયસર તકરીરવાર થાએ. વલી તાર પછી એજ રાંછીના કાએલ મુજબ ખુધવારે ગેશ ખાવાને શધલાંને પાછી પરવાનગી મલી હતી; વલી લેનરના અપવાસના દીવચો ઊપર પણ ગેશ ખાવાને ઊપલા માફક બંધી હતી. એ ધારો કાઢાકવાની મતલબ એ હતી કે મછીમારો અને ખલાસીઓ ને કીતેજન આપવું, મછીના બંદરોનો વેપાર વધાર

વે, અને ઈંગલંડમાં પશુઓનો થાયે બંચાવ કરવો. પછી ૧૫૮૬ નાં શાલમાં ઊપલી બેહુ કુંપનીઓ જોડવામાં આવી જે આજ સુધી હઈઆત છે. એ કુંપની કાપડીઓની કુંપની કરતાં કીતરતી અને થોનીઓથી ચહુતી ગણવામાં આવે છે.

૧૭૫૦ માં તીજ ભરજ રાજાના વડા છેકરા પરીનસ એફ વેલસને એ કુંપનીના મીજસીનો હક મલ્યો અને હાલની આપણી બખતાવર માહારાણી લોકેરીઓનો રાજ કુંવર પરીનસ એફ વેલસ પણ એ કુંપનીના હક ભોગવે છે, એ કુંપની એક વેલા એલલી વગવાલી હતી કે ચોવીસ વરસના અરસામાં તેમના છ સલાસદ લંડનના વડા થેરીશને ઓથો મેલવી ગયા, પણ જાન આવ નોરધં મપરન નાંમનો એક સરીફ જે કાપડીઓની કુંપનીનો સલાસદ હતો તેણે મછીમારોની કુંપનીની જાહેજલાલી તોડી અને થોલાનો વગ ચલાવી તેણે બીજા તરાહેત સખસોને માછલી વેચવાના પરવાના અપાવીયા; એથી એ કુંપનીની સતા તુડી અને વલી હેવું પણ ઠરાવીયું કે રીશે એ કુંપનીના કોઈ સમાસદને વડા થેરીશની જગા મલે નહી. એ કુંપનીની એક થોડી થુંદર અને રોણકદાર ઈમારત ટેમસ નદી કાંઠે ઊભી છે. એ ઈમારતના નીચલા મજલામાં પુસકલ ભોંયરાં અને દુકાનો છે અને ઊપલા મજલા ઊપર કુંપનીની હાઈસ છે.

તુરકીનો સુલતાન બીજો મહમદ.

તુરકીનો સુલતાન બીજો મહમદ જે થોડા મહમદને તારે તવારીખમાં એલખાય છે, તે એદરીઆ મેપલમાં ૧૪૮૦ ના શાલમાં જનમીયો હતો. મહમદનો બાપ બીજો અયુરાય થોતાની ખુશીથી તખત છેડી ગયો તેથી મહમદ ૧૩ વરસની હુકી ઊભરે ગાદીએ આવીયો, પણ ૧૪૪૪ માં હંગરીના રાજાએ તુરકીને ધુભવીયું તેથી અયુરાય પાછો હકમીએ આવ્યો અને સમાધાની કરી પાછો મહમદને પાદશાહી સોંપી ગયો; પણ ચાર મહીના પછી અયુરાયને પાછું માલમ પડ્યું કે ચોનેર ખરીસતી પાદશાહો ભમતા રહે છે અને મહમદના હાથ રાજની લગાંમ પકડવાને હજી લાએક નથી તેથી તે પાછો એકવાર ગાદીએ આવ્યો અને ૧૪૫૧ માં તે મરણ પામીયો તાંહાંસુધી

રાજ કીધું. બેહુ વખતે મહમદે વગર બરબરકે પેતાના બાપને રાજપાટ સોંપીયું પણ જે પરધાનોએ નેના બાપને એ પગલુ બરવાને કોસકોરીઓ હોતો તેઓ ઊપર તેણે હંમેશાં દાંત રાખીયો.

મહમદે પેતાની નવી કારકીરદી કંટલાંચેક ઘાટકીપણથી સોડી કીધી. પેતાના રાજમાંથી તમામ કાંટા સાફ કરવાને બાહ્યને તેણે પેતાના નાહતા બાઈને મારી નાખાવીયો, જેને મરનાર સુલતાન અશુરાયે પેતાને મરતે દેએ તેના બાઈની પનાહમાં સોંપીયો હતો; અને તેને છેકરાની માતૃ રૂદન બંધ પાડવાને જે જલાદે તેને કતલ કીધો હતો તેને તેણીના વેરને સવાધીન કીધો.

મહમદે આવતાંને વાર ગરીક સેનશાહ કીનસટનસાઈન સાથે શલાહ કીધી અને મહમદનો કાફી જોરકાન જે પેતાના જીવની સલામતીને સાડી કીનસટનદીનોપલ જે ઊપલા સેનશાહના હાથમાં હતું તાંહાં ભરાઈને બેઠો હતો, તેનો સઘલો ખરચ આપવાને કયુલક થું; પણ હુવી શરતે કે કીનસટનસાઈને જોરકાનને પેતાના કબજામાં રાખ્યો. પણ થોડા માસમાં કીનસટનસાઈને મહમદને પેગાંમ મોકલીયો કે જો બરાબર જોરકાનને ખરચ વું નહીં ચોકલશે તો હું જોરકાનને કુચો કરીશ. આ માગણીથી થુલતાંને લડાઈની ચીંતગારી સભાગવવાને બાંહાંનું મલક્યું; એ બાંહાંનું જો નહીં મલતે તો કઇ બીજે બાંહાંને મહમદ છેરતી સોધ તે કારણ કીનસટનદીનોપલ જીતી લઈ યુરપના યુરવ બાગોમાં પેતાનો કાણુ મકમ કરવાનો તેનો વીચાર હતો. એ ઈજા પુરી પાડ્યા કાજ કીનસટનદીનોપલથી ૬ માઈલ દુર બોસશરસ દરીઆને કાંઠે તેણે એક મજબુત કીલો બાંધવાનું સોડી કીધું. એ જગાએ તેણે ચોહાટુ તોપખાંનું ઊલુ કીધું, એથી કરી તેણે કાલા દરીઆનું મોહાડુ ગીરીક લોકો સાંચું બંધ કીધું, જેથી કીનસટનદીનોપલનો વેપાર ધુલ મલી ગયો અને તાંહાંના લોકોમાં જોરાકાની તંગી પડવા લાગી. સઘલી હુવી પરકારની તર્જાઓ કરી ૧૮૫૮ ની ૨ જાન્યુઆરી મહમદ ૨,૦૦,૦૦૦ માંણસનું લશ્કર અને ૩૨૦ વાંહાંણને લઈ કીનસટનદીનોપલ આગલ આવી લાગ્યા. મહમદની સાંધે ૧૦,૦૦૦ માંણસનું લશ્કર હતું જે ૫૩ દાહાડા સુધી મહમદના મંજાવર લશ્કર સાંધે ઘણીજ બાહાણુથી ટકર રમી ચકયું. ૨૮ મી મેએ કીનસટનદીનોપલ સુલતાનનોને હાથ ગયોજો અને તેનો છેલ્લો

જાનસાહ કીનસટનસાઈન પેલીઓલોગસ મારયો ગયો. ૩ દીવસ સુધી થુલતાંને કીનસટનદીનોપલ પેતાના ચીપાઈઓને લુટવા આપયું. મરદા અને જોરતોને ગુલાંમ દાખલ પકડયાં અને જેઓ દાંમ આપતા ગયા તેમનો છુટક યતો ગયો. ૩ દાહાડા પછી મહમદ પેતાના રસાલા સમેત દાખલ થયો. મહમદે ગરીક લોકોના દેવલની મસીદ બનાવી અને કુરસ અને પુતલાઓને ભંજાવી નાખ્યાં. પછી સેંટ સોફિયાના મીનારા ઊપરથી મહમદે ધંધેરો પીટાવયો કે ઈશવર અને પેગંબરના સુકરાના કરવા કે તેમનું લશ્કર ખરીસીઓ ઊપર જય પામયું. મહમદે કીનસટનસાઈનને આખરે દરકારથી દરનાવવાનો હુકમ કીધો અને પેતાની નવી પરબને બહાર કરીયું કે હું તમારો દોસત અને બાપ છું. જે ચોટા અમીરો તેના ચીપાઈઓના હાથમાં કે પકડ્યા હતા તેઓને તેણે દામ આપી છોડાવયા, પછી આ નવા સેહેરને તેણે પેતાનું પાવિતખત કીધું; અને તે આજ સુધી મહમદીયોનું યુરપમાં પાવિતખત રહ્યું છે. કીનસટનદીનોપલને આપણા લોકો ઈસ્તમખાલને નામે જાણેછે. મહમદે પછી ઈટલી અને રોહાસ ટાપુને જીતવા તઈઆરી કીધી, પણ ૧૪૮૧ માં તે ઈરાનના શાહ ઊપર ધસારો લઈ ગયો, તેમાં ૫૧ વરસની ઊમરે મારયો ગયો. એ વખતે મહમદનો ધાક આખા યુરપમાં ફેલાયો હતો. મરતી વખતે તેણે હુકમ કીધો કે પેતાની કબર ઊપર નીચલા શંખો કીતસવવા.

“મેં રોહાસ કીધું હાત અંને ઈટલી જીતી હાત” કે તેના વારેસો ને જોલોને ઈઆદ રાખી તે ઈજા પુરી પાડે.

મહમદ નાહાણપાણથી ભણેલો હતો અને આરબી, શરસી, હીબ્રુ, લાટીન, અને ગરીક કલમો તેને હાથ હતી. તવારોખ અને લુગોલ વીદ્યાથી તે માહીતગાર હતો અને ચોટા માંણસોના જનમચરીતરોનો તેણે અભ્યાસ કરેલો હતો. તે હુનરોને ઊતેજન આપતો હતો, જે તેણે ઈટલીના ચીતારાઓને બખસેલા સરોપાવ ઊપરથી સીધ થાએછે તે દારૂથી પરેહજ રહેતો હતો અને પેતાના બાગની હાથે જતન લેતો હતો અને તેની પેદાઈસે વેચી પેતાના સુરરા ઊપર બીજાં જોઈતી ચીજો ખરીદતો હતો.

દાહાડી અને મુંછ.

મરદ અને સ્ત્રીઓના બાંધામાં જરે આવેલું મુંછાખ લેા કરીએ છવ્વિ તપારે તેમના ચેહરામાં એક મોઢો ખુ દરતી તકાવત આવત પડેછે. મરદને દાહાડી મુંછ હોયછે, એ સ્ત્રીઓને હોતી નથી. ખુદરતેજ જરે દાહાડી મુંછ આ પી તારે તેમને રાખવીજ નેહએ હેવો કેટલાએકને વીચારછે અને કેટલાએકો તે વીચારથી તદ્દન ઉચરાછે. જુદા જુદા લોકોના જુદા જુદાજ વીચાર હોયછે. કોઈ દાહાડી મુંછ પેઠે રાખેછે; કોઈ બેહુને બોડાવેછે. કોઈ દાહાડી રાખેછે તો કોઈ મુંછ બોડાવેછે અને કોઈ મુંછ બોડાવે તો દાહાડી રાખેછે. હિંદુઓમાં દાહાડી રાખવાના સુતલગ દેવાજ નથી પણ સુસભનીના દાહાડીને પવિત્ર ગણેછે. વહી હિંદુઓ પોતાની મુંછ પોતાના ઘણા અતલગના બેસાવેલા મોઢાઉ ઉપરજ બોડાવેછે. દાહાડી મુંછ ઉપરથી કેટલાએક વખતે જુદી જુદી સરકારએ પોતાના ધારા અનુસારવાળા નેના હેવાલ વાંચવા નેગેછે.

અસલી ઇસ્લામીયો પોતાની દાહાડી બોડાવતા હતા અને પોતાના ગુચ્છોને પણ તેમ કરવાને ફરજ પાડતા હતા, પણ અજમેયે નેબુ'એ એ અમીર ઉમરાવો પોતાના ઘરને દેખાડવા ખુદરતી દાહાડી બોડાવી બોરી દાહાડી એ બાંધી ફરતા હતા.

પાદશાહી વંસના લોકો જેમ અને તેમ લાંબી દાહાડી બાંધતા હતા અને વચ્ચે વાળેના શેઠો નાહાની દાહાડી બાંધતા હતા. ઇસ્લામીયો પોતાના હુશબનેની સીતા ર પથરમાં કોતારતા હતા અને તેમની ઉપર ધીકાર દેખાડવા શાસ્ત્ર નાની શું અવાજી દાહાડી પાડતા હતા.

હીન્દુ લોકો દાહાડી રાખતા હતા પણ મુંછ તેમજ યેબીઆ બોડાવતા હતા, કારણ એકે યેબીઆ તથા મુંછના બાલ તોડવા કરતાં દાહાડીના બાલ યોડી અડમ્બલે તોડી સકાય કેમકે ગમગીનીને વખતે તેઓમાં બાલ પીંચવાની રેવ હતી. ને કોઈ તેમની દાહાડીને બેચેતો તેઓ ઘણું મોઢું અપમાન લેતા હતા. યુરોપી લોકો દાહાડી બોડાવવા કરતાં રસતામાં બાંધીજાર ખાવા ઈઆ ડાંઠાંમ પડાવવા કહેતા તદ્દખ્યાર થાયે અને આખ લોકોતો દાહાડીને પોતાના ધરમની ઈધાની દાખલ ગણેછે કારણ તેમના પેગમબરની દાહાડી હતી.

વહી પાદશાહી તથા ધરમ ગુરની ઈધાંણી દાખલ પણ દાહાડી રાખતાં આવેછે. અસલી ફરેજ પાદશાહો દાહાડી રાખતા હતા અને હાલના ફરેજોમાં પણ યેબીઆ વગરની દાહાડી રાખવાના માલછે. અસલના ઈરાની પાદશાહોને મારે એમ કેહેવતછે કે તેઓ પોતાની દાહાડીમાં સુનેરી તારો વણતા હતા. અસલના ગાલ લોકોને જે તેમના રાજ પોતાની દાહાડીને હાથ લગાડવાને કહેતો તો પાદશાહો તેમના બચાવ કરવાને બંધાણમાં આવતો હતો અને પોતાના પાદશાહી વધન અપવા બરાબર ગણાતું હતું. વહી ગાલ લોકોના રાજ પોતાનું સીલ ખારતી વખતે પોતાની દાહાડીના તરણ બાલ લાખતી અંદર લેવડેતા હતા. ફરાંસ ના રાજ ચોથા હેનરીની લાંબી દાહાડીની તારફ થતી હતી.

ફરાંસના ૧૪ મો લુઇઝ બ્રૂક્સ ફાંકડી રીતે મુંછના તાવ વાલતા હતા અને તે વખતના એસક્રાએ પોતાના પાદશાહો ની નકલ કરવાને એવાતો પુઠે લાગા હતા કે મનમાં ખરસ અને નીખશે લઈ ફરતા હતા.

યુરીઆના રાજ મોરા પોરે દાહાડી ઉપર વેઠો નાખ્યો તેથી ગાંધમાં હુલડ થઈ, પણ અંતે તેમનું વલયું નહી અને લોકો મુગા મુગા દાહાડી તથા મુંછ ઊલાવવા લાગ્યા.

ધરમ ગુરએ પણ ધરમમાં દાહાડી ઉપર પોતાનું બલ અનુસારવા ચુકા નથી. રાએસ્ટરના પાદરીએ દાહાડી બોડાવથી એક વખત લોકોમાં ઘણો યોગાડ થયો હતો. ગરીબ અને રૂખી ધરમ ગુરએ વચે દાહાડીએ ઉપર પુર ને સત્કાર માલી હતી. રૂખી નેગીએ પોતાની દાહાડી બોડાવતા હતા. જ્યારે એક નેગીની દાહાડી બોડાવવામાં આવતી હતી ત્યારે ઈશવરની પસારથના કરવામાં આવતી હતી. રૂખી જીવો પોતાની દાહાડી જ્યારે પેહેલપેહેલી બોડાવતા તારે બાલને એક દાખડીમાં પેક કરી જીપીટર દેવને અપરપણ કરતા હતા. એક વખતે તારતરીના શેઠોએ ઈરાનીઓ સાથે ભારી જંગ ઉડાવ્યો હતો, એજ કારણે સર કે ઈરાનીઓએ પોતાની દાહાડી કતારવી કુમકી કરવાની તારતાર પાદશાહાની માંગણી કબુલ રાખી નહી.

વહી અસલી ફીલિપ્સે, વધેદા અને પંડીતો દાહાડી થી પોતાના મતભેદો જલવારેલા સમજાતા હતા. યુરોપીસ નામના એક ગરીબ ફીલિપ્સને એક શખસે પુછીયું કે "પંડીતશાં આ સરેદ દાહાડી આટલી વધારવામાં મક્કલ શું?" પંડીતે જવાબ દીધો કે ભાઈ મારી દાહાડી મારી ન જર આગલ હું મેસ હોવાથી મને ઈઆદ રહેછે કે તેની સરેદીને દાહ લાગે હેડું કાંમ કરવું નહી.

જન નેએ નામના એક વખણાએ જરમન રંગારીની દાહાડી સરવેથી મોટી ધારવામાં આવેછે. તે એટલીતો લાંબી હતી કે તે પોતાની કંમરે વીટાલતો હતો. પાંચમે મારલસ સાનથાહ જનને ખુલા મેદાંનમાં ઉભો રાખતો હતો અને જેમ જેમ તેની દાહાડીના બાલ હડીને આગલ ઉઘેલા અગીરની આંખમાં લાગતા હતા તેમ તેમ રાજ હસતા હતા.

ઈંગ્લંડમાં સર થાંમસ મોર નામના એક નાખીયા શખસને મરદન મારવા કાહાડયો તારે ધીમમાં ઉપર મુંછું માંયું પાછું ઉંચકી તે મોલયો કે "ભાઈ મારી દાહાડી માજીએ મુંછવાદે મારા દાહાડીએ રાજ સાંતું ફોતુર ઉડાવયું નથી અને તેને સાર કરવી એ બેઈનસાક બરેલું છે." વહી લસ ફરી કુકડીઓમાં પણ થીપાઈએ દાહાડી વધારે કે નહી તે તેમના સરદાર ઉપર આધાર રાખેછે. હાલ મધરાતના સે નાખીએ પોતાના લસકરને દાહાડી બોડાવવાને હુકમ કરી થોડે નજી બહુ ઠંડા મસકરી એ પોતાની પાંચડે. દાહાડી ઉપરથી અપાલુને હજમોની ઈઆદ આવેછે.

૧૭૪૫ ના શલમાં ઈંગ્લંડની પારલામેંટે વાહાડ કાય કરનારાઓ અને હજમો નેઓ આગલ એકન વરગમાં હતા તેઓને છુટા કર્યા. અશલ હજમો ઘણા વગવાલા ગણાતા હતા અને તેઓ ઓકસફર્ડ અને કેમબ્રીજની મોટી પાદશાહીઓમાં ખાવા નતા હતા.

અશબ હજમો ઘણા વાકેજગાર કેહેવાતા હતા અને
 જે કોઈ બીજા આગલ કોઈ વાત કરે અને હજમની શાહી
 દત આપેતા ઘણી પકી ગણાતી હતી. ચીનના હજમો
 હેવું કેહેછે કે રસતામાં ઉભા રહી થંડો વળડી ઘરાકને મે
 લવેછે અને હજમત કરી રહી બદનને ચંપી કરેછે.
 દુરકસતાનમાંતો હજમની કુકાંન હોયછે અને તે લોકો
 ની મોડવાની સીકતની તારીફ થાએછે. વલી હજમને તાં
 હાંજ નાહવાનું પાંણી મલેછે અને એક મે છોકરાઓ બદ
 નની ચંપી કરવા તઈઆર રહેછે.

ઉત્તમ લોકના ઉત્તમ વચન.

કેટલાએકો વગર ડાહ્યાપણે સખાવતી થાએછે અ
 ને ચોતાના કરજ અદા કરવા કરતાં લોકોને ભેટ આ
 પવા વધારે ખુસી થાએછે.—સર શીલીપ સીદની.

અરે ! હવે પાદશાહે સાંના ?

અરે દેવો કાં હમણે બીજાઓની ઊપર ચેલા ?
 કાં હમારી ચાકરી, કાં હમારો બઝાઈ, કાં હમારી
 'ધુન્ન' થાએ ? જ્યાંસુધી હમને હેવું ગુમાન આવે કે ત
 હમારો ગગઝાટ હમારા હુયમાંછે,

અને જ્યારે હમારી સકતી હવે કસવા બઈએ,
 ત્યારે હમને માલમ પડે કે હમારી ધાકથી એક આડનું
 એક પાંદુળુ બીલડું નથી.—ખામનટ અને ફલેનચર.
 ઇશવરની બીહીક એ ડાહ્યાપણની સહરૂઆત
 છે.—કેહેવત.

નમરતા એ સઘલા નેકીના પાથેછે.—કેહેવત.
 જેનીથી ઘણાઓ બીહે તેણે ઘણાઓથી બીહડું
 નોઈએ.—ખેકન

મોટા સાથે વેર પડ્યું હોય તે દેશાંતરે પાણ ન
 રહે.—પંચોપાખીઆન.

ખુદાએ જીવાનીની આસા ખાંધવી એ જીવાંને
 બચીમાં આવવાની વેતરણ કરવા સરીખું વચરથ
 છે.—દનહાંમ.

ઘર જેવું પાણ ઘર નહી; એકાંત જેવું પાણ એ
 કાંત નહી, એવી ચીજ તે એક માંણસનો દોસત
 છે.—સર વીલીયમ ટેમપલ.

લોકતા ગધેડાંઓની માફક દુનીઆમાં લોકતા
 માણસો વસેછે; કારણ મોટી મોટી અને હેમકાઈ ભરે
 લી વાનો કરવી અને વાઝેઘડીએ સોગંદ ખાવા એ
 કાંઈ નહી પાણ મોતેખર દરનેનું લોકવાનુંછે.

સર આર લીસ્ટરેનજ.

ખરા બાધુરો કહો તે ચીજની સાંને થાપ; સી
 વાપ કોઈને દુખ દેવું.—સર શીલીપ સીદની.

જેહનો આચાર, વીદીઆ, કુલ, પરાકરમ, બાં
 ણા નહી તાંહાંસુધી તે ઊપર વીસવાસ રખાય ન
 હી.—પંચોપાખીઆન.

ગમગીનીનાં મોભા જ્યારે વધારે ઊછવે નહી
 તથારે પાછા હુટેછે.—ખેકન.

સગાઓ સાથે લેણદેનપર સરાપ હોએ.—કેહેવત.
 જ્યાં સાનથી દુખ પરાપત થતું હોય ત્યાં અસા
 નપણાને પસંદ કરજે.—કેહેવત.

એક ખરો દોસત એ 'લંદગીનું' મોટું ઔસડ
 છે.—કેહેવત.

મોહિત કીરતીનું ખારણું ઊઘાડેછે અને અદેખા
 ઈને જીબવેછે.—ખેકન.

કીરતીને હાંમે પોહાયવાની મુસાફરીમાં સપાટ
 રસતા મલતા નથી.—સર શીલીપ સીદની.

સવર તથા રોગ તથા દેવું એ વધીઆં નહી
 તેટલામાં જે નથી મારી કાઢાડતો, તે મોટો બલવંત
 હોવા છતાં તેઓના હુયથી મારીઓ બાજે.

પંચોપાખીઆન.

સતરૂની સકતી ન નોતાં, જે ઊતાવશે થઈ તે
 ના ઊપર બાએછે તે પતંગ જેમ અગનપર નાસ પાં
 મેછે તેમ નાસ પાંમેછે.—પંચોપાખીઆન.

જેમ ગુલાબનું આડ સરવેથી મીઠાં ફુવાનું તેમ
 જં સરવેથી વેહેતા કાંડાઓનું બનેલુંછે; જેમ આકાશ
 કોઈવાર ખુલ્લું અને કોઈવાર તુંજની હોયછે તેમ
 માંણશની 'લંદગી', આશા અને બીહીક, ખુસી અને
 ગમગીની, સુખ અને દુખથી બનેલીછે.—ખરદન.

જે એકને દુખ દીએછે તે ઘણાં બળને દખરાવે
 છે.—ખેકન.

માએના લાકડવાઓ તે મફરી પેહેલવાંનોછે.
 કેહેવત.
 ધારાથી ઊઘાડીપાણું અટકાવાએ નહી, અને ઊ
 ઘાડીપણું એ દુનીઆને ખરાબ નથી.

મુરખે ગુમાવેલા રૂપથો ડાહ્યા માણસ ઊંચકી લે
 છે અને તેનો કેમ ઊપયોગ કરવો તે તે બાંહેછે તે
 થી તે રૂપીઓ અકારત ગણા નથી.—ધરાંકલીન.

જેવી સંગત તેહની ખુધી, સોખત તેહની અસર.
 કેહેવત.

સાત ચાનાક આપનારી વાતો.

ઝટકની લડાઈમાં ઈંગ્લેન્ડનો સુરો સરદાર સર ફ્રી લીપ સીદની જંગમાં ગોલી લાગાથી ઘાલેલ ધઈ પડ્યો. થોડા ઉપર નાખી તેને ઊવણી તરફ લઈ આવવા પછી રસ તામાં પુચકલ લોહી ગપાથી તેને પાણીની ઘણી સેરા લાગી. તરત પાણીનું ટંબલર તેને હાથર ફીધું પણ જીવું તે ને તે મોહાણું લગ્યું તેવામાં તેની નજર એક બોળે ઘાલેલ વપલો સીપાઈ જેને પણ ઊવણી તરફ લઈ જવામાં આવતો હોતો તેની ઉપર પડી. ગરીબડા સીપાઈને પાણી કોણ દેખાડે પણ તે ઘણીજ આતુરતાથી સર ફ્રીલીપના ટંબલર તરફ નોતો હતો. આ જોઈ બધા સીદનીએ ટંબલર મોહાડાં આગલથી ખસાડી નાખ્યું અને તે પેલા સીપાઈને આપી કહ્યું કે “માહારા કરતાં તાહારી ગરબ વધારે છે.”

એક લડાઈના સમયે એક અરબન રીનમીટના કપડાંને તેના વડાથી હુકમ થયો કે પોતાની હુકડી લઈ આસપાસના ગામડાંમાંથી ખોરાક યોધી કાઢાડવો. તે અરબન અમલદાર પોતાના માણસો સંગાત એક જુહુપડી આગલ આવી લાગે જાંહું એ ઘરડો પુરૂષ રહેતો હતો. અમલદારે કહ્યું કે “એ જુનરમ ઘરસય એવું એક ખેતર દેખાડ કે જાંહું હુમને ખોરાક મળે.” ઘરડો આવી અરબ શાંભલી દેખાડવાર થયો અને પોતાની સાથે લશ્કરને લઈ આવ્યો. આથી કલાક કુચ કરવા પછી એક ખેતર નવધી બરાઈ ગમણું તેમની નજરે પડ્યું. અમલદારે બોલ્યું કે “જુનરમ ઘરસય હવે સમય કરો. જે હુમને જોઈએ તે મળ્યું છે.” ઘરડો બોલ્યો કે “ભાઈ ઉતાવલો ના પા. માહારી સાથે આવ અને હું તહમને પેટ ભરતો ખોરાક દેખાડીશ.” વલી થોડું એક આગલ આવવા પછી તેઓ એક બીજાં નવના ખેતર આગલ આવી લાગા. સીપાઈએ ઉતર્યા અને નવને કાપી સહ સહિએ પોતપોતાના બોળે લાધ્યો. પાછા વંલતી વખતે અમલદારે પેલા ઘરડા માણસને કહ્યું કે “માવા, હીંધારે તહમે અમથા હુમને લઈ આવવા. પેલું ખેતર એના કરતાં સરસ હશે.” ઘરડો બોલ્યો કે “ભાઈ વાતોતો ખરી પણ તે ખેતર કાંઈતું હશે; આતો માહાર પોતાનું છે.”

સારનંદ ગલેનવીલ નામના વખણાપલા બારીસરને નાપ તેને મોડું ‘ઈસ્ટેટ’ સુકી મરણ પામ્યો. ગલેનવીલ નાના હોકરો હતા અને એ ‘ઈસ્ટેટ’ તેના વડા ભાઈને સદનતર મળતે પણ તે ખરાબ લખશજીનો હોવાથી બાપે તેને કોડી વગર મેલ્યો હતો. બાપના મરણ પછી વડા હોકરા એ જીવું કે તેની ખરાબ માલગી તે પાંચેમાલ ધઈ ગયો તાહારે પાછલથી ખરો પચમાતાપ કરી એકદમ લાચીકીવાસો બની ગયો. નાનાભાઈએ પોતાના ભાઈની માલમાં આ રેફાર જોઈ એક દાહાડે તેને ખાવા તેડ્યો અને પોતાના બીજા દાસતોને પણ ખાના ઉપર સામેલ કીધા. શબ્દો વાહી પરીસાપા પછી તેણે એક બીજા કાંઠેલી રકાબી જંગલની વચ્ચે પોતાના વડા ભાઈને ઉંઘાડવાને ફરમાસ કીધી.

વડા ભાઈએ જ્યો રકાબી ઉંઘાડી તેવી શબ્દાઓએ અમરેતીથી જોડું કે અંદર નમીનના ખતોહ. નાના ભાઈ બેલ્યો કે “ભાઈ જે ‘ઈસ્ટેટ’ આપણા મેડેસતનથી આપ સુકી ગયા તેના ખતો તહમારી આગલ પડેલાં છે. તહમારામાં જે ઉગર ફેરફાર થયો છે તે જોવા જે તેવલ પામવા હોતો જે કામ તેવલ અજ લાવત તે તેવલ તરફથી હું લાવું છું” અને માહારી ર.જ ખુદીથી એ બધી મીલકત તહમને સોંપી દીધી.

એટલા પરવત જહારે કાંટો તાહારે આસપાસના લોકો ઘરમાર હોડી નાહાસવા પડ્યા. જહારે શબ્દો નજી પોતપોતાની માલમતા યોધતા હતા તાહારે બે હોકરાઓ પોતાના ઘરડાં માખાપને બચાવવા પડ્યા હતા. તે જુનીઆ દ હોકરાઓ બોલ્યા કે “જેએએ આપણને નવમ આપ પો તેઓ કરતાં વધારે ઉમદા ગવાહો આપણને કયાં અલશે ?” એકે પોતાના બાપને અને એકે પોતાની માને પી ઉપર મારી અને બલતાં અને જુમારામાંથી તેઓએ પોતાનો રસતો લીધો. શબ્દો લોકો વાખવાખીના પુકારા મારવા લાગા અને જે રસતે તેઓ પસાર થયા તે રસતાને પવીતર રસતાને નામે તેઓ પીછાણવા લાગા

એક ઈટલીના પાદરી હરેક મીન ઉપર હુવોતો સંતો થકરતો હતો કે તેનું નામ પરમેશ્વર હતું. જેકે પોતાની હંદગીની મુસાફરીમાં તેની ઉપર ઘણા ચોપકયાં વીત્યાં હતાં તોયપણ કોઈ વખતે તેણે હાથ દાપ ધીકી હાપ એવું કોઈને માગ્યું ન હતું. એક દીવસે તેના એક જની મીતરે પુછ્યું કે સંતોય રાખવા સીખવાને છુપી કુંચી શીકે ? પાદરી બોલ્યો કે ભાઈ માહારી આંખનો ખરો ઉપયોગ કરવો એ માહારી કુંચી છે. ગમે એવી હાલતમાં હું હોતું તોયપણ હું પેલેએ આકાશ તરફ ઉઠે જોઈ છું અને જોર કરી છું કે માહારી જુધ્ય કામ એકે તાંદાં નહું. પછી હું નમીન તરફ નજર ફેંકું છું અને મન સાથે વીચાર કરું છું કે જહારે હું મરણ પામીશ તાહારે તેમાંનું એક જુધ્યજ રોકીશ. પછી હું જોખેર દુનયાં તરફ કરું છું અને જોઈ છું કે બીજાં પુચકલ લોકો માહારાં કરતાં નસીબ વધારે કમજોર છે. મેરી તે હું જાણું છું કે ખરું મુખ તે કાં હાં છે, કપાંહાં આપણી ફીકર મીતાના અંત આવશે, અને મહને ફરવાદ કરવાનું કેટલું થોડું કારણ છે.

એક મોટા અમીરને તાંદાં એક લઉવો હતો. આ લઉવાને અમીરે એક સોટા આપ્યો હતો અને કહ્યું હતું કે તાહારાં કરતાં કોઈ વધારે મુશ્કેલ મને તાહારે તેડેને આ સોંપજે. ઘણા વરસ પછી અમીરે આજારી પડ્યો અને મોતને બીછાણે સુતો. લઉવો અમીરને જોવા આવ્યો અને અમીરે કહ્યું કે હવે હું આ દુનયાંમાંથી અસભાજ ઉડાડું છું. લઉવો બોલ્યો કે “તું કયાંહાં જાય છે ?” અમીરે બોલ્યો કે “મીજ દુનયાંમાં.”—“અને તું પાછો કપાહારે આવશે ? મહીના એકમાં ખરો કે ?”—“નહી, નહી, કદી નહી.”—“તાહારે તાંદાં રહેવાને તે ખરોખર બંદો જસત કીધો હશે ?”—“નહી, કાંઈ નહી.”—મુશ્કેલ બો

લેખો કે "કાંઈ નહીં ? તાહારે આ લે માહારો સોટો. જે ફનપાંમાં તું કેહેય કે હું નહિય પણ પાછો ફરીય નહીં તે ફનપાંમાં રહેવાને તે કાંઈ બ'દલબસત કીધે નથી ? લે માહારો સોટો કારણ માહારા કરતાં એક વધારે સુખ મળેને આજ નડયોછે."

કાઉન્ટેસ આવ્યો એરકની નામની અમીરજી સુગી તેમજ બેહેરી હતી. તે ૧૭૫૩ માં ઇશારતથી પરણી હતી. પોતાનું પેઢું બચું અવતરના પછી થોડે દાહાડે દાંતીએ અમીરજીને પોતાના બચાંના પાલણી આગ્રહ એક મોટો પથર લઈ આવતાં જોઇ. અમીરજીએ પેહેલે ખુબ સાહચેતીથી તપાસ કીધી કે બચું સુતેયું છે. પછી પેલો પથર ઉંચકે એ જોઈ દાંતી બધી ધુનવા લાગી કે બચાંનું ખુંન થાય છે. દાંતી વીનંતી કરે તેની અગાઉ અમીરજીએ પોતાના પુર બલથી પથર ફેંકયો; પોતાના બચાં ઉપર નહીં પણ જમીન ઉપર. પથરના અવાજથી બચું ઉંચકાંથી બહાર ઉડ્યું અને અમીરજી હૃદયી બદે ખુધી થઈ પોતાના ધુલ ઉપર પડી હાથ એડી બંદગીમાં મથયુ વ થઈ, ઇશવરના ઉપકાર માણવા કે ઇશવરે જે બખસેય તે ને ન આપી હતી તે તેના બચાંમાં જોવી હતી અને તે એ દે-શાંભલવાની શક્તી.

ગાઈસ ઈસપીટલ સંચાપનાર.

ઈંગ્લંડના સાહિય વરક કસબાના એક મછવા વાલાને ઊપલી ઈસપીટલ સંચાપનાર થાંમગ ગાઈએ કરો હતો. તે ૧૬૪૪ માં જનમ પાંમથો હતો. ગાઈને તેના બાપે એક ચોપડી વેચનાર દુકાંનદારને તયાંહાં સીખવા રાખયો. ઈંગરેલ ધરમ પુસતકીની ઘણી ખરાબ છપાઈ જોઈ ગાઈએ કેટલાએક દેસાને સાથે હવે દરાવ કરયો કે ધરમ પુસતકીની કેટલીએક નકલો વલંડા લોકોના પાએતખત હોલાંડ દેસમાંથી છપાવી મંગાવવી, પણ એ કાંમ સોંપું સરકારી બંદી થવાથી ગાઈએ ઓક્સફર્ડની મદરેસા સાથે ધરમ પુસતકી છાપવાને ઈજારો લીધો, જે કાંમ તેણે ઘણું સુધી નક્કી કરેલી રીતે ચલાવયું. પછી ગાઈએ સેરોનેા સરો કરવા માંડયો અને તેમાં ચયાસ લાખ રૂપીયાની અમીરી સેલત ચેલવી. ગાઈએ જે રીતે પર્થસા લેગા કીધા તે રીતે લોકોને નમુના દાખલ દેખાડી સકાય નહીં તોય પણ તેણે જે નેમથી પર્થસા ખરચયા તે તારીફ લાયક છે. હેવું કહે છે કે છુટી અવસથામાં આવયા પછી ગાઈ પોતાની એક ચાકરડી સાથે નેકા કરવા તયાર થયો. વીહવાની અગાધી ગાઈએ પોતાના ઘરના ચોકની ભાગેલી લા

દીઓ સમારવાને કડીઆઓને હુકમ કીધો, પણ તેમને ચોક્કસ રસાવયું કે એક ચોક્કસ હદથી ઊપરાંત ને બાગેલી લાદી તેમને જડેતો તે સમારવી નહીં. એક દાહાડે ગાઈ બાહાર ગયો હતો જ્યાં તેની કબુલેલી ચોક્કસ રદારની નજર એક ભાગેલી લાદી ઊપર પડી જે તેણે અજાણેય થઈને કડયાને પુછ્યું કે તમે કેમ સમારી નહીં ? કડયાઓએ પોતાના ચોકનો હુકમ કીધો, પણ તેણીએ તેમને કહ્યું કે વગર પરવાએ તે લાદી સમારવી, જે ઊપરથી કડીઆઓએ તે લાદી દરસત કીધી. ગાઈ ધર આવયો પણ પોતાના હુકમ તોડેલો જોઈ તેણે પોતાની ચાકરડી સાથે કીધેલું કાજ તોડ્યું અને પોતાના પર્થસાથી ઈસપીટલો પાંધવાને તેના મનમાં પવન આવયો. એ ઈસપીટલ ઊપર બાંધતાં (૧૮૭૯૨૦) રૂપીયાનો ખરચ જોડો અને તેનો ખરચ ચલાવવા ૨૧૯૪૯૯૦) ખીલ ગંજાવર રકમ અનામત કાઢીડી. એ ઈસપીટલ ઊપર છાપડું નખાડું જોવાને ગાઈ લયયો અને થોડુંક પછી તે ૮૧ વરસની ઊમરમાં ૧૭૨૪ ના ડીસેમ્બર મહીનામાં ગુજરી ગયો. એ ઈસપીટલમાં ચારરો દરદીને માટે ખીછાંણા છે અને વરસ દાહાડે પાંચ હજાર દરદીઓને આરામ મથે છે. એ વતરોગે ગાઈએ પોતાની માના ગાંમ સરોશરક શાહેરમાં ગરીબોને વાસતે એક ધરમશાલા અને એક પુસતકશાલા સંચાપી હતી. વલી દર વરસે ૪૦૦૦) રૂપીયા તેની ખખસેસ માંથી કશર્ફસ્ટ ઈસપીટલને મથે છે અને ગરીબ છોકરાંઓને સીખવવાને વરસ દાહાડે ૧૨૫૦) રૂપીયા મથે છે. વલી તે ૬ લાખની રકમ ખીલ સુકી ગયો જે પોતાના ગરીબ સગાંઓમાં વહેંચવાને રસાવી ગયો.

તુરકી લોકોની દરવાહ.

આખા યુરપખંડમાં એકજ દેશ છે જે ખરીસદી ધરમ કબુલ રાખતું નથી અને તે તુરકી દેશ છે. તુરકી દેશ મહમદી ધરમનું ગુખમ મથક છે. મહમદીયનો એક ખુદાને માંને છે અને તેમના ધરમમાં ઈશવરની વારંવાર બંદગી કરવા રસાવયું છે. મહમદીયનો દાહાડામાં પાંચવાર બંદગી પઢે છે, પણ સુકરવાર ઈઆ જુમાને દાહાડે તેઓ મસીદમાં લેગા થાય છે. એખાદ કરયા આગમચ એક મુસલમાન દરવાહમાં જાય છે અને તંહાંની હોજમાં તરણ દર્ હાય, ચોહુડું, માંચું, ગરદન અ

ને પગ ધોય છે. વહી મોઢામાં પાંણી લઈ કીમલા કરે છે અને કાંન અને નાખમાં પાંણી લઈ તેમને પણ ચાક કરે છે. એ કારણસર તેમની દરવાજામાં હાજર ઈઆ કુંવારા જોવામાં આવે છે, પણ જો પાંણી નહીં હોય તો મઠી ઈઆ રેતીથી તેઓ આંગ પાક કરે છે. દરીઆનું પાંણી એઓ પવિતર ગણતા નથી અને તેથી તે પાંણીએ અંગ પવિતર થઈ શકતું નથી. હાથ વારંધેલી એ ધોવા પડે તેથી તુરંકી લોકો ઘણી પોહોલી બાંહેલી કળા વહેડે છે.

ખંદગીના વખતની થોડુંક આગમચ મરીદના મીનારા ઊપર એક શખસ ચાહી ખું મારે છે કે “અલલા એકજ છે અને તેના સરખા બીજો કોઈ નથી. મહુમ દ એજ અલલાનો ખરો પેગમખર છે.” એ સખદોષી તે સઘલાઓને એઆદતખાનામાં તેડે છે. તરત સઘલા યુસલમીનો મસજીદ તરફ દોડે છે અને પાંણીથી અંગ પવિતર કરવા પડે છે. સઘલા લેગા થયા પછી એક વડે શખસ જેને ઇમાંમ કહે છે તે મકકા તરફ મોહોડું કરી ચાલે છે અને સઘલાઓ ઇમાંમ જેમ ખાલે અને ચાલે તેમ પાછલ ખાલતા ચાલે છે.

જુદા જુદા બંદનના આકારથી તેઓ જુદી જુદી કીરીઆઓ અને ફરજયાતો ઊતારે છે. કોઈ વખતે સંધા ઊભા રહી કાંનમાં ખેડુ હાથ ખોટી ખાલે છે કે “અલ્લાહ સરવેથી મોટો છે.” કોઈ વખતે તેઓ ઘુંચળ મંદીએ પડી જમીન ઊપર માંધું નાખી ઊપલાજ શખદો ખાલે છે. ખંદગી ખલાસ થયા પછી વહી કોઈ દાંણાની હારડી લઈ જેમ જેમ એકેક દાંણો હાથમાં આવે છે તેમ તેમ ઈશવરના નામની જુદી જુદી તારીફ ગાય છે. હારડીથી શરેગ થયા પછી બે હાથ ઊંચા કરી તે અલલા પાસે તેના કુટુંબ ઊપર આશીર્વાદ આપે છે, પછી જમને હાથે પોતાની દાહાડી ઊપર હાથ શેરવી ખાલે છે કે “તારીફ કરું તારી એ અલ્લા” એ પછી તેની ખંદગી ખલાસ થયેલી કહેવાય છે.

જ્યારે ખુલ્લી હવામાં યુસલમીનો નીમાજ કરે છે તારે એક સાફ જગે સોધી દાહાડી ઊપર ચાદરીનો કપડો પાંચરે છે અને તે ઊપર પોતાનો જભો તપા નોડા દાહાડી ઊભા રહે છે. જો ચાદરી ન હોય તો પોતાનો જભો પાંચરે છે. જ્યારે તેઓ નીમાજ કરવા જમીન ઊપર માંધું નાખે ત્યારે કાંઈથી ચીજ ને પવિતર હોય તે ઊપર માંધું ટેકાવે છે અને એ કારણસર તેઓ

ઘણુંકરી પોતાની દાહાડી હાલવાની કાંચકી કાંચે લગાડે છે, કારણ દાહાડીને યુસલમીનો અને ઘણુંકરી આરખો ઘણી પવિતર ગણે છે. જો દાહાડીના ખાંલ હાલતાં એ કાદ ખરી પડયો તો આરખો તેને જમીનમાં ઘણી સંભાલથી દાડે છે.

જુમાને દાહાડે મસજીદમાં ઇમાંમ વાચાજ કરે છે. જુદા જુદા ધરમના જુદા જુદા આચાર છે પણ એટલું કહાવીના ચાલતું નથી કે યુસલમીનોની મસજીદમાં પુર અંબીરાઈથી ઈશવરનું નામ માણસને મોહોડેથી નીકલે છે.

સોપારીનું ઝાડ.

સોપારીનું ઝાડ એ એશીઆના ગરમ દેશમાં ઊગે છે અને ઘણુંકરી હિંદુસતાનના લોકો તેને તેના ફલને માટે ઊગાડે છે. એ ફલને સોપારી કહી કહે છે. કો સરની નજીકની જગે એ ઝાડના ઊધરખાવને વધારે લાયક છે. એ ઝાડ પાંચને વરસે ફલ આપે છે અને પાંચ વરસે મરણ પામે છે. વહી માઈસેર, કનારા અને મલખાર તરફ એ ઝાડો ૫ વરસે ફલ દેખાડ્યા છતાં ૩૦ થી ૪૦ વરસ ચુધી જીવે છે. એ ઝાડ ૪૦ થી ૫૦ ફીટ ઊંચું હોય છે પણ એટલું તો પતલું હોય છે કે લેરાવામાં ૨૦ આંગળને આસરે હોય છે. એ ઝાડનું ફલ મરઘીના ઈંડા જેટલું જ મોટું હોય છે. એ ફલ નરે પાક ઊપર આવે છે તારે તેની છાલ રાતા પીલાસ ઊપર હોય છે. છાલની અંદરથી એક નાનો ગોરો નીકલે છે જે સોપારી છે. સોપારીના ઝાડને ડાહોલીઓ હોતી નથી પણ તેના લાંબાં પાંદડાં બહુ ખુબસુરત હોય છે જે ઝાડને મથાલે ઊગે છે. વરસમાં એ ઝાડ બે ફલ આપે છે અને એ ખેડુ વખતે મઠી ૩૦૦ થી ૮૦૦ ફલ મલી શકે છે. સોપારી નરે લીલી હોય છે તારે તેમાંથી દુધ સરખો રસ નીકલે છે. પણ સોપારીને ખાધામાં લીધા અચાબી સુકવવામાં આવે છે. જેમ ચીનમાં ચાહા એ લોકોની ઘરખપની વસતુ ગણાય છે તેમ હિંદુસતાનમાં સોપારી છે. સોપારીને પાનમાં ચેડી ચુંનો, કાથો, લવંગ અને એલચી સાથે ખાવામાં આવે છે. સોપારીથી ખોરાક હજમ થાય છે અને પારા મજબુતી પડે છે એમ હિંદુ લોકો વીચારે છે. વહી ખોરનીઓ અને મલકાના લોકો પણ સોપારીનો પુશકલ ઊપયોગ કરે

છે. સોપારીથી જીભ ખરખચી થાયછે અને હાક અ
ને દાંત થુંદર રાતા રંગથી રંગાયછે. ઊપલા સંઘલા
લોકો પાન સોપારી દાઢાકામાં તરણ ચાર અને ફેટલા
એકતો એથી પણ વધારે વખત ખાયછે. એક દોસત
ખીન્નને લેટવા જાયતો પેહેલે તેની આગલ પાન સોપા
રી અને તેને લગતી ખીજી જીભોતો શોભાયમન ધરકી
ઓમાં ચેલવામાં આવેછે. ચુંનાને બદલે ફેટલાંએક લો
કે એક ઝાડની છાત્રની રાખ વાપડેછે.

વલી સોપારીને રંગવાના કારણસર પણ વાપડ
વામાં આવેછે અને હીંદુસતાનના ફેટલાંએક ભાગોમાં
લીલી સોપારીનો રસ ખીજી વસતુઓ સાથે ચેલવી અ
જીરણ ઊપર આપવામાં આવેછે.

એક ઈંગ્લેન્ડ તખીખનો એવો વીચારછે કે
કંત સોપારી ખાધાથી લોહી કમતર થાયછે અને કમલા
નું દરદ લાગુ પડેછે પણ પાન અને ચુંના સાથે માફકસ
ર લીધાથી ઊપલી ધાસતી દુર થઈ શકેછે, કારણ ચુંનો
સોપારીના ખંવાશને બદલી નાખેછે.

કથા.

તાનપણમાં મન ઉપર ને છાપ ઉઠે છે તે મોટપણ લ
ગી પોતાને આકાર જાલવી રાખેછે, અને તેનો ને સરવે
ને જાણીતો એક દાખરો લઈએતો કોઈ મોટાબાવા ઈપા
મોટાંમાંએ પોતાના બચાઓની આગલ રાતને છેડે કીધે
લી રાજ પાહાદશાહોની વાતછે. રાજ પાહાદશાહોની વા
ત ને આપણે બચગીમાં સાંભલેલી હોયછે તે પાછી સાંભ
લવાને પકી અવસથામાં આપણને મેવડો સંતોષ ઉપને
છે. તે વખતે બનેલા શબ્દો પુષ્પનું બનાવે પાછા મ
નમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરેછે અને મોટાબાવા ઈપા મોટાંમાં
એની ઈપાદની જીભ તપારે પકી થાયછે. ઈંગલંડની અ
ંદર નવારે કંકડતી થંડી પડે તાહારે સગડીની આસપાસ
કોઈ ડોસા ડોસી મચામે મહડાવી નાના લુંલકાંએ આગલ
જીભ પરીઓની કલપના ભરેલી વાતો કરેછે અને નેમ નેમ
તેએ આતુરતાથી હુંકારો દીએ તેમ તેમ ડોસા ડોસી સવા
દ લઈ લઈ છોકરાંએને તલપતાં રાખી એક સાને વાત અ
ધુરી રાખી ખીજી સાંને પુરી કરેછે. ઉગતાં મનની ઉ
પર નીતીના કે માનાકના ષડા ફીલસૂફીની નખાંનથી
મહડાઈ શકાતા નથી. તેમના વનનથીય તે મન
કમડાઈ જાય તેમાં નશાએ સંશય નહીં. ઉપલા ષ
ડા મેસાડવા માટે કથા એ એક મોટું ઉત્તમ હથિયારછે
ને દાનાંવાની દાનાઈનો ભાર કમતર કરેઆ છતાં તેમ
ના શુભને અવલ રાખી શકેછે. એવા હથિયારથી ખીલ
તાં મન ઉપર જોર થયા વગર અસર થાયછે. એજ કા
રણસર દરેક કોમની અંદરે બધાં અને જુવાંનીઆને કા

ન બાપદાદેથી વારસા દાખલ ઉતરતી આવેલી કથાઓ ને
વામાં આવેછે. વલી કથાઓમાં એક મોટો મમતકાર એછે
કે કોઈને પણ તેથી એદ થતો નથી. હીંદીમાં અનખા
એશથી માલમ પડેછે કે ખુદ સમાઈને વગર લોકોને જોઈને
કરવાથી ફેટલીક વખતે થણા ઝાડાં પ્રીનામ ઉપનેછે. લાં
કણ એટલે હને જીડાઈતો પરદો ફેડેતા નથી. પણ એવું
લોકણ ને સમાઈનો નાશ કરવા વગર તેને એવા રૂપમાં
દેખાડે કે માણસની ખાશીએતને મલકું થાય. ખુદ કડ
માં અંધરાડ જીભ કણુલ કરતી નથી પણ ને તેમને મધ
ઈયા સાકડ ઈપા ખીજી લોકણ પેહેડાવી આપયાં હોયતો
અંધરાડનો ખવાસ બદલયા વગર જીભ સેડેલાઈથી ગભાંમાં
પસાર કરી દીએછે. ને કોઈ રાજને કોઈ પંડીતે એજ
કડકડું હોય કે “કલાણા ગામોના રાજ માહોમાહે લડતાં
ઝારયા ગયા, અને તેમને બદલે એક ખુલ્લો ખંડેલો પડેલો
સરદાર મેહુના રાજ હજમ કરી ગયો, માટે એત રાજ કે
તાહારે કોઈ સાથ કુટ પાડવી નહીં.” તો પછી પંડીત
પોતાની સીખામણ પોતાની ગરદનના દાખથીજ આપે તે
માં નવાઈ શું! પણ ને તે પંડીત આ પરમાણે મોલે કે
“હે રાજ! એક નંગલનું માલેકપણ હાથ કરવા કાન એક સીં
હ અને વાધની ભારી લડત થઈ, પણ તેવામાં મેહુએક મે
કના હાથ ઉપર માર્યા ગયા અને એક ખુલ્લો પડેલો ચીપાલ
વગર ફેડેશતે તે નંગલનું માલેક થયું” માટે વડાવાંઓની
નંદીહુલતે કે મેની લડાઈમાં તરીખનું કામ થાય” તો હવે
હવે મેલીથી રાજને જીસે લાગા વાંતાં ઉપલીખ પંડીતની
સીખામણ મલી શકેછે. ઈસપ અને ફીદરસની કથાઓ
નેમ યુરપમાં ઘરેઘર વંચાપામાં આવેછે તેમ પંચોપાખીઆ
નની કથાઓ હીંદુસતાનમાં મશહુરછે. એ કથાઓ અંસલ
સંકરકથામાં વીશનુધરમાં પંડીત નામે એક હીંદુએ એક
રાજના છોકરાઓની કેલવણને માટે રમી હતી હેવું” તો હવે
લવવામાં આવેછે. એ કથાઓ પણ ઈસપની કથાઓ પુ
ન્ય રસોલી, અને માનાકથી ભરપૂરછે. ઈસપની તથા
પંચોપાખીઆના આગલા વખતોમાં નીશલોમાં શીખાડવા
માં બંધવતી હતી પણ એ અમુલ્ય ચોપડીએ બચાંએના
હાથમાંથી લઈ લેવામાં આવીએ એ દીલગીરીની વાતછે.
ખીસ ફીઅરની વાતો નેખાના થોડાએક નમુના હમે આ
ચોપાનીઆમાં આપેઆછે તે વાતો આપણે ને બાવપણમાં
નખાબંધ સાંભલેલીઓએ તેમના ભાગછે, પણ આખા નખા
નો સંગ્રહ થવાને હમે થણા ખંતી છઈએ અને ને કો
ઈ બાઈ પેતાની કુરસતને વખતે એવી વાતો સાદી અને
સમજ પડે એવી એખારતમાં લખી મોકલશેતો હમે મોટાં
હેરાનથી હમારી કઠારો તેજીને માટે ખુલવી મેલીયું. ક
થાની એખારત નેમ બને તેમ સાદી નેઈએ કારણ ઈપાદ
રાખવું ને કથાની નેમ વગર ફેલવાએલાં મન ઉપર અસ
ર કરવાનીછે. વલી કથાની રમણ એવી નેઈએ કે હુંમે
સ જીડાની ઉપર સમાઈની અને બહીની ઉપર નીતીની ફ
તેહ માલમ પડે. એક કથા કહી બધાં પાસેન તે ઉપરથી
નીતીના સાર કાઢાડવા દેએ એથી તેના મનને થણી નાદ
ર કરસત મલી શકેછે. આ બાબદ હમે ઈસપ તથા પં
ચોપાખીઆનામાંથી એ કથાઓ શંકી સમાપત કરીએ છઈ

એ અને દરેક જાનુને તેઓ ઉપરથી પોતપોતાનો સાર કા
હાડવાને સોંપીએ છઈએ.

વરૂ અને ઘેટું.

એક વરૂ અને ઘેટું અકસ્માતપણે એકબીજાના અડધા આ
ગલ-તરસ મોડાડવા આવી લાગ્યાં. એક કંઠાણે વરૂ બંદો
ધી બહાર કુટરો હોતો તાંહા પાણી પીવા લાગું અને તેની
ધી થોડે છેડે કુર થેયું પીવા લાગું. પણ વરૂનેતો છેડતો
ચાલ્યો તેથી બીયારન થયાંને ખુબ દમ ભરાવીને કહયું કે
“માહારાં પીવાના પાણીને હીલવીને ગણુ કરનાર તું કોણ
થાપમ ?” વરૂ બીયારન થયુંને ખુબનું બોલયું કે “સાહેબ ઉલટ
તહામી રહેથી પાણી માહારી તરફ વહેતું આપણે તાહા
રે હું તહામરું પાણી કેમ ગઈયું કરું ?” વરૂએ જોયું કે
જવાબ તો સાચો મલેપો તાહારે લાગયું એક બીજું તોહ
ખત થેઈ ઉપર જોયું અને તેને અખરાવી કહયું કે “છ
મહીનાની વાત ઉપર વુંહને ઈયાઈએ તે જહને શી શી ગા
લો આપી હતી ?” વરૂ કગલાઈને બોલયું કે “સાહેબ ત
હમે ચુકતા હશે. એ વાત નહી બની શકે કારણ છ મહી
નાની વાત ઉપર તો કુનીયામાં માહારી હસતી પણ ન હ
તી.” પણ વરૂને જોતે રીતે થેઈનાં પરાંણ લેવો તેથી મર
નહીતો તાહારા બાપ કાઠએ દીધી હશે એ શકયું એકતુ
એક” એમ બોલી એક તથાપ થેઈ ઉપર મારી તેના તત
કાક મારાં લીધો. (ઈચપ)

ઊંટ અને લુંડાઓએ મરાવયો.

કોઈએક વનમાં કસાલક એકેવે નામે શહી રહેતો હ
તો. તેહનાં તરણ પરધાન. એક વાઘ, બીજે શીઆલ, ન
તરીએ કાગડો. એ તરણ પરધાન શયેત તે શહી એક શ
ને બંગલમાં ફરેતે તેણે એક ઉંટ દીઠો તે જાહાર કરતા
કરતા શહી પાચે આપેછે. સહીએ તેહને પુછું તું કોણ છે ?
ઉંટ બોલો મહારાજ હું તમારે તાંબેદાર છેવું. માહારો
શમાયાર શાંભોલ. માહારો ધણી ધન થેઈ એકેવે નામે
મોઠો વેપારીએ તેણે માહારે શયેત માલોશ ઉંટોપર માલ
બરો ને લાગા નગરધી અમને અગ્રીકુર નમરે લઈ ચાલો
હતો. નાર ધણી ધમ્મએ તેથી હું દમ્માઈ ગમ્મએ હતાં.
ને આ વન પાચે આવો તારેતો મહને આવવાની શકતી ર
હી નહી માટે મેહો. તારે તેણે મહને ધણે પરધારથી મા
રીને ઘાડવા કહું પણ શું કહું હું યાકો તે મારેથી ઉગ્ર
નહી. તે શમે મારા પરધી માલ ઉતારી મહને લાખી. ઈ
ગમ્મઆ. તે ચાર દીન થયું હું મેહે કંઠાણે હતાં. પછે
માહારાજ તમારા વનને વામ્મએ લાગતાં લાગતાં મહને લ
ગરીક એત આવીઉં તારે તમારા દરશન કરવા આવો.
માહારું નામ લીક એમ કહેછે. તે શાંભલી શહીને દમ્મ
આ ઉપલ ને કહું રે આનધી તું નાર ને કંઠાપ માહારે
પાચી નીલમ. રહે ને તાહારે પરતીપાલ કરીય. તે વેલો
એ કાગડો શહીને કાંને લાગો ને કહેછે શવાંની તમે એ
શું કહું એ આપણો શતરૂ વગર મેરેનતે આપણી પાચી ચા
લો આવો તો એને મારીને ભાનન કરીએ. શહી બોલો
હું એને મારું નહી.

કહુંછે—શતરૂ પછ આપણાપર વીચવાય રાખીને
આપણે પેર આવા તેને મારીએતો શા બરન હતોઆનું પા
પ લાગેછે.

પછે તે ઉંટ શહી પાચે શયે રહો. એક દાહાડે શહી
ને હાધી શાયે લડતાં હાધીનાં દાંત લાગા તેથી ધણી બમ
મી થયેએ; ઉઠી શકે નહી તારે પરધાનેને બોલો રે કોઈ
જનાવર, જોઈ લાવો કે મારી ભાનન કરીએ. તારે તે શ
ધા પરધાને ઉંટ શયેત રાંનમાં ધણી કરા પણ કંઈ વળું ન
હી. તે શમે ઉંટને એક ગમે રાખીને શીઆલ બીજ એ
પરધાનેને બોલેછે આપણુ અમરાતા રખડી શું કરીએ ઉં
ટને મારી આનને દાહાડો કાઢી લઈએતો શારૂ. તેહેને
કાગડે કહું રે એ શું કહેછે, શહીએ તેને અભમ આપુછે
તો તેને કમ મરાએ ? તારે શીઆલે જુગતો બતાવીને ક
હું, હું શહી પાચે બઈ કીક કરી આપુછું તમે હીઆં ર
હો. પછે શહી પાચે ગમ્મએ ને જોદાર કરી બોલો માહા
શબ અને રખડી રખડી યાકો પણ કંઈ મળુ નહીતો આ
પણી પાચે ઉંટએ તે શારીપકે બનેલોછે આગના કરશે તો
મારીને તેનાં મારાધી આનને દાહાડો કાઢી લઈયું. શહી
રીધથી બોલો રે પાપી હું જહને અભમ આપુછે તેહને
મારીને શું મારાપર પરાધમોત લાખવા ચાહેછે ?

કહુંછે—ગમ્મ દાંત—બોમી દાંત—અન દાંત—એ
શંધાં દાંત અભમ દાંતનાં મરામરી કરે નહી.

શીઆલ બોલો શવામી તમેકંઠાણે તે મરું પણ જો
તે પોતે ધઈને મારો કહેયોને તો મારાધો કે નહી. શવામી
ને આ કુખને ભાનન લીધું નિધિને ને ચાકર પાઈને શા
વામીને કાને ને આવીએતો બધીને શું કરવુછે. શવામી
નાં જવને કંઈ ઘડતો પછગાડે અમને મરવુ પડયેન તો હ
વે શવામોજા કાં પરાંણ નહી સુરીએ.

કહુંછે—જે કુલમાં જે મોઠોએ તેહેને શંધા મલી
રાખવો ફરે. કમ્મને તેનો નાશ થયેતો શંધાએનો નાશ
થયેએ. જેમ ચાકરો નાલી દેહો તો પછે આરા નથી ચાલતા
તે શાંભલી શહી બોલો એમ હશેતો તેને નેમ શારૂ
દીએ તેમ કર. પછે શીઆલ પાચો વાઘ કાગડા પાચે આ
લો ને ઉંટને પાચે તેડીને કહેવા લાગો. રે ચાલો ચાલો
હવે કંઈ જનાવર શોધીને લેઈ જવું એટલો અવેધી રહી ન
હી. જુબધી શહી ધખરાંણે તો આપણમાંથી એક જહાંને
પરાંણ આપીને જો નહી મચવાયુ તો તારત મરી જશે પછે
આપણે શેવક ચા કાપનાં.

કહુંછે—પોતાને જવ આપાધી રાજ બચેછે અથવા
રાજનું કલાણ ચાએછે. એવે શમે જે શેવક જવ નથી આ
પતો તે નરકે જએછે.

એમ શીઆલનાં બોલ શાંભલી શરવે કુખી થયેઆ
ને શહી પાચે ગમ્મઆ. તેહેને શહી પુછેછે રે કાંઈ લઈ
આવો ? તારે કાગડો બોલો શવામી અમરોએ ધણી શેધ ક
રી પણ કંઈ મળું નહી માટે હવે મહને મારો કે શવામી
નાં કાને લાગુ ને સવરગ જઈ.

કહુંછે—જે શેવક શવામીને કાંનપર પરાંણ મુકે તે
મુઆ પછે સવરગ જએછે કે ને કંઠાણે ધરડપણું નહી, રો
મ અથવા મરણ એ કંઈ નહી.

છે. સોપારીથી જીભ ખરખરો થાય છે અને હેઠ આ ને દાંત થુંદર રાતા રંગથી રંગાય છે. ઊપલા સ્વચ્છ લોકો પાન સોપારી દાઢાડામાં તરણ ચાર અને ફેટલા એકાને એથી પણ વધારે વખત ખાય છે. એક દોસત બીજાને ભેટવા બેસતો પેહેલે તેની આગલ પાન સોપારી અને તેને લગતી બીજી જાણુસો શોભાપત્રન દારકી ચોખાં મેલવામાં આવે છે. ચુંતાને બદલે ફેટલા એક લોક એક ઝાડની છાલની રાખ વાપરે છે.

વહી સોપારીને રંગવાના કંરજીસર યણુ વાપડ વાખાં આવે છે અને હીંદુસતાનના ફેટલા એક ભાગેમાં લીલી સોપારીનો રસ બીજી વસતુઓ સાથે મેલવી અ જીરણ ઊપર આપવામાં આવે છે.

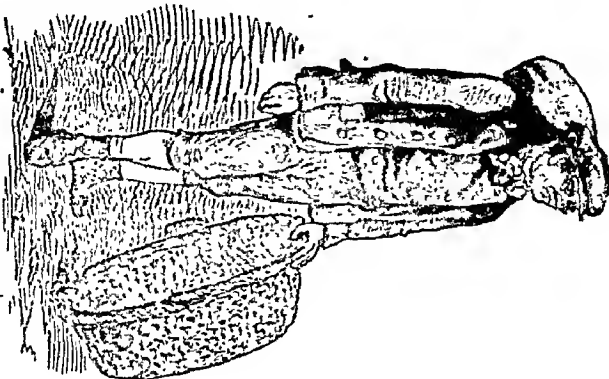
એક ઈંગ્લેન્ડ તખીબનો એવો વીચાર છે કે ક્ર કત સોપારી ખાધાથી લોહી કમતર થાય છે અને કમલા નું દરદ લાગુ પડે છે પણ પાન અને ચુંતા સાથે માફકસ ર લીધાથી ઊપલી ધાસતી દુર યઈ શકે છે, કારણ ચુંનો સોપારીના ખવાશને બદલી નાખે છે.

કથા.

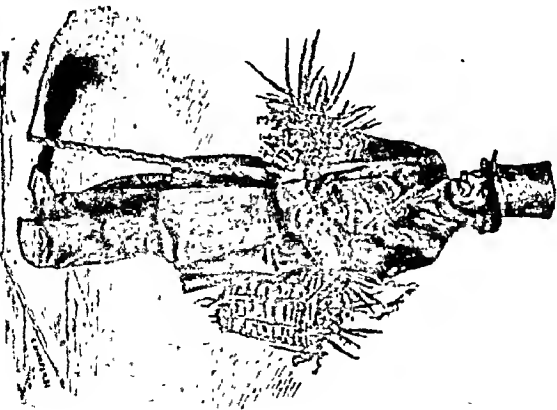
નાનપણમાં મન ઉપર ને છાપ ઉઠે છે તે મોટપણુ વ બી પોતાનો આધાર જાલવી રાખે છે, અને તેના ને સરવે ને જાહીતો એક દાખસો લઈએ તો કોઈ મોટાભાવા ઈયા મોટામાએ પોતાના બમાએની આગલ રાતને છેડે કીધે લી રાજ પાહાદશાહોની વાત છે. રાજ પાહાદશાહોની વા ત ને આપણે બચગીમાં સાંભેલેલી હોય છે તે પાછી સંબ લવાને પકી અવસથામાં આપણને મેવડો સંતોષ ઉપજે છે. તે વખતે બનેલા સ્વચ્છ યુગનુમાં બનાવે પાછા મ નમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરે છે અને મોટાભાવા ઈયા મોટામાં એની ઈયાદની યુગ તયારે પકી થાય છે. ઈંગલંડની અં દર નવારે ક્ષડતી થઈ પડે તાહારે સગડીની આસપાસ કોઈ ડોસા ડોસી યશમે મહડાવી નાના જીવલકાએ આગલ જીન પરીએની કલપના બરેલી વાતો કરે છે અને જેમ જેમ તેઓ આતુરતાથી હુંકારો દીએ તે મેમ ડોસા ડોસી સવા દ લઈ લઈ ઇશકોએને તલપતાં રાખી એક સાંજે વાત અ પુરી રાખી બીજી સાંજે પુરી કરે છે. ઉતાં મનની ઉ પર નીતીના કે ચાનાકના ધડા ફીવસુશેની નખાંનથી મહડાઈ શકતા નથી. તેમના વનનધીન તે મન કમડાઈ બપ તેમાં નરાએ સંશય નહીં. ઉપલા પ ડા મેસાડવા માટે કયા એ એક મોડું ઉત્તમ હુધીયાર છે ને દાનાવોની દાનાઈને ભાર કમતર કરેઆ છતાં તેમ ના ચુલને અવલ રાખી શકે છે. એવાં હુધીયારથી ખીલ તાં મન ઉપર જોર થયા વગર અસર થાય છે. એજ કા રજસર ફેક કોમની અંદર બમાં અને જીવાંનીઆને કા

ન બાપદાદેથી વારસા દાખલ ઉતરતી આવેલી કથાઓ ને વામાં આવે છે. વહી કથાઓમાં એક મોટો ચમતકાર એ છે કે કોઈને પણ તેથી ખેદ થતો નથી. કુનીયાંની અનખા એથી માલમ પડે છે કે ખુદ સંબાઈને વગર લોકો બંહેરે કરવાથી ફેટલીક વખતે ઘણા માડાં પરીનામ ઉપજે છે. લાં કણ એટલે હમે જીડાઈના પરદો ફેટતા નથી. પણ એવું લોકો ને સંબાઈના નાશ કરવા વગર તેને એવા રૂપમાં દેખાડે કે માણસની ખારીએતને મલકું થાય. ખુદ કડ વાં અઉશડ જીભ કણુલ કરતી નથી પણ ને તેમને મધ ઈયા સાકડ ઈયા બીજાં લોકો પેહેડાવી આપવાં હોય તો અઉશડોના ખવાસ બદલવા વગર જીભ સેહેલાઈથી ગલાંમાં પસાર કરી દીએ છે. ને કોઈ રાજને કોઈ પંડીતે એમ કહયું હોય કે "કલાણા ગામેના રાજા મોટામાડે લડતાં મારવા ગયા, અને તેમને મદદે એક ખુણે ખંડેલે પડેલો સરદાર મેહુના રાજ હજમ કરી ગયો, માટે એત રાજા કે તાહારે કોઈ સાય કુટ પાડવી નહી." તે પછી પંડીત પોતાની સીખામણ પોતાની ગરદના દામથી આપે તે માં નવાઈ શું? પણ ને તે પંડીત આ પરમાણુ મોલે કે "હે રાજા! એક નંગલનું માલેકપણુ હાથ કરવા કામ એક સીં હ અને વાધની ભારી લડત થઈ, પણ તેવામાં મેહુ એક મે કલા હાથ ઉપર મારવા ગયા અને એક ખુણે થડેલ શીયાલ વગર દેહુશતે તે નંગલનું માલેક ધણું માટે વડાવાએની નથી હતું છે કે મેની લડાઈમાં તરીખનું કામ થાય" તે હવે હવે મેલોથી મેલોને શુસો લાગ્યા વાનાં ઉપલીન પંડીતની સીખામણ મલી શકે છે. ઈસપ અને ફીદરસની કથાઓ જેમ યુરપમાં યુરપર વંધાયામાં આવે છે તેમ પંચોપાખીઆ નની કથાઓ હીંદુસતાનમાં મશહુર છે. એ કથાઓ અસલ સંસકરતમાં વીશનુશરમાં પંડીત નામે એક હીંદુએ એક રાજાના ઇશકરએની કેલવણી માટે રચી હતી હેવું સાં ભવવામાં આવે છે. એ કથાઓ પણ ઈસપની કથાઓ યુ નમ રસીલી, અને ચાનાકથી ભરપુર છે. ઈસપનીતી તથા પંચોપાખીઆન આગલા વખતેમાં નીશાલોમાં શીખાડવા માં આપતી હતી પણ એ અમુલી ચોપડીઓ બચાંએના હાથમાંથી લઈ લેવામાં આવી છે એ દીવજીરીની વાત છે. મીસ ફ્રીએની વાતો નેનાના થોડાએક નમુના હમે આ ચોપાનીઆમાં આપેઆ છે તે વાતો આપણે ને ખાલયણમાં જાખબં શાંભેલેલોએ તેમના ભાગે, પણ આખ્યા નથા નો સંગરહ યવાને હમે ઘણા ખંતી છઈએ અને ને કો ઈ બાઈ પોતાની કુરસતને વખતે એવી વાતો સાદી અને સમજ પડે એવી એજારતના લખી કથાએતો હમે મોઝાં હોશાનથી હુમારી કટારો તેજીને માટે ખુલવી મેલોયું. ક થાની એજારત જેમ અને તેમ સાદી નેઈએ કારણ ઈયાદ રાખવું ને કથાની નેમ વગર ફેવવાએવાં મન ઉપર અસર ર કરવાની છે. વહી કથાની રમણ એવી નેઈએ કે હાં મે શ જીડાની ઉપર સંબાઈની અને બદીની ઉપર નીતીની કે તેહ માલમ પડે. એક કથા કહી બચાં પાસેન તે ઉપરથી નીતીને સાર કાઢાડવા રેખો એથી તેના મનને ઘણી નાદ ર કસાત મલો શકે છે. આ બાબદ હમે ઈસપ તથા પં ચોપાખીઆનમાંથી મે કથાઓ ટાંકી સમાપત કરીએ છઈ

BRUCE MURDERER

BRUCE MURDERER

પણ હજાર તેનો લાભ કોણે લીધો? હું પાંચુકે કે થોમાં રૂપાંચ એમરો પણ પુરતો લાભ લેતાં નહીં હશે અને તે પર માંણિ ચાલતાં પણ નહીં હશે, જીવો બેઝકસ નામનો વી દવાન એ વીશે થું નસીલત રેઈ જાએ.

“વાંચો અને તે પરમાંણે માલો; વાંચો અને જે વાં ચો તે કાંમમાં લાવો, નહીતો તમારું સઘલું વાંચેલું તમને કોઈ પણ સાચું નહીં કરશે. જેનાં હાથમાં સારી ચોપડી હોએ પણ તેનાં દીલમાં અથવા છ'દ્મીમાં તે માહેનો એક ધરો પણ અસર નહીં કરે, તે એક ધરેડાની મીચાલે છે જેની પીઠ ઉપર કીમતી યોગેણે પણ ઝાડી માહેનાં કાંઠા ચાલે છે. ખોદાની દરધાહમાં જે માણસ કરે છે તેનોજ તે જવાબ દે છે, પછી જાણેલું સઘલું નકામું છે. માહવરા વગર ધ'ધો ચલાવશે જાણે કે ખેવરા અધાર પડેલું બરાબર છે. સારી વાણી કાહાડવી જાણે કે વળતરનો સાધે છે, પણ એક સાચું કામ કરવું એ ફરેસતા ખસલત છે. જે વાંચી, સમજીને તે પરમાંણે ચાલે છે, તેને જે નહીં સમજ શકે તે સમજવવામાં ખોદા મદદ કરે છે.

ખાંત ખોડવામાં આશુકી બંડુકનો દાઝ વાપડવામાં આવતો હતો. હાલ સંવોડનનાં એક ઇનજનેરે “નાઈટરો ગલીસરીન” નામની વસતુ બંડુકનાં દાઝને બદલે કાંમમાં લગાડી છે. તે બંડુકનાં દાઝ કરતાં ચાર ઘણું વધારે જોર ધરાવે છે અને વંધી કીમતમાં ઘણી સસતી છે. વધી બંડુક નો દાઝ સુક્રીયા પછી ઉપરથી દાવો ખાસ પડે છે તેમ એમાં જરૂર પડતી નથી. ખડકમાં પુરતું આંધરું પાડીઆ પછી તેમાં એ વસતુ રેડવી અને તેની ઉપર પાણી રેડવું. પાણી ઉપર તરણી કરશે પછી તેમાં એક રેન્ક સાધની રીવાસલી ખોસવી અને બીજી છેડેથી સલાવાવું. “નાઈટરો ગલીસરીન” વાપડીઆથી ખરચ અરેથીઅરધ કમતો થઈ જાય છે.

રતુંજે કુરસત.

૧. જે કલકતાનાં તથા જે સુબર્ધનાં માણ ગવરન રોનાં નામ એવી રીતે ગેઠવે કે તેમનાં છેડના અક્ષરોનો અરથ કસરતાનાં તમાસાની એક જાણીતી જગા થાય.
૨. ૧૦૮ સુક્રી દશખનાં દાનાનાં જે હું ૩) આ નાં આપું તે માહુને ૪૫ રૂપાનાં કેટલાં સેકે ફેલ ગયે. જે ૭૦) સુક્રી દશખનાં દાના ૫૦) પસતાખ બરાબર હોય; ૪૮) પસતાખ ૧) પપેનાસની બરાબર હોય; ૧૮ પપેનાસ ૨૮) અનેનાસની બરાબર હોય, અને ૧૦) અનેનાસ ૨૫) સેકે ફેલની બરાબર હોય ?

ખોસારો ગઈ વેલાનો.

૧. સુખડ (૧).—ખર.
૨. કબરસતાન, જગત ખીતર, આરાલા પારલા, ત બલચી, પરભુરણ, કસરતાલા, કલકતા, દક્ષતરદાર.
- ૩ શઘલી પુંલ રૂ ૧૦૫૦૦); કુંદ અને રૂ ૩૦૮૦૫) અ ને ૫૨મ ખાતે રૂ ૩૭૫૦).

ડાક્ટર ભાઈ દાહની ગરબી.

“અજબેલીરે અંબે માતા, જોવાને જઈએ”
એ રાગની છે.

ભણે ભણેરે ડાક્ટર ભાઈ, જગમાં જાણીતો; એવો ધણે ન કોઈ અગાઉ, પ્રસિદ્ધ પ્રખ્યાતો. દેક.
સુરોષખંડતણા લોકોએ, કીધા થોધ અનેકરે; ભરતખંડમાંતો એક ભાઉ, આ અવસરમાં એક; જગમાં કોઈએ શોધ કર્યા વિનખીનો, કોઈએ શોધ્યાં નંતરે; પણ તે સર્વે અર્થે ગણે જો, તન જેનું પંરતંત્ર; જગમાં શરીરના સાંધાને સાંધે, એવા વૈદ અપારે; પણ તૂટી આવરદા સાંધે, એવો ભાઉ આ વાર; જગમાં ધનવંતરિએ ધરણી ઉપર, લખ્યા ઉપાવ ઉવોગરે; પણ તે એવડ આજ ન-ખાને, રગતપીતંતો રોગ; જગમાં જમ રૂપે ધઈ છવ લેનારો, વિધરિત જેતો વાતરે; જેના લખથી નન બહુ કરતા; ધરમાં આતમધાત; જગમાં એવો રોગ મટયાનુ એવડ, શોધી કીધું સિદ્ધરે; સર્વે લોકોએ સાંધારી, ફિનખાં મર્ધે કીધ; જગમાં જેનો નશ પુંધવી પર પશયો, દશ દિસ દેશોરેશરે; કાશીના વાશી લોકો પણ, કરે વખાણ વિચેય; જગમાં કાશી વિદ્યા-સુધાનિકો, એ નારે આસિક-પતરે; ભૂતજમાં તે ભાઉની કીર્તી, વિસ્તારે સર્વત્ર; જગમાં સજા ન હજ સૂકી અજવાન, કરતા રહે પ્રપત્તરે; આજ હજ પણ ઉજાવે છે, ભાઉ સરીખાં રૈતન; જગમાં છતમાં અદ્ભુત ગુણ છતાં પણ, નમ્રપણે રહે નિભરે; રૂવે રબની દિન રાંખે છે, પંડિત ઉપર પ્રીત; જગમાં વિવિધ પ્રકારે વિદ્યા જાણીએ, લાખાએ લાલિ ભાતરે; ઉદારતાથી અધિક થયે છે, પ્રધવીપર પ્રખ્યાત; જગમાં કઈ કઈ અદ્ભુત કામો કીધાં, કોઈથી ને ન-કરાધરે; ગારા લોક ગણે શુણ જેના, ગુણિન સઉ નશ ગાય; જગમાં અતિ વાંખી આવરદા પાગો, પાગો નશ પ્રતિ કીનરે; પ્રસિદ્ધ જેણે ઇવિ હલપતનાં, નિરખ્યાં નેત્ર નવીન; જગમાં ભણે ભણેરે ડાક્ટર ભાઈ, જગમાં જાણીતો; એવો ધણે ન કોઈ અગાઉ, પ્રસિદ્ધ પ્રખ્યાતો.

પોં હોં ચ.

પારશીઆની ધારા બાંધનારી સખા તરરથી તેમના અંચળ જે કચેરી સેક શોહરાખલ શાપુરજી રચેલું પારશીઆના લગન થા તોયક તથા વારશા હીચણું હરે પ્રયત્ન રૂપને મળય છે ની લેક પોર્ડા રૂયાળી કબુજ કરીએ છઈએ.

† જગત કંડી